



भाग १ लो॥

जिनवचनामृतमहोदधिजन्य-

धुरंधर सुविहित गीतार्थज्ञ पूर्वार्च्य वचन तरंग बिडुरूप
विभिन्न विषयक प्रकरणाख्य ग्रंथोनो यत्किंचित् संग्रह करीने

श्री मुन्नापुरीमन्त्रे

शा. जीमसिंह माणक नामाख्य श्रावके

भ्रामित्व विरहित

ज्ञानवृक्षार्थ

मुंबई:-“ निर्णयसागर ” मुद्रायंत्रमां

आ पुस्तक उपावी प्रसिद्ध कर्तुं ठे.

शाके १८२४ सवत् १९५९ सन १९०३

પ્રસ્તાવના.

આ જગતમાં આત્મહિત પમાડનાર કોઈ માર્ગ હોય તો તે પરમ પવિત્ર વીતરાગ પુરુષોનો ધર્મ છે. એ માર્ગ સ્યાદ્વાદ છે; અવિરોધી છે. એની સ્વાત્રી એ માર્ગને અનુસર નારા પૂર્વે થઈ ગયેલા એવા મહાન્ આચાર્યોનાં વચનો છે. એ પૂર્વ પુરુષોએ જે જે અપૂર્વ ગ્રંથો રચ્યા છે, તે તે પવિત્ર દર્શનના મહિમાની અને તેમનાં જ્ઞાનની સાક્ષી પુરે છે. આવા સત્પુરુષોએ રચેલ અપૂર્વ, અમૃતમય જ્ઞાન પુસ્તકોને देखी, વાંચી, વિચારી વ્યો આત્માનંદી જીવ હલ્લાસ નહિં પામે ?

એવો આનંદ આત્મહિતૈષિયો પ્રાપ્ત કરે, તત્ત્વ પામે, પૂર્વ મહાપુરુષોનાપગલે ચાલી તેના જેવા થાય, અને એ પૂર્વ મહાપુરુષોની કૃતિહં અવિષ્ણિન્ન જલવાદ રહે, એ આદિ હેતુથી, સ્વપર હિત બુદ્ધિથી, નિર્જરાનાં કારણથી અમે એવા મહાપુરુષોના પ્રકરણ ગ્રંથો પ્રસિદ્ધકરવા પ્રયાસ કર્યો છે. એ પ્રયાસના અંગે આમારું તરફથી શ્રી પ્રકરણ રત્નાકરના ચાર જાગઆદિ અનેક ગ્રંથો બહાર પડી ચૂક્યા છે. એ બધાની સ્વપતી, અને એથી જાણ્યત થયેલી જૈનજાણ્યોની જ્ઞાનરુચિ એ ગ્રંથો તથા તેમનાં કર્તાપુરુષોનું મહા ત્મ્ય પ્રગટ કરે છે; તથા એવા બહુ બહુ ગ્રંથો પ્રસિદ્ધિમાં આવવાની આવશ્યકતા સૂચવે છે.

આ પ્રકરણ રત્નાકરનો પ્રથમ જાગ એકવાર ડપાઈ ગયો હતો; એ સ્વપી જવાથી ફરી આવૃત્તિ સુધારા વધારા સાથે ડપાવી છે. તેમાં પ્રથમ ગ્રંથ, ન્યાય વિશારદ મહોપાધ્યાય શ્રીમદ્ યશોવિજયજી રચિત વિહરમાન તીર્થંકર શ્રી સીમંધર સ્વામિની સ્તુતિ ગર્જિત સાહી ત્રણસો ગાથાનું અતિ અદ્ભુત સ્તવન છે. તે ગ્રંથમાં સૂત્રથી વિરુદ્ધ આચારે ચાલનારા અને કે પ્રવૃત્તિ કરનારા દૃશ્યાદિકોને પ્રથમ ઢાલમાં સિદ્ધાંત અનુસારે યથાવિધિ પ્રવર્તવા ઉપદેશ આપેલો છે અને તે નેવાજ ઉત્તમ વિષયો સંબંધી સત્તર ઢાલમાં સ્તવનની રચના કરેલી છે. સ્યાદ્વાદ શૈલીવાલી નયગામ્ય વાણીના શિલ્પરન ટોચ ઉપર પહોંચેલા આ વિદ્વાનની દરેક કૃતિ વાંચતા મનમાં સાનંદાશ્વર્જ થાય છે.

બીજો ગ્રંથ શ્રીદેવચંદ્રજી કૃત આગમસાર ગ્રંથ છે. આ ગ્રંથમાં યથાપ્રવૃત્તિ પ્રવૃત્તિ કરણનું, સાત નયનું, ચાર નિકેપાનું, પ્રમાણોનું તથા સત્તરંગીનું સ્વરૂપ સંકેપપદ દર્શાવેલું છે. આ ગ્રંથ વાંચતાં સિદ્ધાંતનો સામાન્યસાર ઉપલબ્ધ થાય છે. જે પદ્ધતિના ગ્રંથ લખવામાં આવેલો છે, તે પદ્ધતિ પ્રાચિન છે, પરંતુ રસિક છે.

ત્રીજો શ્રીદેવચંદ્રજી માહારાજનો રચેલો શ્રીનયચક્રસાર ગ્રંથ છે. આ ગ્રંથમાં સત્તરંગી તથા સત્તરંગોનું સ્વરૂપ યદું ઉત્તમ પ્રકારે રચેલું છે, કે જેને યથાસ્થિત રીતે અધ્ય-
આ

સનારને બરાબર માલમ પમેહે, માલમ પહેહે ઇટલુંજ નહિં, પણ અમુક દૃષ્ટિ વર્તનારનાં લક્ષણ અમુક ગુણો છે, એ વગેરે હકીકત જણાવાથી પોતામાં તે ગુણો હોય તો તે વૃદ્ધિગત કરી, અને નહોય તો મેલવી અથવા મેલવવા પ્રયાસ કરી આગલ દૃષ્ટિ પામવાનું, ગુણશ્રેણિ વધવાનું નિમિત્ત થાય છે. આમ એ સજાય બહુ ઉપકારી છે; આત્માર્થીર્ણ એ વહુ મનન કરવા યોગ્ય છે.

સાતમો વિષય “અધ્યાત્મસાર” એ નામનો ગ્રંથ છે. એ ગ્રંથના સંબંધમાં અમે આ પુસ્તકના પૃષ્ઠ (૫૫૬-૭) ઉપર સૂચના રૂપે કાંઈક લખ્યું છે, તે વાંચવા યોગ્ય છે. આ ગ્રંથ અધ્યાત્મનો સારજ છે; અર્થાત્ આત્માને ઉદ્દેશીને, આત્મ હિતની જે જે વાતો હોય, તેનો સાર છે. હેય (ઠાંડવાયોગ્ય) ઠાંડી દેવાના, ઉપાદેય (ગ્રહણ કરવાયોગ્ય) ગ્રહણ કરવાના બોધરૂપે છે. આ ગ્રંથના સાત પ્રબંધ પાઢ્યા છે; તેના બધામલી એકવિંશ અધિકાર છે. તે અદ્ભુત સંકલનાવરૂ છે, જે અનુક્રમણિકાથી સમજાશે. આ ગ્રંથ વહુ ઉપકારી છે.

આઠમો વિષય “સમાધિશતક” નામે (૧૦૨) પદનો હિંદી જાણાનો ગ્રંથ છે. સંસારથી ઉદ્ધિગ થયેલા જીવોને આ પદો વહુ વહુ શાંતિનું નિમિત્ત થાય છે, તથા વાહ્ય પ્રવૃત્તિમાં તણાતા જીવો જો એકવાર આ પદોને શાંતિથી વાંચે, તો તેડને તત્કાલ તો સ્તબ્ધ કરી દિયે એમ છે. મુમુક્ષુર્ણ આ પદો વિચારવા યોગ્ય છે.

નવમો વિષય પણ ઉપલા જેવોજ સમતા ઉપજાવે એવો “સમતા શતક” નામે પદ્યવરૂ હિંદી જાણાનો ગ્રંથ છે.

દશમો વિષય દિગંવરોને કદાગ્રહ ઢોડવારૂપે હિત બુદ્ધિથી અપાણલ ઉપદેશયુક્ત “દિક્ષપટ ચોરાશી વોલ” નામે પદ્યવરૂ હિંદી જાણાનો ગ્રંથ છે.

અગ્યારમો વિષય “શ્રી ચિંતામણિ પાર્શ્વજીનના” જે સ્તોત્રો સંસ્કૃતમાં છે. એમાંનો બીજો કોણક શ્રાવક મહુકચંદ વીરચંદે રચ્યો લાગે છે. પરમ શાંત વીતરાગ એવા પ્રજ્ઞની સ્તુતિરૂપે એ સ્તોત્રો સ્મરણ-પઠન કરવા યોગ્ય છે.

બારમો શ્રી સમયસાર ગ્રંથ છે. એના કર્તા કવિ બનારસીદાસ છે. એ પુરુષનો સવિગત સ્તિ હાસ આપણને મલ્યો નથી; તથાપિ આ ગ્રંથમાંથી ઇર્જના વિષે આપણને ઘણું જાણવાનું મલી આવે છે. એની પંડિતાઈ, વિદ્વતા અને આત્મનિષ્ઠાની આ ગ્રંથ આપણને પ્રતીતિ કરાવે છે. આ ગ્રંથ હિંદી જાણાનાં પદમાં છે; સાથે ગુજરાતી ટીકા છે. પ્રધાન પળે એમાં ડ્રવ્યાનુ યોગનો અધિકાર છે. નામ પ્રમાણેજ એ ગ્રંથ “સમય” ના, - “આગમ” ના સારરૂપ, તત્ત્વ રૂપ છે. સ્યાદ્વાદ શૈલિના જાણ પુરુષોએ નિશ્ચય અને વ્યવહાર એ બેરૂપે ધર્મનું નિરૂપણ કર્યું છે; તેમાં આ ગ્રંથ પ્રધાનપળે નિશ્ચયધર્મ પ્રરૂપતો હોવાથી એકાંત વાદિને રોગીને અપ-થ્યની જેમ અદ્વિત રૂપ થાય. એકાંતવાદીને તો બધું અદ્વિત રૂપ થવા યોગ્ય છે; પણ વ્યવહાર

લક્ષમાં રાખી, તેની જાણે-અજાણે ઉપેક્ષા કર્યાવિના અપેક્ષા પૂર્વક વાંચનાર, વિચાર નારા આત્માર્થીને આ ગ્રંથ બહુ ઉપકારનું કારણ છે. નિશ્ચય લક્ષમાં રાખી વ્યવહારે વિચરવું એ આત્માર્થીનું કર્તવ્ય છે; એ નિશ્ચય શું છે, - એ જાણીને લક્ષમાં રાખવાનું આ ગ્રંથ ઉત્તમ સાધન છે. વસ્તુનું સાપેક્ષપણું વિચારનારને આ અને આવા ગ્રંથો બહુ લાઝરૂપ છે. દ્રવ્યનાં સ્વરૂપના જિજ્ઞાસુને આ ગ્રંથ પરમાણંદનું કારણ છે. ફેય, ફેય, આદેય, તત્ત્વ, દ્રવ્ય, ગુણશ્રેણિ-એ વગેરેનું વસ્તુના મૂલ ધર્મને અવલંબીને કર્તા પુરુષે એવું મનહર અને અસરકારક નિરૂપણ કર્યું છે, કે તત્ત્વરુચિજીવો આનંદમાં ગરકાવ થઈ રહે છે. ઠંદ પણ શૂરાતન ઉપજાવે, આત્માને જાણત રાખે એવા મોટે જાગે સવૈયા એકતીસા અને તેજસા રાખ્યા છે. એ ગ્રંથ કેવી પદ્ધતિએ યોજાયલો છે, તેનું કંઈક સૂચવન અનુક્રમણિકાથી થઈ શકશે. આ નામનો મૂલ ગ્રંથ પ્રાકૃત જાણમાં શ્રી કુંદકુંદાચાર્યે રચ્યો છે, તે પરથી સંસ્કૃતમાં શ્રી અમૃતચંદ્રાચાર્યે યોજ્યો છે; અને તે પરથી સંસ્કૃત-પ્રાકૃતના અજાણ એવા આ કાલના જીવોના ઉપકાર અર્થે શ્રી બનારસી દાસે હિંદી જાણમાં યોજ્યો છે.

આ જાગમાં ઉપર દર્શાવ્યા પ્રમાણેના જે જે ગ્રંથો પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલા છે તેનું યથાર્થ જ્ઞાન મેલવવામાં માત્ર વાંચીજવું તે પુરતું નથી. અધ્યયનની યાસ જરૂર છે અને તેપણ સારીરીતે જેઠણ આ ગ્રંથોનું અધ્યયન કરેલું હોય તેવા સાક્ષર પુરુષોની પાસે અધ્યયન કરવાની જરૂર છે. જ્યાંસુધી તેવીરીતે અધ્યયન કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી ગ્રંથના વિષયને, માત્ર વાંચનાર ઉત્તમપ્રકારે પામીશકતો નથી. માત્ર વાંચવાથી ગ્રંથના વિષયનું ઉપરચોટીયું જ્ઞાન થાય છે, પરંતુ અજ્ઞાસ કરવામાં આવે ત્યારેજ તે જ્ઞાનનું પાચન થાય છે. અને જ્યારે નિરંતર અજ્ઞાસ કરવાની પદ્ધતિ થઈજાય, ત્યારેજ આવા ગ્રંથોના અધ્યયનથી જૈનદર્શનની શૈલી સમજી શકાય છે.

અંગ્રેજી કેલવણી લીધેલા અને હેનારા આપણા જૈનબંધુ ઘરંવાર એવી દલીલો કરે છે કે, જૈનદર્શનમાં ઉતરવા સારૂ અર્થાત્ જૈનદર્શનનું જ્ઞાન સેહેલાઈથી મલીશકે એવીરીતની અધ્યયન કરવાની હાલ પદ્ધતિ નથી. આવી તેમની દલીલો અમૂક આપેક્ષાએ વાસ્તવિક લાગે તેવી છે, પરંતુ એવીદલીલો કરી ધર્મના જ્ઞાન પાઠલ બિલકુલ પ્રયાસ નહિ હેતા માત્ર નહિ અજ્ઞાસ કરવાના બાદના વાલી દલીલો કરવી તે વાસ્તવિક નથી. તેમના અનુગ્રવમાં આવેલુંજ હશે કે અંગ્રેજી જાણનો, તેમજ બીજા અનેક વિષયોસંબંધી, અજ્ઞાસ કરવામાં અધ્યાપકોની કેટલી આવશ્યકતા છે. માસ્તરોની મદદશિવાય તેજપણ જાણાસંબંધી તથા વિષયો સંબંધીબોધ પ્રાપ્ત કરી શક્યાનથી. એવીરીતે જ્યારે સાંસારિક સામાન્ય જ્ઞાનસારૂ પણ માસ્તરોની મદદ હેવી પડે છે, ત્યારે

ધર્મનું ઉત્તમ જ્ઞાન મેલવવાસારૂ અધ્યાપકોની મદદ શિવાય તે જ્ઞાન કેવીરીતે મલીશકે તે સેહેજ સમજાઈ શકાય તેમઠે. તેથી આત્મકલ્યાણના અર્થી આત્માર્થીય ઉત્તમ ગુરું ઝંની પર્યુપાસના કરી આવા અપૂર્વ ગ્રંથોનો અજ્યાસ કરવાની જરૂરઠે. કિં બહુના ?

જ્ઞાનની વૃદ્ધિ જ્ઞાનીઝં ઉપર આધાર રાખેઠે અને જ્ઞાનીઝંની વૃદ્ધિ જ્ઞાન ઉપર આધાર રાખેઠે. જ્ઞાન અને જ્ઞાનીઝંનો પરસ્પર કાર્ય કારણજાવ સંબંધ ઠે. જ્યારે જ્ઞાનીથી જ્ઞાનનો પ્રસાર થાયઠે ત્યારે જ્ઞાની જ્ઞાનનું કારણ ઠે અને જ્ઞાન જ્ઞાનીનું કાર્ય ઠે અને જ્યારે જ્ઞાનના પ્રસારથી જ્ઞાનીઝંની વૃદ્ધિ થાયઠે, ત્યારે જ્ઞાન જ્ઞાનીઝંનું કારણ ઠે અને જ્ઞાની જ્ઞાનનું કાર્યઠે. યદ્યપિ જ્ઞાન અને જ્ઞાનીનો ગુણ ગુણી સંબંધ હોવાથી જોદ સ્વરૂપવાલા કાર્ય કારણજાવમાં શંકા ઉત્પન્ન થાય, કારણકે જ્ઞાન અને જ્ઞાનીનો કાર્ય કારણ સંબંધ અજોદ સ્વરૂપવાલો ઠે, ઠતાંપિ કર્મ સહિત જીવને જ્ઞાનરૂપ ગુણ ઉત્પન્ન થાયઠે તેથી જોદ સ્વરૂપવાલી કાર્યતા સંજવેઠે અને જ્ઞાનીને કારણતા સંજવે ઠે. તેજ પ્રમાણે જ્ઞાનથી જ્ઞાનીપણું પ્રાપ્ત થાયઠે તેથી જ્ઞાની કાર્ય ઠે અને જ્ઞાન કારણ ઠે.

વસ્તુઝંની સિદ્ધિ સારૂ સાધનોની સંપૂર્ણ આવશ્યકતા ઠે. જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાની અજિલાપાવાલાને તેનાં સાધનો, વ્યાકરણ, કાવ્ય, કોષ, જ્યોતિષ, ન્યાય અને ધર્મના અનેક શાસ્ત્રો, તેતે શાસ્ત્રોના અધ્યાપકો અને અધ્યયનના વિધિ અને શ્રવણ, મનના-દિકની આવશ્યકતા ઠે.

પ્રાચિન કાલમાં વિદ્વાનોની સ્મરણ શક્તિ અતિપ્રબલ હોવાથી હરેક વિષયની પ્રક્રિયા તેઝં શ્રેણિવંધ કંઠાગ્ર રાખી શકતા હતા, અર્થાત્ દ્વાદશાંગી સુધી તેઝં મુલ પાઠ કરી શકતા હતા. તે સમયે દેવનાગરી પ્રમુલ લીપીઝં વિદ્યમાન હતી, ઠતાં સ્મરણ શક્તિની ઉત્કૃષ્ટતા હોવાથી ગ્રંથો લખી રાખવાની તેઝંને જરૂર પડતી નહી. કાલાનુસારે મનુષ્યોની સ્મરણ શક્તિમાં મંદતા થવાથી જ્ઞાનની ન્યૂનતા થવા લાગી તેથી પૂજ્યપાદ શ્રીદેવકિંગણિ ક્રમા શ્રમણ પ્રમુલ વિદ્વાનોય એકત્ર થઈ ગ્રંથો લખવા, લલવવાનો પ્રારંજ કર્યો, તે સમયથી ઉત્તમ પુરુષોય અનેક ગ્રંથો લલાવીને જ્ઞાનના અનેક ઝંડારો કરાવ્યાઠે, જે અદ્યાપિ વિદ્યમાન ઠે.

પ્રથમ તાલપત્ર ઉપર ગ્રંથો લખી રાખતા હતા અને તેવા તાલપત્ર ઉપરના ગ્રંથો જોડને મનમાં ઘણુંજ આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન થાયઠે કારણકે તાલપત્ર ઉપર ગ્રંથ લલતા બહુજ મેહેનત લાગેઠે. જ્યારથી કાગલની કલા પ્રસિદ્ધ થઈ ત્યારથી કાગલો ઉપર ગ્રંથો લલવાનું કામ શરૂ થયું અને તેવા કાગલો ઉપર લલેલા લાલો ગ્રંથો અદ્યાપિ વિદ્યમાન ઠે.

કાગલ ઉપર લલેલા ગ્રંથોથી જ્ઞાનવૃદ્ધિ થાયઠે તે સત્ય ઠે. પરંતુ જ્ઞાનનો અતિ વિસ્તારથી પ્રચાર કરવો હોયતો મુડાગંત્ર કલા જ્ઞાન વૃદ્ધિનું સર્વોત્કૃષ્ટ સાધન ઠે. લલેલા

ગ્રંથને દશાંશમે જાગે બલકે તેનાથી પણ ઊંઠે સ્વરચે મુદ્ધિત ગ્રંથ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. તેથી જ્ઞાન વૃદ્ધિના આ ઉત્તમ સાધનને અનેક રીતે ઉપયોગમાં લેવાની પુરી જરૂર છે.

જુનીઆના અનેક વિદ્વાનો જૈનદર્શનના તત્ત્વજ્ઞાનને ઉત્તમ પ્રકારે સેદ્દેલાથી જાણીશકે તેવા ગ્રંથો મુદ્ધિત કરાવી પ્રસિદ્ધિમાં લાવવાની સંપૂર્ણ આવશ્યકતા છે. જ્યાં-સુધી અપૂર્વ તત્ત્વજ્ઞાનના ગ્રંથો અંધારામાં રાખી તેનો ઉપયોગ થાય તેવી સાધનોની યોજના કરવાનો પ્રયાસ કરશું નહીં ત્યાં સુધી જૈનદર્શનપણ અતિવિસ્તાર પામશે નહીં અને જે ટુંકી હૃદમાં અત્યારે પ્રવર્તે છે, તેનાથી પણ ટુંકી હૃદ થવાનો સંજવ છે, તેથી બુદ્ધિવાન પુરુષોએ આ બાબતમાં ધ્યાન આપવાની પુરી જરૂર છે. જૈનાચાર્યોએ રચેલા ગ્રંથ વાંચવાથી તથા અધ્યયન કરવોથી જૈનદર્શનના અપૂર્વ જ્ઞાનનો બોધ થાય છે. ઉત્તમ પ્રકારનો બોધ પ્રાપ્ત કરાવવા સારુ તે મહાન ઉપકારી મહાત્માડંક એ અતીશય પરિશ્રમ લઈને ગ્રંથોની રચના કરેલી છે. તે ગ્રંથો જનસમુદાયની પ્રસિદ્ધિમાં આવે છે, ત્યારેજ તેવા ઉપકારી પુરુષોની કૃતિર્ઝની સાફલ્યતા થાય છે.

સુદ્ધ બંધુર્ઝને આવા ગ્રંથોને ઉપર મુજબ સ્વપરહિત રૂપ જાણી મદદ આપવા વિનંતિ છે.

આ પ્રકરણ રત્નાકર ગ્રંથના પ્રથમ જાગની પ્રથમ આવૃત્તિમાં તત્ત્વાનુબોધ ગ્રંથ અને ઉપમિતિજવ પ્રપંચ હતા પણ એ જુદા ઉપાયેલા હોવાથી તે બંને બાદ કરી અમે “શ્રીસમયસાર” ગ્રંથ દાખલ કર્યો છે. જૈન બંધુર્ઝમાં જ્ઞાન વૃદ્ધિ થાય, ઇર્ઝનું આથી આત્મહિત થાય એવી અર્હત પ્રજુ પામે પ્રાર્થના કરી અમે અત્રે વિરમિયે ઢિયે. ઇતિશં.

શ્રી મુંબઈ-કાર્તિકી પૂર્ણિમા ૧૯૬૦.

લાંબ પ્રસિદ્ધકર્તા.

નંબર.

વિષય.

પૃષ્ઠ. ૧-૧૩૦

શ્રીમદ્ યશોવિજયજી ઉપાધ્યાય કૃત શ્રીસીમંધર સ્વામિને વિનતિરૂપ સ્તવન તેના સ્થૂલ

વિષયોની અનુક્રમણિકા.

- ૧ પ્રથમ ઢાલમાં સૂત્રથી વિરુદ્ધ પ્રરૂપણ તથા ઘર્તન કરનારા અને સંઘયણ પ્રમુખના દોષ કાઢનારા અને છોચાદિ કષ્ટમાંજ જૈનમાર્ગ છે, એવું બોલનારા અને હવ્યલિંગનેજ પ્રમાણ કરનારાઈને સિદ્ધાંતાનુસારે ઉપદેશ કર્યો છે. ૧
- ૨ બીજી ઢાલમાં પોતે નિર્ગુણીઠતાં ગુરુથી તરવાનો વિચાર રાખનારા અને ગઢમાં રહેલાનેજ સાધુ કહીએ અને પત્નીકમણું કરતાં પાપકર્યા હોય તેથી હુદીએ એમ બોલનારા પ્રમુખને ઉપદેશ કર્યો છે. ૨
- ૩ ત્રીજી ઢાલમાં સાધુને નિયતવાસ, ચૈત્યપૂજા, આર્યાએલાવેલો આહાર કષ્ટે એમ બોલનારાને તથા વિગયનો પ્રતિબંધ કરનારાને ઉપદેશ કરેલો છે. ૧૬
- ૪ ચોથી ઢાલમાં આત્મશાહીએ વ્રત પાલવાનું કહેનારા અને ધર્મોપદેશ બહુજનને આપવાની મનાઈ કરનારાને અને નવા ગ્રંથની રચના કરવાની મનાઈ કરનારાને ઉપદેશ કર્યો છે. ૨૨
- ૫ પાંચમી ઢાલમાં ગુરુકુલવાસમાં વસવાનો ઉપદેશ કર્યો છે. ૨૭
- ૬ ઢઠી ઢાલમાં ગીતાર્થનું સ્વરૂપ વર્ણવી પ્રથમ જ્ઞાન અને પઢી દયા એમ વ્રતાવી, અગીતાર્થ સિદ્ધાંતના ન્યાય, પ્રમાણ ઇત્યાદિને નહીં જાણતો હોવાથી, તેને અનેક હેતુ યુક્તિએ શિક્ષામણ દીધી છે. ૩૬
- ૭ સાતમી ઢાલમાં ગીતાર્થની સેવામાં વસવાનું કહ્યું છે, પરંતુ કેટલાએક એમ બોલે છે કે એવા સુવિહિત સમુદાયવાલા સિદ્ધાંતના રહસ્યને જાણનારા હાલ કોઈ દેખાતા નથી, તેથી પક્ષા વિહાર કરવામાં હાનિ નથી એવું બોલનારાને ઉપદેશ કર્યો છે. ૪૭
- ૮ આઠમી ઢાલમાં માત્ર અહિંસામાંજ ધર્મ માનનારા અને પૂજા પ્રજાવનાનો ત્યાગ કરનારાને સ્યાદ્વાદ શૈલી વ્રતાવી પ્રતિબોધ કર્યો છે. ૫૫
- ૯ નવમી ઢાલમાં માત્ર સૂત્રનજે માનનારા અને પંચાગીને નહીં પ્રમાણ કરનારાને તથા યોગ ઉપધાન નહીં વહન કરનારાને ઉપદેશ કર્યો છે. ૬૫
- ૧૦ દસમી ઢાલમાં જ્ઞાનવિના માત્ર ક્રિયારુચિ જીવોને બહુ દોષની ઉત્પત્તિ છે, ઇત્યાદિ વર્ણન કર્યું છે. ૭૬
- ૧૧ અગીઆરમી ઢાલમાં હવ્ય શ્રાવકના એકવીશ ગુણોનું વર્ણન કર્યું છે. ૮૨
- ૧૨ બારમી ઢાલમાં જાવ શ્રાવકના ક્રિયાગત લિંગ કૃત વ્રત કર્માદિક લક્ષણ કહ્યાં છે. ૮૮
- ૧૩ તેરમી ઢાલમાં જાવ શ્રાવકના જાવ ગતલિંગના સત્તર પ્રકાર કહ્યાં છે. ૯૪
- ૧૪ ચૌદમી ઢાલમાં જાવ શ્રાવક, જાવસાધુપણ પામે તેના સાત લક્ષણ કહ્યાં છે, તેમાં અંતર્ગત ચોથા આરાના ગીતાર્થોનાં જીત વ્યવહારમાં ફેરફાર કરી પંચમ કાલના ગીતાર્થોએ જે આદરું તે પ્રમાણ કરવું એમ દર્શાવેલું છે. ૯૯
- ૧૫ પંદરમી ઢાલમાં સાધુના ગુણ વર્ણવી સાધુની સ્તુતિ કરી છે. ૧૦૮
- ૧૬ સોઠમી ઢાલમાં તપ ગઢની નીતિ તથા કિંચિત્ પાટ પરંપરા દેખાડી છે. ૧૧૪
- ૧૭ સત્તરમી ઢાલમાં સ્તવન કર્તાની સ્યાદ્વાદ દષ્ટિ અર્થ તેનો ઉત્કૃષ્ટ દર્શ વર્ણવ્યો છે. ૧૨૫

૨ શ્રીદેવચંદ્રજીકૃત આગમસાર

- ૧ યથા પ્રવૃત્તાદિક ત્રણ કરણનું સંદેપથી સ્વરૂપ; તથા શ્વદ્વ્યનાં નામ અને તેના ગુણ તથા પર્યાય, લક્ષી તે ગુણ પર્યાયનું સાધર્મપણું, તથા એકેકા દ્વ્ય ચપરે પરિણામાદિક ફર્યાર બોલ, એકેકા દ્વ્યમાં નિત્યા નિત્યાદિક આઠ પદ્ધ, તથા નિત્યાનિત્ય પદ્ધથી ચૌજંગી, તથા દ્વ્યાર્થિક અને પર્યાયાર્થિક નયના જેદ. ૧૩૧
- ૨ સાત નયની સ્વરૂપાંતરગત વર્ગણાઈનું સ્વરૂપ, ચાર નિદેપાનું સ્વરૂપ તથા ચાર નિદેપા અને સાત નયનું પદાર્થ ચપર લગાડવું. ૧૩૨
- ૩ પ્રમાણોનું સ્વરૂપ, તથા સત્ અસત્ પદ્ધથી સસજંગીનું સ્વરૂપ, ઇત્યાદિક સર્વવાતો તે પૂર્વોક્ત આઠ પદ્ધના વિચારમાં આવી છે. ૧૪૭
- ૪ દ્વ્યનાં ૭ સામાન્ય ગુણનું વર્ણન તેના અંતરભૂત સંદેપે નિગોદનું વર્ણન. જીવોની વ્યવહાર અને અન્યવહાર રાશિનું વર્ણન, અને તેમાં દુઃખનો વિચાર તથા શ્વદ્વ્યનો વીચાર ઉત્પાદ, વ્યય, ધ્રુવનું સ્વરૂપ, અગુરુ લઘુપણ, ગુણની જાવના ઇત્યાદિક વાતો જૂદાજૂદા પારિભાષમાં જણાવી છે ત્યાંથી જોવી. ૧૪૯
- ૫ નિશ્ચય ચારિત્ર તથા વ્યવહાર ચારિત્રાંતરજૂલ શ્રાવકનાં પ્રાણતિપાતાદિક વાર વૃત્તનું નિશ્ચય વ્યવહારપણું દર્શાવ્યું છે. ૧૫૧
- ૬ આર્ત રૌદ્રાદિક ચાર ધ્યાન તથા પિંડસ્થાદિક ચાર ધ્યાનનું સ્વરૂપ. ૧૫૬
- ૭ ચાર ધ્યાનના અંતરભૂત મૈત્ર્યાદિ ચાર જાવના તથા અનિત્યાદિ વાર જાવના. ૧૫૯
- ૮ સમકિતનો માર્ગદેશાહતાં સમકિતની દશરુચિ, આઠ ગુણ, પાંચ ભૂષણ ઇત્યાદિ. ૧૬૦

૩ શ્રીદેવચંદ્રજીકૃત નયચક્રસાર

- ૧ ચાર અનુયોગ તથા ગુણઘણાઆશ્રી જીવનાજેદ અને સાધારણ વૈરાન્ય ઉપદેશ તથા નયની સામાન્ય વિવદ્ધા અને મિમાંસકાદિક દર્શનોનો વિચાર ૧૬૯
- ૨ દ્વ્યનાં, ગુણનાં, અને પર્યાયનાં લક્ષણ નયનિદેપાદિક સહિત તેના અંતર્ગત અન્યદર્શનીઈની ઇન્માગર્તા ઇત્યાદિક ૧૭૨
- પંચાસ્તિકાયનું સ્વરૂપ તથા એકેક દ્વ્યનાં ત્રિજ્ઞ ત્રિજ્ઞ લક્ષણ ઇત્યાદિ ૧૭૭
- પંચાસ્તિકાયનો સામાન્ય વિશેષધર્મ ૧૮૧
- અસ્તિસ્વજાવનું લક્ષણ અને નાસ્તિસ્વજાવનું લક્ષણ ૧૮૪
- અર્પિત અનર્પિતપણે એક ધર્મે સસજંગી દેશાસ્ત્રી છે ૧૮૬
- અત્યંત વિસ્તારસહિતસ્વરૂપપણે સસજંગી દર્શાવી છે ૧૮૯
- ગુણની સસજંગીઈ દેશાસ્ત્રી છે ૧૯૪
- નિત્યાનિત્યસ્વજાવમાં અને અસ્તિ નાસ્તિ સ્વજાવમાં ઉત્પાદવ્યયનો પદ્ધજેદ, વીજો જેદ, ત્રીજોજેદ, ચોથોજેદ, પાંચમોજેદ, ષષ્ઠોજેદ સાતમોજેદ ઇત્યાદિ ૧૯૪
- એક સ્વજાવ અનેક સ્વજાવ ૨૧૫, જેદ સ્વજાવ અજેદ સ્વજાવ ૨૧૬, જન્ય સ્વજાવ અજન્યસ્વજાવ ૨૧૮, વક્તવ્ય સ્વજાવ અવક્તવ્ય સ્વજાવ ૨૨૦, પરમ સ્વજાવ ૨૨૫, ઇત્યાદિકનાં સ્વરૂપ જુદા જુદા પારિભાષથી જાણવાં ૨૦૧

अनुक्रमणिका.

ए

नयज्ञान करवानो अधिकार	३१०
प्रमाणना स्वरूपसाथे ज्ञान स्वरूपनी ओखखाण, आयुंजीकरण इत्यादि	३३१
श्रीआनंदधनजीकृत चौबीसी, तेना बाळाबोधसाथे	३३८-३१५
श्रीकृष्णजिन स्तवनमां शुद्धचेतना पोतानी श्रद्धा सखीने श्री कृष्णदेव परमात्मासाथे प्रीतिनो विद्वास दर्शावे ठे एम सुचव्युं ठे	३३८
श्रीअजितजिननी स्तुतिमां यूथत्रष्टसृगनी परे परमात्माना मार्गने जोवानी युक्तिओ अनेक विचारे सहित कर्त्ताये दर्शावी ठे	३४०
श्रीसंजवजिनना स्तवनमां सेवनानां स्वरूपस्थान अनेक प्रकारनां बताव्यां ठे	३४३
श्रीअजितनंदन जिननास्तवनमां प्रभुना दर्शननी अति दुर्लभता बतावी ठे	३४५
श्रीसुमतिनाथना पदपंकजमां आत्माने स्थापन करवानी रीत देखाडीठे	३४७
श्रीपद्मप्रज परमेश्वर साथे आत्मानो अंतरायटाखवानी कवीश्वरे पृढा करीठे	३४८
श्रीसुपार्श्वनाथ परमेश्वरने अनेक नामयुक्त जे जाणें तेने श्रीसुपार्श्वनाथ परमेश्वर परमानंदनो अवतार करे इत्यादि छपमाये स्तुतिकरी ठे	३५१
श्रीचंद्रप्रजजिनना मुखरूप चंद्रमाने दीठाविना सूक्ष्म निगोदादिक अनेक स्थानको निरर्थक गयां, इत्यादिक रीतो दर्शावी स्तुति करी ठे	३५५
श्रीसुबुद्धि जिनेश्वरना स्तवनमां प्रभुनी पूजाकरवानो विधि अनेकरीते बताव्यो ठे	३५७
श्रीशीतलनाथना स्तवनमां विचित्र प्रकारनी त्रिजंगीछं देखासी ठे	३६०
श्रीश्रेयांस जिनना स्तवनमां चार प्रकारना अध्यात्मनुं स्वरूप दर्शव्युं ठे	३६३
श्रीवासुपूज्य जिनना स्तवनमां आत्मानुं साकार निराकारपणुं वर्णव्युं ठे	३६५
श्रीविमल जिननी स्तुतिमां प्रभुने चक्षुये जोवाथी बांढितार्थ सिद्धि कही ठे	३६८
श्रीअनंत परमेश्वरनी स्तवनामां ए परमेश्वरना चारित्र सेवनानी दुष्करता अनेक हेतुयुक्तिये सापेक्ष निरपेक्षवचनोनावर्णन सहित बतावी ठे	३७०
श्रीधर्मजिनेश्वरने हर्षसहित गावानारंगमां जंग न पडवा संबंधी स्तुति करीठे	३७३
श्रीशांति जिनेश्वरनी स्तुतिमां शांत रसना स्वरूपनुं घणुं रमणिक वर्णन कछुंठे	३७६
श्रीकुंथुनाथना स्तवनमां कोइप्रकारे मनबंधातुं नशीपयुक्तिकहीठे	३८१
श्रीअरनाथ परमात्मानो उत्कृष्ट धर्म शीरीते जाण्योजाय तेनुं समाधान ठे	३८४
श्रीमह्विनाथ प्रभु कर्मादिक शत्रुने निवारी श्रेष्ठ शोचाकारीथयातेनीपुष्टिकरीठे	३८७
श्रीमुनि सुप्रतस्वामिनास्तवनमां आत्मतत्त्व शी रीते जाण्यो जाय, तेसंबंधीनी विनतिठे, जेमां संक्षेपे परुदर्शननुं स्वरूप दर्शव्युंठे	३९१

શ્રીનમિનાથના સ્તવનમાં શરદર્શન જેઠેતે ૫ પરમેશ્વરનાજ અંગઠેએમ વતાવ્યુંઠે	૩૯૫
શ્રીનમનાથના સ્તવનમાં અનેક શુકિયે કરી રાજેમતીજીની વિનતિ દર્શાવીઠે	૩૦૦
શ્રીપાર્શ્વનાથજીની સ્તુતિ જ્ઞાનવિમલસૂરિકૃતઠે	૩૦૪
શ્રીમહાવીર સ્વામીનીસ્તુતિ જ્ઞાનવિમલસૂરિકૃતઠે. ૫માંઘાટકવીર્યનું વર્ણનઠે	૩૦૯
શ્રીપાર્શ્વજિનસ્તુતિ જ્ઞાનસારજીકૃત ઠે. ૫માં પ્રશુનારૂપનું પ્રતિજ્ઞાસદર્શાવ્યુંઠે	૩૧૧
શ્રીમહાવીર જિનસ્તુતિ જ્ઞાનસારજીકૃત સ્વરૂપ ચિંતવનકરવા આશ્રયીઠે	૩૧૩
શ્રીયશોવિજયજીકૃત ઢવ્યગુણપર્યાયરાસ	૩૧૫-૩૮૮
મંગલાચરણ તથા ઢવ્યાનુયોગના મહિમાનું વર્ણન ઢવ્યગુણપર્યાયનો જેદ, સ્વરૂપ તથા ઢવ્યમાં ડર્ધ્વ-	
તા સામાન્ય શક્તિ, અને તિર્યક્ સામાન્ય શક્તિ સમુચિત શક્તિ અને ડંઘ શક્ત્યાદિકનો ખુલાસો	૩૧૬
ઢવ્યમાં ૫કાંતે જેદ માનનારાને અજેદ પદ્ધ અનુસરી દૂષણ દીધુંઠે	૩૨૫
જેદાજેદનો વિરોધ આશંકીને ટાલ્યોઠે તથા સસંગીનું સ્થાપન દર્શાવ્યુંઠે	૩૨૯
ઢવ્ય ગુણપર્યાયનો નયપ્રમાણે વિચાર ૫માંઢવ્યાર્થિક નયનાદશજેદ દેખાડ્યાઠે	૩૩૪
પર્યાયાર્થિકનયના ૭ જેદનો ખુલાસો તથાનૈગમાદિસાતેનયના જેદ લખાડ્યાઠે	૩૩૯
નયનેસમીપે દિગમ્બર પ્રક્રિયાયે ત્રણછપનયનું સ્વરૂપ દેખારુયુંઠે, તેમાં ઢવ્યે ઢવ્યોપચારાદિક નવવિ-	
ધોપચાર કહ્યાઠે	૩૪૩
અધ્યાત્મ જાણાયે નિશ્ચય અને વ્યવહારનયનું સ્વરૂપ શુદ્ધાશુદ્ધ પ્રમુલ્લ અનેક જેદે દિગંબર પ્રક્રિયાયે	
અર્પિતાનર્પિતનયના ઁંડન સહિત દેખાડયુંઠે	૩૪૫
૫કપદાર્થ ડત્પાદ વ્યય ધ્રુવયુક્તઠેતે, વાદીપ્રતિવાદીના સંવાદરૂપે અનેકદૃષ્ટાંતે રુઢી શુકિયેકરી બૌ-	
દ્ધાદિકોના ઁંડન સહિત દઢાયુંઠે	૩૫૨
સમુલ્લય ઢવ્યના જેદ સંદેપથી દેખાડ્યાઠે, ૫માં કાંદક સમ્યક્ત્વનુંસ્વરૂપ વર્ણવ્યુંઠે	૩૬૧
અગ્યાર પ્રકારના સામાન્ય સ્વજાવ સહિત ગુણના જેદ દેખાડ્યાઠે	૩૬૪
દશપ્રકારના વિશેષ સ્વજાવના જેદસહિત ગુણના પ્રકાર કહ્યાઠે	૩૭૪
સામાન્ય વિશેષ મલિ ૫કવિશ સ્વજાવનો અધિગમ નયેકરીદર્શાવ્યોઠે	૩૭૭
પર્યાયના અનેક રીતે જેદ દેખાડ્યાઠે, તેમાં દિગમ્બર પ્રક્રિયાનું ઁંડન અને શ્વેતાંબરનું મંડન ઠે	૩૮૧
સમાસિ સહિત ડપોદ્ધાત	૩૮૫

૬ શ્રીયશોવિજયજી કૃત યોગદૃષ્ટિ સજ્ઞાય.

૩૮૯-૪૧૪

૧ પ્રસ્તાવના.	૩૮૯	૬ પાંચમી સ્થિરા દૃષ્ટિ	૪૦૪
૨ પહેલી મિત્રાદૃષ્ટિ	૩૯૩	૭ ઢઢી કાંતા દૃષ્ટિ	૪૦૬
૩ બીજી તારાદૃષ્ટિ	૩૯૬	૮ સાતમી પ્રજાદૃષ્ટિ	૪૦૮
૪ ત્રીજી લલા દૃષ્ટિ	૩૯૭	૯ આઠમી પરાદૃષ્ટિ	૪૧૦
૫ ચોથી લીલા દૃષ્ટિ	૩૯૮	૧૦ ડપસંહાર	૪૧૧

७ श्रीयशोविजयजीकृत अध्यात्मसार.

पृष्ठ ४१५ श्री ५५६

प्रथम प्रबंध:-१. प्रस्तावना, मंगलाचरण, अने अ-	१४ कदाग्रहत्याग नामाधिकार.	४७६
ध्यात्ममहात्म्याधिकार.	४१५ पंचम प्रबंध:-	४७७
२ अध्यात्म स्वरूपाधिकार.	१५ योगाधिकार.	४७७
३ दंजत्याग नामाधिकार.	१६ ध्यानाधिकार.	४८०
४ जवस्वरूप चिंताधिकार.	१७ ध्यान स्तुत्यधिकार.	५११
द्वितीय प्रबंध:-५ वैराग्य संज्ञाधिकार.	१८ आत्म निश्चयाधिकार.	५१४
६ वैराग्य जेदाधिकार.	१९ जैनमत स्तुत्यधिकार.	५४०
७ वैराग्य विषयाधिकार.	२० अनुज्ञवाधिकार.	५४५
तृतीय प्रबंध:-८ समत्व त्यागाधिकार.	२१ सज्जन स्तुत्यधिकार.	५५१
९ समताधिकार.	२२ सूचना.	५५६
१० सदनुष्ठानाधिकार.	२३ श्रीयशोविजयजीकृत समाधिशातक.	५५७-५६१
११ मनःशुद्धि अधिकार.	२४ श्रीयशोविजयजीकृत समताशातक.	५६१-५६६
चतुर्थ प्रबंध:-१२ सम्यक्त्वाधिकार.	२५ श्रीयशोविजयजीकृत दिक्पटचो	
१३ मिथ्यात्वत्याग नामाधिकार.	राशी बोख.	५६६-५७४
	१४ श्रीचिंतामणि पार्श्वजिन स्तोत्र छं. ५७४-५७६	

१५ श्रीवनारसीदासकृत समयसार.

पद ३२८

पृष्ठ ५७७-७९७

१ लोपोद्घात-श्रीपार्श्वजिन, सिद्ध जगवान, साधु १-५४

५७७-५९४

अने समयग्रहटिनी स्तुति; मिथ्या दृष्टि, आत्म-
ज्ञच्य, ग्रंथ गौरव तथा महीमा, कविसामर्थ्य
अनुजव लक्ष्ण तथा महीमा. पदूच्य तथा
नवतत्त्व, -एनुं वर्णन; नाम माला; ग्रंथमां कहे
वानांवार द्वारनां नाम; मंगलाचरण नमस्कार;
जगवाननी वाणीने नमस्कार, आदिपद ५४

२ बार द्वार अधिकार वर्णन-पद ५७५

५५-५७०

५९४-७६५

१ जीव द्वार पद ३३

५५

५९४

२ अजीव द्वार पद १४

८७

६०९

३ कर्त्ताक्रियाकर्म द्वार पद ३५

१९१

६१४

४ पुण्य-पाप एकत्व कथन द्वार पद १६

१३६

६२९

५ अध्यात्म अधिकार साथे आश्रवद्वार पद १६

१५३

६३६

६ संवर द्वार पद ११

१६८

६४१

७ निर्जराद्वार पद ६०

१७९

६४४

८ बंध द्वार पद ५८

२३९

६६५

९ मोक्षद्वार पद ५३

२९७

६८७

१० सर्व विशुद्धिद्वार पद १२८

३५०

७०४

११ स्याद्वाद् द्वार पद ४१ (अंतर्गत ग्रंथमहीमा- नवरस, नयइ०)	४७७	७३६
१२ साध्य साधक वस्तु स्वरूप द्वार पद ५३	५१८	७५०
३ श्री अमृतचंद्राचार्यनी आलोचना; श्री बनारसी दासनी जिनैज प्रतिमानी स्तुति तथा स्वकथनी पद ए	५७१-५७९	७६५-७६७
४ चतुर्दश गुणस्थानकस्वरूप; द्वायिक सम्यक्त्वादि तथा आवकनी एकादश प्रतिमानां छद्मणादि पद १०८	५८०-६८७	७६७-७९४
५ ग्रंथ तथा ग्रंथकर्त्तानी प्रकास्ति वगेरे पद ४१	६८८-७३८	७९४-७९७



॥ श्री पंचपरमेष्ठिन्यो नमः ॥

॥ अथ ॥

श्रीमद्यशोविजयजी उपाध्यायकृत साढात्रणसोगाथानुं
स्तवन अर्थसहित प्रारंभः



॥ प्रथम अर्थ कर्तानुं मंगलाचरण ॥

पार्श्वनाथपदंघ्रं, नत्वा सीमंधरप्रभुम् ॥

स्तवस्य वार्तिकं कुर्वे, स्वपरानुग्रहाय वै ॥ १ ॥

॥ हवे अर्थकर्तानी सूचना ॥

एस्तवन मांहेली गाथाउंना अर्थ अन्वये करी कहीशुं पण पाधरो नही कहेवाय
माटे पद आगळ पाठळ जोडीने पोतानी बुझीयें विचारी जोशो तो खरो अर्थ बेसशे.

॥ ढाळ पेहेली ॥

॥ एठडिकिहाराखी ॥ ए देशी ॥

श्रीसीमंधरसाहिबआगें ॥ विनतडीएककीजें ॥

मारगशुद्धमयाकरीमुक्ते ॥ मोहनमूरतिदीजेरे ॥

जिनजी, वीनतडीअवधारो ॥ १ ॥ एआंकणी ॥

अर्थ ॥ श्री के० चोत्रीशअतिशय अनेआठ प्रातिहार्यादिक बाह्यलक्ष्मी तथा केवल
ज्ञानादिक अर्ज्यंतरलक्ष्मी तेणेकरीयुक्त एहवा सीमंधरनामेसाहिब तेआगळएकज शुद्ध
मार्ग उलखवारूप अद्वितीयवीनतिकरीयें ते माहारा ऊपर मया के० कृपाकरीने शुद्ध
मार्गजे रत्नत्रयरूप मोक्षमार्ग अथवा अनेकदर्शनी वितत्यसंवादी तथा विपरीतज्ञा-
णकरनारा स्वदर्शनीने साचामानवा तेअशुद्धमार्गकहीयें ते सर्वउबेखीने स्याद्वादसै-
लीयें जैनमार्ग उलखवोते शुद्धमार्गकहीयेंतेशुद्धमार्गसेवी अनेकजव्यजीव स्वसंपदा-
जोगीथया एहवो शुद्धमार्गते हे मोहनमूरति के० वल्लभमूरति! मुक्तेदीजे के० मुक्ते
यो आपो एवीनती करीयेठेयें माटे हे रागद्वेषनाजीतणहार जिनजी! तेअमारीवीन-
तीअवधारो के० केवलज्ञानेकरीजाणो ॥ १ ॥

चाखेसूत्रविरुद्धाचारें ॥ जावेसूत्रविरुद्ध ॥ एककहेअमे
मारगराखूं ॥ तेकेममानुंशुद्धरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ कोइकप्राणीसूत्रची विरुद्धाचारेंचाखेते, तथा जावेके० परुषणाकरेते ते-
पणसूत्रविरुद्ध; वलीलोकनेकदेशेजे अमेमार्गराखीयेथें, जोअमेथेंयेंतोमार्गचाखेते एह-
तुंबोखेते माटेहेप्रभु तेवातने अमेंशुद्ध केमकरीमानियें. इहांसूत्रतेशुं तेलखेते:- ११ अं-
ग, १२ उपांग, १० पयन्ना, ६ ठेद, ४ मूलसूत्र, १ नंदी, १ अनुयोगद्वार, एवं ४५ आगम
जाणवा. यतः 'एकसरसतद्वाबारस ॥ अंगुर्वंगाणिदसपयन्नाणी ॥ ठेयेयाचडमूला ॥ नं-
दीअणुलंगपणयाला ॥ १ ॥ तथा तेनी जाण्य, चूर्णि, निर्युक्ति, वृत्ति अने मूलसूत्र
ए पंचांगीने सम्मतजे पूर्वाचार्यप्रणीत धर्मरत्नादि प्रकरण तथा जे नंदीसूत्रगतपयन्ना
अने हरीजद्रसूर उमास्वातिवाचक प्रमुखकृतग्रंथादिक ते सर्वसूत्रमांहेजआवे; के-
मके छुर्जिहपड्यातेकालें सूत्रविसखाहता ते मांहे जेटला सांजख्या ते सूत्र खख्या
अने जे अर्थ सांजख्या तेहना प्रकरण प्रमुखबांध्या तेपणसूत्रानुजायी होवाशी सूत्रज
कहीयें तो तेथीविरुद्धकरेते तथा बोले ते तेवाने शुद्धकेममानुं ॥ २ ॥

आलंबनकूडांदेखाडी ॥ मुगधलोकनेपाडे ॥ आणाजंग
तिलकतेकाळूं ॥ थापेआपनिह्मांमेरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवे ते विपरीतचालतां कोइकदेशे जे आंमकांचाखोबो तेहने पाडोजवा
ब आपतां कूडां के० खोटांआलंबनदेखाडे जे आपंचमकालें संघयणधृतिप्रमुखपूर्व पु-
रुषजेहवाकिहांते एमकहिने मुगध के० मूर्खलोकने पाडे के० अज्ञानमार्गेपाडेते
एहवापुरुष ते आणा के० जिनाज्ञा तेहनोजेजंग तद्रूपजेकाळुंतिलक तेपोतानेंकपालें
थापेते एटले जिनाज्ञाखोपेते. तेवारेकोइकबोड्यो जे आज्ञाजंगनुद्रूषणदीधुंतेखरुं पण
सर्वथा विधितो कोई करीशके नही ॥ ३ ॥

विधिजोतांकलियुगमांहोवे ॥ तिरथनोउठेद ॥ जिमचाले
तिमचलवेजइयें ॥ एहधरेमतिजेदरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ अनेविधिजोतांतो कलियुग के० पांचमोआरो जेने अन्यतिर्थीकलीयुगकहेते अने
जैन पांचमोआरोकहेते ते कलियुगमांतीर्थनोउठेदथाय केमके तमे अविधिनीतोनाकहो
ठोअने विधियेंतोथायनही तेथी तीर्थविडेदजाय माटेजेमचाले तेम चलाव्याजैयें एटलेफा
फीचापाचिपीकरीयेंनही नरमगरमचलावियें परीते कोइक पोतानी मतिनोजेदधरेते ॥४॥

इमजाषितेमारगलोपे ॥ सूत्रक्रियासविपीसी ॥ आचरणासू
धीआचरियें ॥ जोइयोगनीवीसारे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ एहवांचवनबोलीने जेविधिमार्गनेलोपेते तेप्राणीयेंसूत्रक्रियासर्व पीसी के० द
लीनाली तेमाटे आचरणाके० क्रियातेशुरूआदरीयें तेश्रीहरीजडसूरीयें योगनीवीसवी
सीकरेलीढे तेमांहेली सत्तरमीवीसीमांहेकहुंढे. यतः ॥ तिडस्सुढेआइ ॥ विणाखंबणंज
रसएमेव ॥ सुत्तकिरियाइनासो ॥ एसोअसमंजस्सविहाणो ॥ १ ॥ ५ ॥

पंचमेंआरेजिमविषमारे ॥ अविधिदोषतिमलागे ॥ इमउपदेश
पदादिकदेखी ॥ विधिरसिउंजनजागेरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ पांचमाआरामांहेजेमविषमारेढे तेमपांचमाआरामांहे अविधिदोषपणलागेढे
एटलेएजावजे पांचमाआरामांपांचविषकहावे तेपणजीवने असत्यप्रवृत्तिनाहेतुढे. यतः ॥
१ दुस्संम २ हुंमा सप्पिणि ॥ ३ दाहिणपासंमि ४ जासगहजोड ॥ ५ तहकण्हपक्की
जीवा ॥ पंचविसंपंचमेअरए ॥ १ ॥ एगाथासूयणासीत्तरीनीढे एजिमपांचविषकहां ते
मारेढे तिमपांचमेंआरे जेअविधि दोषलागे तेपणमारेजढे अथवा चोथेआरे जिमविष
खाधुंमारे तेम पांचमेआरेपण विषखाधुंमारे; तेमजअविधिदोषपण जेम चोथाआरामांहे
लागे तेमपांचमेंआरेपणलागे. यतः “ मारेइविसंजुत्तं ॥ जहाचउठारएतहाडुसमंमि ॥
तहअविहिदोषजणीउं ॥ धम्मोवियडुग्गइहेज ॥ १ ॥ इतिहि तोपदेशमाखायां” एमउ-
पदेशपदादिकग्रंथमांहेपाठदेखीने विधिनोरसियो जनके० लोकहोयते जागेके० विधि
करवानेसावधानथाय ॥ ६ ॥

कोइकहेजिमबहुजनचाळे ॥ तिमचलियेंसीचर्चा ॥ मारगमहा
जनचालेंजाण्यो ॥ तेहमांलहीयेंअर्चारे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ वलीकेटलाकतोएमकहेढे के जेमबहुजनके० घणालोकचाळे तेरीतेचाळीयें
केमके जेघणाकरताइसे तेरुहुंजकरताइसे तोजाजीचर्चासीकरोढो अमेंपोतानीमतियें
करताइश्ये तोजलेचर्चाकरो कारणके मार्गतोतेहनेजकहीयें के जेमां महोजनके० म-
होटालोकना समुदायचाळेते तेहनीचाळे चाळीए तेनेमार्गकहीयें इम जाण्योके० ग्रंथमांहे
कह्योढे. यतः ॥ महाजनोयेनगतः संपथाइति ॥ तोतेमहाजननीचालेंचाळतांथकां लहीये
के० पामीयें अर्चके० पूजा इति ॥ ७ ॥

एपणबोलमृषामनधरीयें ॥ बहुजनमतआदरतां ॥ बेहनआवे
बहुलअनारय ॥ मिथ्यामतमांफिरतारे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवेउत्तरआपेठे के एबोलजेकह्यो तेपणमृषाके० जूठो चित्तमांहेंधारीयें ते हनोहेतुकहेठे एटले बहुजनमतआदरतांके० घणालोकनोमतआदरतां तो बहुलअनारयके० घणाजनतोअनार्यते तेहनो ठेहके० पारपामीयेंनही मिथ्यामतमांहेफिरतांके० अनार्यते तेसर्वमिथ्यामतिठे माटे तेमांहेजमतांपारनपामीयें इतिजाव ॥ ८ ॥

थोमाआर्यअनारयजनथी ॥ जैनआर्यमांथोमा ॥ तेमांपणपरि
णतजनथोडा ॥ श्रमणअलपबहुमोडारे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ थोडाआर्यअनारयजनथीके० अनार्यलोकथी आर्यलोकथोडाठे केमके ब-
त्रीसहजारदेशमांहे आर्यदेशतोसाडीपचवीसजठे तेवढीआर्यदेशमांपण जैननामध-
रावे एहवालोक्तथोडाठे वढीजैननामधरावे तेमांहेपण परिणतके० जैनवासनायेंपरिण-
स्याहोय एहवाश्रद्धावंत स्याद्वादसैव्हीनाजाणथोडा वढीतेपरिणतजनमांहेपण श्रमण
के० मुनीराज तेअलपके० घणाथोडा अने बहुमोडाके० मात्र मस्तकमुंडनकराव्युं पण
गुणविनाना एहवालोक्त बहुजाणवा ॥ ९ ॥

जडबाहुगुरुवदनवचनए ॥ आवश्यकमांलहियें ॥ आणाशु
धमहाजनजाणी ॥ तेहनीसंगेरहियेंरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ जडबाहुस्वामीनामुखनुं एवढ्यमाणवचनठे ते आवश्यकसूत्रमांहेंकवुंठे ति
हांथी लहियेंके० पामीयें जे आज्ञाशुद्धतेहिज महाजन एटलें जिनाज्ञापलेतेहिज
संघएहुंजाणीं तेवा महाजननीपासें वसीयें. गाथा ॥ “एगोयसाहुएगो, यसाहुणीसाव
जवसढीवा; आणाशुतोसंघो, सेसोपुणअठिसंघाड” ॥ १ ॥ इतिआवश्यक वचनात् १०

अज्ञानीनविहोवेमहाजन ॥ जोपणचलवेटोळुं ॥ धर्मदासगं
णिवचनविचारी ॥ मननविकीजेजोळुरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ पणजेअज्ञानीनोसमुदायहोय अने जो ते टोळुं के० गडनेचलावे तोहेपण
तेहने महाजन न कहीयें एहवुं धर्मदासगणीनुं वचनविचारीने मनने जोळुंनकरीयें
एटले अज्ञाने धमाधम न करीयें. यतः “जंजयईअगीयहो” इतिवचनात् ॥ ११ ॥

अज्ञानीनिजठंदेचाले ॥ तसनिश्रायेंविहारी ॥ अज्ञानीजो
गडनेचलवे ॥ तेतोअनंतसंसारिरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जेअज्ञानीपुरुष ते निजठंदेके० पोताना अजिप्रायेंचाले तथा ते अज्ञानीनी
निश्रायें जे विहारीके० विचरे तेपण अज्ञानीजहोय तो एहवो अज्ञानी अगीतार्थ थको

जे गळनेचलावे तेतोअनंतसंसारी जाणवो. यतः॥जंजयइअगियठो ॥ जंच अगियठं नि
सिसयोजयई, वट्टावेइयगळं, अणंतसंसारउहोई ॥ इत्युपदेशमालायां ॥ ११ ॥

खंरुखंरुपंमितजेहोवे ॥ तेनविकहीयेनाणी ॥ निश्चितसमय
लहेतेनाणी ॥ संमतिनीसहिनाणीरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ जे खंरुखंरुपंमितके० ग्रंथग्रंथमांहेथी थोकीथोकी वातसीखीने पंक्तिपणुंजेह-
नेहोय तेपुरुषनेज्ञानीनकहीयें, यतः “जोसुत्तमब्रमुजयं, समहीजंतेगुरुकम्मविहिणो ॥ नो-
जन्नईसोनाणी; अछमयछाणमूढमणो” ॥१॥ इति आवाश्यकमाहाजाण्ये माटे निश्चितसम-
य के० निश्चेंसिद्धांतनीवातने लहे के० जाणे ते नाणी के० ज्ञानीकहीयें पटले गुरुकमागत
निश्चयव्यवहारसहीत स्याद्वादसैलीयें ज्ञानथयुं होय ते सिद्धांत निश्चित ज्ञानकहियें ए-
वात संमतिनीके० संमतितर्कशास्त्रनी सहिनाणी के० नीसानी ठे. गाथा ॥ “जोनिष्ठयसम-
यनू ॥ सबवहारसमयमासज्जं ॥ गुरुपारतंतलरुद्ध; नयनि उणोगाहणाकुसलो” इति ॥१३॥

जिमजिमबहुश्रुतबहुजनसंमत ॥ बहुशिष्येपरवरिठं ॥ तिमतिम
जिनशासननोवयरी ॥ जोनविनिश्चयदरीउरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ जिमजिम बहुश्रुतके० घणोजण्यो अने बहुजनसंमतके० घणालोकने मान
वायोग्यथयो वलीबहुशिष्येपरवरिठंके० घणाचेलाचांटिकच्यां तिमतिम जिनशासननो
वयरीके० सिद्धांतनोशुजाणवो जो निश्चयज्ञाननो दरिठं के० समुद्रनहोय तो. अने
जे निश्चेंज्ञानीहोय तेहनेतोसर्वलेखे. यदुक्तं ॥ ऊहऊहबहुसुअसमठं ॥ सीसगुण
संपरिवुडोय ॥ अविणीष्ठिठंअसमए ॥ तद्वतहसिद्धंतपनिणीठं ॥ इत्युपदेशमालायां
तथा पंचवस्तुकेपिच ॥ १४ ॥

कोईकहेलोचादिककष्टें ॥ मारगजिद्दावृत्ति ॥ तेमिथ्यानवि
मारगहोवे ॥ जनमननीअनुवृत्तिरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ केटछाएकतोएमजकहेठे जे लोचादिककष्टेके० लोचकराववा उघाडेपगे
तथा उघाडेमाथें हिंडवुं इत्यादिककष्टकरवेकरीने मारगके० मुनीमारगजाणवो वली नि
द्दायें वृत्तिके० आजीविकाकरवी ते मार्गठे एहवुंजेकहेठे तेमिथ्याके० खोडुंकहेठे ए
रीते मार्गनहोय केमके आत्मार्यविना जनमननीअनुवृत्तिके० लोकनामननीअनुजायी
यें प्रवर्त्ततांमार्गनहोय इतिजाव. गाथा ॥ “कष्टंकरेइतिव ॥ धम्मंधारेइच्छाणांविच्छीए ॥
सोपवयणमगगस्त ॥ वेरीचूळंअद्दाढंदो ” ॥ १ ॥ १५ ॥

आ
हं
र
जोकेष्टेमुनिमारगपावे ॥ बलदथाएतोसारो ॥ जारवहेजेता
वडेजमतो ॥ खमतोगाढप्रहारोरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ जोपरीते प्रजुनीआज्ञाविना कष्टकरतां मुनीनोमारग पामे तो तीर्थच बलद
तथा ऊपलक्षणथी बीजा ढोर पण लश्यें तेढोरज साराके० जलाथाय केमके बलदळ
पर जेटलोजार जरीयें तेढलो सुखेछुखेपणवहे निरवाहकरे वली तावडेके० तडकेजम
तोथको गाढके० आकरा कोरडा प्रोणा प्रमुखनाप्रहारने खमतोके० सहनकरेते ॥ १६ ॥

लहेपापअनुबंधीपापें ॥ बलहरणीजनजिद्धा ॥ पूरवजव्र
तखंडनफलए ॥ पंचवस्तुनीशिद्धारे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ माटेतेप्राणी वर्त्तमानकालेंपण अशुच अनेअनागतकालेपणअशुच तेपापा
नुबंधीपापकहीयें तेणेकरीने लहेके० पामे बलहरणीके० वीर्थनेहणे एहवी जनजिद्धा
के० लोकनीजिद्धापामे एटखेसंयमयोगसाधीनशके तेबलहरणीजिद्धाकहीयें एपूरवज
वके० पाठलाजवें वृत्तखंडनकल्याहोय तेहनांफलते तेपापानुबंधीपापें बलहरणीजिद्धा
पामें एमपंचवस्तुग्रंथ श्रीहरीजडसूरीकृतते तेमाहेकछुंते. गाथा ॥ “चारिचविहि
णस्त ॥ अजसंगयस्तअकलुसजावस्त ॥ आणाणिणोयकापुण ॥ सापडिसिद्धाजिनव
रेहिं” ॥ १ ॥ “जिखंअडंतिआरं ॥ जंसंगयाअपरिसुद्धपरिणामा ॥ दीणा
संसारफलं ॥ पावाउलुत्तमेयंनु” ॥ २ ॥ इसिकाउणसुहणी ॥ बाडीयाजेहिंडुख
गहणंमि ॥ मायाएकेइपाणी ॥ तेसिंएयारिसंचहोई ॥ ३ ॥ चेइऊणधरवासं ॥ तस्त
फलंचेवमहापरतंता ॥ नगिहिनयपवइया ॥ संसारपवइगाजणिया ॥ ४ ॥ १७ ॥

कोइकहे अमें लिंगे तरसुं ॥ जैनलिंगे वारु ॥ तेमिथ्यानविगु
एविणुं तरियें ॥ जुजविणन तरे तारुरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ हवे कोइकहेशेजे डळ्यलिंगेतेहिजप्रमाणते एटखे लिंगजेउगोसुहपतितेथी
तरीसंसार पारपामीसुं केमकेजैननोलिंगते वारु के० सुंदरते तेनेगुरुउत्तरकहेतेके तेमि
थ्या के० खोदुंते कारणके गुणविना एकछुंमात्रलिंगधारणकरेथी तरायनही तेहनोड-
घांतः- जेम तारुपुरुषतेजुजाविनानदिप्रमुखतरीशकेनही ॥ यडुकं ॥ वंदनावइयके ॥
शिष्यवचनं ॥ “सुविहियडुविहीयंवा ॥ नाहंजाणामियंखुडमढो ॥ लिंगंतुपूययामि ॥
तिगरण सुळेण जावेण” ॥ १ ॥ प्रत्युत्तर ॥ माहजइतेलिंगपमाण ॥ वंदाहि निन्हएतुमे-
सवे ॥ एअवंदमाणस्त ॥ लिंगमविअप्पमाणंते ॥ इत्यादि ॥ १८ ॥

कुटलिंग जिमप्रगट विम्बक ॥ जाणीनमतांदोष ॥ निद्रंद्रसजा
णीनेनमतां ॥ तिमज कह्यो तसपोषरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ जेम विडंबकजे नाटकीया प्रमुख तेहनो जे कुटलिंगके० खोटोवेश तेप्र-
गतपणेंजाणीनें पटले कोश्क नाटकीयो साधुनो वेषलाव्यो तेखोटो वेशडे एम जा-
णतां थकां जोतेहने नमीयेंतो दोषलागे तथा लोकहांसी प्रमुख पणकरे तेमाटे नि-
द्रंद्रसजे प्रबंचनोपघातक निरपेक्षक केवल लिंगधारी पासढादिक जाणीने तेहने
नमीयें तो तिमजके० ते पूर्वोक्त नाटकीया साधुनीपरे तसपोषके० तेदोषनोपोष कह्योडे
यद्भुक्तं ॥ “जहवेंलंबुगलिंग ॥ जाणंतस्सनमजहवद्दोसो ॥ निद्रंद्रसुत्तिनाउणं ॥ वंदमाणे
धुवोदोसो” ॥ १ ॥ इति वंदनावश्यक ॥ परीते आचार्यें लिंग अप्रमाण कछुं ॥ १९ ॥

शिष्यकहे जिमजिन प्रतिमाने ॥ जिनवर थापी नमियें ॥ साधुवेस
थापी अतिसुंदर ॥ तिम असाधुने नमियेंरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ २० ॥

अर्थ ॥ तेवारें शिष्यबोढ्यो जे जिमजिनेश्वरनी प्रतिमामांहे ज्ञानादिक गुणनथी अ-
ने तेहने तीर्थकरनी बुद्धीयें नमस्कार करतां महोटो लाज थायडे महोटीनिर्झरा थाय
डे. यथा आवश्यक शिष्यवचनः— ॥ तिष्ठयरगुणा पडिमा ॥ सुनडि निस्संसयं वियाणंतो
तिष्ठयरूत्तिनमंतो ॥ सोपावईनिज्जारवीडलं ॥ १ ॥ इति ॥ तेम अतिसुंदर एहवो सा-
धुवेस थापी असाधुने पण नमियें पटले गुणविनानी जिमजिन प्रतिमाडे तेहने नमतां
निर्झरा थाय तेम पासढादिकमां जो साधुनो गुणनथी तोपण साधुनो वेषतोडेमाटे जो
पोतानुं मनशुरू डे तो तेहवाने नमतां लाज थाय कारणके लाज अथवा खोट तेतो पो-
ताना अध्यवसाय आश्रीडे. उक्तंच ॥ लिंगंजिणपन्नत्तं, एवनमंतस्सनिज्जाराविडला ॥
जइविगुणविप्पहिणं, वंदइअप्पप्पसोहिणं ॥ १ ॥ इति शिष्यवचनं ॥ २० ॥

जइबाहु गुरु बोले प्रतिमा ॥ गुणवंति नहीडष्ट ॥ लिंगमांहेवे
वानांदीसे ॥ तेतोमानि अडष्टरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ हवे आचार्य उत्तर आपेडे जे श्रीजइबाहुगुरु आवश्यकमां एम कहेडे के प्र-
तिमा गुणवंति नथी तेम डुष्टपण नथी माटे तेहने गुणवंति मानियें पटले अडुष्टप-
णानो आरोप करियेंतो थाय अने लिंगमांहेतो गुण तथा दोष एबेवानां देखायडे ते
तुंहे अडुष्टके० गुणवंत शिष्यमान. इति गाथार्थं. हवे एनो जावार्थ कहेडे जे जिनप्रतिमा
मांहे गुण नथी तेम दोषपण नथी माटे पोताना अध्यवसायनी शुद्धीयें नमतां लाज
थाय इहांकोइ कहेडेशेजे परिणामे लाज थायडे तेवारें प्रतिमानुं शुं काम डे तेहने कहीयेंजे

शुरू परिणामनो हेतु ते प्रतिमाज ठे तेवारे ते कहेसे जे साधुनो वेष ते पण शुरू परिणामनो हेतु ठे तेहने कहेवुंजे साधुवेष पुरुषपणुं ते प्रतिमाने बराबर नथाय केमके प्रतिमा हजारो गमे जोइयें पण सर्व एकाकार ठे सावद्यक्रिया नथी करती तेम निरवद्य क्रिया पण नथी करती अने साधुखिग तो कोइक स्थानकें सावद्य कर्म करतो देखीयें तथा कोइक स्थानकें निरवद्य शुरू चारित्र पालतो देखीयें माटे बराबर नथाय अने जिन-प्रतिमा मांहे जिन गुणनो आरोप करीने परिणाम करतां निर्झारा थाय पण पासठा-दिकने वंदनाकरतां कोना गुणशंजारीश तेवारे ते बोळ्यो जे बीजा रुढा साधुना गुण आरोप करीने प्रणाम करिंशुं तेहने कहेठे जे निरगुणीने विषे गुणनो आरोप थाय नही अने जो गुणनो आरोप करीयें तो विपर्यास थाय अने जे विपर्यास तेतो कर्मबंधनो हेतु ठे तेमाटे जिहां गुण तथा दोष नहोय तिहां आरोप थाय पण अन्यथा आरोप नथाय यदुक्तं वंदनावश्यक ॥ संतातिष्ठयरगुणा ॥ तिष्ठयरे तेसिंमंतुअप्पप्यं ॥ नयसावद्याकिरिया ॥ श्यरेसुधुवास मणुमन्ना ॥ १ ॥ चो ॥ “जहसावद्याकिरिया ॥ नडिउपडिमासुपवमियरावि ॥ तयजावे नडीफलं ॥ अहहोईअहेउयहोई” ॥ १॥ आचा ॥ कामंउजयाजावो ॥ तह विफलंअडिमण-विसुद्धीए ॥ तिपुणमणविसुद्धीए ॥ कारणंहुंतिपडिमाठ ॥ ३ ॥ जइवीयपडिमाठगुणा ॥ मुणीगुणसंकप्पकारणंखिं ॥ उजयमविअडिखिं ॥ नयपडिमासुजयंअडि ॥ ४ ॥ नयमाजिणेसुअगुणा ॥ पडिमाउडिस्सजेमणेकुणइ ॥ अगुणोउवियाणंतो ॥ कंनमउमणेगुणेकाठ ॥ ५ ॥ इत्यादि वली एहनो विचार इहत्तुत्तिथी विचारजो ॥ ११ ॥

कोइकहेजिनआगेमांगी ॥ मुक्तिमारगअमेलेसुं ॥ निरगुणनेप
णसाहेबतारे ॥ तसजक्तेगहगहिंसुरे ॥ जिन ० ॥ वी ० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवे कोइक एम कहेठे जे जिनेश्वर आगलें मुक्तीमार्ग अमे मागी लेखुं केमके निरगुणने पण साहेब तारसे तथा तेहनी जक्तिमां गहगहिंसुं के ० हरष पामिंशुं इति गाथार्थ. जावार्थ तो एम ठे जे केटलाक एम कहेठे आ जवमांतो शक्ति नथी पण जन्मांतरे बोधिबीजनी सामग्री पामीशुं ल्यारे करिंशुं एहवुं प्रजुपासे मागी लइयें ठीयें. इति जावः ॥ ११ ॥

पामीबोधनपालेमूरख ॥ मांगेबोधविचालें ॥ लहियेंतेहकहो
कुणमूले ॥ बोत्युंउपदेशमालें ॥ जिन ० ॥ वी ० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ तेहने उत्तर कहेठे जे आ जवमां बोध के ० बोधिबीजनी सामग्री पामीने पण जे मूरख के ० अज्ञानी संयम अनुष्ठान तो पालतो नथी अने विचालें के ० विचमां बोध मांगे जे आगल पालिंशुं तो तेह के ० ते बोधिबीज कहो कुणमूले के ० शंमूले लहि-

ये के० पामीये एटले ए जाव जे कोइक वस्तु लेवा जइये ते वस्तु जो पासे डव्य होय तो जहे अने डव्य न होय तो स्यामूलेजहे, तेम आचवमांहे जो संयमादिक पाढ्या होय तो आ वतेजवे पण बोधिबीजनी सामग्री मखे पण न पाढ्या होय तो शेमूले पामे अर्थात् बोधि सामग्री नज पामे, एम उपदेशमाला मध्ये कहुं ठे. यतः ॥ “लङ्घिस्त्रियंचबोहिं ॥ अकरि तोणागयंचपडितो ॥ अन्नंदाइंबोहिं ॥ लाङ्घिसिकयरेणमुल्लेण” ॥ १ ॥ इत्युपदेशमा-
लायां आवश्यकनिर्युक्तौ तथा चतुर्विंशतिस्तवाध्ययनेपिच ॥ २३ ॥

आणापाळेसाहेबतूसे ॥ सकलआपदाकापे ॥ आणाकारी
जेजनमागे ॥ तसजसलीलाआपेरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ २४ ॥

अर्थ ॥ ते माटे आझा पाळतां थकां साहेब के० परमेश्वर तूष्टमान थाय अने समस्त आपदाने कापे, माटे आझाकारी जे जन के० लोक ते मागे एटले आ चवमांहे प्रभुआझा पाळे ने ते प्राणी जे मागे तस के० ते प्राणीने जशनी लीला आपे एटले प्रभु आझाथी जशलीला पामे ॥ २४ ॥ ए प्रथम ढालमांहे एम कहुं जे अमे निर्गु-
णी थकां प्रभुपासेथी मांगी लेइसुं एतुं बोलनारने शिखामण दीधी ॥ २४ ॥

॥ ढाल बीजी ॥

॥ आदर जीव कृमागुण आदर ॥ ए देशी ॥

कोइकहेअमेगुरुथीतरसुं ॥ जिमनावाथीलोहारे ॥ तेमि
थ्यानलहेसहवासे ॥ काचपाचनीसोहारे ॥ १ ॥ श्रीसी
मंधरसाहेबसुणजो ॥ जरतखेत्रनीवातोरे ॥ लहुंदेवके
वलरतिश्णेयुगे ॥ हुंतोतुजगुणरातोरे ॥ श्रीसी० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवे बीजी ढालमां जे एम कहेठे के अमे निर्गुणी थकाज गुरुथीतरीशुं तेम-
ने शिखामण देवा संबंधी आवी बीजी ढाल ते कहेठे. कोइक तो एम कहेठे जे अमारांमां
तो गुण नथी पण अमारा गुरु गुणवंत ठे तो तेथीज संसार समुद्रतरी पारपामिशुं जेम ना-
वा के० जिहाज तरेठे ते मांहे लोहा के० लोखंरुना खीला जरुया होय ते पण तरेठे ए
दृष्टांते तरिशुं. यतः “संबंजं पेइजणो ॥ उत्तमसंगेण उत्तमोहोइ ॥ लोहो कंठ विलगो ॥
संजोगे सायरं तरई” ॥ १ ॥ इति पाठात् ॥ तेहने उत्तर जे ए रीतना बोलनारा ते पण मिथ्या
के० खोडुं कहेठे केमके सारा गुरुने सहवासे के० मात्र जेला वसवाथीज न लहे के० न
पामे, जेम काच ते पाच के० पानानी सोजा पामे नही. उक्तंच ॥ मणिलुं ठतिपादाये ॥
काचः शिरसिधार्यते ॥ परीकककरेप्राप्ते ॥ काचः काचो मणिर्मेणिः ॥ १ ॥ तथा उचनि-

युक्तावपि ॥ सुचिरं पि अष्ठमाणो ॥ वेरुखिउ कायमणीयउ ॥ मीसोनउवेइकाय जावं ॥
 पाहाण गुणेण नियण्णं ॥ १ ॥ माटे हे श्रीसीमंधर साहेव ! आ जरतखेत्रनी वातो के०
 चरित्र ते सुणजो के० सांजलजो. हे देव हे आत्मगुणरमणि श्रेष्ठगुणें के० आविषमकाल
 पंचमश्वारो हुंनावसर्पिणीं विषे केवल के० निःकेवल जेहुं रतिखहुं के० साता पामुहुं ते
 तुज गुणरातो के० तमारा गुणने विषे तत्पर थको एटखे तमारा गुणनो रंग ठे एटलीज
 शाता ठे, बाकी मतजेद कदाग्रहदेखी तो कांइपण शातानुं कारण नथी. इति जावः ॥ २ ॥

कोइकहेजेगढथीनटल्या ॥ तेनिरगुणपणसाधोरे ॥ नातिमांहे
 निरगुणपणगणीये ॥ जशनहींनातिबाधोरे ॥ श्रीसी० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवे केटलाएक एम कहेठे के जे गढथी बाहिर निकल्या नथी अने आ-
 चार्यना संघाडामांहे रह्या ठे ते जो निर्गुण ठे तो पण ते गढमां रह्या माटे साधो
 के० साधु कहियें. तेहुं दुष्टांत कहेठे; जेम न्यातिना सर्वलोक उत्तम होय अने ते
 मांहे कोइक निर्गुण होय पण तेहने जिहांलगे न्याति बाहर कखो न होय तिहां
 लग्ने ते न्याति मांहेज गणाय ठे; जश के० जे गुणरहितपुरुषनो नाति बाधो के०
 नातीनो बाध नही के० नथी एटखे ते पुरुषनो जिम नातिमांहे बाध नथी, तेम साधु
 पण गढमांहे ठे माटे रुडो जाणवो ॥ ३ ॥

गुणअवगुणइमसरिखाकरतो ॥ तेजिनशासनवैरीरे ॥ निर
 गुणजोनिजढंदेचाळे ॥ तोगढथाएस्वैरीरे ॥ श्रीसी० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवे पूर्वोक्त कहेनारने शिखामण आपेठे के जे ए रीते गुण अने अवगुणने
 सरखा करे ते जिन शासननो वैरी जाणवो. तेहनो हेतु देखाडे ठे के, ते गढमांहे रह्यो
 जे निर्गुण पुरुष ते जो निज के० पोताने ढंदेचाळे तो गढ थाय खैरी के० ते सर्व गढ स्वेछा
 चारी थाय, केमके एकने हीणो देखीने बीजा पण हीणाचारी थाय ॥ इतिजावः ॥ ४ ॥

निरगुणनोगुरुपदकरेजे ॥ तसगढत्यजवोदाख्योरे ॥ तेजि
 नवरमारगनोघातक ॥ गढ... ॥ श्रीसी० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ वली जे निर्गुण होय तेनो पदपात जे गुरु करे तो ते गुरुनो गढ बीजा साधुयें
 त्यजवो के० ढांडवो एम दाख्यो के० कखोठे एटखे ते गढमां रहेवुं नही अने ते गुरु जिने-
 श्वरना मार्गनो घात करनार जाणवो. ए रीतेगढाचारपयन्नामग्ये कहुं ठे. यतः ॥ जहिंन
 डी गुणाणपस्को ॥ गणीकुसीलो कुसील परकधरो ॥ सोय अगढोगढो ॥ संजमकाम-

હિં મુત્તવો ॥ ૧ ॥ જહિંનઢી સારણા વારણાય ॥ ચોયણાયસગઢંમિ ॥ સોય અગઢો ગ-
ઢો ॥ સંયમકાંમીહિંમુત્તવો ॥ ૨ ॥ ઇતિ ગઢાચારે ॥ ૫ ॥

વિષમકાલમાંનિરગુણગઢે ॥ કારણથીજોવસીયેરે ॥ ઢવ્ય
થકીવ્યવહારેંચલીયે ॥ જાવેંનવિઢલ્લસીયેરે ॥ શ્રીસીં ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ યઢપિ વિષમકાલમાં ષટ્લે પાંચમા આરામાં પોતાની મનોબલ શક્તિને
અજાવેં નિરગુણગઢે ષટ્લે ગુણરહિત ગઢનેવિષે જો કોઈ કારણે વસતું પઢે તો ઢવ્ય
થકી ષટ્લે બાહ્યથી તો તે ગઢને વ્યવહારેં ચલિયેં કેં પ્રવૃત્તિયેં પણ જાવથકી ઢલ્લા-
સ પામિયેં નહીં ષટ્લે અંતરથી હરથીયેં નહીં પણ જો શુદ્ધાચારીની સંગતમલે તો
નિર્ગુણ ગઢને તુરત ઢોકી આપિયેં. યતઃ ॥ ગીયઢો ગુણયુત્તો ॥ નિર્ગુણગઢંમિસંવસિ-
ત્તાય ॥ નોનિર્ગુણાણપક્કં ॥ કુશ્વાસોગણહરસરિઢો ॥ ઇત્યુપદેશપદે ॥ ૬ ॥

જિમકુટ્ટટ્ટિથીનગરલોકને ॥ ઘઢેલાઢેલ્લીરાજારે ॥ મંત્રિસહિ
તઢઢેલાઢોઈબેઠા ॥ પણમનમાંહેંતાજારે ॥ શ્રીસીં ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ જેમ ઘઢેલાપણાની કરનારી કુટ્ટટ્ટિ થઈ તે કુટ્ટટ્ટીનું પાણી તે નગરના સર્વ
લોક પાન કરીને ઘઢેલા થયા માત્ર ઇક રાજા અને પ્રધાન ઇ બેજણે પાણી પીધું નહીં
માટે કાઢ્યા રહ્યા. પઢી તે બેઢુને વિષ સઢશાચારી ઘઢેલા લોકોઈ મારવાનો ડપાય કહ્યો
તેવારેં રાજા પોતાના જીવવાના ડપાયને માટે પ્રધાન સહિત પોતે ઘઢેલા થઈ બેઠા, પણ
મનમાં તો તાજા કેં કાઢ્યા ઢે ઇમ જાણે ઢે જે સારી વૃદ્ધી થાય તો સઢુ કાઢ્યા થઈયેં
ઇમ ઇ દૃષ્ટાંતેં ઇહાં પણ જાણતું જે નીર્ગુણ ગઢમાં વસે તથા તેહની પેઠેં ચાલે તો પણ મ-
નમાં તો ઇમ જાણે જે સુવિહિત મલે તો તેહને સંગે રઢું અને શુદ્ધાચારી થાઢં ઇતિજાવા॥૭॥

ઈમલપદેશપદેજાણ્યું ॥ તિહાંમારગઅનુસારિે ॥ જાણીને
જાવેંઆઢરીયેં ॥ કલ્પજાણ્યનિરઢારિે ॥ શ્રીસીં ॥ ૮ ॥

અર્થ ॥ ઇ રીતે શ્રીહરીજડસૂરિકૃત ડપદેશપઢનામાયંથમાં જાણ્યું ઢે ગીયઢો ગુણ-
યુત્તો ઇત્યાઢિ પૂર્વોક્ત ગાથા જાણવી તથા ઇમ કહ્યું જે ઢવ્યથકી વ્યવહારે ચાલીયેં
પણ જાવથી ઢલ્લાસ પામીયેં નહીં તો પણ તિહાં કેં તે ગઢમાં જો કઢાચિત સર્વ ક્રિ-
યા વ્યવહારમાં સાવધાન ન હોય પણ જો માર્ગાનુસારી શુરૂપરૂપક હોય અને ગુણ પ-
ક્ષપાતિ હોય તેવા માર્ગાનુસારી જાણીને તેહને જાવથી પણ અંગીકાર કરીયેં ઇહું
વૃઢ્તકલ્પજાણ્યમાંકહ્યું ઢે. યતઃ ॥ સિઢિલોઅણાયારકઢં ॥ ચોયણપકિચોયણાઈ ગુણહી
ણો ॥ ગુણપક્કકરોંગઢો ॥ સીલેયવો વિજાવેણ ॥ ૧ ॥ ઇતિ ॥ ૮ ॥

જ્ઞાનાદિકગુણવંતપરસ્પર ॥ ઉપગારેઆદરવોરે ॥ પંચવસ્તુ
માંગજસુગુણને ॥ અવરકહ્યોબેત્યજવોરે ॥ શ્રીસીં ॥ ૧૯ ॥

અર્થ ॥ વહ્ની પરસ્પર કેં માહોમાંહે જ્ઞાનાદિકગુણવંત કેં જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર
ગુણવંત હોય વહ્ની ઉપગારે કેં ઉપકારી હોય ઇટલે માંહોમાંહે કોશ્નો જ્ઞાન ઉપ-
કાર કોશ્નો દર્શન ઉપકાર ઇત્યાદિક ઉપકારવંત હોય તો આદરવો એમ શ્રીહરિજ-
ઙ્ગસૂરિકૃત પંચવસ્તુગ્રંથમાં કહ્યું છે. યતઃ ॥ સુગુણમિદુવચારં ॥ અત્યુન્નગુણાદિજ્ઞાવ સં-
બંધં ॥ ઉત્તમઢઢત્તુલ્લો ॥ વાસોઽણગજવાસોતિ ॥૧॥ તે માટે સુગુણ જે ગુણવંત હોય તેણે
પૂર્વોક્ત જ્ઞાનાદિકના ઉપકારી ગજવિના અવર કેં બીજો જે ગજ તે ત્યજવો કહ્યો છે ॥ ૧૯ ॥

જેનિરગુણગુણરત્નાકરને ॥ આપસરિલાદાલેરે ॥ સમકિત
સારરહિતતેજાણો ॥ ધર્મદાસગણીજાલેરે ॥ શ્રીસીં ॥ ૨૦ ॥

અર્થ ॥ વહ્ની જે પોતે નિર્ગુણઢતાં બીજા જે ગુણના રત્નાકરકેં સમુદ્ર હોય તેહને આ-
પકેં પોતાસરીલા દાલેકેં કહે ઇટલે એમ કહેજે અમારામાં તથા અહુમાં શો ફેરઠે એમ
ગુણી અવગુણીને સરિલાકરે તો તે પ્રાણી સારકેં પ્રધાન અહવો જે સમકિત તેથી રહિત
જાણવો. ધરીતેં ઉપદેશમાલા મધ્યે ધર્મદાસગણિયેં કહ્યું છે. યતઃ ॥ ગુણદીણોગુણરચણા ॥
થરેસુજોકુણર્ણતુલ્લમખ્યાણં ॥ સુત્તવસ્તીણોયંદીલર્ધં ॥ સમ્મત્તં કોમલંતસ્સ ॥ ૧ ॥ ૨૦ ॥

કોઈ કહે જે બકુસ કુશીલા ॥ મૂલોત્તર પડિસેવીરે ॥ જગવર્ધ
અંગેજાણ્યા તેથી ॥ અંતવાતનવિલેવીરે ॥ શ્રીસીં ॥ ૨૧ ॥

અર્થ ॥ ધરીતેં ગ્રંથકારના કહેવા પ્રમાણે સર્વથા ગુણવંત હોય તોજ આદરવો એમ
ઠયું તેહપર શિષ્ય પ્રશ્ન કરેઠે કે, કોઈક એમ કહેઠે જે બકુસ કુશીલા કેં બકુસ ચા-
રિત્રીયા તથા કુશીલ ચારિત્રીયા એ મૂલજત્તરગુણના પ્રતિસેવી કહ્યા છે. પડિસેવી કેં
પ્રતિકૂલપણે સેવવું દોષ લગાવવો ઇટલે એ જાવજે ૧ પુલાક ૨ બકુસ ૩ કુશીલ ૪ નિ-
ગ્રંથ ૫ સનાતક એ પાંચ નિગ્રંથ કહ્યાઠે તેમાં બકુસ ચારિત્રીયા તે જત્તરગુણના ઇટલે
માત્ર દશવિધ પચ્ચલાણનાજ પ્રતિસેવી હોય તથા કુશીલ ચારિત્રીયા તે મૂલગુણના તથા
જત્તરગુણના પ્રતિસેવી હોય, યથાપિ મૂલુત્તર પડિસેવી જ્ઞાં સામાન્યે કહ્યા તો પણ અર્થ પૂ-
ર્વોક્ત રીતે કરવો કેમકે પંચનિગ્રંથી પ્રકરણ તથા જગવતીસૂત્રમાં ધરીતે ઠે તેરીતે અમેં પણ
અર્થ લખ્યોઠે. યદુક્તં પંચનિગ્રંથી પ્રકરણે ॥ યતઃ ॥ મૂલુત્તરગુણવિસયા ॥ પડિસેવાસેવપકુ-
શીલોય ॥ જત્તરગુણેસુવજસો ॥ સેસાપડિસેવણારહિયા ॥ ૧ ॥ વહ્ની જગવતી અંગે જાણ્યા
કેં કહ્યાઠે તથાચ તત્પાઠઃ ॥ બજસેણં પુઢા ગોયમા પમિસેવપદ્ધોક્ષા, ણો અપ્પડિસેવપ

होक्षा यदि पडिसेवएहोक्षा किंमूलगुणपडिसेवएहोक्षा उत्तर पुढा ॥ गोयमानोमूल-
गुणपडिसेवए होक्षा उत्तरगुण पडिसेवएहोक्षा इत्यादि तथा पडिसेवणा कुशीलेज-
हापुलाए षट्ठे पुलाकनेमूलगुण पडिसेवएहोक्षा उत्तरगुणपडिसेवए होक्षा एम क-
छुंठे माटे कुशील पण मूलोत्तर गुणना पडिसेवी थया इति जगवति सूत्रे सतक (३५)
में उहेसे ६ ठे कछुं ठे तेथी एम ठेछुं जे मूलगुणना प्रतिसेवी थाय तिहां लगे चारि-
त्रीया कहां तेथी अमने दोष छागतां ठतां पण अमारुं चारित्र कांई जतुं नथी माटे
वातनो अंतलेवो नही जाकुं अमने बोलावी अंतशुंळोठो इति शिष्य वचनं ॥ ११ ॥

तेमिथ्या निःकारणसेवा ॥ चरणघातीनी जाषीरे ॥ मुनीनेते

हने संजव मात्रें ॥ सत्तमठाणुं साखीरे ॥ श्रीसी० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवे गुरु कहेठे के एम जगवति सूत्रनी साख आपीने जेम तेम प्रतिकुल
सेवावाळाने जे चारित्र ठरावेठे ते मिथ्या के० खोटुं कहेठे केमके निःकारणसेवा के०
कारण विना जे प्रतिकुलपणे सेवा अपवादरूप तेहने मुख्य करीने जे प्रतिसेवा करे ते
प्रतिसेवा तो चरणघातीनीजाषी के० चारित्रने घात करनारी कहीठे. यतः ॥ संवरणमि
असुळ ॥ दोएहविगिएहंतर्दिच्छगाएहियं ॥ आठरदिछं तेणं तंचेवहियं असंथरणे ॥१॥ इ-
ति वृहत्कव्य जाण्ये ॥ ते प्रतिसेवा मुनीने तेहने के० ते मुनीने संजवमात्रें के० लागवारूप
संजव पण उपयोग पूर्वक प्रतिसेवा करे नही कदाचित उपयोग पूर्वक करे तो ते अपवादें
करे पण उत्सर्गे नही करे एपण संजवज कहीयें तिहां सत्तमठाणु साखीके० ठाणानामा
प्रकरणमां सातमे ठाणे कछुंठे ते ठाणा प्रकरण माराहायमां प्राप्त थयुं नथी पण मारा
गुरुने वचने जाणुंठुं के ठाणाप्रकरण ठे अन्यथा इहां कोइक ठाणांगसूत्र कहेठे
पण ते ठाणांग मध्ये ए पाठ जडतो नथी ते माटे गुरुवचन सत्य. इति ज्ञेयं ॥ १२ ॥

पडिसेवा वचने ते जाणो ॥ अतिचार बहुलाईरे ॥ जावबहु

लतायें ते टाळे ॥ पंचवस्तु मुनिध्याईरे ॥ श्रीसी० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ हवे तिहां पंचवस्तुनी साख लखियेंठेयें गाथा ॥ तेउपडिसेवणाए ॥ अणु
लोमाहोतिविअडणाए ॥ अपडिसेवणाविअडणाए ॥ इच्छं चउरोजवेजंगो ॥ १ ॥ व्या-
ख्या तेतु दोषाः प्रतिसेवनया आसेवनारूपया अनुलोमा जवंत्यनुकूला जवंति विकट
नयालोचनयाच प्रतिसेवनायां आलोचनायां च पदद्वये चत्वारो जंगो जवंति तथा
प्रतिसेवनया अनुलोमा विकटनया च १ तथा प्रतिसेवनया न विकटनया २ तथा न प्र-
तिसेवनया विकटनया ३ तथा न प्रतिसेवनया न विकटनयेति ४ गाथार्थ ॥ ते चैवतत्त्व-
नवरं ॥ पायठितंति आहसमयण ॥ जम्हासइसुइजोगो ॥ कम्मक्कय कारणं जणीउं ॥

॥ ३ ॥ व्याख्या ते एवनवरं केवलं समुदानिका अतिचाराश्चित्यमानाः संतः तत्र-
 कायिका दीर्घपथिकायां प्रायश्चित्तमित्येवमाहुः समयज्ञाः सिद्धांतविधः किमिति अ-
 स्मात्सदासर्वकालमेवसुजयोगः कुसलव्यापारः कर्मक्षयकारणं जणीतस्तीर्थं करगणध-
 रैरिति गाथार्थः ॥ ततः किमित्याह गाथा ॥ सुहजोगोयअयंजं ॥ चरणाराहण निमित्तमणु-
 अंपि ॥ माहोज्झकिंचिखलियं ॥ पेहेइतउवउत्तोवी ॥ ३ ॥ व्याख्या सुजयोगश्चायं
 सामुदानिकातिचारचित्तरूपः कथमित्याह यद्यस्माच्चरणाराधननिमित्तं स्वखितं
 चारित्रपालनार्थं मणुअंपि सुखमपिमाचूत् कित्तस्वखितं प्रेदयते पर्यालोचयतिततः
 उपयुक्तोपि जिक्काप्रहणकाळे ॥ इतिगाथार्थः आ ठेकाणें एज अर्थनी सूचक गाथा ज्ञान-
 विमलसूरियें टबामां लखी ठे ते कहेठे. गाथा ॥ सबावियपडिसेवा ॥ उकडजावेण
 होइ सासिढिला ॥ अइयार बाहूलत्तं ॥ पडिसेवा बियपयसेढी ॥ १ ॥ एगाथा पण रुडीठे
 ए ठेकाणे एहवी गाथा जोइयें पण ए गाथा पंचवस्तु ग्रंथमां जडी नही माटे अमे
 लखी नही तथा मूलगुण उत्तरगुणना प्रतिकूलपणे सेवी होय ते पडिसेवा वचने के
 प्रतिसेवा शब्दें करी जाणो के जाणवी; एटळे मूलगुणमां तथा उत्तरगुणमां अति-
 चार घणा लागे ते अतिचार जावनी तीव्रतायें करीनें टाळे एम पंचवस्तु ग्रंथमां मुनी-
 ध्यायी के मुनीराजे अतिचारनी बहुलता ध्यायी जावी ठे ॥ १३ ॥

सहसादोषलागेतेबुटे ॥ संयतनेततकालेंरे ॥ पडितेंआ
 कुट्टियेंकीधुं ॥ प्रथमअंगनीजालेंरे ॥ श्रीसी ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ सहसा के सहसात्कारें अनाजोग थकी जे दोष लागे ते बुटे, एटळे तद्-
 जव वेदवायोग्य कर्म बांध्युं होय ते बुटे, संयतने के मुनिराजने तत्कालें के तेज
 जवमां बुटे इतिजाव. श्री आचारांगे पंचमाध्ययने चतुर्थोद्देशके गाथा ॥ एगयागुणस-
 मिति ॥ स्तरीयतोकायसंफासमणुचिन्नं ॥ एगतया पाणा उदायंति ॥ इहलोग वेद-
 णवेज्जावडीअ ॥ अस्यार्थं लेशः कदाचित् गुणसमिक्तं के गुणसहित अप्रमत्त मुनिने
 चालतां थकां काय संफास के कायस्पर्श थयाथी कोइ जीव ह्णाणो ॥ तेवारे इहलोके
 वेदनानो जे वेद्य के अनुजव तेहने आवडिअं के पाम्युं एटळे आजवें जोगववा
 योग्य कर्म बंधाय तथा आकुट्टियें के विना प्रयोजने कारण विना पापकर्म कथुं ते
 कर्म पडिते के दश प्रकारनुं प्रायश्चित्त ठे तेमां हरकोइ प्रायश्चित्त आवे एम प्रथम
 अंगनी जालें के आचारांगनी जलामण ठे. पांचमा अध्ययनना चोथा उद्देशामां जंआ-
 उडीकथं कम्मं ॥ तंपरिज्ञाय विवेगमेति इति एतदृत्यैकदेशः जंआउट्टि इत्यादियनु
 पुनः कर्माकुट्वाकृतमागमोक्तकारणमंतरेणोपेत्यप्राणुपमर्द्दनेन विहितं तत् परिज्ञाय ज्ञ-

परिक्रया विवेकमेति विविच्यते अनेनेति विवेकः प्रायश्चित्तं दशविधं तस्यान्यतरं ज्ञेह-
मुपैति तद्विवेकं वा अज्ञावाख्यमुपैतीति तत् करोति येन कर्मणो अज्ञावो जवतीति ते-
कारण माटे पाप जाणीने सेवुं तेहनो महादोष ठे इति ज्ञावः ॥-१४ ॥

पायष्ठित्तादिकज्ञावनराखे ॥ दोषकरिनिःसूकोरे ॥ निद्रं
धससेढीथीहेठो ॥ तेमारगथीचूकोरे ॥ श्रीसी० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ माटे ते अतिचार सेवीने पण पायष्ठित्तादिक के० विद्युद्ध थाय तेहुं गुरु आ-
दिक पासेंथी प्रायश्चित्त प्रमुख लेवानो अज्ञिप्राय राखेज नही तो ते प्राणी दोष क-
रीने पण निःसूको के० निर्दयी जाणवो. यतः ॥ जोचयइउत्तरगुणे ॥ मूलगुणेविअचिरे
णसोचयई ॥ जहजहकुणइपमायं ॥ पीड्वीज्जइतहतहकसायहिं ॥ १ ॥ इत्युपदेश
माळायां तथा ते प्राणी निद्रंधस के० गतधर्मा ठे एटले प्रवचनरूप धर्मनी हाणी थाय
तेहनी अपेक्षा राखे नही ते जीव सेढीथी हेठो के० गुणश्रेणी थकी अधोवर्त्ति अथवा
संयमश्रेणी थकी हेठो जाणवो. वली ते प्राणी साधुना मार्गशी चूक्यो एम जाणुं. यतः
अश्रयारंजोनिसेवि ॥ तापायष्ठित्तंनगिएहए ॥ अणुल्लुंयतज्ञावो ॥ निधम्मोसोगणी-
द्यासु ॥ १ ॥ इति श्रीहरिजज्ञसूरीकृत संबोधप्रकरणे ॥ १५ ॥

कोईकहेजेपातिककीधां ॥ पडिकमतांबूटीजेंरे ॥ तेमिथ्याफ
लपडिकमणानुं ॥ अपुणकरणथीलीजेंरे ॥ श्रीसी० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ वली केटलाक एम कहेठे के जे पाप कखां होय ते सर्व पापथी पडिकमतां
के० पडिकमणुं करतां बुटीयें ॥ यतः आणाणउंकथं पावं ॥ पडिकमणाऊविसुअइ ॥ इति
वचनात् ॥ पडिकमणं पापहरणं इति लोकोक्तिः एम कहेठे ते मिथ्या के० खोटुं कहेठे
केमके फल पडिकमणानुं के० पडिकमणानुं जे फल ते तो अपुणकरणथी लीजे के० फरी
अण करवाथी पामीयें एटले पापने पडिकमीने फरी पाप नही करे तोज पडिकमणानुं
फलपामे इति ज्ञाव ॥ यतः पुणपावस्तअकरणे ॥ पडिकमणंहोइ जावसारंच ॥ पुणपावाणं
करणं ॥ नरुबदवं पडिकमई ॥ १ ॥ इति वचनात् ॥ १६ ॥

मिथ्याडुकडदेईपातिक ॥ तेजावेजेसेवेरे ॥ आवश्य
कसांखेतेपरगट ॥ मायामोसनेसेवेरे ॥ श्रीसी० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ माटे जे मिथ्या डुकड के० मिळामी डुकडं देइने वली तेहिज पाप जावें करीने
सेवेठे ते प्राणी प्रत्यक्षपणें आवश्यकनी साखे माया मृषाने सेवेठे. शमाटे जे गुरु आदि
कने राजी करवाने अर्थे मिळामि डुकडंदिये ठे पण परमार्थे सुन्य ठे ॥ यतः जंडुकडंतिः

मिच्छा ॥ तंचेवनिसेवेईपुणोपावं पञ्चस्कमुसावाइं ॥ मायानियडी पसंगोय ॥ १॥ इत्यावश्यके
 मूलपदेपडिकमाणुं जाण्युं ॥ पापतणुं अणकरवुंरे ॥ सक्ति
 जावतणेअज्यासे ॥ तेजसअर्थेवरवुंरे ॥ श्रीसी० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ मूलपदे के० उत्सर्गमार्गे अथवा प्रथमथी पडिकमाणुं जाण्युं के० कळुं ठे
 केम कळुं ठे ते कहेठे के जे पापतणुं अणकरवुं के० पापनुं जे न करवुं तेनुं नाम
 पडिकमाणुं कहीयें. यतः जइयपडिकमियवं ॥ अवस्सकाणपावयं कम्मं ॥ तंचेवन
 कायवं ॥ तो होइयपडिकंतो ॥ १॥ इति आवश्यके पए के० उत्सर्गपदे अथवा पए
 के० प्रथमथी पडिकम्या इति ते माटे सक्ति के० शक्तिमाफक जावेकरीने अज्यास करे एट-
 ले शक्तिजावथी अज्यास करे ते पण जश के० जेहने अर्थे पाप अणकरवाने अर्थे
 वरवुं के० आदरवुं एटले शक्ति अज्यास करे ते पण पढे पाप न करे इति जावः
 अथवा परमार्थे जश ते मोक्ष तेने अर्थे वरवुं के० आदरवुं अने कर्तातुं नाम पण
 जशविजय ठे ते पण सुचळ्युं ॥ १८ ॥

॥ ढाळ त्रीजी ॥

॥ तुंगीयागिरि शिखरसोहे ॥ ए देशी ॥

देवतुजसिद्धांतमीठो ॥ एकमनेधरिणं ॥ छष्टआलं
 बननिहाली ॥ कहोकेमतारिणं ॥ देवतुज ॥ १ ॥

॥ अर्थ ॥ हवे त्रीजी ढाळ कहेठे एने बीजी ढाळ साथें ए संबंध ठे जे बीजी ढा-
 लमां एम कळुं के पाप न करवुं ते पडिकमाणुं. माटे त्रीजी ढाळमां कहेठे के पाप शी
 रीतें न थाय. जो हीणा आलंबन न होय तो पाप न थाय ते कहेठे जे हे देव, हे
 परमानंद विलासी, तुजसिद्धांत के० ताहारुंजे आगम स्याद्वादसैखीरूप ते मुजने अ-
 त्यंत मीतुं लागे ठे इतिजाव ॥ ते एक मने धरिणं के० एकाग्र चित्तें करी धरी राखीयें
 अने छष्ट जे हिणा आलंबन ते निहाली के० जोइने एटले कोइकें कोइ कारणे कांइ
 विपरीत अंगीकार कळुं होय ते पोते धारी राखे तो ते धारीने हे सज्जन पुरुषो तमे
 कहो जे केम के० केवी रीतें संसारसमुद्र तरीयें ॥ १ ॥

छष्टआलंबनधरेजे ॥ जगपरिणामि ॥ तेहआव

इयकेंजाण्या ॥ त्यजेमुनीनामि ॥ देवतुज ॥ २ ॥

॥ अर्थ ॥ माटे छष्ट के० दूषणसहित जे अपवादें साधन होय ते जे कोइ चित्तमां
 धरे तेतो जगपरिणामि के० संयम क्रियाथी जाग्या ठे परिणाम जेहना एहवा जे छि-

गीहोय तेहने आवश्यकने विषे जाण्या के० कहा ढे केवा कहा ढे के मुनिनामि के० मुनि नामना धणी एटले जे मुनीश्वर होय ते तेवा विंगीने त्यजे के० ठांके ॥१॥

नियतवासविहारचेईय ॥ ज्क्तिनोधंधो ॥ मूढ अ
ज्जालाजथापे ॥ विगयपम्बिंधो ॥ देव० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवे दुष्टआलंबन देखाडवामाटे द्वारबांधेते ते एक नियतवास विहार के० नित्यवासेविचरतुं एटलेनित्यवासकटपइतिजाव एकस्थानके रहेंतुं एमकेइकस्थापेते, बीजो चेइयज्क्तिनोधंधो एटले चैत्यजेदेरुं तथा जिनप्रतिमा तेनी ज्क्तिनो धंधो जेकार्य व्यग्रता ते साधुनेकरवो एटलेजिनपूजादिक करवी इतिजाव; वलीत्रीजो मूढ के० मूर्ख ते अज्जालाजथापेके० आर्यानोलाजथापेते एटले साध्वीवोहोरीलावे ते साधुने खपे एमथापेते; चोथो विगयजे दुधदहीप्रमुख अने कडाविगयनेविषे पडिबंधो के० प्रतिबंध आसंग एटलेविगयनालोपि तेएमकहेढे के विगयखातां दोषनथी. यतः॥ नी-आवासविहारं ॥ चेइयज्क्तित्तिचअज्जीयालाजं ॥ विगईसुअपडिबंरुं ॥ निहोसंचोइयाठित्ति

कहेउग्रविहारजागा ॥ संगमआयरिउं ॥ नियतवा
सज्जेबहुश्रुत ॥ सुणिउंगुणदरिउं ॥ देव० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेउग्रविहाररूप द्वार दृष्टांतिकरी देखाडेते जेकोईक एमकहेढे के उग्र-विहारथी थाक्यांथकां संगमआयरिउं के० संगमाचार्य नियतवासज्जेके० नित्यवासी-पणुंजज्युंढे, तेसंगमाचार्य बहुश्रुतके० ज्ञानी पुरुषहता एतुंअमे सुणिउंके० आगममां हेसांजद्व्युंढे एटले गुणसमुद्र तथाबहुश्रुत एवासंगमाचार्ये नित्यवासकबुलकखो तेथी अमे पण जाणीयें ठेये जे एकठामेरहेतांदोष देखातो नथी एमकहीने नित्यवास थापे ढे. यतः ॥ संगमथेरायरिउं ॥ सुहुतवस्सीतहेवगीयडो ॥ पेहिचागुणदोसं ॥ नियावासं-पवन्नोज ॥ १ ॥ इतिबंदनकनिर्युक्तौ ॥ ४ ॥

नजाणेतेखीणजंघा ॥ बलथिविरतेहो ॥ गोचरी
नाजागकटपी ॥ बहुरह्योजेहो ॥ देव० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ एरीतेजेकहेढे तेनेउत्तर करेढे के जे एमकहेढे तेपुरुषनजाणेके० नथीजा णता एटले नथी गणता जे खीणके० उंडुंथयुंहुतुं जंघाबलके० जंघानुंबल एटले हिंडवानी शक्ति हतीनही वली थिविरके० घडपणहुतुंएवा तेहोके० तेसंगमाचार्यहता तथा उपलक्षणथी दुर्जिहहतो शिष्यनेविहारकराव्योहतो वलीतेअप्रतिबंधपणे रह्याह

ता, तेपणगौचरीना जाग गाममांकढपीनेरह्याहता, एटले एकघरेआहारनखेता एवोथ-
कोबहु रह्योके० घणुं एकठामे रह्यो जेहोके० जेसंगमाचार्य ॥यतः॥ उंमेसीसपवासं ॥ अण्य-
डिबंघंअजंगमत्तं च ॥ नगणंति एगाखिचे ॥ गणंतिवासंनिययवासी ॥१॥ एटले नित्यवास
नकरवो इतिजाव. तेसंगमाचार्यनुं कथानक आवश्यकसूत्रथी जाणुं ॥ ५ ॥

चैत्यपूजामुक्ति मारग ॥ साधुनेकरवी ॥ जिणे

कीधी वयरमुनिवर ॥ चैत्यवास ठवी ॥ देव ० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवे चैत्यपूजा के० प्रभुपूजा ते मोक्षनोमार्गडे तेमाटे साधुने करवी केमके अमे
नकरीयें तो एदेरासरनी संजालकोणकरे, जोमूकीदर्श्यें तोविडेदजाय तेमाटे अमे
असंयमअंगीकारकखुंटे तेउपरदृष्टांतदेखाडेते के जिणेके० जेकारणमाटे श्रीवयरखा-
मीआचार्यें पूजाजक्तिकरीते चैत्यवासके० देहरानेविषे पुष्पादिक ठवीके० थापीने प्र-
भुजक्तिकरीते माटे निर्दोषडे इतिजाव. यतः॥ चक्ष्यपूयार्किंवयर ॥ सामीणा मुणियपुव-
सारेणं ॥ नकयापुरियाइतया ॥ तउंमुखंगसाहुणं ॥१॥ इत्यावश्यके ॥ एक पुष्पादिक
लाव्या एटलूंजदेखेते पण आवांकारणहतां ते देखतानथी ॥ ६ ॥

तीर्थउन्नतिअन्यशासन ॥ मखिनताटाणे ॥ पूर्वअ

विचितपुष्पमहिमा ॥ तेहनविजाणे ॥ देव ० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जे तिहांतो तीर्थके० जिनशासननी उन्नतिथतिहती वली अन्यशासनके०
अन्यतीर्थिनी मखिनताके० मेलाशकरवाने टाणेके० अवसरे तेपण पूर्वअविचितके०
पूर्वेपुष्पजतारीजेलाकख्याहतां एवां फूखहतां तेहनो महिमाके० महात्म्यहनुंते नवी-
जाणेके० एहवीवातनी जेने खबरनथी तेचूखेते, एवयरस्वामीनुंचरित्रआवश्यकथीजा-
णुं. यतः ॥ उहावणापरेसिं ॥ सतिष्ठजज्ञावणंचवहलं ॥ नगणंतिगणेमाणा ॥ पुव-
च्चियपुष्पमहिमंच ॥ ५ ॥ इत्यावश्यके ॥ ७ ॥

चैत्यपूजाकरतसंयत ॥ देवजोईकह्यो ॥ शुजमनेप

णमार्गनाशि ॥ महानिशीर्थेखह्यो ॥ देव ० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ चैत्यके० जिनप्रतिमातेनीपूजाकरतांथकां संयतके० अव्यलिंगीसाधुते देव-
जोईके० देवनाद्रव्यनोजोगवनारो कह्योते, एटलेसंयतनेपूजाकरतां देवद्रव्यनीशंकार-
हेनही माटेदेवद्रव्यनोजोगीकहीयें जिनपूजाकरं, एवापरिणामते शुजमनकहीयें, पण
एवीकरणीकरतोथको मार्ग जे जैनमार्गतेनोनाशकरेते एटलेउन्मार्गे प्रवर्तेंते; एरीतेम-
हानिशीथसूत्रमां कखुंटे. तथाचतत्सूत्रं ॥ एवंचणं गोयमा केइअमूणियस समयसप्रावे

उंसन्नविहारीणीयवासीणो अठिपरलोगपञ्चवायंसमयती इह्वीरससायगारवाइसुडिपरा-
गदोसमोहाइंकारसमीकाराइ सुपडीबडोकसिण संयमसधम्मंपरम्मुहे निदयनिर्त्तिसनि-
ग्धिणअकलुणनिक्रिबे पावायरणेकनिविठुडुडी एगंतेणंअइचंदरोइकूराजिग्गहिउमिठ-
दिठीणो कयसवसावश्चजोगपञ्चस्काण विप्पमुक्कासेससमारंज परिग्गहे तिविहेणंपडि-
पुन्न सामाइएयदवताए नचावत्ताएनाम मेतमुंहे अणगारे महवयधारी समयणविजत्ताणं
एवंमन्नमाणेसवहाउमग्गं पवत्तंतितहाकिल अम्हे अरहंताणं जगवंताणं गंधमल्लयं
दीवसमश्शणोवलेवणे विचित्तवत्थवल्लीधूवाइ एहिं पूयासक्कारेहिं अणुदीय अमल्लवणं
पकुवाणा तिहूणपणंकरेमो तंचणोणं तहति गोयम्मासमणुजाणेस्सा सेजयवंकेणं-
अठेणं एवंउच्चइजहाणं तंचणोणं तहतिसमणुजाणिस्सा गोयमानियहाणुसारेणं असं-
यमबाहुल्लेणं चयूलंकंमासयं थूलंकंमासवाओय अखवसायं पकुच्चाथूलोयरसूहासूह
कम्मपयडिबंघोसवसावच्चविरयाणंचवयजंगो वएजंगेणंच आणाईकम्मो आणाईक-
म्मेणंतु उमग्गगामित्तं उमग्गगामितेणंच समग्गपल्लोयणं उमग्गीपवत्तणं समग्गीविप्प-
लोयणेणंच मइणंमहतिआसायणा तउअणंत संसारोहिंडणंएएणं अठेणंगोयम्माणो-
णंतं तहतिसमणुजाणिस्सा ॥ इत्यादिकमहानिशीथेतृतीयाध्ययने अथवा महानिशी-
थेपंचमाध्ययनेपणपाठे ॥यथा॥ सेजयवंजेणंकेई साहुवा साहूणीवा निग्गंथे अणगारे
दवडयंकुवासेणंकिमालाविस्सा गोयम्मा जेणं केईसाहूवासाहूणीवा निग्गंथे अणगारे
दवत्थयंकुवासेणं अजएवा देवजोएइवादेवच्चगेईवाजावण उमग्गपयईएवापुरज्जियसी-
लेईवाकुसीलेईवाआलवेवा ॥ इत्यादि ॥ ८ ॥

पुष्टकारणविनामुनिनवि ॥ डव्यअधिकारी ॥ चैत्य

पूजार्थेनपामे ॥ फलअनधिकारी ॥ देव ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ माटे कोइशासननोउद्योतप्रमुख मोहोटापुष्टकारणविना मुनीश्वरते डव्यअ-
धिकारीके० डव्यस्तवनाअधिकारी नविके० नहोय जेकारणमाटे चैत्यपूजाकरतांसर्वफ-
लनपामे केमके अनधिकारीके० जेहनोजेहनेअधिकारनही अनेते करेतो तेहनुं फल
नपामे अन्यथा अधिकारीतोफलपामे. यतः ॥ अकसिणपवत्तगाणं ॥ विरयाविरयाणएस-
खलुजुत्तो ॥ संसारपयणुकरणे ॥ दवडपकूवदिठंतो ॥१॥ इतिवचनात् ॥ तेमाटेमुनिने
नकरवी ॥ कसीणसंयमविउंप्फाश्यंनइहति ॥ इतिवचनात् ॥ अनेवयरस्वामीतो कारणे
प्रवर्त्या माटे तेने तो पूजा फलवंतजडे ॥ ९ ॥

मार्गअन्नियपुत्तअज्जा ॥ लान्थीलागा ॥ कहे

निजलाजेंअतृप्ता ॥ गोचरीजागा ॥ देव ॥ १० ॥

अर्थ ॥ कोश्कप्राणी निजलाजें अतृप्ताके० पोतानेलाजे अतृप्त्यका तथा अज्ज्ञा
लाजथीलागाके० आर्याने लाजें लग्गठेगुठे वली गोचरीजागाके० गोचरीनाआख-
सुठे तेहने कोश्कप्रेरणकरेजे आर्यानोआखो आहारकिमकरोठो ते वारे एमकहेजे
मार्गअन्नियपुचके० आर्णिकापुत्रनेमार्गे एटले ए जावजे आर्णिकापुत्रेंसाध्वीनोआखो
आहारलीधोठे तेमार्गे अमेपणलइयेंठैयें; जोदोषहोयतो तेअरणीकापुत्रकेमलीये, माटे
आर्यानो आखोआहारनिदोषठे, परवचनंआवश्यके॥यतः॥ अज्ज्ञियलाजेगिद्धा ॥ सप्-
णलाजेणजेअसंतुष्टाः ॥ जिस्कायरियाजग्गा ॥ अन्नियपुत्तंचवइसंति ॥ १ ॥ १० ॥

नजाणेगतशिष्यअवमे ॥ थिविरबलहीणो ॥ सुगुण
परिचितसंयतिकृत ॥ पिंडविधिहीणो ॥ देव०॥११॥

अर्थ ॥ हवेजेएमकहेठे तेहनेठपकोदेतांसहुनेऊपदेशदेठे के जे अरणीकापुत्रनो
दृष्टांत आपेठेते नजाणेके० नशीजाणता जे तेअरणीकापुत्र आर्यानोआखोआहारलेता
पण केवाहता जे गतशिष्यके० शिष्यनोसमुदायपासेनहतो वली अवमेके० डुकाल-
हतो एटले एजावजे डुकाल जाणी शिष्यनेविहार कराव्यो हतो वली पोतानीपण
थिविरके० वृद्धावस्थाहती तथा बलहीणोके० शक्तिहीणहता, गोचरीयेंफरवाने अस-
मर्थहता तथाआर्याजेपुष्पचूलानामेसाध्वी तेपण जलागुणीपरिचयवानहती तेसंय-
तिके० साध्वी तेणेकृतके० कस्यो एटले आखो एवोजे पिरुके० आहारतेवली विधिके०
विधिसहित लीणोके० लीधोठे, तेकारणतोकोइगणतानशी अने केवल आर्यालाज गवेषे-
ठे. यतः ॥ अन्नियपुत्तायरिडं ॥ जत्तंपाणंचपुष्पचूलाए ॥ उवणियंजुजतो तेणेवजवेणअंत-
वडो ॥१॥ गयसीसगणलमे जिस्कायरियाअपच्चलेथेरं नगणंतिसहाविसडा अज्ज्ञियलाजं
गवेसंतो ॥२॥ तो सहाविके० सखाइशिष्यादिकठतांपण शठमूर्ख एमकहेठे इतिजाव ११

विगयलेवीनित्यसूजे ॥ लष्टपुष्टजणे ॥ अन्यथा
किमदोषएहनो ॥ उदायननगणे ॥ देव० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवे केइक एमकहेठे जे विगयवावरवी निरंतरकल्पे एमपोते लष्टपुष्ट्यका
जणेके० कहेठे, एटले निरंतरविगय वावरतांदोषनशी एवंबोलनारने कोइक रूढा-
साधु ठपको आपे केजाई विगयतो साधुने निरंतरलेवीकल्पेनही. यतः ॥ विगई विग-
ईचीथो ॥ विगईगयंजोउजुंजईसाहु ॥ विगतीविगतीसहावा ॥ विगतीवीगतीबला-
नेई ॥ ॥ इतिवचनात् ॥ एमकहे तेहनेपाठो आवीरीतेउत्तरआपे जे अन्यथाके० जो
विगयवावरतां दोषहोयतो तेउदायनराजकृषीयें केमगखोनही एटलेएजाव जे विग-

यळेतांदोषहोयतो उदायनरुषियें केमवावरीहती. यतः॥ जत्तंवापाणंवा जुतूणंलावलवि
यमविसुद्धं ॥ तोअवज्जपडिढं ॥ उदायनरिसिववईसंति ॥१॥ इत्यावश्यकें ॥ १२ ॥

उदायनराजर्षितनुनवि ॥ सीतलुक्कसहे ॥ तेह
व्रजमांविगयसेवे ॥ सूंतेनलहे ॥ देव० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ हवे उत्तरकहेजे जे उदायनराजरुषीना तनुके० शरीरनेविषे शीतके० टाहुं
अने लुक्कके० लुखुं तेनविके० नथी सहेवातुं एटळे राजवीथकां दिहालीधीडे अने
रोगीष्टशरीरते तेमाटे सहननथीथातुं इतिजाव. माटे उदायनरुषियें व्रजमांके० श्रीगो-
कुलमां विगयवावरीडे एहवुं विगयवावरवानुंकारणते मूढ नलहेके० शुंनथी जाणता
ए के कोइकारणेविगयवावरी एटळे ते ओतुंलेइने पोते वावरनार उजमालथायडे. यतः॥
सीयललुक्काणुचीयं ॥ वएसुविगईगणजावित्तं ॥ इहाविज्जणंतिसढा ॥ किमासिज्जा-
यणोनमुणी ॥ एकथारुसर्वे आवश्यकवृहत्त्वृत्तियें वंदनावश्यकें ॥ १३ ॥

लोकआलंबनेजरिउं ॥ जनअसंयतने ॥ तेह
जगमांकांइदेखे ॥ धरेतेहमने ॥ देव० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एम लोकके० मनुष्यलोकतो आलंबनेजस्योडे. बाल, वृद्ध, सूत्र, अर्थ, डव्या-
दिक आपद प्रमुख आलंबनकरे. जेमहुंबालकहुं, अथवावृद्धहुं तेमज सूत्रजणुंहुं, अर्थ-
जणुंहुं, आडव्यदोहिलुंहे अथवाआक्षेत्रनानुंहे हमणाडुर्जिहादिकडे तथाहुं आजा-
रीहुं इत्यादिकनिश्चापदकरीने पडेआलंबनखोळे. यतः ॥ सुत्तबबालवुडे असहुंदवाइथा-
वइओय ॥ निस्साणपथंकाळं ॥ संथरमाणाविसीयंति ॥ १ ॥ इत्यावश्यकें एमअसंयतने
आलंबनेजेजस्योडे तेहवाअयत्तायेंचालवानीइहाकरनारजननेआलंबनघणाडे तेप्राणी
जगतमां जेकांइ नियतवासादिकदेखेते मनेके० मनमांहे धरेके० धारीराखे, अनेकोइपुडे
त्यारेतेहृष्टांतदेखाडे इतिजावः॥यतः॥ आलंबणाणलोगो॥जरिओजीवस्सअज्जाउकामस्स
॥जंजंपिण्डइलोए ॥ तंतंआलंबणंकुणइ ॥ १ ॥ इत्यादि ॥ १४ ॥

शिथिलआलंबनगहेसुनी ॥ मंदसंवेगी ॥ संयता
लंबनसुजसगुण ॥ तीव्रसंवेगी ॥ देव० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ तेमाटेजे मंदसंवेगीके० अल्पसंवेगवंतमुनिहोय तेशिथिलविहारीना ओठां
खेडे जेममथुरामां मंथुआचार्य सुगालमां पण एकठामेरहा प्रतिबंधतज्योनही पासत्थाय-
या तेमाटे एमकरतांपण प्रजुर्येंधर्मदीठो एमजणायडे ॥ गाथा ॥ जेजडजयाजइया बहुसु-
आचरणं करपप्रहा॥ जंतेसमायरंति॥ आलंबणं मंदसद्वाणं ॥ इत्यावश्यकें तथा तीव्रसंवेगी

के० आकरावैराग्यवंततेतो संयतालंबनके० संयतमुनिराज तेमनुं आलंबनकरे जेअमुक मुनिराजे त्रिहुकप्रतिमावही तथाअमुकमुनिराजे उपसर्गपरिसहसहनकह्या तोहुंपणते- वा सहनकरं अथवातपकरं एवीरीतिकेतरतां सुजसगुणके० जलाजसनोगुणवधारे ॥ गाथा ॥ जेजन्मजयाजइया ॥ बहुसुआचरणकरणमाजता ॥ जंतैसमायरंती ॥ आलंबणतीवस- द्वाणं ॥ १ ॥ इत्यावश्यके एढालमांघणोवंदनकनिर्युक्तिनोअधिकारठे एत्रीजीढालमां एमकहुंजे हीणाआलंबनलेइने पोतेहीणाचारीथाय पठेजेपोतेहीणाचारीहोय तेसुआ- चारीनां ढिडकाठे तेवातचोथीढालमांकहेठे ॥ १५ ॥

॥ ढालचोथी ॥

प्रभुपार्श्वनुं मुखहुंजोतां ॥ जवजवनांपातिकखोतां ॥ एदेशी ॥

सुणजोसीमंधरस्वामी ॥ वलीएककहुंसिरनामी ॥

मारगकरतानेप्रेरे ॥ दूर्जनजेदूषणहेरे ॥ १ ॥

अर्थ ॥ इवे हेअमीमंधरसाहेबतुमे सुणजोके० अवधारजो वलीके० पूर्वेकही तेथी बीजीवात ए कहुंतुं सिरनामीके० मस्तकवडेतमने नमस्कारकरीने जेशुक्रमार्गना कर- ताके० पाळता एवाने प्रेरेके० उदीरे एवाजे दुर्जनके० खलपुरुषढिडान्वेषीठे ते दूष- णहेरेके० पारका अढता दूषणजूए ॥ १ ॥

कहेनिजसाखेत्रतपाखो ॥ पिणधर्मदेशनाटाखो ॥

जनमेढ्यानुंसुकाम ॥ बहुबोळ्युनिंदावाम ॥ २ ॥

अर्थ ॥ इवे तेएमकहेठे जेपोतानीसाखेत्रतपाखो अनेधर्मकरो पण लोकजेलाकरीने धर्मदेशना आपवानुंशुकामठे माटे एवातनेटाखो एमउपदेशकरी लोकजेलाकह्यानुं शुकामठे केमके घणुं बोळतां कोइअवसरे निंदांनुं स्थानक पणथाय ॥ २ ॥

एमकहेतांमारगगोपे ॥ खोटुंदूषणआरोपे ॥

जेनिर्जयमारगबोले ॥ तेकह्योद्रीपनेतोले ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ एवीरीतना बोळनाराते मार्गगोपेके० शुक्रमार्गने उल्लवेठे खोटुंदूषणके० खो- टादूषणनोआरोपकरेठे केमके जेप्राणी निर्जयके० कोइनोजयनराखे अनेशुक्रमार्- गजावे ते द्रीपनेतोले शास्त्रमां कह्योठे ॥ उक्तंच ॥ जोसम्मंजिणमगं ॥ पयासएनिप्र- एणिरासंसो ॥ सोजवाणजणाणं ॥ दीवसमोजवस्समुहंमि ॥ १ ॥ इति ॥ ३ ॥

अज्ञानीगारवरसिया ॥ जेजनठेकुमर्तेंगसीया ॥

तेहनोकुणटालणहार ॥ विणधर्मदेशनासार ॥४॥

અર્થ ॥ જે અજ્ઞાનિકે ॥ મિથ્યાજ્ઞાનીહોય અથવા ગારવરસિયાકે ॥ ઋદ્ધિગારવ, રસ ગારવ, શાતાગારવમાંહે મગ્નથયાહોય વહી જેપ્રાણી કુમતૈંપ્રસિયાકે ॥ કદાગ્રહેકુશ્રદ્ધાયેં પ્રસાયીરહ્યાઢે ઇટલેઅન્યઅન્યદર્શનના આગ્રહવંતઢે શ્ત્યાદિકની કુમતિ તે સારકે ॥ પ્રધાનઈહવીજે ધર્મદેશના તેદીધાવિનાતેઓની કુમતીને બીજો કોણટાલણહારઢે અને સારધર્મદેશનાવિના કુમાર્ગસુમાર્ગની શીખરપઢે ॥ ૪ ॥

ગીતારથજયણાવંત ॥ જવજીરુજેહ્મહંત ॥ તસ
વયણેલોકેંતરીયેં ॥ જેમપ્રવહણથીઝરદરીયેં ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ હવે તે દેશનાકેવાપુરુષઆપે તેકહેઢે જે ગીતાર્થહોય ॥ ગાથા ॥ ગીયંજણ ઇસુતં ॥ અઢોતસ્તેવહોશ્વચ્ચાણં ॥ ડજણયસંજુતો ॥ સોગીયઢોમુણેયઢો ॥ ૧ ॥ ત થાજયણાવંત ઇટલે ઢકાયનારક્કહોય વહી જવજીરુકે ॥ સંસારનીબીકરાચનારહોય કે રચેલોટુંબોલીજવાય, લોટુંબોલીયેતો સંસારવધે અને મહંતકે ॥ મહોટાહોય ઇટલે ગુણેગિરુઆહોય તેવાડત્તમપુરુષોનાંવચનચકી લોકમાંથીતરીયેં જેમઝરસમુદ્રમાં પ્રવહ-
ણકે ॥ જહાજથી પારપામીયેં તેમગીતાર્થની દેશનાયેં સંસારસમુદ્રથીતરીયેં ॥ ૫ ॥

બીજોતોબોલીબોલે ॥ સુંકીજેનિર્ગુણટોલે ॥ જા
ષાકુશીલનોલેલો ॥ જનમહાનિશીથેંદેલો ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ હવે જે ગીતાર્થવિનાઢાઢીઢાઢીવાતોકરેઢે તેને શીલામણ આપેઢેકે ગીતાર્થવિના જેબીજો તેતોબોલીનેકે ॥ દેશનાપ્રમુખઆપીને શ્રોતાનેસંસારસમુદ્રમાં બોલે કે ॥ બુઢા-
હેઢે માટેઈવા નિર્ગુણટોલાનેશુંકરીયેં ગીતાર્થવિનાઘણુંટોલુંમલ્યુંહોય પણતેશાકામનું? કેમકે જેઅગીતાર્થઢે તેઘણુંબોલે ડન્માર્ગપ્રરુપેતોતેહને જાણાકુશીલને લેલેજાણવા, જ-
નકે ॥ હેજન હેલોક (ઈમલોકીકજાણાઢેતેથીઈકવચનઢેમાટેઈમકહેવુંજે) હેલોકો ઈવાત મહાનિશીથસૂત્રમાં દેલોકે ॥ જુઢીયથા ॥ કુસીલોસન્નપાસઢો ॥ સઢંદેસવલે તહાદિઢી ॥
ઈવઇમેપંચ ॥ ગોયમાનનિરિક્કઈ ॥ ૧ ॥ પંચેઈસુમહાપાવે ॥ જોનંવજીઢગોયમા ॥ સંલાંવાઈકુસીલેહિં ॥ જમીહિસોસુમર્જજહા ॥ ઇતિમહાનિશીથે ॥ ઈમાં ઈમ કહુંજે પાસઢાદિકપાંચનેજેનવરજે તેમાં સંલાપકુશીલાદિકદોષઆવે અનેતેદોષથીસુમતિની-
પરેંસંસારજમે ॥ તથા ॥ તહાજિપ્રાકુસીલે સેણં અણેગહા તિત્ત કહુઅ કસાય મહુરાઈં લવણાઈં રસાઈં આસાયંતે અદિઢાસુયાઈં ઇયપરલોગોજયવિરુઢાઈં સઢોસાઈં મયારજ-
યારુચારણાઈં અવસંપ્રચ્ચાણં સંતાઝિઢંગાઈં વાજણંતે અસમયનુધમ્મદેસણાવત્તણાય

जिप्रा कुसीलेणेए सेजयवं किंजासाए विजासाए कुसीलचंजवइ गोयमाजवइसेजयवं
जइएवं ताधम्मदेसणंकायवं गोयमा सावज्जाणंच चाणं वयणाणंजोनजाणइ विसेसं
बुज्जुपि तस्सनखमंकिमंगपुणदेशणंकाळ इतिमहानिशीथे ॥ ६ ॥

जनमेखननीनहीईहा ॥ मुनिजाषेमारगनीरीहा ॥

जोबहुजनसुणवाआवे ॥ तोलाजधर्मनोपावे ॥७॥

अर्थ ॥ जनमेखनके० लोकजेलाकरवानी नहीईहाके० इष्टातोन्धी पणधर्मनी प्राप्ति
जाणीने लोकआवीवेसेढे तेनेमुनीश्वर जैनमार्गजाषे पणनिरीहाके० आशरहितथकाक
हे पणकोडीमात्रनीआशानराखे अनेयशतथा माननी इष्टानराखे. एरीतेधर्मदेशनादेतां
कदाचित् घणा लोक सांजलवाआवे तोधर्मनोलाजघणोथाय घणालोक धर्मपामे सं-
सारतरे ॥ ७ ॥

तेहनेजोमारगनजाषे ॥ तोअंतरायफलचाखे ॥

मुनिशक्तिवतीनविगोपे ॥ वारेतेहनेश्रुतकोपे ॥८॥

अर्थ ॥ तथा जेलोकधर्मसांजलवाआव्या तेहनेधर्ममारग नजाषेके० नसंजलावे तो
ते मुनियें ज्ञाननोअंतरायकख्यो तथा विघ्न कखुं तेहनांफल चाखेके० जोगवे एटले
ज्ञानावरणीकर्मबांधे ॥ गाथा ॥ अन्नाणीवस्काणंकरेइ ॥ जोतस्सदोइपावफलं ॥ नाणी-
विजोनजासइ ॥ सोलहएनाणविग्घंखु ॥ १ ॥ इतिहि तोपदेशमालायां ॥ तेमाटे मुनिमां
जोदेशनाआपवानी बतिशकिहोय तोगोपवेनही अथवा देशनाआपतोथको थाके
नही तथा धर्मदेशनादेताथकाने जे वारेढे नाकहेढे तेप्राणीने श्रुतकोपेके० जवांतरे
ज्ञानावरणीबांध्युहोय ते उदयथाय अज्ञानपणुंआवे एटले श्रुतकोप्युं ॥ ८ ॥

नविनिंदामारगकहेतां ॥ समपरिणामेंगहगहतां ॥

मुनिअहचरितमनरंगे ॥ जोईलीजेंबीजेअंगे ॥९॥

अर्थ ॥ एटलेशुद्धमार्गकहेतांनिंदानधी केमके देशनातेज्ञाननोहेतुढे समपरिणा-
मंके० रागद्वेषरहितपणे एटलेकोइऊपररागद्वेषनकरे अनेकोइतुं नामखेइ तेनाअवर-
णवाद नवोखे एरीते गहगहतांके० हर्षपामीजाषें एमआडकुमारनुंचरित्र बीजुअं-
गश्रीमुखडांगसूत्रना बीजाश्रुतस्कंदे बघाअध्ययने जोइखेजो ॥ यथा ॥ इमंवयंतंतुमं
पाउकुवं । पावाईणो गरिहसिसवमेव ॥ पावाईणो पुढोपुढोकिट्टयंता॥सयंसयंदिष्टी करे-

तिपाठ ॥ १ ॥ तथन्नमन्नस्सगरहमाणा ॥ अखंतिउसमणामाहणाय ॥ सतोय अढी-
असतो अनढी ॥ गरहामोदिछीनगरहामो किंचि ॥ २ ॥ नकिंचि रूवेणमजिधार-
यामो॥सदिद्धिमगंतुकरेमिपाठ इत्यादिकअधिकार मननेरंगेकरीनेजो ॥ ए ॥

कोईजापेनवीसमजावो ॥ श्रावकनेगूढाजावो ॥

तेजुठकहाल-छा ॥ श्रावकसूत्रेंगहियछा ॥ १० ॥

अर्थ ॥ वलीकोइकएमकहेढे जे श्रावकने गूढाजावोके० सूद्धमअर्थशुंसमजावो जो
एनहीसमजावो जोतमेसमजावशोतो सर्वनेपूढताफरशे सामाआपणांविज्जोशे एवी
रीते जेकहेढे तेजुठकहेढे केमके श्रावकनेतो श्रीजगवतिसूत्रमध्येलरूछा, गहियछा,
पुढीयछा, अजिगयछा, विणिडियछा इत्यादिकपाठकह्योढे माटेजोश्रावकनेगूढअर्थन-
समजाव्याहोय तोएपाठकेमकह्योढे इतिजाव ॥ १० ॥

कहेकोईनवीसिजोमी ॥ श्रुतमानहीकाईखोमी ॥ तेमि

थ्याउ-छतजावा ॥ श्रुतजलधिप्रवेशेनावा ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ वलीकेटलाक असमंजस एमबोलेढे के नवीसीजोडीके० नवाग्रंथ अथवा
स्तवन सक्षाय जोरुवानुं शुंकामढे केमके श्रुतके० सिद्धांतमांतोकांइखोरुनथी एटले
सिद्धांतमांढे तेकरतांतमे अधिकशुंकहेढे एहुंकहेढे तेपण मिथ्याके० खोंटुं कहेढे
कारणके सिद्धांतमांथी ऊरुरीनेजेग्रंथकह्योढे तेजावढे ते श्रुतजलधिके० श्रुतरूपस-
मुद्धमां प्रवेशकरवाने नावासरिखाढे एटलेसमुद्धमां जोनावाहोय तोप्रवेशथाय तेमज
सिद्धांतरूपसमुद्धमांपण जो एग्रंथप्रकरणरूपीनावडांहोय तोजप्रवेशथाय ॥ ११ ॥

पूरवसूरीयेंकीधी ॥ तेणेजोनविकरवीसि-द्धी ॥

तोसर्वेकीधोधर्म ॥ नवीकरवोजोयोमर्म ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ एहुंसांजली वली प्रतिवादीबोल्याके तो पूर्वाचार्येंजे जोडीकीधीढे तेहज
जणो तेणेके० तेमाटे जोनवीकरवीसिद्धिके० नवीजोमीनकरवी एमवातसिद्धयई
एटलेनवाप्रकरणप्रमुखजोडवानही एमसिद्धययुं एहुंबोलनारने उत्तरकहेढेके तो पू-
र्वेसर्वउत्तमजीवोथया तेणेसर्वधर्मकह्योढे तेमाटे तमेवलीधर्म शुंकरवाकरोढो, तमने
पणनकरवो केमके पूर्वाचार्येंजोडीकरीढे माटेआपणेनकरवी तोपूर्वधर्मपणधणाजी-
वेंकह्योढे माटेआपणेनकरवो ए मर्मके० एजाव ॥ १२ ॥

पूरवबुधनेबहुमाने ॥ निजशक्तिमारग्याने ॥ गुरु

कुलवासीनेजोडी ॥ युगतिएहमानहीखोडी ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ माटे जोग्रंथनोजोडनार आवोथश्नेनवाग्रंथजोडे तोतेमांकांशदोषनथी
 पूरवबुधनेबहुमानेके० पूर्वपंडितगीतार्थथया तेहनुंबहुमानकरेजेपूर्वाचार्यआगळेहुंते शा-
 हीसाबमांडुं पणतेनुंबचनखंडेनहीतथापोतानी शक्तिप्रमाणेयोजनाकरे पण अधिकयो-
 जनानकरे जोअधिकयोजनाकरे तोकोशकठेकाणेखोदुंआवीजाय माटे शक्तिप्रमाणे
 जोडे वलीमार्गग्यानेके० जैनमार्गनुंज्ञानचोखुंनिर्मलहोयतोजोडे वली गुरुकुलवासीहोय
 तेसंप्रदायशुरूजाणे तेवारेंयथार्थजोडाय एवापुरुषेजोडवुं युक्त घटमानते एह-
 मांकांशखोडीके० हाणीनथी ॥ १३ ॥

एमश्रुतनोनहीउठेद ॥ एतो एकदेशनोभेद ॥

एअर्थसुणिउल्लासें ॥ जविवरतेश्रुतअज्यासें ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एरीते नवीजोडीकरतां श्रुतज्ञाननो उठेदनथीथातो पणश्रुतवृद्धियाथडे
 एतोएकदेशेजेदळे एटळे ग्रंथनामेजेदळे पण आत्यंतिकजेदनथी वली एग्रंथनोजे अ-
 र्थके० जावते उल्लासेंके० हर्षे सांजलीने जव्यप्राणीते श्रुतज्ञानजणवाना अज्यासमां
 वर्ते केमके तेहनामनमांहे एमउपजेके आग्रंथमां आटलीवातकहीडे तो सिद्धांतमां
 तोघणासूक्ष्मजावकह्याहशे तेसारवधारेजणवानो अज्यासकरे माटेनवीजोडीकरवी ते
 सिद्धांतनीवृद्धिकरेते पण उठेदकरतीनथी इतिजावः ॥ १४ ॥

इहांदूषणएककहाय ॥ जेखलनेपीमाथाय ॥ तोपण

एनवीगोडीजें ॥ जोसज्जनपुरुषदीजें ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ इहांएकदूषणकहेवायडे तेआवीरीतेके पंडितलोकेजेग्रंथकरेते तेथीपंक्तिनो
 यशवादबोलायडे तेजेखललोकहोयतेथीखमातुंनथी माटे ते खललोकोने पीडा था-
 यडे तोपणएनवीजोडीकरवी ते नवीगोडीजेके० नमूकीयें जोसज्जनपुरुषने सुखआपीयें
 तोनवाग्रंथजोडताजजश्यें पणथाकिर्येनहीइत्यादिजावः ॥ १५ ॥

तेपुण्येहोसेतोष ॥ तेहनेपणइमनहीदोष ॥ उज

मतांहीयडेहीसी ॥ जोइलीजेंपेहेलीवीसी ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ ते नवाग्रंथजोरतां पुण्यथाशे तेपुण्येकरीने सज्जनलोकोने संतोषउपजशे इहां
 सज्जनपदबहारथीलश्यें तथा तेहनेपणके० तेखललोकोनेपण एमदोषनथी एटलेतेने
 पणपीडानथाय. केवीरीतेनथायके जो उजमतांके० उद्यमकरीने हीयडेहीसीके० हृदयमां
 हर्षपामीने एअर्थ प्रथमवीसीमां हरिजसूरिरियेंकबुंते तेजोइ खेजो ॥ यतः ॥ इकोपुणहोइ-

दोसो॥जंजायइखलजणस्सपिडत्ति ॥ तहविपयटोइहं॥दिहुंसुयणाणअइतोसं॥१॥तत्तोचि
यजंकुसलं ॥ तत्तोतिसिंपिहोइनहुयीडा ॥ सुद्धासयापवित्ति ॥ सढेनिदोसियाज्जणिया ॥२॥

कहेकोईकजूदीरीतें ॥ मुनिभिद.प्रा.पे.रीतें ॥ तेजू
तुंशुजमतिईहे ॥ मुनिअंतरायथीबीहे ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ वलीकोईकतो जूदीजरीतेंकहेढे जे देशनादेवानीनाकहीयेढेयें तेहनोआ
शय एढे जेमुनीदेशनादेतां अमारीजीद्दाजांगोढो कारणकेतमे एवोमार्गप्ररुपोजेथकी अ-
मनेजिद्दाकोइआपेनही ते जीतीकेणबीकनेमाटे देशनादेवानी नाकहीयेढेयें तेजुतुंके
एमबोलनारापण खोटुंकहेढे केमके जेयथार्थदेशनाआपनारमुनिढे तेजुजमतिते ईहेके
वांढेढे एटले उत्तरोत्तर शुज अध्यवसायराखनाराढे तो ते एहवा मुनिराज तो अंत-
रायथीबीहेढे के जोकोईने अंतरायपाडीशुं तोपोतानेअंतरायकर्मबंधाशे तो एवामुनि
बीजानी जिद्दाकेमजांजे ॥ इतिजावः ॥ १७ ॥

जेजनढेअतिपरिणामी ॥ वलीजेहनहीपरणामी ॥

तेहनेनितेंसमजावे ॥ गुरुकटपवचनमनजावे ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ माटे जे लोक अतिपरणामीढे एटले एकनिश्चैमार्गज आदख्योढे ते पोतेज
आ स्तवनमां आगलकेदेशे जे-जेदलवजाणतांकेइमारगतजे ॥ होयअतिपरिणतिपर-
समयथितिजजे ॥ वली केटलाकलोकते नहीपरणामीकेणकेवल व्यवहारनेज आदरेढे
तेक्रियाव्यवहारमांराता पणनिश्चैमार्गजाणताजनथी तेपण पोतेजआस्तवनमांआगल-
कदेशे केइनवीजेदजाणेअपरिणतमती ॥ शुद्धनयअतिहिगंजीरढेतेवती ॥ एवचनथीतो
एमजाणीयेढेयेंजे अतिपरिणतिते निश्चयवादी अने अपारणतिते व्यवहारवादी तथा
विशेषावश्यकमध्ये तो वृत्तिकारेंएमलखुंढे जे इहशिष्यास्त्रिविधास्तद्यथा अपरिणामा
अतिपरिणामाः परिणामाश्चेति तत्राऽविपुलमतयोऽगीतार्था अपरिणतजिनमतरहस्या
अपरिणामाः अतिपरिणामा अतिव्याप्तापवादहृद्योऽतिपरिणामाःसम्यक्परिणतजिन-
वचनास्तुमध्यस्थवृत्तयःपरिणामाः तत्रयेअपरिणामास्तेनयानांयः स्वस्वआत्मीयआत्मी-
यविषयो ज्ञानमेवश्रेयः क्रियावाश्रेय इत्यादिकस्तमश्रुतानाः चेत्त्वतिपरिणामाः तेपि-
यदेवैकेननये क्रियादिकं वस्तुप्रोक्तं तदेतन्मात्रं प्रमाणतया एएहंत इत्यादिकलखुंढे
इहांतो पूर्वोक्तअर्थपणलागेढे तथा महाजाण्योक्तअर्थ पणलागेढे वलीविशेषे बहुश्रुत-
कहेतेखरूं इतिजावः एहवाअतिपरिणामी तथा नही परिणामी जे लोकढे तेहनेनि-
तेंकेणन्यायमार्ग स्याद्वादमार्गदेखाडी गुरुसमजावेढे अथवा नितेकेणनिरंतरदेशनायेंक-

રીસમજાવેહે તેકોણસમજાવેહે ગુરૂકે૦ગુરૂસમજાવેહે એમવૃહત્કલ્પજાણ્યમાંવચનહે તે
મનમાંજાવીનેંકહેહે ॥યતઃ॥ અણ્પરિણ્ણઅપરિણ્ણદ્ ॥ હુણ્વંવિમગ્ગંજણોપણાસંતિ ॥ તં-
દ્વાદેસણમાણ્ણ્ણ ॥ સુહુગુરૂમગ્ગરક્કા ॥ ૧ ॥ ૧૭ ॥

સલવયણગણેકુણસૂરા ॥ જેકાહેપયમાંપૂરા ॥ તુજ
સેવામાંજોરદીયે ॥ તોપ્રજુજશલીલાલદીયે ॥ ૧૯ ॥

અર્થ॥તેમાટે દેશનાનદેવી વિગેરેસલલોકનાંવચનને કોણશૂરવીરપુરુષ ગણેકે૦કોણ-
લાત્રમાંઆણે ઘટલેશૂરવીરતેનેગણતીમાંઆણતાજનથી.જે સલપુરુષહે તેપયકે૦દૂધમાંથી
પણ પૂરાકાહેહે માટેજેદેશનાગુણકારીહે તેહનેઅહિતકારી કહેહે તો હે પ્રજુજી તેહનાં
વચન લેલામાંગણીયેંનહી અને તુજસેવામાંરદીયેંકે૦ તમારીઆજ્ઞાપાલીયેં ઘટલેતમારી
આજ્ઞાપવીરીતેંહે જે દેશનાઆપતાં લાજજથાથહે માટેદેશનાઆપવી ઇ આજ્ઞા પાલનરૂપ
તમારીસેવાહે તેસેવામાંજોરદીયેં તો જશલીલાપામીયેં. પ્રજુપદ સંબોધનકરી આગલસંવં
ધકલ્યોહે અથવા પ્રજુતાનોયશતેહનીલીલાપામીયેં ઇતિજાવઃ ॥૧૯॥ એચોથીઢાલનેવિષે
સલલોકે ગુણવંતનેદૂષણદીધા તેહનાસમાધાનકલ્યા. હવે પાંચમીઢાલમાં સલલોકનિર્ગુ-
ણીઢતાં પોતાનાઆત્માને ગુણકારીમાનેહે તેનેદોષ દીધેહે તેસંબંધેપાંચમીઢાલકહેહે ॥૧૯॥

॥ ઢાલ પાંચમી ॥

॥ રાગરામગ્રી ॥ મંત્રીકહેઇકરાજસજામાં ॥ પદેશી ॥
વિષમકાલનેજોરેંકેઈ ॥ ડહ્યાજડમલધારીરે ॥ ગુરુગઢ્ઢોમી
મારગલોપી ॥ કહેઅમેંડગ્રવિહારીરે ॥ ૧ ॥ શ્રીજિનતુંઆલં
બનજગને ॥ તુજવિણકવણઆધારેરે ॥ જગતલોકનેકુમ
તિજલધિથી ॥ બાંહિગ્રહિનેતારેરે ॥ શ્રીજિન૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ॥વિષમકાલનેજોરેંકે૦પાંચમોઆરો તથા ઢુંડાઅવસર્પિણીકાલનેજોરે કેટલા઼-
ક ડહ્યાકે૦પ્રગટથયા જડકે૦મૂર્લ્લ વલી મલધારીકે૦બાહ્યશરીરેપણમેલા અનેઅંતરંગપાપ-
મેલેકરી મલીનથયેલા માટેમેલનાધરનારાકલ્યા ઘટલેજાવજે ઇઢાલપ્રાણ્ણ્ણીઆ ઢુંકા-
આગ્રીહે પઢીવીજાગીવોનેપણશિલામણદાસલલહે.હવેતે ઢુંડીઆઓને માથેગુરુનથી માટે
એમકહુંજેડહ્યાજડમલધારી॥ ડહંચંચંગચૂલિકાયાં॥શ્રુતહીલનાઅધ્યયને વિક્રમકાલા-
રૂપનરસય ॥ પળહત્તરીવાસેસુગણ્ણ્ણસુકોહંડી ॥ અપરિગ્ગહિવંતરી યહાવારંજારદેવાસે॥૧॥
સૂચદીલણાજિણપડિમા॥જતિનિસદે કારયાસહંદાચારા ॥ હુમેદા મલિણાહુગ્ગણ્ણ્ણમિ-
ણિ ॥ બહુવેગ્ગિસ્કાયરાસમુપ્પજિહિતિતિ ॥ ઘટલે ગુરુને તથાગણ્ણ્ણનેઢાંડી મારગલોપીકે૦

उन्मार्गप्ररूपीने तथा तेमने कोइपुढे तेने एमउत्तरआपे जे अमे उग्रविहारना करनारठीए तथा अमे अद्भुतमार्गपाम्याढैयें माटे श्रीजिनके बाह्यअर्ज्यंतरलक्ष्मीयुक्त एहवाहे जिन-राज तुंज जगतने आलंबनके आधारठे पण हे प्रभुतमाराविना बीजोकोणआधारठे तमेतमाराजकिनाकरनारा जे जकलोकठे तेहने कुमतिरूप जलधिके समुद्र तेथकी बाहिग्रहीने तारोके पारऊतारो एटले नवनवाकदाग्रहउपजतावारो ॥ २ ॥

गीतारथविणजूलाजमता ॥ कष्टकरे अजिमाने ॥ प्रायें
गंठीलगेनवीआव्या ॥ तेखूताअज्ञाने ॥ श्रीजिन० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवेते मूर्खलोक गीतार्थविनाजूलाजमते अहंकारेंकरीजेपोतानो एकमत पकड्यो तेहनाअजिमानेकरी लोच, जिह्वा, उघाडुंमाथुं, उघाडापग इत्यादिककष्टकरता फरेढे, पणप्रायें एमजाणीयेंढैयेंजे ते लोक गंठीलगेपणआव्यानथी एटलेगंठीजेदपणन-थीकखो तोसमकितनीवाततोवेगलीढे तेप्राणीअज्ञानने विषेजखूता ठे केमके गुरु-आणाविनाढेमाटेइतिजावः ॥ ३ ॥

तेहकहेगुरुगढगीतारथ ॥ प्रतिबंधशुंकीजेंरे ॥ दर्शन
ज्ञानचरितआदर्शियें ॥ आपेंआपतरीजेंरे ॥ श्रीजिन० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ वलीते पोतानुंएकाकीपणुं थापवामाटे एमकहेढे जे गुरुनोप्रतिबंध गीतार्थ-नोप्रतिबंध तथागहनोप्रतिबंध राखी तेप्रतिबंधेशुंकरियें केमके प्रतिबंधतेतो दुःखनोहे तुढे माटेप्रतिबंधकोइसाथेनकरवो मात्र दर्शन ज्ञान चारित्र ए रत्नत्रयी आदरीयें बी-जोकोइकोइने तारणहारनथी आपेआपतरीजेके पोतेपोतानीमेलेतरीयें ॥यतः॥ अप्यान-ईवेयरणी ॥ अप्यामेकुडसामखि ॥ इतिवचनात् ॥ ४ ॥

नवीजाणेतप्रथमअंगमां ॥ आदिगुरुकुलवासोरे ॥ कह्यो
नतेविणचरणविचारो ॥ पंचाशकनयखासोरे ॥ श्रीजिन० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेएनेउत्तरआपेढे के ते एमनथी जाणताजे प्रथमअंगमां श्रीआचारांग सूत्रनी आदिकेधुरें गुरुकुलवासोके गुरुकुलवासकह्योढे ॥ यतः ॥ सूर्यमेआजसंतेणं ॥ जगवयाएवमस्काथं एमएसूत्रमाहेकहुंजे सूर्यके सांजद्वय मेके सुधर्मास्वामी जंबूप्रतें क-हेढे के में एम सांजद्वयुंढे साक्षात् पणकरणाघाटेनही आजसंतेणंके आमृशता जगवान वीरना चरणलंलासताथकां सांजद्वय एवचनेकरीने सुधर्मास्वामीयें एमबताद्वयुं जे गु-रुकुलवासेंवसतुं इतिजाव नकेनही तेविणके तेगुरुकुलवासविना चरणकेचारित्र एम

विचारोकेणचितनकरो एटखेएचावजे गुरुकुलवासविनाचारित्रनहोय एमपंचाशकमांहे श्रीहरिचक्रसूरियें खासोके०उत्तम नयके०न्यायकहोवे ॥यतः॥दंसणनाणचरितं ॥ गुरु-
कुलवासंसिसंगयंत्रणियं ॥ अगुरुकुलवासियाणं ॥ दुष्पट्टिलंजंखुत्तिएवमवि ॥१॥ तथा सि-
खांतमापणपिंडविशुद्धं चारित्रनी शुद्धिकहेवायवे तेषिंरुविशुद्धितो जो गुरुकुलवासहोय
तोथाय तेमाटे गुरुकुलवासविना चारित्रनहीं ॥ यतः ॥ पिंडंअसोहयंतो ॥ अचरिचीइ-
हसंसर्जनढी ॥ चारितंमिअसंते ॥ सवादिखानिरिडिया ॥ ११ ॥ इति ॥ ५ ॥

नित्येगुरुकुलवासेंवसवुं ॥ उत्तराध्ययनेजाण्युरे ॥ तेहनेअप
मानेवलीतेहमां ॥ पापश्रमणपणुंदाख्युरे ॥ श्रीजिन० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ वली निरंतरगुरुकुलवासें वसवुं एम श्रीउत्तराध्ययनसूत्रनाअग्यारमाअध्यय-
नेकहुं वे यतः वसेगुरुकुलेनिबं ॥ जोगवडवहाणवं ॥ पियंकरेपियंवाई ॥ सेसिखंलकुम-
रीइई ॥१॥ इति वली तेहनेके०तेगुरुनेअपमानेके०अवज्ञाकरेतोतेहनेवलीतेहमांके०तेउ-
त्तराध्ययनना सत्तरमापापश्रमणियअध्ययनमध्येज पापश्रमणपणुंदेखावुंवे एटखेगुरु-
आदिकनी निंदाकरतोहोयतो तेहनेपापश्रमणकहीयें ॥यतः॥ आयरियऊवक्षायाणं ॥
सम्भनपडितप्पई ॥ अप्पडिपूयंएथडे ॥ पावसमणित्तिवुच्चई ॥ १ ॥ तेमाटेगुरुकुलेरहेवुं

दसवैकालिकगुरुशुश्रूषा ॥ तसनिंदाफलदाख्यारे ॥ आवंतिमां
उहसमसदगुरु ॥ मुनिकुलमडसमजाण्यारे ॥ श्रीजिन० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ वलीइशवैकाखिकसूत्रनेविषे नवमाध्ययने गुरुनी शुश्रूषाके०सेवाकरवी तेसे-
वानां फल वणांकह्यांवे ॥ काव्य ॥ आयरियगिगिमाहियगरी ॥ सुस्सुसमाणोपडि-
जागरेज्जा ॥ आलोइयंगीयमेवनच्चा ॥ जोढंदमाराइयइसपुजो ॥१॥ इत्यादिक आखो
त्रीजोउदेशोजाणवो वली तसनिंदाके०तेगुरुनी निंदानां फलपण तेदसवैकालिकमांहेज
नवमाध्ययनना पहेखाउदेशामां कह्यांवे॥काव्यं ॥ आसीविसोआविपरसुयडो॥किंजीव-
नासाउपरंतुकुज्जा ॥ आयरियपायापुणअप्पसत्ता ॥ अबोहिआसायणनडि मोक्को॥१॥
इत्यादिकसंपूर्ण प्रथमउदेशोइहांजाणवो वली आवंतिमांके०आचारांगमां पांचमाअ-
ध्ययनना पांचमाउदेशामध्ये सदगुरुनेउहसमानकह्यांवे तथा मुनिनाकुलके०समूह ते
मडसमानकह्यांवे तथाचतत्सूत्रं सेबेमि तंजहा अविहरएपडीपुत्तेचिठंति समंसिजोमे
उवसंतरएसारकमाणे सेचिठंति इत्यादिक एनी वृत्तिनो वक्षेयीएकदेशखीयेंवेयें इ-
हपुनः प्रथमजंगपतितेनोजयसज्ञाविनाधिकारस्तथाचूतस्यैवायंदददष्टांतः सचइदोनि-
र्मलजलस्यप्रतिपूर्णोजलजैः सर्वैरुजैरूपशोजितःसमे भूजागे विद्यमानोदकनिर्गमप्रवेशो
नित्यमेवतिष्ठति नकदाचिह्नोपमुपयातिसुखोत्तारावतारसमन्वितउपशांतमपगतंरजः

कालुष्यापादकं यस्य स तथानानाविधांस्तुयादशान् गणान्सहवायादौगणैरात्मानमा-
रक्षयन्प्रतिपालयन्सारक्षन् तिष्ठत्येषांक्रियाप्रकृतैवयथावासो हृदस्तथाचार्येपीति द-
र्शयतिसेचिच्छ इत्यादिसआचार्यः प्रथमचंगपतितःपंचविधाचारसमन्वितो अष्टवि-
धाचारसंपदुपेतःषट्त्रिंशकुणगणाधारो हृदकद्वपोनिर्मलज्ञानप्रतिपूर्णः समेच्छजागइति-
संसक्तादिदोषरहिते सुखविहारक्षेत्रेसमोवा ज्ञानदर्शनचारित्राख्योमोक्षमार्ग उपशम-
वतांतत्रतिष्ठतिसमध्यास्तेकिंचूत उपशांतमोहनीयइतिकुर्वन् जीवनिकायान् रक्षन्
स्वतः परतश्चसदुपदेशदानतो नरकादिपाता हेतिस्रोतोमध्यग इत्यनेन प्रथमचंगपतितं
स्थविराचार्यमाहृतस्यहि श्रुतार्थदानग्रहणसज्जावात्स्रोतोमध्यगतत्वं सचकिंचूतःस्यादि-
त्याह इत्यादि ॥ ७ ॥

गुरुदृष्टिअनुसारैरहेता ॥ लहेप्रवादप्रवादरे ॥ एणअर्थ
तिहामनधरिये ॥ बहुगुणसुगुरुप्रसादरे ॥ श्रीजिन० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ वलीगुरुदृष्टिकेगुरुनामुखआगल रहेतां तथा अनुसारैकेगुरुनेअनुजायी
रहेतां लहेप्रवादप्रवादकेप्रकृष्टजेवाद तेनेप्रवादकहिये तेप्रवादकरीने प्रवाद जाणे
एटलेप्रवादतेआचार्यपरंपरानोउपदेश तदूप्रवादकरीने सर्वज्ञउपदेशरूपप्रवादनेजाणे
अथवा प्रवादजे सर्वज्ञवाक्य तेणेकरीने अथवा प्रवादजे अन्यतीर्थिउना वाक्य तेप्र-
तेपरिह्वाकरीनेजाणे एरीतेगुरुपासेरहेतांज्ञान अंगीकारकरे इत्यादिक एअर्थ. पणति-
हांकेतेआचारांगना पाचमाअध्ययनना ठाऊदेशामां कहुंते तेमनमां धरिये तत्सू-
त्रं अणाणाए एगे सोवठाणे अणाणाए एगे ॥ निरूवठाणे एयं ॥ तेमाहोउपयंकुस-
लस्सदंसणं॥तद्दिठिए तमोत्तीए तप्पूरकारे तस्सन्नितन्निवेसणे अजिचूय अदक्खू अण-
जिचूए पडू निराळंबणयाए जे महंअबहिमणे पवायेणपवायंजाणेज्जा सहसंसुश्याए
परवागरणेण अन्नेसिं वाअंतिएसोअा निदेसं नातिवत्तेज्जा मेहावी सुपडीखेहिय सब-
तोसबआएसममेव समजिजाणीज्जाइत्यादिक एहनोअर्थटीकामांतोबहुते पणआहिं श-
ब्दार्थमात्रलिखीये ठेये अणाणाएकेप्रजुआज्ञारहित एगेकेकेटलाक सोवठाणेके
धर्मेमांसदाउद्यमवंतथया तथा केटलाक अणाणाएकेअनाज्ञायें निरूवठाणेकेसदअ-
नुष्ठाननाउद्यमरहीत एयंकेएवेकुमार्गने सदमार्गनाउद्यमनुंआलसजाणुं ह्वेफरिगुरु-
शिष्यनेकहेते तुजने ए वे मांहेजो एवंकुसलस्सदंसणंकेएतीर्थकरनोदर्शनअजिप्रा-
यवे तद्दिठिएकेविनितशिष्ये तेआचार्यनीदृष्टीये वर्तुं तमोत्तिएकेतेआचार्यनीमुक्ति-
येंवर्तुं तप्पूरकारेकेतेआचार्यनी आज्ञा आगलकरीनेवर्ते तस्सन्निकेतेओनीसंज्ञा-
जाणे चित्तनोअजिप्रायजाणे तन्निवेसणे केसदागुरुकुलवासैवसे एहवोशिष्यकेवागुण-

नेपामे तेकहेठे अजिजूयके०परिसहउपसर्गनेजीतीने अदखूके०धातिकर्मनेउठेदे हे शिष्यवली अणजिजूएके०परिसहोपसर्गनेअणजित्योथको पहुके०समर्थहोय निराखे-
बणयाएके०मातापितासज्जनादिकना आखेबनरहितपणे विचरवानेकोणसमर्थहोय
तेकहेठे जेके०जेकोइपुरुष महेके०माहाराअजिप्रायथकी अबहिमणेके०मनबाहेरनथी
निकह्युंजेहनुं षट्ठे सर्वज्ञउपदेशेंवतेंहे इतिजावः तेसर्वज्ञउपदेशकेमजाणीयेंतेउपरें-
कहेठे पवाएणपवायं जाणेज्जा एअर्थ 'लहेप्रवादप्रवादें' एमकळुंतिहांकखोठे तेजाणुं
हवेपूर्वोक्तजेप्रवादते त्रणप्रकारेजाणे तेकहेठे सहसंमुझ्याएके०पोतानीमतिअवध्यादि-
कमते अथवा परवागरणेणंके०सिद्धांतिकरीने वाके०अथवा अनेसिकें०अन्यआचार्या-
दिकतेहने बाअंतिएसोच्चाके०समीपेंसांजलीने यथार्थजाणीने निदेसंनातिवत्तेज्जाके०
तीर्थकरना उपदेशनेउलंगेनही केमकेजे मेहावीके०पंमीत सुपडिलेहियके०जलेप्रकारें
जोईने सबतोसबआएके०सर्वप्रकारें अव्यक्तेत्रेंकालजावें सर्वपणे स्वदर्शन परदर्शनप्रतें
सममेवके०सम्यक्करीते समजिजाणीज्जाके०जाणीनेनिराकरणकरे इत्यादिकबहुअधि-
कारठे तेमाटे बहुगुणसुगुरुप्रसादेके०गुरुआदिकनापसायथी घणागुणथाय ॥ पुश्ताजस्त
पसियंति ॥ संबुद्धाप्रवसंथुया ॥ पसन्नालाजस्तसंति ॥ विउलंअठियंसुयं ॥ १ ॥ इत्युत्त-
राध्ययनेप्रथमाध्ययने इहासूत्रआलावोविषमहूतोमाटेअर्थकह्योठे ॥ ७ ॥

विनयवधेगुरुपासेंवसतां ॥ जेजिनशासनमूलोरे ॥ दर्शन

निर्मलउचितप्रवृत्ति ॥ सुजरगेंअनुकूलोरे ॥ श्रीजिन० ॥ ९ ॥

अर्थ॥वली गुरुपासेवसतां विनयवधे अने जेविनयते जिनशासननुं मूल ठे॥यतः॥एवं-
धम्मस्स विनउंमूलंपरमोसेमोक्कोइति वसवैकालिक नवमाध्ययनना बीजा उदेशकेकह्यो
तथा विनयफलंशुश्रूषा, गुरुशुश्रूषाफलंश्रुतज्ञानं॥ ज्ञानस्यफलंविरति, विरतिफलंचाश्रव-
निरोधः॥१॥ आश्रवनिरोधाद्भवसं, ततिहायः संततिक्षयान्मोक्षः॥ तस्मात्कल्याणानां, स-
र्वेषांजाजनंविनयः॥३॥इतिप्रशमरतौ वली गुरुकुलवासेंदर्शनअर्हानिर्मलथाय उक्तंच सब-
गुणमूलजुठ ॥ जणीठआयारपढमसूतेजं ॥ गुरुकुलवासीवस्सं ॥ वसिज्जउतठचरणवली ॥१॥
इतिधर्मरत्नवचनात् वलीगुरुकुलवासें दर्शनअर्हानिर्मलथाय. तथा उचित के०योग्यप्र-
वृत्तिथाय तेपणसुजरगेंके०जलारागसहितप्रवृत्तिकरे तेपण अनुकूल के०सन्मुखचावप-
णेकरे पणवेठनीपेठेनकरे ॥ ९ ॥

वैयावर्धेपातिकत्रूटे ॥ खंतादिकगुणशक्तीरे ॥ हितोपदेशें
सुविहितसंगे ॥ ब्रह्मचर्यनीगुतिरे ॥ श्रीजिन० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ गुरुनोवैयावच्चकरतांथकां पातिके० पापकर्मत्रूटे यतः ॥ वैयावच्चेणंजंते जीवे किंजणइवेयावच्चेणंतिठयरनाम गोथं कम्मनिबंधइ इतिउत्तराध्ययने उगणत्रीसमाध्य यनेकखुं वलीगुरुआदिकपासेरहेतां खंतादिके० कमाप्रमुखगुणनीशक्तिवधे तथा गुरुपासेरहेतोयको हितोपदेशसांजले तेणेकरी तथा सुविहितनासंगेकरीने ब्रह्मचर्यनीगुप्तिके० नववाडोजलीरीतेपाळे तेगुसिपणवाधे ॥ १० ॥

मनवाधेमृडुबुद्धीकेरा ॥ मारगजेदनहोवेरे ॥ बहुगुणजाणे एअधिकारें ॥ धर्मरयणजेजोवेरे ॥ श्रीजिन० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ तथा मृडुबुद्धीकेराके० जे रुजुमतिनाधणीहोयतेहना मनवाधेके० चित्त मांहे उह्वासवधे कारणके जेजोलालोकहोयतेगुरुसाथेदेखीने दुर्षपामे अने गुरुथी जूदादेखीने जडकीजाय तथा मारगनोजेदनथाय अने जे एकाकीमार्गप्ररुपे तेघणो अपवादप्ररुपे अने गीतार्थघणोउत्सर्गप्ररुपे एवीरीते जूदीजूदी प्ररुपणा सांजलीने लोकपणजिन्नमार्गसमजे तेथीधर्ममार्गनोजेदथाय अनेगुरुसाथे जेलारहेताथकांनथाय. इत्यादिक गुरुकुलवासमांहे बहुके० घणागुणजाणे एअधिकारेंके० एगुरुकुलवासना अधिकारनेविषेधर्मरत्नग्रंथजेप्राणी जुए तेजाणे एटले एग्रंथमांगुरुकुलवासैरहेतां घणागुणतेतेविस्तारेंकखुंते इतिजावः॥११॥

नाणतणोसंजागीहोवे ॥ थिरमनदर्शनचरितेंरे ॥ नत्यजे गुरुकहियेंएबुधजाण्युं ॥ आवश्यकनिर्युक्तेरे ॥ श्रीजिन० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ वली तेजीव गुरुपासेथीज्ञानजणे माटे नाणके० ज्ञाननोसंविजागीथाय तेमज दर्शननेविषे तथाचरितेके० चारित्रनेविषेपण तेहनुंमनथिररहे तेप्राणीगुरुके० गुरुआदिकने कहियेंके० कोशकाले नत्यजेके० नढांढे एरीते बुधजाण्युके० पंडितलोकेकखुं एटले जडबाहुस्वामी चउदपूर्वधर तेणेआवश्यकनिर्युक्तिनेविषे एमकखुंते यतःनाणस्सहोश्जागी ॥ थिरयरउंदंसणेचरितेये ॥ धन्नाआवकहाए ॥ गुरुकुलवासंनमुंचंति ॥१२॥ इति ॥ १२ ॥

जौतप्रतेंजेमबाणेहणता ॥ एअध्यापकसबरारे ॥ गुरुगंनि आहारतणोखप ॥ करतातेममुनिनिवरारे ॥ श्रीजिन० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ तथा जौतके० बौधप्रतेंजेम पिहुंलेवानेमाटे बाणेकरीनेहणता पण पग अणफरसीने एटले पगफरसतांपापळागे तेमाटेसबरारे० सबरानामेराजानीपेठे जे गुरुकुलवासगंढीने आहारनोखपकरता एटले शुक्रमानआहारखोळताजेमुनि तेहने निवरा जाणवा एटले नकामाजाणवा इतिगाथार्थ. जावार्थतोकथाथीजाणीयें तद्यथा कोशकसन्निवेशनेविषे सबरनामेराजा तेबोधनोजकिवंतहतो तेनाधरेंबोधनोगुरुआद्यो तेणेपो-

तानामाथाऊपर अति अद्भुत शोचावंत मोरनापीठनुंठत्रधारणकर्युंहुतुं राजायेंघणो
 आदरसत्कारआपी आसनेबेसाढ्यो पढीतेनुंठत्र मोरनाचेंड्रेकरीऊगऊगाट करतुं राजा-
 नीराणीयेंदीनुं पढीकुतूहलपामतीथकी राणीयेंतेठत्रमांगुंकेमके तेदेशमांमोरनहता तेथी
 तेनवाइजेजुं हुतुं माटे तेठत्रवौधनागुरुयेंआप्युंनही अने ठढीनेपोतानेठेकाणेजतोरह्यो
 पढीराणीयेंजोजनकीधुंनही तेवारेराजायेंपुढ्युंके शावास्तेजोजनकरतीनथी राणीवोलीके
 एठत्रआवेतोजोजनकरं त्यारेराजायें तेठत्रगुरुपासेमांगुं पण गुरुयें आप्युंनही फरीवारंवा-
 रमांगुं पणगुरुआपेनही पढेहेइरागअतिडुर्धरठे माटेराणीना स्नेहें राजायें पोताना सु-
 जटोनेहुकमकख्यो जे बलात्कारेंपण एपीठनुंठत्र लेइआवो तेवारें सुजटोवोढ्याजे ए
 पोतेजीवतांतोठत्रआपशेनही माटेतमारोहुकमहोयतो कोइक प्रहारकरी बलात्कारेंला-
 वियें तेवारेंराजाबोढ्योजे गुरुनीआशातनानथाय माटे गुरुनापादस्पर्शकरशोनही पण
 दूरठजारहिबाणनाखीने चेष्टारहितकरीठत्रलेइआवो पणपादस्पर्शकरशोतो गुरुनीअव-
 झाथशे तेनुंमोहोहुंपापलागशे एहृष्टांते जेमशबरराजा गुरुनोनाशकरतो पण पादस्पर्श-
 करतांवारतोइतो एहवोजविवेकगुरुकुलवास तजीने जेशुक्रुआहारगवेपेठे तेइनेपण
 जाणवो. यतः ॥ सुकुंढाईसुजुचो ॥ गुरुकुलवागाइणोहविन्नेठ ॥ सवरससरखपिठ ॥ छ-
 वायपायाडिबणतुड्यो ॥ १ ॥ इतिधर्मरत्ने ॥ १३ ॥

गुरुकुलवासेंज्ञानादिकगुण ॥ वाचंयमनेवाधेरे ॥ तोआहार
 तणोपणदूषण ॥ खपकरतांनविबाधेरे ॥ श्रीजिन० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ वढी गुरुकुलवासेंवसतांथकां ज्ञानदर्शनचारित्रना गुण ते दिनदिनप्रतेंवधे
 वाचना पठनादिकेकरी वाचंयमनेके० मुनिराजने वाधे हवेपाठलावेपदनोअर्थअन्वय
 करीकहीयेंठेयें तेज्ञानादिकगुणनी वृद्धीथायतो आहारनोखपकरतांपण दूषण न वाधे
 इत्यन्वयः एटले ज्ञानध्याननी बेहेरमांवेठाथकां कोइकउज्यानुयोगमां अत्यंतमग्नथ-
 याठे एवामां गोचरीयेंनिकळ्याथकां कोइकस्थानकें सूक्ष्मदोषदेखीने चिंतवन करे जे
 ध्याननीबेहेर हजीचिचमां अंतरवासनायेंठे अनेघणाधेरफरवाजइशतो ते बेहेरफरी
 आवशेनही एहवुंविचारी कांइकदूषणसहित आहारलीये तोपणतेइनेबाध न करे एट-
 लेकर्मबंधनोहेतुनथाय. यतः अहागडाइजुंजंता ॥ अन्नमन्त्रेणकम्मुणो ॥ उवखितेवि-
 आणिज्जा ॥ अणुवखितेतिवापुणो ॥ १ ॥ इत्यादिकसुयगडांगसूत्रेअध्ययन ११ मांमव्ये
 कहुंठे तथा गुरुकुलवासवसतां मुणीणोवहुंतीनाणपमुदेहिं ॥ जइएसणाइंदोसस्त ॥
 लवमविमन्निजएसुगुणं ॥ १ ॥ इतिजावः तथाअपवादें गाढगलानादिकनाकार्यें अणस-
 रते गढमांरह्या गुरुआणावर्त्तिने असछजावेंवर्त्ततानेआतुरदृष्टांते आधाकर्मादिक आ-

हारतेपण निर्दोषजाणवो तथाचागमः संथरणमिअसुरुं ॥ दुन्हविगिन्हंतयाण-
हियं ॥ आऊरदिंठतेणं ॥ तंचेवहीयंअसंथरणे ॥ १ ॥ तयथा ॥ जाजयमाणस्सजवे॥
विराहणासुत्तविहिसमग्गस्स ॥ साहोश्निज्जरफळा ॥ अज्जविसाहिजुत्तस्सत्ति ॥ २ ॥
उत्तराध्ययने षरीतेदूषणसहितआहारतेपणबाधनकरे ॥ १४ ॥

धर्मरतनउपदेशपदादिक ॥ जाणीगुरुआदरवोरे ॥ गह्वक
ह्योतेहनोपरिवारो ॥ तेपणनितअनुसरवोरे ॥ श्रीजिन० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ तथाधर्मरत्न अनेउपदेशपद प्रमुखग्रंथजोश्ने एग्रंथोर्मागुरुकुलवासना
अधिकारघणाढे माटे तेमांशीजाणीने गुरुआदरवो वली गह्व ते कोने कहीयें तेकहेडे
तेहनोपरिवारोके० एहवासुविहितसाधुनो परिवारतेहनेगह्वकहीयें यतः ॥ गुरुपरिवारो-
गह्वो इत्यादिकपंचवस्तुवचनात् माटेतेगह्वपण निरंतरअंगीकारकरवो अनुसरवो
इति यतः गुरुगुणजुत्तोगह्वो ॥ गह्वोसंविग्यासाहुसमवार्ड ॥ सुखमग्गणिणासोय ॥ अणु
सरियवोपयत्तेण ॥ इत्यादि ॥ १५ ॥

सारणवारणप्रमुखलहीने ॥ मुक्तिमारगआराधेरे ॥ सुजवीरय
तिहांसुविहितकिरिया ॥ देखादेखेंवाधेरे ॥ श्रीजिन० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ वलीसारणके० विसखुंहोयते संजारीआपे अनेवारणके० पापकरणीकरता-
नेवारे तथाप्रमुखशब्देंकरीचोयणा प्रतिचोयणापणखेवी तेपणजेगह्वमारहे तेहनेथाय
पढीतेतेसारणादिक लहीनेके० पामीने मुक्तिमारगआराधेके० मोक्षमार्गसाधेयतः गुरु-
परिवारोगह्वो ॥ तह्वसंताणनिज्जाराविडळा ॥ विणयाउतहासारण ॥ माइहिंदोस-
पडिपत्ति ॥ १ ॥ इतिपंचवस्तुके तथाश्रीधर्मरत्नप्रकरणनीवृत्तिमध्येकबुंढेके सुजवीर-
यके० जलोवीर्योह्वासवाधे वलीसुविहितकिरियाके० आत्मार्थिगीतार्थनी क्रियाव्य-
वहार तेदेखादेखीयें वधे एटखे साधुजनासमूहने क्रियातपजपादिक करतदिखीने
पोतानेपण करवानुंमनथाय तेहथीवधारोथाय ॥ १६ ॥

जलधीतणोसंखोजअसहता ॥ जेमनीकलतामीनेरे॥ गह्वसार
णादिकअणसहता ॥ तिममुनीइखियादीनेरे ॥ श्रीजिन० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ जेमजलधीके० समुद्रनो संखोजके० कल्लोलप्रमुखनीजे कोजना तेहने
असहताके० जेवारेंसहीशकेनही तेवारें जेम मीनके० मळहोयतेसमुद्रमांशीबाहारनी-
कले तोडुःखीथाय तेमगह्वमारहेताथका गुरुआदिकजेसारणादिककरे तेसहनकरवी
पडे, अनेजेवारें नसहवाय तेवारेंगह्वशीबाहारनिकले तोतेसमुद्रमांशीनिकलेखा मळ-

नीपेठेडुःखीथाय दीनथाय केमके गत्यंतरेडुर्गतियेंजाय माटेडुःखीदीनजथाय इति
 जावः यतः ॥ जहजलनिहिकल्लोल ॥ स्कोजमसहंतायवाहिरंपत्ता ॥ मीणाश्चमुणियमू-
 णीणो ॥ सारणपमुहाश्चसहंता ॥ १ ॥ इतिआचारांगपंचमाध्ययनेचतुर्थोदेशकवृत्तौ
 पुनर्यथा ॥ जहसायरंमिमीणा ॥ संस्कोहंसायरस्सश्चसहंता ॥ णितिततंउसुहकामी ॥ णि-
 गयमिच्चाविणस्संति ॥ १ ॥ एवंगहसमुद्धे ॥ सारणवीइहिंचोश्यासंता ॥ णितिततंउ-
 हकामी ॥ मीणावजहाविणस्संति ॥ १ ॥ इत्यादिकउधनिर्युक्तिवचनात् ॥ १७ ॥

काकनर्मदातटजेममूकी ॥ मृगतृष्णाजलेंजातारे ॥ छुखपा
 म्यातेमगह्तजनी ॥ आपमतिमुनीथातारे ॥ श्रीजिन० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ वलीदृष्टांतकहेठे जेमनर्मदानदीना किनाराऊपररहेनारा काकपदीजेका-
 गडा ते तटके० नदीनोकांठोमूकीने तेनदीनाकांठाथीदूरपाणीजेवीजाकलदेखाय पण
 पाणीहोयनही तेज्जांतरूपपाणी तेनेमृगतृष्णाजलकहीयें तेजलनीआंतिर्येंदोडताएवाजे
 कागका तेजेमडुःखपामेतेवीरीते सुविहितना समुदायनोगह्तजनीने जेमुनि आपमतिके०
 स्वेष्टाचारी थवाजाय तेकागकानीपेठेडुःखपामे ॥ १८ ॥

पाळविनाजेमपाणीनरहे ॥ जीवविनाजेमकायारे ॥ गीता
 रथविणतेममुनीनरहे ॥ जूठकष्टनीमायारे ॥ श्रीजिन० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ माटे जेम सरोवरादिकनुंपाणी ते पाळ बोंध्याविना रहेनही तथा जेम
 जीवविना काया नरहे तेम जेमुनिराजठे तेगीतार्थविना रहेनही. गीयहस्सविहारो ॥
 बीउंगीयहमीसिउंजणीउं ॥ इत्यादिवचनात् माटेजे गीतार्थविना जेटखा कष्टकरे ते सर्व
 अज्ञानमां जळे अने जेअज्ञान तेमिथ्यात्वठे ते मायाके० कपटविना होयनही ॥ १९ ॥

अंधप्रतेंजेमनिर्मललोचन ॥ मारगमांलेईजायरे ॥ तेमगीता
 रथमूरखमुनिने ॥ दृढआलंबनथायरे ॥ श्रीजिन० ॥ २० ॥

अर्थ ॥ वली दृष्टांत कहेठे जेम आंधलाने निर्मलआंखनो धणी ते कांटा प्रमुखें
 रहित एहवा उत्तममार्गे लेशजइने स्थानकें प्रोहोचाने तेम गीतार्थ जेठे ते जो कदा-
 चित् मूर्खमुनि होयतो तेने पण दृढके० जबरदस्तआधारचूतथायठे ॥ २० ॥

समजाषीगीतारथनाणी ॥ आगममांहेलहियेरे ॥ आतमअरथी
 शुजमतिसज्जन ॥ कहेतेविणकेमरहियेरे ॥ श्रीजिन० ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ वली समजाषीके० स्याद्वादवचनना जाषीहोय अथवा समजाषीके० गरी-

बने तथा मातबरने रागद्वेषरहितपणे देशना आपे तथा गीतार्थ होय नाणीके० सम्यग्रज्ञानीहोय आगममांदेशी एहवा गीतार्थ लहियेके० पामीयेंढैये वली आतमअरथीके० पोतानुं आत्मस्वरूप साधवाने उजमालथया तथा शुजमतिके० जळीमतिना धणी एटले जेमांकुमति कदाग्रहहोयनही वली सज्जनके० उत्तमगुणवंत जळीशिखामणना आपनारा एहवा गीतार्थविना इहां सर्वपदसंबोधने बोलावीयें हे आत्मार्थि हे शुजमति हे सज्जन तमे कहोके ते एहवा गुरुगीतार्थ पुरुषविना केम रहीये के० शरीतेरहीशकीयें ॥ ११ ॥

लोचनआलंबनजिनशासन ॥ गीतारथमेढीरे ॥ तेविणमु

नीचढतीसंयमनी ॥ आरोहेकेमसेढीरे ॥ श्रीजिन० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ वली गीतार्थ ते ज्ञानरूप लोचनना आपनारा माटे गीतार्थने जिनशासनने विषे लोचन कहियें तथा दुर्गतिने विषे पडता प्राणीने आधार थाय माटे गीतार्थने जिनशासनने विषे आलंबनकहीयें वली गीतार्थते मेढीबराबरडे एटले जे खेतर खलाना वचमां स्तंजरोपीने अन्नउपर फेरवेढे तेने मेढीकहीयें उपलक्षणथी स्तंजमूत कहीयें जेहने आधारें घरमालप्रमुख रदेढे तथा यानकहीये जेहने आधारें महाअटवीनो बिहामणोमार्ग होय तोपणपारपामीयें यतः मेढीआलंबणंखंजं ॥ दिष्टि जाणं सुउत्तमं ॥ गीयं गुरुगुणां ॥ सम्मं जाण सुगोयमा ॥ १ ॥ माटे ते गीतार्थविना सुनिराज ते संयमनी सेढीके० श्रेणी केम आरोहे एटले केम चढे अने उत्तरोत्तर शुचाध्यवसायें केम वढे एसंयमश्रेणीनो अधिकारते संयमश्रेणीनुं स्तवन अमारा गुरुश्री उत्तमविजयजीकृतढे तेथी विस्तारें जाणुं तथा पंचसंग्रहथी जाणुं ॥ १३ ॥

गीतारथनें मारगपूढी ॥ ढांडीजे उन्मादोरे ॥ पाले किरिया

ते तुज जक्ति ॥ पामै जगजशवादोरे ॥ श्रीजिन० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ ते गीतार्थनें मार्ग पूढीने उन्माद जेस्वेष्टाचारीनुं मदोन्मत्तपणुं ते ढांडुं एरीते तमारी आणा सहित चाखे ते जतमारी जक्ति जाणवी ते तमारी जक्ति करीने जे क्रिया पाले एटले एजावके तमारी एआज्ञाढे जे ज्ञानसहित क्रिया पाले ते प्राणी जगतने विषे जशवादपामे ॥ ढाख ठछी ॥

॥ रासुढानीदेशी अथवा हितशिक्षाढत्रीशीनीदेशी ॥

प्रथम ज्ञानने पढें अहिंसा ॥ दसवै कालिक साखिरे ॥ ज्ञानवंत ते

कारण जजियें ॥ तुज आणामन साखिरे ॥ सादेब सुणजोरे ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवे आगली ढालमां ज्ञानसहितक्रियाकरता संयमश्रेणीआरोहे एमकछुं तेमांज्ञानपूर्वकक्रियाकरे तो लेखेते माटे आढालमांज्ञानवर्णवेते जेप्रथमज्ञान होयतो पढी अहिंसाकेदयापत्तीशकेते एमश्रीदशवैकालिकसूत्रमां कछुंते यतः पढमंनाणंतउ- दया एवंचिच्छइसबसंजए तेकारणेज्ञानवंतने जजीयेंके०सेवीयें पणहेपरमेश्वर तमारी आझा ते मनराखिके०चित्तमांराखीने एटलेएजावजे ज्ञानवंतने जजीयें पण साध्यमां एमराखीयेंजे ज्ञानक्रियाज्यांमोक्षः नाणक्रियाहिमुखोइतिजाध्यवचनात् माटे स्याद्वा- ददृष्टीयें ज्ञाननीसेवाकरीयें हेसाहेबसुणजोके०सांजलजानी पेरेसांजलजो अन्यथा पर- मेश्वर केवलज्ञानीते तेतो सर्व जगतना जाव देखीरह्याते तेहनेशुंसांजलबुंते पणजक्तिवंत प्राणीउपचारेकहेते के हे साहेब सांजलजो ॥१॥

ज्वयखेत्रनेकालनजाणे ॥ जावपुरुषपडिसेवरे ॥ नविउ
त्सर्गलहेअपवादह ॥ अगीतारथनितमेवरे ॥ सा० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ वलीजे अगीतार्थते ते १ ज्वयनजाणे २ क्षेत्र नजाणे ३ कालनजाणे अने ४ जावपण नजाणे तथा ५ योग्यतेके अयोग्यते एहवा पुरुषने पण नजाणे तथा ६ पडिसेवके० पापनीसेवनाने नजाणे जे एणेखवशें पापकछुं अथवा एणे परवशें पापकछुं तेअगीतार्थ नजाणे वली ७ ठतिशक्तिरें जेमसिद्धांतमां मार्गकह्यो तेमज करवुं तेहनेउत्सर्गमार्गकहीयें तेपण नजाणे तथा ऽरोगादिक कारणे अद्वय दोषसेवे ते अपवादमार्गनेपण नजाणे ८ वातो नितमेवके०निरंतरपणे जेअगीतार्थते तेनजाणे यतः उपदेशमालायां ॥ द्वंखि- त्तंकालं ॥ जावंपुरीसपडिसेवणाठ्य ॥ नवि जाणईअगीउ ॥ स्सग्ववाश्यंतंचेव ॥ १ ॥ २ ॥

सचित्तअचित्तमिश्रनवीजाणे ॥ कटपअकटपविचाररे ॥ योग्य
नजाणेनिजनिजठामें ॥ ज्वययथास्थितसाररे ॥ सा० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रथमगाथाविस्तारतां एहिज द्वारमांप्रथम ज्वयद्वार कहेते तेमांज्वयशी अगीतार्थ शुं नजाणे तेकहेते सचित्तवस्तु तथा अचित्तवस्तु तथामिश्रवस्तुने जाणे नही वलीकटपनीखबरनपडे जे आवस्तुकटपेते वानथी कटपति अकटपते तेविचार अ- गीतार्थ नजाणे वलीयोग्यतानी खबरनपडे निजनिजठामेके०पोतपोताने स्थानकें यो- ग्यता नजाणे जे आबालने योग्य के ग्लाननेयोग्य इत्यादिक नजाणे एरीतें यथास्थि- तके०जेज्वय जेमहोयतेवीजरीते तेहनी अगीतार्थनेखबरपडेनही यथास्थितज्वय के- वुंते सारके०प्रधानते यडुकें ॥ जह्ठियद्वंनयाणइ ॥ सचित्ताचित्त मीसगंचेव ॥ क- प्पाकप्पंचतहा ॥ जोगंवाजस्सजंहोई ॥ १ ॥ इत्युपदेशमालायां ॥ ३ ॥

खेत्रनजाणेतेदयथास्थित ॥ जनपदअध्वविशेषरे ॥ सुजि
दुर्जिदकल्पनजाणे ॥ कालविचारअशेषरे ॥ सा० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेक्षेत्रद्वार कहेतेअगीतार्थ यथास्थितके० जेवुंक्षेत्रहोय तेहवुंक्षेत्रनसमजे
के आज्ञकक्षेत्रे के अज्ञकक्षेत्रे इति तथा जनपदके०लोकेव्याप्त देशनेविषे विहार
करतां आवीविधियें करवुं अथवा मगधादिकदेशें आवीविधियेंकरवुं इत्यादिक नजाणे
वलीअध्वविशेषके०दूरदेशेअटवीप्रमुखें आवीरीते विहारकरवो इत्यादिक वातो अगी-
तार्थ नजाणे हवेकालद्वारकहेतेजेसुजिदमां कल्पनजाणेके० योग्यनजाणे एटखे सुजि-
दमां आरीतेविरचवुं वलीदुर्जिदमां पणकल्पके० योग्यनजाणेजेदुर्जिदमांआवीवस्तु
होय तोज खेवाय इत्यादिक वातो कालना विचारनीते अशेषके०समस्तप्रकारें
अगीतार्थ नजाणे इतिजावः यतः जहृदियंखित्तनजाणई ॥ अक्षाणेजणवपयजंजणीयं ॥
कालंपियनविजणइ ॥ सुजिदकल्पनजाणइ ॥ १ ॥ इत्युपदेशमालायां ॥ ४ ॥

जावहिष्ठगिलाणनजाणे ॥ गाढअगाढकल्परे ॥ खमतो
अखमतोजननखहे ॥ वस्तुअवस्तुअनल्परे ॥ सा० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेजावद्वारकहेते जे जावके०जावना विचारनेविषे हिष्ठके०निरोगीने तथा
गिलाणके०रोगाक्रांतने नजाणे एटखे निरोगीने आदेवुं तथा रोगीने आवस्तुदेवी ते
वातो अगीतार्थनजाणे अने गाढकल्पके०आकरेकारणेंआरीतें करवुं तथा अगाढक-
ल्पके०खजावेसेहेजरीतेंतो आप्रमाणे वर्चवुं एअगीतार्थनजाणे हवेपुरुषद्वार कहेते
खमतोके० आपुरुषसामर्थ्यवानशरीरें कठोरहेमाटेखमी शकशे तथाअखमतोके० आ-
पुरुषनुं सुकुमारशरीरहे ते नहीखमीशके एहवा जनके०प्राणीने ते अगीतार्थ ओल-
खेनही वली वस्तुके०आचार्यादिक अवस्तुके०सामान्यसाधुने ते अगीतार्थ नओलखे
जेपदस्थनेआमघटे तथा सामान्यनेआमघटे माटे अनल्पके०इत्यादिकबहुप्रकार ते न
जाणे यतः जावेहिष्ठगिलाण ॥ नविजाणइगाढगाढकल्पंच ॥ सहुअसहुपुरिसवहु ॥
बहुमवहुचनविजाणइ ॥ १ ॥ इत्युपदेशमालायां ॥ ५ ॥

जेआकुट्टीप्रमादेंदपें ॥ पडिसेवावलिकल्परे ॥ नविजाणे
तेतासयथास्थित ॥ पायञ्चित्तविकल्परे ॥ सा० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवे प्रतिसेवानामेंद्वार कहेते जे निषेधआचरण तेहने प्रतिसेवा कहीयें
तेहना चारप्रकारहे तेमां प्रथम आकुट्टीके०जाणीने पापसेववुं तेपण कारणविना सेववुं
बीजो कंदर्पादिकने वशयका जेपापसेवे तेप्रमाद कहीयें त्रीजो धावनवखनादिके

करीजे पापलागुं तेदर्पकहीयें चोथो आगमोक्तकारणेकरीनिषेधाचरण कसुं तेकल्प
कहीयें एचारेजेद पडिसेवाना जाणवा ॥ यतः पडिसेवणाचउद्धा ॥ आउद्विपमायद-
प्यकप्पेसु ॥ नविजाणइअग्गिउं ॥ पडित्तंचेवजंतउ ॥ १ ॥ इत्युपदेशमालायांतह्वक्काण-
गाथा आउद्विआउविच्चा ॥ दप्पोपुणहोइवग्गणाईउं ॥ कंदप्पाइयपमाउं ॥ कप्पोपुणका-
रणेजणिउं ॥ २ ॥ इत्याचारांगवृत्तौ एगाथानोअर्थकहेठे आउद्वि तेजाणीनेपापकुं
दर्पतेधावनवलनादिक सोत्कर्षणेंनिपजे कंदर्पते प्रमादवशें जाणवुं अने जे ज्ञाना-
दिकने आलंबनहेतेआचरवुंतेकारणे जाणवुं एचारप्रकारुं जेपाप तेपापनुं यथास्थि-
तकेजेहेने जेवुंघटे तेवुं प्रायश्चित्तनुं विकल्प जे आ प्रायश्चित्तवाळाने आवुं तपदेवुं इ-
त्यादिक वातो ते अगीतार्थ नजाणें ॥ ६ ॥

नयणरहितजेमअनिपुणदेशें ॥ पंथनछजेमसत्थरे ॥ जा
णेहुंठामेपोंचावुं ॥ पणनहीतिहसमत्थरे ॥ सा० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जेम कोइकनयणरहितकेअंधपुरुषहोय अनेवली अनिपुणदेशेंकेमार्गनो
अजाणठे ते अंधपुरुष एवामार्गनेविषे पंथनछजेमसठके जेममार्गमां कोइकसाथनष्ट
एटलेजूलोपड्योहोय ते साथने आंधलोजाणे जेहुं ठेकाणे पोंचाहुं पणपोचाडवाने स-
मर्थनथाय यतः जहनामकोपुरिसो ॥ नयणविहुणोअदेसकुलोय ॥ कंताराडविज्जीमे ॥
मग्गयणठससठस्स ॥ १ ॥ इहइयदेसियवं ॥ किंसोउसम्महुजदेसियतस्स ॥ दुग्गइय-
याणंतो ॥ नयणविहुणोकहंदेसे ॥ २ ॥ ७ ॥

अगीतार्थतेमजाणेगरवें ॥ हुंचलवुंसविगडरे ॥ पणतस
पासेगुणगणग्रासे ॥ होईगलागलमडरे ॥ सा० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ तेपूर्वोक्तअंधपुरुषनीरीतें अगीतार्थ पण तेमगर्वेंकेअहंकारेकरी एम जाणेजे
हुं बधोगठचलावुं पण तेनीपासे रहेताथकां गुणगणके गुणनाजेसमूह ते ग्रासेके
घसाइजाय एटलें अगीतार्थने सगें गुणनो नाशथाय यतः एवमगीयडोविहु ॥ जिण-
वयणयईवचकुपरिहीणो ॥ दवाइअयाणंतो ॥ उस्सग्गववाइयंचेव ॥ १ ॥ कहसोजयठ-
अगीउं ॥ कह्वाकुणज्जअगीयनिस्साए ॥ कह्वाकरेउगडं ॥ सवाळवुद्धाउलंसोउ ॥ २ ॥
इत्युपदेशमालायां अगीतार्थने पासे वसतां मडगलागलथायकेमोहोडामड नानाम-
डनेगळीजाय एम धींगामस्तिनी वातथाय पणमार्गनीरीतनरहे ॥ ८ ॥

पडित्तेअतिमात्रदिएजे ॥ अपडित्तेपडित्तेरे ॥ आसाय
णतससूत्रेबोली ॥ आसायणमिडित्तेरे ॥ सा० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ वली अगीतार्थहोयतेवगरसमजणे पढितेंके० प्रायश्चित्त जेटुं आवेते करतां उलढो अतिमात्रके० अधिकुं दिएके० आपे अने जेहने अपढितेके० प्रायश्चित्त नआ-
वतुंहोय तेहने पढितेके० प्रायश्चित्त आपे एटलेथोढा प्रायश्चित्तवालाने घणुं आपे अने
मूलगुंजेने प्रायश्चित्तलागतुंजनहोय तेने कदेशे जे तमने प्रायश्चित्त लागुं श्यादिक
असमंजसकरे एम करनारने सूत्रनेविषे आसायणबोलीके० जिनाज्ञानीविराधनाकरी
माटे . विराधक कहोढे अनेआसायणके० जिनाज्ञानीविराधना तेहिज मिष्ठत्तेके०
मिथ्यात्वजाणवुं तथा तेमिथ्यात्वनिमित्तं संसार वधारेयतः सुत्तेयश्मंजणियं ॥ अपढि-
त्तेयदेइपढितं ॥ पढितेअश्मत्तं ॥ आसायणतस्समद्दुइ ॥ १ ॥ आसायणमिष्ठत्तं ॥ आसायण-
वज्जाणायसम्मत्तं ॥ आसायणानिमित्तं ॥ कुवईदीहंचसंसारं ॥ १ ॥ इत्युपदेशमालायां ॥ ए ॥

तवसीअबहुश्रुतविचरंतो ॥ करीदोषनीश्रेणारे ॥ नवि
जाणेतकारणतेहने ॥ केमवाधेगुणश्रेणारे ॥ सा० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ तवसीके० तपश्चर्याकरतो तथा अबहुश्रुतके० अगीताथको विचरंतोके०
विहारकरतोथको करीदोषनीश्रेणिके० अनेकदोषनी श्रेणीनेकरतो एटले अनेक अप-
राधपद करतोथको पण नविजाणेतके० नजाणे एटले पोताना दोषनी पोताने खबर न
पडे तैकारणके० ते हेतुयें तेअगीतार्थ कष्ट करताने गुण श्रेणीनीवृद्धि केमथाय अर्थात्
न थाय तेढलीजरहे यडुकुं अबहुस्सजंतवस्सी ॥ विहरिउकामोअ जाणिउणपहं ॥ अ-
वराहपयसयाइ ॥ काळणोविज्जोनयाणेइ ॥ १ ॥ देसियराइयसोहि ॥ वयाइयारेउजोनया-
णेइ ॥ अविसुद्धस्सनवहुई ॥ गुणसेढीतत्तिआगाइ ॥ १ ॥ इत्युपदेशमालायां ॥ १० ॥

मार्गमात्रजाणेजेमपंथी ॥ अलढीतासविसेसरे ॥ लिंगा
चारमात्रतेजाणे ॥ पामेमूढकलेशरे ॥ सा० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ जेम कोइक पंथीहोय तेहने कोइनाह्योपुरुष मार्ग बतावे तोपण विशेष मार्गनी
तेने खबरनपडे केमके पोतेढाह्योनथी माटे ढाबोजमणो मार्गजेमन जाणे एकसामान्यप्र-
कारें मार्गमात्रजाणे तासके० तेमार्गनीकाबीजमणी बाजु तेअलढीके० अजाणतो क्लेशपामे
तेमज लिंगके० साधुवेप ने आचारके० साधुनी क्रिया ते लिंगाचारमात्र जाणे एटलेमात्र
एकसूत्रनाज अक्षरमान्यकरी क्रियादिक करतो पण मार्गनेअजाणतो एहवोजे मूढके०
मूर्ख अगीतार्थ तेक्लेशनेपामे संसार वधारे. यतः जह्दायंमिविपदे ॥ तस्सविसेसेपहस्स-
याणंतो ॥ पहिउकिखिस्सइच्चिय ॥ तह् लिंगायारसुअमित्तो ॥ १ ॥ इत्युपदेशमालायां ॥ ११ ॥

जेदलह्याविणनानापरिणति ॥ मुनीमननीगतबोधरे ॥ खिण
राताखिणताताथाता ॥ अंतेंउपाईविरोधरे ॥ सा० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ गतबोधके०गुंठे बोधज्ञान जेथकी एटले मूर्ख जेहोयते मुनीश्वरोना म-
ननी नानापरिणतिके०विचित्रप्रकारनी परिणतिउना जे जेदके०प्रकार ते लह्याविणके०
जाण्याविना एटलेजेमूर्खमुनिउहोयते बीजामुनिउनी विचित्रपरिणति अजाणताथका
कणेकमां राताथाय एटले अंतःकरणमां क्रोधदीप्तथाय तथा कणेकमां ताता थाय
एटले बाह्यपणे क्रोधदीप्त थाय एवा मूर्खोने एमथातांथकां अथवाराताके०रागीथाय
परस्परें क्रीडाकरे तथा ताताके०तपीजाय कषायमयीथईजाय अने अंतैके० ठेवटे वि-
रोधने उपाईके०उपजावे एटले तेमूर्ख मांहोमांहे वढीमरे, पणसमाधि नउपजावे॥१३॥

पथ्यरसमपामरआदरतां ॥ मणिसमबुधजनगेमिरे ॥ जेद
लह्याविणआगमथितिनो ॥ तेपामेंबहुखोडिरे ॥ सा० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ मणिरत्नसमान जेबुधजनके०पंडितलोक तेहने ठांडीने पथरसमके० पथरा
समान जे पामरके०मूर्खजन तेहनेज आदरतांके०अंगीकारकरे तेप्राणी ते मूर्खपासेर-
हेताथकां आगमनीजे उत्सर्ग अपवादादिरूप थितिके०मर्यादा तेनो जेदके०प्रकार ते
अणलेहताथका तेआदरनारापुरुष घणी खोडपामे एटलेसंयमरूपशरीर आखुं न रहे
जरूरखंडितथाय इतिजावः ॥ १३ ॥

ज्ञानभक्तिजांजीअणलहेतां ॥ ज्ञानतणोउपचाररे ॥ आरा
सारेंमारगलोपे ॥ चरणकरणनोसाररे ॥ सा० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एवा जे मूर्खहोयते ज्ञाननी भक्तिनेतो जांजे एटलेखंडितकरे तथा अण-
लहेताके०अणआराधता ज्ञानतणोके०ज्ञाननोजे उपचारके०विनय तेनेअणजाणता ते
प्राणी आरासारेके०जेपांचमोआरो तेनेअनुसारें मारगलोपेके०जलामार्गने लोपेठे ए-
टले मूर्खनेआदरतां ज्ञानभक्तिने जांजता ज्ञाननो उपचार अणलहेता जे पुरुष होय
तेपांचमा आराप्रमाणे चारित्रने पाळे कांतो एकलाजउत्सर्ग मार्गे चाले अथवाकाल
दोषकाढी उत्सर्गमार्गबीलकुल मूकीज दे, पण सारके०प्रधान एवोजे चरणसिचरि
तथा करणसिचरिनोमार्गतेनेपांचमाआराने अनुसारे तेमूर्ख लोपेठे एरीतेअमनेज्ञास्यो
तेरीते लख्योठे वल्लीएगाथानो अर्थ पंडितलोकोने सुजेतेखरो ॥ १४ ॥

उत्कर्षितेहनेयेशिद्धा ॥ उदासीनजेसाररे ॥ परुषवचन
तेहनेतेबोले ॥ अंगकहेआचाररे ॥ सा० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ वल्ली उत्कर्षिके०उत्कृष्टाचारित्रियाहोय तथा उदासीनके०बेपरवाइ होय सा-
रके०उत्तमहोय तेवा साधु जो तेउने प्रमादस्वखितादिकदेखी शिद्धाआपे तेवारेंते जे

एकाकीगहथी निकळ्या होय तेपाढो शिक्षा आपनारसाधुने परुषवचनकेकठोरवचन कहे जेमुळने सर्व लोकमां केम तिरस्कार कस्यो मेंशुंमातुंकस्युं ठे बीजातो एरीते करे-जठे तोषिकारपको माराजीवितने इत्यादिकबोले. एमश्रीआचारांगमध्ये कस्युं तथाच त-त्पाठः॥ वयसाविण्णेतु ॥ इयाकुप्पंतिमाणवाड ॥ वयमाणेयनवरे ॥ महयामोहेणमुचशः॥ इति एमवचनमात्रेज गहनेठांनि एकला रही अकार्य सेवे इतिजावः ॥ १५ ॥

अमसरिखाहोजोतुमेजाणो ॥ नहीतोस्यातुमबोखरे ॥

एमज्राषीजात्यादिकदूषण ॥ काढेतेहनिटोखरे ॥ सा० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ पढी ते मूर्खमुनि शिक्षा आपनारने पाढा एवाजवाव आपे के जो अम सरिखा तमे होत तोजाणत एटलेएजावजे अमारे गोचरीपाणीप्रमुख लाववां पडे तेतमनेकरतुं प-डतुंहोयतो तमेजाणो नहीतो बेठा मोटाई करो एटलुंज तमारामांठे पणकांइ जखिवारनथी जोअमारी पेठे चालो तोतमेजे अमने शिक्षाआपोते खरी नहीतो तमारा बोलशा एटले तमारं बोलतुं सर्व फोकटठे एमज्राषीकेएम कहीने जाल्यादिकना दूषणकाढे एटले एम कहेजे तमे हीणिजातिना उपज्याढो तमारं कुलकेवुंठे इत्यादिक बोले तेहनिटो-लकेपतेपुरुषने निटोलजाणवा पण ते सज्जनउत्तमपुरुषमां नगणाय ॥ १६ ॥

पासत्यादिकदूषणकाढी ॥ हिलेझानीतेहरे ॥ यथाठं

दताविण्णगुरुआणा ॥ नविजाणेनिजरेहरे ॥ सा० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ वढी ते मूर्खप्राणी शिखामणना आपनारने उलटा पासत्यादिक दूषण का-ढीने हिलेकेहिलनाकरे एटलेएम कहेजे तमारामां शा गुणठे तमे पासत्याउसन्ना ठो एम कहीने झानीकेपंडितगीतार्थनी हिलनाकरे एबेपदनोएकठोअर्थठे एमविण्णगुरु आणाकेगुरुआज्ञा पाढ्याविना यथाठंदताकेआपठंदे आचरणकरवानी एवी जे नि-जकेपोतानी रेहाकेपरेखाठे एटले हीणाआचरणनी मर्यादापोतानी ठे तेनी पोता-नेज नजाणेकेखबरनपडे एटले झानीना अठता दूषण काढे अने पोताना ठतादूषण होय ते ऊवेखे इतिजावः ॥ १७ ॥

झानीथीतेमअखगारहेता ॥ हंसथकीजेमकाकरे ॥ जेदविन

यनाबावनज्राण्या ॥ नलहेतसपरिपाकरे ॥ सा० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ तेमाटे झानीकेजे गीतार्थ गुरुआदिक तेथकीअलगा रहेताथका केवा दे-खाय जेमराजहंसथकी कागडो जूढो देखाय तेवोतेसाधु देखाय तथा विनयना बा-

वनजेद शास्त्रमां कहाळे तथाहि १ अरिहंत २ सिद्ध ३ नागेंद्रचंद्रादिक तेकुळ ४ कोटिकादिक ते गण ५ चतुर्विधसंघ ६ क्रियातेअस्तिवादरूप ७ खंत्यादिकधर्म ८ मत्यादिकज्ञान ९ मत्यादिकज्ञानवंत ते ज्ञानी १० आचार्य ११ स्थविर ते सिदातासाधुनेथिरकरे १२ उपाध्याय १३ केटलाकसाधुना समुदायनाअधिपतितेगणी ए तेरनो चारचारजेदेविनयकरवो १ अनाशातना तेजात्यादिक दूषणकाढीने हीखनानकरे २ ज-
कितेउचितउपचाररूप ३ बहुमानते अंतरप्रीतिप्रतिबंधरूप ४ वर्ष संज्वलनाते यश बोलवा एरीतेतेरनेचारेगुणतां बावनजेदथाय इतिप्रवचन सारोद्गारे पांसठमेद्वारे ए अधिकारजोजो उपलक्षणणी बावनकहा तेमज ए१ जेद समवायांगे तथा पिस्तालीस जेद तथा दशजेद इत्यादिक अनेकजेद ग्रंथांतरणी जाणवा. तेसर्वजेदनुं शीखवुं तथा ते रीतिप्रवर्तवुं तेने परिपाक कहीयें तेपरिपाकने नलहेकेएकाकी साधुनपामे केमके एकाकीविहारकरनार कोनापासेणीशिखे तथा केनोविनयकरे ॥ इतिजावः ॥ १८ ॥

सर्वउद्यमेंपणतसबहुफल ॥ पडेकष्टअन्नाणरे ॥ सूत्रअ
जिन्नतणेअनुसारें ॥ उपदेशमालावाणारे ॥ सा० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ सर्वक्रियाअनुष्ठाननोउद्यम तेनुंजे बहुफलकेपधणुंफल स्वर्गादिक ते पडे-
कष्टअन्नाणरेकेअज्ञानकष्टमांपडे एटलेनिर्झारानथाय संसारपरित न थाय कोनेनथाय तेकहेजे जे अविष्टतार्थ विशिष्टव्याख्यानरहित एहवुंजेसूत्र तेहनेअजिन्न सूत्रकहीयें तेअजिन्नसूत्रनेअनुसारें क्रियाप्रमुख अनुष्ठानकरे तेअज्ञानकष्टमांपडे इति योगः जे टीकाप्रमुखविनाविशेषप्रतिपत्तिकेम थाय? अन्यथाअनुयोगनुंकथननिरर्थकथाय एउ-
पदेशमालानीवाणीठे. यडुकंततसूत्रे ॥ अपरिहियसुयणिहसस्स ॥ केवलमजिन्नसुत्तचारित्तस्स ॥ सवुज्जमेणविकयं ॥ अन्नाणतवेबहुपमइ ॥ १ ॥ अर्थ ॥ अपरिहियकेअनर्थी जाण्यो सुयणिहसस्सकेअश्रुतरहस्यजेणे शेषसुगमं ॥ १९ ॥

तेतोशजुजावेएकाकी ॥ चालेतेहनेजुत्तरे ॥ वाम्यकुवा
सनजेअकुवासन ॥ देशाराधकउत्तरे ॥ सा० ॥ २० ॥

अर्थ ॥ हवे ज्ञानीथी अलगा क्यारे थवुं तथा शा कारणे एकाकी रहेवुंपडे ते
असिवादिककारण घणांठे. यतः असिवेळमोयरिण ॥ रागजएहाजियउत्तमठेय ॥ फिडि-
यगिलाणेअइसे ॥ सदेवयाविवआयरिण ॥ १ ॥ एमकारणोनाअर्थविस्तारेंलख्याठे पण
अहीलखतांग्रंथवधे माटेखतानथी पणएक अशिवकारणलखीयेंतैयें जे साधु बारवर्ष
आगलथी ज्ञानादिक अतिशयेंकरी खबरराखे जेअमुकवर्षेअशिवयशे अने कदाचित

बारवर्ष अगाठ उपयोगनरह्यो होयतो इग्यारे, ते नही तो दशवर्ष अगाठ, एमयावत् एकवर्षअगाठपण उपयोगराखे. तेपणउपयोगनरह्योहोयतो ज्यारें अशिवजाणेतेंवारे साधुस्यांथीविहारकरे तेमांकोश्क ग्लानसाधु होय तेविहारकरीशकेनही तेवारे एवाकारणेएकला ज्ञानीविना पणहोय तेमांपण ? साधुजडक अने गृहस्थप्रांत १ तथा साधु प्रांतअनेगृहस्थजडक २ तथासाधुजडकअनेगृहस्थपणजडक ४ तथासाधुप्रांतअनेगृहस्थपणप्रांत एमचोजंगीथाय इत्यादिकसर्वउधनिर्युक्तिमांविस्तारठे तेजोजो हवेअक्षरार्थलखेठे जेसाधुरुजुजावेके० जडकथकां पूर्वोक्तरीति एकाकीचालेके० रखाहोय तेहने जुक्तके० कोश्कपूर्वोक्तरीति एकाकीपण्युक्तठे पणअन्यथानही इतिज्ञावः वलीबेप्रकार नाघटचाळ्याठे एकजावित अने बीजोअजावित तेमांअजावितते नवाघट अनेजावितना बेजेद एकशुजडव्येंजावित बीजाअशुजडव्येंजावित तेवलीएकेकनाबेबेजेद एकवाम्य बीजो अवाम्य. जेवाम्यतेवासनाटालीशकीयें अने जे अवाम्यतेवासनाटालीनशकीयें तेमांकुवासनावमवायोग्यहोयतेरुजाजाणवा एवाम्यकुवासन एटलापदनाअर्थथयो अने जे अकुवासनाके०कुवासनायेंवास्याजनथी एवानवा घटके०घडाठे तेपणरुडा एमविशेषावश्यकमांठे अथवा वाम्य अवाम्य घटनीजावना नंदिसूत्रनी वृत्तिथी जाणवी. उक्तंच पयइहिं-जदजावा ॥ कुवासणावासियाविनोडुछा ॥ उज्जुमण्णोसुकंखा ॥ तेदेसाराहगाठता ॥१॥ एवादेशाराधकयुक्तहोयते पूर्वोक्तकारणेंएकाकीपणे गीतार्थविनारहे इतिज्ञावः ॥ २० ॥

अज्ञानीगुरुतणेनियोगें ॥ अथवाशुजपरिणामरे ॥ कम्म पयमीसांखेसुदृष्टि ॥ कहियेंएहनोठामरे ॥ सा० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ वली अज्ञानी अगीतार्थने गुरुतणेनियोगें आज्ञा परवशें थकां पण रुजु मार्गेवर्तें ठे अथवा शुजपरिणामवंतठे गुणनो रुचीवंतठे तो कम्मपयडीनीसांखे तेने सुदृष्टीवंत कहियें एनो स्थानक सम्यकदृष्टीगुणठाणो जाणवो ॥ ११ ॥ एगाथानो अर्थ ज्ञानविमलसूरिना करेला टबा ऊपरथी लख्योठे ॥ ११ ॥

जेतोद्वयथीगुरुनेठांमि ॥ जग्नचरणपरिणामरे ॥ सर्वउद्य मेंपणतसनिश्चय ॥ कांइनआवेठामरे ॥ सा० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जेतोके० जेवली जग्नचरणपरिणामके० जेहना चारित्रना परिणाम जांग्याठे एहवोथको हठकदाग्रहथकी गुरुने ठांडीने सर्वप्रकारें निन्हवादिकनीपेठे उद्यममेंके० कष्टउद्यमकरेठे पण तसके० तेना कष्टप्रमुखसर्व निश्चयकरीनेकोइनआवेठामके० कांइ लेखे नलागे यतः आणाए तवो आणाइ ॥ संजमोतहयदाणमाणाए ॥ आणारहिउध-म्मो ॥ पलाळपुलुवपडिहाइ ॥ १ ॥ इतिसंबोधसित्तीरमध्येकधुंठे ॥ १२ ॥

અર્થ॥ એક સૂધુંમાને અને સૂધુંકરે, બીજો સૂધુંમાને અને અસૂધુંકરે, ત્રીજો અસૂ-
ધુંમાને અને અસૂધુંકરે, ચોથો અસૂધુંમાને અને સૂધુંકરે ઇત્યાદિક શબ્દે ચલ્લજંગી
આચારાંગાદિક સૂત્રમાં કહીઠે તેમાં અશુરુનાવેજાંગા ત્યાજ્યથે અને શુરુનાવેજાંગા તે

आह्मणे ते जांगामां फलहोय एम जाणीने गुरुसेवामां रहीं तो अपारके० घणोसु-
जश लहीं ॥ १६ ॥ एगाथानो अर्थ ज्ञानविमलसूरिनाटबाळपरशीलख्योळे ॥

॥ ढाल सातमी ॥

॥ राजगीतानीदेशी अथवा सुरतिमहिनानी ॥

कोश्कहेगुरुगच्छगीतारथसारथशु० ॥ मानुपणनविदि
सेजोतांकोईविवु० ॥ निपुणसहायवि० ॥ कोशकहेगुरु
विहार ॥ तेदथीएकाकीरहेतांनहीदोषलगार ॥ १ ॥

अर्थ ॥ पूर्वढालमां गीतार्थ वर्णव्या हवे एवा गीतार्थ गुरुपासे वसतुं ते आ ढा-
लमांकहेळे कोश्क आगमना रहस्यने अजाणतोथको आगमनुंशरणकरी बोलेळे जे
गुरुके० गुरुआदिक गढके० सुविहितनोसमुदाय वली गीतार्थनो सारथके० समुदाय
संघसारथीतुदेहिनां इतिसामान्यकांडवचनात् एवा शुरुके० पवित्र ते गुरु,गढ,गीतार्थ
सर्वने मानुके० अंगीकारकरुं पण ते जोतांथका कोशविबुरुके० कोशमाहापंडित
नविदिसेके० देखातानथी अमारी नजरमां कोशआवतानथी निपुणसहायके० ढाह्या-
नीसखाश्नमले तोतेविना सूत्रके० उत्तराध्ययनसूत्रनेविषे कळुंजे जे एकविहारके०
एकलाविहारकरीथे उक्तचकाव्ये ॥ नवावजिज्ञानिउणसहाय ॥ गुणादियंवागुणउस-
मंवा ॥ इकोविपावाइविज्जयंतो ॥ विहरिज्जकामेसुअसज्जमाणो ॥ १ ॥ एम तेसूत्रमां
एकाकीविहारनी आझाळे माटे एकाकीरहेतांथकांलगारदोषनथी ॥ १ ॥

अणदेखंताआपमांतेसविगुणनोयोग ॥ किमजाणेपरमां
व्रतगुणनोमूलवियोग ॥ वेददोषतांईनवीकह्याप्रवचनेसु
निडुःशील ॥ दोषलवेंपणथिरपरिणामीबकुसकुशील ॥१॥

अर्थ ॥ हवे तेने उत्तर आपेळे जे एमकहेळे तेप्राणी आपमांके० पोतामां सर्व गुणनो
योगके० संयोगने अणदेखतोथको एटळे एजावजे पोते सर्वगुणीतो थयोनथी तो पोते
दोषवंतथको केवीरीते परमांके० बीजामां व्रतगुणनोमूलवियोगके० व्रतनो गुण मूलथी
नथी एमशीरीतेंजाणुं केमके गुरुआदिकमांतो कांश्क गुण हशेज तोदोषनोलेख देखीने
गुरुने मूकाय नही गाथा ॥ इयज्जावियपरिमडा ॥ मझ्झानियशुरुनमुंचंति ॥ सबगुणसं-
पुर्ण ॥ अप्पाणंमिविअपिहंता ॥ १ ॥ इतिधर्मरत्नप्रकरणे तथा वेददोषतांश्चेदसप्र-
कारना प्रायश्चित्तमां सातमो वेददोषलागे तिहां लगे प्रवचनेके०सिद्धांतनेविषे मुनिने
डुःशीलके०कुशीलिखा हीणानथीकह्या यतः वेयस्सजावदाणं ॥ ताथंमैगंपिनोअश्कमइ॥

एगंअश्कमंतो ॥ अश्कमेपंचमूलेणं ॥ १ ॥ इतिवचनात् अने थोनो दोष देखीने गुरुने नही आदरे तो सर्वनो त्यागकरवो पडशे तेकहेठे. जे पांचप्रकारना निग्रंथ अने चउदप्रकारनी अन्त्यंतरांगठी तथा नवप्रकारनी बाह्यगंठी तेथी मूकाणा ते निग्रंथ कहीयें यतः गंठोमिच्छताई ॥ घणाईउअंतरोयववश्चोय ॥ डुविहार्ततउजे ॥ निगंठंति-तेहुंतिनिगंथा ॥२॥ मिष्ठंतवेयतियं ॥ हासाश्कक्यंचनायवं ॥ कोहोईणचउकं ॥ चउदसअश्नितरांगंथी ॥ ३ ॥ धणधन्नखित्तकुवयं ॥ बहु डुपय कणय रूप चउचरणा ॥ नववाहिरयागंथी ॥ एवंतैहुंतिपुणपंच ॥३॥ सुगमं नवरं चउचरणाकेचतुष्पदइति १ पुलाग २ वकुस ३ कुशील ४ निग्रंथ ५ सनातक एनांलक्षण जगवतिसूत्रनां शतक २५ में उद्देशेठेजो एपांच कह्या तेमां १ पुलाग २ निग्रंथ ३ सनातक एत्रणतो प्रतिसेवारहित जाणवा अने वकुस तथा कुशील ए बेहुने प्रतिसेवाठे गाथा ॥ मूलुत्तरगुणविषया ॥ पडिसेवासेवएकुशिलोय ॥ उत्तरगुणेसुबहुसो ॥ सेसापकिसेवणारहिया ॥ ४ ॥ तेमांपणनिग्रंथ तथा सनातकतो श्रेणीविहेदगइ तेमांगया तथा पुलागलब्धिपणविहेदगइ तेमाटे एत्रण जंबुखामी साथे विहेदगयां तेहेतुयें वकुस तथा कुशील एबेहुंथी तीर्थं चालेठे यतः निगंथं सिणायाणं ॥ पुलागसहियाणतिह्वुठेठ ॥ समणावसकुशीला ॥ जातिहंतावहो हंति ॥५॥ जेमाटेते ठासातमा गुणगणावंतहोय ते अंतरमुहूत्तें अवश्यपरावर्त्तथाय तेवारे ठेगुणगणेआवे तिहांअवश्य प्रमत्तदोषनो लवमात्र देखीने गुरुनो त्याग केम थाय अने ते त्यागकरीशतो जगतमां आजनाकालेंनिर्दोषकोइ नहीलाजे तेमाटे लवमात्र दोषलागते पण वकुस तथा कुशील एबेहु जातिनामुनि ते थिरपरिणामी एटलेतेहना परिणाम अतिउन्मागें नथी चालता अथवा थिरपरिणामीकेएवेमुनि थिरपरिणामेठे एटले पंचमआरानाठेकालगे एहिजठे माटे न ठंकाए इतिजावः एहनोविस्तार धर्मरत्नग्रंथनीवृत्तिथीजाणवो ॥ २ ॥

ज्ञानादिकगुणपणगुरुवादिकमांहेजोय ॥ सर्वप्रकारें निर्गुणनविआदरवोहोय ॥ तेठंडेगीतारथजेजाणेविधिसर्व ॥ ग्लानौषधदृष्टांतेमूढधरेमनगर्व ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ तेमाटे ज्ञानादिककेज्ञानदर्शनचारित्रमांहेलोहरकोइ उत्कृष्टगुण पण गुरु आदिकमां जोइयें पण सर्वप्रकारेंकेसर्वथानिर्गुणहोयतो न आदरीयें माटेजेगीतार्थ होय तथा जे प्राणी उत्सर्गअपवादप्रमुखनी सर्वविधि जाणता होयते ठांकेके गहने पण निर्गुण जाणीने ठांडे तेउपरदृष्टांत कहेठे ग्लानौषधकेजेमरोगीनेऔषध तेजिहांलगे रोग तिहांलगे औषध तेमजिहांलगे अगीतार्थ तिहांलगे औषधसदृशगह अने

જ્યારેનિરોગીસદશગીતાર્થ થયો ત્યારે ઔષધરૂપગઢનું કામનહી તેમાટે મૂઢકેજેમૂ-
ર્ણે તેઅહંકારમનમાંધરીને ગઢબાહિરનિકલેઢે ઢ્હાંકોઢ્હીજીરીતે ં દૃષ્ટાંત જોઢે ઢે,
જેમગ્લાનનેઔષધઆપે અનેઆહારનઆપે માટેરોગીનેઢાંઢ્યોનકહેવાય પણ સામો રોગી-
ને ડપકારકચ્છો કહેવાય તેમજગીતાર્થગઢઢાંઢે તેઢાંઢ્યોનકહીયેં પણડલડોગઢને ડપ-
કારકચ્છો ંમકહીયેં થતઃ નાણાશુણવિઢસં ॥ જોચયશુરુગણંચગીયઢો ॥ અણુકંપે-
શ્તમેવય ॥ આઢરજેસજ્ઞમિવત્તીય ॥ ૧ ॥ શ્તિવચનાત્ ંવેવ્યાચ્છાઢે માટેજેગીતાર્થની
દૃષ્ટીમાં ઢરે તે ચ્છરં શ્તિજાવઃ ॥ ૩ ॥

તેકારણગીતારથનેઢેંકવિદાર ॥ અગીતાર્થનેસર્વ
પ્રકારેતેનહીસાર ॥ પાપવરજતોકામઅસજતોજાં
પ્યોજેહ ॥ ડત્તરાધ્યયનેગીતારથંકાકીતેહ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ તેકારણકેપૂર્વેકચ્છુંતેકારણે ગીતાર્થનેજ ંકાકી વિદારની આજ્ઞાઢે થતઃ
ગીયઢોયવિદારો ॥ ઢીઢગીયઢનિસિસઢજણિઢ ॥ શ્તોતશ્યવિદારો ॥ નાણુજ્ઞાઢર્જિણં
દેહિં ॥૧॥ શ્તિઆવશ્યકનિર્યુક્તો અને અગીતારથકે મૂર્ણને સર્વથા જે ંકલો વિદાર
કરવોતે સારકેપ્રધાન નથી રુઢોનથી શ્તિજાવઃ તથા પાપનેવર્જતો કામને અસજ-
તો ંટલે કામક્રીડામાં જે તત્પરનહી જાંપ્યોજેહકેપ્રઢત્તરાધ્યયનનામેંસિદ્ધાંતમાં જેજાં-
પ્યોઢે કે ગીતાર્થહોયશુણીહોય તેંકાકીરહે તેકાવ્યપૂર્વેલચ્છુંઢે “ નવાલજિજ્ઞાનિઢણં
સદાયં ” શ્ત્યાદિક વિચારીજોજો ॥ ૪ ॥

પાપતણોપરિવર્જનનેવલિકામઅસંગ ॥ અજ્ઞાનીનેન
વીહુંતેનવિજાણેજંગ ॥ અજ્ઞાનીશુંકરશેશુંલદશેશુંજ
પાપ ॥ દશવૈકાલિકવયણેપંચાશકઆલાપ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ જેંકાકી હોયતે પાપનુંવર્જન કેમકરે?વઢીકામકેપ્રકંઢર્પનાસંગનો જેત્યાગ
કરવો તે ંકાકી મૂર્ણને કેમહોય? માટે ંવિચાર અજ્ઞાનીને નહોય તેઅજ્ઞાનીને તેના
જાંગાની ચ્છવરનપઢે કે આ અવસરે શુરુજલેઢું કે આઅવસરે અશુરુઆહાર હોય
તોપણલશ્યેં શ્ત્યાદિ જાંગાની ચ્છવરનપઢે વઢી અજ્ઞાનીપુરુષદશે તેજીવઅજીવાદિક
જાણ્યાવિનાશુંકરશે ંટલેસંયમાનુષ્ઠાનશુંકરશે તથા શુજપાપકેપુણ્ય અને પાપ તે પ્રતે
અજ્ઞાનીશુંજાણશે તે દશવૈકાલિકવયણેકેપ્રદશવૈકાલકિસૂત્રનાવચનચકી થડુકં ॥તત્ર
અજ્ઞાણીર્કિકાહિ કિંવાનાહીઢેયપાવગં શ્ત્યાદિચતુર્થાધ્યયને તથા પંચાશકગ્રંથમાંપણ
ંવોજ આલાપકેપ્રઆલાવોઢે ંટલે વચન ઢે ॥ ૫ ॥

एकविहारेदेखोआचारेंसंवाद ॥ बहुक्रोधदिकदूषण
वलीअज्ञानप्रमाद ॥ वलियविशेषेदेखोतेथव्यक्त
विहार ॥ पंखीपोतदृष्टांतेजाणोप्रवचनसार ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ वलीएकाकीविहारकरे तेहनो आचारेंके० आचारांगनेविषे संवादके० वचनठे तेकहेठे जे तेआचारांगनापांचमाअध्ययनना प्रथम उद्देशानेविषे देखोके० जुळ एकविहारीने बहुक्रोधआदिशब्दें मान प्रमुखपणलेवा. यथा ॥ इहमेगेसिंगचरिया जवति बहुकोहे बहुमाणे बहुमाए बहुलोजे बहुरते बहुनडे बहुसठे बहुसंकप्पे आसवसक्कीपलितवढने एमांविषमपदनोअर्थलखियेठेयें बहुरतेके० बहुपाप बहुनडेके० नाटकियानी पेठे जोगनेअर्थें बहुवेषनाकरनारा तथा बहुसठेके० अनेक प्रकारेंशठ तथा बहुसंकल्प उपजे आसवके० आश्रवजेहिंसाप्रमुख तेहनो सक्किे० सक्त एटलेसंगी अने पलितवढनेके० पलितएटलेकमेंकरीअवबन्न एटले ढांक्योइति. वलीबीजादोषकहेठे अज्ञानप्रमादथाय एटलेएजावजे एजआलावेपदठे उठियवादंपवयमाणे मामेकेइअदखु अन्नाण पमायदोसेणं इति उठियवादंपवयमाणेके० अमें संयमचारित्रमां उजमालथयाठेयें एमवोलता मामेकेइअदखुके० आश्रवमांप्रवर्त्ततांथकांजाणेमुक्नेकोइदेखतुंनथी एम अन्नाणपमायदोसेणंके० अज्ञानप्रमाददोषे सहितप्रवर्त्ते तेनेवलीविशेषेंकरीने आचारांगमां अव्यक्तविहारवाखोठे अव्यक्तके० वयपणपूरीनही अनेश्रुतपणपूरुंनही तेहनेअव्यक्त कहीयें आचारांगपंचमाध्ययननेउद्देशेचोथेकछुंठे यथा ॥ गामाणुगामं दुइक्षमाणस्स दुज्जातं दुपरकंतं जवति अव्यक्तस्सजिक्कुणो एहनोअर्थ ॥ गामाणुगामं दुइक्षमाणस्स के० एकगामथी बीजेगाम एकाकी विचरताने दुज्जातंके० दुष्टगमनठे अर्हन्नकमुनिनीपेठे दुपरकंतंके० दुष्टपरआक्रांतठे शुचिजडनार्श्यावंतसिंहगुफावासिमुनिने जेमकोश्यायें आक्रम्या तेम सर्वमुनिने नहोय तेमाटे विशेषणकरेठे अव्यक्तस्सजिक्कुणोके० अव्यक्तजिक्कुने एटलेअव्यक्तजिक्कु वेप्रकारनाठे एकश्रुतअव्यक्त बीजोवयअव्यक्त जेआचारप्रकल्प न जण्णाहोय अनेगहमांरह्याहोय तेश्रुतअव्यक्तकहीयें तथागह्थीनिकळ्या ते नवमांपूर्वनी त्रीजीवस्तुनजण्णाहोयतेगह्ननिरगतअव्यक्तकहीयें गह्नमां रह्याथका सोलवर्षनाथाय तिहांलगें वयअव्यक्त कहीयें अनेजे गह्ननिरगतते त्रीसवर्षनाथाय त्यांलगे वयअव्यक्तकही येइतिइहांचोजंगी ठे १ श्रुतअव्यक्त अने वयअव्यक्तहोय तेतोएकाकीविहारकरेज नही केमके संयमात्म विराधनाथाय माटे नकरे २ श्रुतअव्यक्त अनेवयव्यक्त तेपणअगीतार्थ माटे संयमात्मविराधनाथाय माटेतेमनेएकाकीविहार नकल्पे ३ श्रुतव्यक्त अनेवयथीअव्यक्त तेहनेपण नकल्पे बालपणाथकीकुलिंगी तथागृहस्थने पराजवनुंस्थानकहोयते

माटे ४ श्रुतव्यक्ततथाव्यव्यक्त तेहनेपणएकलमह्वप्रतिमाप्रमुखकारणें एकाकीपणेविच-
रवानी आझा ठे पणकारणविना नही इत्यादिक बहुवातळे तेआचारांगवृत्तिषीजाणवी
एटलाजमाटे आस्तवननी मूलगाथामां विशेषपदमूक्युंठे माटे अव्यक्तने तोविशेषकरी
सर्वथावाख्यो तथाव्यक्तनेपणकारणविनावाख्योळे तोअव्यक्तनेवाख्योतेतुंशुंकहेतुं तेपं-
खीपोतहृष्टांतिकरीजाणवुं जेमपंखीनो पोतके०बालक तेने पांखआवीनहोय अने उरु-
वाजाय तो बीजा ढंकप्रमुख जनावर तेने उपडवकरे तेम अव्यक्तअगीतार्थ बालक
होय तेहने परदर्शनी उपडवकरे जाणोप्रवचनसारके०एजैनागमनो सार जाणवो यतः
काव्यं जहादियापोयमपक्कजायं ॥ सवासयापविठमणं मणागं ॥ तमचाश्यातरुणपम-
त्तजाइं ॥ ढंकाइअवत्तगमंढरेज्जा ॥ १ ॥ माटे जेमपंखीपोताना बालकने सुंना मूकता
नथी तेम मूर्खनेगीतार्थ एकखानमूके इतिजावः ॥ ६ ॥

एकाकिनेस्त्रीरिपुश्वानतणोउपघात ॥ जिहानिनविशु
दिमहाव्रतनोपणघात ॥ एकाकिसहंदपणेनविपामे
धर्म ॥ नविपामेपृष्ठादिकविणतेप्रवचनमर्म ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जे एकाकीविहारकरे तेने स्त्रीनो तथा रिपुके०शत्रुनो अने श्वानके०कुतरानो
उपघातथाय तथा जिह्वा पण दोषसहित स्त्रीयेतो तेनेकोणनिषेधकरे माटे जिह्वानी
शुद्धि पण नरहे तथा महाव्रतनो पण अनुक्रमें घातथाय गाथा ॥ डुठपसुसाणसावय ॥
इडिजिस्काइदोसडुल्लखिउं ॥ वयगाइधम्ममाइ ॥ तम्ममारम्मोनएगागी ॥१॥ इतिपिंडनि-
र्युक्तौ तथा एगाणियस्सदोसा ॥ इडिसाणेतहेवपरिणीएय ॥ जिस्सविसोहिमहवय ॥ त-
म्हासबिइज्जाएगमणं ॥१॥ इतिधर्मरत्नवृत्तौ जेएकाकी विहारकरे तेखडंदपणेविचरे पो-
तानेमते ऊपज्युं ते खरुं पण गुरुआझानीअपेक्षा नरहे तेमाटेजे स्वमति कवपनावंत ते
धर्म नपामे यतः इक्कस्सकउंढम्मो ॥ सहंदमइगईपयारस्स ॥ इत्युपदेशमाळायां तथा जे
एकाकीहोयते पृष्ठाके०वांचनापृष्ठनादिकतेपण गुरुविनानपामे अने तेविना प्रवचनके०
सिद्धांत तेनो मर्म जे रहस्यते केमपामे ॥ यतः ॥ कत्तोसूचढागम ॥ परिपुडणचोयणा-
वइक्कस्स ॥ विणउवेयावच्चं ॥ आराहणावमरणंते ॥ १ ॥ इत्युपदेशमाळायां ॥ ७ ॥

सुमतिगुपतिपणनधरेएकाकीनिःशंक ॥ जावपराव
तेंआलंबनधरेसपंक ॥ जुदाजुदाथातांथविरकटप
नोजेद ॥ मोहाएगगलोकनाथाएधर्मउजेद ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ सुमतिके०इर्यासमितिप्रमुखपांचसमिति तथामनादित्रणशुसि तेपण नधरेके०

नपामीशके केमके जेएकाकीविहार करनारहोयतेनिःशंकहोय कोइनीशंकानराखे एट
 लेअकार्य करवानुंचित्तायतो कोइनीशंका नधरे सुखेअकार्यकरे गाथा ॥ पिड्डिजेस-
 णमिको ॥ पइन्नपमयाजणाउनिच्चयं ॥ काउमाणोविअकज्जं ॥ नतरइकाजणवहुमझे ॥
 इत्युपदेशमालायां तथा चित्तनाअजिप्रायतेजावकहीयें तेजावतुंजे परावर्तकेपलटावतुं
 तेणेकरीजेवापोतानाअजिप्रायथाय तेवुंकांइक आलंबनपामीने तत्काल तेआलंबन ध-
 रेकेअंगीकारकरे तेआलंबन केवुंहोयतेकहेठे संपंकेमेळुंहोय एटलेएजावजे चित्त-
 नाअध्यवसायतो कृणेकृणेपलटायठे तेचित्तना अजिप्राय कोइक अवसरें हीणाथाय
 अने निमित्तपणतेवुंज मळे तेवारें पोतेपणतेवोजथाय यतः एगयिवसेणवहुआ ॥ सुहा-
 यसुहायजीवपरिणामा ॥ इकोयसुहपरिणतं॥चइश्चआलंबणलहुं ॥ १ ॥ आलंबनहिणु
 पामीने चइश्चकेसंयमनेठारे इत्युपदेशमालायां वली एकजणेएकलो विहारकीधो
 एटले बीजाने पणएकला विचरवानुंमनथाय तेमज त्रीजो तथा चोथो इत्यादिक जूदा
 जूदाथातां एटलेअवस्था नरहे तथा थिविरकल्पनोजेदथाय एटले आपमतें कोइक
 क्रिया एकरीतेकरे कोइकबीजीरीतेंकरे एमजिन्नजिन्नथाय तेथीलोकनांमन कोलाय जे
 अमुकसाधुकरेठेतखरंठे केअमुकसाधुकरेठेतखरंठे इत्यादिकविकल्पलोकने उपजेतेथी
 धर्मनो उड्डेदथाय कोइकपरप्रतित रहेनही तेवारें लोकमूलगोधर्ममूकीआपे गाथा ॥
 सबजिणपडिहुं ॥ अणवहाथेरकप्पजेठय ॥ इत्युपदेशमालायां ॥ ७ ॥

टोलेपणजोचोलेअंधप्रवाहनिपांत ॥ आणाविणनविसं
 घठेअस्थितणोसंघात ॥ तोगीतारथउधरेजेमहरीजल
 थीवेद ॥ अगीतारथनविजाणेतेसविविधिनोजेद ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ वली टोले पण जोचोलेकेकदाचित टोलुंहोय नेजोचोळुंहोय तेमां कोइ
 गीतार्थनहोय तो तेटोळामां वसतुंतेपण अंधप्रवाहनिपांतकेअंधलानीज श्रेणीमांपरुं
 थयुं एमजाणतुं कारणके आणाविनासंघनकहीयें पण अस्थितणो संघातकेठ्ठा-
 रकानो समूहजाणवो यतः एगोसाहुएगोय ॥ साहुणीसावतुंवसट्टीवा ॥ आणाजुत्तो
 संघो ॥ सेसोपुणअठिसंघात ॥ १ ॥ एमसंबोधसित्तरीमांकळुंठे ते माटेजेगीतार्थहोय ते-
 जसंसारसमुद्रमांथी जव्यजीवने उरुरेकेउरुरारकरे जेम हरीजलथीवेदकेजेरीते श्री-
 कृष्णेसमुद्रमांथी वेदउरुर्या एदृष्टांते तेनी कथाकहेठे शंखनामे दैत्यउपज्यो ते ब्रह्मा
 पासे वेदजणवावेठो एवामां ब्रह्माने बगासुंआव्युं ते बगासुं ठमहीनेपुरुंथयुं त्थारें
 ब्रह्मातुं मुखमोकळुंदेखी शंखदेत्यें विचारुं जे वेदजणतां क्यारे पारपामीशुं माटे
 ब्रह्माना पेटमांप्रवेशकरी वेदलेइजातं एमविचारी पेटमांपिसीने वेद लेइगयो नेसमुद्रमां

પાતાલમાં જડપેઠો પઠી શ્રીકૃષ્ણપ્રમુખે વિચાણું જે બ્રહ્મા તો ચૂતસરિલા કેમ દેખાયઢે
 એમ વિચાર કરતાં શ્રીકૃષ્ણેજાણું જે શંખદેત્ય ચારેવેદ લડગયોઢે હવેહું લેડ્યાણું એમ
 વિચારકરી મત્સ્યાવતારધરી શંખાસુરના જ્વનમાંગયો ત્યાંબાલકનુંરૂપધરી તેનીછીપાસે
 બેઠો તેછીચેંજાણુંજે આપણે મનોહર બાલક પામ્યા પઠીતેનેરમાડવાબેઠી ષટલામાં
 શંખાસુરનાપેટમાં ચારેવેદ વાતોકરવા લાગ્યાજે આપણીવાહારકરવા ઠાકોરજીઆવ્યાઢે
 તેવાત સાંજલી શંખાસુરે જાણુંજે અનર્થથયો પઠીછીને કહુંજે બાલકમૂકીધો પણછી-
 ચેંનમૂકયું ત્યારેંબાલકને મારવાદોહ્યો તેછીછીચેંબાલકનેમૂકીદીધું પઠીતેબાલકેં તેદેત્ય
 સ્થિયુરુકરીમઠ્ઠરૂપેંયડ દેત્યને મારી તેનાપેટમાંથી ચારેવેદ લડ શ્રીકૃષ્ણપાણીમાંથી
 બહારઆવ્યા તેમાટે પ્રથમ મઠાવતારલીધો એઅધિકાર શિવમાર્ગનાશાસને દશાવતા-
 રપ્રથમધ્યેકહુંઢે હ્રદાંદૃષ્ટાંતે લખ્યુંઢે વલીજે અગીતાર્થ હોયતે ડત્સર્ગે અપવાદાદિક સર્વ
 વિધિર્જના ખેદનજાણે માટે અગીતાર્થનેએકલો વિહારનહોય ॥ સ્તિજાવઃ ॥ ૯ ॥

કારણથીએકાકીપણુંપણજાણ્યુંતાસ ॥ વિષમકાલમાંતો
 પણરુનોખેલોવાસ ॥ પંચકલ્પજાણ્યેંજાણ્યુંઆતમરદ્ધ
 ણાએમ ॥ શાલિએરંડનાંએમજાંગેલહિએએમ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ ॥ વલી કોડ કદેશેજે શ્રીઉત્તરાધ્યયનમધ્યે એકાકીપણાની હાકેમ કહી યથા
 હકોવિપાવાશિવલ્લયંતો ॥ વિહરિજ્ઞાકામેસુઅસજ્ઞમાણો ॥ સ્તિવચનાત્ ॥ તેને ઉત્તર
 જેગીતાર્થહોય તાસકે ॥ તેને કોડક કારણથી એકાકીપણું પણ જાણ્યુંકે ॥ કહુંઢે યથા
 તિહાંજ કાવ્ય નવાલજિજ્ઞાનિહાંસહાય ॥ ગુણાદિયંવાગુણ ડસમંવા ॥ સ્તિવચનાત્
 તોપણવિષમકાલમાંકે ॥ આપાંચમાઆરામાં હુંડાઅવસર્પિણી કાલમાં રુનોખેલોવા-
 સકે ॥ ખેલાવસવુંતેજરુહું પણએકાકી વસવું રુનું નહીં એમપંચકલ્પ જાણ્યનેવિષેકહુંઢે
 આતમરદ્ધાણએમકે ॥ જેસંયમરૂપઆત્મા તેની રદ્ધાતેએમજ થાય અથવા આત્માનેશરીર
 અખેદઢેમાટે આતમકે ॥ શરીરની રદ્ધાપણ એમકે ॥ એમજખેલાવસતાંથકાં હોય હ્રદાં
 શાલિતથાએરંડનીચોખંજીઢે ૧ શાલિનોવૃદ્ધઅનેશાલિનીવાડી ૨ શાલિનો વૃદ્ધઅનેએ-
 રંડનીવાડી ૩ એરંડનોવૃદ્ધઅનેશાલિનીવાડી ૪ એરંડનોવૃદ્ધઅને એરંડનીવાડી એચોખં-
 ગીમાંથી શાલિતથાએરંડના ત્રણજાંગે વસતાંતો એમકે ॥ કલ્યાણઢે સ્તિઅદ્ધાર્થ ॥ જાવા-
 ર્થતોએઢેજે શાલિ સરિલાગીતાર્થ ષટલે આચાર્ય અને એરંડસરિલા મૂર્લ તેની ચોખં-
 ગીદેલાઢે ૧ ગીતાર્થઆચાર્ય અને જે ગીતાર્થનો પરિવારતે વાડી પણગીતાર્થની ૨
 ગીતાર્થઆચાર્ય અને મૂર્લપરિવારનીવાડી ૩ મૂર્લઆચાર્યઅને ગીતાર્થનાપરિવારનીવાડી
 એત્રણજાંગાલગેકોડરીતે આજ્ઞાઢે પણમૂર્લઆચાર્ય અનેમૂર્લપરિવારએજાંગોતો સર્વયાજ

निषेधते यतः जह्मपंचकुशीला ॥ गणीवायगयविरपवत्तनिगंथा ॥ तेणपरंडसमाणं ॥
चलजंगीएनायवो ॥ १ ॥ इति ॥ १० ॥

एकाकीपासत्थोसहंदोगतयोग ॥ गाणवासीउसन्नो
बहुदूषणसंयोग ॥ गहवासीअणुजंगीगुरुसेवीवलि
होय ॥ अनियतवासीआजतोबहुगुणएमजोय ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ १ एकाकी केवलधर्मबंधुरहित ते पासन्नो २ ज्ञानादिकपार्श्ववर्त्तिस्वहंदो ३ गुरुआज्ञाविकल षट्त्लामाटे गतयोगकहिये ४ गाणवासीकेस्थानकवासी तदैकत्रविहार नित्यवासीत्यर्थः ५ अवसन्न तेआवश्यकादिके शिथिलमनपरिणामी तेउसन्नो ए पांचपद ते बहुदूषणसंयोगीहोय ते क्यारे कोइकने एकपद क्यारे बेपद क्यारे त्रण पद क्यारे चारपद अथवा पांचपदना संयोगीथाय जेमएकपदस्थानक वधे तेमदोष वृद्धिपण जाणवी एवं २६ जेदथाय इत्यादिकअनेकप्रकारेंदोषवृद्धिथाय यतः एगागी पासन्नो ॥ सहंदो गाणवासीयउसन्नो ॥ दुगमाइसंयोगा ॥ जह् बहुआतहगुरुहुंति ॥ १ ॥ इत्युपदेशमालायां एनादिकादिसंयोगकर्ता २६ जेदथाय तेमादिकसंयोगी १० तथात्रिकसंयोगी १० चतुःसंयोगी ५ पंचसंयोगी १ एवं २६ जांगादोषवृद्धिनाजाणवा तेमज २६ गुणवृद्धिना जाणवा ते देखाकेडे १ गहगत २ अणुयोगी ३ गुरुसेवी ४ अनियतवासी ५ आयुक्त एहनापणएमज ठवीसजेद गुणवृद्धिनाथाय जेमजेमगुणवधे तेमतेमविशेष आराधकथाय अनेदोषवृद्धियें विराधकपणुंवधे तथागुणवृद्धियें आराधकपणुंवधे तेमां दोषवृद्धिना २६ जांगालखियेंहैयें.

द्विकसंयोगी १० जांगा १ एकाकी-पासत्थो २ एकाकी-सहंदो ३ एकाकी-गाणवासी ४ एकाकी-उसन्नो ५ पासत्थो-सहंदो ६ पासत्थो-गाणवासी ७ पासत्थो-उसन्नो ८ सहंदो-गाणवासी ९ सहंदो-उसन्नो १० गाणवासी-उसन्नो:

त्रिकसंयोगीजांगा १० लखेडे १ एकाकी-पासत्थो-सहंदो २ एकाकी-पासत्थो-गाणवासी ३ एकाकी-पासत्थो-उसन्नो ४ एकाकी-सहंदो-गाणवासी ५ एकाकी-सहंदो-उसन्नो ६ एकाकी-गाणवासी-उसन्नो ७ पासत्थो-सहंदो-गाणवासी ८ पासत्थो-सहंदो-उसन्नो ९ पासत्थो-गाणवासी-उसन्नो १० सहंदो-गाणवासी-उसन्नो चतुसंयोगीजांगा ५ लखेडे १ एकाकी-पासत्थो-सहंदो-गाणवासी २ एकाकी-पासत्थो-सहंदो-उसन्नो ३ एकाकी-पासत्थो-गाणवासी-उसन्नो ४ एकाकी-सहंदो-गाणवासी-उसन्नो ५ पासत्थो-सहंदो-गाणवासी-उसन्नो

तथापंचसंयोगी १ जांगोथयो एवं २६ थाय ते द्विकसंयोगीथी त्रिकसंयोगीदूषणे

जारी तेथीचतुःसंयोगीदूषणेजारी चतुःसंयोगीभीपंचसंयोगीदूषणेजारी हवेदोषनेव्यति
रेके गुणवृद्धिपणोदेखाडेढे १ गहवासीके०गहमांवसे २ अणुर्गकीके०अर्थधारे ३ गुरुसे-
वीके०गुरुआदिकनीसेवाकरे ४ अनियतवासीके०उग्रविहारी ५ आयुक्तते आउत्तोके०
उपयोगीहोय एपांचपदमां जेमजेमएकेकापदनीवृद्धिथाय तेमतेम बहुगुणहोय अने
विशेषआराधकथाय यतः १ गहगर्भ २ अणुर्ग ३ गुरुसेवी ४ अनियतवासी ५ आउत्तो॥
संजोएणपयाणं ॥ संयमआराहगाजणिया ॥ १ ॥ इत्युपदेशमालायां ॥ ११ ॥

दोषहाणीगुणवृद्धिजयणाजाषेसूरि ॥ तेशुजपरिवारेंदुये
विघनटलेसविदूरि ॥ देवफलेजोआंगणेतुजकरुणासुर
वेदि ॥ शुजपरिवारेंलहियेंतोसुखजसरंगरेलि ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ एम दोषनी हाणीथाय तथागुणनीवृद्धिथाय अनेजयणाके०जतनाथाय एटले
बहुलाज अदपदोपेंप्रवृत्तिथाय तेएहवागुण क्यारेआवे तेहनोउत्तर जाषेसूरिके०आचार्य-
जाषेढे के ते शुजपरिवारेंदुयेके०एवागुणतोपरिवारशुजहोय तिवारे आवे तथा विघ्नसर्वहू-
रटले तेमाटेहेदेव तुजके०तमारीकरुणारूपजे सुरवेढीके०कटपवृद्धनीवेळनी ते आंगणे
फलेके०माराआत्मरूपजेआंगणुं तिहांजोसफळीथाय तोतेशुजपरिवारपामियें एटलाजमा-
टे उपदेशमालाना कर्तार्येकछुंढे यतः सीहगुरुसुसिस्साणं ॥ जदंयुरुवयणसदहंताणं॥वय-
रोकिरदाहीवा ॥ यणत्तिनविकोवियंवयणं ॥१॥ ते माटेशुजपरिवारपामवोडुष्करते तेशु-
जपरिवारेंकरी सुखयशनी रंगरेलपामियें एटले सेहेजानंदस्वरूपनारंगनीरेल तेहनोप्र-
वाहपामीयें एसातमीढालमां कछुंढेहेदेव तमारीकरुणारूप सुरवेढीजोफलेतो सुखयश
पामियें तेमाटे हवे आठमीढालमां करुणा विशेष जे दया तेहतुं स्वरूप कहेढे ॥१२॥

॥ ढालआठमी ॥

॥ प्रजुचित्तधरीनेश्वधारोमुजवात ॥ एदेशी ॥

कोइकहेसिद्धातमांजी ॥ धर्माहिंसासार ॥ आदरियेंतेएकलीजी ॥

त्यजीयेंबहुउपचार ॥ मनमोहनजिनजी ॥ तुजवयणेमुकरंग ॥ १ ॥

अर्थ॥वढीकोइकएमकहेढेके सिद्धांतसूत्रनेविषेएमकछुंढे जे धर्मअहिंसाके०दयाधर्म
तेजसारके०प्रधानढे नहिअहिंसासमोधम्मोइतिवचनात् माटेएकलीअहिंसाजआदरीयें
बीजा बहुके०अनेक उपचारके०उपायने त्यजीयेंके०मूकीदश्यें एमकहेढे माटे हे मन-
मोहनजिनजी अथवामननेमोहनाउपजावणहार एवाजेजिनेश्वरतेनोसंबोधनकरियें जे
हेमनमोहनजिनजी तुजवयणेके०तमारावचननेविषेमुकनेरंगढेरीकडे ॥ १ ॥

नविजाणेतेसर्वत्यजिने ॥ एकअहिंसारंग ॥ केवल
लौकिकनीतिहोवे ॥ लोकोत्तरपंथजंग ॥ मन० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ तेहनेउत्तरआपेठे के तेअज्ञानीनशीजाणता नथीसमजता जे सर्वपूजा प्र-
जावना सामिवत्सलप्रमुखकरणीत्यजिने मात्रएकअहिंसानेविषेजरंगकेपरीऊकरेठे तेथी
केवल लौकिककेव्यवहारनीतिकरीने एटलेलौकिकव्यवहारमां एक दया दयापोकारे
तेसारीलागे पण लोकोत्तरमार्ग जे जिनमार्गतेहनोजंगथायठे एटले एकलीदयामांजि-
नशासननथी पणजिनआज्ञामांशासनप्रवर्त्तेठे एकलीदयार्येतो पक्कमणापोसहप्रमुख
पणनकरीशके तोपूजाप्रजावनानीवाततो वेगलीरही इतिज्ञावः ॥ १ ॥

वनमांसतांबालतपस्वी ॥ गुरुनिश्चाविणसाध ॥ एक
अहिंसार्येतेराचे ॥ नखहेमर्मअगाध ॥ मन० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ एकतोबालतपस्वी जे अज्ञानतपस्वीतेपणवनमांसतो एटले घोरकष्टनोकर-
णहार तथा बीजो गुरुनिश्चाविकेगुरुआणाविना एवेहु एकअहिंसार्येतेराचेकेएक
अहिंसामुखेकहे एटलेबाह्यजीवनीरक्षाकरवी एटलामांजरीऊठे पणतेअहिंसानो अगा-
धकेऊंनोमर्मसे तेमूढ नजाणे एटलेस्वआत्माह्णायतेहिंसा अनेस्वआत्मानह्णायते-
अहिंसा एह्वामर्मनीतेनेखबरनथी ॥ ३ ॥

जीवादिकजेमबालतपस्वी ॥ अणजाणंतोमूढ ॥ गुरुलघुजा
वतथाअणलहेतो ॥ गुरुवर्जितमुनिगूढ ॥ मन० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेकोशकहेरोजे बालतपस्वी तथासाधुएबेबराबरकेमथाय तेनेकहेठे के जे-
मबालतपस्वी तेजीवअजीवपुन्यपापप्रमुखनुंयथार्थ स्वरूपतेमूढ अणजाणंतोकेअणस-
मजतोथको जेमतेहोय तथाकेतेमज गुरुलघुजावअणलहेतोकेहलकाचारे लाजखो-
टने अणजाणतोजे आवुंप्रायश्चित्तकरशुं तेकरतांबीजीकरणीमांघद्यपिप्रायश्चित्तते तोपण
लाजघणोठे इत्यादिकवातोथीअणसमजुठे जेमाटेगुरुवर्जितमुनिकेगुरुयेंकरीरहित
एह्वाजेमुनिते गूढकेगुसरहस्यजेहोय तेवागुरुअनेलघुजावने न लहे इतिज्ञावःपरीतेंगूढ
शब्दगुरुलघुजावनेजोमीयें ॥ ४ ॥

जावमोचकपरिणामसरिखो ॥ तेहनोशुनउद्देश ॥ आ
णारहितपणेजाणीजे ॥ जोइपदउपदेश ॥ मन० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ जावमोचकपरिणामकेबौद्धादिकनापरिणामसरिखोठे एटलेबौद्धादिक एम
मानेठे के जेदुःखीहोयतेनेमारीयें तोदोषनलागे कारणके तेनेमारतानथी पण उलटोदुः-

સ્વશ્રીમૂકાવિર્યેઢેયેં પરીતેમાતુંકૃત્યકરીને તેનેરુઢુંમાનેઢે તેસરિલો તેહનોકેળે ઢુંઢકાદિક
અઢ્ઢાનીનો શુઞ્ઞઢેશકેળશુરુપ્રવર્તનજાણવો ઇટલેયથપિતેઓનીઅહિં સાઢ્રવ્યશ્રીઢે પણ
પરિણામે હિંસાજજાણવી તિહાં હેતુકહેઢે જે આણારહિતપણેજાણીજે ઇટલે આઢ્ઢારહિ
તમાટે યતઃ આણાઇતવોઆણાપા॥સંયમોતહયદાણમાણાપ ॥ આણારહિઢધમ્મો ॥ પલાલ
પુલુલપફિહાઢ ॥૧॥ ઇતિવચનાત્ ઇ અર્થઢપદેશપદગ્રંથમાંજોઢને જાણીજેકેળજાણીયેં યતઃ
જંઅન્નાણીમૂઢો॥જંચઅગીયઢનિસ્સિઢવિહરે॥સોસુગ્ગયકમ્મસરિસોપાવયબંધેવિલ્લિપ્પંતિ

ઇકવચનઝાલીનેઢાંઢે ॥ ઢીજાલૌકિકનીતિ ॥ સકલ

વચનનિજઠામેજોઢે ॥ ઇલોકોત્તરનીતિ ॥ મનઃ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ ઇગાથાનોઅન્વયકરીઅર્થ કરેઢે જેઇકલૌકિકવચનઝાલીને ઢીજાસર્વ ની-
તિનાંવચનઢાંઢેઢે ઇત્યન્વયઃ તેલૌકિકવચનઇજેકોઢનેનહણવો તેઝપરઆગમનાપાઢદે-
લાઢેઢેજે સઢેપાણા સઢેજૂઆ સઢેજીવા સઢેસત્તા નહંતલા ઇત્યાદિકઆગમનુંઇહું વ-
ચનઢે અનેયથપિલોકપણપ્રૌઢમાર્ગેંઇમ કહેઢે જે કોઢનેનમારવો તેમાટે ઇવચનનેલૌકિ-
કવચન કહીયેં તેલૌકિકવચનપકઢીને ઢીજાંસર્વેં નીતિવચનકેળલૌકિકશ્રીઢીજાં જે લો-
કોત્તરવચન દાનદેવપૂજાસાહમીવત્સલપ્રમુલ તે નીતિવચન કહીયેં તે સર્વઢાંઢિદેઢે
પણતેસર્વલોટુંકરેઢે કેમકે જે સકલવચનનિજઠામેજોઢેકેળસમસ્તસિઢ્ઢાંતનાંવચનજેઢે
તેને ટેકાણેજોઢે તેલોકોત્તરનીતિજાણવી સકલવચનઇપદઢીજીવારજોઢું ઇટલેઇજાવ
જે ઇણઠાણામાફક સઢુસઢુનીહદપ્રમાણે સમસ્તસિઢ્ઢાંતનાંવચનજોઢે જે આવચનતે
મુનિરાજનેજઆશ્રીઢે અનેઆવચનતેઇહસ્થનેઆશ્રીઢે તેઅપેઢ્ઢાઢજૈનશાસનમાંઘણીઢે તે
પોતપોતાનીઅપેઢ્ઢાપ્રમાણેજોઢે ઇલોકોત્તરનીતિ તેજિનશાસનની નીતિઢે ॥ ૬ ॥

જિનશાસનઢેઇકક્રિયામાં ॥ અન્યક્રિયાસંબંધ ॥ જેમઝા

ધીજેત્રિવિધઅર્હિસા ॥ હેતુસ્વરૂપઅનુબંધ ॥ મનઃ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ તથાજિનશાસનતે ઇકક્રિયામાં અન્યક્રિયાસંબંધે જેમાટે જેહિંસાતેજ અ-
ર્હિસા અને જેઅર્હિંસાતેજર્હિંસા અનેજેતપસ્યા તેજ જો નિસ્પૃહિપણુંનશી તોઅતપસ્યાઢે
જોગીઢે અનેજોગીઢતાંનિસ્પૃહિપણુંતે તો તેતપસીઢે ઇત્યાદિકજિનશાસનમાં ઇકાંતનશી
સ્યાઢ્ઢાદઢે યતઃ અવિઢ્ઢાયાપિહિયાર્હિંસા॥ર્હિંસાફલઝાજનંચવત્યેકઃ॥કૃત્વાપ્યપરોર્હિંસા॥
ર્હિંસાફલઝાજનં નસ્યાત્ ॥ ૧ ॥ ઇતિઅર્હિંસાઢકવચનાત્ ॥ તે ઢલીર્હિંસાતથાઅર્હિંસા
અનેકઞ્ઢેઢેં આગલીગાથામાંદેલાઢેઢે જેમઝાધીજેકેળજિનશાસનમાંકહી જેત્રિવિધેઅ-
ર્હિંસાકેળત્રણપ્રકારનીઅર્હિંસા તેદેલાઢેઢે ૧ હેતુઅર્હિંસા ૨ સ્વરૂપઅર્હિંસા ૩ અનુબં-
ધઅર્હિંસા ઇવિવરીનેદેલાઢેઢે ॥૭ ॥

वंतहोय एटलेअज्ञानकष्टकरेते एवोते तोपण अनंतिवारगर्जमांउपजशे एटलेअनंता
जवकरशे एमबीजुंअंगजेसुयगडांगसूत्रतेबोलेते यतः जइवियणिगिणैकिसे ॥ चरेजइ-
विजुंजियमासमंतसो ॥ जेइहमायातिमज्जुति ॥ आगंतागप्रायणंतसो ॥ १ ॥ इति
द्वितीयाध्ययने एटले एनीदया कोइलेखामां न आवे ॥ ११ ॥

निंदितआचारेंजिनशासन ॥ जेहनेहीलेलोक ॥ मायापे
हेलीतसअज्ञाने ॥ सर्वअहिंसाफोक ॥ मन० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ ते निंदितआचारें लोक जिनशासन हीले एटले जे एकलीदयामानेते अने
अज्ञानकष्टकरेते तेप्राणीनेपूर्वाचार्यना जीतनीखबरनथी केजितव्यवहारें लोकनिंदा न
करे अनेपोतानीमतिरेंप्रवर्त्ते तेनाआचरणनी लोकनिंदाकरे तेवारेजिनशासननीपण
निंदाथाय के जुंअवालो लोक जिनशासनमांते माटे जिनशासनपण दुगंढाकरवायो-
ग्यते त्यारेजिनशासननी हिनतानुं कारणथाय माटे तसके० तेप्राणीने अज्ञानथयुं ते
अज्ञानेकरीने मायापहेलीके० प्रथममायाथयीज अनेज्यामायाठेरी त्यांसर्वअहिंसाते
फोककें० खोटीनिःफलजाणवी जेमाटे अज्ञानीनीदयाते हिंसाजजाणवी यतः मासे
मासेयजोबालो ॥ कुसग्गेणंतुजुंजएनसो ॥ सुअस्कायस्सधमस्स ॥ कलिंअग्घइसोल-
सिं ॥ १ ॥ इत्युत्तराध्ययनवचनात् ॥ १२ ॥

स्वरूपथीनिरवद्यतथाजे ॥ ठेकिरियासावद्य ॥ ज्ञानश

किथीतेहअहिंसा ॥ दिएअनुबंधेसद्य ॥ मन० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ आगलीगाथामां दयापाळे ने फलहिंसानुं आपे एम कथुं हवे जेकथंचित्
हिंसाथाय तेपण अहिंसानुंफलआपे तेकहेते जे स्वरूपथीके० परमार्थेतोनिरवद्यते
निःपापते अनेक्रियासावद्यके० क्रिया देखीतियद्यपिसावद्यते तोपण तेजेस्वरूपथी हिंसाते
ते ज्ञानशक्तियेंकरी दिएअनुबंधेके० अनुबंधेआपे अहिंसाके० दया सद्यके० तत्काल
एटलेएजावजेखरूपहिंसाजे दानविहारप्रमुख तेमुनिप्रमुखनीते तेअनुबंधेअहिंसानुंज
फलआपे यतः जगवत्यां अणगारस्सणंजंतेजावि अप्पाणोपुरउडुहउंजुगमायाएपेहा
एरीयरीयमाणस्स पायस्सअहेकुडुडपोएवावट्टपोतेवाकुलिंगग्याएवा परियावळेज्जा ॥
तस्सणंजंतेकिइरियावहियाकिरियाकज्जाइसंपराइयाजावकज्जात्ति गोयमाणोसंपराइया
जावकज्जात्ति इरियावहिया जावकज्जाइ सेकेणं जाववुच्चइ जहासत्तमसएसंवुडुदेसए
जावअट्टोनिस्किच्चो ॥ इतिअट्ठारमाशतकनाआठमाउदेशामांते ॥ १३ ॥

जिनपूजाअपवादपदादिक ॥ शीलव्रतादिकजेम ॥ पुण्यअनु
त्तरमुनिनेआपी ॥ दिएशिवपदबहुखेम ॥ मन० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ वल्लीजेमपूर्वेमुनिनेहिंसा स्वरूपथी हती तेअनुबंधेअहिंसाकही तेमजजिन पूजा तथाअपवादपदादिकें वर्त्ततामुनि वल्लीशीलव्रतादिक जेममुनिने अनुचरके० उ-
त्कृष्टपुण्यआपीने षट्खेएजिनपूजादिकरणी यद्यपिकिंचितमात्र स्वरूपथीसावद्यठे अने
शीलव्रतादिकते स्वरूपथीनिरवद्यठे पणएवेजेदवालाने अनुबंधे अहिंसानुंज फल
आपे तेमाटे एमकळुंजे अनुत्तरपुण्यआपीने दिपके० आपे शिवपदके० मोक्षपद जे
बहुखेमके० धणुंकेमठेजिहां षट्खेपरंपरायें सर्वसिद्धनुं देनारठे ॥ १४ ॥

एहजेदविणएकअहिंसा ॥ नविहोवे थिरथंज ॥ यावत
योगक्रियाठेतावत ॥ बोळ्योठेआरंज ॥ मन० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ एप्रकारे १ हेतु २ स्वरूप ३ अनुबंध एत्रणजेदेहिंसा तथाएत्रणजेदे अहिं-
सा ते जाण्णाविना एकलीजअहिंसासामान्यप्रकारें माने ते नविहोवेके० नहोयथिरथं-
जके० थिरजावे षट्खेएकलीअहिंसाठेरेनही शामाटेके यावतयोगक्रियाठेके० ज्यांलगे
मन वचन कायानायोगनीक्रियातेचलनक्रियाठे तावतके० तिहां लगे बोळ्योठेके० क-
ह्योठे आरंजके० कर्मबंध षट्खेपोतपोताना गुणगणानीमर्यादा माफक तेरमा गुण-
गणालगे कर्मबंधठे अन्यथाइरियापथिकाबंध बेसमयनी स्थितिनो केमकह्योठे तेमाटे
एकली अहिंसाकहेवीतेकाम न आवे पणतेनाजेदसमजे तो सर्वठेकाणोजोठे ॥ १५ ॥

लागेपणलगवेनहिंसा ॥ मुनिएमायावाणि ॥ शुजकि
रियालागीजेआवे ॥ तेमांतोनहीहाणि ॥ मन० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ इहां कोइक एम कहेठे जे मुनिके० मुनिराजने विहारादिक करतां हिंसा
लागेठे पण लगवेनहीएटखे हाथेकरी जाणीने हिंसाकरेनही एमजेकहेठे ते माया
वाणिके० कपटनुं वचनठे षट्खेमारीमातावंच्या तेनीपरे मायागाळीवातबोलेठे पण
शुजक्रिया जे विहारपडिलेहण नदीउतरवी इत्यादिक करतां जे हिंसा लागी आवे
ठे तेपोतानीमेलेज लागेठे एमकेम कहेवाय केमके जे नदीउतरवी विहारकरवो ते
अजाण्योथतो नथी तेतो पोतेजाणजेठे जे नदीप्रमुख उतरतां हिंसाथशे तोपण उ-
तरेठे प्रचुनी आझाठे तेमाटे जेहिंसा शुजक्रियाकरतां लागीआवेठे तेमां हाणीके०
दोष लागतो नथी ॥ १५ ॥

हिंसामात्रविनाजोमुनिने ॥ हो० अहिंसकृपा ॥ सू

द्वयएकेंजिनेहोवे ॥ तोतेशु-स्वप्नाव ॥ मन० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हिंसामात्रविनाके० एक हिंसाज देखीति न करी षट्खे देखीतो कोइ

जीव न माख्यो षट्त्वा मात्रथीज जो मुनिनेके० साधुने होयअहिंसकजावके० अहिंसकपणुं थायतो सूक्ष्मएकेंद्रिनेके० लोकव्यापी पांचथावरनासूक्ष्मएकेंद्रिजीवोनेपण शुद्धस्वभाव होवो जोश्यें केमके सूक्ष्मएकेंद्रिय जीवतेहिंसानाममात्र पण नथीकरता माटे तेतमारे लेखे अहिंसक थया अने जे अहिंसकजावेंपरिणम्यो तेतो शुद्धस्वभाव निरावर्णथाय पण तेएकेंद्रितो कोइए निरावर्णयता देखातानथी तेमाटे मात्रहिंसानेअणकरवेज अहिंसकनथाय जमाळीनीपरें अविद्यायापिहियोहिंसां ॥ हिंसाफलजाजनं-जवत्येकइतिअहिंसाष्टकवचनात् ॥ १५ ॥

जावेंजेद्वअहिंसामाने ॥ तेसविजोमेठाम ॥ उत्सर्गेअ

पवादेंवाणी ॥ जिननीजाणेजाम ॥ मन० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ तेमाटे जेप्राणी डव्यजावप्रमुख जेदेकरी अनेक प्रकारनी अहिंसाढे ते मांपण जावेंके०परिणामें जेप्राणी अहिंसामाने तेके०तेप्राणी सविजोडेठामके०सर्व जिनवाणी पोतपोताने ठेकाणेजोडे तेप्राणीथी आगमवचन एकपण दुषायनही ते जावथी अहिंसामानीने सर्वआळावाठेकाणे क्यारे जोडे ज्यारे उत्सर्गेअपवादेंवाणीके०उत्सर्गवचन तथा अपवादवचन एबेदुयेंकरीने जिनेश्वरनी वाणीजाणे षट्ळे एजावजे उत्सर्गमार्गे अहिंसा मुनिराजनें कही आचारांगप्रमुखनेविवे तथासाध्वी प्रमुख पाणीमां वहेती जाणेतो काढे तथा एकमहिना मध्ये बेनदीउतरवी इत्यादिक अपवाद आझा पण प्रजुयेंकरीढे तोए सर्वउत्सर्ग अपवाद जावजाणे तेसर्व वचन ठामेजोडे पण मूर्ख शुंजाणे ॥ १६ ॥

कोइकहेउत्सर्गेआणा ॥ गंदोढेअपवाद ॥ तेमिथ्या

अणपामेंअर्थें ॥ साधारणविधिवाद ॥ मन० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ इहां कोइक एमकहेढेजे उत्सर्गमार्गेचाखुं तेज आझाढे पण अपवाद ते गंदोढे षट्ळेपोतानीमतिकद्वपनाढे पणजिनाझा नथी एमकहेढे ते मिथ्याके०खो-दुंढे अणपामेंअर्थेंके०अर्थजाण्वाविना एमकहेढे तेनुं कारण के जे विधिवाद होयते साधारणजहोय षट्ळे एमजाणवुंजे उत्सर्ग ने अपवाद एबंने विधिवादढे ते सर्वजीवने साधारणढे पण एकजीवआश्रयीनथीकहुं, तेमाटे अपवाद पण आझाढे पणगंदो षट्ळे स्वमतिकद्वपनानथी ॥ १७ ॥

मुख्यपणेजेमजावेआणा ॥ तेमतसकारणतेद ॥ कार्यइ

ढतोकारणइहे ॥ एबेशुजमतिरेद ॥ मन० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ वली एजकहेढेके जंबूझीपपन्नतिनीवृत्तिमध्ये एमकहुंढे के जेअपवाद तेका-

रण अने उत्सर्ग तेकार्य तेमाटे कहेतेजे मुख्यपणे जेमजावेआणाके० उत्सर्गें आझाढे एटले जावते कार्यकहीयें अने जे कार्य तेउत्सर्गकहीयें तेमाटे जेम उत्सर्गें आझाढे ते-
मतसकारणतेहूके० तेमजते उत्सर्गनुंजेकारण तेअपवादढे तेनीपणआझाढे केमके का-
र्यने इहतोथको कारणपण इहे अनेजो कारणठेरेतो कार्यपणठेरें जोकारणनहीतो कार्य
किहांशीआवे एरीतेमाने तेजशुजमतिनी रेखा जाणवी ॥ अथवाएगाथानोअर्थवीजी
रीतिकरीयेंतैयें जे इहांडुंडकलोकेएमकहेढे जेअमारेतोजावनिक्षेपतेवंदनाकरवायोग्यढे
पण नामतथास्थापनाअनेद्रव्य ए त्रणनिक्षेपावंदनायोग्यनथी एमकहेढे तेनेशीखामण
देढे जेमुख्यपणे जेमजावेआणाके० जाव निक्षेपे आझाढे एटले जाव निक्षेपो वांदवायोग्य-
ढे, तेम तस कारणके० तेमज ते जावनां कारणजेनामादित्रण निक्षेपातेपण वांदवायोग्यढे
केमके जेकार्यनेइहशे तेकारणने इहशे अनेकारण मान्याविना कार्यनेपामशे नही
एज शुजमतिनी रेखाढे एटले जे जाव निक्षेपोमानशेतेने नामस्थापनादिकपण
मानवाजोश्यें जोनामादिकनहीमाने तोजावनिक्षेपोपण नहीमनायो एमथयुं ॥ १० ॥

कल्पेवचनकहुंअपवादें ॥ तेआणानुंमूल ॥ मिश्रप

दतोमुनिनेनघटे ॥ तेहनहीअनुकूल ॥ मन० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ पंचकल्पमांहे एहदुंवचनकहुंढे के अपवादमार्गते जिनाज्ञानुंमूलढे यतः
अववाठववहारो ॥ आणामूलजंजववेतिहं ॥ इतिवचनात् माटे मुनिनेतो ते मिश्र प-
दघटेनही रुढोनथी तेअनुकूलनथी केमके गुणस्थानादिक क्रियायेंमिश्रपदतानथी ते-
हिजआगलीगाथामादिखाढेढे ॥ ११ ॥

अपुनर्बंधकथी मांडिनें ॥ जावचरमगुणगण ॥ जावअ

पेदायेंजिनआणा ॥ मारगाभाषेजा ग ॥ मन० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ फरीबंधनथी फरवो तेने अपुनर्बंधककहीयेते अपुनर्बंधकजेचोशुंगुणगणुं
तिहांशी मांडिने जावचरमके० णेह्याअयोगीकेवली चउदमा गुणगणालगें इहांअपु
नर्बंधकशब्दें चोशुंगुणगणुं जाणीयेंतैयें जेकारणे अंतःकोमाकोडनी स्थितिकरीने कदा
पिफरी मिथ्यात्वगुणगणेआवेतोपण सितेरकोडाकोडीनीस्थितिफरी नबांधे तेमाटे अ-
पुनर्बंधककहीयें तथा उपाध्यायजीयेंपण सवासोगाथाना स्तवनमध्ये एवीगाथाकही
ढेके, जेजेअंशेरेनिरूपाधिकपणुं ॥ तेतेजाणोरेधर्म ॥ सम्यक्दृष्टीरेगुणगणाथकी ॥ जाव
लहेशिवशर्म ॥ १२ ॥ एगाथाने अनुमानेपण एमजजाणायढे पठीतो अपुनर्बंधकनो अर्थ
बहुश्रुतकहे तेप्रमाण तथाउपाध्यायजीयेंस्वकृतअध्यात्मसारग्रंथमांपण कहुंढे जे अपुन-

बँधकायावत् गुणस्थानचतुर्दशं ॥ इत्यादिथी स्पष्टजणायढे केचोथागुणगणायी चढद-
माखगें जिनआणाके०जिनेश्वरनी आझाढे अने जाणपुरुषते एनेज मार्ग कहेढे तेस-
र्वजाव जावनीअपेक्षायें जाणवा अन्यथाचोथागुणगणाप्रमुखनेविषे तोमहाविजाव-
मांवेढेढे पण जावनीअपेक्षायें जिनआणाढे इतिजावः ॥ ३३ ॥

एकअहिंसामांजेआणा ॥ जाषेपूरवसूरि ॥ तेएकांतम
तिनविग्रहियें ॥ तिहांनयविधिढेचूरि ॥ मन० ॥ ३३ ॥

अर्थ ॥ तथाशास्त्रमां एकली अहिंसामां आझाढे जेम सबेजीवानहंतवाइतिआ
चारांगादिकवचनथी एमपूर्वाचार्य यथपिकहेढे तथापि एपाठ एकांतमतिके०एकांतपदे
नविग्रहियेंके०अंगीकारनकरीयें तेमजतेअहिंसापण स्याद्वादमतें अंगीकार करीयें जेम
मुनिराज नवकोटीपञ्चस्काण करीने नदीउतरेढे अनेपञ्चस्काण करती वखते नदीमो-
कलीतो राखीनथी तोते पञ्चस्काण स्याद्वाददेढेपणएकांते नथी एम जाणहुं तेमाटे इहां
नयविधिढेचूरिके०तेअहिंसानेविषे नयनोविधिघणोढे तेतो जेनयनीवात समजे तेजाणे
एटढेअहिंसाते अनेकप्रकारनीढे ॥ ३३ ॥

आतमजावहिंसनथीहिंसा ॥ सघलाएपापस्थान ॥ तेद्वय
कीविपरीतअहिंसा ॥ तासविरहनुंध्यान ॥ मन० ॥ ३४ ॥

अर्थ ॥ वलीतेजवात देखाढेढे आतमजावहिंसनथीके०जेकरणीकरतां पोतानोआ-
त्मजाव हणाणो तो तेमां हिंसाके०हिंसालागे तथाआत्मजावहणायाथकी विपरीतके०आत्मजावजिहां
नहणाय ते अहिंसाके०दयाकहीयें तासके०तेपापस्थानकना विरहनुंध्यानएवीएजाव-
अहिंसाढे एपदअहिंसानुंविशेषणढे ॥ ३४ ॥

तसउपायजेजेआगममां ॥ बहुविधढेव्यवहार ॥ तेनिःशे
षअहिंसाकहियें ॥ कारणफलउपचार ॥ मन० ॥ ३५ ॥

अर्थ ॥ तसके०तेआत्मजाव नहणावना उपायके०प्रकार जे जे आगममां के०सि-
द्धांतमां कहाढे एवाव्यवहारते बहुविधढेके०अनेकप्रकारनाढे दान देवपूजा पढिकमणा
पोसहइत्यादिकअनेकढे अने जोऊपरनी मूलगाथानोपाठ बिदुविधहोयतो एमअर्थक-
रीये जे उत्तर्ग तथा अपवाद एबेप्रकाररूप व्यवहारढे तेनिःशेष के०समस्त जेटला
आत्मानहणाववना प्रकारढेतेअहिंसाकहियें एटढेएजावजे अपवादपणआत्मा नह-
णाववानुंकारणढे तथादान देवपूजाप्रमुखपण आत्मानहणाववनाकारणढे तेने अहिं-

साकहीयें एमस्तवनकरनारे ठेराव्युं तेवारे अपवादने ढांदोढे अनेउत्सर्ग तेआज्ञाढे एरी-
तेपूर्वें प्रतिवादियें कछुंहतुं तेदूरकछुंइतिजावः॥ इहांकोइकदेशेजे एअपवादप्रमुख अने-
कआत्माने नहणवानाकारणने अहिंसा केवीरीते कहीयें तेने कहेढे के कारणनेविषे फ-
लउपचारकेकार्यनोउपचार करीयें ठेयें यथातंडुलान् वर्षतिपर्जन्यइतिन्यायात् ॥१५॥

जीवअजीवविषयढेहिंसा ॥ नैगमनयमत्तञ्जुत्त ॥ संग्रह
व्यवहारेंषट्कार्यें ॥ प्रतिजीर्वैरुजूसूत्र ॥ मन० ॥ २६ ॥

अर्थ ॥ हवे पूर्वे कछुंहतुंजे अहिंसामां नयनाप्रकार घणाढे तेदेखाढेढे तेमां प्रथम
नैगमनयआश्रीजीवनेविषे तथा अजीवनेविषे हिंसाकहेढे ते नैगमनय एमकहेढेजे
जेमलोकमां अमुके जीव ह्ण्यो तेमज अमुके अजीवघटनेह्ण्यो घटनोविनाशकह्यो
इत्यादिकहिंसाशब्द सघळे प्रवर्त्तेते तथा संग्रहनय अनेव्यवहारनयएबेहुनयनेमते
ढकायनेविषे हिंसामाने पणजे अजीवनीहिंसा तेने हिंसामानतानशी इहांसंग्रहनय
नावेजेदढे एकदेशग्राहीसंग्रह बीजोसर्वग्राहीसंग्रह तेमांसर्वग्राहीसंग्रहतो नैगमन
यमां जळ्यो माटे देशग्राहीसंग्रह इहांलीधोढे हिंसाशब्द अजीवमां प्रवर्त्ततो लीधो
नशी तेमाटे देशग्राहीसंग्रह तथा व्यवहारनय तो जेरीतें लोकमाने तेरीतें एवेनयपण
माने माटे लोकपण ढकायने हिंसामानेढे तेमएवेनयवादी पणकहेढे तथा रुजुसूत्र
नयवालो प्रतिजीर्वैके जीवजीवप्रतें जिनजिन्न हिंसामानेढे एमउधनिर्युक्तिनीवृत्ति
मध्येकछुंढे तेआगलपज गाथामां कहेढे तथाच तदेशःतत्रनैगमस्य जीवेष्वाजीवेषुहिं
सा तथावकारोलोकेदृष्टाः यदुतजीवोनेनहिंसितोविनाशतस्तथा घटोनेनहिंसितोवि-
नाशितः ततश्चसर्वत्रहिंसाशब्दनुवर्तनात् जीवेष्वाजीवेषुचहिंसानैगमस्यअहिंसाप्येवमे-
वेति संग्रहव्यवहारयोःषट्सुजीवनिकायेषु हिंसासंग्रहश्चात्रदेशग्राहीद्रष्टव्यःसामान्य-
रूपश्चनैगमातर्जावि व्यवहारश्चस्थूलविशेषग्राही लोकव्यवहारणशीलश्चायंतथा चलो-
कोवाहुल्लेनषट्सुजीवनिकायेषुहिंसासंग्रहश्चात्रदेशग्राहीलतीतिरुजुसूत्रश्च प्रत्येकंप्र-
त्येकं जीवेजीवेहिंसां व्यतिरिक्तामिच्छतीति हवेशब्दार्थलखीयेढेयेंजीव अजीवनेविषे
नैगमनयने मतेहिंसाकहेवी एजुक्तकेयुक्तढे अनेसंग्रहतथा व्यवहारनयनेमते ढकायने
विषेज हिंसामानेढे तथारुजुसूत्रनेमते जीवजीवप्रतेहिंसाजूदीजुदीमानवी ॥ २६ ॥

आतमरूपशब्दनयतिने ॥ मानेएमअहिंस ॥ उधवृत्ति
जोइनेलहियें ॥ सुखजशलीलप्रसंस ॥ मन० ॥ २७ ॥

अर्थ ॥ आत्मारूपकेआत्मातेजस्वरूपढे माटे हिंसाअथवाअहिंसाते आत्मारूपमा-

नेहे शब्दनयतिनेके शब्ददेप्रधान जेने एवात्रणनय शब्दसमजिरूढ ३ एवंभूत एत्रण नयमानेहे जेपोतानो आत्मा प्रमादीथयो त्यारे आत्मातेहिंसा अने तेजआत्मा जे-
वारे अप्रमादीथयो तेवारें आत्मा तेज अहिंसा यतः आयाचेवअहिंसा ॥ आयाहिंस-
तिनिष्ठउपसो ॥ जोहोइअप्पमत्तो ॥ हिंसउअहिंसउइयरो ॥१॥ इतिउधनिर्युक्तिवचनात्
पाठलात्रणनयनिश्चयना घरनाढे माटे उधनिर्युक्तिनीवृत्तिनोपाठपणएमढे यथा ॥ शब्द-
समजिरूढैवंभूताश्चनयाआत्मैवहिंसाभिहंतीति ए जेमहिंसा सातनये फलावी तेमज
अहिंसाके अहिंसापण फलावियें अहिंसाप्येवमेवेतिउधनिर्युक्तिवृत्तिवचनात् ए हिंसा-
ना तथाअहिंसानासातप्रकार ते उधनिर्युक्तिनीवृत्ति जोइने सुख जशनीलीलातथा रुडीप्र-
शंसाते लहियेंके पामिये एटलेयथार्थ जाणवाथीएटलावानां पामियें ॥ ११ ॥

॥ ढालनवमी ॥

॥ चैत्रीपुनमश्रुक्रमे ॥ एदेशी ॥

कोइकसूत्रजआदरे ॥ अर्थनमानेसार ॥ जिनजी ॥ आपमतिअ
वलुंकरे ॥ भूलातेहगमार ॥ जिनजी ॥ तुळवयणेंमनराखीयें ॥१॥

अर्थ ॥ आठमीढालने अंतेसातनयेंकरी हिंसाफलावी तेनयेंकरी हिंसातो तेवारे
समजाय जेवारे सूत्रनी टीका चूर्णितथाज्ञाप्य अनेनिर्युक्ति मानीये तो समजायपण
केवलसूत्रनो मूलपाठ वांचवाथी नसमजाय केमके जेसूत्रहोय तेसूचनामात्रहोय मा-
टेजे अर्थनेनथीमानता तेने शिद्धादेवा सारु नवमीढालनेआठमीढालसाथेंसंबंधकरी
कहेढे जे कोइकके जेहूढक लुंपाक नामनदेवायोग्य माटेकोइक एवुं नामकलुं ते सू-
त्रजआदरेके केवलसूत्रजमानेढे इहां एकवारते वृत्त्यादिकनिषेधवाचकढे तथाअर्थके
टीकाप्रमुखतेनथीमानता जिनजीके हेरागट्टेबनाजीतणहारदेवीतराग तेकेवाढे आ-
पमतिके खल्लंदेंचालणहारढे पणआगमानुयायी चालतानथी अवलुंकरेके जेटलुंकार्य
करेतेटलुं अवलुंकरेढे माटे तेमूर्खगमार भूलाजमेढे कारणके सूत्रतोगणधरनारच्या अने
अर्थतो तीर्थकरनोकह्यो ॥ यतः ॥ अहंजासइअरहा ॥ सुचंगंडंति गणहरानिष्ठण ॥
इतिवचनात् तेमाटे अर्थनी ना कहेतां तीर्थकरनीआशातनाकरेढे माटे अवलुंकरेढे माटे
हेप्रभुतमारेवचने मनराखीयें ॥ १ ॥

प्रतिमाखोपेपापीआ ॥ योगअनेउपधान ॥ जि० ॥ गुरुनो

वासनसिरधरे ॥ मायाविअज्ञान ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ बली तेलोक प्रतिमाने खोपेढे एटले प्रतिमाउथापेढे पणकेवाढे जेपापी-

आकेपापीठे शामाटे जेश्रीसमवायांग तथाजगवति तथाज्ञाता अनेउपासक रायपत्रे
णी जीवाजिगम जंबुद्वीपपन्नति प्रमुखनेविषेसाक्षात्प्रतिमाकहीठे तेनेलोपीउत्सूत्रबो-
लेठे अनेजे उत्सूत्रबोखवुं तेश्रीजगवतिसूत्रमां पापकही बोलाव्युंते तेमाटे पापीया
कह्या तेप्रतिमानोअधिकारतो उपाध्यायजीयें हुंडीना स्तवनमध्ये कह्योठे माटे इहां
नथीकह्यो वली योगवहेवा तेने लोपेठे कारणके श्रीनंदिसूत्र तथा अनुयोगद्वारसूत्र
अनेउत्तराध्ययन गाणांगप्रमुखसूत्रनेविषे योगपणकह्याठे तेपणउत्सूत्रबोलीलोपेठे उ-
पलक्षणथी आवकने सूत्रजणावे तेपण निशीथ तथा गाणांग सुयगडांग व्यवहार
उपासकप्रमुखमां नाकहीठे ते वातो पण हुंडिनास्तवनमां आणीठे तेथीअर्हानथी
कहेता माटे पापीठे वली उपधानलोपेठे केमके श्रीमहानिशिथप्रमुखसूत्रमां उप-
धानकह्याठे तेलोप्यामाटे पापीकह्या वली गुरुनोवास मस्तकनेविषे नधरे एटलेए
जावजे समवायांगसूत्र तथाश्री अनुयोगद्वारसूत्रप्रमुखनेलेखे तथा आवश्यकनिर्यु-
क्तिप्रमाणे तेमां गुरुनोवास कह्योठे तेलोप्यो माटेपापीकहिये वलीमायावीठे कपटे
करी लोकने जरममानाखेठे अक्षरार्थ मरुवो तेवक्रता अनेजे वक्रताते माया वली
अज्ञाने ज्ञाते केमके व्याकरणादिकजण्याविना सूत्रवांचेठे तेनघटे यतः अहंकेरिस-
कंपुणाई ॥ सच्चंतुजासियवजंतंदवेहिं ॥ पञ्जवेहिंयगुणेहिं ॥ कम्मेहिंवहुविद्देहिं ॥ सिप्पेहिं
आगमेहिंयनामस्कायनिवाउवसगतद्वियसमाससंधिपद हेउ जोनिय उणादिकिरिया
विहाण धातु सरविजत्ति वज्जजुत्तं तेकल्लंदशविहंपिसच्चं जहजणियं तहय कमुणाहोइ
उवाखसविहायहोइजासावयणंपियहोइसोलसविहं इत्यादि प्रश्नव्याकरण सूत्रमध्येपा
ठे माटेजेजाणेतेज्ञानी अन्यथा अज्ञानीकहियें ॥ ५ ॥

आचरणातेहनीनवी ॥ केतिकहीयेंदेव ॥ जि० ॥ नित

त्रुटेसेसांधता ॥ गुरुविणतेहनीटेव ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ तेहुंडीआनी आचरणाजे बाह्यक्रिया तेसर्व नवीजठे मुखवांधीवाहेरनिक-
लवुं कांडो राखवोजनही वीपाकसूत्रने विरोधी तथा जगवति दशवैकालिके प्रश्न व्या-
करणादिकसूत्रथकी विरोधी आचरणा तेहनीकेतिके०केटलीकहीयें एटले घणीठे मा-
टेहेदेव हेआत्माराम हेपरमानंदविलासी वलीतेने निरंतर सांधतांयकांत्रुटेठे एटले
लोक उखाणोठे जे नवसांधे ने तेरत्रुटे तेउखाणो एनेघरेंठे वलीपूजामां हिंसाबतावे
अने पोतें मरे तेवारेशुंकरीयें तथा पोतानेवांदवा आवे तथादीह्यामहोत्सवकरे तेमां
हिंसाथायके नथाय इत्यादिक बहुअधिकारठे पणकेटलोलखाय एमएकवात सांधवा
गयो एटले गमगमथी त्रुटीगयुं जेमाटे गुरुविना तेनीखराबटेवपडीगयीठे जोगुरुपर-

परागत होयतो कांश्चिदकेनही वयारें खलायनही संप्रदायविना ठामठामअटकेढे ए-
टखे एजावजे नगुराढे माथेकोइनिकळ्यो त्यारेपणयुरुनहतो ॥ ३ ॥

वृत्तिप्रमुखजोइकरी ॥ जाषेआगमआप ॥ जि० ॥ तेहज
मूढाळलवे ॥ जेमकुपुत्रनिजबाप ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ वृत्तिके०टीका अने प्रमुखशब्दें चूर्णिनिर्युक्ति आदिखेवा तेजोइकरीने आ-
पके०पोतेआगमने जाषे एटखे वृत्तिप्रमुखठानीराखी तेना जावजोइ आगमनोअर्थ
ठीकवेसाढे पढीलोकआगल एकलुं सूत्रवांचे एमतेश्चज्ञानी टीकाप्रमुखनेळखे कोइ-
पुढे जेटीकानिर्युक्तिमानोढो तेवारें कहेशेजेनथी मानता जेम कुपुत्रहोयते पोताना बा-
पने ढळवे एटखे बापहोएसदो अनेपोतेहोए ढेल पढीकोइपुढेजे आ तमारा शा सगा
ढे तेवारें आढोअवळोजवावआपे तेमटीकाप्रमुखनो उपकार अनेतेनेज न माने ॥४॥

वृत्त्यादिकअणमानता ॥ सूत्रविराधेदीन ॥ जि० ॥ सूत्रअरथ
तडुजयथकी ॥ प्रत्यनीककह्यातीन ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ वली वृत्त्यादिकके०वृत्तिचूर्णिजाण्यने अनुसारें प्रकरणचरित्रादिकनेअण-
मानताथका तेदीनके०जावदयाकरवायोग्य सूत्रनेज विराधेढे सूत्रनीज आशातनाक-
रेढे श्रीसमवायांगसूत्रें तथानंदिसूत्रेंकळुंढे आयेरेणंपरित्तावायणासंखिज्जाअणुडंगा-
थारासंखेज्जावेढासंखेज्जा सिलोगासंखेज्जाळ निज्जुत्तीरसंखेज्जाळ पडिवत्तिरसंखेज्जाळ
संघेयणीळ इत्यादिककळांढे तेमानेनही तेवारें सूत्रनेविराधेजढे वली १ सूत्रप्रत्यनीक
२ अर्थप्रत्यनीक ३ तडुजयप्रत्यनीक एश्रीगाणांगसूत्रेंकळांढे यतः सुयंपपुञ्चतळ पडि-
णीयायतंसुत्तपडिणीए अणपडिणिए तडुजयपडिणीए एत्रीजाठाणाना चोथाढदेशेंक-
ळुंढे एमज जगवतिसूत्रना आठमाशतकना आठमाढदेशामांकळुंढे तो अर्थप्रत्यनी-
कतेनिर्युक्त्यादिकजेनथीमानता तेनेकहीयें तेशिवायअर्थप्रत्यनीक तथातडुजय प्रत्य-
नीक तेबीजाकोनेकहीयें ते बतावो ॥ ५ ॥

अद्भरअर्थजएकलो ॥ जोआदरताखेम ॥ जि० ॥ जगव
इअंगेजाषिळ ॥ त्रिविधअर्थतोकेम ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जोकेवल एकलो अद्भरार्थ मानीयें एटखे जेटळुं सूत्र तेढळोज शब्दार्थ
आदरीयें मानीयें अनेतेम मानता तमने खेमके०कुशळढे तोजगवतिसूत्रमांत्रिविधके०
त्रणप्रकारें व्याख्यान अर्थ कहेवो कहोढे तेकेमघटे तथा अनुयोगद्वारें बे प्रकारें अ-
नुगमकहोढे सत्ताणुगमेय निजुत्तिअणुगमेय तथा निजुत्तिअणुगमेतिविधेपन्नतेडवगाय

નિજુતિ અનુગમેશ્વ્યાદિક તથાઠહેસે નિદેસે નિગ્ગમે સ્વેત્તકાલપુરિસેય યગાથાઅનુ-
યોગદ્વારમાંઠે તેનાઅર્થકેમકરશોશ્તિચાવઃ ॥ ૬ ॥

સૂત્રઅરથપહેલોબીજો ॥ નિજ્જુત્તિયેમીસ ॥ જિઠ ॥ નિરવિ
શેષત્રીજોવલી ॥ ઇમજાષેજગદીશ ॥ જિઠ ॥ તુઝઠ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ તેજગ્રણપ્રકારનું વ્યાખ્યાનદેલાહેઠે પ્રથમ સૂત્રનો શબ્દાર્થ શિષ્યનેદેવો
જેમ નમોકેઽનમસ્કારથાઠ અરિહંતાણંકેઽઅરિહંત રાગદ્રેપરૂપશત્રુહૃષ્ટા માટે તે શ-
બ્દાર્થઅવહિરિતે આવહ્યો તેવારેં બીજોકેઽવીજીવાર અર્થકહે તે નિજ્જુત્તિયેમીસકેઽ
નિર્યુક્તિસહિત અર્થ કહે હેશિષ્ય તે અરિહંતચારપ્રકારના ઠે નામ, સ્થાપના, ડ્રવ્ય,
અનેજાવ જેદેં યતઃનામજિણાજિણનામા ॥ ઠવણજિણાપુણજિણંદપક્કિમાઠ ॥ દવજિ-
ણાજિણજીવા ॥ જાવજિણાસમવસરણઠા ॥૧॥ શ્વ્યાદિક ઇમ વીજીવાર અર્થઆવહ્યો
પઠી ત્રીજીવાર ફરી ઇજપદનો અર્થ નિરવિશેષકેઽસમંસ્તરીતેં કહે ઇટલેસંગેપ્રસંગે સ-
ર્વકહે નૈગમાદિકનયપણ શક્તિહોય તોફલાવે તેના સાધનકહે હદાહરણ જે અરિહં-
તને નમસ્કારનું ફલકહે શ્વ્યાદિક ઇટલે ઇજાવજે પ્રથમ અર્થમાં ટીકાચૂર્ણિ અને
બીજાઅર્થમાં નિર્યુક્તિ તથાત્રીજાઅર્થમાં જાણ્યઆવ્યું ઇમ હેજગદીશતું જાષેકેઽજગ-
વતિનાશતક ૨૫ માના ત્રીજા હદેશમાં કહેઠે સુત્તથોલ્લુપદમો ॥ વીઝનિજ્જુત્તિયેમીસ-
ઝજણીઝ ॥ તશ્ચંયનિરવિસેસો ॥ ઇસવિહિહોશ્ચાણ્ઠગો ॥ ૧ ॥ યગાથા નંદિસૂત્રમ-
ધ્યેપણઠે તેમાટેઅર્થપ્રમાણકરેતો સ્વેમથાય ॥ ૭ ॥

ઢયાનરચાલેંચલે ॥ રહેથિતિતસજેમ ॥ જિઠ ॥ સૂત્રઅ
રથચાલેચલે ॥ રહેથિતિતસતેમ ॥ જિઠ ॥ તુઝઠ ॥ ૮ ॥

અર્થ ॥ જેમનરકેઽપુરુષનીઢાયા તેજેવારેં પુરુષ ચાલે તેવારે તેનો ઢાંચડો પણ ચાલે
અને રહેકેઽપુરુષઝજોરહે તેવારે તસકેઽતેઢાયાનીપણ સ્થિતિકેઽરહેડું થાય જેમ ઇ તેમ
સૂત્રઅને અર્થમાંપણ ઇમજ જાવડું સૂત્રનીચાલે અર્થ ચલેકેઽચાલે રહે કેઽસૂત્રરહે તેવારેં
તસકેઽતે અર્થનું પણ થિતિકેઽરહેડુંથાય ॥ ૮ ॥

અર્થકહેવિધિવારણા ॥ ઝજયસૂત્રજેમઠાણ ॥ જિઠ ॥ તેમ
પ્રમાણસામાન્યથી ॥ નવિપ્રમાણઅપ્રમાણ ॥ જિઠ ॥ તુઝઠ ॥ ૯ ॥

અર્થ ॥ વલી અર્થકેઽટીકાપ્રમુલ્હોય તેજસમજાવે અનેવિધિકેઽવિધિવાદ તથા
વારણાકેઽનિષેધસૂત્ર તથા ઝજયસૂત્રકેઽવિધિસૂત્ર તથાનિષેધસૂત્ર ઇવેહુ સૂત્રજેમઠાણ-
કેઽઠાણાંગસૂત્રમધ્યેકહાઠે યથા ॥ નોકપ્પશ્નિગ્ગથાણવાનિગ્ગંથિણવાશ્માઠ ॥ હદિઠાઠ

गणियाश्च उचितजितातुपंचमहणवारुमहानदिठ अंतोमासस्स दुखुतोवा तिसुतोवाउ-
त्तरिण संतरित्तए वा तं गंगाजळणासरसइ एरावतिमही इति एरीते निषेधकरीने वली
लगताज सूत्रमांआज्ञाकरी यथा पंचविहिंठाणकम्पतितंजयंसिवाडुजिखंशिवापवहे जं
च एंकोइतिदण्ठंशिवाएळामाणंसिमहतावायणारितेहिइति एवे सूत्रकह्यां एकविधिनुं
एकनिषेधनुं एवेमांकयुंसूत्रप्रमाणकरिये अनेकयुंसूत्र अप्रमाणकरिये इहां एके अप्र-
माण नथायइतिजावः हवे पठवाकानां वेपदनो अर्थकहेठे तेमके० तेरीतेजेम ठाणां
मज्जे बेहुसूत्र देखाज्या तेम सामान्यप्रमाण जेसूत्रठे ते सूत्रथी नविप्रमाणअप्रमाणके०
इहांसामान्यपदठे तेमाटेजाणियेठेये जेविशेषपद बाह्यारथीलावीये तेवारेएम अर्थथाय
जेविशेषप्रमाण तेटीकाप्रमुख तेनविअप्रमाणके०अप्रमाणनथी एटलेएजावजेप्रमाण बे
प्रकारना एकसामान्यप्रमाण बीजुं विशेषप्रमाण तेमां सामान्यप्रमाण तेसूत्रकहीये
जेमां सामान्यपणे सूचनामात्रे कहुं होय अने विशेषप्रमाणते अर्थटीकाप्रमुखनेकहीये
जेमां विस्तारीनेकहुंठे एवेप्रमाणठे तेमां सामान्यप्रमाणखरं अने विशेषप्रमाणखोदं
एम नकहेवाय सामान्यप्रमाणथी विशेषप्रमाण तेअप्रमाण केमथाय इतिजावः ॥ए॥

अंधपंगुजेमवेमले ॥ चालेइडितठाण ॥ जि० ॥ सूत्रअरथ
तेमजाणीये ॥ कटपजाण्यनीवाण ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ जेम अंध लोचनहीन अनेपंगुके०चरणहीन एवेमलीने चालेइडितठाणके०
वांङितस्थानकनेविषे चाले तेमसूत्र तथाअर्थजे टीकाप्रमुख मलीने यथार्थ स्थानके
अर्थ जोडीशकीये एमकटपजाण्यनीवाणीठे ॥ १० ॥

विधिउद्यमजयवर्णना ॥ उत्सर्गहअपवाद ॥ जि० ॥ तडुजय
अर्थेजाणीये ॥ सूत्रजेदअविवाद ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ वली १ विधिसूत्र २ उद्यमसूत्र ३ जयसूत्र ४ वर्णवसूत्र ५ उत्सर्गसूत्र ६
अपवादसूत्र ७ तडुजयसूत्र एसर्वसूत्रनाजेदनीखबर अर्थथीजणाय नहीतो शीखबर
पकेजे आसूत्रते शीअपेक्षातुंठे यथा ॥ संपत्तेजिखुकालंमि ॥ असंजंतोअ मुडिठं॥इ-
स्मेणकम्मजोगेणं ॥ जत्तंपाणंगवेसए ॥१॥ एदशवैकालिकनापांचमाअध्ययने कहुं इ-
त्यादिकविधिसूत्रकहीये तथा डुमपत्तयपंकुयए ॥ जहानिवरुहरायणाअच्चए ॥ एवं-
मणुआणजीविये ॥ समयगोयमामापमायए ॥ इत्युत्तराध्ययननेदशमाध्ययनेकहुं इ-
त्यादिकउद्यमसूत्रकहीये अने नरकनेविषे मांसरुधिरादिकवर्णवीकहेवा यथा ॥ उत
राध्ययनेमृगापुत्रअध्ययनमां तथा सुयगरांगना नरकविजत्तिअध्ययनमां तेपरमार्येमां-
सादिक नथी पणजयसूत्रठे यतः नरएसुमंसरुहिराइ ॥ वजंपसिद्धिमिचेणं ॥ जयहेउ-

इहरतेसिं ॥ विडवियपावउततयं ॥१॥ इत्यादिक जयसूत्र यथा रुक्मिणिय समिद्धा-
 त्यादिकउववाइ झाताधर्मकथाप्रमुखनेविषे प्रायेंसूत्रे तेवर्णवसूत्रे वली इवेसिंठन्ह-
 जीवनिकायाणं मेवसयंदंरुसमारंजेज्जा इत्यादिक ठजीवनिकायना रक्क प्रमुखआचा-
 रांगादिकसूत्रनेविषे तेउत्सर्गसूत्रजाणवा तथातेदग्रंथतेप्रायें अपवादसूत्रे अथवा न-
 वालजिज्जानिउणंसहायं॥ गुणाहियं वागुणउसमंवा ॥ इकोविपावाइविवज्जयंते ॥ विहरि-
 ज्जकम्मेसुसज्जमाणो ॥ इत्यादिक अपवादसूत्रजाणवा तथा जेमां उत्सर्ग अने अपवाद
 साथेकहेवाय तेतुजयसूत्रकहीयें जेम अट्टझाणाजावे समंअहिआसियवउवाहि ॥
 तप्रावंमिडविहिणा ॥ पक्रियारपवत्तणंनेयं ॥१॥ इत्यादिकअनेकप्रकारना खसमय पर-
 समय निश्चय व्यवहार ज्ञानक्रियादिक नानाप्रकारें नयमतनाप्रकाशक सूत्रनाजेजेद
 तेअविवादपणेके०जेमांजगडोनजठे एरीते खस्थानकें अर्थथीजोराय ॥ ११ ॥

एहेजेदजाण्याविना ॥ कंखामोहलदंत ॥ जि० ॥ जंगंतर

प्रमुखेकरी ॥ जाण्युंजगवइतंत ॥ जि० ॥ तुऊ० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ तोएपूर्वोक्तजेद जाण्याविना जंगंतरप्रमुखेकरीने कंखामोहके०मिथ्यात्वमो
 हनीने लहंतके०वेदे एमजगवतिसूत्रमां तंतके०निश्चैजाण्युंते एटले एजावजेसूत्रतो
 विविध आशयनाहोय तेआशयनीजेवारेंमाखमपडे तेवारें मनमां शंकाउपजेकेआखरं
 के आखरंएवीशंकाथायअनेजेशंका तेमिथ्यात्वमोहनीथाय तथाचोक्तंजगवत्यंगे प्रथम-
 शतके तृतीयउद्देशके अष्ठिणंजंतेसमणाविनिग्गंथाकंखामोहणिज्जं कम्मंवेदेति हंताअ-
 ठिकहणंजंतेसमणाविणिग्गंथा कंखामोहणिज्जं कम्मंवेदेतिगोयमा तेहिंतेहिंनान्तरेहिं
 दंसणंतरेहिं चरित्तंतरेहिं खिंतंतरेहिं पवयणंतरेहिं पावयणंतरेहिं कप्पंतरेहिंमयंतरेहिं
 मतंतरेहिं जंगंतरेहिं णयंतरेहिं णियमंतरेहिं पमाहिंणंतरेहिं संकित्ता कंखित्ता विति-
 गिठता जेयसमावन्ना कलुसमावणा एवंखलुसमणा निग्गंथाकंखामोहणिज्जं कम्मंवे-
 देतिइति एनासमाधान जगवतिनीवृत्तिथी जोइलेजो तेमाटेटीकाप्रमुखअर्थ जाण्याधीज
 सर्वसमाधानथाय आम्नायपामियें पण केवल सूत्रेंज नपामियें इहां जंगंतरप्रमुखेकहुं ते
 मध्यग्रहणेआद्यंतयोर्ग्रहणमितिन्यायात् णाणंतरेहिं पदपणखेवा ॥ १२ ॥

परिवासितवारीकरी ॥ लेपनअशनअशेष ॥ जि० ॥ कारण

थीअतिआदर्या ॥ पंचकलपउपदेश ॥ जि० ॥ तुऊ० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ परिवासितके०रात्रें वासीराखवुं तेवारीकरीके०वारीने एटले मुनिने संनि-
 धिमात्रे पणराखवुं ते रात्रें नघटे एहुं शुंतेकहेदे लेपनके०विलेपन अथवा कुसुमवा-
 सिततेलप्रमुख अने अशनके०आहारतथाअशेषशब्देंप्रमुख खेवा तेवारीने वली कार-

णथी अतिके०अत्यंतकारणे आदस्यांके०तेमुनियेंअंगीकारकस्यां पटले वासीराख-
वानी मुनिने आझाकरी तेपंचकदपग्रंथनो उपदेशे उपलक्षणथी निशीथनेविषे पण
कहुंढे यतः ननुउषधादिसंनिधिःक्रियतेनवा उच्यते उत्सर्गेणनकदपते कारणेतुजवत्य-
पि तथाहिवोष्ठिन्नमंरुबनांमयडुज्जोयणज्यंतरलंगमघोसाइनडितडतुरिएकजेनलप्र-
इअउतडडिन्नमंरुबेउसह्गणोपरिवासिज्जइइतिनिशीथे तेमाटे एकारणादिक प्रकार
तेटीकाप्रमुखविना जणाथनही ॥ १३ ॥

वर्षागमननिवारीउं ॥ कारणेंजाण्युतेह ॥ जि० ॥ ठाणेंगे

श्रमणीतणुं ॥ अवलंबादिकजेह ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ वर्षागमनके०चोमासानेकाळे विहारकरवानुं निवाखुंढे श्रीठाणांगना बीजा-
उद्देशामध्ये यतः णोकप्पतिनिगंगंठाणंवा निगंगंठीणंवा पढमपाउसंमिगामाणुगामं०दुत्ति
जित्तपइति तथा कारणेजाण्युतेहके०तेजवर्षाकालमां कारणथी विहारकरवानी आझा
करी तेपणठाणांगसूत्रना पांचमा ठाणाना बीजा उद्देशामांकहुंढे यतः पंचहिठाणेहि-
कप्पतितंजयंसिवा दुज्जिक्कंवा जावमइतावाआणारिएहि इतितथातत्रैववासावासंपज्जो-
सवियाणं नोकप्पइ निगंगंथाणंवा निगंगंथीणवागामाणुगामं०दुइज्जितंएवंपंचहिठाणेहिं
कप्पतितं णाणठयाए दंसणठयाए चरित्तठयाए आयरिय उवश्चाएवा संविमुजेज्जा
आयरियउवश्चायाणवा वडिता वैथावच्चकरणयाएइति वल्लीएजश्रीठाणांगनेविषे श्रम-
णीके०साध्वीने अवलंबनके०आलंबेतो प्रजुनी आझा अतिक्रमेनही यतः पंचहिठा-
णेहिंसमणेनिगंगंथे निगंगंथि गेन्हमाणेवा अवलंबमाणेवा णातिक्रमठतंनिगंगंथिचणं
अन्नयरे पसुजातितेवा पक्खिजातिएवा उरूतेज्जातत्थनिगंगंथे निगंगंथि गेन्हमाणेवा
अवलंबमाणेवा णाइक्कमइनिगंगंथे निगंगंथि दुग्गंसिवा विसमंसिवा पक्खलमाणिंवा
पवडमाणिंवा गेन्हमाणेवा अवलंबमाणेवा णाइक्कमइनिगंगंथे निगंगंथि सेयंसिवा पं-
कंसिवा पणगंसिवा उदगंसिवा उकुमाणिवा उवुज्जमाणिवा गेन्हमाणेवा अवलंबमा-
णेवा णातिक्रमइ निगंगंथे निगंगंथि णावश्चारुहमाणेवा उरुंजमाणेवा जावणातिक्रम
निक्खत्तइत्तं जक्खतिठंजावजत्तपाणपडियाइत्तिकतं निगंगंथे निगंगंथि गेन्हमाणेवा अव-
लंबमाणेवाणातिक्रमइ इत्यादि एउपलक्षणथी साधुसाध्वी एकस्थानके जेलावसे ए-
वापणआलावा श्रीठाणांगमध्येढे तेकेटलाक लखाय अने वल्लीनवमेठाणे ब्रह्मचेराकह्या
तेमांछीनाअंगोपांग जोवानही तथा जीतने आंतरे वसतुंनही एमकहुं तेवाततो प्र-
सिद्धे ढे माटे प्रतिपद्दीआलावो उपाध्यायजीयें संजाखोनही तेथी अमे लख्यो पण
नही तो वृत्यादिकविना केम बंधबेसेइतिजावः ॥ १४ ॥

आधाकर्मादिकनही ॥ बंधतणोएकंत ॥ जिन० ॥ सुयगडे
तेकेमघटे ॥ विणवृत्त्यादिकतंत ॥ जिन० ॥ तुळ० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ आधाकर्मी आहारकरवो ते नहीके०नथीकह्यो बंधतणोएकंतके०कर्मबंधनो एकांतनथी एटले एजावजे श्रीसुयगडांगसूत्रमध्ये आधाकर्मी आहारकरतां कर्मबंधाय पणखरं अने वली नबंधाय एम पण कहुं तेकेमघटे यतः आहागडाइजुंजंति ॥ अणमणैसकम्मुणा ॥ उवलिचेवियाणिज्जा ॥ अणुवलिचेतिवापुणो ॥१॥ एतेहिंदोहिंठाणेहिं ववहारोणविज्जाइ ॥ एतेहिंदोहिंठाणेहिं ॥ आषायारं तुजाणए ॥ २ ॥ एसुयगडांगना २१ माअध्ययनेडे माटेएवीवातोते टीकाप्रखविना सूत्रकेमस्पष्टथाय ॥१५॥

विहरमानगणधरपिता ॥ जिनजनकादिकजेइ ॥ जिन० ॥ क्रम
वलीआवश्यकतणो ॥ सूत्रमात्रनहीतेइ ॥ जिन० ॥ तुळ० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ वली विहरमानके०विचरता वीसतीर्थकर तथा तेओनागणधर अने तेओना पिता उपलक्षणथी माता लंडन नगरी विजय परिवार केवलीप्रमुख तेसूत्रमां जडेनही अथवा जेम वीस विहरमानना गणधर तेमज उपलक्षणथी ऋषजादिकना गणधरपण सर्वसूत्रमां नथी तथागणधरोना पिताप्रमुख सूत्रमात्रेनथी तथा जिनके० चोवीसतीर्थकरना जनकादिके० मातापिता उपलक्षणथी बीजोपणपरिवार तेसर्व सूत्रमां नथी ते आवश्यकदिक माने तोज जडे वली आवश्यकजे उन्नयटंक पडिकमणुंकरवुं तेहनोजे क्रमके०अनुक्रम ते जे अमुक पढी अमुक कहेवुं इत्यादिक सूत्रमात्रनहीके० मात्रएकलासूत्रमां नलाजे एवी घणीवातोडे तेकेटलीलखाय पण प्रकरण निर्युक्त्यादिक माने तोपारपडे नहीतो गोथांज खाय ॥ १६ ॥

अर्थविनाकेमपामियें ॥ जावसकलअनिबइ ॥ जि० ॥ गुरु
सुखवाणीधारतां ॥ होवेसर्वसुबइ ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ वली अर्थके०टीकाप्रमुखविना केमपामियें सकलके०समस्त अनिवरुके० अणीवरुं तेधुरथी ते ठेसालगें सर्ववात केमजडे सूत्रमांतोलगारेक नाम मात्र कहे संपूर्णतो टीकाप्रमुखमां लाजे अथवा अनिवरुके०सूत्रमांनथी बंधाणा एवा जावतो घणा रखाठे अत्यंत थावरमांथी आवीजेम मरुदेवाजी मोकेंगयां इत्यादिक वगर बांध्या पांचसो आदेशठे तेसर्व केवल सूत्रेज केवीरीति गम्यमान थाय तेमाटे गुरुआदिकना मुखनी वाणी सांजलीयें जे संप्रदायिक होय तेभारतांथकां होवेसर्वसुबरुके० सर्वसुवरुथाय सुयुक्तिवंतथाय ॥ १७ ॥

पुस्तकअर्थपरंपरा ॥ सघलीजेहनेहाथ ॥ जि० ॥ तेसुवि
हितअणमानतां ॥ केमरहेसेनिजआथ ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ पुस्तक जेअंगोपांगादिक अक्षरन्यासरूप अर्थटीकाप्रमुख परंपरा तेसर्वजेने हाथेठे एवाजे सुविहित शुद्धमार्गना प्ररुपनार एटखे अंगीकार कख्याविना केम रदेशे ? निजआथकेपोताना लक्ष्मी तेशीरीते रदेशे ॥ १८ ॥

सद्गुरुपासेशिखतां ॥ अर्थमाहेनविरोध ॥ जि० ॥ हेतुवाद
आगमप्रते ॥ जाणेजेहसुबोध ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ १९ ॥

॥ तेमाटे खडंदपणुं टालीने सद्गुरुपासे विनयादिकेंकरीने सूत्रना अर्थ जे प्रमुख तेधारवां तेमां कांइविरोधनथी पण तेमूर्खलोक एमजाणेठेजे सूत्रमां विरो ! अने अर्थमां विरोधठे ते खोटुंठे. गुरुमुखे शीखतांथकां कांइ विरोध ठेजनाही तथा एरीते गुरुपासे धारतां हेतुवाद कहेतां कारणनिमित्तवाद एहवो आगमजे सिद्धांत तेनेजाणे जेथकीसुबोधकेपंचलोबोधथाय ॥ १९ ॥

अर्थमतजेदादिकें ॥ जेहविरोधगाणत ॥ जि० ॥ तेसूत्रे
पणदेखशे ॥ जोजोशेएकंत ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ २० ॥

अर्थ ॥ वली अर्थकेपटीकाप्रमुखनेविषे मतजेदादिकेंकेपकोशमतजेदे कोइ वाचनां-रजेदे जेदपणुं देखीने जे विरोध गणेठे अने कहेठेजे टीकाप्रमुख विरोधीठे मखती नथी तोकेम मानीयें तेहने कहेठेजे जेप्राणी टीकाप्रमुखमां विरोधपणुं जोशे तेसूत्रमांपण विरोधपणुं देखशे जोएकांते निश्चेकरी जोशे तो सूत्रमां पणघणो विरोधठे तेकेम नथीजोता इतिजावः ॥ २० ॥

संहरताजाणेनही ॥ वीरकहेएमकल्प ॥ जि० ॥ संहरतां
पणनाणनो ॥ प्रथमअंगठेजल्प ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ हवे तेज सूत्रना विरोधिपणाने देखानेठे जे देवानंदानी कुखथी लेइने त्रिसलादेवीने कुखे संहरताकेपसंख्या तेसंहरतां वीरस्वामीयें जाणयुंनही एमश्रीकल्पसूत्रमां कहुंठे यथा ॥ साहरिखिस्सामित्तिजाणइ ॥ साहरिखमाणेनजाणइ ॥ साहरिमित्तिजाणइ इतिपाठात् तथा वीरस्वामीने हरणगमेषीथे संख्या तेअवसरे प्रथम अंगजे श्रीआचारांगतेमां ज्ञाननो जल्पकेपशब्दठे एटखे एजावजे संहरतां थकां प्रजुयेंजाणुं एमकहुंठे तथाचतत्सूत्रं साहरिखिस्सामित्तिजाणइ साहरिमित्तिजाणइ साहरिखमाणेविजाणइ सेसमणोडसोइतिपंचदशेजावनाध्ययने इतिविरोधः ॥ २१ ॥

रूषजकूटअमजोयणो ॥ जंबूपन्नत्तिसार ॥ जि० ॥ बारव
लीपाठांतरे ॥ मूलकदेविस्तार ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ वही रूषजकूटनुं आठयोजन मूलविस्तारते एमजंबूद्वीपपन्नत्तिसूत्रमां कहुंते
यतः एवणंसजकूडेनागकूरेपन्नते अछजोयणाइंउठ्ठं उच्चत्तेणं दोजोयणाइं उवेहेणंमूले
अछजोयणाइंविस्कंजेणंमश्चेठजोयणाइंविस्कंजेणं उवचिचत्तारिजोयणाइं विस्कंजेणंइत्या-
दिक जंबूद्वीपपन्नत्तिनोपाठे सारकेप्रधान एहवी जंबूद्वीपपन्नत्तिकहेते गाथानोअ-
र्थअन्वयकरी करियें एटखे एकपाठतो ए कह्यो वही एज जंबूद्वीपपन्नत्तिमां पाठांतरे
बीजोपाठे तेमां बारजोजन मूळेंविस्तार कह्योते तैकेम मळे एकज सूत्रमां वेपाठशा?
सर्वज्ञाना ज्ञानमांफेरनथी तोसंदिग्धवचन केमहोय इति जावः तथाचतत्पाठः मूलेवा-
रजोयणाइंविस्कंजेणं मश्चेअछजोयणाइंविस्कंजेणं उप्पिचत्तारिजोयणाइंविस्कंजेणंइत्या-
दिकपाठजो जो केवलसूत्र मेळवी आपजो ॥ १९ ॥

सत्तावनसयमद्विने ॥ मण्णनाणीसमवाय ॥ जि० ॥ आठ
सयाज्ञाताकहे ॥ एतोअवरउपाय ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ २३ ॥

अर्थ ॥ श्रीमद्विनाथस्वामीनें सत्तावनसो मनपर्यवज्ञानी श्रीसमवायांगसूत्रमध्ये
कह्याते यतः मद्विस्साणंअरहंतोसत्तावन्नमणपज्जवन्नाणीसयाहोत्ताइति ॥ तथा श्रीज्ञा-
तासूत्रमध्ये मद्विनाथस्वामीनेज आठसो मनपर्यवज्ञानी कह्याते यथा अछसयामणप-
ज्जवनाणीणं एम श्रीसमवायांगसूत्र तथाज्ञातासूत्र मधुनहीएविरोध एतो अवरउपा-
यके० एमेखववानो उपायतो अन्यजते तेतो गीतार्थज्ञानीजाणे ॥ २३ ॥

उत्तराध्ययनेस्थितिकही ॥ अंतरमुहूर्त्तजघन्य ॥ जि० ॥ वेदनी
यनीबारते ॥ पन्नवणामांअन्य ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ २४ ॥

अर्थ ॥ तथा श्रीउत्तराध्ययनसूत्रमध्ये वेदनी कर्मनी स्थिति जघन्य अंतरमुहूर्त्त
कहीते यतः उदहिसरिनामाणं तीसश्कोमाकोमिळ उकोसियाछिइहोइ ॥ अंतोमुहुत्तं
जहन्निया ॥ १॥ आवरणिश्चाणपुण्हं पि ॥ वेयणिश्चेतहेवय ॥ अंतराएयकम्मंमि ॥ तिइए
सावियाहिया ॥ १॥ इत्युत्तराध्ययनअध्ययन ३३ मांमध्ये कहुंते. वही तेजवेदनी कर्मनी
बारमुहूर्त्तजघन्यस्थिति श्रीपन्नवणासूत्रमध्येकहीते यथा ॥ सायावेयणिवस्स ॥ इरिया
वहियवंधगंपपुच्च ॥ जहन्नमणुकोसेणं ॥ दोसमयासंपराश्य ॥ बंधगंपपुच्चजहन्नेणं ॥ बार
समुहुत्ताउकोसेणं ॥ पणरससागरो ॥ वमकोमाकोमिळ ॥ इत्यादिपन्नवणामध्येकहुं तो
तेउत्तराध्ययननीसाथेमधुनही माटे विरोध तेतोअन्यके०जुदीजवातते ॥ २४ ॥

अनुजोगद्वारेकह्या ॥ जघननिखेपाचार ॥ जि० ॥ जीवा
दिकतोनविघटे ॥ डव्यजेदआधार ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ २५ ॥

अर्थ ॥ वही श्रीअनुयोगद्वारसूत्रनेविषे एम कबुंठे के जेवस्तुना जेटला निखेपा करवानी तारीबुद्धिथाय तेवस्तुना तेटला निखेपा तुं तिहांकरजे पण कदाचित घणा निखेपा तुं नजाणे तिहांपण चारनिखेपातो अवश्यकरजे एटले एमआव्युंजे जघन्यथी चारनिखेपातो सर्वत्रकरवा पणचारथीउठातोहोयजनही १ नाम २ स्थापना ३ डव्य ४ जाव एचार अवश्यकरवायतः जडयजंजाणिद्या निस्केवं निस्केवेनिरवसेसं ॥ जडवियन-जाणिद्या ॥ चडकयंनिस्केवेतड ॥ १ ॥ इत्यनुयोगद्वारसूत्रे तेवारे जीवादिकशब्दना निखेपा नविघटेके०घटेनही शामाटे जे डव्यनिखेपो जेदआधारके०जिज्ञ आधारेथाय केमके जेजावनुंकारण तेडव्य तेवारे जीवनो डव्यनिक्षेपो केमथायजेजावजीवथवानुं कारणहोय तेडव्यजीव कहेवाय तेतोज्ञानादिक गुणेहीणतो जीवहोयनही दवंपद्य-वविद्युं ॥ दवविजुयायपद्यवानडि ॥ इतिवचनात् तेमाटे मंडूखनी जटाना चारनी पेठे समस्तधर्मरहित कोइपदार्थजनथी तोएडव्यनिक्षेप जीवादिकमां शून्यठे आदि शब्दथी बीजापणजीवादिकहलीजीयें जेम डव्यदेवमुनिराजनैकहियेंतेमडव्यजीवकोने कदेशेतेनासमाधानतोपंचांगीप्रमुखथीनीकले अत्रार्थेतत्त्वार्थवृत्तिजो जों ॥ २५ ॥

एमबहुवचननयंतरे ॥ कोइवाचनाजेद ॥ जि० ॥ एमअर्थें
पणजाणीयें ॥ नविधरीयेंमनखेद ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ २६ ॥

अर्थ ॥ एरीते बहुके०पणा सइकमोगमेवचनविरोध अल्पबुद्धिवालाने लागे एवा पाठ सूत्रमध्येठे तेकोइ स्थानकें नयजेदजेदेव्याख्याहोय अने कोइस्थानकें वाचनाजे-दके०वल्लजी तथा मथुरी एवे वाचना थइ तेथीजेदथयो एमउपलक्षणथीमतांतर प्र-मुख छिपिदोष पणलइये एवीरीते जेमसूत्रमांजेदठे तेमज अर्थेंके०टीकाप्रमुखनेविषे पण नयांतरेकरी वाचनांतरेकरी कोइस्थानके जेदआवे तेमाटे टीकाप्रमुख देखीने मनमांखेदनधरीयें सूत्रतथाअर्थबराबरठे ॥ २६ ॥

अर्थकारथीआजना ॥ अधिकाशुजमतिकोण ॥ जि० ॥ तोळे
अमियतणेनहि ॥ आवेकहियेंदूण ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ २७ ॥

अर्थ ॥ अर्थकारके०जेनिर्युक्तिकार टीकाकार तेथकी आजनाजेआधुनिकमां अ-धिकाशुजमतिनाधणी कोणथया एटले एजावजे समुद्रजेवीबुद्धिनाधणी टीकाकारतथा चौदपूर्वनाधणीनिर्युक्तिकार तेथी शुजमतिकोणथया एटले शुजमतिनहीज थयाइति

જાવઃ લોકમાંઝલાણોઢે જે લાંઠના લાનાર તેરીતના ષ્ણુજમતિજાણવા પણ કોશ્કાલે
લૂણજેનીમક તેઅમૃતને તોલે આલેનહી ॥ ૧૭ ॥

રાજાસરિલુંસૂત્રલે ॥ મંત્રીસરિલોઅર્થ ॥ જિ૦ ॥ ઇમાંએકે
દેલીઝ ॥ દિયેસંસારઅનર્થ ॥ જિ૦ ॥ તુઝ૦ ॥ ૧૮ ॥

અર્થ ॥ તેમાટે રાજાસરિલુંકેચક્રવર્તિ લરાલરસૂત્રલે અને મંત્રીસરિલો અર્થલે ષ-
ટલે રાજાનોઆશય મંત્રી જાણે તેમ સૂત્રનોઆશય અર્થકારકદે લીજો કોશ્સૂત્રનો
આશય જાણેનહી ઇમાંકેબેલુમાંથી એકેદેલીઝકેએકને નિંદતાંથકાં દિયેસંસાર
અનર્થકેસંસારનોઅનર્થઆપે જલપરંપરાલધારે ॥ ૧૮ ॥

જેસમતોલેઆચરે ॥ સૂત્રઅર્થસૂપ્રીતિ ॥ જિ૦ ॥ તેતુઝક
રુણાયેલરે ॥ સુલજશનિર્મલનીતિ ॥ જિ૦ ॥ તુઝ૦ ॥ ૧૯ ॥

અર્થ ॥ માટેજે આત્માર્થિપ્રાણીતે સૂત્ર તથાઅર્થ લેલુને સમતોલે સરિલ્લીરીતે અંગી-
કારકરે પ્રીતિરાલે અલજ્ઞાનકરે તન્મયકરીજાણેતેપ્રાણીદેપ્રજુતમારીકરુણાકેદયાયે
કરીને સુલતેનિરાલધપણું અનેજશકીર્તિ તથાનિર્મલજે નીતિકેન્યાય તે લરેકેપામે
॥ ૧૯ ॥ હલે દશમી ઢાલકલેલે તેને નલમી ઢાલસાથેલ સંલંધલે જેલૂલઢાલમાં સૂત્ર
તથાઅર્થમાં એકની હીલનાકરેતો તેનેસંસાર લધેલમ કલું તેસૂત્રતથાઅર્થ તો જ્ઞાન
લ્લરુપલે લાસ્ટેલદશમીઢાલમાંજ્ઞાનલુંલર્ણનકરેલે ॥

॥ ઢાલદશમી ॥

॥ આપલંદેલલીલાલલલરે ॥ યદેશી ॥

જ્ઞાનલિનાજેલીલનેરે ॥ ક્રિયામાંલેલોલરે ॥ કર્મલંધલેલેલથી
રે ॥ નહિસમસુલસંતોલરે ॥ ૧ ॥ પ્રજુતુલવાણીમીઢમીરે ॥
સુઝમનસેલેજસુદાયરે ॥ અમીયસમીમનલધારતારે ॥ પાપ
તાપલવિજાયરે ॥ પ્રજુતુલવાણીમીઢમીરે ॥ ૨ ॥ ઇઆંકણી

અર્થ ॥ જ્ઞાનલિના જેલીલ કેલલક્રિયાલુલિલે તેમાં ઘણાલોલની લત્પલિલે તેઅજ્ઞા-
નક્રિયાથી કર્મલંધજથાયલે પણસમસુલસંતોલકેસમતાનાસુલ જેમાં પરજાલની ફેલ્લા
નહી ઇહલો જેસંતોલલે અજ્ઞાની ક્રિયાકરતોહોય તેલ્લને થતો નથી યતઃ નાણુલેલિં
લિલ્લિણા ॥ કિરિયાસંસારલલ્લુણીજણિયા ॥ ધમ્મરુલ્પહલમિત્તા ॥ નાણસમેયાસયાલુજ્ઞા
॥ ૧ ॥ ઇયોગની લીસીમધ્યે કલુંલેમાટે લેલ્લામી તમારીલાણી ઘણીજ મીઢીલાલેલે મા-

रामनमांसेहेज सोहायते पणकोइना बलात्कारधीनही तेअमृतसरिखीतमारीवाणीने मनमांधारतांथकां पापरूप तापकेणुस्रता तेसर्वमटीजायनेशीतलताथाय ॥ १ ॥

लोकपंतिकिरियाकरेरे ॥ मनमेलेअन्नाणरे ॥ जवइहानाजो रथीरे ॥ विणशिवसुखविन्नाणरे ॥ प्रजु० ॥ मुकु० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ लोकपंतिकेणुलोकनी हारमां लोकानुजायी क्रियाकरे मनमेलेकेणुशुद्ध अ-
ध्यवसायविना अन्नाणकेअज्ञानीजीवते जवजे संसार तेनीइहाना जोर थकी एटले बहुलसंसारीजीवते शिवसुखना विज्ञानविना एटले जेक्रियाकरे तेपण ज्ञानविना जशमानप्रतिष्ठानेअर्थेकरे ॥ ३ ॥

कामकुंजसमधर्मनुरे ॥ मूलकरीएमतुढरे ॥ जनरंजनकेवल लहेरे ॥ नलदेशिवतरुगुढरे ॥ प्रजु० ॥ मुकु० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ कामकुंज सरिखो मोक्षसुखनोआपनार एवोजेधर्म तेनुंयशमानादिक तुह मूलकरीने तेप्राणीकेवल जनरंजनकेणुलोक रीके एटकुंज फलपामे पणअज्ञानक्रियाथी मोक्षरूपजेवृद्ध तेनो गुढकेणुगुढो उपलक्षणथी फललक्ष्ये तेनपामे ॥ ४ ॥

करुणानकरेहीननुरे ॥ विणपणिहाणसनेहरे ॥ द्वेषधरं तातेहसुरे ॥ हेठाआवेतेहरे ॥ प्रजु० ॥ मुकु० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवे षोडशकमां पांचगुण आशयविशेष देखाड्याते यथातृतीयषोरुशके १ प्रणिधि २ प्रवृत्ति ३ विघ्नजय ४ सिद्धि ५ विनियोग जेदत्तःप्रायःधर्मज्ञैराख्यातःशुजा-
शयःपंचधा त्रिविधौ एपांचजेद अन्वयरीतें श्रीहरिचंद्रसूरियें देखाड्याते ते श्रीजशो-
विजयउपाध्यायजी व्यतिरेकेंदेखाडेतेमांप्रथमप्रणिधाननामाआशयकहेते जेहीनके
पोताथकी हीणगुणीते एटले हीणगुणगणेवतें तेहनी करुणानकरे विणपणिहाणसने-
हकेप्रणिधाननामाआशयविशेषना सनेहविना हीननीकरुणानकरे बढीहीनगुणी ऊ-
परद्वेषकरतांथकां जेएमांशागुणते इत्यादिक द्वेषधरतां तेपोतेज हेठाआवे ॥ ५ ॥

एककाजमांनविधरेरे ॥ विणप्रवृत्तिथिरजावरे ॥ जिहांतिहांमो होडुंघालतारि ॥ धारेढोरस्वजावरे ॥ प्रजु० ॥ मुकु० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवे प्रवृत्तिनामाआशय वखाणेते विणप्रवृत्तिकेप्रवृत्तिनामागुणविना एक काजमांकेएकजेधर्मकार्यमांड्युं तेमां नविधरेकेणराखे थिरजावकेथिरताजाव एट-
लेएककाजमां थिरनही अने प्रारंजितकार्यमां तेवोप्रयत्ननही एमपण समजवुं जिहां तिहां मुखघालतो एटले जेधर्मस्थानक मांड्युंते तेमूकीने अकालें फलवांते अनेअका-

लेंफल वांढवुंते तत्त्वशीआर्त्तध्यानढे तेवारे जिहांतिहां मोहोडुं घालतां ढोरनोस्वजा-
वधरेढे जे खावा मूक्युंहोय तेमूकीने बीजामां मुखघाले ॥ ६ ॥

विनाविघनजयसाधुनेरे ॥ नविअविघ्नप्रयाणरे ॥ किरियाथी
शिवपुरीहोयेरे ॥ केमजाणेअन्नाणरे ॥ प्रजु० ॥ मुऊ० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवेत्रीजो विघ्नजय बतावेढे विघनकेअंतराय तेनो जयकेजीतवुं तेविघ्न-
जयनामागुणविना साधुने मात्रक्रियार्येंकरी अविघ्नप्रयाणकेमथाय एटले मोक्षमार्ग
अविघ्नप्रयाणे केमसधायेंमाटेविघ्नजयविना साधुनेक्रियाथी अविघ्नप्रयाणे शीवपुर
नहोय ए वातो अज्ञानी केमजाणे हवेविघ्न तथाविघ्ननोजयदेखाडेढे ॥ ७ ॥

शीततापमुखविघनढेरे ॥ बाहेरअंतरव्याधिरे ॥ मिथ्यादर्श
नएहनीरे ॥ मात्रामृडमध्याधिरे ॥ प्रजु० ॥ मुऊ० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ तेविघ्नना जेदत्रणढे १ हीनविघ्न २ मध्यमविघ्न ३ उत्कृष्टविघ्न एमां ही
नविघ्नते जेमधर्मकरतां शीतकेटाढवाए तथातापकेतरुकोलागे तेधर्ममां विघ्नढे
तथा बाह्यव्याधिके रोगज्वरकासश्वासप्रमुख जे शरीरना रोगते मध्यमविघ्नकहियें जे
माटे टाहाड तथातडका करतां शरीरना रोगतेविशेषविघ्नकरे तथात्रीजुंउत्कृष्टविघ्न
तेअंतरव्याधि मिथ्यादर्शनके मिथ्यात्वमोहनीय ए उत्कृष्ट धर्ममां विघ्नढे जेमाटे ध-
र्मकरतां जो मिथ्यादर्शननो उदयथइ जायतो धर्ममां महोदुंविघ्नथाय ए विघ्नपूर्वें जे
बेविघ्नकहां तेकरतांएआकरं विघ्नढे माटे उत्कृष्टविघ्नकहुं जेममार्गमां चालतां जघ-
न्यमध्यम अनेउत्कृष्ट एत्रणविघ्नढे मार्गमांकांटा लागेते जघन्यविघ्न, मार्गमां ज्वरप्रमु-
खतेमध्यमविघ्न, मार्गमां दिग्मूढथायतेउत्कृष्टविघ्न तेमधर्ममांण पूर्वोक्तत्रणविघ्नजा-
णवां तेनीमात्राके प्रमाणकहेढे मृडुके हीन मध्यके मध्यम अनेअधिके उत्कृष्ट
एमअनुक्रमे जोरुवां ॥ एतोविघ्नदेखाड्यां हवेविघ्नजय अनुक्रमेंदेखाडेढे ॥ ८ ॥

आसनअशनजयादिकेरे ॥ गुरुर्योगेंजयतासरे ॥ विघनजो
रणविटलेरे ॥ वगरज्ञानअन्यासरे ॥ प्रजु० ॥ मुऊ० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ आसनके वीरासनादिकेकरी पूर्वोक्त शीततापादिक विघ्ननो जयकरे तथा
अशनएटले आहारेंकरी पूर्वोक्त ज्वरप्रमुखविघ्ननोजयकरे तथा गुरुर्योगेंकरी पूर्वोक्त
मिथ्यादर्शनरूपविघ्ननो जयकरे केमके गुरुर्योगें समकितपामेज एविघ्ननुंजोर तेज्ञाना-
न्यासविना टलेनही माटेज्ञानान्यासें परिणाम दढराखे शीततापप्रमुखमां चलेनही
अनेज्वरप्रमुखमां कृतकर्मअहियासे एटले एमजाणे जेमारांतुदयेआव्यां कर्मजोगडुं
तथा मिथ्यात्वनुंजोरढते ज्ञानेसम्यक्जिनवचनजावे ॥ ९ ॥

विनयअधिकगुणसाधुनोरे ॥ मध्यमनोउपगाररे ॥ सिद्धिवि
नाहोवेनहीरे ॥ कृपाहीननीसाररे ॥ प्रभु० ॥ मुकु० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवे सिद्धिनामाआशय वखाणेढे जेपोताथकी अधिकगुणवंतासाधुनो वि-
नय तेसिद्धिनामाआशयविशेष आख्याविना होयनही तथा मध्यमके० मध्यमगुणवं-
ताहोय तेने उपकारकरे तेपण सिद्धियोगविना होयनही अने हीननीके० पोताथी
हीनगुणी तेनी सारके० प्रधान कृपाके० दयातेपण सिद्धियोगविनानहोय ॥ १० ॥

विणविनियोगनसंजवेरे ॥ परनेधर्मेयोगरे ॥ तेहविनाज
नमांतरेरे ॥ नहिसंततिसंयोगरे ॥ प्रभु० ॥ मुकु० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवे विनियोगनामापांचमोआशयवखाणेढे विनियोगनामागुणविना परजी-
वने जेधर्मेजोडुं तेयोग नसंजवेके० नहोय तेविनाके० तेहविनियोगविना जनमांत-
रेके० परजवनेविषे संततिके० परंपरानो संयोगते नहीके० नहोय एटखे सिद्धनुंकार्य
तेविनियोगढे तेयावत् सर्वसंवरथाय तिहांलगे धर्मपरंपरात्रूटेनही अनेजोविनियोग
नामागुण नथयोहोय तोत्रूटीजाय एसर्वगुणतेज्ञानविनानहोय ॥ ११ ॥

किरियामांखेदेकरीरे ॥ दृढतामननीनाहिरे ॥ मुख्यहेतुतेधर्म
नोरे ॥ जेमपाणीकृषिमांहिरे ॥ प्रभु० ॥ मुकु० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवे परमेश्वरनी वाणीमीठीढे तेवाणी स्तवनाछारें प्रभुनी स्तवनाकरे तेप्र-
भुनी स्तवनातो प्रभुजीनुं ध्यानकरियें एटखेते वीतरागनी स्तवनाजथइ तेप्रभुनुं ध्यान
बेजेदेढे एकसालंबन बीजुंनिरालंबन तेमां सालंबनते चक्रप्रमुखेंकरी जिनप्रतिमादि-
कनुंआलंबनकरीने समवसरणस्थजिनस्वरूपनुं ध्यानकरवुं ते तथा वीतरागना शुद्धनि-
रावर्ण आत्मप्रदेश समुदायने केवलज्ञानादिकस्वभावनुं ध्यानकरवुं तेनिरालंबनध्यान
कहियें शुद्धपरमात्मगुणध्याननिरालंबन इतिवचनात् हवेइहांतो सालंबनध्याननी वा-
तढे सालंबन केम थायतेकहेढे जेजुदाजुदा जीवनी अपेकार्यें आठचित्तनो त्यागकरे
थके ध्यानथाय तेआठचित्तनानामकहेढे यष्टुकं चतुर्दशेषोडशके १ खेदो २ द्वेग ३
क्षेपो ४ हान ५ त्रांत्य ६ न्यमु ७ दुगा ८ संगैः ॥ युक्तानिहि चित्तानिप्रबंधतोवर्जयेन्मति-
मान् ॥ ११ ॥ ए आठचित्तने दोषेकरीने ध्यानकरीशकेनही तेमां प्रथम खेदनामा दोषक-
हेढे खेदके०थाक जेम पंथेहिंरुतांथाके तेनीपेरे खेददोषेकरी क्रियामां मननी दृढताके०
एकाग्रपाणुं तेनहोय एटखेक्रियामां प्रणिधाननरहे अनेजे प्रणिधान ते धर्मनोमुख्यहेतुढे
जेम करशण (खेती)मां पाणीते मुख्यहेतुढे तेमक्रियामां प्रणिधानते मुख्यहेतुढे ॥ १२ ॥

બેઠાપણજેઠપજેરે ॥ કિરિયામાંઝદેગરે ॥ યોગદ્રેષથીતે
ક્રિયારે ॥ રાજવેઠસમવેગરે ॥ પ્રજુઠ ॥ મુઠઠ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ ॥ હવે ઝદેગનામા બીજો દોષવશાણેઠે છેદવિનાપણ બેઠાંથકાં ઝદેગથાય તેનીપેરે ઝદેગદોષમાં પણજાણવું બેઠાંથકાં પણજેક્રિયા કરે તેમાં ઝદેગઠપજેતો તે ક્રિયાકરતાં તેપ્રાણીને સુખજેચિત્તનીપ્રસન્નતા તેકેમઠપજે જેવારે ક્રિયામાં ઝદેગથયો તેવારે દ્રેષઠપનો તેદ્રેષથી રાજાની બેઠનીપેઠે કથંચિત્ક્રિયાકરે વેગકેઠ ઝતાવલો કરે પ્વીરીતે રાજવેઠની પેઠે કરે તેને જન્માંતરે યોગીનાકુલને વિષેજન્મપણ નહોય અર્થષોઢશકમાંઝોશ્લેવો ॥ ૧૩ ॥

ઝ્રમથીજેદ્દનસાંઝરેરે ॥ કાંઈઅકૃતકૃતકાજરે ॥ તેદ્દથીશુઝ
કિરિયાથકીરે ॥ અર્થવિરોધિઅકાજરે ॥ પ્રજુઠ ॥ મુઠઠ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ ॥ હવે થયપિ ષોઢશકમાં ઝ્રાંતિનામા પાંચમો દોષકહ્યોઠે તથાપિ ઝપાધ્યાયજીયેંશ્હાંત્રીજોઝ્રાંતિનામા દોષવર્ણવ્યોઠે એમઅનાનુપૂર્વીપણ વ્યાખ્યાનનુંઅંગઠે હવે ઝ્રાંતિનો અર્થકહેઠે ઝ્રાંતિકેવસ્તુ અન્યહોય તિહાંઅન્યજાણે જેમ શુક્તિકા(શીપ)નેવિષે રજતની ઝ્રાંતિથાય તદ્દત્ત ઝ્રમેકરી જેવસ્તુ સાંઝરેનહી જેમ્ધર્મકૃત્યકહું અથવા નથીકહું ઝપલક્ષણથી મેંપાઠઝચ્છ્યો કે નથીઝચ્છ્યો ઇત્યાદિ તેશુઝક્રિયાથકી પણ અર્થવિરોધિ ઇવુંજે અકાજકેઠ્ઠષ્ટફલરૂપજેકાર્ય તે નથાય તેનેઅકાજકહિયે ॥ ૧૪ ॥

શાંતવાહિતાવિણહોવેરે ॥ જેયોગેઝઢાનરે ॥ ત્યાગયોગઠે
તેદ્દથીરે ॥ અણઠંઠાતુંધ્યાનરે ॥ પ્રજુઠ ॥ મુઠઠ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ ॥ હવે ઝઢાનનામાચોથો દોષવર્ણવેઠે ઝઢાનકેઠ્ઠચિત્તની અપ્રશાંતતા તથા મનપ્રસુલની ઝત્સુકતાથકી જેમ કોઈક પુરુષ મદિરાપ્રમુસ્થેકરી મદાવદ્બધયો હોયતેનીપેઠે જેયોગને ઝઢાનદોષેકરીને શાંતવાહિતાવિણહોયકેઠ્ઠશાંતવાહિતા ન હોય ષટલે જેક્રિયાકરે તેમાંઝદેગરહે પણ ઠરણનહોય તેક્રિયાકેવીઠે કે ત્યાગયોગ કેઠ્ઠત્યાગવાયોગ્યઠે પણતેદ્દથીકેઠ્ઠત્યાગયોગક્રિયાથી અણઠંઠાતું ધ્યાનકેઠ્ઠંઠાતું તજાતુંનથી ઇવું ધ્યાનઠે જેમ કોઈક પ્રાણીયેં દીઢાલીધીહોય અને સર્વથામૂલોત્તરગુણ નિર્વાહકરવા અસમર્થઠે તેપ્રાણીનેવિધિપૂર્વક જેમઆવકાચાર અદ્વાનોઝપદેશઆપીયેં તે લિંગ ત્યજવાયોગ્યઠે પણલોકની નિંદાપ્રમુસ્થેઅણઠંઠાતુંઠે ઝત્તંચઝપદેશમાલાયાં ॥ જહનતરસિધારેઠં ॥ મૂલગુણઝરંઝત્તરગુણંચ ॥ મોત્તૂંતોતિજૂમિં ॥ સુસાવગત્ત્વરતરાગં ॥ ૧૫ ॥

विचेविचेबीजाकाजमारे ॥ जाएमनतेखेपरे ॥ ऊखणतांजि
मशालिनुंरे ॥ फलनहीतिहांनिर्वेपरे ॥ प्रजु० ॥ मुऊ० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हवे पांचमो क्षेपनामादोषकहेढे जेक्रियामांमीहोय तेक्रियामां ववेववे
बीजाकार्यमां मनजाय तेखेपकहियेंऊखणतांकेणवारंवार उपाकेलीउपाकेली एवीजे शा-
लितेनुं निर्लेपकेणचोखुंफल नहीकेणथाय एटले एजावजे एकवार शालि उखेमीने
वावेतो फलथाय पणवारंवारउखेमीने वावेतो फलनथाय तेमझांवारंवार प्रारंजित
क्रियामूकीने अन्यक्रियामांमनजाय तेफलनपामे ॥ १६ ॥

एकजठामेंरंगथीरे ॥ किरियामांआसंगरे ॥ तेहजगुणठा
णैथितरे ॥ तेहथीफलनहीचंगरे ॥ प्रजु० ॥ मुऊ० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवे आसंगनामादोषकहेढे आसंगकेजेक्रियाकरतोहोय तेमां इदमे-
वसुंदरं एहवो जेरंग तेआसंगनामादोषकहीयें जोपणतेअनुष्ठानशास्त्रोक्तते तोपण तेमां
रंगनुंजे घरडे तेदोषरूपडे तेहजगुणठाणैथितिकेतेवेनेतेवेजगुणठाणेरहे पण आगळ
गुणठाणो वधेनही जेमश्रीमहावीरजपर गौतमस्वामीने जकिरागहतो तेथीतेजगुण-
ठाणै स्थितिरही पणमोहनीकर्मनुंउन्मूलनकरीने केवलज्ञानरूपजेफलते चंगकेभनो-
हर नथयुं माटे आसंगते दोषता जाणवी एअर्थषोडशकवृत्तिमांजोजो ॥ १७ ॥

मांमीकिरियाअवगणीरे ॥ बीजेठामेहर्षरे ॥ इष्टअर्थमां
जाणीथिरे ॥ अंगारानोवर्षरे ॥ प्रजु० ॥ मुऊ० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ हवे अन्यमुद्दनामा सातमो दोषकहेढे जेप्रारंजितकार्यथकी अन्यस्थानकें
हर्ष तेअन्यमुद्दोष जेमांमीकिरियाकेजेक्रियाकरेडे ते अवगणीकेतेनो आदरमूकीने
बीजेठामेहर्षकेबीजीक्रियामां हर्षराखे एटले चैत्यवंदनकरतोहोयने सामायकमां ह-
र्षकरे तेप्राणीने इष्टअर्थकेवांढितअर्थमां अंगारानोवर्षकेअंगारानो वरसादवरसेडे
एटलेमांकेलीक्रियामांजे अनादरडे तेसर्वदोषनुंमूलडे ॥ १८ ॥

रोगहोएसमजणविनारे ॥ पीडाजंगसुरूपरे ॥ शुद्धक्रिया
उडेदथीरे ॥ तेहवंध्यफलरूपरे ॥ प्रजु० ॥ मुऊ० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ हवे आठमो रोगनामादोष कहेढे तेपीडाजंगसुरूपकेपीडासुरूप अथवा
जंगसुरूप एससमजणविनाजेपदवे तेशुद्धक्रियाने जोडीयें तेवारेएवो अर्थथायजे सम-
जणविनाशुद्धक्रियानो उडेदकरे पण अशुद्धक्रियाकरेखरो तेवारे शुद्धक्रियाने पीडा
थयी अथवा शुद्धक्रियानोजंगययो एवे अर्थरोगनाथया एटले रोग दोषथके शुद्ध

ક્રિયાનો ઉદ્દેશ તે વિનાશકરે તેવંધ્યફલકે તે અશુદ્ધક્રિયા વાંકિયાફલરૂપથાય ॥૧૯॥

માનહાનીથીહુઃસ્વદિણે ॥ અંગવિનાજેમજોગરે ॥ શાંતોદાત્ત
પણાવિનારે ॥ તેમકિરિયાનોયોગરે ॥ પ્રજ્ઞ ॥ મુક્ત ॥ ૨૦ ॥

અર્થ ॥ યજ્ઞપર કહ્યાઆઠેદોષ રહિત જેહોય તેને શાંતાદિકગુણઆવે માટે એક
શાંતબીજોદાત્ત એવેગુણવલાણેહે તેમાનીપુરુષને જેમમાનની હાણીથાય ઇટલે હુઃસ્વ
ઉપજે તથાઅંગવિનાકે અંગોપાંગેહીન હોય અનેજોગની સામગ્રીમ્મીપ્રમુખ મલી હોય
તેજેમ ચિત્તને હુઃસ્વઆપે અથવાજેમ જોગની સામગ્રી મલીહોય તોપણ માન હાની-
થીકે પ્રમાણહીન અધિકા ઊઠા જોગવે તો હુઃસ્વઆપે તથાઅંગવિના પણ હુઃસ્વથાય
તેમ શાંતઅનેઉદાત્ત એવેગુણ આવ્યાવિના ક્રિયાનો યોગપણવો જાણવો ॥ ૨૦ ॥

શાંતતેકષાયઅજ્ઞાવધીરે ॥ જેઉદાત્તતેગંજીરરે ॥ કિરિયાદોષ
ત્યજીલહેરે ॥ તેસુખજશજરધીરે ॥ પ્રજ્ઞ ॥ મુક્ત ॥ ૨૧ ॥

અર્થ ॥ શાંતતેકહિયેંજે કષાયનોઅજ્ઞાવ અનેઉદાત્તતેગંજીરહોય એવાપ્રાણી જેહો-
યતે ક્રિયામાં લાગતા દોષત્યજીને લહેકેપામે તે ધીરકેધીરપુરુષ સુખનોઅને યશનો
જરકેસમૂહપામે ॥ ૨૧ ॥ હવેબદાલમાંશાંત તથા ઉદાત્તગુણવલાણ્યા તેશાંત ઉદાત્ત
ગુણતો ધર્મરૂપહે તેધર્મરૂપરત્નની યોગ્યતાકોનેહોય તેહુહામાંકહેહે ॥

॥ ઢાલ અગ્યારમી ॥

॥ દોહા ॥

એકવીસ ગુણ પરિણમે ॥ જાસ ચિત્ત નિતમેવ ॥

ધરમરતનની યોગ્યતા ॥ તાસ કહે તૂં દેવ ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ જેનાચિત્તમાં નિતમેવકેનિરંતર એકવીસગુણપરિણમ્યાહોય તેજીવને ધર્મજે
દેશવિરતિ સર્વવિરતિરૂપરત્ન તેની યોગ્યતાહોય એમ હેદેવ તમેકહોઠો એ એકવીસગુણ
ઢવ્યઆવકનાહે તેસંકેપેકહેહે ॥ વિસ્તારેઆગલકહેશે ॥

૧ સુહૃદનહી ૨ વલીરૂપનિધિ ॥ ૩ સોમ્મ ૪ જનપ્રિયજઘન્ય ॥

૫ ક્રૂરનહી ૬ ઝીરુવલી ॥ ૭ અસઠ ૮ સાર દક્ષિણ ॥ ૯ ॥

અર્થ ॥ ૧ કુદ્રમતિનહોય ઇટલે ગંજીરહોય ૨ રૂપનોનિધાનહોય ઇટલે પંચેન્દ્રિય સ્પષ્ટ
હોય ૩ સોમ્મ ઇટલે સૌમ્ય હોય તેસ્વજાવેઅપાપકર્મિંહોય ૪ જનપ્રિયજકેલોકને વલ્લજ
હોય તે સદાસર્વદાસદાચારીહોય ધન્યકે ૫ પ્રશંસાકરવાયોગ્યહે ૬ ક્રૂરનહી કે અક્ષિષ્ટ

चित्तहोय एटलेसंक्लेशपरिणामीनहोय ६ आलोकपरलोकनाअपायथी जीरुकेबीहीतो
रहेण असठ एटलेपरनेठगेनही ७ सारकेप्रधान दखिन्नकेदाक्षिण्यगुणवंतहोय एटले
परनीप्रार्थनानोजंगनकरे ॥ २ ॥

ए लज्जालुउं १० दयालुउं ॥ ११ सोमदिठिमक्षथ्य ॥ १२ गुण

रागी १३ सतकथ १४ सुपख ॥ १५ दीरघदरशिअथ्य ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ ए लज्जालुउंकेस्वकुलादिकनी लज्जावंत एटलेअकार्यवर्जक १० दयालुउं-
केप्राणीमात्रनी अनुकंपावंत ११ सोम्यदृष्टि ते यथावस्थितविचारनी दृष्टिअने दूरदो-
षत्यागीते सौम्यदृष्टिकहियेंतेज मक्षत्रकेमध्यस्थ राग द्वेष रहित एटले सौम्यदृष्टि
अने मध्यस्थ एपदे एकज गुण कहियें १२ गुणरागी तेगुणीजीवनो पक्षपाती होय १३
सतकथ ते जली कथानो कहेनार एटले धर्मकथावाहालीजे जेने १४ सुपखकेसुशील
अनुकूल परिवारयुक्त होय १५ दीरघदरसीकेअनागतकाल विचारीने परिणामे सुंद-
रकार्यकारी होय अत्रकेण अर्थते ॥ ३ ॥

१६ विशेषज्ञ १७ वृक्षानुगत ॥ १८ विनयवंत १९ कृतजाण ॥

२० परहितकारी २१ लब्धलख ॥ गुणएकवीसप्रमाण ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ १६ विशेषज्ञकेपक्षपातरहितपणे गुणदोषविशेषनो जाण १७ वृक्षानुगतके
परिणतमतिपुरुषने सेवनारोहोय १८ विनयवंतकेगुणाधिक पुरुषनेविषे गौरवकर्त्ता १९
कृतजाणकेकस्यागुणनोजाण २० परहितकारीकेनिलोचनी थको परोपकारकरे एटले
जेदाक्षिण्यगुण तेपरनो प्रार्थ्यो उपकारकरे अने परहितकारी तेपोताथी उपकारकरे
एटलुं आठमा गुणथी वीसमा गुणमां विशेषजाणुं २१ लब्धलखगुणते धर्माधिकारी
तेहनोजावार्थ लब्धलखप्राप्तलब्धलक्षणीयोधर्मानुष्ठानव्यवहारोयेनसलब्धलब्धःसु-
शिक्षःसुशिक्षणीयइति एकवीसगुणसंपन्न जेजीव तेधर्मरत्नने योग्यहोय ॥४॥

खुद नहीते जेह मने ॥ अति गंजीर उदार ॥ न

करे जन उतावलो ॥ निज परनो उपगार ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेए एकवीसगुण अर्थ विस्तारें कहेते खुद नहीतेकेअच्छुद्रतेनेकहियें
जेनुं मन अतिगंजीरहोय उदारहोय तुब न होय केमकेजे उतावलो मनुष्यहोय ते पो-
ताने तथा परने उपकार करीशकेनही एटले गंजीर होयते पोताने तथा परने उप-
कार करे पण उतावलो होयते नकरीशके एप्रथमअच्छुद्रगुण ॥ ५ ॥

शुभ संघयणी रूपनिधि ॥ पुरण अंग उपंग ॥

ते समरथ सेजें धरे ॥ धर्म प्रजावन चंग ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ शुभके उत्तम संघयणवंतहोय रूपनुं निधानहोय संपूर्ण अंगोपांगहोय पंचेंद्रिय परवर्णाहोय ते धर्मकरणी करवाने सेहेजे समर्थहोय ते धर्मनी प्रजावनाकरे इहां नंदिलेखे तथा हरीकेशीप्रमुख साथेविरोध न गणवो केमके तेपणसंपूर्ण अवयव-वंतहता तथा आवचनत्वे प्रायिके जोशेषबीजाणुयुक्तहोयतोरूपनुंप्रयोजन नथी॥६॥

पाप कर्म वरते नही ॥ प्रकृति सोम्य जगमिच्छ ॥

सेवनीक होवे सुखे ॥ परने प्रशम निमित्त ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ पापकर्म तेआक्रोश वध हिंसा चोरीप्रमुखनेविषेनप्रवर्ते आजीविका प्रमुख कारण टाळीने सेहेजे सोम्यजाव अबीहामणो सर्वजगतनेविषे मित्रताहोयएवापुरुषने सुखेलोक सेवीशके परने प्रशमके समतानुं कारणहोय एत्रीजो गुणथयो ॥ ७ ॥

जन विरुद्ध सेवे नही ॥ जन प्रिय धर्मेसूर ॥ मलिन

जाव मनथी तजी ॥ करी शके अक्रूर ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ जनशब्देंलोककहियें तेलोकमांइहलोक तथा परलोक अने उजयलोक पण आवे एटखे एजावजे इहलोक विरुद्ध नसेवे यष्टुकं सबसत्तचेवनिंदा ॥ विसेसजतहय गुणसमिद्धाणं ॥ उज्जुधम्मकरणहसणं ॥ रीढाजणपूयणिज्जाणं ॥ १ ॥ बहुजणविरुद्धसंगो ॥ देसाचारखंघणंतहय ॥ उवणजोगोयतहा ॥ दाणाइविपयकमनेउ ॥ २ ॥ साहुवसणंमिच्छो ॥ सोसइसामहंमिअपफिआरोअ ॥ एमाइयाइइहं ॥ लोगविरुद्धांनि याणंति ॥ ३ ॥ तथा परलोकविरुद्धजेखरकर्मादि तेपन्नरकर्मादिकतथा उजयलोकविरुद्ध घृतादिक सात व्यसन नसेवे तोज जनप्रियके लोकने प्रिय तथा धर्मे सूरके धर्मनोअधिकारीहोय ए चोथो गुणकह्यो मलिनजाव मनथी तजीने धर्मकरीशके एटखुं धर्मपद बाहारथी लेवुं तेअक्रूर कहियें केमके लोकप्रिय तथा अक्रूरगुणनुं लक्षण धर्मरत्नप्रकरणमध्ये एमज वसाएयुंढे यथा ॥ इहपरलोयविरुद्धं ॥ नसेवए दाणविणय शीलहो ॥ लोयप्पिज्जणाणं ॥ जणेइधम्मंमिबहुमाणं ॥ १ ॥ क्रूरोकिखिछजावो ॥ सम्मंघम्मंनसाहिउत्तरइ ॥ इयसोनइहजोगो ॥ जोगोपुण्होइअक्रूरो ॥ २ ॥ एगथाने अनुसारें अर्थकथोढे वली बुद्धिअविरुद्धपणे सुजेतोविशेषकरजोएपांचमोगुण ॥ ८ ॥

इह परलोक अपायथी ॥ बीहे जरीरुक जेह ॥ अप

यशशी वली धर्मनो ॥ अधिकारी ठे तेह ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ आलोक तथा परलोकना अपायथीके कष्टथी बीहे तथा अपयशशी बीहे तेजरीरुककहियें तेपुरुष धर्मनो अधिकारीजाणवो एढठो गुणकह्यो ॥ ९ ॥

અસઠ ન વંચે પરપ્રતે ॥ લહે કિર્તિ વિશ્વાસ ॥ જાવ
સાર યદ્યમ કરે ॥ ધર્મ ઠામ તે યાસ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ ॥ અસઠકે ખાયાવી નહીં એવો ગુણવંત તેપરને વંચેકે ઠગેનહીં તિવારે લોકમાં કીર્તિપામે પ્રશંસવાયોગ્યહોય અને લોકપણ તેનો વિશ્વાસકરે વહી જાવ સારકે પોતાનું ચિત્ત રીઝવે પણ પરનું ચિત્ત રીઝવવામાટે યદ્યમનકરે તથાચોક્તં જૂયાંસો જૂરિ-લોકે સ્યુઃ ॥ ચમત્કારકરાનરાઃ ॥ રંજયંતિસ્વચિત્તં યે ॥ જૂતલેતેતુપંચષાઃ ॥ ૧ ॥ ઇત્યાદિક તથા ધર્મઠામને વિષે યાસકે પરુનો યદ્યમકરે ॥ યસાતમોગુણ ॥ ૧૦ ॥

નિજ કારય ળાંમી કરી ॥ કરે અન્ય ડપકાર ॥
સુદલિન્ન જન સર્વને ॥ ડપાદેય વ્યવહાર ॥ ૧૧ ॥

અર્થ ॥ વહી જેપોતાનું કાર્ય ળાંમી ઇટલે પરનું મૂકીને પણ પરડપકારકરે જેજે ઇલ્લોક પરલોકને વિષે હિતકારીઠે તેવાડપકારકરે પણ પાપહેતુયેં નપ્રવતેં તે સુદાક્ષિણનામાશ્રાઠમોગુણ કહિયેં તેજન સર્વલોકને ડપાદેયવ્યવહારકે આદેયવાક્ય (જેનું કહેવું બધામાને એવો) હોય વ્યવહારતે વાક્યવ્યવહાર ॥ ૧૧ ॥

અંગીકૃત ન ત્યજે ત્યજે ॥ લજ્ઞાલુહ અકાજ ॥
ધરે દયાલુ ધર્મની ॥ દયામૂલની લાજ ॥ ૧૨ ॥

અર્થ ॥ ધર્મકાર્ય જેઅંગીકારકહું હોય તેનત્યજે અને અકાજકે જેઅકાર્યહોય તે ત્યજે તેને લજ્ઞાલુ નામેંનવમોગુણ કહિયેંતથા દસમોદયાલુ તેને કહિયેંજે દયામૂલ ધર્મઠે તેની લાજ ધરે ઇટલે દયામૂલધર્મનલોપે ॥ ૧૨ ॥

ધર્મ મર્મ અવિતલ્લ લહે ॥ સોમદિઠિ મશ્વલ્લ ॥ ગુ
ણસંયોગ કરે સદા ॥ વરજે દોષ અણલ્લ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ ॥ હવે મધ્યસ્થ સોમદૃષ્ટિનામા અગ્યારમો ગુણવલાણેઠે મધ્યસ્થતે કોઈ દર્શનડપર પરપ્રાતનથી તથા સોમદિઠીકે ઢેષરહિત દૃષ્ટિદર્શન ઢેજેને તે મધ્યસ્થ સોમદૃષ્ટિકહિયેં તથા ધર્મનો જેમર્મ તેઅવિતલ્લકે ગ્યથાર્થ લહે જાણે ઇટલે સજુણ નિર્ગુણ અલ્પગુણ બહુગુણ તથાસર્વ પાંચેનીનિરુપિત જેધર્મ તે કનક પરિક્ષક પુરુષનીપેટે જાણે અનેજેજ્ઞાનાદિકગુણ તેનો સદાસંબંધકરતોરહે તથાઅનર્થનાકરનારાદોષ તેસર્વજેં તેઅગ્યારમોગુણ ॥ ૧૩ ॥

ગુણરાગી ગુણ સંગ્રહે ॥ દૂસે ન ગુણ અનંત ॥ ડ
વેલે નિર્ગુણ સદા ॥ બહુમાને ગુણવંત ॥ ૧૪ ॥

अर्थ ॥ गुणनो रागीहोय धर्मऊपर रागधरे तथा गुणनो संग्रहकरे नवागुण अंगे-
 आपे गुणअनंतके घणागुणवंतने दूसेनके दुःखवेनही एटखे एजावजे गुणघणाहोय
 अने कदाचित् कोशक दोषहोय तोपण तेने दुःखवेनही यतः चूरिगुणाविरलविय ॥
 इकगुणेविहुजणोनसवन्न ॥ निहोसोणेविजदं ॥ पसंसिमोथेवदोसेवि ॥ १ इत्यादि तथा
 निर्गुणने उवेखेके दुःखवेनही तेमजस्तवे पणनही अनेगुणवंत जे देशविरतिसर्वविरतिवंत
 तेनो बहुमानकरे जे धन्यए धन्य एनो अवतार इत्यादिक गुणरागीनामा वारमोगुणथयो

अशुज कथा कलुषित मति ॥ नासे रतन विवेक ॥

धर्मार्थि सतकथा हुए ॥ धर्मनिदानविवेक ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ अशुजकथाजे स्त्रियादिकनीकथा तेणेकरीने कलुषितमति थगीढे जेहनी
 तेप्राणीने विवेकरूपरत्न सदसद्रस्तुनुं जेपरिज्ञान तद्रूपरत्न नासे तेमाटे धर्मार्थिको
 सतकथकहोय तीर्थकर गणधर महर्षिप्रमुखनाचरित्रकहे जेधर्मार्थि तेधर्मनो अर्थि-
 थको ए सतकथाजधर्मनुंनिदानढे विवेकके विजागढे जेअशुजकथानो त्याग अने
 शुजकथाकरवी एतेरमोगुण ॥ १५ ॥

धर्मशील अनूकूल यश ॥ सदाचार परिवार ॥

धर्म सुपरख्व विघने रहित ॥ करी शके ते सार ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हवे सुपक्षयुक्तनामा चउदमोगुणकहेढे ते जेनोपरिवारते धर्मशील के
 धर्मकरवाना आचारवालोढे अनुकूलके धर्ममांविघ्न न करे तेवो तथा यशवंत अने सदा-
 चारीपरिवारहोय एवो सुपक्ष के सुपक्षगुणवंत विघ्नेरहितहोय ते पुरुष सारके प्रधान
 एवोजे धर्मते प्रतेकरीशके ॥ १६ ॥

मांडे सवि परिणाम हित ॥ दीरघदर्शी काम ॥

लहे दोष गुण वस्तुना ॥ विशेषज्ञ गुणधाम ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवे दीर्घदर्शनामा पन्नरमो गुणकहेढे ते जे कामके कार्यमांढे तेपरिणामे
 हितकारीजहोय उपलक्षणथी तेमां लाजघणोहोय अनेक्लेश अल्पहोय बहु लोकने
 प्रशंसनीकहोय यतः आढवश्दीहदंसी ॥ सयलंपरिणामसुंदरं कजं ॥ बहुलाजमप्यकेसं ॥
 सलाहणिज्जं बहुजणाणं ॥ १७ ॥ इतिधर्मरत्नप्रकरणे हवेविशेषज्ञ नामा सोलमोगुणवखा-
 णेढे जे लहेके जाणेवस्तुना गुणदोष एटखे एअर्थजेपक्षपातविना वस्तुना गुणदोष स-
 र्वने जाणे जोपक्षपातहोय तोगुणमां दोषकाढे अनेदोषमां गुण काढे पण मध्यस्थबु-
 ँदिने यथास्थितजासे एवोविशेषज्ञ तेगुणनुं धामके घरहोय ॥ १७ ॥

वृक्षानुगत सुसंग ते ॥ होवे परिणत बुद्धि ॥ विनय
वंत नियमां करे ॥ ज्ञानादिकनी शुद्धि ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ हवे वृक्षानुगतनामा सत्तरमो गुणकहेढे ते जे परिणतबुद्धिवान परिपक्व बुद्धिनो धणीहोय तेपापना आचारनेविषे नजप्रवृत्ते अनेगुणवंतजे वृक्ष होयतेने अनुगतके अनुजायीये प्रवर्ते एटले वृक्षनी संगतकरवी तेसुसंगतकहिये तेसुसंगते करी पोते पण परिणतबुद्धिवालो थाय परिपक्वबुद्धिवानथाय यतः बुद्धोपरिणयबुद्धी ॥ पा-
वायारेपवृत्तश्चेव ॥ बुद्धाणुगोविषयं ॥ संसर्गिकयागुणाजेण इति हवेविनयनामा अ-
दारमो गुणकहेढे तेविनयवंतप्राणी नियमांके निश्चैज्ञानादिकनीशुद्धिकरे एटले एजा-
वजे सर्वज्ञानादिकगुणनुं तथा मोक्षनुंमूलतेविनयते माटेविनयगुणजोश्ये यतः विण्ण-
सवगुणाणं ॥ मूलंसन्नाणदंसणाईणं ॥ मुखस्सयतेमूले ॥ तेणविणीउंश्हपसहो ॥ १८ ॥

गुण जोमे गुरु आदरे ॥ तत्वबुद्धि कृतजाण ॥ पर
हितकारी परप्रते ॥ आपे मार्ग सुजाण ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ हवेकृतज्ञानामाश्रोगणीसमोगुणकहेढे तेजेगुणनेविषे तथा धर्मरेविषे बीजा-
नेजोमे तथा धर्मगुरुऊपर घणोआदरकरे तथा जेने तत्व ग्रहवानी बुद्धिहोय तेने कृ-
तजाणके कृतज्ञ कहिये हवे वीसमो परहितकारीनामा गुणकहेढे जे परप्रते धर्ममा-
गेंथापे अने सुजाणके माहाहोय वहीजेणेधर्ममार्गजाणोढे एटले गीतार्थढे केमके
जोअगीतार्थहोयअनेतेपरनेहितकरवा चाहे तोपण अहितथाय यतः किंसत्तोक्कयरं ॥
जंसंममनायसमयसप्रावो ॥ अन्नंतुदेसणाए ॥ कंठंयंरागंमिपाकेइ ॥ १ ॥ १९ ॥

शीखे लखे सुखें सकल ॥ लब्धलक्ष शुभकाज ॥ एम
एकवीस गुणे वखो ॥ लहे धर्मनुं राज ॥ २० ॥

अर्थ ॥ हवे लब्धलक्षनामा एकवीसमो गुणकहेढे तेजे शीखेके पथोडाकालमां आ-
गमादिक जणे तथा लखेके जाणे सुखेंके अनायासें बगरप्रयासें सकलके समस्त
शुभकाजजे धर्मनाकार्य तेने लब्धलक्षकहिये यतः लखेइलखुलको ॥ सुहेणसय-
लंपिधम्मकरणिज्जं ॥ दक्खोसुसासणिज्जो ॥ तुरियंचसुसिक्खिउंहोइ ॥ इतिधर्म रत्न-
प्रकरणे प्रीति एकवीसगुणे करीविराजित होयते धर्मतुराज्य लहेके पामेइति ॥

पूरण गुण उत्तम कह्यो ॥ मध्यम पादें हीन ॥ अर्ध
हीन जघन्य जन ॥ अपर दरिद्री दीन ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ पूर्णएकवीसगुणे सहितहोय तेउत्तमकहिये अने पादेंकोचोथेजागेंहीन

होय तेमध्यम कहियें तथा अरुगुणेहीनहोय तेजघन्यकहियें अपरके० अरुअर्थकी
हीनगुणी होयते दरिद्री दीनजाणवा केमके दरिद्री होयते पोतानाउदरजरवानी चिं-
तायें व्याकुलपणेकरी रखना कयविक्रयनी चिंतानकरीशके तेम हीनगुणीते धर्मरत्न-
नोमनोरथ पणनकरीशके यतःपायरुगुणविहिणा ॥ एसंसिंस्त्रिमावरानेया ॥ इत्तो-
परेणहीणा ॥ दरिद्रपायामुण्येवा ॥ १ ॥ ११ ॥

अरजे वरजी पापने ॥ एह धर्म सामान्य ॥ प्रभु

तुळ नक्ति जश लहे ॥ तेह होए जन मान्य ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जे पापने वर्जिने एसामान्यधर्म जेआवकधर्म तेने अरजेके० उपाजें ते
प्राणी हेप्रभु तारी नक्तिकरीने जशलहेके० जशप्रतिष्ठापामे एटले एवागुणवंतहोय
तेतारी नक्तिकरेज तथा तेप्राणी सर्वलोकने मान्यहोय ॥ १२ ॥ ए एकवीस गुणेस-
हितहोयते जावआवकपणुंपामे माटे जावआवकना गुणवर्णवानेबारमीढालकहेढे ॥

॥ ढालबारमी ॥

॥ चोपाझनीदेशी ॥

एकवीसगुणजेणेखह्या ॥ जेनिजमर्यादामारह्या ॥ तेह

जावआवकनालहे ॥ तसलक्षणएतुंप्रभुकहे ॥ १ ॥

अर्थ ॥ ए एकवीसगुणने जेपाम्याहोय बलीजे पोतानी मर्यादामां रह्याहोय आ-
चारशीलमारह्याहोय तेजप्राणीजावआवकपणुंपामे एटले एजावजे पूर्वे अव्यआवक
थयीनेउत्तरकालें जावआवकथाय ते जावआवकना लक्षण एप्रमाणेहेप्रभुवीतराग
परमेश्वर तमेकह्यांते तेप्रमाणे आगल कहियेथैयें ॥ १ ॥

कृतव्रतकर्माशीलाधार ॥ गुणवंतोनेरुजुव्यवहार ॥ गु

रुसेवीनेप्रवचनदद ॥ आवकजावेंएप्रत्यक्ष ॥ २ ॥

अर्थ ॥ इहां मार्गानुसारीना पांत्रीस गुण ज्ञानविमलसूरीयें लख्याढे पण विशेष
शब्दार्थादिकमां प्रयोजननशी तथाएतुंमूल धर्मरत्नप्रकरणकछुंढे तेमांपणनशीकह्या
माटे अमेखल्यानशी १ कछुंढे व्रतरूपकार्यजेणे तेकृतव्रतकर्माकहियें २ शीलवंतहोय
३ विवक्षितगुणवंतहोय ४ रुजुव्यवहार एटले सरलमनहोय ५ गुरुनीशुश्रूषा एटले
सेवाकरे ६ प्रवचनके० आगममांकुशलहोय डाहोहोय एढलक्षण जेमां होय तेप्रत्य-
क्षपणे जावआवक कहियें यतः कयवयकस्मोतह्य ॥ शीलवंचगुणवंच रुजुव्यवहारी ॥
गुरुसुस्तुसोपवयण ॥ कुसलोखलुसावगोजावे ॥ १ ॥ २ ॥

श्रवणजाणणाग्रहणउदार ॥ पडिसेवाएचारप्रकार ॥ प्रथ
मजेदनामनधारीये ॥ अर्थतासश्मअवतारीये ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवे उपरना ठ लक्षणमांथी प्रथमकृतव्रतकर्मानामे लक्षणना चारजेद ठे १
श्रवणके०सांजलवुं २ जाणणाके०जाणवुं ३ ग्रहणके०अंगीकारकरवुं उदारके०विस्तार-
पणे ४ पडिसेवाके०सम्यक्पाखुं एचारजेदकहा एप्रथमजेदजेकृतव्रतकर्मानामे तेना
अवधारीये तासके० तेनाअथ एम अवतारीयेके०उतारीये ॥ ३ ॥

बहुमानेनिसुणेगियठ ॥ पासेजंगादिकबहुअठ ॥
जाणगुरुपासेव्रतग्रहे ॥ पावेउपसर्गादिकसहे ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ इहां बहुमान कह्युं पण विनयतथाबहुमान बने लेवां यतः विणयबहु
णसारं ॥ गीयठालंकरेश्वयसवणं ॥ इतिवचनात्. गीयठपासेके०गीतार्थपासेथीजेनिसु-
णेके०सांजले तेविनय तथाबहुमानसहित सांजले इहांचोजंगीकहेठे १ कोइकधूर्तमां
वंदनादिक बाह्य विनयतोहोय पणशुरुकर्माके०जारीकर्ममाटेबहुमान अंतरप्रीति नहोय
कोइकर्मां बहुमानहोय पण विनयकरवानी शक्तिनहोयतेग्लानादिक जाणवा ३ कोइक
आसन्नसिद्धियाजीवमां विनय तथा बहुमान बहु होय ४ कोइकआकरापापकर्मीमां
विनय तथा बहुमान एके नहोय इहां व्रतसांजलवाने कह्युं पण उपलक्षणथी सर्व
शास्त्र सांजले सूत्रतेगीत अने तेनुं व्याख्यानतेअर्थ अने जेअर्थसहित तेगीतार्थ यतः
गीयंजन्नश्नुतं ॥ अठोतस्सेवहोइवस्काणं ॥ गीएणयअहेणय ॥ संजुत्तोहोइगीयठो ॥१॥
एटले गीतार्थपासे सांजलीने एपहेलोजेद जंगादिक बहु अर्थ जाणेके०व्रतनाजांगा
प्रमुखबहुअर्थसमजे जेम पञ्चस्काणना ४ए जांगाने त्रिकालनागणियें तेवारे१४९ जांगा
थाय वली व्रतआश्रीगणियें तेवारे एकव्रते ६ बेव्रते ४७ त्रणव्रते ३४९ इत्यादिक या-
वत्वारव्रते १३८४१२८९२०० जांगाथाय अत्रगाथा ॥ तेरसकोनीसयाइं ॥ जुल्लसीकोडी-
उंबारसयलस्का ॥ सगसीइसहसदोसय ॥ सबगंठकजंगीए ॥१॥ नवजंगीयेएकव्रते ए
बेव्रते ६ए यावत्वारव्रते ६एएएएएएएएएए अने एकवीसजंगीकरियेंतेवारे बारव्रते
१२८५५००२६३१०४ए२५ थाय ४ए जंगेबारव्रते २४४१४०६२४एएएएएएएएएए जां-
गाथाय १४९ जांगार्येबारव्रते ११०४४३६०९१०६११५३३३५६ए५९६ए जांगाथाय
सर्वअक्षरसंचारणयें जाणवा. इत्यादिक जांगानुं ज्ञानकरे, आदिशब्दें व्रतनाअतिचार
जाणे, एबीजो जेदविस्तारे धर्मरत्नप्रकरणथी जाणवो. पढीगुरुपासेथी व्रतअंगीकारकरे.
आणंदादिकआवकनीपेठे इत्वर तेचोमासाप्रमुखना अथवा यावत्कथिकते जावजीवना

एत्रीजो जेदथयो, अने पाखेके णसम्यक पाखे तथा उपसर्गादिक जे आवे ते सर्व कामदेव
आवकनी पेटेसहे, एचोथो जेद कह्यो. एकुतव्रतकर्माना चार जेदवखाण्या ॥ ४ ॥

सेवे आयातणा उद्देश ॥ परगृह तजे आणु प्रडवेस ॥ वचन
विकार त्यजेशि शुलीख ॥ मधुरजणे एषटविधशीख ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेची जाशील व्रतनामालक्षणना जेदकहेठे. सेवे आयातणाके णसाधर्मिकने
मलवानुं स्थान सेवे. यतः ॥ जन्मसाहस्मियाबहवे ॥ शीलवंताबहुसुया ॥ चरित्तायारसं-
पन्ना ॥ आययणंतं वियाणाहि ॥ १ ॥ तेवो उद्देशके णस्थानक सेवे पण जिव्हानी पाळीप्रमु-
खसेवेनही, एपहेलो जेद. वली परगृह तजेके णपारका घरमापिसतो नफरे, केमके कांश्चस्तु
खोवाय त्यारेतेनाऊपर शंकाआवे पण कारणे कोशना घरमांजाय तेवात जूदीठे, ए
बीजो जेद. तथा आणु प्रडवेसके णउद्भवेषनपहेरे जेथकी लांठीआ ठोलीआ आदमीमां
जाय तेनफरे, एत्रीजो जेद. वली वचनविकार त्यजेके णजेथकी रागद्वेष वधे एवा
विकारनां वचनबोलेनही, एचोथो जेद. अने शिशुलीखके णबालक्रीडा, जुगटुं रमटुं इत्या-
दिक त्यजे, एपांचमोजेद. वली मधुरजणेके णमीतुंबोले गमेतेतुं कार्यपने तोपण हे सौ-
म्य, हेसुंदर, आकामकरशो एमकहे ए ठ जेद शीलवंतनामागुणना जाणवा ॥ ५ ॥ हवे
एज ठ जेद विस्तारीदेखाडेठे ॥

आयतने सेवे गुणपोष ॥ परगृह गमने वाधे दोष ॥ उद्भट
वेषनशो जालाग ॥ वचनविकारें जागे राग ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ आयतनके णजेसाधर्मिनां स्थानक तेसेवतांथकां गुणनी पुष्टियाय गाथा ॥
आययणसेवणाउ ॥ दोसाजिवंतीवद्विष्टगुणो इति वचनात् ॥ वली परगृह गमनेके णपार-
केधेरजातां वाधेदोषके णदोषवधे यतः परगृह गमणं पिकलंकपंकमूलंसुशीलाणं इति वच-
नात् ॥ वली उद्भटवेषतेशो जालायकनही गाथा ॥ सहृदयसंतोषस्मी ॥ उद्भटवेसोनसुंद-
रेतस्स इति वचनात् ॥ सहृदयके णशेपसंतोषस्मीके णप्रशंतांथमिउद्भटवेषतेने सुंदर नथी इति
तथा वचनना विकारेकरीने रागजागे माटे विकारनां वचन कहेनही यतः सवियारजं-
पियाइ ॥ मूण मूडरंतिरागग्नि इति वाक्यात् तेमाटेनकहे यतः जंघुणमाणस्सकहंसुद्युरं-
जलश्माणसे मयणो ॥ समणेण सावयेण विनसाकहाहोश्कहियवा ॥ इति वचनात् ॥ ६ ॥

मोहतपो शिशुलीखालिंग ॥ अनर्थदंभ अठे एचंग ॥ क
ठिणवचननुं जलपनजेह ॥ धर्मिनेन हिसम्म ततेह ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जे शिशुलीखाके णबालक्रीडा ते मोहतपोके णमोहनुं लिंगठे वली केवीठे अ-

नर्थदंडे तेजीवने चंगकेमनोहर लागेते यतः बालिसजणकिलाविड्डु ॥ मूलमोहस्स-
ण्डदंढाळ ॥ इतिवचनात् हवे उठोजेद कहेते ते कठिणवचननुं जे बोलतुं ते धर्मि-
जीवने सम्मतकेमान्यनही यतः परुसवयणाजियोगो ॥ नसम्मउसुरुधम्मिणंइतिव-
चनात् एउजेदेकरी बीजो शीलवंतनामाजेद संपूर्णथयो ॥ ७ ॥

उद्यमकरेसदासंस्थाय ॥ करणविनयमांसर्वउपाय ॥ अन-
जिनिवेशीरुचिजिनआण ॥ धरेपंचगुणएहप्रमाण ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवे गुणवंतनामाजावश्रावकनुं त्रीजुं लक्षणकहेते तेमां यद्यपि औदार्य
धर्य गांजीर्य प्रियबोलतुं इत्यादिक अनेक गुणते तोपण पांचगुणेकरी गुणवंत गीता-
र्थकहाते १ सस्त्रायकेपणवा वांचवा पृढनादिकनो उद्यमकरे २ करणकेअनुष्ठानक्रि-
याकरे ३ विनयमांकेगुरुआदिक आवे अच्युठानादिककरे सदाउजमालथको जेजेवि-
नयनाप्रकारते तेते सर्वकरे ४ अनजिनिवेशीकेकदाग्रहीनहोय इहलोक साधवामां
कदाग्रहनकरे ५ रुचिकेआकरी श्रद्धा जिनआणकेजैनागमनेविषे होय एपांचगुण
धरे तेगुणवंतकहिये ते प्रमाणकेमान्यते ॥ ८ ॥

संस्थायैधरेवैराग ॥ तपनियमादिककरणेराग ॥ विनयप्र-
युंजेगुणनिधितणो ॥ जेममनवाधेआदरघणो ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हवे एपांचेनां फलकहेते. प्रथम संस्थायकरतां जीवने वैरागवधे तथा अ-
नुष्ठानमां सावधानथको जीव तप तथा नियममां उद्यमवंतहोय. जेतपते बारजेदे प्र-
सिद्धते अने नियमते साधुने विश्रामण उत्तरपारणाखोचकराव्योहोय तेने घृतप्रमुखतुं
दानदेतुं. यतः पदसंतगिलाणेसुय ॥ आगमगाहिसुतहयकयलोए ॥ उत्तरपारणगंसिय ॥
दाणेसुबहुफलहोइ ॥ १ ॥ इति तथा गुरुवंदना चैत्यवंदना पूजा प्रमुखपण ए गुणमां
लेवांइतथा गुणनो निधानजेपुरुषतेनोविनयप्रयुंजेकेकरे. गुणवंत आवे तेवारे उजोथाय.
सामोजाय, मस्तके अंजलीकरे, आसनआपे, गुरुवेठापठी बेसे, सेवाकरे, जायत्यारे
बोलावाजाय इत्यादिक विनयकरे तेविनयवंत देखीने तेनाऊपर गुरुनो घणो आदरवधे
आम्नायादिकगुरुतेनेआपे ॥ ९ ॥

अनजिनिवेशीअवितर्गणे ॥ गीतारथजापीतजेसुणे ॥

सदहणार्येसुणवाचाह ॥ समकितनोमोटोउडाह ॥ १० ॥

अर्थ ॥ अनजिनिवेशीजेहोय तेने अवितर्गकेअर्थ माने अनेगीतार्थ जेबोले
गीतार्थकहेतेअर्थजाणे तथा गीतार्थपासे सांचले श्रद्धापूर्वक सांचलवाने बांढे उप-

लक्षणशी श्रद्धायेंश्चापूर्वकअनुष्ठानकरे एवी श्रद्धाविनासमकितनी शुद्धिक्यांथी थाय
यतः सवणकरणेसुश्चा॥ होश्रुश्चसद्वहाणंसंजुत्ता ॥ एश्चविष्णक्तो॥ सुद्धिसम्मत्तरयणस्स
॥ १ ॥ इतिएसमकेतनो मोहोदो उहाहकेण्वर्धते ॥ १० ॥

अवितथकथनअवंचकक्रिया ॥ पातिकप्रकटनमैत्रीप्रिया ॥

बोधबीजसन्नावेसार ॥ चारजेदएरुजुविवहार ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवे जावभावकनुं चोयुंरुजुव्यवहारनामा लक्षण चारजेदेकरी कहेते १
अवितथकथनते यथार्थबोले धर्म व्यवहारमां परने उगवाने माटे धर्मेने अधर्मेनकहे
अधर्मेने धर्मेनकहे क्रयविक्रयव्यवहारमां लेवेदेवे जूनुं नबोले तथा साक्षीव्यवहारमां
राजदरबारे पण खोटीसाहेदी नपूरे तथा धर्मेनी हांसीथाय एवुं पणनबोले ए प्रथ-
मजेद १ अवंचकक्रियाकेण्वीजाने कष्टउपजे एवीक्रिया नकरे सारीवस्तुमांखराव-
स्तुजेखीनआपे अथवा ताकडीप्रमुखतोलमां अधिकुंओहुं आपीलेइने परने उगेनही
तथा आज्ञवमां पणवंचनक्रियाते केवलपापजठेएसदेखतो परने उगवाथी निवर्ते यद्य-
पिअवंचकक्रियाते पोतानो आत्माउगायनही ईहां योगअवंचक क्रियाअवंचक फल-
अवंचक इत्यादिकपूर्वना टबामां अर्थलख्योले पण धर्मेरत्नग्रंथमां एरीतेनथी माटे
अमे नथीलख्यो ३ कोश्क पापकरतोहोय तेने प्रकटनकेण्वअपाय कही देखाढे जे हे
जडे पापकरतां अनर्थथाय इत्यादिक कहे पणतेने उवेखेनही ४ मैत्रीप्रियाकेण्वनिष्क-
पटपणे मित्राश्चकरे ते साचेजावेकरे पण खोटेजावे नकरे माटे एमकजुंजेसारबोधबी-
जपामे एचारजेदेकरी रुजुकेण्वसरलतानो व्यवहारकहियें अने एचारेबोलेथी विपरी-
तकरे तोबोधबीजजाय एस धर्मेरत्नप्रकरणमांकजुं ठे ॥ ११ ॥

गुरुसेवीचउविहसेवना ॥ कारणसंपादनजावना ॥ से

वेअवसरेगुरुनेतेह ॥ ध्यानयोगनोनकरेतेह ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवे जावभावकनुं पांचमुं लक्षण गुरुशुभूषानामेकहेते ते गुरुसेवा चउवि-
हकेण्वचारप्रकारेते १ गुरुनीसेवनाकरे २ कारणकेण्वीजापासे गुरुनी सेवाकरावे ३ संपा-
दनकेण्वर्गादिकने औषधादिकनुं देवुंकरे ४ जावनाकेण्वर्गादिकनो बहुमानकरे तथा
गुरुना परिवारनो बहुमानकरे इहां गुरुतेधर्मगुरुलेवा पणमातापितादिकगुरुनलेवा यतः
धर्मज्ञोधर्मकर्त्ताच सदाधर्मप्रवर्त्तकः ॥ सत्वेज्योधर्मशास्त्राणां देशकोगुरुरुच्यते ॥ हवे
एचारेजेदनो अर्थकहेते १ अवसरपामीने गुरुनीसेवाकरे पणवगरअवसरें नकरे तेक-
हेते जे ध्यानकेण्वधर्मध्यानादिकयोग तेप्रत्युपेक्षा आवश्यकादिक तेनो न करेतेहकेण्व
वेद नकरे एटले जीर्णशेठनीपेठे व्याघातनकरे ॥ १२ ॥

तिहांप्रवर्त्तविपरप्रते ॥ गुरुगुणजाषेनिजपरबते ॥ संपादे
औषधमुखवली ॥ गुरुजावेंचालेअविचली ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ १ वली ते परप्रतेके०बीजाने गुरुसेवानेविषे प्रवर्त्तवि तेनाआगल गुरुगुण जा-
षीके०वर्णनकरीने एटले एजावजे पोते गुर्वादिकना गुण वर्णनकरे तेथी प्रमादी होय ते
पणगुरुसेवामां प्रवर्त्तइतिजावः ३ तथा निजके०पोताथी अने परबते के०परथकीसंपादेके०
आपेअपावे औषधमुखवलीके० औषधप्रमुख तेमां एकद्रव्यते औषधअथवा बाह्यउप-
योगीतेऔषध अने अनेकद्रव्यसंयोग अथवा शरीरमां जोगववा योग्य तेजैषज वली प्रमु-
खशब्दे जेसंयमोपकारिवस्तु जोइये ते आपे अथवा अपावे ४ गुरुजावेंचालेके०गुरुने अ-
भिप्राये चाळे गुरुनो बहुमानकरे तथा गुरुने अनुजायीचाले अविचलीके०अविचलथको

सूत्रअर्थउत्सगववाय ॥ जावेव्यवहारेंसोपाय ॥ निपु
णपणुंपाम्योठेजेह ॥ प्रवचनदक्षकहिजेतेह ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ हवे जावआवकनुं प्रवचनदक्षनामा ठहुंलक्षण वखाणेठे ते ठजेदेठे ते
माटे आवकपण ठजेदे जाणवो तेकहेठे १ सूत्रनेविषेकुशल १ अर्थनेविषे कुशल ३
उत्सर्गनेविषे तेसामान्यसूत्रनेविषे कुशल ४ ववायके०अपवाद एटले विशेषसूत्रनेविषे
कुशल ५ जावेके०विधिपूर्वक धर्मानुष्ठाननेविषे कुशल ६ व्यवहारेंके०गीतार्थनीआचर-
णारूपजेजितव्यवहार तेनेविषे कुशल सोपायके०उद्यमसहित निपूणपणुंके०कुशलप-
णुंपाम्योठे एवो जे पुरुष तेनेप्रवचनदक्षकहियें ॥ १४ ॥

उचितसूत्रगुरुपासेंजणे ॥ अर्थसुतीर्थेतेहनोसुणे ॥ विषय
विजागलहेअविवाद ॥ वलीउत्सर्गतथाअपवाद ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवे एठजेद विस्तारीकहेठे १ उचितसूत्रके०आवकने योग्यसूत्र चौसर-
णादिक प्रवचनमाताथी मांडीने ठजीवणीयाअध्ययनपर्यंतजणे उक्तंच ॥ पवयणमा
इठजीवणियंताउजयवियरस्त ॥ अस्यार्थः ग्रहणशिक्षा तत्रप्रकृता उजयतः सूत्रतो
अर्थतश्चेतरस्यआवकस्येति एरीते सूत्रजणेउपलक्षणथी पंचसंग्रह कम्मपयडीप्रमुख ग्रं-
थनासमूह तेपोतानीबुद्धिनेअनुसारेजणे १ अर्थके०तेसूत्रनोअर्थ ते सुतीर्थे के०संविह
गुरुपासेथी सांजले ३-४ हवेउत्सर्गतथाअपवाद एठजेदसाथेकहेठे अविवादके०वि-
वादरहितपणे विषयविजागलहेके०पोतपोतानेठेकाणेजाणे उत्सर्गनेउत्सर्गठामेजाणे
अपवादाने अपवादठामे जाणे पण एकलो उत्सर्गज न आलंबे अथवा एकलो अप-
वादज नआलंबे जेअवसरें जेकरवुंधटे तेअवसरें ते करे एटले लाजालाज जोइ का-
र्यकरे एसर्वचारजेद कहा ॥ १५ ॥

पद्मजावविधिमाहेधरे ॥ देशकालमुखजेमअनुसरे ॥ जाणे
गीतारथव्यवहार ॥ तेमसविप्रवचनकुशलउदार ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ ५ देववंदनादिक विधिनेविषे पद्मजावकेबहुमानहोय तथा बीजो कोइ विधिकरतोहोय तेहनोपण बहुमानकरे विधिसामग्रीना अजावें पण विधिआराधवानो मनोरथ मूकेनही इत्यादिक उपलक्षणथी जाणतुं ६ हवे व्यवहारकुशलनामा ठो जेदेवखाणेते तेजेम देशकालप्रमुखहोय तेने अनुसरे एटळे एजाव जे देशतेसुस्थित दुस्थितादि तथाकालते सुकाल दुष्कालादिक प्रमुखशब्दे अव्यसुलज दुर्लजादि जावथी दृष्ट ग्लानादिक तेसर्वने पोतपोतानीहदेजाणे गीतार्थनो व्यवहार सर्वपोतेजाणे एटळे एजावजे उत्सर्गअपवादाना जाणजेगीतार्थ तेणे आचख्योजे व्यवहार ते पोतानी मते दुषवेनही पण तेसर्वव्यवहार तेमज अंगीकारकरे एठप्रकारनो प्रवचनकुशल ते उदारकेप्रधानकहियें ए ठळक्षण जावआवकनां जाणवां ॥ १६ ॥

किरियागतएषटविधलिंग ॥ जापेतुंजिनराजअजंग ॥

एविधिआवकजेआचरे ॥ सुखजशलीलातेआदरे ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ षटविधलिंगकेएठप्रकारना लिंग ते किरियागतकेक्रियाथी ठळखाय जेम धूम्रथी अग्निठळखाय तेनीपेठे एम हेजिनराज सामान्यकेवलीमां राजासरिखा तुं जापेकेकहेडे अजंगकेसमस्तपणे एविधि जे आवक आचरे ते सुख तथायश तेनी जे लीला तेने आदरेकेपामे ॥ १७ ॥ इहांशिष्यप्रश्न पूठेजे हेखामी बीजा वली कांइ लिंगे के तमेएठलिंगक्रियागत कहां तेटलांजठे तेने गुरुउत्तरआपेजे जेजावगतलिंग जूदांठे ते तेरमी ढालमां कहेजे एसंबंधेआवी ढालतेकहेजे ॥

॥ ढाल तेरमी ॥

॥ ठळीजावनामनधरो ॥ एदेशी ॥

जावआवकनाजावियें ॥ हवेसत्तरजावगततेहोरे ॥

नेहोरे ॥ प्रभुतुजवचनेअविचलहोजोए ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवे जावआवकनालिंग गणत्रीयें सत्तरठे तेजावगतठे तेकहियेंठेयें माटे हेप्रभु हेखयंछुळ तारा वचननेविषे चखेनही एवो मुजने स्नेहहोजो ॥ १ ॥

इठीचंचलचित्ती ॥ जेवाटनरकनीमोटी

रे ॥ खोटीरे ॥ गंडेएगुणधुरेंगुणोए ॥ २ ॥

अर्थ ॥ यतः १ इति २ विय ३-४ संसारठ ५ विषय ६ आरंज ७ गेह ८ दंस-

णळ ॥ ए गुरिगाइंपवाहे ॥ १० पुरस्सरंआगमपवित्ति ॥ १ ॥ ११ दाणाईजेहासत्ति॥
 पवत्तणा १२ विहर १३ रत्नडुठेय ॥ १४ मझ्ज १५ संबद्धे ॥ १६ परत्तकामोवज्जो-
 गीव ॥ १७ १८ विसाइवगिह्वासं पालइसत्तरसपयंनिबद्धंतु॥ जावगयजावसावग ॥ ल-
 खणमेयंसमासेणं ॥ ३ ॥ एसत्तरगुणकहा तेमां पहेलुं लक्षणकहेते इहां इच्छाचंचल
 चित्तथी एतुं लिपिदोषे घणीप्रतोमां लखायुंते तेथी पूर्वटबाकारें इच्छा एवो अ-
 र्थकस्योते पण तेनिर्मूलते माटेउवेण्योते अत्रार्थ धर्मरत्नग्रंथजोइनेनिश्चयकरवोइही के०
 स्त्री केवीते जेचित्तथी चंचलकेचपलते एटले अन्यअन्य पुरुषनी इच्छाकरनारीतें व-
 लीवाट नरकनी मोटीके०मोटीनरकनी वाटते एटले नरकेजवानोमार्गते तेखोटीरेके०
 हीणी वाटते माटेस्त्रीने एवीजाणीने मूके एगुणधूरेंगुणोके०पहेलोसंख्यामांगणो ॥ १ ॥

इंद्रियचपलतुरंगने ॥ जेरुंधेज्ञाननीराशिरे ॥

पासेरे ॥ तेवीजोगुणश्रावकधरेए ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवे इंद्रिय जे पांच शास्त्रोक्तस्वरूप तद्रूपजे चपलके० शीघ्रगामीपणामाटे
 दुर्गतिने सन्मुखचालता एहवाजे तुरंगके०घोडा तेने जे ज्ञानरूप राशिके०राशहीयें
 करीने रूंधेके०रोकीराखे एवीजोगुणते श्रावकपोतापासेधरे ॥ यतः इंद्रियचपलतुरंगे ॥
 दुग्गइमग्गाणुंद्धाविरेनिच्चं ॥ जावियजवस्सरूवो ॥ रंजइसन्नाणरस्सीहिं ॥ १ ॥ ३ ॥

क्लेशतणुंकारणघणुं ॥ जेअर्थअसारजजाणे

रे ॥ आणेरे ॥ तेत्रीजोगुणनिजसंनिधि॥४॥

अर्थ ॥ जे घणुंके०अत्यंत क्लेशतुंकारण एवोजे अर्थके०द्रव्य तेने असारजजाणे
 एत्रीजोगुण निजसंनिधिके०पोतानीपासे आणेके०लावे ॥ ४ ॥

जवविटंबनामयअठे ॥ वलीडुःखरूपीडुःखहेतो

रे ॥ चेतोरे ॥ एमचोथोगुणअंगीकरेए ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ जवके०जेसंसार तेकवोते जे विटंबनामयीते वली जन्म, जरा, मरण, रोग,
 शोकादिक दुःखरूपीते वली जन्मांतरे नरकादिक दुःखनोहेतुते एम दुःखनीज परं-
 पराआपे तेचेतोके०जाणो एचोथोगुणश्रावकअंगीकारकरे ॥ ५ ॥

खीणसुखविषयविषोपमा ॥ एमजाणीनिवीबहुइ

हेरे ॥ बीहेरे ॥ तेथीपंचमगुणवरयोए ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवे विषयकेवाते जे क्षणिकमात्र सुखते तेपण विषोपमाके०कालकूटस-

रिखाठे परिणामे दारुणठे एवाविषयजाणीने तेने बहुकेअत्यंतपणे नवीशेहेकेअनवांठे
अनेतेविषयने असारजाणेंठे माटे तेथी बीहेकेअवीतोरहे एपंचमगुणनेवखोथको शोभे॥

तीव्रारंजतजेसदा ॥ गुणबछानोसंजागीरे ॥

रागीरे ॥ निरारंजजननोघणुंए ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवे तीव्रारंजकेअघणाप्राणीने पीडाकारीजे खरकर्मादिक व्यापार तेने सदा
तजे कदाचित्करे तोसशोकथकोकरे पण निःशोकथको नकरे तेबछाणुणनो संजागी-
केअजजनारोथाय यद्यपिअणचालतेकांश्कआरंज पोतेसशोक थकोकरेठे पणरागीतो
निरारंजकेअआरंजरहितजे जनकेअलोकतेमुनिराजनोहोयघणोकेअत्यंतहोय ॥

मानेसत्तमगुणवरयो ॥ जनपाससदृशगृहवासो

रे ॥ अज्यासोरे ॥ मोहजितवानोकरेए ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवे सातमो गेहनामा गुणवखाणेंठेते सातमो गुणवखोथको मानेकेअजा-
णें ते जनकेअप्राणी घरवासने पाससदृशकेअबंधनसरिखो माने जेम पद्मी पासमां
पड्यो उडीनशके अने पोताना आत्माने दुःखीमाने एम गृहमातापितादिकसंबंधेदी-
दा खेडनशके पण दुःखमाने अनेतेप्राणी अज्यासतो मोहने जीतवानोज करे ॥ ८ ॥

अठमदंसणगुणअखो ॥ बहुजांतिकरेगुरुभक्ति

रे ॥ शक्तिरे ॥ निजसद्वहणानीफोरवेए ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ आठमो दर्शननामा गुणैअखोथको गुरुजेधर्माचार्य जेनाथी समकित पा-
म्योतेगुरुनी भक्ति बहुजांतिकरे अने पोतानी अक्रान्ती शक्तिफोरवे एटखे एजावजे आ-
स्तिक्यजावसहितअने अतिचाररहित दर्शननेधरतो शक्तियेंप्रजावना तथा वर्णवाद
बुद्धिवंतकरे यतः अठिकजावकखिडं ॥ पजावणावन्नवायमाइहिं ॥ गुरुभक्तियुद्धीमं ॥
धरेइश्यदंसणविमलं ॥ १ ॥ ९ ॥

लोकसन्नाहविपरिहरे ॥ जाणेंगाडरिडपरवाहो

रे ॥ लाहोरे ॥ एमनवमागुणनोसंपजेए॥१०॥

अर्थ ॥ हवे गारुरीकप्रवाहनामानवमोजेदवखाणेंठे लोकसन्नाहकेअलोकअविचारित
रमणीकतेने परिहरेकेअत्यजे अने लोकनीचाख तेगारुरीयाप्रवाहजेवीठे जेम एकगाड-
रनीपठवाडे बीजुंगाडर चाखे उपलक्षणथकी कीडीनो मंकोमानो प्रवाहपण कहेवोतेजेम
अविचारितठे तेम लोकप्रवाहपण तेवोठे तेमाटे वजें एम नवमागुणनोलाहोनीपजे ॥१०॥

सामान्यसोपायानुं स्तवन अर्थ सहित-ढाख तेरमी.

ए५

आगमनेआगलकरे ॥ तेविणकुणमारगसाखीरे ॥
जाषीरे ॥ एमकिरियादशमागुणथकीए ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवेदशमो आगमनामाजेद वखाणेढे जेकार्यकरेते आगमने आगलकरी-
नेकरे एम विचारेजे आगमविना जेपरलोकसाधवानोमार्ग तेनो कोणसाखी एटले
वीतरागनाआगममांज एवामार्ग होय जाषीके०एवुं कहीने एरीतनी क्रिया करे एटले
एजावजे देवदंदन गुरुदंदन प्रत्याख्यान प्रतिक्रमणादिरूपक्रिया जिनागमतथ्य जा-
णीने आगमोक्तक्रियाकरे एदेवदंदनादिक क्रियानोविस्तारधर्मरत्नमां जोश्लेजो एद-
शमागुणथकी क्रियापामे ॥ ११ ॥

आपअबाधायेंकरे ॥ दानादिकचारशक्तिरे ॥
व्यक्तिरे ॥ एमआवेगुणअग्यारमोए ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवे दानादिक यथाशक्तियेंकरे एअग्यारमोजेदकहेढे आपअबाधायेंके०
पोताने पीना नउपजेतेम दानादिकचारेकरे जोअव्यपात्रहोय तो देतोथको थाकेज
नही अने जोअव्यपात्रहोय तो अतिउदार न थाय उक्तंच ॥ लाजोवियदाणे ॥
लाजोवियजोयणे ॥ लाजोवियपरिजावे ॥ लाजोवियनिधिकरेसिया इत्यादि एमथोने
कालेघणुंआपीशके तेमज शील तप जावनानेविषेपण यथाशक्तिप्रवर्ते एमव्यक्तिके०
प्रगटपणेअग्यारमोएगुण श्रावकनेआवे ॥ १२ ॥

चिंतामणिसरिखोलही ॥ नविमुग्धहस्योपणलाजे
रे ॥ गाजेरे ॥ निजधर्मेएगुणवारमोए ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ हवे विद्विकनामावारमोएगुणकहेढे चिंतामणिरत्न सरिखो पोतानोधर्म ल-
हीके०पासीने जे मुग्धके०मूर्खलोक तेणे हस्योथको पण नविलाजेके०नलाजे एटले
धर्मकरणी करतो लाजेनही गाजेरेके०उत्सुकहोय हर्षवंतहोय निजधर्मेके०पोतानाध-
र्मेनेविषे एवारमो गुणजाणवो यद्यपि धर्मरत्नग्रंथमांचिंतामणिरत्नसरिखी क्रियाकर-
तोनलाजे एमकडुंढे तोइहांचिंतामणिरत्नसरिखोधर्मकह्यो तेमांकांशविरुद्धनीकेमके
क्रियाने धर्मकांशजुदांनथी ॥ १३ ॥

धनजवनादिकजावमां ॥ जेनविशगीनविद्वेषी
रे ॥ समपेरीरे ॥ तेविलसेगुणतेरमेए ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ हवे तेरमोअरक्तद्विष्टनामाजेद वखाणेढे शरीरनीस्थिति हेतुढे धनजवन

आदिशब्दधी खजन आहार घर क्षेत्र कलत्र वस्त्र शस्त्र यान वाहन इत्यादिक लेवां-
तेपदार्थमां रहेतोथको पण नविरागी नविद्वेषीके० रागद्वेषरहितनीपेठे होय एटले
मंदआदरहोय अन्यथारागद्वेषरहिततो उपलेगुणगणे होय ते इहांकेमघटे अने स-
मपेषीके०मध्यज्ञावनो जोनारो होय जेमाटे ज्ञावश्चावक एमज्ञावे यतः नेयइच्छकोइ
सयणो ॥ नसरीरंनेयजोगउवजोगा ॥ जीवोअन्नजवगइ ॥ गहइसवंपिमोचूणइत्यादिअवि-
नितलोक ऊपरद्वेषपण नकरे तेश्चावक तेरमागुणने विलसे ॥ १४ ॥

रागद्वेषमध्यस्थनो ॥ समगुणचउदमेनबाधेरे ॥
साधेरे ॥ तेहठगंडीमारगजलोए ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवे चउदमो मध्यस्थनामागुण वखाणेठे रागद्वेषमध्यस्थनोके० रागद्वेषमां
तणायनही तेमां मध्यस्थपणुराखे एरागद्वेषमध्यस्थनो समगुणकहियें एटले एजा-
वजे परमार्थविचारकरे जे ममंतलीधोतेकेम मूळुं अथवा अमुक मारो मत खंडेठे तेने
खंडुंएवो रागद्वेषनकरे तेप्राणी चौदमागुणनेविषे बाधानपामे एटले समगुणीपीडाथ
नही तेप्राणीपोतानो इठके०कदाग्रहगंडीने जलोमार्गसाधे एटले परने तथा पोताने
हितवांठकथको कदाग्रहमूकी मध्यस्थगीतार्थगुरुने वचने प्रदेशी राजानीपेठे प्रवर्त्तें
एटले तेरमागुणमां धनजवनादिकमां मंदआदरहोय अनेचौदमागुणमां धर्ममां कदा-
ग्रहमूके सम्यक्अंगीकार करे ॥ १५ ॥

क्षणजंगुरताजावतो ॥ गुणपन्नरमेसेवंतोरे ॥
संतोरे ॥ नधनादिसंगतिकरेए ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हवे असंबंधनामापन्नरमो जेदवखाणेठे क्षणजंगुरताजावतोके०सर्वप-
दार्थ क्षणजंगुरठे अनित्यठे तन धन स्वजन जीवित दुव्यप्रमुख एसर्वअनित्यठे एम
विचारतो पन्नरमा गुणने विषे संतोके० सज्जनपुरुषोने सेवंतोके०सेवे नधनादिसंगति-
करेके०धनप्रमुखनी संगतनकरे एमविचारे यतः विज्ञाहुपयंचउपपयंच ॥ खित्तंगीहं-
धणधनंचसवें ॥ सकम्मप्यबीउअवसोपयाइं ॥ परंजवंसुंदरपावगंवा ॥ १ ॥ १६ ॥

ज्ञावविरतिसेवेमनें ॥ जोगादिकपरअनुरोधेरे ॥
बोधेरे ॥ एमउल्लसेगुणसोलमैंए ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवे सोलमो परार्थकामोपजोगीनामा जेदकहेठे जव जेसंसारनेविषे विर-
क्तमनथको जोगादिकने सेवे तेपण परअनुरोधेके० परनादाकिण्यादिकेसेवे बोधेरेके०
एवाउदासीनज्ञानेकरी सोलमोगुणउल्लासपामे ॥ १७ ॥

आजकालएगंफिसु ॥ एमवेश्यापरेंनिसनेहोरे ॥
गेहोरे ॥ परमानेगुणसत्तरमेंए ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ हवे सत्तरमो वेश्यानीपेठे घरवासपाखे एजेदवखाणेठे जेए घरवासठेते आज
गंफिसुं अथवा काले गंफिसुं एम वेश्यानीपेठे निखेहीरहे जेमवेश्यानिर्धन देखी
विचारे जे हवे आज अथवा काले गंडुं एमविचारे तेम गृहस्थपण आस्थाप्रमुख
विना घरमांवसे पणघरने परकरीमाने एसत्तरमेगुणे देशविरतिना अनेक जेदहे माटे
नानाजिप्रायवंतहोय तेमाटे पुनरुक्तदोषकोई जेदमानजाणवो ॥ १८ ॥

एगुणटंदेजेजस्या ॥ तेआवककहियेंजावेरे ॥
पावेरे ॥ सुजशपूरतुऊजक्तिथीए ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ एगुणना वृंदकेसमूह तेणेकरी जेजस्याठे तेजावेंकेजावथी आवककहियें
यतः इयसत्तरसगुणजुत्तो ॥ जिणागमेजावसावगोजणीयो ॥ इति वचनात् ते पावेके
पामे सुजशपूरकेजलाजशनो पूरपामे तुऊजक्तिथीकेहेवीतराग हेचिदानंदस्वरूपी
तारी जक्तिथकी पामे एटले तारीआझायें जावआवकपणुंपालवुं तेतारी जक्तिजठे
॥ १९ ॥ एतेरमीढालमध्ये जावआवकनुं लक्षणकछुं ते जावआवकजे होय ते ड्रव्य-
साधु कहियें अनेजेड्रव्यसाधु होयते जाव साधुपणुंपामे तेमाटे हवे जावसाधुनांल-
क्षण चउदमी ढालमां कहेठे ॥

॥ ढाल चौदमी ॥

तेजावसाधुपणुंलहे ॥ जेजावआवकसार ॥ तेहनांलक्षणसातठे ॥
सविजाणेहोतुंगुणजंडार ॥ साहेबजीसाचीताहरीवाणी ॥ १ ॥

अर्थ ॥ जेसारकेप्रधानजावआवकपूर्वैकह्या तेजावसाधुपणुंपामे तेनांवली सातलक्ष-
णठे ते हेज्ञानदर्शनचारित्रवीर्थ सुखदान लाजजोग उपजोगादिक गुणनार्जकार एवा
हेपरमेश्वर तमेसर्व जाणोठो केवलज्ञान केवलदर्शनेकरी षट्द्रव्यनुं जासन थायठे ते
माटे हेसाहेबजी तमारी वाणीते साचीठे सत्यठे एटले एजावजे आचार्यपरंपरा तथा जि-
तआचार तथाप्रकरणादिकमां जेजावकह्याठे तेतमारीज वाणीठे पणकोशनी कद्विपत नथी

किरियामारगअनुसारणी ॥ श्रक्षाप्रवरअविवाद ॥ रुजुजावे
पन्नवणिज्जाता ॥ किरियामांहोनित्येंअप्रमाद ॥ सा० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवे सातलक्षणकहेठे सर्वकिया प्रत्युपेक्षणादि तेमार्गानुसारणी जे मोक्ष-

मार्गने अनुजायीचेष्टाहोय तेप्रथमलक्षण तथाधर्मेनेविषे श्रद्धाकेकरवानीइष्टा प्रवरके
प्रधान अविवादकेविवादरहित तेवीजुंलक्षण अनेपन्नवणिज्ज्ञताकेप्रज्ञापनीयपणुं ए-
टले परुपणाकरवी ते कजुजावेंकेसरलजावें एटले तेनी परुपणा तेअसदजिनिवेश
कदाग्रहेनहोय एत्रीजुंलक्षण वली क्रियाजे शुचहितअनुष्ठान तेनेविषे निरंतर अप्र-
मादीहोय पणशिथिलनहोय एचोथुंलक्षण ॥ २ ॥

निजशक्तिसारकाजनो ॥ आरंजगुणअनुराग ॥ आराध

नारुगुआणनी ॥ जेद्वथीलहियेंहोजवजलताग ॥ सा० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ तथा पोतानी शक्तिप्रमाणें तपसंयमादिक कार्यनो प्रारंजकरे पणशक्तिने
उलंघी तपस्याप्रमुख नकरे एपांचमुं लक्षण अने गुणअनुरागकेगुणीनो पक्षपातहोय
एठहुंलक्षण तथा गुरुआज्ञातुं आराधवुं तथा गुरुना आदेशें वर्त्तवुं गुरुनीआणाथी सं-
सारसमुद्रनो पारलहियेंकेपामियें एसातमुं लक्षण ॥ ३ ॥

मार्गसमयनीथितितथा ॥ संविज्ञबुधनीनीति ॥ एदोई

अनुसारेक्रिया ॥ जेपालेहोतेनलहेजीति ॥ सा० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवे ऊपरकहेला सातजेदमांथी मार्गानुसारणीक्रिया नामें प्रथमजेदवखा-
णेजे मार्गकेसमयनीस्थिति एटले आगमनी मर्यादा तेआगम केने कहियें उक्तंच
आगमोह्यासवचनमासंदोषक्षयाद्भिः ॥ वीतरागोनृत्तंवाक्यं नब्रूयाद्वेतसंचवात् ते
आगमनी स्थिति उत्सर्गअपवादरूप शुरु संयमनो उपाय तेमार्ग कहियें अथवाजे
संविज्ञबुधनीनीतिकेसंविज्ञ जेमोक्षाजिलाषी अने बुध तेगीतार्थ इहां बहुपदअधिकुं
कहियें तेवारे एककहेवुंजे संविज्ञ बहुगीतार्थनी नीतिकेजेआचरण क्रियारूप तेने
पण मार्गकहियें एदोईकेवेअर्थ मार्गनाकह्या तेवामार्गने अनुसारणीजेक्रिया आग-
मनी अवाधायें संविज्ञ व्यवहाररूप तेमार्गानुसारणीक्रिया कहियें एची क्रियाजेपालेते
जीतिकेसंसारनीवीक नलहेकेकदापि नपामे इतिगाथार्थ हवे संविज्ञ गीतार्थनी
नीति एनापदहेदकरियेंतैयें संविज्ञपदकहुं तेअसंविज्ञपणुं टालवामाटेकहुं तोतेघणा
असंविज्ञमलीने जेआचस्थोहोय तोपण प्रमाण नथाय यद्यवहारः जंजीयमसोहिकरं ॥
पासढपमत्तसंजयाईहिं ॥ बहुएहिंविआयरियं ॥ नपमाणंसुऊरकरणाणं ॥ १ ॥ इहां ब-
हुगीतार्थपदमूक्युं तेनुं कारण एजे एकगीतार्थ आचखुंहोय तेकदाचित् अनाजोगें
अनवबोधादिककारणे विपरीतपणे आचखुं होय तेपण प्रमाण नथाय तेमाटे बहुगी-
तार्थपद मूक्युं तोते बहुगीतार्थ जेआचरेते अवितथहोय इहांकोइ प्रश्नकरे जेआगम
मार्ग कहेवो तेतोयुक्तजे पण बहुजनाचरणकहेवुं युक्तनथी केमके घणालोकोये तो

લૌકિકમાર્ગ આચર્યોહોય માટે આગમતેતોપ્રમાણ પળ ઘણાલોકોનું આચરણ પ્રમાણ નહીં વલી આગમતે જ્યેષ્ઠે અને બહુજનઆચરણતે અનુજ્યેષ્ઠે અને લૌકિકમાં પળ જ્યેષ્ઠનેમૂકી અનુજ્યેષ્ઠનું પૂજન યુક્તનથી તેમજ આગમતો કેવલીપણ અપ્રમાણ નકરે યતઃ અહોસુઝવઝતો ॥ સુઅનાળીજશ્વિગિહ્શસુઝ ॥ તંકેવલિવિઝુંજઈ ॥ અપમાણસુઅંજવેશ્હર ॥ ૧ ॥ તથા આગમભતાં જોઆચરણા પ્રમાણકરિયેંતો આગમનીલ-ધુતા થાય હવે યુરુઝચર કહેહે જે સંવિઙ્ગીતાર્થઠે તેઆગમની અપેક્ષાવિના આચરે-જનહી તેશુંઆચરે નહીં તથાશુંઆચરે તેકહેહે યતઃ દોસાજેણનિરુઙ્ગાંતિ ॥ જેણલિઙ્ગાં-તિપુલ્કમ્માઈ ॥ સોસોમુરુકોવાઝ ॥ રોગાવઙ્ગાસુસમણંચ ॥ ૧ ॥ સ્થાદિક આગમવ-ચનસંજારી પ્રવ્ય સ્થેત્ર કાલ જાવ પુરુષાદિકઝચિતજોઈ સંયમને વૃદ્ધિકારીજ આચરે તેવીજાસંવિઙ્ગીતાર્થ પળઅંગીકારકરે તેમાર્ગકહિયેં અને બીજા બહુલોકે આચરું તેતો અસંવિઙ્ગ અગીતાર્થમાટે અપ્રમાણઠે વલીઆચરણા પ્રમાણકરતાં આગમતો અ-ત્યંત પ્રતિષ્ઠા પામેઠે શ્રીઠાણાંગસૂત્રમાં પાંચપ્રકારના વ્યવહારપ્રરૂપ્યાઠે ઝતંચ પંચવિદે વવહારે પન્નતે તંજહા આગમવવહારે સુયવવહારે આણાવવહારે ધારણાવવહારે જિય-વવહારે શ્હાં જિતઅને આચરણા તેપ્કજઅર્થઠે તેમાટેઆચરણા માનતાં અત્યંતપણે આગમમાન્યું તો આગમઅવિરોધ જેઆચરણા તેપ્રમાણજઠે ॥ ૪ ॥

સૂત્રેજાણ્યુપણઅન્યથા ॥ જુઝંજબહુગુણજાણ ॥ સંવિઙ્ગવિ-
બુધેઆચરું ॥ કાંઈસેહોકાલાદિપ્રમાણ ॥ સા૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ વલી ઇજ વાતકહેઠે સૂત્રેજાણ્યુંકે આગમનેવિષે કહુંઠે તોપણ અન્યથાકે ૦
દેરફેરકરીને બહુગુણજાણકે ૦ તેમાં ઘણોગુણજાણીને સંવિઙ્ગીતાર્થલોકે જે આચરણ
કહું તેવી કેટલીકવાતો દીસેઠે પળતેશુંજાણી આચરું તેકહેઠેજે કાલાદિ પ્રમાણકે ૦
હુઃસ્વમાદિકાલપ્રમુખનું પ્રમાણ વિચારીને આચરું ॥ ૫ ॥

કલ્પનુંધરવુંજોલિકા ॥ જાજનેદવરકદાન ॥ તિથિપ-

જૂસણનીપાલટી ॥ જોજનવિધિહોઈત્યાદિપ્રમાણ ॥ સા૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ વલી તેજ દેલાઢેઠે કલ્પનુંધરવુંકે ૦ પૂર્વેકલ્પજેકપનોતેકારણે ઝંઢતા તથા
ગોચરીપ્રમુખનેવિષે વાલીને સંધેમૂકી ચાલતા ઇઆગમનો આચારહતો અને હવેતો
ગોચરીપ્રમુખનેવિષે પાંગરીનેજાતું તથા ચોલપટ્ટપ્રમુખ પળસમજવા પૂર્વે કુળીયેંરાલતા
હમણાકંદોરે રાલિયેંઠેયેં તથાપૂર્વેજોલિકાકે ૦ જોલી મુઠીયેંજાલી ગ્રંથી કુળીયેં ડુંકની
વાંધતા અને હમણાં હાથમાં જાલિયેંઠેયેં ડપલદણથી ડપપ્રહિક કટાસણું સંથારીઝં
દંકાસણાદિકલેવાં તથા તરપણીપ્રમુખનેવિષે દોરાદેવા ઇમ સીકી દોરાની જોલીના આ-

धारविशेष इत्यादिक बली पात्रेलेपदेवा तथा पजूसणनी तिथिजे पांचम तेनीचोयकरी
 उपसङ्गणथी चोमासांपुनमनांटाळी चउदशनांकख्यां तथा जोजनविधिप्रमुख शास्त्रो-
 क्तविनापण आचरितप्रमाणे जोजनविधिते मांकलीयेंवेसतुं वेंचीदेतुंइत्यादिक तथा
 चव्यवहारजाण्ये ॥ सत्तपरिणाहकाय ॥ संयमोर्पिकउत्तरश्चाए ॥ रुखेवसद्देगीवे ॥ जोहे-
 साहीयपुस्करिणी ॥ १ ॥ एनोलेशथी अर्थकरे ठे जेपूर्वें शास्त्रपरिज्ञाअध्ययन सूत्रार्थ
 जण्ये के साधुने उठामणकरताहता अने हमणां दशवैकालिकतुं चोथुंअध्ययन जण्येथके
 उठावणाथायठे तथा पूर्वें पिंकेषणाध्ययनजण्यापठी उतराध्ययन जणावता हमणां व-
 गरजणोपण जणावियेठेयें तिहांदृष्टांतकहेठे पूर्वेंकल्पवृक्षहता हमणा आंवाप्रमुखें का-
 मचालेठे पूर्वें अतुल्यबलधवल वृषजहता हमणां धुसरेंज कामचालेठे पूर्वें गोपजे कर-
 षणी तेचक्रवर्त्तिने तेजदिवसे धान्य नीपजावीदेताहता आजतेविनापणकामचालेठे
 तथापूर्वें सहस्रयोधीहता हमणा अल्पपराक्रमीसुजटोथी पणशत्रूनोपराजयकरी राज्य
 पाळेठे तेम साधुहमणां जितव्यवहारेपण संयमपाळेठे तथा षटमासतुं प्रायश्चित्तहोय
 तेने हमणां पांच उपवासकह्याठे तथापूर्वेंमहोटी पुष्करणीजहती हमणां नानीठे तेथी
 कामचालेठे इत्यादिकदृष्टांते जितव्यवहारपण जाणवो अथवा किंवहुना जंसवहान ॥
 सुचे पडिसिद्धंतेयजीयववहे ॥ उत्तंसवंपिपमाणं ॥ चारित्तधणाणजणियंच ॥१॥ अवलं-
 विज्जणकज्जं ॥ जंकिंचिसमायरंतिगीयज्जा ॥ थोवावराहवहुणं ॥ सवेसिंतंममाणंतु ॥१॥
 इत्यादिक जेम आर्यरक्षितजीयें आचखुं तेडुर्बलिकापुष्पमित्रजीये अंगीकारकखुं ते
 मज सुविहीते जेआचखुं ते सर्वकबूलकरे ॥ ६ ॥

व्यवहारपांचेजाषीया ॥ अनुक्रमेंजेहप्रधान ॥ आजतो
 तेमांजीतठे ॥ तेतजियेंहोकेमविगरनिदान ॥ सा० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ तेमाटेज कहेठे जे पांचव्यवहार कह्याठे तथा अनुक्रमें जे प्रधानहोय ते आ-
 दरवो यडुक्तं कत्तिविद्देषंजतेववहारेपणत्ते गोयमा पंचविद्दे ववहारेपणत्ते तंजहा
 आगमे सुए आणाधारणाजीए जहासेतळआगमेसिया आगमेणंववहारंपठवेज्जाणोय-
 सेतळआगमेसिया जहासेतळसुएसिया सुखंववहारंपठवेज्जा १ णोयसेतळसुएसिया
 जहासेतळआणासिया आणाएववहारंपठवेज्जा २ णोयसेतळआणासिया जहासेतळ-
 धारणासिया धारणाएववहारंपठवेज्जा ३ णोयसेतळधारणासिया जहासेतळजीएसिया
 जीएणंववहारंपठवेज्जा ४ इच्चेतेहिंपंचहिंववहारंपठवेज्जा तं आगमेणंसुएणं आणाए
 धारणाए जीएणं जहाजहासेआगमेसुएआणाधारणाजीएतहातहाववहारंपठवेज्जा सेकिं
 माहुजंतेआगमबलियासमणानिगंठाइच्चेयंपंचविहंववहारं जदाजदाजहिंजहिंतहातहा

तर्हि तर्हि अणस्सितोवस्सयंसमंवहारमाणे णिग्गंथे आणाए आराहएजवइ इतिजग-
वतिसूत्रेशतकआठमे उद्देशेआठमेकछुंठे आजतो तेपांचव्यवहारमां जितव्यवहारमु-
ख्यठे जितव्यवहारेज कामचाळेठे तेजितव्यवहार विगरनिदानके०कोइपणकारणवि-
नाकेमत्यजियें एटले जितव्यवहार जेआचार्येबांध्यो तेप्रमाणे ॥ ७ ॥

श्रावकममत्वअशुभवली ॥ उपकरणवसतिआहार ॥ सुखशी-
लजेजनआचरे ॥ नविधरियेंहोतेचित्तलगार ॥ सा० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवेएवीआचरणातेअप्रमाणे केमके०सिद्धांतमां नाकहीठे जे श्रावकनुं
ममत्वनकरनुं यतः गामेवा कुलेवा नगरेवा देशेवा ममत्वजावन्नकरेचिकुळा इत्यादि
श्रावकनुं ममत्वकरे तेअप्रमाणे तथा अशुक्रमान उपगरण वसति आहारप्रमुख
लेवानी आगममां नाकहीठे अने जो बीयेतो तेआचार अप्रमाणे यतः आगमे पिं-
डसिद्धांतचवहं ॥ चउहंपायमेवय ॥ अकप्पियंनइच्छिळा ॥ पडिगाहेळाकप्पियं ॥ १ ॥ इति
उपलक्षणथी वस्त्रपात्रादिकपण एमजाणवांमाटे सुखशील लोकें जेआचछुं एटले पो-
ताना शरीरनी शोचानेअर्थे जेआचखा तेअप्रमाण बाकी दुर्जिह्वादिक कारणे तो
कांइ अशुरू बीयें तोपण निदोषठे यतः पिंडनिर्युक्तौ ॥ एसोआहारविहि ॥ जहजणी
उंसवजावदंसीही ॥ धम्मावस्सगजोगा ॥ जेणनहायंतितंक्कुळा ॥ १ ॥ तथा कारणपडिसे
वापुण ॥ जावेअणासेवणत्तिदवठा ॥ आणाइतिइजावे ॥ सोसुद्धोमुखहेउत्ति ॥ २ ॥ इत्यादि
वलीउववाइसूत्रें शुद्धेसणीए एवा अजिग्रह मुनियेंकखा तेथी जाणियेंठेयेंजे पूर्वे अ-
शुरूपणकोइक कारणे लेतादीसेठे एअपवादतो प्रमाणे पणसुखशीललोकेजे आचछुं
ते चित्तमां लगार पणनधरियें एटलेए जाव जे दुप्पसहआचार्यलगें तो चारित्रसिद्धां-
तमां सांजलियेंठेये अनेजो मार्गानुसारीक्रिया कहि तेरीतियलकरताहोयतेनेचारित्री-
या न मानियें तो एथी बीजा चारित्रीया तोदेखातानथी तेवारे चारित्रविडेदगयो एम
ठेछुं तोतेचारित्रविना तीर्थपण विडेदगयुं एमठेछुं एम करतांतो आगम विरुद्ध
थायठे यतः व्यवहारजाण्ये जोजणइनत्तिधम्मो ॥ नयसामाइयं नचेवयवयाइं ॥ सोस-
मणसंभवश्चो ॥ कायवोसमणसंधेण ॥ १ ॥ इत्यादिवचने तोमार्गानुसारीक्रियानो कर-
नार तेजावसाधुठे एम ठछुं एप्रथमक्रियानामाजेदथयो ॥ ८ ॥

विधिसेवनाअवितृप्तिशुज ॥ देशनाखलितविशुद्धि ॥ अश

धर्मइहाघणी ॥ चउजेदेहोएमजाणसुबुद्धि ॥ सा० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हवे बीजुंलिंग अरूआप्रवरनामाकहेठे तेना जेदचारठे तेकहेठे १ विधिसे-
वना २ अवितृप्तिके०अतृप्ति ३ शुजदेशनाके०शुद्धदेशना ४ खलित परिशुद्धिनामा

चोशुलिंग ते अरुप्रवरनोअर्थकहेते अरुके० धर्मेनीइहा घणीके० अत्यंतहोय पण बालकने रत्नग्रहवानी अजिलाषानी पेठे सामान्यपणे विषयप्रतिज्ञास मात्रनहोयते एम ऊपरकहेला चारजेदेखलिंगहोय ते सुबुद्धिकेणुद्धिर्वंतहोय तेजाणे ॥ ९ ॥

दृढरागभेशुज्जोज्यमां ॥ जेमसेवतार्येविरुद्ध ॥ आपदा
मारसजाणने ॥ तेममुनीनेहोचरणेतेशुद्धि ॥ सा० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवे एअरुप्रवरनाचारजेदमां प्रथम विधिसेवनानामेजेदश्रोलखावेते जे शक्तिवंतहोयतेअरुअवंतथको विधिप्रधानशक्तिवंतप्रत्युपेक्षाणादिक क्रियाकरे अने जे शक्तिरहित होयते अव्य क्षेत्र काल तथा जावेकरी जो तादृशक्रियाकरी न शके तो पण प्रतिबंध ते विधिअनुष्ठाननेविषेज होय अतः विहिसारंचियसेवइ ॥ सद्धावृत्तिसंतिमं अणुछाणं ॥ द्वाइदोसनिहृत्वि ॥ पक्षवायंवहृत्तंमि ॥ १ ॥ इहां कोशुपुठेजे शक्तिरहितजे होय तेअनुष्ठान न करे अनेविधिअनुष्ठानमां पक्षपातिकेमहोय तेनेअन्वयसहित गाथानाअर्थकीकहेते जेमकोइक पुरुषहोय तेडुकाल अथवादरिद्रपणुंपाम्यो तो तेपुरुष गवार अरणीपत्र तथावृद्धनीढालप्रमुखखाइने दिवसव्यतिक्रमे पणतेवा जोजनमां लपटायनही केमके पोते उत्तम आहारनो खादजाणते तेथी तेनोराग तो उत्तमजोजनमांज होयते जे उत्तमजोजन क्यारे मलशे तेमलेतो वावरियें एवो अत्यंतरागहोय हवे अह्वरार्थ कहेते जे शुज्जोज्यमां दृढरागते तथा रसनो जाणते केम जे पूर्वैषटरस वावखाते तेखादनो जाणते तेआपदामांके०डुकालादिक आपदामां विरुद्धसेवतो एटले कुधान्य खातोथको पण तेनोराग सुधान्यमां होय एट्टांते मुनिनेपण चारित्रनी शुद्धि जाणवी एटले यद्यपिअव्यखेत्रादिक कारणपामीने विरुद्ध सेवे तोपण शुद्धचारित्रनो रसीठे तेथी जावचारित्रने उलंगेनहीतेनेजावथी चारित्रियाज संगमाचार्यनी पेठे कहियें इत्यादिक बहुवक्तव्यताते इतिप्रथमजेदः ॥ १० ॥

जेमतृप्तिजगपामेनही ॥ धनहीनलेतोरत्न ॥ तपविनय
वेयावचप्रमुख ॥ तेमकरतोहोमुनिवरबहुयत्न ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवे अतृप्तिनामा बीजुं लक्षणकहेते जेम धनहीनके०दरिद्रीहोय तेने रत्ननो ढगलोमळ्यो तेवारें तेरत्नलेतां जगतमां तृप्तिके०संतोषपामेज नही तेम मुनिपण तप विनय वेयावच्च तथा प्रमुखशब्दें ज्ञानचारित्र तेहनेविषे घणोयलकरे यत्नकरतो याकेजनही तृप्तिपामेजनही तेमां तपकरतांथकांतो निर्झाराथाय तथाशासनदीपे तेप्रसिद्धे तथा विनयनो अधिकार उत्तराध्ययनना पहेलाअध्ययनथी जाणवो अने वेयावच्चपण निर्झराने अर्थे अनेकप्रकारनुंकरे तेप्रश्रव्याकरणसूत्रथी जोजो तथा ह्या-

नजणतांपण नवनवोवैरागजपजेयतः जहजहसुयमवगाहइ ॥ अइसयरसपसरंसंजुयमज-
वं ॥ तहतहपद्माइमुणी ॥ नवनवसंवेगसझाइ ॥ १॥ इत्यादि तथा चारित्रमांपण विशुद्ध
विशुद्धतर संयमस्थानक पामवानेसर्वअनुष्ठानकरे उचरोत्तरसंयमकंरुकआरोहतां अ-
प्रमादपणे केवल ज्ञाननालाज जणीथायज यतः जोगेजोगेजिणसासणंमि ॥ दुस्सखयाप-
जळंति ॥ इक्किंमिअणंता ॥ वटंताकेवलीजाया ॥ १॥ इत्यादिवीजोजेदकहो ॥ ११ ॥

गुरुनीअनुज्ञालेइने ॥ जाणतोपात्रकुपात्र ॥ तेमदेश-

नाशुद्धिदि ॥ जेमदीपेहोनिजसंयमगात्र ॥ सा० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवे शुरुदेशनानामा वीजुंलक्षण कहेठे गुरुनी अनुज्ञाके० आज्ञालेइ ते-
मज शुरुदेशनाआपे तेपण पात्रकुपात्रने जाणतोथको जेमसंयमरूप गात्रके०शरीर
ते दीपेके०शोत्रे निजके०पोतानुं संयमरूपगात्र शोत्रेइत्यक्षरार्थ एटले एजावजे सजु-
रुपासेथी सिद्धांतनो सारजाणी गीतार्थथयोहोय तोपण गुरुनी आज्ञालेइने पण पो-
तानीमेलेनही पोतेधन्यथको मध्यस्थपणे सजुतदेशनाआपे पणपात्रकुपात्रजलखीने दे-
शनाआपे तेपात्रना त्रणजेदठे १ वाल २ मध्यम ३ बुरु यतः वालःपश्यतिखिंगं ॥ मध्य-
मबुद्धिर्विचारयेत्तुत्तं ॥ आगमतत्त्वंतुबुरुः ॥ परीक्षतेसर्वयत्नेन ॥ १ ॥ इत्यादिक तेनीदे-
शनानीविधि वीजापोरुशकथकी जाणवी इहां विस्तारथाय माटे नथी लखता तेमाटे
जेपात्रने जेमजपगारथाय तेमतेपात्रने देशनाआपे अन्यथा संसारवधारे इत्यादिक
वीजुंलक्षण एत्रीजालक्षणमां पात्रपात्रविचार प्रमुखनी चर्चाघणीठे तेधर्मरत्नग्रंथी
जोजो जेम पोतानुसंयमगात्रशोत्रे ॥ १२ ॥

जेकदाचितलागेव्रतें ॥ अतिचारपंककलंक ॥ आलोयणें

तेशोधतां ॥ मुनिधरेहोश्रद्धानिःशंक ॥ सा० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ हवे खलितपरिशुद्धिनामा चोथुंलक्षणकहेठे ते जे कदाचित व्रतपालतां
थकां कोइअतिचाररूप पंकके० कचरो तद्रूपकलंक जो व्रतने विषे अनाजोगे करी
अतिचारलागे ते पण १ प्रमाद २ दर्प ३ कट्य एत्रण रीते लागे अने चोथो आकु-
ट्टियेतोप्रायेंचारित्रियांने संजवेजनही तेआकुट्टिप्रमुखनुं खरूपकहेठे यतः आउट्टिया
जविच्चा ॥ दप्पोपुणहोइवग्गणाइ ॥ विगहाइउपमाउ ॥ कप्पोपुणकारणेकरणं ॥ १॥ उ-
पलक्षणथी अनेकप्रकारनी प्रतिसेवाठे तेसर्वएमांसमाय तेप्रायश्चित्तादिकलेइने शु-
द्धथाय एरीते करतोमुनिराज निःशंकपणेअझाधारे एचोथोजेदथयो ॥ १३ ॥

श्रद्धाथकीजेसर्वलहे ॥ गंजीरआगमजाव ॥ गुरुवचनेपन्न

बणिज्जाते ॥ आराधकहोहोवेसरलस्वजाव ॥ सा० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ हवे बीजालक्षणनो उपसंहारकरतां त्रीजुलक्षण कहेते आखीगाथानो अर्थ जेलोखखियेंतैयें १ विधि २ उद्यम ३ जय ४ वर्णव ५ उत्सर्ग ६ अपवाद ७ तदुच्चय इत्यादिक आगमना जेगंजीरजावते तेअरुआथकी सर्व जाणे जोएसर्वजाव नजाणेतो जमाखीनीपेठेमिथ्यात्वी थइजाय एबीजालक्षणनो उपसंहारथयो हवे त्रीजुलक्षणकहेते जेएवा जावनाजाणहोय तेगुरुनेवचने पन्नवणिक्काके० प्रज्ञापनीय एटले परुपवा योग्य पदार्थनो सरलस्वजावे उपदेश करतोथको आराधकहोय एत्रीजुलक्षण ॥ १४ ॥

षट्कायघातप्रमत्तने ॥ पम्बिलेहणादिकयोग ॥ जाणीप्रमादी
नविहोए ॥ किरियामां होमुनिशुभसंयोग ॥ सा० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवेक्रियानेविषेअप्रमादनामा चोथुंलक्षणकहेते प्रमत्तके० प्रमादीने पम्बिलेहणादिकयोगवंतने पृथिव्यादिक ठकायनो घातथायते एटले एजावजे उपयोगविना प्रमादीथको पम्बिलेहणादिककरतो ठकायनो विराधकथाय अनेउपयोगेकरेतो आराधकथाय यतः पम्बिलेहणकुणंतो ॥ मिहोकहं कुणइजणवयकहंवा ॥ देख्यपच्चरकाणं ॥ वाएसयपडीहइवा ॥ १ ॥ पुढवीआउक्काए ॥ तेजवाऊवणससइतसाणं ॥ पम्बिलेहणापमत्तो ॥ ठन्हं पिविराहउहोइ ॥ २ ॥ पुढवीआउक्काए ॥ तेजवाऊवणससइतसाणं ॥ पम्बिलेहणा आउत्तो ॥ ठन्हं पिआराहउहोइ ॥ ३ ॥ इत्युत्तराध्ययनना ठवीसमें अध्ययने. माटे एवुंजाणी पम्बिलेहणादिकयोगमां प्रमादी नहोय प्रमादकरतां जैनदिक्षावंत पण आर्यमं गुनीपेठे संसारजमे माटे क्रियामां मुनिराजतेशुभसंयोगके० जलायोगवंत होय जलीक्रियानो संयोगकरे आगममां अनेकप्रकारनी क्रियाकहीते तेसर्वजलीरीतेकरे एचोथुंलिंग ॥ १५ ॥

जेमगुरुआर्यमहागिरी ॥ तेमउजमेबलवंत ॥ बलअविषय
नवीउजमें ॥ शिवभूतिहो जेमगुरुहीलंत ॥ सा० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हवे शक्तिअनुष्ठाननामा पांचमुंलक्षणकहेते तेजेम गुरुश्रीआर्यमहागिरिजीये उद्यमकख्यो तेमबलवंतथको उजमेके० उजमालथाय एटले एजावजे संघयणी धृतिप्रमाणे निरवाहीशके तेक्रियानेजसुसाधुप्रारंजे पणप्रतिज्ञाजंगथाय तेवुंप्रारंजेनही बलअविषयके० जेक्रियामां पोतानुं बलनचाले तेमांउद्यमनकरे अने करेतोउलटीखोटआवे यतः सोहुतवोकायवो ॥ जेणमणोमंगुलंनचिंतेइ ॥ जेणनइंदियहाणी ॥ जेणयजोगानहायंति ॥ १ ॥ इति जेमशिवभूतियें शक्तिउल्लंघनकरी गुरुबचन लोपीने गुरुनी निंदाकरवालायो तेरीतेउत्तमसाधुनकरे इहांआर्यमहागिरी तथाशिवभूतिनो अधिकार धर्मरत्नग्रंथमांलख्योते तेथीजाणवो ॥ १६ ॥

गुणवंतनीसंगतिकरे ॥ चित्तधरतगुणअनुराग ॥ गुणवेश
पणपरनुंथुणे ॥ निजदेखेहोअवगुणवडजाग ॥ सा० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवे ठुंगुणानुरागनामा जावसाधुनुं लिंग कहेढे जे एवा चारित्र्याहोय तेगुणवंतनीज संगतकरे अने पोताना चित्तनेविषे गुणनोज अनुरागकेपरागधरे यतः वयसमणधम्मसंयम ॥ वेयावच्चंबंजगुत्तीठ ॥ नाणाइतियंतव ॥ कोहाइनिग्गहाचरणमेयं ॥ १ ॥ एचरणसित्तीरीकही तथा पिरुविसोहिसमइ ॥ जावणपदिमाउंडदियनिरोहो ॥ पफिदेहणागुत्तिठ ॥ अजिग्गहाचेवकरणंतु ॥ १॥ एकरणसित्तीरी इत्यादिक गुणनोराग धरे अने श्रीकृष्णे जेम कालाकुतराना दांतवखाण्या तेनीपेठे बीजामां गुणनो लेश होय तेपण स्तवे तथा निजकेपोतानाअवगुण देखे वरुजागकेपमोहोटा जागनोभणी जेमबेश्रावककालादेहरामां पेठा तेम पोताना अवगुणदेखे ॥ १५ ॥

गुरुचरणसेवारत्तहोइ ॥ आराधतोगुरुआण ॥ आचार
सर्वनामूलगुरु ॥ तेजाणेहोचतुरसुजाण ॥ सा० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हवेगुरुआणाआराधननामा सातमुंलक्षणकहेढे इहांकोइपुढेजे जावसाधु-नांलिंग शास्त्रांतरमांतोढकहांढे यतः मग्गाणुसारीसद्धो ॥ पन्नवणिज्जोकिरियावरोचेव ॥ गुणरागी सक्कारंज ॥ संगउतहयचारिती ॥ १॥ एरीते ठगुणकहांढे तोतमे सातमोगुण क्यांथी कहोढो तेनेउत्तरकहेढेजे चौदसेंचुमाळीस प्रकरणरूप प्रसादनेविषे सूत्रधारसरिखा श्रीहरिजडसूर तेणेउपदेशपदनामा ग्रंथनेविषे सातमुंलिंगपणकछुंढे तथा चतत्सूत्रं एयंचअद्विलक्षणं ॥ मिमस्सनिसेसमेवधन्नस्स ॥ गुरुतद्गुरुआणासं ॥ पाड-णंचगमामिहलिंगं ॥ इत्यलंविस्तरेण माटे सातकहियेंढेयें हवेसातमाखक्षणनुं स्वरूप कहेढे गुरुजेठत्रीसठत्रीसीगुणे विराजमान तेनाचरणनी सेवानेविषे रक्तहोय तथा गुरुआदिकनी आज्ञाआराधतोथको वढीते साधुएम जाणेजे सर्वआचारनुं मूलतेगुरुजे गुरुशीसर्व प्रगटथाय तेचतुरसुजाण एमजाणे एसातमोगुणकहो ॥ १६ ॥

एसातगुणलक्षणवख्यो ॥ जेजावसाधुउदार ॥ तेवरेसुख-
जशसंपदा ॥ तुजचरणेहोजशजक्तिअपार ॥ सा० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ एसातलक्षणनेगुणेकरीवख्योथको एवोजेजावसाधु उदारकेप्रधान ते सुख-जशनी संपदानेवरेकेपामे एटले उत्कृष्टजे मोक्षसुखतेनेतो तेवरेजेहेसर्वज्ञ केवलज्ञानज्ञाकर तमारा चरणनेविषे जशकेजेने अपारजक्तिहोय तेवरे ॥ १७ ॥ एढालमां प्रथमशीमांकीने जेटली वात टबामां लखीढे तेसर्वधर्मरत्नसूत्रवृत्तिशीलखीढे पण तेग्रं-

अर्थ ॥ हवे बीजालक्षणनो उपसंहारकरतां त्रीजुलक्षण कहेते आखीगाथानो अर्थ जेलोलखियेते १ विधि २ उद्यम ३ जय ४ वर्णव ५ उत्सर्ग ६ अपवाद ७ तदुजय इत्यादिक आगमना जेगंजीरजावते तेअक्राथकी सर्व जाणे जोएसर्वजाव नजाणेतो जमालीनीपेठेमिथ्यात्वी अइजाय एबीजालक्षणनो उपसंहारथयो हवे त्रीजुलक्षणकहेते जेएवा जावनाजाणहोय तेगुरुनेवचने पन्नवणिक्काके प्रज्ञापनीय एटले परुपवा योग्य पदार्थनो सरलस्वजावे उपदेश करतोथको आराधकहोय एत्रीजुलक्षण ॥ १४ ॥

षटकारपद्मपञ्चमे ॥ पन्निखेहणादिकयोग ॥ जाणीप्रमादी
नविहोए ॥ किरियामां होमुनिशुजसंयोग ॥ सा० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवेक्रियानेविषेअप्रमादनामा चोथुलक्षणकहेते प्रमत्तके प्रमादीने पन्निखेहणादिकयोगवंतने पृथिव्यादिक ठकायनो घातथायते एटलेएजावजे उपयोगविना प्रमादीथको पन्निखेहणादिककरतो ठकायनो विराधकथाय अनेउपयोगेकरेतो आराधकथाय यतः पन्निखेहणकुणंतो ॥ मिहो कदं कुणइजणवयकदंवा ॥ देश्यपञ्चस्काणं ॥ वाएसयपढीइइवा ॥ १ ॥ पुढवीआउक्काए ॥ तेऊवाऊवणस्सइतसाणं ॥ पन्निखेहणापमत्तो ॥ ठन्हं पि विराइउहोइ ॥ २ ॥ पुढवीआउक्काए ॥ तेऊवाऊवणस्सइतसाणं ॥ पन्निखेहणाआउत्तो ॥ ठन्हं पिआराइउहोइ ॥ ३ ॥ इत्युत्तराध्ययनना ठवीसमेंअध्ययने माटे एवुंजाणी पन्निखेहणादिकयोगमां प्रमादी नहोय प्रमादकरतां जैनदिक्कावंत पण आर्यमं गुनीपेठे संसारजमे माटे क्रियामां मुनिराजतेशुजसंयोगके ज्ञायायोगवंत होय जळीक्रियानो संयोगकरे आगममां अनेकप्रकारनी क्रियाकहीते तेसर्वजळीरीतेकरे एचोथुंलिंग ॥ १५ ॥

जेमगुरुआर्यमहागिरी ॥ तेमउजमेबलवंत ॥ बलअविषय
नवीउजमें ॥ शिवचूतिहो जेमगुरुहीवंत ॥ सा० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हवे शक्तिअनुष्ठाननामा पांचमुंलक्षणकहेते तेजेम गुरुश्रीआर्यमहागिरिजीये उद्यमकखो तेमबलवंतथको उजमेके उजमालथाय एटले एजावजे संघयणी धृतिप्रमाणे निरवाहीशके तेक्रियानेजसुसाधुप्रारंजे पणप्रतिज्ञाजंगथाय तेवुं प्रारंजेनही बलअविषयके जेक्रियामां पोतानुं बलनचाले तेमां उद्यमनकरे अने करेतो उलटीखोटआवे यतः सोहुतवोकायवो ॥ जेणमणोमं गुलंनचित्तेइ ॥ जेणनइंदियह्वाणी ॥ जेणयजोगानहायंति ॥ १ ॥ इति जेमशिवचूतियें शक्तिउल्लंघनकरी गुरुवचन लोपीने गुरुनी निंदाकरवालाग्यो तेरीतेउत्तमसाधुनकरे इहांआर्यमहागिरी तथाशिवचूतिनो अधिधर्मरत्नग्रंथमांलख्योते तेथीजाणवो ॥ १६ ॥

गुणवंतनीसंगतिकरे ॥ चित्तधरतगुणानुराग ॥ गुणवेश
पणपरनुद्युणे ॥ निजदेखेहोअवगुणवडजाग ॥ सा० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवे ठहुंगुणानुरागनामा जावसाधुनुं लिंग कहेजे जे एवा चारित्र्याहोय तेगुणवंतनीज संगतकरे अने पोताना चित्तनेविषे गुणनोज अनुरागकेपरागधरे यतः वयसमणधम्मसंचय ॥ वेयावच्चंबंजगुत्तीउं ॥ नाणाइतिथंतव ॥ कोहाइनिग्गहाचरणमेयं ॥ १ ॥ एचरणसित्तीकही तथा पिरुविसोहिसमइ ॥ जावणपकिमाउंइदियनिरोहो ॥ पफिखेहणागुत्तिउं ॥ अज्जिग्गहाचेवकरणंतु ॥ १ ॥ एकरणसित्ती इत्यादिक गुणनोराग धरे अने श्रीकृष्णे जेम कालाकुतराना दांतवखाण्या तेनीपेठे बीजामां गुणनो देख होय तेपण स्तवे तथा निजकेपोतानाअवगुण देखे वरुजागकेमोहोटा नागनोधणी जेमवेआवककालादेहरामां पेठा तेम पोताना अवगुणदेखे ॥ १७ ॥

गुरुचरणसेवारत्तहोइ ॥ आराधतोगुरुआण ॥ आचार
सर्वनामूलगुरु ॥ तेजाणेहोचतुरसुजाण ॥ सा० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ हवेगुरुआणाआराधननामा सातमुंलक्षणकहेजे इहांकोइपुढेजे जावसाधु-नालिंग शास्त्रांतरमांतोढकह्यांजे यतः मग्गाणुसारीसद्धो ॥ पन्नवणिज्जोकिरियावरोचेव ॥ गुणरागी सक्कारंज ॥ संगजतहयचारिती ॥ १ ॥ एरीते ठगुणकह्यांजे तोतमे सातमोगुण क्यांथी कहोढो तेनेउत्तरकहेजेजे चौदसेंचुमाळीस प्रकरणरूप प्रसादनेविषे सूत्रधा-रसरिखा श्रीहरिजडसूरि तेणेउपदेशपदनामा ग्रंथनेविषे सातमुंलिंगपणकहुंजे तथा चतत्सूत्रं एयंचअल्लिखकणं ॥ मिमस्सनिसेसमेवधन्नस्स ॥ गुरुतइगुरुआणासं ॥ पाड-णंचगमामिहलिंगं ॥ इत्यलंबिस्तरेण माटे सातकहियेंढेयें हवेसातमालक्षणनुं स्वरूप कहेजे गुरुजेठत्रीसठत्रीसीगुणे विराजमान तेनाचरणनी सेवानेविषे रक्तहोय तथा गुं-रुआदिकनी आझाआराधतोथको वलीते साधुएम जाणेजे सर्वआचारनुं मूलतेगुरुजे गुरुथीसर्व प्रगटथाय तेचतुरसुजाण एमजाणे एसातमोगुणकह्यो ॥ १८ ॥

एसातगुणलक्षणवख्यो ॥ जेजावसाधुउदार ॥ तेवरेसुख-
जशसंपदा ॥ तुजचरणेहोजशजक्तिअपार ॥ सा० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ एसातलक्षणनेगुणेकरीवख्योथको एवोजेजावसाधु उदारकेप्रधान ते सुख-जशनी संपदानेवरेकेपामे एटले उक्कृष्टजे मोक्षसुखतेनेतो तेवरेजेहेसर्वज्ञ केवलज्ञा-नज्ञास्कर तमारा चरणनेविषे जशकेजेने अपारजक्तिहोय तेवरे ॥ १९ ॥ एहालमां प्रथमथीमांकीने जेटली वात टवामां लखीजे तेसर्वधर्मरत्नसूत्रवृत्तिथीलखीजे पण तेथं-

થમાં વિસ્તારધણોતે તેજોશ્લેજો ઇચ્છદમી ઢાલમાં સાધુનાં લક્ષણ કહ્યાં તેલક્ષણ કહેતાં મુનિરાજજીવર બહુમાનજપતું તેજદુમાનના હર્ષેકરી પત્તરમી ઢાલમધ્યે સાધુના ગુણ વર્ણન કરેતે ઇસંબંધેપત્તરમીઢાલકહેતે ॥

॥ ઢાલ પત્તરમી ॥

॥ આજમારે ઇકાદશીરે, નણદલમૌનકરીમુખરહીયે ॥ ઇદેશી ॥

ધન્યતેમુનિવરારે ॥ જેચાલેસમજાવે ॥ જવસાયર

લીલાઇતરે ॥ સંયમકિરિયાનાવે ॥ ધન્ય૦ ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ જે મુનિમાંપ્રધાનસરિલા સમજાવે ચાલનારા રાગદ્વેષરહિતપણેવિચરે તે મુનિરાજનેધન્યતે તેમુનિસંયમ જેચારિત્ર તેની જેક્રિયાતદ્રૂપ નાવેકેળનાવાયેંકરીને જવસાયરકેળસંસારસમુદ્રનો લીલાયેંકેળસેદેજમાં પારજતરેતે ॥ ૧ ॥

જોગપંકતજીજીવરબેઠા ॥ પંકજપરેજેન્યારા ॥ સિંહપરે

નિજવિક્રમશૂરા ॥ ત્રિજીવનજનઆધારા ॥ ધન્ય૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ જોગ જેપંચેડીના વિષય તદ્રૂપજે પંકકેળકચરો તેતજીને જીવરબેઠાકેળઅલગારહ્યા અને પંકજકેળકમલનીપેતે જેન્યારાતે ઇટલેકમલ તેકચરાથી જપનો અને કચરાથી ન્યારોરહે તેમ મુનિરાજપણ જોગરૂપ કચરામાંજપના અને તેજોગઢાંડીને અલગા રહ્યા ઇતિજાવઃ વહી સિંહનીપેતે પોતાનો વિક્રમકેળપરાક્રમ ફોરવવાને શૂરવીરતે વહીલ્લેગ મૃત્યુને પાતાલરૂપ જેત્રણજીવનનાલોકને આધારરૂપતે ॥ ૨ ॥

જ્ઞાનવંતજ્ઞાનીસુંમલતા ॥ તનમનવચનેસાચા ॥ ડ્રવ્યજ્ઞા

વસુધાજેજાણે ॥ સાચીજિનનીવાચા ॥ ધન્ય૦ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ હવે સ્યાદ્દાદશૈલી દેલામતાંથકાં મુનિરાજનું વર્ણનકરેતે પોતેજ્ઞાનવંતતે તથા જ્ઞાનીપુરુષસાથે મલીરહેતે પણલેદધરતાનથી વહી તનકેળકાયા અને મન તથા વચનેકરીસાચાતે પણ જૂઠીપ્રવૃત્તિનથી વહી જેમુનિડ્રવ્યથી તથા જાવથી સૂધાજાણેકેળસત્યબોલે ઇટલે ડ્રવ્યતે શ્દ્દ્રવ્યાદિક અને જાવતે તેનાપર્યાય અથવા ડ્રવ્યથી બાહ્યવસ્તુ અને જાવથી અન્યંતરવસ્તુ તેસત્યકહે ઇત્યાદિક અનેકપ્રકારેતે જિનેશ્વરની વાણીકહિયે તેનેસાચીકહે ઇટલે શુદ્ધ પરુપકહોય ઇતિજાવઃ ॥ ૩ ॥

મૂલજત્તરગુણસંગ્રહકરતા ॥ ત્યજતાજિજ્ઞાદોષો ॥ પગ

પગવ્રતદૂષણપરિહરતા ॥ કરતાસંયમપોષો ॥ ધન્ય૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ મૂલગુણજે પંચમહાવ્રતાદિક અને જત્તરગુણપિંકવિશુદ્ધ્યાદિક તેનો સંગ્રહ

करताकेप्राखता वली जिह्वा जेगोचरी तेना बेंतालीसदोष तेने त्यजताके०ठांरता प-
गपगके०क्षणेक्षणे व्रतनां दूषणजे अतिचार तेने परिहरताथका एरीते संयमने पो-
षेके०पुष्टकरतारहेढे ॥ ४ ॥

मोहप्रतेंदणतानितआगम ॥ जणतासदगुरुपासें ॥ दूषम
कालेंपणगुणवंता ॥ वरतेशुजअज्यासें ॥ धन्य० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ तथा शुजअध्यवसायेंकरी मोहरूप शत्रूने हणतातथा नितके०निरंतर आ-
गमके०सिद्धांतने सद्गुरु पासेथीजणता एवाविषमकालें पंचमआरेपण गुणवंता पुरुषते
ते रुढेअज्यासेवसेंढे एटले पूर्वाकिंमांज्ञानकळुं अनेपश्चिमाकिंमांकियाकही ॥ ५ ॥

ढहुंगुणठाणुंजवअरवी ॥ उलंघणजेणेलहिउं ॥ तससो-
जागसकलमुखएके ॥ कैमकरिजाएकहिउं ॥ धन्य० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ प्रमत्तनामा ढहुंगुणठाणुं ते केवुंढे जे जवअरवी उलंघणके०संसाररूपअट-
वीनो पारपमाम्नारुंढे ते जेणे लहिउंके०जेपुरुषेपाम्युं यतः जवाटवीलंघनतुल्यमेतत् ।
प्रमत्तनामक्रियासमेत ॥ गुणगुणस्थानमसंख्यवृद्धा प्रमादहानैः प्रवरंप्रजाप्त्या ॥ १॥
तेमुनिराजनुं समस्तसौजाग्य तेएकेमुखे शीरीते कळुंजाय ॥ ६ ॥

गुणठाणानीपरिणतिजेहनी ॥ नगीपेजवजंजाळे ॥ रहे
शेलमीढांकीराखी ॥ केतोकाळपरालें ॥ धन्य० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जेपुरुषने गुणठाणानी परिणतिथयीहोय एटलेगुणठाणुंपरणम्युंहोय तेनी प-
रिणति जवजंजाळेके०संसारविटंबनामां ढीपेनहीके०ठानीरहेनही तेपुरुष संसारमां र-
होथको पण उदासीनज देखाय केनीपेढे जेमशेलमीने पराले करीढांकीराखी होय ते
केटलोकाळरहे आगलजातां अंकुराफूटे त्यारे प्रगटथाय पण ठानीनरहे ॥ ७ ॥

तेह्वागुणधरवाअणधीरा ॥ जोपणसूधुंजाषी ॥ जिनशा-
सनशोजावेतेपण ॥ सुधासंवेगपाखी ॥ धन्य० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ तेमुनिराजना पूर्वोक्तगुण धरवाने जेअणधीराके०असमर्थहोय एटले एह्वा
गुणजेसाधुधरीशकेनही तोपणजे सूधुंजाषीके०शुद्धरूपकहोय अनेदेशना प्रमुखगुणे
करीने जिनशासनने शोजावे तेनेपण सुधाके०शुद्धसंवेगपदीकहियें यतः संविगप-
क्षियाणं ॥ लक्षणमेयंसमासजंजणियं ॥ उंसन्नचरणकरणावि जेणकम्मंविसोहंति ॥ १॥
सुद्धसुसाद्बुधम्मं ॥ कद्देश्निंदश्यनिययमायारं ॥ सुतवस्तिथाण पुरळं ॥ होइउसबोमराइ-
णिळं ॥ २ ॥ इत्युपदेशमालायां ॥ ८ ॥

सहृणाअनुमोदनकारण ॥ गुणथीसंयमकिरिया ॥ व्यव-
हारैरहियातेफरसे ॥ जेनिश्चयनयदरिया ॥ धन्य० ॥ ए ॥

अर्थ ॥ सहृणाके० तत्वश्रद्धा अनुमोदनके० गुणवंतनी प्रशंसाकरवी तथा कारणके० मोक्षसाध्यनांसाधन इत्यादिक गुणथीके० पूर्वोक्त गुणेकरीने जे व्यवहार मार्गैरह्या ए-
वाजेपुरुष तेणे फरसेके० संयमक्रिया फरसीज एमजाणतुं केमकेते निश्चय नयरूपम-
तना समुद्रते यतःसहृणाजाणणसु॥ मोयणकारणगुणापरेशिजे ॥ णिष्ठयववहारविज॥
तेसिंकिरियाजवेजावा ॥ १ ॥ इतिसंमतिवृत्तौ ॥ ए ॥

दुःकरकारथकीपणअधिका ॥ ज्ञानगुणैर्मतेहो ॥ धर्मदा
सगणीवचनेलहियें ॥ जेहनेप्रवचननेहो ॥ धन्य० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ दुःकरकारथकीके० दुःखथाय एवा कष्टना करनाराहोय अने अल्पआग-
मना धणीहोय तो शाकामआवे तथा कष्टादिक थोडुंठुंहोय अने ज्ञानीपुरुषहोय
तोतेज्ञानगुणेकरी कष्टनाकरनारथी अधिकाकह्याते एम धर्मदासगणीयें उपदेशमा-
खामध्ये कष्टुंते यतःनाणाहिठवरतरं॥ हीणोविहुपवयणंपजावंतो॥ नयदुक्करंकरंतो॥ सु-
दुविश्वाप्पागमोपुरिसो इतिवचनात् तेधर्मदासगणी केवाते जेने प्रवचनके० आग-
मनेविषे घणोस्नेहहतो ॥ १० ॥

सुविहितगळकिरियानोधोरी ॥ श्रीहरिजडकहाय ॥ एह
जावधरतोतेकारण ॥ मुळमनतेहसुहाय ॥ धन्य० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ सुविहितके० जलाआचारवंत गळतेजेहनो तथा वली क्रियावंतमां धोरी
समान एवा श्रीहरिजडसूरि १४४४ ग्रंथनाकर्त्ता शास्त्रकारेकह्याते एहजावके० एसं-
वेगपक्षीना जावने धरनारहता तेकारणे माराचित्तमांपण तेसुहायते गमेते एटखे ते
संवेगपक्षी शुरुपरुपक यथाशक्तियें क्रियावंतहतामाटेमारा मनमांते घणागमेते ॥ ११

संयमठाणविचारीजोतां ॥ जोनलहेनिजसार्वे ॥ तोजू
तुंबोलीनेडुरमती ॥ शुंसाधेगुणपाखे ॥ धन्य० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ वली संयमठाणके० संयमनांस्थानक असंख्याताते तेविजारीजोतांके० वि-
चारतां जोपोतानी सार्वे नलहेके० नदेखे संयमनीवाततो मोहोटीते तेआगमनेमेखे
जुप्तो पोतामां क्यांथीदेखे तो जूतुंबोलीने संयमविना संयमीनाम धरावीने डुरम-
तिके० हेडुडमतीनाधणी गुणपाखेके० गुणविना शुंसाधेते ठालीमहेनतक्यांकरेते यतःअ-
संजएसंजमक्षमाणे ॥ पावसमणेत्तिबुद्ध इत्युत्तराध्ययनवचनात् ॥ १२ ॥

विमायाधर्मेनविकहेवुं ॥ परजननीअनुवृत्ति ॥ धर्मवचनआ-
ममांकहिये ॥ कपटरहितमनवृत्ति ॥ धन्य० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ नविमायाधर्मेके० धर्मेनेविषे मायानशी एटले मायाकरतां धर्मेनहोय वढी
परजननी अनुवृत्तिके० परनाअनुजायीपणे अथवा परने आवर्जनअर्थे नविकहेवुंके०
धर्मदेशनाप्रमुख धर्मवचन नकहेवुं एम आगमजेउपदेशमाला तेमांकहियेके० वक्रो-
क्तियेकहियेठेये एटले कळुंठे यतः धम्मंमिनडिमाया ॥ नयकवडंअणुअतियंचेव ॥ कु-
डपागरुमकंमिह्वं ॥ धम्मवयणमुळ्ळुयंजाणं ॥ १ ॥ इत्युपदेशमालायां तेधर्मवचनकेवुंठे
जे कपटरहित सरलमननीवृत्तिहोय एरीते धर्मवचनकहे ॥ १३ ॥

संयमविणसंयतताथापे ॥ पापश्रमणतेजाण्यो ॥ १४ ॥
अनेसरलस्वजावे ॥ शुद्धपरुपकदाख्यो ॥ धन्य० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ वढी पोतामांसंयम नहोय अने संयतताथापे एटले साधुपणुं ठेरावेजे
तेमुनिने पापसाधु कळोठे तेमाटे सरलके० शुद्धस्वजावनोधणी तेजु
ने शुद्धपरुपक कळोठे एटलेसरलस्वजावीहोय तेजुशुद्धकहे माटे होय तेवुंज
यतः समदमाणिपाणणि ॥ बीयाणीहरियाणिय ॥ असंजएसंजयमन्नमाणे ॥ पाव-
च्छइ ॥ १ ॥ इत्युत्तराध्ययनेसतरमेअध्ययने ॥ १४ ॥

एकबालपणकिरियानयेते ॥ ज्ञाननयेनविबाला ॥ सेवायो-
ग्यसुसंयतनेते ॥ बोलेऊपदेशमाला ॥ धन्य० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ एकबालके० कोशक बालठे पणकिरियानयेके० क्रियामां शिथिलठे एटले
ज्ञानयेबालठे पणज्ञाननयनी अपेक्षायेतो बालनशीके० गीतार्थशुद्धजाणीठे तेगी-
तार्थ सुसंयतके० जलाक्रियावंतसाधुनेपण सेवायोग्यठे एटले क्रियावंतमुनि तेक्रिया
हितगीतार्थनो वैयावच्चकरे एमउपदेशमालामध्येकळुंठे यतः हीणस्सविमुद्ध परुव
गस्स ॥ नाणाहियस्सकायवं ॥ जणचित्तगाहणं ॥ करंतिखिंगावसेसेवि ॥ १ ॥ १५ ॥

किरियानयेपणएकबालते ॥ जेलिंगीमुनिरागी ॥ ज्ञानयो-
गमांजसमनवरते ॥ तेकिरियासोजागी ॥ धन्य० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ जेक्रियानयनीअपेक्षाये बालठे एटले क्रियावंतनशी शिथिलक्रियावंतठे
एवाजे लिंगीके० केवलसाधुनुंलिंगमात्र राखेठे पणजो मुनिरागीके० गुणवंतमुनिना
रागीठे एटले पोते गुणवंतनशी पण गुणीनारागीठे तेपोतेपणज्ञानीथाय तेमाटे

कहेजे जे ज्ञानयोगमां जसमनवरतेके० एरीते जेनुंमन ज्ञानयोगमां वर्त्ते तेनी अद्वय क्रियापण सोजागीके० सोजाग्यवंतजाणवी इहां अद्वयक्रिया एवो अर्थकरियें तोपूर्वा-परसंबंधमले एटले एजावजे पोते अद्वयक्रियावंत होय पणमुनिनो रागीठे तोएरीते ज्ञानयोगमां वर्त्ततां अद्वयक्रियापणसोजाग्यवंती जाणवी ॥ १६ ॥

बालादिकअनुकूलक्रियाथी ॥ आपेंइच्छायोगी ॥ अध्यात्म
सुखयोगअध्यासें ॥ केमनविकहियेंयोगी ॥ धन्य० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ आपेंके० पोते इच्छायोगीथकोरहे एटले योगत्रणप्रकारना कहाळे १ इच्छा योग २ शास्त्रयोग ३ सामर्थ्ययोग तथापुनः श्रद्धानाविकलो २ वाक्याविकलं ३ श-क्त्यतिक्रम इतियोगनिर्णये एत्रण योगमां प्रथम इच्छायोगते श्रद्धाअविकलथकां आ-पेंके० पोते श्रद्धावंत अने क्रियावंतहोय तो तेक्रियाथी बालादिकअनुकूलके० बालजीव मार्गना रागीथाय एटलामां एवकोगुणठे तो अध्यात्ममुखके० अध्यात्मप्रमुख योगसा-धननाग्रंथोनो अज्यासकरे एटले अहोरात्री अध्यात्ममां मग्नरहे तेपुरुषने योगीश्वर केम न कहियें एटले श्रद्धावंतथकोक्रियाकरतो बालजीवने उपकारीथायठे अनेसाधु कहेवायठे तोअध्यात्ममां मग्नरहेतां साधुमुनिनेयोगी केम नकहियें ॥ १७ ॥

उचितक्रियानिजशक्तिगंभि ॥ जेअतिवेगेचढतो ॥ तेजवथि-
तिपरिपाकथयाविण ॥ जगमांदिसेपरुतो ॥ धन्य० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ बली अध्यात्ममार्गे पणपोतानी उचितशक्तियें क्रियाकरतो साधे अने य-थाशक्ति क्रियामूकीने शक्तिउल्लंघनकरे तोतेने गुण नथाय माटे जेटली पोतानी श-क्तिहोय तेटलीज क्रियाकरवी एतुंनाम उचितक्रियाकहियें तेरीतेनकरे अनेजे अति-वेगेचढतोके० शक्तिथी अधिककरे एटले एजावजे शक्तिने अजावें उपवास उठप्रमुख करे अथवा आतापना खेवाजाय इत्यादिक कामकरतोतेप्राणीपण जवस्थिति परिपाक थयाविना जगतमां परुतादेखियेंठेयें एटले एजावजे शक्तिउल्लंघनकरीने अधिककर-वाजाय अने जवस्थिति पाकीनथी तेथी तेने शुक्रमालिकाप्रमुखनीपेते परिणाम टकेजनही परिणाम परुताजहोय इतिजावः ॥ १८ ॥

माचेमोटाईमांजेमुनी ॥ चलवेमाकरुमाळा ॥ शुद्धपरुपणगु-
णविणनघटे ॥ तसजवअरदटमाळा ॥ धन्य० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ बलीजे मुनि पोतानी मोटाईमां माचेके० रीऊपामे एटले थोकीक्रियाप्रमुख आवकीहोय तेमां मग्नरहे जेअमे समजुठेयें तथा माकरुमालचलावे एटलेलोकरमां

आडंबरघणोदेखाने पणशुरू परुपकगुणविना तेनी जवके०संसाररूपअरहटनी माळा ते घटेनही उंठीथायनही एटलेशुरूपरुपकगुणविनासंसार उंठोनथाय ॥ १९ ॥

निजगणसंचेमननविखंचे ॥ ग्रंथजणीजनवंचे ॥ लुंचेके
शनमुंचेमाया ॥ तोव्रतनरहेपंचे ॥ धन्य० ॥ २० ॥

अर्थ ॥ निजगणके०पोतानोजे गष्ठसमुदाय तेने संचेके०जेलाकरे जेथमारा आवा-
कआविका साधुसाध्वी इत्यादिक ऊपर ममत्वकरे मन नवीखंचेके०पोतानुं मन ही-
णीप्रवृत्तिथी खेंचीराखेज नही ग्रंथजणीके०द्रव्यनेअर्थे जनवंचेके०लोकनेउगे अथवा
ग्रंथके०सिद्धांतशास्त्र जणीके०अध्ययनकरीने लोकनेउगे उत्सूत्रपरुपणाकरीलोकने दु-
र्गतियेंलेइजाय एरीते जे लुंचेकेशके०मस्तकेकेशनुं लोचकरे अने नमुंचेमायाके०माया-
कपट मूकेनही तोतेप्राणीना पांचमहाव्रतमां एके नरहे ॥ २० ॥

योगग्रंथनाजावनजाणे ॥ जाणेतोनप्रकाशे ॥ फोकट
मोटाइमनराखे ॥ तसगुणदूरेंनासे ॥ धन्य० ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ जेथकी आत्मस्वरूपसधाय एवाजे योगग्रंथके०परमार्थनाशास्त्र तेना जावके०
रहस्यने नजाणेके०उलखेनही समजेनही अनेकदाचित्तजाणे तोप्रकाशेनही जव्यजी-
वने तेग्रंथोनीवातो कहेनही कारणकेजो तेवीवातोकहे तोपोताने तेमज करतुंपकेवली
फोकट मोटाइके०मिथ्याअजिमानराखे जेथमेमोटाठैयें अमारा जेवोकोइनथी एवो अ-
हंकारराखे तसगुणके०तेप्राणीमां जोकोइगुणहोयतो तेपणदूरनासीजाय एम उतागुणप-
णजायतो अणउतानुंकहेवुंजशुं ॥ २१ ॥

मेलेवेशेंमहियलम्हाले ॥ बकपरेंनीचोचाले ॥ ज्ञानविना
जगधंधेघाले ॥ तेकेममारगचाले ॥ धन्य० ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ मेलेवेशेंके०वस्त्रादिकमलीनराखे अने महियलके०पृथ्वीनेविषे म्हालेके०म
लपतांफरे वली बगलानीपेठे नीचुंजोइनेचाले जेथी लोकजाणे ईर्ष्याजूयेठे एवाहोय अ
नेजो ज्ञानीहोयतो सर्वलेखेठे पणज्ञानविना एटले अज्ञानीथका जगतने धंधेके०क्ले-
शमां घालताफरे एटले एवीकष्टक्रियाकरनारनांवचन लोकमाने अनेते पोतेतो ज्ञान
विनानोठे माटेअशुरूपरुपे तेवारे लोकनेपण अज्ञानउपदेशलागेमाटे जगतने कदा-
ग्रहरूपक्लेशमां नाखुंज इतिजाव तो एवा अज्ञानीथकी जैनमार्ग केम चाले यतः-
मासेमासेयजोबालो ॥ कुसंगेणंतुंजुंजए नसो ॥ सुअस्कायस्सधम्मस्स ॥ कल्लिं अग्घइतो-
ल्लसिं ॥ १ ॥ तथाअज्जाणीकिंकाहि इत्यादिवचनात् ॥ २२ ॥

परपरिणतिपोतानीमाने ॥ वरतेआरतध्याने ॥ बंधमोक्ष
कारणनपीठाने ॥ तेपहिलेगुणगण ॥ धन्य० ॥ ५३ ॥

अर्थ ॥ परपरिणतिके०पारकी समजणते पोतानीकरी माने एटले परअज्ञानीनी
मतेचाळे अथवा परपरिणतिके०पुजलशरीर वस्त्रपात्रादिकनाजे परिणमन ते अज्ञाने
करीने तन्मयपणेपरिणमतो सर्वपोतानीज परिणतिमाने अथवा परजे स्वव्यतिरिक्त
लोकांनांघर तेनाजे परिणमनके०घरव्यापारनुं चिंतववुं तेपोतानुं करी माने अनेतेथी
आर्तध्याननोविकल्पकरे यतः सयंगेहंपरियज्ज ॥ परगेहंसिवाचके इत्युत्तराध्ययनवचनात्
मपटेपोतानुंघर सुकी परघरनी चिंताकरेतो पापभ्रमणकहोते इतिज्ञावः अने बंधमो-
क्षकारणके०बंधनांकारणजे मिथ्यात्व अविरतिकषाययोगप्रमादप्रमुखजेबंधना हेतु ते
नपीठानेके०नजाणे मोक्षनांकारण जे कषायादिकनो अज्ञाव अथवा ज्ञानक्रियाप्रमुख
एटले नाणकिरियाहिमुखोश्चितवचनात् ॥ इत्यादिकमोक्षना हेतुते तेपण नपीठानेके०
नजाणे एवाअज्ञानीप्राणी तेगमेतेटला कष्टादिककरो तोपण अज्ञानीठेमाटे पहेलेगु-
णगणेजाणवा यदुक्तं ॥ नाणेणविणाचरणं ॥ पढमगुणगणपुढीकरं इत्युपदेशमालावृत्तौ॥

किरियाखवपणजेज्ञानिनो ॥ दृष्टिथिरादिकलागे ॥ तेथी

सुजशलहिजेसादिव ॥ सीमंधरतुजरागे ॥ धन्य० ॥ ५४ ॥

अर्थ ॥ तेमाटे ज्ञानिनोके०ज्ञानवंतनो क्रियानोखवके०एकअंशमात्र पण जे पांचमी
थिरानामादृष्टि तिहांलागतोहोय एटले सम्यक्सहितहोय आदिशब्दथी कांता प्रजा
परा एत्रणदृष्टिलइयें तेथीके०तेज्ञानसहित क्रियानाअंशथी हेसाहेब सुजश लहिजेके०
जलोजशपामियें मोक्षरूपलच्छोजशपामियें पणते हेथीमंधरपरमात्मा तुजरागेके०
तारे स्नेहेकरीने पामियें ॥ ५४ ॥ एपन्नरमीढालनी कोशकगाथामां ज्ञाननीमुख्यताकरी
कोशकगाथामां चारित्रनी मुख्यताकरी तथा कोशक गाथामां बेहुनो स्याद्वादकहो
तेसांजढी कोशकशिष्यने व्यामोहद्वपजे जेतेवारेस्थितपद्दते शोहशे तेशंका टालवाने
सोलमी ढालमां स्याद्वादमार्गनो स्थितपद्द देखावे ॥

॥ ढाल सोलमी ॥

॥ सफलसंसारअवतारएहुंगुं ॥ एदेशी ॥

स्वामीसीमंधरातुंजलेध्याइयें ॥ आपणोआतमाजे
मप्रकटपाईयें ॥ अव्यंगुणपज्जवातुऊयथानिर्मला ॥
तेमसुऊशक्तिथीजईविजवसामला ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हेसीमंधरसाहेब तुजने मनमांध्यायियें एज जलेकेपत्रबुढे जेम तमारा ध्यानथी आपणोकेपोतानो आत्मातेप्रगटपामियें तमारा ध्यानथी ज्ञानीथयी ते ने पोतानो आत्मा आवरणरहित थयो तेवारे आत्मजाव पास्याज इतिजावः ते-
 ष्याकेजेम १ द्रव्य २ गुण ३ पर्याय ते तुजकेमतमारा निर्मलते एत्रणनां लक्ष-
 । हेते यथा गुणाणमासर्गद्वं ॥ एगदवसियागुणा ॥ लक्षणपञ्जवाणंतु ॥ उज्ज्वलनिस्सि-
 तवे ॥ १ ॥ इत्युत्तराध्ययने मोक्षमार्गाध्ययने २० मे अथवा गुणपर्यायनुं जाजन
 द्रव्य सहजाविधर्म तेगुण क्रमजाची तेपर्याय इत्यादिक व्याख्यान ग्रंथांतरथी जा-
 तुं एरीते जेमतमारुंआत्मद्रव्य असंख्यातप्रदेशरूप तथा तमारा ज्ञान दर्शनचारि-
 त्रादिक अनंतगुण तथा तेमांसमयसमय उत्पादव्ययपणांतुं परणमंतुं तथा अनंतअ-
 गुरुलघुप्रमुख जेपर्याय तेसर्वनिर्मल थया निरावरणथया तेरीते मारे पण शक्तिथीके
 (यद्यपि व्यक्तिथीनथी तोपण)शक्तिचेते जइविकेप्यद्यपि जवकेसंसारनेविषे साम-
 लाकेमेलाते एटले आवरणसहितते एटलोफेरते ॥ १ ॥

चारतेचेतनानीदशाअवितथा ॥ बहुशयनशय
 नजागरणचोथीतथा ॥ मिष्ठअविरत्तसुयततेरमे
 तेहनी ॥ आदिगुणठाणेनयचक्रमांहेमुणी ॥ २ ॥

अर्थ ॥ तेमाटे चेतनानीअवस्था वर्णवेते चेतनानी अवितथाके साचीदशा चार
 ते तेदेखाकेते १ बहुशयनकेगंधोरनिद्रारूपतेपहेली २ शयनकेचक्षुमिचवारूपबीजी ३
 जागरणकेकांश्क जागवारूपत्रीजी ४ चोथीतथाकेपूर्वेकही तेमज एटले बहुजाग-
 रणरूप इतिजावः हवेएचारअवस्थानेगुणठाणे फलावेते आदिगुणठाणेपद सर्वत्रजो-
 डियें एटले बहुशयननी आदि मिष्ठकेमिथ्यात्वगुणठाणे अनेबीजीशयनअवस्थानी
 आदि तेअविरतिसम्यक्दृष्टीगुणठाणे तथात्रीजी जागरणअवस्थानी आदि तेसुय-
 तकेअप्रमत्तसातमो गुणठाणे ४ बहुजागरणअवस्थानीआदि तेसंयोगीकेवलीनामा
 तेरमोगुणठाणे तेहनीकेतेअवस्थाना आदिगुणठाणते प्रथम धुरगुणठाणा एरीते
 जोरुजो एटले एअर्थ जेबहुशयनदशाते १-२-३ गुणठाणे कहेवी अने शयनदशाते
 ४-५-६ एत्रण गुणठाणेकहेवी अने जागरणदशाते ७-८-९-१०-११-१२ एब गु-
 णठाणेकहेवी अने बहुजागरणते १३-१४ एबे गुणठाणे कहेवी एरीते अमने सुज्यो
 तेवोअर्थलख्यो वलीजे बहुश्रुतहोय तेणे नय चक्रग्रंथजोयी यथार्थकरतुं स्तवनकर्ताये
 तो नयचक्रमांमुणीकेनयचक्रमांगुणठाणानीआदिजाणीएमकहुं तेनयचक्रग्रंथहमणां
 अमारीपासेनथी माटे विचारजो ॥ २ ॥

જાવસંયોગજાકર્મહદયાગતા ॥ કર્મનવિજીવન
વિમૂલતેનવિઘ્નતા ॥ સ્વહીયથીજિતિમાંજેમહોએશ્વે
તતા ॥ જીતિનવીસ્વમીયનવીતેહત્રમસંગતા ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ જાવપદાર્થજે સંયોગસંબંધથીજીવના કર્મનેહદયેશ્વાવ્યાતેજાવ કર્મનથી
જીવનથી મૂલથી તેઠતાપણેનથી જેમ જીતિકેઽર્જીતમાંહે સ્વહીયકેઽ સ્વમીથી
શ્વેતતાકેઽધવલ્લતાથાયઠે તો તેધવલ્લતામાં જીતનથી અનેસ્વહીપણનથી અન્યોન્યે
જિજ્ઞઠે પણ અમેકરી સંગતિ એક્યતામલ્લતિથાયઠે ॥ ૩ ॥ આગાથાનોઅર્થ જ્ઞાનવિ-
મલસૂરિનાટબાહુપરથી લખ્યોઠે ॥ ૩ ॥

દેહનવિવચનનવિજીવનવિચિત્તે ॥ કર્મનવિરા
ગનવિદ્વેષ ન વિચિત્તે ॥ પુજ્જલિજાવપુજ્જલપણેપ
રિણમેં ॥ હવ્યનદિહૂંદૂપાદ્યેકમે ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ દેહકેઽશરીરનથી એક્યતાપણે વચનકાયિકવાચિકયોગનથી જીવનથી ચિ-
ત્તનથી કર્મનથી રાગનથી દ્વેષનથી વિચિત્તેકેઽવિચિત્રતાઅનેકજાતિઠે એસર્વ પુજ્જ-
લિકજાવઠે તેપુજ્જલપણેપરિણમે કેમકે પુજ્જલનું અનેકપ્રકારે પરિણમનધર્મઠે પૂરણ-
લણધર્માણઃ પુજ્જલનુંલક્ષણઠે તેમાટે જીવાદિકજેહવ્યઠે તેસર્વથકીજૂદોજૂદો ઠે તે-
કકેમહોયનહી હપચારેએકકહિયેં ॥ ૪ ॥ આગાથાનોઅર્થ જ્ઞાનવિ-
મલથી લખ્યોઠે ॥

પંથીજનહુંટતાંચોરનેજેમજાણે ॥ વાટેંકોહુંટિ
યેંતેમજમૂઢોગિણે ॥ એકદેત્રેમલ્હ્યાઅણુતણી
દેસતો ॥ વિકૃતિએજીવનીપ્રકૃતિહવેષતો ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ જેમ પંથીલોકને હુંટતાંથકાં ચોરને કોકેઽકોશ્ક પુરુષએમકહે જે વાટેહું-
ટેયે પણતેચોર વાટનેહુંટતાનથીપણ વાટેંકેઽવાટજે માર્ગતેને વિષેરહ્યાજેલોક તેહુંટાયઠે
પણ લક્ષણે એમકહેઠેજે વાટહુંટી તેમજ મૂઢોકેઽમૂર્ખતેશરીર આત્માપ્રમુખને એકકરી
ગણેઠે શામાટેજે એકદેત્રેમલ્હ્યાકેઽજેકેત્રે આત્મા તેજઆકાશપ્રદેશેમલ્હ્યા પરસ્પરસંબંધ
થયો એવાજે અણુતણીકેઽપરમાણુની વિકૃતિકેઽવિકારને દેસતોકેઽદેહીને મૂર્ખ એમ
ગણેઠે અને જીવનીપ્રકૃતિજેસ્વજાવ તેને હવેષતોકેઽલેલામાં અણગણતો થકો જીવતે
શરીરાદિકને એકપણેગણેઠે પણએમ જાણતોનથીજે પુજ્જલતેજમઠે અચેતનઠે અનેઆ-
ત્માતો જ્ઞાનસ્વરૂપીઠે તેએક કેમથાયઈતિજાવઃ ॥ ૫ ॥

देहकर्मादिसविकाजपुञ्जलतणां ॥ जीवनातेहव्यव
हारमानेघणां ॥ सयलगुणठाणजीअठाणसंयोग
थी ॥ शुद्धपरिणामविणजीवकारयनथी ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ तेमाटे देहके०शरीर तथा ज्ञानावरणादिकर्म अने आदिशब्दथी घरबार प्रमुख एसर्व पुञ्जलनांकार्यते पुञ्जलथी नीपनांते तेपुञ्जलनांकार्यने जीवनांकार्यकहीबो लावेते तेव्यवहारमानेघणांके०तेव्यवहारनयथी जीवनांकार्यकहिये पणनिश्चयनये तो सर्व पुञ्जलस्वरूपते सयलगुणठाणके०समस्तमिथ्यात्वादिकगुणस्थानक तथा जीअ-ठाणके०समस्तएकेंद्रियादिकजीवस्थानक इत्यादिक सर्वप्रकारते संयोगथीके०पुञ्जल-कर्मादिकना संयोगथीजाणवा पणएआत्मस्वरूपनही केमके शुद्धपरिणामके०समस्त उपाधिरहित जेनाप्रदेशनेविषे (एक आणुमात्रपण जेननथी एतुंजे शुद्धस्वरूप तेविना जीवकारयनथीके०जीवरूपकार्यनथी ॥ ६ ॥

नाणदंसणचरणशुद्धपरिणामजे ॥ तंतजोतानते
जीवथीजिन्नते ॥ रत्नजेमज्योतिथीकाजकारण
पणे ॥ रहितएमएकतासहजनाणीमुणे ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ ज्ञानदर्शन तथा चारित्र इत्यादिक अनंतजे शुद्धआत्मानापरिणाम ते तंतके०नियतपणाथीजोइयेंतो कांश्चीवथकी जिन्ननथी केमके ज्ञानादिक गुण जो जिन्नहोय तो आत्मानिर्गुणजरूपणे मानवोजोइयें तेतो नथी माटेजीवथी ज्ञानादिक गुणजिन्ननथी जेम स्फाटिकरत्नप्रमुख पोतानी ज्योतिथी जिन्ननथी शामाटे जे काज-कारणपणे कहेतां कांश्चूरवतुंनथी केमके जो रत्नथीज्योतिथयी एमकहियें तो ज्योति विना रत्नहंतुंजनही माटेरत्नथी ज्योतिथयी एम कहेवायनही तथा ज्योतिथी रत्न-युंएमपण नकहेवाय केमके रत्नविनाज्योतिपण किहांहती तेमाटे कार्य कारणपणेरहि-तते एमके०एरीते आत्मा तथाआत्मगुण ते जिन्ननथी सहजस्वभावज्येअजेदते ऐक्य-ताते एवात नाणीमुणेके०जेज्ञानीहोयतेजाणे पणमूर्ख समजेनही ॥ ७ ॥

अंशपणनविघटेपूरणडव्यना ॥ डव्यपणकेमकहुं
डव्यनागुणविना ॥ अकलनेअलखएमजीवअति
तंतथी ॥ प्रथमअंगेवंदिर्जअपदनेपदनथी ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ संपूर्णडव्यना जेअंश कहेवा तेपणयुक्तनथी केमके जेवारेंअंशकहीयेतेवारें डव्यपणशानुं एगंनिच्चनिरवयवं॥अक्रियंसवगंचसामन्नं॥इतिमहानाज्यवचनात् जेडव्य

ते सामान्यते अने जेसामान्यते निरवयवते तथा अव्यपणकेम कहुं अव्यनागुणविना के० अव्यसंबंधी जेगुणतेविना अव्यपण केमकहेवाय कारणके गुणाणमासउदवंइत्युत्तराध्ययने १८ मे अध्ययने अव्यलक्षणंतथागुणपर्यायवत्त्व्यं इतितत्त्वार्थवचनात् तथा पर्यायनयवालानीयुक्तियेंतो अव्यतेजनही परमाथें पर्यायजस्वतंत्रते यथाऊत्फणविफण कुंमखितादि अवस्थाथी जिन सप्यं अव्यते शीवस्तुते जो अव्य ठेरेतो ऊत्फणविफणादिक अव्यनाकहेवाय तेमाटे अव्यनथीतो अव्यना गुण क्यांथी होय जेम गाम नहोय तोतेगामनी सीमक्यांथी इत्यादिवत् महाजाण्यमांजोजो एटले एजा वजे अंशपण नकहुं अने अव्यपण नकहेवाय युक्तियेंतो एम आव्युं अने आगममांतो अंशसहित पण अव्यकहिये एमते गुणपर्यायवत्त्व्यं एवचन सुचवेते ते माटे अकलके० कल्योनजाय अने अलखके० लख्योनजाय एरीतनो जीवके० आत्मा ते अतितंतथीके० अत्यंतपणे निश्चयथकीजाणवो एटले कांश्कहेवायनही यतः वस्कातरएसवे ॥ सराणीयइतितकाजह्ननविज्जाति ॥ मतितह्नगहेयाउंएअपइच्छाणस्सखेयझे सेणदीहेणहस्सेनवहेनतंसेनचउरंसेनपरिमंखेनकिन्हेननीखेनलोहिणनहाखिदेनसुकिह्वेनसुरजिगंधे नडुरजिगंधे नतिते नकरुवे नकसाये नआंभिले नमहुरे नकरुहे नमउए नगुरुए नखहुए नसीए नउन्हे ननिन्हे नलुखे नकाउं नरुहें नसंग नइही नपुरिते नअन्नहा परिजे सजेउवमानिविज्जाये अरूवीसत्ताअपयस्सपयंनडि ॥ इत्यादिकआचारांगपंचमाध्ययने उद्देशेठेकहुंते तेमांहेलाविषमपदोनो अर्थकरियेंतेंयें वस्कातके० मोक्षतेनेविषे रएके० राता सवेसराके० तेमोक्षस्वरूपकेहुंते तेकहेते सर्वस्वर निवृत्त्याते एटले कोइशब्दंवाच्यनथी तक्काके० विचारजे आमहशे केआमहशे ते कहेवाय नही मतिजे उत्पातकीप्रमुख तेनो ग्राहजेनेविषेनथी तेपण उंएके० एकहुं ते पणकर्मकलंकसहित नथी अपइच्छाणस्सके० उदारिकादिकशरीरनुं प्रतिष्ठाननथी तथाखेअज्ञेके० लोकालोकांनुं ज्ञायकते तथा नकाउंके० कायनथी नरुहेंके० संसारमांउगुंनथी अन्नहा के० नपुंसकनथी परिजेके० समस्तप्रकारेजाणते सजेके० सम्यक्जाणते तथा अपयस्सपयंनडिके० अवस्थाविशेषजे पदतेनथी जेने तेअपदकहिये एटले अपदते सिद्धनेपदके० जेअजिधानतेनथी एटले सिद्धनेकोइनामैंकहीबोलावीयें तेनथीइतिजावः ॥ ८ ॥

शुद्धताध्यानएमनिश्चयेंआपनुं ॥ तुळसमापत्ति

उपधसकलपापनुं ॥ अव्यअनुयोगसंमतिप्रमु

खथीखही ॥ प्रक्तिवैराग्यनेज्ञानधरियेंसही ॥ ए॥

अर्थ ॥ शुद्धताके० शुद्धस्वरूपनुं जे ध्यानतेहिजपोतानुं निश्चयरूपेंजाणवुं माटे हेप्रभु

सर्वपापनुंसमापत्तिऔषध सर्वदोषनाशनरसायन ते एकहिजडे जे शुरुउपयोगलक्षणते अने षट्द्रव्यनीविचारणारूप अनुयोग संमतिमहातर्कादिग्रंथकीजाणीने साहिब-नीविधिसेवापूर्वक निराशंसतारूपजकि वैरागकेविषयविमुखता ज्ञानते शुरुउपयोग निश्चयथकीएहीजचित्तमांधरिये कार्यसाधकताएहिजडे एटले जक्तिदशा वैराग्यदशा ज्ञानदशा एत्रणकार्यसाधकताडे तिहांचोथोगुणगणोजक्तिमुख्ये पांचमो बढोगुणगणो वैराग्यदशामुख्ये क्षीणमोहादिकगुणगणो ज्ञानदशामुख्ये इत्यादिद्रव्यजावेंसर्वजा-णवी मुख्यता गुणतायें एकैत्रणेएकइत्यादिव्यक्तता ग्रंथांतरथीजाणवी ॥ ९ ॥ आ-गाथानोअर्थ ज्ञानविमलसूरिनाटबाउपरथीलख्योडे.

जेहअहंकारममकारनुंबंधनं ॥ शुद्धनयतेदहेदहनजेमइंधनं ॥ शुद्धन
यदीपिकामुक्तिमारगजणी ॥ शुद्धनयआधिबेसाधुनेआपणी ॥ १० ॥

अर्थ ॥ जेअहंकारकेमान ममकारकेममत्व तेनुं बंधनकेकारण एटलेअहंकार तथा ममकारनुंमुखरागद्वेषडे तेरागद्वेषथी अहंकार तथा ममकारहोय तेरागद्वेषने दहनजेमइंधनकेजेमअग्नि लाकडांने बाढीनाखे तेनीपेठे शुद्धनयकेआत्मतत्त्वचित्त-नरूपध्यानते दहेकेवाले एटले शुद्धध्यानथी रागद्वेषबढी जस्मथाय शुद्धनयके निश्चयनयतेमोक्षमार्गनोदीवोडे केमके मोक्षमार्गेगमनकरतां अजबाहुंकरे माटेजे शुरु नयतेज साधुने आपणीकेपोतानी आधिकेसंपत्तिडे यतः दीपिकाखडुनिर्वाणेनिर्वाण-पथदर्शिनि ॥ शुद्धात्मचेतनायाच साधूनामक्योनिधिः ॥ १ ॥ इतियोगनिर्णये ॥ १० ॥

सकलगणिपिडगुंनसारजेणेलहुं ॥ तेहनेपणपर
मसारएहजकहुं ॥ उंघनिर्युक्तिमांएहविणनवि
मिटे ॥ डुःखसविवचनएप्रथमअंगेघटे ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ गणिकेआचार्य तेनासकलकेसमग्रगुणरूपरत्ननी पिटककेपेटीएटले छा-दशांगीरूपजेगणिनीपेटी तेनो सारकेप्राधान्यपणुं तेजेणे लहुंकेजाण्युंडे एहवा समस्त छादशांगीनाजाणने पण परमसारकेप्रधानरहस्यपरमसारतेएजशुद्धनयपरि-णमनरूपकहुंडे एछादशांगीना जाणनेपण निश्चयनयज सारकहुंडे तोबीजानीशीवात एमश्रीउंघनिर्युक्तिमध्येकहुंडे यतः परमरहस्यमिसीणंसम्मत्तगणिपिडगुंनरियगगराणं॥ परिणामियंपमाणंनिष्ठयमवलंबमाणाणं ॥ १ ॥ इति तोएहविणकेएनिश्चयनयसमज्या विना डुःखकेपापते नविमिटेकेनटले तथा कोइकप्रतमां एहविणनघटे एमलख्युंडे तेनविघटेकेडुःखउंघुं नथाय माटे बेहुनो जावार्थएकजडे एसर्ववचन प्रथमअंगेघ-

टेके० श्रीआचारांगसूत्रमां घटमानठे युक्तठे जेएगंजाणइसेसबंजाणइ जेसबंजाणइ
सेएगं जाणइ इत्यादिपाठात् ॥ ११ ॥

शुद्धनयध्यानतेहनेसदापरिणमे॥ जेहनेशुद्धव्यव
हारहीयमेरमे ॥ मलिनवस्त्रेयथारागकुंकुमतणो ॥
हीनव्यवहारचित्तएदृथीनविगुणो ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ एटलीवार शुद्धनयनीमुख्यतायेंवातकही हवेकोइक एमसांजलीनेएकांतनि-
श्चयनयजअंगीकारकरे अनेव्यवहारनय लेखामांगणेजनही तेने शिक्षाकरेठे जे पूर्वो-
क्तप्रकारें शुद्धनयनुंजे ध्यान तेतो तेप्राणीनेसदानिरंतरपरिणमे जेप्राणीनेशुद्धव्यवहा-
रसंयमानुष्ठानप्रवृत्तिरूप हीयठेरमेके०हृदयनेविषेरमे तेनाऊपरदृष्टांत कहेठे जेम मे-
लांवस्त्रनेविषे कंकुनोअथवा केसरनोरंग नलागे तेमज हीणाव्यवहारवंतनाचित्तने न-
विगुणोके०गुणनहोय एटले व्यवहारविनानिश्चयपरिणमेनही ॥ १२ ॥

जेद्व्यवहारसेढीप्रथमभांमता ॥ एकएआदरे
आपमतमांमतां ॥ तासजतावलेनविटलेआ
पदा ॥ क्षुधितइच्छायेंउंबरनपाचेकदा ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ जेप्राणी व्यवहारश्रेणीरूपजेअनुक्रम तेतोप्रथमभांडेठे तथा एकएआदरे
के०एकलोएनिश्चय नयज आदरेठे आपमतमांडतांके०पोतातुं मतदृढकरतां एक जव-
स्थितिऊपर दृढथयाठे पणउद्यम करतानथी तोतेनीडतावले आपदाटलेनही एटले
एकलोनिश्चय पोकारवाथी संसारपरिभ्रमणरूप आपदा टलेनही जेमक्षुधितके०भू-
ख्यानीइच्छायें उंबरनाफलकदापि नपाके एटले उंबरफल ते जलसेकादिकक्रियायेपाके
पणइच्छामात्रेनपाकेइतिजावः ॥ १३ ॥

जावलवजेद्व्यवहारगुणथीजले ॥ शुद्धनयजा
वनातेदृथीनविचले ॥ शुद्धव्यवहारगुरुर्योगपरिण
तपणुं ॥ तेहविणशुद्धनयमांनहितेघणुं ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ जावके०रुनाअध्यवसायनो लवके०अंशतेपण व्यवहारपडिनालिकारूप शु-
ण्णी जलतोहोय एटले व्यवहारसहितहोय तो शुद्धनयजावनाके०शुद्धअध्यवसाय-
नीजेजावना घोलना तेतेप्राणीथी नविचलेके०खसेनही एटले शुद्धनयनीजावना तेतो
तेवारे स्थिरथायके जो व्यवहारयुक्तहोयतो; अन्यथा क्षणतोलो क्षणमासोथाय ते-

शुरूव्यवहारतो गुरुयोगके० गुरुनासंयोगे एटले गुरुकुलवासें निर्मलव्यवहारथाय तेशुरू-
व्यवहारथी परिणतपणुंके० परिपक्वपणुं होय एटले शुरूनयमां परिपक्व तो जेशुरूव्यवहार-
वंत होय तेहजथाय अन्यथा शुरूव्यवहारविना शुरूनयतेरीशकेनही अने तेहविणके० ते
गुरुयोगशुरूव्यवहारविना शुरूनयमांके० अध्यात्ममां नहीते घणुंके० तेजे परिणतपणुं ते
घणुं न होय एटले गुरुकुलवासे शुरूव्यवहार अने शुरूव्यवहारेपरिपक्वपणुं निश्चयमां नि-
श्चलपणुं होय इति एटले जोगुरुयोगव्यवहारशुरूहोय तो शुरूनयमां परिपक्वता होय ॥१४॥

केइनविजेदजाणे अपरिणतमती ॥ शुद्धनयअति
हिगंजीरठेतेवती ॥ जेदलवजाणतांकेइमारगतजे ॥
होयअतिपरिणतीपरसमयस्थितिजजे ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ एरीते केटलाकप्राणी अपरिणतमतीके० अपरिणामीतेने नविजेदजाणे के०
अनेकप्रकारनी खबरनपडे इहां जेदते अपवाद उत्सर्ग निश्चयव्यवहारप्रमुख जाणवा
तेनजाणे अपरिणतमतीशब्दे व्यवहारनयवालाजीजियें तेकेमनजाणे जे शुरूनयअति-
हिगंजीरठेके० उपलानयते अत्यंतगंजीरठे एटले एजावजे आगला १ नैगम २ संग्रह ३
व्यवहार एत्रणनय यद्यपि अपरिणतमतीजाणे पणनिश्चयनय तो अतिगंजीर उपयो-
गरूपनयमां खबरनपडे इति जाव एटलेजे व्यवहारनय एकलोमाने तेनेउपकोदीधो हवे
एकलोनिश्चयनय मानेतेने उपकोदेठे केटलाकप्राणी जेदलवजाणतांके० जेदनो अं-
शमात्रजाणतांमार्गने तजेके० ठांभीदे एटले अंशमात्र कांइकशिख्युंसांजद्युंठे तेव-
चनजाणे तेथी महा अहंकारधरता एमजाणेजे निश्चयस्वरूपनी वातो आपणे जाणिये
ठैये एवी बीजोकोणजाणेठे अने आपणे आत्मस्वरूपजाणुं एटले क्रियानुं शुं कामठे
क्रियातो ज्ञाननीदासीठे इत्यादिकवचन बोलीक्रियानकरे अनेमार्ग ठांवे एवीरीते जे
अतिपरिणामिथाय तेशुंकरे तेकहेठे जे समय जेसिद्धांत तेनी परके० उत्कृष्टस्थिति
तेमर्यादा तेनेजजे एटले सिद्धांतमां उत्कृष्टी स्थिति जेनिश्चयनीवातोकरवी तेजजेके०
करे अथवा परसमयस्थितिजजेके० अन्यदर्शननीस्थितिजजे एटले एकांतनिश्चयनय-
वादी दिगंबरादिक तेपरदर्शनीकहियें तेवारेपणपरदर्शनिनीस्थितिजजी इतिजावः ॥१५॥

तेहकारणथकीसर्वनयनविकह्या ॥ कालिकश्रुतमां
हेंतीनप्रायेंलह्या ॥ देखीआवश्यकेंशुद्धनयधुरें
जणी ॥ जाणियेंऊलटीरीतिबोटिकतणी ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ तेकारणथकी निश्चयपरिणामी तेएकली परिणामनी वातोकरीनेमार्ग उपा-
नीनाखशे एवुंजाणीने १ नैगम २ संग्रह ३ व्यवहार ४ रजुसूत्र ५ शब्द ६ समजि-
रूढ ७ एवंजुत ए सर्वनयनथीकह्या किहां नथीकह्यातेकहेठे कालिकश्रुतमांहेंके० आ-

चारांगादिक काखिकश्रुतनेविषे तीनप्रायेंलह्याकेवहुलतायें १ नैगम २ संग्रह ३ व्यवहार एत्रणनयलख्याठे एवात ग्रंथकार शिष्यनेकहेठेजेदेखी आवश्यकेकेआवश्यक-निर्युक्तिमां देखजो एटखेकाखिकश्रुतमां प्रायेत्रणनयकहाठे एम आवश्यकनिर्युक्तिमां कछुंठे यतः एएहिंदिष्टिवाए ॥ परवणासुत्तअन्नकहणाय ॥ इहपुणअणज्जुवगमौ ॥ अहिगा-रोतीहिंउसन्नं ॥ १ ॥ पायसंववहारं ॥ तेहिंतेहिंउजलोएतेणं ॥ परिकम्मणठंकाखिय ॥ सुचेतद-हिगारो ॥ ३ ॥ इत्यावश्यके एरीततोश्वेतांबरपदेठे जे पूर्वव्यवहार समजावीने पठे निश्च-यनीवात समजावेइति तथाहवेदिगंबरनीप्रक्रिया दूखवेठे जेशुद्धनयधूरेंकेनिश्चयनय-धूरेठे तेमाटे बोटिककेदिगंबरनीरीती तेउलटीकेविपरीत जाणीये जेमाटे पहेलांथी निश्चयनय समजावे एटखे व्यवहारमां दृष्टिठरेजनही माटे विपरीतकहिइतिजावः ॥ १६ ॥

शुद्धव्यवहारठेगज्जकिरियाथिति ॥ दुप्पसहजाव
तीरथकह्युंठेनीति ॥ तेहसंविज्ञगीतार्थथीसंज
वे ॥ अवरएरंडसमकोणजगलेखवे ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ तेमाटे व्यवहार तेप्रधानठे तेशुद्धव्यवहारतो सुविहितगज्जठे साधुसमुदाय तेनी क्रियानी जेस्थिति तेमांठे एटखे शुद्धव्यवहारते सुविहितगज्जमां होय दुःप्रसह-नामा आचार्यजेपांचमाआराने ठेडेशे जावकेतिहांलगें नीतिकेनिरंतर तीर्थकछुंठे यतः इयसबोदययुगपवर ॥ सूरिणोचरणसंजुएवंदे ॥ चक्रुत्तरदुसहस्त ॥ दुप्पसहतेसुह-म्माइ ॥ इतिदुसमसंधस्तोत्रे तथा वासाणवीससहसा ॥ नवसयतिमासपंचदिणपहरा ॥ इक्काघडियादोपल ॥ अस्करशुआलजिणधम्मो ॥ इतिदीपाळीकट्ठे ॥ तेतीर्थतो गीतार-थसंविज्ञहोयतेथीज संजवे एटखे नाणकिरियाहिंसुकोइतिजाण्यवचनात् एटखेज्ञानक्रि-याथी मोक्ष तेज्ञानक्रिया तोगुणठे अने जेगुणठे तेगुणीथी अजेवरूपठे तेमाटेसंवि-ज्ञशब्दे क्रियावंतआव्या अने गीतार्थशब्दे ज्ञानवंतआव्या तेसंविज्ञ गीतार्थथीजे बीजा तेएरंडासरिखाजाणवा तेने जगतनेविषे कोणलेखामांगणेठे ॥ १८ ॥

शास्त्रअनुसारजेनविहठेताणियें ॥ नीतितपगज्जनी
तेजलीजाणियें ॥ जीतदाखेजिहांसमयसारू
बुधा ॥ नामनेठामकुमतेनहीजसमुधा ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ तेसंविज्ञगीतार्थ परमार्थेतोतेने कहियेजे शास्त्रने अनुसारें हतेंताणेनही शास्त्रना अकरदेखे एटखे पोतानोकदाग्रहमूकीआपे एवीरीती तोतपगज्जनी जलीके घणीज्जमठे एटखे तपगज्जमां पंचांगीप्रकरणादिकजे सुविहितना कख्याग्रंथ तेसर्वप्र-माणठे एमजाणियें इतिजावः जिहांके जेतपगज्जनेविषे बुधाके पंक्तिलोक तेसमय-

सारूके०सिद्धांतप्रमाणे जीतदाखेके०वर्तमानकालनोजीतदेखानेढे जेतपगहनां नाम अने ठामके०स्थानक तेकुमतेके०कदाग्रहे मुधाके०फोकट जसके०जेना नही के०नथी एटले एतपगहनांजेनामठामतेसर्वगुणनिष्पन्नढे ॥ १८ ॥

नामनिर्ग्रंथढेप्रथमएहनुंकह्युं ॥ प्रथमअरुपाट
लगेंगुरुगुणेंसंग्रह्युं ॥ मंत्रकोटीजपीनवमपाटेय
दा ॥ तेहकारणथयुंनामकोटिकतदा ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ हवे तपगहनां नामधुरयकी अनुक्रमे निष्पन्नढे तेकहेढे प्रथमश्रीसुधर्मा खा-
मीथी निर्ग्रंथएहनुं नामप्रथमकह्युं तेप्रथमना आठपाटलगें गुरुगुणेंके०मोहोदेगुणे नि-
स्पृह्यतारूपगुणेंकरी संग्रह्युंके०ग्रह्युंढे पढे नवमेपाटे सुस्थित सुप्रतिबद्धआचार्यें कोटी-
वार सूरिमंत्रजपीनेरह्याबीजाआचार्यते चारलाख तथा सवालाखमंत्रजपे एटलेसूरि-
मंत्रपुरोथयो अने एवेआचार्यें कोटीवारजप्यो तेकारणके०तेहेतुये तेवारे कोटीकनाम
कहेवाणुं एटलेएनामपणगुणनिष्पन्नढेपणकोशमतकदाग्रहेनथी ॥ १९ ॥

पंनरमेपाटेंश्रीचंद्रसूरेंकह्युं ॥ चंद्रगहनामनिर्म
लपणेंविस्तह्युं ॥ सोलमेपाटवनवासनिर्मम
मति ॥ नामवनवासीसामंतजजोयति ॥ २० ॥

अर्थ ॥ तेकोटिकगह चंडदपाटलगेंचाह्युं तेवारपाठ पंनरमेपाटेंश्रीवज्रसेनाचार्यना
शिष्य चारथया तेलकमूलनी हांडी व्यवहारीयाने घरेचडी तेवारेबीजे दीनेसुकाल-
थशे एमकही जीवाड्या तेव्यवहारीये तथा तेना चारपुत्रे उपकारजाणी चारित्र बीधुं
तेचार शिष्यनांनाम १ नागेंद्र २ चंद्र ३ विद्याधर ४ निवृत्ति एचार थया तेचारे आ-
चार्यपदपाभ्या तेमां चंद्रनामाआचार्यपन्नरमे पाटेथया तेढथी त्रीजोचंद्रगह एनुंनाम
निर्मलपणे विस्तार पाभ्युं तेपण गुणनिष्पन्नथयुं पण मतकदाग्रहे थयुंनथी पढेसोल-
मेपाटे वनमां वस्या ममत्वरहित जेनीमतिहति एवाआचार्यथया माटे वनवासीनाम
चोथुकहेवाणुं तेआचार्यनुंनामसाजंतचंद्र यतिके०जितेंद्रियहत्तुं ॥ २० ॥

पाटठत्रीशमेसर्वदेवाजिधा ॥ सूरिवरुगहतिहां
नामश्रवणेंसुधा ॥ वरुतलेंसूरिपदआपीऊंतेव
ती ॥ वलीयतसबहुगुणेंजेहवाध्यायती ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ तथा ठत्रीशमे पाटेसर्वदेवाजिधनामेसूरिथकी वडनाजाडतलें सूरिपद
आप्युं माटे वडगह बिरुदथयुं तेश्रवणनेविषे मुधाके०अमृतसमान जाणवुं एटले वडना-
जाडहेठें आचार्यपदआप्युं माटे वरुगह अने वलीते आचार्यने गुणवंतयतिनो समुदाय

बहुवृक्षिपाम्यो एटले साधुनोसमुदाय तेवढनीपेठेविस्तारपाम्यो तेथीवडगढ कहेवाणो
एनाम पणगुणनिष्पन्नते तेमाटेवडगढनामथयुं ॥ ११ ॥

सूरिजगचंदजगसमरसचंद्रमा ॥ जेहगुरुपाटेचउअ
धिकचालीसमां ॥ तेहपाम्युंतपानामबहुतपकरी ॥
प्रगटआघाटपुरीविजयकमलावरी ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ पठे जगतचंद्रसूरिजे जगतनेविषे उपशमरसेकरी चंद्रमासरिखायया एटले
चंद्रमाअमृतसरसेजखो तेमआचार्य ते समतारसेजरेला मोटापाटनाधणी चउअधिक
चालीसमांकेचुम्मालीसमेपाटेथया तेणे श्रीआंबिलवर्द्धमानादिकबहु तप करीने प्रग-
टपणें आघाटकेठडयापुरनेविषे राणोजी हस्तीजपर चढीआवताहता तेवारें श्रीजग-
चंद्रसूरि वर्द्धमानतपलागटकरता दुर्बल शरीरनाधणी सन्मुखआवताहता त्यारे राणें
प्रधानने पूज्युंजे एकोण आवेठे प्रधानेकथुं हेमहाराज घणामोहोटा तपनाकरनार
आचार्यआवेठे त्यारे राणोजी हस्तिजपरथी हेठाजतरी नमस्कारकरीने महातपा ए-
वुंबिरुददीधुं त्यारे प्रधानेकथुं महाराज महापद काढीनाखो नहीतरलोक महातपाने
ठेकाणेमहात्माकहेशे तेमाटे महापद मकहो तेसांजली राणाजीयें तपानामदीधुं ए
पण गुणनिष्पन्न ठडुंनामथयुं पणतपाएवुंनामकदाग्रहधीथयुंनथी तथा विजयकमला-
वरीकेराणाजीनी सन्नामां चौख्यासी वादीयोने जीतीने जयलक्ष्मीवख्या त्यारे राणे
हीरलाजगचंद्रसूरिकहीबोलाव्या ॥ १३ ॥

एहषटनामगुणठामतपगणतणा ॥ शुद्धसद्दहणागु
णरयणएहमांधणा ॥ एहअनुगतपरंपरजणीसेव
ता ॥ ज्ञानयोगिविबुधप्रगटजगदेवता ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ एषटनामकेएपूर्वोक्तनाम तेकेवांठे जे गुणनां स्थानकठे ते तप गणत-
णाकेतपगणना जाणवा शुद्धसद्दहणाकेशुद्धश्रद्धावंत गुणरयणकेगुणरूपरत्न तेए
तपगणमां घणाठे एटले श्रद्धावंत गुणवंतघणाठे एअनुगतपरंपरकेस्वतंत्रपरंपरा आवी
एटले जेनीपरंपरामां त्रुटपडीनथी तेनुंनाम अनुगतपरंपराकहियें तेजणीकेतेमाटे से-
वताकेसेवाकरता एवाकोणजे जे ज्ञानयोगिविबुधकेज्ञानसंयोगवंतापंडित अनुगत-
परंपरानीसेवाकरेते इतियोगः प्रगटजगदेवताकेए जगतनेविषे प्रगटपणे देवताजठे
एटलेपंडितलोकशुद्धपरंपरानीजसेवाकरे ॥ १३ ॥

कोइकहेसुक्तिठेविणतांचीथरां ॥ कोइकहेसद्दजजमतांधरदहियरां ॥
मूढएदोयतसभेदजाणेनही ॥ ज्ञानयोगेंक्रियासाधतांतेसही ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ हवे सर्वअधिकारकहीने ठेके निश्चयतथा व्यवहारनयफलाववातेफलावे
ठे कोशकव्यवहारनयवादिकहेठे जेविणतांचिथरांकेपडिलेहणा पडिकमणादिक तथा
फाटांनुटांवस्त्रादिकपहेरतां इत्यादिक कष्टकरतां मुक्तिठेकेमुक्तिपामियें तथा कोश-
कनिश्चयवादीएमकहेठे जे सेहेजरीतेघरनेविषे दहिथरांजमतां उपलक्षणथी पवरमो-
दकप्रमुखलेवा एटले निश्चयनयवालाकहेठे जेकष्टकरेशुंथाय खुबखातुंपीतुं पण तत्व-
ज्ञानथयु एटलेसिद्धिजाणवी एवीजूदीजूदीरीतना बोलनाराते बेहु मूढकेमूर्खठे ए-
टले तेमोक्षसाधवानो जेदकेप्रकारजाणतानथी केमके ज्ञानने संयोगेक्रियासाधतां
सहीकेणतेमुक्तिसत्यठे यतः नाणकिरियाहिंमुखोश्तिज्ञाप्यवचनात् तथा हयंनानंकि-
याहिणं ॥ हयाश्चज्ञाणउक्क्रिया ॥ पासंतोपंगुलोदहो ॥ धावमाणोअग्रंध ॥ १॥ एवंसत्रे
विनया ॥ मिष्ठदिष्टिसपक्कपडिबद्धा ॥ अन्नोन्ननिस्सियाऊण ॥ हवंतिते चवसम्मत्तां॥ १॥
इत्यादिक आवश्यकनिर्युक्तिवचनात् ॥ १४ ॥

सरलजावेंप्रजोशुभएमजाणतां ॥ हुंलहुंसुजशतुळ

वचनमनआणतां ॥ पूर्वसुविहिततणाग्रंथजाणीकरी ॥

मुळहोजोतुळकृपाजवपयोनिधितरी ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ माटेहे प्रजो एमकेपरीते सरलस्वजावें करीबेहुनयेसिद्धिठे परीतेजाणतां
पणकपटेनही जेकहे एक अने चित्तां बीजुंहोय एम कपटसहित नही तथा तुळ-
वचन मनआणतांकेपूर्व ज्ञानक्रियाज्यांमोक्षः एमजाणतां तथा मनआणतांकेप्रति-
तकरतां थकां सुजशकेजलोजे जशतेहुंपासुं एटले मुनिराजप्रमुख सुविहितलोक ज-
लोजशबोले एवीस्याद्वाददृष्टि केमथयीतेकहेठे जे पूर्वसुविहिततणा केपूर्वाचार्य श्री-
हरिचंद्रसूरि तथाधर्मदासगणी ज्ञाप्यकारजी उमास्वातिवाचकप्रमुखना जेग्रंथते जा-
णीकरीने सम्यक्ज्ञानेकरी स्याद्वाददृष्टिययी तेएवीदृष्टितो प्रजुकृपाथी थाय तेमाटेप्र-
जुपासे प्रार्थनाकरेठें जेजवपयोनिधिकेजेसंसारसमुद्र तेनेविषे तुळकृपाकेतमारीदया
तद्रूप तरीकेजहाज तेमुळहोजोकेमारयाजो एटलेसंसारसमुद्रमां तमारी कृपारूप-
जहाज मारयाजो एसोलमीढालनेअंतस्याद्वाददृष्टिनी सिद्धिकही एवीदृष्टि पोतानी
थयी तेथीउपनोजेहर्ष तेहर्षेकरीसतरमीढालमां बोलेठे ॥ १५ ॥

॥ ढाल सतरमी ॥

॥ कडखानीदेशी ॥

आजजिनराजसुजकाजसिंहांसवे ॥ वीनतीमाह

रीचित्तधारी ॥ मार्गजोमेंलह्योतुळकृपारसथकी ॥

तोहुइसंपदाप्रगटसारी ॥ आज ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हेजिनराज आजके० जेदिवसे स्याद्वाददृष्टियें उलखाणथुं तेदिवसे क-
वीश्वरनुं वर्त्तमानढे तेमाटेआजकहियें तेआजे मारां जेकार्यतेसर्वसिद्धथयां शामाटे
जेमारीवीनती चित्तमांपरमेश्वरेधारी यद्यपि परमेश्वरतो वीतरागढे कोइनी वीनती
चित्तमांधरतानथी तोपण परमेश्वरनीजकिजनितकार्य जक्तलोकने थयुं माटेकारणे
कार्योपचारकरीनेकहेढेके जोतुज्जुपावरूपरसथकी मेंमार्गलहोके०हुंमार्गपाम्यो अने
तेमार्गरूप सारीके० मनोहर संपदा माहरेप्रगटथयी ॥ १ ॥

वेगलोमतहुजेदेवमुळमनथकी ॥ कमलनावन

थकीजेमपरागो ॥ चमकपाषाणजेमलोहनेखेंच

से ॥ मुक्तिनेसेहेजतुज्जुक्तिरागो ॥ आज० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ माटे मारामनथकी वेगळा मतथाजो एटले घटमांरहेजो जेम कमलना
वनथकी परागोके० वासना दूररहेतीनथी एटले जेमकमलनीवासना तेकमलना
वनमांरहे तेम तमेमाराचित्तमां रहेजो चमकजातीनो कोइपडर विशेष ते जेम लो-
हने खेंचसेके० जेम लोढानखेंचे एटले एपडरनो एवो सेहेजखजावढे जे लोढुं वे-
गळुंहोय तोपण तिहांथीपोतानी मेळे आवीने पडरनेवळगे तेरीते तमाराजपर माह-
रोजेजक्तिरागढे तेखजावेजमुक्तिनेखेंचशे ॥ २ ॥

तुंवसेजोप्रजोहर्षजरहीयमळे ॥ तोसकलपापनाबंधत्रूटे ॥ उगते

गगनसूरयतणेमंमळे ॥ दहदिशिजेमतिमिरपमलफूटे ॥ आ० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हेप्रजो हर्षजखुं जेमांरहीथुं तेनेविषे जोतुंवसे तोसमस्तजेजवांतरे पाप
नाबंधकल्याढे तेजुटीजाय तिहांदृष्टांत कहेढे जे गगनके० आकाशनेविषे सूर्यनावि
माननुं मंमळ तेजगेथके दहदिशिके० दशेदिशानेविषे जेम तिमिरके० अंधकारन
पमलजे समूहते फूटेके० नाशपामे तद्धत् पापपमल त्रूटे ॥ ३ ॥

सींचजेतुंसदाविपुलकरुणारसें ॥ मुळमनेशुद्धमतिकल्पवेली ॥ नाण

दंसणकुसुमचरणवरमजरी ॥ मुक्तिफलआपशेतेएकेली ॥ आ० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ विपुलकरुणारसेंके० विस्तारवान करुणारूपरसेंकरीने माह्वारामननेविषे
शुद्धमतिरूप कल्पवृक्षनीवेलीते हेखामीतुंसिंचजे इतिजावः तेसिंच्यांथकां ज्ञानदर्शन-
रूपतो फूलआवशे तथा प्रधानचारित्ररूप मंजरीके० मांजरलागशे तेवारपढे मुक्ति-
रूपफलने आपशे तेएकेलीके० तेशुद्धमतिरूपकल्पवेलडी एकलीआपशे ॥ ४ ॥

लोकसन्नाथकीलोकबहुवाडलो ॥ राजलोदासतेसविजवेषे ॥ एकतु

जआणसुंजेहरातारहे ॥ तेहनेएहनिजमित्रदेखे ॥ आज० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ लोकसंज्ञा जेगाडरियोप्रवाह तेथकी लोकवहुवाजलोके० घणोलोक घेलो थयोळे पणराजलोदासके० राजानोदास एटले तमारोदास एवोजेहुं ते सर्वगाडरिया प्रवाहनेजवेखुं एटले खात्रमां आणतोनी मात्र एक अद्वितीय तुजआणसुं जेरातारहेके० तमारी आझाथी जे रंगाणाळे तेने एमारो आत्मा ते पोतानो मित्र करीजाणेळे एटले तमारीआणाथीजे बाह्यळे तेने जवेखुं पण तमारी आझा-वंतने साधर्मिकसंवंधपणामाटे मित्रकरीजाणुं इतिचावः ॥ ५ ॥

आणजिनजाणतुजएकहुंशिरधरुं ॥ अवरनीवाणीनविकानेसुणियें ॥

सर्वदर्शनतणुंमूलतुजशासनं ॥ तेणतेएकसुविवेकयुणियें ॥ आज० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हेजिनके० सामान्यकेवलीमां जाणके० सूर्यसरिखातारी एक अद्वितीय आझाते हुं मस्तकेंधरुं अने अवरके० वीजानीवाणीते कानेसांचखियेंनही एटले वीतरागनी आझा आदरीयें पण अवर जे रागीद्वेषी तेनां वचन काने न धरियें इति चावः सर्वदर्शनके० सम्यक्त केमके सकलनयश्रद्धायें सम्यक्त यदुक्त महाजाण्ये यावझ्यावयणपहा ॥ तावझ्यानयाविस कमया॥ चेवहुंतिनयवाया॥सम्मतंसमुदियासवे ॥ इतिवचनात् तेमाटे समकितनुंमूलते तुजशासनके० तमारी आझाळे अथवा षट-दर्शननुंमूलते तुजशासनळे एटले सर्वदर्शन तेतमाराजदर्शननाअंशळे तेमाटे त-मारी आझातेज एक अद्वितीय जलाविवेकेकरी स्तवियेंढेयें एटले सर्वदर्शननुं मूल ठांडी अवरनीस्तवना कोणकरे इतिचावः ॥ ६ ॥

तुजवचनरागसुखसागरेहुंगणुं ॥ सकलसुरमनुजसुखएकबिंदू ॥ सा

रकरजोसदादेवसेवकतणी ॥ तुंसुमतिकमखिनीवनदिणंदू ॥ आज०॥७ ॥

अर्थ ॥ तमारा वचनऊपर जेराग एटले जैनागमनोजेराग तद्रूपजे सुखसमुद्रना समूह तेआगल समस्तदेवता तथासमस्तमनुष्य चक्रवर्त्यादिकनांसुख तेएकबिंदुस-मान हुंगणुंके० हुंमानुंहुं तेमाटे हेदेव सदासर्वदा तमारो हुंसेवकहुं तेनी सारके० संजालकरजो एटले तमारासरिखो करजो तमे सुमतिरूपजे कमखिनी तेनुं जेवन तेनेविषे दिणंदूके० सूर्यसरिखाळो एटले सूर्यजेम कमखिनीने विकस्वरकरे तेम सुम-तिरूपकमखिनीने तमे विकस्वरकरो एटले तमाराथी सुमतिआवे इतिचावः ॥ ७ ॥

ज्ञानयोगेंधरीतृप्तिनविलाजियें ॥ गाजियेंएकतुजवचनरागें ॥ शक्तिउ

द्धासअधिकोहुसेतुजथकी ॥ तुंसदासकलसुखहेतजागें ॥ आज०॥८॥

अर्थ ॥ ज्ञानयोगमां तृप्तिधरीने एटले ज्ञानमां भग्नहीने क्रियानुष्ठान करतां

बाजियेनही पण सावधानथयीने एकतमारा वचननेरागेंकरीगाजियें एटले कोशक
ज्ञानवादिक्रियानुष्ठान उथापतोहोय तेने आगमवचनेकरी गाजीनेजवावआपियें ए
रीतें प्रवर्ततां तुजथकीके० तमारा वचनथकी एटले तमारीआज्ञाथकी शक्तिनोड
ह्वास पणअधिकोथशे पणगळियांथयीने बेशीरहेतां वीयोह्वासनहिवाधे उलटुंआ
खसवधसे इतिजावः एवीरीते प्रवर्तनकरतां कारणद्वारे कर्त्ताने फलदेखाडेठे तुंसदा
सकलके० तमे सदानिरंतर समस्तमुख जेसिद्धिनांमुख तेनो हेतुके० कारणते जागे
के० जागतोठे एटले ज्ञानक्रियाज्यां मोक्षः एप्रचुनुं वचनठे तेवचनथकी जव्यप्राणी
अजरामरमुखनुं जाजनथाय तेमाटे सिद्धिनोहेतु पणतुंहिजथयो इतिजावः ॥ ७ ॥

वस्तुपागढनंदनवनेसुरतरु ॥ हीरविजयोजयोसूरिराया ॥ तास

पाटेविजयसेनसूरिसरू ॥ नितनमेनरपतिजासपाया॥आज० ॥ ९ ॥

॥ अर्थ ॥ श्रीजगच्चंद्रसूरियें तपाविरुद्धराव्युं एमोहोटोतपगढतद्रूप नंदनवनने
विषे सुरतरुके० कटपवृक्षसमान श्रीहीरविजयसूरि जयोके० जयवंतोवर्तो सूरिराया-
के० बीजाआचार्यमां राजासरिखाथया तेहनेपाटें श्रीविजयसेनसूरि सर्वआचार्योमां
ईश्वरतुल्यथया जेमनांचरणकमलने नरपतिके० पादशाह तेनिरंतर नमस्कारकरताह-
ता एटले एजावजेपादशाहफाहांगीरे षटदर्शनपरिक्लानेअर्थें सर्वदर्शनीनेतेमाव्या तेमां
जैनदर्शनमांहेवा श्रीविजयसेनसूरिगयाहता तेमणेसर्वदर्शननोपराजयकखो तेवारें पा-
दपादशाहेकळुंजे श्रीहीरविजयतेगुरु अने तमे सवाइ गुरुथया इतिजावः ॥९॥

तासपाटेंविजयदेवसूरिसरू ॥ पाटतसगुरुविजयसिंह-

धोरी ॥ जासहितसीखथीमार्गएअनुसखो ॥

जेहथीसविटलीकुमतिचोरी ॥ आज० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ वलीतेनेपाटें श्रीविजयदेवसूरिथया तथा तेमनापाटें श्रीविजयसिंहसूरि
तेगढनो जारवेहेवाने वृषजसमानधोरीथया जेमनी हितसीखके० आझापामीने में
एसंवेगमार्ग आदखो एटलेएजावजे श्रीजशोविजयजीउपाध्यायें पण एठनी आझा
पामीने क्रियाउद्धारकखो तथा श्रीविजयसिंहसूरिना शिष्य अनेक हता तेमां सत्तर
शिष्य सरस्वतीविरुद्धारीहता तेसर्वमां मोहोटा शिष्य पंडितश्रीसत्यविजयगणीहता
तेमणे श्रीपूज्यनी आझापामी क्रियाउद्धारकीधो तेमाटे एमकळुंजे मार्ग एअनुसखोके०
एसंवेगमार्गआदखो जेआदरवाथकी तीर्थकरअदत्त गुरुअदत्त श्यादिक कुमतिकदा
अहुरूप चोरीटलीगयी एश्रीतपगढना आचार्योनी परंपरा कही ॥१०॥

हीरगुरुशीसञ्चवतंसमोटोहुं ॥ वाचकाराजकल्या
णविजयो ॥ हेमगुरुसमवर्गेशब्दअनुशासने ॥
शीसतसविबुधवरलाजविजयो ॥ आज ० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवे उपाध्यायजी पोतानी परंपराकहेढे तेपूर्वे कल्याणश्रीविजयसिंहसूरितेना
शिष्यसमुदायमां अचवतंसके ० मुकुटसमान महोटाथया वाचकाराजके ० उपाध्यायोमां
राजासरिखा एवा श्रीकल्याणविजय उपाध्यायथया ते शब्दअनुशासनेके ० व्याकरण
शास्त्रमांतो हेमगुरुसमवर्गके ० श्रीहेमाचार्य सरिखाथया वली तेमना शिष्य विबुधवर-
के ० सर्वपंक्तिमां शिरोमणी एवा श्रीलाजविजयगणीथया ॥ ११ ॥

शीसतसजितविजयोजयोजिविबुधवर ॥ नयविजयविबु
धतससुगुरुजाया ॥ रहिअकाशीमठेंजेहथीमैंजलें ॥
न्यायदर्शनविपुलजावपाया ॥ आज ० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ वली तेमना शिष्य एकश्रीजितविजयजीजयवंता पंक्तिमां प्रधानसरि-
खा तथा बीजाश्रीनयविजयजी पंक्तिप्रधानथया तेश्रीजितविजयजीनारुमाशुरुजाइ-
जथया जेहथीके ० तेवेहुगुरुनापसायथी हुं रहिअकाशीमठेंके ० काशीना मठने विषे
रहीने जळीरीते न्यायदर्शनके ० न्यायशास्त्रना जावते विपुलके ० विस्तारपणेपाम्यो.

जेहथीशुद्धलहियेंसकलनयनिपुण ॥ सिद्धसेनादि
कृतशास्त्रजावा ॥ तेहएसुगुरुकरुणाप्रजोतुऊसुगु
ण ॥ वयणरयणायरीमुऊनावा ॥ आज ० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ जेगुरुनाप्रसादथकी श्रीसिद्धसेनदिवाकर तथा आदिशब्दथी हरिजडसूरि
उमास्वातिवाचकप्रमुख पंक्तिनां करेलां जे शास्त्र तेमांकल्याजेजाव तेनाशुद्धलहियेंके ०
शुद्ध रहस्यपामियें तेजावकेवाढे जे सकलनयनिपुणके ० समस्त जे न्याय तेमां निपुण
अथवा समस्तजेनैगमादिकनय तेमां निपुण एवा जे संमति तत्त्वार्थ, षड्दर्शनसमुच्चय,
नयचक्रसार, धर्मसंग्रहणी, अनेकांतजयपताका प्रमुखग्रंथोनाजाव तेना शुद्धरहस्यने
हुं पाम्यो माटे एगुर्वादिकनी जे करुणा के ० कृपा ते केवीढे जे हे प्रजो तुऊ के ०
तमारुं जे सुगुणवयणके ० गुणवंतजेवचन तद्रूप रयणायरीके ० समुद्रनेविषे नावा के ०
जहाजसरिखीढे एटले एजावजे जो गुर्वादिकनी करुणारूपनावा होयतोतमारा वचन-
रूपसमुद्रनो पार तेपामिये, तेमारागुरुनी कृपारूपनावा मारे थयी ॥ १३ ॥

॥ कलस ॥

इमसकलसुखकरछरितजयहरस्वामीश्रीमंधरतणी ॥ एवीन
तिजेसुणेजावेंतेलहेलीलाघणी ॥ श्रीनयविजयबुधचरणसे
वकजशविजयबुधआपणी ॥ रुचिशक्तिसारुंगप्रगटकीधीशा
स्वमर्यादाजणी ॥ १ ॥ इतिश्रीसीमंधरजिनविज्ञप्तिःसंपूर्णा॥

अर्थ ॥ हवे जेमनवोप्रासादकरावे तेनेमाथे कलशचढावे तेवारे संपूर्णथाय तेम
आस्तवनरूपप्रासादनीपनुंतेसंपूर्णकरवामाटे कलशकहेढे एरीते सकलसुखना करनारा
तथाछरितके पापनुं जेजयतेना हरवावाखा एवा स्वामीके नायक श्रीसीमंधरप्रजुनी
अमेविनतीकही तेजेप्राणीजकिजावेंकरी सांजवे तेप्राणी घणीसुखलीलापामे एरीते
श्रीनयविजयजीपंकितना चरणकमलनी सेवानाकरनार श्रीयशोविजयजीपंकित तेमणे
पोतानी शक्तिप्रमाणे श्रद्धाजावनीजे रुचिहृती एटवे स्याद्वादमार्गनी रुचिजेपोताना
चिचमांद्हीते शास्त्रनीमर्यादायेप्रगटकरी कहि देखानी इति ॥ १ ॥

॥ इतिश्रीसीमंधरजिनस्तवनटबार्थःसमाप्तः ॥

केदंकर्तुर्वचःशस्तं । नानाशास्त्रार्थगर्जितं ॥ कमेऽद्वयविषयाप्रज्ञा । मुसलाग्रोपमाखलु ॥ १ ॥
यदत्रवितथंप्रोक्तं । मंदबुद्ध्यादिहेतुना ॥ तद्धीधनैःकृपांकृत्वा । मयिशोधयसमत्सरेः ॥ १ ॥
श्रीमद्विजयसिंहाब्दः । सूरिरानुविजितेंद्रियः ॥ तस्यांतेवासीसत्यादिविजयःसान्वयःसुधीः
॥ ३ ॥ कर्पूरविजयस्तस्य । शिष्योऽगुणगणैर्युतः ॥ तस्यापिहमयायुक्तः । क्षमाविजय इत्यनू-
त् ॥ ४ ॥ जिनादिविजयस्तस्य । शिष्योऽनूचूरिशिष्यकः ॥ शास्त्रज्ञःसज्जनोधीमान् । कर्म-
गोधर्मकर्मणि ॥ ५ ॥ उत्तमादिविजयस्तस्य । शिष्यःशिष्यौघसत्तमः ॥ सर्वोत्तमगुणैर्व्याप्तः ।
कर्मशास्त्रकुशाग्रधीः ॥ ६ ॥ तस्यांहिंपंकजेपद्म । विजयोत्तमरोपमः ॥ नजान्निवसुचंद्रेन्दे
१८३० । तेनेदंवार्तिकंकृतं ॥ ७ ॥

इतिश्रीसीमंधरजिनस्तवनकवियशोविजयजीकृत
सार्वत्रिशतगाथाप्रबंधेतस्यकविपद्मविज
यकृतबालावबोधःसमाप्तः

॥ ઊંશ્રીસર્વજ્ઞાયનમઃ ॥

॥ અથ ॥

॥ શ્રીપંક્તિદેવચંડ્રજીકૃત આગમસાર ॥

જાવ્યજીવનેપ્રતિવોધવાનિમિત્તેમોક્તમાર્ગનીવચનિકાકહેહે. તિહાંપ્રથમ જીવઅના-
દિકાલનો મિથ્યાત્વીહતો તેકાલલબ્ધિપામીને ત્રણકરણકરેહે. તેનાંનામ-પહેલું યથાપ્ર-
વૃત્તિકરણ, બીજું અપૂર્વકરણ અને ત્રીજું અનિવૃત્તિકરણ.

તેમાંપહેલું યથાપ્રવૃત્તિકરણકહેહે. ૧ જ્ઞાનાવરણી, ૨ દર્શનાવરણી, ૩ વેદની, ૪ અં-
તરાય, ૫ અચારકર્મની ત્રીસકોનાકોનીસાગરોપમનીસ્થિતિહે, તેમાંથી ડંગણત્રીસ કોના-
કોનીસખાવે અને એકકોનાકોનીવાકીરાણે; તથા ૧ નામકર્મ, ૨ ગોત્રકર્મ, ૩ વેદકર્મની
ત્રીસકોનાકોનીસાગરોપમની સ્થિતિહે, તેમાંથી ડંગણીસખાવે અને એકકોનાકોની
રાણે, અને મોહનીયકર્મની સિતેરકોનાકોનીસાગરોપમની સ્થિતિહે, તેમાંથી અગ્ણો-
તેરસખાવે વાકીએકકોનાકોનીરાણે એવીરીતે એકઆયુકર્મવર્જીને વાકીસાતેકર્મની
એકપદ્યોપમના અસંખ્યાતમાજાગેન્યૂન એકકોનાકોનીસાગરોપમનીસ્થિતિરાણે, યતું જે
વૈરાગરૂપ હ્રદાસિપરિણામ તે યથાપ્રવૃત્તિકરણકહિયે. ૫ પહેલુંકરણ સર્વ સંજ્ઞીપંચેંડ્રી
જીવ અનંતિવાર કરેહે.

હવે બીજુંઅપૂર્વકરણકહેહે. તેએકકોનાકોનીસાગરોપમની સ્થિતિમાંથી એકમૂહુર્ત
અનેઅનાદિમિથ્યાત્વ જે અનંતાનુવંધીઆનીચોકની તે સખાવવાને અજ્ઞાન હેય તેઠાં-
તું અને જ્ઞાનહપાદેય એટલે આદરતું, ૫ વાંઠારૂપ અપૂર્વકહેતાં પહેલાંક્યારે નાવ્યો
એવો જે પરિણામ તે અપૂર્વકરણકહિયે, એબીજુંકરણતે સમકિતયોગ્યજીવનેથાય.

હવેત્રીજુંઅનિવૃત્તિકરણકહેહે. તેમુહુર્તરૂપસ્થિતિસખાવીને નિર્મલશુદ્ધસમકેતપામે
મિથ્યાત્વનો હ્રદયમટે ત્યારે જીવ હપશમસમકેતપામે, એવોજેપરિણામતે અનિવૃત્તિક-
રણકહિયે. એકરણકીધાથી ગંઠીજેદથયોકહિયે હક્કંચ આવશ્યકનિર્ણયકૌ “જાગંઠી
તાપદહમં । ગંઠીસમયહેહજવેવીહં ॥ અનિશ્ચદિકરણપુણ । સમત્તપુરસ્કનેજીવે” ॥ ૧ ॥ હ-
સરદેસંદહુલ્લિઅંચ । વિજ્ઞાન્વણદવોયપ્પશ્ય ॥ મિહત્તસ્સઅણુદણ ॥ હવસમસમ્મંલહ્હ
જીવો ॥ ૨ ॥ એમમિથ્યાત્વનોહ્રદયમત્વાથી જીવસમકિતપામે, તેસમકિતની સદ્દહ્યા
નાવેજેદહે, એક વ્યવહારસમકિતસદ્દહ્યા, બીજી નિશ્ચયસમકિતસદ્દહ્યા.

દેવશ્રીઅરિહંત દેવાધિદેવ અને ગુરુસુસાધુ જે સૂધોઅર્થકહેતે તથા ધર્મેકેવલીનો
પરુષો જે આગમમાં સાતનય તથા એકપ્રત્યક્ષ બીજુંપરોક્ષ એવેબ્રમાણ અને ચાર નિ-
ક્ષેપેકરીસદ્દહે, એવી સદ્દહ્યા તે વ્યવહારસમકિતકહિયે. એપુણ્યતું કારણ તથા ધર્મ
પ્રગટકરવાનુંકારણહે એવીરુચિ જ્ઞાનવિનાપણ ઘણાજીવોને હપજે.

બીજું નિશ્ચયસમકિત તેશ્ચાવીરીતેજે નિશ્ચયદેવતે આપણોજ આત્મા જીવનિષ્પન્ન સ્વરૂપી સિદ્ધ તે સંગ્રહનયનીસત્તાગવેષતાં તથા નિશ્ચયશુરુતેપણ આપણોઆત્માજ તત્ત્વરમણી અને નિશ્ચયધર્મતે આપણાજીવનોસ્વખાવજઠે એવીસદ્દેહના તે મોક્ષનુંકારણ છે કેમકે જીવસ્વરૂપઇલક્ષ્યાવિનાકર્મલેખેનહીં એવી શુદ્ધસદ્દેહના તેનિશ્ચયસમકિત.

હવેજ્ઞાનનુંસ્વરૂપકહેતે તેજ્ઞાનનાવેષેદતે એકવ્યવહારજ્ઞાન બીજું નિશ્ચયજ્ઞાન તેમાંજે અન્યમતિનાંસર્વશાસ્ત્રજાણવાં અથવા જૈનાગમમધ્યે કહ્યાજે એકગણિતાનુયોગ તેદેત્રમાન બીજો ચરણકરણાનુયોગ તેક્રિયાવિધિ ત્રીજોધર્મકથાનુયોગ એત્રણઅનુયોગનું જાણવાપણું તેસર્વવ્યવહારજ્ઞાનઠે અથવા અંતરહપયોગવિનાજેસૂત્રના અર્થ કરવા તે પણ વ્યવહારજ્ઞાનકહિયેં.

હવેનિશ્ચયજ્ઞાન તે હ્રદય તથા તેનાગુણ અનેપર્યાય સર્વનેજાણે તેમાં પાંચઅજીવહ્રદયઠે તેદેયકે ૦ ઠાંરુવાયોગ્યજાણીઠાંરુવા અને એકજીવહ્રદયતેનિશ્ચયકરી સિદ્ધસમાન મોક્ષમયી મોક્ષનોજાણનાર મોક્ષનુંકારણ મોક્ષનોજાવાવાલો મોક્ષમાંજરહેતે એહવો આપણોજીવ અનંતગુણીઅરૂપીઠે તેનેજધ્યાવે તેનિશ્ચયજ્ઞાનકહિયેં.

હવે એકધર્માસ્તિકાય બીજોઅધર્માસ્તિકાય ત્રીજોઆકાશાસ્તિકાય ચોથોપુજ્જલાસ્તિકાય પાંચમોજીવાસ્તિકાય અનેઠઠોકાલ એહહ્રદયશાશ્વતાઠે તેનુંજ્ઞાનકહેતે એહ હ્રદયમધ્યે પાંચઅજીવહ્રદય ઠે અનેએકજીવહ્રદય તે ચેતનાલક્ષણવંતઠે હપાદેયઠે.

હવેએહહ્રદયનાગુણકહેતે પહેલોધર્માસ્તિકાયનાચારગુણ એકઅરૂપી બીજોઅચેતન ત્રીજોઅક્રિય ચોથોગતિસહાયગુણ; અનેબીજોઅધર્માસ્તિકાયનાપણ ચારગુણઠે એક અરૂપી બીજોઅચેતન ત્રીજોઅક્રિય ચોથોસ્થિતિસહાયગુણ; અને ત્રીજો આકાશાસ્તિકાયહ્રદયનાચારગુણઠે એકઅરૂપી બીજોઅચેતન ત્રીજોઅક્રિય ચોથોઅવગાહના દાનગુણ; હવેકાલહ્રદયનાચારગુણકહેતે એકઅરૂપી બીજોઅચેતન ત્રીજોઅક્રિય ચોથોનવાપુરાણ વર્તનાલક્ષણ; હવેપુજ્જલહ્રદયનાચારગુણકહેતે એકરૂપી બીજો અચેતન ત્રીજો સક્રિય ચોથોમિલણવિલ્લખરૂપપૂરણગલનગુણ; હવેજીવહ્રદયનાચારગુણકહેતે એકઅનંતજ્ઞાન બીજોઅનંતદર્શન ત્રીજો અનંતચારિત્ર ચોથોઅનંતવીર્ય એહહ્રદયના ગુણ કહ્યા તેનિલધ્રુવઠે ॥

હવેહ્રદયનાપર્યાયકહેતે ધર્માસ્તિકાયનાચારપર્યાયઠે એકલંઘ બીજોદેશ ત્રીજોપ્રદેશ ચોથો અગુરુલઘુ; અધર્માસ્તિકાયનાચારપર્યાય એકલંઘ બીજોદેશ ત્રીજોપ્રદેશ ચોથો અગુરુલઘુ; પુજ્જલહ્રદયનાચારપર્યાય એકવરણ બીજોગંધ ત્રીજોરસ ચોથોસ્પર્શ અગુરુલઘુસહિત; તથાઆકાશાસ્તિકાયનાચારપર્યાય એકલંઘ બીજોદેશ ત્રીજોપ્રદેશ ચોથોઅગુરુલઘુ; કાલહ્રદયનાચારપર્યાય એકઅતીતકાલ બીજોઅનાગતકાલ ત્રીજોવર્તમા-

નકાલ ચોથોઅગુરુલઘુ; અનેજીવદ્રવ્યનાચારપર્યાય એકઅવ્યાબાધ બીજો અનવગાહ ત્રીજોઅમૂર્તિક ચોથોઅગુરુલઘુ. ટ્ઠદ્રવ્યનાપર્યાયકહ્યા.

હવેઠદ્રવ્યનાગુણપર્યાયનુંસાધર્મપણુંકહેતે અગુરુલઘુપર્યાયસર્વદ્રવ્યમાંસરિખોતે અને અરૂપીગુણપાંચદ્રવ્યમાંતે એકપુજ્જલદ્રવ્યમાંનથી; તથાઅચેતનગુણપાંચદ્રવ્યમાંતે, એકજીવ્યદ્રવ્યમાંનથી; અનેસક્રિયગુણજીવ તથાપુજ્જલએવેદ્રવ્યમાંતે, બાકી ચારદ્રવ્યમાંનથી; તથા ચલણસહાયગુણએકધર્માસ્તિકાયમાંતે, બીજાપાંચદ્રવ્યમાંનથી; વહ્લીસ્થિરસહાયગુણ એક અધર્માસ્તિકાયમાંતે, બીજાપાંચદ્રવ્યમાંનથી; તથાઅવગાહનાગુણતેએકઆકાશદ્રવ્યમાંતે, બીજાપાંચદ્રવ્યમાંનથી; અને વર્તનાગુણતેએકકાલદ્રવ્યમાંજતે, બીજાપાંચદ્રવ્યમાંનથી; તેમજ મિલણવિચરણગુણતેપુજ્જલમાંતે, બીજાદ્રવ્યમાંનથી. તથાજ્ઞાનચેતનાગુણ તે એક જીવદ્રવ્યમાંતે, પણબીજાદ્રવ્યમાંનથી. એમૂલગુણ કોઈ દ્રવ્યના કોઈ દ્રવ્યમાં મિલેનહી. એકધર્મ બીજોઅધર્મ ત્રીજોઆકાશ એત્રણદ્રવ્યના ત્રણગુણ તથા ચારપર્યાયસરિખાતે અનેત્રણ ગુણેકરીતો કાલદ્રવ્યપણેસમાનતે.

હવેવહ્લીઅગ્યારવોલેકરીઠદ્રવ્યનાગુણજાણવાનેગાથાકહેતે “ પરિણામજીવમુક્તા ॥ સપણસામગ્રચિત્તકિરિઆય ॥ નિચ્ચંકારણકત્તા ॥ સઘગદશ્ચરઅપ્હવેસા ॥૧॥અર્થા ॥ નિશ્ચયનયથીઆપઆપણા સ્વજાવેંઠદ્રવ્યપરિણામિતે અનેવ્યવહારનયથી જીવ તથાપુજ્જલ એ વેદ્રવ્યપરિણામીતે તથાએકધર્મ બીજો અધર્મ ત્રીજોઆકાશ અનેચોથોકાલ એચારદ્રવ્યઅપરિણામીતે તથાઠદ્રવ્યમાં એકજીવદ્રવ્યતેજીવતે બીજાપાંચદ્રવ્યઅજીવતે તથાઠ દ્રવ્યમાંએકપુજ્જલમૂર્તિવંતઅરૂપીતે અનેપાંચદ્રવ્ય અમૂર્તિવંત અરૂપીતે. ઠદ્રવ્યમાં પાંચ દ્રવ્યસપ્રદેશીતે, અને એકકાલદ્રવ્યઅપ્રદેશીતે તેમાં એકધર્માસ્તિકાય બીજોઅધર્માસ્તિકાયએવેદ્રવ્યઅસંખ્યાતપ્રદેશીતે અને એકઆકાશદ્રવ્યઅનંતપ્રદેશીતે જીવદ્રવ્યઅસંખ્યાતપ્રદેશીતે, પુજ્જલપરમાણુઅનંતપ્રદેશીતે; પરમાણુઆઅનંતાતે, એમપાંચદ્રવ્ય સપ્રદેશીતે અનેઠઠોકાલઅપ્રદેશીતે.

ઠદ્રવ્યમાં એકધર્માસ્તિકાય બીજોઅધર્માસ્તિકાય ત્રીજોઆકાશસ્તિકાય એત્રણતે એકેકદ્રવ્યતે, તથાએકજીવદ્રવ્ય બીજોપુજ્જલદ્રવ્ય ત્રીજોકાલદ્રવ્ય એત્રણદ્રવ્યઅનેકઅનેકતે, ઠદ્રવ્યમાં એકઆકાશદ્રવ્યદ્વેત્રતે, અનેબીજાપાંચદ્રવ્યદ્વેત્રીતે; નિશ્ચયનયથીઠદ્રવ્યપોતપોતાનાકાર્યેસદાપ્રવર્તે માટેસક્રિયતે; અનેવ્યવહારનયથી જીવતથાપુજ્જલ એવે દ્રવ્યસક્રિયતે, તેમાંપણપુજ્જલસદાસક્રિયતે, અનેજીવદ્રવ્યતો સંસારીથકોસક્રિયતે; પણ સિદ્ધઅવસ્થાયેંથકોસંસારીક્રિયાકરવાને અક્રિયતે, તથાબાકીનાચારદ્રવ્યતોઅક્રિયતે; નિશ્ચયનયથી ઠદ્રવ્યનિત્યતે ધ્રુવતે; અનેઉત્પાદવ્યયેંકરી અનિત્યપણેપણે તથાવ્યવહાર નયે જીવઅનેપુજ્જલએવેદ્રવ્યઅનિત્યતે, બાકીનાચારદ્રવ્યનિત્યતેયદ્યપિઉત્પાદવ્યય ધ્રુવપ-

येसर्वपदार्थपरिणमेते तोपण एकधर्म बीजोअधर्म त्रीजोआकाश चोथोकाल एचार
द्रव्य सदाअवस्थितते तेमाटेनित्यकह्यां ॥

बद्रव्यमां एकजीवद्रव्यअकारणते अनेपांचद्रव्यकारणते केमके पांचेद्रव्यजीवने
जोगमांआवेते माटेकारणकहियें केमके धर्मास्तिकाय चालवानोसाह्यआपेते अधर्मा-
स्तिकायधिरदेवानोसाह्यआपेते आकाशास्तिकायअवकाशआपेते पुजलास्तिकायजी-
वनेमधुरादि सुरजिगंधादिक तथासकोमलस्पर्शादिक जोगपणेशायते तथाकालद्रव्यते
जीवने जरा बाल तारुण्यअवस्थादेते तथाअनादिसंसारीजीव अवस्थिति परिपाक
ठतां एकअंतरमुहूर्त्तकालमां सकलकर्मनिर्झारीमोक्षपहोचेतिहांसिद्धअवस्थायें अनं-
तोकालपर्यंतजीवअनंतसुखनेविलसे माटेकालद्रव्यपण जीवनेजोगथायते पणएकजी-
वद्रव्यकोह्नेजोगआवतोनथी माटे अकारणकह्युं अनेपांचद्रव्यजोगआवे माटेकारण
कह्यां तथाघणीप्रतोमांतोसंक्षेपेष्टहुंजे बद्रव्यमां एकजीवद्रव्यकारण ते पांचद्रव्य
अकारणते एणवातघणीरीतेमलतीते माटेजेबहुश्रुतकहेतेखरं मारी धारणाप्रमाणे जी-
वद्रव्यकारण अने पांचद्रव्यअकारणएमसंजवेते निश्चयनयथी बए द्रव्यकर्त्ताते अने
व्यवहारनये एकजीवद्रव्यकर्त्ताते बाकीपांचद्रव्यअकर्त्ताते बद्रव्यमां एकआकाशद्रव्य
सर्वव्यापीते अनेपांचद्रव्यलोकव्यापीते बएद्रव्यएकखेत्रमांएकठारहांते पणएकबी-
जासाथेमलीजायनही एबद्रव्यनोविचारकह्यो.

हवेएकेकाद्रव्यमां एकनित्य बीजोअनित्य त्रीजोएक चोथोअनेक पांचमोसत् ब-
हो असत् सातमोवक्तव्य आठमोअवक्तव्य एआठआठपद्मकहेते.

धर्मास्तिकायनाचारगुणनित्यते तथापर्यायमांधर्मास्तिकायनोएकखंधनित्यते बाकी-
नादेशप्रदेश तथा अगुरुलघुपर्यायअनित्यते अधर्मास्तिकायनाचारगुण तथाएकलोक-
प्रमाणखंधनित्यते अने एकदेश बीजोप्रदेश त्रीजोअगुरुलघु एत्रणपर्यायअनित्य ते
तथा आकाशास्तिकायनाचारगुण तथालोकालोकप्रमाणखंधनित्यते अनेएकदेश बीजो
प्रदेशत्रीजोअगुरुलघु एत्रणपर्यायअनित्यते तथाकालद्रव्यनाचारगुण नित्यते अनेचार
पर्यायअनित्यते पुजलद्रव्यनाचारगुणनित्यते अनेचारपर्यायअनित्यते जीवद्रव्यनाचार
गुण तथा त्रणपर्यायनित्यते अनेएकअगुरुलघुपर्यायअनित्यते एरीतेनित्यानित्यपद्मकह्यो.

हवेएकअनेकपद्मकहेते एकधर्मास्तिकाय बीजोअधर्मास्तिकाय एवेद्रव्यनोखंधलो
काकाशप्रमाणएकते अनेगुणअनंताते पर्यायअनंताते प्रदेशअसंख्याताते तेणेकरी अ-
नेकते आकाशद्रव्यनोलोकालोकप्रमाणखंधएकते अनेगुणअनंताते पर्यायअनंताते प्र-
देशअनंताते माटेअनेकते कालद्रव्यनोवर्त्तनारूपगुणएकते अनेगुणअनंताते पर्याय अ-
नंताते समयअनंताते केमकेअतीतकालेअनंतासमयगया अने अनागतकाले अनंता-

સમયશ્વાવશે તથાવર્તમાનકાલેસમયેકઠે માટેઅનેકપદ્ધતે પુજ્ઞલદ્રવ્યનાપરમાણુઅનંતાઠે તે એકેકપરમાણુમાં અનંતાગુણપર્યાયઠે તેઅનેકપણુંઠે અનેસર્વપરમાણુમાં પુજ્ઞલપણુંતેએકજઠે માટેએકઠે.

જીવદ્રવ્યઅનંતાઠેએકેકાજીવમાં પ્રદેશઅસંખ્યાતાઠે તથાગુણઅનંતાઠે પર્યાયઅનંતાઠે તેઅનેકપણુંઠે પણજીવિતવ્યપણુંસર્વજીવોનું એકસરિખુંઠે માટે એકપણુંઠે ઇહાંશિષ્યપૂઠેઠે જેસર્વજીવએકસરિખાઠે તોમોક્ષનાજીવ સિદ્ધપરમાનંદમયીદેહાચઠે અનેસંસારીજીવકર્મવશપણ્યાદુઃખીદેહાચઠે અનેતેસર્વજૂદાજૂદાદેહાચઠે તેકેમ? તેહનેગુરુઠત્તર કહે ઠે કે નિશ્ચયનયેતોસર્વજીવસિદ્ધસમાનઠે માટેજસર્વજીવકર્મલપાવીનેસિદ્ધથાયઠે તેથીસર્વજીવનીસત્તાએકઠે.

પરિશિષ્યપૂઠેઠેકે જોસર્વજીવસિદ્ધસમાનકહોઠો તોઅજ્ઞવ્યજીવપણસિદ્ધસમાનઠે એમઠેહું અનેતેતોમોક્ષેજતાનથી તેહનેઠત્તર જે અજ્ઞવ્યનેકર્મચીકણાઠે અનેઅજ્ઞવ્યમાં પરાવર્તધર્મનથી તેથીસિદ્ધ થતાનથી માટેતેનોએહવોજ સ્વજાવઠે જેમોક્ષેજવુંજ નથી અનેજ્ઞવ્યજીવમાંપરાવર્તધર્મઠે માટેકારણસામગ્રીમિલે પલટણપામે ગુણશ્રેણીચઢી મોક્ષ કરીસિદ્ધ થાય પણજીવનામુખ્યઆઠરુચકપ્રદેશજેઠે તેનિશ્ચયનયથી જ્ઞવ્ય તથાઅજ્ઞવ્ય સર્વનાસિદ્ધસમાનઠે માટે સર્વજીવનીસત્તાએકસરિખીઠે કેમકેએઆઠપ્રદેશને બિલકુલ કર્મલાગતા નથી તેશ્રીઆચારાંગસૂત્રની શ્રીસિલંગાચાર્યકૃતટીકાનાલોકવિજયાધ્યયને પ્રથમોદેશકેસાલઠે તિહાંથીસવિસ્તરપણેજોવું.

હવેસત્તથાઅસત્પદ્ધકહેઠે એદ્રવ્ય તેસ્વદ્રવ્ય સ્વક્ષેત્ર સ્વકાલ અને સ્વજાવપણે સત્પદ્ધલેઠતાઠે અને પરદ્રવ્ય પરક્ષેત્ર પરકાલ તથા પરજાવપણે અસત્ પદ્ધલે અઠતા ઠે તેનીરીતવ્રતાવવાનેઅર્થે બદ્ધદ્રવ્યનો દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ જાવ કહિયેં ઠેયેં.

ધર્માસ્તિકાયનોમૂલગુણ ચલણસહાયપણો તે સ્વદ્રવ્ય અધર્માસ્તિકાયનોમૂલગુણ સ્થિતિસહાયપણો તે સ્વદ્રવ્ય આકાશસ્તિકાયનોમૂલગુણ અવગાહપણો તેસ્વદ્રવ્ય કાલદ્રવ્યનોમૂલગુણ વર્તનાલક્ષણપણો તે સ્વદ્રવ્ય તથા પુજ્ઞલનોમૂલગુણ પુરણગલનપણો તેસ્વદ્રવ્ય અને જીવદ્રવ્યનોમૂલગુણજ્ઞાનાદિકચેતનાલક્ષણપણો તે સ્વદ્રવ્ય એદ્રવ્યનો સ્વદ્રવ્યપણોકહ્યો.

હવે સ્વક્ષેત્ર તે દ્રવ્યનોપ્રદેશપણોઠે તે દેહાકેઠે તિહાં એકધર્માસ્તિકાય બીજોઅધર્માસ્તિકાય એવેદ્રવ્યનો સ્વક્ષેત્ર અસંખ્યાતપ્રદેશઠે અને આકાશદ્રવ્યનો સ્વક્ષેત્ર અનંતપ્રદેશઠે કાલદ્રવ્યનો સ્વક્ષેત્રસમયઠે પુજ્ઞલદ્રવ્યનો સ્વક્ષેત્રએકપરમાણુઠે તેપરમાણુઅનંતાઠે જીવદ્રવ્યનો સ્વક્ષેત્ર એકજીવનાઅસંખ્યાતાપ્રદેશઠે.

હવે સ્વકાલતે બદ્ધદ્રવ્યમાં અગુરુલગુનોજઠે અને એદ્રવ્યનાપોતપોતાના ગુણપર્યા-

યતે સર્વદ્રવ્યનો સ્વજાવજાણવો ઇટલે ધર્માસ્તિકાયમાં પોતાનાજ દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ જાવટે પણબીજા પાંચદ્રવ્યનાનથી તથા અધર્માસ્તિકાયદ્રવ્યમધ્યે પણ સ્વદ્રવ્યાદિક ચારટે પણબીજા પાંચદ્રવ્યનાનથી એમજ આકાશસ્તિકાયનેવિષે આકાશનાજ સ્વદ્રવ્યાદિકચારટે પણબીજાપાંચદ્રવ્યનાનથી કાલદ્રવ્યમાં કાલનાદ્રવ્યાદિકચારટે બીજા પાંચદ્રવ્યનાનથી અને પુજ્જલનાદ્રવ્યાદિકચાર તે પુજ્જલમાંજટે પણબીજાપાંચદ્રવ્યનાનથી તથા જીવદ્રવ્યના સ્વદ્રવ્યાદિકચાર તે જીવમાંટે પણબીજા પાંચદ્રવ્યનાનથી.

જેદ્રવ્યતેગુણપર્યાયવંત દ્રવ્યથીઅજેદપર્યાયહોયતેદ્રવ્યકહિયે તથાસ્વધર્મનોઆધારવંતપણો તે ક્ષેત્રકહિયે અનેઉત્પાદવ્યયનીવર્તના તેકાલકહિયે તથાવિશેષગુણપરિણતિ સ્વજાવપરિણતિ પર્યાયપ્રમુખ તે સ્વજાવકહિયે.

હાં ૧ જેદસ્વજાવ ૨ અજેદસ્વજાવ ૩ જવ્યસ્વજાવ ૪અજવ્યસ્વજાવ ૫ પરમસ્વજાવ ૬પાંચસ્વજાવકહેવા તેમાંદ્રવ્યનાસર્વધર્મને પોતપોતાનાસ્વસ્વકાર્યને કરવેકરી જ્ઞેદસ્વજાવટે અને અવસ્થાનપણેઅજેદસ્વજાવટે અણપલટણસ્વજાવે અજવ્યસ્વજાવટે તથા પલટણસ્વજાવે જવ્યસ્વજાવટે અને દ્રવ્યનાસર્વધર્મ તેવિશેષધર્મનેઅનુજાચીજપરિણમે તેમાટે તે પરમસ્વજાવકહિયે એસામાન્યસ્વજાવજાણવા ધરીતેઘડદ્રવ્યસ્વગુણે સત્તે અનેપરગુણે અસત્તે.

હવે વક્તવ્ય તથા અવક્તવ્યપદ્ધકહેટે ઘડદ્રવ્યમાં અનંતાગુણપર્યાયતે વક્તવ્યઇટલે વચનેકહેવાયોગ્યટે અને અનંતાગુણપર્યાયતેઅવક્તવ્ય ઇટલે વચનેકહ્યાજાયનહી એવા ટે તિહાંકેવલીજગવંતે સમસ્તજાવદીઠા તેને અનંતમેજાગે જે વક્તવ્ય ઇટલેકહેવાયોગ્ય હતા તે કહ્યા વલીતેનોપણઅનંતમોજાગ શ્રીગણધરદેવે સૂત્રમાં ગુંથ્યો તેસૂત્રમાંગુંથ્યા તેનેઅસંખ્યાતમેજાગે હમણાંઆગમરહ્યાટે ૬ ઢદ્રવ્યમાંઆઠપદ્ધકહ્યા.

હવેનિત્યતથાઅનિત્યપદ્ધથીચૌજંગીઊપનીતેકહેટે એક જેનીઆદિનથી અને અંતપણનથી તેઅનાદિઅનંત પદ્ધતિજાંગો અનેજેની આદિનથી પણઅંતટે તેઅનાદિસાંતબીજોજાંગો તથાજેનીઆદિપણટે અનેઅંતઇટલે ઢેહેનોપણટે તેસાદિસાંતત્રીજો જાંગો વલીજેહનીઆદિટે પણઅંતનથી તેસાદિઅનંતનામેચોથોજાંગો જાણવો.

હવેએચારજાંગાઢદ્રવ્યમાંફલાવીદેલામેટે જીવદ્રવ્યમાં જ્ઞાનાદિકગુણતેઅનાદિઅનંતટે નિત્યટે અનેજવ્યજીવનેકર્મસાથેસંબંધ તથા સંસારીપણાનીઆદિનથી પણસિદ્ધ થાય તેવારે અંતઆવ્યો તેથી ૬ અનાદિસાંત જાંગોટે અને દેવતા તથા નારકીપ્રમુખના જવકરવાતે સાદિસાંતજાંગોટે અને જેજીવકર્મસ્વપાવી મોક્ષગયા તેની સિદ્ધપણે આદિટે અને પાઠોસંસારમાં કોઈકાજેઆવવુંનથી માટેઅંતનથી તેથી ૬સાદિઅનંતજાંગો

गोठे एजीवद्रव्यमांचौजंगीकही जीवद्रव्यनाचारगुणअनादिअनंतते जीवनेकर्मसाथें संयोगतेअनादिसांतते केमकेकेवारेपणकर्मवृत्ते.

हवेधर्मास्तिकायमांचारगुण तथाखंधपणो ते अनादिअनंतते अने अनादिसांतजांगोनथी तथा १ देश २ प्रदेश ३ अगुरुलघु एसादिसांतजांगोठे तथासिद्धनाजीवमां धर्मास्तिकायनाजेप्रदेशरह्याठे तेप्रदेशआश्रयीने सादिअनंतजांगोठे एबीजरीतें अधर्मास्तिकायमांपण चौजंगीजाणवी अनेआकाशद्रव्यमां गुणतथाखंधअनादिअनंतते बीजो जांगोनथी अने १ देश २ प्रदेश तथा ३ अगुरुलघुसादिसांतते तथासिद्धना जीवनी साथे संबंधतेसादिअनंतते.

पुंलद्रव्यमांगुणअनादिअनंतते जीवपुंलनोसंबंध अन्नव्यने अनादिअनंतते जव्यजीवनेअनादिसांतते पुंलनाखंधसर्वसादिसांतते जेखंधवांग्यातेस्थितिप्रमाणे रही खरेठे वलीनवाबंधायते माटेसादिअनंतजांगोपुंलमानथी.

कालद्रव्यमां गुणचारअनादिअनंतते पर्यायमां अतीतकालअनादिसांतते अनेवर्तमानकालसादिसांतते अनागतकालसादिअनंतते एकालनुंस्वरूपतेसर्वउपचारथीठे एरीतेंकालद्रव्यमां चौजंगीकही.

हवे द्रव्यक्षेत्रकालतथा जावमांचौजंगीकहेठे जीवद्रव्यमां स्वद्रव्यथीज्ञानादिकगुणते अनादिअनंतते स्वक्षेत्रेंजीवनाप्रदेशअसंख्याताठे तेसादिसांतते ततोर्चनापणे फरेठे तेमाटे. अथवा अवगाहनामाटेसादिसांतते पणउतिपणेतो अनादिअनंतते स्वकाल अगुरुलघुनेगुणे अनादिअनंतते अनेअगुरुलघुगुणनो उपजवो तथाविणशवोतेसादिसांतते तथा स्वजावगुणपर्याय तेअनादिअनंतते अनेजेदांतरेअगुरुलघु तेसादिसांतते.

धर्मास्तिकायमां स्वद्रव्यजेचलणसहायगुण तेअनादिअनंतते अनेस्वक्षेत्रअसंख्यात प्रदेशलोकप्रमाणे ते अवगाहनापणे सादिसांतते स्वकालतेअगुरुलघुगुणेकरी अनादिअनंतते अने उत्पादव्ययतेसादिसांतते स्वजावते चारगुणअगुरुलघुअनादिअनंतते १ खंध २ देश ३ प्रदेशतेअवगाहनानेप्रमाणे सादिसांतते एमअधर्मास्तिकायनापण द्रव्यादिचारजांगाजाणवा तथाआकाशास्तिकायमां स्वद्रव्यअवगाहनादानगुणतेअनादिअनंतते अनेस्वक्षेत्रलोकलोकप्रमाणअनंतप्रदेशते अनादिअनंतते स्वकालते अगुरुलघुगुणसर्वथापणेअनादिअनंतते अनेउपजवे तथाविणसवेसादिसांतते स्वजाव ते चारगुण तथा खंधअने अगुरुलघुते अनादिअनंतते तथादेशप्रदेशते सादिसांतते ते आकाशद्रव्यना बेजेदठे एकचौदराजलोकनो खंध लोकाकाश तेसादिसांतते बीजो अलोकाकाशनो खंध तेसादिअनंतते.

कालद्रव्यमां स्वद्रव्यजे नवपुराणवर्चनागुण तेअनादिअनंतते स्वक्षेत्रसमयकालते

सादिसांतळे केमके वर्त्तमानसमयएकठेतेमाटे. तथा स्वकालतेअनादिअनंतळे स्वजाव तेगुणचार अनेअगुरुलघु अनादिअनंतळे अतीतकालअनादिसांतळे अनेवर्त्तमानकाल सादिसांतळे अनागतकाल सादिअनंतळे.

पुजलडव्यमां स्वडव्यते डव्यपणे जेपूर्णगलनधर्मतेअनादिअनंतळे अनेस्वखेत्रपरमाणुते सादिसांतळे स्वकालस्थिति अगुरुलघुगुणते अनादिअनंतळे अगुरुलघुनोउपजवोविणशवोते सादिसांतळे स्वजावतेगुणचार अनादिअनंतळे वर्णादिपर्यायचार एटळे वर्ण गंध रस स्पर्श तेसादिसांतळे एडव्यादिचारमां चौजंगीकही.

हवे ढडव्यनासंबंधआश्रीचौजंगीकहेवे तिहांप्रथमआकाशडव्यळे तेमांअलोकाकाशमांकोइडव्यनथी अनेलोकाकाशमां ढडव्यळे तिहांलोकाकाशडव्य तथाबीजुंधर्मास्तिकायडव्य अनेत्रीजुंधर्मास्तिकायडव्य ते अनादिअनंतसंबंधीळे जेलोकाकाशना एकेकप्रदेशमांधर्मडव्य तथाअधर्मडव्यनोएकेकप्रदेशरह्योळे तेपण किवारे विढडसेनही माटेअनादिअनंतसंबंधीळे आकाशखेत्रलोकसर्व अनेजीवडव्यनोअनादिअनंतसंबंधळे अनेसंसारीजीवकर्मसहित तथा लोकनाप्रदेशनोसादिसांतसंबंधळे लोकांतसिद्धखेत्रनासिद्धजीवनो आकाशप्रदेशसाथेंसादिअनंतसंबंधळे लोकाकाशअनेपुजलडव्यनोअनादिअनंतसंबंधळे आकाशप्रदेशनीसाथें पुजलपरमाणुनो सादिसांतसंबंधळेएमआकाशडव्यनीपरेधर्मास्तिकाय तथाअधर्मास्तिकायनोपण सर्वसंबंधजाणवो जीवअने पुजलनासंबंधमां अजव्यजीवनेपुजलनोअनादिअनंतसंबंधळे केमके अजव्यजीवनाकर्मकिवारें खपशेनहीमाटे अने जव्यजीवनेकर्मनुंलागवुंअनादिकालनुंळे पणते किवारेकबुटशे माटेजव्यजीवनेपुजलसंबंधअनादिसांतळे तथानिश्रेंनयकरीढडव्यस्वजावपरिणामपरिणम्याळे तेपरिणामीपणोसदाशश्रुतोळे तेमाटेअनादिअनंतळे अने जीवतथापुजलवेहुडव्यमलिसंबंधजावपामेळे तेपरपरिणामीपणोळे तेपरपरिणामिपणोअजव्यजीवनेअनादिअनंतळे अनेजव्यजीवनेअनादिसांतळे अनेपुजलनोपरिणामीपणो तेसत्ताथें अनादिअनंतळे अनेपुजलनोमिलवो विढरुवोतेसादिसांतळे एटळेजीवडव्यपुजलसाथे मिळोसक्रियळे अनेपुजलकर्मथीरहितथाय तेवारेंजीवडव्यअक्रियळे अनेपुजलडव्यसदासक्रियळे.

हवेएकअनेकपक्षथी निश्चेंज्ञानकहेवाने नयकहेळे. सर्वडव्यमांअनेकस्वजावळे तेएकवचनथीकह्याजायनही माटेमांहोमांहेनयकरीसंक्षेपपणेकहेळे. तिहांमूलनयनावेजेदळे एकडव्यार्थिक वीजोपर्यायार्थिक तेमांउत्पादव्ययपर्यायगौणपणे अनेप्रधानपणे डव्यनोगुणसत्तानेग्रहेतेडव्यार्थिकनयकहियें तेनादशजेदळे. १ सर्वडव्यनित्यठ तेनित्यडव्यार्थिक २ अगुरुलघु अनेखेत्रनीअपेक्षानकरे मूलगुणने पिरुपणेग्रहे तेएकडव्यार्थिक ३

ज्ञानादिकगुणोसर्वजीव एकसरिखाते माटेसर्वनेएकजीवकहे स्वद्रव्यादिकनेग्रहे तेसत्
द्रव्यार्थिक जेमसत्त्वक्षणद्रव्यं ४ द्रव्यमांकहेवायोग्यगुण अंगीकारकरे तेवक्तव्यद्रव्या-
र्थिक ५ आत्मानेअज्ञानीकहेतुं तेअशुरूद्रव्यार्थिक ६ सर्वद्रव्यगुणपर्याय सहितते ए-
मकहेतुं तेअन्वयद्रव्यार्थिक ७ सर्वजीवद्रव्यनीमूलसत्ताएकते तेपरमद्रव्यार्थिकनय ८
सर्वजीवना आठप्रदेशनिर्मलते तेशुरूद्रव्यार्थिकनय ९ सर्व जीवनाअसंख्यातप्रदेश
एकसरिखाते तेसत्ताद्रव्यार्थिकनय १० गुणगुणीद्रव्य तेएकते तेपरमजावग्राहकद्रव्या-
र्थिक जेमआत्माज्ञानरूपतेइत्यादिक एद्रव्यार्थिकनयनादशजेदकह्या.

हवे पर्यायार्थिकनयनाठजेदकहेते. जेपर्यायनेग्रहेतेपर्यायार्थिकनयकहियें, तेनाठजेद
ते. १ द्रव्यपर्यायतेजीवनेजव्यपणुं तथासिरूपणुंकेहेतुं २ द्रव्यव्यंजनपर्याय तेद्रव्यनुं-
प्रदेशमान ३ गुणपर्यायजेएकगुणशीअनेकताथाय जेमधर्माधर्मादिद्रव्य पोताना चलण-
सहकारादिगुणशी अनेकजीवतथापुजलने सहायकरे ४ गुणव्यंजनपर्यायजे एकगुणनाघ-
णाजेदते ५ स्वजावपर्यायतेअगुरुलघुपर्यायशीजाणवुं एपांचपर्यायसर्वद्रव्यमांते अनेठ-
ठोविजावपर्यायतेजीवपुजलएवेद्रव्यमांते तिहांजीवजेचारगतिना नवानवाचवकरे ते
जीवमांविजावपर्याय तथापुजलमां खंधपणुंतेविजावपर्यायजाणवो.

हवेपर्यायनाबीजाठजेदकहेते. १ अनादिनित्यपर्याय तेजेमपुजलद्रव्यनोमेरुप्रमुख
२ सादिनित्यपर्यायतेजीवद्रव्यनुंसिरूपणुं ३ अनित्यपर्यायतेसमयसमयमांद्रव्यउपजेवि-
णशेते ४ अशुरू अनित्यपर्यायते जन्ममरणथायते तेणेकरीकहेतुं ५ उपाधिपर्यायतेकर्मसं-
बंध ६ शुरूपर्यायजेमूलपर्यायसर्वद्रव्यनाएकसरिखाते. एपर्यायार्थिकनुंस्वरूपकहुं.

हवेसातनयकहेते. १ नैगम २ संग्रह ३ व्यवहार ४ क्रजुसूत्र ५ शब्द ६ समजिरूढ
७ एवंभूत एसातनयनानामजाणवां तेमां पहेलोनेगमनयकहेते नधीएकगमोतेनैगम
कहियें गुणनोएकअंशउपनोहोयतो नैगमनयकहियें. दृष्टांत—जेमकोश्कमनुष्यने पाय-
लीलाववानोमनथयो तेवारेंजंगलमां लाकडुंवेवाचाळो रस्तामांकोश्कमनुष्यमढ्यो तेणें
पुव्युं तुंक्यांजायते तेवारें तेणेंकहुं जे पायलीलेवाजाळुं तेपायलीतोहजीवडीनधी
पणमनमांचितवी तेथइएमगाणुं तेमनैगमनय सर्वजीवनेसिद्धसमानकहे केमके सर्व
जीवनाआठरुचकप्रदेशनिर्मलसिद्धरूपते तेथीएकअंशेंसिद्धते ते माटे सिद्धसमानसर्व
जीवकह्या तेनैगमनयनात्रणजेदते १ अतीतनैगम २ अनागतनैगम ३ वर्त्तमाननैगम
ए नैगमनय कह्यो.

हवेसंग्रहनयकहेते. सत्ताग्रहेतेसंग्रह जेएकनामलीधाशी सर्वगुणपर्यायपरिवारसहि-
तआवे तेसंग्रहनयजाणवो. तेनोदृष्टांत—जेमकोश्कमनुष्ये प्रजातें दातणकरवानेअर्थें पो-
तानाघरनाबारणेवेशीने चाकरपुरुषने कहुं जे दातणलइआवो तेवारेतेचाकरमनुष्यपा-

णीनोछोटो तथारुमालअनेदातण एमसर्वचीजलइआव्यो. ह्वेशेतेंतोएकदातण नामल-
इनेमंगाव्युंहतुं पणसर्वनोसंग्रहकरीचाकरलेइआव्यो तेमज ड्रव्यएवुंनामकछुं तोड्रव्य-
नागुणपर्यायसर्वआव्या. एसंग्रहनयनाबेजेदढे एकजेड्रव्यपणोसामान्यपणेवोलताजीव
तथाअजीवड्रव्यनोभेदपड्योनही तेपेहेळोसामान्यसंग्रह तथाबीजोविशेषताने अंगी-
कारकरेजे जेजीवड्रव्य एमकछुंतो अजीवसर्वटळ्या तेविशेषसंग्रह.

ह्वे व्यवहारनयकहेजे जेबाह्यस्वरूपदेखीनेजेदनीवेहेचणकरे अनेजेवाहेरदेखाता
गुणनेज माने पण अंतरंगसत्तानमाने एटलेएनयमां आचारक्रियामुख्यजे अंतरंगप-
रिणामनोउपयोगनशी केमके नैगमतथासंग्रहनयतेज्ञानरूपध्याननापरिणामविना अं-
शतथासत्ताग्राहीजे तेमइहांकरणीमुख्यजे तेव्यवहारनयपणे जीवनी व्यवस्थाअनेकप्र-
कारेंजे तिहां नैगम तथासंग्रहनयकरी सर्वजीवसत्तायें एकरूपजे पणव्यवहारनयशी
जीवना बेजेदढे एकसिद्ध बीजासंसारी तेवलीसंसारी जीवनाबेजेदढे एकअयोगीचौ-
दमा गुणठाणावाला तथाबीजासयोगी तेसयोगीनाबेजेद एककेवली बीजो ठझस्थ, ठ-
झस्थनाबेजेद एक क्षीणमोही बारमागुणठाणेवर्तता मोहनीयकर्मखपाव्युंते बीजाउ-
पशांतमोह ते उपशांत मोहनावली बेजेद एकअकषायी इयारमा गुणठाणा-
जाजीव बीजासकषायी तेसकषायीनाबेजेदढे एक सूक्ष्म कषायी दशमा गुणठाणवना-
जीव बीजाबादरकषायी ते बादरकषायीना वलीबेजेदढे एकश्रेणीप्रतिपन्न बी-
जाश्रेणीरहित तेश्रेणीरहितनाबेजेद एकअप्रमादी बीजाप्रमादी तेप्रमादीनाबेजेद
एकसर्वविरति बीजादेशविरति देशविरतिनाबेजेद एकव्रतिपरिणामि बीजाअ-
व्रतिपरिणामि अव्रतिनाबेजेद एकअव्रतिसमकेति बीजाअव्रतिमिथ्यात्वी तेमिथ्यात्वी
नाबेजेद एकजव्य बीजाअजव्य तेजव्यनाबेजेद एकग्रंथीजेदी बीजाग्रंथीअजेदी एवी
रीतेजेजीव जेवोदेखाय तेनेतेवोमाने एव्यवहारनयजे एमजपुजलनाजेदकरवा तेकहेजे
पुजलड्रव्यनाबेजेदढे एकपरमाणु बीजोखंध खंधनाबेजेद एकजीवनेलागा तेजीवसहित
बीजाजीवरहित ते घनोप्रमुखअजीवनोखंध ह्वेजीवसहितखंधना बेजेदढे एकसू-
क्ष्मखंध बीजोबादरखंध.

इहां वर्गणानोविचारलखीयेठैयें तिहां पुजलनीवर्गणाआठजे १ उदारिकवर्गणा २
वैक्रियवर्गणा ३ आहारकवर्गणा ४ तेजसवर्गणा ५ जाषावर्गणा ६ उसासवर्गणा ७ मनो-
वर्गणा ८ कार्मणवर्गणा एआठवर्गणानांनमकह्यां बेपरमाणुजेलाथाय त्यारे द्युणुकखंध
कहेवाय त्रणपरमाणुजेलाथाय तेवारे त्र्यणुकखंधथाय एमसंख्यातापरमाणुमिळे संख्या-
ताणुकखंधथाय तेमजअसंख्याते असंख्याताणुकखंधथाय तथाअनंतापरमाणुमिळे अ-

नंताणुखंधथाय एखंधतेसर्वजीवने अग्रहणयोग्यते अने जेवारें अन्नव्यथी अनंतगुण अधिकपरमाणुजेल्लाथाय तेवारें उदारिकशरीरने खेवायोग्यवर्गणाथाय.

एमजउदारिकथी अनंतगुणा अधिकवर्गणामां दखजेलाथाय तेवारेंवैक्रियवर्गणा थाय वली वैक्रियथकीअनंतगुणापरमाणुमिळे तेवारेंआहारकवर्गणाथाय एमसर्ववर्गणा- नाएकेकथी अनंतगुणाअधिकपरमाणुमिळे तेवारेंतेवर्गणाथाय एटलेपहेलीथी बीजीव- र्गणा बीजीथीत्रीजी एमसातमीमनोवर्गणाथी आठमीकार्मणवर्गणामांअनंत गुणपरमा- णुअधिकते इहां १ उदारिक २ वैक्रिय ३ आहारक ४ तेजस एचारवर्गणाबादरते ते- मांपांचवर्ण बेगंध पांचरस आठस्पर्श एवीसगुणते तथा १ ज्ञाषा २ उसास ३ मन ४ कार्मण एचारवर्गणासूक्ष्मते एमांपांचवर्ण बेगंध पांचरस चारस्पर्श एसोलगुणते अनेएक परमाणुमां एकवर्ण एकगंध एकरस वेस्पर्श एपांचगुणते एमपुजलखंधनाअनेकजेदहे.

एव्यवहारनयनाउजेदहे १ शुरुव्यवहार तेआगलागुणठाणानुं ठोकुं अनेऊपरना गुणठाणानुं ग्रहणकरुं अथवाज्ञानदर्शनचारित्रगुणते निश्चयनयएकरूपते पणते शिष्य- नेसमजाववाने जूदाजूदाजेद कहेवा तेशुरुव्यवहारते २ जीवमां अज्ञानरागद्वेषलाग्या ठे तेअशुरुपणुंते माटेअशुरुव्यवहार ३ जे पुण्णीक्रियाकरवी तेजुजव्यवहार ४ जेथ- कीजीवपापरूपअशुजकर्मकरेतेअशुजव्यवहार ५ धन घर कुटुंब प्रत्यक्ष सर्व आपणाथी जूदाजूदाठे पणजीवेंअज्ञानपणे आपणाकरीजाण्ठाते ते उपचरितव्यवहार ६ शरीरा- दिकपरवस्तुयद्यपिजीवथीजुदीठे तोपणपरिणामिकज्ञाव लोलीपणेएकठा मिलीरह्याठे तेनेजीवआपणाकरीजाणेतेंते अनुपचरित व्यवहारजाणवो एव्यवहारनयकह्यो.

हवेरुजुसूत्रनयनो विचारकहेठे जेअतीतकालअनेअनागतकालनीअपेक्षानकरे पण वर्त्तमानकालें जेवस्तुजेवाणुणेंपरिणामे वचें तेवस्तुने तेवेजपरिणामेमाने माटे एनयपरि- णामग्राहीठे जेमकोइकजीवग्रहस्थठे पण अंतरंग साधुसमानपरिणामठे तो ते जीवने साधुकहे अनेकोइकजीव साधुनेवेषेठे पणमननापरिणाम विषयाजिज्ञाषसहितठे तो तेजीव अग्रतीजठे एमरुजुसूत्रनुंमानुंते तेरुजुसूत्रनावेजेदहे एकसूक्ष्मरुजुसूत्र ते एम कहेजे सदाकालसर्ववस्तुमां एकवर्त्तमानसमयवर्त्तते एटले जे जीवगयाकालें अज्ञानी हतो अनेअनागतकालें अज्ञानीजावेंअज्ञानीथशे एमबेहुकालनीअपेक्षानकरे पणएक वर्त्तमानसमये जेजेवोतेनेतेवोकहे तेसूक्ष्मरुजुसूत्रकहियें अनेमहोटा बाह्यपरिणामग्रहे तेस्थूलरुजुसूत्रनयजाणवो एटलेरुजुसूत्रनयकह्यो.

हवेशब्दनयकहेठे जेवस्तुगुणवंत अथवानिर्गुण तेवस्तुनेनामकहीबोलावियें जेचा- षावर्गणाथी शब्दपणेंवचनगोचरथाय तेशब्दनय जे कारणेश्ररूपीड्व्यवचनथीग्रह्या जा- यनही पणवचनथी कहेवातेशब्दनयकहियें इहांजेशब्दनोअर्थहोय तेपणोजे वस्तुमां

वस्तुपणेपामियें तेवारें तेवस्तुशब्दनयकहियें जेमघटनीचेष्टानेकरतोहोयतेघट एशब्द-
नयमां व्याकरणथीनीपना अनेबीजापणसर्वशब्दलीधा तेशब्दनयनाचारजेदठे १ नाम
२ स्थापना ३ ड्रव्य ४ जाव अने चारनिक्षेपानापणएहिजनामठे.

१ पहेलोनामनिक्षेपो ते आकार तथा गुणरहितवस्तुने नामकरीबोलाववो जेम ए-
कलाकमीनो कटकोलेइने कोइके तेहनेजीवएवुंनामकहुं तेनामजीवजाणवुं जेमका-
लीदोरीने सापनीबुझियेंकरीघावहणे तेहनेसापनीहिंसालागे एनामसर्पथयुं एवीज
रीते नामतप अथवानामसिद्ध जेमवरुप्रमुखने सिद्धवरु एमकहीबोलावेठे ते नाम
निक्षेपोकहियें एसूत्रसाखेंते

२ स्थापनानिक्षेपोकहेठे जेकोइकवस्तुमां कोइकवस्तुनोआकारदेखीने तेहनेतेवस्तु
कहे जेमचित्राम अथवाकाष्टपाषाणनीमूर्ति तेनेघोमाहाथीनोआकारठे तोतेघोमाहा-
थीकहेवाय तेस्थापनाजाणवी एस्थापनानिक्षेपो नामनिक्षेपेंसहितहोय जेमस्थापना-
सिद्धजिनप्रतिमाप्रमुख तेसद्जावस्थापनापणहोय अनेअसद्जावस्थापनापण होय अ-
कृत्रिमजिनप्रतिमाते नंदीश्वर द्नीपप्रमुखनेविषे अनेजेहशंनीजिनप्रतिमाते कृत्रिम ते
सर्वस्थापनाजाणवी जेम चित्रामनीस्त्रीजिहांमांनीहोय तिहांसाधुरहेनही कारणके
स्थापनास्त्रीठे तेस्त्रीतुल्यजाणवी तेमजजिनप्रतिमा जिनसमानजाणवी इहां कोइक
अज्ञानीजीवकहेठे जे स्थापनामांज्ञानादिगुणनथी तेथी स्थापनानेमानवी पूजवीनही
तेने उत्तरकहेठे के स्थापनारूपस्त्रीमां स्त्रीपणानागुणनथी तोपणतेविकारनुं कारणथायठे
तेमज जिनप्रतिमापणध्याननुंकारणठे अनेजेएमपुठेके हिंसाथायठे अनेजगवंतेतोदयाने
धर्मकह्योठे तेहनेएमकहेडुंजे परदेशीराजाकेसीगुरुने वांदवाने अर्थे बीजेदीवसें महोटा
आरुंबरथीआव्यो तेवंदनामां हिंसाथयी पणलाजकारण गणतांत्रोटोनथयो बीजोमस्त्रि-
नाथजीयेंमित्रप्रतिबोधवाने पुतलीनोदृष्टांतकह्यो ते हिंसातोघणीथयी पणतेलाजना
कारणमांगणीठे एमजावशुरूहोय तिहांहिंसालागती नथी अथवा कोइकएमकहेठे जे
अमेआपणेस्थानकेवेठानमोहुणंकहिसुं अमनेलाजथासेतेखरो पणजगवतीसूत्रमां जग-
वानने वंदनाने अधिकारें तोतिहांजश्वंदनाकरवानुंफलमहोडुंकहुंठे तथानिक्षेपाने
अधिकारें एमकहुंजे जावनिक्षेपोएकलोथाय नही पण नामस्थापना तथाड्रव्य एत्रण
मिद्वयाजावनिक्षेपोथाय माटेस्थापनाअवश्यमानवी. हवेजेस्थापनानमाने तेनेकहियें जे
चित्रामनीमूर्तिनेहिंसानापरिणामथीफाके तेहनेहिंसालागेठे तेमज जिनवरनाध्याने
जिनप्रतिमापूजतांलाजथायठे एमयुक्ति करतां तथाआगमनीसाखेपणजिनप्रतिमानेजि-
नसमानमाने तेआराधक अनेजेजिनप्रतिमानेनमाने तेणेस्थापनानिक्षेपोउधाय्यो अने
स्थापनाउथापीतो ड्रव्यतथाजावनिक्षेपो थापनाविनाथायनही माटेड्रव्यतथाजावपण

ઉથાપ્યો એમ ત્રણનિક્ષેપાઉથાપ્યા તેવારેંસિદ્ધાંતઉથાપ્યાજ માટેજેજિનપ્રતિમાનેનહી માને તેવિરાધક જાણવો તેસ્થાપના ફતર અને યાવત્કથિક એવેજેદેહે.

૩ દ્રવ્યનિક્ષેપોકહેહે. જેનોનામપણહોય તથા આકારથાપનાગુણપણહોય અને લક્ષણહોય પણઆત્મોપયોગનમિલે તેદ્રવ્યનિક્ષેપોજાણવો એટલેઅજ્ઞાનીજીવ તેજીવસ્વરૂપનાઉપયોગવિનાદ્રવ્યજીવહે અણુવજગોદદ્વં ઇતિઅનુયોગદ્વારવચનાત્ વહીકહ્યુંહે જેસિદ્ધાંતવાંચતાંપુઠતાં પદઅક્ષરમાત્રાશુરુઅર્થકરેહે અનેગુરુમુખેસદ્દેહે તેપણશુરુનિશ્ચે પોતાનીસત્તાઉલ્લ્યાવિના સર્વદ્રવ્યનિક્ષેપામાંહે જેજાવવિનાદ્રવ્યપણોહે તે પુણ્યબંધનુંકારણહે પણમોક્ષનુંકારણનથી એટલેજેકરણીરૂપ કષ્ટતપસ્થાકરેહે અનેજીવઅજીવપદાર્થની સત્તાઉલ્લ્યાવિના તેને જગવતીસૂત્રમાં અવતી તથાઅપચ્ચલાણીકહ્યાહે તથાજેએકલી બાહ્યકરણીકરેહે અનેપોતેસાધુકહેવાયહે તે મૃષાવાદીહે એમ ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રમાંકહ્યુંહે નમુણીરત્નવાસેણં એવચનેં નાણેણયમુણીહોઈ ॥ એવચનથી જેજ્ઞાનવાનતેમુનિહે અનેજે અજ્ઞાનીતેમિથ્યાત્વીહે તથાકોઈક ગણિતાનુયોગના નરકદેવતાનાબોલ અથવા યતિ-શ્રાવકનો આચારજાણીનેકહેજે અમેજ્ઞાનીઠેયેં તેપણજ્ઞાનીનથી પણજેદ્રવ્યગુણપર્યાયજાણે તેને જ્ઞાનીકહિયેં શ્રીઉત્તરાધ્યયને મોક્ષમાર્ગેંકહ્યોહે ગાથાએયંપંચવિદ્દિહાણાં દ્વાણયગુ-ણાય ॥ પજ્ઞાવાણસદ્દેસિં નાણંનાણીહિદંસિયં ॥ ૧ ॥ માટે વસ્તુસત્તાજાણ્યાવિનાજ્ઞાની સમજતુંનહી અનેનવતત્ત્વઉલ્લેખેતેસમકેતિ અનેએહવાજ્ઞાનદર્શનવિના જેકહેકેઅમેચારિત્રિઆઠેયેં તેપણમૃષાવાદીહે કારણકે શ્રીઉત્તરાધ્યયનસૂત્રમધ્યેકહ્યુંહે જે નાણંદંસણ નાણં નાણેણવિનાન હુંતિચરણગુણા ॥ એવચનહે તેમાટે આજ કેટલાક જ્ઞાનહીન ક્રિયાનોઆરંબરદેલાકેહે તેઠગહે તેહનોસંગકરવોનહી એવાહ્યકરણીઅચ્રવ્યજીવનેપણ આવે માટેએવાહ્ય કરણીકુપર રાચતુંનહી અનેઆત્માનુંસ્વરૂપઉલ્લ્યાવિના સામાયક પરિક્રમણા પચ્ચલાણકરવાંતે સર્વદ્રવ્યનિક્ષેપામાં પુણ્યાશ્રયહે પણસંવરનથી શ્રીજગવતીસૂત્રમધ્યેકહ્યું હે આયાલ્લુસામાશ્યં ॥ એઆલાવાચીજાણજો તથાજીવસ્વરૂપજાણ્યા વિના તપસંયમપુણ્યપ્રકૃતિ તેદેવતાનાજવનુંકારણહે પુઘતવેણંપુઘસંયમેણંદેવલોએઉવવ-જ્ઞાંતિનો ચેવણંઆયત્તાજાવવચ્ચવાય એઆલાવોજગવતીમાંકહ્યોહે તથાજેક્રિયાલોપી આચારહીનહે અનેજ્ઞાનહીનહે માત્રગજ્ઞનીલાજેં સિદ્ધાંતજાણેવાંચેહે વ્રતપચ્ચલાણકરેહે તેપણદ્રવ્યનિક્ષેપોજાણવો એમ શ્રીઅનુયોગદ્વારમાંકહ્યુંહે શ્મેસમણગુણમુક્ક યોગીઠકા-યનિરણુકંપા ॥ હયાશ્વહુદામા ॥ ગયાશ્વનિરંકુસા ॥ ઘટામઠાનુપ્પોઠા ॥ પંહું રયાઠ-રગણાજિણાણં ॥ આણાએસઠંદા ॥ વિદ્દરિજ્ઞણજજઠકાલંઆવસ્સગસ્સઊવઠંતિતં ॥ લો-ગુત્તરિયંદ્વાવસ્સયં ॥ અર્થ ॥ જેનેઠકાયનીદયાનથી ઘોડાનીપેરેંહન્મદહે હાથીનીપેરેંનિ-રંકુશહે પોતાનાશરીરનેધોવતા મસલતા ઝજલેકપકેશિણગારકરી ગજનામમૃત્વજા-

વેમાચતાં સ્વેઢાચારી વીતરાગનીઆજ્ઞાજાંજતા જેતપ્રક્રિયાકરેહે તેપણ દ્રવ્યનિક્ષેપા-
માંહે અથવાજ્યોતિષવૈદ્યકકરેહે અનેપોતાને આચાર્ય ઉપાધ્યાયકહેવરાવીને લોકપાસેમ-
હિમાકરેહે તેપત્રીબંધલોટારૂપેયાજેવાહે ઘણાજવજમસે માટેઅવંદનિકહે યસાચ્છત્ત-
રાધ્યયનમધ્યે અનાથીમુનિના અધ્યયનથકીજાણવી અનેસૂત્રનાઅર્થગુરુમુખેસિલ્યાવિ-
ના તથાનયપ્રમાણજાણ્યાવિના નિશ્ચેઆત્માનુંસ્વરૂપ ળલ્યાવિના નિર્ચુક્તિવિનાઉપદે-
શઆપેહે તેપોતેતોસંસારમાંબુઝ્યાહે પણજે તેમનીપાસેવેસેહે તેમનેપણ સંસારમાંબુઝાવેહે
એમપ્રશ્નવ્યાકરણસૂત્ર તથા અનુયોગદ્વારસૂત્રમાંકહ્યુંહે અજ્ઞાતચેવસોલસમંશ્યાદિ અ-
નેજગવતીસૂત્રમાંપણકહ્યુંહે સુતઢોલહુપદમો વીઠનિર્ચુક્તિમિસંતજણિઠ ॥ ઇતોતર્થ્યણ-
ઠગો નાણુભાઠજિણવરેહિં ॥ અનેકેટલાકએમકહેહેજે અમેસૂત્રજપરઅર્થકરિયેહેયેં તો
નિર્ચુક્તિ તથાટીકાપ્રમુખનું શુકામહે તેપણમૃષાવાદહે કેમકેશ્રીપ્રશ્નવ્યાકરણમાં વચ-
ણતિર્ચલિંપતિયં ઇત્યાદિકજાણ્યાવિના અનેનયનિક્ષેપ જાણ્યાવિના જેઉપદેશઆપે તેમૃ-
શવાદહે એમઅનેકસૂત્રમાં કહ્યુંહે માટેબહુશ્રુતપાસેઉપદેશસાંજલવો શ્રીઉત્તરાધ્યયનમધ્યે
બહુશ્રુતને મેરુનીતથાસમુદ્રની અને કલ્પવૃક્ષાદિસોલહપમાદીધીહેએદ્રવ્યનિક્ષેપોકહ્યો.

૪ જાવનિક્ષેપોકહેહે. જે નામ સ્થાપના અને દ્રવ્ય ઇત્રણનિક્ષેપાતે એકજાવનિક્ષેપા વિ-
નાઅશુદ્ધહે જે નામતથાઆકાર લક્ષણ ગુણસહિત વસ્તુ તેજાવનિક્ષેપોજાણવો ડવઠ-
ગોજાવશ્વતિવચનાત્ ઇટલે પૂજા દાન શીલ તપ ક્રિયા જ્ઞાન એસર્વ જાવનિક્ષેપેસહિ-
તલાજનુંકારણહે ઇહાંકોશ્કહેશેજે મનનાપરિણામહઢકરીનેજેકરિયેં તેનેજાવકહિયેં
એમકહેહે તેજૂઠાહે ઇતોમુલ્કનીવાંઠાયેં મિથ્યાત્વીપણઘણાકરેહે તેગણબુંનહી ઇહાંસૂત્રની
સાચે વીતરાગની આજ્ઞાદેયઉપાદેયનીપરીક્ષાકરી અજીવતત્ત્વ તથા આશ્રવતત્ત્વ અને
બંધતત્ત્વ જપર હેયકેળ ત્યાગજાવ અને જીવનાચ્છગુણજે સંવરનિર્જારા તથામોક્ષતત્ત્વજ-
પરેઉપાદેય પરિણામતેજાવકહિયેં ઇટલે રૂપીગુણતેદ્રવ્યનિક્ષેપહે અનેઅરૂપીગુણતે જા-
વનિક્ષેપહે ઇટલે મનવચનકાયા લેશ્યાદિકસર્વદ્રવ્યનિક્ષેપામાંહે અનેજ્ઞાનદર્શનચારિ-
ત્રવીર્યધ્યાનપ્રમુલ્કસર્વગુણ જાવનિક્ષેપામાંહે એજાવનિક્ષેપો તે નામસ્થાપનાતથાદ્રવ્ય
સહિતહોય ઇટલેચારનિક્ષેપાકહ્યા.

હવેચારનિક્ષેપાપદાર્થજપરલગાનીદેલાકેહે નામજીવતેચેતના અથવા માંચાને એક-
વાણને જીવકહીબોલાવેહે તેનામનિક્ષેપેજીવમૂર્તિપ્રમુલ્કથાપિયેં તેસ્થાપનાજીવ એકેંડ્રી-
શ્રીપંચેંડ્રીપર્યંત સર્વજીવહે પણઉપયોગમિલેનહીતેદ્રવ્યજીવ અનેમૂર્તિમાંજીવલ્પરૂપઠલ-
લીસમકિતનાઉપયોગમાંહે તેજાવજીવએમધર્માસ્તિકાયાદિકદ્રવ્યમાંપણ જાણવું નામ-
શ્રીધર્માસ્તિકાયકહીબોલાવવો તેનામધર્માસ્તિકાય ધર્માસ્તિકાયએહવાઅક્ષરલલ્લવા
અથવાદૃષ્ટાંતકારણે કાંશ્કવસ્તુથાપવી તે સ્થાપનાધર્માસ્તિકાય તથા ધર્માસ્તિકાય જે

असंख्यातप्रदेशी धर्मद्रव्ये तेद्रव्यधर्मास्तिकाय एधर्मास्तिकायनेजेवारें चक्षणसहाय-
गुणनी अपेक्षासहितजलखियें तेजावधर्मास्तिकाय.

हवे कोश्कनोसाधुएहवोनामठे तेनामसाधु अनेस्थापनाकरियेंतेस्थापनासाधु तथा
जे पंचमहाव्रतपाळे क्रियाश्रनुष्ठानकरे सुजतोआहारलीये पणज्ञानध्याननोजेवो उपयो-
गजोश्ये तेवोउपयोगनहोय तेद्रव्यसाधु जेजावसंवरमोक्षनोसाधकथइ जाव साधुनी
करणीकरे तेजावनिक्षेपेसाधुकहियें.

कोश्कनोअरिहंतनामठे तेनामअरिहंत अनेअरिहंतनीप्रतिमाते थापनाअरिहंत
जेतलासुधीठग्नस्यअवस्थाते द्रव्यअरिहंत अनेकेवलज्ञानपाम्यापठे लोकालोकनो
जावजाणेदेखे तेजावअरिहंत एमसिद्धमांपणकहेवो.

कोश्जीवनोज्ञानएहवोनाम अथवाजावेंअजीवनोनाम तेनामज्ञान तथाजेज्ञानपु-
स्तकमांखर्युंठे तेस्थापनाज्ञान जेउपयोगविनासिद्धांतनोजणवो अथवाअन्यमतिना सर्व
शास्त्रज्ञणवा तथाज्ञशरीरादिकतेसर्वद्रव्यज्ञान जेनवतत्वतुंजाणवुं तेजावज्ञान.

तथाकोश्कनुंतपएहवुंनाम ते नामतप तथापुस्तकमां तपनीविधीतुंखखन ते थाप-
नातप अने पुण्यरूपमासखमणादिककरवोतेद्रव्यतप जेपरवस्तुऊपरत्यागनोपरिणामते
जावतप एमसंवरादिकसर्वमांचारचारनिक्षेपाजाणवा तथाश्रीअनुयोगद्वारमध्येकबुंठे
यतः जडयजंजाणिज्जा निस्केवंनिस्किवेनिरवसेसं ॥ जडवीथनजाणिज्जा चोकयंनिस्क
वेतड ॥ १ ॥ एचारनिक्षेपाकह्या षट्शेखडनयकह्यो.

हवे ठग्नोसमजिरूढनयकहेठे जेवस्तुनाकेटलाकगुणप्रगट्याठे अनेकेटलाकगुण प्रग-
ट्यानथी पणअवश्यप्रगटशे एहवीवस्तुनेवस्तुकहे तेवस्तुनानामांतरएककरीजाणे जेम
जीव चेतन तथाआत्मा एहनोएकअर्थकहे ते समजिरूढनयकहियें एनयएकअंशड-
डीवस्तुनेपूरेपूरीवस्तुकहे जेमतेरमागुणगणेकेवलीहोय तेहनेसिद्धकहे ए नयनाजेद
बिलकुलनथी एसमजिरूढनयकह्यो.

हवेएवंचूतनयकहेठे जेवस्तुपोतानेगुणेसंपूर्णठे अनेपोतानीक्रियाकरेठे तेने ते वस्तु
कहीबोलावे जेममोक्षस्थानकें जेजीवपहोतो तेने सिद्धकहे जेमपाणीधीचरेलो स्त्रीना
माथाऊपरआवतो जलधरणक्रियाकरतो तेने घमोकहेएएवंचूतनयकह्यो.

हवेसातनयनादृष्टांत श्रीअनुयोगद्वारसूत्रथी लखियेंतैयें. जेमकोश्कपुरुषेकोश्कबी-
जापुरुषनेपुबुं जेतमेकिहांवसोठो तेवारेंतेपुरुषेकबुं हुंलोकमांवसुंदुं तेवारेंअशुरू नैग-
मवालेपुबुं जेलोकनात्रणजेदठे १ अधोलोक २ त्रिगोलोक ३ ऊर्ध्वलोक तेमांतुं किहां
रहेठे तेवारेंशुरूनैगमेंकबुंजे त्रिगोलोकमांरहुंदुं वलीपुबुंजे त्रिगोलोकमांअसंख्याता
द्वीपसमुद्रहे तेमांतुकयाद्वीपमांरहेठे तेवारें विशुरूनैगमेंकबुंजे जंबुद्वीपमांरहुंदुं तेजं-

બુદ્ધીપમાંલેત્રઘણાં તેમાંતુંકયાલેત્રમારદેહે તેવારેં અતિશુરુનૈગમબોલ્યો જે ઝરતકેત્ર-
મારદુંહું તેઝરતલેત્રનાઠલેરહે તેમાંદેલાકયાલેત્રમારદેહે તેવારેંકહુંજેમધ્યલેત્રમારદુંહું
અમક્રમેપૂઠતાં ઢેલેકહુંજેઆપણાદેશમારદુંહું તેવારેંફરીપુલ્યુંજે દેશમાંતોનગરગ્રામઘણા
હે તોતુંકિહારદેહે તેવારેંકહુંજે હુંઅમુકગામમારદુંહું તેગામમાંવહીઅમુકપાનો તથા
અમુકઘરબતાવ્યું તિહાંસુધીનૈગમનયજાણવો.

અનેસંગ્રહનયવાલોબોલ્યોજે મારાપોતાનાશરીરમાં વસુંહું તથાવ્યવહારનયવાલો
બોલ્યોજે સંચારેબેઠોહુંતેટલાજબિઠાનામારદુંહું અનેરુજુસૂત્રનયવાલેકહુંજે મારાઆ-
ત્માના અસંખ્યાતાપ્રદેશમારદુંહું વહીશબ્દનયકહેજે મારાસ્વજાવમારદુંહું તેમજસમ-
જિરૂઢનયકહેજે હુંમારાગુણમાં રહુંહું અને ઇવંચૂતનયવાદીકહેજે જ્ઞાનદર્શન ગુણમાં
વસુંહું ઇદ્રષ્ટાંતકહ્યો તેમસર્વવસ્તુમાંકહેવું.

તથાકોઈકે પ્રદેશમાત્રલેત્રઅંગીકારકરી પુલ્યુંજે અપ્રદેશકયાડવ્યનોહે તેવારેંનૈગમ
નયબોલ્યોજેઅપ્રદેશનોપ્રદેશહે કેમકે એકઆકાશપ્રદેશમધ્યેઅપ્રદેશનોહે તેવારેંસંગ્રહ-
નયબોલ્યો જે કાલપ્રદેશનોઅપ્રદેશીહે તેમાટે સર્વલોકમાં એકસમયસરિલોહે પણ તે
એક આકાશપ્રદેશનાપ્રદેશમાં જૂદોનથી માટે કાલવિનાપાંચપ્રદેશનો પ્રદેશહે તેવારેંવ્ય-
વહારનયબોલ્યોકે જેપ્રદેશમુખ્યદેશાયહે તેહનોપ્રદેશહે તેવારેંરુજુસૂત્રનય બોલ્યોકે જે
પ્રદેશનોઅપયોગદેશપુલ્યુંજે તેપ્રદેશનોપ્રદેશહે જોધર્માસ્તિકાયનોઅપયોગદેશ પુલ્યુંજે તો
અધર્માસ્તિકાયનોપ્રદેશહે જોઅધર્માસ્તિકાયનોઅપયોગદેશપુલ્યુંજે તોઅધર્માસ્તિકાયનો
પ્રદેશહે તેવારેંશબ્દનયબોલ્યોકે જે પ્રદેશનોનામલપુલ્યુંજે તેપ્રદેશનોપ્રદેશહે હવે સમ-
જિરૂઢનયબોલ્યોજે એકઆકાશપ્રદેશમધ્યેધર્માસ્તિકાયનોએકપ્રદેશહે અધર્માસ્તિકાય-
નોએકપ્રદેશહે અનેજીવનાઅનંતાપ્રદેશહે પુજ્જલનાપણઅનંતાપ્રદેશહે તેવારેંઇવંચૂતનય
બોલ્યો કે પ્રદેશનેજેપ્રદેશની ક્રિયાગુણપર્યાયઅંગીકારકરી દેલિયેં તેસમયતે પ્રદેશ તે
પ્રદેશનોગણિયેં અપ્રદેશમાંસાતનયકહ્યા.

હવેજીવમાં સાતનયકહેહે પ્રથમનૈગમનયની મતે જેગુણપર્યાયવંત શરીરસહિત તે
જીવ અટલેશરીરમાંજેબીજા પુજ્જલ તથાધર્માસ્તિકાયાદિકપ્રદેશહે તેસર્વજીવમાંજગણ્યા
તેવારેંસંગ્રહનયબોલ્યો જેઅસંખ્યાતાપ્રદેશી તેજીવ અટલેએકઆકાશના પ્રદેશટલ્યા બી-
જાસર્વપ્રદેશમાંગણાણ તેવારેંવ્યવહારનયબોલ્યો જેવિષયલેયી કામવાતસંચારે તેજીવ
શ્દ્ધાંધર્માસ્તિ અધર્માસ્તિકાય આકાશ તથાબીજાપુજ્જલસર્વટલ્યા પણપાંચેઈંડી તથા મન
અનેલેશ્યાપુજ્જલહે તેજીવમાંગણાણ કારણકે વિષયાદિકતોઈંડિયોલેહે તેજીવથીન્યા-
રાટેપણશ્દ્ધાંવ્યવહારનયમતે જીવજેલાલીધાહે તેવારેં રુજુસૂત્રનયબોલ્યો જેઅપયોગવંત
તેજીવ શ્દ્ધાંઈંડિયાદિકસર્વટલ્યા પણઅજ્ઞાન તથા જ્ઞાનનાજેદટલ્યાનહી હવેશબ્દન-

યબોલ્યો જે નામજીવ સ્થાપનાજીવ ડ્રવ્યજીવ જાવજીવ ફહાંજીવમાં ગુણનિર્ગુણનોષ્ઠેદ પઢ્યોનહી તેવારેં સમજિરૂઢનયબોલ્યો જે જ્ઞાનાદિગુણવંતેજીવ તેવારેં મતિજ્ઞાનશ્રુત-જ્ઞાન શ્યાદિકસાધકઅવસ્થાનાગુણ તેસર્વજીવસ્વરૂપમાં આવ્યા હવેપવંચૂતનયબોલ્યો જે અનંતજ્ઞાન અનંતદર્શન અનંતચારિત્ર શુરુસત્તાવંત તેજીવઅનયેજેસિદ્ધઅવસ્થામાં ગુણહતા તેજગ્રહ્યા ઇસાતનયેજીવડ્રવ્યકહ્યો.

હવેસાતનયેંધર્મકહેહે નૈગમનયબોલ્યોજે સર્વધર્મહે કેમકેસર્વપ્રાણીધર્મનેચાહેહે અન-યઅંશરૂપધર્મને ધર્મૈદહુંનામકહે હવેસંગ્રહનયબોલ્યો જે વૈરાયેંઆદર્યો તેધર્મ ઇ-ણેઅનાચારબોલ્યો પણકુલાચારનેધર્મકહ્યો વ્યવહારનયબોલ્યોજે સુખનુંકારણતેધર્મ ઇણે પુણ્યકરણીનેધર્મકરીમાન્યો રૂઝુસૂત્રનયમતે જેહપયોગસહિત વૈરાગરૂપપરિણામતે ધર્મક-હિયેં અનયમાં યથાપ્રવૃત્તિકરણનાપરિણામપ્રમુખસર્વધર્મમાંગણ્યા તેમિથ્યાત્વીનેપણહોય હવેશબ્દનયબોલ્યો જે ધર્મનુંમૂલસમકિતહે માટેસમકિતતેજધર્મ તેવારેંસમજિરૂઢનય બોલ્યો જે જીવ અજીવ નવતત્વ તથાહડ્રવ્યનેઠલ્હીને જીવસત્તાધ્યાવે અજીવનોત્યાગ કરે દહવોજ્ઞાનદર્શન ચારિત્રનોશુરુનિશ્ચય પરિણામતેધર્મ અનયે સાધકસિદ્ધનાપરિ-ણામતેધર્મપણેહીધા પવંચૂતનયબોલ્યો જે શુક્લધ્યાન રૂપાતીતનાપરિણામ ક્ષપકશ્રે-ણીકર્મદાયના કારણતેધર્મ જેજીવનોમૂલસ્વજાવ તેવસ્તુધર્મ જેમોદ્ધરૂપકાર્યનેકરે તેધર્મ ઇસાતનયેં ધર્મ કહ્યો.

હવે સાતનયેં સિદ્ધપણોકહેહે નૈગમનયનીમતેસર્વજીવસિદ્ધહે કેમકે સર્વજીવના આ-ઠરુચકપ્રદેશ સિદ્ધસમાનનિર્મલહે માટે સંગ્રહનયકહેજે સર્વજીવનીસત્તા સિદ્ધસમાનહે ઇણેપર્યાયાર્થિકનયેંકરી કર્મસહિતઅવસ્થાતેટાહીને ડ્રવ્યાર્થિકનયેંકરી અવસ્થાઅંગી કારકરી તેવારેંવ્યવહારનયબોલ્યો જે વિદ્યા લઘિપ્રમુખગુણેકરી સિદ્ધયયોતેસિદ્ધ અન-યેવાહ્યતપ્રમુખ અંગીકારકર્યા હવેરૂઝુસૂત્રનયબોલ્યો કેજેણે પોતાનાઆત્માનીસિદ્ધ-પણાની સત્તાઠલ્હી અને ધ્યાનનોહપયોગપણતેજવર્તેહે તેસમયેં તેજીવસિદ્ધજાણવો અનયેસમકેતિજીવસિદ્ધસમાનહે એમકહું હવેશબ્દનયબોલ્યો જેશુરુશુક્લધ્યાન પરિણામ નામાદિકનિકેપેંતેસિદ્ધ તેવારેંસમજિરૂઢનયબોલ્યો જે કેવલજ્ઞાન કેવલદર્શન યથા-ર્યાતચારિત્ર ઇગુણેસહિત તેસિદ્ધજાણવા અનયેં તેરમાચહદમાગુણઠાણાના કેવલ્હીને સિદ્ધકહ્યાઅનેપવંચૂતનયકહેહેકેજેના સકલકર્મદાયથયા લોકનેઅંતેવિરાજમાન અદ્-ગુણ સંપન્નતેસિદ્ધજાણવા ઇરીતેસિદ્ધપદેંસાતનયકહ્યા એસાતનયમિદ્યાસમકેતિહે અનેજે એકનયનેગ્રહણકરેતેમિથ્યાત્વીહે ઇસાતનયસિદ્ધતેવચનપ્રમાણહે અને ઇસાત નયમાં કોશ્પણનયને ઊથાપેતેનુંવચનઅપ્રમાણહે.

હવેપ્રમાણનોવિચારકહેહે પ્રમાણનાબેષ્ઠેદહે એકપ્રત્યક્ષપ્રમાણ બીજુંપરોક્ષપ્રમાણ

तेमां जेजीवपोतानाउपयोगशीड्रव्यनेजाणे तेप्रत्यक्षप्रमाणकहियें जेमकेवली 'उड्रव्य प्रत्यक्षप्रमाणेजाणे तथादेखे तेमाटेकेवलज्ञानतेसर्वशीप्रत्यक्षज्ञानठे अनेमनपर्यवज्ञान तेमनोवर्गणाप्रत्यक्षजाणे तथाअवधिज्ञानतेपुजलड्रव्यनेप्रत्यक्षजाणे माटे एबेज्ञानदेश-प्रत्यक्षठे बीजुंठन्नस्थज्ञानतेसर्वपरोक्षप्रमाणे.

हवे परोक्षप्रमाणकहेठे मतिज्ञाननो अनेश्रुतज्ञाननो उपयोगपरोक्षप्रमाणठे केमके जेशाखनाबलशीजाणे तेपरोक्षप्रमाणकहियें तेपरोक्षप्रमाणनात्रजेदठे १ अनुमानप्रमाण २ आगमप्रमाण ३ उपमानप्रमाण तेमां अनुमान एटले कोशक सहिनाणदेखीने जेज्ञानथाय जेम धुमारोदेखीने अग्निनुंअनुमानथाय अनेआगमएटले शाखनीसाख-शीजेवातजाणियें जेम देवलोकतथानरक निगोदविगेरेनोविचारआगमशी जाणियेंठे-यें तेआगमप्रमाण अने कोशकवस्तुनोहृद्घांतआपीने वस्तुनेठलखाववी तेउपमानप्रमा-णजाणवो एप्रमाणकह्या हवेसतुअसतुपक्षीससजंगीकहेठे.

१ स्यात्के० अनेकांतपणे सर्वअपेक्षाछेइ जीवड्रव्यमां आपणोड्रव्य आपणोखेत्र आपणोकाळ आपणोजाव एमआपणोगुणपर्यायेंजीवठे तेमसर्वड्रव्यआपणोगुणपर्यायेंठे तेस्यात्अस्तिनामापहेलोजांगो थयो.

२ जेजीवमां बीजापांचड्रव्यना १ ड्रव्य २ खेत्र ३ काळ ४ जाव तेपरड्रव्यनागुणपर्याय जी-प्रमांशी एटलेपरड्रव्यनागुणनोनास्तिपणोसर्वड्रव्यमांठे एस्यात्नास्तिबीजोर्जांगोथयो.

३ ड्रव्य स्वगुणेअस्ति अनेपरगुणेनास्ति एबेजांगाएकसमयेड्रव्यमांठे जेम जेसमये शुद्धस्वगुणनीअस्तिठे तेजसमयें परगुणनीनास्तिपणठे माटेअस्तिनास्ति एबेहुजांगाजे-मांठे तेस्यात्अस्तिनास्तित्रीजोर्जांगो थयो.

४ अस्ति अनेनास्ति एबेहुजांगा एकसमयमांठे तो वचनेकरीअस्तिएटलोबोलतां अस्संख्यातासमयलागे तेथीनास्तिजांगो तेजवखतेकहेवाणोनही अने जोनास्तिजांगो कह्यो तोअस्तिपणोनाव्यो माटेएकजअस्तिकहेतांथकां नास्तिपणोतेजसमयेड्रव्यमांठे तेनहीकहेवाणो माटेमृषावादलागे तेमजनास्तिकहेतां अस्तिनोमृषावादलागे माटेवच-नेअगोचरठे एकसमयमांबेहुवचनबोळ्याजायनही केमकेएकअक्षरबोलतां अस्संख्याता समयलागेठे माटे वचनशीअगोचरठे तेस्यात्अवक्तव्य एचोथोजांगोकह्यो.

५ तेअवक्तव्यपणो वस्तुमांअस्तिधर्मनोपणठे माटेस्यात्अस्तिअवक्तव्यपांचमोर्जांगोकह्यो.

६ तेमजनास्तिधर्मनोपणअवक्तव्यपणोवस्तुमध्येठे माटेस्यात्नास्तिअवक्तव्यठ-छोर्जांगोजाणवो.

७ तेअस्तिपणोतथानास्तिपणोबेहुधर्मएकसमयेवस्तुमध्येठे पण वचनशी अवक्तव्यठे माटेस्यात्अस्तिनास्तिगुणपत्अवक्तव्य एसातमोर्जांगोकह्यो.

हवे एसातजंगा नित्य तथाअनित्यपणामांलगामेढे १ स्यात्नित्यं २ स्यात्अनित्यं ३ स्यात्नित्यानित्यं ४ स्यात् अवक्तव्यं ५ स्यात् नित्यअवक्तव्यं ६ स्यात्अनित्यअवक्तव्यं ७ स्यात्नित्यानित्ययुगपत्अवक्तव्यं एमजं एकअनेकनासातजंगाकहेवा तथा गुणपर्यायमां पणकहेवा केमकेसिद्धमध्येनयनथी तोपणससजंगीतोसिद्धमांढे.

हवेसत्ताउलखाववानेत्रिजंगीयोकहेढे १ मिथ्यात्वदशा तेबाधकदशा २ समकेत गुणठाणाथीमांकीने अयोगीकेवली गुणठाणासुधीसाधक दशाजाणवी ३ सर्वकर्मथी रहिततेसिद्धदशा १ ज्ञाननोजाणपणोतेजीवनोगुण २ तेनोज्ञातातेजीव ३ ज्ञेयतेसर्वद्रव्य १ ध्यानतेजीवनास्वरूपनो २ तेध्याननोध्याताजीव ३ ध्येयआत्मानोस्वरूप १ कर्त्तातेजीव २ कर्मतेएकमोक्षबीजोबंध ३ क्रियातेएकसंवरबीजीआश्रव १ कर्मतेचेतना नेकर्मबंधनापरिणाम २ कर्मनुंफलतेचेतनानेजे कर्मउदयनापरिणाम ३ ज्ञानचेतनाते जीवनोस्वगुण तेआत्मानात्रणजेदढे १ अज्ञानीजीव शरीरादिकपरवस्तुनेआत्मबुद्धीचें करीमाने तेपहेलोबहिरात्मा २ जेदेहसहितजीवढे तेपणनिश्चैसत्तागुणसिद्धसमानढे ए-टलेपोतानाजीवने सिद्धसमानकरीध्यावे तेबीजोअंतरआत्माजाणवो ३ कर्मखपावीकेवलज्ञानपाम्याते अरिहंत तथासिद्ध सर्वपरमात्माजाणवा एत्रिजंगीनोविचारकहो ए-टले आठपद्धनोविचारकहो.

हवेएकद्रव्यमध्ये ठसामान्यगुणढेतेकहेढे पहेलोअस्तित्वते जेठद्रव्यआपणागुणपर्यायप्रदेशेकरीअस्तित्वे तेमां धर्म अधर्म आकाश अने जीव एचारद्रव्यनो अस्संख्याता प्रदेशमिद्वया खंधथायढे अनेपुजलमांखंधथवानीशक्तिढे माटेएपांचद्रव्यअस्तिकायढे अनेठठोकालद्रव्यनोसमय कोइकोइथीमिलतो नथी केमके एकसमयविणस्यापढे बीजो समयआवेढे माटेकालअस्तिकायनथी एद्रव्यमांअस्तित्वपणोकहो.

२ वस्तुत्वके० वस्तुपणो कहेढे तेद्रव्यठएएकठाएकखेत्रमध्येरह्याढे एकआकाशप्रदेशमांधर्मास्तिकायनोएकप्रदेशरह्याढे तथाअधर्मास्तिकायनोपण एकप्रदेशरह्याढे अने जीवअनंताना अनंतप्रदेशरह्याढे पुजलपरमाणुअनंतारह्याढे तेसर्वपोतानीसत्तालीधाथकारह्याढे पणकोइद्रव्यकोइद्रव्यसाथेमिलीजातो नथी तेवस्तुपणो.

३ द्रव्यत्वके० द्रव्यपणोते सर्वद्रव्यपोतपोतानीक्रियाकरे एटलेधर्मास्तिकायमांचलगुणते सर्वप्रदेशमध्येढे सदाकालेंपुजल तथाजीवने चलाववारूपक्रियाकरेढे इहांकोइ पुढेजे लोकांतसिद्धखेत्रमांधर्मास्तिकायढे तेसिद्धनाजीवने चलाववापणोकरतीनथी ते केम? तेनेउत्तरकहेढेजेसिद्धनाजीवअक्रियढे मत्तेश्चानथो पणतेखेत्रमांजेसूक्ष्मनिगो-दनाजीव तथापुजलढे तेहनेधर्मास्तिकायचलावेढे माटेपोतानीक्रियाकरेढे तेमजअध-र्मास्तिकायजीवतथापुजलने स्थिरराखवानीक्रियाकरेढे तथाआकाशद्रव्य ते सर्वद्रव्य-

નેશ્વગાહનારૂપકાર્યકરે છે. હાંકોશ્પુટેજે અલોકાકાશમાંતો બીજુંકોશ્વચનથી તો અલોકાકાશ કયાશ્વચનેશ્વગાહદાનઆપે છે તેનેતત્તરકહે છે જેઅલોકાકાશમાં શ્વગાહકરવાનીશક્તિ તોલોકાકાશ જેવી જ છે પરંતુ તિહાં શ્વગાહનો દાન લેનાર શ્વચ કોશ્વચની માટે શ્વગાહદાનકરતોનથી અનેપુજ્જલશ્વચમિલવાવિલ્લરવારૂપક્રિયાકરે છે તથા કાલશ્વચવર્તનારૂપક્રિયાકરે છે અનેજીવશ્વચજ્ઞાનલક્ષણઉપયોગરૂપક્રિયાકરે છે એમસર્વશ્વચપોતાનેપરિણામીસ્વસત્તાનીક્રિયાકરે છે એશ્વચત્વપણોકહ્યો.

૪ પ્રમેયત્વકે પ્રમેયપણો જે શ્વચમાંપ્રમેયપણો છે તેનોપ્રમાણ કેવલીપોતાનાજ્ઞાનથીકરે છે જેધર્માસ્તિકાયતથાઅધર્માસ્તિકાય અને આકાશાસ્તિકાય એકેકશ્વચ છે અને જીવશ્વચઅનંતા છે તેહનીગણતિકહે છે સંજ્ઞીમનુષ્યસંખ્યાતા છે અસંજ્ઞીમનુષ્ય અસંખ્યાતા છે નારકીઅસંખ્યાતા છે દેવતાઅસંખ્યાતા છે તિર્યચપંચેન્દ્રીઅસંખ્યાતા છે બેન્દ્રીઅસંખ્યાતા છે તેન્દ્રીઅસંખ્યાતા છે ચૌરેન્દ્રીઅસંખ્યાતા છે તેચકીપૃથ્વીકાયઅસંખ્યાતા અપકાયઅસંખ્યાતા તેઠકાયઅસંખ્યાતા વાયુકાયઅસંખ્યાતા પ્રત્યેકવનસ્પતિજીવઅસંખ્યાતા તેચકીસિદ્ધના જીવઅનંતા તેચકીબાદરનિગોદનાજીવઅનંતગુણા એટલેબાદરનિગોદતેકંદમૂલ આહુ સૂરણ પ્રમુલ પદ્મને સુહને અગ્રજાગે અનંતાજીવ છે તેસિદ્ધના જીવથી અનંતગુણા છે અનેસૂક્ષ્મનિગોદ સર્વથીઅનંતગુણા છે તેસૂક્ષ્મનિગોદનોવિચાર કહે છે જેટલા લોકાકાશના પ્રદેશ છે તેટલા ગોલા છે તેએકેક ગોલામાં અસંખ્યાતાનિગોદ છે નિગોદ શબ્દનો અર્થએ છે જે અનંતાજીવનો પિંચતુત્તરકશરીર તેહને નિગોદકહિયે તેએકેકી નિગોદમધ્યે અનંતાજીવ છે તેઅતીતકાલના સર્વસમય તથાઅનાગતકાલનાસર્વસમય અનેવર્તમાનકાલનોએકસમયતેનેજેલાકરી અનંતગુણાકરિયે એટલા એકનિગોદમાંજીવ છે એટલે અનંતાજીવ છે એસંસારીજીવએકેકાનાઅસંખ્યાતાપ્રદેશ છે અને એકેકાપ્રદેશે અનંતિકર્મવર્ગણાલાગી છે તે એકેકવર્ગણામધ્યેઅનંતાપુજ્જલપરમાણુ છે એમઅનંતાપરમાણુ જીવસાથેલાગ્યા છે તેચકીઅનંતગુણાપુજ્જલપરમાણુજીવથીરહિતહુટા છે ગાથા ॥ ગોલાય-અસંખિજ્ઞાઅસંખનિગોયત્ત્વ દ્વયગોલો ॥ ઇક્ષિમિનિગોય અનંતજીવામુણેયવા ॥ ૧ ॥ અર્થ ॥ લોકમાંદેઅસંખ્યાતાગોલા છે એકેકાગોલામધ્યેઅસંખ્યાતિનિગોદ છે એકેકનિગોદમાંઅનંતાજીવ છે ગાથા ॥ સત્તરસસમહિઆ । કિરિગાણુપાણમિહુંતિચુહુજવા ॥ સગ-તિસસયતિહુત્તર । પાણુપુણ્ણમુહુત્તમિ ॥ ૧ ॥ અર્થ ॥ નિગોદિયાજીવતેમનુષ્યનાએક હસાસમાં સત્તરજવજાજેરાકરે છે અનેસરુત્રીસસોતિહુંતેર આસોહાસએકમુહૂર્તમાંચાય ગાથા પળસઠિસહસપળસય ॥ ઠત્તિસાશ્વમુહુત્તચુહુજવા ॥ આવલિયાણંદોસય ॥ ઠપ્પન્નાપગચુહુજવે ॥ ૧ ॥ અર્થ નિગોદનાજીવએકમુહૂર્તમાં ૬૫૫૩૬ જવકરે અનેનિગોદનોએકજવ ૧૫૬ આવલીનો છે હુહુજવનોએપ્રમાણ છે ॥ ગાથા ॥ અહિઅનંતાજી-

વા જેહિંનપત્તોતસાશ્પરિણામો ॥ ઉવજ્ઞંતિચયંતિય પુણોવિતહેવતહેવ ॥ ૧ ॥ અર્થ ॥ નિગોદમાંઅનંતાજીવફહવાઠે જેજીવત્રસપણોપદેલાકિવારેપામ્યાનથીઅનંતોકાલપૂર્વેગ-
યો અનેઅનંતોકાલજાશે પણતેજીવવારંવારતિહાંજબજેઠે અને તિહાંજચવેઠે એમએક
નિગોદમાંઅનંતાજીવઠે તેનિગોદનાબેન્નેદઠે એકવ્યવહારરાશીનિગોદ અનેબીજો અવ્ય-
વહારરાશીનિગોદ તેમાંજેબાદરપકેંડીપણો જાવેંત્રસપણોપામિનેપાઠાનિગોદમાંજાશ
પછ્યાઠે તેનિગોદિયાજીવને વ્યવહારરાશીયાકહિયેં અનેજેજીવકોશ્પણકાલેનિગોદમાં-
થીનિકલ્યાનથી તેજીવઅવ્યવહારરાસીયાકહિયેં અનેશ્હાંમનુષ્યપણાથીજેટલાજીવક-
મૈંત્રપાવીને એકસમયમાંમોક્ષજાયઠે તેટલાજીવતેજસમયે અવ્યવહારરાશી સૂક્ષ્મનિગોદ-
માંથીનિકલીનેઊંચાંઆવેઠે જોદશજીવમોક્ષજાયતો દશજીવનિકલે કોશ્કવેલાએજવ્ય-
જીવ ઊંઠાનિકલેતો તેટેકાણેએકવેઅજવ્યનિકલે પણવ્યવહારરાશીમાંજીવકોશ્વધેષ્ટે
નહી એવા નિગોદનાઅસંખ્યાતાલોકમાંદેલાગોલાતે ઢદિશીનાઆવ્યાપુજલને આહા-
રાદિપણેલેઠે તેસકલગોલાકહેવાય અને લોકઅંતના પ્રદેશેજે નિગોદનાગોલારહ્યાઠે તેને
ત્રણદિશીનાઆહારનીફરશનાઠે માટેવિકલગોલાકહિયેં એસૂક્ષ્મનિગોદમાં પાંચ થાવ-
રનાસૂક્ષ્મજીવ તેસર્વલોકમાંકાજલનીકુંપલીનીપરે જ્ઞાયાથકાવ્યાપીરહ્યાઠે અનેસાધા-
રણપણોતે માત્રએકવનસ્પતિમાંજઠે પણચારથાવરમાંનથી એસૂક્ષ્મનિગોદમાંઅનંતુદુઃખ ઠે
તેનુંઢદાહરણકહેઠે સાતમીનરકનુંઆહુષ્ય તેત્રીસસાગરોપમનુંઠે તેત્રીસસાગરોપમનાજે-
ટલાસમયથાય તેટલાવસ્તસાતમીનરકમાં ડઠ્ઠુષ્ટોતેત્રીસસાગરોપમનેઆયુષેકોશ્કજી-
વબપજે તેટલાજીવમાંજેટલુંઠેદન જેદનનુંદુઃખથાય તેસર્વએકનુંકરિયેં તેથીઅનંતગુ-
ણુંદુઃખનિગોદનાજીવ એકસમયમાંજોગવેઠે દૃષ્ટાંત જેમકોશ્કમનુષ્યનેસામાત્રણકોર
લોઢાનીસુઢનેઅગ્નિથીતપાવીને કોશ્કદેવતાસમકાલેચોજે તેનેજેવેદનાથાય તેથીઅનંત
યુષીવેદનાનિગોદમધ્યેઠેઅનેજવ્યજીવનેનિગોદનુંકારણ તેઅજ્ઞાનદશાઠે માટેતેહનો
ત્યાગકરો એનિગોદનોવિચારકહ્યો એસર્વપ્રમેયનોપ્રમાતાઆત્મા પોતાનાજ્ઞાનગુણેકરી
પ્રમેયનોપ્રમાણકરેએપ્રમેયત્વપણોકહ્યો.

૫ સત્ત્વપણો તેઢડ્રવ્યએકસમયમાંબપજે વિણશેઠે અનેસ્થિરપણઠે ઉત્પાદવ્યય ધ્રુવ-
પણોતેહિજસત્ત્વપણો ઉત્પાદવ્યયધ્રુવયુક્તસત્ત્વ ઇતિતત્વાર્થવચનાત્ તેવિસ્તારથી કહિદે-
લાઠેજે જે ધર્માસ્તિકાયનાઅસંખ્યાતાપ્રદેશઠે તિહાંએકપ્રદેશમાં અગુરુલઘુઅસંખ્યાતોઠે
અનેબીજાપ્રદેશમાંઅનંતો અગુરુલઘુઠે ત્રીજાપ્રદેશમાં સંખ્યાતોઅગુરુલઘુઠે એમઅસંખ્યા-
તાપ્રદેશમાં અગુરુલઘુપર્યાયઘટતો વધતોરહેઠે તેઅગુરુલઘુપર્યાયચલે તેજેપ્રદેશમાં અસં-
ખ્યાતોઠે તેપ્રદેશમાં અનંતોથાયઠે અને અનંતાનેટેકાણે અસંખ્યાતોથાયઠે એમલોકપ્રમા-
ણઅસંખ્યાતપ્રદેશમાં સરિલોસમકાલેં અગુરુલઘુપર્યાયફિરેઠે તેજેપ્રદેશમાંઅસંખ્યાતો

ફિટીને અનંતોથાયઠે તેપ્રદેશમાંઅસંખ્યાતપણાનોવિનાશઠે અનેઅનંતપણાનોઊપજવોઠે અનેઅગુરુલઘુપણે ગુણધ્રુવઠે એમ ઊપજવો વિણસવો અને ધ્રુવ ઇત્રણેપરિણામઠે.

અધર્માસ્તિકાયમાં પણઇત્રણેપરિણામ અસંખ્યાતપ્રદેશેસદાસમયસમયમાં પરિણમી રહ્યાઠે તેમાંપણ ઊપજે વિણશે અનેથિરરહેઠે એમઆકાશનાઅનંતાપ્રદેશમાં પણ એક સમયેત્રણપરિણામપરિણમેઠે અનેજીવનાઅસંખ્યાતાપ્રદેશઠે તેમધ્યેપણઊપજે વિણશે થિ-રરહે તથાપુજ્જલપરમાણુમાંપણસમયસમયથાયઠે અને કાલનોવર્તમાનસમયફિટીનેઅ-તીતકાલથાયઠે તો તેસમયમાં વર્તમાનપણાનોવિનાશઠે અનેઅતીતપણાનોઊપજવોઠે કાલપણેધ્રુવઠે ઇથુલથકીઉત્પાદવ્યયધ્રુવપણોકહ્યો અનેવસ્તુગતે મૂલપણે ફેયનેપલટવે જ્ઞાનનોપણતેજાસનપણેપરિણમવોથાય તેપૂર્વપર્યાયનાજાસનનોવ્યય અનેઅજ્ઞિનવફેય-નાપર્યાયજાસનનોઉત્પાદ તથાજ્ઞાનપણાનોધ્રુવ પરીતેસર્વગુણના ધર્મનીપ્રવૃત્તિરૂપ પર્યા-યનોઉત્પાદવ્યય શ્રીસિદ્ધજગવંતમાંપણઇશ્રહ્યોઠે એમજધર્માસ્તિકાયનાપ્રદેશે જેસ્થેત્રગ-તઅસંખ્યાતાપુજ્જલતથાજીવને પહેલેસમય ચલણસહાયીપણેપરિણમતોહતો અનેબીજે સમય અનંતપરમાણુ તથાઅનંતાજીવપ્રદેશને ચલણસહાયીથયો તેવારે અસંખ્યાતાચ-લણસહાયનોવ્યય અનેઅનંતાચલણસહાયનોઊપજવો અનેગુણપણેધ્રુવ એમધર્મદ્વયમધ્યે ઉત્પાદવ્યયથયીરહ્યોઠે તેમજઅધર્માદિકદ્વયનેવિષેપણજાવું તથાવલ્લીકાર્યકારણપણે ઉત્પાદવ્યય તથા અગુરુલઘુનાચલણનોઉત્પાદવ્યય પંચાસ્તિકાર્યનેવિષે કહેવું તથાકા-લદ્વયતેઊપચારઠે તેનુંસ્વરૂપસર્વઊપચારથીજકહેવું પરીતે સર્વદ્વયમાંસત્પણોઠે જો અગુરુલઘુનોજેદ ન થાય તોપઠેપ્રદેશનોમાંહોમાંહેજેદકહેવોથાય તેમાટેઅગુરુલઘુનોજેદ સર્વમાંઠે અને જેનોઉત્પાદવ્યયરૂપસત્પણોષકઠે તેદ્વયષકઠે તથા જેનોઉત્પાદવ્યય-સત્પણો જૂદો તેદ્વયપણજૂદોઠે ઇટલેસત્કે સત્પણો કહ્યો.

૬ અગુરુલઘુત્વપણોકહેઠે જેદ્વયનોઅગુરુલઘુપર્યાયઠે તેઊપકારનીહાનિવૃદ્ધિકરે તે-માંઊપકારનીવૃદ્ધિઠે ૧ અનંતજાગવૃદ્ધિ ૨ અસંખ્યાતજાગવૃદ્ધિ ૩ સંખ્યાતજાગવૃદ્ધિ ૪ સંખ્યાતગુણવૃદ્ધિ ૫ અસંખ્યાતગુણવૃદ્ધિ ૬ અનંતગુણવૃદ્ધિ હવેઊપકારનીહાનિ કહેઠે ૧ અનંતજાગહાનિ ૨ અસંખ્યાતજાગહાનિ ૩ સંખ્યાતજાગહાનિ ૪ સંખ્યાતગુણહાનિ ૫ અસંખ્યાતગુણહાનિ ૬ અનંતગુણહાનિ પરીતેઊપકારનીવૃદ્ધિ તથા ઊપકારનીહાનિ તેસ-ર્વદ્વયમાંસદાસમયસમયથયીરહીઠે વૃદ્ધિતેઊપજવોઅનેહાનિતેવ્યયકહિયે એઅગુરુલ-ઘુપણોકહ્યો નહીંગુરુતથાનહીંલઘુ તે અગુરુલઘુસ્વજાવકહિયે એસર્વદ્વયમધ્યેઠે તેશ્રીજ-ગવતીસૂત્રે સવદવા સવગુણા સવપ્રપ્રસા સવપજ્ઞાવા સવરૂપાઅગુરુલઘુઆપ અગુરુલઘુસ્વજા-વનેઆવરણનથી, તથાઆત્મામધ્યેજેઅગુરુલઘુગુણ તેઆત્માનાસર્વપ્રદેશેકાયકજાવથયે

सर्वगुण सामान्यपणेपरिणमे पणअधिकांशपरिणमेनही तेअगुरुलघुगुणनुंप्रवर्तनजाणवुं तेअगुरुलघुगुणने मोत्रकर्म रोकेडे एअगुरुलघुलजावतेसर्वद्रव्यमांढे.

ह्वेगुणनीजावनाकहेडे तिहांजेटलाढएद्रव्यमां सरिखागुणढे तेसामान्यगुणकहियें अनेजेगुणएकद्रव्यमांढे अनेबीजाद्रव्यमांनथी तेविशेषगुणकहियें जेगुणकोइकद्रव्यमांढे अनेकोइकद्रव्यमांनथी तेसाधारणअसाधारणगुणकहियें एमएढद्रव्यमां अनंतगुण अनंतपर्याय अनंतस्वजावसदाशाश्रताढे जेमश्रीकेवलीजगवंतेंपरूप्या तेसर्वजेरीतेंढे तेरीतेंसदह्वाणपूर्वकयथार्थउपयोगथी श्रुतज्ञानादिकथीयथार्थपणेजाणवासदह्वा एनिश्चैज्ञानतेमोक्षनुंकारणढे जेजीव ज्ञानपाम्यो तेजीवविरतिकरेडे तेचारित्रकहियें ज्ञाननुंफल विरतिपणोढे तेमोक्षनुंतत्कालकारणढे.

ह्वेनिश्चैचारित्र अनेव्यवहारचारित्रनोविचारकहेडे तेमांप्रथमव्यवहारचारित्रते जेप्राणातिपातविरमण प्रमुख पंचमहाव्रतरूप तेसर्वविरतिकहियेंअने स्थुलप्राणातिपात विरमणव्रतादिकआवकना बारव्रत तेदेशविरतिचारित्रजाणवुं एव्यवहारचारित्र सुखनुंकारणढे एवीकरणीरूपआवकनाबारव्रत अनेयतिनांपांचमहाव्रत तेअजव्यनेपण आवेतेथी देवतानीगतिपामे पणसकामनिर्झरानुं कारणनथाय इहांकोइ पुढेके मोक्षनुंकारणनथीतो एटलुंकष्ट शावास्तेकरियें तेने उत्तर जे त्यागबुद्धी निश्चैज्ञानसहित चारित्र तेमोक्षनुंकारणढे माटेनिश्चैचारित्रसहित व्यवहारचारित्रपाळवुं तेनिश्चैचारित्रकहेडे शरीर इंद्रिय विषय कषाय योग एसर्वपरवस्तुजाणीढांमवा तथाआहार ते पुजलवस्तुजाणीढांमवो आत्माअणाहारीढे तेमाटेमुजने आहारकरवोघटेनही आहारतेपुजलढे आत्माअपुजलीढे तेमाटेत्यागकरवो तद्रूपजेतप तेतप निश्चैचारित्रमांजाणवुं चारित्रकहेतांचंचलतारहित थिरतानापरिणाम अनेआत्मस्वरूपनेविषे एकत्वपणेरमणतन्मयतास्वरूपविश्रांति तत्वानुजवतेचारित्रकहियें तेचारित्रनाबेजेदढे एकदेशविरति बीजीसर्वविरति तिहांदेशविरतिकेआवकनाबारव्रत ते बारव्रतनिश्चैतथा व्यवहारथीकहेडे.

१ प्राणातिपातविरमणव्रत ते परजीवने आपणाजीवसरिखोजाणी सर्वजीवनी रक्षा करे तेव्यवहारदयाथयी माटे व्यवहारप्राणातिपात विरमणव्रतजाणवुं अनेजे आपणोजीव कर्मवशपळ्वोडुःखीथायढे तेआपणाजीवनेकर्मबंधनथीमूकावुं अने आत्मगुणरक्षाकरीगुणवृद्धिकरवी तेखदया बंधहेतुपरिणतिनिवारी स्वरूपगुणनेप्रगटपणेकरंवा जेगुणप्रगटथयोतेराखवो एटलेज्ञानेकरी मिथ्यात्वटाळी आपणाजीवनेनिर्मलकरे तेनिश्चैथी प्राणातिपात विरमणव्रतकहियें.

२ मृषावादविरमणव्रतकहेडे, जूतुंवचनबिलकुलबोलवुंलही ते व्यवहारमृषावादविरमणव्रत अने जे परपुज्झादिकवस्तुनेआपणीकहेवी तेमृषावादवचनढे अनेजीवनेअ-

જીવકહે તથાઅજીવનેજીવકહે ઇત્યાદિકઅજ્ઞાનજાવ તે સર્વનિશ્ચેમૃષાવાદહે અથવા સિદ્ધાંતનાઅર્થ છોટાકહે એમૃષાવાદજેણેઢાંઢ્યો તેનિશ્ચેમૃષાવાદવિરમણવ્રતકહિયેં ઇટ-લેવીજાઅદત્તાદાનાદિક વ્રતજોજાંજે તોતેનોમાત્રચારિત્રજંગથાય પણજ્ઞાનદર્શનનોજંગ-ગનથાય અનેજેણેનિશ્ચેમૃષાવાદનો જંગકહ્યો તેણે સમકેતતથાજ્ઞાનઅને ચારિત્રપત્રણે-નોજંગકહ્યો તથાઆગમમાં એમકહ્યુંહેજે એકસાધુયેંચોથોવ્રતજંગકહ્યો અનેએકસાધુયેં બીજોમૃષાવાદવ્રતજંગકહ્યો તોજેણેચોથોવ્રતજંગકહ્યો તેઆલોવણલેશ્શુરૂથાયપણજે સિદ્ધાંતનાઅર્થનોમૃષાવાદપદેશઅપે તેઆલોવણલીધે પણશુરૂથાયનહી.

૩ અદત્તાદાનવિરમણવ્રતકહેહે જેપારકું ધન વસ્તુ હુપાવે ચોરીકરે ઠગવાજીકરી લીધે તેચોરીઠે ઇટલેપારકીવસ્તુધણીનાદિધાવિનાલેવીનહી એવ્યવહારથી અદત્તાદાન વિરમણવ્રતજાણું અને જેપાંચઈંદ્રિયના ત્રેવીસવિષય આઠકર્મવર્ગણાઈત્યાદિક પરવસ્તુ લેવીનહી તથા તેનીવાંઠાનકરવી તેઆત્માનેઅગ્રાહહે માટે તેનિશ્ચેથીઅદત્તાદાનવિરમ-ણવ્રતકહિયેં ઇહાંકોઇપુઝેજે વિષયની અનેકર્મનીવાંઠાકોણકરેહે તેનેઢત્તરજે પુણ્યનેજે-લોલેવાયોગ્યહે તે જીવકર્મનીવાંઠાકરેહે જેપુણ્યના ૪૨ જેદહે તેચારકર્મનીશુદ્ધપ્ર-કૃતિઠે ઇટલેજે વ્યવહાર અદત્તાદાનતોનથીલેતા પણ અંતરંગપુણ્યાદિકનીવાંઠાહે તેને નિશ્ચેઅદત્તાદાનલાગેહે.

૪ મૈથુનવિરમણવ્રતકહેહે. જેપુરુષપરસ્ત્રીનોપરિહારકરે તથા જેસ્ત્રીપુરુષનોપરિહારકરે ઇહાં સાધુનેસ્ત્રીનોસર્વથાત્યાગહે અનેગૃહસ્થનેપરણેલીસ્ત્રીમોકલીઠે પરસ્ત્રીનોપચ્છલાણહે તે-વ્યવહારથીમૈથુનનુંવિરમણકહિયેં અને જેવિષયનાઅગ્નિલાષનું તથામમતાતૃક્ષાનોત્યાગ પરજાવવર્ણાદિક પરદ્રવ્યનાસ્વામિત્વાદિક તેનોઅજોગીપણો આત્માસ્વયુગ્જ્ઞાનાદિક-નોજોગીઠે અનેઇપુરુષલંઘ તે અનંતાજીવનીઇઠહે તેનેકેમજોગવે ઇરીતેત્યાગતેનિ-શ્ચેથી મૈથુન વિરમણકહિયેં જેણેબાહ્યવિષયઢાંઢ્યોઠે અનેઅંતરંગલાલચહુટીનથીતો તેહનેતેમૈથુનનાકર્મલાગેહે.

૫ પરિગ્રહપરિમાણવ્રતકહેહે. પરિગ્રહ ધન ધાન્ય દાસ દાસી ચૌપદ જમીન વસ્ત્ર આજરણનોત્યાગ તેમાંસાધુનેતોસર્વથાપરિગ્રહનોત્યાગહે તથાઆવકનેશ્ચાપરિમાણહે જેટલીશ્ચાહોય તેટલો પરિગ્રહમોકસોરાલે બીજાનીવ્રતિકરે એવ્યવહારથીકહ્યો અને જેકર્મરાગદ્વેષ અજ્ઞાનદ્રવ્યજ્ઞાનાવરણીપ્રમુલ્લઆઠકર્મ અનેશરીર ઇંદ્રિયનો પરિહાર ઇટલેકર્મને પરજાણીઢાંઢ્યો તેનિશ્ચેથીપરિગ્રહનોત્યાગ ઇટલેપરવસ્તુનીમૂર્ઘાંઢાંકવી જેણે મૂર્ઘાંઢોની તેણેપરિગ્રહઢોઢ્યોજહે એમજાણું.

૬ દિશિપરિમાણવ્રતકહેહે. તિહાંતિરઙ્ગિચારદિશી પાંચમીઅથો ઢઠીઝર્ધ્વ ઇટદિશી-નાલેત્રનો માનકરીમોકલોરાલે તેવ્યવહારથીદિશીપરિમાણકહિયેં અનેચારગતિમાં

જટકબુંતેકર્મબુંતફલહે એમજાણી તેથીજદાસીપણો અનેસિદ્ધઅવસ્થાશુંબપાદેયપણો તે નિશ્ચેદિશિપરિમાણવ્રતકહિયે.

૭ જોગોપજોગ પરિમાણવ્રતકહેહે. જેએકવારજોગવબુંતેજોગ અનેજેવારંવાર જોગવબું તેજપજોગ તેનોપરિમાણકરે તે વ્યવહારજોગોપજોગવ્રતકહિયે અને જેવ્યવહારનયે કર્મનોકર્તાજોક્તાજીવહે અને નિશ્ચયનયેતોકર્મનોકર્તા કર્મહે આત્માઅનાદિનોપરજા-વજોગીથયોહે તેથીપરજાવગ્રાહક અનેપરજાવરક્ષકથયો એટલે આત્માની જ્ઞાયકતા ગ્રાહકતા જોગ્યતા રક્ષકતા બીગમે કર્તાપણોબીગજ્યો તેવારંપરજાવ કર્તાથયો તેપણપ-રજાવરંગીપણે આઠકર્મનોકર્તાથયોહે પણસત્તાયેતોસ્વજાવનોકર્તાહે પણજપમરણ અવરાણા તેથીસ્વકાર્યકરીશકતોનથી વિજાવનેકરેહે અજ્ઞાનપણે જીવનોજપયોગજાણ્યો હે પણન્યારોહે પોતાના જ્ઞાનાદિકગુણનોકર્તાજોક્તાહે એહવોસ્વરૂપાનુયાયીપરિણામતે નિશ્ચે જોગોપજોગવ્રત ત્યાગજાણવો.

૮ અનર્થદંડવિરમણવ્રતકહેહે. જેકામવિનાજીવનોવિધકરવો પારકાવાસ્તે આરંજ પ્ર-મુલ્કકરવાની આજ્ઞાપ્રમુલ્કઆપવી તેવ્યવહારઅનર્થદંડઅનેશુજાશુજકર્મતેમિથ્યાત્વ અવિરતિ કષાય યોગથી બંધાયહે તેનેજીવઆપણાકરીજાણે એનિશ્ચેથી અનર્થદંડ.

૯ સામાયકવ્રતકહેહે. જે મનવચનકાયાના આરંજટાહીને તેનેનિરાંજપણેવર્તીવે તેવ્યવહાર સામાયકજાણવો અનેજેજીવના જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રગુણવિચારે સર્વ જીવ-નાગુણનીસત્તા એકસમાનજાણી સર્વજીવસાથે સમતાપરિણામેવર્તે તે નિશ્ચેથી સમ-તારૂપસામાયક કહિયે.

૧૦ દેશાવગાશીકવ્રતકહેહે. જેમનવચનકાયાનાયોગ એકઠોરકરી એકસ્થાનકેંબેસી ધર્મધ્યાનકરવો તેવ્યવહારદેશાવગાશીકકહિયે અનેજેશ્રુતજ્ઞાનેકરીઢડવ્ય ડલ્લહીને પાંચઢડવ્યનોત્યાગકરે અનેજ્ઞાનવંતજીવનેધ્યાવે તેનિશ્ચે દેશાવગાશીકવ્રતકહિયે.

૧૧ પોશહ્રવ્રતકહેહે. જેચારપહોર અથવાઆઠપહોરસુધીસમતાપરિણામે સાવચ્છ ઢોની નિરાંજપણે સિત્તાધ્યાનમાંપ્રવર્તે તેવ્યવહારપોશહ્રકહિયે અનેપોતાનાજીવ-નેજ્ઞાનધ્યાનથીપોષીનેપુષ્ટકરે તેનિશ્ચેથીપોશહ્રવ્રતકહિયે જીવનેપોતાનાસ્વગુણેકરી પો-ષીજે તેને પોશહ્રકહિયે.

૧૨ અતિથિસંવિજાગવ્રતકહેહે. જેપોશહ્રનેપારણે અથવા સદાસર્વદાસાધુને તથાજૈ-નધર્મિશ્રાવકને પોતાનીશક્તિપ્રમાણે દાનદેવું તેવ્યવહારઅતિથિસંવિજાગકહિયે અને પોતાના જીવને અથવા શિષ્યનેજ્ઞાનનુંદાનતે જણવું જણાવવું સુણવું સુણાવવું તેનિ-શ્ચેથી અતિથિસંવિજાગવ્રતકહિયે એટલે શ્રાવકનાબારવ્રતકહ્યાં તે સમક્તિસહિત જેનિશ્ચેતથાવ્યવહારથીબારવ્રતધારે તેજીવનેપાંચમેગુણઠાણે દેશવિરતિ શ્રાવકકહિયે

देशके० देशकी थोनीशीव्रतिपणोठेमाटे अनेयतिनेसर्वथीव्रतिपणोठे तेथीपांचमहा-
व्रतजठे साधुनेपांचमहाव्रतमांसर्वव्रतआव्यां एनिश्चैत्यागरूपज्ञानध्यान संवरनिर्झारामां
थिरतानापरिणाम तेनिश्चैचारित्रना एकउत्सर्ग बीजोअपवाद एवेमार्गठे तेमांजेउत्कृष्ट
तीक्ष्णपरिणाम तेउत्सर्ग अनेजेउत्सर्गराखवाने कारणरूप तेअपवाद उक्तंच॥संघरणं-
मिअसुखं दुन्नविगिन्हतदेतयाणहियं ॥ आउरदिठंतेणंते चेवहीयंअसंघरणे ॥ १ ॥
एटवे ज्यांसुधीसाधकचावने बाधकनपने त्यांसुधी जेहनीनाकही तेआदरवोनही
अनेजोसाधकपरिणाम रहेतानदीठा तेवारेंजेहनीनाते आचरे तेनेअपवादमार्गकहियें
जेआत्मगुणराखवाने करवो तेअपवाद अनेगुणीनेरागे नक्तियेंकरवो तेप्रशस्त एवेतो
साधनठे अनेजेउदकनेअखमवाधीकरवुं तेअतिचारठे तथासवलो अने उदैकमाटे अश-
क्तपणेकरवुं तेपक्वामेठे तेमध्ये अपवादमार्गते परिणामदृढरहे तेमआज्ञायेंकरवो.

हवेचारध्यानकहेठे. १ आर्चध्यान २ रौद्रध्यान ३ धर्मध्यान ४ शुक्लध्यान. तिहां
पहेलावेध्यानतेअशुभकहियें अनेपाठलावेध्यानतेशुद्धठे तिहांमनमां आहटदोहटना
परिणामते आर्चध्यानकहियें तेनाचारपायाठे १ जाइ मित्र सज्जन माता पितास्त्री पुत्र धन
प्रमुखइष्टवस्तुनोवियोगथयाथी विहापकरे तेपहेलो इष्टवियोगनामा आर्चध्यान तथा २
अनिष्टजेजुंकांडुःखनांकारण दुश्मन दरिद्रीपणो तथा कुपुत्रादिमलवाथी मनमां दुःख
चिंताउपजे तेअनिष्टसंयोग नामाआर्चध्यान ३ शरीरमारोगउपनाथका दुःखकरे चिं-
ताघणीकरे तेरोगचिंतानामाआर्चध्यान ४ मनमांआगलनावखतनोसोचकरे जेआवर्षमां
आकामकरशुं आवतावर्षमांअमुककामकरशुंतोअमुकलाजप्रशेअथवा दान शील तपनुं
फलमांगे जे आजवमांतपकीधोठे माटे आवतेजवें इंद्रचक्रवर्त्तिनी पदविमले एहवी आग-
लाजवनी बांढाठे तेअप्रशोच आर्चध्याननो चोथो पायोजाणवो. एआर्चध्याननाचारजेदक
ह्या एतिर्यचगतिनाकारणठे एध्याननापरिणामतेपांचमाअथवाबठागुणगणासुधीहोय.

२ जेकठोरपरिणामनुंचितवनतेरौद्रध्यान तेनाचारजेदठे १ जीवहिंसाकरीने हर्ष
पामे अथवा बीजोकोइहिंसाकरतोहोय तेनेदेखी खुशीथाय अथवा युद्धनी अनुमोद-
नाकरे तेहिंसानुबंधी रौद्रध्यान २ जूतुं बोलीनेमनमां हर्षपामे के जुओ में केवोकप-
टकेलव्यो माराजूठापणानी खबरकोइनेपनीनही एवोमृषावादरूप परिणाम तेमृषानु-
बंधीरौद्रध्यान ३ चोरीकरी अथवाठगाइकरी मनमां खुशीथाय के माराजेवो जोरावर
कोणठे हुंपारकोमालखाळुं एवोपरिणामते चोरानुबंधी रौद्रध्यान ४ परिग्रह धनधान्य
परिवार धणोवधवानी लालचहोय तेधनअथवा कुटुंबनेमाटे गमेतेवुंपापकरे अथवा घणो
परिग्रह मिट्याथीअहंकारकरे तेपरिग्रहरक्षणानुबंधी रौद्रध्यान एरौद्रध्याननाचारजेद-

कह्या एध्यान नरकगतिपमानवानुं कारणठें महाअशुभकर्मनुं कारणठे एपांचमा गुणठा-
यासुधीठेअने ठठेगुणठाणेपण एकहिंसानुबंधी रौद्रध्याननापरिणाम कोइकजीवनेहोय.

ह्वेधर्मव्यानकहेठे. जेव्यवहारक्रियारूप कारणतेधर्म तथाश्रुतज्ञान अनेचारित्र ए
उपादानपणेसाधनधर्म तथारत्नत्रयी जेदपणे तेउपादानशुरूव्यवहार उत्सर्गानुयायी ते
अपवादधर्मजाणवो अने अजेदरत्नत्रयी तेसाधनशुरू निश्चैनयें उत्सर्ग धर्म अने धम्मो
वहुसहावो जेवस्तुनोसत्तागम शुरुपरिणामिक स्वगुणप्रवृत्ति कर्त्रादिक अनंतानंदरूप
सिद्धावस्थायेंरह्यो तेएवंजुत उत्सर्गउपादान शुरुधर्म तेधर्मनुं जासन रमण एका-
ग्रतापणे चिंतन तन्मयतानो उपयोग एकत्वनोचितववो तेधर्मध्यानकहियें तेना-
पायाचारठे तेकहेठे.

१ आज्ञाविचयधर्मध्यानते जेवीतरागदेवनीआज्ञा साचीकरीसहदे एटखेजगवंते
ढडव्यनुंस्वरूप नयप्रमाणे निक्षेपासहीत सिद्धस्वरूप निगादस्वरूप जेमकह्या तेमसहदे
वीतरागनीआज्ञा नित्यअनित्य स्याद्वादपणे निश्चैव्यवहारपणे माने सहदे ते आज्ञा
प्रमाणे यथार्थउपयोग जासनथयो तेनेहवेंकरी तेउपयोगमध्ये निरधार जासन रमण
अनुजवता एकता तन्मयपणो तेआज्ञावीचयधर्मध्यानकहियें.

२ अपायविचयधर्मध्यान तेजीवमां अशुरुपणे कर्मनायोगशी संसारीअवस्थामां
अनेक अपायके० दूषणठे तेअज्ञान राग द्वेष कषाय आश्रव एमारानशी हुं एथकी
न्यारोतुं हुंअनंतज्ञान दर्शन चारित्र वीर्यमयी शुरु बुरु अविनाशीतुं अजअनादि
अनंत अक्षय अक्षर अनक्षर अचल अकल अमल अगम्य अनमी अरूपी अकर्मा
अबंधक अनुदय अनुदीरक अयोगी अजोगी अरोगी अजेदी अवेदी अठेदी अखेदी
अकषायी असखाइ अलेशी अशरीरी अणाहारी अव्याबाध अनवगाही अगुरुलघुप-
रिणामी अतेंद्री अप्राणी अयोनी असंसारी अमर अपर अपरंपर अव्यापी अनाश्रित
अकंप अविरुद्ध अनाश्रव अलख अशोकी असंगी अनारक लोकालोकज्ञायक एवो
शुरुचिदानंद मारोजीवठे एहवो एकाग्रतारूप ध्यानते अपायविचयधर्मध्यानजाणवो.

३ विपाकविचयधर्मध्यानकहेठे. जे एहवोजीवठे तोपण कर्मवशेंदुःखीठे तेकर्मनो
विपाकचित्तवे जे जीवनोज्ञानगुण तेज्ञानावरणीकर्मेंदाब्योठे अनेदर्शनावरणीकर्मेंदर्शन
गुणदाब्योठे एमआठकर्में जीवना आठगुणदाब्याठे एटखेआसंसारमांजमतांथकां जी-
वने जेसुखदुःखठे तेसर्वकर्मनांकीधांठे माटेसुखउपनेराचवुंनही अनेदुःखउपने दिख-
गीरथवुंनही कर्मस्वरूपनीप्रकृति स्थिति रस अनेप्रदेशनो बंध उदय उदीरणा तथा
सत्ता चिंतववानुं एकाग्रतापरिणाम तेविपाकविचयधर्मध्यान.

४ संस्थानविचयधर्मध्यानकहेठे. ते चण्डराजमानलोकनुं स्वरूपविचारे जेएलोकते

ચંદ્રદરાજજંચોહે તેમધ્યે સાતરાજઅધોલોકહે વિચમાં અઢારસોયોજન મનુષ્ય સ્ત્રેત્ર ત્રિલોકોકહે તેજુપર કાંઈકહણો સાતરાજ ઝઘ્ઘલોકહે તેમાંસર્વ વૈમાનિક દેવતાવસેહે અનેજુપરે સિદ્ધશિલાસિદ્ધસ્ત્રેત્રહે ધરીતેલોકનુંપ્રમાણહે ઇલોકનુંસંસ્થાન વૈશાલ્યહે અનં-તોકાલ આપણાજીવે સંસારમાં જમતાં સર્વલોકને જન્મમરણકરી ફરસ્યોહે ઇવુંજેલો-કસ્વરૂપ તથાલોકનેવિષે પંચાસ્તિકાયનું અવસ્થાન તથાપરિણમન દ્રવ્યમધ્યે ગુણપર્યા-યનું અવસ્થાન તેનો જે એકાગ્રતાયે તન્મયચિંતવણપરિણામ ઇહવુંજેધ્યાન તેસંસ્થાનવિ-ચયધર્મધ્યાનકહિયેં ઇધર્મધ્યાનના ચારપાયાકહ્યા. ઇધર્મધ્યાન ચોથાગુણઠાણાથી માંની-ને સાતમા ગુણઠાણાસુધીહે.

હવેશુક્લધ્યાનકહેહે. શુક્લકેળ નિર્મલશુદ્ધ પરઆલંબનવિના આત્માનાસ્વરૂપને તન્મ-યપણેધ્યાવે ઇહવુંધ્યાન તેનેશુક્લધ્યાનકહિયેં તેહનાપાયાચારહે તેકહેહે.

૧ પૃથક્ત્વવિતર્કસપ્રવિચાર તે પૃથક્ત્વકેળ જીવથી અજીવજૂદાકરવા સ્વજ્ઞાવ વિ-જ્ઞાવ તેનેજૂદાપૃથક્પણે વહેંચણકરવી સ્વરૂપનેવિષેપણ દ્રવ્ય તથાપર્યાયનો પૃથક્પણે ધ્યાનકરી પર્યાયતેગુણમાં સક્રમાવે અનેગુણતે પર્યાયમાંસક્રમણકરે ધરીતેસ્વધર્મનેવિષે ધર્માંતરજેદ તેપૃથક્ત્વકહિયેં અનેતેનો વિતર્ક તે જેશ્રુતજ્ઞાને સ્થિતહપયોગ અનેસપ્ર-વિચાર તે સવિકલ્પોપયોગ ઇટલેએકચિંતવ્યાપઠિ બીજોચિંતવવો તેને વિચારકહિયેં ઇટલેનિર્મલવિકલ્પસહિત પોતાનીસત્તાનેધ્યાવે તેપૃથક્ત્વવિતર્કસપ્રવિચાર પેદેલો પાયો. ઇઆઠમાગુણઠાણાથીમાંની ઇચ્યારમા ગુણઠાણાસુધીહે.

૨ એકત્વવિતર્કઅપ્રવિચારનામા બીજોપાયોકહેહે. જેજીવ આપણાગુણપર્યાયનીએક-તાકરી ધ્યાવે તેઆવીરીતેકે જીવનાગુણપર્યાય અને જીવતે એકજહે અને માહારોજીવ સિદ્ધસ્વરૂપએકજહે એવોએકત્વસ્વરૂપ તન્મયપણેઅનંતા આત્મધર્મનોએકત્વપણેધ્યાન વિતર્કકેળ શ્રુતજ્ઞાનાવલંબીપણે અનેઅપ્રવિચારકેળ વિકલ્પરહિત દર્શનજ્ઞાનનો સમયાં-તરેં કારણતાવિના રક્ત્રયીનો એકસમયી કારણકાર્યતાપણેજેધ્યાન વીર્યહપયોગનીએ-કાગ્રતા તેએકત્વવિતર્ક અપ્રવિચારજાણવો. એપાયોબારમાગુણઠાણેધ્યાવે એવેહુપાયમાં શ્રુતજ્ઞાનાવલંબનીપણેહે પણ અવધિ મનપર્યવ જ્ઞાનોપયોગેવર્તતોજીવ કોઈધ્યાન કરીસકેનહી એવેજ્ઞાન પરાનુયાયીહે માટે. ઇધ્યાનથી ઘનઘાતીયા ચારકર્મલપાવે નિર્મલકેવલજ્ઞાનપામે પહેતેરમેંગુણઠાણે ધ્યાનંતરીકાપણેહે તેરમાનાઅંતે અનેચહ-દમે ગુણઠાણે એવેપાયાધ્યાવે.

૩ સૂક્ષ્મક્રિયાઅપ્રતિપાતિપાયોકહેહે તેસૂક્ષ્મ મન વચન કાયાનાયોગરૂંધે શૈલેશી-કરણકરી અયોગીથાય તેજેઅપ્રતિપાતિનિર્મલવીર્ય અચલતારૂપંપરિણામ તેસૂક્ષ્મક્રિયા અપ્રતિપાતિધ્યાનજાણવું ઇહાંસત્તાયે ૮૫ પ્રકૃતિરહીહતી તેમધ્યે ૭૩ લપાવે.

४ उच्छिन्नक्रियानुवृत्तिपायोक्तहेते. जेयोगनिर्हंकीधापडे तेरप्रकृतिखपावे अकर्माय सर्वक्रियाशीरहितथाय तेसमुच्छिन्नक्रियानिवृत्ति शुक्लध्यानकहियें एध्यानध्यावतां शेषदलखरण रूपक्रियाउठेदे अवगाहनादेहमानमांशी त्रीजोजागवटाके शरीरमूकी इहांशी सातराजऊपर लोकनेअंतेजाय सिद्धथाय इहांशिष्यपूढेजे चौदमेगुणगणेतो अक्रियठे तोसातराजउंचोगयो एकक्रियाकेमकरेठे तेनेउत्तर जे सिद्धतोअक्रियठे परंतु पूर्वप्रेरणायें तुंवीनेदृष्टांते जीवमांचालवानोगुणठे धर्मास्तिकायमध्ये प्रेरणागुणठे तेथीकर्मरहितजीव मोक्षेजता लोकनेअंतेजायीरहे इहांकोइपुढेजे आगलउंचोअलोकठे तिहांकिमजातो नथी तेनेउत्तर जेआगलधर्मास्तिकायनथी माटेनजाय वलीकोइपुढेजे तोअधोगतियें अथवातिरहीगतियें केमनथीजातो तेनेउत्तर जे कर्मनाजारथी रहितथयो इहुवोथयो माटेनिचो तथामाबो जिमणोनजाय कारणके प्रेरककोइनथी तथाकंपेनही केमकेअक्रियठेमाटे तथाकोइपुढेजे सिद्धनेकर्मकेमलागतानथी तेनेकहेठे जे कर्मतोजीवनेअज्ञानथी तथायोगथीलागेठे तेसिद्धनाजीवने अज्ञान तथायोगनथी माटेकर्मलागेनही एचारध्याननोअधिकारकह्यो.

हवेवलीबीजाचारध्यानकहेठे. १ पदस्थ २ पिंरुस्थ ३ रूपस्थ ४ रूपातीत. तेमां पहेलुं पदस्थध्यानकहेठे जेअरिहंतादिक पांचपरमेष्ठीना गुणसंजारे तेनोचितमां ध्यानकरे ते पदस्थध्यान. २ पिंरुके शरीरमांरह्योजे आपणोजीव तेमां अरिहंत सिद्ध आचार्य उपाध्याय अनेसाधुपणानागुण सर्वठे एहवोजेध्यानतेपिंरुस्थध्यान अथवा गुणीनागुणमध्ये एकत्वताउपयोगकरवोतेपिंरुस्थध्यान. ३ रूपमांरह्योथको पणएमारोजीव अरूपी अनंतगुणीठे जेवस्तुनोस्वरूप अतिशयावलंबीथयापडे आत्मानुं रूपएकतापणो एहवो जेध्यान तेरूपस्थध्यान एत्रणध्यानधर्मध्यानमांणवा. ४ निरंजन निर्मल संकटपविकटपरहित अज्जेद एकशुद्धतारूप चिदानंद तत्वामृत असंग अखंरु अनंतगुणपर्यायरूप आत्मस्वरूपनुं ध्यानते रूपातीतध्यानजाणवुं इहांमार्गणागुणगणा नयप्रमाण मतिआदिकज्ञान क्योपशमजाव सर्वठांरुवायोग्यथया एकसिद्धनामूलगुणनेध्यावे ते रूपातीतध्यानजाणवो एटलेमोक्षनुंकारणजेध्यान तेकहुं.

हवेजावनाकहेठे.तेमांधर्मध्याननी चारजावनाकहेठे—१ मैत्रीजावनाते सर्वजीव साथें मित्रतानोजावचितववो सर्वनुंजलुंचाहवुं पणकोइतुं मातुंचितववुंनही सर्वजीवऊपरहितबुद्धिराखवी ते मैत्रीजावना २ गुणवंत अने ज्ञानादिकगुणऊपरें रागते बीजीप्रमोदजावना ३ जेधर्मवंतऊपर राग अनेमिथ्यास्वीऊपर रागनही तेम द्वेषण नही कारणके हिंसकउपरेंपण उच्चमजीवने करुणाऊपजे जोउपदेशकी सारामार्गेआवेतो तेने शुद्धमार्गेआणवो कदाचित्मार्गेनआवे तोपणद्वेषनराखवो केमके ते अजाणठे

एमसमजनुं एहवाजेपरिणाम तेमध्यस्थजावना ४ सर्वजीवने पोतानेतुल्यजाणी दया-
पाळे कोइनेहणेनही तथाजेडुःखी अथवाधर्महीन तेहनाऊपरकरुणा तेनाडुःखटा-
खवानोपरिणाम तथाधर्महीन जीवदेखीने एवोचितवेजे एजीवकिवारें धर्मपामशे
यथार्थआत्मसाधन पामीस्वरूपधर्मेने किवारेंअवलंबशे एवो परिणाम ते चोथी करु-
णाके० दयाजावना. एचारजावनाकही.

१ हवेबारजावनाकहेते. शरीर कुटुंब धन परिवार सर्वविनाशीठे जीवनोमूलधर्म
अविनाशीठे एम चितववुंतेपहेलीअनित्यजावना २ संसारमां मरणसमये जीवनेशरण
राखनारकोइनथी एकधर्मनोशरणठे एवुंचितववुंते बीजीअशरणजावना ३ माराजीवे
संसारमां जमतां सर्वजवकीधाठे एसंसारथी हुंकेवारेंबुटीश एसंसारमारोनथी हुंमो-
क्षमयीहुं एमविचारवुं तेत्रीजीसंसारजावना ४ एमाहरोजीवएकलोठे एकलो आव्यो
एकलोजशे पोतानाकरेळांकर्म एकलोजोगवशे एमचितववुंते चोथी एकत्वजावना ५
आसंसारमां कोइकोइनोनथी एमचितववुंतेपांचमीअन्यत्वजावना ६ आशरीर अपवित्र
मलमूत्रनीखाणठे रोगजरानीजखोठे एशरीरथी हुं न्यारोहुं एमचितववो ते ठछीअशु-
चिजावना ७ रागद्वेषअज्ञान मिथ्यात्वप्रमुख सर्वआश्रवठे एमचितववुं तेसातमी आ-
श्रवजावना ८ ज्ञानध्यानमां वर्चतोजीव नवाकर्मवांधेनही ते आठमी संवरजावना ९
ज्ञानसहित क्रियातेनिर्जारांनुकारणठे तेनवमीनिर्जाराजावना १० चउदराजलोकनुं
स्वरूपविचारवुंते दशमी लोकस्वरूप जावना ११ संसारमांजमताजीवने समकितज्ञा-
ननीप्राप्तपामवीडुर्लजठे अथवा समकेतपाम्योपण चारित्र सर्व विरतिपरिणामरूप
धर्म पामवोडुर्लजठे तेइग्यारमी बोधडुर्लजजावना.

१२ धर्मनाकहेणहारगुरु तथाशुरूआगमनुं सांचलवुं एहवीजोगवाइ मलविदोहेली-
ठे तेवारमीधर्मडुर्लजजावना एटखेवारजावनाकही एचारित्रनुंस्वरूप संपूर्णकब्बुं.

एवोसमकितसहित ज्ञानचारित्र तेमोक्षनुंकारणठे तेनाऊपर जव्यप्राणीयें विशेवें
उद्यमकरवो अनेजोतेवुं ज्ञानचारित्रनहीपळे तोपण श्रेणीकराजानीपेरें सद्दहणा शुरू
राखजो जोसमकेतशुरूठे तोमोक्षनजीकठे समकेतविना ज्ञानध्यान क्रियासर्व निःफ-
लठे एमआगममांकह्योठे ॥ गाथा ॥ जंसकेतकिरइ अहवानसकेइतहयसद्दहइ ॥ सद्-
हमाणोजीवो पावइअयरामरंठाणं ॥ १ ॥ अर्थ ॥ रेजीवतुंकरीशके तोकर अनेजो न
करीशके तोपण जेवोवीतरागेंधर्मकह्यो तेरीतेसद्दहजे सद्दहणाशुरू राखनारजीव अ-
जरामर स्थानक तेमोक्षपदवीपामे.

हवेसमकितनो मार्गकहेते १ जीव २ अजीव ३ पुण्य ४ पाप ५ आश्रव ६ संवर
७ निर्जारा ८ वंध-ए मोक्ष एनवतत्वठे तेमांमोक्षनुंकारणजीवठे अनेसंवर तथानिर्जारा

एवेगुण्डे एटले जीव संवर निर्झरा मोक्ष एचारउपादेयते अनेवीजा पांचहेयते ए-
हवो परिणामतेने समकेतज्ञानकहियें तेसमकेतज्ञानजलोजथाय तिहां अनुयोगद्वार-
मांकहोते ॥ गाथा ॥ नायस्मिगिन्हियद्वये अग्निन्हियवेअश्नअन्नमि ॥ जश्वमेव-
यजो सोजवएसोनउताम ॥ १ ॥ अर्थ ॥ ज्ञानथीबडव्यजाणीने लेवायोग्यहोयतेले
अनेढांरवायोग्यढांके एवोजेउपदेश तेनयउपदेशजाणवो ह्वेसमकेतनी दशरुचिकहेते.

१ निसर्गरुचि तेनिश्चयनयकरी जीवादिनवतत्वजाणे आश्रवत्यागे संवरआदरे वी-
तरागनाकहाजाव जेठडव्य तेडव्य खेत्र काल जावसहितजाणे नामादिचारनिक्षेपा
पोतानी बुद्धिथीजाणे सदहे वीतरागनाजाण्याजाव तेसत्यते एवीसदहणाहोय.

२ उपदेशरुचि नवतत्व तथाठडव्यने गुरुउपदेशथीजाणीसदहेते उपदेशरुचि.

३ आज्ञारुचि ते रागद्वेषमोहजेमनागयाते अज्ञानमित्युंते एहवाअरिहंतदेव ते-
णेजे आज्ञाकही तेनेमानेसदहे तेआज्ञारुचि.

४ सूत्ररुचि ते १ आचारांग २ सुयगमांग ३ ठाणांग ४ समवायांग ५ जगवती ६
ज्ञाताधर्मकथा ७ उपासकदशांग ८ अंतगरुदशांग ९ अनुत्तरोववाश्दशांग १० प्रश्न-
व्याकरण ११ विपाक एङ्गारअंग तथा बारमुंअंगदृष्टीवाद जेमांचउदपूर्वहता तेहम-
णाविहेदगयाते तथा १ उववाश् २ रायपश्रेणी ३ जीवाजिगम ४ पन्नवणा ५ जंबुद्धी-
पपन्नति ६ चंदपन्नति ७ सुरपन्नति ८ कप्पीआ ९ कप्पविमंसिया १० पुप्फिआ ११
पुप्फचुल्लीआ १२ वन्हिदिशा एवारउपांगजाणवा अने १ व्यवहारसूत्र २ वृहत्कल्प
३ दशाश्रुतस्कंध ४ निशीथ ५ महानिशीथ ६ जितकल्प एठेद ग्रंथ तथा १ चौस-
रण २ संथारापयन्नो ३ तंडुलवेयाल्लीया ४ चंदाविजय ५ गणिविजय ६ देविदशुओ
७ वीरशुओ ८ गहाचार ९ जोतिकरंरु १० आयुःपञ्चखाण एदशपयन्नानानाम तथा
१ आवश्यक २ दशवैकालिक ३ उत्तराध्ययन ४ उघनिर्युक्ति एचारमूलसूत्र तथा
१ नंदि २ अनुयोगद्वार एपीस्तालीसआगम तेमूलसूत्र तथा २ निर्युक्ति ३ जाण्य ४
चूर्णि ५ टीका एपंचांगीनावचन जेजीवमाने तथाआगमसांजलवानी तथा जणवा-
नीजेनेषणीचाहनाहोय तेसूत्ररुचिजाणवी.

५ जेजीवगुरुमुखथी एकपदनोअर्थसांजलीने अनेकपदसदहे ते वीजरुचि.

६ अजिगमरुचि ते जेसूत्रसिद्धांत अर्थसहितजाणे अनेअर्थविचार सांजलवानी
घणीचाहनाहोय ते अजिगमरुचि.

७ जे ठडव्यनागुणपर्यायने चारप्रमाण तथासातनये करीजाणे ते विस्ताररुचि.

८ क्रियारुचि ते दर्शन ज्ञान चारित्र तप विनय सुमति मुक्ति बाह्यक्रिया सहित
आत्मधर्मसाथे जेनेरुचिघणीहोय तेक्रियारुचि.

૯ સંકેપરુચિ તે જે અર્થનેજ્ઞાનમાં થોમોકહેથકે ઘણો જાણીને કુમતિમાં પનેનહી જિનમતમાં પ્રતિતમાને તે સંકેપરુચિ.

૧૦ જેપાંચઅસ્તિકાયનુંસ્વરૂપજાણે શ્રુતજ્ઞાનનોસ્વજાવ અંતરંગસત્તાસદ્દેતેધર્મરુચિ-
હવેસમકેતનાઆઠગુણકહેહે ૧ નિસંકા તે જિનાગમમધ્યેસૂક્ષ્મઅર્થકહ્યા તેસાચા
સદ્દે તેમાંસંદેહઆપેનહી તથાસાતત્રયથીપણકરેનહી ૨ નિકંષાગુણ તે પુણ્યરૂ-
પફલનીચાહનાનરાણે કેમકે જિહાંશ્ચા તિહાંકર્મનોબંધહે માટે ૩ નિવિત્તિગિજ્ઞાગુણ
તે શુજશશુજપુજ્જલ એકસરિલાહે તેમાં પુણ્યનાહદયથી શુજયોગ મિદ્યાખુશીયશ્ચ-
હંકારનકરવો તથાપાપનાહદયથી દુઃખસંયોગમિદ્યાદિલગીરથાવુંનહી ૪ અમૂઢહ-
દીગુણ તે જે આગમમાં સૂક્ષ્મનિગોદના તથાહઽવ્યના સૂક્ષ્મવિચારકહ્યાહે તેસાંજ-
લતોથકોમુજાયનહી જેપોતાની ધારણામાંઆવેતેધારીરાણે અનેજેધારણામાં નઆવે
તેનેસદ્દે ૫ અવબુહગુણ જે આપણાજીવમાં અનંતજ્ઞાનાદિકગુણહે તેહુપાવવા
નહી શુરુસત્તાજેવીહે તેવીકહેવી રાગદેષ અજ્ઞાનતેકર્મનીહપાધિહે જીવણહપાધી-
થીન્યારોહે ૬ સ્થિરિકરણગુણ તે આપણાપરિણામ જ્ઞાનમાંસ્થિરકરવા ઋગાવવા
નહી અથવાકોશ્તવ્યપ્રાણીધર્મથીપરુતોહોય તેને સાહ્યદેહહપદેશઆપીસ્થિરકરવો ૭
વાત્સલ્યતાગુણ તે જેનીસાથે જ્ઞાન ધ્યાન તપ પશ્ચિમણો ખેલોકરતા હોશ્યે અ-
નેસદ્દેહાપણેકજહોય તેઆપણોસાધર્મિજાણે તેનીજત્તિકરવી અથવા સર્વજી-
વનાજ્ઞાનાદિગુણ આપણાસમાનહે માટે સર્વજીવહપરદયાકરવી અથવાબીજાજીવનાપણ
આપણાતુલ્યજ્ઞાનાદિગુણહે તેજીવને પોષવાયોગ્યજ્ઞાનધ્યાનનોઘણોઅન્યાસ કરાવે ૮
પ્રજાવકગુણ તે જગવંતનાધર્મનીપ્રજાવનામહિમાકરવી અથવા પોતાનેજ્ઞાનાદિણવ-
ધારવા દાન શીલ તપ જાવ પૂજા કરીઘણીમહિમાકરવી એસમકિતનાઆઠગુણ.

હવેસમકેતનાપાંચઞૂષણકહેહે ૧ હપશમજાવઞૂષણ તે વિવેકીપ્રાણીપ્રાર્યેકષાય
નકરે અનેજોકેદાચિત્કષાયકરેતોપણ તરતમનનેપાઠોવાહે ૨ આસ્તાઞૂષણ તેજ-
ગવંતના વચનહપરશુરુપ્રતિતરાણે જગવંતેજેમઆગમમાં આજ્ઞાકરીતેમસદ્દે ૩ દ-
યાજાવઞૂષણ તે સર્વજીવ પોતાનાસરિલાજાણીદયાપાલવી ૪ સંવેગઞૂષણ જે સં-
સારથી તથાધનથી શરીરથી હદાસીપણોરાણવો ૫ નિરવેદ્યઞૂષણ તે ઇંદ્રિયના સુ-
ખજીવેંઅનંતિવારજોગવ્યા પણતેદુઃખનાકારણહે એકચિદાનંદમોક્ષમયી અતીંદ્રિયસુ-
ખનેઆપણાકરીજાણે ૬ સમકેતનાપાંચઞૂષણકહ્યા.

હવેહઆયતનકહેહે ૧ નિશ્ચયકુરુતેજગવંતનાવચનનાલોટાઅર્થકરે લોટીપરુપ-
ણાકરે ૨ વ્યવહારકુરુ તે યોગી સંન્યાસી બ્રાહ્મણ અને આચારહીન વેષધારી ય-
તિ તેપણલોરવા ૩ નિશ્ચયકુદેવ તે જિણેશ્રીવીતરાગદેવનુંસ્વરૂપનથીજાણું ૪ વ્યવહાર

कुदेव ते जेसरागीदेव कृष्ण माहादेव खेत्रपाल देवी पितरप्रमुख तेपणढोरुवा ५ निश्चे-
थीकुधर्मते जेएकांतमार्ग बाह्यकरणीकपरराच्याठे अंतरंगज्ञाननथीउलख्योते ६ व्यव-
हारकुधर्म ते पारकाअन्यदर्शनीनामतसर्वठांरुवा एटले कुदेव कुरु तथा कुधर्मने ठोकी
शुरूदेव गुरुतथाधर्मसद्दे तेसमकेतनी सद्दहणाजाणवी समकेतनालक्षण पन्नवणासूत्रथी
कहेठे गाथा ॥ परमठंसंथवोवासुदिष्ठपरत्तसेवणावावि ॥ वावन्नकुदंसणा वज्राणायसमी
त्तसद्दहणा ॥ १ ॥ अर्थ ॥ परमार्थ ठडव्य नवतत्त्वनागुणपर्याय मोक्षनुंस्वरूप एटले जे
परमार्थसूक्ष्मअर्थठे तेजाणवानोघणोपरचोकरे अथवाजाणवानीघणीचाहनाराखे अने
सुदिष्ठके० जळीरीतिदीठाजाण्याठे परमार्थठडव्यमोक्षमार्गजेणे एहवागुरुनीसेवाकरे
एटलेज्ञानीगुरुधारवा अने वावन्नके० जिनमतितयतिनामधरावीने जेखेत्रपालप्रमुखने
समकितविनामाने एवागुरुनोसंगवजें अनेकुदर्शनी जेअन्यमतितेनोसंगनकरे एवाजेप-
रिणामतेसमकितनीसद्दहणाजाणवी विरयासासज्जाठ कषायहीणामहवयधरावि ॥ स-
म्मदिष्ठिविहुणा कयाविमुस्कंनपावंति ॥१॥ अर्थ ॥ जेसावद्यआरंजथीविरम्याठेक्रोधादि
आचारकषायजीत्याठे अनेशुरूपांचमहाव्रतपाखेठेपणसमकेतविनाठेतेजीवमोक्षपामेनही

हवेसमकिततेसीवस्तुठे तेविषेगाथाकहेठे गाथा ॥ नयजंगमपाणेहिं जो अप्पासा-
यवायजावेणं ॥ जाणइमोखसरूखं सम्मादिष्ठिउसोनेऊ ॥ ३ ॥ अर्थ ॥ नय तथा
जंगेकरी तथाप्रमाणेकरी जेपोतानाआत्मानेजाणे उलखे स्याद्वादआठपदेजाणे अने
एमस्याद्वादपणेमोक्षनिकर्मावस्थानेपणजाणे परवस्तुने हेयजाणे जीवगुणउपादेयजा-
णे तेने समकेति जाणवो.

हवेजीवस्वरूपध्यानकरवाने गाथाकहेठे ॥ अहंमिक्कोखलुसुद्धो निम्ममठंनानंदसण
समग्गो ॥ तम्मिदिष्ठतच्चित्तो सवेएएखयंनेमि ॥ ४ ॥ अर्थ ॥ ज्ञानीजीव एहवुं ध्या-
नकरे के हुंपकहुं परपुजलथीन्यारोहुं निश्चैनयकरीशुरूहुं अज्ञानमलथीन्यारोहुं निर्म-
लहुं ममताथीरहितहुं ज्ञानदर्शनथीजखोहुं हुंमाराज्ञानस्वभावसहितहुं हुंमारागुण-
मांरह्योहुं चेतनागुणतेमाहारीसत्ताठे हुंमाराआत्मस्वरूपनेध्यावतो सर्वकर्मक्षयकरहुं
॥ गाथा ॥ निरंजणंनिकलअयल देवअणाइअणइअणात्तं ॥ चेयणलक्षणसिद्धसम प-
रमप्पासिवसंतं ॥ ५ ॥ अर्थ ॥ कर्मअंजनथीरहित निरंजनहुं कलंकरहितहुं अयल
के० पोतानास्वरूपथीकिवारेचलायमानथाऊंनही परमदेवहुं जेनीआदिनथी तथा जेनो
अंतनथी चेतनालक्षणहुं सिद्धसमानहुं संतसत्तामयीहुं गाथा ॥ जीवादिसद्दहणं सम्म-
त्तंपसअधिगमोनाणं ॥ तथेवसयारमणं चरणंसोडुमुक्कपहो ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जीवादिकठडव्यजेवाठे तेवासद्दहवा तेसमकेत अनेठडव्यजेवाठे तेह्वा गु-
णपर्याय सहितजाणे तेज्ञानजाणवुं तेठडव्यजाणीनेठांने अजीवनेठांने अने जीवना

स्वगुणमां स्थिरथयीनेरमे तेचारित्रकहियें षड्ज्ञानदर्शनचारित्र शुद्धरत्नत्रयी तेमोक्षनो
मार्गते माटे षड्ज्ञानदर्शनचारित्रनो घणोयत्नकरवो षड्ज्ञानत्रयीपामीनेप्रमादकरवोनही
तिहानिश्चयव्यवहारनीगाथा ॥ नञ्चियमगोमुखो ववहारोपुन्नकारणोबुचो ॥ पढमोसंव-
रवो आसवहेउतउबीउ ॥ ५ ॥

अर्थ निश्चैनयनोमार्ग ज्ञानसत्तारूप ते मोक्षनुंकारणते षट्खेमोक्षते अनेव्यवहार
क्रियानय ते पुण्यनुंकारणकह्यो पहेलो निश्चैनयसंवरते अनेनिश्चैसंवरनिश्चैनय तेएकजते
जुदानथी वीजोव्यवहारनय तेआश्रव नवाकर्मखेवानोहेतुते षट्खेजुजपुण्यकर्मनो आ-
श्रवथायते अनेअशुजव्यवहारें अशुजकर्मनोआश्रवथायते कोइ पुढेजे व्यवहारनय
आश्रवनुंकारणते तो अमेव्यवहारनहीआदरसुं एकनिश्चैमार्ग आदरसुं तेनेउत्तर
कहेते ॥ गाथा ॥ जइजिणमयंपवज्जइ तामाववहारनस्थिएसुयइ ॥ एकेणविणातिथं
विज्जइअखेणउतच्च ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ अहोचव्यग्राणी जोतमनेजिनमतनी चाहनाते अनेजो तुमेजिनमतने इछो-
बो मोक्षनेचाहोबो तोनिश्चैनय अनेव्यवहारनय ठांफशोनही षट्खेबेहुनयमानजो व्य-
वहारनयचालजो अनेनिश्चैनयसइइजो जोतुमेव्यवहारनयउथापशो तोजिनशासनना
तीर्थनोउछेदथाशे जेणेव्यवहारनय नमान्यो तेणे गुरुवंदना जिनचक्ति तप पच्चस्काण
सर्वनमान्या एम जेणेआचारउथाप्यो तेणे निमित्तकारणउथाप्योअनेनिमित्तकारणवि-
ना एकलो उपादानकारण तेसिरूनथाय माटे निमित्तकारणरूप व्यवहारनय जरुरमा-
नवुं अनेजो एकलोव्यवहारनय मानियें तोनिश्चैनय उलख्याविना तत्वनुंस्वरूप
जाणुंजायनही माटेतत्वमार्ग अनेमोक्षमार्ग तेनिश्चैनयविना पामियेंनही अनेतत्व-
ज्ञानविना मोक्षनथी षट्खेनिश्चैविना व्यवहारनिःफलते अनेनिश्चैसहित व्यवहार ते
प्रमाणते तेनोदृष्टांत जेमसोनानाआभूषणमां उपधातु अथवाकिणजोमिळ्योहोय तेपण
उंचासोनानेजावेंलेइ राखियेंढैयें अनेजोतेकिणजो तथासोनजुंकरियें तो सहुकोइसो-
नानेले पण कोइकिणजो जेकुधातु तेळीयेनही तेम निश्चैनय सोनासमानते माटेनिश्चै
नयसहित सर्वजलाते अनेनिश्चैनयविना सर्वअखेखेते माटेआगममां निश्चैव्यवहार
रूप मोक्षमार्गते तेकह्यो.

वलीशरीररूपर मोहकरेनही तेविषे ॥ गाथा ॥ छिज्जोजिज्जोजायखउ जोई हमे-
हुशरीर ॥ अप्पाजावेनिम्मखो जंपावंजवतीरं ॥ ७ ॥ अर्थ ॥ चव्यग्राणीएमचितवेजे
एशरीर ठीजजाउं जिजजाउं क्षयथइजाउं विणशीजाउं एमाहारं शरीरपुजलीक ते प-
रवस्तुते तेएकदीवसेंमूकबुंते माटे रेप्राणी तुंआपणीआत्मानेनिर्मलपणेध्यावतो संसारथी
तरीनेकांठोपामीश ॥ गाथा ॥ एहिजअप्पासोपरमप्पा कम्मविसेसोईजायोजप्पा ॥

इयमेदेवज्ञाजुसोपरमप्पा बहुतुह्येअप्पोअप्पा ॥ १० ॥ अर्थ ॥ अहोज्ञव्यजीव एहीज आपणोआत्माळे तेशुरूब्रह्मते पणकर्मनेवशपड्यो जन्ममरणकरेते पणएशरीरमां जेजीवते तेदेवते परमात्माळे माटेतुमे आपणोआत्माध्यावो तरणतारणजिहाज एआपणो आत्माजते एमश्रीहेमाचार्ये वीतरागस्तोत्रमांकह्याळे यःपरात्मापरंज्योतिः परमःपरमेष्ठिनां ॥ आदित्यवर्णोत्तमसःपरस्तादामनंतियं ॥ १ ॥ सर्वेयेनोदमूढ्यंत समूलाःक्लेशपादपाश्यादि ॥ अर्थ ॥ परमात्माळे परमज्योतिळे पंचपरमेष्ठीथी पणअधिकपूज्यते केमकेपंचपरमेष्ठीतो मोक्षमार्गेनादेखारुनाराळे पणमोक्षमांजवावालोतो आपणोजीवते अज्ञाननो मिटावनारते सर्वकर्मक्लेशनो खपावनारते एवो आत्माध्यावो एहिजपरमश्रेयनुंकारणते शुरुतेपरमनिर्मलते एहवोआत्माजपादेय जाणीसद्दे अनेजेवोपोताथी निरवाह्याय तेवोत्यागवैरागमांप्रवर्त्ते एटळे धन तेपरवस्तुजाणी सुपात्रनेदानआपे अनेइंद्रियनाविकारते कर्मबंधनाकारणजाणीपरिहरे शीलपाळे जेआहारते तेपुज्लीक परवस्तुते शरीरपुष्टीनुंकारणते अनेशरीरपुष्टकीधाथी इंद्रियोनाविषयनोपोषथाय माटे तेपरखजावते अज्ञान संसारनुंकारणते माटेआहारनोत्यागकरवो तेनेतपकहियें तथा पूजाते जेश्रीअरिहंतदेवें मोक्षमार्गेजपदेश्यो तेआपणेजाणो माटेआपणाजपकारीते तेजपकारीनी बहुमानसहित जक्तिकरियें माटेश्रीअरिहंत देवाधिदेवनी पूजाकरवी एम दान शील तप पूजा सर्व जीव अजीवनुंस्वरूप उलख्याविनाजेकरनुं तेपुण्यरूप इंद्रियमुखनुंकारणते अनेजे जीवनेजपादेयकरी वांढाविनाकरणीकरेते तेनिर्झारानुंकारणते एमदयापण श्रीजगवतीसूत्रमां सातावेदनीकर्मनुं कारणते एटळे सम्यक्ज्ञानीने सर्वकरणीतेनिर्झारारूपते अनेज्ञानविना सर्वकरणी बंधनुंकारणते माटेज्ञाननो घणोअन्यासकरजो एजगवतेंसीखामणदीधीते.

तथाज्ञाननुंकारण श्रुतज्ञानते तेनोघणोजावराखजो श्रीगणांगमां तथा उत्तराध्ययनमां तथाजगवतीमां १ वाचना २ पठना ३ परावर्त्तना ४ अनुप्रेक्षा ५ धर्मकथा ए सिध्दाय जणवा गुणवानुंफल मोक्षकह्योते सिध्दायकरवाथी ज्ञानावरणी कर्मखपावे केमके वाचनाथी तीर्थधर्मप्रवर्त्ते महानिर्झाराथाय पुठवाथी सूत्रतथा अर्थशुरुथाय मिथ्यात्वमोहनीयखपावे तेजेमजेम अर्थविचारपूते तेमतेमसमकितनिर्मलथायअने अनुप्रेक्षाते अर्थविचारतां सातकर्मनीस्थितिना रसपातलाकरे अनंतो संसारखपावीने पातलोकरे तथा श्रुतज्ञाननी आराधनाथी अज्ञानमिटे एवाफल कहाते.

माटे वांचवा तथा जणवानो घणोज्यमकरवो केमके आजपांचमाआरामां कोइ केवलीनथी तथा मनपर्यवज्ञानी अनेअवधिज्ञानीपणनथी एकमात्रश्रुतज्ञान तेहिजआगमनो आराधकते यतः कञ्चअम्हारिसापाणी दुसमादोसदूस्तिया ॥ हायणाहाकहंहुंता

नहुंतोजइजिणागमो ॥ १ ॥ अर्थ ॥ हेजगवंत अमसरिखाप्राणीनी शीगतिथात जे
 अमेंआहुसमपंचमकालमां अवतारलीधो हाइतिखेदे अमेअनाथ हुं जो जिनराजना
 कहेला आगमनहोत तोआजसुंथात एटले आजआगमनोजआधारठे माटेआगम
 अने आगमधर जे बहुश्रुत तेनोघणोविनयकरवो आगममांविनयनुंफल तेसांजलहुं
 अनेसांजलवानुं फलज्ञानठे ज्ञाननुंफलमोदठे एमआगम सांजलीखेवायोग्यखेजो अ-
 योग्यठांरुजो सहइणाशुक्रराखजो सहइणाते मोदनुंमूलठे एइंद्रियसुखतोआजीवें अ-
 नंतिवारपाम्याठे एह्वी जाति जन्म योनी कोइरही नथी जेआपणाजीवेनहीकरीहोय
 एजीवने संसारमांजमतां अनंतापुजल परावर्त्तनथया पणधर्मनी जोगवायीमलीनही
 तोहवेमनुष्यजव आवककुल निरोगशरीर पंचेंद्रीप्रगट बुद्धिनिर्मल एटलासंयोगमल्या
 वलीश्रीवीतरागनीवाणीनाकेहेनारा शुरु गुरुनी जोगवाइपामीने अहोजव्यलोको तु-
 मेधर्मनेविषे विशेषउद्यमकरजो फिरिशीएवीजोगवाइ मिलवीडुर्लजठे माटेप्रमादकर-
 शोनही एशरीर धन कुटुंब आयुष्य सर्व चंचलठे क्षणक्षणठीजेठे माटे पांचसमवाय-
 कारणमल्या मोदरूपकार्य सिरुकरवुं तेपंचसमवायनानामकहेते १ काल २ स्वजाव ३
 नियत ४ पूर्वकृत ५ पुरुषाकार एपांचसमवायमाने तेसमकेतिठे एमांपकसमवाय उ-
 ङापे तेहनेमिथ्यात्वीकहियें एम सम्मतिसूत्रमां कळोठे गाथा ॥ कालोसहानियइ पु-
 ष्कयंपुरिषकारणेपंच ॥ समवाएसमत्तं एगंतेहोयमिळत्त ॥ १ ॥

अर्थ ॥ कालखब्धिविना मोदरूपकार्य सिरुथायनही एटलेकालसर्वनुंकारणठे जे
 कालें जेकार्यथवानोहोय तेकार्यतेकालेंथाय एकालसमवाय अंगीकारकरीकळो इहां
 कोइपुठेजे अजव्यजीव मोदकेमजतानथी तेनेउत्तरजे अजव्यनेकालमळे पण अज-
 व्यमांस्वजावनथी तेथीमोदजायनही केमके कालस्वजाव एवेकारणजोइये तेवारेंफ-
 रिपुब्धुंजे जव्यजीवमांतो मोदजवानोस्वजावठे तोसर्वजव्य केममोदजतानथी तेने
 उत्तर जे नियतकेननिश्चैसमकितगुणजागे तेवारेंमोदपामे एटलेकाल स्वजाव नियतए
 त्रणकारणमान्या तेवारेंफरिपुब्धुं जे समकितआदिकारणतो श्रेणीकराजानेहता तो
 मोदकेमनथयो तेनेउत्तर जे पूर्वकृतकर्मघणाहता अथवापुरुषाकार तेउद्यमकखोनही
 फरीपुब्धुंजे शाहीजडप्रमुखें तो उद्यमघणोकीधो तेनुंउत्तरजे तेमनापूर्वकृत शुजकर्म
 खप्यानहता माटेपांचसमवाय मिळ्याकार्यनीसिरुथाय तेवारेंफरिपुब्धुंजे मरुदेवामाताने
 तोचारकारणमिळ्या पणपांचमो पुरुषाकारउद्यम कांइकीधोनही तेनेउत्तर जे क्षपकश्रेणी
 चढवानो शुक्लध्यानरूप उद्यमकीधोठे माटे पांचसमवायमीळ्या मोदरूपकार्य सिरुथाय.

जेवारें केवलज्ञानेकरीसर्वजव्य जेमरह्याठे तेमदेखे एटले आकाशजव्य लोकालो-
 कप्रमाणठे तेमांअलोकमां धीजुंजव्यकोइनथी लोकाकाशनाएकेकप्रदेशे धर्मास्तिकाय

अधर्मास्तिकायनो एकेकप्रदेशरह्योते तथा अनंताजीवना अनंताप्रदेशरह्याते अनंतापु-
जलपरमाणुरह्याते कालनोसमय सर्वत्रवर्तते.

हवे षड्रव्यनीफरशनाकहेते धर्मास्तिकायना एक प्रदेशे धर्मास्तिकायना षड्रदेश
फरस्याते तेआवीरीते के चारदिशीनाचार अनेपांचमोनीचे ठळोऊपर एठप्रदेशफर-
स्याते तथा एकमूलपोतेंप्रदेश एमसातप्रदेशनो संबंधते अनेधर्मास्तिकायना एकप्रदे-
शने आकाशद्रव्य तथा अधर्मास्तिकायना सातसातप्रदेश फरशेते तेएकमूलनाप्रदे-
शने बीजाद्रव्यनो मूलनोप्रदेशफरशे माटे सातप्रदेशनीफरशनाते अनेधर्मास्तिकायना
एकप्रदेशें जीवपुजलना अनंताप्रदेशनी फरसनाते अनेलोकनेअंतेजे धर्मास्तिकायना
प्रदेशते तेने आकाशनीफरसनातो षड्दिशीनीते अनेएकमूलप्रदेशसुद्धां सातप्रदेशनी
फरसनाते अनेबीजाद्रव्यनी ऋणदिशीनीफरसनाते एमसर्वद्रव्यनीफरशनाते अने
आकाशशी धर्म अधर्मनीअवगाहना सूक्ष्मते धर्मअधर्मद्रव्यथीजीवनीअवगाहना सूक्ष्म
ते जीवथी पुजलनी अवगाहना सूक्ष्म ते.

एमषड्रव्यना गुणपर्याय सामान्यस्वजाव ११ ते अनेविशेषस्वजावदशते तेथ्रीकेवली
जगवंत ज्ञानथीजाणे दर्शनथीदेखे तेइग्यारसामान्यस्वजावकहेते १ अस्तिस्वजाव २
नास्तिस्वजाव ३ नित्यस्वजाव ४ अनित्यस्वजाव ५ एकस्वजाव ६ अनेकस्वजाव ७ जे-
दस्वजाव ८ अजेदस्वजाव ९ जव्यस्वजाव १० अजव्यस्वजाव ११ परमस्वजाव एइ-
ग्यारसामान्यजाव सर्वद्रव्यमांते एसामान्यउपयोग दर्शनगुणथीदेखे हवेदशविशेषस्व-
जावकहेते १ चेतनस्वजाव २ अचेतनस्वजाव ३ मूर्तिस्वजाव ४ अमूर्तिस्वजाव ५ ए-
कप्रदेशस्वजाव ६ अनेकप्रदेशस्वजाव ७ शुद्धस्वजाव ८ अशुद्धस्वजाव ९ विजावस्व-
जाव १० उपचरितस्वजाव एदशविशेषस्वजाव तेकोइकद्रव्यमांकोइकस्वजावते कोइक
द्रव्यमांकोइकस्वजावनथी एज्ञानथीजाणे एटलेसिद्धजगवानलोकाळोक सर्वे ज्ञानोप-
योगथीजाणीरह्याते दर्शनोपयोगथीदेखीरह्याते एह्वाअनंतगुणीअरूपी सिद्धजगवानते
तेसमान पोतानीआत्मानेजाणे उपादेयकरीध्यावे तेसमकेत जाणवो.

॥ दोहा ॥

अष्टकर्मवनदाहके ॥ जएसिद्धजिनचंद ॥ तासमजोअप्पागणे ॥ वंदेताकोइंद ॥१॥
कर्मरोगउपधसमी ॥ ग्यानसुधारसवृष्टी ॥ शिवसुखामृतसरोवरी ॥ जयजयसम्यक्ह-
ष्टी ॥ २॥ एहिजसदगुरुक्षीखते ॥ एहिजशिवपुरमाग ॥ लेजोंनिजग्यानादिगुण ॥ क-
रजोपरगुणत्याग ॥ ३ ॥ ग्यानवृक्षसेवोजविक ॥ चारित्रसमकेतमूल ॥ अमरअगमपद
फललहो ॥ जिनवरपदवीफूल ॥ ४ ॥ संवतसत्तरडिहुत्तरे ॥ मनशुद्धफागुणमास ॥ मोटे
कोटमरोटमे ॥ वसतांसुखचोमास ॥ ५ ॥ सुविहितखरतरगढसुधिर ॥ युगवरजिनचं-

दसूर ॥ पुण्यप्रधानप्रधानगुण ॥ पाठकगुणैपंकूर ॥ ६ ॥ तासशिष्यपाठक प्रवर ॥ सुम-
 तिसारगुणवंत ॥ सकलशास्त्रज्ञायकगुणी ॥ साधुरंगजसवंत ॥ ७ ॥ तासशिष्यपाठक-
 विबुध ॥ जिनमतपरमतजाण ॥ जविककमलप्रतिबोधवा ॥ राजसागरगुरुजाण ॥ ८ ॥
 ग्यानधर्मपाठकप्रवर ॥ शमदमगुणेश्रगाह ॥ राजहंसगुरुगुरुसक्ति ॥ सहजगकरेसराह
 ॥ ९ ॥ तासशिष्यआगमरुचि ॥ जैनधर्मकोदास ॥ देवचंदआनंदमें ॥ कीनोग्रंथप्रकाश
 ॥ १० ॥ आगमसारोद्धारएह ॥ प्राकृतसंस्कृतरूप ॥ ग्रंथकीयोदेवचंदमुनी ॥ ग्याना-
 मृतरसकूप ॥ ११ ॥ कस्योश्हांसदायश्रुति ॥ दुर्गदासशुजचिच ॥ समजावननिजमित्रकुं
 ॥ कीनोग्रंथपविच ॥ १२ ॥ धर्ममित्रजिनधर्मरतन ॥ जविजनसमकितवंत ॥ शुद्धअ-
 मरपदलखण ॥ ग्रंथकियोगुणवंत ॥ १३ ॥ तत्वग्यानमयग्रंथयह ॥ जोवेवालाबोध ॥
 निजपरसत्तासबखिले श्रोताखहेप्रबोध ॥ १४ ॥ ताकारणदेवचंद मुनी ॥ कीनोआगम-
 ग्रंथ ॥ जणसेगुणसेजेजविक ॥ लहेशेतेशिवपंथ ॥ १५ ॥ कथकशुद्धश्रोतारुची मिलजोएह
 संयोग ॥ तत्वग्यानअद्वासहित ॥ बलीकायनिरोग ॥ १६ ॥ परमागमसुराचजो ॥ लहे-
 सोपरमानंद ॥ धर्मरागगुरुधर्मसौ ॥ धरजोएसुखकंद ॥ १७ ॥ ग्रंथकीउमनरंगसौ ॥ सि-
 तपखफागुणमास ॥ जोमवारअरुतिजतिथि ॥ सफलफलीमनआस ॥ १८ ॥

आआगमसारमां पेज १३७ नी लेन १८ मीमध्ये चउदराजलोकनोखंधलोकाकाश
 सादिसांतठे तेआवीरीतेंजे लोकनामध्यजागेंआठरुचकप्रदेशथी मांडीनेसादिजेहिं
 चउदराजलोकनोअंतआवे तिहांसांत तथा चउदराजलोकनोठेलोप्रदेशमूकीनेपठेअ-
 लोकनीआदिलेवी पणअलोकनोअंततनी माटेसादिअनंतकळुंठे.

तथापेज १४४ नीआठमीलेनमां श्रीजगवतीसुत्रमांसुतबोखलुपढमो बीउनिज्जुचि
 मिसउजणिउ ॥ इत्तोतईयणुउंगो नाणुल्लाउजिणवरेहिं ॥ एवीरीतेआगमसारनी जूदी
 जूदीत्रणप्रतोमां लखुंहुतुंमाटेमेंपण तेमजलखुंठे पणबीजाघणाठेकाणे एजगवतीनी
 साखदीधीठे तिहांतो सुतबोखलुपढमो बीउनिज्जुचिमिसउजणिउ तइउयनिर विसेसो
 एसविहिहोइअणुउंगे ॥ एवोपाठठे तेखरोजणायठे पठेबहुश्रुतकहेतेखरं.

॥ इति श्री आगमसारोद्धारग्रंथः समाप्तः ॥

॥ श्रीपरमगुरुभ्योनमः ॥

अथश्रीदेवचंद्रजीकृतनयचक्रसारनुबालाबोधक्षिरव्यते

॥ मंगलाचरण ॥

प्राणम्यपरमब्रह्मशुद्धानंदरसास्पदं ॥ वीरंसिद्धार्थराजेंजनंदनंलो
कनंदनं ॥ १ ॥ नत्वासुधर्मस्वाम्यादिसंधंसद्वाचकान्वरं ॥ स्वगुरून्
दीपचंदाख्यपाठकान्श्रुतपाठकान् ॥ नयचक्रस्यशब्दार्थकथनं
लोकजाषया ॥ क्रियतेबालबोधार्थं सम्यङ्मार्गविशुद्धये ॥ ३ ॥

प्रशस्ति

श्रीजिनागमनेविषे १ द्रव्यानुयोग २ चरणकरणानुयोग ३ गणितानुयोग ४ धर्मक-
थानुयोग एचारानुयोगकक्षाते तेषां उद्रव्य अने नवतत्त्व तेनागुणपर्याय स्वजावपरि-
णमननेजाणुं तेद्रव्यानुयोग एवं पंचास्तिकायनुं स्वरूपकथनरूपते तेपंचास्तिकायम-
ध्ये एकआत्मानामेअस्तिकायद्रव्यते तेआत्माअनंताते तेनामूलबेजेद ते तेषां एकसि-
द्धनिष्पन्न सर्वकर्मावरणदोषरहित संपूर्णकेवलज्ञान केवलदर्शनादिगुणप्रगटरूप अखंड
अमल अव्याबाधानंदमयी लोकनेअंतेविराजमान स्वरूपजोगी तेसिद्धजीवकहियें ते
सिद्धतासर्वआत्मानो मूलधर्मते तेसिद्धतानीईहाकरवाने सिद्धजगवंतनो यथार्थसिद्ध-
पणो उल्लखीने निष्पन्नसिद्धनोबहुमानकरवो अनेपोते पोतानीजुले अशुद्धचेतनपणे
परिणमतां बांध्यां जे ज्ञानावरणादिकर्म तेटालीने पोतानी संपूर्णसिद्धतानी रुचि कर-
वी एहीजहितशिक्षाते.

वल्लीबीजोजेद संसारीजीवोनोते तेजेणे आत्मप्रदेशें स्वकर्त्तापणे कर्मपुजलनेग्रहा
जेनेकर्मपुजलनोलोल्लीजावते तेमिथ्यात्व गुणगुणानीमांसीने अयोगीकेवली गुणगु-
णाना चरमसमयपर्यंत सर्वसंसारीजीवकहियें तेनावल्लीवेजेदते एकअयोगी बीजास-
योगी तेसयोगीनावेजेद एकसयोगीकेवली बीजासयोगीउद्रव्य उद्रव्यनावेजेद एक-
अमोही बीजासमोही समोहीनावेजेद एकअनुदितमोही बीजाउदितमोही उदित-
मोहीनावेजेद एकसूक्ष्ममोही बीजाबादरमोही बादरमोहीनावेजेद एकश्रेणीवंत बीजा
श्रेणीरहित श्रेणीरहितनावेजेद एक संयमीविरति बीजाअविरति अविरतीनावल्लीवे-
जेद एकसमकेति बीजामिथ्यात्वी मिथ्यात्विनावेजेद एकग्रंथिजेदी बीजाग्रंथिअजेदि
ग्रंथिअजेदिनावेजेद एकजव्य बीजाअजव्य तेषां अजव्यजीवोनुं तो दसजएवोहोय जे

श्रुतश्चन्यासपणकरे तथा द्रव्यधीपंचमहाव्रतश्चादरे पणश्चात्मधर्मनायथार्थं श्रद्धाविना पेहेलो गुणठाणो किवारे मूके नही माटे ए जीवो तेसिद्धपद पामवाने योग्य नही तेअजव्यचोयेअनंतते.

बीजाजव्य तेजेसिद्धपणानेयोग्यते जेनेकारणयोगमिले पलटणपामे तेजव्यजीवो अजव्यधीअनंतगुणाते तेमध्येकेइकजव्यसामग्रीयोगपामी ग्रंथिजेदकरीने समकितपामे अनेकेटलाएकजव्यतो सामग्रीनेअजावें समकितपामेजनही उक्तंचविशेषणवत्यां सामग्रीअजावाळ ववहारराशिअप्यवेशाळ ॥ जवावितेअणंता जेसिद्धसुहंनपावति ॥ १ ॥

पणतेजव्यजीवोमां योग्यताधर्म ठतोडे तेमाटे जव्यकहियें जेजीवमिथ्यात्वतजीने शुरुयथार्थ आत्मपण्येव्यापकरह्यो तेजमारोधर्म अनेजेधीते आत्मसत्तागतधर्मप्रगटे ते साधनधर्मबेजेदेंडे एकवायणापुठणादि वंदननमनादि पक्खिहेइणप्रमाज्जादि जेटलीयोगप्रवृत्तिते सर्वद्रव्यधी साधनधर्मकहियें तेजावधर्म प्रगटकरवाने जेकरे तेनेकारणरूप ते द्रव्यतेजेजावनुंकारण कारयासेदवं इतिआगमवचनात् ॥

अनेजेउपयोगादि पोतानाक्योपशमजावें प्रगट्याजे ज्ञानवीर्यादिगुण तेपुजलानुयायीपणाधीटाळीने शुरुगुणीजेश्रीअरिहंत सिद्धादिक तेनाशुरुगुणने अनुयायी करवा अथवाआत्मस्वरूप अनंतगुणपर्यारूपतेने अनुयायीकरवा तेजावधीसाधनधर्म जाणवो एआत्मानीपजाववानो उपायते.

जिहांलगेआत्मानुंशुरुस्वरूप चिदानंदधन तेसाध्यमानधी अनेपुजलसुखनीआशायें विष गरल अन्योन्य अनुष्ठान जेकरवुं ते संसारहेतुते माटे साध्यसापेक्षपण्येस्याद्वादश्रद्धायें साधनकरवुं एहिजमार्गते अने एमार्गनीजे प्रतितरुचि ते सम्यक्तकहियें तेसम्यक्तग्रंथिजेदकखोपामियें तेग्रंथिजेदतो त्रणकरणकरेतोजे ते त्रणकरणजीवकरे तेवारेंसम्यक्तदर्शनपामे तेत्रणकरणमां पेहेलुंयथाप्रवृत्तिकरण बीजुंअपूर्वकरण त्रीजुंअनिवृत्तिकरण एकरणसर्व संज्ञीपचेंडीकरे तेमां प्रयमयथा प्रवृत्तिकरणतेजव्य तथाअजव्य पणकरे कोईकजीवअनंतिवारकरे तेयथाप्रवृत्तिकरणनुं स्वरूपलखियेंढैये.

सर्वकर्मनी उत्कृष्टस्थितिना बांधनारजीवने संक्लेशघणोडेमाटे यथाप्रवृत्तिकरणकरेनही उक्तंचविशेषावश्यके उक्तोसंठिनलप्रइ जयणाएएसुपुवळझाए ॥ सवजइअगिसु विन लप्रइंजेणपुवपक्खिन्नो ॥ १ ॥ माटेकर्मनी उत्कृष्टस्थितिनो बांधनारजीव ते चारसामायकनोलाजनपामेअनेजेजीवसातकर्मनी जघन्यस्थिति बांधे तेजीवतोशुणवंतजजे एरीतठेमाटेजेवारेंएककोकाकोकीसागरोपम पट्योपमने असंख्यातमंजागेउणी स्थिति बांधतोहोय तेयथाप्रवृत्तिकरणकरे जेजीवकर्मक्षपणारूपशक्तिपाम्योनहतो तेशक्तिबाम्योतेनेयथाप्रवृत्तिकरणकहियें उक्तंचजाव्ये येनअनादिसंसिद्धप्रकारेण प्रवृत्तंकर्मक्षप-

णांक्रियते अनेनेतिकरणं जीवपरिणामएवउच्यते अनादिकात्मात्कर्मक्षपणप्रवृत्तावध्य वसायविशेषो यथाप्रवृत्तिकरणमित्यर्थः

क्षयोपशमीचेतनावीर्यं जेसंसारनी असारताजाणे संसार दुःखरूपकरीजाणे तेथी परिग्रहशरीरशीखरे उद्देगेंउदासीनता परिणामेकरीसातकर्मनीस्थिति अनेककोनाको-
नीनाथोकना असंख्याताजे सचामांहुता तेखपावे ने कांश्कउणी एकाकोडाकोडीराखे
एयथाप्रवृत्तिकरण आत्माअनंतितवारकरे पणग्रंथिजेदकरीशकेनही एकरण तेगिरिन-
दीनेविचें आव्युं पाषाणते घंचनाघोलनारूप चालवेकरीने जेमसहेजे सुंहाळो थाय
अने कोश्कआकारपकडे तेमजन्ममरणादिदुःखनेउद्देगें अनाजोगथीज जववैरागें
जीव यथाप्रवृत्तिकरणकरे एहिजजीवकोश्करीतें वैराग्येंविचारेजे जवज्रमणते दुःखे
एसंयोगवियोगादि असारते पणकांश्क ज्ञानानंदादितेसारते एहवीगवेषणाकरनारो
जीव तेयथाप्रवृत्तिकरणकरीने अपूर्वकरणकरे इहांकोइपुढे जेजव्यनेतो पलटण यो-
ग्यताढे पण अजव्यजीवकेमकरे तेनुंउत्तर जेतीर्थकरजक्तिमांजे देवतानीमहिमा त-
थालोकसन्मानादिकदेखीने पुण्यनीवांढायें देवत्तराज्यादिकलाजइहायें इयार अंग
तथाबाह्यपंचमहाव्रतादिपामे पणतेनेसम्यक्तनहोय जेपुज्जलाजिलाषीढे तेनेगुणस्पर्श-
नथाय उक्तंचमहाजाण्ये ॥ अर्हदादिविभूतिमतिशयवतींद्ष्टाधर्मादिबंविधसत्कारोदेव-
त्तराज्यादयःप्राप्यंते इत्येवंसमुत्पन्नबुद्धेरजव्यस्यापिदेवनरेंद्रादिपदेहया निर्वाणश्चर-
रहित कष्टानुष्ठानं किंचिदंगीकुर्वतोज्ञानरूपस्यश्रुतसामायकमात्रलाभेपि सम्यक्कादि-
लाभःश्रुतस्वनजवत्येवेति ॥ एरीतेंधारवुं.

तथाअपूर्वकरण अनेअनिवृत्तिकरणनो अधिकार जेमआगमसारमां लख्योढे तेज
प्रमाणे इहांपणजाणवो इमत्रणकरणकरीने उपशम अथवा क्षयोपशम अथवाक्षायक
सम्यक्तजेपाम्यो अने आत्मप्रदेशें वर्तमाने सम्यक्दर्शनगुणनो रोधक एहवोमिथ्या-
त्वमोह प्रकृतिनाविपाकोदयने टखवेकरीने जेसम्यक्दर्शनगुणनी प्रवृत्तियाय तेथीय-
थार्थपणे निरुत्तरसहितजाणपणोप्रवर्तेंतेजीवनेउच्यानुयोगें तत्वज्ञानप्रगटे तेथीजेआ-
त्मगुणप्रगटे तेआत्मगुणरक्षणायेंजप्रवर्तें एहवीखरूपानुयायी आत्मगुणनीप्रवृत्ति तेह-
नेधर्मकरीसदहे तेमाटेस्याद्यादपरिणामी पंचास्तिकायढे तेस्याद्यादरूपज्ञान तेनयज्ञा-
नेथाय माटेनयसहितज्ञानकरवुं तेनयज्ञानअतीडुर्लभढे अनेनयनीअनंतताढे उक्तंच
जावझ्यावयणपहा तावझ्याचेवहुंतिनयवाया ॥ तेजे पूर्वापरसापेक्षनही ते कुनयकहियें
अने सर्वसापेक्षपणेवर्तें तेसुनयकहियें तेमूखसात नयढेतेनुंस्वरूपअद्वयमात्रलाखियेंतेंयें.

नयतेज्ञानगुणनुं प्रवर्तनढे जेकारणेएकद्रव्यमध्येअनंताधर्मढे तेएकसमयें श्रुतोपयो-
गमां आवेनही स्यामाटेजेश्रुतज्ञाननोउपयोग असंख्यातसमयेंथाय अनेवस्तुमध्येतोअ-

નંતાધર્મ એકસમયે પરિણમતાપામિયેં તેવારેંશ્રુતજ્ઞાન સત્યથાયનહી તેમાટેનયેંકરીજાણે તથાયથપિકેવહીનોલપયોગ એકસમયીઠે તેમાટેજાણવામાં નયનુંકાર્યકેવહીને પઢેનહી પણવચનેકહેતાં કેવહીનેપણનયેંકરીકહેનુંપઢેકારણકેવચન તોક્રમેબોલાયઠે અનેવસ્તુધર્મઅનંતાએકસમયકાલેંઠે તેમાટેનયેંકરીકહે વહીજિનજગણીક્રમાશ્રમણપૂજ્યકહેઠે:—

જીવાદિદ્રવ્યમાંજેગુણઠે તેઅનંતસ્વજાવીઠે ગુણનીઠતિ તેનુંપરિણમન તેનીપ્રવૃત્તિ તેમાંજેસમયેકારણતા તેસમયેજકાર્યતા જ્ઞ્યાદિ અનેકપરિણતિસહિતઠે તેથીકોઈકરીતેં સર્વનું જિજ્ઞાજિજ્ઞપણે જ્ઞાનથાય તેનયથીથાય માટેસમકિતરુચિજીવને નયસહિતજ્ઞાનકરવું જે ઘટલાધર્મ સર્વદ્રવ્યમધ્યે રહ્યાઠે માટે પ્રથમતો શ્રીગુરુકૃપાથી દ્રવ્યગુણ પર્યાય ડલલાવેઠે ઘીવિકાકહી હવેમૂલસૂત્રનાઅર્થનું વ્યાખ્યાનકરેઠે.

શ્રીવર્ધમાનમાનમ્ય સ્વપરાનુગ્રહાયચ ॥ ક્રિ

યતેતત્ત્વબોધાર્થ પદાર્થાનુગમોમયા ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ શ્રીકેળુણનીશોજા અતિશયશોજાયેંવિરાજમાન એહવાશ્રીવર્ધમાન અરિહંત શાસનનાનાયક તેપ્રતેંશ્રત્યંતપણે નમીને નમસ્કારકરીને પોતાનોમાનમૂકી ગ્રણ યોગસમાવી ગુણીનેઅનુજાયીચેતનાનુંકરવું તેનેનમનુંકહિયેં તેપણ સ્વકેળપોતાને અને પરજેશિષ્યઅથવાશ્રોતાદિકને અનુગ્રહકેળપકારને સારુ તત્ત્વકેળ યથાર્થવસ્તુધર્મતેને બોધકેળજાણવાનેઅર્થેં પદાર્થકેળધર્માસ્તિકાયાદિક ઠમૂલદ્રવ્ય તેનો અનુગમકેળસાચોપરુપવો તે ક્રિયતેકેળકરિયેંઠેયેં.

જગતમાંમતાંતરીઠ દ્રવ્યનેઅનેકપણેકહેઠે તિહાંનૈયાયિક સોલપદાર્થકહેઠે વૈશેષિક સાતપદાર્થકહેઠે વેદાંતિસાંખ્ય એકપદાર્થકહેઠે મીમાંસક પાંચપદાર્થકહેઠે પાતેસર્વમિથ્યાઠે તેણેપદાર્થનું સ્વરૂપજાણ્યુંનથી અનેશ્રીઅરિહંત સર્વજ્ઞપ્રત્યક્ષજ્ઞાની તે એકજીવઅનેપાંચઅજીવ ઘરીતેંપદાર્થકહેઠે જ્ઞાંકોશ્પુઠે જેનવતત્ત્વરૂપ નવપદાર્થકહ્યાઠે તેકેમ તેનેઉત્તર જે એકજીવ વીજોઅજીવ એવેપદાર્થતોમૂલઠે અનેશેષ સાતતત્ત્વતો જીવઅજીવનો સાધકવાધક શુદ્ધઅશુદ્ધ પરિણતિનીઅવસ્થા જિજ્ઞાસલલાવવાનેકહ્યાઠે.

શ્લોક ॥ દ્રવ્યાણાંચગુણાનાંચપર્યાયાણાંચલક્ષણાં ॥

નિદેપનયસંયુક્તતત્ત્વજેદૈરલંકૃતમ્ ॥ તત્રતત્ત્વજેદપ

ર્યાયૈવ્યાખ્યાતસ્યજીવાદેર્વસ્તુનોખાવઃસ્વરૂપતત્ત્વં

અર્થ ॥ દ્રવ્યના ગુણના તથા પર્યાયના લક્ષણ જેડલલાણ તેનિદેપેંકરી તથા નયેં કરીયુક્તતત્ત્વનાજેદેંસહિતકહુંતું તત્રકેળતિહાંજિનાગમનેવિષે તત્ત્વજેવસ્તુસ્વરૂપ જેદ તેનાજૂદાજૂદાજેદપર્યાય તેમાંરહ્યાજેધર્મ ઘટલાપ્રકારેં વ્યાખ્યાકેળઅર્થનુંકહેવું તેણેકરીને

यथार्थ व्याख्यानथाय तिहांतवुंलक्षणकहेठे व्याख्यानकरवायोग्य जे जीवादिक वस्तु तेनोमूलधर्म तेवस्तुनुंस्वरूपतत्वकहियें जेमकंचननुंस्वरूप पीत गुरुस्निग्धतादि तथाएनुंकार्यआचरणादिक अने एहनुंफलते एहथीअनेकभोग्यवस्तुआवे एमजीवनुं स्वरूप ज्ञानदर्शनचारित्रादिअनंतगुण तथाजीवनुंकार्यसर्वजावनुंजाणवुं प्रमुखपरीतें अजेदपणेंरह्याजेधर्म तेसर्ववस्तुनुंतत्वकहियें.

येनसर्वत्राविरोधेनयथार्थतयाव्याप्यव्यापकजावेनलक्ष्यतेव
स्तुस्वरूपंतल्लक्षणं तत्रद्रव्यभेदायथाजीवाअनंताःकार्यभेदे
नजावभेदाजवंति क्षेत्रकालजावभेदानामेकसमुदायित्वंद्रव्यत्वं

अर्थ ॥ हवेलक्षणकहेठे जेगुणैकरीसर्वद्रव्य स्वजातिमां अविरोधिपणे यथार्थपणे १ अतिव्याप्ति २ अव्याप्ति असंज्ञवादिदोषरहित वस्तुजेव्याप्य तेहनेविषे व्यापकपणे लखियें जाणियें तेनेवस्तुनुंलक्षणकहियें तेलक्षणबेप्रकारनुंते एकलिंगबाह्य आकाररूप अने बीजुं वस्तुमारह्योजे स्वरूपते एवेभेदठे तेमांलिंगशीतो गायनुंलक्षण जेशालस-
हितपणो तेवाह्यआकाररूपलक्षणठे एबाह्यलक्षणेजेउलखाणकरे तेबालचालठे अने जेवस्तुनेधर्मउलखाय तेस्वरूपलक्षणकहियें जेमचेतनालक्षणतेजीव तथाचेतनारहित तेअजीव इत्यादिकलक्षणें लक्षणस्वरूपजाणवो एमअनेकरीतेंजाणीलेवो भेदाश्च हवे भेदनुंस्वरूपकहेठे वक्तव्यवस्त्वंशाः के० जेवस्तुकथनकरताहोय तेहना चारभेदठे तत्र
द्रव्यभेदाके०तिहांद्रव्यनाभेदमूललक्षणे सरिखापणपिंपणजेजूदाठे ते द्रव्यशीभेदक-
हियें यथाके०जेम सर्वजीवजीवत्वसामान्ये सरिखाठे पणजीवजीवप्रते पोतानागुणप-
र्यायनो पिंपणजेजूदाठे कोइनुंकोइमांजिखिजातोनी तेमाटे जीवअनंताद्रव्यजिन्नपणे
तेमजअजीवअनंताद्रव्य जिन्नपणे एमपुंजलपरमाणुपण जरुतारूपपणेसरिखा पणसर्व
परमाणुआजूदाद्रव्यठे जेकालेंपूठियें तेकालें एटलानेएटलाठे कोइकालेंघटेनही ते-
मनवोवधेनही ए सर्वद्रव्यशी भेदजाणवो.

हवे क्षेत्रांशः क्षेत्रशीभेदते जेविस्तरेतोजूदोक्षेत्रअवगाहीनेरहे जेमजीवादि द्रव्य-
नाप्रदेश अवगाहनाधर्मैजूदाठे पणद्रव्यशीजूदापडेनही संलग्नपणेरहे गुणपर्यायसर्वप्र-
देशें अनंताठे तेगुणपर्याय एकप्रदेशमूकीबीजाप्रदेशमांजायनही पर्यायविभागएकनो
अनेप्रदेशनो अवगाहसरिखोठे पणतेपर्यायअनंताजिन्नठे अनेजेअनंतापर्यायमल्लीने ए-
ककार्यकरेतेकार्यनेगुणकहेठे श्रीवीतरागसर्वज्ञएमकहेठे एक्षेत्रशीभेदठे.

एकवस्तुमां उत्पादव्ययरूप पर्यायपलटवानुंमान तेसमयकहियें जेटलोउत्पादव्य-
यतथाअगुरुलघुनीहानिवृद्धिने परिणमतानुंमान तेसमयकहियें अनेतेथीबीजीपरिण-

मनयइ तेबीजोसमय एमजेअनंतिअतीतप्रवृत्तिथइ तेवर्त्तमानप्रवृत्तिनीपरंपरारूप जाणवी अनेआगामिकथासेते कार्यरूपेयोग्यतारूपजाणवी अतीतकालनो तथाअनागत कालनो कोइढिगलोनथीअनेपिरूप पंचास्तिकायनुं वर्ततोजेपरणमनतेनुंमान तेकालक-
हियें तेनेसमयजेदते त्रीजोकाळरूपजेदकहियें ते जेपर्यायजिन्नजिन्नकार्यकरे तेकार्यजेदें-
जिन्नपणोढे तेमाटेचोथोचावथीजेदकहियें ह्वेइव्यनुंलक्षणकहेढे तेदेव्रकाल अनेचाव-
नाजेजेद तेसर्वनुंएकवामिखिनेपिरूपणे एकाधारपणे समुदायीपणेरहेडुं तेइव्यकहियें.

तत्रैकस्मिन्द्रव्येप्रतिप्रदेशे स्वस्वैककार्यकरणसामर्थ्यरू-
पाअनंताअविजागरूपपर्यायास्तेषांसमुदायोगुणः ॥ जिन्न
कार्यकरणेसामर्थ्यरूपाजिन्नगुणस्यपर्यायाः एवंगुणाअप्य-
नंताः प्रतिगुणंप्रतिदेशंपर्यायाअविजागरूपाः अनंतास्तु-
ल्याः प्रायीइतितेचास्तिरूपाः प्रतिवस्तुनिअनंतास्ततो नंत
गुणाः सामर्थ्यपर्यायाः

अर्थ ॥ ह्वेगुणनुंलक्षणकहेढे तिहां गुणानामासज्जद्वं इतिवचनात् एकद्रव्यनेविवे-
खस्वके० पोतापोतानो एकजाणवाप्रमुख कार्यकरवानुं जेनेसामर्थ्येढे एवा अनंतासूक्ष्म
जेनो अविजागके० बीजोढेदनथाय एवाविजागनो जेसमुदाय तेनेगुणकहियें जेमएक
दोरको सो तांतणानोकखो तेसोतांतणा तोअविजागपणे ठतापर्यायढे तेदोरनाथीअने-
ककार्यथाय अनेकवस्तुबंधाय अने अनेकनेआधारथाय अनेकवेदणथाय तेनेसामर्थ्य
पर्यायकहियें ठतिरूपजेपर्याय तेतोवस्तुरूपढे अने सामर्थ्यपर्यायतो प्रवर्त्तनरूप कार्य
रूपढे तेठतिपर्यायनो समुदाय तेनेगुणकहियें ठतिपर्यायनाअविजाग तेयोगस्थान स-
मयस्थानमां कळोजढे अने जिन्नके० जुदोकार्य करवानुं जेमांसामर्थ्यहोय एवाअवि-
जागरूप आत्माप्रदेशें वर्तता पर्याय तेजिन्नके० जुदागुणना पर्यायजाणवा जेम जेअ-
विजाग परिणामालंबनरूपकार्य सामर्थ्यरूप तेनोसमुदाय तेवीर्यगुण एमज जाणवारू-
पसामर्थ्येढे जेमां एहवाजे अविजागपर्यायढे तेनो समुदायतेज्ञानगुण तेवागुण एकद्र-
व्यनेविवेअनंताढेतेएकगुणना प्रदेशें प्रदेशे पर्यायअविजागरूप अनंताढे अनेसर्वप्रदे-
शे सरिखाढे तथापंचास्तिकायमध्ये एकअगुरुलघु पर्यायनोजेद तरतमढे तथापुजलपर-
माणुमध्ये कालजेदें अथवाइव्यजेदें वर्णादिकनापर्यायनो, तरतमयोग ते थोकाघणाप-
णोढे तेपर्यायअस्तिरूपढे सदाढताढे कोइपर्यायइव्यांतरमां जातो नथी प्रदेशांतरमां
पण जातो नथी तेठतिपर्यायथी सामर्थ्यपर्याय अनंतगुणाजाणवा तेकार्यरूपढे तथाच

महाज्ञाप्ये यावंतोद्देश्यास्तावन्तएव ज्ञानपर्यायाः तेचअस्तिरूपाः प्रतिवस्तुनिअनन्तात-
तोप्यनंतगुणाः सामर्थ्यपर्यायाः

तत्रद्रव्यलक्षणं उत्पादव्ययध्रुवयुक्तं सत्त्वक्षणंद्रव्यं ए
तत्द्रव्यास्तिक पर्यायास्तिक उज्जयनयापेक्षयालक्षणं ॥
गुणपर्यायवत्द्रव्यं एतत्पर्यायनयापेक्षया अर्थक्रियाका
रिद्रव्यं एतत्त्वक्षणंस्वस्वशक्तिधर्मापेक्षया धर्मास्तिका
य अधर्मास्तिकाय आकाशास्तिकाय पुञ्जलास्तिकाय
जीवास्तिकाय कालश्चेति

अर्थ ॥ हवेवल्लीद्रव्यनुमुख्यलक्षणकहेते उत्पादके० नवापर्यायनुंउपजवुं व्ययके०
पूर्वपर्यायनुंविणसवुं अनेध्रुवके० नित्यपणो एतीनपरिणमनपणें सर्वदाजेपरिणमे तेनेद्रव्य
कहियें एटखेतेहिजगुणकारणकार्य वेधमेंसमकालेंपरिणमेते कारण विना कार्यथायज
नही अनेकार्यकरेनही तेकारणपणसमजवुंनही जेउपादानकारण तेहिजकार्यथायते ते
कारणतानोव्यय अनेकार्यतानुंउपजवुं समकालें थायते वली कारणपणो समयेंनवो-
नवोते अनेकार्यपणोपण समयेंसमयेंनवोनवोते ते माटेकारणपणानोपणउत्पादव्ययते
अनेकार्यपणानोपण उत्पादव्ययते अनेगुणपरिणपणें द्रव्याधारपणेंध्रुवते एवीपरिणितियें
परिणमे ते सत्के० उतिवंतद्रव्यजाणवो एटखे एलक्षणते द्रव्यास्तिकनय तथापर्या-
यास्तिकनय एवेजेलाखेअनेकस्थोते जे ध्रुवपणो ते द्रव्यास्तिकधर्मग्रहोते अनेउत्पादव्य-
य तेपर्यायास्तिकधर्मग्रहोते तेमाटेएलक्षणसंपूर्णते एतत्वार्थकारकनुंवाक्यते.

तथावल्लीबीजुंलक्षण तत्वार्थमांजकहुंते एकद्रव्यमां वक्रामांस्वकार्यगुणेवर्त्तमानतेगुण
अने पर्यायते गुणनुंकारणजुत द्रव्यनुंजिन्नजिन्न कार्यपणे परिणमे द्रव्यगुण एवेहुने
स्वाश्रयीपणेपरिणमन तेवेतेजेमां तेद्रव्यकहियें एटखेगुण तथापर्यायवन्त तेद्रव्यक-
हियें तेद्रव्यएकनावेखंमथायजनही एमूलद्रव्यनुंलक्षणते अनेजेघणापरमाणुना खंधने
द्रव्यमान्योते तेउपचारेंजाणवो जेनीपरिणतित्रणकालमध्येतेरूपनेत्यजेनही तेद्रव्यपो-
तानीमूल जातत्यजेनही जेनेअग्ररुलधुनुं षड्गुण हानिदृष्टिरूपलक्षण चक्र एकठोफिरे
तेएक द्रव्य अनेजेने जूदोफिरे ते जिन्नद्रव्यकहियेंएटखे धर्म अधर्मआकाश ए एक एक
द्रव्यते अनेजीव असंख्यातप्रदेशरूप एकअखंडद्रव्यते एवा जीवसर्वलोकमध्येअनन्ता
ते तेजीवसिद्धमांवेधेते अनेसंसारीपणामांउठायायते पण सर्वसंख्यामां घटता वधता
नथी तथापुञ्जलपरमाणु एकआकाशप्रदेशप्रमाण एकद्रव्यते तेवापरमाणु सर्वजीवधी
तथा सर्वजीवनाप्रदेशधी पण अनंतगुणाद्रव्यते स्कंधपणे अथवा बुटा परमाणुपणे

વધે તથા ઘટીજાય પણ પરમાણુપુજ્જલપણે જેસંસ્થાએ તેમાંવધતાઘટતા નથી એ નિશ્ચયનયથી લક્ષણ કહ્યું.

હવેવ્યવહારનયથીલક્ષણકહેશે અર્થજે દ્રવ્યતેનીજે ક્રિયાકે પ્રવૃત્તિતેનેકરે તેદ્રવ્ય કહિયે તેમાંજીવનીશુદ્ધક્રિયા તે જ્ઞાનાદિકગુણનીપ્રવૃત્તિ જેમસકલજ્ઞેયજાણવામાટે જ્ઞાનવિજ્ઞાગનીપ્રવૃત્તિ એમસર્વગુણનુંજેકાર્ય જેમજ્ઞાનગુણનુંકાર્યવિશેષધર્મનુંજાણવું તથા દર્શનગુણનુંકાર્ય સકલસામાન્યસ્વજાવનોબોધ અને ચારિત્રગુણનુંકાર્ય તેસ્વરૂપનુંરમણુંશત્યાદિ અનેધર્માસ્તિકાયનુંકાર્ય ગતિગુણેપરિણમ્યાજે જીવતથાપુજ્જલ તેને ચાલવાનેસહકારીથાય એમસર્વદ્રવ્યનીસમજણજોડેલી એલક્ષણ સર્વદ્રવ્યનાજેગુણ છે તેસર્વનાસ્વકાર્યાનુયાયીપ્રવૃત્તિતેને અર્થક્રિયાકહેવી હવેતેદ્રવ્યએ ૧ ધર્માસ્તિકાય ૨ અધર્માસ્તિકાય ૩ આકાશસ્તિકાય ૪ પુજ્જલાસ્તિકાય ૫ જીવાસ્તિકાય ૬ કાલ એદ્રવ્યજાણવા ઇથી વધારેપદાર્થ કોઈનથી જે નૈયાયિકાદિક સોલપદાર્થકહેશે તેમૃષાએ કારણકે તેપ્રમાણને જિન્નપદાર્થકહેશે તેતોજ્ઞાનએ તેઆત્માના પ્રમેયનોગુણે તેગુણીજેઆત્મા તેમધ્યેરહ્યો છે તેને જિન્નપદાર્થ કેમકહિયે બીજાપ્રયોજન સિદ્ધાંતાદિક તેસર્વજીવદ્રવ્યની પ્રવૃત્તિએ તે માટે જિન્નપદાર્થકહેવાયનહી.

તથાવૈશેષિક ૧ દ્રવ્ય ૨ ગુણ ૩ કર્મ ૪ સામાન્ય ૫ વિશેષ ૬ સમવાય ૭ અજાવ એસાતપદાર્થકહેશે પણતેનેકહિયે જેગુણતેતો દ્રવ્યમાંજરહ્યાએ તો તેનેજિન્ન પદાર્થકરી કહેવું તેકેમઘટે અને કર્મતેદ્રવ્યનુંકાર્યએ તથા સામાન્ય અને વિશેષ એબેતોદ્રવ્યમધ્યે પરિણમનએ વલી સમવાયતે કારણતારૂપદ્રવ્યનું પ્રવર્તનએ અને અજાવતો અઠતાને કહેવાય તે અઠતાને પદાર્થકહેવુંઘટતુંનથી તેમાટેવૈશેષિકમતપણમૃષાએ તેમધ્યેદ્રવ્યનવ કહેશે ૧ પૃથ્વી ૨ આપ ૩ તેજ ૪ વાયુ ૫ આકાશ ૬ કાલ ૭ દિશિ ૮ આત્મા ૯ મન એનવપદાર્થકહેશે તેનેઊત્તર જે પૃથ્વી આપ તેજ વાયુએતોઆત્માએ પણકર્મયોગે શરીર જોડે નામપડ્યાએ અનેદિશિતોઆકાશમાંજ મિલીગયીએ તથા મન તે આત્માનેસંસારીપણાના હપયોગપ્રવર્તનાનો દ્વારએ તેનેજિન્નદ્રવ્યકેમકહિયે.

વલીવેદાંતિસાંખ્ય તેએકઆત્માઅદ્વૈતપણે એકજદ્રવ્યમાનેએ તેનીપણજૂલએ કેમકે જેશરીરએ તેતોરૂપીએ અને પુજ્જલદ્રવ્યનાંલંબએ તેકેમએકથાય તથા આત્મા અને શરીરનો આધાર તે આકાશએ તેસર્વપ્રસિદ્ધએ તેજૂદોમાન્યાવિના કેમચાએ તેમાટેઅદ્વૈતપણો રહ્યો નહી.

અનેબૌદ્ધદર્શન તેસમયસમય નવાનવાપણે ૧ આકાશ ૨ કાલ ૩ જીવ ૪ પુજ્જલ ૫ ચારદ્રવ્યમાનેએ તેનેપુઠીયે જેજીવપુજ્જલએકજદેત્રે કેમરહેતાનથી તેતોચલાદિજાવપામેએ માટેતેના અપેક્ષાકારણરૂપ ૧ ધર્માસ્તિકાય ૨ અધર્માસ્તિકાયએદ્રવ્યપણ માન-

वाजोऽयं तथाकेटलाक संसारस्थितिनोकर्त्ता एकपरमेश्वरनेमानेठे तेपण मृपाठे जे निर्मलरागद्वेषरहित एवो परमेश्वर तेपरनासुखदुःखनो कर्त्ताकिमथाय वली कोइक इष्टा बलगामेठे तेइष्टातो अधूरांनेठे पूरानेकेमहोय तथाकेटलाक परमेश्वरनी लीला कहे ठे ते लीलातो अजाण अधूरो तथा जेनेपोतानो आनंद पोतापासेनहोय तेकरे पणजे संपूर्ण चिदानंदधन तेने लीला होयजनही धर्माधर्मोविनानांगविनांगेनमुखंकुतः ॥ मुखंविना-
नकर्त्तृत्वंतथास्तारः परेकथं १ अनेमीमांसादिक पांचभूतकहेठे तेमांपण चारभूततो जीवपुजलना संबंधेउपनाठेअनेआकाशतेलोकालोकजिन्नद्रव्यते.

तत्रपंचानांप्रदेशिपिंम्त्वात् अस्तिकायत्वं कालस्यप्रदेशाज्ञा

वात् अस्तिकायतानास्ति तत्रकालउपचारतेवद्रव्यनवस्तुवृत्त्या ॥

एरीतिअसत्यपरुपणानुंनिराकरणकरी आगमनीसांखे कार्यादिकनेअनुमाने द्रव्यठ ठरेठे माटेतेहिजमानवा तेमां पांचद्रव्य सप्रदेशीठे तेप्रदेशनापिरुपणामाटे अस्तिका-
यपणो पांचद्रव्यनेठे अने ठठोकालद्रव्य तेनेप्रदेशनथी तेमाटे अस्तिकायतानथी ति-
हांकालते मुख्यवृत्तिचेंद्रव्यनथी उपचारथी द्रव्यकहेवायठे जेमवस्तुगते धर्मास्तिकाया-
दिक द्रव्यठे तेमकालद्रव्यनथी जोएकालने पिंमरूपद्रव्यमानियेंतो एनो मानकिहांठे
जोमनुष्यक्षेत्रमांकालद्रव्यमानियेंतो बाहिरनाक्षेत्रमां नवपूर्णादिक तथाउत्पादव्यय
कोणकरेठे अनेजोचोदराजलोकमां व्यापीमानियेंतो असंख्यातप्रदेश मानवा जोऽयं
अनेप्रदेशमानवेकरी अस्तिकायथाय अनेजोरेणुक असंख्यातामानियें तोलोकप्रदेश
प्रमाण रेणुकथाय तेवारं असंख्याताकालद्रव्यथाय तेतोअनंतद्रव्यमान्योठे माटेएका-
लने पंचास्तिकायना वर्त्तनारूपपर्यायने आरोपेंद्रव्यमानियें केमके अस्तिकायतानथी
अनेसर्वमांवर्त्तनाकरे एपक्षसत्यठे जे आगमनेविपे ठाणांगसूत्रनाआलावामांठे किंजइंते
अस्मासमयेतिबुद्धि गोयमा जीवाचेव अजीवाचेव एटलेकाल ते जीवतथाअजीवनो
वर्त्तमानपर्यायठे तेनाउत्पादव्ययरूप वर्त्तनानेकालकहोठे ते कालने अजीवद्रव्यमांगणो
तेनोआशयएठे जेजीववर्त्तनाथीअजीववर्त्तनाअनंतगुणीठे तेबहुलतामाटे कालने अजी-
वगवेण्योठे केमके कालनीवर्त्तना अजीवऊपर अनंतिठे अने जीवऊपरतेथीथोमीठे माटे.

तथा विशेषावश्यकज्ञाप्यमध्ये नपश्यतिक्षेत्रकालावसोतयोरमूर्त्तत्वात् अवधेश्रमूर्त्ति
विषयत्वात् वर्त्तनारूपंतुकालंपश्यति द्रव्यपर्यायत्वात्तस्येति तथा बावीसहजारीमध्ये
तथा कालस्यवर्त्तनादिरूपत्वात् पर्यायत्वात् द्रव्योपक्रमःउपचारात् तथाजगवत्यांगे १३
तेरमाशतकमध्ये इहांपुजलवर्त्तनानीअपेक्षायें कालनेरूपीगवेण्योठे.

तत्रगतिपरिणतानां जीवपुजलानां गत्युपष्टंजहेतुधर्मा

स्तिकायः सचासंख्येयप्रदेशलोकप्रदेशपरिमाणः

अर्थ ॥ ह्वेपंचास्तिकायनुं जिन्नजिन्नलक्षणकहेजे जेगतिपरिणामीपणेपरिणम्याजी-
वतथापुज्जलतेनेगतिनाउठंजानोहेतु तेधर्मास्तिकायद्रव्यकहियें तेधर्मास्तिकायअसं-
ख्याता प्रदेशपरिमाणे लोकमांव्यापिते लोकमानते लोकनाएकएकप्रदेशेधर्मास्तिका-
यनोएकएकप्रदेश तेअनंतसंबंधीपणेजेधर्मादित्रणद्रव्य अचल अवस्थितअक्रियते.

स्थितिपरिणतानां जीवपुज्जलानां स्थित्युपष्टंभहेतुः

अधर्मास्तिकायः सचासंख्येयप्रदेशलोकपरिमाणः

अर्थ ॥ स्थितिपणेपरिणम्या जेजीव तथापुज्जल तेने स्थितिना उठंजानोहेतु ते अ-
धर्मास्तिकाय द्रव्यकहियें तेपणलोकपरिमाणअसंख्यप्रदेशीते.

सर्वद्रव्याणां आधारभूतः अवगाहकस्वप्नावानां जीवपुज्ज-
लानां अवगाहोपष्टंभकः आकाशास्तिकायः सचानंतप्रदे-
शः लोकलोकपरिमाणः यत्रजीवादयोवर्ततेसलोकः असं-
ख्यप्रदेशप्रमाणः ततःपरमलोकःकेवलाकाशप्रदेशव्यूह-
रूपःसचानंतप्रदेशप्रमाणः

अर्थ ॥ सर्वद्रव्यने आधारभूत अवगाहकस्वप्नावी जे जीवतथापुज्जलने अवगाहना-
नोउठंजानोहेतु तेआकाशास्तिकाय द्रव्यकहियें तेनाप्रदेश अनंताजे लोक तथा अ-
लोकरूपते तेमांजेक्षेत्रेजीव तथा पुज्जल तथा धर्मास्तिकायअधर्मास्तिकायते ते क्षेत्रने
लोककहियेंअने केवल एकलोकमात्र आकाशजिह्वाते तेनेअलोककहियें एटखे जेलोक
तेजीवादिद्रव्यसहित अने जीवादिकद्रव्य जिह्वांनथी तेने अलोककहियें ते अलो-
कना प्रदेशअनंताजे अवगाहकधर्मे सर्वद्रव्य एमांसमायते.

कारणमेवतदन्यं सूक्ष्मो नित्यश्च भवति परमाणुः ॥ एकरसव-
र्णांध्रोद्विस्पर्शः कार्यलिङ्गीच ॥ पूरणगलनस्वप्नावः पुज्जला-
स्तिकायःसचपरमाणुरूपः तेचलोके अनंताः एकरूपाः
परमाणवःअनंताः द्यणुकाअप्यनंताः त्र्यणुकाअप्यनंताः
एवंसंख्याताणुकास्कंधाअप्यनंताः असंख्याताणुकास्कं-
धाअप्यनंताः एकैकस्मिन्आकाशप्रदेशे एवंसर्वलोकेपि
ज्ञेयं एवंचत्वारोस्तिकायाः अचेतनाः

अर्थ ॥ हवेपुञ्जद्रव्यं स्वरूपलखियैतैयें जेपूरणकेपूरायें वरणादिगुणेष्वधे गली-
जायें खरिजाय वरणादिगुणघटिजाय एवो जेमांखचावठे तेपुञ्जलास्तिकायकहियें तेमू-
लद्रव्यपरमाणुरूपते तेपरमाणुनलक्षणकहेते द्युकादिक जेटलास्कंधते तेसर्वंतुं अ-
त्यंतकेमूलकारणपरमाणुते एटलेसर्वस्कंधनुं परमाणुकारणते पणपरमाणुनुं कारण
कोइनथी कोइनुंनीपजाव्योथयोनथी अनेकोइनेमिखवेपणथयोनथी सूक्ष्मते एकआ-
काशप्रदेशनी अवगाहनातुल्य एकपरमाणुते तोपणते एकआकाशप्रदेशमां अनंतपर-
माणुसमायते पणपरमाणुमध्ये वीजुंद्रव्यकोइसमायनही माटे परमाणु द्रव्य सूक्ष्मते
अने नित्य ठे जेटनुं परमाणुद्रव्यते तेखंधादिक अनेकपणेपरिणमे पणपरमाणुद्रव्य
कोइ विणसीजायनही एतुंपरमाणुद्रव्यते तेएकपरमाणुमां एकरस होय एकवर्णहोय
एकगंधहोय अनेलुखोचिकणोटाढोउन्हो एचारफरसमाहेला गमे ते बेफरसहोय एतुं
एकपरमाणुद्रव्यते इहां कोइपुतेजे तेपरमाणुदेखातो नथी तोकेवीरीतेमनाय तेनेउत्तर
जेघटपटशरीरादिककार्यदेखायते ग्रहवायते तेरूपीतेतो एहनासंबंधनुंकारण परमाणु
सूक्ष्मते माटे इंद्रियज्ञाने ग्रहेवातो नथी परंतुरूपीते केमकेअरूपीथीरूपीकार्यथायनही
तेमाटेज परमाणुरूपीते तेथीएस्कंधपणरूपीथयाते अनेआकाशप्रदेश अरूपीते तोतेनो
अनंतप्रदेशीस्कंधपणरूपीते एमधारतुं तेपरमाणुना द्युकादिकस्कंध अनंताते त.
थाबुटापरमाणु तेपणअनंताते तेवलीखंधमां मिखेते तोबीजाखंधमांहेथी बुटाथायते
एमखंधविखरीजाय ने परमाणुथाय तेनी वर्गणा अष्टयावीसप्रकारनीते तेअष्टयावीस
जेदकम्मपयनीथीजाणवा एमएकलापरमाणु तेपणअनंता तथाबेमिळीनेखंधपाम्यातेवा
खंधपण अनंता एमजसंख्याताणुकनाखंधपणअनंता तेमजअसंख्यात परमाणुमिखिखं-
धथाय तेपणअनंता तथा अनंतपरमाणु मळ्याखंधथाय तेवा खंध पणअनंता तेए
जातीनाखंधतेएकआकाश प्रदेश अवगाहे आकाशांशअवगाहे एमअसंख्याताप्रदेश
अवगाहेते पणएकवर्गणानी अवगाहना अंगुलनेअसंख्यातमें जागेअवगाहे वधतिअ-
वगाहेनही अनेअनंतिवर्गणामिखे अंगुल हाथ गाड योजनादिकने माने अवगाहना
थाय एम ए १ धर्मास्तिकाय २ अधर्मास्तिकाय ३ आकाशास्तिकाय ४ पुञ्जलास्तिकाय
एचरिद्रव्यअचेतनते अजीवते जाणपणारहितते.

चेतनांलक्षणोजीवः चेतनांचज्ञानदर्शनोपयोगी अनंतप

र्यायपरिणामिक कर्तृत्वप्रोक्तत्वादिलक्षणोजीवास्तिकायः

अर्थ ॥ हवेजीवद्रव्यनुंस्वरूपकहेते चेतनाजे बोधशक्तिते लक्षण जेनुं तेजीवकहियें
जेपोतानीपरिणमन तथा परनीपरिणमन सर्वनेजाणे तेजीव तथासर्वद्रव्य तेअनंता

सामान्यस्वभाव अनेअनंताविशेषस्वभाववंतठे तेमांसर्वद्रव्यनाअनंताविशेषधर्मनुं अवबोधक तेज्ञानगुणकहियें तथासामान्यविशेष स्वभाववंतवस्तुनेविपें जे सामान्यस्वभावनुं अवबोधक तेदर्शनगुणकहियें तेज्ञानदर्शनोपयोगी जेअनंतपर्याय तेनोपरिणामी कर्त्ता जोक्तादिक अनंतिशक्तिनुंपात्र तेजीवजाणवो उक्तंच नाणंचदंसणंचेव, चरित्तंचतवोतहा ॥ बीरीयंठवठगोय, एवंजीवस्सलस्करणं ॥ १ ॥

चेतनालक्षण ज्ञानदर्शनचारित्रसुखवीर्यादिक अनंतगुणनुंपात्र स्वस्वरूपजोगी तथाअनवच्छिन्नजे स्वावस्थाप्रगटी तेनोजोक्ता अनंतास्वगुणनीजे स्वस्वकार्यशक्ति तेनो कर्त्ता जोक्ता परभावनोअकर्त्ताअजोक्ता स्वक्षेत्रव्यापी अनंतिआत्मसत्तानो ग्राहक व्यापक रमणकरनारो तेनेजीवजाणवो.

पंचास्तिकायानांपरत्वापरत्वेनवपुराणादिलिंगव्यक्तवृत्तिवर्त्तनारूपपर्यायःकालः अस्यचाप्रदेशिकत्वेनअस्तिकायत्वाभावःपंचास्तिकायांतर्भूतपर्यायरूपतैवास्य एतेपंचास्तिकायाः तत्रधर्माधर्मौलोकप्रमाणासंख्येयप्रदेशिकौ लोकप्रमाणप्रदेशएवएकजीवः एतेजीवाअप्यनंताः आकाशेहि अनंतप्रदेशप्रमाणः पुञ्जलपरमाणुः स्वयंएकोप्यनेकप्रदेशबंधहेतुभूताद्रव्ययुक्तत्वात् अस्तिकायः कालस्य उपचारेणभिन्नद्रव्यताउक्ता साचव्यवहारनयोपेक्षयाआदित्यमतिपरिच्छेदपरिमाणःकालः समयक्षेत्रेएवएषव्यवहारकालः समयावलिकादिरूपइति ॥

अर्थ ॥ हवेकालद्रव्यजुंलक्षणकहेठे जेपंचास्तिकायनेपरत्वे अपरत्वे एलिंगे तथा पुञ्जलबंधने नवपुराणपणे व्यक्तके०प्रगटठे वृत्तिके०प्रवृत्तितेनेवर्त्तनाकहियें तेवर्त्तनारूप पर्यायतेनेकालकहियें एनेप्रदेशनथीतेमाटे अस्तिकायपणोनथी एकावते पंचास्तिकायनेविषेअंतर्भूतपर्यायपरिणमनठे जातेधर्मास्तिकायादिकनोपर्यायठे एम तत्त्वार्थवृत्तिनेविषे कळोठे तिहांधर्मास्तिकाय एकद्रव्यठे असंख्यातप्रदेशीठे लोकाकाशनाप्रदेशप्रमाणठे एमअधर्मास्तिकायपण एकद्रव्यठे लोकप्रमाण असंख्यातप्रदेशीठे अनेएकजीवद्रव्यतेपण लोकप्रमाण असंख्यातप्रदेशीठे पण स्वअवगाहना प्रमाणव्यापकठे तेजीवद्रव्यअनंताठे अकृतसदाठता अखंडद्रव्यठे सत्चिदानंदमयीठे पणपरपरिणामीथवेपुञ्जलग्राहक पुञ्जलजोगीथवे प्रतिसमये नवाकर्मबांधवे संसारीथयाठे तेहिज जेवारेंस्वरूपग्राहक स्व-

रूपजोगीश्याय तेवारेंसर्वकर्मरहितथयी परमज्ञानमयी परमदर्शनमयी परमानंदमयी सि-
द्धबुद्ध अनाहारी अशरीरी अयोगी अलेशी अनाकारी एकांतिक आत्यंतिक निःप्रयासी
अविनाशी स्वरूपसुखनोजोगी शुद्ध सिद्धथाय तेमाटेअहोचेतन एपरजावअजोग्य सर्व
जगतनाजीवनीएठ तेनोजोगववापणोतजी स्वजावजोगीपणानो रसीयोथयी स्वस्वरूप
निरधार स्वरूपजासन स्वरूपरमणीययी पोतानाआनंदनेप्रगटकरीनिं निर्मलथावुं.

तथाआकाशद्रव्य तेलोकालोकमिळि एकद्रव्यते अनंतप्रदेशीते अनेपुजलद्रव्यते
परमाणुरूपते केमकेपरमाणुअनंतातेमाटे अनंताद्रव्यते इहांकोइपूढेजे प्रदेशनासंबंध
विनापरमाणुद्रव्यने अस्तिकायकिमकह्योते तेनेउत्तर जेपरमाणुतो एकप्रदेशीतेपण अ-
नंता परमाणुथीमिलवानाजेकारण तेआद्रव्यतेणेत्युक्तते तेयोग्यतामाटे अस्तिकाय क-
ह्योते तथाकालद्रव्यने उपचारें निन्नद्रव्यपणोकह्योते तेव्यवहारनयनीअपेक्षायें जे
मनुष्यक्षेत्रनेविषे सूर्यनीगतिनेपरिज्ञानेएटलेसमयावळिकादिरूप परिमाणे जेमान तेने
व्यवहारथीकालकहियें इति एकालमुख्यवृत्तियें तोसमयक्षेत्रमध्येते अने मनुष्य क्षेत्र-
थीबाहेर जेजीवोते तेनाआयुष्यपणएजक्षेत्रप्रमाणे सर्वइदेवेंकह्याते तथासूर्यनोचारते
पण जीवपुजलनुंजप्रवर्तनते कारणके सूर्यतेपणजीवतथापुजलते एटले एकालद्रव्यते
कालपणे निन्नप्रिरुपणे ठेखोनही उपचारेंजेठेखो एममानवो.

इहांकोइकहेजे एकएकद्रव्यनेविषे अनेकअनेकपर्यायते ते कोइपर्यायने द्रव्यपणो
नकह्यो अने एकवर्तनापर्यायनेविषे द्रव्यनोआरोप शामाटेकह्यो तेनेउत्तर एवर्तना
परिणतितेसर्व पर्यायने सहकारीते अनेसर्वद्रव्यनेते तेथीमुख्यपर्यायते माटे एने द्र-
व्यनोआरापते तेपणअनादिचालते.

एतेपंचास्तिकायाः सामान्यविशेषधर्ममयाएवतत्रसामा
न्यतःस्वजावलक्षणं द्रव्यव्याप्यगुणपर्यायव्यापकत्वेन
परिणामिद्वक्षणंस्वजावःतत्रएकानित्यनिरवयवं अक्रियं
सर्वगतंचसामान्यनित्यानित्यनिरवयवसावयवः सक्रिय
तादेतुःदेशगतःसर्वगतंचविशेषपदार्थगुणप्रवृत्तिकारणं
विशेषः नसामान्यविशेषरहितं नविशेषःसामान्यरहितः

अर्थ ॥ हवेएपंचास्तिकायते सामान्यविशेषधर्ममयीते ते सामान्यनुंलक्षण विशेष-
षावश्यकेंकह्योते तिहांप्रथमथी स्वजावनुंलक्षणकहेते जेद्रव्यनेविषेव्यापतोह्योय तथा
गुणपर्यायमांपण व्यापकपणेसदापरिमतोथकोपामियें तेनेसामान्यस्वजावकहियें ते
सामान्यस्वजावजेह्योय तेएकह्योय तथानित्यअविनाशीह्योय तथानिरवयव केजेहने

अविजागरूप अवयवनहोय अने सर्वगतके सर्वमाण्यापकपणेहोय ते सामान्यस्वजा-
वकहियें जीवादिद्रव्यनेविषे एकपणोतैपिरुपणेठे तेसर्वद्रव्यनेविषेठे सर्वगुणपर्याय पो-
तानेरुपैअनेकठे पणतेसमुदायपिंडपणुंमूकीने जूदाथायजनही ते माटेएरीतेंजे परिण-
मनहोय तेसामान्यस्वजावकहियें तेसामान्यनाबेजेदठे अस्तित्वादिकजेसर्वपदार्थनेवि-
षेठे तेमहासामान्यकहियें एनीश्रुतज्ञानेकरी प्रतीतथाय पणप्रत्यक्षतो अविधिदर्शन
केवलदर्शनेजंजेणाय परोक्षेनग्रहवाय तथा वृक्ष अंब निंब जंबु प्रमुख व्यक्तिअनेकठे
पणवृक्षत्वपणो सर्वमांठे एअवांतरसामान्य तेचक्षुदर्शने तथा अचक्षुदर्शनेग्रहवाय अने
अस्तित्व वस्तुत्वादिसामान्य ते अविधिदर्शन तथाकेवलदर्शने ग्रहवाय अने विशेषध-
र्मेते ज्ञानगुणेजग्रहवाय हवे विशेषबुलक्षण कहियेंठेयें कोशकधर्मेनित्य कोशकधर्मेअनित्य
कोशकरीतेंअवयवसहित कोशकरीतें अवयवरहित अविजागपर्यायें सावयव सामर्थ्यप-
र्यायें निरवयव पणसक्रियताहेतु देशगतजगुणते गुणांतरमांव्यापतानथी तेमाटेदेशगत
जैगुणहोय तेआखाद्रव्यमां व्यापकजहोय तेनेसर्वगतकहियें तोएवाजेधर्म तेसर्वविशेष
जाणवो पदार्थनागुणनीप्रवृत्ति तेनाजेकारणतेविशेषस्वजाव जेकार्यकरेतेगुणनेपण विशे-
षधर्मेजंजेणवो जैसामान्यते विशेषरहितनथी अनेजेविशेषते सामान्यरहितनथी.

तेमूलसामान्यस्वजावाः षट् तेचामी १ अस्तित्वं २ वस्तुत्वं
३ द्रव्यत्वं ४ प्रमेयत्वं ५ सत्त्वं ६ अगुरुलघुत्वं तत्र
१ नित्यत्वादीनां उत्तरसामान्यानां परिणामिकत्वादीनां
विशेषस्वजावानामाधारभूतधर्मत्वं अस्तित्वं २ गुणपर्या-
याधारत्वंवस्तुत्वं ३ अर्थक्रियाकारित्वंद्रव्यत्वं अथवाउत्पा-
दव्यययोर्मध्येउत्पादपर्यायाणांजनकत्वप्रसवस्वाविर्भावलक्ष-
णव्ययीभूतपर्यायाणांतिरोजाव्यजावरूपायाः शक्तेराधारत्वं
द्रव्यत्वं ४ स्वपरव्यवसायिज्ञानंप्रमाणं प्रमीयतेअनेनेतिप्र-
माणं तेनप्रमाणेनप्रमातुंयोग्यंप्रमेयं ज्ञानेनज्ञाय तेतद्योग्य-
तात्वंप्रमेयत्वं ५ उत्पादव्ययध्रुवयुक्तंसत्त्वं ६ षड्गुणंहानिवृ-
द्धिस्वजावा अगुरुलघुपर्यायास्तदाधारत्वंअगुरुलघुत्वंएते
षट्स्वजावाः सर्वद्रव्येषुपरिणमंति तेनसामान्यस्वजावाः

अर्थ ॥ तेमूलसामान्यना उजेदठे तेसर्वद्रव्यमांव्यापकपणेठे १ अस्तित्व २ वस्तु-
त्वे ३ द्रव्यत्वं ४ प्रमेयत्व ५ सत्त्वं ६ अगुरुलघुत्व एवमूलस्वजावठे ते सर्वद्रव्य मध्ये

परिणामिकपणेपरिणमेढे एधर्मनेकोइनोसहायनथी तत्रके० तिहां १ सर्वद्रव्यनेविषे उत्तरसामान्यस्वभाव नित्यत्व अनित्यत्वादिक तथाविशेषस्वभाव तेपरिणामिकत्वादिक तेनोआधारजतधर्म तेधर्मनेतीर्थकरदेवसामान्यस्वभाव अस्तित्वरूपकहेढे तथा २ गुणपर्यायनो आधारवतपदार्थ तेनेवस्तुत्वकहियें अने ३ अर्थजेद्रव्य तेनीजेक्रिया जेस धर्मास्तिकायनी चक्षणसहायक्रिया अधर्मास्तिकायनी थिरसहायक्रिया आकाशद्रव्यनी अवगाह्रूपक्रिया जीवनी उपयोगलक्षणक्रिया तथा पुंजलनी मिलवाविखरवारूप क्रियानो करवापणो षट्तेजे पर्यायनीप्रवृत्ति तेअर्थक्रिया अनेतेअर्थक्रियानो आधारी धर्म तेनेश्रीसर्वज्ञदेवें द्रव्यत्वपणोकह्योढे.

वलीद्रव्यत्वपणानुलक्षणांतरकहेढे उत्पादपर्यायनीजे प्रसवशक्ति षट्ते आविर्जाव लक्षण जेशक्ति तेनाव्ययीजतपर्यायनो तिरोजावथयो अथवा अजावथवारूप शक्तिनो जेआधारजतधर्म तेनेद्रव्यत्वकहियें.

४ स्वके० पोतेआत्मा अनेपरके० पुंजलादिकधर्मास्तिकायादिक अन्यद्रव्यतेने गुणार्थपणेजाणे तेज्ञानकहियें तेज्ञानपांचजेदेढे तेज्ञानना उपयोगमांआवे एवीजेशक्ति तेनेप्रमेयत्वपणोकहियें तेप्रमेयपणोसर्वद्रव्यनुं मूलधर्मढे प्रमाणमांवसाव्योजेवस्तु तेने प्रमेयपणोकहियें तेसर्वद्रव्यसर्वगुणपर्यायप्रमेयढे अनेआत्मानो ज्ञानगुण तेमांप्रमाण पणो तथा प्रमेयपणो एबेधर्मढे पोतानोप्रमाणपणोते पोतेजकरेढे दर्शनगुणनोप्रमाण ज्ञानगुणकरेढे केमके दर्शनगुणते विशेषढे सावयवढे जेसावयवहोय तेविशेषजहोय अने जे विशेषहोयते ज्ञानशीजजणाय दर्शनगुणते सामान्यधर्मनो ग्राहकढे तेपण प्रमाणकहेवाय पणप्रमाणनाजेदकह्याढे तिहां ज्ञानजग्रह्युंढे तेनुंकारणजेदर्शनोपयोग तेव्यक्तपक्तोनथी तेमाटेप्रमाणमध्ये गवेष्यो नथी तेप्रमाणना मूलबेजेदढे एकप्रत्यक्ष अने बीजोपरोक्ष स्पष्टंप्रत्यक्ष परोक्षमन्यत् इतिस्याद्यादरत्नाकरवाक्यात्.

५ उत्पादके० उपजवो व्ययके० विणसवो ध्रुवके० नित्यपणो वस्तुनाएकगुणमां एकसमये एत्रणेपरिणमनें सदापरिणमेढे एवोजेपरिणामते सत्पणोकहियें अने ते सत्पणानो जाव ते सत्पणो कहियें.

६ तथा ठठो १ अनंतजागहानि २ असंख्यातजागहानि ३ संख्यातजागहानि ४ संख्यातगुणहानि ५ असंख्यातगुणहानि ६ अनंतगुणहानि एठप्रकारनीहानि तथा १ अनंतजागवृद्धि २ असंख्यातजागवृद्धि ३ संख्यातजागवृद्धि ४ संख्यातगुणवृद्धि ५ असंख्यातगुणवृद्धि ६ अनंतगुणवृद्धि एठवृद्धि एमठप्रकारनीहानि तथा ठप्रकारनीवृद्धि तेअगुरुलघुपर्यायनी सर्वद्रव्यने सर्वप्रदेशे परिणमेढे तेकोशकप्रदेशें कोशसमये अनंतजागहानिपणेपरिणमे अनेकोशकसमये कोशकप्रदेशें अनंतजागवृद्धिपणे परिणमेढे एवंबार

अविज्ञागरूप अवयवमहोय अने सर्वगतके सर्वमां व्यापकपणेहोय ते सामान्यस्वजा-
वकहियें जीवादिद्रव्यनेविषे एकपणोतैपिरुपणेठे तेसर्वद्रव्यनेविषेठे सर्वगुणपर्याय पो-
तानेरूपैअनेकठे पणतेसमुदायपिंडपणुंमूकीने जूदाथायजनही ते माटेपरीतेंजे परिण-
मनहोय तेसामान्यस्वजावकहियें तेसामान्यनाबेजेदठे अस्तितादिकजेसर्वपदार्थनेवि-
षेठे तेमहासामान्यकहियें एनीश्रुतज्ञानेकरी प्रतीतथाय पणप्रत्यक्षतो अविधिदर्शन
केवलदर्शनेजजणाथ परोक्षेनग्रहवाय तथा वृक्ष अंब निंब जंबु प्रमुख व्यक्तिअनेकठे
पणवृक्षत्वपणो सर्वमांठे एअवांतरसामान्य तेचक्षुदर्शने तथा अचक्षुदर्शनेग्रहवाय अने
अस्तित्व वस्तुत्वादिसामान्य ते अविधिदर्शन तथाकेवलदर्शने ग्रहवाय अने विशेषध-
र्मेते ज्ञानगुणेजग्रहवाय हवे विशेषनुलक्षण कहियेंठैयें कोशकधर्मेनित्य कोशकधर्मेअनित्य
कोशकरीतैअवयवसहित कोशकरीतै अवयवरहित अविज्ञागपर्यायें सावयव सामर्थ्यप-
र्यायें निरवयव पणसक्रियताहेतु देशगतजगुणते गुणांतरमां व्यापतानथी तेमाटेदेशगत
जगुणहोय तेआखाद्रव्यमां व्यापकजहोय तेनेसर्वगतकहियें तोएवाजेधर्मे तेसर्वविशेष
जाणवा पदार्थनागुणनीप्रवृत्ति तेनाजेकारणतेविशेषस्वजाव जेकार्यकरेतेगुणनेपण विशेष-
धर्मेजगणवो जैसामान्यते विशेषरहितनथी अनेजेविशेषते सामान्यरहितनथी.

तेमूलसामान्यस्वजावाः षट् तेचामी १ अस्तित्वं २ वस्तुत्वं
३ द्रव्यत्वं ४ प्रमेयत्वं ५ सत्त्वं ६ अगुरुलघुत्वं तत्र
१ नित्यत्वादीनां उत्तरसामान्यानां परिणामिकत्वादीनां
विशेषस्वजावानामाधारभूतधर्मत्वं अस्तित्वं २ गुणपर्या-
याधारत्वंवस्तुत्वं ३ अर्थक्रियाकारित्वंद्रव्यत्वं अथवाउत्पा-
दव्यययोर्मध्येउत्पादपर्यायाणांजनकत्वप्रसवस्वाविर्भावलक्ष-
णव्ययीभूतपर्यायाणांतिरोच्चाव्यजावरूपायाः शक्तेराधारत्वं
द्रव्यत्वं ४ स्वपरव्यवसायिज्ञानंप्रमाणं प्रमीयतेअनेनेतिप्र-
माणं तेनप्रमाणेनप्रमातुंयोग्यंप्रमेयं ज्ञानेनज्ञाय तेतद्योग्य-
तात्वंप्रमेयत्वं ५ उत्पादव्ययध्रुवयुक्तंसत्त्वं ६ षड्गुणहानितु-
ष्टिस्वजावा अगुरुलघुपर्यायास्तदाधारत्वंअगुरुलघुत्वंएते
षट्स्वजावाः सर्वद्रव्येषुपरिणमंति तेनसामान्यस्वजावाः

अर्थ ॥ तेमूलसामान्यना बजेदठे तेसर्वद्रव्यमां व्यापकपणेठे १ अस्तित्व २ वस्तु-
त्वं ३ द्रव्यत्वं ४ प्रमेयत्वं ५ सत्त्वं ६ अगुरुलघुत्वं एवमूलस्वजावठे ते सर्वद्रव्य मध्ये

परिणामिकपणेपरिणमेते एधर्मनेकोशुनोसहायनथी तत्रके० तिहां १ सर्वद्रव्यनेविषे उत्तरसामान्यस्वभाव नित्यत्व अनित्यत्वादिक तथाविशेषस्वभाव तेपरिणामिकत्वादिक तेनोआधारभूतधर्म तेधर्मनेतीर्थकरदेवसामान्यस्वभाव अस्तित्वरूपकहेते तथा २ गुणपर्यायनो आधारवंतपदार्थ तेनेवस्तुत्वकहियें अने ३ अर्थजेद्रव्य तेनीजेक्रिया, जेस धर्मास्तिकायनी चलाणसहायक्रिया अधर्मास्तिकायनी थिरसहायक्रिया आकाशद्रव्यनी श्रवणाद्विरूपक्रिया जीवनी उपयोगलक्षणक्रिया तथा पुंजलनी मिलवाविखरवारूप क्रियानो करवापणो षट्छेजे पर्यायनीप्रवृत्ति तेअर्थक्रिया अनेतेअर्थक्रियानो आधारी धर्म तेनेश्रीसर्वज्ञदेवें द्रव्यत्वपणोकह्योते.

बलीद्रव्यत्वपणानुलक्षणांतरकहेते उत्पादपर्यायनीजे प्रसवशक्ति षट्छे आविर्जाव-लक्षण जेशक्ति तेनाव्यथीभूतपर्यायनो तिरोजावथयो अथवा अजावथवारूप शक्तिनो जेआधारभूतधर्म तेनेद्रव्यत्वकहियें.

४ स्वके० पोतेआत्मा अनेपरके० पुंजलादिकधर्मास्तिकायादिक अन्यद्रव्यतेने यथार्थपणेजाणे तेज्ञानकहियें तेज्ञानपांचजेदेंते तेज्ञानना उपयोगमांआवे एवीजेशक्ति तेनेप्रमेयत्वपणोकहियें तेप्रमेयपणोसर्वद्रव्यनुं मूलधर्मते प्रमाणमांवसाव्योजेवस्तु तेने प्रमेयपणोकहियें तेसर्वद्रव्यसर्वगुणपर्यायप्रमेयते अनेआत्मानो ज्ञानगुण तेमांप्रमाण पणो तथा प्रमेयपणो एवेधर्मते पोतानोप्रमाणपणोते पोतेजकरेते दर्शनगुणनोप्रमाण ज्ञानगुणकरेते केमके दर्शनगुणते विशेषते सावयवते जेसावयवहोय तेविशेषजहोय अने जे विशेषहोयते ज्ञानथीजजणाय दर्शनगुणते सामान्यधर्मनो ग्राहकते तेपण प्रमाणकहेवाय पणप्रमाणनाजेदकह्याते तिहां ज्ञानजग्रह्युंते तेनुंकारणजेदर्शनोपयोग तेव्यक्तपरुतोनथी तेमाटेप्रमाणमध्ये गवेव्यो नथी तेप्रमाणना मूलबेजेदते, एकप्रत्यक्ष अने बीजोपरोक्ष स्पष्टंप्रत्यक्षं परोक्षमन्यत् इतिस्याद्वादरत्नाकरवाक्यात्.

५ उत्पादके० उपजवो व्ययके० विणसवो ध्रुवके० नित्यपणो वस्तुनाएकगुणमां एकसमये एत्रणेपरिणमनं सदापरिणमेते एवोजेपरिणामते सत्पणोकहियें अने ते सत्पणानो जाव ते सत्वपणो कहियें.

६ तथा ब्रह्म १ अनंतजागहानि २ असंख्यातजागहानि ३ संख्यातजागहानि ४ संख्यातगुणहानि ५ असंख्यातगुणहानि ६ अनंतगुणहानि एतप्रकारनीहानि तथा १ अनंतजागवृद्धि २ असंख्यातजागवृद्धि ३ संख्यातजागवृद्धि ४ संख्यातगुणवृद्धि ५ असंख्यातगुणवृद्धि ६ अनंतगुणवृद्धि एतवृद्धि एतप्रकारनीहानि तथा त्रप्रकारनीवृद्धि तेअगुरुलघुपर्यायनी सर्वद्रव्यने सर्वप्रदेशे परिणमेते तेकोशकप्रदेशें कोशसमये अनंतजागहानिपणेपरिणमे अनेकोशकसमये कोशकप्रदेशें अनंतजागवृद्धिपणे परिणमेते एवंबर

प्रकारें परिणमेते ते अगुरुलघुपर्यायनी परिणमनशक्ति तेअगुरुलघुत्वं अगुरुलघुनोच्चाव जाणवो तत्त्वार्थटीकानेविषेपांचमाश्रयार्थे अलोकाकाशनेअधिकारें कह्योबे एमएव स्वजाव सर्वद्रव्यनेविषे परिणमेते एवद्रव्यनोमूलस्वजावते द्रव्यनोजिन्नपणो प्रदेश- नोजिन्नपणो तेअगुरुलघुनेजेदपणे आयते तेमाटे एवमूलसामान्यस्वजावते एद्रव्या- स्तिकधर्मते अने एतुंपरिणमनते पर्यायास्तिक धर्मते केटलाकवादीएमकहेतेजे पर्याय- नोर्पिकतेद्रव्यते पणद्रव्यपणोजिन्ननशी जेम धूरी पड्ना कागमो १ मागली जूंदरी प्रमुख समुदायने गाकोकडियें पण सर्वअवयवशीजिन्न गागापणोकोइदेखातोनी ते- मज ज्ञानादिकगुणशी जिन्नपणोकोइ आत्मादेखातोनी तेने कहियें जे ज्ञानादिकगु- णनेविषे ठतिएकपिकसमुदायता सदाअवस्थितपणो अनेद्रव्यशीमिलीनजाय तथास्व- क्रियावंतपणो इत्यादिकसामान्यधर्मते ठतिअस्तित्व अर्थक्रियावंततेद्रव्यपणो एकपि- रुपणोतेवस्तुत्व इत्यादिकते सर्वद्रव्यपणोते एटले द्रव्यास्तिक पर्यायास्तिक ए बे- हुमलीनेद्रव्यपणोते उक्तंच संमतौदवापल्लवरहिआ नपल्लवादवठविउत्पत्ति एमूलसा- मान्यस्वजावनाठजेद क्हा.

तत्रअस्तित्वं उत्तरसामान्यस्वजावगम्यं तेचोत्तरसामान्य
स्वजावाअनंताअपिवक्तव्येनत्रयोदश १ अस्तिस्वजा
वः २ नास्तिस्वजावः ३ नित्यस्वजावः ४ अनित्यस्वजा
वः ५ एकस्वजावः ६ अनेकस्वजावः ७ जेदस्वजावः
८ अजेदस्वजावः ९ जव्यस्वजावः १० अजव्यस्वजावः
११ वक्तव्यस्वजावः १२ अवक्तव्यस्वजावः १३ परमस्व
जावः इत्येवरूपंवस्तुसामान्यानंतमयं

अर्थ ॥ तथावली अस्तित्व उत्तरसामान्यस्वजावकहेते ते उत्तरसामान्यस्वजाव-
स्तुमध्ये अनंताबे पणतेरसामान्यस्वजाव अनेकांतजयपताकादिग्रंथे वखाण्याते तेमां-
शीलेशमात्र खिखेठेयें तेनानामऊपरनामूलपाठमां सुखजते माटे खिख्यानशी तथाए-
ना व्याख्यानशी पणजणासे एतेर सामान्यस्वजावें परिणमतिवस्तुहोय.

स्वद्रव्यादिचतुष्टयेनव्याप्यव्यापकादिसंबंधि

स्थितानांस्वपरिणामात् परिणामांतरागमनहे

तुः वस्तुनःसङ्गुपतापरिणतिः अस्तिस्वजावः

अर्थ ॥ तेमां १ प्रथम अस्तिस्वजावतुं लक्षणकहेते स्वके पोतानाद्रव्यादिकचार

धर्मतेनोजेमां व्यापकपणोत्ते १ अव्यतेगुणपर्यायना समुदायनो आधारपणो २ क्षेत्रतेप्र-
देशरूप सर्वगुणपर्यायनी अवस्थानेराखवापणो जेजेनेराखे तेतेनुंक्षेत्रजाणुं ३ कालते उ-
त्पादव्यय ध्रुवपणेवर्तना ४ जावते सर्वगुणपर्यायनो कार्यधर्म तिहांजीवद्रव्यनुं १ स्वद्र-
व्यप्रदेशगुणनोसमुदायद्रव्यते तेगुणपर्यायनो जनकपणो तेस्वद्रव्य अने २ जीवनाअ-
संख्याताप्रदेशते स्वपर्यायनोस्वक्षेत्रपर्यायतेजाणवा एटले देखवादिकजेगुणनोपर्याय तेनुं
जेक्षेत्र तेस्वक्षेत्र ३ पर्यायमध्ये कारणकार्यादिकनो जे उत्पादव्यय तेस्वकाल तथा ४
अतीतअनागत वर्तमाननुंपरिणमनतेस्वजाव तेकार्यादिकधर्म जेमज्ञानगुणनो पर्याय
जाणंगपणो वेत्तापणो परिच्छेदकपणो विवेचनपणोइत्यादिक स्वजाव एमस्वद्रव्य स्वक्षे-
त्र स्वकाल स्वजाव जेपरिणामिकपणेपरिणमता तेनीअस्तिताकेवी एसर्वनीढतिठेतेअ-
स्तिस्वजावते एअस्तिस्वजावें द्रव्यते तेपोतानोमूलधर्ममूकी अन्यधर्मपणे परिणमतो
नथी परिणामांतरे आगमनते एअस्तिस्वजावते सर्वद्रव्यमां पोतानागुणपर्यायनो
जाणवो जेअस्तितेसद्रूपता ठतारूपपणानी परिणतिखेवी सर्वद्रव्य पोतानेंधर्मैजपरिण-
में पणजेजीवद्रव्यते अजीवद्रव्यपणेनपरिणमे तथा एकजीव ते अन्यजीवपणे नपरि-
णमे बह्नीएकगुणते अन्यगुणपणेनपरिणमे ज्ञानगुणनेविषे दर्शनादिकगुणनीनास्तिता
ते अनेज्ञाननाधर्मनीअस्तिताते तथा एकगुणनापर्याय अनंताते तेसर्वपर्यायधर्मैसरिखा
ते पण एकपर्यायनाधर्म बीजापर्यायमानही अने बीजापर्यायनाधर्म पहेलापर्यायमानही
माटेसर्व पोतानेधर्मैजअस्तिते एरीतैअस्ति नास्तिनुं ज्ञानसर्वत्रकरनुं एद्रव्यनेविषे
प्रथमअस्तिस्वजावकह्यो.

अन्यजातीयद्रव्यादीनां स्वीयद्रव्यादिचतुष्टयतयाव्यवस्थि
तानांविबुद्धिते परद्रव्यादिकेसर्वदैवाभावाविधिन्नानां अन्य
धर्माणांव्यावृत्तिरूपोच्चावः नास्तिस्वजावः यथाजीवेस्वीयाः
ज्ञानदर्शनादयोच्चावाः अस्तित्वेपरद्रव्यस्थिताः अचेतना
दयोच्चावानास्तित्वेसाचनास्तिताद्रव्येअस्तित्वेनवर्तते घटेघ
टधर्माणां अस्तित्वं पटादिसर्वपरद्रव्याणांनास्तित्वंप्रवर्तत

अर्थ ॥ इवेबीजानास्तिस्वजावनुं स्वरूपलखियेंठैयें अन्यकेण्वीजाजेद्रव्यादिक जे
द्रव्यगुणपर्याय तेनापोताना जेद्रव्यक्षेत्रकालजाव तेतेहिजद्रव्यमां सदाअवष्टंजपणे
परिणमेते एटले विबुद्धित द्रव्यादिकथी परजेवीजाद्रव्यादिकना जेधर्म ते तेमांसदा
अजावपणे निरंतरअविच्छेदते तेमाटेपरद्रव्यादिकना धर्मनीव्यावृत्तितापणानोजेपरधर्म
ते विबुद्धितद्रव्यमानथी एवाद्वयमांजेजावते तेनास्तिस्वजावजाणवो जेमजीवनेविषे

ज्ञानदर्शनादिक पोतानाजेजाव तेतोअस्तिपणेढे अनेपरद्रव्यमां रहाजेअचेतनादिक जाव तेनीनास्तिताढे षट्छेतेधर्मजीवद्रव्यमांनधी माटे परधर्मनी नास्तिताढे पणतेनास्तिता तेद्रव्यमध्ये अस्तिपणेरहीढे जेमघटनाधर्मघटमांढे तेथीघटमां घटधर्मनोअस्तित्वपणेढे पणपटादिसर्वपरद्रव्योनो नास्तित्वपणो ते घटनेविषेरह्योढे तथाजीवमध्ये जीवज्ञानादिकगुण तेअस्तित्वपणेढे पणपुद्गलनावर्णादिक जीवमध्येनधी माटेवर्णादिकनीनास्ति ते जीवमध्येरहिढे श्रीजगवतीसूत्रेकहुंढे हेगौतम अद्वित्वं अद्वित्तेपरिणमयी नद्वित्वं नद्वित्तेपरिणमयी तथाठाणांगसूत्रे १ सियअस्थि २ सियनस्थि ३ सियअस्थिनस्थी ४ सियअवचत्तवं एचोचंगीकहीढे अनेश्रीविशेषावश्यकमध्येकहुंढेके जे वस्तुनो अस्तिनास्तिपणोजाणे तेसम्यग्ज्ञानी अनेजेनजाणे अथवा अयथार्थपणेजाणे ते मिथ्यात्वी उक्तंच सदसदविशेषणाढं जवहेउजहृष्टीउवलंजाढं ॥ नाणफलाजावाढं मिहादिष्ठिसअन्नाणं ॥ १ ॥ एगाथानीटीकामध्ये स्याद्वादोपलक्षितवस्तुस्याद्वादश्चसत्तजंगीपरिणामः एकैकस्मिन्द्रव्येगुणेपर्यायेचसत्सत्तजंगाजवत्येव अतः अनंतपर्यायपरिणतेवस्तुनिअनंताः सत्तजंग्योजवन्ति इतिरत्नाकरावतारिकायां तेद्रव्यनेविषे गुणनेविषे पर्यायनेविषे स्वरूपेसातजंगाह्यो जेएसत्तजंगानो परिणामते स्याद्वादपणो कहिये.

तथाहि स्वपर्यायैःपरपर्यायैरुजयपर्यायैः सद्भावेनासद्भावेनोपयेनवार्पितोविशेषतः कुंजःअकुंजः कुंजाकुंजोवा अवक्तव्योऽनयरूपादिजेदोऽभवति सत्तजंगीप्रतिपाद्यतेइत्यर्थः उष्ट्रग्रीवाकपोलकुक्षिबुध्नादिजिः स्वपर्यायैःसद्भावेनार्पितः विशेषतःकुंजकुंजोऽजयते सन्घटइतिप्रथमजंगोऽभवति एवंजीवः स्वपर्यायैः ज्ञानादिजिः अर्पितः सन्जीवः

अर्थ ॥ एसत्तजंगी परनीअपेक्षायेंनधी तेद्रव्यादिकमध्येजढे यथास्वधर्मेपरिणमवुं एअस्तिधर्मढे अनेपरद्रव्यनाधर्मेनपरिणमवुं एनास्तिनुंफळढे तेमाटेएसत्तजंगी तेवस्तुधर्मेढे तेविशेषावश्यकधी सत्तजंगीलखियेंढेयें एकविवक्षितवस्तु स्वकेपोतानेपर्यायें सद्भावकेण्ढतापणेढे अनेपरपर्यायेंजे अन्यद्रव्यनेपरिणमे तेनो असद्भावाकेण्अढतापणो परिणमेढे तथाजेढता अथवाअढतापर्याय तेनोढतापणोढे कोइकपणे अढतापणोढे माटे ढताअढतापणोपण तेजकालेंढे केमके वस्तुमध्ये अनेकधर्मढे तेसर्वकेवल्लीने एकसमयें समकालेंजासेढे तेपणवचनेजंगांतरेजकहीशके अनेढन्नस्थने श्रद्धामांतोसर्वधर्म समकालेसद्देढे पण ढन्नस्थनोढपयोग असंख्यातसमयीढे अनुक्रमेढे पूर्वापरसापेक्षेढे तेथीसत्तजंगेजासनढे जेवस्तुमांसमकालेंढे समकेतिनी श्रद्धामांसमकालेढे अने

केवलीनाज्ञासनमां समकाखेडे तेश्रुतज्ञानीनाज्ञासनमां कमपूर्वकडे केमके जाषासर्वक-
मेंकहेवायडे तेथीअसत्यथाय तेनेजोस्यात्पदैपरुपियेंजाणियें तोसत्यथाय माटेस्यात्पूर्वक
सप्तजंगीकहियें ड्रव्यगुणपर्याय स्वजावसर्वमध्येडे तेरीतेंसद्दहवी तेदृष्टांतिकरीकहेडे उ-
ष्टकेण्होठ गावरु कांठो कपाल तळो कुक्षिपेटो बुध्र पोहोळो इत्यादिस्वपर्यायेंकरी घ-
टढतोडे तेघटनेस्वपर्यायें ठतापणे अर्पितकरियें तेवारेंते कुंजकुंजधमें सनूकेणढतोडे प-
णअठतादिकधर्मनी ठतिसापेकराखवाने स्यात्पूर्वकंकहेवो एटळे स्यात्अस्तिघटः एप्र-
थमजंगोजाणवो तथाजीवादिड्रव्यनेविषे जीवनाज्ञानादिगुण तेनेपर्यायें जीवड्रव्यनेनि-
त्यादि स्वजावेंकरीने स्यात्अस्तिजीवः एमसर्वड्रव्यनेकहेवो यद्यपि जीवतथाअजीवनो
नित्यपणो सरिखोजासे पणतेएनोतेमांनही अनेतेनोएमांनही जोपणजीवसर्व एकजा-
तीड्रव्यडे पणएकजीवमांजे ज्ञानादिगुणडे तेबीजाजीवमांनथी माटेसर्वड्रव्य स्वधमेंज
अस्तिडे अने परधमेंनास्तिडे एमस्यात्अस्तिजीव एप्रथमजंगजाणवो.

तथापटादिगतैस्त्वक्त्राणादिभिः एतद्द्रव्यैरस्यजघेद्वारितः
अविशेषितः अकुंजोऽभवति सर्वस्यापिघटस्यपरपर्यायैर
सत्वविवक्षायामसन्घटः एवंजीवोपिमूर्तत्वादियपर्यायैः अ
सत्जीव इतिद्वितीयोजंगः

अर्थ ॥ पटनेविषेरह्यात्वक्जे शरीरनीचामडीनेढांके लांबोपथराय इत्यादिपर्याय ते
घटनापर्यायनथी परपर्यायडे पटनेविषेरह्याडे घटनेविषेपर्यायनी नास्तिडे तेथी एप-
र्यायनो अससद्भावडे तेमाटे एघटनापर्यायनथी एमसर्वपर्यायें घटनथी तेवारेंपरपर्यायना
अठतापणानीविवक्षायें अठतोघटडे एमजीवपण मूर्तिपणादिक अचेतनादिपर्यायनो
जीवमध्येअसत् अठतापणो तेथीजीवपरपर्यायेनास्तिडे माटे स्यात्नास्ति एबीजोजांगो
जाणवो केमके परपर्यायनी नास्तितातुं परिणमन ड्रव्यनेविषेडे.

तथासर्वोघटःस्वपरोऽन्यपर्यायैः सद्भावासद्भावाभ्यांसत्वास
त्वाभ्यामर्पितोयुगपद्रुक्तुमिष्टोऽवक्तव्योऽभवति स्वपरपर्या
यसत्वासत्वाभ्यांएकैकेनाप्यसांकेतिकेनशब्देन सर्वस्यापि
तस्यवक्तुमशक्यत्वादिति एवंजीवस्यापि सत्वासत्वाभ्यामे
कसमयेनवक्तुमशक्यत्वात् स्यादवक्तव्योजीव इतिद्वितीयो
जंगः एतेत्रयःसकलादेशाः सकलंजीवादिकंवस्तुएतद्व्याख्यातं

अर्थ ॥ सर्वघटादिवस्तुषु तेस्वपर्यायजे पोतानासद्भावपर्याय तेणेकरी ठतापणे कहे-
वाय तथा परनेपर्यायें अठतापणकहेवाय तेवारे स्वपर्यायनोठतापणो परपर्यायनोअठ-
तापणो एवेधर्मसमकालें पणएकसमयेंकहेवायनही तेमाटेएघटादिद्रव्यतेस्वद्रव्यमां
स्वपर्यायनोसत्वपणो परपर्यायनोअसत्वपणो तेकोइपणएक सांकेतिकशब्दें करी कहेवा-
नेसमर्थनही माटे सत्व अस्तिपणो असत्व नास्तिपणो ते एकसमयेंकहेवामां असमर्थते
तेथीवस्तुस्वजावनावेधर्म तेएकसमयेंठताठे तेनोज्ञानकरवामाटे स्यात्अवक्तव्य एवच-
नबोद्धा केमके कोइकनेएवोबोधथाय जेसर्वथीवचने अगोचरजठे तेमाटेस्यात्पददीधो
स्यात्के०कथंचितपणे कोइकरीतें एकसमयेनकहेवाय माटे स्यात्अवक्तव्यएजीवठे एम
सर्वद्रव्यजाणवा एजीजोजांगोथयो एत्रणजंगासकलादेशीठे सर्ववस्तुने संपूर्णपणेग्रहे-
वारूपठे जीवादिकजेवस्तु तेनेसंपूर्णग्रहेवावतठे.

अथचत्वारोविकलादेशाः तत्रएकस्मिन्देशेस्वपर्यायसत्वेन
अन्यत्रतुपरपर्यायसत्वेनसंश्रयसंश्रयवति घटोऽघटश्चएवं
जीवोपिस्वपर्यायैःसन् परपर्यायैः असन् इतिचतुर्थोजंगः

अर्थ ॥ हवेचारजांगविकलादेशी कहेठे जेवस्तुनुंस्वरूपकहेवो तेनाएकदेशनेजग्रहे
एस्वरूपठे तिहांएकदेशनेविषे स्वपर्यायनोसत्वपणो अस्तिपणोगवेषेठे तेवारेवस्तु स-
द्व्यसत्पणेठे एटखेएघटठे अनेएघटनथी एमजीवपणस्वपर्यायेंसत् परपर्यायेंअसत् ते
माटेएकसमयेंअस्तिनास्तिरूपठे पणकहेवामांअसंख्यातसमयेंठे तेमाटेस्यात्पूर्वकठे एम
स्यात् अस्तिनास्ति एचोथोजंगोजाणवो.

तथाएकस्मिन्देशेस्वपर्यायैः सद्भावेनविवक्षितः अन्यत्र
तुदेशेस्वपरोजयपर्यायैः सत्वासत्वाज्यायुगपदसंकेतिकेनश-
ब्देन वक्तुंविवक्षितः सन्अवक्तव्यरूपः पंचमोजंगोजवति
एवंजीवोपिचेतनत्वादिपर्यायैःसन्शेषैः अवक्तव्यइति

अर्थ ॥ तथा एकदेशेंपोतानेपर्यायें स्वद्रव्यादिकें ठतापणेगवेषीयें अने अन्यके०
वीजादेशोनेविषे स्वपरएवेपर्यायें सत्वठतापणें तथा असत्व अठतापणें समकालें अ-
संकेतपणे नामनेअणकहेगवेषीयें तेवारेसत्के०अस्तिअवक्तव्यरूप जांगोठपजे अने
एजांगाठतांबीजाठजांगाठे तेनीगवेषणामाटे स्यात्पदजोनीयें एटखेस्यात्अस्ति अव-
क्तव्य एपांचमोजांगोजाणवो जेमजीवनेविषे चेतनपणोसुखवीर्यगुणें अस्तिठे अनेना-
स्तिपणे अस्तिनास्ति समकालपणे वचनगोचरनथावे ते स्यात्अस्तिअवक्तव्य.

तथाएकदेशेपरपर्यायैरसन्नावेनार्पितोविशेषतः अन्यै
स्तुस्वपरपर्यायैःसन्नावसन्नाव्यांस्त्वासत्वाच्यांयुगप
दसंकेतिकेनशब्देनवक्तुंविवक्षितकुंजोऽसन् वक्तव्यश्चज
वति अकुंजोवक्तव्यश्चजवतीत्यर्थः देशेतस्याकुंजत्वात्
देशेअवक्तव्यत्वादिति षष्ठोजंगः

अर्थ ॥ तथाएकदेशेपरपर्याय जेनास्तिपर्याय तेने असन्नावकेअवतापणे अर्पित
करीने मुख्यपणेगवेषीये तैवारपडिअन्यकेबीजास्वपर्याये अस्तिपणोतथापरपर्यायजे
नास्तिपर्याय एवे सत्वकेअवतापणे असत्वकेअवतापणे युगपत्समकालेकद्विये एसंके-
तिकशब्दने अचावे कहेवामानआवे अनेतेकह्याविनाश्रोतानेज्ञानकेमथाय तेमादेस्यात्
पदते अन्यजांगानी सापेक्षतामाटे तथा सर्वधर्मीनीसमकालता जणाववा माटे स्यात्-
नास्तिअवक्तव्य एठठोजांगोजाणवो एटलेजीवपोताने खगुणेतोठतापणो सर्वपर्याय स-
मकालनोअवक्तव्यपणो एस्यात्नास्तिअवक्तव्य ठठोजांगोथयो.

तथाएकदेशेस्वपर्यायैःसन्नावेनार्पितः एकस्मिन्देशे परप
र्यायै रसन्नावेनार्पितः अन्यस्मिन्देशेस्वपरोजयपर्यायैः
सन्नावसन्नाव्यां युगपदेकेनशब्देनवक्तुं विवक्षितः
सन्असन्अवक्तव्यश्चजवतिइतिसप्तमोजंगः एतेनएक
स्मिन्वस्तुन्यर्पितानर्पितेनसप्तजंगीकृता ॥

अर्थ ॥ तथाएकदेशे स्वपर्यायनेठतापणे अर्पितकरिये अनेएकदेश परपर्यायने अ-
वतापणेगवेषीये अनेतेसर्वपर्याय समकालेजेखारह्यावे पणवचनेकहेवायनही एटलेअ-
स्तिपणोपणठे अनेनास्तिपणोपणठे एसर्वधर्म समकालेठे पणवचनेगोचरथायनही
ए अपेक्षायें स्यात्अस्ति स्यात्नास्ति स्यात्अवक्तव्य एरीतैवस्तुनोपरिणमनठे एसा-
तमोजांगोजाणवो एसप्तजंगी अर्पितअनर्पितपणेकही तेअर्पितएकधर्मजहोय एस
एकधर्मेनेविषेसप्तजंगीकही.

तत्रजीवःस्वधर्मेज्ञानादिभिःअस्तित्वेनवर्तमानः तेनस्यात्
अस्तिरूपःप्रथमजंगः अत्रस्वधर्माअस्तिपदगृहीताःशेषा
नास्तित्वादयोधर्माः अवक्तव्यधर्माश्चस्यात्पदेनसंगृहीताः

अर्थ ॥ हवेखरूपपणेसप्तजंगीकहेठे जेएकद्रव्यनेविषे अथवाएकगुणनेविषे एक
पर्यायनेविषे एकस्वजावनेविषे सातसातजांगा सदापरिणमेठे तेरीतैसप्तजंगीकहेठे स्या-

छादरत्नाकरावतारिकामध्येकहोते एकस्मिन्जीवादौ अनंतधर्मापेक्षासत्तजंगीनामानं-
 त्यं एवचनथीजाणीलेजो अडिजीवे इत्यादिगाथाथीजाणजो एसुयगकांगसूत्रे हवे पेहे-
 लोचांगोलखियेंतैयें तिहांजीवडव्यपोताने स्वडव्यपिरुगुणपर्यायसमुदाय आधारपणो
 स्वक्षेत्रअसंख्यप्रदेशं ज्ञानादिगुणनुंअवस्थान अयुरुलघुताहानिवृद्धिनोमान अनेस्वका-
 ल तेगुणनीवर्तना उत्पादव्ययनीपरिणमननोजिन्नस्वजावतथाअनंतज्ञानअनंतदर्शन अ-
 नंतचारित्र अनंतदान अनंतलाज अनंतजोग अनंततडपजोग अनंतवीर्य अनंतअव्या-
 वाध अरूपी अशरीरी परमह्ममा परममार्हव परमआर्जव स्वरूपजोगीप्रमुख स्वस्व-
 जाव एअनंतज्ञेयज्ञायकपणे जीवडव्यठतोळे एमजीवनोज्ञानगुण सधर्म सकलज्ञेयज्ञा-
 यकपणो स्वशक्तिधर्मे अनंतअविजागे एकएकपर्यायअविजागमां सर्वअजिलाप्य अन-
 जिलाप्य स्वजावनोजाणपणोळे इहांविस्तारेंलखियेंतैयें तिहांमतिज्ञानना पर्यायजू-
 दाळे श्रुतज्ञानना अविजागजूदाळे मनपर्यायज्ञानना अविजागजूदाळे केवलज्ञानना प-
 र्यायजूदाळे श्रीविशेषावश्यकें गणधरवादनेळेकेकहोळे जोआवरवायोग्यवस्तुजिन्ने तो-
 आवरणजूदाळे तिहांक्षयोपशमनेजेदेजाणेळे तेपरोक्ष अथवादेशथीजाणेळे सर्वथाआ-
 वरणगयेथकेप्रत्यक्षजाणे पण केवलज्ञानसर्वजावनोसंपूर्ण प्रत्यक्षज्ञायक तेसंपूर्णप्रगत्यो
 तेवारेंवीजाज्ञाननीप्रवृत्तिळे पणजिन्नपरुतिनथी माटेतेकेवलज्ञाननो जाणपणोज कहेवा-
 यळे तथाकोशक ज्ञानगुणना अविजागसर्व एकजातीनाकहेळे तेअविजागमध्ये वरणादि-
 कजाणवानीशक्ति अनेकप्रकारनीळे तेमांजेआवरणएटले जे शक्तिप्रगटेते शक्तिनुं मति-
 ज्ञानादि जिन्ननामळे अनेसर्वआवरणगयाथी एककेवलज्ञानरखुंळे ढवस्थज्ञाननोचासळे
 एपणव्याख्यानळे एवोज्ञानगुणपोतानास्वपर्याय ज्ञायक परिच्छेदक वेतृत्वादिकेंअस्तिळे
 एमसर्वगुणमां स्वधर्मनी अस्तिताकहेवी तेमजजेअविजागरूपपर्यायळे जेनासमूहनी एक
 प्रवृत्तिनेगुणकहियेंतैयें तेपणस्वकार्यकारणधर्मे अस्तिळे एमठडव्यनुंस्वरूप स्वस्वरूपेंअ-
 स्तिळे अने अन्यळे जांगापणळेएवोसापेक्षतामाटे स्यात्पददेइनेबोलवो तेस्यात्अस्तिए-
 प्रथमजांगापणो थयो एटले गवेब्यो जेअस्तिधर्म तेपणनास्तिपणासहितळे एट-
 ले अस्तिकहेतां थकां नास्ति प्रमुख ठजांगानीठतिळे तिहांशब्दसहित उपयोगथयो
 तेथीसत्यपणो थयो.

तथास्वजात्यन्यडव्याणां तर्धर्माणांचविजातिपरडव्याणां
 तर्धर्माणांच जीविसर्वथैवअज्ञावातनास्तित्वंतेनस्यात् ना
 स्तिरूपोद्वितीयोऽंगः अत्रपरधर्माणांनास्तित्वं नास्तिपदे
 नगृहीतं शेषाअस्तित्वादयः स्यात्पदेगृहीताइति

अर्थ ॥ ह्वेबीजोचांगोकहेते जे एकजीवुं स्वरूप उपयोगमां आख्याते ते जीवने विवे अ-
न्यजे सिद्धसंसारी जीवते ते सर्वना गुणपर्याय अस्तित्वादिप्रमुख सर्वधर्मनीनास्तिते अने
अजीवद्रव्यतथातेना जरुतादिकसर्वधर्मनीनास्तिते जेम अग्निमांदाहकपणोते तेनी पासे
बीजोअग्निनोकणियुं पड्योते ते पण दाहकते पण ते दाहकपणो जिन्नते एटले ते कणीयांनोदा-
हकपणो ते अग्निमांनथी अने ते अग्निनोदाहकपणो ते कणीयांमांनथी तेमज एकजीवमां
ज्ञानादिकगुणते ते बीजामांनथी अने बीजाजीवमां जे ज्ञानादिकगुणते ते तेमांनथी बाकी स-
रिखाते तेमाटे जाणवादिक कार्य सरिखाकरे तो पण सर्वमांपोते पोताना गुणते पण कोइद्रव्य-
ना गुणकोइद्रव्यमां आवातानथी तेमाटे स्वजाति अन्यद्रव्यपणो अन्यगुणपणो तथा अन्य-
धर्मपणो ते सर्वनीनास्तिते एमज गुणमां पण सर्व अन्यद्रव्यादिकनीनास्तिते तथा पर्यायना
अविजागमां पण स्वजाति अविजागकार्यता कारणतानीनास्तिते तेमाटे परद्रव्यपणो परक्के-
त्रपणो परकालपणो परचावपणो एनी नास्तिते एवोनास्तिपणापण तेमांजरह्योते तेमाटे
स्यात्नास्तिपणो एजांगोपणतेमांजते एमएकज मात्रनास्तिपणोकहे थके अस्तिपणो
तथा एककालपणोपणते तथा जीवमांजरुतागुणनीनास्तिते एटले जरुतानीनास्तिते जी-
वमांजरहीते इत्यादिक अन्तार्धर्मनीसापेक्षतामाटे स्यात्पदेबोलतां सर्वधर्मनोचासन
थयो एटले सत्यता थाय तेमाटे स्यात्नास्ति एबीजोचांगोकह्यो.

केषांचिर्धर्माणां वचनगोचरत्वेन तेन स्यात् अवक्तव्य इ
तितृतीयोऽंगः अवक्तव्यधर्मसापेक्षार्थस्यात्पदग्रहणं

अर्थ ॥ ह्वेत्रीजोचांगोकहेते जे वस्तुहोय तेमां केटळाक धर्म एवाते जे वचने करी कहे-
वातानथी ते अवक्तव्यते ते केवलीने ज्ञानमांजणायते पण वचने करी ते पण कही शकेनही
तेमाटे ते वाधर्मनी अपेक्षार्थे वस्तु अवक्तव्यते एटले कहेतां थकां वक्तव्यनीना थयी पण के-
टळाक धर्म वस्तु मध्ये वक्तव्यते तेजणाववामाटे स्यात्पदग्रहण करीने स्यात् अवक्तव्य
एत्रीजोचांगोकह्यो.

अत्र अस्तिकथने असंख्येयाः नास्तिकथनेऽप्यसंख्येयाः
समयावस्तुनि एकसमये अस्ति नास्ति स्वभावौ समकवर्त
मानौ तेन स्यात् अस्ति नास्ति रूपश्चतुर्थोऽंगः

अर्थ ॥ ह्वेचोथोचांगोकहेते जे अस्ति एवो शब्द उच्चारकरतां पण असंख्यात समय थाय
तथानास्ति ए शब्द उच्चारकरतां पण असंख्यात समय थाय अने वस्तुमांतो अस्ति धर्मना-
स्ति धर्म एबेहु एक समयमां ते तेबेहु समकालें जणाववामाटे अने जे अस्ति ते नास्ति तथाय
तथा जे नास्ति ते अस्ति तथाय ते सापेक्षतामाटे स्यात् अस्ति नास्ति एचोथोचांगो जाणवो.

तत्र अस्ति नास्ति जावाः सर्वे वक्तव्या एव न अवक्तव्या इति शंका निवारणाय स्यात् अस्ति अवक्तव्य इति पञ्चमो जंगः स्यान्नास्ति अवक्तव्य इति षष्ठः

अर्थ ॥ इवे पांचमो तथा षष्ठो जांगो कहेंते तिहां स्यात् अवक्तव्य एम कहें वाची ऊच्य तेमूलधर्म एकलो अवक्तव्य थयो ते संदेह निवारवाने कह्यो जे स्यात् अस्ति अवक्तव्य वस्तुमां अनंता अस्ति धर्म ते पण वचने अगोचर ते अने अनंता धर्म वचन गोचर पण ते तेना सापेक्षता माटे स्यात् पद युक्त करीने एतले स्यात् अस्ति अवक्तव्यः ए पांचमो जांगो जाणवो एम ज पांचमानी रीतें स्यात् नास्ति अवक्तव्यः ए षष्ठो जांगो जाणवो.

अत्र वक्तव्या जावाः स्यात् पदे गृहीताः अत्र अस्ति जावा वक्तव्या स्तथा अवक्तव्याः तथानास्ति जावा वक्तव्या अवक्तव्याः एकस्मिन् वस्तुनि गुणे पर्याये एकसमये परिणममाना इति ज्ञापनार्थं स्यात् अस्ति नास्ति अवक्तव्य इति सप्तमो जंगः अत्र वक्तव्या जावास्ते स्यात् पदे संगृहीता इति अस्तित्वेन अस्ति धर्मानास्ति त्वेन नास्ति धर्मा युगपज्जयस्व जावत्वेन वक्तुमशक्यत्वात् अवक्तव्यः स्यात् पदे च अस्त्यादीनामेव नित्या नित्याद्यनेकांत संग्राहकं

अर्थ ॥ इवे सातमो जांगो कहेंते इहां अस्ति जाव पणो वक्तव्य तेमजनास्ति जाव पण वक्तव्य ते अने अवक्तव्य पण ते ए सर्व धर्म एक समय मां एक वस्तु मध्ये तथा एक गुण मध्ये तथा एक पर्याय मध्ये समकालें परिणमे ते जणाव वामाटे अस्ति नास्ति अवक्तव्यः ए सातमो जांगो इहां अस्ति तेनास्ति नथाय अने नास्ति ते अस्ति नथाय तथा वक्तव्य ते अवक्तव्य नथाय अने अवक्तव्य ते वक्तव्य नथाय ते जणाव वाने अर्थें स्यात् पद ग्रहोते इहां अस्ति पणे जे जाव ते अस्ति धर्म अने नास्ति पणे जे जाव ते तेनास्ति पणे ग्रह्याते बेहु समकाले ते माटे एक समय वक्तव्य के कहें वामां अशक्य ते असमर्थ ते तेथी अवक्तव्य के अगोचर पणे ते अने जे स्यात् पदे ते अस्ति धर्म नास्ति धर्म अवक्तव्य धर्म नो नित्य पणो अनित्य पणो प्रमुख अने कांत नो संग्रह करे ते अस्ति धर्म ते नित्य पणे पण ते तथा अनित्य पणे पण ते एक पणे ते अने क पणे ते जेद पणे ते अजेद पणे ते इत्यादिक ते अस्ति धर्म मां अने कांत ताते तेने ग्रहे केमके वस्तु नो एक गुण तेमां अस्ति पणो ते नास्ति पणो ते नित्य पणो ते अनित्य पणो ते जेद पणो ते अजेद पणो ते वक्तव्य पणो ते अवक्तव्य पणो ते जव्य पणो ते अजव्य पणो ते ए अने कांत पणो ए हज स्याद्वाद तेनुं संकेतिक वाक्य ते स्यात् पदे एरी ते जाणवो.

आत्मद्रव्यनेविषे स्वधर्मनीअस्तिताडे परधर्मनीनास्तिताडे खगुणनोपरिणमवो अ-
नित्यडे अनेतेजगुणपणेनित्यडे तथाद्रव्यपिरूपणेएकडे अनेगुणपर्यायपणेअनेक डे त-
थाआत्माकारणपणे कार्यपणें समयसमयमानवानवापणोजेपामेडे तेजवनधर्मडे तोप-
णआत्मानोमूलधर्मजेपलटतोतनी तेअजवनधर्मडे इत्यादिकअनेकधर्म परिणतियुक्तडे
एरीतेषट्द्रव्यनेजाणी निरधारीने हेयोपादेयपणे श्रद्धान जासनथाय तेसम्यक्ज्ञान
सम्यक्दर्शनडे एजीवनीअश्रुद्रुता तेपरकर्ता परजोक्ता परग्राहकता टालवानाडपा-
यनुंसाधन तेसाधनकरवे आत्माआत्मापणें मूलधर्मैरहे तेसिरूपणो तेनीरुचिउद्य-
मपणोकरवो एहिजश्रेयडे.

स्यात्अस्ति स्यान्नास्ति स्यात्अवक्तव्यरूपास्त्रयः सकला
देशाः संपूर्णवस्तुधर्मग्राहकत्वात् मूलतः अस्तिजावाअ
स्तित्वेनसंति नास्तित्वेनसंति एवंसप्तजंगाः एवंनित्यत्व
सप्तजंगी अनित्यत्वसप्तजंगी एवंसामान्यधर्माणां विशेष
धर्माणां गुणानांपर्यायाणां प्रत्येकंसप्तजंगी तद्यथा

अर्थ ॥ स्यात्अस्ति स्यात्नास्ति स्यात्अवक्तव्य एत्रणजंगा वस्तुनासंपूर्ण रूप-
नेग्रहे माटेसकलादेशीडे अने शेषरह्याजेचारजंगा तेविकलादेशीडे तेवस्तुनाएकदे-
शनेग्रहेमाटे. तथावल्लीअस्तिपणानेविषेजेअस्तिपणो तेनास्तिपणेनथी अनेनास्तिप-
णोनास्तिपणेडे तेमांअस्तिपणोनथी इहांकोइपुडेके वस्तुमांजेनास्तिपणोते अस्तिपणे
कहोडो तोनास्तिपणामां अस्तिपणानीनाकिमकहोडो तेनेउत्तर जेनास्तिपणोतेअ-
स्तिते ठतापणेडे अने अस्तिधर्मकांश्नास्तिपणामांनथी माटेनाकहीडे ठतिनीनाक-
हीनथी तथाएमज नित्यपणानीसप्तजंगी तथा अनित्यपणानीसप्तजंगीतेमज सामान्य
धर्मसर्वनी जिनजिनसप्तजंगी तथासर्वविशेषधर्मनीसप्तजंगी तेमजगुणपर्यायसर्वनी जू-
दीजूदी सप्तजंगी कहेवी तद्यथाकेण्टेकहीदेखाडे.

ज्ञानंज्ञानत्वेनअस्तिदर्शनादिभिः स्वजातिधर्मैः अचेत
नादिभिः विजातिधर्मैः नास्ति एवंपंचास्तिकायेप्रत्यस्ति
कायमनंतासप्तजंग्योज्वंति अस्तित्वाजावेगुणाजावात् प
दार्थेशून्यतापत्तिः नास्तित्वाजावेकदाचित् परजावत्वेन
परिणमनात् सर्वसंकरतापत्तिः व्यंजकयोगेसत्तास्फु

रति तथाअसत्तायाअपिस्फुरणात्पदार्थानामनियताप्र
तिपत्तिः तत्त्वार्थतन्नावाव्ययनित्यं ॥

अर्थ ॥ इवेगुणनीससजंगीकहीदेखानेजे जेमज्ञानगुण ज्ञायकादिकगुणेअस्तिजे अ-
नेदर्शनादिकस्वजातिएकद्रव्यव्यापिगुण तथास्वजातिभिन्नजीवव्यापि ज्ञानादिकसर्वगुण
अनेअचेतनादिक परद्रव्यव्यापि सर्वधर्मनीनास्तिजे एमपंचास्तिकायनेविषे अस्ति-
कायें अनंतिससजंगीडपामे एससजंगी स्याद्वादपरिणामेंजे तेसर्वद्रव्यादिकमांजे.

इवे वस्तुमध्येअस्तिपणोनमानियें तोस्योदोषउपजेतेकहेजे जोवस्तुमांअस्तिपणो
नमानियें तोगुणपर्यायनोअज्ञावथाय अनेगुणनाअज्ञावें पदार्थशून्यतापणो पामे.

तथाजोवस्तुमध्ये नास्तिपणोनमानियेंतो तेवस्तुकदाकाळें परवस्तुपणें अथवा पर-
गुणपणें परिणमिजाय तेथीकोइवारे जीवतेअजीवपणोपामे अनेअजीवतेजीवपणोपामे
तोसर्वसंकरतादोषउपजे तथा व्यंजनकेप्रकटतानोहेतु तेनेयोगेंततोधर्म तेफुरे पण
जेधर्मनीसत्ताततिनहोय तेफुरेनही जोनास्तिपणोनमानियें तोअसत्तापणोफुरे अनेजे-
वारेंअसत्तास्फुरे तेवारेंद्रव्यनो अनियामककेअनिश्चयपणोथइजाय तेमाटेसर्वज्ञाव
अस्तिनास्तिमयीजे व्यंजकतानोदृष्टांतकहेजे जेमकोराकुंरामांसुगंधतानीसत्ताजे तोज
पाणीनेयोगेंवासनाप्रगटेजे जोवन्नादिकमांतेधर्मनथी तोतेमांप्रगटतोपणनथी एमसर्व-
त्रजाणवो इवेत्रीजोनित्यस्वज्ञावकहेजे तेजेवस्तुनाज्ञावतेनो अव्ययकेणहीटलवो ए-
टलेतेमनोतेमजरहेवो तेनित्यपणोकहियें तेनावेजेदहेतेकहेजे.

एकाअप्रच्युतिनित्यता द्वितीयापारंपर्यनित्यता ॥ तथा
द्रव्याणां ऊर्ध्वप्रचयतिर्यग्प्रचयत्वेन तदेव द्रव्यमिति ध्रुव
त्वेन नित्यस्वज्ञावः नवनवपर्यायपरिणमनादिभिः उत्पत्ति
व्ययरूपो नित्यस्वज्ञावः उत्पत्तिव्ययस्वरूपमनित्यं ॥

अर्थ ॥ एकअप्रच्युतिनित्यता बीजीपारंपर्यनित्यता तिहां अप्रच्युतिनित्यतातेनेक-
हियें जेद्रव्यतेऊर्ध्वप्रचय तिर्यक्प्रचयनेपरिणमवे एद्रव्यतेहिज एध्रुवतारूपज्ञानथा-
यजे एटलेसदासर्वदा त्रणेकालेतेहिज एवुंजेज्ञानथायजे जेमूलस्वज्ञावपलटेनही ते अ-
प्रच्युतिनित्यताकहियें अनेनित्यतामांजे ऊर्ध्वप्रचयकह्यो तेउलखावेजे जेपहेळे समयें
द्रव्यनीपरिणतिहती तेवीजेसमयेंनवापर्यायनेउपजवे अनेपूर्वपर्यायनेव्ययें सर्वपर्यायनी
परावृत्तिथइ तोपणएद्रव्यतेनुतेज एवुंजे ज्ञानथायजे द्रव्यमांऊर्ध्वप्रचयकहियें उपरले
समयेतेमाटेऊर्ध्वप्रचयकहियें.

तथाअनंताजीवसरिखाळे पणसर्वजिन्नजिन्नळे पणसर्वजीवजाणताए पणजीवएवो जीवत्वसत्तायेंतुल्यजिन्नजीवसत्तारूपज्ञान थाय तेतिर्यक्प्रचयकहियें.

ऊर्ध्वप्रचय ते समयांतरे अनेकउत्पादव्ययनेपलटवे पणएजीवते तेजळे एवुंज्ञान थाय एनित्यस्वजावनोधर्मजाणवो एकारणशीकार्यउपनो तेनुंज्ञानथाय तेनित्यस्वजावनोधर्मजाणवो तथाएकारणशीजेकार्यउपनो वल्लीज्ञानथयुं तेकारणशीबीजेकारणेबीजुं कार्यथाय एमनवेनवेकार्यउपने पणजीवतेजळे एवुंजेज्ञानथाय परंपरारूपसंततिचाह्मी जाय तेपारंपर्यनित्यताकहियें जेमप्रथम शरीरनेकारणेरारागहूतो तेहिज वस्त्रधननेकारणप्रतेरागथयो तेकारणनवारागनोनवापणोपणारागरहितआत्माकेवारे नह्मी एपारंपर्य एटळे परंपरानित्यताकहियें बीजुंनामसंततिनित्यताजाणवी तेकारणयोगेनिमित्तैनीपजे नवानवापर्यायनेपरिणमवे एटळे पूर्वपर्यायनेव्ययथवे तथाअजिनवपर्यायनेउपजवे अनित्यस्वजावजाणवो एटळेउत्पत्तिके० उपजवो व्ययके० विणसवो एवोजेस्वजाव ते अनित्यस्वजाव जाणवो.

तत्रनित्यत्वंद्विविधं कूटस्थंप्रदेशादीनां परिणामित्वं ज्ञानादिगुणानां तत्रोत्पादव्ययावनेकप्रकारौ तथापि किंचिद्विख्यते विस्त्रसाप्रयोगजपेदात् द्विपेदो सर्वव्याणांचलनसहकारादिपदार्थक्रियाकारणंभवत्येव ॥

अर्थ ॥ तिहांवल्लीग्रंथांतरे नित्यपणोबेप्रकारेकहोळे एककूटस्थनित्यता बीजीपरिणामिनित्यताळे जीवनाअसंख्यातप्रदेश तेसंख्यायें तथाक्षेत्रावगाह पलटतोनीते तथागुणनोअविजाग तेसर्वकूटस्थनित्यताळे.

ज्ञानादिकगुणएसर्व परिणामिकनित्यतायेंळे केमकेगुणनोधर्मजएळे जेसमयेंसमयेंस्वकार्यपणेपरिणमे अनेजेकार्यहोय तेपरिणामिकपणेजहोय एनीतिजळे अने जोज्ञानगुणने कूटस्थनित्यतापणेमानियें तोपेहेळेसमयेंजे ज्ञानेकरीजाण्यो तेहिज जाणपणो सदासर्वदारहे पणतेमतोनशी ज्ञेयतोनवनवीरीतें परिणमतादेखायळे तो तेज्ञेयनीनवनवी अवस्थाज्ञानजाणेनही एटळेपहेळेसमयजेरीते ज्ञानपरिणमेळे तेरीतें परिणमनजोवुंजोईयें अनेएरीतें ज्ञानयथार्थथयुं एमघटे नहीं तेमाटे ज्ञेयजे घटपटादिक तेजेमपलटेळे तेमज्ञानपणजाणे तोहिजज्ञानयथार्थथाय तेमाटेज्ञानगुण ते नवानवाज्ञेयजाणवामाटे परिणामीजाणवो अनित्यज्ञायकताशक्ति माटेनित्य एरीतें नित्यानित्यस्वजावी सर्वगुणळे सर्व द्रव्यनेविषेपोतानीक्रियानुंकारणायजळे.

તત્રચલનસહકારિત્વકાર્યધર્માસ્તિકાયં હવ્યસ્યપ્રતિપ્રદેશસ્થચ
લનસહકારિગુણાવિજાગાઃ ઉપાદાનકારણાંકારણસ્યૈવકાર્યપરિણ
મનાત્ તેનકારણત્વપર્યાયવ્યયઃ કાર્યત્વપરિણામસ્યોત્પાદઃ ગુણ
ત્વેનધ્રુવત્વં પ્રતિસમયંકારણસ્યાપિ ઉત્પાદવ્યયૌ કાર્યસ્યાપ્યુત્પા
દવ્યયાવિત્યનેકાંતજયપતાકાગ્રંથે એવંસર્વહવ્યેષુસર્વેષાંગુણા
નાંસ્વસ્વકાર્યકારણતાઙ્ગેયા ઇતિપ્રથમવ્યાખ્યાનં ॥

અર્થ ॥ તિહાંજેમધર્માસ્તિકાયહવ્યનો ચલણસહકારીપણો તેમુખ્યકાર્યઠે અને અ-
ધર્માસ્તિકાયહવ્યનો સ્થિરસહાયી તેમુખ્યકાર્યઠે વલીઆકાશહવ્યનુંઅવગાહનાદાન
તેમુખ્યકાર્યઠે જીવનોજાણવા દેખવારૂપહયોગતેમુખ્યકાર્યઠે પુજ્જનોવર્ણગંધરસસ્પ-
ર્શપણો તેમુખ્યકાર્યઠે ઇત્યાદિસ્વકાર્યનોથાહુંઠે તેજિહાંથાહું તિહાં જવનધર્મથયો
અને જિહાંજવનધર્મ તેહત્પાદથયો અનેહત્પાદહોય તેવ્યયસહિતજહોય તેજવનધર્મ ત-
ત્વાર્થગ્રંથમધ્યેકહોઠે હવેતેહત્પાદવ્યયબેપ્રકારનાઠે એકપ્રયોગધીથાય અનેબીજો વિશ્ર-
સાકેઽ સહજેપરિણામીધર્મેથાય હવેહહાંસહજનો ઉત્પાદવ્યયકહેઠે તિહાંધર્માસ્તિકા-
યાદિ હહવ્યને પોતાપોતાના ચલણસહકારાદિગુણની પ્રવૃત્તિરૂપ અર્થક્રિયાનોકરવો
થાયજ અનેચલણસહકારપણોતેકાર્ય ધર્માસ્તિકાયહવ્યને પ્રતિપ્રદેશે રહ્યો જે ચલણ-
સહકારીગુણાવિજાગ તેહપાદાનકારણઠે તેહિજકાર્યપણેપરિણમેઠે ષટ્લે કારણપણા-
નોવ્યય અનેકાર્યપણાનોહત્પાદ તથા ચલણસહકારીપણે ધ્રુવઠે એમજ અધર્માસ્તિકાય-
નેવિષે થિરસહાયગુણનું પ્રવર્તનઠે તથાઆકાશાસ્તિકાયનેવિષેપણ અવગાહનાગુણનું
પ્રવર્તન એમજઠે વલીપુજ્જલમાં પૂરણગલનાદિકગુણનુંપ્રવર્તનઠે તેમજજીવહવ્યમાં જ્ઞા-
નાદિકગુણનુંપ્રવર્તનઠે અથવાવલી અનેકાંતજયપતાકાગ્રંથનેવિષેએમપણકહુંઠે જેપ્રતિ-
સમયે ગુણનેવિષે કારણપણો નવોનવોહપજેઠે ષટ્લેકારણપણાનોપણ ઉત્પાદવ્યયઠે તે-
મજપ્રતિસમયે કાર્યપણોપણ નવોનવો હપજેઠે ષટ્લેકાર્યપણાનોપણ ઉત્પાદવ્યયઠે એ-
મસર્વહવ્યને વિષે સર્વગુણનો કાર્યપણો કારણપણો હપજે વિણસેઠે એમ હત્પાદવ્યયનો
એક સ્વરૂપ પ્રથમ જ્ઞેદ કહ્યો.

તથાચસર્વેષાંહવ્યાણાંપારિણામિકત્વં પૂર્વપર્યાયવ્યયઃ નવપ
ર્યાયોત્પાદઃએવમપ્યુત્પાદવ્યયૌ હવ્યત્વેનધ્રુવત્વંઈતિદ્વિતીયઃ

અર્થ ॥ સર્વધર્મઠેતેપરિણામિકજાવેઠે તિહાંપૂર્વપર્યાયનો વ્યય અનેનવાપર્યાયનો હ-
ત્પાદ એહત્પાદવ્યય સમયસમયેઠે અનેહવ્યપણોધ્રુવઠે એ બીજો જ્ઞેદ.

प्रतिद्रव्यस्वकार्यकारणपरिणमनपरावृत्तिगुणप्रवृत्तिरूपपरिणतिः अनन्ताअतीता एकावर्त्तमाना अन्याअनागतायोग्यतारूपाः तावर्त्तमानाअतीताभवन्ति अनागतावर्त्तमानाभवन्ति शेषाअनागताकार्ययोग्यतासन्नतांलभन्ति इत्येवंरूपावृत्पादव्ययौ गुणत्वेनध्रुवत्वं इतितृतीयः अत्रकेचित्कालापेक्षया परप्रत्ययत्वंवदन्ति तदसत् कालस्यपंचास्तिकायपर्यायत्वेनैवागमेभक्तत्वात् इयंपरिणतिः स्वकालत्वेनवर्त्तनात्सप्रत्यक्षं एवन्तथाकालस्यजिन्नद्रव्यत्वेपिकालस्यकारणताअतीतानागतवर्त्तमानभवन्तुजीवादिद्रव्यस्यैवपरिणतिरिति ॥

अर्थ ॥ सर्वद्रव्यनेविषे स्वके० पोतानुंकारण परिणमन परावृत्तिके० पलटणपणेशु-
ष्णीप्रवृत्तिरूप परिणमनने ते परिणतिअनन्ति अनन्तजातिनी अतीतकालेंथइहे अने
अनन्तिजातिनी एकवर्त्तमानकालेंहे अनेबीजीअनागतयोग्यतारूपपणे अनन्तिहे ते वर्त्त-
मानपरिणतिते अतीतथायहे एटखे तेपरिणतिमध्ये वर्त्तमानपणानोव्यय अने अतीत-
पणानोउत्पाद तथा परिणतिपणेशुवहे अनेअनागतपरिणति तेवर्त्तमानथायहे तिहां
अनागतपणानोव्यय वर्त्तमानपणानोउत्पाद अनेउतिपणेशुव अने अनागतकार्ययोग्यता
तेदूरहताते आसन्नके० नजीकपणोपामे एटखेदूरतानोव्यय अने नजीकतानोउत्पाद
तथाअतीतमध्ये दूरतानोउत्पाद अनेनजीकतानोव्यय एरीतेंसर्व द्रव्यनेविषेअतीतव-
र्त्तमान तथाअनागतपणे परिणतिहे तेपरिणमेजहे एद्रव्यनेविषेस्वकालरूप परिणमन
हे एउत्पादव्ययनोत्रीजोत्रेद जाणवो.

इहांकिटलाककालनीअपेक्षावेइने परप्रत्ययपणोकहेहे तेखोटोहे कारणके कालद्र-
व्यजेहेतेपंचास्तिकायनोपर्यायहे अने परिणतितोद्रव्यनोस्वधर्महे माटेकालतेस्वकाल-
रूपवस्तुनोपरिणाम तेनोत्रेदहे अथवाकालनेजिन्नद्रव्यमानियें तोपणकालतेकारणपणे
हे अनेअतीतअनागतवर्त्तमानरूपपरिणति तेतो जीवादिद्रव्यनोधर्महे ते माटेए उ-
त्पादव्ययपणस्वरूपजहे एत्रीजोत्रेदथयो.

तथाचसिंहात्मनिकेवलज्ञानस्ययथार्थज्ञेयज्ञायकत्वात्
याज्ञेयाधर्मादिपदार्थाः तथाघटपटादिरूपावापरिणमं
तितथैवज्ञाने जासनात् यस्मिन्समयेघटस्यप्रतिज्ञा

सः समयांतरे घटध्वंसे कपालादिप्रतिज्ञासः तदांज्ञाने घटा
प्रतिज्ञासध्वंसः कपालप्रतिज्ञासस्योत्पादः ज्ञानरूपत्वे
न ध्रुवत्वमितितथा धर्मास्तिकाये यस्मिन् समये संख्येयप-
रमाणुनां चलनसहकारिता अन्यसमये असंख्येयानां ए-
वं संख्येयत्वसहकारिताव्ययः असंख्येयानंत सहका-
रिता उत्पादः चलनसहकारित्वेन ध्रुवत्वं एवमधर्मादि
प्वपि ज्ञेयं एवं सर्वगुणप्रवृत्तिषु इति चतुर्थः ॥

अर्थ ॥ तथा के० तेमजवलीसिद्धात्माने विषे केवलज्ञानगुणनीसंपूर्णप्रगटता ठे तेय-
थार्थजे कालें जे ज्ञेय जेम परिणमे ते कालें तेमजजाणे एहवो ज्ञेयनो ज्ञायक ते केवलज्ञान ठे
जेमधर्मादिद्रव्य तथा घटपटादि ज्ञेयपदार्थ जेरीते परिणमे तेरीतेज केवलज्ञानजाणे ते
जेसमये घटज्ञानहतुं तेसमयांतरे घटध्वंसस्य कपालजुं ज्ञानथाय ते वारें घटप्रतिज्ञासो ध्वं-
सकपालप्रतिज्ञासनो उत्पाद अने ज्ञाननो ध्रुवपणो एमदर्शनादि सर्वगुणनो प्रवर्तनजाणवो.

तथा धर्मास्तिकायने विषे जेसमये संख्यात परमाणुनो चलनसहकारिपणो हतो फ-
रीसमयांतरे असंख्यात परमाणुने चलनसहकारी पणो करे ते वारें संख्याता परमाणुचल-
नसहकारतानो व्यय अने असंख्येयपरमाणुने चलनसहकारतानो उत्पाद अने चलनस-
हकारीपणे ध्रुवठे एमजअधर्मास्तिकायादिकने विषे पण सर्व गुणनी प्रवृत्तिथाय ठे एरी-
ते एकद्रव्यने विषे अनंता गुणनी प्रवृत्ति ठे इहांको ह्नुठे जे धर्मास्तिकायमध्ये अनंता जीव
तथा अनंता परमाणु ते चलनसहकारी थाय एटलो चलनसहकारी ठे तो थोमा जीव अ-
ने थोडा परमाणुने चलनसहकारकरतां बीजो गुणकयो अणप्रवर्त्यो रह्यो एमकहे तेने उत्तर
के निरावरण जेद्रव्य ठे तेनो गुणअणप्रवर्त्यो रहे जनही अने जीवपुजलजे आवी पद्दोता तेने
सहकारें सर्व चलनसहकारी गुणना पर्यायते प्रवर्तें जठे केमके अलोकाकाशमध्ये जो अव-
गाहक जीवपुजलनथी तोपण अवगाहकदान गुणतो प्रवर्तें जठे तेमधर्मास्तिकायादिकमां
जीवपुजलथोमाने पोचवे पण गुणतो बधो प्रवर्तें जठे एमधारवो एरीतें गुण पर्यायनो उ-
त्पादव्यय ध्रुवरूपधर्मकहेवो एचो थुंरूपकछुं.

तथा सर्वपदार्थाः अस्ति नास्ति त्वेन परिणामिनः तत्रास्ति
जावानां स्वधर्माणां परिणामिकत्वेन उत्पादव्ययैः ; नास्ति
जावानां परद्रव्यादीनां परावृत्तौ नास्ति जावानां परावृत्तित्वेना
प्युत्पादव्ययौ ध्रुवत्वं च अस्ति नास्ति व्ययौ इति पंचमः

अर्थ ॥ तथासर्वद्रव्यमांशस्तितथानास्ति ए बे स्वजावपरिणामिरहावे तिहांजेअस्ति-
स्वजावढे तेखद्रव्यादिकनोढे ते जेवारेंज्ञानगुण घटजाणतोहो तो तेवारें घटज्ञाननीअ-
स्तिताहती अनेतेजघटध्वंस थये कपालज्ञानथयुं तेवारें घटज्ञाननीअस्तितानो व्यय
थयो अने कपालज्ञाननी अस्तितानोउत्पादथयो एरीतेंअस्तितानोउत्पादव्ययढे तेज
रीतेंनास्तितानोपणउत्पादव्ययजाणवो जेपढेहीघटनास्तिताहती तेपढेघटध्वंसेंकपाल-
नास्तिताथयी एमपरद्रव्यनेपलटवे नास्तितापलटढे तेखगुणनेपरिणामिक कार्यनेपल-
टवेकरीनेअस्तितापलटढे अनेजिहांपलटवापणो तिहांउत्पादव्ययथायज एमद्रव्यमां
सामान्यस्वजाव सर्वधर्मेढे तेमां जेमसंजवेतेम श्रीप्रभुनीआज्ञायें उपयोगदेइने उत्पा-
दव्ययपणोकरवो अने अस्तिनास्तिपणे ध्रुवढे एपांचमोअधिकारकह्यो.

तथापुनःअगुरुलघुपर्यायाणां षड्गुणहानिवृद्धिरूपाणांप्र
तिद्वयंपरिणमनात् नानाहानिव्ययेवृद्ध्युत्पादः वृद्धिव्यये
हान्युत्पादः ध्रुवत्वंचागुरुलघुपर्यायाणां एवंसर्वद्रव्येषुद्देशं
तत्त्वार्थवृत्तौआकाशाधिकारेयत्राप्यवगाहकजीवपुजलादिर्ना
स्ति तत्राप्यगुरुलघुपर्यायवर्त्तनयावश्यत्वेचानित्यताच्युपेया
तेचअन्येअन्येचजवंति अन्यथातत्रनवोत्पादव्ययौनापेक्षि
कावितिन्यूनं एवंसद्वदणंस्यात् इतिषष्ठः ॥

अर्थ ॥ तथाकेण्तेमज वलीसर्वद्रव्यतथापर्याय ते अगुरुलघुधर्म संयुक्तहोय द्रव्य-
नेप्रदेशें अगुरुलघुअनंतोढे तेअगुरुलघुसमयेंसमयें प्रदेशें तथापर्यायें कोइकवारेंवृद्धि
पामे कोइकवारेंघटीजाय तेवधुघटुथवोठठप्रकारेंढे १ अनंतजागहानि २ असंख्यातजा-
गहानि ३ संख्यातजागहानि ४ संख्यातगुणहानि ५ असंख्यातगुणहानि ६ अनंतगु-
णहानि एठप्रकारेंहानि तथा १ अनंतजागवृद्धि २ असंख्यातजागवृद्धि ३ संख्यातजा-
गवृद्धि ४ संख्यातगुणवृद्धि ५ असंख्यातगुणवृद्धि ६ अनंत गुणवृद्धि एठप्रकारनीवृद्धि
तेसर्वद्रव्यनासर्वप्रदेशें सर्वपर्यायमांथाय एकप्रदेशमां कोइकसमयेंवधेढे कोइकसमयें
घटेढे जेम परमाणुमांवर्यादिक वधेघटेढे तेमअगुरुलघुपणोपण वधेघटेढे हानिनोव्ययढे
तोवृद्धिनोउत्पादढे अथवावृद्धिनोव्ययढे तोहानिनोउत्पादढे पणअगुरुलघुध्रुवनोध्रुवढे
एमसर्वद्रव्यनेविषेजाणवो तिहांतत्त्वार्थटीकामां आकाशद्रव्यने अधिकारेकहुंढे तेख-
खियेंढेयें जिहांअलोकाकाशमध्ये अवगाहकजीवपुजलादिकद्रव्यनशीतिहांपण अगु-
रुलघुपर्यायवंतपणो अवश्यढे तेअगुरुलघुनीअनित्यता अवश्यअंगीकारेढे अनेतेअगुरु-

लघु तेषपर्यायं तथाप्रदेशं अन्यअन्यकेऽबीजबीजोत्थायते एतत्तेपूर्वसमर्थे अगुरुलघुनो
व्यय अनेबीजेसमर्थे नवाअगुरुलघुनो उत्पादते जोएरीतेनवोत्पादव्यय गवेषियेनही
तोअलोकाकाशनेंविषे सतलक्षण न्यूनकेऽज्जोपने जेउत्पादव्ययध्रुवतासंयुक्ततेसत्क-
हिये अनेजेऽव्यहोयतेसत्पणासंयुक्तजहोय माटेअगुरुलघुनापरिणमन सर्वैऽव्यमांस-
र्वपर्यायमां सर्वप्रदेशमांते एअगुरुलघुनो उत्पादव्ययकह्यो एतत्तेअधिकारथयो.

तथाजगवतीटीकायां तथाच अस्तिपर्यायतःसामर्थ्यरूपा
विशेषपर्यायास्तेचानंतगुणास्तेप्रतिसमर्थनिमित्तजेदेनपरावृ-
त्तिरूपाः तत्रपूर्वविशेषपर्यायाणांनाशः अजिनवविशेषपर्या-
याणामुत्पादपर्यायवत्वेध्रुवत्वं इत्यादिसर्वत्रज्ञेयं इतिसप्तमः

अर्थ ॥ तेमजवली अस्तिपर्यायधी विशेषपर्यायजे सामर्थ्यरूप तेअनंतगुणाते एज-
गवतीसूत्रनीटीकामध्येकह्योते जेअस्तिपर्याय तेज्ञानादिकगुणनाअविज्ञागरूपपर्यायते
जेपर्यायपर्यायमांसर्वज्ञेयजाणवानुं सामर्थ्यते तेविशेषपर्यायते तथामहाज्ञाप्ये यावंतोज्ञे-
यास्तावंतोज्ञानपर्यायाः एसामर्थ्य पर्यायगवेप्याते एसामर्थ्यपर्याय तेज्ञेयनें निमित्तेते
तेज्ञेयतोअनेकउपजेते नेअनेकविणशेते तेवारेंविशेषपर्यायपणपलटेते तेप्रतिसमर्थे नि-
मित्तजेदनी परावृत्तिपलटवेधी पूर्वविशेषपर्यायनाशथाय तथाअजिनवविशेषपर्यायनो
उपजवोते अनेपर्यायनीअस्तिताध्रुवते एमगुणपर्यायनोउत्पादव्ययध्रुवपणो ते सात-
मोते ए अस्तिनास्तिस्वजाव वखाणा.

नित्यताऽज्ञावेनिरन्वयताकार्यस्यजवति कारणाज्ञावताच
जवति अनित्यतायाअज्ञावेज्ञायकतादिशक्तेरज्ञावः अर्थ
क्रियासंज्ञवः तथासमस्तस्वज्ञावपर्यायाधारज्जुतजव्यदेशा
नांस्वस्वक्षेत्रजेदरूपाणामेकत्वपिंडीरूपापरत्यागः एकस्व
ज्ञावः क्षेत्रकालज्ञावानांजिन्नकार्यपरिणामानांजिन्नप्रज्ञाव
रूपोनकस्वज्ञावः एकत्वाज्ञावेसामान्याज्ञावः अनेकत्वाज्ञा
वेविशेषधर्माज्ञावः स्वस्वामित्वव्याप्यव्यापकताप्यज्ञावः

अर्थ ॥ एमज सर्वैऽव्यमांनित्यता तथाअनित्यताते एनित्य अनित्यपणाविनाऽ-
व्यकोश्नधी जोऽव्यमांनित्यतानहोयतो कार्यनोअन्वयकोनेहोय एतत्तेअमुककार्यते
अमुकऽव्ये कखो एमकह्योजायनही माटेऽव्यमांनित्यतामानवाधीज अमुकऽव्ये-
अमुककार्यकखो एमकहेवायते माटे जोऽव्यनेनित्यपणेजमानियें तोगुणनुंकार्य तेऽ-

व्यनोकहेवाय अनेगुणतेद्रव्यनकहेवाय अनेजोद्रव्यनित्यहोय तोकारणपणानो अजाव
थाय माटेद्रव्यमां नित्यतामानवी अनेजोद्रव्यमां अनित्यपणोनमानियेंतो जाणंग आ
देदेशें सर्वद्रव्यना गुणरूपकार्यनो अजावथइजाय अर्थक्रियासंज्ञवेनही एटलेकोइक
अनित्यपणोहोय तोअर्थक्रियानेकरे केमकेकरवापणोकोइकबीजापणो एटलेनवापणो
निपजाववो तेपूर्वपर्यायनो ध्वंसथयेथीथाय अनेतेएकनोध्वंस अनेकोइकबीजा नवा-
नोनीपजवो तेद्रव्यमांअनित्यपणोते एटलेनित्यस्वजाव तथा अनित्यस्वजाव उलखा-
व्या हवेएकस्वजाव तथाअनेकस्वजाव उलखावेते.

तथाके० तेमज समस्तके० सर्वजेस्वजाव अस्तित्व प्रमेयत्व अगुरुलघुआदिक सम-
स्तपर्याय गुणाविजागादिक तेसर्वनुंआधारचुतक्षेत्र तेप्रदेशते ते स्व के० पोतानाजेक्षेत्र
तेसर्वजेदरूप जुदाजुदाते एटलेसंख्याताप्रदेश जिन्नते पणतेएकपिरूपणो किवारेंतज-
तानथी सर्वप्रदेशमां अंतरालक्षेत्रपणो कोइवारेंपामतोनी जेअनंतस्वजाव अनंतप-
र्याय तेअसंख्यातप्रदेशरूप तेनुंप्रमाणफिरतुंनथी एवोजेद्रव्यनेविषे समुदायपिरूपणो
रहेते तेएकस्वजावकहियें तेपंचास्तिकायमध्ये १ धर्म २ अधर्म ३ आकाश एत्रणद्र-
व्यएकैकते अनेजीवद्रव्यअनंताते तेथीपुजलपरमाणु अनंतगुणाते तेएकजीव अनेक
रूपनवनवाकरे पण अंतरपणेनही तेमाटे द्रव्यमध्येएकस्वजावते.

क्षेत्रअसंख्यातप्रदेश कालउत्पादव्ययरूप जावपर्याय गुणनाअविजागते पोताना
जिन्नकार्य परिणामीते तेसर्वनोजिन्नप्रवाहते एटलेसर्वनो कार्यपणोजिन्नते तेमाटेद्र-
व्यने सर्वस्वजावपर्यायजेदें विचारतांद्रव्यमां अनेकस्वजावपणते. जोवस्तुमां एकपणा-
नो अजावमानियें तोसामान्यपणोरहेनही अनेगुणनो पर्यायनो स्वामी आधारते कोण
थाय अनेआधारविनागुणादिआधेयते क्यारहे तेमाटेद्रव्यनो एकपणोते. जोवस्तुमां
अनेकपणोनमानियें तो द्रव्यतेविशेषरहि तथइजाय तेथीगुणनोअनेकपणो शीरीतेद्रव्यने
विषे जेयें माटे द्रव्यमां गुणकार्यनो अनेकपणोपणते तथास्वस्वामिव्याप्य व्यापक-
जाव मतेरे जेगुणपर्याय ते स्व के० धनअनेद्रव्यतेतेनोस्वामीते अथवा द्रव्यतेव्याप्य
अ गुणपर्यायते व्यापकते एरीते द्रव्यमां एकस्वजाव तथाअनेकस्वजाव जाणवा.

स्वस्वकार्यजेदेन स्वजावजेदेन अगुरुलघुपर्यायजेदेनजेदस्व
जावः अवस्थानाधारताद्यजेदेन अजेदस्वजावः जेदाजावेसर्वगु
णपर्यायाणां संकरदोषः गुणगुणीलक्षणः कार्यकारणताना
शः अजेदाजावेस्थानध्वंसः कस्यैतेगुणाःकोवागुणीइत्याद्यजावः

अर्थ ॥ स्वस्वके० पोतपोताना कार्यनेजेदेंकरी एटले जीवद्रव्यमां ज्ञानगुण तेजा-

ણવાનુંકાર્યકરે અનેદર્શનગુણ દેશવાનુંકાર્યકરે તથાચારિત્રગુણ ચિરતારમણતારૂપ કાર્યકરે તથાપુન્નલદ્રવ્ય તે રૂપપણોજિન્નકાર્યકરે તથાવર્ણપણો ગંધપણો રસપણો અને સ્પર્શપણો સર્વકાર્યજિન્નથે તથાસ્વજાવજેદતે અસ્તિસ્વજાવતિરૂપથે નિત્યસ્વજાવ અવિ- નાશીપણોથે અનિત્યપણોતે પલટણરૂપથે એકપણોતેર્પિરૂપથે અનેકપણોતે પ્રદેશાદિ- કથે ઇત્યાદિ સ્વજાવજેદ તથાઅગુરુલઘુપર્યાય પ્રદેશેગુણાવિજાગે જૂદોજૂદોથે કોઈકોઈ- નોતુલ્યનથી હાનિવૃદ્ધિરૂપપરિણમનથે ઇત્યાદિ પ્રકારે દ્રવ્યમાંજેદસ્વજાવથે.

તથા સર્વધર્મનો અવસ્થાનકે ૦ રહેવો તેનેઆધારપણો કાર્યની તુલનાકે ૦ સરિલા- પણોકેવારે જિન્નપદ્ધતિનોથી તેમાટેદ્રવ્યમાં અજેદસ્વજાવથે.

જોદ્રવ્યગુણપર્યાયમાંજેદસ્વજાવનહોયતો સર્વસંકરએકપણોથાય તેવારે કાર્યનો જેદ કેમપને તેમાટે સર્વદ્રવ્યગુણપર્યાયમાં જેદસર્વજાવથે. જીવતેચેતનાલક્ષણવંત અજીવતે ચેતનારહિત એજેદથે અજીવમધ્યે જેધર્માસ્તિકાયદ્રવ્યતે ચલણસહકારનેકરેથે પળબી- જાઅજીવદ્રવ્યતેએકાર્યકરતાનથી એમઅધર્માસ્તિકાય ચિરસહાયગુણનેકરેથે આકાશ- અવગાહદાનનેકરેથે પુન્નલરૂપી આવરણસ્કંધાદિકપરિણમનકરેથે એમસર્વદ્રવ્યનેજેદથે તોજિન્નજિન્નદ્રવ્યકહેવાયથે શ્વાંકોશ્કદેશેકે જીવઅનંતાતેતોસરિલાથે તોસર્વજીવને એકદ્રવ્યશાવાસ્તેનકહ્યો તેનેઉત્તરજેરૂપેયા સોનારૂપાપણે અથવા ધવલાપણે તોલપણે સરિલાથે પળવસ્તુનાર્પિરૂપણે જિન્નથે તેમાટે સોનેપળ જિન્નજિન્નકહિયેંથે તેમજીવને પળ જિન્નજિન્નકહિયેં વલીહત્યાદવ્યયનોફિરવો સર્વમાં તેજરીતનોથે પળપલટણ તે એકરીતનોનથી તથાઅગુરુલઘુની હાનિવૃદ્ધિનો ફિરવોપળ સર્વદ્રવ્યમાં પોતપોતાનેથે તેથીસર્વજીવ તથાસર્વપરમાણુજિન્નથે એજેદસ્વજાવ જાણવો.

તન્મયતાવસ્થાનાધારતાઅજેદેન અજેદસ્વજાવ: તથાતન્મયતા અવસ્થાનતાનો અજે- દથે અનેઆધારતાનોપળ અજેદપણોથે તેઅજેદસ્વજાવથે.

તથાજેદનોજો અજાવપણોમાનિયેં ઇટલેવસ્તુમાંજેદપણો નમાનિયેંતો સર્વગુણ તથા પર્યાયનો સંકરકે ૦ એકમેકપણો એદોષલાગે તોગુણીકોણ તથાગુણકોણ દ્રવ્યકોણ એમ ગુણપર્યાયને કેદ્રવ્યનો કયોપર્યાય એમવેહેંચણથાયનહી ગુણ તથાગુણી તથા જેઠલ- સ્વવાયોગ્યલક્ષણ તેનુંચિન્હ તથાકારણધર્મ તથાકાર્યધર્મતા એબેજુદાપદેનહી કાર્યધર્મ તથાકારણધર્મનો નાશથાય માટેવસ્તુમાં જેદસ્વજાવમાનવો.

તથાજોવસ્તુમાંઅજેદપણોનમાનિયેં તોસ્થાનધ્વંસથાયથે જેસ્થાન કોણ અનેતેસ્થાન- કમાં રહેતેકોણથે ઇત્યાદિકનોઅજાવથાયથે એમવિચારતાં સર્વથાએકપણોમાનતાં કોણ ગુણી અનેકોણગુણ એમઠલલાણનથાય. પરીતેજેદાજેદસ્વજાવવસ્તુમાં માનવા.

परिणामिकत्वेजत्तरोत्तरपर्यायपरिणामिकत्वोऽव्यवस्थाः त
 आतत्त्वार्थवृत्तौ इह तु जावेऽव्यं प्रव्यं प्रवनमिति गुणपर्यायाश्च
 प्रवनसमवस्थानमात्रकाएव जस्थितासीनोत्कुटजगृत्तशयि
 तपुरुषवत्तदेव च वृत्त्यंतरव्यक्तिरूपेणोपदिश्यते जायते अ
 स्ति विपरिणामते वर्धते अपदीयते विनश्यतीति पिंडातिरिक्त
 वृत्त्यंतरावस्थाप्रकाशतायां तु जायते इत्युच्यते सव्यापारैश्च प्र
 वनवृत्तिः अस्ति इत्यनेन निर्व्यापारात्मसत्ताख्यायते प्रवनवृ
 त्तिरुदासीना अस्ति शब्दस्य निपातत्वात् विपरिणामते इत्यनेन
 तिरोभूतात्मरूपस्यानुबिम्बतया वृत्तिकस्य रूपांतरेण प्रवनं य
 थादीर्घद्विजावेन परिणामते विकारांतरवृत्त्या प्रवनवृत्तिष्ठते
 वृत्त्यंतरव्यक्तिहेतुजाववृत्तिर्वा विपरिणामः वर्धत इत्यनेन तु पच
 यरूपः प्रवर्तते यथा कुरो वर्धते उपचयवत् परिणामरूपेण प्रवन
 वृत्तिर्व्यज्यते अपदीयते इत्यनेन तु तस्यैव परिणामस्यापच
 यवृत्तिराख्यायते उर्बली प्रवत् पुरुषवत् पुरुषवदपचयरूप
 प्रवनवृत्त्यंतरव्यक्तिरुच्यते विनश्यति इत्यनेना विर्जत प्रवन
 वृत्तिस्तिरो प्रवनमुच्यते यथा विनष्टो घटः प्रतिविशिष्टसमव
 स्थानात्मिका प्रवनवृत्तिस्तिरो भूतानत्वजावस्यैव जाता कपाला
 द्युत्तरप्रवनवृत्त्यंतरक्रमा विबिम्बरूपत्वादित्येवमादिजिराकारैर्द
 व्याप्येव प्रवनलक्षणान्यपदिश्यते त्रिकालमूलावस्थाया अ
 परित्यागरूपोऽप्रव्यस्वजावः प्रव्यत्वाजावविशेषगुणानाम
 प्रवृत्तिः अप्रव्यत्वाजावेऽव्यांतरापत्तिः

अर्थ ॥ इवे प्रव्यस्वजाव तथा अप्रव्यस्वजावकहेते जीवअजीवादिक अव्यते तेप
 रिणामिडे समयेंसमयें नवानवापरिणामें परिणमेडे तिहां पूर्वपर्यायनेविनाशे अने उत्त
 रोत्तर नवानवापर्यायनेप्रगटवे एवीजे अव्यनीपरिणति तेनुंमूलकारणते प्रव्यस्वजाव
 कहियें तिहांतत्त्वार्थटीकामध्येकह्योडे इहां अव्यानुयोगनेविषे जावधर्मनेविषे एटले
 गुणपर्यायनेविषे अव्य ते प्रव्यके० प्रवनथयो एटलेनघोनीपजवो तेप्रवन इतिके०

અમવસ્તુના ગુણપર્યાયજેઠે તેજવનકે ॥ નવોથવારૂપ સમવસ્થાનમાત્રે એટલે નવાનવા થવારૂપે તિહાંદષ્ટાંતકહેઠે જેપુરુષ હસ્થિતકે ॥ ઝઘ્યો આસીનકે ॥ ફરીતેહિજબેઠો બેસવુંતેપદ્માસનકહિયેં અથવાહકરુવુંતેઆસનસહિતસૂવું જેમશ્યાદિકપર્યાયેંતેપુરુષથાયે તેમ તેહજવૃત્યંતરકે ॥ પૂર્વપર્યાયનોવિનાશ અનેહત્તરપર્યાયનો હપજવોતે વૃત્યંતર કહિયેં વૃત્યંતરવ્યકિરૂપપણેહપદેશેઠે તેજવનધર્મનીપ્રવૃત્તિકહેઠે જાયતેકે ॥ નવોહપજે અસ્તિકે ॥ હતિપણેરહે વિપરિણમતેકે ॥ બીજાપણેપરિણમે વલીસામર્થ્યધર્મેવધે અને અપદ્ધીયતેકે ॥ ઘટે વિનશ્યતિકે ॥ વિનાશપામે પિંરુકે ॥ સમુદાયપણો તેથી અતિરિક્તકે ॥ બીજીવૃત્તિજે ગુણની પ્રવૃત્યંતરની અવસ્થાને પ્રકાશથવે કરીને જે જવનપણોથાય એટલે ટેરીજેજવનવૃત્તિ તેસવ્યાપારઠે પણનિર્વ્યાપારનથી.

અસ્તિએવચને નિર્વ્યાપાર આત્મશક્તિઠે તેકહિયેંઠેયેં તેપણ જવનવૃત્તિથી હદાસીનઠે એટલેજવનવૃત્તિને પ્રહ્ણકરતીનથી અસ્તિશબ્દને નિપાતપણેઠે વિપરિણમતેએવચને તિરોચૂતકે ॥ અણપ્રગટીજેવસ્તુ તેમાંતદ્રૂપપણે અનુહિન્નકે ॥ વિહેદગઈ તથાવૃત્તિકસ્યકે ॥ તેરીતેં વર્તેતિઆત્મશક્તિ તેનોરૂપાંતરેથવો તેજવનકહિયેં તિહાંદષ્ટાંત જેમ ક્ષીરતે દૂધ દધિજાવેંપરિણમે વિકારાંતરેથવો તેરીતેંરહે એજવનધર્મકહિયેં જેજ્ઞાનાદિપર્યાયમાં અનંતજ્ઞેય જાણવાનીશક્તિઠે પણજેજ્ઞેય જેરીતેંપરિણમે તેરીતેંજ્ઞાનગુણપ્રવર્તેં એજ્ઞાનગુણનું પ્રવર્તન તેપ્રતિસમયેં વિપરિણામપણે પરિણમનઠે એપણજવનધર્મઠે વલીવૃત્યંતરવર્તને અન્યપણે વ્યક્તિનેહેતુકરણે જેજવાંતરેં વર્તવો તેવિપરિણામકહિયેં તથાવલી વર્ધતેકે ॥ વધેએવચને હપચયરૂપપણેપ્રવર્તેં જેમઅંકુરવધેઠે તેમવર્ણાદિક પુજ્જલના ગુણહપચયપણે વધે એહપચયરૂપજવનતાવૃત્તિ વ્યજ્યતેકે ॥ પ્રગટકરિયેંઠેયેં.

અમગુણને કાર્યાંતરપણે પરિણમવે દ્રવ્યમાં જવનધર્મઠે અપદ્ધીયતે એવચનેકરીને તુકે ॥ વલી તેહિજપરિણામનો હણોથવો અથવાહલવોકહિયેં હુર્બલથતાપુરુષનીપરેં જેમપુરુષહુર્બલથાય તેમપર્યાયનેઘટવે દ્રવ્યપ્રમાણાદિક તથાતેસમયેં અગુરુલઘુપર્યાયઘટવે તેહુર્બલથવું તેરૂપજેજવનવૃત્તિનેઅંતરે વ્યક્તિકે ॥ પ્રગટતાકહિઠે તથાવિનશ્યતિ એમકહેવાથી આવિષ્કૃતકે ॥ પ્રગટથયોજેજવનધર્મનુંવર્તવો તેનો તિરોજાવથયોકહિયેં જેમ વિણસ્થોઘટ જેમૃત્પિંમનેવિષે તેચક્રાદિકારણે પ્રગટથયોજેઘટ તેનેપ્રધ્વસેં વિનાશકહિયેં એમદ્રવ્યનેવિષે કાર્યકરવારૂપજેપર્યાય તેને તિરોજાવેં અન્યપણે કાર્યકરણરીતે સમવસ્થાનજેરહેવું તેસમયેંતેજવનવૃત્તિકહિયેં તથા તિરોજાવપણાનેઅજાવેં થાવુંજેકપાલાદિક હત્તરજવન તેપણેવર્તવું એપણજવનધર્મઠે એમઅનુક્રમેઅવિહિન્ન નિરંતરરૂપેંશ્યાદિકઅનેકઆકારેં દ્રવ્યતેજજવનલક્ષણકહિયેં એજવ્યસ્વજાવ જાણવો દ્રવ્યનેવિષે જે અસ્તિત્વ વસ્તુત્વ પ્રમેયત્વ અગુરુલઘુત્વાદિક ધર્મતેત્રણેકાલમાં મૂલઅવસ્થાને અપરિ-

त्यागेके० तजतानशी तेहिजरूपपणेरहे एहवाजेतलाधर्मते अजव्यस्वजावजाणवो जेअ-
नेक उत्पादव्ययने परिणमने फिरवेफिरे पणजीवनोजीवपणोपलटायनही तेमज अ-
जीवनो अजीवपणो पलटायनही एसर्वअजव्यस्वजावजाणवो.

हवे एबेस्वजाव जोडव्यमांनमानियें तोस्योदोषथाय तेकहेठे जोडव्यनेविषे जव्य-
पणोनमानियें तोडव्यनाजेविशेषगुण गतिसहकार स्थितिसहकार अवगाहदान ज्ञाय-
कता वर्णादिजेपंचास्तिकायना विशेषगुण तेनीप्रवृत्तिनथाय अनेप्रवृत्तिविना कार्यनो
करवोनथाय अनेकार्यनेअणकरवे डव्यनोव्यर्थपणोथाय तेमाटेजव्यस्वजावठे.

जोडव्यनेविषे अजवनरूप अजव्यस्वजावनहोय अनेएकलो जवनस्वजावजहोय
तोनवानवापणेथवे तेडव्यपलटीने अन्यडव्यथयीजाय तेमाटे डव्यत्व सत्य प्रमेयत्वा-
दि धर्मेअजव्यपणोठे तेथीज डव्यपलटतोनशी तेमनोतेमजरहेठे एअजव्यस्वजावठे.

वचनगोचरायेधर्मास्तेवक्तव्या इतरेअवक्तव्याः तत्राह
राः संख्येयाः तत्संनिपाताअसंख्येयाः तद्गोचराज्ञा
वाः जावश्रुतगम्याः अनंतगुणः वक्तव्याज्ञावेश्रुताग्र
हणत्वापत्तिः अवक्तव्यज्ञावे अतीतानागतपर्याया गां का
रणतायोग्यतारूपाणामज्ञावः सर्वकार्याणां निराधारताप
त्तिश्च सर्वेषांपदार्थानांये विशेषगुणाश्चलन स्थित्यवगाह
सहकारपूर्णगलनचेतनादयस्तेपरमगुणाः शेषाः साधार
णाः साधारणासाधारणगुणास्तेषां तदनुयायिप्रवृत्तिहेतुः
परमस्वजावः इत्यादयः सामान्यस्वजावाः

अर्थ ॥ आत्मानो वीर्यनामागुण तेनाअविज्जाग जेवीर्यातराय कर्मेआवखाठे तेज
वीर्यातरायनेह्योपशमें तथाह्यथवाथी प्रगव्योजेवीर्यधर्म तेनेजाषापयांसि नामकर्म-
नेउदयें वीथराणाजे जाषावरगणानांपुज्ज तेशब्दपणेपरिणमे तेशब्दपुज्जखंधठे पण
श्रोताजनने ज्ञाननाहेतुठे एटलेजेमजेशुणनहोय तेगुणनुंकारणपण थायनही एमजे
कहेठे तेसृषाठे केमकेजेनिमित्तकारणहोय तेमांगुणहोयकिंवानपणहोय अने उपादान
कारणमां तेगुणनाकारणतापणे तथा योग्यतापणेनियामकठे तेवचनयोगेंज ग्रहवाय ए-
वाजेवस्तुमांधर्मठे तेनेवक्तव्यधर्मकहियें अनेतेथीइतरके० जूदाजेधर्मास्तिकायडव्यमां
अनेकधर्मठे तेवचनमांग्रहवातानशी तेवासर्वधर्म अवक्तव्यकहियें तेवक्तव्यधर्मशी अव-
क्तव्यधर्म अनंतगुणाठे वचनतोसंख्याताठे पणतेवचनोमां एवो सामर्थ्यठे जेअवक्तव्यधर्म

सर्वनो ज्ञायपणोथाय उक्तंच अजिखप्पाजेजावा अणंतजागोयअणजिखप्पाणं अजिख-
प्पसाणंतो जागसुएनिबद्धोअ ॥ १ ॥ तत्रके० तिहां अक्षरसंख्याताढे तेअक्षरना स-
न्निपात संयोगीजाव असंख्याताढे तेअक्षरसन्निपातने ग्रहवाय एवाजे पदार्थादिकना
जाव तेअनंतगुणाढे तेथीअवक्तव्यजाव अनंतगुणाढे जेमतिज्ञान श्रुतज्ञान अजिखप्प-
जावनो परोक्षप्रमाणेग्राहकढे अवधिज्ञान तेपुज्जलनो प्रत्यक्षप्रमाणेजाणगढे पणएकप-
रमाणुना सर्वपर्यायने जाणेनही केटलाकपर्यायनेजाणे तैपण असंख्यातसमयेंजाणे अ-
नेकेवलज्ञान एवद्रव्यनासर्वपर्यायने एकसमयमां प्रत्यक्षजाणे माटेजोद्रव्यमां वक्तव्य-
पणोनहोय तो श्रुतज्ञानेग्रहणथायनही अने जेयंथाज्यासउपदेशादिक सर्वकामथायढे
तेतोएमनथीमाटेद्रव्यमांवक्तव्यपणोढे.

अवक्तव्याजावेके० अवक्तव्यपणाने नमानियेंतो अतीतपर्याय तेवस्तुमांकारणतानी
परंपरामारहाढे तथा अनागतापर्याय सर्वयोग्यतामारहाढे तेसर्वनोअजाव थाय तेवार्
वस्तुमां वर्तमानपर्यायनी ठतिपामियें तेथी अतीतअनागतनो ज्ञानथायनही माटे अ-
वक्तव्यस्वजाव अवश्यमानवो अनेवर्तमान सर्वकार्य ते निराधारअज्ञाय अनेद्रव्यमां
एकसमयमां अनंताकारणढे तेअनंताकारणना अनंताकार्यधर्मढे अनेअनंताकार्यना अ-
नंताकारणपरंपरातुं ज्ञानतेकेवलीनेढे अनेवर्तमानकाळें कारणधर्मतथाकार्यधर्मथी अ-
नंतगुणा कारणकार्यनी योग्यरूपसत्ताढे तेकोइना अविजागनथी पण अविजागी जेज्ञा-
नादिकगुण तेमां अनंता कारण धर्म अनंताकार्य धर्म ऊपजवानी योग्यतारूपसत्ता
ढे ते सर्व अवक्तव्यरूपढे.

हवेपरमस्वजावतुं स्वरूपकहेढे सर्वजे धर्मास्तिकायादिकपदार्थ तेनाविशेषगुण जे
धर्मास्तिकायनो चलनसहकारीपणो तथाअधर्मास्तिकायनो स्थितिसहाय आकाशा-
स्तिकायनो अवगाहक तथापुज्जलद्रव्यनो पूरणगलन जीवद्रव्यनो चेतनालक्षण एसर्व
द्रव्यना विशेषगुणकह्या एमलक्षणरूप तथाद्रव्यांतरथी चिन्नपामवानुं मूलकारण ते
परमप्रकृष्टगुणकहियें एप्रधानगुणने अनुयायी बीजाजे साधारणगुण ते गुण पंचा-
स्तिकायमां पामियें तेनानाम अविनाशीपणो अखंरुपणो नित्यत्वादिकधर्म एपंचास्ति-
कायने सरिखाढे तेमाटेसाधारणगुण तथापंचास्तिकायमां कोइक अस्तिकायमांपामि-
यें कोइकमांनपामियें तेगुणने साधारणअसाधारणकहियें तेसर्वगुणनेविषे विशेषगुणने
अनुयायिप्रवर्तनढे ते प्रवर्तननाकारण द्रव्यमां एकपरमस्वजावपणोढे तेपरमस्वजावने
परिणमने द्रव्यनासर्वगुणमुख्यगुणने अनुगमेजप्रवर्तें तेपरमस्वजाव सर्वद्रव्यनेविषेढे
एटले तेरसामान्यस्वजाव कह्या वली अनेकांतजयपताकामांकह्याढे.

तथास्तित्व नास्तित्व कर्तृत्व जोगतृत्व असर्वगतत्व प्रदे-
शवत्वादिज्ञावाः पुनः तत्त्वार्थटीकायांपुनरप्यादिग्रहणंकु-
र्वन्ज्ञापयत्यत्रानंतधर्मवत्त्वं तत्राशक्ताः प्रस्तारयंतुसर्वधर्माः
प्रतिपदंप्रवचनत्वेनपुंसायथासंज्ञवमायोजनीयाः क्रियाव-
त्त्वंपर्यायोपयोगिताप्रदेशाष्टकनिश्चलता एवंप्रकाराः सं-
तिज्ञूयांसः अनादिपरिणामिकाजवंतिजीवस्वज्ञावाः धर्मा-
दिजिस्तुसमानाइतिविशेषः

अर्थ ॥ तेमज अस्तिपणो नास्तिपणो कर्त्तापणो जोक्तापणो गुणवंतपणो असर्वव्या-
पिपणो प्रदेशवंतपणो इत्यादिअनंतस्वज्ञाववंतद्रव्य ठे तेमज तत्त्वार्थ टीकामध्ये परि-
णामिकज्ञावनाजेद वखाणतांकव्होठे पुनरपिआदिशब्दना ग्रहणकर्ता एमजणावेठे जे
वस्तुअनंतधर्मवंतठे तेसर्वविस्तारीशकेनही तोपणद्रव्यद्रव्यनेविषे प्रवचननाजाणपुरुषें
जेमसंज्ञवेतेमधर्मजोऊवा तथाक्रियावंतपणो जेज्ञानादिकगुण तेलोकाळोकजाणवाने
प्रतिसमयेंप्रवचेंतें श्रीज्ञाप्यकारें ज्ञानादिगुण तेकरणअने तेजगुणीप्रवृत्ति तेक्रियाजा-
णवी तथादेखवोतेकार्य एमधर्मास्तिकायादिकना सर्वेगुण तेत्रणपरिणतियें परिणामीठे
तेमाटेपंचास्तिकाय तेअर्थक्रियाकरेठे तेक्रियावंतपणोजाणवो सर्वपर्यायनो उपयोगी-
पणो एणजीवस्वज्ञावठे तथाप्रदेशाष्टकनी निश्चलता एणजीवनोस्वज्ञावठे तिह्वांधर्मा-
धर्म अने आकाश ए त्रण अस्तिकायनाप्रदेश अनादिअनंतकाल अवस्थितपणेठे पुजल-
नेचलणपणो सदासर्वदाठे पुजलपरमाणु तथा पुजलस्कंध तेसंख्यातोकाळ अथवाअसं-
ख्यातोकाळ एकक्षेत्रेहेपणपठे अवश्यचलथाय तथाजीवद्रव्यने सकर्म्म संसारी-
पणे क्षेत्रथी क्षेत्रांतरगमन जवथी जवांतरगमनरूप चलताठे तेजीवने सम्यक्दर्शन
सम्यक्ज्ञान अने सम्यक्चारित्रने प्रगटवे सर्वपरजावजोगीपणो निवारवे आत्मस्वरूप
निराधारण स्वरूपज्ञासन स्वरूपपरिणमने करवे स्वरूपएकत्वे स्वधर्मकर्त्ता स्वधर्मजोक्ता-
पणे सकलपरजावतजवे निरावरण निःसंग निरामय निर्द्वन्द्वनिष्कलंक निर्मलस्वीय अ-
नंतज्ञान अनंतदर्शन अनंतचारित्र अरूपी अव्याबाध परमानंदमयी सिरूआत्मा सिरू-
क्षेत्रेहेत्वा तेसादिअनंतकाल स्थिरठे सकलप्रदेशस्थिरठे अनेसंसारीजीव तेनाआठप्र-
देश सदासर्वदास्थिरठे तेआठप्रदेश निरावरणे तथा आचारांगनीटीका शैलंगाचार्य-
कृतना लोकविजयाध्ययनने प्रथमोद्देशके तदनेन पंचदशविधेनापियोगेनात्मा अष्टौप्र-
देशान्विहाय तसज्ञानोदकवडुछर्त्तमानैः सर्वैरेवात्मप्रदेशैरात्मप्रदेशावष्टब्धाकाशस्थं
कार्मणशरीरयोग्यं कर्मदलीकं यत्बध्नाति तत्प्रयोगकर्मैत्युच्यते.

પ્રથમે આઠપ્રદેશે કર્મલાગતાનથી રૂઢાંકોરુપેજેઆઠપ્રદેશનિરાવરણહે તો લોકા-લોકકેમજાણતાનથી તિહાંઉત્તરજે આત્મરૂઢની જેગુણપ્રવૃત્તિ તેસર્વપ્રદેશમિલે પ્રવર્તે તેતેમાં પ્રથમપ્રદેશ અરુપે તેથીઆઠપ્રદેશમાં સર્વગુણનિરાવરણહે પણ કાર્ય કરીશ-કતાનથી જેમઅશ્વિનુંઅત્યંતસૂક્ષ્મકળીયુંહોય તેમાં રાહક પાચક પ્રકાશક ગુણ હે પણ અરુપતામાટે રાહકાદિકાર્ય કરીશકતુંનથી.

વહીકોરુપેજે પ્રથમપ્રદેશ તે નિરાવરણ કેમરહીશક્યા તેનુંઉત્તર જેચલપ્રદેશહોય તેનેકર્મલાગે પણઅચલપ્રદેશને કર્મલાગેનહી ઇમજગવતીસૂત્રેકહ્યુંહે જેઅરુ વેઅરુ ચ-લરુ ફંદરુ ઘટરુ સેબંધરુ પણહે તેમાટે જેચલહોયતેબંધાય અનેઆઠપ્રદેશ તો અચલહે તેથી પ્રથમપ્રદેશને બંધનથી તથાકાર્યાન્યાસેં પ્રદેશજેલા થાય તેથી પ્રદેશનાગુણપણ તિહાંતેકાર્યકરવાને પ્રવર્તેહે તથાજેરૂઢનો જેગુણજેપ્રદેશેહોય તેગુણતેપ્રદેશમૂકી અ-ન્યદેરૂંજાયાનહી તથાજીવના આઠપ્રદેશ સર્વથાનિરાવરણહે બીજા પ્રદેશે અક્ષરનો અનંતમોજાગ ચેતનાસર્વરાહકાનીહે પરીતેં સંતિકેઃ હેઘણાઅનાદિપરિણામિકજાવતે જવંતિકેઃ હોય અનાદિપરિણામિકજાવહેતે જીવનાજાવહે અને સપ્રદેશાદિક ધર્માસ્તિ-કાયપ્રમુખનેવિષે સમાનહે ઇમજાણવો રૂઢ્યાદિકશેષસ્વજાવહે.

જિન્નજિન્નપર્યાયપ્રવર્તનસ્વકાર્યકરણસહકારજૂતાઃ પર્યાયાનુગત
પરિણામવિશેષસ્વજાવાઃ તેચકે ૧ પરિણામિકતા ૨ કર્તૃતા ૩
જ્ઞાયકતા ૪ રાહકતા ૫ જોક્તૃતા ૬ રક્ષણતા ૭ વ્યાપ્યાવ્યા
પકતા ૮ આધારાધેયતા ૯ જન્યજનકતા ૧૦ અગુરુલઘુતા
૧૧ વિજૂતકારણતા ૧૨ કારકતા ૧૩ પ્રજુતા ૧૪ જાવુકતા
૧૫ અજાવુકતા ૧૬ સ્વકાર્યતા ૧૭ સપ્રદેશતા ૧૮ ગતિ
સ્વજાવતા ૧૯ સ્થિતિસ્વજાવતા ૨૦ અવગાહકસ્વજાવતા ૨૧
અલંકૃતા ૨૨ અચલતા ૨૩ અસંગતા ૨૪ અક્રિયતા ૨૫
સક્રિયતા રૂઢ્યાદિસ્વીયોપકરણપ્રવૃત્તિનૈમિત્તિકાઃ ઝક્તંચસંમતૌ
આરોપોપચારેણ યદ્યદપેદ્યતે તન્નવસ્તુધર્મઃ ઝપાધિતાઝવ
નાત્ નચોપાધિવસ્તુસત્તારૂતિ

અર્થ ॥ રૂઢવિશેષસ્વજાવકહેહે જિન્નજિન્નજેપર્યાયહે તેનુંકાર્યકારણપણે જેપ્રવર્તન
તેના સહકારજૂત જેપર્યાયાનુગતપરિણામિ ઇવાજેસ્વજાવ તેવિશેષસ્વજાવકહિયેં તેના
અનેકજેદહે તે શ્રીરિજડસૂરિકૃત વાર્તિકસમુચ્ચયંથમાંકહ્યાહે તે કહેહે.

१ सर्वद्रव्यने पोतानागुण समयसमयमां कार्यकरवेप्रवर्त्तं ते जिज्ञाजिज्ञ परिणामे परिणमे तेसर्वपोतानागुण तेने कारणीकळे तेपरिणामिकपण्यो कहियें २ तत्रकर्तृत्वं जीव-
स्यनान्येषां तिहांआत्माकर्त्ताळे एटलेकर्त्तापणो जीवद्रव्यनेविषेतेअप्याकर्त्ताविकत्ताय
इति उत्तराध्ययनवचनात् ३ ज्ञायकता जाणपणानीशक्ति जीवनेविषेते ज्ञानलक्षणजी-
वळे तेमाटेगिन्हईकांईपणंइतिआवश्यकनिर्युक्तिवचनात् ४ आहकशक्तिपणजीवनेते गृ-
ह्हातीतिक्रियानोकर्त्ता जीवळे ५ जोक्ताशक्तिपण जीवमांळे जोकुणइ सोजुंजइ यःक-
र्त्ता सएवजोक्ता इतिवचनात् १ रक्षणता २ व्यापकता ३ आधारारधेयता ४ जन्यजन-
कता तत्त्वार्थवृत्तिमध्येते तथा अगुरुलघुता विजुता करणता कार्यता कारकता ए श-
क्तिनीव्याख्या श्रीविशेषावश्यकेंते जावुकता तथा अजावुकताशक्ति तेथ्रीहरिचंद्रसू-
रिभूतजावुकनामे प्रकरणमध्येकहिंते.

एमकेटलीकशक्तिजैननातर्कग्रंथोजे अनेकांतजयपताका सम्मतिप्रमुखमांळे तथाज-
र्ध्वप्रचयशक्ति अनेतिर्यक्प्रचयशक्ति उधशक्ति समुचितशक्ति एसर्वसंमतिग्रंथनेविषेते
तथाजेद्विगुणीआत्मामाने तेसर्वधर्मेशक्तिरूपजमानेते तेणेदानादिकलब्धि अव्याबाध
सुखप्रमुख शक्तिमानीते इहांव्याख्यांतरे जेगुणकरणते तेनेकर्त्तादिकपणो तेसामर्थ्यते
जाणवोदेखवो तेकार्यते केटलीकशक्तिजीवमांजळे अनेकेटलीक पंचास्तिकायमध्येते त-
थादेवसेनकृत नयचक्रमध्ये जीवनेअचेतनस्वजाव मूर्तस्वजाव तथापुजलपरमाणुने चे-
तनस्वजाव अमूर्तस्वजावकहा तेअसतुते एतोआरोपपणेकोइककहे तेकथनमात्रजाण-
वो पणएवातठतीमांनथी जेधर्मआरोपें तथाउपचारेंगवेषाय तेवस्तुनोधर्मनथी उपाधी-
थीथायते तेमाटेजेउपाधि तेवस्तुनीसत्तानथी एमधारवुं.

धर्मास्तिकायेअमूर्ताचेतनाक्रियगतिसहायादयोगुणाः अधर्मा
स्तिकाये अमूर्ताचेतनाक्रियस्थितिसहकारादयोगुणाःआकाशा
स्तिकाये अमूर्ताचेतनाक्रियावगाहनादयोगुणाः पुजलास्तिकाये
मूर्ताचेतनसक्रियपूर्णगलनादयोवर्णगंधरसस्पर्शादयोगुणाः जी
वास्तिकायेज्ञानदर्शनचारित्रवीर्या व्याबाधामूर्तागुरुलघुअनव
गाहादयोगुणाः एवंप्रतिद्रव्यंगुणानामनंतत्वंज्ञेयं ॥

अर्थ ॥ धर्मास्तिकायना गुण चार १ अरूपी २ अचेतन ३ अक्रिय ४ गतिसहाय
इत्यादिअनंतगुणते अधर्मास्तिकायनागुण चार १ अरूपी २ अचेतन ३ अक्रिय ४ स्थि-
तिसहाय इत्यादिअनंतगुणते आकाशास्तिकायनागुणचार १ अरूपी २ अचेतन ३ अ-

क्रिय ४ अवगाहनादिक अनंतगुणते पुजलास्तिकायनागुण चार ठे १ रूपी ५ अचेतन
३ सक्रिय ४ पूर्णगलन १ वर्ण २ गंध ३ रस ४ स्पर्श इत्यादिकगुणअनंताते जीवास्ति-
कायनेविषे १ ज्ञान २ दर्शन ३ चारित्र ४ वीर्य ५ अव्याबाध ६ अरूपी ७ अगुरुलघु
८ अनवगाहनादिकअनंतगुणते परीतें अव्यनेविषे अनंतागुणजाणवा.

पर्यायाः षोढा अव्यपर्यायाअसंख्येयप्रदेशसिद्धत्वादयः १ अव्य
व्यंजनपर्यायाः अव्याणांविशेषगुणाश्चेतनादयश्चलणसहायादय
श्च २ गुणपर्यायाः गुणा विज्ञागादयः ३ गुणव्यंजनपर्यायाज्ञा
यकादयः कार्यरूपाः मतिज्ञानादयः ज्ञानस्यचक्षुर्दर्शनादयो द
र्शनस्य क्षमामार्हादयः चारित्रस्यावर्णागंधारसास्पर्शादयोमूर्त
स्यइत्यादि ४ स्वज्ञावपर्यायाअगुरुलघुविकाराः तेजःस्पर्श-
काराःषट्गुणहानिद्विधिरूपाः अवाग्गोचराः एतेपंचपर्यायास
र्वव्येषु विज्ञावपर्यायाः जीवेनरनारकादयः पुजलेमणुक्तो
नंताणुकपर्यंतास्कंधाः

अर्थ ॥ ह्वेनयज्ञानकरवानो अधिकारकहेते तिहांअव्यास्तिकनयनामूलबेजेदते १
शुरूअव्यास्तिक २ अशुरूअव्यास्तिकअनेदेवसेनकृतपद्धतीमांअव्यास्तिकनादशजेदक-
स्याते तेसर्वएवेजेदमव्येसमायतेतथातेसामान्यस्वज्ञावमांसमाणतेतेमाटेइहानवखाण्या.

ह्वेपर्यायनाब जेद कहेते तिहां प्रथम १ जेअव्यनेविषे एकत्वपणे रह्या जे जीवादिकना
असंख्याताप्रदेश तथाआकाशना अनंताप्रदेश एअव्यपर्यायकहियें २ सिद्धत्वादिक अ-
खंत्वादिक तथाअव्यनोव्यंजकके० प्रगटपणोजेमानेते तेअव्यव्यंजनपर्यायकहियें.

अव्यनोविशेषगुण जेअन्यअव्यमानंथी तेनेविशेषगुणकहियें तेजीवनेचेतनादिक
अने धर्मास्तिकायमांचलणसहकार तथा अधर्मास्तिकायमांथिरसहकार आकाशमां
अवगाहदान पुजलमां पूरणगलणरूप एसर्वस्वअव्यनीजिन्नताने प्रगटकरे तेमाटे
एधर्मनेअव्यव्यंजन पर्यायकहियें.

३ एकगुणना अविज्ञाग अनंताते तेनोपिंपणो तेगुणपर्यायकहिये ४ गुणव्यंजनप-
र्यायतेज्ञाननो जाणंगणो तथाचारित्रनो थिरतापणो इत्यादिक अथवा ज्ञानगुणनाजे-
दांतर ज्ञाननाजेद जे मतिज्ञानादिक पांच तथादर्शनगुणना चक्षुदर्शनादिकजेद तथा
चारित्रगुणना क्षमादिकजेद पुजलनोरूपीगुण तेनाजेदवर्ण गंध रस स्पर्श संस्थानादिक
अरूपीगुणना अवज्ञे अगंधे अरसे अफासे इत्यादिकचारजाणवा ते गुण व्यंजनपर्याय

५ स्वज्ञापपर्याय ते वस्तुनोकोशस्वज्ञावज एवोढे तेश्चगुरुलघुपणे ढे ढ प्रकारनीवृद्धि तथाढप्रकारनी हानी एवीरीतें बारप्रकारें परिणमेढे इहांकोशप्रेरकनो योगनथी वस्तुनेमूलधर्मनोहेतुढे एनोस्वरूपपूरूं वचनगोचरनथी अनुज्ञवगम्यनथी केमकेश्रीगणांगसूत्रनी टीकामध्येश्रुतज्ञानवृद्धिना सातश्रंगढे तिहांप्रथम सूत्रश्रंग वीजुं निर्युक्तिश्रंग ३ जाण्यश्रंग ४ चूर्णिवालोसूत्रादि सर्वनाश्रयंकहेढे ५ टीकाव्याख्यानिरंतर एपांचश्रंगतो ग्रंथरूपढे तथाढष्टोश्रंगपरंपरारूपढे तथासातमुंश्रंगअनुज्ञव एसातेकारणे विनयसहि-तज्ञतां सुणतांथकांसाचाश्रय पांमिने आत्मानुंज्ञाननिर्मलथाय श्रीज्ञगवतिसूत्रे गाथा सुत्तढोखल्लुपढमो वीढनियुत्तिमिसिर्जणीढं तश्योअनिरवसेसो एसविहिहोइअणु-र्गे एपांच पर्यायकह्या तेसर्वद्रव्यमध्येढे.

६ विज्ञापपर्याय तेजीव तथापुज्जलमध्येजढे तेविज्ञापपर्यायजीवने नरनारकीपणुं पा-मवुंते तथा पुज्जलनो प्लवणुकत्र्युणुकादिकखंधनो मिलावुंअनंतंताणुकपर्यंत अनंतपुज्जल स्कंधरूप ते विज्ञापपर्याय कहियें.

मेवाद्यनादिनित्यपर्यायाः चरमशरीरत्रिज्ञागन्धूनावगाहनादयः
सादिनित्यपर्यायाः सादिसांतपर्यायाजवशरीराध्यवसायादयः अ-
नादिसांतपर्यायाजव्यत्वादयः तथाचनिर्देपाः सहजरूपावस्तुनः
पर्यायाः एवंचत्वारोवस्थुपज्जायाइतिज्ञाप्यवचनातनामयुक्तेप्रति
वस्तुनिर्निक्षेपचतुष्टयंयुक्तमूक्तंचानुयोगद्वारेजस्थयजंजाणिज्जा
निकेवंनिस्सवेनिरवसेसं जस्थयनोजाणिज्जा चउत्तर्यंनिस्सवेतस्थ
तत्रनामनिर्देपः स्थापनानिर्देपः अव्यनिर्देपः ज्ञावनिर्देपः त-
त्रनामनिर्देपोद्विविधः सहजः सांकेतिकश्च स्थापनाऽपिद्विवि-
धा सहजाआरोपजाच अव्यनिर्देपोद्विविधः आगमतोनोआग-
मतश्च तत्रआगतः तदर्थज्ञानानुपयुक्तः नोआगतोइशरीर-
जव्यशरीर तद्वतिरिक्तज्जेदात्रिधाज्ञावनिर्देपोद्विविधः आगतो
नोआगतश्चतदज्ञानोपयुक्तः तद्गुणमयश्च वस्तुस्वधर्मयुक्तं
तत्रनिर्देपावस्तुनः स्वपर्यायाधर्मज्जेदाः

अर्थ ॥ पुज्जलनुंमेरुप्रमुख तेअनादिनित्यपर्यायढेजीवनीसिद्धावस्था सिद्धावगाहना-
दिकतेसादिनित्यपर्यायढे तथाज्ञावअनेशरीर तथाअध्यवसाय एत्रणप्रकारनायोगस्था-
नजे वीर्यनादयोपशमथीऊपना तेमांकायस्थान जेचेतनानोदयोपशम कषायनाढ-

યશીમિલ્યા અનેસંયમસ્થાનજે ચારિત્રનો ક્યોપશમપરિણમી જેચેતનાદિકગુણ એસર્વે અધ્યવસાયસ્થાનક તેસાદિસાંતપર્યાયહે તથાસિદ્ધિગમનયોગ્યતાધર્મ તેજવ્યપણો ઇપર્યાય તેઅનાદિસાંતહે જેસિદ્ધત્વપણોપ્રગટે જવ્યત્વપર્યાયનોવિનાશહે તેમાટે અનાદિકાલનો છે પણઅંતથવાસહિતહે માટેઅનાદિસાંતપર્યાયહે ઇમપર્યાયઅનેકજાણવા.

તથાવસ્તુમાં સહજના જેચારનિક્ષેપાહેતેપણવસ્તુનાસ્વપર્યાયહે ત્રેશ્રીવિશેષાવશ્યકની જાણ્યમધ્યેકહ્યોહે ચત્વારોવહુપજ્ઞાયા ઇવચનહે તેમાટેસ્વપર્યાયકહિયેં વહી શ્રીઅનુયોગદ્વારસૂત્રમાંકહ્યોહે જિહ્વાજેવસ્તુના જેટલાનિક્ષેપાજાણિયેં તિહ્વાં તેવસ્તુના તેટલાનિક્ષેપાકરિયેં કદાચિત્વધતાનિક્ષેપા જાસનમાનઆવે તોપણ ૧ નામ ૨ આપના ૩ ડ્રવ્ય ૪ જાવ ઇચારનિક્ષેપાતો અવશ્યકરવા તેમાનામનિક્ષેપાનાબેજેદહે.

૧ સહજનામ ૨ સાંકેતિકનામ તેકોદ્ગકનોકસ્યોનામ તથાસ્થાપનાનાબેજેદહે ૧ સહજ-સ્થાપના તેવસ્તુનીઅવગાહનારૂપ ૨ આરોપસ્થાપના તે આરોપશ્રી થયી માટેકૃત્રિમકહિ-યેં આરોપજાકહિયેં હવેડ્રવ્યનિક્ષેપાનાબેજેદહે તેકહેહે ૧ આગમશ્રીડ્રવ્યનિક્ષેપો તે જે જેપુરુષના સ્વરૂપનાજાણપણે હમણાંતેજપયોગેનશ્રી તેઆત્મડ્રવ્યનિક્ષેપજેવસ્તુતેગુણસ-હિતહે પણહમણાંતેપણેવરતતાનશ્રી તેહનાત્રણજેદહે ૧ ફાશરીરજેહનાહતા પણમરણ-પામ્યા તેશ્રીતેહુંશરીર જેરૂષજદેવના શરીરનીજક્તિ શ્રીજંબૂદ્વીપપદ્મતીમાંહે ૨ જવ્યશ-રીરતે હમણાંતો ગુણમયનશ્રી પણગુણમયથશે જેમ અયમંતામુની ઇજવ્યશરીરજાણવો ૩ તદ્વ્યાતિરિક્ત જેતેગુણેવતેંહે પણતેજપયોગેં હમણાંવરતતાનશ્રી.

જાવનિક્ષેપાનાબેજેદ ૧ આગમશ્રી જાવનિક્ષેપો તેઆગમના અર્થનોજાણ વહીતેજ-પયોગેંવતેંહે ૨ નોઆગમશ્રી જાવનિક્ષેપો તેજેપણેહવતેંહે તેજરૂપહે ઇરીતેંનિક્ષેપાકહેવા.

ઇચારનિક્ષેપામાં પેહેલાત્રણનિક્ષેપા તેકારણરૂપહે અનેચોથોજાવનિક્ષેપો તેકાર્યરૂ-પહે તેજાવનિક્ષેપાને નિપજાવતાં પહેલાત્રણનિક્ષેપા પ્રમાણહે નહીંકાંઅપ્રમાણહે પહે-લાત્રણનિક્ષેપા ડ્રવ્યનયહે એકજાવનિક્ષેપો તેજાવલયહે જાવનિક્ષેપાને અણનિપજાવતાં એકલીડ્રવ્યનીપ્રવૃત્તિ તે નિષ્ફલહે ઇમશ્રી આચારાંગનીટીકામાં લોકવિજયા અધ્યયને કહ્યુંહેતેલખીયેંહેયેં ફલમેવગુણઃ ફલગુણઃ ફલંચક્રિયાજવતિતસ્યાશ્ચક્રિયાયાઃ સમ્યગ્દ-ર્શનજ્ઞાનચારિત્ર રહિતાયાએહિકામુષ્મિકાર્યપ્રવૃત્તાયાઃ અનાત્યંતિકોનેકાંતિકોજવેત્ ફલંગુણોપ્યગુણોજવતિ સમ્યક્દર્શનજ્ઞાનચારિત્રક્રિયા યાસ્ત્વેકાંતિકાનાબાધસુલા-ચ્યસિદ્ધિગુણોવાપ્યતે એતદુક્તંજવતિ સમ્યક્દર્શનાદિકૈવક્રિયાસિદ્ધિ ફલગુણેનફ-લવત્યપરાતુસાંસારિકસુખફલાઞ્યાસઇવફલાઞ્યારોપાન્નિષ્ફલેત્યર્થઃ

ઇટલેરત્નત્રયી પરિણમનવિના જેક્રિયાકરવી તેથકી સંસારિકસુખ થાય તે ક્રિયાનિઃફ-

ल ठे एपाठे माटेजावनिक्षेपाना कारणविना पेहेलात्रणेनिक्षेपा निःफलठे निक्षे-
पातो मूलगीवस्तुनापर्यायठे डव्यनोस्वधर्मजठे.

नयास्तुपदार्थज्ञानेज्ञानांशाः तत्रानंतधर्मात्मकेवस्तुन्येकधर्मोन्नय
नंज्ञाननयः तथारत्नाकरे नीयतेयेनश्रुताख्यप्रमाणविषयीकृतस्या
र्थस्यांशस्तदितरांशौदासीन्यतः सप्रतिपत्तुरजिप्रायविशेषोनयः
स्वाजिप्रेतादंशादितरांशापलापीपुनर्नयाज्ञासः सव्याससमासा
न्याद्विप्रकारः व्यासतोनेकविकल्पः समासतोद्विप्रेदः डव्या
र्थिकः पर्यायार्थिकःतत्रडव्यार्थिकश्चतुर्धा १ नैगम २ संग्रह ३
व्यवहार ४ रुजुसूत्रप्रेदात् पर्यायार्थिकस्त्रिधा १ शब्द २
समजिरूढ ३ एवंभूतप्रेदात्.

अर्थ ॥ जेनयठे तेपदार्थनाज्ञाननेविषे ज्ञाननाअंशठे तिहांनयनुंलक्षणकदेठे अनंतध-
र्मात्मक जेवस्तु एटलेजीवादिक एक पदार्थमां अनंतधर्मठे तेनोजेएकधर्मगवेण्योतोपण
अन्यके० बीजाअनंतधर्म तेमांरह्याठे तेनोउठेदनही अनेग्रहणपणनही एकधर्मनीमुख्य-
ताकरवी तेनयकहियें तेनयना व्यासके० विस्तारथी अनेकप्रेदठे अने समासके० संक्षे-
पथीवेप्रेदठे १ डव्यार्थिक २ पर्यायार्थिक तेरत्नाकरावतारिकाग्रंथथी छलियेंठेयें डवतिडो-
प्यति अडुडवत् तांस्तान्पर्यायानितिडव्यंतदेवार्थःसोऽस्तित्यस्यविषयत्वेन सडव्यार्थिकः

जेवर्त्तमानपर्यायनेडवेठे अनेआगामिककालेंडवसे तथा अतीतकालेंडवतोहतो ते
डव्यकहियें तेजठेअर्थप्रयोजनविषयपणेजेने ते डव्यार्थिककहियें एटलेपर्यायतेजन्य
अने डव्यतेजनककह्योतथाडव्यतेध्रुवअनेपर्यायते उत्पादविनाशरूपठे उक्तंच.

पर्येंतिउत्पादविनाशौप्राप्नोतीतिपर्यायः सएवार्थः सअस्तित्यस्यसौपर्यायार्थिकः जे उ-
पजवाविणशवानो परिके० नवानवापणे एतिके० पामेतेजअर्थप्रयोजन तेने पर्यायार्थि-
ककहीयें तेडव्यार्थिकपर्यायार्थिक एवेधर्मने डव्यतथापर्यायकहियें.

इहांकोइकपुठेजे त्रीजोगुणार्थिककेमकहेतानथी तेवलीरत्नाकरावतारिकामध्ये कह्योठे
गुणस्यपर्यायेवांतर्भूतत्वात् तेनपर्यायार्थिकेनैवतत् संग्रहात्.

जेगुणतेपर्यायनेविषे अंतर्भूतठे तेपर्यायार्थिकमध्येजसंग्रह्योठे तेपर्याय बेप्रेदेठे एक
सहजावि बीजोक्रमजावि तेमांसहजावितेगुणठे तेपर्यायनेविषे अंतर्भूतठे तिहांडव्य-
पर्यायथी व्यतिरिक्तसामान्यविशेष एवेधर्मठे माटेसामान्यविशेष बेनयवचाकेमकहे-
तानथी एमकोइपुठेतेनेउत्तर.

जे द्रव्यपर्यायाज्यां व्यतिरिक्तयोः सामान्यविशेषयोरप्रसिद्धेः तथाहि द्विप्रकारं सामान्यमुक्तमूर्ध्वतासामान्यं तिर्यक्सामान्यं च तत्रोर्ध्वसामान्यं द्रव्यमेव तिर्यक्सामान्यं तु प्रतिव्यक्तिसदृशपरिणामलक्षणं व्यंजनपर्याय एव एषा तृती ऊर्ध्वसामान्यते द्रव्य-
नो धर्मते अने तिर्यक्सामान्यते पर्यायधर्मते विशेषोपिवैसादृश्यविवर्तलक्षणं पर्याय एवा-
तर्जवति नैताज्यामधिकनयावकाशः

विशेषपणे अने करीतें वर्तवानो लक्षणते ते पर्यायने विषे अंतर्भावते तेमाटे जिन्ननयनो
अवकाशनची एवेनयमच्येज अंतर्भावते तेमां वलीं द्रव्यार्थिकना चार जे दहे १ नैगम २ सं-
हय ३ व्यवहार ४ ऋजुसूत्र तथा पर्यायार्थिकना त्रण जे दहे १ शब्द २ समजिरूढ ३ एवं जूत.

विकटपांतरे ऋजुसूत्रस्य पर्यायार्थिकताप्यस्ति सनैगमस्त्रिप्रकारः

आरोपांशसंकटपत्रेदात् विशेषावश्यकेतूपचारस्य जिन्नग्रहणात्

चतुर्विधः न एकैगमा आशयविशेषः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ तत्र चतुःप्रकार

आरोपः द्रव्यारोपगुणारोप कालारोपकारणाद्यारोपत्रेदात् तत्र

गुणे द्रव्यारोपः पंचास्तिकायवर्तनागुणस्य कालस्य द्रव्यकथनं ए

तद्गुणे द्रव्यारोपः १ ज्ञानमेवात्मा अत्र द्रव्ये गुणारोपः २ वर्त

मानकाले अतीतकालारोपः अद्यदीपोत्सवे वीरनिर्वाणं वर्तमाने अ-

नागतकालारोपः अद्यैव पद्मनाभे निर्वाणं एवं षट्त्रेदाः कारणेका

र्यारोपः बाह्यक्रियाया धर्मत्वं धर्मकारणस्य धर्मत्वेन कथनं संकटपो

द्विविधः स्वपरिणामरूपः कार्योत्तरपरिणामश्च अंशोपि द्विविधः

जिन्नो जिन्नश्चेत्यादि शतत्रेदो नैगमः

अर्थ ॥ वली विकटपांतरे ऋजुसूत्रते पर्यायार्थिकमां पणकह्योडे केमके एविकटपरूप
नयते तेमाटे. तेमनैगमना त्रण जे दहे १ आरोप २ अंश ३ संकटप तथा विशेषावश्य-
कमां चोथो जे दपणउपचारपणे कहेते नथी एकगमो अजिप्रायजेनो तेनैगमनयकहियें
एटले अनेक आशयीते तेनैगमनयना चार जे दहे तेमध्ये आरोपना चार प्रकारते १ द्र-
व्यारोप २ गुणारोप ३ कालारोप ४ कारणाद्यारोप.

१ तिहां गुणादिकने विषे द्रव्यपणोमानवो ते द्रव्यारोपजेमवर्तनापरिणाम तेपंचास्ति-
कायनो परिणमनधर्मते तेने काळद्रव्यकहिबोलाव्यो एकालते जिन्नपिरूपद्रव्यनथी
पण आरोपें द्रव्यकह्योडे माटे द्रव्यारोप अने द्रव्यने विषे गुणनो आरोपकरवो जेमज्ञान-
गुणते पणज्ञानीतेजआत्मा एमज्ञानने आत्माकह्यो ते गुणनो आरोपकह्यो माटे गुणारोप

तथा जेमश्रीवीरनिर्वाणयतेने तोघणोकालगयोढे पणआजदीवालीनादीवसेवीरनो निर्वाणढे एमकहेवुं एवर्त्तमानमां अतीतनो आरोपकखो अथवा आजश्रीपद्मनाभप्रभुनो निर्वाणढे एमकहेवुं तेमवर्त्तमाननेविषे अनागतकालनोआरोपढे एवीरीतें वलीअतीत-
नाबेजेदढे तथाएवीजरीतेअनागतनाबेजेदढे अनेवर्त्तमानना बेजेदऊपरकह्या तेसर्व मली कालारोपना बेजेदजाणवा.

वलीकारणविषे कार्यनोआरोपकरवो तेकारणचारढे १ उपादानकारण २ निमित्त-
कारण ३ असाधारणकारण ४ अपेक्षाकारण तेमांबाह्यद्रव्यक्रिया ते साध्यसापेक्षवा-
लाने धर्मनुंनिमित्तकारणढे तोपणपणेधर्मकारणकहियें तेमजश्रीतीर्थकर मोक्षनुंकार-
णढे तेथी तेने तारयाणं कह्यो तेकारणनेविषे कर्त्तापणानोआरोपकखो एम आरोपता
अनेकप्रकारेंढे तेकारणाद्यारोप वलीसंकल्प नैगमनाबेजेदढे १ स्वपरिणामरूपजेवीर्थ
चेतनानो जेनवोनवो ह्योपशमतलेवो बीजोकार्यातरे नवेनवेकार्यें नवोनवोउपयोग
थाय ते एबेजेदथया तथाअंशनैगमनापणबेजेदढे १ जिह्वांशतेजुदोअंशस्कंधादिकनो
बीजो अजिह्वांश ते जे आत्मानाप्रदेश तथाशुणनाअविजाग इत्यादिक एसर्वनैगम-
नयनाबेदजाणवा एटलेनैगमनयकह्यो.

सामान्यवस्तुसत्तासंग्राहकसंग्रहः सद्रिविधसामान्यसंग्रहोविशे
षसंग्रहश्च सामान्यसंग्रहोद्विविधःमूलतउत्तरतश्चामूलतोस्तित्वा
दिचेदतः षड्विधः उत्तरतोजातिसमुदायजेदरूपःजातितः गवि
गोत्वं घटेघटत्वं वनस्पतौ वनस्पतित्वं समुदयतोसहकारात्मकेव
नेसहकारवनं मनुष्यसमूहेमनुष्यवृंदइत्यादिसमुदायरूपः अथ
वाञ्ज्यमितिसामान्यसंग्रहः जीवइतिविशेषसंग्रहः तथाविशेषाव
श्यके संग्रहणंसंगिन्हइसंगिन्हंतेवतेणजंजेया तोसंग्रहोसंगिहि
यपिंमियर्थवउज्जस्स संग्रहणंसामान्यरूपतयासर्ववस्तुनामाक्रोम
नंसंग्रहःअथवासामान्यरूपतयासर्वगृन्हातीतिसंग्रहःअथवासर्वे
पिजेदाः सामान्यसंग्रहोऽग्रह्यतेअनेनेतिसंग्रहः अथवासंग्रही
तंपिंमिंततदेवार्थोजिधेयस्यतत्संग्रहीतपिंमिंतार्थेएवंभूतंवचो
यस्यसंग्रहस्येतिसंग्रहीतपिंमिंतं तत्किमुच्यतेइत्याह संग्रहीय
मागहीयं संपिंडियमेगजाइमाणीयं ॥ संग्रहीयमाणुगमोवा वइरे

गोपिंनियंजणियं ॥ १ ॥ सामान्याजिसुख्येनग्रहणंसंगृहीतसंग्रह
उच्यते पिंक्तित्वेकजातिमानित मज्झिधीयतेपिंक्तिसंग्रहः अथ
सर्वव्यक्तिष्वनुगतस्यसामान्यस्यप्रतिपादनमनुगमसंग्रहोऽजिधी
यते व्यतिरेकस्तुतदितरधर्मनिषेधात्ग्राह्यधर्मसंग्रहकारकं व्य
तिरेकसंग्रहोऽन्यतेयथाजीवोजीवइतिनिषेधे जीवसंग्रह एवजा
ताः अतः १ संग्रह २ पिंक्तित्वार्थ ३ अनुगम ४ व्यतिरेकप्रेदाच्च
तुर्विधः अथवास्वसत्ताख्यंमहासामान्यंसंगृह्णाति इतरस्तुगोत्वा
दिकमवांतरसामान्यंपिंक्तित्वार्थमजिधीयते महासत्तारूपं अवांतर
सत्तारूपं एगंनिच्चनिरवयवमक्रियं सवगंचसामन्नं एतत्तमाहासा
मान्यं गविगोत्वादिकमवांतरसामान्यमितिसंग्रहः ॥

अर्थ ॥ इवेसंग्रहनयकहेते सामान्ये मूलसर्वद्रव्यव्यापक नित्यत्वादिक सत्तापणे
रह्याजेधर्म तेनोजेसंग्रहकरे तेसंग्रहकहियें तेनाबेजेदढे १ सामान्यसंग्रह २ विशेषसं-
ग्रह वलीसामान्यसंग्रहना बेजेदढे १ मूलसामान्यसंग्रह २ उत्तरसामान्यसंग्रह वली
मूलसामान्यसंग्रहना अस्तित्वादिकठजेदढे तेपूर्वैकह्याते तथाउत्तरसामान्यना बेजेदढे
१ जातिसामान्य २ समुदायसामान्य तिहांगायनासमुदायमां गोत्वरूपजातिबे तथाघट-
समुदायमांघटत्वपणो अनेवनस्पतिनेविषे वनस्पतिपणो तेजातिसामान्यकह्यो अनेआं-
बानासमूहनेविषे अंबवनकहे तथा मनुष्यना समूहमां मनुष्यग्रहणथाय तेसमुदायसा-
मान्य एउत्तरसामान्य तेचछुदर्शन तथाअचछुदर्शनने ग्राहीकढे अनेमूलसामान्यतेअव-
धिदर्शन तथाकेवलदर्शनथी ग्रहवायढे अथवा १ सामान्यसंग्रह २ विशेषसंग्रह तिहांठ
द्रव्यनासमुदायने द्रव्यकच्छुपसामान्यसंग्रह इहांसर्वनोग्रहणथयोढे अनेजीवनेजीव-
व्यकही अजीवद्रव्यथी जूदोजेदपाड्यो एविशेषसंग्रह एविशेषसंग्रहनो विस्तारघणोढे त-
थाविशेषावश्यकथी संग्रहनयना चारजेद तेखलियेंढेयें मूलपाठमां कहेलीगाथानोअर्थढे.

संग्रहणंके० एकठो एकवचनमध्ये एकअध्यवसाय उपयोगमां समकालेंग्रहेतुं सा-
मान्यरूपपणे सर्ववस्तुनो आक्रोण ग्रहणकरवो तेसंग्रहकहियें अथवासामान्यरूपपणे
सर्व संग्रहकरे तेसंग्रहकहियें अथवाजेथकीसर्वजेद सामान्यपणे ग्रहियें तेने संग्रहक-
हियें अथवासंग्रहीतं पिंक्तिके० जेवचनथी समुदायअर्थग्रहवाय तेसंग्रहवचनकहियें
तेनाचारजेदढे १ संग्रहीतसंग्रह २ पिंक्तिसंग्रह ३ अनुगमसंग्रह ४ व्यतिरेकसंग्रह.

१ सामान्यपणे वेचणविना ग्रहणथाय एवोजेऊपयोग अथवा एतुंवचन अथवा
एवोधर्म कोइपणवस्तुनेविशेहोय तेनेसंग्रहितसंग्रहकहियें.

१ अनेएकजातिमाटे एकपणोमानिने तेएकमध्ये सर्वनोग्रहणथायजेमएगेआयाएगे पुगळे इत्यादिवस्तुअनंतिठे पणजातिएकमाटेग्रहवायठे तेबीजोपिंकृतसंग्रहकहियें.

३ जेअनेकजीवरूप अनेकव्यक्तिठे तेसर्वमांपामियें जेम सत्चित्तमयोआत्मा एटले सर्वजीव तथासर्वप्रदेश सर्वगुण तेजीवनालक्षणठे एनेअनुगमसंग्रहकहियें.

४ तथाजेनेनाकहेवे तेथीइतरनो सर्वसंग्रहपणेज्ञानथायतेजेमअजीवठेतेवारें जे जी-वनहीतेअजीवकहिये एटलेकोइकजीवठे एमव्यतिरेक वचनेठेख्यो तथाऊपयोगें जी-वनो ग्रहणथायठे तेव्यतिरेकसंग्रहकहियें.

अथवासंग्रहनयवेजेदेंकहेवायठे १ महासत्तारूप २ अवांतरसत्तारूप एरीतेंपणसंग्रह-नोस्वरूपकह्योठे सवतिजणिएणज म्हासवढाणुप्पवत्तएबुद्धि तोसवंसत्तमत्तनहीतदंतरं-किंचि ॥ १ ॥ यद्यस्मान्सदित्येवंजणीते सर्वत्रिजुवनत्रयांतर्गतवस्तुनिबुद्धिरनुप्रवर्तते प्रधावतिनहितत् किमपिवस्तुअस्तियत् सदित्युक्तेजगतिबुद्धौनप्रतिज्ञासते तस्मात्सर्व-सत्तामात्रं नपुनःअर्थांतरं तत्श्रुतसामर्थ्यात् यत्संग्रहेन संगृह्यते तेनपरिणमनरूप-त्वादेवसंग्रहस्येति एटलेत्रणोजुवनमां एहवीवस्तुकोइनथीजे संग्रहनयनेग्रहणमांआव-तीनथी जेजेवस्तुठेतेसर्व संग्रहनयमां ग्रहवाणीजठे एसंग्रहनयकह्यो.

संग्रहगृहीतवस्तुजेदांतरेण विजजनंव्यवहरणंप्रवर्तनंवाव्यवहा-रःसद्विविधःशु-श्लोशु-श्च शु-श्लोद्विविधः वस्तुगतव्यवहारः धर्मा-स्तिकायादिअव्याणां स्वस्वचलनसहकारादिजीवस्यलोकालोका-दिज्ञानादिरूपः स्वसंपूर्णपरमात्मजावसाधनरूपो गुणसाधका-वस्थारूपः गुणश्रेण्यारोहादिसाधनशु-श्लोव्यवहारः अशु-श्लोपिद्वि-विधः सङ्गृतासङ्गृतजेदात् सङ्गृतव्यवहारो ज्ञानादिगुणः परस्प-रंजिन्नः असङ्गृतव्यवहारः कषायात्मादि मनुष्योहं देवोहं सो-पिद्विविधः संश्लेषिताशु-श्लोव्यवहारःशरीरंममअहंशरीरी असं-श्लेषितासङ्गृतव्यवहारः पुत्रकलत्रादि तौचउपचरितानुपचरि-तव्यवहारजेदात्द्विविधौ तथाचविशेषावश्यके व्यवहरणंव्यव-हारः एसतेणव्यवहार एवसामान्नंव्यवहारपरोब्रजउविसर्जते-णव्यवहारःव्यवहरणंव्यवहारः व्यवहरतिसइतिवाव्यवहारः वि-शेषतोव्यवह्रीयते निराक्रियते सामान्यंतेनेतिव्यवहारः लोकव्य-

वहारपरोवाविशेषतोयस्मात्तेनव्यवहारः नव्यवहारास्वस्वधर्मप्रव
र्तितेनशतेसामान्यमितिस्वगुणप्रवृत्तिरूपव्यवहारस्यैववस्तुत्वंत
मंतरेणतद्भावात् सद्भिविधः विज्ञजन १ प्रवृत्ति २ जेदात्प्रवृ
त्तिव्यवहारस्त्रिविधःवस्तुप्रवृत्तिः १ साधनप्रवृत्तिः २ लौकिकप्र
वृत्तिश्च ३ साधनप्रवृत्तिस्त्रेधा लोकोत्तर १ लौकिका २ कुप्रावच
निक ३ जेदात् इतिव्यवहारनयश्रीविशेषावश्यके ॥

अर्थ ॥ ह्वेव्यवहारनयनी व्याख्याकरेढे संग्रहनयें ग्रहितजेवस्तु तेनेजेदांतरे विज्ञ-
जनके० वेचवुं तेव्यवहारनय जेमद्रव्यषुंसामान्यनामकशुं तेमां वलीवेदेचणकरियें जे
द्रव्यनाबेजेदढे १ जीवद्रव्य २ अजीवद्रव्य वलीतेमांपणवेंदेचणकरियें जेजीवना बेजेद
१ सिरू बीजासंसारी एमवेंदेचणकरवी तेसर्वव्यवहारनयनो स्वप्नावजाणवो अथवा
व्यवहाराणके० प्रवर्तन तेव्यवहारनय तेनाबेजेदढे १ शुक्रव्यवहार २ अशुक्रव्यवहार
वलीशुक्रव्यवहारनाबेजेदढे १ सर्वद्रव्यनी स्वरूपरूपशुक्रप्रवृत्ति जेमधर्मास्तिकायनी
चलणसहायता तथाअधर्मास्तिकायनीथिरसहायता तथाजीवनीज्ञायकता इत्यादिकने
वस्तुगतशुक्र व्यवहारकहियें २ द्रव्यनोउत्सर्ग निपजवामाटे रत्नत्रयी शुक्रता गुण-
स्थाने श्रेणीआरोहणरूप तेसाधनशुक्र व्यवहारकहियें.

वलीअशुक्रव्यवहारनाबेजेदढे १ सन्नत २ असन्नत तेमांजेखेत्रे अवस्थाने अजेदें
रह्याजे ज्ञानादिगुण तेनेपरस्परजेदेंकहेवा ते सन्नतव्यवहार.

तथाजेमक्रोधीहुं मानीहुं अथवादेवताहुं मनुष्यहुं इत्यादिदेवतापणो तेहेतुपणेप-
रिणमतांग्रह्याजेदेवगतिविपाकीकर्म तेनेउदयरूपपरजावढे तेपणयथार्थज्ञानविना जे-
दज्ञानशून्यजीवने एककरीमानेढे तेअशुक्र व्यवहारकहियें तेनाबेजेदढे १ संश्लेषित
अशुक्रव्यवहार ते जे शरीरमारुं हुंशरीरी इत्यादिकसंश्लेषितअसन्नतव्यवहार २ अ-
संश्लेषितअशुक्रव्यवहार ते आपुत्रमारो धनादिकमारा एमकहेवुंतेअसंश्लेषितअसन्नत
व्यवहार तेचउपचरित अनुपचरित एवेजेदजाणवा.

तथाविशेषावश्यकमाहाजाण्यमांकहुंढे जे व्यवहारनयना मूलबेजेदढे एकवेंदे-
चणरूपव्यवहार बीजोप्रवृत्तिव्यवहार तेवलीप्रवृत्तिनात्रणजेदढे १ वस्तुप्रवृत्ति २
साधनप्रवृत्ति ३ लौकिकप्रवृत्ति तेमांवलीसाधनप्रवृत्तिनात्रणजेदढे १ जे अरिहंत-
नीआज्ञायें शुक्रसाधनमार्गें इह्लोकसंसारपुजलजोगआशंसादिदोषरहितजेरत्नत्रयी
नीपरिणति परजावत्यागसहित तेलोकोत्तरसाधनप्रवृत्ति २ जेस्याद्यादविना मिथ्या-
जिनिवेशसहित साधनप्रवृत्ति ते कुप्रावचनिकसाधनप्रवृत्ति ३ अनेजेलोकनास्व-

देश कुलनीचाखेप्रवृत्ति तेलोकव्यवहारप्रवृत्ति एत्रणप्रवृत्तिकहियें एव्यवहारनयनाजेद जाणवा तिहां द्वादशसारनयचक्रमां एकेकनयना सोसोजेदकह्याजे तेजैनशासनरहस्य नाजाणजीवे तेग्रंथमांघीधारवा एव्यवहारनयकह्यो.

उज्जरुजुसुअनाणे मुज्जसुयमत्ससोयमुज्जसुज ॥ सुत्तयइवाजसु
वत्थु तेणउज्जुसुतोत्ति ॥ १ ॥ उज्जतिरुज्जुश्रुतंसुज्ञानंबोधरूपं
ततश्चरुज्जुअवक्रमश्रुतमस्यसोयमृज्जुश्रुतंवा अथवा रुज्जुअवक्रं
वस्तुसूत्रयतीतिरुज्जुसूत्रइति कथंपुनरेतदच्युपगतस्य वस्तुनो
वक्रत्वमित्याह पञ्चपन्नंसंपयमुप्पन्नंजंचजस्सपत्तेयं तंरुजुतदेव
तस्सत्थि उवकम्मन्नंतिजमसंतं ॥ २ ॥ यत्सांप्रतमुत्पन्नं वर्तमा
नकालीनं वस्तुयच्चयस्य प्रत्येकमात्मायत्तदेवतज्जयस्वरूपं व
स्तुप्रत्युत्पन्नमुच्यते तदेवासौनयः रुजुप्रतिपाद्यते तदेवच वर्त
मानकालीनंवस्तुतस्यार्जसूत्रस्यास्तिअन्यत्रशेषातीतानागतंपर
कार्यच यद्यस्मात् असदविद्यमानं ततोअसत्त्वादेवतद्वक्रमिच्च
त्यसावितिअतएवउक्तं निर्युक्तिकृता पञ्चपन्नगाही उजुसुनयवि
हीमुण्येवोति यतकालत्रयेवर्तमानमंतरेणवस्तुत्वं उक्तंचयतः
अतीतंअनागतंअविष्यति नसांप्रतंतद्वर्तते इतिवर्तमानस्यैव
वस्तुत्वमितिअतीतस्यकारणता अनागतस्यकार्यता जन्यजन
कजावेनप्रवर्तते अतः रुजुसूत्रंवर्तमानग्राहकंतद्वर्तमानं नामा
दिचतुः प्रकारंग्राह्यं ॥

अर्थ ॥ हवे रुजुसूत्रनयकहेजे रुजुके० सरखेजे श्रुतके० बोधतेरुजुसूत्रकहियें रुजु-
शब्दें अवक्रएटखेसमोजे श्रुतजेने तेरुजुसूत्रकहियें अथवारुजु अवक्रपणे वस्तुनेजाणे
कहे तेरुजुसूत्रकहियें ते वस्तुनोवक्रपणोकेमजाणियें तेकहेजे सांप्रतके० वर्तमानपणे
उपनोजेवर्तमानकाखेंवस्तुतेरुजुसूत्रकहियें अन्यजेअतीतअनागत तेरुजुसूत्रनीअपेक्षा-
यें अढतोजेकेमके अतीततोविणसीगयोजे अनेअनागतआव्योनथी तेवारेंअतीतअना-
गत एवेअवस्तुजे अनेजेवर्तमानपर्यायेंवर्ते तेवस्तुपणोजे जेपूर्वकालपश्चात्काल खेयीव-
स्तुकहेवीतेनैगमनयजे आरोपरूपजे तिहांकोइपुजे जेसंसारीसकर्माजीवने सिरुसमान
कहेजे तेतोअनागतकाखें सिरुथशे तोतमेअनागतने अवस्तुकेम कहोवो तेनोउत्तर जे

वहारपरोवाविशेषतोयस्मात्तेनव्यवहारः नव्यवहारास्वस्वधर्मप्रव
र्तितेनश्रुतेसामान्यमितिस्वगुणप्रवृत्तिरूपव्यवहारस्यैववस्तुत्वं त
मंतरेणतन्नावात् सद्भिविधः विजजन १ प्रवृत्ति २ जेदात्प्रवृ
त्तिव्यवहारस्त्रिविधःवस्तुप्रवृत्तिः १ साधनप्रवृत्तिः २ लौकिकप्र
वृत्तिश्च ३ साधनप्रवृत्तिस्त्रेधा लोकोत्तर १ लौकिका २ कुप्रावच
निक ३ जेदात् इतिव्यवहारनयश्रीतिशेधावस्थे ॥

अर्थ ॥ ह्वेव्यवहारनयनी व्याख्याकरेढे संग्रहनयें ग्रहितजेवस्तु तेनेजेदांतरे विज-
जनके० वेचवुं तेव्यवहारनय जेमद्रव्यपवुंसामान्यनामकबुं तेमां वलीवेंहेचणकरियें जे
द्रव्यनावेजेदढे १ जीवद्रव्य २ अजीवद्रव्य वलीतेमांपणवेंहेचणकरियें जेजीवना वेजेद
१ सिद्ध बीजासंसारी एमवेंहेचणकरवी तेसर्वव्यवहारनयनो स्वभावजाणवो अथवा
व्यवहरणके० प्रवर्तन तेव्यवहारनय तेनावेजेदढे १ शुक्रद्रव्यवहार २ अशुक्रद्रव्यवहार
वलीशुक्रद्रव्यवहारनावेजेदढे १ सर्वद्रव्यनी स्वरूपरूपशुक्रप्रवृत्ति जेमधर्मास्तिकायनी
चलणसहायता तथाअधर्मास्तिकायनीथिरसहायता तथाजीवनीज्ञायकता इत्यादिकेने
वस्तुगतशुक्र व्यवहारकहियें २ द्रव्यनोत्तसर्ग निपजवामाटे रत्नत्रयी शुक्रता गुण-
स्थाने श्रेणीआरोहणरूप तेसाधनशुक्र व्यवहारकहियें.

वलीअशुक्रद्रव्यवहारनावेजेदढे १ सद्रूत २ असद्रूत तेमांजेलेत्रे अवस्थाने अजेदें
रह्याजे ज्ञानादिगुण तेनेपरस्परजेदेंकहेवा ते सद्रूतव्यवहार.

तथाजेमक्रोधीहुं मानीहुं अथवादेवताहुं मनुष्यहुं इत्यादिदेवतापणो तेहेतुपणेप-
रिणमतांग्रहाजेदेवगतिविपाकीकर्म तेनेउदयरूपपरजावढे तेपणयथार्थज्ञानविना जे-
दज्ञानशून्यजीवने एककरीमानेढे तेअशुक्र व्यवहारकहियें तेनावेजेदढे १ संश्लेषित
अशुक्रद्रव्यवहार ते जे शरीरमाहं हुंशरीरी इत्यादिकसंश्लेषितअसद्रूतव्यवहार २ अ-
संश्लेषितअशुक्रद्रव्यवहार ते आपुत्रमारो धनादिकमारा एमकहेदुतेअसंश्लेषितअसद्रूत
व्यवहार तेचउपचरित अनुपचरित एवेजेदजाणवा.

तथाविशेषावश्यकमाहाजाण्यमांकबुं जे व्यवहारनयना मूलवेजेदढे एकवेंहे-
चणरूपव्यवहार बीजोप्रवृत्तिव्यवहार तेवलीप्रवृत्तिनाप्रणजेदढे १ वस्तुप्रवृत्ति २
साधनप्रवृत्ति ३ लौकिकप्रवृत्ति तेमांवलीसाधनप्रवृत्तिनाप्रणजेदढे १ जे अरिहंत-
नीआज्ञायें शुक्रसाधनमागें इहलोकसंसारपुनलजोगआशंसादिदोषरहितजेरत्नत्रयी
नीपरिणति परजावत्यागसहित तेलोकोत्तरसाधनप्रवृत्ति २ जेस्याद्वादविना मिथ्या-
जिनिवेशसहित साधनप्रवृत्ति ते कुप्रावचनिकसाधनप्रवृत्ति ३ अनेजेलोकास्वस्व-

देश कुलनीचालेप्रवृत्ति तेलोकव्यवहारप्रवृत्ति एत्रणप्रवृत्तिकहियें एव्यवहारनयनाजेद जाणवा तिहां छादशसारनयचक्रमां एकेकनयना सोसोजेदकह्याजे तेजेनशासनरहस्य नाजाणजीवे तेग्रंथमांशीधारवा एव्यवहारनयकह्यो.

उज्जरुजुसुअनाणे मुज्जसुयमत्ससोयमुज्जसुउ ॥ सुत्तयश्वाजसु
वत्थु तेणजज्जुसुतोत्ति ॥ १ ॥ उक्तिरुज्जुश्रुतंसुज्ञानंबोधरूपं
ततश्चरुज्जुअवक्रमश्रुतमस्यसोयमृज्जुश्रुतंवा अथवा रुज्जुअवक्रं
वस्तुसूत्रयतीतिरुज्जुसूत्रइति कथंपुनरेतदच्युपगतस्य वस्तुनो
वक्रत्वमित्याह पञ्चपन्नंसंपयमुप्पन्नंजंचजस्सपत्तेयं तंरुजुतदेव
तस्सत्थि उवकम्मन्नंतिजमसंतं ॥ २ ॥ यत्सांप्रतमुत्पन्नं वर्त्तमा
नकालीनं वस्तुयच्चयस्य प्रत्येकमात्मायत्तदेवतज्जयस्वरूपं व
स्तुप्रत्युत्पन्नमुच्यते तदेवासौनयः रुजुप्रतिपाद्यते तदेवच वर्त
मानकालीनंवस्तुतस्यार्जसूत्रस्यास्तिअन्यत्रशेषातीतानागतंपर
कार्यंच यद्यस्मात् असदविद्यमानं ततोअसत्त्वादेवतद्वक्रमिच्च
त्यसावितिअतएवउक्तं निर्युक्तिकृता पञ्चपन्नगाही उजुसुनयवि
हीमुण्येयवोति यतकालत्रयेवर्तमानमंतरेणवस्तुत्वं उक्तंचयतः
अतीतंअनागतंजविष्यति नसांप्रतंतद्वर्तते इतिवर्तमानस्यैव
वस्तुत्वमितिअतीतस्यकारणता अनागतस्यकार्यता जन्यजन
कजावेनप्रवर्तते अतः रुजुसूत्रंवर्तमानग्राहकंतद्वर्तमानं नामा
दिचतुः प्रकारंग्राह्यं ॥

अर्थ ॥ हवे रुजुसूत्रनयकहेजे रुजुकेण सरखजे श्रुतकेण बोधतेरुजुसूत्रकहियें रुजु-
शब्दें अवक्रएटखेसमोजे श्रुतजेने तेरुजुसूत्रकहियें अथवारुजु अवक्रपणे वस्तुनेजाणे
कहे तेरुजुसूत्रकहियें ते वस्तुनोवक्रपणोकेमजाणियें तेकहेजे सांप्रतकेण वर्तमानपणे
उपनोजेवर्तमानकालेंवस्तुतेरुजुसूत्रकहियें अन्यजे अतीतअनागत तेरुजुसूत्रनीअपेक्षा-
यें अततोवेकेमके अतीततोविणसीगयोवे अनेअनागतआव्योनथी तेवारेंअतीतअना-
गत एवेअवस्तुजे अनेजेवर्तमानपर्यायेंवर्ते तेवस्तुपणोवे जेपूर्वकालपश्चात्काल लेयीव-
स्तुकहेवीते नैगमनयजे आरोपरूपजे तिहांकोश्रुजे जेसंसारीसकर्माजीवने सिद्धसमान
कहेजे तेतोअनागतकालें सिद्धअशे तोतमेअनागतने अवस्तुकेम कह्योवे तेनोउत्तर जे

हे ज्ञव्यपञ्चानागतजावि माटेकहेतानथी एतोवर्तमान सर्वशुणनी ठति आत्मप्रदेशेते ते आवरणदोपें प्रवर्ततिनथी तेथीतिरोजावीपणामाटे संग्रहनयें कहियें पणवस्तुमां सर्व केवलज्ञानादिशुण ठतावत्तें ते तेमाटेसिद्धकहियेंठेयें.

अनेजेवस्तु तेनामादिकपर्यायसहितवत्तें ते माटेनामादिकनिक्षेपा तेसर्वरुजुसूत्रनय-
नाजेदहे तथानामादिक त्रणनिक्षेपातोडव्यते अनेजावतेजावते एव्याख्याकारण कार्य
जावनी वेंचणकरियें तेमाटेते पणवस्तुमां सहज चारनिक्षेपाते जावधर्मजहे तथा एखख-
कार्यनाकर्त्ताजहे एकरुजुसूत्रनावेजेद दिगंबरकहेते १ सूदमरुजुसूत्र २ स्थूलरुजुसूत्र जेव-
र्तमानकालनो एकसमयतेने सूक्ष्मरुजुसूत्रकहियें अनेजेवहुकाखिते स्थूलरुजुसूत्र ए-
णकालापेक्षीजावते तथाएजावनयते अनेयोगावलंबीपणो तेबाह्यते तेपणडव्यमाटे ए-
कडव्यमध्येगणेंतेएकरुजुसूत्रनयकह्यो.

शपआक्रोशेशपनमाव्हानमितिशब्दः शपतीतिवाआव्हानयतीति
शब्दःशप्यतेआहूयते वस्तुअनेनेतिशब्दः तस्यशब्दस्य योवा
च्योर्थस्तत्परिग्रहात्तत्प्रधानत्वात्नयशब्दः यथाकृतकत्वादिइत्या
दिकपंचम्यंतःशब्दोपिहेतुः अर्थरूपकृतकत्वमनित्यत्वगमकत्वा
न्मुख्यतयाहेतुरुच्यतेउपचारवस्तुतद्वाचककृतकत्वशब्दोहेतुरभि
धीयते एवमिहापिशब्दवाच्यार्थपरिग्रहाडुपचारेणनयोपिशब्दो
व्यपदिश्यतेइतिजावः यथारुजुसूत्रनयस्याजीष्टं प्रत्युत्पन्नं वर्त
मानं तथैवइत्यसौशब्दनयः यद्यस्मात्पृथुबुध्नोदरकलितमृन्म
यं जलाहरणादिक्रियाक्षमं प्रसिद्धघटरूपं जावघटमेवेत्यसौ
नतुशेषाननामस्थापनाडव्यरूपान्त्रीन्घटानितिशब्दार्थप्रधानो
होषनयः चेष्टालक्षणश्रघटः शब्दार्थोघटचेष्टायां घटतेइतिघटः
अतो जलाहरणादिचेष्टांकुवन्घटः अतश्चतुरोपिनामादिघटानि
बतःरुजुसूत्राद्विशेषिततरं वस्तुइति असौशब्दार्थोपपत्तेर्जावघ
टस्यैवानेनाज्युपगमादिति अथवारुजुसूत्रात् शब्दनयःविशेषि
ततरःरुजुसूत्रेसामान्येनघटोजिप्रेतः शब्देनतुसद्भावादिजिरेनेक
धर्मैरजिप्रेतइति तेचसप्तजंगाःपूर्वैरुक्ताइति ॥

अर्थ ॥ हवेशब्दनयनुं स्वरूपकहियेंठेयें शपतिकेण बोलावे तेनेशब्दकहियें अथवा
शपियेंबोलावियें वस्तुपणेतेशब्दकहियें तेजब्देजेवाच्यअर्थ तेने अहे एहबोतेप्रधानपणो

जेनयमां तेपणशब्दनयकहियें जेमकृतकतेजेकखो तेनो हेतुजेधर्मते जेवस्तुमां होय ते बोलाय एटलेशब्दनुंकारणतो वस्तुनोधर्मथयो जेमजलाहरणधर्मजेमां तेनेघटकहियेंतैयें एमइहांपण शब्देंवाच्यअर्थग्रहेतेमादेतेनयनोनामपण शब्दकहेवायजेमरुजुसूत्रनयने वर्त्तमान कालनाधर्मइष्टे तेमशब्दादिकनयने पण वर्त्तमानतानाधर्मजइष्टे.

केमकेपेटेपृथुके० पढोलो बुधके० घोळ संकोचितउदरकलितयुक्त जलाहरणक्रियानेसमर्थ प्रसिद्धघटरूप जावघट तेनेजघटइष्टेते पण शेष नामस्थापना अनेद्रव्यरूप त्रणघटने एशब्दनयघटमानेनही घटशब्दनाअर्थने तेसंकेतनेजघटकहे घटधातुतेचेष्टावाचीते अतःकारणात्के० एकारणपणामाटे एशब्दनयते चेष्टाकर्तानेजघटकहे एटले रुजुसूत्रनय चारनिक्षेपासंयुक्तने पण घटमाने अनेशब्दनयते जावघटनेजघटमाने एटलोविशेषपणोते शब्दनाअर्थनी जिहांउपपत्तिहोय तेनेजतेवस्तुपणेकहे एटलेरुजुसूत्रनयें सामान्यघटगवेज्यो अनेशब्दनयें सज्ञाव जे अस्तिधर्म तथाअसज्ञाव जेनास्तिधर्म तेसर्वसंयुक्तवस्तुने वस्तुपणेंकहे.

एटले वस्तुने शब्देंबोलावतां सातजांगेबोलाववो माटेएससत्तजंगीजेटछाज शब्दनयनाजेदजाणवा तेससत्तजंगीनो स्वरूपपूर्वेंकळुंते एशब्दादिकनय वस्तुनापर्यायने अवलंबीने वस्तुनाजावधर्मनाग्राहकते तेमाटेवस्तुना जावनिक्षेपा एनयेंमुख्यते धुरनाचारनयमां नामादिक त्रणनिक्षेपामुख्यते एशब्दनयनुंस्वरूपकळुं.

गाथा ॥ जंजंसाणंजासइ ॥ तंतंचियसमजिरोहइज्झम्हा सणंत रथ्यविमुहो तर्जनर्जसमजिरूढोत्ति ॥ १ ॥ यांयांसंज्ञांघटादिल द्दणांजाषते वदतितांतामेवयस्मात्संज्ञांतरार्थविमुखः समजिरूढोनयःनानार्थनामाएवजाषते यदिएकपर्यायमपेक्ष्यसर्वपर्यायवाचकत्वं तथाएकपर्यायाणांसंकरःपर्यायसंकरेचवस्तुसंकरोजवत्येवेतिमात्रूत्संकरदोषः अतःपर्यायांतरानपेक्षएवसमजिरूढनयइति ॥

अर्थ ॥ हवेसमजिरूढनयनी व्याख्याकहियेंतैयें जेशब्दनयतेइंद्र शक्र पुरंदर इत्यादिकसर्वइंद्रनानामजेदते पणएकइंद्रपर्यायवंत इंद्रदेखी तेनासर्वनामकहे उक्तंचविशेषावश्यके एकस्मिन्नपिंइन्द्रादिकेवस्तुनियावत् इंद्रनशक्रनपुरदारणादयोर्थाघटंते तद्रशेनेंद्रशक्रादिवहुपर्यायमपितद्रस्तुशब्दनयोमन्यतेसमजिरूढवस्तुनेवर्मस्यतेइत्यनयोर्जेदः

जे एकपर्यायप्रगटपणे अने शेषपर्यायने अणप्रगटवे शब्दनय तेटलासर्वनामबोलावे पण समजिरूढनयतेनबोलावे एटलोशब्दनय तथा समजिरूढनयमां जेदते माटे हवे समजिरूढनय कहेते.

घटकुंजादिकमां जेसंज्ञानो वाच्यअर्थदेखाय तेजसंज्ञाकहे जेमांसंज्ञांतर अर्थने विमुखते तेनेसमजिरूढनयकहियें जोएकसंज्ञामध्ये सर्वनामांतरमानियें तोसर्वनोसंकर थाय तेवारेंपर्यायनो जेदपणोरहेनही अनेजेपर्यायांतरहोय तेतोजेदपणेजहोय तेथीपर्यायांतरनो जेदपणोजरहो तेमाटेखिंगादिजेदने सापेक्षपणे वस्तुनोजेदपणोजमानवो एस-मजिरूढनयवखाण्यो एनयमांण जेदज्ञाननी मुख्यतावे.

एवंजहसदृश्यो संतोजूतदन्नहाजूत ॥ तेणेवंजूअनउं सदृश्य परोविशेषेण ॥ १ ॥ एवंयथाघटचेष्टायामित्यादिरूपेणशब्दार्थोव्यवस्थितः तद्वत्तितथैवयोवर्त्तते घटादिकोर्थः सएवंसन्भूतो विद्यमानः तदन्नहाजूतत्तिवस्तुतदन्यथाशब्दार्थोद्ध्वनेनवर्त्तते सतत्वतोघटाद्यर्थोपिनञ्जवति किंभूतोविद्यमानः येनैवमन्यते तेन कारणेनशब्दनयसमजिरूढनयान्यांसकाशादेवंभूतनयो विशेषेणशब्दार्थनयतत्परः अयं हि योषिन्मस्तकारूढं जलाहरणादिक्रियानिमित्तं घटमानमेव चेष्टमानमेव घटमन्यते नतुग्रहकोणादिव्यवस्थितं विशेषतः शब्दार्थतत्परोयमिति वैजणमन्त्रेण च वंजणेणोन्नयं विशेषे इजहधम्सद्वंचेष्टा वयातद्वातं पितेणेवा ॥ १ ॥ व्यंज्यते अर्थेनेनेतिव्यंजनं वाचकशब्दो घटादिस्तंचेष्टावता एतद्वाच्येनार्थे नविशिनिष्टिसएवघटः शब्दोयश्चेष्टावंतमर्थप्रतिपादयति नान्यइत्येवंशब्दमर्थेनैयत्येव्यवस्थापयतीत्यर्थः तथार्थमप्युक्तलक्षणमजिहितरूपेणव्यंजनेनविशेषयतिचेष्टापिसैवया घटशब्देनवाच्यत्वेनप्रसिद्धयोषिन्मस्तकारूढस्यजलाहरणादिक्रियारूपानतु स्थानतरणक्रियात्मिका इत्येवमर्थं शब्देनैयत्येव्यवस्थापयतीत्यर्थः इत्येवमुन्नयं विशेषयतिशब्दार्थोन्नयः शब्देनैयत्येव्यवस्थापयतीत्यर्थः एतदेवाह्यदायोषिन्मस्तकारूढचेष्टावानर्थो घटशब्देनोच्यतेसघटलक्षणांर्थः सचतद्वाचकोघटशब्दः अन्यदातुवस्त्वंतरस्येवतच्चेष्टाजावादघटत्वं घटध्वनेश्चावाचकत्वमित्येवमुन्नयविशेषकः एवंभूतनयइति ॥

अर्थ ॥ ह्वेएवंभूतनयनोस्वरूपकहिठैयें एवंकेजेमघटचेष्टावाची इत्यादिकरूपे

शब्दनयनोऽर्थकहोते एरीतेजेघटादिकऽर्थवर्ते ते एवंके० एमज जेविद्यमानपणे शब्दनाऽर्थने उलंघीनेवर्ते तेतेशब्दनोवाच्यनथी अने शब्दार्थपणोजेमानंपामियें ते वस्तुतेरूपेनही माटेजोशब्दार्थमांथी एकपर्यायपण उलोहोयतो एवंचूतनयतेने तेपणो कहेनही तेमाटेजोशब्दनयथी तथासमजिरूढनयथी एवंचूतनयतेविशेषांतरडे.

एएवंचूतनयते स्त्रीनेमस्तकेचढ्यो पाणीआणवानी क्रियानोनिमित्त मार्गेंआवतापणानी चेष्टाकरतोहोय तेनेघटमाने पणघरनेखूणे रह्योजेघट तेनेघटकरीमानेनही केमकेते चेष्टाने आणकरतोडेतेमाटे. जेथकीअर्थने व्यंजीयेके०प्रगटकरियें तेनेव्यंजनकहियें व्यंजनतेवाचकशब्दडे तेअर्थनेकहेतेक्रियावंतथको तेनेजतेवस्तुकहे बीजानेनकहेअनेतेहिजअर्थेकहुं जेस्रक्षण तेकह्यानेरूपेंविशेषथाय जेमचेष्टाघटशब्दवाचेप्रसिद्धतेयोषित्के०स्त्रीनेमाथेपाणीलावतो तेघट तथास्थानकेंरह्यो अथवातरणक्रियाकरताने एवंचूतनयघटकहेनही एशब्देंअर्थ तथाअर्थेंशब्दनेथापेडे एनुंएरहस्यडे जेस्त्रीनेमस्तकेचढ्यो चेष्टावंतअर्थ तेघटशब्देंबोलावे तेथीअन्यथा तेने तेपणेबोलावेनही जेम सामान्यकेवली जे ज्ञानादिकगुणोसमानडे तेने समजिरूढ नय अरिहंतकहे पण एवंचूतनयतो समोसरणादि अतिशयसंपदासहित तथाकेवलीतेइंझादिकेंपूजतां युक्तहोयतेनेज अरिहंतकहे तेविनानकहे वाच्यवाचकनी पूरणतानेकहे एस्वरूपे एवंचूतनयजाणवो.

एसातेनयनाजेद ते विशेषावश्यकने अनुसारेकह्या तेमानैगमनादसजेद संग्रहना उजेद अथवाबारकह्या व्यवहारनाजेदआठ अथवाचलदकह्या ऋजूसूत्रनाचार अथवा ठ कह्या शब्दनासातजेदकह्या समजिरूढनावेजेद अनेएवंचूतनो एकजेदकह्यो एरीते सर्वनाजेदकह्या बलीनयचक्रमां नयनाजेद सातसोकह्याडे तेपणजाणवा.

एवमेवस्याद्रादरत्नाकरात्पुनर्लक्षणात्तुच्यते नीयतेयेनश्रुतास्य प्रामाण्यविषयीकृतस्यार्थस्यशस्तादितरांशौदासीन्यतः संप्रतिपक्षुरजिप्रायविशेषोनयःस्वाजिप्रेतादेशादपरांशापलापीपुनर्नयाज्ञासःससमासतःद्विजेदः अव्यार्थिकःपर्यायास्तिकश्च आद्योनैगमसंग्रह व्यवहारऋजुसूत्रजेदाच्चतुर्धा केचित्ऋजुसूत्रंपर्याार्थिकं वदंति तेचचेतनांशत्वेनविकल्पस्यऋजुसूत्रेग्रहणात्श्रीवीरशासने मुख्यतःपरिणतिचक्रस्यैवज्ञावधर्मत्वेनांगीकारात् तेषांऋजुसूत्रः अव्यनयेएवधर्मयोर्धर्मिणोर्धर्मधर्मिणोश्च प्रधानोपसर्जनआरोपसंकल्पांशादिज्ञावेनानेकगमग्रहणात्मकोनैगमः सत्चैतन्यमा

त्मनीतिधर्मयोः गुणपर्यायवत्त्वव्यमितिधर्मधर्मिणोः कृष्णमेको
सुखीविषयासक्तोजीवइतिधर्मधर्मिणोः सूक्ष्मनिगोदीजीवसिद्ध
समानसत्ताकः अयोगी नोसंसारीतिअंशग्राहीनैगमःधर्मधर्मादी
नामेकांतिकपार्थक्याजिसंधिनैगमाज्यासः

अर्थ ॥ हवेस्याद्वादरत्नाकराची नयस्वरूपलखियेंतेंयें नीयतेके० पमासीयें जेथकीश्रुत
ज्ञान स्वरूपप्रमाणे विषयेकीधो जेपदार्थनोअंश तेअंशची इतरके० बीजोजे अंशतेथकी
उदासीपणोतेनेपक्रिजवावालानोजेअजिप्रायविशेष तेनेनयकहियेएटळे वस्तुनाअंश-
नेग्रहेअनेअन्यची उदासीनपणो तेनयकहिये एकअंशनेमुख्यकरीने बीजा अंशनेउढापे
तेनयाज्यासकहियें तेनयनावेजेदते एकद्रव्यार्थिक बीजोपर्यायार्थिक तेमांद्रव्यार्थिक-
ना १ नैगम २ संग्रह ३ व्यवहार ४ कृजुसूत्र एचारजेदते केटलाक आचार्यते कृजुसूत्र-
ने विकल्परूपमाटे जावनयगवेषेते तेरीते द्रव्यार्थिकना त्रणजेदते.

हवेनैगमनयतुं स्वरूपकहेते जेधर्मेनेप्रधानपणे अथवागौणपणे अथवा धर्मीने प्र-
धानपणे अथवा गौणपणे तथाधर्मधर्मीएवेउने प्रधानपणे तथागौणपणे जेगवेषवो ए-
टळेधर्मीनी प्राधान्यता तेवारेपर्यायोनी प्रधानताथची अनेजिहांधर्मीनोप्रधानपणो
तिहांद्रव्यनोप्रधानपणो तेमजगौणपणो तथाधर्मधर्मीनो प्रधानगौणपणो एरीतेजेद्र-
व्यपर्यायनो गौणप्रधानपणानी गवेषणारूप ज्ञानोपयोग तेनैगमनयजाणवो तेनावो-
धने नैगमबोधकहिये तेनाउदाहरण कहेते.

सत्के०उतापणे चैतन्यके०जाणपणो एवेधर्ममध्ये एकधर्मपक्षमुख्यपणेगणे अनेवी-
जानेगौणपणे नगवेषे एरीतें नैगमनयजाणवो इहांचैतन्यनामेजे व्यंजन पर्यायतेने प्र-
धानपणेगणे केमकेचैतन्यपणो तेविशेषगुणते अने सत्त्वनामाव्यंजनपर्यायते तेसकल-
द्रव्यसाधारणते तेमाटेतेने गौणपणेलेखचे एनैगमनोप्रथमजेदकह्यो.

तथावल्लीवस्तुपर्यायवत्त्वव्यं एमबोलतुंते धर्मीनैगमते इहांपर्यायवत्त्वव्यं एमव-
स्तुते इहांद्रव्यनोमुख्यपणो वल्लीवस्तुनेपर्यायवंतकहेतुं ते वस्तुनोगौणपणो अनेपर्याय-
नोमुख्यपणो इहांउजयगोचरपणामाटे एनैगमनोबीजोजेदकह्यो.

कृष्णमेकःसुखीविषयासक्तोजीवइतिधर्मधर्मिणोरिति इहांविषयासक्तजीवाख्य जेध-
र्मीना मुख्यताना विशेषपणाची सुखलक्षणधर्मीनीप्रधानता तेविशेषणपणेकरीने धर्म-
धर्मीने आलंबने एत्रीजनैगम जेवारेधर्म तथाधर्मिएवेने अवलंबे ग्रहणकरे तेवारेसं-
पूर्णवस्तुनोग्रहणथची तेवारेज्ञाननेप्रमाणकह्यो तिहांउत्तरद्रव्यपर्यायतेबेहुनेप्रधानपणे
अनुभवतो जेज्ञानप्रमाणथाय इहांबेपक्षनेविषे एकनीगौणता बीजानीमुख्यतालेइने

ज्ञानथायडेतेमाटे नयकहियें तथावलीसूक्ष्मनिगोदिजीव तेसमानसत्तावंतडे अथवा
अयोगीकेवलीजिनतेने संसारीकहेतुं तेअशनैगम.

हवेनैगमाज्यासकहेडे वस्तुमांधर्मअनेकडे तेएकांतेमाने पणएकबीजाने सापेक्ष-
पणेनमाने एटलेएकधर्मनेमाने अनेबीजाधर्मनेनमाने तेनैगमाज्यासकहियें एडुर्नय
जाणवो केमके अन्यनयनेगवेषेनही माटेजेमआत्मानेविषे सत्वतथाचैतन्य एधर्मजि-
न्नजिन्नडे तेमांचैतन्यपणोनमाने ते नैगमाज्यासकहियें एटलेनैगमनयकह्यो.

यथात्मनिसत्वचैतन्येपरस्परंजिन्ने सामान्यमात्रग्राहीसत्ता परा
मर्शरूपसंग्रहः सपरापरजेदात्तद्विविधः तत्रशुद्धज्व्य सन्मात्र
ग्राहकःपरसंग्रहः चेतनालक्षणोजीविश्यपरसंग्रहः सत्ताद्वैतस्वी
कुर्वाणः सकलविशेषान्निराचक्षाणः संग्रहाज्ञासः संग्रहस्यैक
त्वेन एगेआयाइत्यनजिज्ञानात् सत्ताद्वैतएवआत्माततःसर्ववि
शेषाणांतदितराणांजीवाजीवादि ज्व्याणामदर्शनात् ज्व्यत्वा
दिनावांतरसामान्यानिमन्वानस्तदजेदेषुगजनिमीलिकामवलंब
मानःपरापरसंग्रहः धर्माधर्माकाशपुञ्जजीवज्व्याणामैक्यं ज्व्य
त्वादिजेदादित्यादिज्व्यत्वादिकंप्रतिजानानस्तद्विशेषान्निन्दु

वानस्तदाज्ञासः यथाज्व्यमेवतत्त्वं तत्त्वपर्यायाणामग्रहणाद्विपर्यासइतिसंग्रहः

अर्थ ॥ हवेसंग्रहनयकहेडे सामान्यमात्र समस्तविशेषरहित सत्यज्व्यत्वादिकने
ग्रहेवानोडेखजावजेनोते संके० पिरूपणेविशेषराशीनेग्रहे पणव्यक्तपणेनग्रहे खजाति-
नादीठाजे इष्टअर्थतेने अविरोधेंकरीने विशेषधर्मोने एकरूपपणेजेग्रहणकरवो तेसंग्रह
नयकहियें एजावनाडे तेनाबेजेदडे १ परसंग्रह २ अपरसंग्रह तेमां अशेषविशेषोदा-
सीनंजजमानंशुद्धज्व्यं सन्मात्रमजिमन्यमानःपरसंग्रहइति जेसमस्तविशेषधर्मस्थाप-
नानीजजनाकरतो एटलेविशेषपणाने अणग्रहतोथको शुद्धज्व्य सत्तामात्रप्रतैमाने
जेमज्व्यपरसंग्रह विश्वएकसत्पणामाटे एककहाथी ठतापणाना एकपणानुं ज्ञानथा-
यडे एटलेसर्वपदार्थनोएकपणेग्रहणडे तेपरसंग्रहकहियें.

तथाजेसत्तानो अद्वैतस्वीकारे अने ज्व्यांतरजेदनमाने समस्तविशेषपणाने ना क-
हेतोथको जेग्रहणकरे तेअद्वैतवादिवेदांत तथासांख्यदर्शन एपरसंग्रहाज्ञासडे केमके
जेजेदधर्म ठतादेखायडे तथाज्व्यांतरपणो तेनेनमाने माटे परसंग्रहाज्ञासकहियें अने
जेनतो विशेषसहित सामान्यनेग्रहेडे माटेसंग्रहनयकहियें.

द्रव्यत्वादिन्यांतरसामान्यानिमत्वातः तद्भेदेषु गजनिमीलिकावलंबमानः अपरसंग्रहः द्रव्यजे जीवअजीवादिक जेअवांतरसामान्यनेमानतो अनेजीवनेविषे प्रतिजीवनो विशेषज्ञेद नव्य अन्नव्यसम्यक्तमिथ्यात्वी नरनारकादिजेज्ञेद तेनेगजनिमीलिकाके मास्ताश्येनगवेषवो तेअपरसंग्रहकहिये अनेद्रव्यने सामान्यपणेमाने पणखद्रव्यनी परिणामिकतादिक धर्मेनेनमाने तेअपरसंग्रहाज्ञासकहिये एसंग्रहनयनुंस्वरूपकछुं.

संग्रहणेचगोचरीकृतानामर्थानांविधिपूर्वकमवहरणं येनाजिसंधि नाक्रियतेसव्यवहारः यथायत्सत्तत्तद्रव्यंपर्यायश्चैत्यादियः पुनरपरमार्थिकंद्रव्यंपर्यायप्रविजागमाजिप्रैतिसव्यवहाराज्ञासः चार्वाकदर्शनमिति व्यवहारदुर्नयः

अर्थ ॥ हवेव्यवहारनयकहेढे संग्रहनयेंग्रहाजे वस्तुनासत्त्वादिकधर्म तेनेजगुणजेदें वेहेंचे जिन्नजिन्नगवेषे तथापदार्थनीगुणप्रवृत्ति तेनेजमुख्यपणेगवेषे तेव्यवहारनयकहिये जेमद्रव्यहेतेनाजीवपुजलादिकपर्यायना क्रमज्ञावी तथासहजावी एरीतेंबेजेदढे तेमावलीजीवबेप्रकारें १ सिद्धना २ संसारी तेमजपुजलनाबेजेद परमाणुतथाखंध इत्यादिक कार्यजेदें जिन्नमाने तथाक्रमज्ञावीपर्यायनाबेजेद एकक्रियारूप बीजोअक्रियारूप इम वेहेंचणजे सामर्थ्यादिकगुणजेदेंपने तेसर्व व्यवहारनयजाणवो अनेजेपरमार्थविना द्रव्यपर्यायनोविजागकरे ते व्यवहाराज्ञासजाणवो.

जेकल्पनाकरीजेदेंवेचे तेचार्वाकमतप्रमुख एव्यवहारनोदुर्नयहे जेमचार्वाकप्रमाणपणें ठतोजीवपणो लोकप्रत्यक्षमां दृष्टिगोचर नथी आवतो ते माटे जीव नथी एमक अनेजगतमांपंचभूतादिकवस्तुनथी एमकल्पनाकरी शुल्लोकनेकुमार्गेप्रवर्त्तावे ते व्यवहारदुर्नयकहिये एव्यवहारनयनुंस्वरूपकछुं

द्रव्यरूपजुवर्तमानस्य गस्याधिपर्यायमात्रप्राधान्यतः सूत्रयतुअजिप्रायःरुजुसूत्रः तथानोपयुक्तःज्ञानीदर्शनोपयुक्तः दर्शनी कषायोपयुक्तःकषायीसमतोपयुक्तः इति शंभयकीवर्तमानापलापीतदाज्ञासः यथातथागतमतइति ॥

सामाण्य हवेरुजुसूत्रनयकहेढे रुजुके सरलपणेअतीतअनागतने अणगवेषतो अर्थ ॥ हवेरुजुसूत्रनयकहेढे रुजुके सरलपणेअतीतअनागतने अणगवेषतो अनेवर्तमानसमते तेजाननेउपयोगें वर्तताने ज्ञानीकहे दर्शनपयोगें वर्तताने दर्शनी रुजुसूत्रनयकहिये ते जीवने कषायीकहे समतानेउपयोगेंवर्तताजीवने सामायकवर्तकहे कषायपणेवर्तताजे रकह्यामुजवतो रुजुसूत्र तथा शब्दनय एबेएकजथायहे तेनेउकहे श्वांकोइपुढेजे उप

त्तरकहेठे जेविशेषावश्यकमांकहुंठे कारणयावत् ऋजुसूत्रः एतद्वेज्ञाननेकारणपणे वर्ततो तेऋजुसूत्रग्रहेठे अनेजेजाणपणारूप कार्यपणेत्याय तेशब्दनयकहियेंएफेरठे.

वर्तमानकालनेपण ग्रहण न करे तेऋजुसूत्राज्ञासकहियें जेठताज्ञावनेअठताकहे अथवाविपरीतकहे जेमजीवनेअजीवकहे अजीवनेजीवकहे इत्यादिक ते गत के० बौद्धनोमतठे जेठतोसदासर्वदावर्ततो जीवादिद्रव्य तेनापर्यायने पळटवे सर्वथाद्रव्यने विनासिकमाने तेनेऋजुसूत्रनयाज्ञासाज्ञिप्रायजाणवो एऋजुसूत्रनयकह्यो.

एकपर्यायप्राग्ज्ञावेनतिरोज्ञाविपर्यायग्राहकशब्दनयः कालादि जेदेनध्वनेरर्थजेदंप्रतिपाद्यमानः शब्दः जलाहरणादिक्रियासमर्थ एवघटः नमृत्पिमादौ तत्त्वार्थवृत्तौशब्दवशादर्थप्रतिपत्तिः तत्कार्थमेववर्तमानवस्तुतथामन्वानः शब्दनयः शब्दानुरूपंअर्थपरिणतं द्रव्यमिद्वितित्रिकावत्रिखिंशत्रिवचनप्रत्ययप्रकृतिभिः समन्वितमर्थमिद्विति तद्भेदेतस्यतमेवसमर्थप्रमाणस्तदाज्ञासः

अर्थ ॥ हवेशब्दनयकहेठे जेवस्तुनाएकपर्यायने प्रगटदेखावे बीजाशब्दवाचकपर्यायने तिरोज्ञावें अणप्रगटवेंपणतेपर्यायनेग्रहे अथवाकालत्रण वचनत्रण खिंशत्रण तेनेजेदें शब्दनोजेदपठे तेजेदेंअर्थनेकहे अथवा जलाहरणादि समर्थनेघटकहे तथाकुंजादिक चिन्हपर्यायजेदळाठे तेदळानो अर्थवर्ततोनेदेखाय तोपण तेनेनाम कहीबोलावे एम जेमां कार्यनोसामर्थ्यवंतपणोठे तेनेग्रहे पण माटीना पिंरुने घट कहेनही तेशब्दनयकहियें अनेजे संग्रह तथानैगमनयवालोकाहे ते सत्तायोग्यता अंशनाग्राहकठे तथातत्त्वार्थटीकामध्ये शब्दवशाथीअर्थपन्निवर्जवो तेशब्देंबोलावतोहोय जे अर्थतेवस्तुमां धर्मपणेप्रगटदेखाय तेनेज तेवस्तुमाने एनयने शब्दानुजायी अर्थपरिणमतजेवस्तु तेनेवस्तुकहेठे कालखिंशादिजेदें अर्थनोजेदठे ते जेद तेम ते धर्मवस्तु माने तेशब्दनयकहियें अनेतेअर्थविना तेवस्तुमध्ये तेपणोवर्ततो देखातो नथी तेनेते वस्तुपणेतसमर्थनकरे तेशब्दाज्ञासकहिये एतद्वेशब्दनयकह्यो.

एकार्थावलंबिपर्यायशब्देषुनिरुक्तिभेदेनजिन्नमर्थं समजिरोहन्स मज्जिरूढः इंदनादिंश्चः शकनाल्लक्रः पुरदारणात् पुरंदरःइत्यादि पुयथापर्यायध्वनिनामाजिधेयनानात्वमेवकदीकुर्वाणस्तदाज्ञासः यथाइंश्चःशक्रःपुरंदर इत्यादिजिन्नाजिधेये

अर्थ ॥ ह्वेसमजिरूढनयकहेठे जेएकपदार्थनेअविलंबी जेटलासरिखानाम तेट-
लापर्यायनामथया तेपर्यायनामजेटलाहोय तेटलानिरुक्तिव्युत्पत्तिजिन्नहोय तेअर्थनो
पणजेदहोय तेअर्थने शं के० सम्यक्प्रकारें आरोहतो एटलेएटलासर्वअर्थसंयुक्तजेहो-
य तेसमजिरूढनयकहियें जेमइंद्रादिधातु परमैश्वर्यनेअर्थठे तेपरमऐश्वर्यवंतनेइंद्रक-
हियें तथाशकनकहेतानविनविशक्तियुक्तने शककहियें पुर के० दैत्यने दरे के० विदारे
तेपुरंदर अनेशचिजेइंद्राणी तेनोपतिस्वामी तेशचीपतिकहियें एटलासर्वधर्म ते इंद्रमां
ठे तेमाटेजेदेवलोकनोधणीठे तेनेइंद्रएवेनामं बोलावेठे बीजानामादिकइंद्रने एनामेन
बोलावे जेटलापर्यायनामठे तेनाजेअर्थथाय तेसर्वनेजिन्नजिन्नअर्थकहेठे पण एकार्थ
नजाणेतें समजिरूढाज्ञासकहिये एटलेंसमजिरूढनयकह्यो.

एवंजिन्नशब्दवाच्यतत्वाच्चब्दानांस्वप्रवृत्तिनिमित्तभूतक्रियावि
शिष्टमर्थवाच्यत्वेनाच्युपगच्छेवंभूतः यथाइंदनमनुभवमिजः
शकनाच्चक्रः शब्दवाच्यतयाप्रत्यक्षस्तदाज्ञासः यथा विशिष्ट
चेष्टाशून्यं घटाख्यवस्तुनः घटशब्दवाच्यं घटशब्दजव्यवृ
त्तिभूतार्थशून्यत्वात् पटवदित्यादि

अर्थ ॥ ह्वेएवंभूतनयकहेठे शब्दनीप्रवृत्तिनो निमित्तभूतजेक्रिया तेविशिष्टसंयुक्त
जेअर्थ तेनेवाच्यजेधर्म तेनेजेपहोंचतोहोय एटलेतेकारणकार्यधर्मसहिततेनेएवंभूतनय
कहियें तथा ऐश्वर्यसहित तेइंद्रशक्ररूप सिंहासनेवेशेतेशक्र शचि के० इंद्राणीनेसा-
थेवेठो तेवारेंशचीपतिकहे एटलेजेशब्दना जेटलापर्याय तेसर्वतेमांपहोंचताजावने ते
नामकहिवोलावे अनेजेपर्यायपहोंचतोदेखेनहीतेपर्यायनीनाकहे जिहांसुधीएकपर्याय
ऊणोठेतिहांसुधी समजिरूढनयकहियें अने सर्ववचनपर्यायनेपहोंचें तेवारेंएवंभूतनयक-
हियें जेपदार्थनोनामजेदनो जेददेखीनेपदार्थनीजिन्नताकहे तेएवंभूतनयाज्ञासकहिजे
नामजेदेंतेवस्तुजजिन्न जेम हाथी घोडाहिरण्यजिन्नठे तेमजिन्नपणोमाने जेमअर्थजि-
न्नपणामाटे घटथी पट जिन्न ठे तेमइंद्रपणाथी पुरंदरपणोजिन्नमाने तेएवंभूतनयनोडु-
नयजाणवो एटलेएवंभूतनयकह्यो एरीतेसातनयनी व्याख्या कही.

अत्र आद्यनयचतुष्टयमविशुद्धपदार्थप्ररूपणाप्रवणत्वात् अर्थ
नयानामज्वल्यत्वसामान्यरूपानयाः शब्दादयो विशुद्धनयाः श
ब्दावलंब्यार्थमुख्यत्वादाद्यास्तेतत्त्वजेद्वारेणवचनमिच्छंतिशब्दन
यास्तावत्समानलिङ्गानां समानवचनानांशब्दानां इंद्रशक्रपुरंद

रादीनांवाच्यं जावार्थमेवाजिन्नमच्युपैति नजातुचित्जिन्नवचनं
वाशब्दंस्त्रीदाराः तथाआपोजलमितिसमजिरूढवस्तुप्रत्यर्थंश
ब्दनिवेशादिंशशक्रादीनांपर्यायशब्दत्वंनप्रतिजानीते अत्यंतजि
न्नप्रवृत्तिनिमित्तत्वादजिन्नार्थत्वमेवानुमन्यते घटशक्रादिशब्दा
नामिवेति एवंभूतःपुनर्यथासन्नावस्तुवचनगोचरं आपृच्छती
तिचेष्टाविशिष्टएवार्थोघटशब्दवाच्यःचित्रालेख्यतोपयोगपरिणत
श्चचित्रकारः चेष्टारहितस्तिष्ठन्नघटोनघटःतद्धब्दार्थरहितत्वात्
कूटशब्दवाच्यार्थवन्नापिजुंजानः सयानोवाचित्रकाराजिधाना
जिधेयश्चित्रज्ञानोपयोगपरिणतिशून्यत्वान्नोपाख्यवदेवमभेदभेदा
र्थवाचिनो नेकैकशब्दवाच्यार्थावलंबिनश्चशब्दप्रधानार्थोपसर्ज
नाद्धब्दनयाइतितत्त्वार्थवृत्तौ एतेषुनैगमः सामान्यविशेषोत्रय
ग्राहकः व्यवहारविशेषग्राहकः अव्यार्थावलंबिरुजुसूत्रविशेषग्रा
हकएव एतेचत्वारः अव्यनयाः शब्दादयः पर्यायार्थिकविशेषाव
लंबीजावनयाश्चेति शब्दादयोनामस्थापनाव्यनिक्षेपादवस्तुत
याजानाति परस्परसापेक्षाःसम्यक्दर्शनिप्रतिनयभेदानांशतं ते
नसप्तशतंनयानामितिअनयोगधारोक्तत्वात्ज्ञेयं.

अर्थ ॥ एसातनयमां आद्यनाचारनय जेठे तेअविशुद्धे शामाटे के जे पदार्थ के० द्र-
व्य तेनेसामान्यपणेकहेवाना अधिकारीठे एनयतुंकिहांएकअर्थनय एणणनामठे तेअर्थ-
शब्देद्रव्यलेखुं तथाशब्दादिकत्रणनयते शुद्धनयठे केमके शब्दनाअर्थनी एनेमुख्यता
ठेपेहेलानयते जेदपणेवचननेवांठेठे अनेशब्दादिकनयते लिंगादिके अजेदवचने अजेद
कहे तथाजिन्नवचनने जिन्नार्थकहीमाने अनेसमजिरूढते जिन्नशब्दतेनेवस्तुपर्यायन
माने तथाएवंभूतते जिन्नगोचरपर्यायने जिन्नमाने जेचेष्टाकरतोहोय तेनेघटकहे पण
खूणपण्योघटकहेनही चित्रामकरतोहोय तथातेजउपयोगेंवर्ततोहोय तेनेचित्रकार
कहेपणतेजचित्रकारसुतोहोय अथवाखावाबेगोहोय तेनेचित्रकारनकहे केमकेतेउप-
योगेंरहितठे माटेएनयतेशब्द तथाअर्थनेअजेदपणोमानेठे अनेअर्थशीशून्यशब्दते
प्रमाणनथी अनेशब्दप्रधान अर्थतेद्रव्यने गौणपणेवर्तता शब्दादिकत्रणनयठे एम.त-
त्त्वार्थटीकामध्येकह्योठे.

એસાતનયનેવિષે પેદેલોનૈગમનયતે સામાન્યવિશેષબેદુનેમાનેહે સંગ્રહનય તે સામાન્યનેમાનેહે વ્યવહારનયવિશેષનેમાનેહેઅને દ્રવ્યાર્થાવલંબીતે તથારુચુસૂત્રતોવિશેષગ્રાહકહે એચારતેદ્રવ્યનયતે અનેપાઠલા શબ્દાદિકત્રણનયતે પર્યાયાર્થિક વિશેષાવલંબી જાવનયતે તથાશબ્દાદિકનયતે નામસ્થાપનાદ્રવ્ય એપેદેલાત્રણનિક્ષેપાને અવસ્તુમાનેહે તિન્હસહનયાણંઅવહૂ એઅનુયોગદ્વારસૂત્રનુંવચનહે એસાતેનયપરસ્પર સાપેક્ષપણે ગ્રહેતે સમકેતિજાણવા અનેજો એનય પરસ્પરવિરોધીહોય તોમિથ્યાત્વી જાણવા તથાએકેકાનયના સોસોજેદથાયતે એમસાતેનયનામહી સાતસોજેદથાયતે એઅધિકાર શ્રીઅનુયોગદ્વારસૂત્રથીકહ્યોહે.

પૂર્વપૂર્વનયઃપ્રચુરગોચરઃપરાસ્તુપરિમિતવિષયાઃ સન્માત્રગોચરાત્ સંગ્રાહાત્નૈગમોજાવાજાવજૂમિત્વાદ્જૂરિવિષયઃ વર્તમાનવિષયા રુચુસૂત્રાદ્યવહારસ્થિકાલવિષયત્વાત્બહુવિષયકાલાદિજેદેનજિન્નાર્થોપદર્શનાત્ જિન્નાદ્રુસૂત્રવિપરીતત્વાન્મહાર્થઃપ્રતિપર્યાયમશબ્દમર્થજેદમજીપ્સિતઃસમજિરૂઢાહ્વબ્દપ્રજૂતવિષયઃ પ્રતિક્રિયાં જિન્નમર્થપ્રતિજાનાત્એવંજૂતાત્ સમજિરૂઢઃ મહાનગોચરઃનયવાક્યમપિસ્વવિષયેપ્રવર્તમાનંવિધિપ્રતિષેધાઞ્યાંસત્તજંગીમિનુવ્રજતિ અસંગ્રાહીનૈગમઃ સત્તાગ્રાહીસંગ્રહઃ ગુણપ્રવૃત્તિલોકપ્રવૃત્તિગ્રાહી વ્યવહારઃ કારણપરિણામગ્રાહીરુચુસૂત્રઃ વ્યક્તકાર્યગ્રાહીશબ્દઃપર્યાયાંતરજિન્નકાર્યગ્રાહી સમજિરૂઢઃતત્પરિણામનમુખ્યકાર્યગ્રાહી એવંજૂતઃ ઇત્યાદ્યનેકરૂપોનયપ્રચારઃ જાવંતિયાવયણપ્પહા ॥ તાવતિયાચેવદ્વંતિનયવાયા ॥ ઇતિવચનાત્ ઉક્તોનયાધિકારઃ

અર્થ ॥ એપ્રકારે પૂર્વકેપૂર્વલોજેનૈગમ નય તેનો વિસ્તારઘણોજાણવો અનેતેથી જપલોનયતેનો પરિમિતવિષયતે એટલે થોનોવિષયતે કેમકેસત્તામાત્રનુંગ્રાહકસંગ્રહનયતે ઠતિસત્તાને સંગ્રહનયગ્રહે અનેનૈગમતે ઠતાજાવ અથવા સંકલ્પપણે અઠતા જાવ સર્વનેગ્રહે અથવાસામાન્યવિશેષ વેધર્મનેગ્રહે તેમાટેનૈગમનોવિષયઘણોહે. તથા સંગ્રહનયતે સત્તાગત સામાન્યવિશેષ બેદુનેગ્રહેતે અનેવ્યવહારતે સત્પ્રકવિશેષનેજ ગ્રહેતે માટેસંગ્રહનયથી વ્યવહારનયનો વિષયથોનોહે અને વ્યવહારનયથી સંગ્રહનય તે બહુવિષયીહે

तथाऋजुसूत्रनय ते वर्त्तमानविशेषधर्मनो ग्राहकते अनेव्यवहारथी ऋजुसूत्रनयते काल-
विषयनोग्राहकते तेमाटेव्यवहार बहुविषयीते अने व्यवहारथी ऋजुसूत्रअद्वयविषयीते
ऋजुसूत्रनयते वर्त्तमानकालग्रहे अनेशब्दनयकालादि वचनखिंगथी वेहेचताअर्थनेग्रहे
अने ऋजुसूत्रनयतेवचनखिंगने जिन्नपास्तोनथी तेमाटे ऋजुसूत्रथी शब्दनयअद्वयवि-
षयीते ऋजुसूत्रबहुविषयीते अनेशब्दनय सर्वपर्यायनो एकपर्यायनेग्रहताग्रहे अनेस-
मजिरूढतेजेधर्मव्यक्त तेवाचकपर्यायनेग्रहे तेमाटे शब्दनयथी समजिरूढनय ते अ-
द्वयविषयीते केमके समजिरूढते पर्यायनोसर्वकालगवेष्योते अने एवंचूतनयते प्रति-
समये क्रियाजेदे जिन्नार्थपणो मानतोअद्वयविषयीते तेमाटे एवंचूतथी समजिरूढव-
हुविषयीजाणवो अने एवंचूत अद्वयविषयी जाणवो.

जेनयवचनते तेपोतानानयने खरूपेंअस्तिते अनेपरनयनाखरूपनी तेमांनास्तिते ए-
मसर्वनयनी विधिप्रतिषेधेंकरीने सप्तजंगीऊपजे पणनयनीजेसप्तजंगी ते विकलादेशी
जहोय अनेजेसकलादेशीसप्तजंगी तेप्रमाणतेपणनयनीसप्तजंगीनऊपजे.

ऊकंच रत्नाकरावतारिकायां विकलादेशस्वजावाहिनयसप्तजंगीवस्त्वंशमात्रप्ररूप-
कत्वात् सकलादेशस्वजावनुं प्रमाणसप्तजंगी संपूर्णवस्तुस्वरूपप्ररूपकत्वात्एवचनते एट-
लेयथायोग्यपणेनयनोअधिकार कळो.

सकलनयग्राहकंप्रमाणं प्रमाताआत्माप्रत्यक्षादिप्रमाणसिद्धः
चैतन्यस्वरूपः परणामीकर्तासाक्षात्ज्ञोक्तास्वदेहपरिमाणः प्र-
तिदेवजिन्नत्वेनैवपंचकारणसामग्रीतः सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्रि
साधनात्साधयतेसिद्धिः स्वपरव्यवसायिज्ञानंप्रमाणं तद्विवि-
धप्रत्यक्षपरोक्षजेदात्स्पष्टंप्रत्यक्षापरोक्षमन्यत् अथवाआत्मोप-
योगताइंद्रियद्वाराप्रवर्तनेनयत्ज्ञानंतत्प्रत्यक्षं अधिमनपर्यायौ
देशप्रत्यक्षो केवलज्ञानंतुसकलप्रत्यक्षमतिश्रुतेपरोक्षे तच्चतु-
र्विधं अनुमानोपमानागमार्थापत्तिजेदात् खिंगपरामर्शोनुमानं
खिंगचाविनाचूतवस्तुकंनियतंज्ञेयंयथागिरिगुहिरादौव्योभावखं
बिधूमखेखांदृष्ट्वाअनुमानंकरोति पर्वतोवन्दिमान्धूमवत्वात् य-
त्रधूमस्तत्राग्निः यथामहानसं एवंपंचावयवशुद्धं अनुमानं य-
थार्थज्ञानकारणं सदृशं । वलंबनेनाज्ञातवस्तुनायत्ज्ञानंउपमान

ज्ञानं यथागोस्तथागवयः गोसादृश्येनअदृष्टगवयाकारज्ञानं
 उपमानज्ञानं यथार्थोपदेष्टापुरुषआप्तः सद्वत्कृष्टतोवीतरागः
 सर्वज्ञएव आसोक्तंवाक्यंआगमः उपदेशाज्ञानादि दोषर
 हितत्वात् अर्हतः वाक्यआगमः तदनुयायिपूर्वापरविरुद्धंमि
 थ्यात्वासंयमकषायत्रांतिरहितं स्याद्वादोपेतंवाक्यं अन्येषांशि
 ष्टानामपिवाक्यंआगमः लिंगग्रहणाद्ज्ञेयज्ञानोपकारकंअर्थाप
 त्तिप्रमाणं यथापीनोदेवदत्तोदिवानजुंके तदाअर्थाजत्रौजुंकेएव
 इत्यादिप्रमाणपरिपाटीगृहीतजीवाजीवस्वरूपःसम्यक्ज्ञानीउच्यते

अर्थ ॥ हवेप्रमाणनुं स्वरूपकहेवे सर्वनयना स्वरूपने ग्रहणकरनारो तथा सर्वध-
 र्मेनो जाणंगणोठेजेमां षड्वुंजेज्ञानतेने प्रमाणकहियें जेप्रमाणतेमापवानुंनामठे त्र-
 ण जगतनासर्वप्रमेयेने मापवानुंप्रमाण तेज्ञानठे अनेतेप्रमाणनो कर्त्ताआत्मातेप्रमाता
 ठे तेप्रत्यक्षादिप्रमाणे सिद्ध केवढेखोठे चैतन्यस्वरूपपरिणामीठे वलीजवनधर्मथी उ-
 त्पादव्ययपणे परिणमेठे तेमाटेपरिणामिकठेतथाकर्त्ताठे तथाजोक्ताठे जेकर्त्ताहोय ते-
 जजोक्ताहोय जोक्तापणाविना सुखमयीकहेवायनही तेचैतन्यसंसारपणेस्वदेहपरिमा-
 णठे प्रतिकेप्रत्येकें शरीरजिन्नपणामाटे जिन्नजीवठे तेजीवपांचकारणनी सामग्री
 पामीने सम्यक्दर्शन सम्यक्ज्ञान सम्यक्चारित्रनेसाधवाथी संपूर्णअविनाशी निर्मल
 निःकलंकअसहाय अप्रयास स्वगुणनिरावरण स्वकार्यप्रवृत्तिअक्षर अव्याबाधसुखमयी
 एवीसिद्धता निःपन्नतानीपजे एजसाधनमार्गठे.

स्वशब्देकरीआत्मा परशब्देपरद्रव्य स्वआत्माथीजिन्न अनंतापरजीवधर्मादिक ते-
 नाव्यवसायीव्यवहेदकजेज्ञान तेनेप्रमाणकहियें तेनामूलजेदवेठे एकप्रत्यक्ष बीजो प-
 रोक्ष तिहांस्पष्टज्ञानते प्रत्यक्षकहियें तेथीइतरकेबीजो जे अस्पष्टज्ञानते परोक्षकहियें
 अथवा आत्माना उपयोगथी इंद्रियनीप्रवृत्तिविना जे ज्ञानते प्रत्यक्षकहियें तेना बे जे-
 दठे एकदेशप्रत्यक्ष बीजोसर्वप्रत्यक्ष तेमांअवधिज्ञान तथामनपर्यवज्ञान ते देश प्रत्य-
 क्षठे केमके अवधिज्ञान एकपुंजलपरमाणुने द्रव्येंतथाक्षेत्रें अने कालें तथाजावें के-
 टलाकपर्यायनेदेखे तथामनपर्यवज्ञानी मननापर्यायने प्रत्यक्षजाणे पण बीजाद्रव्यने न
 जाणे माटेबेहुज्ञानने देशप्रत्यक्षकहियें कारणके देशथीवस्तुनेजाणे पण सर्वधीनजा-
 णेमाटे अने केवलज्ञान ते जीवतथाअजीवरूपीतथाअरूपीसर्वलोकालोकना त्रणका-
 लना सर्वजावने प्रत्यक्षपणेजाणे माटे सर्वप्रत्यक्षकहियें.

तथामतिज्ञान अने श्रुतज्ञान एवे अस्पष्टज्ञान ठे माटे परोक्ष ते परोक्ष प्रमाणना चार जे देते १ अनुमान प्रमाण २ उपमान प्रमाण ३ आगम प्रमाण ४ अर्थापत्ति प्रमाण ति-
हां चिन्ह करीने जे पदार्थने उलखवुं तेने लिंग कहियें ते परामर्श के संज्ञा लवाथी जे ज्ञान
थाय तेने अनुमान ज्ञान कहियें लिंग ते जे विना तेवस्तु होय जनही ते तेवस्तु नुं लिंग जा-
णवुं ते लिंगने देखवाथी वस्तु नो निर्धार करवो ते अनुमान प्रमाण जाणवो.

जेम गिरिगुहिरने विषे आकाशावलंबी धूमनीरेषा देखीने अनुमान करे जे ए पर्वत अ-
ग्नि सहित ते ए पर्वत तथा साध्य कह्यो जे पर्वत ते पर्वत अने साध्य ते अग्नि वंत पणो साधवो ते
हेतु जे धूम्र वंत पणामाटे एटले जे हां धूम्र होय तिहां अग्नि अवश्य होय ज आकाशने पो-
होचती जे धूम्र रेषा ते अग्नि विना होय नही तिहां दृष्टांत कह्ये.

जेम माहा नस के परसो इत्या ए तेर सोडाने विषे धूम्र तथा अग्निने जे लादीठा ते माटे इहां
आ अमुक पर्वतने विषे धूम्र ते तो तिहां निश्चयी अग्नि ते ज ए हवी व्याप्ति निर्धारिने ज्ञान करवो
ते पंचावयवें शुद्ध अनुमान प्रमाण कहियें ते अनुमान प्रमाण मतिज्ञान तथा श्रुतज्ञान नुं
कारण ते अनुमाने जे यथार्थ ज्ञान थाय तेने मान के प्रमाण कहियें अने जे अयथार्थ-
ज्ञान थाय ते प्रमाण नही.

तथा सरिखावलंबी पणो अजाणी वस्तु नो जे जाण पणो थाय जेम गो के बलद तेम ग-
वय के गवो ए गो सरिखो गवय नुं ज्ञान थयुं ते उपमान प्रमाण कहियें.

यथार्थ जावनो उपदेश कजे पुरुष ते आस कहियें ते उच्छ्रद्धास वीतराग राग द्वेषरहि-
त सर्वज्ञ के वल ज्ञानी ते आसनो कह्यो जे वचन तेने आगम कहियें जे राग द्वेष तथा अज्ञान
ए दोषे आगो पावो अधिको उठो बोलाय ते ते आगम नही अने राग द्वेष जय अज्ञान र-
हित जे अरिहंत ते नुं वचन ते आगम प्रमाण जाणवो.

तथा वली ते अरिहंत नावचनने अनुजायी पूर्वापर अविरोधि मिथ्यात्व असंयम क-
षाय थीरहित ते त्रांति विना स्याद्वा दैयुक्त तथा जे साधक ते साधक बाधक ते बाधक हे-
य ते हेय उपादेय ते उपादेय इत्यादिक वहे चण सहित जे होय तेनो कह्यो ते आगम प्र-
माण जाणवो उक्तं च सुचंगण हररश्मं तद्देवपत्तय बुधरश्मं च ॥ सुअ के वली नारहियं अ-
जि म्मदश पुषिणरश्मं ॥ १ ॥ इत्यादिक सट्टपयोगी जव चीरु जगत जीवोना उपकारी ए-
वाश्रुत आम्नाय धर जे श्रुतने अनुसारें कह्ये तेनो वचन पण प्रमाण मानवुं.

तथा कोइक फलरूप लिंग करीने जे अजाण्या पदार्थनो निर्धार करियें ते अर्थापत्ति प्र-
माण कहियें जेम देवदत्तनो पीन के पुष्ट शरीर ठे पण ते देवदत्त दिवसनो जमतोन थीति वा-
रें अर्थापत्ति थी जाणीयें जे रात्रें जमतो इशे माटे पुष्ट शरीर ठे एम अर्थापत्ति प्रमाण जाणवो
ए प्रमाण ते जाते अनुमाननो अंश ठे ते माटे श्री अनुयोग द्वारमां प्रथम कह्योन थी.

હ્રદાદર્શનાંતરી જે પ્રમાણમાનેહે પળતેસત્યનથી જેમઠપ્રકારનાંદ્રિયસન્નિકર્ષથી જાપનો જેજ્ઞાન તેનેનૈયાયિક પ્રત્યક્ષપ્રમાણકહેહે અને પરબ્રહ્મનેંદ્રિયરહિતમાનેહેજ્ઞાનાનંદમયીમાનેહે તેવારેંં દ્રિયરહિતજ્ઞાનતે અપ્રમાણથાયહે ઇત્યાદિકઅનેકયુક્તિહે તેમાટેતેપ્રમાણનહીં તથાચાર્વાકમતવાલા માત્ર એકદ્રિયપ્રત્યક્ષનેજ પ્રમાણમાનેહે એમદર્શનાંતરીના અનેકવિકલ્પટાલીને સર્વનયનિક્ષેપ સસત્રંગી સ્યાદ્વાદયુક્ત જેવસ્તુ જીવ તથાઅજીવનો જે સમ્યક્જ્ઞાન તેને સમ્યક્જ્ઞાનીકહિયેંં ઇજ્ઞાનતુંસ્વરૂપકહ્યું:

તત્વાર્થશ્રદ્ધાનંસમ્યગ્દર્શનં યથાર્થદેવોપાદેયપરીક્ષાયુક્તજ્ઞાને
નસમ્યગ્જ્ઞાનંસ્વરૂપરમણપરપરિત્યાગરૂપંચારિત્રંએતદ્વત્રયીરૂ
પમોક્ષમાર્ગસાધનાત્સાધ્યસિદ્ધિઃ ઇત્યનેનાત્મનઃ સ્વીયંસ્વરૂપંસ
મ્યક્જ્ઞાનંજ્ઞાનપ્રકર્ષેવાત્મલાજઃ જ્ઞાનદર્શનોપયોગલક્ષણેવા
ત્મા ભદ્રસ્થાનાંચપ્રથમંદર્શનોપયોગઃ કેવલીનાંપ્રથમજ્ઞાનોપયો
ગઃ પશ્ચાદ્દર્શનોપયોગસદ્ધકારીકર્તૃત્વપ્રયોગાત્ ઉપયોગસદ્ધકા
રેણૈવશેષગુણાનાં પ્રવૃત્ત્યન્યુપગમાત્ ઇત્યેવંસ્વતત્ત્વજ્ઞાનકરણે
સ્વરૂપોપાદનં તથાસ્વરૂપરમણધ્યાનૈકત્વેનૈવસિદ્ધિઃ

અર્થ ॥ હવે શ્રીવીતરાગના આગમથી જાણ્યો જે વસ્તુસ્વરૂપ તેને દેવોપાદેયપણે નિર્ધારકરવો તેસમ્યક્દર્શનકહિયેંં તિહાંતત્વાર્થનેવિષેકહ્યોહે કે જે તત્વાર્થશ્રદ્ધાન સમ્યક્દર્શન ઝઠકંચ ઉત્તરાધ્યયને જીવાજીવાયબંધો ॥ અપુરૂષંપાવસવોતહા ॥ સંવરો નિજ્ઞા-
રામુક્તો ॥ સંતિષ્ટતિહિયાનવ ॥ ૧ ॥ તિહિયાણંતુજાવાણં સદજાવેજ્ઞવણ ॥ જા-
વેણસદ્દહંતસ્સ ॥ સમતંતિવિયાહિયં ॥૨॥ ઇત્યાદિકદશરુચીથી સર્વજાણવું જે તત્વાર્થ જીવાદિપદાર્થનો શ્રદ્ધાનનિર્ધાર તે સમ્યક્દર્શનકહિયેંં અનેજેસમ્યક્દર્શનતે ધર્મતુંમૂ-
લહે તથાજેદેયતેતજવાયોગ્ય અને ઉપાદેયતે ગ્રહણકરવાયોગ્ય એહવી પરિહાસહિત જેજાણપણો તેસમ્યક્જ્ઞાનહે જેમાદેવોપયોગ સંકોચ અકરણબુદ્ધીનથી પળઉપાદેયને ઉપયોગેંં એહવીચિંતવણાથાયજેહવે કિવારેકરું ઇવિનાકેમચાહે એહવી જોબુદ્ધીનથી તો તેસંવેદનજ્ઞાનહે તેથીસંવરકાર્યથાય એવોનિર્ધારનથી.

તથાસ્વરૂપરમણ પરજાવરાગદ્વેષ વિજાવાદિકનોત્યાગ તેચારિત્રકહિયેંં પરત્રયી-
રૂપ પરિણામતે મોક્ષમાર્ગહે એમાર્ગનેસાધવાથી સાધ્ય જે પરમઅવ્યાબાધપદ તેની સિ-
દ્ધિનિષ્પત્તિથાય. જેઆત્માનોપોતાનુંરૂપ તેયથાર્થજ્ઞાનહે તથા ચેતનાલક્ષણ તેજ જીવ-
પણોહે અને જ્ઞાનનોપ્રકર્ષ બહુલપણોતે આત્માનેલાજહે જ્ઞાનતથાદર્શનનો ઉપયોગલ-

क्षणआत्माते तिहांठवस्थने प्रथमदर्शनोपयोग पठेज्ञानोपयोगते अनेकेवलीने प्रथम ज्ञानोपयोग पठे दर्शनोपयोगते जेसर्व जीवनवोगुणपामेतेनो केवलीनेज्ञानोपयोग तेका-
लेंथाय तेमाटे प्रथमज्ञानोपयोगवचें.

अनेसहकारीजेकर्तृताशक्ति तेजेमहतोतेमजठे एकगुणनेसाह्यकरे अनेबीजागुणनो
उपयोगसहकारेंवचेंते सहकारतेज्ञानोपयोग विशेषधर्मेनेजाणे तेजाणतांविशेषते सा-
मान्यनेआधारेंवचेंते तेसहितजाणेतएटले विशेषतेजेला सामान्यग्रहवाणा अनेसामा-
न्यग्रहतां सामान्यतेविशेषता जनकहेता सहितजाणेततेमाटेसर्वज्ञसर्वदर्शीपणोजाण-
वोएरीतेस्वतत्त्वनुज्ञानकरवुं तेथीस्वधर्मनो उपादानके०लेवापणुंथाय पठे स्वरूपनेपामवे
स्वरूपमांरमणथाय तेरमणथकीध्याननी एकत्वताथाय एटलेनिश्चैज्ञान निश्चैचारित्र
तथा निश्चैतपपणो थाय जेथकी सिद्धिके०मोक्ष निपजे एसिद्धांत जाणवो.

तत्रप्रथमतः ग्रंथिजेदंकृत्वाशुद्धश्रद्धानज्ञानीद्वादशकषायोपश-
मः स्वरूपैकत्वध्यानपरिणतेनक्षपकश्रेणीपरिपाटीकृतघातिकर्म
क्षयः अवाप्तकेवलज्ञानदर्शनः योगनिरोधात् अयोगीजाव
मापन्नः अघातिकर्मक्षयानंतरंसमयएवास्पर्शवज्रत्याएकांतिका
त्यंतकानांवाधनिरूपाधिनिधिरूपं चरित्रानयाशाविनाशिसंपूर्णा
त्मशक्तिप्राग्जावलक्षणंसुखमनुभवन् सिध्यति साद्यनंतंकार्त्तंति
ष्ठतेपरमात्माइति एतत्कार्यं सर्वज्ञव्यानां

अर्थ ॥ तेप्रथमग्रंथिजेदकरीने शुद्धश्रद्धावान तथाशुद्धज्ञानीजेजीव ते प्रथमत्रण
चोकनीनो क्षयोपशमकरीने पाम्योजेचारित्र तेध्यानैकत्वथयीने क्षपकश्रेणीमांडी अ-
नुक्रमेंघातिकर्म क्षयकरीने केवलदर्शनपामे पठेएसयोगीगुणें जघन्यथी अंतर्मुहूर्त अ-
नेजडुद्यो आठवरशडणापूर्वकोमीरहीने कोइककेवलीसमुद्धात करे कोइककेवलीस-
मुद्धातनकरे पणआवर्जिकरण सर्वकेवलीकरे ते आवर्जिकरणनुंस्वरूपकहेते इहां
आत्मप्रदेशे रह्याजेकर्मदल तेपेहेलाचलेते पठेजदीरणाथायठे पठेजोगवीनिर्झारेते ति-
हांकेवलीने जिवारेतेरमेंगुणगणे अट्टपायुरहे तिवारेंआवर्जिकरणकरेते तेआत्मप्रदे-
शगतकर्मदलने प्रतिसमयें असंख्यातगुणनिर्झाराकरवीते तेदलादलने आत्मवीर्येकरीने
सर्वचलायमानकरीमूके एवुंजेवीर्यनुंप्रवर्तन तेआवर्जिकरणकहियें एमकरतां त्रणकर्म-
दलवधतारह्यातो समुद्धातकरे नहीका नकरे तेमाटे आवर्जिकरण सर्वकेवलीकरे पठे
तेरमागुणगणानेअंतं योगनोरोधकरीने अयोगी अशरीरी अणाहारीअप्रकंप घनीकृ-

तथात्मप्रदेशीयको पांचलपुत्राक्षरजेटलोकाल अयोगीगुणठाणेरहिने शेषसत्तागत प्र-
कृतिविद्यमान तथाअविद्यमान स्तिबुकसंक्रमे सत्ताशीखपावी सकलपुत्रलसंगपणाथी
रहितथयी तेहिजसमये आकाश प्रदेशनी बीजीश्रेणीने अणपरसतोथको लोकांतेसि-
रुक्तकृत्य संपूर्णगुणप्रागुजावी पूर्णपरमात्मा परमानंदी अनंतकेवलज्ञानमयी अनंत-
दर्शनमयी अरूपीसिद्धथाय उक्तंच उत्तराध्ययने कहिपडिह्यासिद्धा ॥ कहिसिद्धाप-
यठिया ॥ कहिबोडिचइत्ताणं ॥ कथंगंतुणसिद्धाई अलोपपडिह्यसिद्धा लोयगगम्मि-
पयठिया ॥ इहबोडिचइत्ताणं तथंगंतुण सिद्धा ॥ इत्यादि तेसिद्ध एकांतिक आत्यं-
तिक अनावाध निरुपाधि निरुपचरित अनायास अविनाशी संपूर्ण आत्मशक्तिप्रगट-
रूपसुखप्रते अनुजवे अव्याबाधसुखते प्रदेशेप्रदेशे अनंतोते उक्तंच उववाइसूत्रे सि-
द्धस्ससुहोराशि ॥ सव्वरूपं कियंजइवज्जा ॥ सोणंतवगोचइयो ॥ सवागासेनमाइज्जा ॥ १ ॥
इतिवचनात् परीतेपरमानंदसुख जोगवतारहेते सादिअनंतकालपर्यंत परमात्मापणेरहेते
तोएहिजकार्य सर्वजव्यने करवो तेकार्यनोपुष्टकारण श्रुताज्यासते तेश्रुतअज्यासकरवा
माटे एडव्यानुयोग नयस्वरूप लेशथीकह्यो तेजाणपणो जेशुरुनीपरंपराथी हुंपाम्यो ते
गुर्वादिकनी परंपरानेसंजारुंहुं.

काव्य

गह्वेश्रीकोटिकाख्येविशेदखरतरेज्ञानपात्रामहांतःसूरिश्रीजैनचं
जा गुह्यतःप्राप्तं तस्मिन्निष्पद्यसुख्याविनीताः ॥ श्रीमत्पुण्यात्प्र
धानाः सुमतिजलनिधिपाठकाः साधुरंगाः ॥ तस्मिन्निष्पद्याःपाठकैः
श्रुतरसरसिकाराजसारासुनीजाः ॥ १ ॥

तत्पर्यां बुजसेवाहीनाः श्रीज्ञानधर्मधराः ॥ तस्मिन्निष्पद्याःपाठकोत्तम दीपचंद्राःश्रुतरसज्ञाः
॥ १ ॥ नयचक्रलेशमेतत्तेषां शिष्येणदेवचंद्रेण ॥ स्वपरावबोधनार्थं कृतंसदज्यासवृ-
ध्यर्थं ॥ ३ ॥ शोधयंतुमुधियःकृपापराः शुद्धतत्परसिकाश्रपठंतु ॥ साधनेनकृतसिद्धि-
सत्सुखाः परमसंगलजावमश्नुते ॥ ४ ॥ इतिश्रीनयचक्रविचरणसमाप्तम् ॥

बोद्धा

सूक्ष्मबोधविशुद्धविकने ॥ नहोयेतत्त्वप्रतीत ॥ तत्त्वालंबनज्ञानविण ॥ नटखेचवभ्र-
मजीत ॥ १ ॥ तत्त्वतेआत्मस्वरूपते ॥ शुद्धधर्मपणतेह ॥ परजावानुगचेतना ॥ कर्मगे-
हतेएह ॥ २ ॥ तजीपरपरिणतिरमणता ॥ जजनिजनावविशुद्ध ॥ आत्मजावथीपकता
परमानंदप्रसिद्ध ॥ ३ ॥ स्याद्वादगुणपरिणमन ॥ रमतासमतासंग ॥ साधेशुद्धानंदता ॥

निर्विकल्पसरंग ॥ ४ ॥ मोक्षसाधनतण्डुलते ॥ सय्यकदर्शनज्ञान ॥ वस्तुधर्मव्य-
बोधविणु ॥ तुसखंरुणसमान ॥ ५ ॥ आत्मबोधविणुजेक्रिया ॥ तेतो बालकचाल ॥
तत्त्वार्थनीवृत्तिमें ॥ लेजोवचनसंज्ञाल ॥ ६ ॥ रत्नत्रयीविणुसाधना ॥ निःफलकहीसदीव ॥
लोकविजयअध्ययनमें ॥ धरोत्तमजीव ॥ ७ ॥ इंद्रविषयआसंसना ॥ करताजेमु-
निलिंग ॥ खूतातेजवपंकमें ॥ जाखेआचारंग ॥ ८ ॥ इमजाणीनाणीगुणी ॥ नकरेपुन-
लआस ॥ शुद्धात्मगुणमें ॥ तेपामेसिद्धिविदास ॥ ९ ॥ सत्यारथनयज्ञानविनुं ॥ न-
होयेसम्यक्ज्ञान ॥ सत्यज्ञानविणुदेशना ॥ नकहेश्रीजिन ज्ञाण ॥ १० ॥ स्यादवाद-
वादीशुरु ॥ तसुरसरसियाशीस ॥ योगमिलेतोनीपजे ॥ पूरणसिद्धजगीस ॥ ११ ॥ व-
क्ताश्रोतायोगधी ॥ श्रुतअनुजवरसपीन ॥ ध्यानध्येयनी एकता ॥ करताशिवसुखहीन
॥ १२ ॥ इमजाणी शासनरुची ॥ करजोश्रुतअज्यास ॥ पामीचारित्रसंपदा ॥ लेहेसो-
लीलविलास ॥ १३ ॥ दीपचंद्रगुरुराजने ॥ सुपसार्येवह्वास ॥ देवचंद्रजवीहितजणी ॥
कीधोग्रंथप्रकाश ॥ १४ ॥ सुणसेजणसेजेजविक ॥ एहग्रंथमनरंग ॥ ज्ञानक्रियाअ-
ज्यासतां ॥ लहेसे तत्वतरंग ॥ १५ ॥ छादशसारनयचक्रते ॥ अल्लवादिकृतवृद्ध ॥ सतशति-
नयवाचना ॥ कीधीतिहांप्रसिद्ध ॥ १६ ॥ अल्पमतिनाचिंतमें ॥ नावेतेविस्तार ॥ मु-
ख्यथूलनयजेदनो ॥ जाण्योअल्पविचार ॥ १७ ॥ खरतरमुनिपतिगह्वपति ॥ श्रीजिन-
चंद्रसूरिस ॥ तासशीसपाठकप्रवर ॥ पुन्य प्रधानमुनीस ॥ १८ ॥ तसुविनयीपाठक-
प्रवर ॥ सुमतिसागरसुसहाय ॥ साधुरंगगुणरत्ननिधि ॥ राजसारउवज्जाय ॥ १९ ॥ पा-
ठकज्ञानधर्मगुणी ॥ पाठकश्रीदीपचंद्र ॥ ताससीसदेवचंद्रकृत ॥ जणतांपरमानंद ॥ २० ॥
इतिश्रीनयचक्रविवरणंसमाप्तं ॥

॥ इतिश्रीपंकित देवचंद्रजीकृत नयचक्रसार

बालावबोधसहितः संपूर्णः ॥

॥ શ્રીગૌતમગુરુજ્યોનમઃ ॥

॥ શ્રીઆનંદઘનકૃત ચતુર્વિંશતિ જિનસ્તવન બાહ્યાવબોધ સહિત ॥

દોહા

ચિદાનંદ આનંદમય, ચિદરૂપિઅવિકાર ॥ સિદ્ધબુદ્ધસુવિશુદ્ધતું, તુંજગ
પરમાધાર ॥ ૧ ॥ તુજકૃપાલતાથીકરું, જાણાજાણારૂપ ॥ તવનાજિનબા
વીસની, આનંદઘનરસકૂપ ॥ ૨ ॥ રાજરીધિ જેમ દેહીને, હુમક કરે
મનઆશ ॥ બુદ્ધિ રીધિવિણ હું હુમક, અરધરાજરીધિરાસ ॥ ૩ ॥ આ
શય આનંદઘનતણો, અતિગંજીર ઝડાર ॥ બાલક બાહુ પસારિજિમ,
કહે ઝડધિ વિસ્તાર ॥ ૪ ॥ તેમમનોરથમુજમને, બુદ્ધિવિણ કિમથાય ॥
શુરૂ ક્રપાથી ગદ્દનનગ, પંગુ પાર લંઘાય ॥ ૫ ॥ શીજાણાજાણાતણી, કો
ણું કહિદેય ॥ પીસ્યાનું શું પીસવું, પીસ્યેબાણનલેય ॥ ૬ ॥

॥ અથ શ્રી રૂષજ જિનસ્તવન ॥

॥ રાગમારૂ ॥ કરમપરિક્ષા કરણ કુમર ચલ્યોરે ॥ ૬ દેશી ॥

રૂષજ જિનેશ્વર પ્રિતમમાહરોરે ॥ ઓર ન ચાહુંરે કંત ॥

રીઢ્યો સાહેબ સંગ ન પરિહેરે ॥ જાંગેસાદિઅનંત ॥ રૂષજ ૭ ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ શુરૂચેતના અઝ્ઝાસહીને પોતાના ઘરનું વૃત્તાંત કહેઢે. હે સહી ! મારા
સ્વામિનું વૃત્તાંત સાંજલ; મારા સ્વામિનું વૃત્તાંત સાંજલવાથી, મારા ઘરનું સર્વ વૃત્તાંત,
તું પોતાનીમેલે સમજી જઈશ. જે સ્ત્રીને પતિ કથનમાં હોય તેને બીજાતો કથનમાં
હોયજ. મારો પ્રિતમ કેળ જર્તાર રૂષજ જિનેશ્વર કેળપ્રથમ તીર્થકર, રાગદ્વેષ રહિત ઢે;
એવો જર્તાર પામવાથી હું રાગદ્વેષયુક્ત પરિણતિવાલા બીજા દેવોની કંત કેળ જર્તાર-
પણે ચાહના કરતી નથી. મારા જર્તારનો એવો સ્વજાવઢે કે, મારાબિના બીજા કોઈથી
તે રંજન થતો નથી અર્થાત્ જ્યારથી તે મારીસાથે રીઝ્યો ઢે ત્યારથી, અત્યારસુધી,
તે સાહેબકેસ્વામિયે મારા સંગનો ત્યાગ કર્યો નથી અને જવિચ્યમાં ત્યાગ કરશે પણ
નહી, કારણકે અજેદસ્વરૂપે સંગ થયો ઢે. મારા સ્વામિના સંગનો સિદ્ધાંતમાં સાદિ
અનંત જાંગો વર્ણવેલો ઢે. શુરૂ સ્વજાવ પ્રગટ્યો ત્યારથી સાદિ અને તે સ્વજાવ ત્રિ-

કાલેં અદ્ય, માટે અનંત, અથવા વીતરાગપણે પ્રતીત કર્યો તે સાદિ અને તે સ્વજાવ સ્વરૂપતાજાવિ તન્મયિજાવ આચરણદેતુરૂપે થયો તે અનંત. એ પ્રમાણે મારો જ-ત્તાર મને તજવાનો નથી. ॥ ૧ ॥

પ્રીત સગાઈરે જગમાં સદુ કરે રે ॥ પ્રીત સગાઈ ન કોય ॥

પ્રીતસગાઈરે નિરૂપાધિક કહીરે ॥ સોપાધિક ધન સ્થોય ॥ રૂષજગ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ પ્રીતિ બે પ્રકારની છે. લોકોત્તરપ્રીતિ અને લૌકિકપ્રીતિ. જગતમાં સર્વ મનુષ્યો પ્રીતિ વધારવામાટે પુત્રપુત્રીનો સગપણસંબંધ અન્યોઅન્યવચ્ચે કરે છે, પરંતુ તે પ્રી-તિની રીતિતરફ વિચારકરતાં મને જાણે છે કે, હે શ્રદ્ધા, મારા જત્તારની પ્રીતિ એવા સગપણ સંબંધવાલી નથી. મારા જત્તારની પ્રીતિમાં સ્વજાવનો મેલાપ હોવાથી, તે નિરૂ-પાધિક પ્રીતિ છે અને સિદ્ધાંતમાં પણ પ્રીતિની રીતિને ડપાધિરહિત વર્ણવેલી છે, તેથી હે શ્રદ્ધા ! જેવિજાવીહોય અને સ્વજાવિ રૂષજગપરમાત્માસાથે ડપાધિયુક્ત પ્રીતિકરવા વાંઠતો હોય તે રૂષજગિનની પ્રીતિરૂપ સ્વજાવની પ્રાપ્તિસંબંધી પરમધનને સ્થોવે છે અ-ર્થાત્ આત્મગુણનો નાશ કરે છે ॥ ૨ ॥

કોઈ કંત કારણ કાષ્ટ જઘણ કરેરે ॥ મલશું કંતને ધાય ॥

એ મેલો કહિયે નવિ સંજવેરે ॥ મેલો ઠામ ન ઠાય ॥ રૂષજગ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ વહી સોપાધિક પ્રીતિનું દૃષ્ટાંત આપી, નિરૂપાધિક પ્રીતિ દૃઢ કરે છે. હે શ્ર-દ્ધા ! કોઈ સ્ત્રી પતિના મરણ પછી પતિને મલવાવાસ્તે કાષ્ટજઘણ કેળવતી થાય છે. વહી કેટલાક મતવાદી, નિરંજન પરમાત્માને મલવાવાસ્તે પંચાગ્નિ તપે છે, જંપાપાત કરે છે, ધરતીમાં સમાધ કરે છે, ઇમ ધારીને કે, દોઢીને કંતને મલીધ; પરંતુ એવાં કષ્ટો કરવા-થી, નિરંજન પરમાત્માની સાથે મેલાપ થવો તે ત્રણે કાલમાં સંજવતો નથી. વહી અમુક ગતિમાં તું જાજે અને હું પણ અગ્નિમાં જસમથઈ તેજ સ્થાનકે આવીશ ઇમ મેલોઠામ-નઠાયકે નિશ્ચયે કદાપિ તેજ સ્થાન પ્રાપ્ત થતું જ નથી. વહી તેની જેમ પંચાગ્નિ પ્રમુખથી મરણ થાય તે પણ બાલમરણ છે તેથી તેવા મરણથી સિદ્ધસ્થાનક પ્રાપ્ત થાય નહિ. ॥ ૩ ॥

કોઈ પતિરંજન અતિઘણો તપ કરેરે ॥ પતિરંજન તનતાપ ॥

તે પતિરંજન મેં નવિચિત્ત ધર્યુંરે ॥ રંજન ધાતુ મેલાપ ॥ રૂષજગ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ વહી હે શ્રદ્ધા ! મારા પતિને મલવાવાસ્તે, કોઈ ક્રિયારુચિ જીવ મારા પતિને રંજનકેળાજી કરવાવાસ્તે અત્યંત તપ કરે છે, તેવી એકાંત તપસ્યાથી મારો પતિ રાજી થતો નથી, તેવી તપસ્યાથીતો માત્ર શરીર સૂકાય છે. તેથી માત્ર તપસ્યારૂપ બાહ્યકર-ણીય મારા પતિને રાજી કરવા એવું મેં મારાચિત્તમાં ઠરાવ્યું નહિ, કારણકે મારા પતિને

रंजन करवानी रीत धातुना मेलाप जेवीढे अर्थात् तेवी प्रकृतिवालो थइ तन्मय थाय
त्यारे ते राजी थाय ॥ ४ ॥

कोइ कहे लीलारे लखख अलखतणारे ॥ लख पूरे मनआशा॥

दोषरहितने लीला नवि घटेरे ॥ लीलादोषविलास ॥ ऋषज ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ वली कोइ जगत्कर्ता ईश्वरवादी एम कहेढे के अलखके परमेश्वरनी लीला
लखखके ज्ञाणीशकाय तेवी नथी. ते परमेश्वरे पोतानी शक्तिथी लीलानी परमकारणभूत
माया रची. तेनुंज नाम सर्वजगतनुं चटनविचटनरूप लीलानुं लखवुं, समजवुं. तेज पर-
मेश्वर जगतना जीवोनी लाखोगमे आशा पूरेढे. हे श्रद्धा! आवुं कथन न्याययुक्त न-
थी, कारणके रागादिदोष सहित होय ते अलख कहेवाय नही अने परमेश्वरने अलख
कही ते लीला करेढे एम कहेवुं ते वाजबी नथी, कारणके लीला ते मात्र दोषनो विलास
के पतरंग ढे, तेथी रागद्वेषविना लीलानो विलास न होय. ॥ ५ ॥

चित्तप्रसन्नरे पूजन फल कह्युरे ॥ पूजा अखंमति एह ॥

कपट रहित थइ आत्म अरपणारे ॥ आनंदधन पदरेह ॥ ऋषज ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ तेथी हे श्रद्धा ! तप, संयम, नियम, व्रतपालन ए तारी लीला ढे, वा, तप
संयमादिक विनापण तुं लाखोना मननी आशानो पूरणहार ढो एवां खुशामतनां व-
चनो ते परमेश्वरनुं पूजन नथी; परंतु चित्तनी प्रसन्नता के आढ्यादपणुं तेज पूज-
ननी सफलता ढे. अखंम तंडुल, धूप, दीप, नैवेद्य, केशर, बरास, पुष्प विगेरे सर्व
सामग्री संपूर्ण होय ठतां पि चित्तनी प्रसन्नता के शुभजावनो अचाव होय तो ते अ-
खंम पूजा नही. शुभ जाव तेज अखंड पूजा ढे. माटे हे सखि ! जे प्राणी आनंदधन
पद के मुक्तिपद पामवानी अजिलाषा राखतो होय ते मारा ऋषज चर्तारसाथे क-
पटरहित के वहिरात्मपणानो त्याग करी अंतरात्मवंत थइ स्थिर स्वभावे परमात्म
स्वरूपने पोताना आत्मामां चितवे. ए प्रमाणे जे प्राणी ऋषज परमात्माने आत्मानुं
अर्पण करे ते आनंद के ज्ञानानंदनुं पद जे मुक्तिपद तेनी रेह के रेखा अर्थात् मे-
लाप प्राप्त करे. ते सिद्ध थाय. ॥ ५ ॥ इति ऋषजजिनस्तवन.

॥ अथ श्रीअजितजिनस्तवन ॥

॥ राग आशावरी ॥ मारुं मन मोह्युरे श्रीविमलाचखेरे ॥ ए देशी ॥

पंथनो निहायुरे बीजा जिनतणारे ॥ अजित अजित गुणधाम ॥

जे तें जित्यारे तेणे हुं जीतियोरे ॥ पुरुष किर्युं मुजनाम ॥ पंथ ॥ १ ॥

अर्थ ॥ आनंदधन सुमतिने कहेढे. हे सुमति ! बीजा अजितनाथनो पंथ के मार्ग-

प्रवर्त्तना ते हुं यूथभ्रष्ट मृगनी जेम जोउंहुं, अर्थात् जे मार्गे प्रवर्त्तता अजितजिन निर्वाणपद पाम्या ते मार्गनी शोध करुंहुं. ते अजितनाथ, चव्यजीवो विना बीजा प्राणी मात्रथी प्राप्त नथइशके तेवा अनंतज्ञानदर्शनादि गुणोना धामढे. ते अजितनाथ जगवंतने आनंदधन कहेढे के, हे प्रभु ! राग, द्वेष, मोह प्रमुख जे शत्रुढेने तमे जीत्या, ते रागद्वेषादिके मने जीती लीधोढे, तेथी हे परमात्मा ! मारुं नाम पुरुष केम कहेवाय ? धर्मेविना धर्मी केम थई शके, ! जेम तमे पुरुषत्वधर्मे रागादिने जीत्या तेम हुं जीत्यो होत तो हुं पण पुरुष कहेवात ॥ १ ॥

चर्म नयण करी मारग जोवतारे ॥ जूट्यो सयल संसार ॥

जेणे नयणे करी मारग जोईएरे ॥ नयण ते दीव्य विचार ॥ पंथ ॥ १॥

अर्थ ॥ हे परमेश्वर ! चर्मनयण के० बाह्यदृष्टिकरी तमारो मार्ग, आत्मस्वरूप रूप, वीतराग परिणतिये परिणामेलो, परमात्मधर्मे धर्मित तेने, जोतां समस्त संसार झूखमां जमेढे अर्थात् बौध, नैयायिक, सांख्य, वैशेषिक, वेदांती प्रमुख एकांतवादी, मतममत्वी सर्व तमारा मार्गशी दूर जस्य करेढे. हे जगवंत ! जे नेत्रथी, शुद्ध स्याद्वाद परमामृतमय जैनदर्शन, आत्मस्वरूप साक्षात्कार करवाने असाधारण कारणरूप तमारो मार्ग देखी शकिये, तेतो दीव्य के० ज्ञानरूप चक्षुज विचारके० जाणवी अर्थात् अजितनाथ प्रभुनो मार्ग ज्ञान चक्षुशीज जोवाय ॥ २ ॥

पुरुष परंपर अनुजव जोवतारे ॥ अंधोअंधपुलाय ॥

वस्तु विचारेरे जो आगमें करीरे ॥ चरण धरण नही ठाय ॥ पंथ ॥ ३॥

अर्थ ॥ हे सुमति ! पुरुषोनी परंपरा के० श्रेणी— अहिं सुधर्मास्वामि, प्रजवस्वामि इत्यादि संबंधे कथन नथी, परंतु गडोना जेद करनारा, मतममत्वी, परजवनी बीकथी नही करनारा एवा गड स्थापी परंपरा स्थापनारा पुरुषोने अनुजव के० विचार करी जोतां अंधोअंध पुलाय ए दृष्टांत साक्षात् संजवेढे. जेमके सुयगगांग सूत्रना प्रथम श्रुतस्कंधना बीजा अध्ययनमां कहुं ठे के “अंधोअंध पढ़ं नित्ता पुरमझा न गहइ” आंधलो आंधलाने ग्रामांतरे पढ़ोचानी शके नही, तेम अहिं पण ज्ञान नेत्र अने पुरुष परंपरा जेथी मार्ग पामी शकाय ते बे कारणो विद्यमान नथी अने आगम जे सिद्धांत तेनाथी वस्तु के० तत्त्वविचारणा करीए ठीए तो जे रीते अजितनाथ प्रवर्त्त्या, ते मार्गमां संपूर्ण प्रवर्त्तुं तो दूर रखुं, परंतु चरण के० पग मुकवुं अर्थात् पग मात्र प्रवर्त्तुं ते पण कठिन ठे. ॥ ३ ॥

તર્કવિચારેરે વાદ પરંપરાં ॥ પાર ન પહોંચે કોય ॥ અજિ
મતે વસ્તુ વસ્તુગતે કહેરે ॥ તે વિરલાજગજોય ॥ પંથ૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ વહી હે સુમતિ ! તર્કથી માર્ગને વિચારું હું તો એક તર્કરૂપ કથન તેના ઉપર બીજું કથન, એમ કથન પરંપરા ઘટલે વાદપરંપરા ચાલી આવેલે. તે પ્રમાણે વિચારતાં મારો જન્મ વિતિ જાય તો પણ પાર પામી શકું નહીં. હું તો શું પરંતુ મહાતર્કવાદી બીજો કોણ પાર પામે નહીં; માટે હે સુમતિ ! અજિમતે કેળામવાયોગ્ય જે વસ્તુ કેળપદાર્થ તે જૈનમાર્ગીં સિદ્ધાંત, તેને વિષે ગત કેળેમ છે, તેમજ કહે, પરંતુ એક અક્ષર પણ હિનાધિક ન કહે, તેવા પ્રાણી જગતમાં વિરલાજ તું જોય કેળેલ્લીશ. શ્રી-યશોવિજય ઉપાધ્યાયજી કહેલે કે “શુરૂ જાણકની બલિહારી” ॥ ૪ ॥

વસ્તુવિચારેરે દીવ્ય નયન તણોરે ॥ વિરહ પડ્યો નિરધાર ॥

તરતમજોગેરે તરતમ વાસનારે ॥ વાસિત બોધ આધાર ॥ પંથ૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ માટે જેથી વસ્તુના યથાર્થ સ્વરૂપનો વિચાર કરીશકું એવા જ્ઞાનરૂપ નેત્રનું તો રાગાદિકથી નિરધાર કેળનિશ્ચયપૂર્વક વિરહ કેળઅંતર પડ્યું, અર્થાત્ મારું આત્મજ્ઞાનરૂપ નેત્ર ફૂટી ગયું. વહી બીજીરીતે વસ્તુ કેળતત્ત્વવિચારે વિચારીણ તો દીવ્યનયન કેળેલજ્ઞાનીના શુરૂમાર્ગ પામી શકીએ નહીં અને કેવલજ્ઞાનીનો નિશ્ચયથી વિરહ પડ્યો; માટે હે સુમતિ ! શુરૂ કથન કરનાર કેવલજ્ઞાની પ્રમુખ માર્ગ પામવાના કારણનો તો અજાવ થયો અર્થાત્ નિઃસંદેહ યોગ પ્રાપ્ત નહીં થવાથી માર્ગ પામીએ કેવીરીતે ? તેથી જ્ઞાનની તરતમતાનો યોગ પ્રાપ્ત થવાથી વાસના કેળશ્રદ્ધા પણ તરતમ થઈ પરંતુ સંદેહ રહિત ન થઈ; તો એવી શ્રદ્ધાએ વાસિત કેળસુગંધિત બોધ જ્ઞાનનો મારો આધાર છે. ॥ ૫ ॥

કાલલલ્લિધ લહી પંથ નિહાલશું ॥ એ આશ્યા અવિલંબ ॥

તે જન જીવેરે જિનજી જાણજોરે ॥ આનંદઘનમતઅંબ ॥ પંથ૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ પૂર્વોક્ત સર્વ વાત વિચારી સુમતિ સહિત આનંદઘન વિલસો થઈને વિનતિ કરેલે. હે પ્રજુ ! પરિપાક કાલ પામીને અર્થાત્ ચરમાવર્તન ધ્રુવસ્થિતિનો પરિપાક એવી કાલરૂપ લલ્લિધ પામીને પંથ કેળતમારો માર્ગ નિહાલશું કેળજોઈશું. આ કાલમાં તમારો માર્ગ હાથ આવવાનો કોઈ ઉપાય નથી તેથી હે પરમેશ્વર ! કાલલલ્લિધરૂપ આશા કેળમનની તેવી સ્થિરતા તેને અવિલંબ કેળગ્રહણ કરીને એ જન કેળઆ પંચમ કાલના પુરુષ જીવે કેળજીવતા રહેલે અર્થાત્ નિરાધાર ઠતાં કાલદેપ કરેલે. એવી પંચમ કાલવાસી જીવોની વ્યવસ્થા હે પ્રજુ ! તમે જાણજો કેળધ્યાનમાં લેજો. હે પ્રજુ ! તમે

કેવા હો ? આનંદકેળ્હાનાનંદ તેના ધન કેળ્સમૂહ અર્થાત્ કેવલ જ્ઞાન આપનાર જે શુરૂ સ્યાદ્વાદ મત તેના અંબ કેળ્આમ્રવૃક્ત હો. ॥ ૬ ॥ इति अजितजिनस्तवन ॥

॥ अथ श्री संजवजिनस्तवन ॥

॥ राग रामगिरि ॥ रातमी रमीने क्यांथी आवीयारे ॥ ए देशी ॥

સંજવદેવ તે દૂર સેવો સેવે ॥ લહી પ્રજુ સેવન જેદ ॥ સેવન

કારણ પેહેલી જૂમિકારે ॥ અજય અદ્રેષ અસ્વેદ ॥ સંજવ ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ હવે સુમતિવંત થવાથી નિજસ્વરૂપાનુયાયી પુષ્કલંબન પરમ કારણરૂપ ત્રીજા સંજવ પરમેશ્વરનું સેવન તેજ પરમેશ્વર પાસે માગતાં, પોતે તેમજ સર્વને હપદેશ આપતાં વિનતિ કરતો કહેહે. હે જવ્ય પ્રાણીયો ! સંજવનાથ પ્રજુને ધૂરકેળ્પ્રથમ સેવો; કારણકે આત્માનું અનંતકાલથી આવરણ પામેલું આત્મસ્વરૂપ, તેનો જાસ, પ્રથમ એ પરમાત્માની સેવા કર્યાવિના થાયજ નહીં તેમજ થશે પણ નહીં અર્થાત્ જે જે જવ્ય પ્રાણીયોએ પોતાના આત્મસ્વરૂપને જૂતકાલમાં ઊલ્લેખ્યું છે, વર્તમાનમાં ઊલ્લેખે છે અને જવિષ્યમાં ઊલ્લેખશે તે સર્વ પ્રથમથી પ્રજુના સ્વરૂપનું સેવન કરવાનું ફલ છે. અહીં અજકુલગત કેશરી સિંહનું દૃષ્ટાંત વિચારવું. વહી જેમ સુવર્ણ અને માટી લાણમાં અનાદિ મિશ્ર છે તેમ આત્મા સંસારમાં અનાદિથી કર્મ સાથે મિશ્ર છે. તે આત્મા પ્રથમ સંજવદેવથી પોતાનું ઇકત્વ જાણી, જરૂ સ્વજ્ઞાવથી પોતાનું સ્વરૂપ જિજ્ઞાસી, પોતે જરૂથી જિજ્ઞાસાય. તેથી અનાદિ કાલથી જૂલેલા આત્માને સ્વરૂપની પ્રાપ્તિનું અસાધારણ કારણ ધૂરથીજ સંજવતું નથી. માટે હે સુમતિ ! શુરૂ આત્મ પ્રવર્તિયે પરમેશ્વરને સ્વરૂપે સેવનનું રહસ્ય પામીને, પ્રજુસેવનના કારણની પ્રથમ જૂમિકા કેળ્ પાયો લક્ષ્માં લેવો; તેજ સેવનારૂપ કાર્યના કારક છે. તેના ત્રણ પ્રકાર છે. ૧ અજયપણું ૨ અદ્રેષપણું ૩ અસ્વેદપણું. મજબુત પાયાવિના જેમ બાંધકામ ટકી શકે નહીં તેમ આ ત્રણ ગુણવિના પ્રજુસેવનરૂપ મકાન સ્થિર થઈ શકે નહીં ॥ ૧ ॥

जयचंचलता होजे परणामनी ॥ द्वेष अरोचक जाव ॥ खेद

प्रवर्तिहो करतां याकीर्ये ॥ दोष अबोध लखाव ॥ संजव ॥ २ ॥

અર્થ ॥ પ્રથમ અજયનું લક્ષણ કહેહે. સંજવજિનનું ચિંતવન કરતાં તે ચિંતવનથી પરિણામ ચલાયમાન થઈ અન્ય ચિંતવનમાં મન પ્રવર્તે, ઇત્યાદિ પરિણામની ચંચલતા, અસ્થિરપણું તે જય, તે સર્વ પલટાવી એકાગ્ર સ્વરૂપનું ચિંતવન તે અજય. હવે અદ્રેષનું લક્ષણ કહેહે. સંજવદેવનું સેવન, સ્તવન, સ્વરૂપ ચિંતવન ચિત્તમાં રહે નહીં એવો જે અરોચક જાવ તે દ્રેષ અને તેજ સેવન પ્રમુખ ચિત્તમાં રુકાં લાગે તે અદ્રેષ. હવે

અંશેદનું લક્ષણ કહેહે. સંજવપ્રજુના સ્વરૂપ ચિંતવન પ્રમુખ પ્રવૃત્તિમાં પ્રવર્તતા થકાં અહ્ય કાલમાં મન થાકી જાય, કંટાળી જાય અને તેથી પ્રવૃત્તિમાં રહી શકે નહીં તે સેદ અને તેજ સેવનાદિ કાર્યમાંથી નિવૃત્તે નહીં તે અંશેદ. તેથી હે સુમતિ ! જેને સંજવદેવની સેવનામાં અજય, અદ્દેષ અને અંશેદ હે તેને સ્વરૂપાનુયાયી બોધનું જાણપણું હે અને જેઝને તેમાં જય, દ્દેષ અને સેદ હે તેઝને અબોધ કેઽસ્વરૂપનું અજાણપણું અને દોષનું લલાવ કેઽપ્રવર્તેવું હે. ॥ ૨ ॥

ચરમાવર્ત્તેહો ચરમ કરણ તથારે ॥ જવપરિણતિ પરિપાક ॥

દોષ ટલે વલી દૃષ્ટી સુલે જલીરે ॥ પ્રાપતિ પ્રવચન વાક ॥ સંજવ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ તે દોષ દૂર કરવાનાં જે કારણો શ્રીસંજવનાથ પરમાત્માય સિદ્ધાંતમાં કહ્યા હે, તેમાં પેહેલું કારણ તો જીવને સંસારમાં પરિવ્રમણ કરતાં અનંતી ડત્તસર્પિણિ અવસર્પિણિ થદ, તેમાં હેઢી ડત્તસર્પિણિ અવસર્પિણિ સંસાર ભ્રમણ કરવાની રહે તે ચરમાવર્ત્તન અને બીજું કારણ અપૂર્વ કરણાદિ ત્રણ કરણમધ્યેનું હેલું કરણ તે ચરમ કરણ તથા કેઽતેમજ ત્રીજું કારણ જવકેઽસંસારની ગતિ આગતિ તેનું જે પરિણમવું તેનો પરિપાક અર્થાત્ ગત્યાગતિનો અજાવ તે જવપરિણતિ પરિપાક નામનું કારણ હે. તેથી હે સુમતિ ! આ ત્રણે કારણ મલતાંજ જીવને જય, દ્દેષ અને સેદરૂપ દોષ દૂર થાય અને આત્મા અજયી, અદ્દેષી અને અંશેદી થતાંજ જલીકેઽસ્વરૂપાનુયાયી જ્ઞાનરૂપ દૃષ્ટિ કેઽચક્ષુ તેની સુલે કેઽઢવહે તે જ્ઞાન દૃષ્ટિ સુલવાથી પ્રવચન વાક કેઽસિદ્ધાંતના સત્તનયાશ્રિત વાક્યની શંકા રહિત પ્રાપ્તિ થાય ॥ ૩ ॥

પરિચય પાતિક ઘાતિક સાધુશુરે ॥ અકુશલ અપચય ચેત ॥

ગ્રંથ અધ્યાતમ શ્રવણ મનન કરીરે ॥ પરિશીલન નય હેતા ॥ સંજવ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ જ્યારે પ્રવચનામૃતની પ્રાપ્તિ થઈ ત્યારે મિથ્યાદર્શનીડંથી પ્રથમ પરિચય હતો તે દૂર થયો અને આશ્રવના રોધનાર, સંવરના શોધનાર, પ્રાણાતિપાતાદિકના દ્વણનાર, મોક્ષમાર્ગના સાધનાર સાધુઓનો પરિચયકેઽ આસેવનરૂપ સંબંધ થાય; અને તેથી આત્મસ્વરૂપ પામવાને વિગ્નકારક જે અશુદ્ધ શ્રદ્ધા તદ્દૂપ અકુશલપણાનો અપચય કેઽ નાશ કરનાર ચેત કેઽ ચિત્ત થાય અર્થાત્ આત્મસ્વરૂપાનુયાયી ચિત્ત થાય. તેવું ચિત્ત થવાથી સંમતિતર્ક, તત્વાર્થ, અધ્યાત્મ કલ્પદ્રૂમ, અધ્યાત્મસાર પ્રમુખ અધ્યાત્મિક ગ્રંથોનું શ્રવણ અને મનન થાય. નૈગમાદિ સાતે નયના જિન્ન જિન્ન હેતુય જિન્ન જિન્ન કથન હોય અને જિન્ન હેતુને અજાવે જિન્ન કથનનો અજાવ હોય, પરંતુ અર્હિતો શ્રીસંજવનાથ પ્રજુના સ્વરૂપથી પોતાના આત્મસ્વરૂપને પરિ કેઽ

समस्त प्रकारे शीलन के० स्वप्नावधी मेलवतुं ठे तेथी ते नयनो हेतुपार पडे ॥ ४ ॥

कारण जोगेंहो कारज निपजेरे ॥ एमां कोइन वाद ॥ पण

कारणविण कारज साधियेरे ॥ ते निजमतउनमाद ॥ संजव० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ परमात्माना स्वरूपसाथे पोताना आत्मस्वरूपने मेलवतुं तद्रूपकारणने संयोगे पोताना स्वरूपनी सिद्धिरूप कार्य थाय, तेमां कांइ विवाद नथी; परंतु श्रीसंजवदेवना स्वरूपनी सेवाना कारणविना आत्मस्वरूपनी सिद्धतारूप कार्यनी वांढा राखवी ते पोतानी मतिनी उन्मत्तता ठे, हठग्राहीपणुं ठे अथवा बहिरात्मपणारूप कुमतिनो उन्माद के०चित्त विभ्रमताठे ॥ ५ ॥

सुगंध सुगम करी सेवन आदरेरे ॥ सेवन अगम अनूप ॥

देजो कदाचित् सेवक याचनारे ॥ आनंदधन रसरूप ॥ संजव० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ संजवदेवनी सेवनारूप कारणने सझावे आत्मस्वरूपरूप कार्यनुं निःसंदेह सझावीपणुंजठे, पण ते सेवन घणुं दुष्कर ठे. मात्र सुगंध के०सेवनना असमंजस जडक लोक ते सेवनने सुगमजाणीने आदरेठे. परंतु अंतरात्माविना ते सेवननुं स्वरूप बीजा कोइने गम्य नथी. ए सेवन तो परमोत्कृष्ट निरुपमठे. आ जवे तो पामनुं दुर्लभठे; माटे संजवदेवने विनति करुंठुं के कदाचित् के०चरमावर्त्तनादि कारणोने मेलापे कोइजवे तमारो सेवक जे हुं पामर तेनी याचनाके० सेवनारूप प्रार्थनाने देजो के०सफल करजो. हे प्रभु तमे आनंदके० ज्ञानानंद तेना धन के०समूह एटले केवलज्ञान केवल दर्शनेकरी अव्यना अनंत गुणादिने जाणवाथी उपन्यो जे आनंद तद्रूप रस ठे रूप के०स्वरूप ते जेनुं एवाठो ॥ ६ ॥ इति श्री संजवजिनस्तवन.

॥ अथ श्री अजिनंदन जिनस्तवन ॥

॥ राग धनाश्री सिंधुड ॥ आजनीहेजोरे दीसे नाहलो ॥ ए देशी ॥

अजिनंदनजिन दरशण तरसियें ॥ दरशण दुर्लभ देव ॥ मत

मतजेदरे जो जइ पूढीयें ॥ सह्य आपे अहमेव ॥ अजि० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ अजिनंदन प्रभुनुं दर्शन एटले जैनदर्शन तरसियेंके०कोइ रीते मले एवी चाहना करीए ढीए, परंतु हे प्रभु! तमारं दर्शन अतिदुर्लभके० दुःखे पामीशकाय तेवुं ठे. भूतकालमां कोइ वखत पाम्या नथी अने आ जन्ममां पामवानी व्यवस्था आ प्रमाणे ठे. जेम कोइ अजाण पुरुष मार्गनी माहितीमाटे बीजानेपुठे, तेरीते जुदाजुदा मतवालाठे तेमने पुढीए के शुरु आत्मस्वरूपनुं ज्ञासन करावे तेवुं स्वरूपानुयायी दर्शन कथुं? त्यारे तेते मतना धारक सर्वे अहमेव के०निश्चयपूर्वक अमे प्रवृत्ति करीए ढीए तेज शु-

રૂદર્શન છે. પરંતુ અમારા દર્શનથી સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ થતી નથી એમ કોઈ કહે નહીં. ॥૨॥

સામાન્યે કરી દરશણ દોઢેલું ॥ નિરણય સકલવિશેષ ॥ મદમેં
ઘેરોરે અંધોકેમકરે ॥ રવિશશિરૂપ વિલેષ ॥ અગ્નિ ૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ માટે હે પરમેશ્વર ! સામાન્યપ્રકારે મતમતાંતરના ખેદે અર્થાત્ એકાંતવાદી-
ઝંને પૂઠતાં તમારું જૈનદર્શન પામવું ડુર્લભ છે. વલ્લી નિરણયકે પરમતાત્વિકપણે સ્વરૂપા-
નુયાયી, અનંતાકેવલજ્ઞાની એ કથન કરેલું, તદાકારજૂતે સમસ્ત ન્યાનુયાયી, એમ
વિશેષપણે તમારું દર્શન પ્રત્યક્ષપણે કહેવું તેપણ કઠિન છે. વલ્લી તે મતમતાંતરીઝંને પૂ-
ઠતાં તમારું દર્શન નજ પામીએ, તે ઉપર દૃષ્ટાંત કહેઢે. જેમ કોઈ જન્માંધ પ્રાણી છે, તે-
ણે વલ્લી મચ્છપાન કર્યું, તે પ્રાણી જેમ સૂર્યચંડના સ્વરૂપને વિશેષપણે જાણી શકે નહીં
તેમ જે મિથ્યાદર્શને કરી અંધ છે, વલ્લી મતમતસ્વરૂપ મદિરાપાનથી ઘેરાયોઢે, તે સૂર્ય-
ચંડરૂપ જૈનદર્શનના સ્વરૂપને વિશેષપણે કેવી રીતે જાણી શકે અર્થાત્ નજ જાણી શકે ॥

હેતુ વિવાદેહો ચિત્તધરિ જોઈયે ॥ અતિ હરગમનયવાદ ॥ આગમ
વાદેહો ગુરુગમ કો નહીં ॥ એ સબલો વિષવાદ ॥ અગ્નિ ૦ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ વલ્લી હે પરમેશ્વર ! જે સાધવા યોગ્ય કાર્યની પ્રાપ્તિ કરાવે એવાહેતુ કેળકાર-
ણોનો વિવાદ કેળ વિસ્તારપણે કથન તેને મનમાં વિચારી જોઈએ ઢીએ અર્થાત્ જ્ઞાન
દૃષ્ટિએ વિચારીએ ઢીએતો તમારા દર્શનમાં નયોતું વાદ કેળકથન એવું છે કે જે વસ્તુને
એક નયે સ્થાપીયે તેનેજ બીજી નયે ઉત્થાપી શકાય છે, માટે તમારા દર્શનમાં નયવા-
દની ડુર્ગમતા છે. વલ્લી તમારા સિદ્ધાંતના વાદ કેળકથનથી તો સહેજે તમારું દર્શન
પામી શકીએ, પરંતુ તમારા સિદ્ધાંતોના કથનનું ગુરુગમ કોઈ નથી અર્થાત્ જે ગુરુઢ-
થી સિદ્ધાંતોની સમજ પકે એવા ગુરુ કોઈ નથી અથવા ગુરુને આધીન રહી સમજ્યા
હોયએવા પરંપરાગામી કોઈ ગુરુ આકાલમાં દેસાતા નથી, માટે મતમતાંતરોના ખેદથી,
હેતુ વિવાદોથી તેમજ નયવાદોથી અને આગમવાદથી તમારા દર્શનની પ્રાપ્તિ નથી
એજ સબલો કેળઅતિ બલવાન, મનમાં વિષવાદ કેળઢઢેગ છે ॥ ૩ ॥

ઘાતિ ઢુંગર આમ્ના અતિઘણા ॥ તુજ દરિશણ જગનાથ ॥

ધીઠાઈ કરી મારગ સંચરું ॥ સેંગુ કોઈ ન સાથ ॥ અગ્નિ ૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ માટે હે જગનાથ ! ત્રણ જગતના સ્વામી તમારું દર્શન પામવાને અંતરાયના
કરનાર પર્વત ઉપમારૂપ ઘાતકારક પૂર્વોક્ત જે કારણો છે તેનાથી પણ બીજાઘણાં હજુ
છે, માટે કેટલાં કહું,તોપણ ધીઠાઈ કરી કેળતમારા દર્શન પામવાને અંતરાય કરનારાં
એવાં કારણોને નહીં ગણતાં હઠાનુયોગે જૈનદર્શનના માર્ગમાં સંચરું કેળ પ્રવર્તન કરું

हुं, परंतु शुरु स्याद्वाद मार्गनो प्रवर्त्ताववावालो तेने सेंगू कहीए तेवो कोइ ज्ञाता पुरुष तमारो मार्ग देखावनार साथे नथी के जेना सहायथी मार्गे प्रवर्त्ती शकीए ॥ ४ ॥

दरशाण दरशाण रटतो जो फरूं ॥ तो रणरोऊ समान ॥ जेदने
पिपासाहो अमृत पाननी ॥ केम जांजे विषपान ॥ अजि० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हे अजिनंदन प्रभु! तमारा दर्शननी पूर्वोक्त कारणोथी अप्राप्ति जाणीने, मात्र दर्शनीउं परत्वे दर्शन दर्शन एम हे उपगारीउं! शुरु आत्मस्वरूपानुयायी, परमपदप्रापक एवुं दर्शन मने बतावो एम रटतो के० बोलतो थको जो के०कोइरीते फरूं के०परिभ्रमण करूं, अर्थात् जैनीउं सुधांत सर्व दर्शनना अध्यक्षोने पुढतो पुढतो जटक्या करूं तेथी कांइ तमारुं दर्शन प्राप्त थाय नहीं, उलटुं जैनदर्शननी शोध करतो देखीने सर्व दर्शनीउं एम कहेके आतो मनुष्याकारे जंगलनुं रोक ठे, अर्थात् मूर्ख शिरोमणि ठे. वली सर्व दर्शनीउंथी तमारा दर्शननी शोध करतां थकां कोइ महावंचकी नयनो पक्ष ग्रहण करी एवी बात संजलावे के तमारा दर्शननी प्राप्ति थवी तो दूर रही पण उलटा मनमां शंकांना गोटा उत्पन्न करावीदे तेथी श्रद्धा भ्रष्ट थइ अन्यमत प्रवर्त्तन करी तमारा दर्शननी निंदा करवा लागी जळ; माटे हुं जेने तमारा दर्शनरूप अमृतपाननी पिपासा के०तृषा ठे, तेने अमृतपान तो मले नहीं पण तेथी उलटुं भ्रष्ट श्रद्धाथी मिथ्यात्व प्रवर्त्तनरूप ऊर अन्यमतियोने पूढवाथी मारी श्रद्धामां दाखल थाय, तेथी ते विष के०ऊरनुं पान मारी अमृतपानरूप पिपासाने केम दूर करी शके? ॥ ५ ॥

तरस न आवेहो मरण जीवनतणो ॥ सीजे जो दरिशाण काज ॥

दरिशाण दुर्लज सुलज कृपाथकी ॥ आनंदघन महाराज ॥ अजि० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ माटे हे परमेश्वर! तमारुं जैनदर्शनरूप कार्य जो कोइ रीते सिद्ध थाय तो मरण जीवननो तरस के०प्राप्त न रहे अर्थात् ते प्राणी जन्मजरामरणादिकना दुःखथी रहित थइ मुक्ति पामे; परंतु तमारुं दर्शन पामहुं दुर्लज ठे. मात्र तमारी कृपाथी सुलज ठे तेथी हे आनंदघन के०ज्ञानानंदनो अत्यंत जराव तेना महाराज ते आनंदघन महाराज, तमारी कृपाथी जैनदर्शन पामीए ॥ ६ ॥ इति अजिनंदन जिनस्तवन.

॥ अथ श्री सुमति जिनस्तवन ॥

॥ रागवसंत तथा केदारो ॥

सुमति चरण कज आतम अरपणा ॥ दरपण जेम अविकार ॥ सुज्ञानी ॥
मतितरपण बहु सम्मत जाणिये ॥ परिसरपण सुविचार ॥ सुज्ञानी ॥ सुमति० ॥ १ ॥

અર્થ ॥ સુમતિનાથ જગવંતના ચરણકમલમાં મારા આત્માનું અરપણ કેળવવાનું સ્થાપન કરું. નિઝમપણે પરમાત્મ સ્વરૂપનું ચિંતવન તે આત્માર્પણ કહીયે. તે પરમેશ્વર ડાપાધિજનિત વિકારથી રહિત છે. જેમ આરીસામાં જેવું સ્વરૂપ હોય તેવુંજ જાણે પણ વિપરીત ન જાણે, તેવીરીતે પરમાત્મા પણ નિર્વિકારી યથાતથ્ય કાન્તિવંત, કેવલજ્ઞાન સ્વરૂપી હોવાથી તેમાં આત્માર્પણ કરવાથી યથાર્થ સ્વરૂપ જાણે. માટે હે સુમતિવંત પ્રાણી! બહુ કેળવણી મતને સમ્મત થઈ જાણતાં આત્માર્પણનું સ્વરૂપતો મતિતરપણ થઈ જાય કેળવુઠ્ઠિ તૃપ્ત થાય તેટલે સુધી જાણી લેવું પડી પરિકેળસમસ્તપણે અન્ય-મતિઝંમાં જે આત્માર્પણ તેથી સરપણ કેળવિવર્તવું તેજ સુવિચાર કેળવત્તમ વિચાર છે ॥૧॥

ત્રિવિધ સકલ તનુધરગત આત્મા ॥ બહિરાતમ ધુરિજેદ ॥ સુ ॥

બીજો અંતર આતમ તિસરો ॥ પરમાતમ અવિજેદ ॥ સુ ॥ સુમતિ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ ૧ પ્રમાણે આત્માર્પણ સંબંધી યોગ્યતા બતાવ્યા પછી આત્માના જ્ઞેદ કહેલે. સમસ્ત શરીરધારીઝંના શરીરને વિષે રહેલા આત્માના ત્રણ પ્રકાર છે ૧ બહિરાત્મા ૨ અંતરાત્મા ૩ પરમાત્મા. અહિં કોઈ પૂઠેકે સિદ્ધ અનંતા છે માટે તેના અનંતા જ્ઞેદ કેમ ન કહ્યા ? ઉત્તર-જે અનંતા સિદ્ધનું સ્વરૂપ એક છે તેથી પરમાત્મા સાથે અવિજેદ કેળવ અજેદ શબ્દ મુક્યો છે. અહીં પેહેલો, બીજો, ત્રીજો આત્મા ૧ પ્રમાણે તો જઘન્ય, મધ્યમ, ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પ્રકારના આત્મા થયા, પરંતુ સત્તાજિન્નથી કોઈ પૂઠે તો તેના અનંતા જ્ઞેદ થાય. ॥ ૨ ॥

આતમ બુદ્ધે કાયાદિકે ગ્રહો ॥ બહિરાતમ અઘરૂપ ॥ સુ ॥ કાયા

દિકનોહો સાંખીધર રહ્યો ॥ અંતરઆતમ રૂપ ॥ સુ ॥ સુમતિ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ હવે ત્રણે આત્માનું સ્વરૂપ કહેલે. મલીન બુદ્ધિયે કરી શરીરાદિકથી અહં-બુદ્ધિપૂર્વક ગ્રહો કેળવંધાયેલો અર્થાત્ શરીરને સુખે સુખી અને શરીરને દુઃખે દુઃખી, આદિશબ્દે માયા, મમતા, મિથ્યાત્વાદિકે ગ્રહો, તે પરિણતિયે પરિણમ્યો ઇત્યાદિ લક્ષિત જે આત્મા તેને બહિરાત્મા કહીયે. તે આત્મા પાપરૂપ વ્યાપારવંત છે; અને જે આત્મા કાર્યાદિ કેળવશરીર પ્રમુખઅંગોપાંગ, જૂમિ ધન કંચનાદિનોશાક્ષી, કાયાદિકનો નિર્મમત્વી આત્મસ્વરૂપનો જ્ઞાતા, આત્માને દશમેદ્વારે સ્થાપન કરનાર ઇત્યાદિ સકળે લક્ષિત તે અંતરાત્મા કહીયે ॥ ૩ ॥

જ્ઞાનાનંદેહો પૂરણ પાવનો ॥ વરજિત સકલ ઝપાધિ ॥ સુ ॥

અર્તિહિયગુણગણ મણિઆગરૂ ॥ એમપરમાતમસાધ ॥ સુ ॥ સુમતિ ॥ ૪ ॥

अर्थ ॥ स्वरूपज्ञानथी प्रगत्यो जे आनंद तेना द्वर्षथी संपूर्ण पवित्र, बली कर्मज-
नित समस्त उपाधियोथी रहित कारण के उपाधिनी अज्ञाव थया बिना ज्ञानादि
गुणयुक्त थवातुं नथी, बली अतिंद्रिय गुण के शब्दादि पांचे इंद्रियोजनित गुणोना
अज्ञावथी प्रगट थयो जे अतिंद्रिय गुणज्ञान दर्शनादि तेना अन्ता समूह तद्रूप म-
हा मणिर्जना आगर के उत्पत्तिस्थान. एवा परमात्म स्वरूपने हे सुमति ! तुं साध के
सिद्ध कर. तारा बिना ए परमात्मानुं स्वरूप सिद्ध नज थाय. ॥ ४ ॥

बहिरातम तज अंतर आतमा ॥ रूप थई थिर ज्ञाव ॥ सु० ॥ परमा

तमनुं हो आतम ज्ञावतुं ॥ आतम अरपण दाव ॥ सु० ॥ सुमति० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ अहीं कोइ शंका करे के आनंदधने प्रथम सुमति परमेश्वरने चरणे आतम
अरपणा एतुं कह्युं अने पढी आत्मानां त्रण लक्षण कहां तेनुं शुं कारण ? उत्तर जे
परमात्माना चरणमां आत्मार्पणरूप स्तवनानी प्रथम जरूर ठे, पढी आत्मानां लक्षण
बतावी कयो आत्मा परमात्मा स्वरूपमां आत्मार्पण करी शके ते बताववानी जरूर ठे.
माटे पूर्वोक्त बहिरात्मपणुं मूकीने अंतरात्मानुं जे स्वरूप तेमां स्थिर ज्ञावे थइ, एका-
ग्रताए परमात्मानुं स्वरूप आत्मानां चिंतवतुं, एज आत्मार्पणनो दाव के उपाय ठे. ॥ ५ ॥

आतम अरपण वस्तु विचारतां ॥ जरम टले मतिदोष ॥ सु० ॥ परम

पदारथ संपत्ति संपजे ॥ आनंदधनरस पोष ॥ सु० ॥ सुमति० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ माटे आतम अरपण वस्तु विचारतां के तत्त्व विचारणा करतां परस्वरूपने
पोतानुं स्वरूप मान्युं हतुं तद्रूप बुझिनुं दूषण मटीजाय. भ्रमता मटतांज केवलज्ञान
केवलदर्शनथी उपन्यो जे आनंदनो समूह तद्रूप अनिर्वचनीय रसनी पुष्टता ठे जेने
विषे एवो परम पदार्थ जे उत्कृष्ट मोक्षरूप संपत्ति के संपदा ते संपजे के प्राप्तथाय ॥
॥ ६ ॥ इति सुमति जिनस्तवन ॥

॥ अथ श्रीपद्मप्रज्जिन स्तवन ॥

॥ रागमारू तथा सिंधुठ ॥ चांदलीया संदेशो कहेजो मारा कंतने ॥ ए देशी ॥

पद्मप्रज्जिन तुज मुज आंतरूरे ॥ केम जांजे जगवंत ॥ करम

विपाके कारण जोईनेरे ॥ कोई कहे मतिमंत ॥ पद्म० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ अहो श्री पद्मप्रज्ज परमेश्वर सिद्धांत अनुसारे तमारी साथे मारे कांइ अं-
तर नथी. मारे अने तमारे अंतर शानुं होय ? परंतु अन्वय व्यतिरेक लक्षणे मारी
अने तमारी वच्चे बहु अंतर पड्युं ठे. माटे हे जगवंत के ज्ञानवंत ते अंतर केम दूर था-

ય, તે આપ કહો. હે પ્રહુ ! તમારા અને મારા અંતરનું કારણ, જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મનો વિપાક કેવળપરણમનું, તેના કારણ મિથ્યાત્વ, અવિરતી, કષાય, યોગ, તેના બંધને જો-
ઈને કોઈ મહાબુદ્ધિવંત જ્ઞાનીએ તમારાથી અંતર પશ્યું તે કહ્યું કે, જે ઠટે જે હોય તે
અન્વય અને જે અઠટે જે ન હોય તે વ્યતિરેક અર્થાત્ કર્મબંધના કારણને અજ્ઞાવે
અંતરનો પણ અજ્ઞાવ થાય ॥ ૧ ॥

પચઈ ઠિઈ અણુનાગ પ્રદેશથીરે ॥ મૂલ ઝત્તર બહુજેદ ॥ ઘાતિ

અઘાતિ હો બંધૂદય ઝદિરણારે ॥ સત્તાકરમ વિષ્ણેદ ॥ પદ્મ ૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ હવે અંતર પઢવાનાં કારણ વિસ્તારથી બુદ્ધિવંત પુરુષ કહે છે. ૧ પ્રકૃતિ વંધ ૨
સ્થિતિવંધ ૩ અનુજાગ તે રસવંધ ૪ પ્રદેશ તે દલનો સંચય, એમ ચાર પ્રકારે કર્મ
વંધ છે. કર્મની મૂલપ્રકૃતિ આઠ છે. ઊત્તર પ્રકૃતિ એકસો અઠાવન છે. મૂલમાં ચાર
આત્મગુણના ઘાત કરનારા કર્મ છે અને બીજાં ચાર આત્મગુણના અઘાતક છે. વહી
કર્મના વંધ, ડદય, ડદિરણા, સત્તા ઇત્યાદિ વિષ્ણેદ કેવળ જેદ છે. ઇત્યાદિ શ-
બ્દથી ધ્રુવવંધી અધ્રુવવંધી, ધ્રુવોદયી અધ્રુવોદયી, ધ્રુવસત્તા અધ્રુવસત્તા, તેમજ જવ
વિપાકિ, ક્ષેત્ર વિપાકિ, જીવવિપાકિ, પુજ્જલવિપાકિ તેમજ દેશઘાતિ, સર્વઘાતિ, પરા-
વર્તમાન, પુણ્યપ્રકૃતિ, પાપપ્રકૃતિ ઇત્યાદિ સર્વ કર્મના વિષ્ણેદ છે ॥ ૨ ॥

કનકોપલવત પચનિ પુરુસતણીરે ॥ જોમી અનાદિ સ્વજ્ઞાવ ॥

અન્ય સંજોગી જિહાં લગે આતમારે ॥ સંસારી કહેવાય ॥ પદ્મ ૦ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ ઘરીતે કર્મની પચનિ કેવળ પ્રકૃતિ તે પુરુસ કેવળ જીવની સાથે અનાદિ કા-
લથી મલેલી છે. સંયોગ સંબંધ છે. જેમ સુવર્ણ તથા માટીને ત્રાણમાં અનાદિ સંબંધ
સ્વજ્ઞાવિક છે, તેમ પુરુષ પ્રકૃતિનો અનાદિ સંબંધ સ્વજ્ઞાવિક જ છે. માટે જ્યાંસુધી
આત્મા પુજ્જલાદિક સાથે સંયોગી છે ત્યાંસુધી આ આત્મા સંસારી કહેવાય છે. ॥ ૩ ॥

કારણજોગે હો વંધે વંધેનેરે ॥ કારણ સુગતિ મૂકાય ॥ આશ્રવ

સંવર નામ અનુક્રમેરે ॥ હેયઝપાદેય સુણાય ॥ પદ્મ ૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ આત્મા મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કષાય અને યોગ, આ કારણોને લીધે કર્મનો
વંધ કરે છે અને સમ્યક્ત્વ, વિરતિ, અકષાય અને અયોગ, આ કારણોને લીધે કર્મથી
તુટે છે. એમ અનુક્રમે કર્મવંધનાં કારણોને મેલવવા તે આશ્રવ અને કર્મ આવતાં અ-
ટકે એવાં કારણો મેલવવાં તે સંવર. તેમાં આશ્રવ તે હેય કેવળ યોગ્ય છે અને
સંવર તે ઉપાદેય કેવળ આદરવા યોગ્ય છે. એ પ્રમાણે સિદ્ધાંતમાં સંજલાય છે. ॥ ૪ ॥

यूँजन करणो हो अंतर तुज पड्योरे ॥ गुण करणें करी जंग ॥ ग्रंथ
ऊकते करी पंक्तिजने कद्योरे ॥ अंतरजंग सुअंग ॥ पद्य ० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ तेथी पंडित पुरुषे आनंदधनने कळुं के सिद्धांतमां त्रण कारण कहां तेमां
जे कारणथी आत्मा कर्म साथे जोमाय तेने यूँजनकरण कहीए. ते यूँजन करणने
योगे हे आनंदधन ! तारे परमेश्वर साथे अंतर पकी गयुं ठे. तेथी ज्ञान करणे आ-
त्मस्वरूप जाणीने गुणपणे आचरणा अर्थात् कार्य कारण जावनो अजेंद उपचार ठे,
तेथी ज्ञानदर्शन ते आत्मा अने आत्मा ते ज्ञानदर्शन एवा अजिज्ञ जावे करी हे आ-
नंदधन ! पद्यप्रभु साथेना तारा अंतरतुं त्रुटतुं ठे. वली पंक्तिने आनंदधनने पुढ्युं के,
आ कथन तमारी पोतानी बुद्धि कहीओ ? पंक्तिओ उत्तर आप्यो के, हे आनंदधन ! जैन
सिद्धांतना न्यायथी अमे आ वचन कहीए ठीए, खेळाए कहेता नथी, माटे हे आनं-
दधन ! परमेश्वरथी तमारं अंतर जांगवानो रहस्य स्वरूपे एज उत्तम उपाय ठे. ॥५॥

तुळमुळ अंतर अंतर जाजसेरे ॥ वाजसे मंगलतूर ॥ जीव

सरोवर अतिशय वाधसेरे ॥ आनंदधन रसपूर ॥ पद्य ० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ तेथी हे पद्यप्रभु ! ज्यारे तुं गुण करणे प्रवर्त्तिश त्यारे तमारं अने मारं जे
ध्याता ध्येयरूप अंतर ठे ते दूर थशे, अर्थात् जेदनुं अजाविपणुं थशे, अने त्यारेज स्व-
रूप प्राप्तिना हर्षना उत्कर्षनुं महाघोष करनारं अनादि ध्वनिरूप मांगलिक वाजिंत्र
वागशे. ए रीते आत्मा परमात्म स्वरूप पामे थके आनंदधन के केवल ज्ञान केवल
दर्शनथी अनंताज्ञेय स्वरूपने अवलोकन करवार्थी परम आढ्हादरूप रस उपजशे
अने तेना संपूर्ण जरावथी अत्यंत शुष्क एवुं जीवरूप सरोवर अनंत ज्ञानरूप जलथी
वृद्धि पामशे ॥ ६ ॥ इति पद्यप्रजजिन स्तवन.

॥ अथ श्री सुपार्श्वजिन स्तवन ॥

॥ रागसारंग ॥ मढ्हार ॥ ललनानी देशी ॥

श्रीसुपास जिनवंदियें ॥ सुख संपत्तिने हेतु ॥ ललना ॥

शांत सुधारस जलनिधि ॥ जव सागरमां सेतू ॥ ललना ॥ श्रीसु ० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवे सुमतिवंत आनंदधन कुमतिवंत प्राणींने आत्म साधनना उपाय क-
थनपूर्वक श्रीसुपार्श्व परमेश्वरनी स्तवना करतो कहे. ठे. हे जव्यो ! श्रीसुपार्श्व प्रभुने
द्वादशावर्त्तवंदने वांदो. ते अव्याबाध सुख प्राप्तिरूप मोक्षनी संपत्तिना हेतुरूप ए
वंदन ठे. ललना शब्द वाक्य अलंकारे ठे. वली ते सुपार्श्वजिन केवा. ठे ? आत्म स्व-

રૂપના અનુજવથી રાગદ્રેષને અજાવે ઉત્પન્ન થયો જે શાંતરસ તદ્રૂપ અમૃત રસના સૈ-
મુદ્ર છે. વહી સંસાર સમુદ્રનો પાર ઉતરવાને સેતુ કેળાવે સમાન છે. ॥ ૧ ॥

સાત મહાજય ટાલતો ॥ સપ્તમ જિનવર દેવ ॥ લલના ॥

સાવધાન મનસા કરી ॥ ધારો જિનપદ સેવ ॥ લલના ॥ શ્રીસુ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ વહી સુપાર્શ્વનાથ કેવા છે ? વજ્ર સમાન ઇહલોક પરલોકાદિ સાત જય
અથવા કામ, ક્રોધ, લોજ, મદ, રાગ, દ્રેષ, મિથ્યાત્વ આ સાત જયના નાશ કરનાર
હે. એવા સુપાર્શ્વજિન કેળસામાન્ય કેવલીમાં વર પ્રધાન, સ્વસ્વરૂપ કાન્તિવંત પરમે-
શ્વરને અહો બહિરાત્માઈ તમે સાવધાન થઈ એકાગ્ર તદાકાર મનઃ પ્રવૃત્તિ કરી વ-
હિરાત્મપણું તજી અંતરાત્મવંત થઈ જિનેશ્વરના ચરણકમલની સેવા ત્રણેકાલ ત-
જત ધ્યાને કરો ॥ ૨ ॥

શિવશંકર જગદીશ્વર ॥ ચિદાનંદ જગવાન ॥ લલના ॥

જિન અરિહા તીર્થંકર ॥ જ્યોતિસરૂપ અસમાન ॥ લલના ॥ શ્રીસુ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ આનંદધનનું એવું કથન સાંજલીને, શિવ, શંકર, અલક્ષ, યોગી, નિરંજન,
વિરંચિ રૂષીકેશ ઇત્યાદી અન્ય સર્વના ઉપાસકો આનંદધનને પૂજવા લાગ્યા, હે આ-
નંદધન ! અમારા સર્વના દેવોના સેવનને ઉત્થાપી એક સુપાર્શ્વનાથનું સેવન સ્થાપન
કરો બો તેનું શું કારણ ? શું ઉપરના સર્વ અજિધાનની સત્તા તેનામાં છે ? આનંદ-
ધન કહે છે કે, હા. શિવ કેળકર્મ ઉપદ્રવ નિવારક, શંકર કેળસુખના કર્તા, જગદી-
શ્વર કેળજગતના પરમેશ્વર, ચિદાનંદ કેળજ્ઞાનાનંદી, જગવાન કેળમહા વૈરાગ્યવંત,
એશ્વર્યવંતજિન કેળ રાગ દ્રેષના જીતનાર, અરિહા કેળ ઇંદ્રાદિ સર્વની દ્રવ્ય તથા જાવ
પૂજાયોગ્ય તથા કર્મરૂપ શત્રુને હાથે નાશ કરનાર, તીર્થંકર કેળગણધર પ્રમુખ સાધુ, સાધ્વી,
શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘના સ્થાપન કરનાર એમ સર્વ સત્તા સુપાર્શ્વજગવંતમાં
હે. તેની તુલના કરી શકે એવું જ્યોતિસ્વરૂપ પણ અન્યમાં નથી ॥ ૩ ॥

અલક્ષ નિરંજન વહલૂ ॥ સકલજંતુ વિશરામ ॥ લલના ॥ અજય

દાન દાતા સદા ॥ પૂરણ આતમરામ ॥ લલના ॥ શ્રીસુ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ વહી તે પ્રજુ અલક્ષ કેળબહિરાત્માથી જાણી શકાય નહીં તેવા છે. વહી
નિરંજન કેળ કર્મરૂપ લેપરહિત છે, વહલૂ કેળ સર્વ પ્રાણીના હિત કરનાર છે. વહી
ત્રસ થાવર સર્વજીવ જવ અટવીમાં જમતાં થકાં કર્મજનિત પ્રવંચ તાપથી તપેલાને
અર્થાત્ જન્મ જરા મરણ આધિ વ્યાધિ અને ઉપાધિથી દુઃખી થયેલાઈને વિશરામ
કેળશાતાના ધામ છે, વહી મરણથી બચાવનાર તેથી નિરંતર અજયદાનના દાતા

હે, અર્થાત્ જન્મ મરણના ટાલણહાર છે. વલી જ્ઞાનાદિગુણે જરપૂર હોવાથી આત્મ-
રામ કેળ આત્મ સ્વરૂપમાં રમણ કરનાર પણ તેજ છે. ॥૪ ॥

વીતરાગ મદ કલ્પના ॥ રતિ અરતિ ત્રય સોગ ॥ લલના ॥ નિજા
તંદ્રા હરંદશા ॥ રહિત અબાધિત યોગ ॥ લલના ॥ શ્રીસુ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ વલી રાગ દ્રેષ રહિત છે તેથી વીતરાગ છે. વલીમદ કેળ અજિમાન, ક-
લ્પના કેળ સંકલ્પ વિકલ્પ, રતિ કેળરાગનો ઉત્કર્ષ, અરતિ કેળ દ્રેષનો ઉત્કર્ષ, ત્રય,
સોગકેળશોક કલ્પાંત, નિજા,તંદ્રા કેળઆલસ, પૂર્વોક્ત સર્વ દૂષણોથી રહિત છે. વલી
મનોયોગ, વચનયોગ અને કાયયોગનું વાધકપણું, તેનાથી પણ પ્રજુ અબાધિત છે. ॥૫॥

પરમ પુરુષ પરમાત્મા ॥ પરમેશ્વર પરધાન ॥ લલના ॥ પરમ

પદારથ પરમેષ્ટી ॥ પરમદેવ પરમાન ॥ લલના ॥ શ્રીસુ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ જગતને વિષે જેટલા પુરુષ છે તેમાં ઉત્કૃષ્ટ પુરુષત્વ ધર્મેયુક્ત પુરુષ એજ છે
તથા પરમ ઉત્કૃષ્ટ આત્મા પણ એજ છે. વલી પરમેશ્વર કેળ સર્વ મનુષ્ય શિરોમણિ,
ત્રણ જગતના નાયક છે, તેમજ ત્રણ જગતમાં સર્વોત્કૃષ્ટ વસ્તુ પણ તેજ છે, અથવા
પરમપદ કેળ મુક્તિપદ તેના રહસ્ય છે. તથા પરમદેવ કેળ પરમોત્કૃષ્ટ વાંઙિત પદાર્થ
પણ તેજ છે, અર્થાત્ જવ્ય આત્માઈને પરમ વાંઙનીક પણ એજ છે. વલી સર્વોત્કૃષ્ટ
દેવ પણ એજ છે. હે અન્ય દેવની સેવા કરનારા પ્રાણીઈ, સર્વ દેવોમાં પરમ દેવ-
પણે સેવવા યોગ્ય આ સુપાર્શ્વનાથ પ્રજુને પરમાન કેળ અવધારો. ॥ ૬ ॥

વિધિ વિરંચિ વિશ્વંજરૂ ॥ રૂષીકેશ જગનાથ ॥ લલના ॥ અઘ

હર અઘમોચન ધણી ॥ મુક્તિ પરમપદ સાથ ॥ લલના ॥ શ્રીસુ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ એ પ્રજુની સેવા કરનાર શુજબંધ કરે અને તેનું નહીં સેવન કરનાર અશુજ બંધ
કરે અને જે જીવો બંધ કરે તેનું જોગવે તે સ્વરૂપે વિધાતા પણ એજ છે. વલી સંસારી
જીવો અને પરમાત્મા સત્તાએ એકજ છે, પરંતુ શ્રેષ્ઠ સ્વરૂપનો કર્તા હોવાથી વિરંચિ
કેળ બ્રહ્મા પણ તેજ છે. વલી સંસારી જીવોને પરમ આધારરૂપ હોવાથી વિશ્વંજરૂ પણ
તેજ છે. વલી રૂષીઈ તેનું ધ્યાન કરતા હોવાથી રૂષીઈના સ્વામી પણ એજ છે. વલી
જગતના જીવોને શુદ્ધ સ્વરૂપના પોષણ કરનાર હોવાથી જગતના નાથ પણ તેજ છે.
વલી પાપના કરનારા તથા અનેક કાલના પાપી પ્રાણીઈને મુક્ત કરાવનારા પણ તેજ
છે, તેવીજરીતે જગતના સ્વામી પણ તેજ છે. વલી મુક્તિ જે પરમપદ તેના સાર્થવાદ
છે, અર્થાત્ આગેવાન દોરનાર છે. ॥ ૭ ॥

एम अनेक अजिज्ञा धरे ॥ अनुभव गम्य विचार ॥ ललना ॥

जे जाणे तेहने करे ॥ आनंदधन अवतार ॥ ललना ॥ श्रीसु० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ ए प्रमाणे अनेक के० घणी अजिज्ञा के० शक्तिने धारण करनारा ठे, अर्थात् अमर, अजर, अक्षर, अकल, अनादि स्वरूपि, विजयी, अतिंद्रिय प्रशात्मा, शंभु, स्वयंभु, सार्व, अज, अच्युत, अविरोध इत्यादि अनेक नामोना धारण करनारा ठे. तेथी हे ज्ञव्य प्राणी ! तेनी सेवा करो. ते प्रभुना सेवनमां सर्वनुं सेवन अंतर्भूत ठे. वली अनेक नामोना अर्थ विचारना रहस्यनुं चितवन अर्थात् दरेक नामना व्युत्पत्ति सहित अर्थनुं विवेचन अंतःकरणमां करवुं ते अनुभव गम्य कहेवाय. ए प्रमाणे नामोनो विचार, हेतु सहित चितवन करवानी जे रीत जाणे ते प्राणीने श्री सुपाश्वनाथ परमेश्वर आनंदधन अवतार करे के० परमानंदपणे अवतरण करे ॥ ७ ॥

॥ अथश्री चंद्रप्रज्जिन स्तवन ॥

॥ राग केदारो ॥ गोडी ॥ कुमरी रोवे आक्रंद करे, मने कोइ मुकावे ॥ ए देशी ॥

देखणदेरे सखी मुने देखणदे ॥ चंद्रप्रज्ज मुखचंद्र ॥ स० ॥ उप

शमरसनो कंद ॥ स० ॥ गतकलमिल छखंद ॥ स० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ शुद्ध चैतन्य धर्मयुक्त शुद्ध चेतना परमेश्वरना मुख प्रमुख अंगोपांगने विषे व्यापिरही ठे ते, परमेश्वरनुं मुखार्विंद देखवा देती नथी, तेने अनादि कालची कर्म उपाधि युक्त आनंदधननो आत्मा सुमतिवंत थइ परमेश्वरना मुखनुं दर्शन करवा श्छा करतो कहे ठे. हे सखी ! चंद्रप्रज्ज परमात्माना मुखरूप चंद्रने मने जोवादे, कारणके ते प्रभुना मुखनुं अवलोकन तुं तो निरंतर कर्या करे ठे अने में पूर्वे जे जे स्थानके ते मुखावलोकन कर्युं नथी तेनुं वर्णन हवे पढी करीश. माटे विनंति करुं तुं के, ते मुखरूप चंद्र जोवादे. ते मुखरूप चंद्र केवो ठे ? राग द्वेषना अज्ञावधी उपशमरस के० शांतरसनो कंद के० उगतो किसलय ठे. वली जेने चारे निकायना देवोना इंद्रो तथा मनुष्यना इंद्र जे चक्रवर्ती प्रमुख सेवता होवाधी ते सेवनाराठना कलमिल के०पाप तथा दुःखोनादंद के०समुदाय गत के०नाश पास्या ठे. माटे हे सखि ! मारा पण पाप अने दुःखसमुदाय दूर थाय. ॥ १ ॥

सुहमनिगोद न देखियो ॥ स० ॥ बादर अतिहि विशेष ॥ स० ॥

पुढवि आठ न लेखियो ॥ स० ॥ तजे वाठ न लेश ॥ स० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हे सुखी ! अव्यवहार राशी सूक्ष्म निगोदमां चंद्रप्रभुना मुखनुं दर्शन

थयुं नहीं; कारण के सूक्ष्म निगोदे रूपनो असंज्ञव, रूपना असंज्ञवथी चक्षुनो असं-
ज्ञव, तेथी देखवानो असंज्ञव, माटे हे सखि ! अर्हि मने जोवादे. वली बादर नि-
गोदमां तो अत्यंत विशेषपणे मुख दीतुं नथी, कारण के, जो के सूक्ष्म निगोदमां
प्रभुमुख दीतुं नथी तो पण सिरूक्षेत्रमां सूक्ष्म निगोद ठे अने सिरू परमात्मा-
र्जनी नजीक सूक्ष्म निगोदना जीवो ठे अने बादर जीवोनो नजीक वास नथी तेथी
बादरमां तो अति विशेषपणे प्रभुमुख दीतुं नथी. वली पृथ्वीकाय, अप्कायमां पण
चक्षु दर्शनने अज्ञावे न लख्यो के० जोवामां आव्युं नथी अने जाणवामां पण
आव्युं नथी. वली तेजकाय तथा वातकायमां पण लेशमात्र दीतुं नथी, कारणके
मनुष्यना जवमां प्रभुनुं दर्शन करी मरण पामीने जो आवे तो अपर्याप्त अवस्थाये
पूर्वजवनुं लेश पण पामे, पण मनुष्य ए बे निकायमां तो मरण पामी आवेज
नहीं तेथी ते बे कायमां पण दीतुं नथी. ॥ २ ॥

वनस्पति अतिघण दिहा ॥ स० ॥ दीठो नहीं देदार ॥ स० ॥

बिति चउरिंदी जललीहा ॥ स० ॥ गतिसन्नी पण धार ॥ स० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हे सखि ! मारो जीव वनस्पति कायमां पण घणो काल रह्यो, तेथी त्यां
पण चक्षु ईडिने अज्ञावे प्रभुना मुखनुं दर्शन थयुं नहीं. हे सखि ! हवे तुं एम क-
हीश के एतो तैं एकेंडीनांज स्थानको बताव्यां, तो कहुं तुं के बेंडी अने तेंडीने पण
चक्षु नथी अने चउरिंदीने जे चक्षु ठे ते पण जललिहा के० पाणीनी लीक जेम
निष्फल ठे, तेम ते चक्षु पण दर्शन कार्यसिरू करवा माटे निष्फल ठे. जेम पाणीमां
लीटी पानीये पण रहे नहीं तेम आंख ठतां दर्शन न थाय तेथी ते आंख प्राप्त थइ
पण निरर्थक ठे. वली संझीपणानी पण के० पांचे गतिमां पण प्रभुमुख दीतुं नथी
एम हे शुरू चेतना सखि ! तुं धार के० अवधारजे, मानजे. ॥ ३ ॥

सुरतिरि निरय निवासमां ॥ स० ॥ मनुज अनारज साथ ॥ स० ॥

अपज्जता प्रतिज्ञासमां ॥ स० ॥ चतुर न चढीउं हाथ ॥ स० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ वली विषयाशक्त थवाथी देवगतिमां अने विवेकना विकलपणार्थी
तिर्यग्गतिमां पण प्रभुमुख दीतुं नथी. वली नर्कगतिमां निवासथतां अत्यंत दुःखनी
वेदनार्थी संचारवुं पण थयुं नहीं तो देखवुं तो क्यांथीज थाय. वली धर्माधर्मेना
ज्ञानना अज्ञाववाला अनार्थ मनुष्यना साथ के० संगमां उत्पन्न थवाथी तेमज अप-
ज्जता के० अपर्याप्ता मनुष्यनी प्रतिज्ञा के० प्रतिबिंब ते पण धर्माधर्म विवेक विकल
होवार्थी ते स्थानकमां प्रभुमुख दीतुं नथी, इत्यादि पूर्वोक्त स्थल मात्रमां चतुर के० म-

हानिपुण एवो परमेश्वर मारे हाथ न आव्यो, अर्थात् दर्शननी प्राप्ति न थइ, परंतु हवे दर्शननी योगवाइ मली ठे तेथी हे सखि ! मने प्रभुमुख जोवा आप. ॥ ४ ॥

एम अनेक थल जाणिये ॥ स० ॥ दरिशाण विणु जिणदेव ॥ स० ॥

आगमथी मत जाणिये ॥ स० ॥ कीजे निरमलसेव ॥ स० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ पूर्वोक्त तेमज अन्य स्थलो जेवां के कामी, क्रोधी, लोभी, मोही, रागी इत्यादि चोरासीलक्ष जीवायोनि फरसतां अनेक स्थलो श्री जिनेश्वर जगवंतना मुखनुं दर्शन कर्याविना निरर्थक थया, तेथी हे सखि ! प्रभुना मुखनुं दर्शन करवा दे. वली सुमतिवंत आनंदधन शुद्धचेतनाने कहेवे के गया जवतो निरर्थक गया, परंतु आ मनुष्य जवमां पण शीरीते सेवा करूं ? त्यारे शुद्धचेतना उत्तर आपे ठे के, हे आनंदधन ! सिद्धांतना वचनथी पूजानुं मत केणस्वरूप जाणीए. सिद्धांतमां, हिआए सुद्धाए निस्सेसाए अर्थात् हितने माटे, सुखनेमाटे, निःश्रेयसने माटे परमात्मानी सेवा ठे एम जाणीने अजय, अद्वेष, अखेदपणे निर्मल जावांकितपूजा करवानी आझाठे.

निरमल साधु जगति लही ॥ स० ॥ योग अवंचक होय ॥ स० ॥

किरिया अवंचक तिमसही ॥ स० ॥ फल अवंचक जोय ॥ स० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ वली निर्मल केणशुद्ध, मुक्ति मार्गना साधनारा साधुजनी जक्ति केणजावांकित वात्सल्यपणुं प्राप्त थयुं. तेना सद्भावथी आत्माना ज्ञानादिक गुणो उगाय नही एवा मनवचन कायाना अवंचक योगनी प्रवृत्ति थइ; अने तेम थवाथी क्रियानुं सर्व प्रवर्तन अवंचक केणअठगाइरूप थाय अने तेम थाय त्यारे मनोयोग अवंचकपणे प्रवर्ते, तेथी सही केण निश्चयथी आत्मस्वरूप अवहेद फल पण अवंचक जोय केणहे सखि ! तुं देख ॥ ६ ॥

प्रेरक अवसर जिनवरू ॥ स० ॥ मोहनीय क्षय जाय ॥ स० ॥

कामित पूरण सुरतरू ॥ स० ॥ आनंदधन प्रभु पाय ॥ स० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जे समये अवंचक फल स्वरूपनी प्राप्ति थाय तेसमये प्रेरक केण प्रेरणाना कारक, पोताना स्वरूपथी अन्यना स्वरूपने उलखावनार एवा चंद्रप्रज परमेश्वर प्रावर्तक ठे अने आत्मा प्रवर्तक ठे, एम हे सखि ! स्वरूप तदाकारपणे आत्मा प्रवर्त्यो थको अर्चितनीय आत्मशक्तिथी मोहनीय कर्मनो क्षय करे. माटे केवल ज्ञान केवल दर्शननो जे परमानंद तेनो धन केणसमूह, तेज ठे स्वरूप जेनुं एवा जे चंद्रप्रज स्वामी तेना पाय केण चरण ते कामित केण निज स्वरूपाजिलाषी प्राणीजना मनोवांछित पूरवाने हे सखि ! साक्षात् सुरतरू केण कल्पवृक्ष ठे. ॥ ७ ॥ इति चंद्रप्रजस्तवन.

॥ અથશ્રી સુબુદ્ધિ જિન સ્તવન ॥

॥ રાગ કેદારો ॥ એમ ધન્નો ધણને પરચાવે ॥ ૧ દેશી ॥

સુબુદ્ધિ જિણેસર પાય નમિને ॥ શુચ્ચ કરણી એમ કીજેરે ॥

અતિઘણો ઝલટ અંગ ધરીને ॥ પ્રહ ઊઠી પૂજીજેરે ॥ સુબુ ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ હવે આનંદઘન સુબુદ્ધિ જિનના પૂજનના જેદપૂર્વક સ્તવનને કરતો થકો, જ્યો પ્રાણીર્જને યથાતથ્ય પૂજનનું ફલ ઉપદેશે છે. અહો જ્યો ! તમે સુબુદ્ધિ પરમેશ્વરના ચરણ કમલને નમિને હવે પઠિ વર્ણવીશ તેવી શુચ્ચ કરણી કરો અર્થાત્ સ્વરૂપ અનુયાયી કર્તવ્ય આચરો, વા, દેવગતિદાયક શુચ્ચ કરણી શરુ કરો, તે શુચ્ચ કરણી આ પ્રમાણે છે. જેમ સંસારી જીવને વિવાહ પ્રમુખ કારણો અતિ હર્ષના સ્થાનક છે, વા, અપુત્રીયાને પુત્રોત્પત્તિ જેમ હર્ષનું સ્થાનક છે, તેમ શુચ્ચગતિના ઇચ્છનારાને પ્રત્યુપજન હર્ષનું સ્થાનક છે. માટે અત્યંત ઉદ્ધાસ અંગમાં ધારણ કરીને, જન્મમાં તે દિવસને ધન્ય માનતાં અહો જ્યો ! તમે હર્ષોત્કર્ષ સહિત પ્રજાતમાં ઊઠીને અન્ય સર્વ સંસારી કામો કર્યા પહેલાં સુબુદ્ધિ પરમેશ્વરના ચરણ કમલને નમસ્કાર કરી, પૂજનરૂપ શુચ્ચ કરણી કરો ॥ ૧ ॥

જ્યોજાવશુચિજાવ ધરીને ॥ હરખે દેહરે જહ્ણરે ॥ દહ

તિગપણ અહિગમ સાચવતાં ॥ એકમના ધુરિ થહ્ણરે ॥ સુબુ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ જે જે વચ્ચે પૂજા કરવી તે તે વચ્ચે પ્રથમ નિર્મલ જલથી સ્નાન કરવું અને શુદ્ધવસ્ત્ર પરિધાન કરવા, તેટલીજ શુચિ કેળવવિવ્રતા કરવી, એમ કર્તાની માન્યતા નથી, પણ જ્યો અને જાવ બંનેની પવિત્રતા કહી છે, તે પ્રમાણે જ્યો જાવની પવિત્રતાથી સાક્ષાત્રણ ક્રોડ રોમરોજી વિકસ્વર થકાં, નિસ્સિહિ પ્રમુખ દશ ત્રિક તથા પાંચ અગ્નિગમન, જે રીતે પ્રવચન સારોદ્ધાર તથા ચૈત્યવંદનજાણ્ય પ્રમુખ ગ્રંથોમાં કહ્યા છે, તે સર્વ રીત સાચવતાં થકાં હર્ષજર હૈયે જિનમંદિર જહ્ણ. ત્યાં જહ્ણ પ્રથમ તો માત્ર પૂજા કરવાને વિવેજ મનની એકાગ્રતા કરવી અર્થાત્ અન્ય સર્વ કાર્યથી સર્વ પ્રકારે મનની નિવૃત્તિ કરવી. ધ્વીરીતિ તન્મયી થહ્ણપૂજારૂપ શુચ્ચકરણી કરી ॥ ૨ ॥

કુસુમ ન્દવણ વર વાસ સુગંધો ॥ ધૂપ દીપ મન સાલ્વીરે ॥ અંગ

પૂજા પણ જેદ સુણી એમ ॥ ગુરુ મુખ આગમ જાલ્વીરે ॥ સુબુ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ પૂજાના ચાર જેદ છે. ૧ અંગપૂજા ૨ અગ્રપૂજા ૩ જાવપૂજા ૪ પ્રતિપત્તિ

પૂજા. તેમાં પ્રથમ અંગપૂજાના પાંચ જેદ છે. ૧ કુસુમ તે મોગરો, ચંબેલી, ગુલાબ પ્રમુખ ૨ ન્દવણ તે ગંગાજલ પ્રમુખ ૩ વર કેળ પ્રધાન ચંદન, કસ્તુરિ, વરાસ પ્રમુખ ૪ ધૂપ તે અગર, સેઢ્ઢારસના દશાંગ ધૂપ ૫ ઘી તથા સૂતરની બત્તિચુક્ત દીપક. આ સર્વે મનની ઈકાગ્રતાએ સાર્થક છે અને તે વિના નિરર્થક છે. આ અંગપૂજા પણ કેળ પાંચ જેદે જેમ આગમમાં કહી છે તેમજ ગુરુમુખથી શ્રવણ કરી છે ॥ ૩ ॥

ઇહનું ફલ દોય જેદ સુણીજે ॥ અનંતર ને પરંપરે ॥ આણા

પાલણ ચિત્ત પ્રસન્ની ॥ સુગતિ સુગતિ સુરમંદિરે ॥ સુળ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ પૂર્વોક્ત અંગપૂજાનું ફલ કહે છે. તેનું કાર્ય સિદ્ધરૂપ ફલ બે પ્રકારનું છે. ૧ અનંતર ૨ પરંપર, તે જેમ સિદ્ધાંતમાંથી શ્રવણ કર્યું છે તેજ પ્રમાણે કહું છું. જે પૂજામાં તદાકાર વૃત્તિયે સ્વામિ સેવક સંબંધે પ્રવર્તે, તે પરમેશ્વરની આજ્ઞા લોપે નહીં. ચિત્ત પ્રસન્ની કેળ મનની હર્ષ પ્રવૃત્તિયે આજ્ઞાપાલનરૂપ ફલની પ્રાપ્તિ થાય તે પૂજાનું અનંતર કેળ આંતરા રહિત ફલ જાણવું. કારણ કે જેને પ્રજ્ઞ આજ્ઞાની પ્રાપ્તિ થઈ તેને જૈનદર્શનનું સર્વસ્વ હસ્તગત થયું. અને ઈરીતે આજ્ઞા સહિત પૂજન કરનારને પરંપર ફલ તો મુક્તિ તથા સુગતિ કેળ ઉત્તમ મનુષ્યગતિ અને સુરમંદિર કેળ દેવજીવન પ્રાપ્ત થાય. તેમાં પણ જાવાધિકપણે મુક્તિજ કહી છે. પરંતુ જવસ્થિતિની પરિપક્વતાના કારણને અજાણે તથાવિધ જાવની નિર્મલતા ન હોય તોપણ મનુષ્ય તથા દેવની ઉત્તમ ગતિ પામે ॥ ૪ ॥

ફૂલ અક્ત વર ધૂપ પદ્ધતિ ॥ ગંધ નૈવેદ્ય ફલ જલ જરીરે ॥ અંગ

અગ્રપૂજા મલ્હિ અમ્ભવિધ ॥ જાવે જવિક શુજગતિ વરીરે ॥ સુળ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ હવે અગ્રપૂજા નામનો બીજો જેદ વર્ણવે છે. પૂર્વે પાંચ જેદ અંગપૂજાના કહ્યા તે સાથે ત્રણ જેદ અગ્રપૂજાના કહે છે. ૧ અક્ત તે શુદ્ધ તંદુલ ૨ નૈવેદ્ય તે સાકર પ્રમુખ ૩ ફલ તે સોપારી પ્રમુખ એમ પૂર્વોક્ત ૧ ન્દવણ ૨ ચંદન ૩ પુષ્પ ૪ ધૂપ ૫ દીપ, સાથે અગ્રપૂજાના ત્રણ જેદ મેલવતાં આઠ જેદ થાય છે. તે અંગ તથા અગ્રપૂજા જે જીવ્યજીવ જાવસહિત કરે તે પ્રાણી શુજગતિ કેળ પંચમ ગતિ જે મુક્તિ તેને પ્રાપ્ત કરે ॥ ૫ ॥

સત્તર જેદ એકવિંશ પ્રકારે ॥ અઠોત્તર શત જેદેરે ॥ જાવપૂજા

વહુવિધિ નિરધારી ॥ દોહગ હરગતિ ઢેદેરે ॥ સુળ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ હવે અંગ તથા અગ્ર પૂજાના મલ્હી સત્તર જેદ બતાવે છે. ૧ ન્દવણ ૨ વિલેપન ૩ વલ્લયુગ ૪ વાસકેપ ૫ પુષ્પ ૬ પુષ્પમાલા ૭ પંચવર્ણ પુષ્પ ૮ ચૂર્ણ ૯ ધ્વજા ૧૦

आचरण ११ पुष्पघर १२ पुष्प पगर १३ अष्टमंगल १४ धूप १५ गीत १६ नृत्य १७ वाजीत्र ए रीते सत्तर जेदथी, एकवीश प्रकारथी, एकसो आठ जेदथी अने एक हजार आठ जेदथी पण पूजा थाय. ए सर्व पूजाना जेद जाव सहित आचरतां सुगति प्राप्त थाय. हवे त्रीजो पूजानो जेद ते जावपूजा ठे. जाव शब्दे परमात्माना स्वरूपने ज्ञानादिक बहुविधि के० घणां प्रकारे निरधारी के० ते ते लक्षणे अवधारीने चिंतवतुं अर्थात् मनन करतुं. ते त्रीजी पूजातुं फल, दुर्जाय जे स्वरूपनी अप्राप्तिरूप कर्म संबंधनी चारे दुर्गति तेनो तथा तेना दुःखनो नाश थाय अने पंचम गतिनी प्राप्ति थाय ते रूप ठे ॥ ६ ॥

तुरिय जेद पडिवत्ती पूजा ॥ उपशम खीण सयोगीरे ॥

चउहा पूजा एम उत्तर ऊयणे ॥ जाषी केवल जोगीरे ॥ सु० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवे पूजानो तुरीय के० चोथो जेद जे पडिवत्ती के० प्रतिपत्ति पूजा तेनुं स्वरूप कहे ठे. प्रतिपत्ति के० अंगीकार करतुं अर्थात् पोताना स्वरूपने अविच्छिन्नपणे आदरतुं ते प्रतिपत्ति पूजा ठे. ते, अग्यारमा उपशम, बारमा क्षिणमोही अने तेरमा सयोगीकेवली गुणठाणे प्राप्त थाय. ए रीते चार प्रकारनी पूजा, ऊत्तराध्ययन सूत्रना सम्यक्त पराक्रम नामना अध्ययनमां केवल ज्ञानना जोगी के० धारण करनारा पुरुषोए उपदेशोली ठे. तेथी अहो जव्यो ! मत ममत्वमां ग्रस्त थइ, परजवनी बीकने अवगणी, ऊत्तसूत्रना जाषण करनारा, परमेश्वरनी पुष्प, धूप प्रमुख पूजामां आरंज वतावे ठे, ते प्रमाणे केवलज्ञानी जो तेवी पूजामां आरंज थाय ठे एम जाणता होत तो सिद्धांतमां तेवी पूजातुं वर्णन नहीं करतां निषेध करत; परंतु तेमणे तो लाज जाणी करवाने ऊपदेश करेलो ठे. ॥ ७ ॥

एम पूजा बहु जेद सुणीने ॥ सुखदायक शुजकरणीरे ॥

जाविक जीव करशे ते लेशे ॥ आनंदघन पद धरणीरे ॥ सु० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ माटे हे जव्यो ! ए रीते द्रव्य जाव पूजाना घणां जेद ते सुख के० मुक्ति-सुख आपनारूप शुज करणी अर्थात् आत्माने स्वस्वरूप प्राप्त करावनार कर्तव्य श्रवण करीने जे जाविक जीव, द्रव्यपूजा तथा जावपूजा करशे ते प्राणी आनंद के० अनिर्वाच्य अतिशय प्रमोदना जरावरूप पद के० मुक्तिपदनी धरणी के० जूमिने प्राप्त करशे ॥ ८ ॥ इति सुबुद्धि जिन स्तवन ॥

॥ અથ શ્રી શીતલજિન સ્તવન ॥

॥ રાગ ધનાશ્રી ॥ મંગલિકમાલા ગુણહ વિશાલા ॥ ૫ દેશી ॥

શીતલ જિનપતિ લલિત ત્રિજંગી ॥ વિવિધ જંગી મન મોહેરે ॥

કરુણા કોમલતા તીક્ષ્ણતા ॥ ઝડાસીનતા સોહેરે ॥ શીઠ ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ હે શીતલજિન ! સામાન્ય કેવલીનાસ્વામિ તમારા સ્વરૂપમાં રમણ થયેલી, પ્રત્યક્ વિરોધાત્માસી પરંતુ તમારે વિષે અવિરોધપણે પ્રવર્તેલી, માટે તે મનોહર છે, એવી ત્રિજંગી કેળવણી છે પ્રકાર જેના એવી એક ત્રિજંગીને વિષે, વલી મૂલ જંગીના નામોના અર્થ વિજેદે જંગાંતરની રચના વિવિધ કેળવણીના પ્રકારની છે, તે જીવ્ય જીવોને મનોહર કેળવણી ચમત્કારરૂપ છે, પરંતુ મનમાં જ્યાનકપણે ધુર્ધર્ષ નથી. તે ત્રિજંગીની જંગ રચનાનું સ્વરૂપ કહે છે. ૧ કરુણા તે મનની કોમલતા, દયાના પરિણામ. તે શિતલજિનના સ્વજાવરૂપ અહિંસક જાવેજ પરિણમ્યા છે. અહિં કરુણાનો કોમલતા અર્થ પદ્ય રચનામાંજ કર્યો છે, તે દોષ નથી, કારણ કે જાણ્ય નિર્ધુક્તિમાં, પોતાના પદનો અર્થ પોતેજ યોજનામાં કરે તેમાં દોષ નથી એમ કહેલું છે. વલી તીક્ષ્ણતા કેળવણી તીક્ષ્ણવૃત્તિ, કૂરતા, ધુર્ધર્ષપણું, આ બીજો જંગ છે અને ઝડાસીનવૃત્તિ તે ત્રીજો જંગ છે. જીવ્ય જીવ, કાલ પરિપાક કારણ મલતાં સેહેજે સિદ્ધ થાય, માટે દયા ચિંતવવાથી શું? વલી કર્મ પણ સેહેજે સ્વપી જાય, માટે કોમલતા તથા તીક્ષ્ણતામાં મધ્યસ્થ જાવે પ્રવૃત્તિ કરવી તે ઝડાસીનતા, એવી શીતલજિનની મનોહર ત્રિજંગી છે ॥ ૧ ॥

સર્વે જંતુ હિતકરણી કરુણા ॥ કર્મ વિદારણ તીક્ષ્ણરે ॥

હાનાદાન રહિત પરિણામિ ॥ ઝડાસીનતા વિદ્યારે ॥ શીઠ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ હવે તેજ ત્રિજંગીનો સંજવ બતાવે છે. સમસ્ત સૂક્ષ્મ, બાદર, ત્રસ, ધાવર સંસારી જીવમાત્રને હિતકારી ચિંતવણા તે કરુણા નામનો પ્રથમ જંગ. જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મનું વિદારણ, નાશ કરણું તે તીક્ષ્ણતા. અહિં નિર્દયીપણું છે અર્થાત્ બાપડા, રાંક જ હોને કોણ હણે એવી રીતે કર્મોનો નાશ કરવામાં દયા આવતી નથી તે તીક્ષ્ણતા નામનો બીજો જંગ. હવે ત્રીજો જંગ ઝડાસીનતા, જે જીવ્ય વિલક્ષણી હોવાથી જેનો અસંજવજ હોય તેનો સંજવ કહે છે. હાન કેળવણી ઠોડવાયોગ્ય અને આદાન કેળવણી પ્રહણ કરવાયોગ્ય, તેથી રહિત પરિણામિ અર્થાત્ ઠોડવાયોગ્ય વસ્તુને ઠોડવાની ઇચ્છા નથી અને પ્રહણ કરવાયોગ્ય વસ્તુને પ્રહવાની ઇચ્છા નથી, એ રીતે ઇચ્છાનો નિરોધ કર્યો છે. તે પણ જાણીને અર્થાત્ કૃત્રિમપણે નહીં પરંતુ સ્વજાવેજ નિરોધ કરેલો છે. દૃષ્ટ અનિષ્ટ વસ્તુ ઉપરથી સ્વજાવિકરીતે હાનાદાનપણું થયેલું છે. તે ઝડાસીનતા વૃત્તિને હે

विक्षण के० विचक्षण धारो. अहिं “च” अक्षर पादपूर्ति माटे तजी दीधो ठे. हवे उदासीनतानुं लक्षण कहे ठे. अनादि निजस्वरूपनुं जे ग्रहण ते आदान अने परपरिणतिनो त्याग ते ज्ञान. ए वंनेथी रहित परिणामीपणुं ठे, केमके मारा अनादि स्वरूपने हुं पाम्यो तेमां शो हर्ष, जेम ज्ञान दर्शन ते आत्मा अने आत्मा ते ज्ञान दर्शन. तेवीज रीते निश्चय नये त्रण कालमां आत्मां कर्मनो असंजवज ठे तेथी शोक पण शुं. ए रीते उदासीनतानो संजव कह्यो ॥ १ ॥

परदुःखवेदन इच्छा करुणा ॥ तीक्ष्ण परदुःख रीजेरे ॥

उदासीनता उजय विलक्षण ॥ एक ठामें केम सीजेरे ॥ शी० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवे ए त्रिजंगीने विषे अर्थ जेदथी त्रिजंगी बतावे ठे. संसारी जीवोने अनादि कालथी पुजलादि जरु संबंधथी थयुं जे दुःख, तेने ठेदवानी इच्छा ते करुणा नामनो प्रथम जंग. जगवंत महावीर स्वामि, संगमाना उपसर्गथी पुजलोने दुःख पामता देखीने रीजे के० हर्ष पामे अर्थात् ज्ञानी पुरुष एम विचारे के अनादि कालथी ए कर्मो मने दुःख आपता हुता, आजे ए दुःख पामे ठे एवी विचारणा ते रीज कहेवाय, ए तीक्ष्णता नामनो बीजो जंग; अने उजय विलक्षण के० ए बंने लक्षणोथी जे जुदीज ठे ते उदासीनता नामनो बीजो जंग. ते आ प्रमाणे. जेमके पुजलसंगी जीवोने दुःखी जोड़ने विचारे के, तेउनी जवस्थिति परिपक थया विना मारी करुणाथी शुं थाय ? वली ए पुजलादिक जरु वस्तुने बीजाना करेला उपसर्ग प्रमुखथी दुःखी देखीने हुं राजी थयो, परंतु मारुं स्वरूप निश्चयथी एक आनंदोपेतज ठे. माटे जरु तेने रोकी शके नही, ते उदासीनता. एम त्रणे लक्षण कहा. ते एक परमेश्वररूप ठाम के० स्थानकमां शरीरीते सिद्धथाय ? केमके तेना लक्षण जिन जिन ठे, तेथी एक स्थानमां केम पामिये ? तेनो उत्तर आगली गाथां आपे ठे ॥ ३ ॥

अजयदान ते मलक्षय करुणा ॥ तीक्ष्णता गुणजावेरे ॥

प्रेरण विणु कृत उदासीनता ॥ एम विरोध मति नावेरे ॥ शी० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवे ते त्रिजंगीनुं शीतल परमेश्वरमां अविरोधिपणे अवतरण करी देखाठे ठे. कोइ जीवने जय न उपजाववो एवुं अजयदान सर्व जीवने परमेश्वर आपे ठे, ते करुणा; ते राग द्वेषरूप मलना क्षयथी थाय ठे. हवे सुमति पुठे ठे के, तीक्ष्णता अने करुणाने परस्पर विरोधि जाव ठे, माटे ज्यां करुणा त्यां तीक्ष्णता केम संजवे ? उत्तर के—परमात्मां स्वगुण स्वजाव एवोज ठे के, कर्मो ऊपर अति तीक्ष्णता तेमने उत्पन्न थाय. अहिं जीव उपर करुणा अने कर्म उपर तीक्ष्णता होवाथी मतिमां वि-

રોધ આવતો નથી. વહી મતિનો અર્થ સુમતિ કરીએ તોપણ વિરોધિપણું નથી. એ બીજો જંગ. હવે ત્રીજા જંગનું સ્વરૂપ કહે છે. પ્રેરણા કર્યા વિના હતાસીનતા છે. જ્યાં હુણો વિયોગ અને અનિહનો સંયોગ થાય ત્યાં હતાસીનતા થાય, પરંતુ તે ડુઃખની પ્રેરણાથી થઈ કહેવાય, પણ પરમેશ્વરને વિષે જે હતાસીનતા છે તે પ્રેરણાવિના છે, કેમકે આત્મધર્મથી વીતરાગ પરિણતિ પરિણમિ પરમાત્મવૃત્તિયે સ્વજાવ પ્રાપ્તિ થઈ, તેનો શો હર્ષ; તેથી પ્રેરણાવિના હતાસીનતા છે. માટે છે સુમતિ! શીતલ પરમેશ્વરમાં પૂર્વોક્ત રીતે ત્રિજંગીની પરસ્પર વિરોધતા આવતી નથી. ॥ ૪ ॥

શક્તિ વ્યક્તિ ત્રિચુવન પ્રચુતા ॥ નિગ્રંથતા સંયોગેરે ॥

યોગી જોગી વક્તા મૌની ॥ અનુપયોગી ઉપયોગેરે ॥ શી૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ હવે બે જાંગાના પ્રયોગથી ત્રીજો જાંગો થાય એવી પાંચ ત્રિજંગી કહે છે. ૧ શક્તિ ૨ વ્યક્તિ. તેમની સાથે “ન” જોડવાથી ૩ ન શક્તિ, ન વ્યક્તિ. વહી ૧ ત્રિચુવન પ્રચુતા ૨ નિગ્રંથતા. તેમની સાથે “ન” જોડવાથી ૩ ન ત્રિચુવન પ્રચુતા, ન નિગ્રંથતા. એમ જાંગા થાય છે. સ્વગુણપર્યાયને પ્રહવાનું સામર્થ્ય તે “શક્તિ.” તેજ શક્તિથી સ્વસ્વજાવનું પ્રત્યક્ષ કરવું તે “વ્યક્તિ.” વહી સ્વગુણ પ્રહણ કરતાં શક્તિ ફોરવવાનું શું કામ? તે તો આત્માના ગુણ હતા તે આત્મામાં પ્રગટ થયા, માટે “નશક્તિ” અને આત્મા પોતાના સ્વજાવમાં રમ્યો તેમાં પ્રત્યક્ષ શું કર્યું? તે “નવ્યક્તિ” એ પ્રથમ ત્રિજંગી. વહી ત્રણ જગતના પૂજ્ય તેથી “ત્રિચુવન પ્રચુતા” અને બાહ્ય અન્યંતર ગ્રંથીથી રહિત તેથી “નિગ્રંથતા.” સ્નેહાવે ત્રણ જગતના પૂજ્યપણાના અવાંઠક તેથી “ ન ત્રિચુવન પ્રચુતા ” પાસે ઊંઘો મુહપત્તિ રાખે નહીં, નિગ્રંથી થઈને ફરે નહીં, તેથી “ ન નિગ્રંથતા ” એ બીજી ત્રિજંગી. ૧ યોગી ૨ જોગી. સાથે “ન” જોડતાં ૩ નયોગી, ન જોગી. મનવચન કાયાના યોગના રૂંધનારા તેથી “યોગી.” નિજગુણના જોક્તા, તેથી “જોગી.” સિદ્ધસ્વરૂપને ચિંતવનારા તેથી “નયોગી” સ્વજાવે સિદ્ધગુણના અંતર્જાવી તેથી “નજોગી.” એ ત્રીજી ત્રિજંગી. ૧ વક્તા ૨ મૌની. સાથે “ન” જોડતાં ૩ નવક્તા, નમૌની. દ્વાદશાંગીના ઉપદેશ, તેથી “વક્તા”. આશ્રવ સંબંધી વચન ન કથન કરે, તેથી “મૌની”. અનંતા તીર્થકરે દ્વાદશાંગી પ્રરૂપી તેમનાથી કાંઈપણ હિનાધિક ન કહ્યું, તેથી “નવક્તા”. તીર્થપ્રવર્તનસમયે દ્વાદશાંગી વચનવર્ગણાણ જાણી, તેથી “ ન મૌની ”. એ ચોથી ત્રિજંગી. હવે અનુપયોગ ઉપયોગને સંયોગે પાંચમી ત્રિજંગી બતાવે છે. ૧ અનુપયોગી ૨ ઉપયોગી. સાથે “ન” જોડતાં ૩ નઅનુપયોગી, નઉપયોગી. ઉપનિગ પ્રયુજ્યા વિના અનંતા પદાર્થ કેવલજ્ઞાનથી પ્રત્યક્ષ છે, તેથી “અનુપયોગી”. કેવલ-

ज्ञानोपयोगी, केवलदर्शनोपयोगी, तेथी “उपयोगी”. सिद्धश्रवस्थामां केवलज्ञान के-
वलदर्शन ए वे उपयोगोनो संज्ञव, तेथी “नअनुपयोगी” परंतु उपयोग प्रयुंजवानुं
कारण कोइपण वखते पडतुं नथी, तेथी “नउपयोगी” ए पांचमी त्रिजंगी. ॥ ५ ॥

इत्यादिक बहु जंग त्रिजंगी ॥ चमत्कार चित्त देतीरे ॥ अच
रिजकारी चित्रविचित्रा ॥ आनंदघन पद लेतीरे ॥ शी०॥ ६ ॥

अर्थ ॥ इत्यादि अनेक द्विक संयोगी त्रिजंगीजना जंगी ठे. जेमके १ कामक्रमें
१ क्रोधक्रमें. साथे “न” जोकतां ३ नकामक्रमे, नक्रोधक्रमे. स्वस्वरूप ग्रहवानो काम
के० अजिलाष तेमां क्रमके० व्यापिरेहेवापणुं. मोहादिक शत्रु हणतां क्रोध व्यापि र-
ह्यो ठे. संव्वलननो लोच खपावी बारमे गुणठाणे चढ्या त्यारे “नकामी नक्रोधी”.
अहिं कामक्रोधादि सर्वना त्यागी ठे. ए त्रिजंगी थइ. तेमज १ सकामी १ निष्कामी
३ नसकामी ननिष्कामी. स्वरूप ग्रहवाने अजिलाषा, तेथी “सकामी”. परपरिणतिने
नही ग्रहवाथी, “निष्कामी”. कामकर्मने त्यागवाथी, “नसकामी” अने पोताना अ-
नंतगुणोमांथी एकपण गुण उठो न ग्रहण कर्यो, तेथी “ननिष्कामी”. इत्यादि अनेक
त्रिजंगीज ठे. असंज्ञवषणाने प्राप्त करती थकी चित्तने चमत्कार उपजावनारी ठे,
केमके चित्र के० नानाप्रकारना विचित्रा के० अनेक जंग तरंगनी त्रिजंगी ते असंज्ञव
संज्ञवरूप तेथी अचरिजकारीठे. जेमके करुणा, त्यांज तीक्ष्णता, त्यांज उदासीनता,
ए केम संज्ञवे माटे आश्चर्यकारी ठे. ए त्रिजंगीजनी फलप्राप्ति ते ज्ञानानंदना चराच
रूप जे मुक्तिपद तेने लेतीके० ग्रहण करनारी ठे. अर्थात् त्रिजंगीजना जंग तरंग,
केवलज्ञान केवलदर्शनात्मक ठे, अथवा एकेक जंग ते पण आनंदघनपदथी व्यापी र-
हेल ठे ॥ ६ ॥ इति शीतलजिन स्तवन.

॥ अथ श्रीश्रेयांसजिन स्तवन ॥

॥ रागगोडी ॥ अहो मतवाले साजना ॥ ए देशी ॥

श्रीश्रेयांसजिन अंतरजामी ॥ आतमरामी नामीरे ॥ अध्या

तम मत पूरणपामी ॥ सहज मुगतिगति गामीरे ॥ श्रीश्रे० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ श्रीश्रेयांस प्रजुने साक्षीचूत करीने कहेठे. हे सुमति ! केवलज्ञानादि ल-
क्ष्मीवाला श्रेयांस परमात्मा आपणा अंतर के० अंतःकरणना सर्वज्ञेदना जामी के०
जाणनार ठे. ते सर्वना अंतरजामी तेथीज तेतुं नाम आतमाराम ठे. वली जेणे स्व-
स्वरूप संबंधी संपूर्ण ज्ञान अखंडितपणे प्राप्त करेल ठे, तेथी अध्यात्ममतना पूरण
पामी ठे, वली निःप्रयासे मुक्तिगतिने प्राप्त करनारा ठे ॥ १ ॥

सयलसंसारी इंदियरामी ॥ मुनिगुण आतमरामीरे ॥

मुख्यपणे जे आतमरामी ॥ ते केवल निःकामीरे ॥ श्रीश्रे० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ सर्व संसारी जीवो, शब्द, रूप, रस, गंध अने स्पर्श रूप इंदियोना सुख-जागमां हीनपणे प्रवृत्ति रह्या ठे. अने सिद्धांत वचनानुसारे आत्मस्वरूपने साधनारा मुनिराजो ज्ञानादि आत्मगुणोमां रमी रह्या ठे. तेथी निश्चयनयने मते मुख्यपणे, गुणगुणीने अज्ञेदस्वरूपे, आत्मस्वरूपमां तद्रूपपणे प्रवृत्ति करनारा जे मुनिराज, तेमने तो निःकेवल एक आत्मस्वरूपनी कामना शिवाय अन्य अजिह्वाष मात्र नथी, तेथी तेढ निष्कामी ठे ॥ १ ॥

निजस्वरूप जे किरिया साधे ॥ तेह अध्यातम लहियेरे ॥ जे

किरिया करी चउगति साधे ॥ ते न अध्यातम कहियेरे ॥ श्रीश्रे० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हे सुमति ! जे प्राणी पोताना आत्मस्वरूपमां रमतां थकां प्रतिक्रमणादि पापनिवर्त्तनरूप क्रियामात्रने साधे ते प्राणी अध्यात्म के० आत्मांमां अंतवर्ती रह्युं एतुं स्वस्वरूप अविहेदकरूप आत्मस्वरूप पामे अर्थात् तेने अध्यात्म लहिये के० कहिये. परंतु जे प्राणी निजस्वरूपमां नही रमतां क्रियाकरी चारगति सिद्धकरे अर्थात् शुचकरणी करी देव तथा मनुष्यनी गति सिद्धकरे अने अशुच करणी करी नरक तिर्यचनी गति सिद्ध करे; दृष्टांत के साधुपणांमां देव अने मनुष्यनी गति सिद्ध करे अने साधुपणुं ठतां वंचक करणी करी अथवा प्राणातिपातादियुक्त करणी करी नरक तिर्यचगति सिद्ध करे, ते क्रियाने अध्यात्म स्वरूप अनुयायी क्रिया न कहीए ॥ ३ ॥

नाम अध्यातम ठवण अध्यातम ॥ जव्य अध्यातम ठंडोरे ॥

जावअध्यातम निजगुण साधे ॥ तो तेहशुं रढ मंमोरे ॥ श्रीश्रे० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ अध्यात्मक्रियाना चार प्रकार ठे. तेमां प्रथम, अध्यात्मशब्दनो मात्र अर्थ पण न जाणे अने जे पुढे तेने कहे के अमे अध्यात्मी ठईए ते नाम अध्यातम. बीजो अध्यात्म स्वरूपनो अक्षरविन्यास आदि स्वरूप ते स्थापना अध्यात्म. त्रीजुं, रेचक, पुरक, कुंचकादि प्राणायामना जेदे बाह्यवृत्तिष एतुं ध्यान बतावे के जे मने देखी लोको एम जाणे के तेणे अंतरवृत्तिष आत्मानुं स्वरूप प्रत्यक्ष कर्युं देखाय ठे, परंतु पोते तो कोरानेकोरा होय, ते जव्य अध्यात्म. आ त्रणे अध्यात्म ठांरवा योग्य ठे तेथी ते-उने तजीद्यो अने जे आत्मस्वरूपमां रमणतासहित क्रियामां प्रवर्त्तनरूप जाव ते जाव अध्यात्म. ते आत्माना ज्ञान दर्शनादि गुणोने सिद्धकरे, निर्मल करे. माटे अहो जव्यो ! जो तमारे निजगुणनी सिद्धता करवी होय तो जाव अध्यात्मनीज रटना करो-

શબ્દ અધ્યાતમ અરથ સુણીને ॥ નિરવિકલ્પ આદરજોરે ॥

શબ્દ અધ્યાતમ ઝજના જાણી ॥ હાન ગ્રહણમતિ ધરજોરે ॥ શ્રીશ્રેષ્ઠ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ હે જ્ઞ્યો ! આત્માને અંતર્વર્તી આત્મસ્વરૂપમાં તદાકારપણે રમણતા કરવી તે અધ્યાત્મશબ્દનો અર્થ છે. તે ગુરુમુખથી શ્રવણકરી, નિશ્ચયનયે આત્માનેવિષે સ્વરૂપનું નિરવિકલ્પપણું અર્થાત્ અગ્નેદિપણું છે તે આદરજો કેળવવાનો. વલ્લી અધ્યાત્મશબ્દના બીજા બે પ્રેદ છે. એકમાં સ્વરૂપ અધ્યાત્મીપણું છે અને બીજામાં સ્વરૂપ અધ્યાત્મીપણું નથી. માટે ઝજના સમજજો અર્થાત્ માત્ર નામપણ અર્થ રહિત એવો અધ્યાત્મશબ્દ, સ્વરૂપની સિદ્ધતાના અજાવને લીધે હાન કેળવવા યોગ્ય છે, તેથી તેમાં ઠાંડવાની બુદ્ધિ ધારજો, અને અર્થ અધ્યાત્મમાં સ્વરૂપની સિદ્ધતા હોવાથી તેને ગ્રહણ કરવાની બુદ્ધિ ધારજો ॥ ૫ ॥

અધ્યાતમ જે વસ્તુ વિચારી ॥ બીજા જાણ લવાસીરે ॥

વસ્તુગતે જે વસ્તુ પ્રકાસે ॥ આનંદધન મત વાસીરે ॥ શ્રીશ્રેષ્ઠ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ માટે વસ્તુ કેળવવા આત્મતત્ત્વને તદાકાર સ્વરૂપે વિચારનારા, લક્ષ્ય લક્ષણના અજિન્ન વિચારી, તેતો અધ્યાત્મને ગ્રહણ કરેછે; અને જેઠ અધ્યાત્મસ્વરૂપથી જિન્ન તથા શુન્ય હૃદય ઢતાં હૃદ ગ્રાહીપણે અધ્યાત્મમતના મમત્વી, માત્ર નિશ્ચયનયના વાદ કરનાર તેઠતો લવાસીકેળવવા લગાડ છે. જે મુનિરાજ વસ્તુ કેળવવા સિદ્ધાંતનેવિષે ગત કેળવવા પ્રાપ્ત થયેલ એવું વસ્તુ કેળવવા અધ્યાત્મ તત્ત્વપ્રકાસે કેળવવા પ્રગટ કરે અર્થાત્ સિદ્ધાંતમાં જેમ અધ્યાત્મ સ્વરૂપ કહ્યું છે તેમજ પ્રકાસે, તે આનંદધન કેળવવા અનંત કેવલજ્ઞાનીઠનો જે સસનયાશ્રિત મત કેળવવા જિનમત, તેનો વાસી હોય ॥ ૬ ॥

॥ અથ શ્રીવાસુપૂજ્યજિન સ્તવન ॥

॥ રાગ ગોહી તથા પરજ ॥ તુંગીયાગિરિ શિખર સોદે ॥ ૧ દેશી ॥

વાસુપૂજ્યજિન ત્રિજીવનસ્વામી ॥ ઘનનામી પરનામીરે ॥

નિરાકાર સાકાર સચેતન ॥ કરમ કરમ ફલકામીરે ॥ વાસુ ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ અહો જ્ઞ્યો ! વાસુપૂજ્ય પ્રજીવન ત્રણજીવનના પૂજ્ય હોવાથી સ્વામિ છે. વલ્લી જે ઘનનામી કેળવવા ઘણાં નામવાલાં છે અને જે પરમાત્માના નામો તે તે પરિણામેજ પરિણમિ રહ્યા છે. હવે સંસારી જીવોના બે પ્રેદ છે ૧ બહિરાત્મા ૨ અંતરાત્મા. તેમાં અંતરાત્માની અહિં વિવદ્ધા કરતાં, નિરાકાર તે સામાન્ય ઉપયોગ અને સાકાર તે વિશેષ ઉપયોગ, એવાં ઉપયોગ લક્ષણસહિત ચેતન છે. તે કરમ કરમફલકામી કેળવવા સામાન્ય

વિશેષ શુચાશુચ ઉપયોગે પ્રવર્તતો ચેતન જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મોનો કામી કેળ અજિ-
લાથી તેમાં શુચ ઉપયોગે પ્રવર્તતો ચેતન શુચપુણ્ય પ્રકૃતિનો કામી કેળ અજિલાથી
અને અશુચ ઉપયોગે પ્રવર્તતો ચેતન અશુચ પાપ પ્રકૃતિનો કામી છે ॥ ૧ ॥

નિરાકાર અજેદ સંગ્રાહક ॥ જેદગ્રાહક સાકારોરે ॥

દર્શનજ્ઞાન હજેદ ચેતના ॥ વસ્તુગ્રહણ વ્યાપારોરે ॥ વાસુ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ હવે નિરાકારનું લક્ષણ કહે છે. જેદરહિત જે સંગ્રહ કરનાર તે નિરાકાર,
દર્શનોપયોગ અને જે ચિત્ત ચિત્ત સ્વરૂપનો ગ્રાહક તે સાકાર, જ્ઞાનોપયોગ. એવી રીતે
નિરાકાર અને સાકાર બે ઉપયોગના જેદથી ચેતનાના પણ બે જેદ થયા. એવી રીતે
સામાન્ય વિશેષ બે ઉપયોગે જડથી આત્મતત્ત્વને ચિત્ત કેળ જુડું કરી લેવું તે છે વ્યા-
પાર કેળ પ્રવર્તન તે જેનું એવો ચેતનાબંત લક્ષણયુક્ત અંતરાત્મા છે. ॥ ૨ ॥

કર્તા પરિણામી પરિણામો ॥ કર્મ જે જીવે કરીએ ॥

એક અનેક રૂપ નયવાદે ॥ નિયતે નર અનુસરીએ ॥ વાસુ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ કર્મનું કર્તાપણું તે પરિણામિ કેળ વ્યાપીને પરિણામો કેળ પરિણમવું તે
છે; અર્થાત્ કર્મનું કર્તાપણું તે પરિણામે વ્યાપિ રહ્યું છે પણ જીવમાં નથી. કોઈ પુઢેકે
જીવમાં કર્તાપણું કેમ નથી, તેને ઉત્તર કે, જે પરિણામે પ્રવર્તે તે કર્મને જીવ કરે.
જેમકે મિથ્યાત્વપરિણામે પરિણમતો જીવ, મિથ્યાત્વ કર્મપ્રકૃતિને કરે પણ અવિર-
તિને ન કરે. તેથી કર્તાપણું પરિણામમાં છે, પણ જીવમાં નથી. જે કરીએ તે કર્મ તેથી
કરવામાત્ર કર્મ તો એકજ છે, પરંતુ નયવાદે કેળ નય વચન માર્ગે તેનાં અનેક રૂપ
છે. અર્થાત્ વસ્તુ તત્ત્વે એક નયવચન માર્ગે જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મ આઠ છે. તે હે જગ્ય
નર કેળ મનુષ્યો નિયતે કેળ નિશ્ચયથી અનુસરિયે કેળ અવધારો. ॥ ૩ ॥

હઃસ્વસ્વરૂપ કરમફલ જાણો ॥ નિશ્ચય એક આનંદોરે ॥

ચેતનતા પરિણામ ન ચૂકે ॥ ચેતન કહે જિનચંદોરે ॥ વાસુ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ હે જગ્યો ! હઃસ્વસ્વરૂપ અને સ્વસ્વસ્વરૂપ એવાં બે કર્મનાં ફલ છે. તે વ્યવ-
હારનયની અપેક્ષાએ છે અને નિશ્ચયનયને મતે તો ત્રણે કાલમાં નિજ સ્વજાવનોજ
આત્મા કર્તા, એક અદ્વિતીય આનંદમયી છે. ચેતનાને વિષે ચૈતન્ય ધર્મ તે ચેતના-
પણું છે; તે ચેતનતાનો પરિણામ કેળ પરિણમન ધર્મ તે ચેતના કદિ મુકે નહીં, કેમકે
તે તેનો ધર્મ, ગુણ છે. ધર્મથી ધર્મીની ઊલ્લાસ થાય, ગુણથી ગુણીની ઊલ્લાસ થાય.
યથા ॥ ધર્મી અપને ધર્મકું ॥ ન તજે તિનૂકાલ ॥ આત્મજ્ઞાન ગુણ નવ તજે ॥ જડ કિ-

रियाकी चाख ॥ १ ॥ माटे धर्मेने अज्ञावे धर्मीनो अज्ञाव अने तेने सद्ज्ञावे तेनो सद्ज्ञाव, तेथी चेतनता धर्मवंतने श्रीजिनचंडे चेतन कह्यो ॥ ४ ॥

परिणामी चेतन परिणामो ॥ ज्ञान करमफल ज्ञावीरे ॥ ज्ञान
करमफल चेतन कहिये ॥ लेजो तेह मनावीरे ॥ वासु ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ माटे चेतना धर्मे परिणामि के० व्यापी रह्यो एवो चेतन जे जीव तेनुं परिणामो के० परिणमन शुं ठे, अर्थात् धर्म शुं ठे ? ते कहे ठे. ज्ञान के० निजस्वरूपज्ञान, जेमके हुं चेतन हुं अने पुद्गलादिकमां रमी रह्योहुं, ते जरु ठे. हुं अविनाशी हुं, जरु विनाशी ठे. हुं चैतन्य धर्मी हुं, शास्वत हुं, ते सफण पडण विध्वंसन धर्मी ठे. तेथी ते ज्ञानस्वरूप आत्मानुं करम के० करवुं ते शुरू आत्मस्वरूप प्राप्तिरूप फल तेनो ज्ञावि के० विचारनारो तेथी ज्ञान के० आत्मज्ञाननुं करम के० करवुं, प्रयुंजवुं तेनुं फल ते स्वरूप प्राप्तिरूप तेने चेतनावंत चेतन कहीए एटले लक्षण सहित चेतन कहीए; जेमके सिद्धांतमां स्वरूप प्राप्ति थइ तेनेज लक्षण सहित चेतन कह्यो ठे; अने बीजा तो कहेवा मात्र चेतन जाणवा. माटे अहो ज्ञान्यो ! ते शुरू आत्मस्वरूपने मनावी लेजो के० निरंतर तेनी साथे हेत राखजो, अर्थात् स्वरूपमांज प्रवर्तजो. अन्य कांइ पण चिंतवनमां प्रवर्तेशो नहीं ॥ ५ ॥

आत्मज्ञानी श्रमण कहावे ॥ बीजा तो ज्ञान्य लिंगीरे ॥ वस्तु
गतें जे वस्तु प्रकासे ॥ आनंदघन मति संगीरे ॥ वासु ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ माटे अंतरात्मवंत ज्ञानीने साधु कहीए, कारण के ते शुरू आत्मस्वरूपना ज्ञाता ठे. जेने आत्मस्वरूप प्रत्यक्ष थइ रहुं ठे तेज श्रमण के० साधु कहेवाय ठे. “नाणेण्य मुणी होइ” इति वचनात्: अने बीजा जे स्वरूपज्ञानथी रहित ठे, तेतो मात्र उंधा मुद्दपत्तिना धारक ज्ञान्यलिंगी ठे. स्वरूप ज्ञानमां ज्ञानलिंगीपणुं ठे. उंधा मुद्दपत्ति धारण करवामां ज्ञान्यलिंगीपणुं ठे. माटे वस्तुगतें के० आत्मवस्तु जेम ठे, तेमज आत्मवस्तु तत्त्वने जे प्रकासे के० प्रगट करे अर्थात् आत्माथी बहार स्वरूपज्ञाननथी परंतु आत्मानी अंदरज स्वरूपज्ञान ठे, एवुं जे कहे. ते आनंदघन मति संगी के० चित् आनंदनो समुह तेनी मति जे सुमति तेनो संगी के० सहचारी थाय. ॥ ६ ॥ इति श्री वासुपूज्यजिन स्तवन.

॥ अथ श्रीविमलजिन स्तवन ॥

॥ राग मढ्हार ॥ ईंहर आंबा आंबळीरे ॥ ए देशी ॥

डुख दोहग दूरें टट्यारे ॥ सुख संपदशुं जेटा॥धींग धणी माथे कियारे ॥
कोण गंजे नरखेट ॥ विमलजिन ॥ दीठा लोयण आज ॥ मारासिंश वं-
बितकाज ॥ विमलजिन ॥ दीठा ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हे सुमति ! विमलनाथ परमात्माना दर्शनथी चारे गतिना दुःख अने अ-
नादि कालनुं अज्ञान संवंधी दुर्भाग्य दूर टट्या के० नाश पाम्युं. वली प्रजुने निरखतां
हर्ष निर्जर गात्रो थवाथी आत्माने उद्व्लास प्रगट थवारूप सुख थयुं. ते सुखथी,
शमदम क्षम विचक्षण रुची, प्रजु स्वरूपानुयायी अनुजव संवंधी प्रीत. तेथी प्रगट
थती निजस्वरूप संपदा जे रत्नत्रय तेनो जेट के० मेलाप थयो. हे सुमति ! परमात्माना
दर्शन मात्रथी दुःख दौर्भाग्य दूर थया अने सुखसंपत्तिनी प्राप्ति थई, तो एवा धींग
के० समर्थने माथे धणी कर्या उतां, अर्थात् बलवान धणीना सेवकने, खेटनर के०
खानारा अने मारनारा षटळे के रातदिवस नुकशान करवाना इलाजमांज प्रवर्त्त-
नारा एवा मोह कषायादि जे नर, ते पराजव करवाने समर्थ नथी. एवा विमलनाथ
प्रजुने मारा आज्ञे नेत्रोथी दीठा. मारो आज्ञानो दिवस कृतार्थ थयो अने प्रजु
दर्शनथी मारां मनोवांछित कार्य सिद्ध थयां ॥ १ ॥

चरणकमल कमला वसेरे ॥ निरमल थिरपद देख ॥

समल अथिरपद परहरीरे ॥ पंकज पामर पेख ॥ वि० ॥ दी० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ आ गाथानो अर्थ अन्वयथी करीए ठीए. कमला के० लक्ष्मीए पोताना
निवासनुं स्थान, कमल कादवमां उत्पन्न थएलुं होवाथी समल के० मल सहित ठे
एम जाणी तथा ते कमलनी पांखळीं खरी जती होवाथी अन्य कमलमां निवास
करवानी जरूर पके एम कमल स्थानकने अस्थिर पण जाणी, वली तेज कमलने पामर
पेख के० रांकसमान पण जाणीने ते कमलरूप स्थानने परिहरि के० तजी दीधुं.
अने हे सुमति ! तेणीए निरमल के० कर्मरूप मेलरहित विमलनाथ प्रजुना चरणक-
मल के० पगरूप कमलने थिरपद देख के० स्थिर स्थानक देखीने तेमां निवास कर्यो
अर्थात् त्रण जगतनी लक्ष्मी प्रजुना चरणकमलमां निवास करे ठे. मुग्ध प्राणीं ल-
क्ष्मीनो वास अन्यस्थलमां धारे ठे, तेढ जूठा ठे, कारण के विमलनाथ प्रजुना चरण-
कमलनी सेवा करवाथी निर्वाणपदादिक समस्त संपदाळ मळे ठे ॥ २ ॥

सुजमन तुळपद पंकजेरे ॥ लीनो गुण मकरंद ॥

रंक गणे मंदरधारे ॥ इंद चंद नागिंद ॥ विमल ० ॥ दी ० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हे प्रभु! जेम कमलना मकरंद के० पराग उपर त्रमराळ लीन थई कम-
लमां तदाकार थाय तेम मारो मनरूप त्रमर, अनंत ज्ञानादि गुणयुक्त तमारा चर-
णकमलमां लीनो के० तदाकार थई रहेल ठे अने ते हर्षथी एवो उन्मत्त थयो ठे के
मंदरधरा के०मेरु पर्वतनी सुवर्णमय जूमि वा नंदनवननी अत्यंत रमणीक पृथ्वीने रंक
समान गणे ठे, अर्थात् तमारा चरणकमलनी सेवारूप निवासनी आगल ते वस्तुळ
शी गणतीमां ठे? एम मारो मनरूप त्रमर जाणे ठे, एटलुंज नही पण देवोना खा-
मि इंद, ताराग्रहनाखामि चंद्र अने नागेंद्रने पण रांक तुल्य गणे ठे; एवुं मारं मन
मोटुं थयुं ठे ॥ ३ ॥

साहेब समरथ तुं धणीरे ॥ पाम्यो परम उदार ॥

मन विसरामी वालहोरे ॥ आतमचो आधार ॥ विमल ० ॥ दी ० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ अहो समर्थ साहेब के० प्रभु, तमारा जेवो धणी के० नाथ मने प्राप्त थ-
यो तेथी मारा सर्वकर्मरूप शत्रुळ, हवे मने पराजव करी शकशे नही. वळी हे प्रभु!
तमो संतुष्ट थये पोतानुं परमपद आपो ठो तेथी परम उदार एवा तमे मने प्राप्त
थया. वळी मारा मनने संसारिक आहट दोहट रूप चिंतानो अतिशय जार होवाथी
शांति नहोती तेथी हे प्रभु! तमो मलवाथी मनने स्थिरतारूप शांति थइ तेथी
तमो मनना विसरामी ठो. हे प्रभु! तमो मने पूर्ण वहाला ठो एटलुंज नही पण मारा
आत्माने स्वरूपप्राप्तिमाटे परम आधार ठो ॥ ४ ॥

दर्शिन दीठे जिन तणोरे ॥ संशय न रहे वेध ॥

दिनकर करजर पसरंतारे ॥ अंधकार प्रतिषेध ॥ वि० ॥ दी० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हे सुमति! विमलनाथ प्रभुने में नेत्रथी निरख्या, ते प्रभुना दर्शननो
प्रजाव एवो ठे के, जाव विशुद्धताए ते प्रभुनुं दर्शन यतांज, जेनी मति एकाग्रताए
ते दर्शनमां स्थिरता पामी तेने स्वस्वरूपने माटे मनमां संशय के० त्रांति रहे नही,
एटलुंज नही पण प्रभुनुं अने मारं स्वरूप एक ठे अने तेमां वेध के० विरोध नथी
एवी मननी निर्दोष स्थिति थइ जाय. दृष्टांत के दिन कर के० सूर्यना कर के० किर-
णोनो जर के० समूह जगतमां प्रसरतांज अंधकारनो प्रतिषेध के० निषेध थई जाय
तेज प्रमाणे प्रभुनुं दर्शन यतांज संशय तथा वेध मात्र रहे नही. ॥ ५ ॥

अमीय जरी मूरति रचीरे॥ उपमा न घटे कोय ॥

शांत सुधारस जीवतीरे ॥ निरखत तपति न होय ॥ वि० ॥ दी० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ परमात्माना मूर्तिना स्वरूपनु अधिक वर्णन एक मुखें केतलुं करी शकुं ? तोपण अद्वयमां बहु कहीश. जगतमां अमृतसमान प्रशंसापात्र कोइ वस्तु नथी, तेथी निःकेवल अमृतमयज जेम कोईए रची होय तेम तमारी मूर्ति स्वजाविक तेवी रचायेली ठे. जगतमां एवो कोई पदार्थ नथी के जेनी उपमा तमारी मूर्तिने आपी शकाय, तेमज तमारी मूर्तिमां उपमा संबंधी अतिव्याप्ति, अव्याप्ति के असंजव एवो दोष पण नथी. वळी प्रत्यक्ष के अनुमान प्रमाण पण उपमा संबंधमां बीजा पदार्थने दोरतुं नथी; अही जे मूर्तिने अमीयजरी कही ते तो मात्र वचन व्यापार करवारूप उपमा कही ठे; परंतु प्रजुनी मूर्ति तो राग द्वेषना अजावथी परम शांतरूप अमृत रसमांज जीवी रही ठे, जाणे मूर्तिमान शांतरस डवतो होय, तेवी मूर्ति ठे. वळी अमृतोपमा पण घटती नथी, कारण के अमृतथी तो मात्र अंगोपांग अजर थाय ठे अने प्रजु मूर्तिना शांतरसथी आत्मा जन्ममरणरहित थाय ठे. तेथी प्रजुनी मूर्तिने निरखतां निरखतां मारी चळुने, दर्शननी इष्टाने अने हृदयनेत्रने तृप्ति थती नथी.

एक अरज सेवक तणीरे ॥ अवधारो जिनदेव ॥

कृपा करी मुज दीजीयेरे ॥ आनंदघनपद सेव ॥ वि० ॥ दी० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवे सुमतिवंत आनंदघन विमलप्रजुने आधीन थइ विनंति करे ठे. हे जिनदेव ! सामान्य केवळीना स्वामि, हुं लाजानंद नामनो तमारो अनुचर, सेवक, तेनी एक अरज अवधारो के० मानो. मारा उपर संपूर्ण कृपा करी मने आपवानी इष्टा करता हो तो, बीजुं तो शुं परंतु पांच अनुचरवासी देवोना सुखनीपण हुं अजिजाषा राखतो नथी परंतु निजस्वरूपथी उत्पन्न थयो जे आनंद, तेनो जे समूह ते रूप पदने प्राप्त करावनारी एवी तमारा चरणकमलनी सेवा आपो ॥ ७ ॥ इति ॥

॥ अथ श्रीअनंतजिन स्तवन ॥

॥ राग रामगिरि ॥ कफुलानि देशी ॥

धार तरवारनी सोहेली दोहेली ॥ चउदमा जिनतणी चरणसेवा ॥

धारपर नाचता देख बाजीगरा ॥ सेवना धारपर रहे न देवा ॥ धार० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ आनंदघन आ पंचम कालमां जैनदर्शनीठनी जैनदर्शनथी विरुद्ध आचरणा देखी दुःखी थवाथी तेमज अनंतप्रजु सेवित चारित्रनी पण दुष्कमकालमां

डुष्करता देखी महाडुःखी थवाथी सुमतिने कहे ठे. हे सुमति! तरवारनी तीक्ष्ण धार उपर उधाडे पगे चालवुं ते दोहेलुं ठे, पण विचार करतां सेहेलुं ठे, परंतु चण्डमा श्रीअनंतनाथ प्रजुना चरण के० चारित्रनुं सेवन ते दोहेलुं ठे. अर्थात् तरवारनी धार करतां चारित्रनी धार तीखी ठे. जुड के चोगठामां चारे वाजुए तरवारने बांधी-ते तरवारोनी धारोनी वचमां गुलांटा खातां खातां निकली जनारा एवा वाजी-गरोने नाचता दीठा ठे, परंतु चारित्रनी आसेवनारूप धारा उपर महाशक्तिवंत एवा देवो पण रही शकता नथी, देवताउने व्रतना उदयनोज असंजव तो चारित्र प्रवर्त्तन तो क्यांथीज होय. तेथी तरवारनी धारा सुगम अने चारित्र प्रवर्त्तनरूप धारा विषम ठे. ॥ १ ॥

एक कहे सेवियें विविध किरिया करी ॥ फल अनेकांत लोचन न देखे ॥

फल अनेकांत किरिया करी बापडा ॥ रम्बडे चारगतिमांहि लेखे ॥ धा०॥१॥

अर्थ ॥ कोइ गणजेदी, समुदायना नायक कहे ठे के विविध प्रकारे तपस्या प्रमुख किरिया के० आचरणा आचरीने परमेश्वरना चारित्रनी सेवना करीए, कारण के चारित्रनुं मूल क्रिया ठे जेम दुंढकादि करे ठे तेम-ते प्रमाणेबोलनारा प्रवचन रहस्यना अजाण ठे, कारण के नथी जेमां एकांत फल ते अनेकांत फल एवी अनेक क्रियाउनां अनेक फल ठे. जेम क्रिया जिन्न जिन्न तेम तेनां फल पण जिन्न जिन्न उदय पण जिन्न जिन्न जोगपण जिन्न जिन्न. जेम शाखिजडना जवमां देवसुख ते संगमाना जवमां दान देवानुं फल तेम. आ सर्व शुं लोचने नथी जोतां? आ प्रमाणे अनेकांत ठे फल जेनां एवी अनेक क्रिया करीने परमार्थशुन्य ते निरर्थक ठतां आंधीना रेंटनी जेम चारे गतिमां रडवडे के० परिभ्रमण करे ते लेखे के० न्याये अनेकांत फलवाली गतिनी समृद्धि थवाथी जवज्रमण टखे नहीं. तेथी आत्मानी सिद्धि पण केम थाय? ए प्रमाणे एकांत क्रियाज करवी ते तो आश्रव ठे. ॥ २ ॥

गह्वना जेद बहु नयण निहालतां ॥ तत्त्वनी वात करतां न लाजे ॥

उदर जरणादि निज काज करता थकां॥मोह नडिया कलिकाल राजे ॥धार३॥

अर्थ ॥ गह्व के० समुदायविशेष, जेम के खरतर, तपा, लोंका प्रमुख गह्वो; तेमना मतोनो जेद ग्रहण करतां, प्रतिजेद पण ग्रहण थाय. तेवा मत मतांतरना बहु के० घणांजेद प्रतिजेद नयण निहालतां के० तात्विक दृष्टियें, हृदयरूप नेत्रें, विचारी जोतां एम लागेठे के शुं ते निर्लज्जोने आत्मतत्त्वनी वातो करतां शरम नहीं आवती होय? कारणके ममत्व अने तत्त्वनी वातने परस्पर विरोध ठे. जेम वृक्षना को-

ટરમાં અગ્નિ હોય તો વૃદ્ધ નવપદ્ધત્વ ન થાય, તેમ આત્મામાં મમત્વ હોય તો આત્મ તત્ત્વરૂપ વૃદ્ધ નવપદ્ધત્વ ન થાય. તેથી શુદ્ધ તત્ત્વજ્ઞાની મત મમત્વીને તત્ત્વની વાતો કરતાં દેહીને હસે છે. ગઢ ખેદીઁને જે જે ધર્મ કરાવી કરવા પ્રમુખ થાય છે તે ઉદર ઝરવા નિમિત્તેજ થાય છે. તેમજ આદિ શબ્દથી ક્રોધ, માન, માયા, લોચ, રાગ, દ્રેષ, ઝનનિતિ પ્રમુખને અર્થેજ થાય છે. ઉત્તમ પુરુષ તો લાખમાં કોઈક હશે. બાકી વીજા તો વેશના ધારણ કરનારા જાણવા. આ હુષમ કલિકાલમાં મોહનું પ્રબલ રાજ્ય તેથી સંસારીઁ કરતાં પણ ગઢધારીઁ ઉપર તેનું વિશેષ શાસન ચાલે છે. રહસ્ય ૯ છે કે, સંસારી જીવોમાંથી કોઈએ મોહને ગલેથી, કોઈએ ઠાતીથી અને કોઈએ કેનથી પકડેલ છે અને ગઢધારીએ તો મોહને સર્વાંગે મસ્તક સુધી પકડેલ છે. ॥ ૩ ॥

વચન નિરપેક્ષ વ્યવહાર જૂઠો કહ્યો ॥ વચન સાપેક્ષ વ્યવહાર સાચો ॥

વચન નિરપેક્ષ વ્યવહાર સંસાર ફલ ॥ સાંજલી આદરી કાંઈરાચો ॥ ધાર ૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ જે મતવાદી હોય તે અપેક્ષા સહિત બોલનારો થાયજ નહીં. તેતો ઇકાંતવાદિ, નિરપેક્ષી અર્થાત્ અપેક્ષારહિત બોલનારા થાય. તેવા અપેક્ષા રહિત વચન, અત્યંત કઠિન ચારિત્રમાં પ્રવર્તન હોય તોપણ તે વ્યવહાર જૂઠો કે ૦ આજ્ઞાથી વિરુદ્ધ જાણવો. તેથી જે જાણ્યો, વાંઠાયુક્ત તે સાપેક્ષ કહેવાય. જેમ નિશ્ચય સંબંધી વચન વ્યવહારની વાંઠા રાખે છે તેમ, જ્ઞાન ક્રિયાસહિત ઇત્સર્ગ અપવાદયુક્ત, સાપેક્ષ વચને જે વ્યવહાર કે ૦ ચારિત્રનું પ્રવર્તન તે સિદ્ધાંત અનુયાયી વ્યવહાર છે. તે ચારિત્ર આજ્ઞાથી અવિરુદ્ધ તેથી સાચું છે. તેથી વાંઠા વિનાનું અર્થાત્ અપેક્ષા વગરનું વચન તે નિરપેક્ષ વચન કહેવાય. તેવા વચનવાલા ઇકાંતવાદીઁનું ચારિત્ર, સંસારફલ આપનારું છે. તેથી તેવા ઇકાંતવાદીઁના વચનસ્વરૂપ અજિજ્ઞાષીઁને સાંજલવા યોગ્ય નથી. કદાચ સાંજલવામાં આવી જાય તો આદરવા નહીં અને કદાચ આદરવામાં આવી જાય તો તેમાં રાચતું નહીં. નિરપેક્ષ વચન જૈનમતથી વિરુદ્ધ છે. તેથી તેવાં વચનો સાંજલી રાગ કરવો નહીં. યથા ॥ જાણે નિરપેક્ષ વચન ॥ ક્રિયા દેલાવે કૂર ॥ વાકો તપ સંયમ સરવ ॥ કર્યો કરાયો ધૂર ॥ ૧ ॥ તેથી ઇકાંત ક્રિયાપદ્ધી, ઇકાંત પૂજાપદ્ધી, ઇકાંત જ્ઞાપદ્ધી, ઇકાંત ગુરુપદ્ધી, ઇત્યાદિ વચનના કથન કરનારાં ચારગતિમાં જટકનારા છે ॥ ૪ ॥

દેવગુરુ ધર્મની શુદ્ધિ કહો કેમ રહે ॥ કેમ રહે શુદ્ધ શ્રદ્ધા ન આણો ॥

શુદ્ધશ્રદ્ધાનવિણ સર્વ કિરિયા કરી ॥ ઝરપણ લીંપણોતેહ જાણો ॥ ધાર ૦ ॥ ૫ ॥

अर्थ ॥ अहो जग्यो ! ते एकांतवादिजना वचनथी शुरुदेव, शुरुगुरु अने शुरु धर्मेनी परिक्हा केम थइ शके ? अर्थात् नज थइ शके; अने शुरु देव गुरु धर्मेनी परिक्हाने अजावे शुरु देव गुरु उपर अरु के० प्रतीत ते पण केम रहे. कारण के साची वस्तनी नखाण विना साची प्रतीत पण न थाय, ए वात आणो के० अव-

त्त-प्रतीतविना सर्व क्रियानुं प्रवर्त्तन, ते ठार के० राख अथवा ठाण प्रमुखनुं लीपण करवा लुख निरर्थक ठे ॥ ५ ॥

उत्सूत्र जाषण जिस्यो ॥ धर्म नही कोई जगसूत्र सरिखो ॥

जे जविक किरियाकरे ॥ तेहनो शुद्ध चारित्र परखो ॥ धार ॥ ६ ॥

पेढ उत्सूत्र जाषण ठे, तेथी सूत्रथी विरुद्ध जाषण समान बीजुं तां उत्सूत्र जाषीने सहापापी कहेखो ठे; अने सूत्रमां जे प्रमाणे ताणे जाषण करवुं, ते समान तप संयमादिमां पण धर्म नथी. तेथी अजीव, तप संयमादि क्रिया करे ते चारित्रवंतनुं शुरु चारित्र परखो जेवुं ब्रह्मदातीर्थकरनुं चारित्र तेवुं जेवुं चारित्र जाणजो ॥ ६ ॥

तर संक्षेपथी ॥ जे नरा चित्तमें नित्य ध्यावे ॥

हाल सुख अनुजवी ॥ नियत आनंदघनराज पावे ॥ धा० ॥ ७ ॥

पदेशनो सार अर्थात् सूत्र अनुयायी चारित्रनुं प्रवर्त्तन ते संक्षे-
व्यप्राणी निरंतर पोताना चित्तमां धारी राखे. सार ए ठे के व-
शुरु धर्मतत्त्वनुं स्वरूप पुढतां, हठग्राहीपणुं शिखवे ठे, तेथी
दिश अंगीकार न करवो; अने जे जग्य प्राणीउ सूत्र अनुसारे

के० निरूपम देवता संबंधी वा मनोहर मनुष्य संबंधी घणां
नागरोपम काल सुधी सातावेदनीना विपाकोदयने अनुजवी के०

जोगवीने नियत के० निश्चयपणे, संदेह रहितपणे परमानंद, अतिंद्रिय आनंद स-
मूहने पामे अर्थात् मोक्षस्थान पामे ॥ ७ ॥ इति अनंतजिन स्तवन.

॥ अथ श्रीधर्मजिन स्तवन ॥

॥ राग गोरी सारंग ॥ रसीयानी देशी ॥

धरम जिनेसर गाढं रंगशुं ॥ जंग म परमो हो प्रीति ॥ जिनेसर ॥

बीजो मनमंदिर आणुं नहीं ॥ ए अम कुलवट रीत ॥ जिनेसर ॥ धर्म ॥ १ ॥

अर्थ ॥ आनंदघन शुरु चेतनावंत थइ, जावोढ्यासैं हर्षोत्कर्षवंत थइ, परंतु प्री-

ટરમાં અગ્નિ હોય તો વૃદ્ધ નવપદ્ધવ ન થાય, તેમ આત્મામાં મમત્વ હોય તો આત્મ તત્ત્વરૂપ વૃદ્ધ નવપદ્ધવ ન થાય. તેથી શુદ્ધ તત્ત્વજ્ઞાની મત મમત્વીને તત્ત્વની વાતો કરતાં દેહીને હસે છે. ગઢ જેવીઠીને જે જે ધર્મ કરાવી કરવા પ્રમુખ થાય છે તે ઉદર ખરવા નિમિત્તેજ થાય છે. તેમજ આદિ શબ્દથી ક્રોધ, માન, માયા, લોચ, રાગ, દ્રેષ, ઝહ્નતિ પ્રમુખને અર્થેજ થાય છે. ઉત્તમ પુરુષ તો લાલમાં કોઈક હશે. વાકી વીજા તો વેશના ધારણ કરનારા જાણવા. આ હુષમ કલિકાલમાં મોહનું પ્રબલ રાજ્ય તેથી સંસારીઠ કરતાં પણ ગઢધારીઠ ઉપર તેનું વિશેષ શાસન ચાલે છે. રહસ્ય એ છે કે, સંસારી જીવોમાંથી કોઈએ મોહને ગલેથી, કોઈએ ઠાતીથી અને કોઈએ કેઠથી પકડેલ છે અને ગઢધારીઓ મોહને સર્વાંગે મસ્તક સુધી પકડેલ છે. ॥ ૩ ॥

વચન નિરપેક્ષ વ્યવહાર જૂઠો કહ્યો ॥ વચન સાપેક્ષ વ્યવહાર સાચો ॥

વચન નિરપેક્ષ વ્યવહાર સંસાર ફલ ॥ સાંજલી આદરી કાંઈરાચો ॥ ધાર ૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ જે મતવાદી હોય તે અપેક્ષા સહિત બોલનારો થાયજ નહીં. તેતો ઇકાંતવાદિ, નિરપેક્ષી અર્થાત્ અપેક્ષારહિત બોલનારા થાય. તેવા અપેક્ષા રહિત વચન, અત્યંત કઠિન ચારિત્રમાં પ્રવર્તન હોય તોપણ તે વ્યવહાર જૂઠો કે ૦ આજ્ઞાથી વિરુદ્ધ જાણવો. તેથી જે જીવ્યો, વાંઠાયુક્ત તે સાપેક્ષ કહેવાય. જેમ નિશ્ચય સંબંધી વચન વ્યવહારની વાંઠા રાખે છે તેમ, જ્ઞાન ક્રિયાસહિત ઉત્સર્ગ અપવાદયુક્ત, સાપેક્ષ વચને જે વ્યવહાર કે ૦ ચારિત્રનું પ્રવર્તન તે સિકાંત અનુયાયી વ્યવહાર છે. તે ચારિત્ર આજ્ઞાથી અવિરુદ્ધ તેથી સાચું છે. તેથી વાંઠા વિનાનું અર્થાત્ અપેક્ષા વગરનું વચન તે નિરપેક્ષ વચન કહેવાય. તેવા વચનવાલા ઇકાંતવાદીઠનું ચારિત્ર, સંસારફલ આપનારું છે. તેથી તેવા ઇકાંતવાદીઠના વચનસ્વરૂપ અગ્નિલાષીઠને સાંજલવા યોગ્ય નથી. કદાચ સાંજલવામાં આવી જાય તો આદરવા નહીં અને કદાચ આદરવામાં આવી જાય તો તેમાં રાચું નહીં. નિરપેક્ષ વચન જૈનમતથી વિરુદ્ધ છે. તેથી તેવાં વચનો સાંજલી રાગ કરવો નહીં. યથા ॥ જાણે નિરપેક્ષક વચન ॥ ક્રિયા દેલાવે કૂર ॥ વાકો તપ સંયમ સરવ ॥ કર્યો કરાયો ધૂર ॥ ૧ ॥ તેથી ઇકાંત ક્રિયાપદ્ધી, ઇકાંત પૂજાપદ્ધી, ઇકાંત જક્તિપદ્ધી, ઇકાંત ગુરુપદ્ધી, ઇત્યાદિ વચનના કથન કરનાર ઇકાંત ચારગતિમાં જટકનારા છે ॥ ૪ ॥

દેવગુરુ ધર્મની શુદ્ધિ કહો કેમ રહે ॥ કેમ રહે શુદ્ધ શ્રદ્ધા ન આણો ॥

શુદ્ધ શ્રદ્ધાનવિણ સર્વ કિરિયા કરી ॥ બરપણ લીપણોતેહ જાણો ॥ ધાર ૦ ॥ ૫ ॥

अर्थ ॥ अहो जग्यो ! ते एकांतवादीजना वचनथी शुरुदेव, शुरुगुरु अने शुरु धर्मेनी परिक्षा केम थइ शके ? अर्थात् नज थइ शके; अने शुरु देव गुरु धर्मेनी परिक्षाने अजावे शुरु देव गुरु उपर श्रद्धा के० प्रतीत ते पण केम रहे. कारण के साची वस्तुनी उल्लखाण विना साची प्रतीत पण न थाय, ए वात आपो के० अवधारो; अने शुरु श्रद्धा-प्रतीतविना सर्व क्रियानुं प्रवर्त्तन, ते ठार के० राख अथवा खातरनी पृथ्वी उपर ठाण प्रमुखनुं लीपण करवा तुल्य निरर्थक ठे ॥ ५ ॥

पाप नहीं कोई उत्सूत्र जाषण जिस्यो ॥ धर्म नहीं कोई जगसूत्र सखिखो ॥

सूत्र अनुसार जे जविक किरियाकरे ॥ तेहनो शुद्ध चारित्र परखो ॥ धारण ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ माटे निरपेक्ष उत्सूत्र जाषण ठे, तेथी सूत्रथी विरुद्ध जाषण समान बीजुं पाप नथी. सिद्धांतमां उत्सूत्र जाषीने महापापी कहेखो ठे; अने सूत्रमां जे प्रमाणे वचन होय तेज प्रमाणे जाषण करनुं, ते समान तप संयमादिमां पण धर्म नथी. तेथी सूत्रने अनुसार जे जग्यजीव, तप संयमादि क्रिया करे ते चारित्रवंतनुं शुरु चारित्र परखो के० जाणजो, अर्थात् जेवुं जडदमातीर्थकरनुं चारित्र तेवुंज तेनुं चारित्र जाणजो ॥ ६ ॥

एह उपदेशनो सार संक्षेपथी ॥ जे नरा चित्तमें नित्य ध्यावे ॥

तेनरा दीव्यबहुकाल सुख अनुजवी ॥ नियत आनंदघनराज पावे ॥ धारण ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ पूर्वोक्त उपदेशनो सार अर्थात् सूत्र अनुयायी चारित्रनुं प्रवर्त्तन ते संक्षेपथी कहुं. तेने जे जग्यप्राणी निरंतर पोताना चित्तमां धारी राखे. सार ए ठे के वर्त्तमानना गडधारीजं शुरु धर्मतत्त्वनुं स्वरूप पुठतां, इठप्राहीपणुं शिखेवे ठे, तेथी तेवा मतवादीजंनो उपदेश अंगीकार न करवो; अने जे जग्य प्राणीजं सूत्र अनुसार प्रवर्त्तनारा ठे ते दीव्य के० निरूपम देवता संबंधी वा मनोहर मनुष्य संबंधी घणां पद्वयोपम अने सागरोपम काल सुधी सातावेदनीना विपाकोदयने अनुजवी के० जोगवीने नियत के० निश्चयपणे, संदेह रहितपणे परमानंद, अतिंद्रिय आनंद समूहने पामे अर्थात् मोक्षस्थान पामे ॥ ७ ॥ इति अनंतजिन स्तवन.

॥ अथ श्रीधर्मजिन स्तवन ॥

॥ राग गोकी सारंग ॥ रसीयानी देशी ॥

धरम जिनेसर गाउं रंगशुं ॥ जंग म पम्शो हो प्रीति ॥ जिनेसर ॥

बीजो मनमंदिर आणुं नहीं ॥ ए अम कुलवट रीत ॥ जिनेसर ॥ धर्मण ॥ १ ॥

अर्थ ॥ आनंदघन शुरु चेतनावंत थइ, जावोद्लासैं हवोत्कर्षवंत थइ, परंतु प्री-

तिना जंगनो जय लागवाथी, दीनवचने धर्मेनाथ प्रजुनी स्तवना करे ठे. हे प्रजु ! तमने निजस्वरूप प्राप्तिरूप रंग के० रागथी वचनद्वाराए स्तवुं हुं, परंतु दृष्टिरागथी स्तवतो नथी. हे शुरु चेतना ! ते स्तवनारूप कार्यारंज अविविद्ध धाराए पार पामजो. तेमां कांश्पण विघ्न पमजो नहीं. धर्मेनाथ प्रजुविना बीजा राग द्वेषयुक्त देवोने मारा मनरूप मंदिर के० मेहेलमां लावुं नहीं अर्थात् रागादि दोषयुक्त देवोनुं ध्यान कदापि करुं नहीं; कारण के आत्मधर्मे धर्मित एवा आत्माभात्रना कुलनी वट के० मर्यादा एज ठे, एज धर्म ठे. एज लक्षण के वीतराग विना बीजाने ध्यावे नहि. ॥ १ ॥

धरम धरम करतो जग सहु फरे ॥ धरम न जाणेहो मर्म ॥ जि० ॥ धरम जिनेसर चरण ग्रह्या पठी ॥ कोइ न बांधेहो कर्म ॥ जि० ॥ धर्म० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हे शुरुचेतना ! जगतना प्राणीमात्र धर्म धर्म करता फरे ठे, कोइ शिव-धर्म, कोइ विष्णुधर्म, कोइ संन्यस्तधर्म, कोइ गृहस्थाश्रमधर्म, कोइ तपधर्म, कोइ कुलधर्म, एम प्राणीमात्र निरर्थक ज्रमण करी रह्या ठे. परंतु तेवा सर्व प्राणीउं धर्मशब्दनो जे मर्म के० रहस्य ते बिलकुल जाणता नथी. अर्थात् आत्मस्वभावरूप धर्म जेथी विजाव परिणतिनो त्याग करी स्वभाव परिणतिमां रमणता करवी तद्गुण धर्मनुं रूप रहस्य जाण्वा विना तेउं धर्म धर्म पोकारे ठे. परंतु हे शुरु चेतना ! धर्मनुं रहस्य तो धर्म परमेश्वरना चरणकमलमां व्यापेहुं ठे, तेथी जे प्राणी बहिरात्मपणानो त्याग करी अंतरात्मवंत थइ धरम परमेश्वरना चरणकमलमां आत्मस्वरूप प्रवर्तीए मनने स्थापे ते प्राणी आश्रवद्वारने बंध करवाथी कोइपण कर्मनो बंध न करे ॥ २ ॥

प्रवचन अंजन जो सदगुरु करे ॥ देखे परमनिधान ॥ जि० ॥ हृदय नयण निहाले जगधणी ॥ महिमा मेरु समान ॥ जि० ॥ धर्म० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवे धर्मेनाथ प्रजुनुं स्वरूप केवीरीते जाणी शकाय ते कहे ठे. हे सुमति ! शुरु उपदेशक गुरु जो कृपा करीने, हृदयरूप चक्षुने विषे सिद्धांतरूप अंजन करे तो अनादिकालनो मिथ्यात्वरूपी हृदयनेत्रनो रोग दूर थाय. ते रोग दूर थावाथी आत्मस्वरूपरूप परमनिधान के० अनाशवंत धन जे अनादिथी गुप्त हतुं ते प्रत्यक्ष थाय. पठी ते हृदयरूप नेत्रथी त्रण जगतना स्वामिने ते प्राणी निहाले के० देखे अने स्वस्वभावे पोताना स्वरूपने प्रगट जाणे. जे प्राणी पोताना स्वरूपने उलखे ते प्राणी हृदयचक्षुथी परमेश्वरना स्वरूपने उलखी शके; अने ते प्राणीनो महिमा के० प्रताप मेरुपर्वत समान सर्वोत्कृष्ट थाय, अर्थात् निरूपम थाय. ॥ ३ ॥

दोमूत दोमूत दोमूत दोमीउं ॥ जेती मननीरे दोमू ॥ जि० ॥ प्रेम

प्रतीति विचारो ठूकडी ॥ गुरुगम खेजोरे जोमू ॥ जि० ॥ धर्म० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवे शुद्ध चेतना आनंदधनने कहेवे के प्रवचन कारण विना परमनिधान देखवानो बीजा मत ममत्वीउए कहेलो सिद्धांत शुं कारण नथी? तयारे आनंदधन कहेवे के हुं तो आत्मस्वरूप उलखवा माटे दोमी दोमीने थाक्यो. मत मात्रने हुंढि जोया. मात्र वाह्य दृष्टि नही, परंतु तेजना संकल्पित वेदांत न्यायादिक सिद्धांतोमां उतरवा सारु जेटली मारामननी दोमू हती अर्थात् विचार बल हुंतुं तेदवे सुधी दोड्यो, परंतु स्वरूप प्राप्ति न थइ; अने विचार करतां प्रेम के० स्वरूप अजिलाषनो निश्चय तेनाथी धर्म जिनेश्वरनी प्रीत हुंकमी के० अत्यंत नजीक ठे, दूर नथी अर्थात् आत्मांमां ज ठे; अने नजीक ठतां पामता नथी, ते पामवानो उपाय गुरुगम के० गुरु-ए बतावेलो मार्ग अंगीकार करवो अर्थात् सूत्र मर्यादाथी गुरु जे मार्ग बतावे ते मार्गे निजस्वरूपनी धर्म जिनेश्वरनी प्रीत नजीक ठे ॥ ४ ॥

एक पखी केम प्रीति वरें पडे ॥ उजय मिल्या हुए संधी ॥ जि० ॥

हुं रागी हुं मोहें फंदिउं ॥ तुं निरागी निरबंध ॥ जि० ॥ धर्म० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ धर्म जिनेश्वरनी साथे प्रीति केम थइ शके? हुं प्रीतिनो अजिलाषी, प्रभु प्रीतिना अजिलाषी नथी. कदाच एक पखी प्रीत थाय तो पण ते वरे पडे नही के० नजे नही. विरुद्ध खजावनी प्रीत टके नही. प्रभु शुद्ध आत्मस्वरूपी, हुं तेंवा स्वरूपथी रहित, तेवा वच्चे प्रीति केम नजे? प्रीतिनो तो उजय के० बने समान धर्म-वाला होय तो संधि के० मेलापथाय. माटे हे जिनेश्वर! हुं तमारी साथे मेलाप करवा इहुं हुं, परंतु मारा परिणाम संबंधमां अंतःकरणथी विचार करतां संधी माटे विष अमृत जेटलो तफावत ठे. हुं रागी हुं, तमे वीतराग ठे. हुं मोह फंदमां फसायेखो हुं अने तमे तो मोहना बंधनथी रहित ठे. तेथी मारो अने तमारो प्रकृति ए मेलापज नथी, तो प्रीति केम थाय? यथा ॥ प्रकृति मिले तें मन मिले, अनमिलते न मिलात ॥ दूध दहीं तें जमत हे, कांजी तें फट जात ॥ १ ॥ तेथी अगर जो हुं अने तमे सत्ताए तो एक ठइए, परंतु दहींनी खटाश अने कांजीनी खटाश प्रकृतिमां जिन जिन ठे, दहींथी दुध जमे, कांजीथी दुध फाटी जाय, तेम मारी सराग प्रकृति, त-मारी निराग प्रकृति तेथी प्रीतिरूप दुध जमे नहीं. हुं तो प्रीतिने जमाहुं, परंतु तमे वीतराग होवाथी प्रीति जमावो नहीं. ॥ ५ ॥

પરમનિધાન પ્રગટ મુખ આગલે ॥ જગત ઝલંઘીદો જાય ॥ જિ૦ ॥

જ્યોતિ વિના જુઝ જગદીશની ॥ અંધોઅંધ પુલાય ॥ જિ૦ ॥ ધ૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ વહી હે શુરુ ચેતના ! જગતની વિપરીત રીતિ તેતો જો ! પૂર્વે કથન કર્યું
 એવું પરનિધાન પ્રત્યક્ષ અંતઃકરણરૂપ હૃદયકમલમાંજ છે, દૂર નથી, ઠતાં જગતના
 પ્રાણીમાત્ર તે ઝલંઘી જાય છે. જ્યાં તે પ્રાપ્ત થાય તે સ્થાનકને તો જોતાંજ નથી અને
 કષ્ટ ક્રિયાદિક, જ્યાં તેન પામી શકીએ તેની પાઠલજ મંડી રહ્યા છે. કારણ કે જગતના
 સ્વામિની જ્ઞાન પ્રકાશક જ્યોતિ અને આત્માની સ્વરૂપ પ્રાપ્તિની જ્યોતિ તે બંનેમાં અજ્ઞેદ-
 પણું છે; પરંતુ જુઝ, જેમ જ્યોતિસ્વરૂપને અજાણે આંધલાની પાઠલ આંધલા દોઢે
 તેમ, જ્ઞાનસ્વરૂપ દૃષ્ટિને અજાણે, અજ્ઞાનીની પાઠલ અજ્ઞાની દોઢ્યા જાય છે. વક્તા
 પણ આંધલા અને શ્રોતા પણ આંધલા એવો યોગ છે. ॥ ૬ ॥

નિરમલ ગુણમણિ રોહણ ઝૂધરા ॥ મુનિજન માનસહંસ ॥ જિ૦ ॥

ધન્ય તે નગરી ધન્ય વેલાઘમી ॥ માત પિતા કુલવંશ ॥ જિ૦ ॥ ધ૦ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ જે જગદીશ્વરની જ્યોતિવિના જગતમાં અંધકાર વ્યાપિ રહ્યો છે, તે જગદી-
 શ્વર, મહા નિર્મલ છે જ્ઞાનાદિ ગુણ જેના ઇવા અનંત ગુણરૂપ રહ્યોના રોહિતાચલ
 પર્વત સમાન છે. વહી મુનિરાજોના માનસ કે ૦ અંતઃકરણરૂપ માનસરોવરને વિષે
 હંસ સમાન છે, અર્થાત્ જે મુનિરાજોના અંતઃકરણમાં વસી રહ્યા છે. ઇવા પરમેશ્વરે
 જે નગરીમાં જન્મ લીધો તે નગરીને ધન્ય છે, જે વેલાઈ જન્મ લીધો તે વસ્તતને પણ
 ધન્ય છે, તેમના માતા, પિતા, કુલ તથા વંશ સર્વને ધન્ય છે ॥ ૭ ॥

મન મધુકર વર કર જોમી કહે ॥ પદકજ નિકટ નિવાસ ॥ જિ૦ ॥ ધન

નામી આનંદઘન સાંજલો ॥ એ સેવક અરદાસ ॥ જિ૦ ॥ ધ૦ ॥ ૮ ॥

અર્થ ॥ તેથી વર કે ૦ ઉત્તમ એવો મારો મનરૂપ ઝ્રમર, પરમ હૃદયાસવંત થઈ,
 હાથ જોમી વિનંતિ કરે છે કે, હે પ્રજુ ! મારા ઉપર કૃપા કરીને, તમારા ચરણકમ-
 લની નિકટ કે ૦ નજીકજ મને નિવાસ કરવા થો. હે પ્રજુ ! તમે અનેક નામોવાલાહો,
 ચિદાનંદના સમૂહ હો, માટે આધીન વૃત્તિવાલા આ સેવકની અરજ સાંજલો ॥ ૮ ॥

॥ અથ શ્રીશાંતિજિન સ્તવન ॥

॥ રાગ મહાર ॥ ચતુર ચોમાસું પઢિકમી ॥ એ દેશી ॥

શાંતિજિન એક મુજ વિનતિ ॥ સુણો ત્રિજીવન રાયરે ॥ શાંતિ

સરૂપ કેમ જાણીએ ॥ કહો મન કેમ પરચાયરે ॥ શાંતિ ॥ ૧ ॥

अर्थ ॥ हवे आनंदधन शांतिनाथ परमेश्वरनुं शांतस्वरूप स्वपक्ष, परपक्षी नि-
श्चय करवा प्रभुने विनतिरूप प्रश्न करे ठे. हे व्रण भुवनना स्वामि ! तमे मारी एक
विनति कृपा करी सांजलो. तमे शांतरस पूर्ण ठे तेथी तमारुं नाम शांति ठे. ते शां-
तरसनुं स्वरूप यथातथ्य केवीरीते जाणी शकीए ते कृपा करी मने उपदेशो, जेथी
मारा मनने शांतरसनी परीक्षा थाय. ॥ १ ॥

धन्य तु आतम जेहने ॥ एहवो प्रश्न अवकाशरे ॥ धीरज
मनधरी सांजलो ॥ कहुं शांति प्रतिज्ञासरे ॥ शांति० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ वली आनंदधन पोताना मनमां हर्षवंत थइ कहेठे के हे आत्मा ! तने
पण धन्य ठे, तुं सर्व आत्मामां उत्कृष्ट थयो, कारणके तने शांतरसना स्वरूपनो
प्रश्न करवानो अवकाश के० अवसर प्राप्त थयो; अने शांतिनाथ प्रभुने तें प्रश्न पुढ्यो.
हवे शांतिनाथ प्रभुए प्रश्ननो जे उत्तर आप्यो ते आनंदधन जव्य जीवोने कहेठे, हे
जव्य आत्मा ! तमे अंतःकरणमां धीरज धारण करी शांतरसनुं स्वरूप कहुं तुं ते
एकाग्रताए सांजलो. जे प्रमाणे शांति जिनेश्वरं कहुं, तेज प्रतिज्ञास के० रहस्य हुं
कहुं, मारी स्वमत कटपनाथी कहेतो नथी. ॥ १ ॥

जाव अविशुद्ध सुविशुद्ध जे ॥ कहा जिनवर देवरे ॥ ते तेम
अवितल सहदे ॥ प्रथम ए शांतिपद सेवरे ॥ शांति० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ षड्द्रव्यना शुद्धाशुद्धजाव जे रीते जिनवर देवे कथन करेला ठे, तेम,
शुद्धजावने शुद्धपणे अने अशुद्धजावने अशुद्धपणे अवितल के० आंतरहितपणे-
सहदे के० श्रद्धान करे ते शांतिरसनुं प्रथम पद के० स्थानक तुं समजजे अने ए प्र-
थमपदने तुं आदर, कारणके शुद्ध श्रद्धानविना शांतिपदनुं कथन संजवेज नहीं, तेथी
प्रथम शुद्ध श्रद्धानरूप शांतरसनुं स्थानक हे आत्मा तुं सेव के० आदर ॥ ३ ॥

आगमधरगुरु समकीर्ति ॥ किरिया संवर साररे ॥ संप्रदायी
अवंचक सदा ॥ शुची अनुभव आधाररे ॥ शांति० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ वली सिद्धांतना धारण करनारा कोइ गुरु कहेठे, नवपूर्व सुधी अजव्य पण
जणे तो आगमधर गुरुनी शी अधिक्यता? उत्तर के शुद्ध देव गुरु धर्मेनी प्रतीतवाला,
समकितवंत गुरुथी शांत स्वरूप पामीए. ते गुरु केवा होय? आश्रवनों निरोध करी सा-
रके० उत्तम संवरनी क्रियामां प्रवर्ती रखा होय. मुग्ध प्राणीउने ठगवानो संप्रदायी
के० परंपरा, गुरुक्रमागतें लेशमात्र आचरण जेमनामां नथी, अर्थात् जेठ निर्मल सं-

પ્રદાયવાલા છે. શુચિ કેળવવિત્ર આત્મસ્વરૂપના જ્ઞાનના અજિલાષી હોવાથી, અનુ-
જવ સ્વરૂપમાં પ્રવર્તવાથી અનુજવના આધાર છે, તેવા ગુરુથી શાંત રસનું સ્વરૂપ પામીશ.

શુદ્ધ આલંબન આદરે ॥ તજી અવર જંજાલરે ॥ તામસી
વૃત્તિ સવિ પરિહરી ॥ જજે સાત્વિકી સાલરે ॥ શાંતિઁ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ વહી તે ગુરુ કેવા હોય ? આત્મસ્વરૂપના અનુજવથી પ્રગટ થયેલ નિર્મલ જ્ઞાનથી સિદ્ધ સ્વરૂપનું અવલંબન કરનારા છે, અર્થાત્ સ્વસ્વરૂપમાં વિદ્યમાન ઢતાં સિદ્ધાદિનું ધ્યાન કરનારા છે. બીજા આર્ત્તરોદ્ધ ધ્યાન અને મોહ તથા રાગાદિ વિગ્નકારક જંજાલોને દૂર કરી, શુદ્ધ આલંબનને આદરી રહ્યા છે. વહી તામસી કેળવવો ક્રોધાદિ દુર્યુષો જેથી ઊત્પન્ન થાય તેવા આહાર પ્રમુખ લાવી આજીવિકા કરવાનો જેમણે ત્યાગ કર્યો છે, વા હઠપ્રાહીપણે પ્રાણાયામાદિકનો ત્યાગ કરી શાલકેળવવો પ્રધાન સાત્વિક વૃત્તિ અંગીકાર કરી જ્ઞાનાદિ ગુણથી ઊપજેલી શત્રુ મિત્રઊપર સમાનવૃત્તિના ધારણ કરનારા છે. ॥ ૫ ॥

ફલ વિસંવાદ જેમાં નહીં ॥ શબ્દ તે અર્થ સંબંધીરે ॥ સકલ
નયવાદ વ્યાપી રહ્યો ॥ તે શિવ સાધન સંધીરે ॥ શાંતિઁ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ ઇવા ગુરુ ઊત્સૂત્રના જાણ કરનારા, અર્થાત્ વિસંવાદ કેળવવો વિરુદ્ધતા જેમાં હોય નહીં તેવા વચનના બોલનારા હોય, જે વચનનું ફલ પળ વિરુદ્ધ ન હોય. શબ્દનો અર્થ પળ સંબંધ યુક્ત કહેનારા હોય. જેમના વચનમાં નૈગમાદિ સાતે નયનું વાદ કેળવવો કથન હોય. ઇવા શાંતરસના જરેલા ગુરુ તે શિવ સાધનના હેતુ કેળવવો મેલાપ કરાવનારા છે.

વિધિ પ્રતિષેધ કરી આત્મા ॥ પદારથ અવિરોધરે ॥ ગ્રહણ
વિધિ મહાજને પરિગ્રહ્યો ॥ ઇચ્છ્યો આગમે બોધરે ॥ શાંતિઁ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ ઇવા ગુરુના મેલાપથી સ્વરૂપ અજિલાષી પ્રાણી સ્વકાર્ય સાધે તે વિધિ કહે છે. જેથી આત્મસ્વરૂપ સુખે ગ્રહણ થાય તે આચરવા યોગ્ય આચરણ તે વિધિ કહેવાય; અને જે આત્મ સ્વરૂપને ગ્રહણ કરવામાં વિગ્ન કરે ઇવા જડાદિ સ્વરૂપને ન ગ્રહણ કરવા તે પ્રતિષેધ કહેવાય. ઇવા વિધિ પ્રતિષેધથી આત્મા મુક્તિરૂપ પદના અર્થ કાર્યનો અવિરોધપણે કરનારો થાય. ઇવા ગ્રહણ કરવા યોગ્ય વિધિને મહાજન કેળવવો મહા મુનિરાજો સમસ્તપણે ગ્રહણ કરેલો છે. ઇમ સિદ્ધાંતમાં કથન કરેલું છે, વા સિદ્ધાંતનો ઇવો બોધ છે ઇમ તમે અવધારજો ॥ ૭ ॥

डुष्टजनसंगति परिहरी ॥ जजे सुगुरु संतानरे ॥ जोग सामर्थ्य
चित्त जावजे ॥ धरे सुगति निदानरे ॥ शांति० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ वली शांतरसना अजिलाषी पुरुष डुष्ट के० छुड अंतःकरणवाला, मत
ममत्वधारी, हठग्राही मनुष्य जेमना वचनशी अझा ब्रष्ट थाय तेनी संगतनो त्याग
करे अने ज्ञानादि उत्तम गुणना धारण करनारा सद्गुरु अने तेमना शिष्य परंपरानुं
जजे के० सेवन करे. पढी जोगसामर्थ्य के० मनादि त्रणे योग, स्ववशीचूत ठतां,
चित्तने विषे जाव के० आत्मजावने अठेदी, अजेदीपणे जे प्राणी धारण करी राखे ते
निदान के० निश्चयपणे मुक्ति प्राप्त करे, कारण के चित्तवृत्तिनो निरोध तेज कर्म-
द्वयनुं मूल कारण ठे ॥ ८ ॥

मन अपमान चित्त समगणे ॥ समगणे कनक पाषाण रे ॥

वंदक निंदक समगणे ॥ इस्यो होय तुं जाण रे ॥ शांति० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ एवा आत्मस्वजावमां प्रवर्त्तेला पुरुषोनां चित्त केवां होय ते कहेठे. तेमनो
कोइ सत्कार, सन्मान करे तेथी ते हर्षवंत न थाय अने कोइ अपमान करे तो खेदवंत
न थाय एवी तेमनी चित्तवृत्ति समान होय. वली लोभदशानी मंदता अवाथी तेम-
नीपासे कोइ सुवर्ण मुके वा कोइ माटी के पड्डर मुके तोपण बनेमांथी कोइने हिना-
धिकपणे न माने. बनेने तुल्यमाने. वली कोइ प्रशंसा करी तेमने वंदना करे तो ते-
मना उपर प्रसन्न न थाय वा कोइ तेमनी निंदा करे तो तेना उपर नाराज न थाय.
हे ज्ञव्य ! ते पुरुष एवा होय एम तुं जाण के० अवधार ॥ ९ ॥

सर्व जगजंतुने समगणे ॥ गणे तृणमणि जावरे ॥ मुक्ति

संसार बेहु समगणे ॥ मुणे ज्वजलनिधि नावरे ॥ शांति० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ वली त्रस थावर समस्त जगतना जंतु के० जीवो जेमके राजा रांक,
शत्रु मित्र, स्वजन परजन, इत्यादि सर्वने तुल्य माने, तेमज तृण अने मणि के० चंद्र-
कांत्यादि मणि प्रमुखने पण तुल्य गणे; कोइने हिनाधिक न गणे. वली मुक्ति तथा
चार गतिरूप संसारने पण समतुल्य माने. आ कथन अप्रमत्तादि सातमा गुणगणे
प्रवर्त्तकने माटे ठे. त्यां मन स्वस्थ वृत्तिर्ये ठे. तेने हिनाधिक कांइ नथी. संसारथी
उदासीन वृत्ति गइ अने मोक्ष प्राप्तवानी हर्ष वृत्ति पण गइ. मारा पदने हुं पाम्यो
तेमां शो हर्ष. ते ज्ञव्य संसारसमुद्रमां शांतरसने नाव समान मुणे के० जाणे अ-
थवा ज्वजलनिधिनो शांतरसरूप नावाए करी मुणे के० पार पामे ॥ १० ॥

आपणो आतम जावजे ॥ एक चेतना धाररे ॥ अवर सवि
साथ संयोगथी ॥ एह निज परिकर साररे ॥ शांति० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हे जव्य ! एवुं जाण के मारो आत्मा ज्ञानदर्शन स्वजाववंत ठे. एक अद्वि-
तीय स्वरूपमयी चेतनानो आधार के० आश्रय करी रह्यो ठे. चेतनाने आधारे आत्मा
आधेय ठे. ए चेतनाविना अवर के० बीजा सर्व पुज्जल संबंध, शरीर पुण्य पापादि,
संयोगजन्य ठे. ज्ञानादि गुण समवाय संबंधे ठे. रागद्वेषादि इष्टादि सर्व आरोपित
धर्म ठे. ते आत्मस्वजाव नथी. क्रांत्यादि धर्म तथा समित्यादिने पोतानो सार के०
प्रधान परिवार जाण ॥ ११ ॥

प्रजु मुखथी एम सांजखी ॥ कहे आतमरामरे ॥ ताहरे
दरिशाणे निस्तरीयो ॥ मुज सिधा सवि कामरे ॥ शांति० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ अहो जव्यो ! पूर्वे जे कहुं ते परमेश्वरे पोताना मुखथी जे कथन करेहुं
ते सिद्धांतमांथी में सांजख्युं. ते प्रजुनी वाणी सांजखतांज मारो आत्माराम अत्यंत
उल्लास पाभ्यो. ते कहेठे के अहो परमेश्वर ! तमारा दर्शनथी अर्थात् जैनदर्शनथी हुं
निस्तार पाभ्यो अर्थात् शांतरसना स्वरूपनो पार पाभ्यो. कारणे कार्योपचार ए न्याये
शांतरसना स्वरूप जाणवारूप कारणथी मारां स्वस्वरूपादि सर्व कार्यनी सिद्धि थइ ॥ १२ ॥

अहो अहो हुं मुजने कहुं ॥ नमो मुज नमो मुजरे ॥ अमित
फलदान दातारनी ॥ जेहनी जेट थइ तुजरे ॥ शांति० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ आनंदघन कहेठे के अहो जव्यो ! में परमेश्वरने शांतरसनो प्रश्न पुज्यो,
परमेश्वरे मने उत्तर आप्या, तेथी हुं हर्षवंत थइ मारा आत्माने कहुंहुं. अहो आत्मा !
मने नमस्कार करो; मारा आत्माने नमस्कार होजो. कोइ प्रश्न करे के पोताना आ-
त्माने पोतेज नमस्कार करे एम केम घटे ? उत्तर के आत्माने अमित के० प्रमाणर-
हित दानना आपनार श्रीशांतिनाथ परमात्मांनी जेट के० प्राप्ति थइ. तेथी नमो-
मुज नमोमुज एम कहुं, परंतु रहस्यार्थतो आनंदघने श्रीशांतिनाथ परमेश्वरने शां-
तरसनो प्रश्न करतां उत्तर मढ्याना हर्षथी ए वचन ठे. ॥ १३ ॥

शांतिसरूप संक्षेपथी ॥ कह्यो निज पर रूपरे ॥ आगम

मांहे विस्तर घणो ॥ कह्यो शांतिजिन जूपरे ॥ शांति० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ आनंदघन कहेठे के अहो जव्यो ! आ स्तवनमां शांतरसनुं स्वरूप निज
स्वरूपथी के० पोताना स्वरूपने तथा बीजा जव्य जीवोना स्वरूपनी प्राप्तिनेमाटे थ-

थातथ्य रीते संक्षेपथी कछुं. जो तमे ते रसना विशेष. रुचिवंत होतो शांतिनाथ जिनराजे खजाषित सिद्धांतनेविषे तेतुं विस्तारपणे स्वरूप कछुंहे सांथी अवधारजो ॥१४॥

शांतिसरूप एम जावशे ॥ धरी शुद्ध प्रणिधानरे ॥ आनंद
घनपद पामशे ॥ ते लहेशे बहुमानरे ॥ शांति ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ माटे अहो जव्यो ! पूर्वोक्तरीते, रागद्वेष विषय कषायादि रहितपणे अने प्रणिधान के० मननी एकाग्रताए जे प्राणी-शांतरसना स्वरूपने जावशे के० विचारशे, ते प्राणी आनंद के० परमानंदनो घन के० समूह ते रूप पद जे मुक्तिपद तेने प्राप्त करशे, अर्थात् त्रण जगतना पूज्यपणारूप बहुमान पामशे ॥१५॥ इति श्री शांतिनाथजिनस्तवन.

॥ अथ श्रीकुंथुजिन स्तवन ॥

॥ राग गुर्जरी ॥ रामकली ॥ अंबर देहो मुरारी हमारो ॥ ए देशी ॥

कुंथुजिन मनहुं किमही न बाजे ॥ कुंथु ॥ जेम जेम जतन
करिने राखुं ॥ तेम तेम अलखुं जाजेहो ॥ कुंथु ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हे कुंथुनाथ परमेश्वर ! मारा मनने महाकष्टे तमारीसाथे जोरवा चाहुंहुं, परंतु जावस्तव संबंधी ध्यानादिकमां कोष्टपणरीते न बाजे के० जोरवातुं नथी. अन्य स्थानके जोरवा ठे पण तमारी साथे जोडातुं नथी. हे परमेश्वर ! जेम जेम मारा मनने, प्रयत्न करी कबजे राखवा इहुंहुं, प्राणायामादिके, रेचक पुरक कुंजक इत्यादिके एकाग्र करवा ध्यानथी प्रयास करहुं तेम तेम हे प्रभु ! एमन तमारी साथे नहीं जोडातां अलखुं के० दूर थतुं जाय ठे ॥ १ ॥

रजनी वासर वस्ति उज्जरु ॥ गयण पायाखें जाय ॥ साप

खायने मुखहुं ओथुं ॥ एह उखाणो न्यायहो ॥ कुं ॥ २ ॥

अर्थ ॥ कोइ एम कहेके मननो एवो खजावज ठे के कोइ स्थानके जाय नहीं तेथी परमेश्वरपासे पण जतुं नथी. तेतुं बोलनारने आनंदघन उत्तर आपेठे के, हे जाइ ! तेनो तो मने अनुजव ठे. ए मन तो जेम रात्रे तेम दिवसे, जेम वस्तिमां तेम उज्जाडमां, जेम आकाशमां तेम पातालमां, एवी रीते ठाम ठाम फरी रह्युं ठे. ए मननी गति अप्रतिहत ठे, भ्रमणशील ठे, एवी चंचल ठे के तेनी उपमा आपी शकाय एवो कोइ जगतमां चंचल पदार्थ नथी. वली कोइ कहे के जे फरे ते चरे पण खरो, तेथी शब्द रूप रस गंध स्पर्शनो स्वाद तेने मळतो दृशे ? उत्तर-ना. तेम पण नथी. दृष्टांत के जेम कोइ पुरुषने सर्पे खाधो, एतुं कहेनारने कोइए पुत्र्युं के सापना मुखमां कांइ

प्राप्त आव्यो ? उत्तर आप्यो के, सापना मुखमां शुं आवे ? तेनुं मुखतो थोथुं के०
स्वालीज ठे. ए उखाणो के० दृष्टांत न्याय के० सत्य ठे. शब्दादिनो खाद मात्रतो पां-
चेइंडियोने मद्यो अने मनना मुखमां कांइ आव्युं नहीं ॥ १ ॥

मुगतितणा अजिलाषी तपीया ॥ ज्ञान ने ध्यान अज्यासें ॥

वयरीमुं कांइ एद्वुं चिते ॥ नांखे अखवे पासेंदो ॥ कुं० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ ए मन महादुष्ट निर्दय ठे, केमके मात्र मोक्षनाज अजिलाषी तपस्याना
करनारा ते मनने साधवा माटे अर्थात् आत्मस्वरूप जाणवामाटे ज्ञान अने ध्याननो
अज्यास करी रह्या ठे, तदाकार वृत्तियें स्वरूपचितवनमां लीन थइ रह्या ठे, एवा म-
हामुनिठने पण ए महादुष्ट मन एवुं करेठे के, अर्थात् तेना संबंधमां एवो घाट वि-
चारे ठे के, तेठ अखवे के० निःप्रयासे, विशेष विचाररूप उद्यम कर्माविनाज कर्मरूप
पास के० जालमां फसाइ पडे. दृष्टांत के प्रश्नचंद्र राजर्षिने सातमी नर्कना दलीयां ए-
कठां करावी दीधां अने अद्वय समयमां केवलज्ञान पण उपजावी दीधुं. माटे ज्यां-
सुधी मन स्थिर न थाय त्यांसुधी कष्ट क्रिया जवभ्रमणरूप ठे ॥ ३ ॥

आगम आगम धरने हाथे ॥ नावे किणविधि आंकुं ॥ किहां

कणे जो दृठ करी दृठकुं ॥ तो व्याखतणी परें वांकुं हो ॥ कुं० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ कोइ कहे के ज्यांसुधी आगमनी प्रवृत्ति जाणी न होय त्यांसुधी मन
दुःसाध्य ठे. उत्तर जे आगम जो मननी स्थिरतानुं कारण 'होय तो आगमना धर-
नारा जेना हाथमांज आगम ठे अने जेठ मन दमन करवा संबंधी अधिकारज
वांची रह्या ठे, तेठनुं मन पण स्थिरताथी हे प्रभु ! तमारा चरणकमलोमां कोइ
पण विधि के० रीते चोटनुं नथी. सर्व प्रयास निष्फल जाय ठे. केमके ते मन आंकुं
के० वांकुं ठे. सरल नथी, वक्र ठे. विना रोक्युं कदाच रही जाय, परंतु रोक्युं तो र-
हेज नहीं. एम जाणतां ठतां पण किहां कणे के० कोइ स्थानके ए मनने दृठ करीने
दृठकुं के० खीजवुं, तो जेम सर्पनुं गमन ठेरु कर्माविना पण वांकुं ठे तो ठेरु कर्मा
पढी तो तेनी वक्रतानुं शुंज कहेवुं ? तेम ज्यांसुधी ए मनने दृठकुं नहीं त्यांसुधी तो
जळुं, परंतु जो खीजवुं तो सर्पनी जेम वक्र थइने हे प्रभु ! तमारी साथे जोकाय नहीं ॥४॥

जो ठग कहुं तो ठगतो न देखुं ॥ शाहुकार पण नांही ॥ सर्वमांहि

ने सदुथी अखगुं ॥ ए अचरिज मनमांहि हो ॥ कुं० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ अहो परमेश्वर ! जो हुं ए मनने ठगाइ करतां देखुं तो ठग कहुं, परंतु ठ-
गाइनी करनारी तो इंडियो ठे अने मन तो पांचे इंडियोनो प्रेरक ठे. तेथी मनने

ठग केम कहुं? वली पांचे इंडियो तेना प्रवर्त्तन विना प्रवर्त्ती शकती नथी अर्थात् शब्द
रूपादिकमां प्रवर्त्तवानुं मूलकारण मन ठे, तेथी ए मन शाहुकार पण नथी, एटखेके
नारद जेवुं महा ठग ठे. केमके सर्व जे पांचे इंडियो तेमां ए नोइंडिय मली रखुं ठे,
एकीचूत थइ रखुं ठे. तेना मेलापविना इंडियोथी ठगाइ थायज नही. वली इंडियो
पोतपोताना विषय ग्रहण करे ते बखते पोतानो जाग वेहेंची खेतुं नथी, माटे स-
र्वथी वेगलुं पण ठे. तेथी हे परमेश्वर ! मने आश्चर्य लागे ठे के सर्वथी जेवुं ते वे-
गलुं केम कहेवाय ? अने सर्वथी वेगलुं ते जेवुं केम कहेवाय ? एम परस्पर विरोध
ठतां अविरोधपणे जेलां रखां ठे. ॥ ५ ॥

जे जे कहुं ते कान न धारे ॥ आपमतें रहे काळुं ॥ सुरनर

पंक्ति जन समजावे ॥ समजे न मारुं साळुं हो ॥ कुं० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ वली तेने जे जे हितशिक्षानो उपदेश करुं ते ते तमाम मारां वचनो का-
नेज धरतुं नथी, अर्थात् पोतानी इहाए जे जे शुजाशुज तरंग उपजे ठे ते ते प्रमाणे
वर्त्ते ठे, तेथी ते काळुं के० महा मेळुं ठे. आर्त्तरीड चितवनथी श्याम ठे. तेवाने हुंतो शुं
समजावी शक्कुं ? महा शक्तिवंत देवताळ, सिंह अष्टापद जेवा पशु पक्षीळ पण जेनाथी
जय पामे तेवा प्रबल शक्तिवंत मनुष्यो अने शास्त्रना जाणनारा कोविदो पण जेने स-
मजावी शकता नथी. तेथी ए मारी कुमति छीनो जाइ, मारो साखो ठे अने आत्मा
शुरू उपयोगे प्रवर्त्ते त्यारे पण एमारी सुमति छीनो जाइ होवाथी साखोज ठे. ॥ ६ ॥

में जाण्युं ए लिंग नपुंसक ॥ सकल मरदने ठेले ॥ बीजीवातें

समरथ ठे नर ॥ एहने कोइ न जेलेहो ॥ कुं० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ अहो प्रभु ! शास्त्रद्वाराए में जाण्युं के ए मन नपुंसकलिंगे ठे. परंतु प्र-
त्यक्ष प्रमाणे विचारी जोतां ए मन समस्त मरदोने ठेले के० हठावी नांखे तेवुं ठे. पुरु-
षत्वधर्म सहित ठतां जो मन परवश होय तो पुरुष पण छीने संयोगे नपुंसक स-
मान थइ जाय. तेथी ए मन सर्व मरदोमां अग्रगामी ठे. जो के तप करवामां, कष्ट
क्रिया साधवामां, सिंहनागादिने दमन करवामां, समुद्रादि जल तरणमां, आकाश
गमनादि क्रियामां, चूतपिशाचादि वशीकरण क्रियामां पुरुष समर्थ ठे, परंतु हे
कुंथुप्रभु ! ए मनने एक जवपरिणति परिपाकी मुनिराज विना बीजो कोइ पण जेले
के० जीली शके नही, अर्थात् तेनी गतिने रोकी शके नही, तेने एकाग्र करी शके नहीं ॥ ७ ॥

मन साध्युं तेणे सघळुं साध्युं ॥ एह वात नहीं खोटी ॥ एम

कहे साध्युं ते नवि मानुं ॥ एक ही वात ठे मोटी हो ॥ कुं० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हे प्रभु ! चंचलता मटानी, एकाग्रताए जे पुरुषे मनने साध्युं के० वशी-
जुत कर्युं, ते पुरुषे सर्व तपसंयमादि कार्य साध्यां. केमके ते साधनतुं अंत ते मननुं
साधवुं ठे. जे प्राणीए मन वश कर्युं तेणे आत्मैश्वर्यनुं मूल सिद्ध कर्युं, ए वात के०
कहेतुं खोटुं नथी, निःसंदेह साचुं ठे. परंतु कोइ मारा जेवो मूर्ख, मायावी ठतां पोताना
मुखथी एम कहे के में मारा मनने साध्युं ठे, तो तेतुं कहेतुं हुं मानुं नहीं, प्रमाण
न करुं, कारण के में मन वश कर्युं एम कहेतुं ते वात बहुत मोटी ठे, ते जेवी तेवी
वात नथी. ॥ ८ ॥

मनहुं डराराध्य तें वश आण्युं ॥ ते आगमथी मति आणुं ॥

आनंदघन प्रभु मादरुं आणो ॥ तो साचुं करी जाणुंढो ॥ कुं० ॥ ए॥

अर्थ ॥ हे प्रभु ! दुःखे साधवा योग्य मन, तमें वश कर्युं. ते मन वश करवानी वात
सिद्धांतोथी मारी बुद्धिमां लावुं, अर्थात् सिद्धांतथी मनवश करवानी रीत समजाय,
परंतु मने प्रत्यक्ष नथी. तो हे परमानंदना समुद्गरूप प्रभु ! मारुं मनजे तमारी साथे
जोरातुं नथी ते तमारे विषे स्थिरताए; एकाग्रताए प्रवर्त्ते, तो हुं साचुं के० प्रत्यक्षप्रमाणे
प्रमाण करुं. शब्दप्रमाणे तो ए वात प्रमाण ज ठे, परंतु परमेश्वरे मन वश आण्युं
ते प्रत्यक्षप्रमाणे प्रमाण त्यारेज करुं ॥ ए॥ इति श्रीकुंथुनाथजिन स्तवन.

॥ अथ श्रीअरजिन स्तवन ॥

॥ राग परज ॥ मारु ॥ रीषजनो वंश रयणायरु ॥ ए देशी ॥

धरम परम अरनाथनो ॥ केम जाणुं जगवंत रे ॥ स्वपर

समय समजावीए ॥ महिमावंत महंत रे ॥ ध० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ गाथानो अर्थ अन्वयथी कर्यो ठे. अहो महंत के० महा शक्तिवंत, चोसठ
इंद्रो, असंख्याता देवता, चक्रवर्ती, वासुदेव प्रमुख महर्किवंतोए जय जय शब्दोथी
जेनो महिमा वर्णव्यो ठे एवा, समवसरणमां बिराजमान थयेला अरनाथ परमेश्वर
तमारा केवलज्ञानथी प्ररूपायेला परमोत्कृष्ट धर्मेने हुं केवीरीते जाणीशकुं ? हे जग-
वंत ! खंसमय के० स्वरूपप्राप्ति समय अर्थात् सिद्धांतप्रमाणे वर्त्ततां स्वरूप पामीए ते
समजावीए के० मने समजावो. तेमज तेनाथी अन्य जे समयप्रमाणे प्रवर्त्ततां स्-
वरूपसिद्धि न पामीए ते परसमय ते पण मने समजावो ॥ १ ॥

शुद्धातम अनुभव सदा ॥ स्वसमय एह विवासरे ॥ परबमी

गंढमी जेह पढे ॥ ते परसमय निवासरे ॥ ध० ॥ २ ॥

અર્થ ॥ પરમેશ્વર હત્તર આપે છે. હે આનંદધન! શુદ્ધનિર્મલ સ્વરૂપવંત, નિરુપાધિક આત્મતત્ત્વનું સદા કેળ નિરંતર સ્વરૂપ પ્રત્યક્ષ કરવું તે અનુજવ કહેવાય. જેથી શુદ્ધાત્મ સ્વરૂપનું તાત્કાલિક જ્ઞાન થાય તે સ્વસમય કેળ મારા સ્યાદ્વાદ સિદ્ધાંતનો વિલાસ કેળ બોધ જાણવો અને તે શુદ્ધાત્મસ્વરૂપના અનુજવથી જિન્ન યાવત્ માત્ર કથન તે મારો સમય નહીં. પર કેળ વીજા જે કથનમાં શુદ્ધાત્મ અનુજવીપણું નથી એવા વચી કેળ વટ ઇટલે કથનનો જેટલો વિસ્તાર છે અથવા જે કથનમાં શુદ્ધાત્મ અનુજવ જેટલો વિસ્તારયુક્ત કથન નથી પણ ઠાંહચી કેળ જે કથનમાં આત્મ અનુજવથી વિરુદ્ધ કથનની ઢાયા પડે છે, અર્થાત્ કોઈ જૈનમતાનુસારે સ્વરૂપનું કથન કરી રહ્યું છે, તેમાં સર્વથા તો પરસમય નથી પણ ઢાયા માત્ર છે ઇટલે કોઈક નયે આત્મ અનુજવથી પરકથન છે, તો આનંદધનના આશય પ્રમાણે તો તે પણ પરમેશ્વરે પરસમય કહેલ છે. નિજ સમય નહીં. રહસ્ય ઇ છે કે તે વિરુદ્ધ સમય કેળ સિદ્ધાંતનો નિવાસ કેળ સ્થાનક છે. શુદ્ધાત્મસ્વરૂપના અનુજવથી લેશમાત્ર જિન્ન તે પરસમય છે ॥ ૨ ॥

તારાનક્ત્ર ગ્રહ ચંદ્રની ॥ જ્યોતિ દિનેશ મઝારે ॥ ધ૦ ॥ ૩ ॥

દર્શન જ્ઞાન ચરણ થકી ॥ શક્તિ નિજાતમ ધારે ॥ ધ૦ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ વલી આનંદધન કહે છે કે અહો સ્વામિ ! શુદ્ધાત્મ અનુજવમાં અને જ્ઞાન-દર્શન ચારિત્રમાં કાંઈ જોદ છે કે તેજ અજોદ છે? પરમાત્મા કહે છે કે, જેમ તારા, નક્ત્ર, ગ્રહ અને ચંદ્રમાની જ્યોતિ દિનેશ કેળ સૂર્યને વિષે અંતર્જૂત છે, તેમ કેવલ-જ્ઞાન, કેવલદર્શન અને હ્યાયકચારિત્ર ઇ ત્રણેની જ્યોતિ તે શુદ્ધાત્મશક્તિના અનુજવની જ્યોતિને વિષે અંતર્જૂત છે. તે સર્વ પોતાના આત્માની અનંતવીર્યરૂપ જે શક્તિ-સામર્થ્યતા તે થકી ધાર કેળ અવધાર. ॥ ૩ ॥

ઝારી પીલો ચીકણો ॥ કનક અનેક તરંગરે ॥ પર્યાય

દૃષ્ટી ન દીજીએ ॥ એકજ કનક અજંગરે ॥ ધ૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ વલી દૃષ્ટાંત કહે છે. સુવર્ણ ધાતુથી કોઈ અજાણ્યો પુઠે કે, સાત ધાતુઝમાં સુવર્ણને શી રીતે ઊલ્લચી શકીએ, ત્યારે કોઈએ હત્તર આપ્યો કે પારાદિ સર્વથી જે વજનમાં ઝારે હોય તે સુવર્ણ સમજવું; કોઈ બોલ્યો કે જેનામાં પીલાશ વધારે હોય તે સુવર્ણ; કોઈ બોલ્યો કે જેનામાં ચિકાશ વધારે હોય તે સુવર્ણ. એવી રીતે સુવર્ણના અનેક તરંગ કેળ પર્યાય છે. પરંતુ પર્યાયો હપર દૃષ્ટિ આપવી નહીં, કારણ કે પર્યાયાં-તર સંબંધી જે ઝંગ તેથી રહિત ઇવું અજંગ સુવર્ણ દ્રવ્ય તે એકજ છે ॥ ૪ ॥

दरशन ज्ञान चरण थकी ॥ अलखसरूप अनेक रे ॥ निर-
विकलप रस पीजिये ॥ शुद्ध निरंजन एक रे ॥ ध० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ केवलदर्शनरूप पर्यायें एक अलखनुंज स्वरूप ठे अने केवलज्ञानरूप पर्यायें जोइए तोपण एक अलखनुंज स्वरूप ठे, वली दायकचारित्र पर्यायें जोतां पण एक अलखनुंज स्वरूप ठे. एम बीजापण अजर, अमर, अचल, अकल, अरुज इत्यादि अलख के० परमेश्वरनां अनेक स्वरूप ठे. परंतु पर्यायांतर संबंधी जेद कल्पनाए रहित, अव्यार्थिकपणे अजेदवृत्ति चिंतवनरूप, निरविकल्परूप, अमृतोपशम रसनं पान करतां, शुद्ध निर्मल कर्मअंजन रहित जे परमेश्वर ते एकज ठे. जेम कृष्णादिथी महावीरपर्यंत सर्व तीर्थंकर सत्ताए जिन परंतु रूपे अजिन तेम. ॥ ५ ॥

परमार्थ पंथ जे कहे ॥ ते रंजे एक तंतरे ॥ व्यव-
हारें लख जे रहे ॥ तेहना जेद अनंतरे ॥ ध० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जे परम के० उत्कृष्ट अर्थ के० कार्यनुं करनार एवो जे पंथ के० मार्ग बतावे ते एकांत निश्चयनयनाज रागी ठे, एटले तेढं लेशमात्र व्यवहार नयना अपेक्षी नथी, अथवा ए बने पदोना अर्थनो अन्वय आ प्रमाणे करीएतो तीक्ष्ण जास थाय. जे एकांत रागी ते परमार्थ पंथ कहे एटले उत्कृष्ट मार्ग कहे, पण बीजा तेम न कहे. आ कथन निश्चयनुं ठे. जे प्राणी व्यवहारनयनेज लख के० जाणीने रखा ठे, एटले मात्र व्यवहारनेज मुख्य जाणी रखा ठे, ते व्यवहार नयवादीर्जना जेद के० विकल्प अनंत के० घणा ठे ॥ ६ ॥

व्यवहारें लखे दोहिला ॥ कांइ आवे हाथरे ॥ शुद्ध

नय थापना सेवतां ॥ नविरहे छविधा साथरे ॥ ध० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जे प्राणी व्यवहारना रसीया होय, ते स्थविर गुणवाला प्रवृत्तकादिकोनी घणी सेवनादि कष्ट क्रियाथी, तप संयमादि व्यवहारने लखे के० शीखीने दोहिला के० महाकष्ट करतां प्रवर्त्ते ठे, परंतु तेवा व्यवहारने सेवतां जन्मारो वही जाय परंतु मात्र व्यवहारनी कडाकुट करणी करतां लेशमात्र स्वरूपप्राप्तिरूप वस्तु हाथ आवे नहीं, तेथी शुरुनयने थापना के० प्रमाण करीने, अर्थात् आत्मा शुद्ध निर्मल कर्मोपाधियें रहित एम सेवियें के० विचारीए तो, आत्मा शुद्ध स्वरूप रहित ठे वा आत्मा आत्मस्वरूप पामशे एवी छविधा के० बे प्रकारनी साथ के० कल्पना न रहे. अर्थात् आत्मा त्रणे कालें शुद्ध आत्मस्वरूपीज ठे, ए अरनाथनो धर्म ठे, ते धर्मेने प्रसादे छविधानी विचारणा न रहे ॥ ७ ॥

एक पखी लखी प्रीतनी ॥ तुम साथे जगनाथरे ॥ कृपा
करिने राखजो ॥ चरणतलें गृही हाथ ॥ ध० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ माटे जो शुद्धात्मस्वरूपी हुं हुं तो तमे शुद्ध आत्मस्वरूपी ज ठो, परंतु हुं रागी तमे निरागी, माटे तमारे मारे असमान धर्मीपणुं ठे, तेथी में तमारी साथे एक पक्षी प्रीत लखी के० जाणी; अर्थात् तमने तो मारी साथे प्रीति करवानी झुजाज नथी तो पराणे प्रीत शी रीते थाय ? तेथी हे जगतना नाथ ! तमारी साथे प्रीति थायज नहीं. तमे त्रण जगतना पूज्य, हुं जिखारी. लोकोक्ति पण एम ठे के वेर, विवाह अने प्रीति सरखा साथे करीए. मोटानी साथे प्रीति शी ? मोटानी तो कृपाज जोइए. दयावंतपणानुं तमारुं विरुद ठे तेथी मारा उपर कृपा करीने तमारा चरण के० पगनी नीचे मारा हाथने राखजो. अहीं परमेश्वर तो मुक्ति पाम्या तेथी तेने चरणनो असंजव अने सेवकना हाथने ग्रहण करवानो पण असंजव, परंतु जकिनां वचनो ठे, तेथी दुषण नथी. जक्त लोकोने उलंजा देवानो खजाव ठे. ॥ ८ ॥

चक्री धरम तीरथतणो ॥ तीरथ फल तत सार रे ॥ तीरथ
सेवे ते लहे ॥ आनंदघन निरधार रे ॥ ध० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ अहो परमेश्वर ! तमारा समयधर्मनुं शुद्ध आत्मस्वरूपप्राप्तिरूप फल कबुं अने तमारा धर्मसमय संबंधी तीर्थनुं आनंदघन प्राप्तिरूप फल आगल वर्षव्युं. ते धर्मतीर्थ के० चतुर्विध संघना तमे चक्रवर्ती ठो तेथी तमारी आज्ञा चतुर्विध संघमां अखंडपणे वर्त्ते ठे. वही तीरथफल के० चतुर्विध संघना तमे फल ठो. तेमज तीरथ शब्द साथे तत शब्द जोडतां, तीर्थना तत्व ठो—रहस्यठो तेमज तीर्थमां सार के० प्रधान तमे ठो. वही तीर्थनुं चक्रवर्तीपणुं, तीर्थनुं फलपणुं, तीर्थनुं तत्वपणुं अने तीर्थनुं सारपणुं एतुं जे तमारुं तीर्थ, जेने तमारा जेवा नमो तीर्थ्यस्स एवी वाणीए नमस्कार करे ठे, एवा चतुर्विध संघरूप तीर्थने जे प्राणी सेवे ते प्राणी निरधार के० निश्चयपूर्वक आनंदघननो समूह पामे ॥ ९ ॥ इति श्रीअरजिन स्तवन.

॥ अथ श्रीमद्विजिन स्तवन ॥

॥ राग काफ़ी ॥ सेवक केम अवगणीए हो ॥ १ देशी ॥

सेवक केम अवगणीए हो ॥ मद्विजिन ॥ एह अब शोभा सारी ॥

अवर जेहने आदर अतिदीए ॥ तेहने मूल निवारी हो ॥ मद्वि० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हे मद्विजनाथ परमेश्वर ! अब के० हवे कर्मकय करवाथी पाम्या जे केवल

ज्ञान, केवलदर्शन तेनी शोभा सारी के० प्रधान पामीने पोतानी साची सेवाना करनार चाकर तेनी आवे टाणे केम अवज्ञा करो ठो अर्थात् मारी अवज्ञा करवी योग्य नथी. अवर के० बीजा मारा जेवा संसारी जीव रागादि परिणतियें प्रस्त जेने आशा दासी अत्यंत आदर सत्कार करे ठे ते आशा दासाने हे प्रभु ! तमे मूल के० जडथी निवारण करी अर्थात् निर्लोभता खीळीए उखेमी नांखी. दिक्षा वेतांज आशानो त्याग कयों अने ज्यारे बारमे गुणठाणे चढ्या त्यारे मुक्तिरूप आशाने पण तजी दीधी.

ज्ञानसुरूप अनादि तमारुं ॥ ते वीधुं तमे ताणी ॥ जुळ

अज्ञान दशा रीसावी ॥ जातां काण न आणीहो ॥ महि० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हे प्रभु ! तमारुं ज्ञानस्वरूप अनादि कालथी, मोहथी प्रगटी जे अज्ञान दशा तेथी आढादित हुतुं, ते तमे ताणी वीधुं अने हे सुमति ! तमे जुळ के० देखो. अनादि कालनी क्षीर नीर जेवी संबंधवाली अज्ञानदशा नामनी स्त्री ते महिनाथ परमेश्वरने, आत्मस्वरूप अनुचवीने, असोहामणी लागी तेथी अप्रीतकारिणी जाणीने तेने आत्मरूप घरथी जातां जाणी पण काण न आणी एटखे तेनी साथे अनादि घरवास हुतो ते घर वंडीने जेम उंठ सीघ गया तेम जाय ठे तो जखे जाठ एम कर्युं, पण तेनी साथे जाषण करवुं एटखी पण काण के० मर्याद न आणी ॥१॥

निद्रा सुपन जागर उजागरता ॥ तुरिय अवस्था आवी ॥

निद्रा सुपनदशा रीसाणी ॥ जाणी न नाथ मनावीहो ॥ महि० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ वखी हे परमेश्वर ! जव्य अजव्य संसारीजीवोने निद्रा तथा सुपन, बे अवस्था ठे अने जव्यने जव्यत्वनो परिपाक काल तेरमे गुणठाणे थाय त्यारे ए बे अवस्थानो नाश थाय अने ते जाग्रत अवस्था पामे तथा चढदसा गुणठाणाना अंतर्धी सिरुनेविषे उजागर अवस्था होय. ए चार अवस्थामां हे प्रभु तमारे तुरिय के० चोथी उजागर अवस्था प्राप्त थइ, ते जोशने निद्रागर्भित सुपनावस्थाए जायथुं के अमने प्रभुए दुर्वचन कद्याविनाज अमारी प्रतिपक्षीणीउने मनावी, तेथी अमारो तिरस्कार थयो एम जाणी तेड रीसाणी. तेडने आत्मघरथी जाती देखीने, स्वरूपमां अंतरायकारक तेडने जाणीने हे नाथ ! तमे तेडने मनावी नही ॥ ३ ॥

समकित साथे सगाइ कीधी ॥ सपरिवारसुं गाढी ॥ मिथ्या

मति अपराधण जाणी ॥ घरथी बाहिर काढिहो ॥ महि० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हे परमेश्वर तमे मिथ्यात्वथी पराङ्मुख थइने उपशम विवेक संवरादि परिवार सहित समकित साथे सगाइ गाढी के० दृढपणें कीधी. तेम थवाथी आत्म-

स्वरूपथी विरुद्ध प्रवर्त्तनारी मोहरायनी पुत्री जे मिथ्यामति तेने आत्मस्वरूप प्राप्तिमां जंग यकावनारी अपराधी जाणीने तमारा आत्मघरथी बहार काढी मुकी अने तेणीने फरी घरमां प्रवेश न करवा दीधो ॥ ४ ॥

हास्य अरति रति शोक डुगंग ॥ जय पामर करसाली ॥

नोकषाय श्रेणीगज चढतां ॥ श्वानतणी गति जालीहो ॥ मल्लि० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ वली हे प्रभु! नोकषाय जे हास्य, अरति, रति, शोक, डुगंग अने जय ए ठ नोकषाय मोहनी क्रोधादि कषायनी अपेक्षाए पामर के० रांक, परंतु संसाररूप खेतीनी वृद्धि करनारी, तेथी करसा के० खेती खेकानी आली के० पंक्ति जे क्रोधादि कषाय तेनी सदृश माटे नोकषाय, तेडने ज्यारे तमे कृपकश्रेणिरूप गज के० हाथी उपर स्वारी करी त्यारे श्वान के० कुतरानी रीत ग्रहण करनारीने गणी नही. जेम राजमार्गे हाथी चालतां हाथी उपर चढेलाने कुतरा पडोंची शके नही, परंतु हाऊ हाऊ करे तेम परमात्मा श्रेणिरूप गजे आरूढ थया, त्यारे हास्यादि ठए कुतरानी जेम हाऊ हाऊ करता रह्या. ॥ ५ ॥

रागद्वेष अविरतिनी परिणति ॥ ए चरण मोहना योधा ॥ वीत

राग परिणति परिणमता ॥ उठी नाट्या बोधाहो ॥ मल्लि० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ वली जवरूप बीजना अंकुरना उत्पादक राग तथा द्वेष तेमज अविरतिनी परिणति, ए त्रणेनुं परिणमन; तेड त्रणे चारित्रमोहनीयना योधा के० सुनट ठे. चारित्रमां प्रवर्त्तनारा मुनियोने चारित्रथी पाडनारा ठे. परंतु हे परमेश्वर! तमे ज्यारे वीतराग परिणतिने विषे तदाकार प्रवृत्तिए प्रवर्त्या त्यारे तेडए विचार्युं के अमारी विरोधी वीतरागता घरमां आवी तेथी हवे अमे रही शकीये नही, एम विचारी बोधा के० एडुं जाणनारा ते पोतानी मेळेज उठीने नाशी गया. ए प्रमाणे हे प्रभु! तमारुं कार्य सेहेजे सिद्ध थयुं. ॥ ६ ॥

वेदोदय कामा परिणामा ॥ काम्यकर सह्य त्यागी ॥ निःकामी

करुणारस सागर ॥ अनंत चतुष्कपद पागीहो ॥ मल्लि० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ वली हे प्रभु! वेदना उदयथी कामना परिणाम के० अजिलाष एटले पुरुषने स्त्री, स्त्रीने पुरुष, एवो अजिलाष वेदोदयथी थाय. ते वेदना उदयथी कामनो अजिलाष तो डुर रह्यो, परंतु तमे तो काम्यकर के० वांढारूप कर्ममात्रना त्यागी थया, तो वेदनो सर्वथा अजाव थाय तेमां शुं नवाइ! हे प्रभु! तमे निरजिलाषीपणाथीज करुणारूप रसना समुद्र ठो. निष्कामी विना दयाना परिणामनो अजावज होय.

તેથી તમે અનંતજ્ઞાન, અનંતદર્શન, અનંતચારિત્ર, અનંતવીર્ય એ અનત ચતુષ્પદ જે નિર્વાણપદ તેના પાગી કે ૦ પદના રંગાણા અર્થાત્ મોક્ષપદમાં લીન થો ॥ ૭ ॥

દાન વિઘનવારી સદુ જનને ॥ અજયદાન પદ દાતા ॥ લાજ .

વિઘન જગવિઘન નિવારક ॥ પરમ લાજ રસ માતાહો ॥ મ ૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ હે પ્રજુ ! તમે દાન સંબંધી વિઘન ઘટલે દાનાંતરાયનો નાશ કરીને જઘ્ય-રાશિ જીવમાત્રને અજયપદ જે મુક્તિપદ તેરૂપ દાનના દાતા તથા. વહી લાજાંતરાય કર્મનો નાશ કરીને તેમજ જગતવાસી સર્વ જીવોના લાજાંતરાયના દૂર કરનાર થઈને પોતે પરમ કે ૦ ઉત્કૃષ્ટ આત્મરીક્ષિ સંબંધીરસ તે અવ્યયપદ પ્રાપ્ત થવાથી ઉત્પન્ન થયો જે અર્તિહિયરસ તે રસમાં માતા કે ૦ મગ્ન થયા ॥ ૭ ॥

વીર્ય વિઘન પંક્તિ વીર્યે હણી ॥ પૂરણ પદવી યોગી ॥ જોગો

પજોગ દોય વિઘન નિવારી ॥ પૂરણ જોગ સુજોગીહો ॥ મ ૦ ॥ ૮ ॥

અર્થ ॥ વહી પરમ આત્મસ્વજાવ પામવાથી ઉત્પન્ન થયું જે પરમ આત્મવીર્ય તદ્રૂપ પંક્તિ વીર્યે કે ૦ પરાક્રમથી વીર્યાંતરાયનો નાશ કર્યો તેથી સંપૂર્ણ પદવી જે તીર્થંકર પદવી, તે પામ્યા અર્થાત્ આત્મવીર્ય ફોરવતા આત્મપદવીને વિઘ્ન કરનાર મોહનો તમે નાશ કર્યો. એ યોગ્ય છે. અહીં પદમાં યોગને બદલે યોગી શબ્દ સૂત્રકારે ગુંથ્યો છે. તે પ્રાપ્ત મેલવવા માટે લાગે છે. યોગી શબ્દનો અર્થ કરીએ તો તે પદવીથી સંયોગ થયો એમ થાય અને આત્માને સ્વરૂપપદવીનો સમવાયસંબંધ સંજવે પણ સંયોગસંબંધ ન સંજવે તેથી યોગ શબ્દનો અર્થ એ પદવીને યોગ્ય છે એમ કર્યો છે. કર્તાનો આશય કર્તા જાણે. વહી તમે જોગાંતરાય, ઉપજોગાંતરાય, બંને અંતરાયને આત્મવીર્યથી નિવારીને સિદ્ધાત્મસંબંધી આઠ ગુણરૂપ જોગના સુજોગી કે ૦ ઉત્તમ જોગવનારા થયાઓ અર્થાત્ સુજોગને અંતરાય કરનારા જોગોપજોગાંતરાય બંનેનો નાશ કર્યો ॥ ૮ ॥

એ અઢાર દૂષણ વરજિત તનુ ॥ મુનિજન હૃદે ગાયા ॥ અવિ

રતિરૂપક દોષ નિરૂપણ ॥ નિરદૂષણ મન જાયાહો ॥ મ ૦ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ ॥ હે પરમેશ્વર ! પૂર્વોક્ત અઢારે દોષ રહિત તમારું તનુ કે ૦ શરીર અસં-ખ્યાત પ્રદેશરૂપ આત્મર્પિકધારક છે. તેથી તમે મુનિરાજોના હૃદ કે ૦ સમૂહને સ્ત-વવા યોગ્ય થયા ઠો અને તેમણે તમને સ્તવ્યા. પરંતુ હે સુમતિ ! અવિરતિ દોષથી નથી નિવર્તવું જેને તેનું કથન તો દોષ નિરૂપણ છે અર્થાત્ અઢારે દોષમાં પ્રવર્તવું તે દોષ તો સર્વજીવમાત્રમાં કદેવાય પરંતુ પ્રજુ તો અવિરતિ પ્રમુખ દૂષણોથી રહિત થયા તેથી નિરદૂષણ એવા તે મારા મનમાં જાયા કે ૦ સુદાયા-ગમ્યા છે ॥ ૧૦ ॥

इणविध परखी मन विसरामी ॥ जिनवर गुण जे गावे ॥ दीनबंधु
नी मेहेर नजरथी ॥ आनंदधन पद पावेहो ॥ मल्लि० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ माटे हे सुमति ! जे स्वरूपज्ञाता प्राणी होय ते पूर्वोक्त अठार दोष वर्ज-
वानी विधि के० रीत कही, ते रीते मन वीसरामी के० मनने स्थिरतापावे प्रवर्त्तावी
अठार दूषण रहित तेज अरिहंत देवाधिदेव एवी परीक्षा करीने सामान्य केवली-
जमां प्रधान एवा मल्लिपरमेश्वरना गुणग्राम-स्तवना करे अथवा मनने विशरामना
धाम एवा मल्लिजिनना गुण वर्णवीने स्तवना करे. ते प्राणी मोहमल्ले ह्णायेल्ला, निर्ज-
स्वरूपे रहित, संसारमां जन्मजरारिणी खिल्ल थयेला दीन होवाथी तेमना बंधु के०
आतासमान निःस्वाथ सहायना करनार मल्लिपरमेश्वरनी मेहेर के० कृपानजरूप-
शितल दृष्टिथी, अतिंजियानंदनो समूह एवुं जे मुक्तिपद ते निःसंदेहपणे पामे ॥११॥

॥ अथ मुनिसुव्रतजिन स्तवन ॥

॥ राग काफ़ी ॥ आधा आम पधारो पूज्य ॥ ए देशी ॥

मुनिसुव्रत जिनराय एक मुज विनति निसुणो ॥ आतमतत्व
क्युं जाण्युं जगतगुरु ॥ एहविचार मुज कहियो ॥ आतमतत्व
जाण्याविण निरमल ॥ चित्तसमाधि नवि लहियो ॥ मुनि० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ अहो मुनिसुव्रत जिनराज ! आनंदधननी आत्मतत्व संबंधी एक विनति
अतिशयपणे श्रवण करो. हे त्रण जगतना स्वामि ! आत्माथी विसर्जन थयेलुं एवुं
आत्मधर्मरूप तत्व तमे केवी रीते जाण्युं ? तेनो विचार अनुक्रम विधिण मने कपा-
करीने कहो. केमके आत्मतत्व जाण्याविना अर्थात् पुज्जलादि जडथी आत्माने जिन्न
अवधारण कर्याविना, काम, क्रोध, लोभ मोहादिना जोरथी मननी समाधि के० स्थि-
रता न पामी शकीए. परंतु अकामी, अक्रोधी, अमानी, अलोभी इत्यादि वृत्तिथी
निरमल थइ चित्तवृत्ति निरोधकरी तदाकारे स्वरूपने विषेज प्रवर्त्तन, ते न पाम्यो.
माटे आत्मतत्व जे रीते जाणुं ते उपदेश करो ॥ १ ॥

कोइ अबंध आतम तत माने ॥ किरिया करतो दीसे ॥ क्रिया
ताणुं फल कहो कोण जोगवे ॥ एम पुढ्युं चितरीसें ॥ मुनि० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ कोइ प्रश्न करे के, सर्व मतोमां आत्मतत्त्वुं वर्णन ठे, तेथी परमेश्वरने
पुढवानुं शुं कारण ठे ? उत्तर के मुनिसुव्रत प्रज्जुविना, बीजाजने जो आत्मतत्त्वनो निर्णय
होय तो कोइ के० सांख्यादि मतवाला अबंधपणे आत्मतत्व माने ठे. तेज माने ठे के

“विशुद्धो न बध्यते न मुच्यते” गुणविनानो आत्मा त्रणे काल कर्मથી बंधातो नથી, मुकातो नથી. निश्चयनयनो मत तो एमज ठे, परंतु व्यवहार नयनी अपेक्षाशी तेढ रहित ठे. वली वेदांति आत्माने अबंध माने ठे अने काम क्रोधादि उपयोगे प्रवर्त्ततां तेमने पुढीए के तमे कर्मशी बंधाळो ठो के केम? त्यारे तेढ उत्तर आपे ठे के, जे कर्मशी बंधाय एम माने ते कर्मशी बंधाय, परंतु आत्मा तो खजावेज निर्मल ठे तेथी आत्मा बंधातो ज नथी. एप्रमाणे बोलनारा वेदांति प्रमुखने पाठा क्रिया करतां तो देखीए डीए. माटे हे शुरू चेतना! में तेढने क्रियामां प्रवर्त्तता देखीने चित्त रीसे के० मनमां रीस आववाथी पुढ्युं के तमे आत्माने तो अबंध मानो ठो एटवे शुजाशुज करणीए आत्मा शुजाशुज कर्मनो बंध करतो नथी, परंतु आत्मा आत्मखजावे निर्मल अबंधक ठे, एम मानो ठो, तो महाकष्टकरी, शुजकरणी करी ते क्रियानुं फल आत्मा जोकापणे जोगवे एम मानशो तो तमारो पक्ष ठेदाशे, अने क्रियानुं फल आत्मा न जो गवे एम मानशो तो क्रिया करो ठो तेनुं फल कोण जोगवशे? अने जो क्रियानुं फल आत्मा न जोगवे तो क्रिया निरर्थक थइ, असिऊ थइ, तेथी व्यवहारनयने अंगीकार कर्पा ठतां तेने ठेदो ठो. तो हे शुरू चेतना! एवा मतवालाठने पुढवाथी हुं आत्मतत्वने केम पामुं? तेथीज परमेश्वरने पुढ्युं ॥ १ ॥

जड चेतन ए आतम एकज ॥ थावर जंगम सरिखो ॥ छुख

सुखशंकर दूषण आवे ॥ चित्त विचारीजो परिखो ॥ मुनि॥ ३ ॥

अर्थ ॥ वली अद्वैतवादीना त्रण पक्ष ठे? अद्वैत १ द्वैताद्वैत ३ विशिष्टाद्वैत. विशिष्टाद्वैतपक्षी विष्णुना उपासक ठे. तेढ जड चेतन के० जडयुक्त चेतन एवो आत्मा एकज ठे एम माने ठे. सर्व शरीरधारीठमां परमात्मा अंशे व्यापी रह्यो ठे, ते एक ठे. सर्व गत ठे, नित्य ठे. एवो तेमनो मूल सिद्धांत ठे. जीवात्मा कोइकाळे परमात्मा नज थाय, त्रणेकाल जीवात्मा सेवक अने परमात्मा स्वामि एम तेढ माने ठे. इत्यादि तेमनी मान्यतानो घणो विस्तार ठे. वली द्वैताद्वैतपक्षी स्थावर जंगममां कथंचित् जेद माने ठे. तेढ विशिष्टाद्वैतने पुढे ठे के, पृथ्वी, अप, तेज, वायु अने वनस्पतिने निर्मल पृथ्वीना अंतर्जावी मानोठो तो थावर जंगममां जड संबंधीत चेतना एक ठे वा कथंचित् जेद ठे. त्यारे तेढ कहे ठे के थावर जंगम सरिखो के० थावर अने जंगम अजेद ठे. तो हे शुरू चेतना! में तेढने पुढ्युं के तमारो मत जे तमे स्थाप्यो, तेनो चित्त विचारी परिखो के० चित्तमां विचार करी काइ परिहा तो करो. तमारा मतमां तमाराज कहेवाथी दुःख सुख संबंधी शंकर दूषण प्रवेश करे ठे. सुखदुःखने प-

रस्पर विरोध ठे. सुख ते दुःख न थाय अने दुःख ते सुख न थाय. एवा सुख दुःखने एक समान अधिकरणरूप मानी सुखनो कर्ता पण थावर जंगममयी जड चेतन अने दुःखनो कर्ता पण थावर जंगममयी जरु चेतन; तेथी थावरनुं करेलुं सुखदुःख जंगममां प्रवेश थनुं जोइए अने जंगमनुं करेलुं सुख दुःख थावरमां प्रवेश थनुं जोइए. एम कहेवाची शंकर दूषण थावर जंगम थाय ॥ ३ ॥

एक कहे नित्यज आतम तत ॥ आतम दरशण लीनो ॥ कृत

विनाश अकृतागम दूषण ॥ नवि देखे मतहीणो ॥ मुनि० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ वली कोइक अद्वैतवादी, तेरापंथी, समयसारीया, वाशिष्ठसार ग्रंथी एम कहेठे के आत्मा निश्चयची चारे गतिमां प्रमतां ठतां पोताना स्वरूपदर्शनमां लीनो के० व्यापक ठे अर्थात् त्रणे काल आत्मा स्वरूपदर्शनची रहित नथी. तेमने में पुढ्युं के जो आत्मा आत्मस्वरूपमांज लीन होय तो कृत विनाश के० साधेवी उत्तम क्रियाना उत्तम फलनो विनाश तेरूप दूषण थुं तमे नथी देखता ? अने अकृतागम के० आत्मा आत्मस्वरूपमां लीन होय तो दुष्कृतनो बंध नज थाय अने प्राणी-जने दुष्कृतनो फल जोगवता तो देखीए ठीए तेथी ते अकृतागमरूप दूषण तेने पण हे मतहीणा के० बुद्धिहीन तमे देखता नथी. तमाराज शास्त्रमां कहुं ठे के “कृतं विना न जोक्तव्यं” तेथी कर्माविना जोगवाय केम ? ॥ ४ ॥

सुगतमति रागी कहे वादी ॥ क्षणिक ए आतमजाणो ॥

बंधमोक्ष सुखदुःख न घटे ॥ एह विचार मन आणो ॥ मुनि० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ वली हे शुरू चेतना ! बौधमतना रागी, वादी के० पक्षवाला एम कहे ठे के, थावन् मात्र आत्मा, क्षणैक्षणै जिन्नजिन्न ठे एम जाणो के० अवधारो. अर्थात् जगतमां आत्मा मात्र तथा पदार्थ मात्र क्षणिक ठे, जे प्रथम क्षणे ठे ते बीजी क्षणे नथी एवो तेमनो सिद्धांत ठे. ते बौधमतवादीने में कहुं के आत्माने जो क्षणैक्षणै जिन्नजिन्न ठरावशो तो बंध के० शुभाशुभ कर्म बंध तथा मोक्ष के० कृतकर्मनो नाश, तेमज सुकृत्योनुं फल सुख अने दुष्कृत्योनुं फल दुःख, आ चारे प्रकारो क्षणिक आत्माने न घटे के० संजवता नथी; कारण के जे क्षणे आत्मा बंध करे ते बंधना कर्ताची बीजी क्षणनो आत्मा जे जोक्ता ठे ते जिन्न ठे, तो कर्ता आत्मा जिन्न अने जोक्ता आत्मा जिन्न एम थाय ठे. तो तेवीरीते थनुं असंजव ठे, तेथी ते असंजवनो विचार मनमां आणो के० खावो साटे हे शुरू चेतना ! जे पोतेज आत्मतत्व

पाम्या नथी अने चूड्या फरे ठे तेउने पुढतां हुं आत्मतत्व शीरीते जाणुं ? माटे परमेश्वरने विनति करुं हुं के मारी विनति तत्वनी उलखाण कराववानी अवधारो ॥ ५ ॥

भूत चतुष्क वरजित आत्म तत ॥ सत्ता अलगी न घटे ॥

अंध शकट जो नजर न देखे ॥ तुं शुं कीजे शकटे ॥ मुनि० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हे शुरू चेतना ! वली नास्तिक मतवादी कहे ठे के १ पृथ्वी २ अप ३ तेज ४ वायु आ चार भूत शिवाय आत्मतत्वनी सत्ता के० आत्मतत्वनुं अस्तित्व-पणुं अलगी के० पृथक् न घटे के० संभवतुं नथी. अहीं आकाश तत्वने जूडुं लख्युं नथी, कारण के ज्यां ए चार भूत होय त्यां आकाश पण होयज. तेथी नास्तिकम-ति ए चारनुंज ग्रहण कर्युं. तेउं ए भूतचतुष्कमयी आत्मसत्ता मदिरा दृष्टांते माने ठे. जेम मदिराना एक एक अंगमां केफनी शक्ति नथी, तमाम अंगना एकत्र य-वाथी तेमां केफनी शक्ति आवे ठे. तेवीजरीते चारे भूतने संयोगे चैतन्य शक्ति प्र-गट थाय ठे. हे नास्तिकमति ! आ तमारो मत अयोग्य ठे. जेम अंध के० जन्मांध प्राणी शकट के० गामानी लंबाई, पढोलाई नजरे देखी शकतो नथी तेने गाडानी प-रोक्षवात करवाथी शुं समज पडे तेवीरीते ज्यारे गाडा जेवुं मोटुं दृष्टांत हृदयरूप नजरथी न देखाय तेवाने बीजुं दृष्टांत शाकामतुं ? जेमके कोइ प्राणी मरण पाम्यो, तेना शरीरमां चारे भूतोथी प्रथम आत्मसत्ता प्रगट थइ ह्ती अने चारे भूतो वि-द्यमान ठतां आत्मसत्ता अलग थाय तेम तो घटतुं नथी तो आत्मसत्ता चारे भूतोने तजीने केम चाली गइ. तेथी हे शुरू चेतना ! तेवाथी आत्मतत्व केम उलखाय ॥ ६ ॥

एम अनेकवादी मत विभ्रम ॥ संकट पडीयो न लहे ॥ चित्त

समाध तेमाटे पुहुं ॥ तुमविण तत कोइ न कहे ॥ मुनि० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ ए प्रमाणे जैनविना बीजा एकांतपद्धी सर्व मतवादीना सिद्धांतोथी जिज्ञ कथन सांजलतां आत्मतत्व संबंधी विभ्रम के० विशेष शंका-त्रांति तद्रूप संकट के० महाकष्टरूप समुद्रमां कुब्यो ठतो अर्थात् त्रांतिमां पड्यो ठतो आत्मतत्त्वने पामे नहीं; परंतु हे शुरू चेतना ! अनेक मतवादीठना कथनरूप विभ्रममां हुं पड्यो नथी तेथीज मारा चित्तने समाधि ठे. अर्थात् तेमना कहेवा मुजब मारुं मन प्रवर्ततुं नथी तेथीज परमेश्वरने पुहुं हुं के हे प्रभु ! तमाराविना बीजा कोइ आत्मतत्वनुं स्वरूप कहेवाने समर्थ नथी तेथी तमेज कहो जेथी शुद्धात्मतत्व पामी ॥ ७ ॥

वलतुं जगगुरु एणी परे ज्ञाखें ॥ पदपात सब ठंभी ॥ राग

द्वेष मोह पखवर्जित ॥ आत्मशुं रढ मंडी ॥ मुनि० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ मारा प्रश्ननो त्रण जगतना खामिए आ प्रमाणे उत्तर आप्यो ते कहुं तुं जे प्राणी आत्मतत्व जाणवानी चाहना करे ते प्राणी एकांतपट्टी वाद सर्वथा मुक्तीने राग द्वेष मोह अने अज्ञाननो पक्ष वर्जे तो ते प्राणी अवश्य आत्मस्वरूप प्राप्तिथी रात्रदिवस, सुतां जागतां, उठतां बेसतां, खातां पीतां, कार्यादिकमां प्रवर्त्तता उतां तेनी अंतरवृत्ति अर्थात् मनःप्रवृत्ति आत्मस्वरूपमां प्रवर्त्ततां आत्मतत्व यथार्थ जाणे ॥७॥

आत्मध्यान करे जो कोउ ॥ सो फिर इणमें नावे ॥ वागजाल

बीजुं सहु जाणे ॥ एह तत्व चित्त चावे ॥ मुनि० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ ए रीते जे प्राणी ब्रह्मरंध्र मध्य आसन पुरीने आत्मां लयलीन थइ तदाकारवृत्ति ए शुद्धात्मस्वरूपनुं ध्यान करे ते प्राणी अनेक मतवादीउंना विघ्नम ममत्वरूप जालमां फसे नही. ते प्राणी एक आत्मस्वरूप कथनविना अन्य जे जप तप पूजा नियमादि कथनमात्रने वागजाल के० वचननी जाल, आत्माने फसवानो फंद जाणे अने आत्मस्वरूपना तत्त्वनेज पोताना चित्तमां चावे के० चित्तव्याकरो ॥९॥

जेणे विवेकधरी ए पख ग्रहियें ॥ ते ततज्ञानी कहियें ॥

श्री मुनिसुव्रत कृपाकरो तो ॥ आनंदधन पद लहिए ॥ मुनि० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ माटे जे विवेक धरी के० विवेकवंत प्राणी होय ते आत्मध्यान संबंधीपक्ष ग्रहण करे अने तेनेज तत्वज्ञानी आत्मतत्त्वनो वेत्ता कहीए, माटे सिद्ध संपदाना धारण करनारा अहो मुनिसुव्रत प्रभु ! कृपा करो के० आत्मतत्त्वनी उल्लेखण करावो तो अनादि कालधी जेथी दूर भइए एवा चिंतामणि सहस्र परमानंदना समूह रूप पद जे मुक्तिपद ते पामीए ॥ १० ॥ इति मुनिसुव्रतजिन स्तवन.

॥ अथ श्रीनमिजिन स्तवन ॥

॥ राग आशाढरी ॥ धनधन संपति साचो राजा ॥ ए देशी ॥

षट् दरशण जिन अंग जणीजे ॥ न्यासषडंग जो साधेरे ॥

नमिजिनवरना चरण उपासक ॥ षट् दरशन आराधेरे ॥ षट्० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हे शुद्ध चेतना ! पूर्वना स्तवनमां वर्णवेला भए दर्शन जिन के० जिने-श्वरना अंग ठे, परमात्मा पोते भए अंगोना धारक ठे अने बीजाड एक एक अंगना धारक ठे. जैननां वचन सप्तनयाश्रीत ठे. बीजाड एक एक नयना अपेक्षी ठे. तेथी अन्यने अंग कह्या अने जैन उत्तमांग ठे. कर्त्तानो आशय एवो ठे के जे अंगोने ठेदे ते जिनेश्वरना उत्थापक ठे, कारण तेउ जिनेश्वरना अंग ठे. अही कोइ प्रश्न करे के

“અંગતે હોઈ મિશ્રતં” એવો પાઠ છે. ઉત્તર કે તે સત્ય છે, પરંતુ અન્ય મતોમાં જે જે સ્થલે જૈન સદૃશ વસ્તુપ્રરૂપણા કરી હોય તે તે સ્થલને સર્વથા અસત્ય કહેવાય નહીં કારણ કે ષટ્દર્શન તે જિનેશ્વરનાં અંગ છે એવો પાઠ છે. તેઓને જિનેશ્વરના અંગ કહ્યા પરંતુ દર્શન કહેલ નથી. તેથી હે શુરૂ ચેતના! આ સ્તવનમાં જેમ ષટ્કાંડ કે બૃહદ્ અંગનું ન્યાસ કે સ્થાપન કર્યું છે તેવી રીતે નમિ પરમેશ્વરના ચારિત્રના આરાધન કરનારા, નિરમમત્વી, સમપરિણામિ થઈ બૃહદ્ અંગોરૂપ ષટ્દર્શનનું આરાધન કરે. કર્તાનો આશય એવો છે કે અન્યદર્શની સર્વે એક એક ન્યાસીત છે, તેઓને તે તે નયે સત્ય કહે. પરંતુ જ્યાંસુધી અન્યદર્શની જૈનદર્શનનું ઉત્થાપન કરે તેવા વચનો કહે નહીં ત્યાંસુધી જૈની પણ તેઓને દૂષવતા વચન કહે નહીં. ॥ ૧ ॥

જિનસુર પાદપ પાય વલાણું ॥ સાંખ્ય જોગ દોય જેદેરે ॥ આતમ

સત્તા વિવરણ કરતા ॥ લહો હુગ અંગ અસ્તેદેરે ॥ ષટ્ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ બૃહદ્ મતોમાં જે જે મત પરમેશ્વરના જે જે અંગ છે તે કહે છે. એક સાંખ્ય, બીજો યોગ કે નૈયાયિક. આ બે દર્શન, તે નમિ પરમાત્માના સુરપાદપ કે કલ્પવૃક્ષ સમાન ઉપમા છે જેને એવા પાય કે ચરણ વલાણું કે વ્યાખ્યાન કરું છું. અર્થાત્ તેઓ પરમેશ્વરના બે પગ છે. જેમ શરીરનું મંડાણ પગોથી છે તેમ જીવમાત્રનું મંડાણ સત્તાથી છે. આ બંને દર્શનો પણ આત્મસત્તાના વિવેચન કરનારાં છે. સાંખ્યદર્શન કહે છે કે આત્મામાત્ર પુષ્કરપત્રવત્ નિર્લેપ છે, લેપ તો પ્રકૃતિને છે ઇત્યાદિ બહુ વિસ્તારયુક્ત કથન છે, પરંતુ સર્વ આત્મસત્તાનું વિવેચન છે. નૈયાયિક પણ આત્મા માત્રમાં સત્તા તો એકજ માને છે, પરંતુ એક જીવાત્મા બીજો પરમાત્મા એમ આત્માની બે જાતિ માને છે. તેમાં જીવાત્માને માત્ર કાર્યનું કારણચૂત માને છે અને પરમાત્માને કર્તા માને છે. એ પ્રમાણે હે શુરૂ ચેતના ! જેમ સત્તા સર્વનું મૂલ છે તેમ પાદ અંગોનું મૂલ છે. એ પ્રમાણે આ બે દર્શન તે પરમેશ્વરના હુગ અંગ કે ચરણ તે અસ્તેદ કે પ્રસન્નચિત્તે લહો કે જાણો. દર્શનોનું વિશેષ સ્વરૂપ ષટ્દર્શન સમુચ્ચ પ્રમુલ અંથોથી જાણવું ॥ ૨ ॥

નેદ અજેદ સુગત મીમાંસક ॥ જિનવર દોય કરજારી રે ॥

લોકાલોક અવલંબન ઝજિર્યે ॥ ગુરુ ગમથી અવધારી રે ॥ ષટ્ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ સુગત કે બૌદ્ધદર્શન અને મીમાંસક દર્શન. તેમાં બૌદ્ધદર્શન ક્ષણે ક્ષણે આત્માદિ સર્વ વસ્તુને જેદ કે ઝિજ્ઞ માને છે. મીમાંસક આત્મા નિત્ય અકર્તા માને છે. ત્રણે કાલ સ્વરૂપે અજેદ માને છે. યથા ॥ એક એવહી ચૂતાત્મા, ચૂતેચૂતે વ્યવ-

સ્થિતઃ ॥ એકધા બહુધા ચૈવ, દૃશ્યતે જલચંદ્રવત્ ॥ ૧ ॥ વહ્ની, એકઃ સર્વગતો નિત્યઃ પુનઃ વેદે, વિગુણો ન બદ્ધ્યતે ન મુચ્યતે ॥ શ્વેતાદિઃ માટે આ બે દર્શન તે પરમેશ્વરના દોય કર કેળે બે હાથ છે. જારી કેળે ગંજીર આશયવાલા છે માટે ગુરુગમ કેળે ગુરુજી બતાવેલ જે રેચક, પૂરક, કુંજક સંબંધી પ્રવર્તન, તેથી પ્રથમ તો લોકકેળે બ્રહ્મરંધ્રથી નીચેનું બાકીનું શરીર જેને જૂગોલ સંજ્ઞા છે તે લોક શબ્દ છે, તેનું અવલંબન કેળે આત્માને આશ્રયકરીને, આ બે દર્શનરૂપ પરમેશ્વરના બે હાથ તેને અવધારી કેળે નિર્ણય કરીને જીજિયે કેળે ધ્યાણ. તેમજ અલોક કેળે શુન્ય માટે લગોલ સંજ્ઞા તે બ્રહ્મરંધ્રને છે તેથી અલોક શબ્દે બ્રહ્મરંધ્રને વિષે આત્માને આશ્રયકરીને આ બે દર્શનરૂપ બે હાથનો નિર્ણયકરી જીજીયે, ધ્યાણ.

આ બે દર્શનમાં બૌદ્ધદર્શન, જે વિચ્યમાન તે દ્વણેદ્વણે ચિન્નચિન્ન છે, એવો તેનો સિદ્ધાંત છે. તે પ્રમાણે આત્મા પ્રમુખને વ્યવહાર નયથી પર્યાયાંતર કાલથી અવધારીજી તો દ્વણેદ્વણે ચિન્નચિન્ન છે તે સત્ય છે. મીમાંસક વસ્તુને અજ્ઞેદ માને છે. તે પ્રમાણે નિશ્ચય નયની અપેક્ષા આત્મા પ્રમુખ સર્વવસ્તુ પોતપોતાના લક્ષણથી ત્રણે કાલે અજ્ઞેદ છે તે સત્ય છે. એ પ્રમાણે આ બે દર્શન તે વ્યવહાર અને નિશ્ચય નયના અપેક્ષી છે. પરમેશ્વરનું પ્રવર્તન નિશ્ચય અને વ્યવહાર બંનેથી છે તેથી બૌદ્ધદર્શનનું વ્યવહારથી પ્રવર્તન છે તેથી તે વામકર છે અને મીમાંસકનું નિશ્ચયથી પ્રવર્તન છે તેથી તે દક્ષિણ કર છે. આ આશય સમજવામાં કઠિન છે તેથી ગંજીરકહ્યું. ધરીતે પરમેશ્વરનાં ચાર અંગ વર્ણવ્યાં.

લોકાયતિક કૂષ જિનવરની ॥ અંશ વિચારી જો કીજે રે ॥

તત્ત્વવિચાર સુધારસ ધારા ॥ ગુરુગમવિણ કેમ પીજે રે ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ નમિ પરમેશ્વરનું કૂષ કેળે પેટ તે લોકાયતિક કેળે નાસ્તિકવાદી ચાર્વાક દર્શન છે. જીવ, પુણ્ય, પાપ, ગત્યાગતિ કાંઈ નથી, એવો નાસ્તિકનો મત છે. સર્વાંશે તો તે પરમેશ્વરનું પેટ નથી, પણ અંશવિચારી જો કીજે કેળે એક અંશ વિચારી જોઈએ તો પરમેશ્વરનું તે પેટ છે. નાસ્તિક જેમ શુન્યવાદી છે, તેમ પરમેશ્વરનું પેટ પણ શુન્ય છે. પરંતુ તત્ત્વવિચારે જોઈએ ઢીણ તો સર્વ દર્શન વાળીથી વર્ણવ્યા અને વાળી પેટથી ઉત્પન્ન થઈ માટે કૂલ તે પાંચે અંગનો લગાનો છે. એ કૂલથી પાંચે દર્શનની ઉત્પત્તિ છે. માટે સુધારસધારા કેળે અમૃતરૂપ રસનો પ્રવાહ છે તેથી એ સર્વાંગ ધારાનો મેલાપ કરીને પીણે કેળે રસ આસ્વાદન કરીએ. નિર્મમત્વી ગુરુના બતાવેલા માર્ગવિના સર્વાંગ દર્શનના મેલાપરૂપ તત્ત્વનો વિચાર તદ્રૂપ સુધારસની ધારા શીરીતે પાન કરી શકીએ. મમત્વરૂપ ડુર્જન પાન કરતાં ઢોલી નાંખે. ધરીતે પાંચ દર્શન વર્ણવ્યા.

જૈન જિનેશ્વર વર ઉત્તમ અંગ ॥ અંતરંગ બહિરંગેરે ॥ અક્ષર
ન્યાસ ધરાઆધારક ॥ આરાધે ધરી સંગેરે ॥ ષટ્ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ જૈનદર્શન તે નમિ પરમેશ્વરનું વર કેળ પ્રધાન, સર્વ અંગોમાં શિરોમણિ
ઉત્તમાંગ, મસ્તક છે, કેમકે અંતરંગે જોઈએ તો જૈનદર્શનના અજાવે સ્વસ્વરૂપ પ્રાપ્તિ
ન થાય, અને બાહ્યાંગે જોઈએ તો જૈનદર્શન સર્વાંશી છે. સર્વ ન્યાસિત છે તેથી તે ઉ-
ત્તમાંગ છે. પરંતુ જે પ્રાણી નિર્મમત્વી થઈ અક્ષરન્યાસ કેળ એકેક અક્ષરનું સ્થાપન
તેની ધરા કેળ ચૂમિકા સ્થાનક અર્થાત્ આ પહેલા અક્ષરને રેહેવાનું સ્થાનક, આ બી-
જાને રેહેવાનું સ્થાનક એમ એકેક અક્ષરના આધારક કેળ આધારચૂત ઇટલે આશ્રય
કરીને રહ્યા જે અર્થ તે અર્થને સંગે ધરી કેળ સાથે કરીને, સર્વાંશી જૈનદર્શનનું આ-
રાધેકેળ આરાધન કરે. અર્થાત્ એક અક્ષર માત્રનો હોદ્દ કરવો તે તો દૂર રહ્યું પરંતુ
અક્ષર આગલ પાછલ પણ ન કહેવું. એવીરીતે જૈનદર્શનનું આરાધન કરે. એ ઠ દર્શન
પરમેશ્વરના અંગ વર્ણવ્યા ॥ ૫ ॥

જિનવરમાં સઘલા દરશન છે ॥ દર્શને જિનવર જનનારે ॥

સાગરમાં સઘલી તટની સહી ॥ તટનીમાં સાગર જનનારે ॥ ષટ્ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ એ રીતે નમિ પરમેશ્વરમાં સર્વ દર્શન છે. તેથી એ હાથ દર્શન પરમેશ્વરના
અંગ છે. એકેકા અન્ય દર્શનમાં સર્વાંગી સત્તા ન પામીએ અર્થાત્ એકાંગી સત્તા પા-
મીએ તેથી તે અંશે જિનવર જનના કહીએ. જેમ સમુદ્રમાં સર્વ તટની કેળ નદીઈ
સહી કેળ નિશ્ચયથી છે, પરંતુ નદીઈમાં સમુદ્રની જનના છે, ઇટલે સમુદ્રની વેલનું
પાણી જે નદીમાં આવે તેરીતે તે નદીમાં સમુદ્ર એક દેશે સંજવે છે. એ રીતે સમુદ્રો-
પમાએ જિનવરના એ હાથ દર્શન અંગ છે ॥ ૬ ॥

જિનસ્વરૂપ થઈ જિન આરાધે ॥ તે સહી જિનવર હોવે રે ॥ ઝૂંગી

હલિકાને ચટકાવે ॥ તે ઝૂંગી જગ જોવે રે ॥ ષટ્ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ એ રીતે સર્વ દર્શનોના એકજ જાવરૂપ જિનેશ્વરના સ્વરૂપરૂપ થઈ તદાકાર-
વૃત્તિએ પરમેશ્વરનું આરાધન કરે—ધ્યાન કરે તે પ્રાણી સહી કેળ નિશ્ચયથી જિનવર
કેળ કેવલજ્ઞાનદર્શની થાય. જેમ ઝૂંગી કેળ ઝમરી હળકાલમાં મદની હન્મત્તાથી,
ચંચલતા વધવાથી અને પોતાના કાંટામાં પણ વિષ વધવાથી, કાઢી અથવા પીઢી
ઝીંની માટીમાં પોતે લવ મુકી, ગોલીવાલી, એકેક ગોલી લાવી ઘર બાંધી, તેમાં પોતે
હલિકા કેળ લટ, તેને કાંટાથી ચટકો વડ તે લટને ઘરમાં મુકી, ફરી એક ગોલીએ

ते धरतुं मोहुं ढांकी, सत्तरमे दीवसें, चटकाथी ते धरतुं मुख उघाड़े. उघामतांज जे खट इती ते जमरी थइ उड़ी जाय. ते खटने जमरी थयेली जगत देखे. ते इष्टांते जिनस्वरूप थइ जिनने आराधतां पोते जिनवर थाय ते आ प्रमाणे. जिनेश्वरनां वचन प्रमाणे अंतरात्मवर्ती थइ खटरूप बाह्यात्माने चटको आपी निजस्वरूपमां परिणमन तद्रूप धरमां रही ध्यानथी प्रवर्त्ततां खटरूप बाह्यात्मा ते जमरीरूप परमात्मा थाय. एम सर्व जगतने जासन थतां, सिद्धमां गमन ते उरुवारूप थाय ॥ ७ ॥

चूरण जाण्य सूत्र निर्युक्ति ॥ वृत्ति परंपर अनुजव रे ॥ समय पुरुषना अंग कहा ए ॥ जे ठेदे ते डुरजव रे ॥ षट ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ अहो शुद्ध श्रद्धा ! परमेश्वरना उत्तमांगरूप जैनदर्शन तद्रूप समयपुरुष ना ठ अंग ठे. १ पूर्वधरकृत बुटक पदनी व्याख्या ते चूर्षि १ सूत्रोक्त अर्थ ते जाण्य ३ गणधरादि कृत वचन मात्र रचना ते सूत्र ४ पूर्वधरकृत पदजंजना ते निर्युक्ति ५ सूत्रो उपर विस्तारयुक्त टीका ते वृत्ति ६ परंपर अनुजव के० गुरु संप्रदायथी अनुजव के० उतरती यथार्थ स्मृतिपूर्वक जिज्ञ तात्कालिक ज्ञान. आ प्रमाणे समय के० सिद्धांतरूप पुरुषना पूर्वोक्त चूर्षि प्रमुख ठ अंग ठे. तेने जे प्राणी, परजवनी बीक नहीं राखतां निर्जय थइ उठेदे, ममत्वरूप रसथी हिनाधिक जावे ते प्राणी डुरजव के० दुष्ट जवगामी जाणवो ॥ ८ ॥

मुद्रा बीज धारणा अक्षर ॥ न्यास अरथ विनियोगे रे ॥

जे ध्यावे ते नवि वंचीजे ॥ क्रिया अवंचक जोगे रे ॥ षट ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ मुद्रा बीज धारणा अक्षरन्यास ए बधा ध्याननां अंग ठे. ए मुद्रा बीज धारणादिनो अर्थ के० तात्पर्यार्थ-रहस्य तेनुं विनियोगे के० विशेषण विधिनुं ज्ञान. आ ध्यानना अंगोना रहस्यनुं मने जासन नथी अने कर्त्ताए त्रीजा पदमां जे ध्यावे एतुं पद गुंथ्युं ठे तेथी ते ध्याननुंज कथन ठे, परंतु मने जासतुं नथी, कर्त्तानो आशय कर्त्ता जाणे. तेथी जे प्राणी उपशमयुक्त, निर्ममस्वी थइ पूर्वोक्त मुद्रा बीज धारणादिकें स्तवना विधि ध्यावे अर्थात् एकाग्रचित्तें, तदाकार वृत्तियें, तद्रूप तन्मथी तद्वलेशी तदाजिलाथी थइ ध्यान करे, जेने विषय विषयी अजिन्न जासे ते प्राणीनुं आत्मस्वरूप रूप चिंतामणि रत्न रागादिथी वा दुष्ट ममस्वी उगोथी नवंचिजे के० उगाइमां जाय नहीं. ते प्राणी अवंचक क्रियानो जोगी थाय. शुद्ध सरल स्वजाविक करणीनो जोगी थाय. ते मायावी वचनोथी उगाय नहीं. अर्ही कोइक प्रतमां ध्यावेने

ठेकाणे साधे एवो शब्द ठे तेनो अर्थ एवो ठे के मुद्रा बीज धारणादिके जे समय पुरुषने साधे ते क्रिया अवंचकनो जोगी होय. आ पदतुं रहस्य कर्ता जाणे मने जास्युं नथी॥९॥

श्रुत अनुसार विचारी बोहुं ॥ सुगुरु तथाविधि न मिले रे ॥

किरियाकरी नवि साधी शकीये ॥ ए विषवादचित्त सघले रे ॥ षट० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हे शुरु चेतना ! आ कालमां जेवा प्रवर्तने मारो कालक्षेप थाय ठे ते तने कहुं तुं. जैनदर्शनना श्रुत के० सिद्धांतनुं नैगमादि नयानुयायी कथन, वचन वर्गणाए कहेतां अपार ठे माटे अनुसार के० ते पाठने समीप राखी अर्थ करतां विचारी विचारी बोहुं तुं. वली सिद्धांतमां जे प्रमाणे गुरुनुं लक्षण कर्युं ठे, तेवा विशुरु अद्भुत, ज्ञानी, आत्मार्थी, परोपकारी, निर्मायी, निर्ममत्वी, कथनी करणी समान, ससनयानुयायी, जिन प्रवचन विशुरुजाषी तथाविध के० तेवा प्रकारना गुरुनी योगवाइ मने मलती नथी. तेथी सूत्रमर्यादाए विचारीने बोहुं तो पण शुं ? कारण के ते मर्यादामां रद्दीने साधु संबंधी क्रिया करी उदयमां आवेला चारित्रने नविसाधी शकीए के० साधी शकतो नथी, कारण के श्रुतमर्यादाए पण चारित्र साधतुं अति कठिन ठे. तेथी एक तो ए अने बीजुं तथाविध गुरुनो योग न मलवाधी क्रिया न करी शकुं. माटे जोके वेषधारी तुं, तोपण कोइ पुढे के तमे कोण ठे ? त्वारे महाद्दीन वचने मुखधी कहुं तुं के तुं जैननो जंमो तुं. तेथी समस्त चित्तने विषे प्रदेशे प्रदेशे विषवाद के० उदासीनता लागी रद्दी ठे ॥ १० ॥

ते माटे उजा करजोमी ॥ जिनवर आगल कहीएरे ॥ समय

चरण सेवा शुद्ध देजो ॥ जेम आनंदघन लहीएरे ॥ षट० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ माटे हे शुरु चेतना ! तुं, तुं अने शुरुभ्रष्टा, आपणे त्रणे परमेश्वरनी आगल वे हाथ जोमी उजा थइ विनंति करीए के हे प्रभु ! तमारा जाषित समय के० सिद्धांत अनुसार शुरु चारित्रनी सेवा के० प्रवर्तना अमने आपजो, जेम अमे पण आनंदना समूह पामीए. अथवा हे परमेश्वर ! अमने चरमावर्तन, चरमकरण अने जवपरिणति परिपाक समये शुरु आगमोक्त चारित्रनी सेवा आपजो वा तमारा चरणकमलनी सेवा आपजो जेथी आनंदघन पद पामीए॥११॥ इति नमि जिनस्तवन.

॥ अथ श्रीनेमनाथजिन स्तवन ॥

॥ राग मारुणी ॥ धणरा ढोळा ॥ ए देशी ॥

अष्ट जवांतर वाखहीरे ॥ तुं मुज आतमराम ॥ मनरावाळा ॥

मुगति स्त्रीशुं आपणेरे ॥ सगपण कोइ न काम ॥ मन० ॥ १ ॥

घर आवोहो वालिम घर आवो ॥ मारी आशाना विसराम ॥ म० ॥

रथ फेरोहो साजन रथ फेरो ॥ साजन मारा मनोरथ साथ ॥ म० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ नेमनाथ प्रभु राजेमतिनुं पाणिग्रहण करवा तोरणे आढ्या त्यारे मृगादि पशुने सज्जय देखी तेउने निर्जय करवा सारथिने कछुं के रथ पाढो फेरवो. ते समयनां राजेमतिनां वचनो नेमनाथजी परत्वे ठे. हे परमेश्वर! तमे आठ जवथी मारा बल्लज ठो, आठमांथी एकपण जवमां प्रीतिनी न्यूनता राखी नथी तेथी मारा आत्मानेविषे तमे रमी रह्या ठो. अंतःकरणरूप कमलनी पांखडी दीठ रमी रह्या ठो. तेथी हे स्वामि! आपने मुक्तिस्त्री साथे संबंध करवानुं कांइ पण काम के० जरूर नथी. मुक्ति स्त्रीतो रूप रहित ठे, हुं राजकुमरी शोचनरूपा स्त्रीरत्न हुं. जो मारा उपर मुक्तिस्त्रीने लावशो तो ते स्त्री मारी शोक थशे अने स्त्रीने शोकना दुःख करतां मरणनुं दुःख मोटुं नथी, माटे तमारे मारी प्रीतिनो नाश करवो होय तो बीजी स्त्री लावो ॥ १ ॥ माटे अहो स्वामि! महारा वाला उग्रसेनना घरनेविषे पधारो. अहीं राजेमति अत्यंत रागथी रंजित थयेली पतिना फरवाथी विकल चित्त थतां शुन्य हृदय थइ जवाथी कहे ठे. हे स्वामि! तमे मारी आशाना विसराम के० धाम ठो. हे वालेसर! तमे बिलंब न करो, कारणके मारी आशारूप बेल त्रुटशे तो फरी संघाशे नहीं, तेथी हे सज्जन! रथने पाढो फेरवो अने मारा मनना मनोरथ पूराकरो, केमके तमारा रथने अने मारा मनोरथने जेवो साथ ठे तेवो साथ फरी मलशे नही ॥ २ ॥

नारीपखो श्यो नेहलोरे ॥ साच कहे जगनाथ ॥ मन० ॥

इश्वर अरधंगे धरीरे ॥ तुं मुज छावे न हाथ ॥ मन० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ नारीबिना स्नेह नहीं, जोके स्नेहनो वास अंतःकरणमां ठे, परंतु नारी स्नेहलता ठे, स्नेहरूप फलने उत्पन्न करनारी ठे, तेथी नारी साक्षात् मूर्तिमान स्नेहज ठे. जगतना जीवो नारीबिना स्नेह मानताज नथी. जो नारीबिना स्नेह गणातो होय तो महादेव जे सृष्टि संहारकर्त्ता कहेवाय ठे ते पण पोताना अर्धांगमां पार्वतीने केम धारण करी राखे ठे. तेणे तो न करवा योग्य कार्य करुं, तमारे तो तेम करवानुं नथी. सगाइ करीने पाणिग्रहण तो सर्व जगत करे ठे, तेम तमारे पण करवानुं ठे, माटे तमे मारो हाथ जालो. ॥ ३ ॥

पशुजननी करुणा करीरे ॥ आणी हृदय विचार ॥ मन० ॥

माणसनी करुणा नहीरे ॥ ए कोणघर आचार ॥ मन० ॥ ४ ॥

અર્થ ॥ હૈ સ્વામિ! તમે પશુર્ભની કરુણા સંબંધી વિચાર અંતઃકરણમાં આપ્યો કે પશુર્ભની હિંસા થશે, તેથી બિઃકાર હે મારી પરણવાની પ્રીતિને, કારણકે એવા અવિ-
વેકી પુણ્યહીન પ્રાણીર્ભની દયા ચિંતથી રથ ફેરવ્યો અને હું તેર્ભથી અસંખ્યાત ગુણ
પુન્યપ્રવલ્લ મનુષ્યની દયા તમને ન આવી. આવો વિચાર તે કોના ઘરનો આચાર
જોઈ આવ્યો. જગતમાં હીનમાં હીન અને અધિકમાં અધિક જાતિવાલા ઘરોમાં
આતું પ્રવર્તન નથી ॥ ૪ ॥

પ્રેમકલ્પતરુ ઢેદીર્ઝરે ॥ ધરીર્ઝ જોગ ધતૂર ॥ મન૦ ॥

ચતુરાશ્રો કોણ કહોરે ॥ ગુરુ મલીર્ઝ જગસૂર ॥ મન૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ જેમ કલ્પવૃક્ષ આજવ સંબંધી મનોવાંઠક હે તેમ હૈ સ્વામિ! પ્રેમરૂપ કલ્પ-
વૃક્ષ પણ આજવ સંબંધી વાંઠાઈ પૂરનાર હે, અર્થાત્ સ્ત્રીના સુંદરરૂપ, હાવજાવ, મંદ-
હાસ્ય, તીક્ષ્ણ કટાક્ષ, મનોજાવિત ષટ્ત્રસ ઝોજન, અંતર પુષ્પાદિકની સુરજિ શ્યાદિ
મનોવાંઠિત પ્રેમકલ્પતરુને ઢેદીને હૈ સ્વામિ! તમે યોગરૂપ ધતૂરો ધારણ કર્યો. કાર-
ણકે ક્રુધા પિપાસા, શીત હ્રણ, દંશમશક શ્યાદિ શરીરની શાતાને વિષપ્રાય હે;
અશાતાના કારણરૂપ હોવાથી ધતુર પ્રાય હે. માટે હૈ સ્વામિ! આવી ચતુરાશ્રનો
શિલ્પવનારો જગતમાં સૂર્ય જેવો રત્નપ્રાય તમારે હાથ કયાંથી ચઢી આવ્યો ॥ ૫ ॥

માર્હતો ઇમાં ક્યુંદી નહી રે ॥ આપ વિચારો રાજ ॥ મન૦ ॥

રાજસજામૈં બેસતાં રે ॥ કિસડી વધશે લાજ ॥ મન૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ હૈ રાજન્! મને તજીને આપ જાઈ હો તેમાં મારી બદનામોશી કિંચિત્
માત્ર નથી કેમકે, તમે પોતાની ઇચ્છા રથ પાઠો ફેરવ્યો, તેથી મૈં અકાર્ય કર્યું એમ
કોઈ કહેશે નહીં. વહી મારો ત્યાગ કરો હો તેથી ચિત્તમાં વિચારજો જે તમારા
સમાન રાજાઈની સજામાં જ્યારે જઈને બેસશે ત્યારે તમારી કિસડી કેઁ કેવી શોજા
વધશે? કોઈક વધુ બોલો હશે તેતો તમને જોઈનેજ મુલે કહેશે કે જુઈ આ મરદ
આવ્યા, એમ કહેશે ત્યારે તમારી કેવી લાજ વધશે. ઘણી શરમ જેવી વાત હે. હજુ
કાંઈ વગલ્થું નથી તેથી રથ પાઠો ફેરવો ॥ ૬ ॥

પ્રેમકરે જગજન સદુરે ॥ નિરવાહે તે ઝર ॥ મન૦ ॥

પ્રીત કરીને ઢોમીદેરે ॥ તેશું ન ચાલે જોર ॥ મન૦ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ સંસારી જીવમાત્ર રાગી હે તેથી પ્રીતિ કરવાના અજિલાથી હે. સરામીપણું
પ્રીતરૂપ કાર્યનું કારણ હે. એ પ્રમાણે પ્રીતિ તો કરનારા સદુ હે, પરંતુ કરેલી પ્રીતિનો

निरवाह करनारा उर के० जुडाज ठे. तमे तेवा नथी. तमे प्रीत तो करो ओ परंतु प्रीतने नजावतां तमने आवळतुं नथी. यथा ॥ प्रीतरीत अति कठिन हे ॥ समज करौं काय ॥ जांग जखंता सोहेली ॥ खेहेरां मुश्किल होय ॥ १ ॥ तेथी हे वल्लज! जे मनुष्य प्रथम प्रीत बांधीने पढी त्रोनी नाखे तेनी साथे शुं जोर चाखे? पराणे प्रीत थती नथी ॥ ३ ॥

जो मनमां एहवुं हतुं रे ॥ निसपत करत न जाण ॥ मन० ॥

निसपत करीने ठांस्ता रे ॥ माणस सहुए नुकसाण ॥ मन० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ जो आपना मनमां प्रथमथीज, तोरणथी रथ फेरवी, मने तजी देवानी दृष्टा हती तो निसपत के० मारी साथे संबंध करवो घटतो नहोतो अने हुं पण संबंध करत नही. तेथी हवे विचार करो के स्त्रीमात्रनी ज्यांसुधी सगाइ थइ नथी त्यांसुधी तो दरेक स्त्रीने बंधन नथी, परंतु ज्यारे कोइ पुरुषनी साथे कोइ स्त्रीनो सगपण संबंध थाय त्यारे ते पुरुषनी साथेज तेनो संबंध रखो. हवे ज्यारे संबंधी पुरुष स्त्रीने तजी दे त्यारे ते तजायेली स्त्रीने बीजो पुरुष रांधेली हांडली प्राये जाणे अने तेनी साथे कोइ संबंध करवा जाय तो ते पुरुषने बीजाळ कहे के तमने बीजी कोइ कन्या मळती नथी, ते कन्याने तो अमुक पुरुषे तजी दीधी ठे तेथी विषकन्या प्रमुख दुषणो पण ते कन्या उपर लोको मुके. तेथी संबंध कर्वा पढी कन्यानो त्याग करतां ते कन्याने मोटुं नुकशान ठे, प्रगट रीते कलंकित करवा जेवुं ठे ॥ ८ ॥

देतां दान संवत्सरी रे ॥ सहु लहे वंजित पोष ॥ मन० ॥

सेवक वंजित नवी लहे रे ॥ ते सेवकनो दोष ॥ मन० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हे स्वामि! तमे रथ फेरवी घेर गया. लोकांतिक देवताए दीक्षानो अवसर जाणी तमोने विनंति करी. जेथी तमे संवत्सरी दान देवा लाग्या. सर्व प्राणीमात्रना मनोवांजित पूर्ण करवा लाग्या. दाननो वरसाद वरसावतां ठतां मारा जेवा परम सेवक कांइपण. वंजित पामता नथी, तेथी एवी केहेवत थइ के ॥ पेंडा खावे दूरका, चूर्या मरे हजूरका ॥ अथवा, घरनां ठैयां घंटी चाटे, पाकोसणने आटो ॥ एवी वातो तमे साची करी जतावी; पण तेमां तमारो दोष नथी, तमारा-सेवकनोज दोष ठे. बीजा सर्वने जोगकर्मनो उदय हतो तेथी तेठ तमारी पासेथी अव्यादि पाण्या अने मारे जोगोपजोग कर्मनो असंजव तेथी हुं न पामी, एवी रीते मारा कर्मनोज दोष ठे ॥ ९ ॥

સહી કહે એ શામલોરે ॥ હું કહું લક્ષણ સેત ॥ મન૦ ॥

ફળ લક્ષણ સાચી સહીરે ॥ આપ વિચારે દેત ॥ મન૦ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ ॥ આજસુધી પુરુષસંબંધી મારી પરિક્ષા સાચી પડી, માત્ર તમારી પરિક્ષા હું બરાબર કરી શકી નહીં. તમારી સાથેની સગાઈને બચતે મારા સહીવર્ગે મને સૂચવ્યું હતું કે તમારો જ્ઞાતિ અંતર અને બહાર શ્યામ છે; મેં તેજને કહ્યું કે બહારથી તો શ્યામ છે, પરંતુ અંતરથી તે સેત કે ॥ ડજ્જલ, નિષ્કપટી છે. હવે તમે જ્યારે મારો સંબંધ કરી મને કુવામાં ડતારી દોરડું કાપ્યું, ત્યારે સહીડના વર્ગતું કેહેવું સાચું થયું અને મારી પરિક્ષા ઓટી પડી. તે દેત કે ॥ કારણને અસત્ય ગણતા હો તો આપ વિચારી ડોડો ॥ ૧૦ ॥

રાગીસું રાગી સહુ રે ॥ વૈરાગીસ્યો રાગ ॥ મન૦ ॥

રાગવિના કેમ દાલવોરે ॥ મુગતિ સુંદરી માગ ॥ મન૦ ॥ ૧૧ ॥

અર્થ ॥ હે પ્રજુ ! હું સરાગણી હું તેથી આપને સરાગી થવું યોગ્ય છે. જગતની પણ પવીજ નીતિ છે. રાગ રાલે તેની સાથે રાગનો સંબંધ થાય, પરંતુ રાગરહિતની સાથે રાગ કેમ થાય ? હું રાગી તમારા ડપર હું તેથી ડો તમારામાં રાગ હોય તો મારા ડપર રાગ રાલો, પરંતુ તમારામાં રાગજ લાગતો નથી તેથી મારા ડપર કેવી રીતે રાગ કરો. બહી મને ઇક વિચાર આવે છે કે ડો તમે રાગી નથી તો રાગને અજાલે જે માર્ગે મુકિલ્લી પામીએ તેવો માર્ગ જેને મુગતિ સુંદરી માર્ગ કહેવાય છે, તેને બારે પર્ષદામાં કેમ દાલવો કે ॥ પ્રગટ બતાવો ડો ? તેથી જેમ અંતઃકરણમાં હોય તેજ હોટે આવે તેમ તમારે મુકિલ્લી ડપર રાગ છે અને તેણીને સર્વ સમદ્ધ લાજનો ત્યાગ કરી સ્મરો ડો. જેને અનેક જ્ઞાતિ છે પવી લીને ફલો ડો અને મને પરિહરો ડો. આવો તે કોના ઘરનો આચાર ॥ ૧૧ ॥

ઇક ગુહ્ય ઘટતું નથી રે ॥ સઘલો જાણે લોક ॥ મન૦ ॥

અનેકાંતિક ડોગવો રે ॥ બ્રહ્મચારી ગતરોગ ॥ મન૦ ॥ ૧ૡ ॥

અર્થ ॥ હે લામિ ! લોકો મને આવી કહે છે કે તમારા જ્ઞાતિરની કેવી રીતે તે તજીને ડાલ્યા ગયા. મેં કહ્યું કે તેમનામાં કામરૂપી રોગ નથી અને તે બ્રહ્મચારી છે તેથી ગયા. લોકો કહે છે કે ઇક રાજેમતિને તજ્યા તેમાં શું ? અનેકાંતિક ડોગવેલે અને બ્રહ્મચારી કહેવાય છે. તેથી ડો આપ બ્રહ્મચારી નામ ધરાવતા હોતો અરજ કરું હું કે આતું ઇક ગુહ્ય આપને ઘટતું નથી. લોકો જાણે તે ગુહ્ય શાતું ? લોકો જાણે

હે કે તે અનેક જોગવે હે અને નિષ્કામી, બ્રહ્મચારી એવું નામ ધરાવો તેથી એવું ગુહ્ય અઘટિત હે. ઘટિત ગુહ્ય તો તે કહેવાય કે જેને લોકો ન જાણી શકે. ચતુરની ગુપ્તવાત કોઈ જાણી શકે નહીં. આપનું ગુપ્ત તો સર્વ લોકોએ જાણ્યું કે અનેકને જોગવોઠો તો મને એકને જોગવવામાં બ્રહ્મચર્યનો શું જંગ થાય હે ? જો બ્રહ્મચર્યને અલંકાર પાલવું એવું ધારતા હોતો અનેકાંતને જોગવું તજીદ્યો. પણ તમે તો બે ઘોઢે ચમો ઠો, અનેકાંતને જોગવો ઠો અને બ્રહ્મચારી નામ ધરાવો ઠો. ॥ ૧૨ ॥

જિણ જોણી તમને જોઈં રે ॥ તિણ જોણી જુઈં રાજ ॥ મનઠ ॥

એકવાર મુજને જુઈં રે ॥ તો સીજે મુજકાજ ॥ મનઠ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ ॥ હે સ્વામી જિણ જોણી કેઠ જે જોવાની રીતે હું તમને જોઈં હું અર્થાત્ જે સરાગ દૃષ્ટિ હું આપને નિરહું હું, તેજ સરાગ દૃષ્ટિ હે રાજન્ ! મને આપ હૃદય-રૂપ નેત્રે જુઈં. જો કૃપાકરી આપ એકજ વખત મારા ઉપર દૃષ્ટિ કરશો તો મારું વાંઙિત કાર્ય સિદ્ધ થશે ॥ ૧૩ ॥

મોહદશા ધરી જાવનારે ॥ ચિત લહે તત્ત્વવિચાર ॥ મનઠ ॥

વીતરાગતા આદરી રે ॥ પ્રાણનાથ નિરધાર ॥ મનઠ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ ॥ અત્યારસુધી રાજેમતિ સહીઈ સાથે તથા નેમનાથજી સાથે મોહદ-શાની વ્યવસ્થાનાં વચનો બોલતી હતી. હવે ચિત્તમાં મોહદશા ધારણ કર્યા ઠતાં સ્વ-જ્ઞાવિકરીતે એકત્વજાવના આવી અને તેવાજ આશયને પ્રસંગે, કર્તાએ પાઠણી ગાથામાં “ એકવાર મુજને જુઈં ” એવું પદ મુક્યું હે તેથી મોહમયી વચનો કહ્યાં ઠતાં સ્વજ્ઞાવિકરીતે એકત્વજાવના આવી એમ લાગેહે. રાજેમતિ વિચારે હે કે, મારું આત્મદ્રવ્ય મારા આત્મપ્રદેશોને આધારે હે તો મારે તેમની સાથે શું સંબંધ હે ? આવો આત્મ-તત્ત્વનો વિચાર કેઠ જેદ રાજેમતિ પામવાથી પોતાના આત્માને કહેહે કે હે આત્મા ! પ્રાણનાથ કેઠ પ્રાણોના નાથ જે નેમનાથ સ્વામી તેમણે નિરધાર કેઠ નિશ્ચયથી વીત-રાગતા આદરી કેઠ ગ્રહણ કરી, તેથી તારો રાગ તેમને કેમ જેદી શકે, માટે તે કોણ અને હું કોણ ? એમ એકત્વજાવના જાવતા હવા ॥ ૧૪ ॥

સેવક પણ તે આદરે રે ॥ તો રહે સેવક મામ ॥ મનઠ ॥

આશય સાથે ચાલીએ રે ॥ એહીજ રહું કામ ॥ મનઠ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ ॥ હવે રાજેમતિ નીતિયુક્ત સન્મુખ દૃષ્ટિએ એકત્વજાવના જાવે હે. હે આ-ત્મા ! નેમનાથજી સાથે સ્વામી સેવક સંબંધ કરવો તને યોગ્ય હતો ? તેવા સંબંધથી

તારે પરવશ થવું પડત અને પરવશ થવું તે સ્વેચ્છાચારીને નરકતુલ્ય છે. પરંતુ એ વાત તારે પ્રથમ વિચારવી યોગ્ય હતી. પાઠલથી વિચાર કરવાથી શું સિદ્ધિ ? સ્વામીએ વીતરાગતા આદરી તો સેવક પણ નિશ્ચયથી તેજ આદરે અને તેમ કરે તોજ સેવકનો મામ કેવો મહિમા રહે, ધર્મ સ્થિર રહે. માટે હૈ આત્મા ! સ્વામિના મનનો આશય કેવો અગ્નિપ્રાય જાણી તે પ્રમાણે ચાલીએ તો તેજ ઉત્તમ કામ બને. સેવકનો સેવ્યધર્મ એવો છે કે પોતાની મરજી પ્રમાણે નહીં ચાલતાં સ્વામિની આજ્ઞાપ્રમાણે વર્તેવું ॥ ૧૫ ॥

ત્રિવિધ યોગધરી આદર્યો રે ॥ નેમનાથ ઝરતાર ॥ મન૦ ॥

ધારણ પોષણ તારણો રે ॥ નવરસ મુગતાહાર ॥ મન૦ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ ॥ માટે શ્રીનેમનાથ સ્વામિએ મન વચન કાયા, ત્રિવિધથી યોગ આદર્યો તેથી મારે પણ તેમજ કરવું તે ઉત્તમ છે. મારા મનનો વલ્લજ શ્રીનેમનાથ મારા આત્મિક ગુણોનો આધાર છે, વલી ગુણોનું પોષણ કરનારા પણ તેજ છે તેમજ મારા આત્માને સંસારસમુદ્રથી તારનાર પણ તેજ છે. વલી તેજ મારા સ્વામિ નવરસ મુક્તાનો હાર છે. શૃંગાર, હાસ્ય, કરુણા, રોડ, વીર, જયાનક, વિજયસ, અદ્ભૂત અને શાંત, આ નવ રસ છે. તેમાં નિરૂપમ આત્મિકસ્વરૂપ તે અદ્વિતીય શૃંગાર છે. અનાદિ કનકોપલની જેમ પુરુષનો પ્રકૃતિથી વિયોગ તેથી અતીન્દ્રિયનો હર્ષોર્કર્ષ તે પરમહાસ્ય છે; સર્વ જંતુને અન્નયદાન દેવાની વૃત્તિ તે કરુણા છે. કર્મને વિહારવાની વૃત્તિ તે રોડ રસ છે. શ્યાદિ સર્વ રસનો વિચાર યથાર્થરીતે કરવો. વિશેષ લક્ષાણ વધવાથી વિસ્તાર કર્યો નથી ॥ ૧૬ ॥

કારણરૂપી પ્રજુ જ્યોરે ॥ ગણ્યો ન કાજ રુકાજ ॥ મન૦ ॥

કૃપાકરી મુજ દીજીએ રે ॥ આનંદધન પદરાજ ॥ મન૦ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ ॥ હૈ પ્રજુ ! મેં આપની કારણરૂપે સેવા કરી અર્થાત્ મારા મનમાં પરમેશ્વરનું સ્વરૂપરૂપ કારણ પ્રવર્તેશે તો મારું આત્મસ્વરૂપરૂપકાર્ય સિદ્ધ થશે એવી ધારણાથી તમારું સેવન કરતાં મેં કરવા નહીં કરવા યોગ્ય કાંઈ ગણ્યું નહીં. જેમ સંસારીને શબ્દાદિનું સેવન તે કરણીય અને વૈરાગ્યનું સેવન તે અકરણીય ધરીતે બંનેને નહીં ગણતાં માત્ર પરમેશ્વરનું જ સેવન કર્યું. માટે હૈ પરમેશ્વર ! મારા ઉપર કૃપા કરીને પ્રસન્ન થઈ મને આનંદધન કેવો નિર્વાણપદરૂપ રાજ્ય આપો ॥ ૧૭ ॥ ઇતિ શ્રીનેમનાથ તેજિનસ્તવન. ઇતિ શ્રીઆનંદધનજી કૃત બાવીસી, આ બાવીસ સ્તવનનો બાલાવબોધ જ્ઞા- અને ૧૨જીએ કૃષ્ણગઢમાં રહી સંવત્ ૧૭૬૬ ના જાદરવાસુદ ૧૪ ના રોજ સંપૂર્ણ કરું છું. તે પ્રમાણે આશય લઈ ગાપતાં જૂલ થઈ હોય તે વાંચનારે સુધારી વાંચવું. વલી

बीजी प्रत उपर आनंदधनजीना ठेह्वा बे स्तवनो हुता ते पोतानाज करेखा हुता अने तेनी उपर ज्ञानविमलसूरिण बालावबोध कयों ठे. ते हवे पढी ठाप्या ठे ॥

॥ अथ श्रीपार्श्वजिन स्तवन ॥

॥ राग सारंग ॥ रसीयानी देशी ॥

ध्रुवपदरामीहो स्वामि मादरा ॥ निःकामी गुणराय ॥ सुग्यानी ॥

निजगुण कामीहो पामी तुं धणी ॥ ध्रुव आरामीहो हाथ ॥ सु०॥ध्रु०॥१॥

अर्थ ॥ ध्रुव के० निश्चलपद जे सिरूपणुं तेना रामि के० रमणहार प्रभु ते मारा स्वामि ठे, वली कामकंदर्पना अजिलाष रहित ठे तेथी निष्कामी ठे. अष्टगुण युक्त होवाथी गुणराय ठे. अव्याबाध सुखना जोगी ठे. केवलज्ञान युक्त होवाथी सुज्ञानी ठे. पोताना गुणना अजिलाषी ठे षट्खे स्वस्वजाव प्रगट थयो तेनाज अर्थी ठे. सम्यक् दृष्टि जीवो तमारा जेवो धणी पामी ध्रुवपद आरामी के० अचल सुखवाला आत्मारामी थाय, कारणके जे परमात्माने सेवे ते परमात्मा थाय ॥ १ ॥

सर्वव्यापि कहे सर्व जाणंगपणे ॥ परपरिणमन सरूप ॥ सु० ॥

पररूपें करी तत्वपणुं नही ॥ स्वसत्ता चिदरूप ॥ सु० ॥ ध्रु० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हे प्रभु! तमने केटलाएक सर्वव्यापि कहे ठे. तमे सर्वज्ञ होवाथी ज्ञानः स्वरूपे सर्वव्यापि ठो एवी रीते आरोपें घटे ठे, परंतु तेउं जो वस्तुधर्में सर्वव्यापि कहे तो दोष उपजे ठे; केमके जे परमां व्यापे ते परपणे परिणमनुं थाय त्यारेज व्यापे अने परपरिणमन स्वरूप थवाथी परमात्म द्रव्यने अस्थिरस्वजाव तथा अज-व्यस्वजावरूप दूषणो थाय. वली पररूपें थतां, अन्य द्रव्यरूप थवाथी तत्वपणुं रहे नही, माटे पोतानी सत्ताज चिद्रूप ज्ञानस्वरूप ठे तेनाथी तत्वपणुं कहेवाय ॥ २ ॥

ज्ञेय अनेके हो ज्ञान अनेकता ॥ जल जाजन रवि जेम ॥ सु० ॥ अव्य

एकत्वपणे गुण एकता ॥ निजपद रमताहो खेम ॥ सु० ॥ ध्रु० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ वली ज्ञेय के० सर्वद्रव्य ते अनेक ठे तेने ज्ञाने करी जाणे तेथी आत्मानुं ज्ञान अनेक ठे. ज्ञेयना ज्ञेयधी ज्ञानना पण अनेकरूप ठे. जेमके सूर्य एक ठे ठतां जलाशयमां प्रतिबिंब पडतां अनेक जोनारने पृथक् पृथक् देखाय ठे, तेमज ज्ञान गु-णाधिकरणभूत सर्व आत्मजावानुं स्थानरूप जे आत्मद्रव्य तेनुं तथा प्रकाशरूपगुणनुं एकरूप ठे, परंतु पर्यायरूपे अनेकता ठे. ज्ञायकरूप कार्य अजेदें ज्ञानगुण एक ठे परंतु अन्योने प्रकाश करवाथी ते पृथक् पृथक् लागे ठे. एप्रमाणे सर्वगुण पोतपोतानुं क्षेत्र जे द्रव्य तेमां रमतां थकां केम कछाण ठे अर्थात् कोइ गुण पर परिणामी नथी.

પરદેત્રે ગત ક્ષેત્રે જાણવે ॥ પરદેત્રે થયું જ્ઞાન ॥ સુ૦ ॥

અસ્તિપણું નિજદેત્રે તમે કહ્યું ॥ નિર્મલતા ગુણમાન ॥ સુ૦ ॥ ધ્રુ૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ સ્વ અવગાહનાથી પર કે૦ અન્ય દેત્રે રહ્યું જે જીવદ્રવ્ય તથા અજીવદ્રવ્ય તેને માત્ર જાણવાથી, જ્ઞાન પરદેત્રી થયું, પરંતુ જે ગુણી હોય તે ગુણથી અજેદપણે હોય. તેથી જ્ઞાન નિજ દેત્રે કે૦ આત્માનેવિષે વ્યાપકપણે રહ્યું છે તેથી તમે તેને અસ્તિપણું કહ્યું. જ્ઞાનમાં સ્વજાવે નિર્મલતા છે તેથી તેમાં સર્વદ્રવ્ય દર્પણની જેમ જાણે છે. પરંતુ જ્ઞાન દેત્રમાં ક્ષેત્ર જતાં નથી અને ક્ષેત્રમાં જ્ઞાન જતું નથી ॥ ૪ ॥

ક્ષેત્ર વિનાશોહો જ્ઞાન વિનિશ્ચર ॥ કાલ પ્રમાણેરે થાય ॥ સુ૦ ॥

સ્વકાલે કરી સ્વસત્તા સદા ॥ તે પરરીતે જાય ॥ સુ૦ ॥ ધ્રુ૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ કોઈ કહે કે ક્ષેત્ર જે ઘટપટાદિ તેના વિનાશથી જ્ઞાન પણ વિનાશી છે. અતીત અનાગત વર્તમાનને પરાવર્તે, જે અનાગત પર્યાય તે વર્તમાનપણું પામે અને વર્તમાન પર્યાય તે અતીતપણું પામે તે સર્વ પર્યાયનું જાણનું જ્ઞાનમાં છે. જાણનું પર્યાય પરીતે પરિણમે છે તેથી જ્ઞાનમધ્યે વિનાશી ધર્મ છે. તેને ઉત્તર કે, સ્વકાલે કરી પોતાના ઉત્પાદવ્યયરૂપ પરિણમન જોતાં જ્ઞાન ઉત્પાદવ્યયરૂપ છે, તોપણ તેનો સ્વસત્તા ધર્મ કદાપિ પરસત્તાપણું પામતો નથી. પરાનુયાયી ચાલ ન ગ્રહણ કરવાથી સ્વરૂપ ધર્મ છે.

પરજાવે કરી પરતા પામતા ॥ સ્વસત્તા ધિર ઠાણ ॥ સુ૦ ॥ આત્મ

ચતુષ્કમયી પરમાં નહી ॥ તો કેમ સદુનોરે જાણ ॥ સુ૦ ॥ ધ્રુ૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ વલી પરજાવે કરી કે૦ પરજાવને જાણવાથી જ્ઞાન તે પર થાય અર્થાત્ પરતાપણું પામે; પરંતુ જ્ઞાન સ્વસત્તારૂપ છે, સ્થિર સ્થાનક છે માટે સ્વસત્તારૂપ હોય તે કદાપિ પરપણું પામે નહીં. અર્થાત્ આત્મચતુષ્કમયીપણું તે પરમાં ન પામી. સારાંશ કે સ્વદ્રવ્ય, સ્વદેત્ર, સ્વકાલ, સ્વજાવપણે આત્માનો ધર્મ હોય તે અન્યમાં ન પામી. એમ નિરધાર કર્યો. અહીં કોઈ પૂછે જે, ત્યારે જ્ઞાન સર્વ પરદ્રવ્યનું જાણ છે એમ કેમ થાય ?

અગુરુ લઘુ નિજ ગુણને દેખતાં ॥ દ્રવ્ય સકલ દેખંત ॥ સુ૦ ॥

સાધારણ ગુણની સાધર્મ્યતા ॥ દર્પણ જલને દટ્ટાંત ॥ સુ૦ ॥ ધ્રુ૦ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ તેને ઉત્તર આપે છે. જીવાદિ સર્વ દ્રવ્યમાં અગુરુલઘુ ધર્મ છે. તે સર્વ દ્રવ્યમાં સામાન્ય છે. જીવમાં પણ સર્વવ્યાપિ છે. તે પોતાનો અગુરુલઘુજાવ દેખતાં સર્વ દ્રવ્યને દેખે, સર્વને જાણે. દર્શનોપયોગે સામાન્ય જાણે, જ્ઞાનોપયોગે વિશેષ જાણે. સાધારણ ગુણને, નિત્યત્વાદિકને તથા અગુરુલઘુત્વાદિકને સમાનધર્મિ તેથી

એકને જાણવે સર્વનો જાણ થાય. જેમ આરસીમાં સર્વનું પ્રતિબિંબ પડે છે, પણ જેનું જેનું પ્રતિબિંબ આરસીમાં પડે છે, તે તે વસ્તુમાં આરસી પ્રવેશ કરતી નથી, તેમ તે તે વસ્તુ પણ આરસીમાં પ્રવેશ કરતી નથી. તેવીજ રીતે જલનું દૃષ્ટાંત પણ સમજવું. એ દૃષ્ટાંતો મુજબ જ્ઞાન ક્ષેત્રમધ્યે પરિણમતું નથી અને ક્ષેત્ર જ્ઞાનમધ્યે પરિણમતાં નથી એ રીતે સ્વ શ્રવગાહનાગત જ્ઞાનગુણ તે આત્માનું સ્વરૂપ છે.

શ્રીપારસજિન પારસરસ સમો ॥ પણ इहां पारस नाहिं ॥ सु० ॥

પૂરણ રસીઝંદો નિજગુણ પરસનો ॥ આનંદધન મુજ માંહિ ॥ સુ० ॥ ધ્રુ० ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ એવા પાર્શ્વનાથ જગવાન પાર્શ્વમણિ સમાન છે. જેમ પાર્શ્વમણિનો સ્પર્શ થતાં લોહ તે કનક થાય તેમ પાર્શ્વપ્રજ્વળના યોગથી આત્મારૂપ સેવક પરમાત્મા થાય. પાર્શ્વનાથ જગવાનમાં પાર્શ્વમણિનો રસ નથી પરંતુ પોતાના અનંતજ્ઞાનાદિ ગુણરૂપ રસ છે તે અનંતજ્ઞાનાદિ મારામાં પણ છે, પણ સત્તારૂપે છે અને પરમાત્મામાં પ્રગટ છે તેથી જગવાન પૂજ્યહો ॥ ૫ ॥ इति पार्श्वजिन स्तवन.

॥ अथ श्रीमहावीरजिन स्तवन ॥

॥ राग धन्याश्री ॥

વીર જિનેશ્વર ચરણે લાગું ॥ વીરપણું તે માગું રે ॥ મિથ્યા

મોહ તિમિર જય જાગું ॥ જિતનગારુ વાગુરે ॥ વી० ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ શ્રી મહાવીર પરમાત્માના ચરણમાં નમસ્કાર કરીને હું ક્ષાયકવીર્યપણું માગું હું. જે વીર્યના ઊદ્ધાસથી મિથ્યાત્વ કે ૦ કુશ્રદ્ધા અને મોહ કે ૦ મૂઢતા તડુપ તિમિર કે ૦ અંધકારનો જય દૂર કર્યો છે એવા હૈ પ્રજ્ઞ! તમે શત્રુનો નાશ કરીને જીત નગારુ વગાડ્યું તેવું વીર્ય હું માગું હું. જે વીર્યથી હું પણ કર્મશત્રુને જીતું ॥ ૧ ॥

ઊઝમથ્થ વીરય લેશ્યાસંગે ॥ અજિસંધિજ મતિ અંગેરે ॥

સુદ્ધમ થૂલ ક્રિયાને રંગે ॥ યોગી થયો ઊમંગે રે ॥ વી० ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ હૈ પ્રજ્ઞ! ઊઝસ્થવીર્ય તે ક્ષયોપશમવીર્ય. તે લેશ્યાએ જે પરિણમ્યો તે અજિસંધિજવીર્ય અનેક કર્મ ગ્રહણ કરે. જે મતિપૂર્વક ઉપયુક્તવીર્ય તે અજિસંધિજ વીર્ય કહીએ. તે સૂક્ષ્મ ક્રિયા કંપનરૂપ, સ્થૂલક્રિયા આકુંચનપ્રસારણરૂપ ઘટલે જાવ યોગ તથા અવ્યયોગરૂપ. સૂક્ષ્મ તથા સ્થૂલ ક્રિયાને રંગે યોગવંત થયો થકો આત્મા સંસારમધ્યે ઊમંગ પામી રહ્યો છે. આ વિચાર કમ્મપયની ગ્રંથમાં છે ॥ ૨ ॥

અસંખ્ય પ્રદેશે વીર્ય અસંખે ॥ યોગ અસંખિત કંલેરે ॥ પુજાલ
ગણ તેણે છે સુવિશેષે ॥ યથાશક્તિ મતિ લેલે રે ॥ વી૦ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ આત્માના અસંખ્યાતા પ્રદેશ છે. એકેકા પ્રદેશે અસંખ્યાતા વીર્ય વિજાગ
હે, એમ કમ્મપયડીના યોગસ્થાનકમાં કહ્યું છે. ધરીતે જીવને યોગ પણ અસંખ્યાતા
હે. જે ક્ષયોપશમી વીર્ય અસંખ્યાતુ છે તે યોગરૂપ છે, તેણે કરી જીવ કર્મપુજાલના
સમૂહને ગ્રહણ કરે છે. યોગવિશેષે, વિશેષ કર્મ ગ્રહણે કરે. જેવી યોગ વલશક્તિ તેડું
કર્મડું દલ જીવ ગ્રહણ કરે, એમ સમજડું ॥ ૩ ॥

ઊત્કૃષ્ટે વીર્યને વેસે ॥ યોગ ક્રિયા નવિ પેસે રે ॥ યોગતણી
ધ્રુવતાને લેસે ॥ આતમ શક્તિ ન લેસે રે ॥ વી૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ જ્યાં ઊત્કૃષ્ટ કેવું અનંતવીર્ય ત્યાં કર્મ ન લાગે. જ્યાં ચલવીર્ય ત્યાં કર્મ લાગે.
જે પ્રદેશોમાં ઊત્કૃષ્ટ વીર્ય હોય ત્યાં યોગક્રિયા જે કર્મ ગ્રહણરૂપ ક્રિયા તે પ્રવેશ કરી
શકે નહીં. આત્માના આઠ રૂચક પ્રદેશોમાં કર્મગ્રહણરૂપ યોગક્રિયા નથી. વલ્લી
યોગની ધ્રુવતા કેવું નિશ્ચલતા છે. જ્યાં યોગની નિશ્ચલતા ત્યાં આતમશક્તિને કોઈ કર્મ
રૂંધી શકે નહીં, અર્થાત્ તે પ્રદેશે આવરણ ન થાય ॥ ૪ ॥

કામવીર્યવશે જેમ જોગી ॥ તેમ આતમ યયો જોગી રે ॥ સૂરપણે
આતમ ઉપયોગી ॥ થાય તેહને અયોગી રે ॥ વી૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ જેમ કામ કેવું અજિલાષના વીર્યના વશથી જેમ જોગી પુરુષ સર્વ પરજાવને
વાંઢે છે, તેમ આત્મા પરજાવનો જોગી યયો છે અને તેજ આત્મા શુરવીર થઈ મારા
સ્વરૂપ વિના પરજાવમાં પ્રવેશ કરવો નહીં એવી પ્રતિજ્ઞા ધારણ કરી આત્મોપયોગી
થાય તો અયોગીપણું પ્રગટ કરે. એડું શુરવીરપણું હે વીરપરમાત્મા! તમારું ઘણુંજ ઊત્કૃષ્ટ છે.

વીરપણું તે આતમ ઠાણે ॥ જાણ્યું તુમચી વાણે રે ॥ ધ્યાન
વિનાણે શક્તિ પ્રમાણે ॥ નિજ ધ્રુવપદ પહિંચાણે રે ॥ વી૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ એડું વીરપણું તે આતમસ્થાનકમાં અર્થાત્ આત્મામાંજ છે, એમ મેં તમારી
વાણીથીજ જાણ્યું છે. તેવા ધ્યાનથી, વિજ્ઞાનથી તથા શક્તિના પ્રમાણથી જેમ જેમ
આત્માડું મૂલ વીર્ય-શૂરત્વ ચિંતવીશ તેમ તેમ આત્મા તેમાં રમીને પોતાનું ધ્રુવપદ કેવું
નિશ્ચલ પરમાનંદપદ તેને પહિંચાને કેવું ડંલલે ॥ ૬ ॥

આલંબન સાધન જે ત્યાગે ॥ પરપરિણતિને જાગે રે ॥ અદ્ય
દર્શન જ્ઞાન વૈરાગે ॥ આનંદઘન પ્રત્યુ જાગે રે ॥ વી૦ ॥ ૭ ॥

अर्थ ॥ परंतु परने अवलंबन करी जे साधन करवुं, तेनो त्याग करवार्थी परावलंबनपणुं ठंडाय तो परपरिणति प्रागे के० जाय अने ए प्रमाणे जे करे ते अक्षय्य अ-
प्रतिपाति द्वायिक केवलदर्शन केवलज्ञान अने वीतरागता के० यथाख्यात चारि-
त्रमां लयलीन थयो थको आनंदधन के० परमानंदमय प्रभुता जाग्रत करे ॥ ७ ॥
इति श्रीमहावीर जिनस्तवन. श्रीज्ञानविमलसूरि तथा पंगित देवचंद्रजीए आ चो-
वीसीना पाठला वे स्तवनो कर्था ठे. ज्ञानविमलसूरिजीए बालावबोध चोवीसे स्त-
वनो उपर कर्थो ठे. देवचंद्रजीए कर्थो नथी. अर्ही ज्ञानसारजीनो बालावबोध ठाप्यो
ठे, अने हवे पढीना तेमनाज वे स्तवनो ठापेला ठे.

॥ अथ श्रीपार्श्वजिन स्तवन ॥

॥ शांतिजिन एक मुज विनति ॥

पासजिन ताहरा रूपनुं ॥ मुज प्रतिज्ञास केम दोयरे ॥ तुळमुळ

सत्ता एकता ॥ अचल विमल अकल जोयरे ॥ पास० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ अहो पार्श्वनाथ प्रभु ! तमारा स्वरूपनो मने प्रतिज्ञास के० प्रकर्ष आचास
अर्थात् साक्षात्कार केम थाय ? विचार करतां तमे अने हुं सत्ताए एक ठीए तेथी
अजिन्न ठीए अने जिन्नजावीपणुं थया विना तमारा स्वरूपनो मने प्रतिज्ञास केम
थाय ? वली निश्चयनयथी हुं मारा स्वरूपने विचारुं तो जेम तमे स्वरूपथी त्रणेकाल
निश्चल ठो तेम हुं पण मारा स्वरूपथी चळ्यो नथी. वली जेम तमे निर्मल तेम हुं पण
निश्चयथी कर्ममल रहित, जेम तमने कालादिके कळ्या नथी तेम हुं पण कालादिकथी
अकल हुं, माटे ए त्रणे रीते एकता देखीने अहो पार्श्वप्रभु ! तमारुं रूप जिन्नपणे
प्रत्यक्ष केम करी शकुं ? ॥ १ ॥

मुज प्रवचन पद्धथी ॥ निश्चय जेद न कोयरे ॥ व्यवहारे

लखी देखीए ॥ जेद प्रतिजेद बहु लोयरे ॥ पास० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवे परमात्मा उत्तर आपे ठे. हे आनंदधन ! निश्चयनयनी अपेक्षाए तो
परमात्मा अने जीवात्मामां जिन्नजावीपणुं अर्थात् जेद कांइ नथी अने व्यवहार
नयनो आश्रय करी जोइए तो अर्थात् हेतुप्रतिहेतुपुर्वक हृदयनेत्रें अवलोकन
करीए तो जीवना लोथ के० लोकने विषे बहु के० घणां जेद प्रतिजेद थाय. एक दे-
वता एक मनुष्य तेज जीवने नरकपणुं प्राप्त थाय ए रीते जेद प्रतिजेद घणां थाय ॥ १ ॥

बंधन मोख नहीं निश्चयें ॥ व्यवहारें प्रज दोयरे ॥ अखंडित

अबाधित सोय कदा ॥ नित अबाधित सोयरे ॥ पास० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ वली हे आनंदघन! निश्चयनयथीज आत्माने अवलोकन करीए तो आत्मा मात्रने त्रणेकालमां कर्मबंधन नथी. निश्चयनयथी जीव त्रणेकाल अरुपीज ठे अने ज्यारे बंधन नथी त्यारे मोक्ष के० मुक्तापणुंज नथी अर्थात् निश्चयनयथी आत्माने बंध मोक्ष नथी; अने व्यवहारनयथी आत्माने बंध अने मोक्ष वंने जज के० अवधार. व्यवहारनयें आत्मा अखंडित नथी अक्षरनो अनंतमो विज्ञाग ज्ञान रही गयुं तेथी. वली पर्याय मरण तेथी अनादि नथी. गत्यागति करवाथी अचल नथी. क्षीणविन-
श्वर तेथी नित्य नथी. कर्म पीडित तेथी अबाधित नथी. ए रीते व्यवहारनयनी अ-
पेक्षाए सोय के० आत्मा ठे अने तेज आत्मा निश्चयनयथी विचारतां आठ रुचक
प्रदेश निरावरण होवाथी त्रणेकाल अखंडित ठे. अणाइए अपल्लवसिए ए जांगे अ-
पर्यवसित तेथी अनादि ठे. सर्वथा ज्ञाननो अज्ञाव थतो नथी तेथी अचल ठे. त्रणे
काल आत्मद्रव्यनो नाश थतो नथी तेथी नित्य ठे. अनादि निर्मल स्वरूपने बाधा
पहोंचती नथी तेथी अव्याबाध ठे. ए रीते पण सोय के० आत्मा ठे. ॥ ३ ॥

अन्वय हेतु व्यतिरेकथी ॥ अंतरो तुल्यमुक्त रूपरे ॥ अंतर

मेटवा कारणे ॥ आत्मस्वरूप अनूपरे ॥ पास ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जे ठते ते ठतुं ते अन्वय कहेवाय अने जे अठते ते अठतुं ते व्यतिरेक
कहेवाय. एवा अन्वय तथा व्यतिरेक हेतुथी अर्थात् स्वरूपने सद्भाव परमात्मानो
सद्भाव अने स्वरूपने अज्ञावे परमात्मानो अज्ञाव एवी रीते तमारा अने मारामां
अंतर के० जेद पहेलो ठे. ते मारा अने तमारा जेदने मटाववा माटे अन्वयहेतुरूप
तमारा आत्मानुं निरूपम स्वरूपज ठे ॥ ४ ॥

आतमता परमात्मता ॥ शुद्धनय जेद न एकरे ॥ अवर

आरोपित धर्म ठे ॥ तेहना जेद अनेकरे ॥ पास ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हे प्रभु! मारा आत्माने विषे रहेली आत्मता अने परमात्माने विषे रहेली
परमात्मता तेमां जेद ठे के केम? उचर, हे आनंदघन! शुद्धनयथी तारा आत्मां
अने मारा परमात्म स्वरूपमां कांइ जेद नथी. कारण के अवर के० स्वरूपथी व्य-
तिरिक्त जेटला संयोगजन्य आरोपित धर्म ठे ते कर्म आरोपित ठे. तेना अनेक
जेद ठे. यथा ॥ कवहु हाटक कवहु नाटक, काटक कवहु कंबहु ॥ कवहु साटक
कवहु फाटक, चेटक कवहु कबहु ॥ करमकी कैसी बात कहुं ॥ एम अनेक जेद ठे.

धरमी धरमथी एकता ॥ तेह मुजरूप अजेदरे ॥ एक सत्ता

लख एकता ॥ कहे ते मूढमति खेदरे ॥ पास ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हे आनंदधन ! आत्मत्व धर्मयुक्त आत्मस्वरूपमां अने मारा स्वरूपमां अ-
जेदपणुं ठे, केमके हुं आत्मत्वधर्मयुक्त थयो हुं अने बीजा जे आत्मत्वधर्मे युक्त
थाय तेमां अने मारामां जेद कांइ न रहे. परमात्माना सत्ता जेम निर्मल ठे तेम श-
रीरमां रहेलो आत्मा त्रणे कालें कर्मलेपरहित निर्मल ठे एवी जे एकता के० एक-
त्वपणुं अद्वैतपदी लख के० कहेठे ते अतात्त्विक ठे. एवो खेद के० प्रयास ठे ते मू-
ढमति के० बुद्धिहीन पुरुषनो ठे ॥ ६ ॥

आतम धरम अनुसरी ॥ रमे जे आतमरामरे ॥ आनंद
धनपदवी लहे ॥ परम आतम तस नामरे ॥ पास० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हे आनंदधन ! जे आत्मा आत्मधर्मेने अनुसरी तद्वत् थइ रमे के० प्र-
वर्त्ते, तेनुं नाम आतमराम कहीए अने तेज आत्मा आनंदधन के० अनंता पदा-
र्थोंनुं जासन थाय एवा ज्ञानना समूहनी पदवी जे मुक्तिपदवी तेने लहे के० प्राप्त
करे. तेज आत्मानुं नाम परमात्मा कहीए. ए रीते अहो प्रभु ! मने तमारा कहेवाथी
तमारा रूपनो प्रतिज्ञास करामलकवत् थयो ॥ ७ ॥ इति श्रीपार्श्वजिन स्तवन.

॥ अथ श्रीमहावीरजिन स्तवन ॥

॥ पंथनो निहाळुरे बीजा जिनतणोरे ॥ ए देशी ॥

चरमजिणोसर विगत स्वरूपनुरे ॥ जावुं केम स्वरूप ॥ साकारी

विण ध्यान न संजवेरे ॥ ए अविकार अरूप ॥ चरम० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हे शुद्धचेतना ! चरमजिनेश्वर शासननायक महावीर परमात्माना स्व-
रूपनुं चिंतवन कर. ल्यारे शुद्धचेतना कहेठे के ते तो विगतस्वरूपी ठे. अर्थात् मनःप-
र्यवज्ञानी पण जेना स्वरूपने जाणी शके नहीं तो हुं शी रीते जाणी शकुं. वली सिद्धां-
तमां सालंबन ध्यान कहुं ठे तो रूपविना आलंबन केम संजवे ? आलंबनने अजावे
ध्याननो असंजव तेथी साकारी के० आकारवालाविना ध्यान केम करी शकुं ? वली
परमेश्वर ज्ञानावरणादि कर्मना विकाररहित माटे अविकारी ठे तथा रूपरहित तेथी
अरूपी ठे. माटे एवा चरमपरमेश्वर अलख स्वरूपीने स्वरूपे केम चिंतवी शकुं ? ॥ १ ॥

आप स्वरूपे आतममां रमेरे ॥ तेहना धुर वे जेद ॥ असंख

ऊकोसें साकारी पंदेरे ॥ निराकारी निरजेद ॥ चरम० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हे शुद्धचेतना ! तें कहुं के, विगतस्वरूपीने शीरीते ध्याई शकुं ? ते तारं
वचन सत्यासत्य ठे, कारणके अरूपीनुं ध्यान संजवे ठे तेथी असत्य ठे अने तुं पण

चेतना मात्र चित्तववारूप ठो तेथी आत्मधर्मरहित अने हुं आत्मा ठतां अघरूपीतुं तेथी आत्मधर्मरहित हुं, तेथी आपणे बंने विगतस्वरूपीतुं ध्यान ध्याववा अशक्त ठीए तेथी सत्य ठे. परंतु तुंज शुरुचेतना थई मारा आत्मां रमणता कर, तो हुं पण आपस्वरूपे आत्मां रमुं. जे आत्मा आपस्वरूपे आत्मां रमे ते आत्माने ध्याता अने आत्मस्वरूपने ध्येय कछुं ठे. कारणके ते आत्माने तथा परमात्माने अजेद ठे. घनघाती चार कर्म खपावी अघाती चार कर्म जेना शेष रहे तेवा आत्मा ते साकारी परमात्मा ठे अने जेना घाती अने अघाती सर्व कर्म खपी गयाठे ते निराकारी परमात्मा ठे. तेमां वली साकारी परमात्माना वे जेद ठे. एक तीर्थकर नाम कर्मोदयी साकारी, बीजा अतीर्थकर नाम कर्मोदयी साकारी. तेमां तीर्थकर साकारी उत्कृष्ट पदें १९० अने उत्कृष्ट पदें अतीर्थकर साकारी—सामान्य केवली नवक्रोड पामीए. निराकारी अनंतसिद्धोतुं एकरूप माटे तेज जेदरहित ठे ॥ ३॥

सूखम नाम करम निराकार जे रे ॥ तेह जेदें नहीं अंत ॥ निराकार जे निरगत कर्मथीरे ॥ तेह अजेद अनंत ॥ चरम० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ वली हे शुरुचेतना ! आ वचनो मारां छाडनां वचनो ठे ते सांजल. निराकारना बेजेद ठे. एक सूक्ष्म नामकर्मी निराकार अने बीजा निर्गतकर्मी निराकार. अहीं ध्यान करवा माटे वर्णन नथी, परंतु निराकार नाम मात्रना जेदनुं वर्णन ठे. सूक्ष्म नामकर्मोदयथी प्राप्त थयुं जे निराकारीपणुं तेना जेदनी संख्यानो पार नथी, तेमज निर्गत केण सर्वथा खपाव्यां ठे कर्म जेणे एवा निराकारी जे सिद्ध तेना पण जेद अनंत ठे. सर्व सिद्धोनी सत्ता असंख्यात प्रदेशात्मक, ज्ञिज्ञपणामाटे अनंत ठे ॥ ३ ॥

रूप नहीं कईए बंधन घटथुरे ॥ बंधन मोक्ष न कोय ॥ बंध मोक्षविण सादि अनंतनुरे ॥ जंग संग केम होय ॥ चरम० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ वली हे आनंदघन ! जो आत्माने रूप नथी तो बंधन शीरीते घटे ? एटले कर्मथी बंधातुं शीरीते संजवे. रूपविना बंधनो असंजव. ज्यारे बंध नही अने आत्माने त्रणेकाळें अवंधक मानशो तो पुण्य पापना दयथी जे मोक्ष थाय ते मोक्षनो पण असंजव अने मोक्षने अजावे सादि अनंत जांगाना संगनो पण असंजव होय ॥ ४॥

व्यविना तेम सत्ता नवि लहेरे ॥ सत्ताविण स्यो रूप ॥ रूप विना केम सिद्ध अनंततारे ॥ जातुं अकल स्वरूप ॥ चरम० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ जेम कोई मनुष्यने पुच्छुंके पृथ्वी उपर घट ठे ? तेणे पृथ्वी तरफ जोई

ઘટ ન દીઠો ત્યારે કહ્યું કે પૃથ્વી ઉપર ઘટ ડ્રવ્ય નથી, ડ્રવ્યને અજાણે સત્તા કેળવે અસ્તિત્વ પણ ન હોય અને સત્તાને અજાણે રૂપ કેળવે સ્વરૂપ પણ શેનું હોય. માટે હે આનંદધન ! રૂપને અજાણે વસ્તુનો અજાણ સમજવો અને વસ્તુને અજાણે, એક, બે, ત્રણ, ચાર, એવી સંખ્યાનો પણ સંજવ નથી તો સિદ્ધની અનંતતા તો કેમ સંજવે ? માટે ચરમ જિનેશ્વરનું સ્વરૂપ ચિંતવવા તમે કહ્યું પરંતુ અકલ સ્વરૂપનું સ્વરૂપ કેમ જાણું તે આપ કહો ॥ ૫ ॥

આત્મતા પરિણતિ જે પરિણમ્યારે ॥ તે મુજ ખેદઅખેદ ॥ તદા

કારવિણ મારા રૂપનુરે ॥ ધ્યાવું વિધ પ્રતિષેધ ॥ ચરમ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ હવે શુદ્ધચેતના તથા આનંદધનને ચરમ જિનેશ્વર ઉત્તર આપે છે. આત્માને વિષે રહ્યું જે આત્મત્વધર્મ તેને વિષે આત્મતાનું પરિણમનું—તદ્રૂપથનું, અર્થાત્ આત્મસ્વરૂપને વિષે સ્થિરતાજાણે—રૂપાતીત જાણે અખેદોપચારે પ્રવર્તે, તેવી પરિણતિ પરિણમ્યા એવા, જ્ઞાનદર્શનરૂપ આત્મા અને આત્મતા તે જ્ઞાનદર્શન, આત્મામાં અને મારામાં ઇટલોજ ખેદ છે. તે સાકારી પરમાત્મા અને હું સિદ્ધ નિરાકારી પરમાત્મા, માટે બહિરાત્મપણું તજી અંતરાત્મ સ્વરૂપવંત થઈ મારા અખેદ અઘેઘાદિ સ્વરૂપને વિષે તદાકાર થઈ મારા રૂપનું ધ્યાવું કેળવું ધ્યાન કરવું તેતો વિધ કેળવું ધ્યાનનો વિધિ છે અને તદાકાર થયાવિના સ્વરૂપ ધર્મને અજાણે અર્થાત્ બહિરાત્મપણે ધ્યાન કરવું તે પ્રતિષેધ કેળવું નિષેધ છે, એમ જાણજો ॥ ૬ ॥

અંતિમ જવગદ્દણે તુજ જાવનુરે ॥ જાવશું શુદ્ધસ્વરૂપ ॥ તદ્યે

આનંદધન પદ પામશું ॥ આત્મરૂપ અનૂપ ॥ ચરમ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ તે સાંજલી આનંદધન બે હાથ જોડી વીરપરમાત્માને વિનંતિ કરે છે. અહો સ્વામિ ! અંતિમ જવગદ્દણે કેળવું, જવિધ્યમાં સર્વથા અજાણી એવો જે ઠેઠો જવ અર્થાત્ ચરમાવર્તન, ચરમકરણ અને જવપરિણતિનો પરિપાક, એ સર્વ પ્રાપ્ત થશે ત્યારે તુજ જાવનું કેળવું પરમાત્મસ્વજાવનું મારા આત્મામાં જાવશું કેળવું ચિંતવન કરીશ. જ્યારે પરમાત્મસ્વજાવનું ચિંતવન કરીશ ત્યારે જ જે અરૂપી છે તથા જે અનુપમેય છે એવા આનંદધનપદ કેળવું મુક્તિપદ, તેને પ્રાપ્ત કરીશ ॥ ૭ ॥ ઇતિ શ્રીમહાવીરજિન સ્તવન ॥ ઇતિ શ્રી જ્ઞાનસારજીકૃત બાલાવબોધ સંપૂર્ણ ॥

॥ ઇતિ શ્રીઆનંદધનકૃતચતુર્વિંશતિજિનસ્તવનાનિ સંપૂર્ણાનિ ॥

॥ श्रीशांतिनाथायनमः ॥

॥ अथ श्रीमद्यशोविजयजीउपाध्यायकृत अव्यगुणपर्यायनो रास ॥

॥ बाबाबोधसहित लखियें ठैयें ॥

॥ श्लोकः ॥

इंद्रश्रेणीनतं नत्वा । जिनं तत्त्वार्थदेशिनं ॥

प्रबंधे लोकवाचात्र । लेशार्थः कश्चिदुच्यते ॥ १ ॥

॥ ढाल पहेली ॥

॥ चोपाइनी देशी ॥

श्रीगुरुजितविजयमनधरी ॥ श्रीनयविजयसुगुरुआदरी ॥

आतमअर्थीनेउपकार ॥ करुंअव्यअनुयोगविचार ॥ १ ॥

अर्थ ॥ श्रीजितविजयपंक्ति अनेश्रीनयविजयपंक्ति एबेहुरुडागुरुने चित्तमां संचारीने आत्मारथीं ज्ञानरुचि जीवना उपकारनेदेते अव्यानुयोगनो विचार करुंजेअनुयोगते सूत्रार्थव्याख्यान तेहना चारजेद शास्त्रेकहावे १ आचारवचन आचारांग प्रमुखसूत्र ते चरणकरणानुयोग २ संख्याशास्त्र चंद्रप्रज्ञप्तिप्रमुखसूत्र ते गणितानुयोग ३ ज्ञाताप्रमुख आख्यायिकावचन तेकथानुयोग ४ षड्व्यव्यादिविचारते सूत्रमध्येसूत्रकृतांग तथाप्रकरणमध्ये संमतितत्त्वार्थप्रमुख महाशास्त्र तेअव्यानुयोग एचारजेदमां अव्यानुयोग जे अव्यगुणपर्याय ते विचारेते तेनोमहिमाकहेते इहांप्रथम गुरुने नमस्कारकरीने प्रयोजनसहित अजिध्येयदेखाव्युं. पहेलाबेपदे नमस्कारकखो ते मंगलाचरणदेखाव्युं अने इहांअधिकारी आत्मारथीजीवते तथाआत्मारथीने अवबोधयसे ते उपकाररूप प्रयोजनजाणवुं अव्यनो अनुयोगके कथन तेइहांआत्मारथीं ज्ञानरुचिजीवनाउपकारनेअर्थेकरुं ॥ १ ॥

विनाव्यअनुयोगविचार ॥ चरणकरणनोनदिकोसार ॥

संमतिग्रंथेंजाप्युंइस्युं ॥ तेतोबुद्धजनमनमांवस्युं ॥ २ ॥

अर्थ ॥ एअव्यानुयोगनो विचारकखाविना केवलचरणसितरी तथाकरणसितरी प्रमुखनो सारकोइतेनही एवुंसंमतिग्रंथनेविषेकहुंते तेतो बुद्धजननामनमांवस्युं पण बाह्यदृष्टीना चित्तमांवसेनही. उक्तच चरणकरणप्पहाणा ॥ ससमयपरसमयमुक्कवावारा ॥ चरणकरणस्संसारं ॥ णिण्यसुऊंनयाणत्ति ॥ १ ॥ वळीतेहीजहदकरेते ॥ २ ॥

शुद्धाहारादिकतनुयोग ॥ मोटोकहिउअव्ययनुयोग ॥ ए
उपदेशपदादिकग्रंथे ॥ सांख्यलदीचालोशुजपंथे ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ वेतालीसदोषरहित शुद्धआहारलेउ इत्यादिकयोगे पणतेसर्व तनुके० न्हा-
नायोगकहिये अने स्वसमयपरिज्ञानजे अव्ययनुयोगते मोटोयोगकह्योते केमके शु-
द्धआहारादिकेंतो स्वाध्यायनुज साधनते एसांख उपदेशपद आददेइने ग्रंथोथीलेइने
शुजपंथेके० उत्तममार्गेचालो पणबाह्यव्यवहार प्रधानकरीने ज्ञाननीगौणताकरवी ते
अशुद्धमार्गजाणवो अनेजिहांज्ञाननी प्रधानता राखवी तेशुज उत्तममार्ग जाणवो जे
ज्ञानादिकगुणनोहेतु गुरुकुलवासतेनेठांकी शुद्धआहारादिकनी यत्नावंतने महादोषे चा-
रित्रहानि कहीते यतः गुरुदोषारंजितयालवधकरणयत्नतोनिपुणधीजिः ॥ सन्निदादेश्च
तथाज्ञायतेयन्नियोगेन इतिषोडशके ॥ ३ ॥

एयोगेंजोलागेरंग ॥ आधाकर्मादिकनहिजंग ॥ पंच
कटपज्ञाप्येइमजण्युं ॥ सदगुरुपासेइस्युमेंसुण्युं ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ माटे अव्यानुयोगविचाररूप जेज्ञान तेनेयोगें जोअजंग सेवारूप रंगलागे
तो गुरुकुलवासें समुदायमध्ये ज्ञानाज्यासकरतां कदाचित्आधाकर्मादि दोषलागे
तोपण चारित्रजंगथायनही केमके जावशुद्धि बलवंत ते माटे. एरीतें पंचकटपज्ञा-
प्यमां कहुं ते तथा सद्गुरुपासेथीपण एमसांजड्युं अतएव कटपाकटपतो अनेकांत
शास्त्रेकहुंते ॥ आहागनाइजुंजंति अणमणेसक्कम्मुणा उवळितेवियाणिज्जाअणुवत-
लित्तत्तिवापुणोएतेहिंदोहिंठाणेहिं ववहारेणविज्जाइ एतेहिंदोहिंठाणेहिंअणायारं तु-
जाणए ॥ १ ॥ एमवीजाअंगनापहेलाअध्ययनमांकहुंते तथा किंचिद्गुरुकटप्य-
मकटप्यस्यादकटप्यमपिकटप्यं ॥ पिंडःशय्यावल्लंपात्रंवाजेषजायंवा ॥ १ ॥ देशंकाळंपु-
रुषमवस्थामुपयोगशुद्धिपरिणामान् ॥ प्रसमीदयन्नवतिकटप्यं नैकांतात्कटप्यतेकटप्यं
एमप्रशमरतिग्रंथमांकहुंते ॥ ४ ॥

बाह्यक्रियालेबाहिरयोग ॥ अंतरक्रियाअव्ययनुयोग ॥ बाह्य
हीनपणज्ञानविशाल ॥ जलोकह्योमुनिउपदेशमाल ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ आवश्यकादिरूपबाह्यक्रियातेतो बाह्ययोगते अनेअव्यानुयोगजे स्वसमय
परिज्ञानते अंतरंगक्रियाते माटेजे बाह्यक्रियायेंहीनहोय पणज्ञानविशालबहुश्रुतहोय
एवोमुनीश्वर ते उपदेशमालामां जलोकह्योते यतः नाणाहिउवरतरं हीणोविदुपवयणंप-
चावंतो ॥ नयदुःकरंकरितो सुदुविअप्यागमोपुरिसो ॥ १ ॥ हीणस्सविसुरूपरुवगस्स

નાણાહિયસસકાયવં તેમાટે ક્રિયાહીનતાદેહીનેપણ જ્ઞાનવંતની અવજ્ઞા ન કરવી તેહને જ્ઞાનયોગેકરીનેજપ્રજાવિકજાણવું ॥ ૫ ॥

દ્રવ્યાદિકાચિંતાયેંસાર ॥ શુદ્ધધ્યાનપણલહિયેંપાર ॥ તે
માટેદહિજઆદરો ॥ સદગુરુવિણમતજૂલાફિરો ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ હાંકોહુટેજે ક્રિયાહીન જ્ઞાનવંતનેજલોકહ્યોતેતો દીપકસમ્યક્તની અપે-
ક્ષાયેંકહ્યો પણક્રિયાહીનતાયેં માત્ર જ્ઞાનથીજ પોતાનો ઉપકાર ન થાય એમકહે તેની શં-
કાટાલવાને દ્રવ્યાદિકજ્ઞાન તેહિજશુદ્ધધ્યાનદ્વારેં મોક્ષનું કારણઠે માટેઉપાદેયઠે એ
દ્રવ્યાદિકની ચિંતવણાયેં શુદ્ધધ્યાનનોપણ પારપામિયેં કેમકે આત્મદ્રવ્ય ગુણપર્યાય-
જેદચિંતાયેં પણ શુદ્ધધ્યાનનો પદ્દેલોપાયોહોય અને તેનીજ અજેદચિંતાયેંશુદ્ધધ્યાનનો
વીજોપાયોહોય તથાશુદ્ધદ્રવ્ય ગુણપર્યાયનીજાવનાયેં સિદ્ધસમાપ્તિથાય તેતો શુદ્ધધ્યા-
નનુંફલઠે એમપ્રવચનસારોદ્ધારમધ્યેકહ્યુંઠે જોજાણશ્ચરિત્તે દેવગુણપદ્ધતેંતેહિં ॥ સો-
જાણશ્ચરિત્તે મોહોલુજાહિતસસલયં ॥ ૧ ॥ તેમાટેદહિજ દ્રવ્યાનુયોગને આદરો
દહિજઉપાયઠે પણસદગુરુવિના સ્વમતિકલ્પનાયેં જૂલાફિરસોનહી ॥ ૬ ॥

એહનોજેણેપામ્યુંતાગ ॥ ઝંધેએહનોજેહનેરાગ ॥ એવેવિણ
ત્રીજોનહિસાધ ॥ ઝાણ્યોસંમતિઅરથઅગાધ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ હવેજેજ્ઞાનવિના માત્રચારિત્રથીજ સંતુષ્ઠથાયઠે તેહનેશિક્ષા કહેઠે એક
તો એદ્રવ્યાનુયોગનો જે તાગ કે ૦ પારપામી સંમતિપ્રમુખ તર્કશાસ્ત્રજાણીને જેગીતાર્થ
થયો તે તથા વીજો ઝંધે કે ૦ સામાન્યપ્રકારેં એદ્રવ્યાનુયોગનો જેનેરાગઠે તેગીતાર્થનિશ્ચિત
એવેહુવિના ત્રીજોસાધુનહી એવોઅગાધઅર્થ સંમતિપ્રથમાંકહ્યોઠે તેમાટેજ્ઞાનવિના
ચારિત્રજનહોય ઝકંચ ગાથા ॥ ગીયહોયવિહારો વીઝંગીયહનિસ્સિઝંજણીઝં ॥ શ્તો
તશ્યવિહારો નાણુણાઝંજિણવરેંહિં ॥ ૧ ॥ એટલોવિશેષ જે ચરણકરણાનુયોગ દૃષ્ટી
નિશીય કલ્પ વ્યવહાર દૃષ્ટીવાદીધ્યયને જઘન્યમધ્યમોત્કૃષ્ટ ગીતાર્થજાણવા દ્રવ્યા-
નુયોગદૃષ્ટીતે સંમત્યાદિક તર્કશાસ્ત્રપારંગામીજ ગીતાર્થજાણવા અને તેનીનિશ્ચાયેંજ
અગીતાર્થનેંચારિત્રકહેવું ॥ ૭ ॥

તેકારણગુરુચરણઆધીન ॥ સમયસમયશ્ણયોગેહીન ॥ સા
ધુજેકિરિયાવ્યવહાર ॥ તેહિજઅમમોટોઆધાર ॥ ૮ ॥

અર્થ ॥ એદ્રવ્યાનુયોગની લેશમાત્રપ્રાપ્તિ પોતાના આત્માનેં કૃતકૃત્યતાકહેઠે તે
માટે દ્રવ્યાનુયોગની લલવત્તાનેંહેતેં ગુરુચરણનેં આધીનતાયેકરી મતિકલ્પનાપરિ-

हरीनं समयसमय एद्रव्यानुयोगे लीन के० आसक्त्यका जेक्रियाव्यवहारसाधु हैयें तेहिजअमनं महोटीआधारठे केमके एनाथी इहायोगसंपजे तेहुनुंलक्षणकहेठे कर्तु-
मिष्ठोःश्रुतार्थस्य ज्ञानिनोपिप्रमादिनः ॥ विकलोधर्मयोगोय मिहायोगउदाहृतः ॥ १ ॥
एमलक्षितविस्तरादिग्रंथनेविषेकहुं एमइहायोगैरहीनं हुंपरोपकारनेअर्थे द्रव्यानुयोग-
नो विचारकहुं पणएटलेंज संतुष्टकरवोनही विशेषार्थे गुरुसेवामूकवी नही एहित-
शिक्षाआगदीगाथांमांकहेठे ॥ ७ ॥

संमतितत्त्वार्थमुख्यग्रंथ ॥ मोटाजेप्रवचननिग्रंथ ॥ तेहनो
लेशमात्रएलहो ॥ परमारथगुरुवयणेरहो ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ संमतितत्त्वार्थ प्रमुखग्रंथ जे महोटाग्रंथ प्रवचनरूपठे तेनोलवलेशमात्र
एलहोके० आप्रबंधमांवांध्योठे पणपरमार्थे गुरुवचनरहेजो थोहुंजाणीने गर्वकरशो-
नही अधनेनधनंप्राप्तं तृणवत्तमन्यतेजगत् एदृष्टांते माटेज ऊपरखाचारनय ते अति-
गंजीरठे घणाने न परिणमे एमजाणीने सिद्धांते पेहेलादेखाड्यानथी अनेजेगंजीर
होयगुरुआधीनहोय तेहनेजदेखाडवाकहाठे ॥ ९ ॥

॥ ढाल बीजी ॥

॥ धनधनसंप्रतिसाचोराजा ॥ ए देशी ॥

गुणपर्यायतणूजेजाजन ॥ एकरूपतिहुंकारैरे ॥

तेहद्रव्यनिजजातिकहियें ॥ जसनहिजेदविचालें

रे ॥ जिनवाणीरंगेमनधरिये ॥ १ ॥ एआंकाणी ॥

अर्थ ॥ गुण तथा पर्यायिनो जे जाजनके० स्थानक तेजेहनोअतीत अनागत तथा
वर्तमान एत्रणैकार्थे एकरूपपेहोय पणपर्यायिनीपरेफिरेनही तेहनें निजजातिके०
पोतानी खजाति द्रव्यकहियें जेमज्ञानादिक गुणपर्यायिनुं जाजन तेजीवद्रव्यअने
रूपादिगुणपर्यायिनुं जाजनते पुजलद्रव्य तथा रक्तादि घटादि गुणपर्यायिनुं जाजन ते
मृदुद्रव्य बलीतंतुतेपटनीअपेक्षायें द्रव्य अनेतंतुअवयवनी अपेक्षायें पर्याय केमके
पटनेविचालें पटावस्थामध्ये तंतुनोजेदनथी अनेतंतुअवयव अवस्थामध्ये अन्य-
त्वरूप जेदठे माटे पुजलस्कंधमां द्रव्यपर्यायपणो ते अपेक्षायें जाणवो इहांकोइ कदेशेजे
परीतें द्रव्यत्वपणुं खजाविकनथयुं पण अपेक्षिकथयुं तेने उत्तर जे सबलवस्तुनो व्य-
वहारते अपेक्षायेंज होयठे माटे इहांदोषनथी जे समवायी कारण प्रमुखें द्रव्यलक्षण
मानेठे तेनेपण अपेक्षा अवश्य अनुसरवी गुणपर्यायवत् द्रव्यं इतितत्त्वार्थे एजिनवा-
णीनैरंगके० विश्वासें मनमांधरियें ॥ १ ॥

ધરમકહીજેગુણસહજાવી ॥ ક્રમજાવીપર્યાયોરે ॥ જિન્નઅજિન્ન
ત્રિવિધતિયલક્ષણ ॥ એકપદારથપાયોરે ॥ જિન૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ સહજાવીકે ० યાવત્ દ્રવ્યજાવી જેધર્મ તેનેગુણકહિયેં જેમજીવનોગુણ ઉપ-
યોગ અને પુજ્જલનોગુણ ગ્રહણપણો તથા ધર્માસ્તિકાયનો ગતિહેતુત્વગુણ વહ્નીઅધર્મા-
સ્તિકાયનો સ્થિતિહેતુત્વગુણ અને આકાશદ્રવ્યનો અવગાહનાહેતુત્વગુણ કાલદ્રવ્યનો
વર્તનાહેતુત્વગુણ ધરીતેંદ્રવ્યના સ્વજાવિકધર્મ તે ગુણજાણવા તથા ક્રમજાવિકે ० યાવત્
દ્રવ્યજાવી તે પર્યાયકહિયેં જેમ જીવને નરનારકાદિક પર્યાય તથા પુજ્જલને રૂપરસાદિ
પરાવર્તિતે પર્યાયજાણવા એમ દ્રવ્યાદિક તે દ્રવ્યગુણ પર્યાય ૧ ત્રણરીતેં જિન્ન છે તથા
લક્ષણાદિકથી અજિન્ન છે અને પ્રદેશના અવિજાગથી ત્રિવિધ છે કેમકે નવવિધોપ-
ચારેં એકેકમાં ત્રણત્રણજેદ આવે તે નવવિધોપચાર કહે છે ૧ દ્રવ્યેં દ્રવ્યોપચાર ૨
દ્રવ્યે ગુણોપચાર ૩ દ્રવ્યેં પર્યાયોપચાર ૪ ગુણેદ્રવ્યોપચાર ૫ ગુણેગુણોપચાર ૬ ગુણે-
પર્યાયોપચાર ૭ પર્યાયેં દ્રવ્યોપચાર ૮ પર્યાયેં ગુણોપચાર ૯ પર્યાયેં પર્યાયોપચાર તથા
તિયલક્ષણકે ० ઉત્પાદવ્યથ અને ધ્રુવસ્વરૂપ છે એહવાજાવને એકપદાર્થ જૈનપ્રમાણે
પામ્યો થકો છે ધ્વજારૂપ પાઠલાબેપદ જાણવા ॥ ૨ ॥

જેમમોતીજ્વલતાદિકથી ॥ મોતીમાલાઅલગીરે ॥ ગુણ
પર્યાયવ્યક્તિથીજાણો ॥ દ્રવ્યશક્તિતેમવલગીરે ॥ જિન૦ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ હવે આઠાલમાં પ્રથમ દ્રવ્યગુણપર્યાયનો જેદયુક્તિ દેલાહે છે જેમ મોતીથકી
તથા મોતીના જ્વલતાદિક ધર્મેથકી મોતીનીમાલા અલગી છે તેમજ દ્રવ્યનીશક્તિ તે
ગુણપર્યાયની વ્યક્તિથી અલગી છે તથા એકપ્રદેશ સંબંધેવલગી છે એટલે એમજે મોતી તે
પર્યાયનેઠામેં જાણવા અને જ્વલતાદિક ધર્મ તે ગુણને ઠામે જાણવો તથા માલા તે દ્રવ્ય-
નેઠામે જાણવી એમ દૃષ્ટાંત જોમ્નો ધરીતેં ઘટાદિદ્રવ્યપ્રત્યક્ક પ્રમાણેં સામાન્ય વિશેષરૂપ
અનુજવે છે તે સામાન્ય ઉપયોગેં મૃત્તિકાદિ સામાન્ય જાસે છે વિશેષ ઉપયોગેં ઘટાદિક
વિશેષ જાસે છે તેમાંહે જે સામાન્ય તે દ્રવ્ય જાણવું અને વિશેષતેગુણ પર્યાયરૂપ જાણવા ૩

ઊરધતાસામાન્યશક્તિ ॥ પૂરવઅપરગુણકરતીરે ॥ પિંરુકુસૂ
લાદિકઆકારે ॥ જેમમાટીઅણફિરતીરે ॥ જિન૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ હવે આગલી ગાથામાં દ્રવ્યને સામાન્ય કહ્યું તે સામાન્યના બેપ્રકાર છે તે
દેલાહે છે એકઊર્ધ્વતા સામાન્યરૂપ દ્રવ્યશક્તિ તે તેહનેકહિયેં જે પૂરવકે ० પહેલા અને
અપરકે ० આગલેં ગુણ કે ० વિશેષ તેને કરતી તે સર્વમાં એકરૂપે રહી છે જેમ પિંરુકે ०

માટીનો પિંકો અને કુસૂલાદિકે^૦ કોઠીપ્રમુખ એવા મૃત્તિકાના અનેક આકારફિરેલે પણ તેમાં માટી ફિરતીનથી તે પિંક કુસૂલાદિક આકારને ઊર્ધ્વતા સામાન્ય કહિયેં અને જો પિંઢકુસૂલાદિક પર્યાયમાં અનુગત એક મૃદુદ્રવ્ય ન કહિયેંતો ઘટાદિ પર્યાયમાં અનુગત ઘટાદિ દ્રવ્યપણ ન કહેવાય તેથી સર્વ વિશેષરૂપ થાતાં ક્ષણિકવાદિ બૌદ્ધમત આલે અથવા સર્વદ્રવ્યમાં એકજ દ્રવ્યઆલે માટે ઘટાદિદ્રવ્ય અને તેમાં સામાન્ય મૃદાદિદ્રવ્ય અનુજવને અનુસારેં પરાપર ઊર્ધ્વતા સામાન્ય અવશ્યમાનવા ઘટાદિ દ્રવ્ય તે રક્તાદિક થોડા પર્યાયને વ્યાપેલે અને મૃદાદિ દ્રવ્ય તે રક્તાદિક ઘટાદિક ઘણાપર્યાયને વ્યાપેલે એમ નરનારકાદિકપણું તેપણ દ્રવ્યનો વિશેષ જાણવો એ સર્વ નૈગમનયનું મત અને શુરુસંગ્રહનયનેમતેતો સદદૈતવાદેં એકજ દ્રવ્યઆલે એમજાણવું ॥ ૪ ॥

જિન્નવિગતમાંરૂપએકજે ॥ દ્રવ્યશક્તિજગદાલેરે ॥ તેતિર્યક્

સામાન્યકહીજે ॥ જેમઘટઘટપણેરાલેરે ॥ જિન^૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ હવે બીજોજેદ દેલાહેલે તે જિન્નવિગતમાંકે^૦ જિન્નપ્રદેશી વિશેષમાં જેદ્રવ્ય પોતાનીશક્તિ એકરૂપ એકાકારલે તે દેલાહેલે તેતિર્યક્ સામાન્યલે જેમ ઘટઘટપણે ઘટત્વરાલેલે હાં કોશ્પુલે જે ઘટાદિક જિન્નવ્યક્તિમાં જેમઘટત્વાદિક એકસામાન્યલે તેમજ પિંકુસૂલાદિ જિન્નવ્યક્તિમાં મૃદાદિક એકસામાન્યલે તો તિર્યક્ સામાન્ય અને ઊર્ધ્વતા સામાન્યનો સ્યોવિશેષલે તેનેકહિયેંજે દેશજેદેં જિહાંએકાકારપ્રતીતઊપજે તિહાંતિર્યક્ સામાન્યકહિયેં અને જિહાંકાલજેદેં અનુગતાકારેં પ્રતીત ઊપજે તિહાંઊર્ધ્વતા સામાન્ય કહિયેં કોશ્ક દિગંવરાનુસારી એમકહેલે જે ષટ્દ્રવ્યને કાલપર્યાયરૂપ ઊર્ધ્વતાપ્રચયલે અને કાલવિના પાંચદ્રવ્યને અવયવ સંઘાતરૂપ તિર્યક્ પ્રચયલે તેનેમતે તિર્યક્ પ્રચયનો આધાર ઘટાદિક તિર્યક્ સામાન્ય થાય પણ પરમાણુરૂપ પ્રચયપર્યાયનો આધાર જિન્નદ્રવ્ય જોશ્યેં માટે પાંચદ્રવ્યને સંઘ દેશ પ્રદેશજાવેંજ એકઅનેક વ્યવહાર ઊપપાદવો પણ તિર્યક્ પ્રચય નામાંતર ન કહેવું ॥ ૫ ॥

શક્તિમાત્રતેદ્રવ્યસર્વની ॥ ગુણપર્યાયનીલીજેરેં ॥ કાર્યરૂપ

નિકટદેલીને ॥ સમુચિતશક્તિકહીજેરે ॥ જિન^૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ હવેઊર્ધ્વતાસામાન્યશક્તિનાબેજેદદેલાહેલે તેમાંજે સર્વદ્રવ્યની પોતપોતાનાગુણપર્યાયની શક્તિમાત્રલીજે તેલઘશક્તિકહિયેં અનેજેકાર્યરૂપ નિકટ કે^૦ વહેલું ઊપજતું દેલીયેં તેકાર્યનીઅપેદાયેં તેનેસમુચિતશક્તિકહિયેં સમુચિતકે^૦ વ્યવહારયોગ્ય ॥૬॥

ઘૃતનીશક્તિયાતૃણજાવેં ॥ જાણીપણનકહાયરે ॥ હુગ્ધા

દિકજાવેતેજનને ॥ જાણીચિત્તસુહાયરે ॥ જિન^૦ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ હ્રાં દૃષ્ટાંત કહેલે જેમપુજ્ય ડ્રવ્યમાં ઘૃત ઉપજવાનીશક્તિ તૃણજાવેં ન-
હીકાં તૃણઆહારથી ઘેનુડુધ આપેલે તેડુધમાં ઘૃત નીપજવાનીશક્તિકિદાંથીઆવી એમ
અનુમાન પ્રમાણે તૃણમાં ઘૃતશક્તિજાણી પણ કહેવાયનહી માટે તેનેઊંઘશક્તિ કહિયે
અને જોતૃણને ડુધાદિકજાવેંકે ॥ ડુધ દહીપ્રમુખને પરિણામે ઘૃતશક્તિ કહિયેતો તે
જાણીધકી જનકે ॥ લોકના ચિત્તમાં સુહાસલે માટે તેને સમુચિતશક્તિ કહિયે પટલે અ-
નંતરકારણમાં સમુચિતશક્તિ કહેવી અને પરંપરકારણમાં ઊંઘશક્તિ કહેવી એવિવેકલે
એવેનાજ ૧ અન્યકારણતા ૨ પ્રયોજનતા એવીજાનામ પણકહેલે તેજાણવાં ॥ ૭ ॥

ધરમશક્તિપ્રાણીનેપૂરવ ॥ પુજ્યનેઆવેતેરે ॥ ઊંઘેસમુચિત
જેમવલીકહિયે ॥ બેહલેતેઆવેતેરે ॥ જિન ॥ ૮ ॥

અર્થ ॥ હવે ષશક્તિ તે આત્મડ્રવ્યમાં ફલાવેલે જેમ પ્રાણીકે ॥ જવ્યજીવને પૂરવ
કે ॥ પહેલા અનંતા પુજ્ય પરાવર્ત્તવિત્યા તેમાંપણ ઊંઘેકે ॥ સામાન્યે ધર્મશક્તિ કહિયે
જોનકહિયે તો બેહેલે પુજ્ય પરાવર્તેતે શક્તિ આવેનહી નાસતો વિદ્યતેજાવ શ્યાદિ
વચનાત્ અને બેહેલે પુજ્ય પરાવર્ત્તધર્મની સમુચિતશક્તિ કહિયે અતએવ અચરમ પુ-
જ્યપરાવર્ત્તજાવ બાલકાલ કહ્યુંલે અને બેહેલો પુજ્ય પરાવર્ત્તધર્મ યૌવનકાલ કહ્યુંલે
અચરમ પરિઅદેસુ કાલોજવ બાલકાલમો જણિઉં ॥ ચરમો ઊધમ્મજુવણ કાલોતહ
ચિત્તજેલત્તિ ॥ ૧ ॥ યોગનીબીજીવીસીમધ્યે કહ્યુંલે ॥ ૮ ॥

કારયજેદેશક્તિજેદફમ ॥ વ્યવહારેવ્યવહરિયેરે ॥ નિશ્ચય
નાનાકારયકારણ ॥ એકરૂપતેધરિયેરે ॥ જિન ॥ ૯ ॥

અર્થ ॥ એમએકેકાર્યની ઊંઘસમુચિતરૂપ અનેકશક્તિએકડ્રવ્યનીપામિયેં કેમકે કાર્ય-
નાજેદેશક્તિનોજેદથાયલે તેવ્યવહારનયેંકરી વિવહરિયેં કેમકે એવ્યવહારનય તે કાર્યકાર-
ણજેદમાનેલે અને નિશ્ચયનયથી ડ્રવ્યના નાનાપ્રકારના કાર્યકારણ તે એકશક્તિસ્વજાવજ
હૃદયમાંધરિયેં નહીતોસ્વજાવજેદેડ્રવ્યજેદથાય અનેવ્યવહારનયેં તે તેકાલાદિકનીઅપે-
દ્ધાયેં એકનેઅનેક કાર્યકારણ સ્વજાવમાનતા કોહદોષનથી કારણાંતરની અપેદ્ધાપણ સ્વ-
જાવમાંજ અંતર્જૂતલે તેમાટે તેનુંપણ નિષ્ફલપણું નથાય તથાશુરુનિશ્ચયનયનેમતેંતો કાર-
ણકાર્યતેમિથ્યાલે આદાવંતેચચાસ્તિ વર્તમાનેપિતત્તથા શતિવચનાત્ કાર્યકારણ
કલ્પનારહિત શુરુ અવિચ્છિતરૂપ ડ્રવ્યજલે એમ જાણવું ષશ્કિરૂપ ડ્રવ્ય વચ્ચાણું ॥ ૯ ॥

ગુણપર્યાયવિગતવહુજેદેં ॥ નિજનિજજાતિવરતેરે ॥ શક્તિ
રૂપગુણકોશ્કજાણે ॥ તેનહિમારગનિરતેરે ॥ જિન ॥ ૧૦ ॥

अर्थ ॥ हवे व्यक्तिरूपगुणपर्यायवखाणेते तेगुणपर्यायनीव्यक्तिबहुजेदेके० अने-
कप्रकारें निजनिजजाति सहजाविक्रमजावि कल्पनाकृत आपआपणे स्वजावेवतेंते को-
इक दिगंबरानुसारी ते शक्तिरूपनेजगुण जाषेके० कहेते ते आवीरीतेजे जेम द्रव्यगुण-
पर्यायनुं कारण द्रव्यते तेमगुणपर्यायनुं कारण गुणते द्रव्यपर्यायद्रव्यनो अन्यथा-
जाव जेम नरनारकादिक अथवा द्रव्यगुण त्र्यगुणादिक गुणपर्याय गुणनो अन्यथा-
जाव नही जेममतिश्रुतादिक विशेष अथवा जवस्थसिद्धादि केवलज्ञानविशेष एम
एकद्रव्य बीजोगुण एजातिशाश्वत अने पर्यायथी अशाश्वत एम आव्युं एम कहेते
ते निरतेके० रुडेमागें नही केमके एकल्पना शास्त्रथी तथा युक्तियें मिखेनही ॥ १० ॥

पर्यायथीगुणजिन्ननजाषीउं ॥ संमतिग्रंथेव्यक्तिरे ॥ जेहनो

जेदविवक्षावशथी ॥ तेकेमकहियेंशक्तिरे ॥ जिन० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ तेहनेउत्तरकहेते जेपर्यायथकीगुणते जिन्नके० जूदोजाव्योनथी एमसंमति ग्रं
अनेविषे व्यक्तिके० प्रगटअद्वैतकहुंते गाथा ॥ परिगमणपञ्जाउं अपेगकरणे गुणत्ति-
तुल्लघा ॥ तहविणगुणत्तिजणइ पञ्जावणयदेशणाजह्मा ॥१॥ अर्थ ॥ जेम क्रमजाविपणुं
पर्यायनुंलक्षणते तेमअनेकपणुंकरवुं तेपणपर्यायनुंलक्षणते द्रव्यतो एकजते अनेज्ञान-
दर्शनादिकजेदकरेते तेपर्यायते पणगुणनकहियें केमके द्रव्यपर्यायनीदेशना जगवंतनीते
पणद्रव्यगुणनीदेशनानथी इतिगाथार्थ ॥ इहांकोइपुते जे एरीतेंजो गुणते पर्यायथीजि-
न्ननथी तोद्रव्यगुणपर्याय एत्रणनानाम किमकहोवो तेमनेकहेवुजे विवक्षाके०
जेदनयनीकल्पना तेहथीजेम तैलस्थधारा इहां ते लने धारा जिन्नकहीदेखाड्या पण
तेल अनेतेलनीधारा जिन्ननथी तेमसहजावी क्रमजावी कहीनें गुणपर्याय जिन्नकही-
देखाड्या पणपरमार्थेजिन्ननथी एरीतें जेहनोजेद उपचरितते तेहनेशक्तिकेमकहियें
जेम उपचरित गायइजेनही तेम उपचरित गुण तेपणशक्तिधरेंनही ॥ ११ ॥

जोगुणत्रीजोहोएपदारथ ॥ तोत्रीजोनयलहीरिरे ॥ अव्या

रथपर्यायारथनय ॥ दोइजसूत्रेकहीरिरे ॥ जिन० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवेजेगुणनेपर्यायथीजिन्नमानेते तेहनेद्रव्यगुणआपेते के जोगुणएहवोत्रीजोपदा-
र्थद्रव्यपर्यायथी जूदोजावहोय तोनयपणत्रीजो लहीरिरे०पामियें पणतेतो किहांकह्या-
नथी सूत्रमाहेतो १ द्रव्यार्थ पर्यायार्थएवेहुजनयकह्याते अनेजोगुण होय तोत्रीजोगुणार्थ-
नयपणकह्योजोइयें उक्तंचसंमतौ दोउणण्याजगंवया दवद्वियपञ्चावद्वियाणियया ॥ जइ-
पुणगुणोविहुंतो गुणद्वियणउंविजुळांतो ॥१॥ जंचपुण जगवया तेसुसुतेसुगोयमाईणं ॥ प-
ञ्चावसणाषीयया वागरियातेपपञ्चाया ॥१॥रूपादिकनेंगुणकहीनें सूत्रेबोलाव्यानथी प-

एवन्नपल्लावा गंधपल्लावा इत्यादिकपर्यायशब्दें बोलाव्या ठे तेमाटेपर्याय कहियें पण गुण कहियें नही अने एगगुणकालए इत्यादिकठामें जे गुण शब्दठेते गणितशास्त्र सिद्धपर्यायविशेषसंख्यावाचीठे पणतेवचनगुणास्तिकनयविषयवाचीनशीउक्तंचसंमतिग्रं थे जंपइअहिसमए एगगुणोदसगुणोअणंतगुणो ॥ रूवाइपरिणामो जन्नइतम्हागुण वि सेसो ॥१॥ गुणसद्वमंतरेणावि तंणुपल्लावविसेससंखाणं ॥ सिज्जाइ नवरंसंखाणे ॥ सव्व धम्मोणय गुणोत्ति ॥ २ ॥ जहदसमुदसगुणमिय ॥ एगंमिदसत्तणं समंचेव ॥ अ- हियंमिविगुणसदे तहेवइयंपिदठवं ॥ ३ ॥ एम गुण ते परमार्थं दृष्टियें पर्यायशी जिन्न नशी तो तेने अव्यनी परें शक्तिरूप केवी रीतें कहियें ॥ १२ ॥

जोगुणदलपर्यवतुं होवे ॥ तोअव्येंसुंकीजेरे ॥ गुणपर्याय
पटंतर केवल ॥ गुणपर्याय कहीजेरे ॥ जिन० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ इवेजेपर्यायतुं दलतेगुणठे माटे गुणनेजेशक्तिरूपकहेठे तेहने दूषणआपेठे जोगुणपर्यायतुं दलके० उपादानकारणहोय तोअव्यसुंकीजे अव्यनोकाम गुणेजकीधो माटे १ गुण २ पर्याय एवेजपदार्थकहो पणत्रीजोअव्यपदार्थनहोय कोइकहेसे जे अव्यपर्याय तथागुणपर्यायरूपकार्यजिन्न ठे तेमाटे एकअव्य बीजुंगुणरूप कारणजिन्न कल्पियें एम कहेठे तेजुठो ठे केमके कार्यमांकारणशब्दनोप्रवेश ठे तेथीकारणजेदें कार्यजेद सिद्धथाय अनेकार्यजेदसिद्धथयोहोय तो कारणजेद सिद्धथाय नहिकां अ- न्योन्याअय नामेदूषणउपजेमाटे गुणपर्याय जे कहियें ते गुणपरिणामनो जे पटंतर जे- दकल्पनारूप तेथीजकेवलसंचवेठे पण परमार्थें नही अनेअव्यगुणपर्याय ए त्रण नामकहियें ठैयें तेपणजेदोपचारेंजकहियेंठैयें एमजाणतुं ॥ १३ ॥

एक अनेकरूपथी एणीपरे ॥ जेद परस्पर जावोरे ॥ आधा
राधेयादिक जावें ॥ इमजजेद मन लावोरे ॥ जिन० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एणीपरेके० ए रीतें अव्य एक अने गुणपर्याय अनेक ए रूपें परस्पर के० माहोमांहे जेदजाव विचारो एमज आधार आधेय प्रमुख जावेंके० स्वजावें करीने एनो जेद मनमां लावो केमके परस्पर अवृत्तिधर्म परस्परमां जेद जणावे ॥ १४ ॥

अव्य आधारे घटादिक दीसे ॥ गुणपर्याय आधेजरे ॥ रूपा
दिक एकेंडियगोचर ॥ दोइ घटादिक वेजरे ॥ जिन० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ इवे तेहीज निवरीदेखाडेठे जेघटादिकअव्यते आधारदेखायठे अनेएघटना रूपादिकते एमजाणियेठैयें जेगुणपर्याय रूपरसादिक तथानीलपीतादिक ते आधेय अ-

व्यञ्जपरंरह्याते एमआधाराधेयजावें द्रव्यथी गुणपर्यायने जेदहे तथारूपादिकगुणपर्याय एकेक इंद्रियनो गोचरके विषयते जेम रूपते चक्षुरिंद्रियेंज जणायते तथारसते रसनेंद्रियेंजजणाय इत्यादिक अने घटादिकद्रव्यहेते चक्षुइंद्रिय अनेस्पर्शइंद्रिय एहो इके० बेंद्रियेंकरीजणायते एनैयाधिकमत अनुसरीनेकहुं अनेस्वमते गंधादिकपर्यायते घ्राणेंद्रियादिकेंपण द्रव्यप्रत्यक्षते नहीकां कुसुमगंधुं इत्यादिक ज्ञानने ज्ञातिपणोथायते तेजाणुं एमएकअनेक इंद्रियग्राहकपणे द्रव्यथी गुणपर्यायने जेदजाणुं अने गुणपर्यायने मांहोमाहेंजेदते स्वजावी क्रमजावीपणेथाय एकद्वयनाथीजजावुं ॥ १५ ॥

संज्ञा संख्या लक्षणथी पण ॥ जेद एहोनो जाणरि ॥ सुजश
कारणी सुजमति धारो ॥ छरमति वेलि कृपाणीरि ॥ जिन० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ तथासंज्ञाके० नाम तेथीद्रव्यनोजेद एटलेनामजेदेंजेद तेमांवली एकद्रव्य नामथीजेद बीजोगुणनामथीजेद त्रीजोपर्यायनामथीजेद तथासंख्यातेएकवेत्रणीगणना तेथीजेद एटलेठद्रव्यते गुणअनेकते पर्यायअनेकते अनेलक्षणथीजेदतेनअनेक पर्यायगमन द्रव्यलक्षण नएकथीअन्यने चिन्नकरण तेगुणलक्षण परिगमनसर्वतोव्याप्ति तेपर्यायलक्षण एमद्रव्यगुणपर्याय एहोनोमाहोमांहेजेदजाणीने उत्तमयशनीकरनारी जलीमतिनेधारो तेकहेवीते जेदुरमतिके० द्रव्याद्वैतपद्धनीमाठीमतितेरूपणीजेवेली तेहनेविषे कृपाणीके०कोहाडीसमानते एढालमां द्रव्यगुणपर्यायिनोजेददेखाव्यो ॥

॥ गाल त्रीजी ॥

॥ शालिजद्र जोगी रह्यो ॥ एदेशी ॥

एकांतिजो जाधियेंजी ॥ जव्यादिकनोरेजेद ॥ तोपरद्रव्यपरंहुएजी ॥

गुणगुणीजावउडेदरे ॥ जविका ॥ धारोगुरुउपदेश ॥ १ ॥ ए आंकाणी

अर्थ ॥ हवेजेद्रव्यमां एकांतिजेदमानेते तेनेअजेदपक्ष अनुसरीने दूषणदीयेतेद्रव्यादिक के० द्रव्यगुणपर्यायिनोजो एकांतिजेदजाधियें तो परद्रव्यनीपरें खद्रव्यने विषे पण गुणगुणी जावनो उडेदथयीजाय जेमजीवद्रव्यना गुणज्ञानादिकते तेनोगुणी जीवद्रव्य तथापुजलद्रव्यनागुणरूपादिकते तेनोगुणी पुजलद्रव्यते ए व्यवस्थाशास्त्रप्रसिद्धते तेमांजेदमानतां तेखोपाय जीवद्रव्यने पुजलगुणथी जेम जेदहे तेमपोतानागुणथीपणजेदतेतोअमुकद्रव्यनो अमुकगुण अथवा अमुकगुणनोअमुकगुणी ए व्यवहारते तेनो विलोपथयीजाय माटेद्रव्यगुणपर्यायिनो अजेदजसंजवे एह्वो अजेदनयनागुरुनो उपदेशते तेने हेजव्यप्राणीतुमेधारो आदरो जेमआत्मद्रव्यशुद्धयाय ॥ १ ॥

द्रव्येणुपर्यायनोजी ॥ तेअजेदसंबंध ॥ जिनतेहजो
कटिपर्येजी ॥ तोअनवस्थाबंधरे ॥ ज० ॥ धा० ॥१॥

अर्थ ॥ वली अजेद ऊपरयुक्ति कहेते द्रव्यनेविषे गुणपर्यायनो जे संबंधते अजे-
दजते केमके जो द्रव्यनेविषे गुणपर्यायनो समवायनामे संबंधने जिनकटिपर्ये तो
अनवस्थादोषतुं बंधनथाय जेथी गुणगुणथीअलगोसमवायसंबंधकहियेंतो तेसमवाय-
नेपण अनेरोसंबंधजोश्यें वली ते संबंधने पण अनेरो संबंध जोश्यें एमकरतां कि-
हांपण ठहेराव न थाय अने जोसमवायनो स्वरूप संबंधनेज अजिन मानियें तो गु-
णगुणीने स्वरूप संबंध मानतां सुविघटेते जे फोकटनवा संबंध मानोढा ॥ १ ॥

सुवर्णकुंमलादिकहुज्जी ॥ घटरक्तादिकजाव ॥ एव्यव
हारनसंजवेजी ॥ जोनअजेदस्वजावर ॥ ज० ॥ धा० ॥३॥

अर्थ ॥ वलीजेअजेदनमाने तेहनेबाधककहेते जे सुवर्णके० सोतुतेकुंमलथयुं तथा
घरोप्रथमश्यामहतो तेहिजरातोवर्णथयो एहवोसर्वलोकनोजे अनुजवसिद्रव्यवहारते
तेजोद्रव्यादिकत्रणने अजेदस्वजावनहोयतो तेव्यवहारपणघटेनहि ॥ ३ ॥

खंधदेशजेदेंहुएजी ॥ बमणीगुरुतारेखंध ॥ प्रदेशगु
रुतापरिणमेजी ॥ खंधअजेदसंबंधरे ॥ ज० ॥ धा० ॥४॥

अर्थ ॥ वलीजेअजेदनहीमाने तेहनेबीजुंबाधककहेतेजे खंधके० अवयवी अने
देशतेअवयव एहोनेजोजेदंजमानियें तो बमणोजार खंधमांहेंथवोजोश्यें जेमाटे सो-
तंतुनोजेपटते ते सोतंतुंआमांजेटलोजार तेटलोजार तेनापटमांपण थायते तथा
जेकोइनवानैयायिक एमकहेते जे अवयवनाजारथी अवयवीनो जार अत्यंतहीनते
तोतेहनेमतें द्विप्रदेशादिकखंधमांहे किहांपणउत्कृष्टगुरुता नथवीजोश्यें माटेद्विप्र-
देशादिकखंधते एकप्रदेशादिकनीअपेक्षायें अवयवीते अनेपरमाणुमांहेजो उत्कृष्टगु-
रुत्वमानियें तोरूपादिकविशेषपण परमाणुमांहेमानवाजोश्यें अनेद्विप्रदेशादिकमां न
मानवाजोश्यें अनेजेदनयनो बंधनमानियेंतो प्रदेशनोजार तेहिजखंधजारपणे परि-
णमे जेमतंतुरूपपटरूपपणे परिणमे तेवारेंगुरुतादृष्टीनोदोषकह्योतेनलागे ॥ ४ ॥

जिनद्रव्यपर्यायनेजी ॥ जवनादिकनेरेएक ॥ जार्षेकिम
दाखेनहीजी ॥ एकद्रव्यमांविवेकरें ॥ ज० ॥ धा० ॥५॥

अर्थ ॥ वलीजेद्रव्यादिकने अजेदनथीमानता तेहनेउलंजोआपेते जिनद्रव्यजे पा-
पाण काष्ट पृथ्वी जलादिकतेनोपर्यायजेजवनादिक घरप्रमुख तेहनेतुंएककहेते जे

एकधरश्रुत्यादिक लोकव्यवहारते तो एकद्रव्यमां द्रव्यगुणपर्यायिनो अज्ञेदहोय एहवो विवेक शावास्तेनथीकहेतो माटेजे आत्मद्रव्य तेहिज आत्मगुण अने तेहिज आत्मपर्याय एहवो व्यवहार अनादिसिद्धते ॥ ५ ॥

गुणपर्याय अज्ञेदथीजी ॥ द्रव्यनियतव्यवहार ॥ परिणति
जेणे एकताजी ॥ तेणे ते एकप्रकाररे ॥ ऋवि० ॥ धा० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ वलीजीवद्रव्य अजीवद्रव्यश्रुत्यादिक जे नियतके० व्यवस्थासहितव्यवहार थायते ते गुणपर्यायिना अज्ञेदथीथायते जेमज्ञानादिकगुणपर्यायथी अजिन्नतेजीवद्रव्य अने रूपादिक गुणपर्यायथी अजिन्नते अजीवद्रव्य नहीकां द्रव्यसामान्यथी गुणपर्यायिनी विशेषसंज्ञानथाय १ द्रव्य २ गुण ३ पर्याय एत्रणनामते पणस्वजाति त्रणने एकत्वपरिणामते माटे एत्रणेनो एकप्रकारकहियें जेम आत्मद्रव्य ज्ञानादिकगुण तथा तेहनापर्याय ए सर्व एकज आत्माकहियें तथा जेम १ रत्न २ कांति ३ ज्वरापहारशक्ति ए त्रणेने एकज परिणामते तेम द्रव्यगुणपर्यायिने पण जाणवुं ॥ ६ ॥

जो अज्ञेदनही एहनेंजी ॥ तो कारय किमहोय ॥ अठतिवस्तु
ननीपजेजी ॥ शशविषाणपरेंजोयरे ॥ ऋ० ॥ धा० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ वलीजे अज्ञेदनमाने तेहने दोषदेखानेजे जो ए द्रव्यगुणपर्यायिने अज्ञेदनथी तो कारणकार्यने पण अज्ञेदनहोवोजोश्यें तो मृत्तिकादिक कारणथी घटादिकार्यकेम नीपजे अने कारणमां हे कार्यनी शक्तिहोय तो जकार्यनीपजे पण कारणमां हे अठतिकार्यवस्तुनी परिणतिनीपजे नही जेम शशविषाण शशखानाशिंंगरा माटे जो कारणमां हे कार्यनी सत्तामानियें तो अज्ञेदसहजेज आव्यो ॥ ७ ॥

द्रव्यरूपठतिकार्यनीजी ॥ तिरोजावनीशक्ति ॥ आविरजावें
नीपजेजी ॥ गुणपर्यायनीव्यक्तिरे ॥ ऋ० ॥ धा० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवेजो कारणमां हे कार्यउपनाशगाठ जो कार्यनी सत्ताते तो कार्यदर्शनकेमथतुंनथी एहवींशंकाकरनारने उत्तरआपेते जे कार्यउपनोनथी तेवारें कारणमां हे कार्यनी द्रव्यरूपें तिरोजावनीशक्तिते तेथी कार्यजणातुंनथी पण सामग्रीमळे तेवारें गुणपर्यायनीव्यक्तिथी आविरजावके० प्रगटजावथायते तेथी कार्यदेखायते तिरोजाव तथा आविरजावपणे दर्शनादर्शन नियामककार्यनापर्यायविशेषजजाणवा तेथी आविरजावने सत् असत् विकटपेंदूषणहोयनही केमके अनुभवने अनुसारें पर्यायकल्पियें ॥ ८ ॥

नैयारिहोय ॥ जमअबतानुरेज्ञान ॥ होवेविषय
अतीतनुंजी ॥ तिमकार्यसहिनाणरे ॥ ज० ॥ धा० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ इहानैयाधिकपहवुंकहेते के जेमअतीतविषयजे घटादिकअबताते तेह-
नुंजेमज्ञानहोय तेमघटादिककार्यमृत्तिकादिकदलथकीपण अबताजते सामग्रीमिळेनि-
पजसे अबतानीज्ञसिहोयतो अबतानीउत्पत्तिकेमनहोय घटनुंकारणदंडादिकअमेकहि-
येथेये तिहांबाधवते तुंमारेमतेघटाजिव्यकिनुं दंकादिककारणकहेवुंतिहांगौरवहोय
बीजुंअजिव्यकिनुंकारणचक्रप्रमुखते पणदंकादिकनथी माटेजेदपहजघटेते ॥ १८ ॥

तेमिथ्यानहीसर्वथाजी ॥ अबतोविषयअतीत ॥ पर्यायारथ
तेनहीजी ॥ अव्यारथतेनित्यरे ॥ ज० ॥ धा० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ हवेनैयाधिकमतनेदुषवेते जे अबतानीउत्पत्तिहोयएमकहेते तेमत मिथ्याते
केमके अतीतविषयघटादिक सर्वथाअबतोनथी तेपर्यायार्थथीनथी अनेअव्यार्थथीनि-
त्यते जेम नष्टघटपणमृत्तिकारूपेंते जोसर्वथ्यानहोयतो शशद्वानाशृंगपरंथाय ॥ १९ ॥

अबतोज्ञाषेज्ञाननेजी ॥ जोस्वजावेसंसार ॥ कहेतोज्ञाना
कारतोजी ॥ जीपेयोगाचाररे ॥ ज० ॥ धा० ॥ २० ॥

अर्थ ॥ जेसर्वथाअबतोअर्थज्ञानमांहेजासेते एहवुंकहेते तेहनेबाधकदेखाडेते
जोज्ञाननेस्वजावे अतीतघटप्रमुखनोअबतोअर्थजासेते एहवुंमानीयेतो सर्वसंसारज्ञा-
नाकारज ते बाह्यआकारअनादिअविद्यावासनायेअबताजजासेते जेमस्वप्नमांहे अब-
तापदार्थजासेते एहवोबाह्याकाररहितशुद्धज्ञानते बुरुनेजहोय एमकहेतो योगाचा-
रनामेत्रीजोबौधजजीपे तेमाटेअबतानुंज्ञान नहोय ॥ २० ॥

हवणाजाण्योअरथतेजी ॥ एमअतीतजेंजणाय ॥ वर्तमान
पर्यायथीजी ॥ वर्तमानताथायरे ॥ ज० ॥ धा० ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ जोअबतानुंज्ञाननहोय तोहमणामेंअतीतघटजाण्यो एमकेमकहेवायते तेअ-
तीतघटमेंहमणाजाण्यो एमजेजणायते तिहांअव्यथीअताअतीतघटनेविषे वर्तमानज्ञेय-
आकाररूपपर्यायथी हमणाअतीतघटजाण्योजायते अथवा नैगमनयथीअतीतने विषे
वर्तमानतानोआरोपकरियेथेये माटेसर्वथाअबतिवस्तुनोज्ञाननथाय ॥ २१ ॥

धर्मिअबतेधर्मनोजी ॥ अबतेकाखेंसुहाय ॥ सर्वकालनिर्ज
यपणेजी ॥ तोशशशृंगजणायरे ॥ ज० ॥ धा० ॥ २२ ॥

અર્થ ॥ ધર્મિઅતીતઘટઅઢતે ધર્મઘટત્વઅઢતેકાલે ઘટનેઅજ્ઞાવકાલેજાસેઠે અથ-
વાધર્મિઅતીતઘટઅઢતે ધર્મજ્ઞેયાકારઅઢતેકાલેજાસેઠે ધરીતેંજોતુજનેચિત્તમાંહે સુહા-
ય તો સર્વઅતીત અનાગત વર્તમાનકાલેંનિર્જયપણે અદૃષ્ટશંકારહિતપણે શશશૃંગપ-
ણજાણ્યુંજોશ્યેં એમતો નથી ॥ ૧૩ ॥

તેમાટેઅઢતાતણોજી ॥ બોધનજનમનહોય ॥ કારયકારણ
નેસહીજી ॥ ઢેઅજેદફમજોયરે ॥ જ૦ ॥ ધા૦ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ ॥ તેમાટેઅઢતાઅર્થનોબોધનહોય તથાજન્મપણનહોય એમનિર્દારકાર્યકારણ-
નોઅજેદઢે તેદૃષ્ટાંતે અવ્યગુણપર્યાયનોપણ અજેદઢે એમસર્વહું એજેદપદ્ધતીઢાલઝપરે
અજેદપદ્ધતીઢાલકહી કેમકેજેદનયપદ્ધનો અજિમાનતે અજેદનયતાઢે ॥ ૧૪ ॥

જેદેંજણેનેયાયિકોજી ॥ સાંખ્યઅજેદપ્રકાશ ॥ જૈનઝજય
વિસ્તારતોજી ॥ પામેંસુજશવિલાસરે ॥ જ૦ ॥ ધા૦ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ ॥ હવેએવેહુનયનાસ્વામીદેલાહીને સ્થિતપદ્ધકહેઢે જેજેદનયતેનેયાયિકજાપેઢે
જેથીતે અસત્કાર્યવાદીદેલાયઢે તથાસાંખ્યમતતેઅજેદનયપ્રકાશેઢે અનેજૈનતે બેહુન-
યસ્યાદ્ઘાદેંકરીવિસ્તારતોયકો જલાયશનોવિલાસપામે કેમકે પદ્ધપાતિબેહુનય માંહો-
માંહે ઘસતાં સ્થિતપદ્ધ અપદ્ધપાતિતેસ્યાદ્ઘાદિનોજદીપેઢે ઝકંચ ॥ અન્યોન્ય પ-
દ્ધપ્રતિપદ્ધજાવાત્ યથાપરેમત્સરિણઃ પ્રવાદાઃ ॥ નયાનશેષાનવિશેષમિશ્રણપદ્ધપાતી
સમયસ્તથાતે ॥ ૧ ॥ યએવદોષાઃકિલનિત્યવાદે વિનાશિવાદેપિસમાસ્તએવ ॥ પરસ્પર-
ધ્વંસિષુકંટકેષુ જયત્યધૃષ્યંજિનશાસનંતે ॥ ૧૫ ॥

॥ ઢાલ ચોથી ॥

॥ રાગઆસાઢરી ॥ નંદનકું ત્રિસલા હુલરાવે ॥ એ દેશી ॥

જેદઅજેદઝજયકિમમાનો ॥ જિહાંવિરોધનિરધારોરે ॥ એક
ઠામેંકહોકિમકરીરહેવે ॥ આતપનેઅંધારોરે ॥ શ્રુતધર્મેમન
ઢઢકરીરાલો ॥ જિમશિવસુખફલચાલોરે ॥ ૧ ॥ એ આંકણી

અર્થ ॥ હવેજેદાજેદનોવિરોધ આશંકીનેટાલેઢે જિહાંકોશ્પરવાદી કહેઢેજે અવ્યાદિ-
કનેવિષે ૧ જેદ ૨ અજેદ એવેહુધર્મ કિમમાનોઢો જિહાંવિરોધતાને નિરધારોઢો કે-
મકેજિહાંજેદહોય તિહાંઅજેદનહોય અને જિહાંઅજેદહોય તિહાંજેદનહોય એવિહું
જાવાજાવરૂપેં વિરોધીઢે તોબેહુવિરોધી એકઠામેંરહેનહી જેમઆતપહોય તિહાંઅંધારો
રહેનહી અનેજિહાં અંધકારહોય તિહાંઆતપરહેનહી તેમજેદાજેદપણ એકત્રનહોય

इहांश्रुतधर्मे स्याद्वादप्रवचनमां मनदृढविश्वासवंत करीराखो जिनशासन अद्वाद-
पणे मोक्षरूप कष्टपवृद्धना सुखरूपफलचाखो श्रुतधर्मविना चारित्रधर्म फलवंतनहोय
केमके शंकासहित चारित्रिउपण समाधीनपामे यष्टुक्तं वित्तिगहसमावन्नेणं अप्पाणे-
णंनलजतेसमाहिं इतिआचारांगे ॥ १ ॥

एहवीशिष्यनीशंकाजाणी ॥ परमारथगुरुबोलेरे ॥ अविरो
धेंसवीठामेंदीसे ॥ दोयधर्मएकतोलेरे ॥ श्रुत० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ एहवीशिष्यनी शंकाजाणीकरीने गुरुस्याद्वादी परमार्थबोलेढे जे घटघटा-
जावादिकने यद्यपिविरोधढे तोपणजेदाजेदने विरोधनथी केमके सर्वठामे जेदअजेद
एबेहुधर्म अविरोधें एकाश्रयवृत्तिपणेज एकतोले देखायढे पणकोइकएमकहेढेजे अजे-
दस्वाभाविक साचोढे अनेजेदउपाधिकतेजुठो तेअनुजवतानथी केमके व्यवहारेंपरापे-
दायें बेहुनेगुणादिकनोजेद तथागुणादिकनोजेद एवचननथी ॥ २ ॥

एकठामेंसविजननीसांखे ॥ प्रत्यक्षेंजेलहियेरे ॥ रूपरसा
दिकनीपरेंतेहनो ॥ कहोविरोधकेमकहियेरे ॥ श्रुत० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ एकठामें घटादिकद्रव्यनेविषे सर्वलोकनीसांखे प्रत्यक्षप्रमाणे रक्तत्वादिक
गुणपर्यायनो जेदाजेदजे लहियेंतेथें तेनोविरोधकहो केवीरीतेंकहियें जेमरूपरसादि-
कनो एकाश्रयवृत्तित्वानुभावथी विरोधनकहियें तेम जेदाजेदनुपण जाणुं उक्तंच
नहिप्रत्यक्षदृष्टेथेंविरोधोनाम तथाजेमप्रत्यक्षदृष्टेथें दृष्टांतनुपणकार्यनथी उक्तंच केद-
मन्यत्रदृष्टत्व महोनिपुणतातव ॥ दृष्टांतंयाचसेयत्वंप्रत्यक्षेप्यनुमानवत् ॥ १ ॥ ३ ॥

श्यामजावजेघटेढेपेदेखा ॥ पळेजिन्नतेरातोरे ॥ घटजावें
नविजिन्नजणाय ॥ सीविरोधनीवातोरे ॥ श्रुत० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेजेदाजेदना प्रत्यक्षनो अजिन्नाप तेपुजलद्रव्यें देखाडेढे जेघटपदेखां
श्यामजावेंते तेपठेरातो थयो तेवारें जिन्नजजणायढे अनेबिहुंकाळें घटजावें अजिन्नज
जणायढे श्यामतथारक्त अवस्थानेजेदेंघटएकजढे तोइहांविरोधतानीवातसीकहेवी॥४॥

बाळजावजेप्राणीदीसे ॥ तरुणजावतेन्यारोरे ॥ देवदत्त
जावेंतेएकज ॥ अविरोधेंनिरधारोरे ॥ श्रुत० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेआत्मद्रव्यमां जेदाजेदना अनुजवदेखाडेढे जेप्राणी बाळकजावें देखा-
यढे तेजप्राणी तरुणजावें न्यारोके० जिन्नढे अनेदेवदत्तजावें एटलेमनुष्यपणाना प-
ययिं तेएकढेतोएकपदार्थनेविषे बाळतथातरुण जावेंजेदढे अनेदेवदत्तजावें अजेदढे

एमश्चविरोधेनिरधारो उक्तंच पुरिसंमिपुरिससहो जम्माश्मरणकालपङ्क्तंतो ॥ तस्सउवा
खाईया पङ्क्तवजेयाबहुवियप्पा ॥ १ ॥ इतिसंमतिग्रंथे ॥ ५ ॥

धर्मज्जेदजोअनुजवज्जासे ॥ धर्मिज्जेदनवीकहियेरे ॥ जिन्न

धर्मनुंएकजधर्मि ॥ जरुचेतनपणलहियेरे ॥ श्रुत० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जिहांजेदहोय तिहांअजेद होयजनही केमके जेदव्याप्यवृत्तिहे एहवी
प्राचीननैयायिकनी शंकाहे तेटाखेहे जे श्यामोनरक्तः इहां श्यामत्व रक्तत्वधर्म-
नाजेदनो अनुजवज्जासेहे पणधर्मिजे घटपदार्थ तेनोजेद जासतोनथी माटेएमजो
कहियेतो जरुचेतननो जेद जासेहे तेपण जरुत्वचेतनत्व धर्मनोजेदहे पणजरुचे-
तन द्रव्यनोजेदनथी एरीतें अव्यवस्थाथाय धर्मिने प्रतियोग्यपणे उल्लेखतो बिंदु
गामें सरिखोहे अनेप्रत्यक्ष सिद्धअर्थें बाधकतो अवतरेजनही ॥ ६ ॥

जेदाजेदतिहांपणकहेतां ॥ विजयजैनमतपावेरे ॥ जिन्नरूप

मांरूपांतरथी ॥ जगअजेदपणआवेरे ॥ श्रुत० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ तेजरुतथा चैतन्यमांपण जेदाजेदकहेतां जैननो मत विजयपामेहे माटे जि-
न्नरूपजे जीवअजीवादिक तेमांरूपांतर द्रव्यत्वपदार्थत्वादिक तेथीजगतमां पण
अजेदपणोआवे एटलेजेदाजेदने सर्वत्रव्यापकपणुंछुं ॥ ७ ॥

जेहनोजेदअजेदजतेहनो ॥ रूपांतरसंयुतनोरे ॥ रूपां

तरथीजेदजतेहनो ॥ मूलहेतुनयसतनोरे ॥ श्रुत० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ वलीएहिजविवरीदेखाडेहे के जेहनोजेदतेहनोज रूपांतरसहितनो अजेद
होय जेम थास कोस कुसूल घटादिकनोजेदहे अनेतेजमृदुद्रव्य विशिष्टअनर्पित
स्वपर्यायिनो अजेदहे वलीतेनोज रूपांतरथी जेदथाय जेम थास कोस कुसूलादिक
पर्यायविशिष्टमृदुद्रव्यपणें तेनोज जेदथाय एरीतेंजेदनेअजेदजेहे तेथैकडागमेनयनो
मूलहेतुहे सातनयनाजे सातसैनयजेदहे तेएरीतेंद्रव्यपर्यायिनी अर्पणाअनर्पणार्थें थाय
तेशतारनयचक्राद्यनयमां पूर्वहता अनेहमणा द्वादशसारनयचक्रमां विधिर्विधिवि-
धिरित्यादिरीतें एकएकनयमां बारबारजेद उपजवाकह्याहे ॥ ८ ॥

खेत्रकालजावादिकयोगें ॥ आयजंगनीकोडीरे ॥ संखेपे

एकठामेंकहीयें ॥ सप्तजंगनीजोडीरे ॥ श्रुत० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ जेमद्रव्यादिक विशेषणे जंगथाय तेमज खेत्रादिकविशेषणे पण अनेक
जंगथाय जेमघटद्रव्यने खकरीविवक्षियें तेवारे खेत्रादिकघट परथाय एमप्रत्येकें

सप्तचंगीपण क्रोडोगमेनीपजे १ घटः स्यादस्त्येव २ स्यान्नास्त्येव ३ स्यादवाच्यएव
 ४ स्यादस्त्येवनास्त्येव ५ स्यादस्त्येवस्यादवक्तव्यएव ६ स्यादनास्त्येवस्यादवक्तव्यएव
 ७ स्यादस्त्येवस्यादनास्त्येव स्यादवक्तव्यएवइतिप्रयोग तथापि लोकप्रसिद्धजे कंबुग्री-
 वादि पर्यायैर्पितघटते तेनेजखत्रैवडीने स्वरूपेअस्तित्व पररूपेनास्तित्व दोशनेसप्तचंगी
 देखाढेते १ खडव्य खखेत्र खकाल खजावनी अपेक्षायें घटते अने २ परडव्य परखेत्र
 परकाल परजावनी अपेक्षायें घटनथी ३ तथाएकवारें वेपर्याय एकशब्दे मुख्य-
 रूपें नकहेवायमाटे उजयविवक्षायें अवाच्यते ४ एकअंशस्वरूपें अनेएकअंश पररूपें
 विवक्षियें तेवारें ठेनेनथी ५ एकअंशस्वरूपें तथाएकअंश युग्मत् उजयरूपें विव-
 क्षियें तेवारें ठे अनेअवाच्य ६ एकअंशपररूपें अनेएकअंशयुग्मत् उजयरूपें विवक्षि-
 येंतेवारेंनथी अनेअवाच्य ७ एकअंश स्वरूपें तथाएकअंश पररूपें अनेएकअंश यु-
 ग्मत् उजयरूपें विवक्षियें तेवारें ठे नथी अने अवाच्य ॥ ए ॥

पर्यायारथजिन्नवस्तुते ॥ अव्यारथेअजिन्नोरे ॥ क्रमेउजय

नयजोअर्पिजे ॥ तोजिन्ननेअजिन्नोरे ॥ श्रुत ० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवेजेदाजेदमां सप्तचंगी जोकियेठेयें १ पर्यायार्थनयथी सर्ववस्तु डव्य
 गुणपर्यायलक्षणें कथंचित्पणे जिन्नते २ डव्यार्थनयथी कथंचित्अजिन्नजते केमके
 डव्यनाजे गुणपर्याय तेआविजाव तथातिरोजावेते ३ अनुक्रमें जो डव्यार्थिक तथा
 पर्यायार्थिक एवेहुनय अर्पियें तोकथंचित् जिन्न तथाकथंचित् अजिन्नकहियें ॥ १० ॥

जोएकदाउजयनयग्रहियें ॥ तोअवाच्यतेलहियेरे ॥ एके

शब्देएकजवारें ॥ दोयअर्थनवीकहियेरे ॥ श्रुत ० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ ४ जोएकवारेंज बेहुनयना अर्थविवक्षियेंतो तेअवाच्यलहियें केमकेएक
 शब्दे एकजवखते बेअर्थकह्याजातानथी संकेतिकशब्दपण एकजसंकेतिकरूपकहे पण
 वेरूप स्पष्टकही शकीयेंनही जेमपुष्पदंतादिक शब्दपणएकोक्ति वंडसूर्यकहे पणजि-
 न्नोक्ति कहीशकेनही अनेबेनयनाअर्थ मुख्यपणेतो जिन्नोक्तिज कहेवा घटे इत्यादिक
 शुक्ति शास्त्रांतरथी जाणवी ॥ ११ ॥

पर्यायारथकल्पनउत्तर ॥ उजयविवक्षासंधिरे ॥ जिन्नअवा

च्यवस्तुतेकहियें ॥ स्यातकारनेबंधिरे ॥ श्रुत ० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ ५ जेमांप्रथमपर्यायार्थकल्पनापणते पणेएकदाउजय नयार्पणाकरियें तेवारें
 वस्तुने जिन्नअवक्तव्य कथंचित् यमकहियें ॥ १२ ॥

अव्ययनेनञयग्रहार्थी ॥ अजिन्नतेदअवाचोरे ॥ क्रमयुग
पत्नयञयग्रहार्थी ॥ जिन्नअजिन्नअवाचोरे ॥ श्रुत० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ ६ प्रथमद्रव्यार्थ कल्पनापण्ठे अनेएकदाञयनय अर्पणाकरियें ते-
वारें कथंचित् अजिन्नअवक्तव्य एमकहियें ३ अनुक्रमें बेहुनयनी प्रथमअर्पणाक-
रियें पठेबेहुनयनी एकवारेंअर्पणाकरियें तैवारेंकथंचित् जिन्नअजिन्न अवक्तव्यएम
कहियें ए एकजेदाजेद पर्यायमां ससजंगी जोकी तेमजसर्वत्रजोडवी इहांशिष्यपुठे-
ठेके जिहांबेनयनाजविषयनी विचारणाहोय तिहांएकेक गौणमुख्यजावें ससजंगी
थाठ पण जिहांप्रदेश प्रस्थकादिविचारें तो सात ठ पांच प्रमुखनयना जिन्नजिन्नवि-
चारहोय तिहांअधिकजंगथाय तैवारेंससजंगीनो नियमकेमरहे तेनेगुरुकहेठे के
तिहांपणएकनयार्थ मुख्यपणेविधि बीजासर्वनो निषेधेलेइ प्रत्येकं अनेकससजंगीक-
रियें अमेतोएमजाणियेंतैयेंजे सर्वनयार्थ प्रतिपादकता पर्यायाधिकरणवाक्य प्रमाण
वाक्य एलक्षणलेइने तेवेठामें स्यात्कारलंबित सकलनयार्थसमूहालंबन एजंगेपण
निषेधनथी तेमाटे व्यंजनपर्यायने ठेकाणे बेजंगेपण अर्थसिद्धि संमतिग्रंथनेविषे
देखाडीठे तज्ञाथा ॥ एवसत्तविश्वप्पो वयणपहोहोइअष्टपञ्जाए ॥ वंजणपञ्जाए-
पुण सविश्वप्पोनिविश्वप्पोअ ॥ १ ॥ एगाथानोअर्थ एवंपूर्वोक्तप्रकारें ससविकल्प
ससप्रकारवचनपथ ससजंगीरूप वचनमार्ग तेअर्थपर्याय तेअस्तित्व नास्तित्वादिकने
विषे होय व्यंजनपर्यायजेघटकुंजादि शब्दवाच्यता तेहनेविषे सविकल्प विधिरूप नि-
र्विकल्प निषेधरूप एवेजांगाहोय पण अवक्तव्यादि जंगनहोय केमके अवक्तव्य श-
ब्दविषय कहियेंतो विरोधथाय अथवा सविकल्पशब्द समजिरूढनयमते अनेनिर्वि-
कल्पशब्द एवंचूतनयनीमते एमबेजंगजाणवा अर्थनये प्रथमचारजे अर्थनय ठे तेतो
व्यंजनपर्याय मानेनही तेमाटे तेनयनीइहां प्रवृत्तिनथी अधिकुं अनेकांतविवस्थाथी
जाणवुं तदेवमेकत्रविषये प्रतिस्वमनेकनयविप्रतिपत्तिस्थलेस्यात् कारळांठिततावन्नयार्थ-
प्रकारकसमूहालंबनबोधजनकएकएवजंगएहव्योव्यंजनपर्याय स्थले जंगद्वयवत् यदिच-
सर्वत्रससजंगीनियमएवाश्चासास्तदाचालनीयन्यायेनतावन्नयार्थनिषेधबोधको द्वितीयो-
जंग स्तन्मूलकाश्चान्येतावत्कोटिकाः पंचजंगाश्चकल्पनीयास्तथमेव निराकांक्षसकलजंग-
प्रतिपत्तिनिर्वादादित्युक्तंप्रश्यामः एविचार स्याद्वाद पंडितें सूक्ष्मबुद्धीयें चित्तमांधारवो.

ससजंगएहदअज्यासी ॥ जेपरमारथदेखेरे ॥ जशकिरति

जगवाधेतेहनी ॥ जैनजावेंतसलेखेरे ॥ श्रुत० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ हवेएनोफलितार्थकहेठे एकह्याजेसातजांगा ते दृढअज्यासैं सकलादेशी

विकलादेशी नयसत्तजंगप्रमाण सत्तजंगइत्यादि जेदें घणोअन्यासकरी जीवाजीवादि-
परमार्थसमजे देखे तेहनीजशकीर्त्तिवधे केमके स्याद्वादपरिज्ञानेज जैनने तर्कवादनुं
यश ठे अने जैनज्ञावपण तेप्राणीनोज खेखेजाणवो केमके निश्चैनयथी सम्यक्त स्या-
द्वाद परिज्ञानजठे उक्तंचसंमतौ चरणकरणपहाणा ससमयपरसमयमुक्तवावारा ॥
चरणकरणससारं नहयसुखंनयाणत्ति ॥ १ ॥ एवोथीढालमां जेदाजेददेखाव्यो अने
सत्तजंगीनुं स्थापनकखुं ॥ १४ ॥

॥ ढाल पांचमी ॥

॥ आदिजिणंदमयाकरो ॥ ए देशी ॥

एकअरथत्रयरूपठे ॥ देख्योन्नलेप्रमाणेरे ॥ मुख्यव्रतिउपचारथी ॥

नयवादिपणजाणेरे ॥ १ ॥ ग्यानदृष्टीजगदेखिये ॥ ए आंकाणी

अर्थ ॥ ह्वेनयप्रमाण विवेककरेते एकअर्थ जे घटपटादिकं जीवअजीवादिक ते
त्रयरूपके० ड्रव्यगुणपर्यायरूपठे केमके घटादिक मृत्तिकादिरूपेंद्रव्य अनेघटादिरूपें
सजातीयद्रव्य पर्यायरूपपरसात्मकपणेंगुण एमजीवादिकमां जाणवो एहवेप्रमाणें स्या-
द्वादवचनेदेखुं जेमाटे प्रमाणेसत्तजंगात्मके त्रयरूपपणो मुख्यरीतेंजाणियें केमके न-
यवादीजे एकांशवादीतेपण मुख्यवृत्ति अनेउपचारें एकअर्थनेविषे त्रयरूपपणोजाणे
यद्यपि नयवादिने एकांशवचने शक्तिएकज अर्थकहियें तोपणलक्षणारूप उपचारें बी-
जाअर्थपणजाणे पणएकदावृत्तिछयनहोय एपणतंतनथी जेमगंगायां मत्स्यघोषौ इत्या-
दित्यहें एमवेवृत्तिपणमानीढे इहांपणमुख्य अमुख्यपणे अनंतधर्मात्मिक वस्तुजणाव-
वाने प्रयोजने एकनयशब्दनी बेवृत्तिमानतां विरोधनथी अथवानयात्मक शास्त्रें क्रमि-
कवाक्य छयेंपणएअर्थ जणावियें अथवाएकबोधशब्दें एकबोधअर्थें एमअनेकजंगा-
जाणवा एरीतें ज्ञानदृष्टीयें जगतनाजाव देखीयें एअर्थकह्यो तेहिजस्पष्टपणे जणाव-
वानेआगहीगाथाकहेते ॥ १ ॥

मुख्यवृत्तिड्रव्यारथो ॥ तासअजेदवखाणेरे ॥ जेद

परस्परएहनो ॥ तेउपचारेंजाणेरे ॥ ग्यान० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ मुख्यवृत्तिके० शक्तिशब्दार्थ केहेतो जे ड्रव्यार्थनयते तासके० तेनेएटले
ड्रव्यगुणपर्यायने अजेदवखाणेठे केमके गुणपर्यायें अजिज्ञ एवो मृदुड्रव्यादिक तेने
विषेघटादिपदनी शक्तिठे पणएनो परस्परके० मांहोमांहेजेदठे तेउपचारेंके० लक्षणो
जाणे माटे ड्रव्यजिज्ञ कंबुभीवादिक पर्यायनेविषे घटादिकपदनी लक्षणामानेठेअने
मुख्यार्थसंबंधे तथाविधव्यवहार प्रयोजने अनुसरीयें तिहांलक्षणप्रवृत्ति दुरघटनथी.

मुख्यवृत्तिथकोलेखवे ॥ पर्यायार्थजेदेरे ॥ उपचारें

अनुभवबले ॥ मानेतेद्व्यजेदेरे ॥ ग्यान० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ एमपर्यायार्थनयनीमुख्यवृत्तिकरीने सर्वद्रव्यनागुणपर्यायजेदेलेखवे केमके एन-
यनेमतेमृदादिपदनो द्रव्यार्थ अनेरूपादिपदनोगुणज घटादिकपदनो कंबुग्रीवादिपर्याय-
ज तथाउपचारें लक्षणाथेंकरी अनुभवनेबलेकरी ते अजेदेमाने जेमघटादिमृदुद्रव्यादि
अजिन्नजठे एप्रतीतें घटादिपदनी मृदादिकद्रव्यनेविषे लक्षणामानियें एपरमार्थ ठे.

दोयधर्मनयजेग्रहे ॥ मुख्यअमुख्यप्रकारोरे ॥ तेअनुसारें

कल्पियें ॥ तासत्रतिउपचारोरे ॥ ग्यान० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेद्व्यजेदप्रमुख बहुधर्मते द्रव्यार्थिक अथवापर्यायार्थिकनय जेग्रहे ऊहाख्य-
प्रमाणेधारे मुख्यअमुख्यप्रकारें साक्षात्संकेतें तथाव्यवहितसंकेतें तेअनुसारें तासके०
तेनयनीवृत्ति अनेतेनयनो उपचारकल्पियें दृष्टांतजेम गंगापदनो साक्षात् संकेतते प्र-
वाहरूपअर्थनेविषे तेमाटेप्रवाहेशक्ति तथागंगानेतीरे जेगंगासंकेतकरवो ते व्यव-
हित संकेतते तेमाटे उपचारते तेमज द्रव्यार्थिकनयनो साक्षात्संकेतते अजेदठे अ-
नेशक्तिनाजेदे व्यवहितसंकेतते तेथीउपचारते एमपर्यायार्थिकनयनापण शक्तितथाउ-
पचार तेजेद्व्यजेदने विषेजोडवा ॥ ४ ॥

जिन्नविषयनयग्यानमां ॥ जोसर्वथानज्रासेरे ॥ तोस्वतंत्र

जावेंरहे ॥ मिथ्यादृष्टिपासेरे ॥ ग्यान० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ कोइकहेठेजे एकनयते एकजविषयनेग्रहे पणबीजानयनो विषयग्रहेनहीते-
हनेदूषवेठे जोनयज्ञानमां जिन्नविषयके० नयांतरनो मुख्यार्थ ते सर्वथाके० अमुख्य-
पणेपण नज्रासे तो स्वतंत्रजावें सर्वथानयांतर विमुख्यपणें मिथ्यादृष्टिपासेरहे एटले
दुर्नयथाय पण सुनय थाय नही एम जाणुं ॥ ५ ॥

एहविशेषावश्यकें ॥ संमतिमांपणधारोरे ॥ एमनयथी

सविसंजवे ॥ जेद्व्यजेदुपचारोरे ॥ ग्यान० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ एअर्थविशेषावश्यकें तथासंमतिग्रंथमांठे एमधारो यतः दोर्हिंविणएहिं-
णीअ सभूमूलपणतद्विमिश्रं ॥ जंसविसयहाण तणेणअणुणनिरवस्के १ स्वार्थग्राही
इतरांशाप्रतिक्षेपीसुनयइतिसुनयलक्षणं स्वार्थग्राहीइतरांशप्रतिक्षेपीदुर्नयइतिसुनयल-
क्षणं एम नयविचारथी जेद्व्यजेद ग्राह्य व्यवहारसंजवे तथानयसंकेतविशेषथी
ग्राहकवृत्तिविशेषरूप उपचारपण संजवे तेमाटेजेद्व्यजेद तेमुख्यपणे प्रत्येकनयविषय

મુખ્યામુખ્યપણે ઉત્તરનયવિષયઉપચારતે મુખ્યવૃત્તિનીપરે નયપરિકર પણ વિષયનહી
 એસમોમાર્ગતે શ્વેતાંબરપ્રમાણે શાસ્ત્રસિદ્ધજાણવો ॥ ૬ ॥

ગાંભિરગણસમો ॥ ઉપનયમુખ્યજેકલ્પેરે ॥ તેદ્ પ્રપંચ
 પણજાણવા ॥ કહિયેતેજેમજલ્પેરે ॥ ગ્યાન૦ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ એસમોમાર્ગગાંભિકરીને જેદિગંબર વાલ ઉપચારાદિક ગ્રહવાનેકાજે ઉપનય
 પ્રમુલકલ્પેટે તેપ્રપંચ શિષ્યબુદ્ધી ધંધન માત્ર ટે પણ તે સમાનતંત્ર સિદ્ધાંતઢે માટે જાણ-
 વાનેકાજે જેમતે દિગંબરીયો જલ્પેકે ॥ સ્વપ્રક્રિયાયેંબોલેહે તેમજકહિયેંઢેયેં ॥ ૭ ॥

નવનયઉપનયતીનઢે ॥ તર્કશાસ્ત્રઅનુસારોરે ॥ અધ્યાતમ
 વાચેવલી ॥ નિશ્ચયનેવ્યવહારોરે ॥ ગ્યાન૦ ॥ ૮ ॥ ॥

અર્થ ॥ તેદિગંબરીઢેનેમતે તર્કશાસ્ત્રને અનુસારેં નવનય અને ત્રણઉપનયઢે તથા
 વલી અધ્યાત્મવાચેંકે ॥ શૈલીયેં ૧ નિશ્ચયનય ૨ વ્યવહારનય ૩ બેજનયકહ્યાઢે ॥ ૮ ॥

પદ્દેલોઢવ્યારથનયો ॥ દશપ્રકારતસજાણોરે ॥ શુદ્ધઅક
 મોંપાધીથી ॥ ઢવ્યાર્થિકધુરેંઆણોરે ॥ ગ્યાન૦ ॥ ૯ ॥

અર્થ ॥ એકઢવ્યાર્થનય બીજોપર્યાયાર્થનય ત્રીજોનેગમનય ચોથોસંગ્રહનય પાંચમો
 વ્યવહારનય ઢઠોફુસૂત્રનય સાતમો શબ્દનય આઠમોસમન્નિરૂઢનય નવમોએવંચૂત-
 નયએનવનયનો નિયમઢે તેમાં પદ્દેલોઢવ્યાર્થકનય તેના દશપ્રકારજાણવા તેમાં ધુરેંકે ॥
 પદ્દેલો અકમોંપાધીથી શુદ્ધઢવ્યાર્થિકનય મનમાંહેઆણોપટલેકમોંપાધીથીરહિત
 શુદ્ધઢવ્યાર્થિક એપ્રથમજેદજાણવો ॥ ૯ ॥

જિમસંસારીપ્રાણીયા ॥ સિદ્ધસમોવન્નગણીયેરે ॥ સદેજનાવ
 આગલકરી ॥ ત્રવપર્યાયનગણીયેરે ॥ ગ્યાન૦ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ ॥ હવેશુદ્ધઢવ્યાર્થિકનો વિષયદેલાઢેહે જેમ સર્વસંસારીપ્રાણીમાત્રને સિદ્ધસ-
 માનગણીયેં ઇટલે સહજનાવજે શુદ્ધાત્મસ્વરૂપ તેઆગલકરિયેં અને ત્રવપર્યાયજેસંસા-
 રનાજાવ તેગણીયેંનહી તેનીવિવક્ષાનકરિયેં એઅગિપ્રાય ઢવ્યસંગ્રહેકહ્યોઢે યતઃ મગા
 ણશુભઠાણેહિં ચઢદસહિંહવંતિતહંઅસુદ્ધણયા વિણેયાસંસારી સબે સુદ્ધાહુસુદ્ધણયા ॥

ઉત્પાદવ્યયગૌ ગતા ॥ સત્તામુખ્યજબીજેરે ॥ જેદશુદ્ધ
 ઢવ્યારથે ॥ ઢવ્યનિત્યજિમલીજેરે ॥ ગ્યાન૦ ॥ ૧૧ ॥

અર્થ ॥ ઉત્પાદવ્યયની ગૌણતાયેં અનેસત્તાની મુખ્યતાયેં બીજોજેદ શુદ્ધઢવ્યાર્થનો જા-
 ણવો ઉત્પાદવ્યયગૌણત્વેન સત્તાગ્રાહક શુદ્ધઢવ્યાર્થિક એબીજાજેદનેમતે ઢવ્ય તે નિત્યપ-

षेलेवी एटले नित्यते त्रिकालेअविचलितरूप सत्ताने मुख्यपणेलेतां एजावसंजवे केमके जो पर्याय प्रतिक्षणे परिणामीडे तोपणजीवपुज्जलादिक द्रव्यसत्ता कदापिचलतीनथी.

त्रीजोशुद्धद्रव्यारथो ॥ जेदकटपनादिनोरे ॥ जिमनिज
गुणपर्यायथी ॥ कहीयेद्रव्यअजिन्नोरे ॥ ग्यान० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवेत्रीजोजेद तेजेदकटपनायेहीन शुद्धद्रव्यार्थकडे जेदकटपनारहित शुद्ध द्रव्यार्थिक इतिचतुर्थजेद जेमएकजीव अथवा पुज्जलादिकद्रव्यने निजके पोतानाशु-
णपर्यायथी अजिन्नकहिये केमके जोजेदपणुंठे तोपणतेनी अर्पणानकरिये अनेअजेदनी
अर्पणाकरिये तोअजिन्नठेएत्रीजोजेद शुद्धद्रव्यार्थिकथयो ॥ १२ ॥

अशुद्धकर्मोपाधिथी ॥ चोथोएहनोजेदोरे ॥ कर्मजावमय
आतमा ॥ जिमक्रोधादिकवेदोरे ॥ ग्यान० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ हवेद्रव्यार्थिकनो चोथोजेद ते कर्मोपाधिथीडे माटेअशुद्धकहेतुं कर्मोपा-
धिसापेक्षोअशुद्धद्रव्यार्थिक इतिचतुर्थजेद जेमक्रोधादिक कर्मजावमय आत्मावेदोठो
जाणोठो के जेवारेंजेद्रव्य जेजावेंपरिणमे तेवारें तेद्रव्य तन्मयकरीजाणुं जेम लोह
अग्निपणे परिणम्युं तेकालेंलोह अग्निरूप जाणुं एमक्रोध मोहनीआदि कर्मोदयनेअ-
वसरें क्रोधादिजाव परिणतआत्मा क्रोधादिकरूप जाणवो अतएव आत्मानाजेदआ-
ठ सिद्धांतमां प्रसिद्धे ॥ १३ ॥

तेहअशुद्धवलीपंचमो ॥ व्ययउतपतिसापेखोरे ॥ उत्पाद
व्ययध्रुवएके ॥ समयेंद्रव्यजिमपेखोरे ॥ ग्यान० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ तेवलीअशुद्धद्रव्यार्थिकनामे पांचमोजेद तेव्ययउतपतिसापेक्षजाणवो. उ-
त्पादव्ययसापेक्ष सत्ताग्राहकअशुद्धद्रव्यार्थिकपंचम जेमएकसमये द्रव्यने उत्पाद-
व्ययध्रुवरूपकहिये जेकनकाद्युत्पादसमय तेहिज केयूरादि विनाशसमय अने कन-
कसत्तातो अवर्जनीयजठे एवंसति त्रैलक्षणग्राहकत्वेनेदं प्रमाणवचनमेवस्यान्नतु नय-
वचनमितिचेन्न मुख्यगौणजावेनैवानेननयेन त्रैलक्षणाग्रहणान्मुख्यनयस्वस्वार्थग्रहणे
नयानां सप्तचंगीमुखेनैवव्यापारात् ॥ १४ ॥

ग्रहतोजेदनीकटपना ॥ ठठोतेहअशुद्धोरे ॥ जिमआतमिक
बोलीये ॥ ज्ञानादिकगुणशुद्धोरे ॥ ग्यान० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ जेदनीकटपनाग्रहतो ठठोजेदते अशुद्धद्रव्यार्थिक जाणवो जेमज्ञानादिक

शुद्धगुण आत्मानाबोलीयें इहांषष्ठीविजक्तीजेदकहेठे जिहोःपात्रमिति वत् अने गुणगुणीने जेदतोनथी पण जेदकवपनासापेक्ष अशुद्धद्रव्यार्थिकषष्ठ ॥ १५ ॥

अन्वयद्रव्यार्थिककह्युं ॥ सप्तमएकस्वजावोरे ॥ द्रव्यएक

जिमजाषियें ॥ गुणपर्यायस्वजावोरे ॥ ग्यान० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ सातमोजेद अन्वयद्रव्यार्थिक कह्योठे. जे एकस्वजावबोले जेमएकजद्रव्य गुणपर्यायस्वजावकहियें षट्ठेगुणपर्यायनेविषे द्रव्यनो अन्वयठे जेम द्रव्यने जाणवाथी द्रव्यार्थदिशें तदनुगत सर्वगुणपर्याय जाण्णाकहियें जेमसामान्यप्रत्यासत्ति परवादीनी सर्वव्यक्तिजाणी कहे तेमइहांजाणतुं एअन्वयद्रव्यार्थिक सप्तम ॥ १६ ॥

स्वद्रव्यादिकग्राहको ॥ जेदआठमोजाण्योरे ॥ स्वद्रव्यादि

कचारथी ॥ ततोअर्थजिमदारव्योरे ॥ ग्यान० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ स्वद्रव्यादिग्राहक नामेंद्रव्यार्थिकनो आठमोजेदजाण्यो. जेम अर्थजे घटादिकद्रव्यतेस्वद्रव्य स्वलेत्र स्वकाल स्वजाव एचारथीतोकह्यो स्वद्रव्यथी सृष्टिकार्ये अनेस्वलेत्रथी तेपाटलिपुरादिकें अनेस्वकालथी विवक्षितकालें तथास्वजावथी रक्तादिकजावें जे घटादिकनी सत्ताते प्रमाणठे सिरुठे इतिस्वद्रव्यादिग्राहकद्रव्यार्थिक अष्टम एआठमोजेदथ्यो ॥ १७ ॥

परद्रव्यादिकग्राहको ॥ नवमजेदतेमाहिरे ॥ परद्रव्या

दिकचारथी ॥ अर्थततोकिमनाहिरे ॥ ग्यान० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ तेद्रव्यार्थिकमां परद्रव्यादिक ग्राहक नवमोजेदकह्योठे जेम अर्थजेघटादिक तेपरद्रव्यादिकचारथी ततोनथी परद्रव्यजे तंतुप्रमुख तेथीघटअसत्कहियें अनेपरक्षेत्रजे काशीप्रमुख तथापरकालजे अतीत अनागतकाल परजावथी कालादिजावें विवक्षितविषयें अततापर्यायतेथी परद्रव्यादिग्राहक द्रव्यार्थिकनवम ॥ १८ ॥

परमजावग्राहककह्यो ॥ दशमोजशअनुसारोरे ॥ ग्यान

सरूपीआतमा ॥ ग्यानसर्वमांसारोरे ॥ ग्यान० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ दशमो द्रव्यार्थिकनो परमजावग्राहकनामें जेदकहेठे जेनयने अनुसारें आत्मानेज्ञानस्वरूपकहियेंठेयें अने दर्शनचारित्र वीर्य लेख्यादिक. आत्माना अनंतागुणठे पणसर्वमां ज्ञानते सारउत्कृष्टठे केमके अन्यद्रव्यथी आत्मानेजेदते ज्ञान गुणेदेखाठेठे तेमाटे क्षीप्रोपस्थिकपणे आत्मानुंज्ञानते परमजावठे एमबीजाद्रव्यना पण परमजाव असाधारणगुणलेवा परमजावग्राहकद्रव्यार्थिकदशम ॥ १९ ॥

॥ ढाल ठठी ॥

॥ एकवारदरिशनआपशुर्जी ॥ ए देशी ॥

षट्जेदनयपर्यायअरथो ॥ पहेलोअनादिकनित्यरे ॥ पुज
लतणोपर्यायकहिये ॥ जिममेरुगिरिमुखनित्यरे ॥ १ ॥
बहुजांतफेलीजैनशैली ॥ साचडुंमनधाररे ॥ खोटमुंजे
कांइजाणे ॥ तिहांचित्तनिवाररे ॥ बहु० ॥ २ ॥ ॥

अर्थ ॥ ह्वेपर्यायार्थनय ठजेदेजाणवो तेमां पहेलोअनादिनित्य शुद्धपर्यायार्थिक
कहिये जेमपुजलनोपर्याय मेरुप्रमुख प्रवाहथी अनादिअने नित्यठे असंख्यातकालें अ-
न्योन्यपुजलसंक्रमे पण संस्थानतेहिजठे एमज रत्नप्रजादिक पृथ्वीपर्यायपण जाणवा॥१॥
एमघणाप्रकारें जैननी शैलीफेलीठे दिगंबरमतेंपण जैनदर्शननाम धरावी एवीनयनी
अनेक शैलीप्रवर्त्तावेठे तेमांविचारतां जेसाचुंहोयते मनमांनिरधारी राखतुं अनेति-
हांजिकांइ खोटुंजाणे तेचित्तमांनधरतुं पणशब्दफेरमात्रें ढेबकरवोनही अर्थजप्रमाणे.

सादिनित्यपर्यायअरथो ॥ जिमसिध्नोपजाउरे ॥ ग्रहे
शुद्धअनित्यसत्ता ॥ गौणवयउप्पाउरे ॥ बहु० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ सादिनित्य शुद्धपर्यायार्थनय तेबीजोजेदजाणवो जेमसिद्धना पर्यायनी आ-
दिठे केमके सर्वकर्मेदयथया तेवारेंसिद्धपर्यायउपनो तेथीआदिथयी पणतेनो अंतन-
थी केमकेपढी सिद्धजावसदाकालेंठे एरीतेंजपर्यायसरिखो सिद्धद्रव्यपर्यायजाववो
ह्वेसत्तागुणत्वे उत्पादव्ययग्राहक अनित्यशुद्ध पर्यायार्थिक त्रीजोजेदकहियेठेयें ॥३॥

जेमसमयमेंपर्यायनाशी ॥ ठतिगदतनित्यअशुद्धरे ॥

एकसमयेंयथापर्याय ॥ तृतीयरूपैरुद्धरे ॥ बहु० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेमएकसमयमां पर्यायविनाशीठे एमकहिये इहां नाशीकहेतां एनोप्रति-
पक्षी उत्पादतोआव्यो पणध्रुवताने गौणकरीदेखाडीनही चोथो ठतिके० सत्तानेग्रहतो
तेनित्यअशुद्ध पर्यायार्थिक कहिये जेमएकसमयमां पर्यायते उत्पादव्ययध्रुवक्षक्ष
तृतीयरूपैरुद्धठे एतुंबोलीयें पणपर्यायतुं शुद्धरूपतो तेनेकहियेंजे सत्तानदेखाडवी
पणइहांतो मूलसत्तादेखाडी तेमादेअशुद्धजेदथयो ॥ ४ ॥

पर्यायअरथोनित्यशुद्धो ॥ रहितकर्मोपाधिरे ॥ जेमसिध्ना

पर्यायसरिखा ॥ जवजंतुनानिरुपाधिरे ॥ बहु० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेकर्मोपाधिरहित नित्यशुद्धपर्यायार्थिक पांचमोचेद कहेते. ते जेम जव-
जंतुके० संसारीजीवना पर्याय सिद्धनाजीवो सरिखाकहियें जोपणकर्मोपाधिजाव ठताठे
तोपणतेनी विवक्षानकरियें अनेज्ञानदर्शन चारित्रादिक शुद्धपर्यायनीज विवक्षाकरियें.

पर्यायअरथअनित्यअशुद्धो ॥ सापेक्षकर्मोपाधिरे ॥ संसा-
रवासिजीवने ॥ जेमजनममरणहव्याधिरे ॥ बहु० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवेकर्मोपाधि सापेक्ष अनित्य अशुद्ध पर्यायार्थिक ठठोचेदकहेते जेम
संसारवासीजीवने जन्ममरणनीव्याधिरे एमकहियें इहांजन्मादिक जीवनापर्याय जे
कर्मसंयोगेंते तेअनित्य अशुद्धते तेथीज जन्मादिपर्यायनो नाशकरवानेअर्थें मोक्षार्थ
जीवप्रवृत्ते परीतेंद्रव्यार्थिक तथापर्यायार्थिक नयकह्या ॥ ६ ॥

बहुमानग्राहिकह्योनैगम ॥ जेदतसबेतीनरे ॥ वर्त
मानारोपकरवा ॥ जूतअर्थेलीनरे ॥ बहु० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवे नैगमनयकहेते सामान्यविशेषज्ञानरूप बहुमानके० घणाप्रमाण तेनो
ग्राही नैगमनयकहियें. नैकैर्मानौमनोतीतिनिगमः ककारलोपात्रैगमइतिव्युत्पत्तिः तेनै-
गमनयना त्रणजेदते तेमांप्रथमनैगमजूतार्थ वर्तमाननो आरोपकरवाने तत्परते. ॥७॥

जूतनैगमकह्योपहेलो ॥ दीवालीदिनआजरे ॥ यथा
स्वामीवीरजिनवर ॥ लहिउशिवपुरराजरे ॥ बहु० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ तेमांप्रथमजेदनुं उदाहरण देखाकेते जेमआज दीवालीना दिवसनेविषे
श्रीमहावीरस्वामी शिवपुरजुराज्यपाण्या इहांअतीत दिवालीनादिननेविषे वर्तमान
दिवालीना दीवसनो आरोपकरियेंतेथेंएमवर्तमान दिवसनेविषे जूतदिवसनो आरोप
करियें देवागमनादिक महोटाकव्याण जाजनत्व प्रतीतप्रयोजननेअर्थें जेमगंगायां
घोषः इहांगंगानातटनेविषे गंगानोआरोपकरियें शैत्यपावनत्वादि प्रत्यायन प्रयोज-
नजणी तोषघटमानते जो वीरसिद्धिगमननो अन्वय चकिनेवास्तेप्रतीतिकमानियें
एअलंकारनाजाण पंमितहोय तेविचारजो ॥ ८ ॥

जूतवतकहेजाविनैगम ॥ जाविजेमजिनसिद्धरे ॥ सिद्ध
वंतेवेवर्तमाने ॥ कांश्सिद्धअसिद्धरे ॥ बहु० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ जावीनुं जूतवहुपचारकरे एबीजोनैगमनोचेद जेम जिननेसिद्ध कहियें
तेथें केमके केवलीनेसिद्धपणो अवश्यजावीते माटे कांश्कसिद्ध अने कांश्कअसिद्धने
वर्तमानकहे तेवर्तमान नैगमकहियें ॥ ९ ॥

प्राणीयेजिमज्जक्तपचिये ॥ वर्त्तमानारोपरे ॥ करेकिरिया
भूतलेइ ॥ भूतवचनविद्योपरे ॥ बहु० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ जेम जक्तके० रसोइराधिठे एमकहिये इहां रसोइना केटलाकअवयव
सिद्धयथाठे अनेकेटलाक साध्यमानठे पणपूर्वापरभूतावयव क्रियासंतान एकबुद्धीये
आरोपिये तेने वर्त्तमानकहियेठेये एआरोप सामग्री महिमाये कोइअवयवनी भूत
क्रियालेइ पचतिपठेकाणे अपाहीत एप्रयोगनधीकरता जेनेयायिकादिक तेएमकहेठे
जे चरमक्रियाध्वंस अनेअतीत प्रत्ययविषय तेहनेकिंचित्पक्वं किंचित्पच्यते एवुं कहे-
ठेतो एप्रयोगनयवोजोइये तेमाटे एवर्त्तमानारोप नैगमनयनोजेदज जळोजाणवो॥१०॥

संग्रहेनयसंग्रहो ॥ तेद्विविधजंघविशेषरे ॥ अव्यसवि

अविरोधियाजेम ॥ तथाजीवअशेषरे ॥ बहु० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ जेसंग्रहेते संग्रहनयकहिये तेना एकजंघ बीजोविशेष ए बेजेदठे तेमां एक
जंघके० सामान्यसंग्रह अनेबीजो विशेषसंग्रह एबेजेदजाणवा अव्याणिसर्वाणिअवि-
रोधीनि एप्रथमजेदनुं उदाहरण तथाजीवाःसर्वेअविरोधिनः एबीजाजेदनुं उदाहरण
सर्वअव्यनेएकपणे बोलाववुंते सामान्यसंग्रह अने तेमांवली एकजीवअव्यने जूदो
करी सर्वजीवने एकजीवअव्य कहिबोलाववुं तेविशेषसंग्रह ॥ ११ ॥

व्यवहारसंग्रहविषयजेदक ॥ तेमजद्विविधप्रसिद्धरे ॥ अव्य

जीवाजीवप्राणै ॥ जीवजवियासिद्धरे ॥ बहु० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जेसंग्रहनयनो विषय तेनाजेदनोदेखामनार तेव्यवहारनयकहिये तेना
तेमज संग्रहनयनीपरें द्वितिधके० बेजेदठे १ सामान्यसंग्रहजेदकव्यवहार २ विशेष-
संग्रहजेदकव्यवहार एरीते बेजेदजाणवा अव्यजीवाजीवौ एसामान्यसंग्रहजेदकव्यवहार
अने जीवाःसंसारिणः सिद्धाश्च एविशेषसंग्रहजेदकव्यवहार एमउत्तरोत्तरविवक्षाये
सामान्य विशेषपणुंजाववुं ॥ १२ ॥

वर्त्ततोऽरुजुसूत्रप्राणै ॥ अथनिजअनुकूलरे ॥ कृणिकपर्याय

कहेसुषिम ॥ मनुष्यादिकस्थूलरे ॥ बहु० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ रुजुसूत्रनयते वर्त्तमानें वर्त्ततो अर्थप्राणै पणअतीत अनागत अर्थने न माने
अनेवर्त्तमानेपण निजअनुकूलके० पोताना कामनोअर्थमाने पणपरकीयमाने नही ते
रुजुसूत्रनय बेजेदकहेवो १ सूक्ष्मरुजुसूत्र ते कृणिकपर्याय जेउत्पादव्यय तेनेमाने
अनेबीजोस्थूल रुजुसूत्रते मनुष्यादिपर्यायमाने एटलेमनुष्यतीर्यचादिक जवनापर्या-

यप्रहे पणकालत्रयवार्ति पर्यायमानेनही अनेजे व्यवहारनयने तेत्रणेकालना पर्यायमाने तेमाटे स्थूलऋजुसूत्र तथाव्यवहारनयने संकरदोषनजाणवो ॥ १३ ॥

शब्दप्रकृतिप्रत्ययादिक ॥ सिद्धमानेशब्दरे ॥ समजिरूढ

विजिन्नअर्थक ॥ कहेजिन्नजशब्दरे ॥ बहु० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ जेशब्दनयते प्रकृतिप्रत्ययादिक व्याकरणव्युत्पत्तिथी सिरूथयेलोशब्दमाने खिंगवचनादिजेदें अर्थनोजेदमाने जेम तटः तटी तटं एत्रणखिंगजेदें अर्थजेद तथा आपः जलं इहांएकवचन बहुवचनजेदें अर्थजेदमाने अनेऋजुसूत्रनयने एशब्दनय एमकहेजे कालजेदें अर्थजेदतुंमानेठे तोखिंगादिजेदें जेदकांनथीमानतो अने ठठो समजिरूढनय एमकहेजे जिन्नशब्दते जिन्नार्थकजहोय माटे एनयते शब्दनयने एम कहेजे तुंखिंगादिजेदें अर्थजेदमानेठे तोशब्दजेदें अर्थजेदकेममानतो नथी तेमाटे घटशब्दार्थजिन्न अनेकुंजशब्दार्थजिन्न एमएमाने एवेशब्दनुं एकार्थपणुं तेशब्दादि-नयनी वासनाथकी प्रसिरूढे ॥ १४ ॥

क्रियापरिणतअर्थमाने ॥ सर्वएवंचूतरे ॥ नवेनयना

जेदएणीपरें ॥ अछावीसप्रचूतरे ॥ बहु० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवेएवंचूतनयते सर्वअर्थक्रियाने परिणतक्रियावेलायें माने पणअन्यदा मानेनही जेमठत्रचामरादिके शोजे परषदामांवेठा चामरढळावे तेवारेज तेने राजा माने पण स्नानादिकवेलायें तेअर्थविना राजानकहियें एरीतेंनवेनयना अछावीसजेद तेप्रचूतके० घणाथया १० इव्यार्थिकना ६ पर्यायार्थिकना ३ नैगमना २ संग्रहना २ व्यवहारना २ ऋजुसूत्रना १ शब्दनो १ समजिरूढनो १ एवंचूतनो ॥ १५ ॥

नवेनयएमकहाउपनय ॥ तीनकहियेंसाररे ॥ साचमेश्रुत

अरथपरखी ॥ लहोजशविस्ताररे ॥ बहु० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ एमनवेनयकहा हवेत्रणउपनय ते दिगंबरप्रक्रियार्थकहियेंढियें एमां साचो श्रुतनोअर्थ परखीकरीने बहुश्रुतपणाना यशनोविस्तारपामो ॥ १६ ॥

॥ ढाल सातमी ॥

॥ चक्रउपनुंसाररे ॥ एदेशी ॥

संभूतव्यवहार ॥ जेदप्रथमतिहां ॥ धर्मधर्मिनाजेदथीए ॥ १ ॥

शुद्धअशुद्धजिजेद ॥ शुद्धअशुद्धना ॥ तेहअरथनाजेदथीए ॥ २ ॥

अर्थ ॥ नयसमीपेंतेउपनयकहियें तेमांसंभूतव्यवहारते उपनयनोप्रथमजेदठे ते धर्म

अने धर्मिना जेददेखारवाची होय ॥ १ ॥ तेहनावलीवेजेदढे एकशुरू वीजोअशुरू
तेमापिहेलो शुरुधर्मधर्मिनाजेदधी शुरुसद्भूतव्यवहारथाय अनेबीजोअशुरू धर्मधर्मि-
नाजेदधी अशुरूसद्भूत व्यवहारथाय इहांसद्भूततो एटलाटेजे एकद्रव्यजढे अने
चिन्नद्रव्यसंयोगादि अपेक्षानची तथा व्यवहार ते माटेजे जेददेखामेढे ॥ २ ॥

जेमजगकेवलज्ञान ॥ आतमद्रव्यनुं ॥ मझनाणादिकतेहनुं ॥ ३ ॥

गुणपर्यायस्वजाव ॥ कारकरतन्मनो ॥ अरथजेदढेएहनोए ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेमजगतां आत्मद्रव्यनुं केवलज्ञान षष्ठीयें प्रयोगकरियें तेशुरूसद्भूतव्य-
वहारथयो तथा मतिज्ञानादिकते आत्मद्रव्यनागुणढे एमबोलावियें तेअशुरू सद्भूतव्य-
वहारथयो ॥ ३ ॥ गुणगुणीनो पर्यायपर्यायवंतनो स्वजाव स्वजाववंतनोकारक अने तन्म-
नके० कारकी तेहनोजे एकद्रव्यानुगत जेदबोलावियें तेसर्वउपनयनो अर्थ जाणवो घट-
स्वरूपं घटस्यरक्ता घटस्यस्वजावः मृदाघटोनिष्पादित इत्यादिप्रयोगजाणवा. ॥ ४ ॥

असद्भूतव्यवहार ॥ परपरिणतिजलें ॥ ज्व्यादिकउपचारथीए ॥ ५ ॥

द्रव्येद्रव्यउपचार ॥ पुजलजीवने ॥ जिमकहियेंजिमआगमेए ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ परद्रव्यनी परिणति जलेंथके जेद्रव्यादिकने नवविधोपचारची कहियें ते
असद्भूत व्यवहारजाणवो ॥ ५ ॥ तेनवविधोपचारमां पहेलो द्रव्येद्रव्यनोउपचार कहेढे
जेमजिन गममां क्षीरनीरनेन्यायें जीवतेपुजलसायें मिढ्योढे माटे जीवनेपुजल
कहियें एजीवद्रव्ये पुजलद्रव्यनो उपचार तेद्रव्येद्रव्योपचार पहेलोजेदथयो ॥ ६ ॥

कालीलेस्याजाव ॥ श्यामगुणेजली ॥ गुणउपचारगुणेकहोए ॥ ७ ॥

पर्यायपर्याय ॥ उपचारेंवली ॥ हयगयखंधयथाकह्याए ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ जेजावलेइयातेआत्मानो अरूपीगुणढे तेनेजे कृष्णनीलादिक कालीलेइया
कहियेंढेयें तेकृष्णादि पुजलद्रव्यनागुणनो उपचार करियेंढेयें एआत्मगुणे पुजलगुणनो
उपचारजाणवो एरीतें गुणोगुणोपचारथयुं ॥ ७ ॥ वलीपर्यायें पर्यायोपचारते हयके०
घोमा गयके० हाथी रथप्रमुख आत्मद्रव्यना असमानजातीय द्रव्यपर्याय तेने खंध
कहियेंढेयें तेआत्मपर्यायउपरें पुजलपर्यायजेस्कंध तेनोउपचारकरीने कहियेंढेयें एप-
र्यायोपचारनो त्रीजोजेदथयो ॥ ८ ॥

द्रव्येगुणउपचार ॥ वलीपर्यायनो ॥ गौरदेहहुंबोलतांए ॥ ९ ॥ गुणे

द्रव्यउपचार ॥ पर्यायद्रव्यनुं ॥ गौरदेहजिमआतमाए ॥ १० ॥

अर्थ ॥ द्रव्येगुणोपचारः चोथोजेदकहेढे ते हुंगौरवर्णहुं एमबोलताहुंतेआत्माद्रव्य

अनेजे गौरतेपुजलनो उज्वलतापणो उपचखुं एचोथोजेद हवेपांचमुं डव्येपर्यायोप-
चार ते जेमहुंदेहएमवोखे तेमां हुंतेआत्मडव्य अनेदेहतो पुजलडव्यनो सामान्य-
जातीय डव्यपर्यायउपचाखुं एपांचमोजेदथयो ॥ १० ॥ गुणेडव्योपचारः जेम एगौरदेखा-
यठे तेआत्मा एमगौरपणो उदेसीने आत्मविधानकरियें एटलेए गौरतारूप पुजलगुण
उपरें आत्मडव्यनो उपचार तेगुणेडव्योपचार ठाजोजेदथयो तथापर्यायें डव्योपचारः
ते जेम देहनेआत्माकहियें इहां देहरूप पुजलपर्यायनेविषे आत्मडव्यनो उपचार
कखो एसातमोजेदथयो ॥ १० ॥

गुणपज्जवउपचार ॥ गुणनोपज्जवें ॥ जिममतितनुतनुमतिगुणोए ॥ ११ ॥

असझूतव्यवहार ॥ एमउपचारथी ॥ एहत्रिविधहवेसांजलोए ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ गुणेपर्यायोपचारः तेजेममतिज्ञानते शरीरजन्मठे तेमाटे शरीरजकहियें
इहांमतिज्ञानरूप आत्मगुणनेविषे शरीररूप पुजलपर्यायनो उपचारकखो एआठमो
जेदथयो हवे पर्यायेगुणेपचारः ते पूर्वप्रयोगनेज अन्यथाकरियें तेआवीरीतिं के शरी-
रते मतिज्ञानरूप गुणजठे तोइहां शरीररूप पर्यायनेविषे मतिज्ञानरूप गुणनोउप-
चारकरायठे एनवमोजेद ॥ ११ ॥ एमउपचारथी असझूतव्यवहार नवप्रकारनोकखो
हवेएना त्रणजेदठेतेकहियेंठैयें तेसांजलो ॥ १२ ॥

असझूतनिजजाति ॥ जिमपरमाणुज ॥ बहुप्रदेशीजाषियेंए ॥ १३ ॥

तेहविजातिजाणो ॥ जिममूरतमति ॥ मूरतडव्येंउपनीए ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एकस्वजाति असझूतव्यवहार ते जेमपरमाणु ते बहुप्रदेशीयवानी जातिठे
माटे बहुप्रदेशीकहियें ॥ १३ ॥ तथा जेम मतिके० मतिज्ञानने मूर्तिवंत कहियें मूर्तजे
विषयालोकनमस्कारादिकथी उपनोतेमाटे इहांमतिज्ञानते आत्मगुण तेनेविषे मूर्तत्व
जे पुजलगुण तेनेउपचखुं तेनेविजातीय असझूत व्यवहारजाणो एबीजोजेद ॥ १४ ॥

असझूतदोउजांति ॥ जीवअजीवने ॥ विषयग्यानजिमजांषियेंए ॥ १५ ॥

उपचरितासझूत ॥ करियेंउपचारो ॥ जेहएकउपचारथीए ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ दोउजांतिके० बेजाति तेस्वजाति अने विजातियें असझूत व्यवहारनो
संवंध कहियें जेमजीवाजीव विषयज्ञानकहियें इहांजीवतेज्ञाननी स्वजातिठे अनेअ-
जीवते ज्ञाननोविजातिठे एवेनोविषयविषयीजाव नामे उपचरित संबंधठे तेस्वजाति
विजातिनामे असझूतकहियें स्वजातीयांशेकिंनारयंसझूतइतिचेत् विजातीयांशेविषयता
संवंधस्योपचरितस्यैवानुजावादितियहाण एत्रणजेदकह्या ॥ १५ ॥ जेएकउपचारथी
बीजोउपचारकखो तेउपचरित असझूत व्यवहारकहियें ॥ १६ ॥

तेदस्वजातिजाणोरे ॥ हुंपुत्रादिक ॥ पुत्रादिकठेमाहराए ॥ १७ ॥ विजा
तिथीतेजाणोरे ॥ वस्त्रादिकमुळ ॥ गढदेशादिकउज्जयथीए ॥ १८ ॥
उपनयजाण्याएम ॥ अध्यात्मनय ॥ कहीपरिक्षाजशखहोए ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ तेस्वजाति उपचरित असझूत व्यवहारजाणो संबंधीकल्पनं जेहुंपुत्रादिक
इहांहुंमारा एवुं जेपुत्रादिकनेविषेकहेवुं तेपुत्रादिकने उपचखाळे ते आत्मानो जेदाजे-
दसंबंध उपचरियेंतेंयें जेपुत्रादिकते शरीरआत्मपर्यायरूपें स्वजातिठे पणकल्पितठे न-
हीतो स्वशरीरजन्य मतकुणादिकने पुत्रकेमनकहियें ॥ १७ ॥ तथाविजाति उपचरि-
त असझूत व्यवहारते कहियेंजे आवस्त्रादिक माहराळे इहांवस्त्रादिक पुत्रलनापर्यायें-
नामादिजेदें कल्पितठे नहीतो वढकलादिक शरीराष्टादक तेनेवस्त्रकेमनकहियें तेवि-
जातिमां स्वसंबंध उपचरियेंतेंयें तेमज माहरागढदेश प्रमुखठे एकहेतांथकां स्वजा-
ति विजात्युपचरित असझूत व्यवहार कहियें केमके गढदेशादिकतो जीवअजीवउ-
ज्जय समुदायरूपठे ॥ १८ ॥ एरीतेंउपनयकहा हवे आगलीढालमां अध्यात्मनयकहि-
ने एमांशुणदोष परिक्षानो यशपामो ॥ १९ ॥

॥ ढाल आठमी ॥

॥ जायातुजविणघडीरेढमास ॥ एदेशी ॥

दोयमूलनयजाणीयारे ॥ निश्चयनेव्यवहार ॥ निश्चयद्विविधकह्युरे ॥

शु-अशु-प्रकाररे ॥ प्राणीपरखोआगमजाव ॥ २० ॥ एआंकाणी

अर्थ ॥ हवेप्रथम अध्यात्मजाणयेंतो मूलबेजनयकहाळे एकनिश्चयनय अनेबीजो
व्यवहारनय तेमां निश्चयनयनावली बेजेदठे एकशुरूनिश्चयनय अनेबीजो अशुरू-
निश्चयनय हेप्राणी ! आगमना जावपरखीनेग्रहो ॥ २० ॥

जीवकेवलादिकयथारे ॥ शु-द्विषयनिरुपाधि ॥ मझनाणा

दिकआतमारे ॥ अशु-तेदसोपाधिरे ॥ प्राणी० ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ जीवते केवलज्ञानादिरूपठे माटेजे कर्मोपाधिरहित केवलज्ञानादिक शुरु
गुणविषयछेइ आत्माने अजेददेखाकियें तेशुरूनिश्चय नयकहियें अने जे मतिज्ञाना-
दिक अशुरूगुणने आत्माकहियें तेअशुरूनिश्चयनय सोपाधिकठे पटले जेनिश्चयनयते
अजेददेखाने अनेजेव्यवहारनयते जेददेखाने ॥ २१ ॥

दोइजेदव्यवहारनाजी ॥ सझूतासझूत ॥ एकविषय

सझूतबेजी ॥ परविषयासझूतर ॥ प्राणी० ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ वली व्यवहारनयना बेजेदढे एकसङ्कृतव्यवहार बीजोअसङ्कृतव्यवहार एक विषयके० एकद्रव्याश्रितते सङ्कृतव्यवहार अनेजे परविषयते असङ्कृतव्यवहार ॥ ३ ॥

उपचरितानुपचरितथीजी ॥ पद्दलोदोयप्रकार ॥ सोपाधिक गुणगुणीजेदरे ॥ जेअनिमित्तउपचाररे ॥ प्राणी० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ तेमां पद्दलोजे सङ्कृतव्यवहारते बेप्रकारेंढे एकउपचरित सङ्कृतव्यवहार बीजो अनुपचरित सङ्कृतव्यवहार ते जे सोपाधिकगुणगुणीनो जेददेखाने जेम जीव-स्यमतिज्ञानं एउपाधि तेहिजइहां उपचरित प्रथमजेदढे ॥ ४ ॥

निरुपाधिकगुणगुणीजेदरे ॥ अनुपचरितसङ्कृत ॥ केवल ज्ञानादिकगुणारे ॥ आतमनाअङ्गूतरे ॥ प्राणी० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ तथानिरुपाधिक गुणगुणीजेदें बीजोजेदजाणवो यथाजीवस्यकेवलज्ञानं इ-हांउपाधिरहितपणो तेहिज निरुपचरितपणुं जाणवुं ॥ ५ ॥

असङ्कृतव्यवहारनाजी ॥ एमजजेदढेदोय ॥ प्रथमअसं श्लेषितयोगेंजी ॥ देवदत्तधनजोयरे ॥ प्राणी० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ वलीएजरीतें असङ्कृतव्यवहारनापण बेजेदढे एकउपचरित असङ्कृत व्य-वहार बीजोअनुपचरित असङ्कृतव्यवहार तेमांप्रथमजेदते असंश्लेषित योगें कट्टिप-त संबंधेंदोय जेम देवदत्तनुधन इहांधनते देवदत्तनेसंबंध स्वस्वामीजावरूप कट्टिपतढे तेमाटेउपचारयवो तथादेवदत्त अनेधनतेजाते बेहुएकद्रव्यनथी तेमाटे असङ्कृत एम जावनाकारवी तेउपचरित असङ्कृत व्यवहार जाणवो ॥ ६ ॥

संश्लेषितयोगेंबीजोरे ॥ जेमआतमनुंदेह ॥ नयउपनय नयचक्रमारे ॥ कह्यामूलनयएदरे ॥ प्राणी० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ बीजोजेद संश्लेषितयोगें कर्मसंबंधेजजाणवो ते जेःआतमनुंदेह आ-त्मातथादेहनासंबंध तेधनसंबंधनीपरें कट्टिपतनथी विपरीतजावनायें निवत्तैनहीं जा-वजीवरहे तेमाटे एअनुपचरित अनेजिन्नविषयमाटे असङ्कृतजाणवो एरीतैनयतथा उ-पनय एवेमूलनयसहित तेदिगंबर देवसेनकृत नयचक्रमां कह्याढे ॥ ७ ॥

विषयजेदयद्यपिनहींरे ॥ इहांअमारेथूल ॥ उलटी परिजाषाइसीरे ॥ तोपणदाजेमूलरे ॥ प्राणी० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ इहांयद्यपिअमारे श्वेतांबरने थूलके० महोदो विषयजेदके० अर्थनोफेर नथी तोपणमूलके० प्रथमथी उलटीके० विपरीतपरिजाषानी शैलीकरीतेदाजेढे खेद

કરેલે યદ્યપિ ન જવતિ હાનિઃ પરકીયાં ચરતિરાસજેદ્રાક્ષાં ॥ અસમંજસં તુ દૃષ્ટ્વા તથા-
પિ ફેરિલિચ્યતે ચેતઃ શતિવચનાત્ ॥ ૭ ॥

તત્વાર્થનયસાતઠેરે ॥ આદેશાંતરપંચ ॥ અંતરજ્ઞા

વિતહરરીરે ॥ નવનોકિસ્યોપ્રપંચરે ॥ પ્રાણી ૦ ॥ ૯ ॥

અર્થ ॥ હવેતેબોટીકની ડલટીપરિજ્ઞાણાઠે તે દેલાનીયેંઠેયેં તત્વાર્થસૂત્રે સાતનય
કહ્યાઠે અને આદેશાંતરકે ૦ મતાંતર તેથીપાંચનયકહ્યાઠે સતમૂલનયાઃ પંચેલાદેશાંતરં
પ્રસૂત્રેં પટલે ૧ શબ્દ ૨ સમજિરૂઢ ૩ ઇવંચૂત ઇત્રણનયને એકશબ્દ એવેનામેં સંગ્ર-
હીયેં તો પહેલાનૈગમાદિક ચારનયસાથેં મેલવતાં પાંચનયકહિયેં તેવલીએકેકના સો-
સોજેદહોય તિહાંપણ ૭૦૦ તથા ૫૦૦ જેદથાયં પરીતેં બેમતકહ્યાઠે તથોક્તમાવશ્યકે
શક્તિકોયસયવિહો સત્તણયસયાહવંતિએસેવ ॥ અણોવિહુઆપ્સો પંચેવ સયાનયાણંતુ ॥ ૧ ॥
એવીશાસ્ત્રનીરીત મૂકીને અંતર્જાવિત સાતનયમાં જેલ્યાજે દ્રવ્યાર્થિક પર્યાયાર્થિક
તેહરૂરી અલગાકાઢીને નવનયકહ્યા એસ્યોપ્રપંચ હેચતુરમનુષ્યોતમે વિચારીજુલં ॥ ૯ ॥

પક્ષયથ્યદ્રવ્યારથોરે ॥ જોતુમેઅલગાદીઠ ॥ અપ્પિયણ

પ્પિયજેદર્થીરે ॥ કેમડગ્યારનડઠરે ॥ પ્રાણી ૦ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ ॥ એમકરતાં પર્યાયાર્થ તથાદ્રવ્યાર્થ એબેનયજોતુમે અલગાદીઠા અનેનવનય
કહ્યા તોઅર્પિત તથાઅનર્પિત એબેનયઅલગાકરીને ડગ્યારનયકેમકહ્યાનહીં ॥ ૧૦ ॥

સંગ્રહવ્યવહારાદિકેરે ॥ જોતુમેજેલોતેહ ॥ આદિઅંતનય

થોકમાંજી ॥ કેમનવીજેલોએહરે ॥ પ્રાણી ૦ ॥ ૧૧ ॥

અર્થ ॥ હવેજો એમકહેસોજે અર્પિતાનર્પિતસિદ્ધેશ્યાદિ પટલે તત્વાર્થસૂત્રાદિકમાં
જે અર્પિતાનર્પિત નયકહ્યાઠે તેઅર્પિતકે ૦ વિશેષકહિયેં અને અનર્પિતકે ૦ સામાન્યક-
હિયેં જે અનર્પિતતે સંગ્રહનયમાંજલે અને અર્પિતતે વ્યવહારાદિક વિશેષનયમાં જલે
માટે જૂદાશરીતેકહિયેં તો અર્પિતાનર્પિત એબેનયજો જૂદાનશ્રીકહેતા તો આદિઅંત-
કે ૦ પહેલા તથાપાઠલનયના થોકમાં દ્રવ્યાર્થિક તથાપર્યાયાર્થિક એબેનયકેમન-
શીજેલતા જેથકીસૂધીરીતેં મૂલનયસાતજકહેવાય તેસર્વસુવિધિયેંરહે ॥ ૧૧ ॥

પક્ષવનયતિઅઅંતમારે ॥ પ્રથમદ્રવ્યનયચાર ॥ જિનજઞા

દિકજ્ઞાણિયારે ॥ મહાજ્ઞાણ્યસુવિચારરે ॥ પ્રાણી ૦ ॥ ૧૨ ॥

અર્થ ॥ હવેસાતનયમધ્યે દ્રવ્યાર્થિક તથાપર્યાયાર્થિક એબેનય જેલ્યાની આચાર્ય
મત પ્રક્રિયાદેલાઢેજે જે અંતમાંકે ૦ ઢહેલાજે શબ્દ સમજિરૂઢ અનેઇવંચૂતરૂપ ઇત્રણ

नयते पर्यायनयकहियें अनेप्रथमनाचारनय जे नैगम संग्रह व्यवहार रुजुसूत्रकार
तेद्रव्यार्थिकनयकहियें एरीतें जिनजद्रगणीखमाश्रमण प्रमुखसिद्धांतवादि आचार
ते श्रीविशेषावश्यकना महाज्ञाव्यमध्ये निर्धारेंकहेते ॥ १२ ॥

सिद्धसेनमुखएमकहेरे ॥ प्रथमद्रव्यनयतीन ॥ तसरुजु

सूत्रनसंज्ञेरे ॥ द्रव्यावश्यकलीनरे ॥ प्राणी० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ ह्वेसिद्धसेन तथामल्लवादीप्रमुख तर्कवादीआचार्य एमकहेते के प्रथम
नात्रणनयजे १ नैगम २ संग्रह ३ व्यवहार लक्षणते द्रव्यनयकहियें अने १ रुजुसू
२ शब्द ३ समजिरूढ ४ एवंचूत एचारनय पर्यायार्थिककहियें. द्रव्यार्थिकमते ३
पर्यायाः खलु कट्पिताः ॥ सत्यंतेष्वन्वयिद्रव्यं कुंरुलादिषुहेमवत् ॥ १ ॥ पर्यायार्थ
द्रव्यं पर्यायेज्योस्ति नोपृथक् ॥ यत्तैरर्थक्रिया दृष्टा नित्यं कुत्रोपयुज्यते ॥ २ ॥ गानं
द्रव्यार्थपर्यायार्थनयलक्षणात् अतीत अनागत पर्यायप्रतिक्षोपीरुजुसूत्रः शुद्धमर्थ
यंमन्यमानः कथंद्रव्यार्थिकः स्यादित्येतेषामाशयः तेआचार्यनमते रुजुसूत्रनय द्र
वश्यकनेविषे लीननसंज्ञेरे तथाच उल्लुसुअस्सएगे अणुवत्तेएगंदवावस्तयंपुहुत्तं
इतिअनुयोगद्वारसूत्रविरोधः वर्त्तमानपर्यायाधारस्यद्रव्यांशपूर्वापरपरिणामसाधा व्य-
वर्धतासामान्यद्रव्यांशसादृश्यास्तित्वरूपतिर्यक्सामान्यद्रव्यांशः एमांएकेपर्यायनमद्विप-
तो रुजुसूत्रने पर्यायार्थिकनयकहेतां एसूत्रकेममिले तेमाटेक्षणीकद्रव्यवादी सूक्ष्मतवे
जुसूत्र तद्धर्तमानपर्यायापन्न द्रव्यादि स्थुलरुजुसूत्रते द्रव्यनयकहेवो एमसिद्धां एम
दीकहेते अनुपयोगद्रव्यांशमेव सूत्रपरिज्ञाषितमादायोक्तसूत्रतार्किकमतंतनोपपा
यमित्यस्मादेकपरिशीलितःपंथा ॥ १३ ॥

इमअंतरजाविततणोरे ॥ केमअलगोउपदेश ॥ पांचथकी

जेमसातमारि ॥ विषयजेदनहीलेशरे ॥ प्राणी० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ इमके० एरीतेअंतरजावितके० माहेजेद्व्याजे द्रव्यार्थिक तथा पर्यायार्थिकनय
तेनो अलगोउपदेश केमकखो कदाचित्तजो इमकहेसोजे मतांतरें पांचनयकहियेंतैयें
तेमांवेनयजद्व्याथका सातनयकहेता जेमअलगोउपदेशते तेमअमारे द्रव्यार्थिक पर्याया-
र्थिकनो अलगोउपदेशते तेनोउत्तरजे शब्द समजिरूढ तथाएवंचूतने जेमविषयजेदहे
तेमद्रव्यार्थिक तथापर्यायार्थिकने सातनयथी जिन विषय देखाही जेमत्रणनयने एक
संज्ञायेंसंग्रही पांचनयकह्यांते पणविषयजिन्नते पणइहांतो विषयजिन्ननथी केमके जेद्र-
व्यार्थिकना दशजेददेखाड्या तेसर्वशुद्धाशुद्धसंग्रहादिक नयमांआवेते तथाजे प-
र्यायार्थिकना ठजेददेखाड्या तेसर्व उपचरितानुपरित व्यवहार शुद्धाशुद्ध रुजुसूत्रा-

करेदेमांश्चावे जोगोबखिर्वदन्यायें विषयजेदें जिन्ननयकहियें तोस्यादस्त्येव स्यान्नास्त्येव
पि इदिक ससजंगीमांक्रोमोरीतें अर्पितानर्पित सत्वासत्त्व ग्राहक नय जिन्नजिन्नकरतां
मूलनयप्रक्रियाजिजे एपंक्तिविचारवुं ॥ १४ ॥

संग्रहनेव्यवहारथीरे ॥ नैगमकिहांएकजिन्न ॥ तेणेते

अलगोतेहथीरे ॥ एतोदोयअजिन्नरे ॥ प्राणी० ॥ १५ ॥

क. अर्थ ॥ इहांजो विषयजेदनेनयजेदकहेसो तो सामान्यनैगमसंग्रहनयमांश्चने विशेष-
ए. नैगमव्यवहारनयमांश्चेलतांबाकीठनयजथयीजासेएहवी शिष्यनीआशंकाटालवाने
हीथेंकहेतेकेयद्यपि संग्रहनय तथाव्यवहारनयमांहेज सामान्यविशेषपर्यायेंनैगमनय
सोणते तोपणकिहांएकप्रदेशादिदृष्टांतस्थानेजिन्नथायते उक्तंच ठन्हंतहयचउन्हं पंच
इक्षितहयहोइजणिजा ॥ तन्मयसोयपएतो सोचेवणचेवसत्तन्हं ॥ इत्यादिक तेमाटे
एवींएक जिन्नविषयपणाथी नैगमनयजिन्नकछुं पणइहांतो द्रव्यार्थिक पर्यायार्थिकके-
तेउयनो नैगमादिकनयथी अजिन्नविषयते तोतेने अलगकरीने नवजेद शीरीतेकहियें

इमकरताएपामिएरे ॥ सर्वविजक्तविजाग ॥ जीवादिक

परेंकोनहरीरे ॥ इहांप्रयोजनलागरे ॥ प्राणी० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ एमकरतां नवनयदेखामतां तो विजक्तनो विजागथाय षट्ठे वहेंच्यातुं
कहावुंथाय जोतमारे वहेंचणकरवीहोयतो तेवारें जीवाद्विधाः संसारिणःसिद्धाःसंसा-
; पृथ्वीकायिकादि षट्प्रजेदाः सिद्धाःपंचदशजेदाः एमज नयाद्विधाः द्रव्यार्थिक
ार्थिक प्रेदात् द्रव्यार्थिकाद्विधाः नैगमादिप्रेदात् ऋजुसूत्रादिप्रेदाच्चतुर्धापर्याया-
एमकछुंते पणनवनया एमएकवाक्यनो विजागकीधो तेसर्वथा मिथ्याजाणवो
इहांतो जीवसंसारी सिद्धा. इत्यादि विजागवाक्यपण थवापामे हवेकोइकहेसेजे
जीवाजीवौतत्वं एमकहेतां अनेरातत्वआव्या तोपणसात अथवानवतत्व जेमकहियें-
ठेयें तेमजद्रव्यार्थिक पर्यायार्थिकौ नयौ एमकहेतांथकां अनेरानय सर्वथावेते तोपण
अमे स्वरूपक्रियायें नवनयकहिसुं एमकहेतेनेकहियेंजे तिहांप्रयोजनजेदें जिन्नजिन्न
तत्व व्यवहारमात्र साध्यते तेतेमजसंजवे अने इहां इतरव्यावृत्तिसाध्यते तिहांहेतु
कोटि अनपेक्षित जेदप्रवेशें वैयर्थ्यदोषहोय तत्वप्रक्रियायें एप्रयोजनते जीव अजीव
एवेमुख्यज्ञेयपदार्थजणीकहेवा अनेबंध मोक्ष एवे मुख्यहेयउपादेयते तेमाटे बंधका-
रण जेआश्रव ते हेयके० ठांरुं अनेमोक्षमुख्य पुरुषार्थते तेनावेकारण एक संवर
बीजोनिर्झाराकहेवा एसाततत्वकहेवानी प्रयोजनप्रक्रियापुण्यपापरूप शुचाशुचबंध
जेदविगति अलगकरी एजप्रक्रियानवतत्वकथननीजाणवी ॥ १६ ॥

जिन्नप्रयोजनविणकह्यारे ॥ सातमूलनयसूत्र ॥ तेणेअधिकुं
केमजाषीयेरे ॥ राखीयेनिजघरसूत्रे ॥ प्राणी० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ माटेइहांअव्यार्थिक पर्यायार्थिकना जिन्नोपदेशनुं कोइप्रयोजननथी केमके
सत्तमूलनयापणत्ता एहुंसूत्रेंकहुंते तेउल्लंघीने नवनयकहियें तो आपणाघरनुं सूत्रके-
मरहे तेमाटे नवनयाः एमकहेतोथको देवसेननामा बोटिकतेउत्सूत्रजाषीजाणवो॥१७॥

दशजेदादिकपणइहारे ॥ उपलक्षणकरीजाण ॥ नहीतो
कहोअंतरजेवेरे ॥ प्रदेशार्थकुणठाणरे ॥ प्राणी० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ इहां नयचक्रग्रंथमां दिगंबरें अव्यार्थिकादिक दशजेदादिककह्या तेपणउप-
लक्षणकरीजाणो नहीतो प्रदेशार्थ नयकयास्थानकेंआवे तेविचारजो उक्तंचसूत्रे इव-
छयाए पयसछयाए इत्यादि तथाकर्मोपाधीसापेक्ष जीवजावग्राहक अव्यार्थिकनय जेम
कह्यो तेम जीवसंयोगसापेक्ष पुजलजावग्राहकनयपण जिन्नकह्योजोश्यें एरीतेंकरियें
तो अनंताजेदथाय तथाप्रस्थकादि दृष्टांते नैगमादिकना अशुरू अशुरूतर अशुरूतम
शुरूतर शुरूतमादिजेद किहांसंग्रह्याजाय उपचारबे तेमाटे उपनयकहियेंतो अपसि-
द्धांतथाय एअनुयोगद्वारसूत्रें तेनयनाजेद देखाड्याबे ॥ १८ ॥

उपनयपणअलगानहीरे ॥ जेव्यवहारसमाय ॥ नहीतोजेद
प्रमाणनोरे ॥ उपप्रमाणपणआयरे ॥ प्राणी० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ बलीएहिजवातदृढे जेउपनयकह्या तेपण व्यवहार नैगमादिनयथी अ-
लगानथी उक्तंच तत्त्वार्थसूत्रे उपचारबहुलोविस्तृतार्थे लौकिकप्रायोव्यवहारइति एम
करतां नयनाजेदनेजो उपनयकरीमानसो तो स्वरव्यवसायि ज्ञानप्रमाणं एलक्षणै-
लक्षित ज्ञानरूपप्रमाणनो एकदेश मतिज्ञानादिक अथवा देशअवग्रहादिकतेने उप-
प्रमाणपण केमनथीकहेता तस्मात्तनय उपनय एबोटिकनीप्रक्रिया शिष्यबुद्धीते धंध-
नमात्रजाणवी ॥ १९ ॥

व्यवहारनेनिश्चयथकीरे ॥ स्योउपचारविशेष ॥ मुख्य
वृत्तिजोएकनीरे ॥ तोउपचारिशेषरे ॥ प्राणी० ॥ २० ॥

अर्थ ॥ व्यवहारनेविषे उपचारबे अनेनिश्चयनयमां उपचारनथी एपणस्योविशेष जे-
वारें एकनयनी मुख्यवृत्तिलहियें तेवारें बीजानयनी उपचारवृत्तिआवे अतएवस्याद-
स्त्येव एनयवाक्येंअस्तित्वग्राहक निश्चयनयेंअस्तित्वधर्म मुख्यवृत्तिबेतां कालादिकआते
अजेदवृत्त्युपचारे अस्तित्वसंबंध सकलधर्मबेतांज सकलादेशरूप नयवाक्य थाय एम

आकरग्रंथेप्रसिद्धे स्वस्वार्थ सत्यपणानो अजिमानतो सर्वनयने मांहोमांहेजेज अने फलथीसत्यपणुंतो सम्यक्दर्शनयोगेंजळे ॥ १० ॥

तेणेएजाण्येजाण्युरे ॥ आदरियेंनिरधार ॥ तत्वअरथ
निश्चयग्रहेरे ॥ जिनअजिमतव्यवहाररे ॥ प्राणी० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ तेमाटेनिश्चय तथाव्यवहारनुंलक्षण जाण्येके० विशेषावश्यकें कळुंटे तेरी-
तें निरधारीने आदरो तत्वार्थग्राहीनयोनिश्चयः लोकाजिमतार्थग्राहीव्यवहारः जेतत्व-
अर्थते युक्तिसिद्धार्थ जाणवो अनेजेलाकाजिमतते व्यवहारप्रसिद्धे तेयद्यपि प्रमा-
णेतत्वार्थग्राहीते तथापि प्रमाणस्य सकलतत्वार्थग्राही निश्चयनयः जळे एटले एकदे-
शतत्वार्थग्राही व्यवहार एजेदनिश्चं व्यवहारमांजाणवो अनेनिश्चयनयनी विषयताअ-
नेव्यवहारनयनीविषयताते अनुभवसिद्धजिन्नते अत्राज्ञाननयनिष्ठ जेमसविकल्पकता-
निष्ठप्रकारी इत्यादिक अन्यवादिजिन्न मानेते एमहदयमां विचारवुं ॥ ११ ॥

अन्यंतरताबाह्यनेरे ॥ जेबहुविगतिअजेद ॥ निरमलपरि
णतिद्रव्यनीरे ॥ एसवीनिश्चयजेदरे ॥ प्राणी० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जेबाह्यअर्थने उपचारें अन्यंतरपणुं करियें तेनिश्चयनयनो अर्थजाणवो यथा
समाधिर्नदनैथैर्यं दंजोद्विःसमताशची ॥ ज्ञानंमहाविमानं च वासवश्रीरिर्यपुनः ॥ १ ॥
इत्यादि पुंडरीकाध्ययनाद्यर्थोप्येवंजावनीयः जेघणीव्यक्तिनो अजेददेस्वामियें तेपण
निश्चयनयार्थ जाणवो जेम एगेआया इत्यादिसूत्रं वेदांतदर्शनपण शुद्धसंग्रहनयादे-
शरूप शुद्धनिश्चयनयार्थ एमसंसंतिग्रंथेंकळुंटे तथाद्रव्यनीजे निर्मलपरिणति बाह्य नि-
रपेक्ष परिणाम तेपणनिश्चयनयनोअर्थजाणवो जेम आयासामाश्च आयासामाश्चस्स-
अष्टे एमजेजेरीतें लोकातिक्रांत अर्थपामियें तेते निश्चयनयनो अर्थजेदथाय अने ते-
थील्लोकोत्तरार्थ जावनाआवे ॥ १२ ॥

जेहजेददेविगतिनोरें ॥ जेउत्कटपर्याय ॥ कार्यनिमित्त
अजिन्नतारे ॥ एव्यवहारउपायरे ॥ प्राणी० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ जेव्यक्तिनो जेददेस्वामियें जेम अनेकानिद्रव्याणि अनेकजीवा इत्यादिरीतें
व्यवहारनयनोअर्थ तथा उत्कटपर्याय जाणियें तेपणव्यवहारनयनोअर्थ अतएव ति-
व्यणएणंपंचवन्ने जमरेववहारणएणंकालवणे इत्यादि सिद्धांतेंप्रसिद्धे तथा कार्यने
निमित्तके० कारण एबेहुने अजिन्नपणुंकहियें तेपणव्यवहारनयनो उपायते जेमआयु-
धृतं इत्यादिककहियें एमजगिरिर्वह्यते कुंभिकालवति इत्यादिक व्यवहारजाणा अने-
करूपें कहियेंठैयें ॥ १३ ॥

एमबहुविषयनिराकरीरे ॥ करतांतससंकोच ॥ केवलबाल
बोधवारे ॥ देवसेनआलोचरे ॥ प्राणी० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एहवानिश्चयनय तथाव्यवहारनयनाघणाअर्थ तेनेनिराकरीके० टाळीने तेनो
संकोचकरतां थोमोजेददेखामतां नयचक्रग्रंथनोकर्ताजे देवसेननामादिगंबरी तेनो आ-
लोच ते पोतासरिखा केटलाक बालकनेज बोधवानोदेखायते पणसर्वार्थनिर्णयनो
आलोच देखातो नथी अनेजे शुरुनयार्थतेतोश्वेतांबर संप्रदायना शुरुनयनाग्रंथ तेना
अन्यासशीज जणाय एजावार्थते ॥ १४ ॥

एमबहुविधनयजंगमुरे ॥ एकत्रिविधपयथ्य ॥ परखोहरषो
हैयम्लरे ॥ सुजशखदीपरमहरे ॥ प्राणी० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ एप्रक्रियामांपणअशुरुटाळीने जेयुक्तिसिद्धअर्थते ते उपपाद्युंते तेमाटे ए
रीतें बहुप्रकारनयेजंगे एकजअर्थ त्रिविधके० अव्यगुणपर्यायरूप परखो स्वसमय पर-
समयतुं अंतरजाणीने हृदयनेविषे हर्षो परमार्थज्ञानयशपामीने ॥ १५ ॥

॥ ढालनवमी ॥

॥ इमधन्नोधणनेपरचावे ॥ एदेशी ॥

एकअरथतिहुंलक्षण ॥ जेमसहितकहेजिनराज
रे ॥ तेमसहृणामनधारतां ॥ सीजेसघलासुज
काजरे ॥ जिनवाणीप्राणीसांजलो ॥ एआंकणी ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेएकजअर्थ जीवपुजलादिक तथाघटपटादिक ते जेम उत्पादव्ययध्रुव
एत्रणलक्षणकरी सहित एमश्रीजिनराजकहेते उपपेवा विगमेश्वा ध्रुवेश्वा ए त्रिप-
दीयेंकरीने तेमज सहृणामनमांधरतां सर्वकार्यसीजे एत्रिपदीने सर्वअर्थव्यापकपणुं
धारतुं तेजिनशासनार्थ पणकेटलाएक एकनित्यज केटलाएकएकअनित्यज एमनेया-
यिकादिककहेते तेरीतिनथी केमके नित्यैकांत अनित्यैकांत पक्षतोळोकयुक्तिशीपण वि-
रोधते माटे दीपशीमांसीने आकाशसुधी जेटलापदार्थतेतेमां उत्पाद व्यय ध्रुव ल-
क्षणमानतुं तेहिजप्रमाणते उक्तच श्रीहेमाचार्ये आदीपमाव्योमसमस्वजावं स्याद्वा-
दमुद्रानतिजेदवस्तु ॥ तन्नित्यमेवैकमनित्यमन्यदितित्वदाह्वादिषतांप्रलापः ॥ १ ॥
एजिनेश्वरनी वाणी हेप्राणीतुमेसांजलो ॥ १ ॥

उत्पादव्ययध्रुवपणे ॥ ठेसमयसमयपरिणामरे ॥ षट्त्रय्य
तणोप्रत्यक्षी ॥ नविरोधतणोंएठामरे ॥ जिन० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ ह्वेएहिजजाव विवरीनेकहेठे १ उत्पाद २ व्यय ३ ध्रुवएलक्षण षट्द्रव्यनो समयसमय परिणामे इहांकोइकहेसेजे जिहांउत्पादव्यय तिहांध्रुवपणो नजो-इयें अनेजिहांध्रुवपणो तिहांउत्पादव्यय नजोइयें एहवोविरोधते तोत्रणलक्षण एक-ठामेकेमहोय जेम ठाया तथाआतप एकठामेनहोयतेम ए त्रणलक्षण एकठामे न-होवाजोइयें तेनेकहियेंजे शीत उष्ण स्पर्श जल तथा अनलके० अग्निनेविषे परस्परें परिहारेंदीठावे तेने एकठामें उपसंहारे विरोधकहियें पण इहांतोत्रणलक्षण सर्व-त्रएकठाज प्रत्यक्षीदेखायते परस्परपरिहारेंकिहांयें प्रत्यक्षसिद्धनथी तोए विरोधनो ठाम केमहोय अनादिकालनी एकांतवासनायें मोहितजीव तेउनोविरोधजाणवे पणपरमायें विचारीजोतां विरोधनथी समनियततायें प्रत्ययजविरोधजंजकते ॥ २ ॥

घटमुकुटसुवर्णाहअर्थिया ॥ व्ययउत्पत्तिथितिपेखंतरे ॥

निजरूपेंहोवेहेमथी ॥ छवद्वर्षउपेक्षावंतरे ॥ जिन० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ तेहिजदेखाडेते जे एकहेमद्रव्यनेविषे घटाकारेंनाश अनेमुकुटाकारेउत्पत्ति तथाहेमाकारेंस्थिति एत्रणलक्षण प्रगटदेखायते केमके हेमघटजांजी नेहेममुकुट आयते तेथी हेमघटार्थ दुषवंतथायते माटेघटाकारें हेमव्ययसत्यते अने हेममुकुटार्थ द्वर्षवंतथायते तेमाटेहेमोत्पत्ति मुकुटाकारेंसत्यते अनेहेममात्रार्थ तेकालेंसुखवंत नदुःखवंतथायते स्थितिपरिणामेंरहेते तेथी हेमसामान्यस्थिति सत्यते एमसर्वत्र उत्पादव्यय स्थितिपर्याय द्रव्यरूपेंजाणवा इहांउत्पादव्यय जागेंजिन्नद्रव्य अनेस्थितिजागे जिन्नद्रव्य कोइदेखातुंनथी केमके घटमुकुटाद्याकारें स्पर्श हेमद्रव्यतेनही जेएकध्रुवहोय ध्रुवतानीप्रतिपिपणवे माटेतज्ञावाव्ययंनित्यं एलक्षण परिणामे ध्रुवअने परिणामेंअध्रुव एसर्वजावहुं ॥ ३ ॥

ए टव्ययतेउत्पत्तिमुकुटनी॥ ध्रुवताकंचननीएकरे ॥ दलएकें

वर्त्तेंएकदा ॥ निजकारयशक्तिअनेकरे ॥ जिन० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ ह्वेउत्पादव्यय ध्रुवनो अजेदसंबंध जेदेखाडेते हेमनाघटनोजेव्यय तेहिज हेममुकुटनीउत्पत्ति एककारणजन्यते तेमाटे विजागपर्यायोत्पत्ति संतानते तेथीज घटनाश व्यवहारसंजवेते तेमाटे पण उत्तरपर्यायउत्पत्ति तेपूर्वपर्यायिनो नाश जाणवो अनेकंचननी ध्रुवतापणतेहिजते केमके प्रतित्यपर्यायोत्पदें एकसंतानपणुं तेहिजद्रव्य-लक्षण ध्रौव्यते एत्रणलक्षण एकदलें एकदावर्त्तें एमअजिन्नपणे पण शोक प्रमोद माध्यस्थरूप अनेकार्यदेखीने तत्कारणशक्तिरूपें अनेकपणे जिन्नतापणो जाणवो जेम सामान्यरूपें ध्रौव्य अनेविशेषरूपें उत्पादव्यय एममानतांपण विरोधनथी व्यव-

हारतोसर्वत्र स्याद्वाद्यर्थानुं प्रवेशेजहोय विशेषपरतापण व्युत्पत्तिविशेषेजहोय अत-
एव स्यादुत्पद्यते स्यान्नश्यति स्यादधुवं एमजवाक्यप्रयोगकरियेंउत्पन्नेवा इत्यादौ वा-
शब्दोविवस्थार्यासच स्याब्दसमानार्थः अतएव कृष्णः सर्पः एलौकिकवाक्यपण स्या-
तशब्देंलहीयें केमके सर्पने पृष्ठावहेदेस्यामताढे पण उदरावहेदें श्यामतानथी तथा
सर्पमात्रें कृष्णतानथी शेषनाग शुक्लकहेवायढे तेमाटे विशेषणविशेष्यनियमार्थजो
स्यात्शब्दप्रयोगढे तोत्रिपदि महावाक्यपणे स्यात्कारनीजजनासंजवे ॥ ४ ॥

बहुकारयकारणाएकजो ॥ कहियेंतेअव्यस्वप्नावरे ॥ तो
कारणजेदाजावथी ॥ होयकारयजेदाजावरे ॥ जिन० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ ह्वेजोएमकहियेंजे हेमअव्यएकज अविहृतढे अनेजेविकार तेमिथ्याढे
अनेशोकादिककार्यत्रय जननैकशक्ति स्वप्नावतेढे तेमाटे तेथी शोकादिककार्यत्रयथाय
ढे तोकारणनाजेदविना कार्यनोजेद केमथाय श्रेष्ठसाधनते प्रमोदजनक अने स्वानिष्ट-
साधनते शोकजनक तदुजयजिन्नते माध्यस्थजनक एत्रिविधकार्य ते एकरूपथी केम
होय शक्तिपण दृष्टांतानुसारे कल्पियेंतैयें नहीतो अग्निसमीपें जलदाह जनकस्वप्नावे
इत्यादिककल्पतां पण कोणनिषेधकढे तस्मात् शक्तिजेद कारणजेद कार्यजेदानुसारे
अवश्यअनुसरवो अने जननैकशक्तिशब्दज एकत्वानेकत्व स्याद्वादसूचवेढे ॥ ५ ॥

शोकादिकजननेवासना ॥ जेदेकोईबोलेबुधरे ॥ तसमन
सकारनीजिन्नता ॥ विणनिमित्तजेदकिमशुधरे ॥ जिन० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ शोके० बौधमतवादि एमकहेढे जे तुनानोमन्नोतमननीपरें उत्पादव्य-
यजएकदाढे कृणिकस्वलक्षणनेध्रुवतातोढेजनही हेमथीशोकादिक कार्यहोयढे जिन्न-
जिन्नलोकनी जिन्नवासनाढे तेमाटे जेमएकजवस्तुवासनाजेदें कोनेअनिष्ट एप्रत्यक्ष ढे
जेमसेलडोप्रमुख मनुष्यनेइष्टढे तथाकरजजेउंट तेनेअनिष्टढे पणतिहां वस्तुजेदनथी
तेमइहांपणजाणुं तेथीरूढे निमित्तजेदविना वासनारूप मनस्कारनीजिन्नता केमशु-
रूथाय माटे शोकादिकनुं उपादान जेमजिन्नजिन्नढे तेम निमित्तपणजिन्न अवश्यमा-
ननुं एकवस्तुनीप्रमातुजेदें इष्टानिष्टताढे तिहांपण एकअव्ययना इष्टानिष्टग्यान जननश-
क्तिरूपपर्यायजेदकहेवाज ॥ ६ ॥

जोनिमित्तजेदविणग्यानथी ॥ शक्तिसंकल्पविकल्परे ॥ तो
बाह्यवस्तुनालोपथी ॥ नघटेतुजघटपटजल्परे ॥ जिन० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जो योगाचारमतवादि बौरू कहेसेजे निमित्तकारणनाजेदविनाज वासना-

विशेषजनितज्ञानस्वभावावथी शोकप्रमोदादिक संकल्पविकल्पहोचये तो घटपटादिक निमित्तविनाज वासनाविशेषे घटपटाद्याकार ज्ञानहोबुंजोश्ये तेथी बाह्यवस्तु सर्व-लोपाए अनेनिःकारण तत्तदाकारज्ञानपण संजवेनही अंतरबहिराकारविरोधे बाह्या-कार मिथ्याकहिये तोचित्रवस्तुविषय नीलपीताद्याकार ज्ञानपण मिथ्या थयीजाय त-थासुखाद्याकार नीलाद्याकारपण विरुद्धथाय तेथीसर्व शून्यज्ञानवादि माध्यमिकबौ-द्धनो मतआवीजाय उक्तंच किंस्यात्साचिन्नतैः कस्यांनस्यात्तस्यामतवापि ॥ यदीदंस्व-यमर्थानां रोचतेतत्रकोवयं ॥ १ ॥ तेशून्यवादपण प्रमाणसिध्यसिद्धि व्याहृतये तेमाटे सर्वनयशुद्धस्याद्वादज वीतरागप्रणीत आदरवो ॥ ७ ॥

घटनाशमुकुटउतपत्तिनो ॥ घटएकजरूपेहेतरे ॥ एकांत
जेदनीवासना ॥ नैयायिकपणकेमदेतरे ॥ जिन० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ एमशोकादि कार्यत्रयनेजेदे उत्पादव्ययधौव्य एत्रणलक्षण वस्तुमांसाध्या पण तेअविजक्तये द्रव्यपणेअजिन्नये अतएव हेमघटनाशाचिन्न हेममुकुटोत्पत्तिनेविषे हेमघटावय विजागादिकहेतुये अतएवच महापटनाशाचिन्न खंडपटोत्पत्तिप्रतिपेकादि तंतुसंयोगापमहेतुये खंफपटे महापटनाशने हेतुताकद्विये तोमहागौरवथाय एमजा-णतो एलाधवप्रियनैयायिक नाशोत्पत्तिना एकांतजेदनीवासना केमदीयेये तेहनुंमतये जे कल्पनागौरवयंत्र तंपदंनसहामहे ॥ कल्पनालाधवयंत्र तंपदंतुसहामहे ॥ ८ ॥

दुग्धव्रतदधीजिमेनही ॥ नवीदूधदधीव्रतखायरे ॥ नवीदोइ
अगोरसव्रतजिमे ॥ तेणेतियलक्षणजगथायरे ॥ जिन० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ जेदधिद्रव्यते दुग्धद्रव्यनही केमके जेहनेदूधनुंव्रतयेएटवेदूधजजिमबुं ए-हवीप्रतिज्ञारूपये तो तेदहीजिमेनही माटे दूधपरिणामतेहिजदधि एमजोअजेदक-हिये तोदधिजिमतां दुग्धव्रतजंगथवोनजोश्ये एमाटे जे दूध तेदधिद्रव्यनही अने जोपरिणामीये माटे अजेदकहिये तो दूधजिमतां दधिव्रतजंग नथवोजोश्येअने जेहने दधिखावानुंव्रतयेतेपण दूधजिमतोनथी तथाअगोरसजजिमबुं एहवोव्रतवंत होय ते दूध तथादहीवेहुजिमेनहीएमगोरसपणे बेनेअजेदये इहांदधिपणे उत्पत्तिअने दुग्ध-पणेनाशतथागोरसध्रुवपणोप्रत्यक्षसिद्धये एहष्टांते सर्वजगद्वर्त्तिजावने लक्षणत्रययुक्त-पणुं कहेबुं ॥ १ ॥ जे अन्वयिरूप अनेव्यतिरेकरूप द्रव्यपर्यायथी सिद्धांत अविरोधेसर्वत्र अवतारीने त्रणलक्षणकहेवा केटलाएकजाव व्यतिरेकीज अने केटलाएकजावअन्व-यीज एरीतेंजे दर्शनीकहेवे तिहांअनेराजावस्याद्वादव्युत्पत्तीये देखाडवा बीजुंवस्तुनी

सत्ता त्रणलक्षणरूपजळे उत्पादव्यय ध्रुव्ययुक्तं सदितितत्वार्थं वचनात् तोसत्ताप्रत्यक्ष-
तेहजत्रिलक्षणसाक्षात्ते तथारूपे सद्रथवद्धार साध्यश्रुमानादिकप्रमाणश्रुसरियेढैयें

उत्पन्नघटेंनिजध्व्यना ॥ उत्पत्तिनाशकेमहोयरे ॥ सुणध्रु

वतामांपद्देलोजलिया ॥ ठेअनुगमशक्तिदोयरे ॥ जिन० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवेयावत्काल एकेकवस्तुमां त्रिणत्रिणलक्षणादिक केवीरीतेंहोय तेनिर-
धारेते उत्पत्तिथयीजेहेहनी एहवोजेघट तेनेविषे द्वितीयादिलक्षण स्वद्रव्यसंबंध रू-
पोत्तरपर्यायोत्पत्ति तेहिजपूर्वपर्यायनाश तेतुमेपूर्वस्थाप्योते एहवोशिव्येंप्रश्नपुढ्यो तेवारें
गुरुकहेते प्रथमक्षणेथयाजे उत्पत्तिनाश ते ध्रुवतामांजद्वया अने अनुगमके० एकता
तेशकिसदांहे अढतेपण आद्यक्षणे उपलक्षणेथयीने आगलक्षणे अव्यरूपतत्संबंध
कहियें जेम उत्पन्नोघटः नष्टोघटः सर्वप्रयोगात् इदानींउत्पन्ननष्टः एमकहियें तेवारें
एतत्क्षणाविशिष्टता उत्पत्तिनाशनेजाणियें तेद्वितीयादिकक्षणेनथी तेमाटे द्वितीयादि
क्षणे इदानींउत्पन्न इत्यादिप्रयोगनथाय घटके० इहांद्रव्यार्थदेशें मृदुद्रव्यलेतुं जेमाटे
उत्पत्तिनाशधरतां सामान्यरूपेंकहियें तत्प्रतियोगिता तेविशेषरूपेंकहियें ॥ १० ॥

उत्पत्तिनाशनेअनुगमें ॥ जूतादिकप्रत्ययजानरे ॥ पर्याया

रथथीसविघटें ॥ तेमानेसमयप्रमाणरे ॥ जिन० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ निश्चैनयथी कळामाणेकडे एवचनश्रुसरीने उत्पद्यमानते उत्पन्नंएमक-
हियें पणव्यवहारनयथी उत्पद्यते उत्पन्नं उत्पस्यतेनश्यतिनष्टंइत्यति एविजक्त काल
त्रयप्रयोगते तेप्रतिक्षण पर्यायोत्पत्तिनाशनयवादी जे ऋजुसूत्रनय तेणेअनुगृहीत जे
व्यवहारनयते लेइनेकहियें केमके ऋजुसूत्रनय समयप्रमाण वस्तुमानेते तिहां जेप-
र्यायना वर्तमान उत्पत्तिनाश विवक्षीयें तेलेइने उत्पद्यते नश्यतिकहियें अने अतीत-
लेइ उत्पन्नोनष्टः एमकहियें वक्षी अनागतनेलेइ उत्पत्त्यतेनश्यति एमकहियें व्यव-
स्थासर्वस्यालब्धप्रयोगेंसंजचे ॥ ११ ॥

जोतुजउत्पत्तिविशिष्टनो ॥ व्यवहारनाशनोइष्टरे ॥ व्यवहारें

उत्पत्तिआदरो ॥ तोपद्देलोजअबतिविशिष्टरे ॥ जिन० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जो उत्पत्तिधारारूप नाशनेविषे जूतादिकप्रत्ययनकहियें अने नशधातु-
नोअर्थ नाश ने उत्पत्ति एबेलेइ तदुत्पत्तिकालत्रयनो अन्वयसंजवतो कहियें एरीतें
कहेतां नश्यसमयें नष्टःप्रयोगनहोय केमके तेकार्लेनाशोत्पत्तिंतुं अतीतत्वनथी एम
व्यवहारनोजो समर्थनकरोतो तोव्यवहारें उत्पत्तिक्षणसंबंध मात्रकहो तिहांप्रागजा-

वध्वंसनाकालजावथी कालत्रयनोअन्वय समर्थनकरो अनेजोएमविचारसोजेघटने वर्त्तमानत्वादिकें जेमघटवर्त्तमानत्वादि व्यवहारनहोय अने पटधर्मवर्त्तमानत्वादिकें पटवर्त्तमानत्वादिकव्यवहारनहोय तेमनाशोत्पत्ति वर्त्तमानत्वादिकें नाशवर्त्तमानत्वा-
दिव्यवहारनहोय तोक्रियानिष्ठा परिणामरूप वर्त्तमानत्वने अतीतत्वलेइ नश्यतिनष्टः
उत्पद्यतेउत्पन्नः एविजक्ति व्यवहारसमर्थन करो अतएव क्रियाकाल निष्ठाकालयौग-
पथ विवक्षाये उत्पद्यमानं उत्पन्नं विगड्ढिगतं एसिद्धांतिक प्रयोगसंज्ञवे अनेपरमत्तें
इदानीं ध्वस्तोघटः एआद्यक्षणे व्यवहारसर्वथा घटेनही पण अमारेनयजेदेसंज्ञवे उ-
क्तंच संमतौ स्वाधिकरणक्षणत्वव्यापकस्वाधिकरणक्षणध्वंसाधिकरणताकत्वं अनुत्पन्नं ॥
उत्पन्नमाणाकालं उत्पणंति विगयंविगड्ढंतं॥जेदवियपन्नवंतो तिकाळविसयंविसेसेइ ॥१॥

उत्पत्तिनहीजोआगलें ॥ तोअनुत्पन्नतेथायरे ॥ जिमनाश
विनाअविनष्टे ॥ पहेलातुजकेमसुहायरे ॥ जिन० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ आगलेंके० द्वितीयादिकक्षणेजो उत्पत्तिनही तोघटादिक द्वितीयादिकक्षणे
अनुत्पन्नथाय जेमध्वंसथयापहेला नाशविना अविनष्टकहियेंठेयें तोएतर्कतुजने केम-
सुहातुंनथी तेमाटेप्रतिक्षणोत्पाद नाशपरिणामद्वारें मानवा द्रव्यार्थेदेशेंद्वितीयादि-
क्षणे जोउत्पत्ति व्यवहारकहियें तोनाशव्यवहारपण होवोजोइयें तथाक्षणांतरजावें
द्वितीयादिकक्षणे उत्पत्ति पामीजोइयें जोअकल्पित अनुत्पन्नता होयनही तोपणप्रति-
क्षणे उत्पत्तिविना परमार्थथी अनुत्पन्नताथवी जोइयें ॥ १३ ॥

एणेजावेंजासिंज ॥ संमतिमांहेएजावरे ॥ संघयणादिक
जवजावथी ॥ सीजंताकेवलजायरे ॥ जिन० ॥ १४ ॥
तेसिद्धपणेवलीउपजे ॥ केवलजावेंतेदरे ॥ व्ययउत्पत्ति
अनुगमथीसदा ॥ शिवमांतियलक्षणएदरे ॥ जिन० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ एमपरिणामथी सर्वद्रव्यने त्रिलक्षणयोग समर्थिंज एजअजिप्रायें संमति
ग्रंथमां एजावजाव्योठे जेसंघयणादिक जवजावथीसीजतां मोक्षसमयें केवलज्ञानजाय
जवस्थ केवलज्ञानपर्यायें नाशथाय एअर्थतोसिरूपणे सिरूकेवलज्ञानपणे उपजे तेही-
जेकेवलज्ञानपणे जावेंते ध्रुवते एमोक्षगमनसमयजे व्ययउत्पत्तिथया तत्परिणतसिरू-
द्रव्यानुगमथी शिवमां मोक्षमां प्रणलक्षणहोय जेसंघयणाईया जवडकेवल विसेष-
ज्ञाया ॥ तेसिद्धमाणासमए णहोइविगयंतउहोइ ॥ १ ॥ सरूत्तणेणयपुणो उत्पणोएस-
अन्नपज्जाळ केवलजावंतुपपुडु केवलंदाइअसुत्ते ॥ २ ॥ एजावलेइने केवलनाणेडुवि-

હેપન્નતે જવઢકેવલનાણેય સિરુકેવલનાણેય ઇત્યાદિસૂત્રે ઉપદેશઠે એત્રણલક્ષણ સ્થૂ-
લવ્યવહારનય સિરુનેઆવ્યું પણસૂક્ષ્મનયનાવ્યું કેમકે સૂક્ષ્મકુસૂત્રાદિકનય તેસમ
યસમયપ્રતે ઉત્પાદવ્યયમાનેઠે તેલેઈને તથા દ્રવ્યાર્થાદિશનો અનુગમલેઈને જેસિરુકે-
વલજ્ઞાનમાં ત્રૈલક્ષણકહિયે તેજસૂક્ષ્મકહેવાય એમવિચારીને પદ્ધાંતરકહેઠે ॥૧૪॥૧૫॥

જેઙ્ઘેયાકારેપરિણમે ॥ જ્ઞાનાદિકનિજપર્યાયરે ॥ વ્યતિરેકે

તેથીસિદ્ધને ॥ તિયલક્ષણફમપણઆયરે ॥ જિન૦ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ ॥ જેજ્ઞાનાદિકકે૦ કેવલજ્ઞાન કેવલદર્શન તેપોતાનાપર્યાયે ઙ્ઘેયાકારેકે૦ વર્ત-
માનાદિક વિષયાકારે પરિણમે વ્યતિરેકેકે૦ પ્રતિક્ષણેઅન્યોન્યપણે સિરુનેપરિણમે
તેથીપણત્રણલક્ષણથાય તેઆવીરીતેજે પ્રથમાદિસમયે વર્તમાનાકારઠે તેહનો દ્વિતી-
યાદિક્ષણેનાશ અતીતાકારેઉત્પાદઆકારેજાવે અનેકેવલજ્ઞાન કેવલદર્શનજાવે અથવા
કેવલમાત્રજાવે ધ્રુવઠે એમજાવના કરવી ॥ ૧૬ ॥

ફમજેપર્યાયેપરિણમે ॥ લ્ષણસંબંધેપણજાવરે ॥ તેથીતિય

લક્ષણસંજવે ॥ નહીતોતેથાયઅજાવરે ॥ જિન૦ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ ॥ એમજેઙ્ઘેય દશ્યાકારસંબંધે કેવલનેત્રૈલક્ષણ કહ્યું હવેનિરાકારજે સમ્યક્-
વીર્યાદિકજાવ તેને તથા સિરુાદિક શુરુદ્રવ્યને કાલનાસંબંધથી ત્રૈલક્ષણદેલાહેઠે
એમજેજાવ લ્ષણસંબંધેપણ પર્યાયથીપરિણમે એપ્રથમપદાર્થઃ તેથીત્રણલક્ષણ સંજવે જેમ
દ્વિતીયલ્ષણેજાવ અને આલ્પલ્ષણે સંબંધપરિણામે નાશપામ્યો અનેદ્વિતીયલ્ષણે સંબંધ-
પરિણામે ઉપનો વહીલ્ષણસંબંધમાત્રે ધ્રુવઠે તેકાલસંબંધથી ત્રણલક્ષણસંજવે નહીતો
તેવસ્તુનો અજાવથયીજાય ઉત્પાદવ્યય ધ્રુવયોગ્યજ જાવલક્ષણઠે અનેતેરહિત જે શ-
શવિષાણાદિક તેઅજાવરૂપઠે ॥ ૧૭ ॥

નિજપરપર્યાયેએકદા ॥ બહુસંબંધેબહુરૂપરે ॥ ઉત્પત્તિનાશ

એમસંજવે ॥ નિયમેતિહાંધ્રોવ્યસ્વરૂપરે ॥ જિન૦ ॥ ૧૮ ॥

અર્થ ॥ એમપોતાનાપર્યાયે જીવ તથાપુજ્જલને અનેપરપર્યાયે આકાશ અનેધર્માસ્તિ-
કાય અધર્માસ્તિકાયએત્રણદ્રવ્યને એકકાલે બહુકે૦ ઘણાસંબંધે બહુપ્રકારે ઉત્પત્તિ ના-
શસંજવે જેટલાસ્વપર્યાય તેટલા ઉત્પત્તિનાશહોય તેથી તિહાંધ્રોવ્યસ્વરૂપપણ તેટલા
નિરધારઠે પૂર્વાપરપર્યાયનુગતઆધારાંશતાવન્માત્રહોય તેવતિ અત્રસંમતિગાથા એગસમ-
યંમીએગ દવિયસ્સવહુઆવિહોંતિહ ॥ ઉપ્પાયસમાવિગમા ઠિઈયઠસ્સગ્ગોણિયમા ॥૧૮॥

દ્વિવિધપ્રયોગજવીસસા ॥ ઉત્પાદપ્રથમઅવિશુદ્ધરે ॥ તેનિયમે

સમુદયવાદનો ॥ યતનેસંયોગજસિદ્ધરે ॥ જિન૦ ॥ ૧૯ ॥

अर्थ ॥ उत्पादद्विविधके० बेप्रकारेंडे एकप्रयोगज बीजोवीससाके० स्वप्नावजनित तेमांपहेलो उत्पादते व्यवहारनोडे तेमाटेअविशुद्धकहियें तेनिर्द्धार समुदयवादनो तथायत्नेकरी अवयवसंयोगें सिद्धकहियें अत्रसंमतिगाथा ॥ उष्णार्तुविश्रम्यो पलंगजणीतअवीससाचेव ॥ तद्वयपलंगजणीत ॥ समुदयवार्तुअपरिसुद्धो ॥ १६ ॥

सहजेंथायतेवीससा ॥ समुदयएकत्वप्रकारे ॥ समुदय
अचेतनखंधनो ॥ वलीसचित्तमिसनिरधाररे ॥ जिन० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ जनेजे सहजें यत्नविनाउत्पादथाय तेविश्रसा उत्पादकहियें तेएकसमुदयजनित अनेबीजोएकत्विक उक्तंच साहाविर्तुविसमुदय कर्तव्यगतिर्तुहोआह्मि ॥ जेसमुदयजनित विश्रसाउत्पाद तेअचेतनस्कंध अत्रादिकनो तथासचित्तमिश्रशरीरवर्णादिकनो निरधारजाणवो ॥ १७ ॥

संयोगविनाएकत्वनो ॥ तेद्रव्यविभागेंसिधरे ॥ जिमखंध
विभागेंअणुपणुं ॥ वलीकर्मविभागेंसिधरे ॥ जिन० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ संयोगविनाजे विश्रसाउत्पाद तेएकत्विकजाणवो तेद्रव्यविभागें सिद्धके० उत्पन्नजाणवो जेमद्विप्रदेशादिक स्कंधविभागें अणुपणुंके० परमाणुद्रव्यनो उत्पाद थाय तथाजेमजीवने कर्मविभागें सिद्धपर्यायनो उत्पादथाय अनेअवयवनासंयोगेंज द्रव्यनीउत्पत्तिहोय पणविभागेंनहोय एहंतुंजे नैयायिकादिक कहेडे तेनेमतें एकत्वादिविभागें खंरुपटोत्पत्तिकेमघटेप्रतिबंधकालजावसहित अवस्थित अवयवनासंयोगने हेतुताकदपतां महागौरवहोय तेमाटेकिहांएकसंयोग किहांएकविभागें द्रव्योत्पादकमानवो तोविजागज परमाणुउत्पादपणे एपणुअर्थसिद्धथयो एसंमतिमांसूचव्युंते तडुक्तं दवंतरसंयोगाहि केइदवियस्सर्वितिउप्यायं ॥ उप्पाययथाकुशलाविजागजायणइत्थंति॥१॥ अणुएहिंदेवैआ रूढेतिअणुअंतिववएसो ॥ तत्तोअपुणविजत्तो अणुत्तिजार्तुअणुहोइ ॥

विणखंधहेतुसंयोगजे ॥ परसंयोगेंउत्पादरे ॥ वलीजेक्षिण
क्षिणपर्यायथी ॥ तेएकत्वजअविवादरे ॥ जिन० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ जेमपरमाणुनो उत्पादएकत्वजडे तेमजजेनासंयोगें बंधनीपजेनही एहवो जे धर्मास्तिकायादिकनो जीवपुज्लादिकना संयोग तद्धारें जेसंयुक्तें द्रव्योत्पादअसंयुक्ता अवस्थाविनाशपूर्वक तथाऋजुसूत्रनयाजिमतजे क्षणिक पर्याय तेप्रथमद्वितीयसमयादि द्रव्यव्यवहारहेतुतद्धारें जेउत्पाद तेसर्वएकत्वउत्पाद अविवादपणेजाणवो इहांकोइविवादनथी ॥ १९ ॥

परप्रत्ययधर्मादिकतणो ॥ नियमेजांज्योत्पादरे ॥ निजप्रत्यय
पणतेदिजकहो ॥ जाणीअंतरंगनयवादरे ॥ जिन० ॥ २३ ॥

अर्थ ॥ धर्मास्तिकायादिकनो उत्पाद ते नियमपरप्रत्यय स्वोपष्टयगत्यादिपरि-
णत जीवपुत्रलादिकना निमित्तैजजाब्युठे तेउजयजनित तथाएकजनितपणहोय ते
माटेतेने निजप्रत्ययपणेकहो अंतरनयवाद के० निश्चैव्यवहारजाणीने एअर्थ आगा-
साइअणंति न्हंपरपच्चठनियमा एसंमतिनीगाथामध्ये अकारप्रश्लेषे बीजोअर्थ वृत्तिकारें
कखोठे तेअनुसरीने लख्योठे ॥ २३ ॥

द्विविधनाशपणजाणीये ॥ एकरूपांतरपरिणामरे ॥ अर्थांतर

गमनजावनगमनवली ॥ बीजोप्रकारअजिरामरे ॥ जिन० ॥ २४ ॥

अर्थ ॥ परिणामोह्यार्थांतरगमननचसर्वथाव्यवस्थानं ॥ नचसर्वथाविनाशः परिणाम-
मस्तद्विदामिष्टः ॥ सत्पर्यायेणविनाशः प्रादुर्भावोसताचपर्ययतः ॥ इव्याणांपरिणामः प्रो-
क्तः खलुपर्यवनयस्य एवचन संमति तथाप्रज्ञापनावृत्तिमां कथुंठे कथंचित्सतरूपांतर
पामे पणसर्वथाविणसेनही तेइव्यार्थकनयनो परिणामकह्यो पूर्वसत्पर्यायेविणसेअने
उत्तर असत्पर्यायेउपजे तेपयायार्थिकनयनो परिणामकह्यो एअजिप्रार्येजोतां एकरू-
पांतरपरिणाम विनाशअनेएकअर्थांतरगमनविनाशपरीतैविनाशना बेजेदजाणवा॥२४॥

अंधारानेउद्योतता ॥ रूपांतरनोपरिणामरे ॥ अणुनेअणु

अंतरसंक्रमे ॥ अर्थांतरगतिनोठामरे ॥ जिन० ॥ २५ ॥

अर्थ ॥ तिहांअंधारो अनेउद्योतता तेअवस्थित इव्यनो रूपांतरपरिणामें रूपना-
शजाणवो अने अणुके० परमाणु तेजेवारेंअणुअंतरसंक्रमे तेवारें द्विप्रदेशादिकजाव
थायठे तिहांपरमाणुपर्यायमूलगोटव्यो अनेस्कंधपर्यायउपनो तेणेकरीने अर्थांतरगति
रूप नाशनो ठामजाणवो ॥ २५ ॥

अणुनेठेयद्यपिखंधता ॥ रूपांतरअणुसंबंधरे ॥ संयोग

विजागादिकथकी ॥ तोएणेएजेदप्रबंधरे ॥ जिन० ॥ २६ ॥

अर्थ ॥ यद्यपि अणुनेअणुसंबंधे खंधताठे तेरूपांतर परिणामजठे तोपणसंयोगवि-
जागादिकरूपें इव्यविनाश द्विविधनुंजठे एउपलक्षणजाणवुं केमके इव्योत्पादविजा-
गेंज जेमपर्यायोत्पादविजागथाय तेमइव्यनाशविजागेंज पर्यायनाशविजागहोय तेस-
मुदयविजाग अनेअर्थांतरगमन एवेप्रकार व्यवहारियें पहेलोतंतुपर्यंत पटनाश अने
बीजोघटोत्पत्तियें मृदुपिंडादिकनो नाश उक्तंचसंमतौ विगमस्सविएसविहा समुदय-
जाणीयमिसोउडुविअण्यो ॥ समुदयविजागमित्तं अहंतरजावगमणंच ॥ १ ॥ २६ ॥

ध्रुवभावध्रुवरूपः त्रनो ॥ पर्यायसमयअनुसारे ॥ संग्रहनो
तेद्वित्रिकालनो ॥ निजद्रव्यजातिनिरधाररे ॥ जिन० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ ध्रुवजावपण स्थूलतथासूक्ष्मजेदें बेप्रकारनोठे, तेमां पहेलो स्थूलते ऋजुसू-
त्रनयने अनुसारे मनुष्यादिकपर्याय समयप्रमाणजाणवो, अनेबीजो सूक्ष्मते संग्रहनय-
नेसम्मत तेत्रिकालव्यापकजाणवो पणजीवपुद्गलादिक निजद्रव्यजातीते जेमआत्मद्र-
व्यें गुणपर्यायनुं आत्मद्रव्यानुगमजध्रौव्य तेसामान्याधिकरणत्वे नान्वयानुगमज ध्रौ-
व्य अनेपुद्गलद्रव्यें गुणपर्यायनुं पुद्गलद्रव्यानुगमज ध्रौव्य एमपोतपोतानी जातिर्यें
निरधारजाणवो ॥ १५ ॥

सविअर्थसमयमांजाषिया ॥ एमविधत्रिलक्षणशीखरे ॥ जे
जावेएदनीजावना ॥ तेपावेसुखजशलीखरे ॥ जिन० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ एरीतें समयके० सिद्धांतमां सर्वअर्थविविधप्रकारें त्रिलक्षणेके० उत्पादव्य-
यध्रौव्य, तत्शील तत्स्वजावजाव्याठे; माटेजेपुरुषपदार्थमां एत्रणलक्षणस्वजावनी जाव-
नाजावे तेप्राणीविस्ताररुची सम्यक्त्व अवगाहीने अंतरंगसुख अने प्रजाविकपणानो
यश तेनीलीलाप्रतेंपामे ॥ १६ ॥

॥ ढाल दशमी ॥

आजनहेजोरेदिसेनाहलो ॥ एदेशी ॥

जिन्नअजिन्नतिविदितियलक्षणो ॥ जाषिउंझममेंअत्य ॥ जेद
द्रव्यगुणपङ्कवनाहवे ॥ जाषीजेंपरमत्य ॥ १ ॥ समकित
सुक्षेरेझणीपरेंआदरो ॥ समकितविणसविधंध ॥ समकेत
विणजेरेहठमारगेंपम्या ॥ तेसविजातिरेअंध ॥ सम० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ एरीते जिन्नतथाअजिन्न अनेत्रिविध त्रीयलक्षणे अढके० एकअर्थ ते एक
पदार्थठे एवुंजेपहेलां बीजाढालमां द्वाररूपेंकहुंहुं तेमेंविस्तारीने आगलाढालेंकहुं.
हवेद्रव्यगुणपर्यायनाजे परमार्थजेदठे तेविस्तारीनेजाषुं ॥ १ ॥ एरीतें द्रव्यगुणपर्याय
परमार्थविचारीने विस्ताररुची सम्यक्त्वनेआदरो. जोकदाचित् तादृशधारणाशक्तिनहोय
अने एद्रव्यगुणपर्यायनाजे विचार तेनेजजावधीसहदे, तथाज्ञानवंतनोरागीहोय, तेने-
पणयोग्यतायें द्रव्यसम्यक्त्वहोय एवेप्रकारठे तेसम्यक्त्ववंतनी दानदयादिक तथाथोनी-
क्रिया तेपणसर्वसफलहोय. उक्तंच ॥ विसेकायांदापाइं आउणं मिचेवसहलाउं ॥ हुंति-
किरियाउंएआउं विहुजह्यामोखफलाउंपराउंअ ॥ १ ॥ माटेसम्यक्त्वविना तेसर्वक्रिया

अंधके० क्लेशरूपजाणवी, अनेसम्यक्त्वविनाजेअगीतार्थ तथाअगीतार्थनिश्रीत खखाजि निवेशे० इठकदाग्रहमार्गे पळ्याढे, तेसर्वजातिअंधसरिखा जाणवा, तेजोरुंजाणीकरे तोपणजळुंनहोय ॥ उक्तंच ॥ सुंदरबुद्धीश्कयं बहुअं पिणसुंदरं होइ ॥ माटेड्रव्यगुणपर्यायजेदपरिज्ञानेकरीने सूधूसम्यक्त्वआदरो, एहि तोपदेशे ॥ १ ॥

धर्मअधर्महगगनसमयवली ॥ पुजलजीवजएह ॥ षट्द्रव्य
कह्यारेश्रीजिनशासने ॥ जासनआदिनढेह ॥ सम० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ धर्मेके० धर्मास्तिकाय अनेअधर्मेके० अधर्मास्तिकाय तथागगनके० आकाशस्तिकाय तथासमयके० कालद्रव्य तथाअध्यासमय जेहनुं बीजुंनामढे वलीपुजलके० पुजलास्तिकाय अनेजीवके० जीवास्तिकाय ॥ षट्द्रव्यश्रीजिनशासननेविषे कहाढे, जेनोड्रव्यजाति तथापर्यायप्रवाहें आदितथा ठेहके० अंतनशी, एढमध्ये एककालवर्जीने बाकीपांचद्रव्यते अस्तिकायकहियें. अस्तयःप्रदेशास्तैः कायंतेशब्दायंते इतिव्युत्पत्तेः ॥ एरीतेंप्रदेशनोसंबंधे, माटेअस्तिकायकहियें. अनेकालद्रव्यने प्रदेशसंघातनशीमाटे अस्तिकायनकहियें, केमके जे एकसमयते बीजासमयने मिळेनहीमाटे. एमबीजापण धर्माधर्माकाशाद्येकैकमतःपरंत्रिकमनंतंकालंविनास्तिकाया जीवमृतेचाप्यकर्तृणि इत्यादिकसाधर्म्य वैधर्म्यप्रशमश्यादिक महाग्रंथशी जाणवुं ॥ ३ ॥

गतिपरिणामीरेपुजलजीवने ॥ ऋषनेजलजेमहोय ॥ तासअ
पेहारेकारणलोकमां ॥ धरमद्रव्येढेरेसोय ॥ सम० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ तेमांप्रथम धर्मास्तिकायद्रव्यनुं लक्षणकहेढे. गतिपरिणामीजे पुजल तथा जीवद्रव्य ते लोकके० चतुर्दशरज्वात्मक आकाशखंडतेमांढे तेनुंजेअपेक्षाकारण परिणामव्यापाररहित अधिकरणरूप उदासीनताकारण जेमगगनादि क्रियापरिणत ऋषके० मत्स्यतेनेजेम जलअपेक्षाकारणढे तेहनीपरेंअपेक्षाकारणते धर्मास्तिकाय द्रव्य जाणवुं, स्थलेऋषक्रिया व्याकुलतयाचेष्टाहे त्विष्ठाजावादेवनजवति ननुजलाजावादिति गत्यपेक्षाकारणेमानाजाव इतिचेन्न ॥ अन्वयव्यतिरेकान्यांलोकसिद्धव्यवहारादेवतक्रेतु सिद्धेरन्यथात्यकारणेनेतराखिलकारणान्यथासिद्धिप्रसंगादितिदिग् ॥ ४ ॥

थितिपरिणामीरेपुजलजीवनी ॥ थितिनोहेतुअधर्म ॥ सवि
साधारणगतिथतिहेतुता ॥ दोयद्रव्यनोरेधर्म ॥ सम० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेअधर्मास्तिकायद्रव्यनुं लक्षणकहेढे. तेस्थितिपरिणामीजेपुजल तथाजीवद्रव्य तेहनीस्थितिनोहेतुके० अपेक्षाकारणजेद्रव्य तेअधर्मास्तिकायजाणवुं. गतिस्थि-

तिपरिणत सर्वद्रव्यजुंजे एकद्रव्यलाघवे कारणसिद्धहोय तेष्वेद्रव्यजाणवा, तेथी ज खादिगत्यपेक्षाकारण जलादिद्रव्यनेविषे धर्मास्तिकायादिक द्रव्यलक्षणनी अति व्या-
सिनहोय एमगतितथास्थितिना हेतुतानोभर्म सर्वसाधारणपणें बेहुद्रव्यनोढे ॥ ५ ॥

सहेजजुध्वगतिगामीमुक्तने ॥ विनाधर्मप्रतिबंध ॥ गगनेअ-
नंतरेकहीयनविटले ॥ फिरवारसनोरेबंध ॥ सम० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ ह्वेधर्मास्तिकायनेविषें प्रमाणकहेढे. जोगतिनेविषे धर्मास्तिकायनो प्रति
बंधके० नियमनहोय तोसहज ऊर्ध्वगतिगामीजे मुक्तके० सिद्धजीव तेषकसमयें लोका-
ग्रंजाय. एह्वेस्वजावें अनंतगगनेजता हजीखगें फिरवानारसनो बंधटलेनही, केमके अ
नंतालोकाकाशप्रमाणें एक अलोकाकाशने, तेमांलोकाकाशने गतिहेतुपणुंढे, तेथीअलो
कमां सिद्धगतिनहोयएमतो कहुंजायनही, पणधर्मास्तिकायविना लोकाकाशव्यवस्थाज-
नहोय धर्मास्तिकायविशिष्टाकाशएवहि लोकाकाशस्तस्यच गतिहेतुत्वेघटादावपि दंरुवि-
शिष्टाकाशसत्वेनैवहेतुतास्यादितिनकिंचिदेतत् बीजुंअन्यस्वजावपणे कल्पितआकाशने
स्वजावांतर कल्पनाते अयुक्तने ॥ माटेगतिनिबंधप्रमुख धर्मास्तिकाद्रव्य अवश्यमानजुं

जोथितिहेतुअधर्मनजाषीये ॥ तोनित्यथितिकोइठाण ? ॥ गतिवि
णहोवेरेपुजलजंतुनी ॥ संजालोजिनवाण ॥ सम० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ ह्वे अधर्मास्तिकायनेविषे प्रमाणदेखाडेढे. जोसर्वजीवपुजलने साधारण
थितिहेतुत्व अधर्मास्तिकायद्रव्य नकहियेंतो किंतुधर्मास्तिकायाजावप्रयुक्त गत्यजा-
वे आलोकेस्थित्यजाव एमकहियेंतो अलोकाकाशें कोइकस्थाने गतिविना पुजलजी-
वद्रव्यनी नित्यस्थितिपामिजोइयें. बीजुंगतिस्थिति खतंत्र पर्यायरूपढे, जेमगुरुत्व ल-
घुत्व एकने एकाजावरूप कहेतां विशेषग्राहक प्रमाणनथी, तेमाटेकार्यजेदें अपेक्षाका-
रण द्रव्यजेद अवश्यमानवो. धर्मास्तिकायाजावप्रयुक्तगत्यजावें स्थित्यजावकही, अधर्मा-
स्तिकाये अपलपियें, तो अधर्मास्तिकायाजावप्रयुक्त स्थित्यजावेगत्यजावकही धर्मास्ति-
कायनोपण अपलापथाय, जेमनिरंतर गतिस्वजावें द्रव्यनकहेवोजोइयें तोनिरंतर स्थि-
तिस्वजावेंपण केमकहीयें ? तेमाटेथीजिनवाणीनो परमार्थ सांजळीने धर्मास्तिकाय
अधर्मास्तिकाय एवेद्रव्य असंकीर्णस्वजावेमानवा ॥ ७ ॥

सर्वद्रव्यनेरेजेदीयेसर्वदा ॥ साधारणअवकाश ॥ लोक

अलोकप्रकारेजाषिर्छ ॥ तेहद्रव्यआकाश ॥ सम० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ ह्वे आकाशद्रव्यजुं लक्षणकहेढे. सर्वद्रव्यनेजे सर्वदासाधारण अवकाश-

आपे तेअनुगत एकआकाशास्तिकाय सर्वाधारकहिये, इहपद्मीतेहपद्मी इत्यादिव्यव-
हारयदेशजेदेहोय तदेशीअनुगतआकाशज पर्यवसन्नहोय, तदेशोर्ध्वजागावद्विन्नमूर्त्तजा-
वादिनातद्व्यवहारोपपत्तिरिति वर्द्धमानाद्युक्तं॥ नानवद्यतस्याजावादिनिष्ठत्वेनानुचूयमा-
नद्रव्याधारांशापलापप्रसंगात्तावत्प्रतिसंधानेपि लोकव्यवहारेणाकाशदेशप्रतिसंधेयो-
क्तव्यवहाराच्च ॥ एमआकाश लोकोलोकजेदे द्विविधजाण्युंते. यतःसूत्रं दुविदेआगा-
सेपन्नते,लोआगासेय अलोआगासेय ॥ ८ ॥

धर्मादिकसुरेसंयुतलोकते ॥ तासवियोगअलोक ॥ तेनिर

वधिरेअवधिअजावने ॥ वलगीलागेरेफोक ॥ सम० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ धर्मास्तिकायादिकथी संयुक्त जेआकाश तेलोकाकाशते, अनेते धर्मास्ति-
कायादिकनो जिहांवियोगते तेअलोकाकाशकहियें. तेअलोकाकाश निरवधिते, एटले
तेह्नोतेह्नथी. कोइएमकदेशेके जेमलोकनेपार्शे अलोकनोतेह्ते, तेमआगलपणहशे-
तेह्नेकहियेंजे, लोकतोजावरूपते. ! तेमांतोअवधिघटेते, पणआगल अलोकमां केवलअ-
जावते. माटेतिहां अलोकावधिपणुंकेमघटे ? शशशृंगकोणनो अवधिहोय ? अनेजोजाव-
रूप आत्मानानियेंतो तेअन्यद्रव्यरूपनथी. आकाशदेशस्वरूपनेतो तदंतपणुंकहेतां व-
दतोव्याघातहोय माटेअलोकाकाश अनंतुंजाणुं ॥ ९ ॥

वत्तणलक्षणसर्वद्रव्यहतणो ॥ पज्जवद्रव्यनकाल ॥ द्रव्यअ

नंतनरिद्रव्यअजेदथी ॥ उत्तराध्ययनेरेजाल ॥ सम० ॥ २० ॥

अर्थ ॥ ह्वेकालद्रव्यने लक्षणेकरीकहेते. जेकालते परमार्थथीद्रव्यनथी, तोशुंसर्व-
द्रव्यनो वर्त्तनालक्षण पर्यायजते ! तेपर्यायनेविषे अनादिकालीन द्रव्योपचारअनुस-
रीने कालद्रव्यकहियें. अतएव पर्यायेंद्रव्यजेदथी अनंतकालद्रव्यजेदनीजाल तेअनीउ-
त्तराध्ययनेते, तथाचतत्सूत्रं ॥ धम्मोआगासं दवंइक्किमाहियं ॥ अणंताणिय दवाणि
कालोपुग्गलजंतवो ॥ १ ॥ टीकाएतदुपजीव्यान्यत्राप्युक्तं धर्माधर्माकाशाद्येकैकमतः
परंत्रिकमनंतमिति ॥ तेमाटे जीव अजीवद्रव्यजेअनंतते, तेह्नीवर्त्तनापर्यायजणीज का-
लद्रव्य सूत्रनेविषे अनंतकहाजाणवा ॥ २० ॥

जीवअजीवजसमयेंतेकहुं ॥ तेणेकेमजुदोरेतेह ? ॥ एकवखा

णेरेआचारयइर्युं ॥ धरतांशुजमतिरेह ॥ सम० ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ कंठथीपणसूत्रें जीवाजीवथी अजिन्न कालकहोते, तेदेखातेते. समयकेसूत्रें
जराखेतोकाखने जीव तथाअजीवरूपजकहोते.तेकारणे कालने जुदोकेनित्तद्रव्यरूप केम
कहियें तथाचोक्तं जीवाजिगमादिसूत्रे किमयंजंतोकालोत्पिच्छुच्चं गोयमा जीवाचेव-

अजीवाचेवत्ती ॥ एकआचार्यतो सिद्धांतनापाठने अनुसारें शुभमतिनीरेखाधरतां का-
लद्रव्यने एरीतेंखाणेढे ॥ ११ ॥

बीजाज्जपेरेजोइसचक्रने ॥ चारेंजेथितितास ॥ कालअपे-
दारेकारणद्रव्यढे ॥ षट्नीजगवइजास ॥ सम० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ तथाबीजाआचार्य एमजापेढे जेज्योतिषचक्रनेचारें परत्वापरत्व नवपुराणा-
दिजावस्थितिढे, तेहुनु अपेक्षाकारण मनुष्यलोकमां कालद्रव्यढे. अर्थनेविषे सूर्यक्रि-
योपनायक द्रव्यनुं चारके० फिरवुं तेकैत्रप्रमाणज कल्पवुंघटे, माटेएहुंकालद्रव्यक-
हियें तोज श्रीजगवतीसूत्रमां ॥ कश्णंजंतेदवापन्नत्ता, गोयमा, उविहादवपन्नत्ता धम्मन्ही-
काए जाव अरूसासमए ॥ एवचनढे तोतेनुंनिरुपचरितज व्याख्यानघटे अनेकालद्रव्यवर्त्त-
नापर्यायने साधारणापेक्षा द्रव्यनकहियेंतो गतिस्थित्यवगाहनासाधारणपेक्षा कारण-
पणे धर्माधर्माकाशास्तिकाय सिद्धयथा तिहांपण अनाश्वासआवे माटेएअर्थयुक्तिग्रा-
ह्यढे तेथीकेवलआज्ञायें ग्राह्यकहुं पणतेथीकेमसंतोषधराय ? ॥ १२ ॥

धर्मसंग्रहणीरेएदोयमतकह्या ॥ तत्त्वार्थमारेजाण ॥ अनपे-
क्षितद्रव्यार्थिकनयमतें ॥ बीजुंतासवखाण ॥ सम० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ एवेमत धर्मसंग्रहणीग्रंथमां श्रीहरिजडसूरियें कह्याढे, तथाचतज्ञाथा ॥
जंवत्तणाइरूवो कालोद्वस्सचेवपज्जाउ ॥ सोचेवतत्तोधम्मो कालस्सवजस्सजोलो
एत्ति ॥ १ ॥ तथातत्त्वार्थसूत्रेपण एवेमतकह्याढे ॥ कालश्चेत्येके इतिवचनात् ॥ बीजुंम
तते तत्त्वार्थनेव्याख्याने, अनपेक्षित, द्रव्यार्थनयनेमतें कहुंढे. स्थूललोकव्यवहार
सिद्ध एकाकालद्रव्य अपेक्षारहितजाणवुं. अन्यथा वर्त्तनापेक्षाकारणपणेजोकाकालद्रव्य
साधियें, पूर्वापरादि व्यवहारविलक्षण परत्वापरत्वादि नियामकपणे दिग्द्रव्यपणे
सिद्धयथा अनेजो ॥ आकाशमवगाहाय तदनन्यादिगन्यथा ॥ तावप्येवमनुढेदात्ताभ्यां
चान्यदुदाहृतं ॥ एसिद्धसेनदिवाकरकृतनिश्चयद्वात्रिंशिकार्थविचारी ने आकाशशीघ्र
दि कार्यसिद्धहोय, एममानीयेंतोकाकालद्रव्यकार्यपणेकथंचित्तेहशीज उपपन्नहोय. तस्मा
त्कालश्चेत्येकेइतिसूत्रअनपेक्षितद्रव्यार्थिकनयें नैवेतिसूक्ष्मदृष्ट्याविजावनीयं ॥ १३ ॥

मंदगतेअणुयावतसंचरे ॥ नहप्रदेशएकेठोर ॥ तेहसमय

नोरेजाजनकालाणुं ॥ इमजापेकोइउर ॥ सम० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ हवेकालद्रव्याधिकारें दिगंबरप्रक्रिया उपन्यासेढे, जेएकनजप्रदेशने ठोर
के० मंदगति अणुके० परमाणुजेटलेंकालें संचरे तेपर्यायनेसमयकहियें. तदनुरूपते

कालपर्यायसमयनुं जेजाजन तेकालाणु कहियें. तेएकेक आकाशप्रदेशें एकेकपरमा-
णु, एमकरतां लोकाकाशप्रदेशप्रमाण कालाणुहोय, परीतें कोइक उर के० जैनाज्ञास
दिगंबरजाषेठे उक्तंचद्रव्यसंग्रहे ॥ रयणाणंरासीइव तेकालाणुअसंखदवाणि ॥१४॥

योगशास्त्रनारेअंतरश्लोकमां ॥ एपणमतठेरेइठ ॥ लोक

प्रदेशेरेअणुआज्जुआ॥मुख्यकालेंतिहांदिठ॥सम० ॥१५॥

अर्थ ॥ ते योगशास्त्रना अंतरश्लोकमां एदिगंबरमतपणइष्टे केमके तेश्लोकमां लो-
कप्रदेशें जूज्जा कालनाअणुआ तेनेमुख्यकालकहोठे तथाचतत्पाठः ॥ लोकाकाशप्रदेश-
स्था जिज्ञाकालाणवस्तुये ॥ जावानांपरिवर्त्तये मुख्यकालःसञ्चयते ॥ १५ ॥

प्रचयऊर्ध्वतारेएहनोसंजवे ॥ पूर्वअपरपर्याय ॥ तिर्यक्

प्रचयघटेनहीखंधनो ॥ विणप्रदेशसमुदाय ॥ सम० ॥१६॥

अर्थ ॥ एकालाणुद्रव्यनो ऊर्ध्वताप्रचयसंजवे, जेममृदुद्रव्यने स्थास, कोस, कुसूला-
दि पूर्वापरपर्यायठे, तेमएहने समयावलिप्रमुख पूर्वापरपर्यायठे, पणखंधनोप्रदेश समु-
दाय एकालद्रव्यनेनथी, माटे धर्मास्तिकायादिकनीपरें तिर्यक्प्रचयसंजवेनही. तेतिर्य-
क्प्रचयनथी, तेथीजकालद्रव्यने अस्तिकाय नकहियें. वलीएहने परमाणुपुजलनीपरें
तिर्यक्प्रचय योग्यतापणनथी, माटेउपचारेंद्रव्यठे. तेथीपण कालद्रव्यने अस्तिकाय-
पणुनकहेवाय ॥ १६ ॥

एमअणुगतीनीरेलेइहेतुता ॥ धर्मद्रव्यअणुथाय ॥ साधार

णतारेलेइएकनी ॥ समयखंधपणथाय ॥ सम० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ एदिगंबरपक्ष प्रतिवादेदुषेठे. एमजोमंदाणुगतिकार्यहेतु पर्यायसमयजा-
जन द्रव्यसमय अणुकल्पियेंतो मंदाणुगतिहेतुतारूप गुणजाजन तेधर्मास्तिकायाणु-
पण सिद्धहोय. एमअधर्मास्तिकायादिक अणुनोपण प्रसंगथाय, अनेजो सर्वसाधारण
गतिहेतुतादिकलेइ धर्मास्तिकायादिक एकस्कंधरूपज द्रव्यकल्पियें, देशप्रदेशानीक-
ल्पना तेइनीव्यवहारानुरोधे पठीकरीएतो सर्वजीवाजीवद्रव्यसाधारणवर्त्तना हेतुतागु-
णलेइने कालद्रव्यपण लोकप्रमाणे एककल्पवोजोइयें, धर्मास्तिकायादिकने अधिकारें
साधारणगति हेतुतागुपस्थितिकल्पकठे अनेकालद्रव्यकल्पकते मंदाणुवर्त्तना हेतुत्वोप-
स्थितिजठे, एकल्पनार्यंतो अजिनिवेशविना बीजुंकोइकारण दिगंबरीयोमांजणातुंनथी

अप्रदेशतारेसूत्रेंअनुसरी ॥ जोअणुकहियेरेतेह ॥ तोप
र्यायवचनथीजोडीयें ॥ उपचारेंसवीएह ॥ सम० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ ह्वेजोएमकदेशोजे सूत्रेकालप्रदेशकह्योढे तेहनेअनुसारें कालाणुकहियें तोसर्वजीवाजीवनापर्यायरूपजकालकह्योढे तेमांविरोधनथी तोद्रव्यकालपण केमक-
ह्योढो माटेकालने द्रव्यत्ववचन तथालोकाकाश प्रदेशप्रमाणअणुवचन एसर्व उप-
चारेंजोडीयें मुख्यवृत्तियेते पर्यायरूपकालज सूत्रसंमतढे, अतएव ॥ कालश्चेत्येके ॥
इहांएकवचनते सर्वसंमतत्वाचावसुचव्यो ॥ १८ ॥

पर्यायेजेमज्जाष्योद्रव्यनो ॥ संख्यारथउपचार ॥ अप्रदेश
तारेयोजनकारणें ॥ तेमअणुतानोरेसार ॥ सम० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ ह्वे उपचारप्रकारज देखाडेढे ॥ षकेवद्रव्याणि ॥ एसंख्यापूरणनेअर्थे जेमप-
र्यायरूप कालनेविषे द्रव्यपणानोउपचार जगवत्यादिकनेविषे करियेंढेयें, तेमसूत्रे का-
लद्रव्यने अप्रदेशताकहियेंढेयें, तथाकालपरमाणुपण कहांढे, तेयोजननेकारणे लोका-
काशप्रदेशस्थ पुजलाणुनेविषेज, योगशास्त्रनाअंतरश्लोकमां कालाणुनो उपचारकह्योढे,
तेजाणवो. मुख्यकालइत्यस्यचानादिकालीनाप्रदेशत्वव्यवहारनियामकोपचारविषयइ-
त्यर्थः ॥ अतएव मनुष्यक्षेत्रमात्रवृत्तिकालद्रव्यंयेवर्णयंतितेषामपिमनुष्यक्षेत्रावडिन्नाका-
शादौकालद्रव्योपचारएवशरणमितिदिङ्मात्रमेतत् ॥ १९ ॥

वर्णगंधरसफासादिकगुणे ॥ लिखियेंपुद्गलजेद ॥ सहज
चेतनारेगुणवलीजाणियें॥ जीवअरूपअवेद ॥ सम० ॥ २० ॥

अर्थ ॥ ह्वेपुजल तथाजीवद्रव्य संक्षेपेकहेढे. जेवर्ण, गंध, रस, स्पर्शादिकगुणे पुज-
लद्रव्यनो अन्यद्रव्यथीजेदलखियें, तेपुजलद्रव्य; अनेजीवद्रव्य— ते सहज चेतनागुणढे-
तेलक्षणेजसर्व अचेतनद्रव्यथी जिनढे. ते व्यवहारनयथी रूप तथावेदसहितपणेढे
अनेनिश्चयनयथी रूपतथावेदरहितढे. उक्तंच ॥ अरसमरुवरसगंध अवन्नचेयणागुणम-
सहं ॥ जाणअलिंगगहणं जीवमणीदिष्ठसंगणं ॥ १ ॥ २० ॥

एमएज्जाष्यारेसंखेपेंकरी ॥ द्रव्यतणाषट्जेद ॥ विस्तारेतेजा
णिश्रुतयकी ॥ सुजशलहोगतखेद ॥ सम० ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ एरीतें द्रव्यनासंक्षेपथी ठजेदज्जाष्याढे. तेविस्तारें श्रुतके० सिद्धांतयकी
जाणीने खेदरहितयका प्रवचनदाक्षिणपणानो सुजशके० सुबोध तेपामो ॥ २१ ॥

॥ सोवनगिरिचूषणत्रिसलानंदनए ॥ देशी ॥

॥ ढाल इग्यारमो ॥

ह्वेजेदगुणनाज्जाषीजे ॥ तिहांअस्तिताकहियेंजी ॥ सद्रूत
तावस्तुताजाति ॥ व्यक्तिरूपतालहियेंजी ॥ द्रव्यजावड

व्यत्वप्रमाणे ॥ परिबेद्यजेरूपजी ॥ प्रमेयत्वआ
णागमसुषीम ॥ अगुरुलघुत्वरूपजी ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेगुणनाजेद सामान्यतंत्रप्रक्रियायें कहियेंठेयें. तिहां १ अस्तित्वगुणतेक
हियें के जेह्मी सद्भूततानो व्यवहारथाय. २ वस्तुत्वगुणतेकहियेंके जेह्मी जातिव्यक्ति
रूपपणुं जाणियें. जेमघटतेहिज सामान्यधी जातिरूपठे अनेविशेषधी तद्भ्यक्तिरू
पठे. अतएव अवग्रहें सामान्यरूप सर्वत्रज्ञासेठे, अपायें विशेषरूप ज्ञासेंठे, पूर्णोपयोगें
संपूर्णवस्तुग्रहणथायठे. तथा ३ अव्यक्तावजे गुणपर्यायाधारताजिव्यंग्यजातिविशेषते
अव्यत्वएजातिरूपठे माटेगुणनहोय एह्वीनैयायिकादिवासनायें आशंका करवीनही,
केमके ॥ सहजुवोगुणाः कमजुवःपर्यायाः॥ एह्वीजजैनशास्त्रनी व्यवस्थाठे ॥ अव्यत्वंचेजुणः
स्याद्रूपादिवहुत्कर्षापकर्षजागित्यादितितुकुचोद्यमेकत्वादिसंख्यायां परमतेपि व्यञ्जिचा
रेण तथाव्याप्त्यजावादेवनिरसनीयं. ४ प्रमाणेपरिबेद्यजे रूपप्रमाण विषयत्व ते प्रमे-
यत्व गुणकहियें, तेपणकथंचित् अनुगत सर्वसाधारणगुणठे. परंपरासंबंधें प्रमाणत्वज्ञाने-
पण प्रमेयत्व व्यवहारथायठे, तेमाटेजे प्रमेयत्वगुणते स्वरूपधीअनुगतठे ५ अगुरुलघुत्वगु
ण ते सूक्ष्माज्ञाग्राहीठे ॥ सूक्ष्मजिनोदिततत्त्वं हेतुजि नैवहन्यते ॥ आज्ञासिद्धंतुतद्
ग्राह्यं नान्यथावादिनोजिनाः ॥ अगुरुलघुपर्यायाः सूक्ष्मा अवागोचराः ॥ १ ॥

प्रदेशत्वअविजागीपुञ्ज ॥ क्षेत्रज्ञावजेव्यापिर्जजी ॥ चेत
नताअनुभूतिअचेतन ॥ ज्ञावअननुभवथापिर्जजी ॥ मूर
ततारूपादिकसंगति ॥ अमूर्ततातदज्ञावोजी ॥ दशसा
मान्यगुणाप्रत्येकें ॥ आठआठएज्ञावोजी ॥ २ ॥

अर्थ ॥ ६ जेअविजागीपुञ्ज यावत्खेत्रेंहे तावत्खेत्रव्यापीपणुं तेप्रदेशत्वनामा
ठठोगुणजाणवो. ७ चैतन्यत्वगुण तेआत्मानो अनुभवरूप गुणकहियें जेसुखदुः
खादिचिंतवियें एव्यवहारथायठे, जेह्मीजाति, वृद्ध, जम, कृत, संरोहणादि जीवन
धर्महोयठे ८ एधीविपरीत जेअचेतनत्वगुण तेअजीवमात्रनो गुणठे ए मूर्ततागुणते
रूपादिक सन्निवेशजिव्यंग्यपुञ्जअव्यमात्रवृत्तिठे. १० अमूर्तचागुणमूर्तत्वाज्ञावस
मनियतठे ॥ अचेतनत्वामूर्तत्वयोश्चेतनत्वमूर्तत्वाज्ञावरूपत्वान्नगुणत्वमितिनाशंकनीयंअ-
चेतनामूर्तअव्यवृत्तिकार्यजनकतावठेदकत्वेनव्यवहारविशेषनियामकत्वेनचतयोरपि पृ-
थक्गुणत्वात् नञ् पर्थुदासार्थकत्वात् नञ्गर्जपदवाज्यतायाश्चाणुष्णाशीतस्पर्श इत्यादौ
व्यञ्जिचारेणपरेणपरेषामप्यज्ञावत्वानियामकत्वाज्ञावांतरमज्ञावोहिकयाचितु व्यपेक्षये

तिनयाश्रयणेनदोषाजावाच्च ॥ एदशसामान्यगुणहे. तेमां १ मूर्त्तत्व २ अमूर्त्तत्व ३ चे-
तनत्व ४ अचेतनत्व, एचारगुणते द्रव्योनेविषे परस्परपरिहारें बेबेगुण रहे, तेमाटे प्र-
त्येकें एकएकद्रव्यनेविषे आठआठगुणपामियें, एमविचारिनेजावो ॥ २ ॥

ज्ञानदृष्टिसुखवीर्यफरसरस ॥ गंधवर्णएजाणोजी ॥ गति
थितिअवगाहनावर्त्तना ॥ हेतुजावमनआणोजी ॥ चेत
नादिचारेजेला ॥ विशेषगुणएसोखेंजी ॥ षट्पुजलआत
मनेतिनह ॥ अन्यद्रव्यनेटोखेंजी ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ १ ज्ञान २ दर्शन ३ सुख ४ वीर्य, एचारआत्मानागुणहे. १ स्पर्श २ रस ३
गंध ४ वर्ण, एचारपुजलना विशेषगुण. शुद्धद्रव्येंअविकृतरूप अविशिष्टरहे, तेमाटेएगु-
णकह्या, विकृतस्वरूपते पर्यायमांजिखे एविशेषजाणुं. १ गतिहेतुता २ स्थितिहेतुता ३
अवगाहनाहेतुता ४ वर्त्तनाहेतुता. एचारगुणतेधर्मास्तिकाय, अधर्मास्तिकाय, अनेआ-
काशास्तिकाय, तथाकालद्रव्यना प्रत्येकेंप्रत्येकेंविशेषगुण जाणवा. एरीतेंबारगुणथया,
तेमां १ चेतनत्व २ अचेतनत्व ३ मूर्त्तत्व ४ अमूर्त्तत्व एचारगुणजेखीयें, तेवारें सोलविशे-
षगुणथाय; तेमध्ये पुजलद्रव्यने वर्ण, गंध, रस, स्पर्श, मूर्त्तत्व, अचेतनत्व, एठगुणहोय,
अनेआत्मद्रव्यने ज्ञान, दर्शन, सुख, वीर्य, अमूर्त्तत्व, चेतनत्व, एठगुणहोय. बीजांसर्वद्र-
व्यने टोखेके० समुदाय त्रणगुणहोय; एकपोतानो अचेतनत्वगुण, बीजोअमूर्त्तत्व, त्री-
जोगतिस्थित्यादि, एमफलावीनेधारुं ॥ ३ ॥

चेतनतादिकचारस्वजाति ॥ गुणसामान्यकहायजी ॥ वि
शेषगुणपरजातिअपेक्षा ॥ ग्रहताचित्तसुहायजी ॥ विशेष
गुणहेसूत्रेंजाषिया ॥ बहुस्वभावआधारोजी ॥ अर्थतेह
किमगणिआजावे ॥ एदथूलव्यवहारोजी ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेजेचेतनत्वादि चारगुणते सामान्यगुणमां पणकह्या, अनेविशेषगुणमां
पणकह्या, तेनुंकारणकहेहे. चेतनत्वादिकारगुण स्वजात्यपेक्षया अनुगत व्यवहारें, तेथी
सामान्यगुणकहियें, अनेपरजातिनी अपेक्षायें चेतनत्वादिक तेअचेतनत्वादिकद्रव्यथी
स्वाश्रय व्यावृत्तिकरेहे, तेमाटे विशेषगुणकहियें ॥ परापरसामान्यवत्सामान्यविशेषगुण
मेषामितिजावः॥तथाज्ञान,दर्शन,सुख,वीर्य,एचारआत्मविशेषगुणअनेस्पर्श,रस,गंध,वर्ण,
एचारपुजलविशेषगुण एमजेकहुं, तेस्थूलव्यवहारजाणवो. जेमके अष्टौसिद्धगुणाःतथा
एकत्रिंशत्सिद्धादिगुणाः एकगुणकालकादयः पुजलाअनंताः इत्यादिसूत्रार्थविचारणायें

विशेषगुण अनंताथाय, तेउन्नस्थकेमगणीशके?॥ तस्माद्गर्मास्तिकायानां गतिस्थित्यवगाह-
नावर्चनाद्देतुत्वोपयोगग्रहणाख्याः षडेवास्तित्वादयः सामान्यगुणास्तु विवक्षया अपरिमि-
ता इत्येव न्यायं षण्णालक्षणवतां लक्षणानि षडेवेति हि कोनश्रद्धाति ॥ नाणं चंदं सणं चैव
चरित्तंचतवोतहा ॥ वीरियं उवउंगोय एवं जीवस्सल्लक्षणं ॥ १ ॥ सदं धआरउज्जोय प-
जावायातहेवय ॥ वण्णरसगंधफासा पुग्गलाणं तुल्लखदणं ॥ २ ॥ इत्यादितुल्लजावल्ल-
ण्णोरन्यो न्येनांतरीयकत्वप्रतिपादनायेत्यादिपंक्तिरैर्विचारणीयं ॥ ४ ॥

धर्मअपेक्षार्येइहांअलगा ॥ स्वजावगुणथीजाण्याजी ॥
निजनिजरूपमुस्यतालेइ ॥ स्वजावगुणकरीदाण्याजी ॥
अस्तिस्वजावतिहांनिजरूपे ॥ जावरूपतादेखोजी ॥ परअ
जावपरेंनिजजावेंपण ॥ अरथअनुजविलेखोजी ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ अनुवृत्तिव्यावृत्तिसंबंधें धर्ममात्रनीविवक्षाकरीने इहांस्वजावनेगुणथकी अ-
लगाके०जूदा पंडितेंजाण्याळे, तेद्रव्यना निजनिजके० आपआपणारूपनी मुख्यतालेइने,
अनुवृत्तिसंबंधमात्र अनुसरीने, जेस्वजावळे तेनेजगुणकरीने, दाख्याके०देखाड्याळे. माटे
गुणविजागकहिने स्वजावविजाग कहियेंठैयें. तिहांप्रथम अस्तित्वजावतेनिजरूपे ए-
टलेस्वद्रव्य, स्वखेत्र, स्वकाल, स्वजावस्वरूपे जावरूपतादेखो. जेमपरजावें नास्तिस्वजाव
अनुजवियेंठैयें, तेमनिजजावें अस्तित्वजावण अनुजवियें ठैयें. तेमाटे अस्तित्वजाव
तेलेखेळे. एप्रथम अस्तित्वावकह्यो ॥ ५ ॥

नहीतोसकलशून्यताहोवे ॥ नास्तिस्वजावपरजावेंजी ॥
परजावेंपणसत्ताकहेता ॥ एकरूपसविपावेजी ॥ सत्ताजे
मअसत्तानफुरे ॥ व्यंजकअमिलनवसथीजी ॥ ठतोसरा
वगंधनवीजासे ॥ जेमविस्मनीरफरशथीजी ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जोअस्तिस्वजाव द्रव्यनेविवे नमानीर्येंतो, परजावापेक्षार्ये जेमनास्तिता,
तेमस्वजावापेक्षार्येपण नास्तिताथातां, सर्वशून्यताथइजाय, तेमाटेस्वद्रव्याद्यपेक्षार्येअ-
स्तिस्वजाव सर्वथामानवो, एप्रथमगुण. अनेपरजावेंके०परद्रव्याद्यपेक्षार्ये नास्तिस्वजा-
वकहियें. परजावेंपणसत्ता, अस्तित्वजावकहेतां सर्वस्वरूपे अस्तिथयुं, तेवारें जगत्पक्ष
रूपथाय, तेतोसर्वशास्त्र व्यवहारविरुद्धे, माटेपरापेक्षार्ये नास्तिस्वजाव ठे. जेसत्तातेस्व-
जावें वस्तुमांहेजजाणायळे, माटेसत्यठे, जे असत्तातेस्वज्ञाने परमुखनिरीक्षणकरेळे. तेथी
कल्पना ज्ञानविषयपणे असत्यठे, एहदुं बौद्धमतठे, तेनेखंरवानेकहेळे, जेसत्तानीपरें त-

त्काल असत्ताजेनशीस्फुरति, तेव्यंजक अणमिद्वयावशशी जाणवी, पण शुन्यपणाशी, तुष्टपणाथकीनही, जेमठतुं माटीतुं सरावके० घटते, तेहनोजेगंधते नीरके० पाणीना स्पर्शविना जणायनही, एतावता असत्यनशी. केटलाएकवस्तुनागुण स्वजावेंजजणायते, अनेकेटलाक प्रतिनियत व्यंजननाव्यंग्यते, एवस्तुमावैचित्र्यते, पण एकेनीतुष्टताकहियें, तो घणोव्यवहार विलोपाय ॥ उक्तंचास्माजिर्जावारहस्यप्रकरणे, तेहुंतिपरावेस्का वंजपमुद्द-
सिणोत्तिण्यतुष्टा ॥ दिष्टमिणंवेचित्तं सरावकप्रूरगंधाणंति ॥ ६ ॥

निजनानापयार्यितेहज ॥ द्रव्यएहएमकहियेंजी ॥ नित्यस्वजा
वअनित्यस्वजावें ॥ पक्कयपरणतिलहियेंजी ॥ ठतिवस्तुनेरू
पांतरशी ॥ नाशेद्विधाजासेजी ॥ विशेषनेसामान्यरूपशी ॥
स्थूलअंतरनाशेजी ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ निजके० पोतानाजे क्रमजावी नानाप्रकारनापर्याय श्यामत्व, रक्तत्वादिकते जेदकतेतेढतां पणएद्रव्यतेहिज जेपूर्वेंअनुजव्युंहुतु, एतुंज्ञानजेहशीथायतेतेनित्यस्वजाव कहियें॥तद्भावाव्ययंनित्यमितिसूत्रं॥प्रध्वंसाप्रतियोगित्वंनित्यत्वमित्यस्याप्यत्रैवपर्यवसानं केनचिद्रूपेणैवतद्वक्ष्यव्यवस्थितेः॥एनित्यस्वजावत्रीजोचयो. अने अनित्यस्वजावते प-
र्यायनीपरिणतिलेइयें, जेरूपेंउत्पादव्ययते, तेरूपेंअनित्यस्वजावते. जेमठतिवस्तुनुं रुपां तरशीपर्यायविशेषशीनाशते, तेथीकरीएद्विधा, आरूपेंनित्य, आरूपेंअनित्यएवैचित्र्यजासे ते, विशेषअनेसामान्यरूपशी अनित्यता, जेमघटनाशें पणमृदुद्रव्यानुवृत्ति तथासामान्ये मृदादिकने पण स्थूलार्थांतर घटादिकनाशेंअनित्यताते, नेघटरूपेणमृन्नष्टेतिप्रतीतिः ॥७॥

जोनित्यतानतेतोअन्वय ॥ विनानकार्यहोवेजी ॥ कारण
कालेंअढतुंकारण ॥ परिणतिरूपविगोवेजी ॥ अनित्य
ताजोनहीसर्वथा ॥ अर्थक्रियातोनघटेजी ॥ दलनीकारय
रूपपरिणति ॥ अनुत्पन्नतोविघटेजी ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ जोनित्यता द्रव्यनेविषेनशी, अनेएकांतक्षणिकज स्वस्वक्षणे, तोकारणना अन्वयविना कार्यनीपजेनही. केमके कारणक्षण कार्यक्षणोत्पत्तिकालें निहंतुक नाश अनुचवतो अढतोते, तेकार्यक्षण परिणतिकेमकरे ? अढतोयेंकारणक्षण कार्यक्ष णकरेतो चिरनष्टकारणशी अथवाअनुत्पन्नकारणशी कार्यनीपनुंजोइयें एमतोकार्य कारणजावनी विडंबनाथाय. अव्यवहितजेकारणक्षण कार्यक्षणकरे, एमकहियेंतो, रूपालोक मन-
स्कारादिकक्षण रूपादिकनेविषें उपादानआलोकादिकनेविषे निमित्त ए व्यवस्थाकेम-

घटे ? केमके अन्वयविना शक्तिमात्रे उपादानता निमित्तमाहेपण कहि शकीयें; मा-
टेजेउपादानते अन्वयीमाननुं, अनेअन्वयीपणुं तेहीज नित्यस्वप्नावहोय. ह्वेजोस-
र्वथा नित्यस्वप्नावज मानीयें, अनेअनित्यस्वप्नाव सर्वथानमानियेंतो, अर्थक्रियाघटे-
नही, केमके दलनेकारणेंअने कार्यरूपता परिणतिकथंचित् उत्पन्नपणुंजआव्युं, अने-
सर्वथा अनुत्पन्नपणुं विघटीजाय, अनेजोएमकहियें, केजेकारण ते नित्यजडे, तथा
तद्वृत्तिकार्य तेअनित्यजडे, तोकार्यकारणने अजेदसंबंधकेमघटे ? जेदसंबंधमाने तो त
त्संबंधांतरादि गवेषणायें अन्वस्थाथाय.तेमाटे कथंचित् अनित्यस्वप्नावपण मानवो॥७॥

स्वप्नावनेएकाधारत्वे ॥ एकस्वप्नावविलाशोजी ॥ अनेक
द्रव्यप्रवाहएहने ॥ अनेकस्वप्नावप्रकाशोजी ॥ विणएक
ताविशेषनविलहीयें ॥ सामान्यनेअजावेंजी ॥ अनेकत्व
विणसत्तानघटे ॥ तेमजविशेषअजावेंजी ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ स्वप्नावके० सहजावीधर्म, तेहनेआधारत्वे एकस्वप्नाव. जेमरूप,रस,गंध,स्पर्श
शूनो आधार घटादिएककहियें, तेमनानाप्रकारना धर्माधारत्वे एकस्वप्नावता, नाना
क्षणानुगतत्वे नित्यस्वप्नावता, एविशेषजाणवो; एपांचमोएकस्वप्नावजाणवो. ह्वे, मृदा
दिद्रव्यनो स्थास, कोस, कुशूलादिक अनेकद्रव्य प्रवाहबे. तेथीअनेकस्वप्नाव प्रकाशि
यें, पर्यायपणेआदिष्ट द्रव्यकरियें, तेवारें आकाशादिकद्रव्यमापण घटाकाशादिकजेदें
एस्वप्नाव दुर्लभनथाय, एठठो अनित्यस्वप्नावकह्यो. ह्वेएकस्वप्नावविना सामान्यनो
अप्नावथाय, माटेविशेष नपामियें, माटेविशेषाजावें अनेकस्वप्नावविना मूलसत्तापण
घटेनही, तेमाटे एकानेक एबेहुस्वप्नावमान्याजोश्यें ॥ ९ ॥

गुणगुणीनेसंज्ञासंख्यादिक॥जेदेंजेदस्वप्नावोजी ॥ अजे
ददृत्तिसुखदणधारी ॥ होयेंअजेदस्वप्नावोजी ॥ जेद
विनाएकत्वसर्वने ॥ तेणव्यवहारविरोधोजी ॥ विण
अजेदकेमनिराधारनो ॥ गुणपञ्जवनोबोधोजी ॥ १० ॥

अर्थ ॥ गुणगुणीने,पर्यायपर्यायीने, कारककारकीने, संज्ञा, संख्या, तथालक्षणादिक
जेदेंकरीनेसातमो पण जेदस्वप्नाव जाणवो, अने अजेदनीजेवृत्ति ते लक्षणवंतआ
ठमो अजेदस्वप्नाव जाणवो. ह्वेजोद्रव्यनेविषे जेदस्वप्नाव नमानीयेंतो, सर्वद्रव्यगुण-
पर्यायने एकपणुंथाय, तेथीकरी, “ इदंद्रव्यं अयंगुणः अयंपर्यायः ” एव्यवहारनो वि-
रोधथाय अने जो अजेदस्वप्नाव नकहियेंतो, निःकेवल निराधार गुणपर्यायनो बोधथ-

वोजोर्ध्वेनही, केमके आधाराधेयनो अजेदविना बीजोसंबंध घटेजनही. अत्र प्रव-
चनसारोद्धारनीगाथा ॥ पवित्रतत्पदेशत्त पुधत्तमितिसासणंहिवीरस्स ॥ अन्नत्तमत-
प्रावो एतप्रवंचवदिकधमेगति ॥ १० ॥

शक्तिअवस्थितनिजरूपांतर ॥ जवनेजव्यस्वजावोजी ॥

त्रिहुंकाळेमिलतापरजावें॥अजव्यनअजव्यस्वजावोजी॥

शून्यजावपणजव्यस्वजावें ॥ कूटकार्यनेयोगेंजी ॥ अज

व्यजावेविणजव्यांतरता ॥ आयेजव्यसंयोगेंजी ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ अनेकार्थ—कारणशक्तिकजे अवस्थितद्रव्यठे, तेहने क्रमिकविशेषता आ
विजावें अतिव्यंग्यते नवमोजव्यस्वजाव कहियें. त्रिहुंकाळें परद्रव्यमांमिलतांपण पर
स्वजावें नपरिणमवुं, तेदशमोजव्यस्वजावकहियें ॥ अन्नोन्नपविसंता देताडगासमण
मणस्स ॥ मेळंतावियणीचं सगसगजावणविजहंति ॥ १ ॥ ह्वेजव्यस्वजावविना
कूटके० खोटाकार्यनेयोगें शून्यपणुंथाय. परजावेंनहोय अनेस्वजावेंहोय तेवारेंज
व्यहोय, अनेतेजो परजावेपणनहोय अने स्वजावेपणनहोय तेवारें होयजनही, ए
वुंथयुं, तथाजोअजव्यस्वजाव नमानीयेंतो, द्रव्यनेसंयोगें द्रव्यांतरपणुं थवुंजोर्ध्वे, के
मके धर्माधर्मादिकने जीवपुद्गलादिकने एकावगाहनावगाढ कारणें कार्यसंकर अज
व्यस्वजावेज नथाय, तत्तद्रव्यने तत्कार्यहेतुता कल्पनपणें अजव्यस्वस्वजाव गर्जजठे.
॥ आत्मादेःस्ववृत्त्यनंतकार्यजननशक्तिर्जव्यतातत्तत्सहकारिसमवधानेनतत्तत्कार्पाधाय-
कताशक्तिश्च तथाजव्यतेति तथाजव्यतयैवनातिप्रसंगइतितु हरिजडाचार्याः ॥ ११ ॥

परमजावपरिणामिकजाव ॥ प्रधानेंतायलीजेजी ॥ एवि

णमुख्यरूपकेमजव्यें॥प्रसिद्धरीतेंदीजेजी॥ एसामान्यस्व

जावइग्यारह ॥ सकलजव्यनेधारोजी ॥ आगमअर्थ

विचारीनेजग ॥ सुजशवादविस्तारोजी ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ स्वलक्षणीभूत पारिणामिकजाव प्रधानंतायें परमजावस्वजावकहियें. जेम-
ज्ञानस्वरूपआत्मा. एइग्यारमोजेदथयो. जोपरमजाव स्वजावनकहियें, तोद्रव्यनेविषेप्र-
सिद्ध रूप केमदेवाय?अनंतधर्मात्मकवस्तुने एकधर्मपुरुषकारें बोलावियें,तेहीज परम-
जाववुं लक्षणठे.एइग्यारसामान्यस्वजाव सर्वद्रव्यनेधारवा. एहवाआगमना अर्थविचा-
रीने जगत्मां सुयशविस्तारो ॥ १२ ॥ ह्वेआगलाढालमांदशविशेषस्वजावकहेठे.

॥ ढाल बारमी ॥

॥ जीहोसंचवनामसोहामणोएदेशी ॥

जीहोचेतनजावतेचेतना ॥ लाळाजलटअचेतनजाव ॥ जीहोचेतनता

विणजीवने ॥ लाळाथाएकर्मअजाव ॥ चतुरनरधारोअर्थविचार ॥ १ ॥

अर्थ ॥ जेह्थी चेतनपणानो व्यवहारथाय, तेचेतनस्वजाव, अनेतेथीजलटो तेअचेतनस्वजाव. जोजीवने चेतनस्वजाव नकहियें, तोरागद्वेष चेतनारूपकारणविना ज्ञानावरणादिकर्मनो अजावथाय, उक्तंच॥ स्नेहाज्यक्तशरीरस्य रेणुनाश्लिष्यतेयथा॥ गात्रांगद्वेषक्लिप्तस्य कर्मबंधोजवत्येवा॥ इति. माटेहेचतुरपुरुषोपरीतें अर्थविचारीनेधारो ॥ १ ॥

जीहोजोचेतनतासर्वथा ॥ लाळाविनाअचेतनजाव ॥ जीहोध्यान

ध्येयगुरुशिष्यनी ॥ लाळासीखपशुधस्वजाव ॥ चतु० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ जोजीवने सर्वथा चेतनस्वजावजकहियें अनेअचेतनस्वजावनकहियें तो अचेतनकर्मनो कर्मद्रव्योपश्लेष जनितचेतनाविकारविना शुद्धसिद्धसदृशपणुंथाय, तेवारें ध्यानध्येय तथा गुरुशिष्यनीशीखपतीपडे, परीतेंसर्वशास्त्रव्यवहार फोकट थडजाय, शुद्धने अविद्यानिवृत्तिपणे स्योउपकारथाय ? तेमाटे॥ अलवणायवागूरितिबत् ॥ अचेतनआत्मा एमपणकोइकरीतें कहियें ॥ २ ॥

जीहोमूर्तजावमूरतीधरे ॥ लाळाजलटअमूर्तस्वजाव ॥ जी

होजोमूर्ततानजीवने ॥ लाळातोसंसारअजाव ॥ चतु० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ मूर्तिके० रूप, रस, गंध, स्पर्शादिसन्निवेशते जेह्थीधरियें तेमूर्तस्वजावकहियें, अनेतेह्थीजे विपरीत तेअमूर्तस्वजावजाणवो, जोजीवने कोइकरीतें मूर्ततास्वजाव नहोयतो, शरीरादिसंबंधविना गत्यंतरसंक्रमविना संसारनो अजावथाय ॥ ३ ॥

जीहोअमूर्तताविणसर्वथा ॥ लाळामोदघटेनहीतास ॥ जीहो

एकप्रदेशस्वजावता ॥ लाळाअखंभबंधनिवास ॥ चतु० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ अनेजो लोकदृष्टव्यवहारें मूर्तस्वजावज आत्मानेमानीयें, तोमूर्ततेहेतुसह ज्ञेपण अमूर्तनहोय; तेथीमोदघटेनही. माटेमूर्तसंचक्षितजीवनेपण अंतरंग अमूर्तस्वजावमानवो. वलीएकप्रदेशस्वजाव तेह्नेकहियेंजे एकत्वपरिणति अखंभाकार बंधके० सन्निवेश तेहनो निवासके० जाजनपणुं तेएकप्रदेशस्वजाव जाणवो ॥ ४ ॥

जीहोअनेकप्रदेशस्वजावता ॥ लाळाजिन्नप्रदेशस्वजाव ॥ जीहो

जोनहीएकप्रदेशता ॥ लाळाजेदहुएबहुजाव ॥ चतु० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ अने अनेकप्रदेशस्वजाव तेहनेकहियें जेजिन्नप्रदेशयोगें तथा जिन्नप्रदेश कल्पनायें अनेकप्रदेश व्यवहारयोग्यपणुहोय. हवे जोएकप्रदेशस्वजाव नहोयतो, असंख्याता प्रदेशादियोगें बहुवचनप्रवृत्ति एकधर्मास्तिकायठे, तेमाटे एव्यवहारनहोयतो घणाधर्मास्तिकायठे, इत्यादिक यवुंजोश्यें ॥ ५ ॥

जीहोकेमसकंपनिःकंपता ॥ लालाजोनअनेकप्रदेश ॥ जीहो

अणुसंगतिपणकेमघटे ? ॥ लालादेशसकलआदेश ॥ च० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जो अनेकप्रदेशस्वजाव द्रव्यनेकहियेंतो घटादिक अवयवी देशधीसकंप तथादेशधीनिःकंप देखियेंतैयें तेकेममळे, अनेअवयवकंपे पणअवयवीनिःकंप एमकहियेंतो चलतिप्रयोग केमथाय? प्रदेशवृत्तिकंपनो जेमपरंपरासंबंधठे; तेमदेशवृत्ति कंपाजावनोपण परंपरासंबंधठे, तेमाटेदेशधीचळेठे अनेदेशधी नथीचलतो, एअस्वस्वित-व्यवहारेंअनेकप्रदेशस्वजाव मानवो. तथाअनेकप्रदेशस्वजाव नमानियेंतो, आकाशादि-द्रव्यें अणुसंगतिके० परमाणुसंयोग केमघटे ? ॥ ६ ॥

जीहोदेशसकलजेदेद्विधा ॥ लालादीठीजगमांवृत्ति ॥ जी

होप्रत्येकेंद्रूपणतिहां ॥ लालाबोलेसंमत्तिवृत्ति ॥ चतु० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ वलीएहिजयुक्ति विस्तारीदेखाकेठे. एकवृत्तिदेशधीठे; जेमकुंरुलइंद्रने; इहां-कुंरुलतो कानमांपहेच्याठे; तेकानतोइंद्रनो एकदेशठे. पणइंद्रकहिबोलायठे, तथाबीजी वृत्ति सर्वधीठे. जेमसामान्यवस्त्रद्रव्यनी एटलेजामो सर्वअंगमांपेस्योठे तेदेवदत्त ए सर्वधीजाणवी. तिहांप्रत्येकेंद्रूपण संमत्तिग्रंथनी वृत्तिबोलेठे. परमाणुने आकाशादिकें दे-शवृत्तिमानतां आकाशादिकनाप्रदेश अनिष्ठतापणआवे अनेसर्वधी वृत्तिमानतां पर-माणु आकाशादिप्रमाण थइजाय, तथाउजयाजावेंतो परमाणुने अवृत्तिपणुंथाय; या-वद्विशेषाजावस्यसामान्यजावनियतत्वादित्यादि ॥ ७ ॥

जीहोजावस्वजावहअन्यथा ॥ लालावेविजाववरुन्याधि ॥ जीहो

एविणनघटेजीवने ॥ लालाअनियतकर्मउपाधि ॥ चतु० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ स्वजावधी जेअन्यथाजाव तेविजावस्वजावकहियें, तेमहाव्याधिरूपठे. ए वि-जावस्वजाव मान्याविना जीवने अनियतके० नानाप्रकारना देशकालादिविपाकी क-र्मोपाधि नलागवाजोश्यें, उपाधिसंबंध योग्यतायें अनादिविजास्वजावः ॥ ८ ॥

जीहोशुद्धजावकेवलपणुं ॥ लालाउपाधिकजअशुद्ध ॥ जीहोवि

णशुद्धतानमुक्तिठे ॥ लालावेपनविगरअशुद्ध ॥ चतु० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ केवलपणुंके० उपाधिजावरहितांतरजाव परिणमनते शुद्धस्वजाव, अने जे उपाधिजनित बहिरजाव परिणमन योग्यताते अशुद्धस्वजावढे. जोशुद्धस्वजाव नमानियें, तो मुक्तिघटेनही, अनेजोअशुद्धस्वजाव नमानियें, तो कर्मनोबेपघटेनही. इहांशुद्धस्वजावनेकदापि अशुद्धतानहोय, अने अशुद्धस्वजावने पढीपणशुद्धता नहोय, एवेदांतादिक मतनेनिराकरी उच्चयस्वजावमाने; जेथकीकोशदूषणनहोय ॥ ए ॥

जीहोनियमितएकस्वजावजे ॥ लालाउपचरियेंपरमाण ॥ जीहोतेउपचरितस्वजावढे ॥ लालाएविणकेमपरनाण? ॥ चतु० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ नियमितजे एकस्थाने निरधार्येजे एकस्वजाव अनेपरस्थानके उपचरियें तेउपचरित स्वजावहोय, तेउपचरितस्वजाव नमानियें, तो स्वपरव्यवसायी ज्ञानवंतआत्मा केमकहियें? जेमाटे ज्ञानने स्वविषयत्व तो अनुपचरितढे, पणपरविषयत्व ते परापेक्षायें प्रतीयमानपणे तथापरनिरूपित संबंधपणेउपचरितढे. ॥ १० ॥

जीहोकर्मजसहजबेजेदते ॥ लालामूर्त्तअचेतनजाव ॥ जी

होप्रथमजीवनीसिद्धने ॥ लालाअपरपरइस्वजाव ॥ चतु० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ तेउपचरित स्वजाव बेप्रकारेंढे, एककर्मजनित, बीजोस्वजावजनित, तिहांपुजलसंवंधे जीवने मूर्त्तपणुं अनेअचेतनपणुंजे कहियेंढेयें, तिहांगौर्वाहीकः एरीतें उपचारढे, तेकर्मजनितढे, माटेकर्मतेहीज उपचरितस्वजावढे, हवेजीवने अपरके०बीजोजे सहजउपचरित स्वजाव तेसिद्धने परइपणु तिहांकोइ कर्मोपाधिबेनहीः तडुक्कमाचारसूत्रे ॥ अकम्मस्सववहारोणवित्ताइ कम्मुणाउवाहिजायतत्ति ॥ ११ ॥

जीहोदशेविशेषस्वजावए ॥ लालासर्वएकवीससंजाल ॥ जी

होसविहुंपुजलजीवने ॥ लालापन्नरजेदढेकाल ॥ चतु० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ एदशेविशेषस्वजाव नियतद्रव्यवृत्तिमाटे, एमध्ये पूर्वोक्तइग्यार सामान्यस्वजाव जेक्षियें, तेवारें सर्वमिखिने एकवीस स्वजावथाय, तेपुजलतथाजीवने एकवीस स्वजावहोय. तेएकवीसमांथी ठकाहियें तेवारें कालद्रव्यने पन्नरस्वजावथाय, तेढस्वजावनांनाम आगदीगाथांमां कहेसे ॥ १२ ॥

जीहोवहुंप्रदेशचित्तमूर्त्तता ॥ लालाविजावशुद्धअशुद्ध ॥ जीहो

ढालीआदिमसंजूआ ॥ लालासोलधर्ममुखबुद्ध ॥ चतु० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ १ बहुप्रदेशके० अनेकप्रदेशस्वजाव २ चित्के० चेतनस्वजाव ३ मूर्त्तस्वजाव ४ विजावस्वजाव ५ शुद्धस्वजाव, ६ अशुद्धस्वजाव, एढस्वजावकाढीयें, तेवारें

बाकी पञ्चस्वजाव कालद्रव्यनेथाय, वली १ धर्मास्तिकाय २ अधर्मास्तिकाय ३ आ-
काशास्तिकाय एत्रणद्रव्यने आदिमके० पहेलो अनेकप्रदेशस्वजाव तेणेसंयुक्तकरिये
अने बीजापांचटालिये तेवारेसोलस्वजावथाय. ॥ एकविंशतिजावाःस्युर्जीवपुञ्जवयोर्म-
ताः, धर्मादीनांषोडशस्युः, कालेपंचदशास्मृताः ॥ १३ ॥

जीहोप्रमाणनयतेअधिगमे ॥ लालाजाणीएहस्वजाव ॥ जीहोसुय
शविबुधजिनसंगते ॥ लालाधरोचित्तशुजजाव ॥ चतु० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एएकवीस स्वजावते प्रमाणनयने अधिगमेके० ज्ञानेजाणीने सुयशके० शो
जन अनुयोग परिज्ञान यशवंतजे विबुद्धके० पंक्तिजन तेहनीसंगतकरी सर्वशंकादो-
षटादीचित्तमाहे शुजजावधरो ॥ १४ ॥

॥ ढाल तेरमी ॥

॥ वीराचंदला ॥ ए देशी ॥

स्वद्रव्यादिग्राहकैरे ॥ अस्तिस्वजाववखाण ॥ परद्रव्यादि
कग्राहकैरे ॥ नास्तिस्वजावमनआणोरे ॥ चतुरविचारिये ॥ १ ॥

अर्थ ॥ ह्वेस्वजावनो अधिगम तेनयेंकरीदेखाडेढे, १ जेअस्तिस्वस्वजाव द्रव्यनोढे,
तेस्वद्रव्यादिग्राहक द्रव्यार्थिकनयें वखाणिये; अने जे २ नास्तिस्वजावढे तेपरद्रव्यादि-
ग्राहक द्रव्यार्थिकनयेंवखाणिये; उक्तंच ॥ सर्वमस्तिस्वरूपेण पररूपेणनास्तिच ॥ १ ॥

उत्पादव्ययगौणतारे ॥ सत्ताग्राहकनित्य ॥ कोइकपर्या
यार्थिकैरे ॥ जाणोस्वजावअनित्योरे ॥ चतु० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ ३ उत्पादव्ययगौणत्वे अनेसत्ताग्राहक द्रव्यार्थिकनयें नित्यस्वजावकहिये
तथा ४ कोइकरीतें पर्यायार्थिकनयेंकरी उत्पादव्यय ग्राहकहोय, तेणेकरीने द्रव्यने-
विषे अनित्यस्वजावजाणो ॥ २ ॥

जेदकल्पनारहितथीरे ॥ धारोएकस्वजाव ॥ अन्वय
द्रव्यार्थिकनयेंरे ॥ अनेकद्रव्यस्वजावोरे ॥ चतु० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ ५ जेदकल्पनानी अपेक्षारहित शुद्धद्रव्यार्थिकनयें एकस्वजावजाणो तथा
६ अन्वयद्रव्यार्थिकनयेंकरी अनेकस्वजावजाणो, कालान्वयेसत्ताग्राहको देशान्वयेचा-
न्वयग्राहकोनयः प्रवर्तते ॥ ३ ॥

सद्भूतव्यवहारथीरे ॥ गुणगुणादिकजेद ॥ जेदक
ल्पनारहितथीरे ॥ जाणोतासअजेदोरे ॥ चतु० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ ७ असङ्गतव्यवहारनयथी गुणगुणी, पर्यायपर्यायीनो जेदस्वप्नावजाणवो ७ अने जेदनीकद्वयनारहित शुद्धद्रव्यार्थिकनयथी अजेदस्वप्नावजाणवो, यत्रकद्वयमानस्यातर्निगीर्णत्वेनग्रहस्तत्रैकस्वप्नावो यथाघटोयमिति अत्रविषयविषयिणोर्वैविकत्येन-ग्रहस्तत्राजेदस्वप्नावो यथानीलोघटइति सारोपासाध्यवसानयोर्निरूढत्वार्थमयं प्रकार-जेदः प्रयोजनत्वेतुतेयदृष्टानिमित्तकत्वेनस्वप्नावजेदसाधके ॥ इतिपरमार्थः ॥ ४ ॥

परमज्ञावग्राहकनेरे ॥ ज्ञव्यअज्ञव्यपरिणाम ॥ शु

धअशुद्धतेदर्थीरे ॥ चेतनआतमरामोरे ॥ चतु० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवे ए ज्ञव्यस्वप्नाव अने १० अज्ञव्यस्वप्नाव. एवेस्वप्नावते परमज्ञावग्राह-कनयें जाणवा. ज्ञव्यताते स्वप्नावनिरूपितते, अनेअज्ञव्यता तेउत्पन्नस्वप्नावनी तथाप-रज्ञावनी साधारणते, तेमाटेइहां अस्ति नास्ति स्वप्नावनीपरें स्वपरद्रव्यादिक ग्राहक-नय एवेप्रवृत्तिनहोय, शुद्धाशुद्धपणा संमुखजे परमज्ञाव ग्राहकनय तेणेकरीने आ-त्मारामने ११ चेतनस्वप्नाव कहियें ॥ ५ ॥

असङ्गतव्यवहारथीरे ॥ चेतनकर्मनोकर्म ॥ परम

ज्ञावग्राहकनयेंरे ॥ तेदअचेतनधर्मोरे ॥ चतु० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ असङ्गतव्यवहारनयथी ज्ञानावरणादिकर्म तथानोकर्मते मनवचनकाया-पणुं तेदनेचेतनकहियें. चेतनसंयोगकृतपर्यायतिहांते. तेमाटे “इदंशरीरमावश्यकं जाना-तीत्यादिव्यवहारः अतएवजगति घृतंदहतीतिवत्”अने परमज्ञावग्राहकनयें तैकर्म नो-कर्मने १२ अचेतनस्वप्नावकहियें, जेम घृतअनुष्णस्वप्नाव ॥ ६ ॥

असङ्गतव्यवहारथीरे ॥ जीवअचेतनधर्म ॥ परम

ज्ञावग्राहकनयेंरे ॥ मूरतकर्मनोकर्मोरे ॥ चतु० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ असङ्गतव्यवहारनयथी जीवने १२ अचेतन स्वप्नावकहियें. अतएव “जडो-यमचेतनोयमित्यादि” व्यवहारते, “एतेनमानंजानामीतिप्रतीत्या विवक्षणाज्ञानसिद्धि-वैदांतिनामपास्ता सङ्गतव्यवहारनयग्राह्येणाचेतनस्वप्नावेनैवतदुपपत्तेः” परमस्वप्नावग्रा-हकनयें कर्मनोकर्मने मूर्तस्वप्नावकहियें ॥ ७ ॥

असङ्गतव्यवहारथीरे ॥ जीवमूरतपणहोय ॥ परम

नयेंपुजलविनारे ॥ ज्ञव्यअमूर्ततुंजोयरे ॥ चतु० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ असङ्गतव्यवहारनयथी जीवने १३ मूर्तस्वप्नावपणकहियें. अतएव॥अथमा-त्मादश्यते. अमुंआत्मानंपश्यामि॥एव्यवहारते, एस्वप्नावेंजे “रक्तौचपद्मप्रज्वासुपूज्यौ”

इत्यादिवचनढे. तथापरमजावग्राहकनयें पुजलडव्यविना बीजांसर्वडव्यने १४ अमूर्त्त स्वजाव कहियें ॥ ७ ॥

उपचारेंपणपुजलीरे ॥ नहीअमूर्त्तस्वजाव ॥ उपचरि
येंअनुगमवसेरे ॥ व्यवहरेंजेहजावोरे ॥ चतु० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ चेतननासंयोगे देहादिकने विषे जेमचेतनत्व उपचरियेंढेयें, तेमअमूर्त्तउप-
चरतानथी, तेमादेअसद्धृतव्यवहारथीपण पुजलने अमूर्त्तस्वजावनकहियें. प्रत्यासत्तिदोषे
अमूर्त्तत्व तिहांकेमउपचरिते उपचरित कहेढे. अनुगमवसेण एकसंबंधदोषे जेहजावव्य-
वहरियें, तेउपचरियें पणसर्वधर्मनो उपचारनहोय. तथाच आरोपेसतिनिमित्तानुसरणं
नतुनिमित्तमस्तीत्यारोपइतिन्यायोनाश्रयणीयइतिजावः ॥ ९ ॥

एजावेंसंमतिजणिउरे ॥ अनुगतअर्थअशेषे ॥ जलपयजे
मनविजंजीयरे ॥ यावत्अंत्यविशेषोरे ॥ चतु० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ एजावेंके० एअजिप्रायें संमतिग्रंथमांकहुंढे जे, अनुगतके० अत्यंतसंबंध
अशेषके० सर्वअर्थ जलपयजेमके० खीरनीरनीपरें विजंजेनही, पृथक्करहेनही किहां?
तोके अंत्यविशेषतायें अंत्यविशेषे शुरुपुजलजीवलक्षणे विजंजीयें ॥ यथा उदारिकादि
वर्गणानिष्पन्नाहरीरादेहानघनासंख्येयप्रदेशआत्माजिज्ञइति अत्रगाथा ॥ अनुज्ञाणुग-
याणं इमवतंवत्तिविजयणमजुत्तं ॥ जहडुरुपाणिगाणं जावंतविशेषपक्षाया ॥ १० ॥

अनजिज्जुतजिहांमूर्त्ततारे ॥ अमूर्त्ततातिहांनाहिं ॥ जिहांअ
जिज्जुतअमूर्त्ततारे ॥ मूर्त्तिअनंत्यतेमांदिरे ॥ चतु० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ एमकहेतांमूर्त्तता जोपुजलडव्य विजंजक अंत्यविशेषढे, तोतेनोउपचार आ-
त्मडव्यें केमहोय, अनेजोते अंत्यविशेषनहीतो, अन्योन्यानुगमे अमूर्त्ततानो उपचार
पुजलडव्ये केमनहोय, एहवीशंका कोइकनेहोयढे, तेतालवानेकहेढे; जिहांपुजल डव्य-
मूर्त्तता अजिज्जुतनथी, किंतुउद्धृतढे, तिहांअमूर्त्तता स्वजावनहोय, तेमादेअमूर्त्तता
अपुजलडव्यनो अंत्यविशेष, अनेजिहांआत्मडव्य कर्मनहोय, तिहांअमूर्त्तता अजिज्जु
तढे, तिहांमूर्त्तता अनंत्य अनुगमजनिंत साधारणधर्मरूपहोय. तथाचान्योन्यानुगमा
विशेषेपिक्विदेवकिंचित्केनचित्कथंचिदजिज्जुयतइतियथागमव्यवहारमाश्रयणीयं ॥११॥

पुजलनेएकवीसमोरे ॥ एमतोजावेविबुत्त ॥ तेणेंअसद्ध
तहनयरे ॥ परोक्षअणुअमूर्त्तोरे ॥ चतु० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जो उपचारेंपण अमूर्त्तस्वजाव पुजलनेनहोय एमकहेवाय, तो एकवीसमो जाव

लोपाय, तेवारें "एकविंशतिजावाःस्युर्जीवपुञ्जसंयोर्मताः" एवचनव्याघातशी अपसिद्धा-
तथाय, तेढाखवानेअर्थे असङ्गतव्यवहारनयें परोक्षते पुञ्जपरमाणुडे, तेनेअमूर्तकहियें.
व्यवहारिकप्रत्यक्षागोचरत्वममूर्तत्वं परमाणोः जाकंस्वीक्रियतइत्यर्थः ॥ १२ ॥

काखपुञ्जलाणुतणोरे ॥ एकप्रदेशस्वजाव ॥ परमनयेपर
द्रव्यनेरे ॥ जेदकल्पनाअजावोरे ॥ चतु० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ काखणुने तथापुञ्जलाणुने परमजावग्राहकनयें १५ एकप्रदेशस्वजावकहियें,
एमकाखतथापुञ्ज एवेद्रव्यटाळीने परद्रव्य जेबीजांचारद्रव्य तेहने जेदकल्पनारहित
शुद्धद्रव्यार्थिकनयें एकप्रदेशस्वजावकहियें ॥ १३ ॥

जेदकल्पनायुतनयेरे ॥ अनेकप्रदेशस्वजाव ॥ अणुविण
पुञ्जअणुतणुरे ॥ उपचारेतेहजावोरे ॥ चतु० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ अनेजेदकल्पनानी सापेक्षायें जेशुद्धद्रव्यार्थिकनयें अणुके० एकबुटापरमा
णुविना सर्वद्रव्यने १६अनेकप्रदेशस्वजावकहियें, अने पुञ्जपरमाणुनेपण अनेकप्रदेश
अवानीयोग्यताडे, तेमाटे उपचारें तेहनेपण अनेकप्रदेश स्वजावकहियें, तथाकाखणुमां
ते उपचारकारणनशी, तेमाटे तेहनेसर्वथा एस्वजावनशी ॥ १४ ॥

शुद्धशुद्धद्रव्यार्थिकेरे ॥ जाणोविजावस्वजाव ॥ शुद्धेशुद्ध
स्वजावठेरे ॥ अशुद्धेशुद्धस्वजावोरे ॥ चतु० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ शुद्धशुद्धद्रव्यार्थिकनये संमुग्धे १७ विजावस्वजावठे. तथा शुद्धद्रव्यार्थिकन
यें १८ शुद्धस्वजावजाणो. अनेअशुद्धद्रव्यार्थिकनयें १९ अशुद्धस्वजावजाणवो ॥ १४ ॥

असङ्गतव्यवहारशीरे ॥ ठेउपचरितस्वजाव ॥ एस्वजाव
नययोजनारे ॥ कीर्जेमनधरीजावोरे ॥ चतु० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ असङ्गतव्यवहारनयशी २० उपचरितस्वजावठे. एजावचित्तमांधरीने स्व
जावनयनी योजनाकरियें ॥ १६ ॥

अनुपचरितनिजजावजेरे ॥ तेतोगुणकहेवाय ॥ एकद्रव्या
श्रितगुणकह्यारे ॥ उजयाश्रितपक्षाउरे ॥ चतु० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ एदिगंवरप्रक्रिया किहांकिहांस्वसमयेंपण उपस्कृतकरीठे; एमांहेचित्यठे,
तेदेखाडेठे. स्वजावते गुणपर्यायशीचिन्न नविवक्षियें, जेमाटे जेअनुपचरितजाव तेगु-
णजजाणवो, अनेजेउपचरितते पर्यायजजाणवो. जेम द्रव्याश्रिततेगुण अनेउजया

श्रिततेपर्यायकह्याते. तथोक्तमुत्तराध्ययनेषु॥गुणाणुमासज्जद्वं एगदवस्सियागुणा ॥खस्क-
णंपज्जावाणंतु उज्जलश्चस्सिआजवेत्ति ॥ १ ॥ १५ ॥

स्वप्नावजेदसहितकह्यारे ॥ एमएगुणद्वप्रकार ॥ हवेजेद
पज्जायनारे ॥ सुणयोसुयशजंमारे ॥ चतु० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ यदिचस्वद्रव्यादिग्राहकेणास्तिस्वप्नावः परद्रव्यादिग्राहकेणास्तिस्वप्नाव
इत्युपगम्यते तदोजयोरपि द्रव्यार्थिकविषयत्वात्सप्तजंग्यामाद्यद्वितीययोजंगयोर्द्रव्या
र्थिकपर्यायार्थिकाश्रयेण प्रक्रियाजल्येतेत्याद्यत्रबहुविचारणीयं ॥ स्वप्नाव० एमएस्वप्ना
वजेदसहितगुणना प्रकारकह्या. हवेआगलीढालमां पर्यायनाजेदकहुंतुं. तेहनेसुयशना
जंडार एहवाश्रोतापुरुषो तमेसांजलो ॥ १८ ॥

॥ ढाल चउदमो ॥

॥ ढोडोसीमंधरसामीआ ॥ तेमुकमिडामिडुकुंमी ॥ एदेशी ॥
सुणोजेदपज्जायनारे ॥ तेदोयप्रकार ॥ व्यंजनअर्थबेजेद
थी ॥ संक्षेपेंसार ॥ श्रीजिनवाणीआदरो ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेपर्यायना जेदसांजलो. तेपर्यायनाजेद संक्षेपथी बेप्रकारनाते. एकव्यं
जनपर्याय, बीजोअर्थपर्याय, एसंक्षेपेकह्या ॥ १ ॥

अनुगतकालकलितकह्यो ॥ व्यंजनपर्याय ॥ वर्तमानसु
षिमतिहां ॥ अत्यद्वपज्जाय ॥ श्रीजिन० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ जेजेहनो त्रिकालस्पर्शिपर्याय तेतेनोव्यंजन पर्यायकहियें. जेमघटादिने सृ-
दादिपर्याय तेहमां सूक्ष्मवर्तमानकालवर्त्ति ते अर्थपर्यायते. जेमघटनेतत्तत्क्षणवर्त्तिपर्या-
यते अर्थपर्याय ॥ २ ॥

द्रव्यगुणेबिहुंजेदथी ॥ वलीशुद्धअशुद्ध ॥ शुद्धद्रव्यव्यं
जनतिहां ॥ चेतननेसिद्ध ॥ श्रीजिन० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ तेप्रत्येकें एकेकबेबेप्रकारें एकद्रव्यपर्याय बीजोगुणपर्याय जेदथीजाणवा. त-
थातेवली शुद्ध अनेअशुद्धजेदथी बेबेप्रकारेंजाणवा. तेमांशुद्धद्रव्यव्यंजनपर्यायते चे-
तनद्रव्यने केवलज्ञानना जावथी सिरूपर्याय जाणवो ॥ ३ ॥

अशुद्धद्रव्यव्यंजनबहु ॥ मनुजादिकजेद ॥ गुणथीव्यं
जनएमद्विधा ॥ केवलमइजेद ॥ श्रीजिन० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेअशुरूद्रव्यव्यंजनपर्याय तेमनुष्य, देवता, नारंकी, तीर्थचादिकबहुजेदें जाणवो, केमके तेद्रव्यजेद पुंलसंयोग जनितहे. एमज शुरुगुणपर्यायते केवलज्ञानादिरूप अने अशुरूगुणव्यंजनपर्यायते मतिज्ञानादिरूप जाणवा ॥ ४ ॥

रुजुसूत्रादेशेंकरी ॥ क्णपरिणतएह ॥ कदोअर्थ
पजायए ॥ अन्यंतरजेह ॥ श्रीजिन० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ एमरुजुसूत्रादेशे क्णपरिणतजे अन्यंतरपर्याय तेशुद्धार्थपर्याय अने जेजे-
हथी अद्वकालवर्तिपर्याय तेतेहथीअद्वविक्कायें अशुरू अर्थपर्यायकहेवा ॥ ५ ॥

पुरुषशब्दजेमपुरुषने ॥ व्यंजनपर्याय ॥ संम
तिग्रंथेअर्थथी ॥ बालादिकहाय ॥ श्रीजिन० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ इहांवृरुवचन संमतिग्रंथदेखाडेते, जेम पुरुषशब्दवाच्य जेजन्मादि मरण-
कालपर्यंत एकअनुगतपर्याय तेपुरुषनोव्यंजनपर्यायकहियें, एसंसमतिग्रंथेकहुंते. तथावा-
लतरुणादि पर्यायते अर्थपर्यायकह्याहे. एमसर्वत्रफलावीलेवुं. अत्रगाथा ॥ पुरिसंसिपु-
रिससहो जस्माश्मरणकालपक्वतो ॥ तस्सज्जबालाईया पक्वजेयाबहुविगप्पा ॥ ६ ॥

षट्गुणहाणीवुद्धीथी ॥ जेमअगुरुलहुत्त ॥ पक्व
तेमक्किणजेदथी ॥ केवलपणेवुत्त ॥ श्रीजिन० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जेकेवलज्ञानादिकते शुरुगुणव्यंजनपर्यायहोय, तिहांअर्थपर्यायनथी, एहवी
कोशक दिक्पटाज्ञासनी शंकाटालेहे. “जे षट्गुणहानिवृद्धिलक्षणगुरुलघुपर्यायाः सूक्ष्मा
र्थपर्यायाः” एजेमकहुंते, तेमक्किणजेदथी केवलज्ञानपर्यायपण जिन्नजिन्न देखाळ्याहे ॥
पढमसमयसयोगिजवन्नकेवलनाणे ॥ अपढमसमयोगिजवन्नकेवलनाणे ॥ इत्यादिवचनात् ॥
तेमाटेरुजुसूत्रादेशें शुरुगुणनापण अर्थपर्यायमानवा ॥ ७ ॥

शुद्धव्यव्यंजनअणु ॥ पुंलपर्याय ॥ अशुद्धयणु
कादिकगुणा ॥ निजगुणपर्याय ॥ श्रीजिन० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ पुंलद्रव्यनो शुरुद्रव्यव्यंजनपर्यायते अणुके० परमाणुजाणवो, केमके
तेपरमाणुनोकेवारें नाशनथी, तेमाटेतथा द्रव्यणादिकद्रव्यते पुंलद्रव्यना अशुरूद्र-
व्यव्यंजनपर्याय संयोगजनितहे, तेमाटे एमशुणाके० पुंलद्रव्यना शुरुगुणव्यंजनपर्याय
तथाअशुरूगुणव्यंजनपर्यायते पोतपोताना गुणाश्रितजाणवा, जेपरमाणुगुण तेशुरूगुण-
व्यंजनपर्याय अनेद्वेप्रदेशादिगुणते अशुरूगुणव्यंजनपर्याय ॥ ८ ॥

सूक्ष्मार्थपर्यायते ॥ धर्मादिकएम ॥ निजपरप्र
त्ययथीलहो ॥ गंदिहठप्रेम ॥ श्रीजिन० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ धर्मास्तिकायादिकना शुद्धद्रव्यव्यंजनपर्यायजते, एहवोजे हठकरेते, तेह
नेकहियें, जे रुजुसूत्रादेशें क्षणपरिणतिरूप अर्थपर्यायपण केवलज्ञानादिकनीपरें ह
ठठांडीने तिहांपणकेमनशीमानता? ॥ १८ ॥

जेमआकृतिधर्मादिकनी ॥ व्यंजनतेशुद्ध ॥ लोकद्रव्य
संयोगथी ॥ तेमजाणीअशुद्ध ॥ श्रीजिन० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ तेधर्मास्तिकायादिकमां अपेक्षायें अशुद्धपर्यायपणहोय, नहीतोपरमाणु
पर्यंत विश्रामेंपुजलद्रव्यपण नहोय, एहवें अजिप्रार्थेकहेते, जेधर्मास्तिकायादिकनी
आकृति लोकाकाशमान संस्थानरूपते शुद्धद्रव्यव्यंजन पर्यायकहियें, परनिरपेक्षप
णामाटे, तेमजलोकवर्ति द्रव्यसंयोगरूप अशुद्धद्रव्यव्यंजनपर्यायकहियें, पणतेह
नोपरापेक्षपणे कहेताथका अनेकांतिकने विरोधनशी ॥ १९ ॥

संयोगेआकृतिपरें ॥ पञ्जयकहेवाय ॥ उत्तराध्य
यनेजाषिया ॥ लक्षणपञ्जाय ॥ श्रीजिन० ॥ २० ॥

अर्थ ॥ जेआकृतिते पर्यायहोशे, अने संयोगपर्यायनहोय, एहवीआशंकाटाखेते.
जे संयोगतेपण आकृतिनीपरें पर्यायकहेवायते, केमके पर्यायनांलक्षण जेदरूप श्री
उत्तराध्ययनसूत्रें एरीतेकह्यांते ॥ २० ॥

एकतपृथकतेमवली ॥ संख्यासंठाण ॥ वलीसंयोग
विज्ञाण ॥ मनमांतुंआण ॥ श्रीजिन० ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ उक्तंच ॥ एगत्तंचपुहुत्तंच संखासंठाणमेवय ॥ संयोगायविज्ञाणाय पञ्जवा
णं तुल्लखणं ॥१॥ एगाथातुंमनमांआण, एमदिगंबरनयचक्रनाकत्तदिवसेननेकहेते॥११॥

उपचारीनयशुद्धते ॥ जोपरसंयोग ॥ असंभूतम
नुजादिका ॥ तोनयशुद्धयोग ॥ श्रीजिन० ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ हवेजोएमकदेशोजे धर्मास्तिकायादिकने परद्रव्यसंयोगते, तेउपचरित प-
र्यायकहियें, पणअशुद्धपर्यायनकहियें, द्रव्यान्यथात्वहेतुनेविषेज अशुद्धत्व व्यवहारते,
तेवतीतो तेमाटे मनुष्यादिकपर्यायपण अशुद्धनकहो. असंभूतव्यवहारनयग्राह्य माटे
असंभूत कहो ॥ २२ ॥

धर्मादिकपरपञ्चयें ॥ विसमाइएम ॥ अशुद्धताअ
विशेषथी ॥ जिअपुज्जलजेम ॥ श्रीजिन० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ द्वितंतुकादिक पर्यायनीपरें एडव्यजनकअवयवसंघातनयेंज अशुद्ध डव्यव्यं-
जनपर्यायपणुंज कहेतां रुढुंलागे “तस्मादपेक्षानपेक्षाज्यांशुद्धाशुद्धानेकांतव्यापकत्वमे
वश्रेयः” तेहिजदेखाडेढे. धर्मादिकने परपर्यायें एटवेखपर्यायथी विषमायीकेवलक्षण
ताएमजाणवी, केमके परापेक्षायें जेमजीवडव्य पुज्जलडव्यनेविषे अशुद्धतानो विशेषनथी

एमजसजातिविजातिथी ॥ डव्येपज्जाय ॥ गुणोस्व
जावविजावथी ॥ एचारकहाय ॥ श्रीजिन० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवे प्रकारांतरे चारप्रकारनापर्याय नयचक्रमांकहावे, तेदेखाडेढे. एमज ख
जातीयडव्यपर्याय, तथाविजातीयडव्यपर्याय, वलीखजावगुणपर्याय, अनेविजावगुणपर्याय
एरीतेंचारजेद पर्यायनाकहेवा ॥ १५ ॥

ड्यणुकमनुजेकेवलीवली ॥ मतिमुखदिठंत ॥ एप्रायि
कजेणोडव्यथी ॥ अणुपज्जवसंत ॥ श्रीजिन ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हवेउदाहरणदेखाडेढे. द्विप्रदेशादिकस्कंधते स्वजातीय डव्यपर्यायकहियें.
तथा डव्यबेमिलीएकडव्यउपनुं, तेमाटे मनुजादिपर्यायते विजातीय डव्यपर्याय कहि-
यें, केमके तेवेडव्यमली परस्पर जिनजातीय डव्यपर्यायउपनो, तेमाटे तथाकेवलज्ञान
ते कर्मरहितपणामाटे स्वजावगुणपर्यायकहियें. अनेमतिज्ञानादिकते कर्मपरतंत्रपणामाटे
विजावगुणपर्यायजाणवा. एरीते एचारजेदपण प्रायिकजाणवा, केमके परमाणुरूप डव्य
पर्यायते एचारमांहेन अंतरजवें. पर्यायपणुतेहने विजागजाति शालेंकबुंढे. तडुकें सं-
मतौ ॥ अणुंहुअणुएहिंदवे आरुंहुअणुअंतिअणुतिववएसो ॥ तत्तोअपुणविजत्तोअ-
णुत्तिजाठअणुहोइ ॥ इत्यादिक ॥ १६ ॥

गुणविकारपज्जवकही ॥ डव्यादिकहंत ॥ शुंजा
णोमनमांहेते ॥ देवसेनमहंत ॥ श्रीजिन ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ “गुणविकाराः पर्यायाः” एमकहीने तेहनाजेदनेअधिकारें तेपर्याय द्विजेद १
डव्यपर्याय २ गुणपर्याय इत्यादिककहेतोथको नयचक्रनोकर्ता जे देवसेनदिगंबर ते-
मनमांहेशुंजाणेढे? अर्थात् पूर्वापरविरोधजाणथी कांइजाणतोनथी, तेमाटे डव्यपर्याय
जकहेवा, पणगुणपर्याय जूदानकहेवा एपरमार्थढे ॥ १७ ॥

इमडव्यादिकपरखीया ॥ राखीगुरुआण ॥ उवेखी

बहुतनुमति ॥ अवगणीअअजाण श्री० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ एरीतें द्रव्यगुणपर्यायिते स्वरूपलक्षण जेदादिकेंकरीने परख्या, गुरुआणाके० गुरुपरंपरानी आझाराखीने तथाघणा तनुमतिके० तुल्यबुद्धिनाधणी तेहनेउवेखीने, अजाणजेहठकदाग्रही तेहनेअवगणी-निराकरीने द्रव्यादिकनीपरीक्षामेंकरी ॥ १८ ॥

जेदिनदिनएमजावशे ॥ द्रव्यादिविचार ॥ तेखदेशेज

शसंपदा ॥ सुखसधलांसार ॥ श्रीजिन० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ जे एअर्थदिनदिनप्रतें द्रव्यगुणपर्याय विचाररूपजावशे, तेप्राणी यशनीसंपदाप्रतें पामशे तथा सधलांसुखप्रतें सारके० निश्चैपामशे, एगुरुनोउपदेश प्रमाणकरजो दोहा

गुरुश्रुतअनुजवबलथकी ॥ कह्योद्रव्यअनुयोग ॥

एहसारजिनवचननो ॥ एहपरमपदजोग ॥ १ ॥

अर्थ ॥ गुरुउपदेश, श्रुतशास्त्राच्यास, अनुजवबल, अने सामर्थ्ययोग तैहथीए द्रव्यानु योगकह्यो. एसर्वजिनराजनां वचननोसारठे. एजपरमपदके० मोक्षतेहनोजागठे, केमके एद्रव्यादिकविचारें शुक्लध्यानसंपदायें मोक्षपामियें ॥ १ ॥

मध्यमकिरियारतहुए ॥ बालकमानेलिंग ॥

षोमशकेंजाण्युंधरे ॥ उत्तमज्ञानसुरंग ॥ २ ॥

अर्थ ॥ एद्रव्यानुयोगमां जे रंगधरे, तेहनेजपंडितकहियें, एहबुं अजियुक्तसाखेंसम थेंठे. षोमशकवचनंचेदं ॥ बालःपश्यतिलिंगं मध्यमबुद्धिर्विचारयतिवृत्तिं ॥ आगमत त्वंतुबुधः परीक्षते सर्वयत्नेन ॥ २ ॥

नाणरहितजेशुजक्रिया ॥ क्रियारहितशुजनाण ॥

योगदृष्टिसमुच्चयकह्यो ॥ अंतरखजुआजाण ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ ज्ञानरहितजे शुजक्रिया अनेक्रियारहित जे शुजज्ञान तेनेयोगदृष्टिसमुच्चय मां खजुआ अनेसूर्यजेटलो आंतरोकह्योठे ॥ ३ ॥

खजुआसमीक्रियाकही ॥ नाणजाणसमजोय ॥

कलियुगएहपटंतरो ॥ विरलाबुजेकोय ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ तात्त्विकः पक्षपातश्च जावशून्याच्याक्रिया ॥ अनयोरंतरं हेयं जानुखद्योतयो-
रिव ॥ इत्यादिकयोगदृष्टिसमुच्चयें कळुंठे ॥ ४ ॥

क्रियामात्रकृतकर्मखय ॥ दहुरचुन्नसमान ॥

ग्यानकिर्जउपदेशपदें ॥ तासढारसमजाण ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ मंगुक्कचुन्नकप्पो किइयाजाणिउकडकिळेसाणं ॥ तद्धुरचुन्नकप्पो नाणकड
तंचआणाए ॥ १ ॥ इत्युपदेशरहस्ये एतदर्थसंग्रह ॥ ५ ॥

मिथ्यात्वादिककर्मथिति ॥ अकरणनियमैजाष ॥

अप्रतिपातिज्ञानगुण ॥ महानिशीथहसाष ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेज्ञानते सम्यग्दर्शनसहितज्यावे. तेपास्यापढि मिथ्यात्वमां आवे, तोपण
एककोडाकोडी सागरोपम “उपरांतकर्मबंध जीव नकरे. बंधेणनबोलेयकयावितिवच
नात्” एअजिप्राये नंदिवेणनेअधिकारें महानिशीथे ज्ञानगुण अप्रतिपाति कहोळे.
उत्तराध्ययनेषुकं ॥ सूझहाससुत्ता णणस्सईकयवरंमिपडिआवि ॥ इयजीवोविससुत्तो-
णणस्सइगडविसंसारे ॥ १ ॥ ६ ॥

ग्यानवंतहकेवली ॥ ज्व्यादिकअहिनाण ॥ बह

त्कल्पनाजाप्यमां ॥ सरिषाजाप्याजाण ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ बृहत्कल्पगाथाचेयं ॥ किंगीयहोकेवली चउविहेजाणणेयकहणेय ॥ तु
ह्वरागहेसे अणंतकायसवज्जाणवा ॥ १ ॥ ७ ॥

नाणपरमगुणजीवनो ॥ नाणजवार्णवपोत ॥

मिथ्यामतितमजेदवा ॥ नाणमहाउद्योत ॥ ८ ॥

॥ ढाल पन्नरमी ॥

॥ होमतवाळेसाजना ॥ षुदेशीळे ॥

नाणसहितजेहमुनीवरा ॥ क्रियावंतमहंतोरे ॥ तेमृगपतिजेमपाखरिया ॥ तेहना
गुणनोनअंतोरे ॥ श्रीजिनशासनसेवियें ॥ १ ॥ एआंकाणीळे ॥ वशनिरुपक्रमकर्मने ॥
जेपणज्ञानविहीनारे ॥ तेपणमारगमांकहा ॥ ज्ञानीगुरुपदलीनारे ॥ श्रीजिन०
॥ २ ॥ नाणरहितहितपरिहरी ॥ अज्ञानजहठरातारे ॥ कपटक्रियाकरतायति ॥
नहुयेनिजमतिमातारे ॥ श्रीजिन० ॥ ३ ॥ कपटनजाणेरआपणो ॥ परनागुह्यते
खोलेरे ॥ गुणनिधि गुरुयकीबाहेरा ॥ विरलनिजमुखेंबोलेरे ॥ श्रीजिन० ॥ ४ ॥ बा
हिरवकपरेंचाळता ॥ अंतरआकरीकातीरे ॥ तेहनेजेहजलाकहे ॥ मतिनवीजाणेतैजा
तीरे ॥ श्रीजिन० ॥ ५ ॥ बहुविधबाह्यक्रियाकरें ॥ ज्ञानरहितजेहटोळेंरे ॥ शतजि
मअंधदेखता ॥ तेतोपडिआळेजोळेंरे ॥ श्रीजिन० ॥ ६ ॥ निजउत्कर्षथीहरि
या ॥ निजअवगुणनवीदाखेरे ॥ ज्ञानजलधीगुणअवगणी ॥ अवगुणबहुजांघेरे ॥ श्री-
जिन० ॥ ७ ॥ गुणप्रियआगेंअनुदता ॥ जेगुणअल्पशोचावेरे ॥ तेपणअवगुणपरिणमे ॥
मायाशब्दमनराखेरे ॥ श्रीजिन० ॥ ८ ॥ ज्ञानरहितजेह्दवा ॥ जिनशासनधनचोरेरे ॥

तेह शिथलपरैपरिहू ॥ गढाचारनेजोरैरे ॥ श्रीजिन० ॥ ए ॥ एनवसीगाथानोअर्थ ॥ गढा-
चारवचनंचेदं ॥ अगीअठकुसीखेहिं संगंतिविद्वेषवोसिरे ॥ मुक्कमगगस्सिमेविग्घं पढंमि-
तेणगेजहाइति ॥ ज्ञानीवचनविषयमृतते ॥ उलटीमूरखवाणीरे ॥ आगमवचनएआदरी ॥
ज्ञानप्रहोजविप्राणीरे ॥ श्रीजिन० ॥ १० ॥ अर्थ ॥ गीयल्लस्सवयणेणं विसंहालाहलंपिबे
॥ अगीयल्लस्सवयणेणं अमयंपिनघुट्टए ॥ १ ॥ इत्यादिवचनशास्त्रेते, तेमाटे द्वेधमार्थि
जव्यप्राणी ज्ञानपद्दददआदरो, केमकेहमणाज्ञानपद्दानोदढाधिकारते ॥ १० ॥ चरणक-
रणगुणहीणका ॥ ज्ञानप्रधानआदरियैरे ॥ एम किरयागुणअज्यसी ॥ इहायोगधीतरियै
रे ॥ श्रीजिन० ॥ ११ ॥ अर्थ ॥ कर्तुमिब्बोःश्रुतार्थस्यज्ञानिनोपिप्रमादिनः ॥ कालादिवि-
कलोयोग इतीहायोगलक्षणं ॥ ललितविस्तारादौग्रंथे ॥ ११ ॥ चरणपतितवलीभावको ॥
तनुधर्मावलीजेहोरे ॥ तेहनेज्ञानप्रधानते ॥ मुनिनेतेगुणगेहोरे ॥ श्रीजिन० ॥ १२ ॥
आवश्यकमांहेजाषिठं ॥ तेणेगहीज्ञानप्रधानोरे ॥ आचरणपथचालतां ॥ लेइयेजश
बहुमानोरे ॥ श्रीजिन० ॥ १३ ॥ अर्थ ॥ अत्रआवश्यकगाथा ॥ दंसणपस्कोसावय च-
रित्तनेठेयमंदधम्मेय ॥ दंसणचरित्तपस्को समणपरल्लोगकंलं मि ॥ १३ ॥

॥ ढाल शोलमी ॥

॥ समरीसारदाए वरदायकदेवी ॥ एदेशी ॥

आत्मअर्थिनेअर्थप्राकृतवाणी ॥ एमएमेंकीधीहीयडेउलटआणी ॥ मिथ्यादृष्टिने-
एहमांमतिमुजाणी ॥ सम्यग्दृष्टीनेलागेसाकरवाणी ॥ १ ॥ गुरूपार्सेशीलीअर्थएहना-
जाणी ॥ तेहनेएदेजो, जेहनीमतिनवीकाणी ॥ लघुनेनयदेताहोएअर्थनीहाणी ॥ योगद-
ष्टिसमुच्चयएहवीरीतिवखाणी ॥ २ ॥ सामान्यमजाणोएतोजिनब्रह्माणी ॥ जल्लीपरेंसंजा-
लोतत्वरयणीखाणी ॥ एशुजगतिमाता, डुरमतिवेलिकृपाणी ॥ एशिवसुखसुरतरुफल-
रसस्वादनिशाणी ॥ ३ ॥ एहनेसुपसारेंउजाजोनीपाणी ॥ सेवेनर, किन्नर, विद्याधर, पवि-
पाणी ॥ एअमियदृष्टीजीजेहेनीमतिसीचाणी ॥ तेमांहेउल्लसेसुरुचिवेली करमाणी ॥ ४ ॥
बहुजावएहनाजाणेकेवलनाणी ॥ संखेपेएतोगुरुमुखीकहेवाणी ॥ एहधीसंजारीजि-
नगुणश्रेणीउसुहाणी ॥ वचनानुष्ठानेसमापत्तिपरमाणी ॥ ५ ॥ एहधीसवीजाएपापश्रे-
णीउजाणी ॥ गुणश्रेणीचढतांलहेमुक्तिपटराणी ॥ घनघातिकर्मनेपीलीयेंजेमतेलचाणी ॥
निर्मलगुणएहधीपामियाबहुजविप्राणी ॥ ६ ॥ खलजनजोएहमांदिषधरेअजिमानी ॥
तोपणसज्जनधीएहनीख्यातिमचाणी ॥ गुणमणिरयणायरजगउत्तमगुणवाणी ॥ जश-
दियेगुणीसज्जननेसंघअनंतकल्याणी ॥ ७ ॥

॥ ढाल सतरमी ॥

॥ देशीहमचडीनीडे ॥

तपगठनंदनसुरुतरुप्रगव्यो ॥ हीरविजयसूरींवो ॥ सकलसूरिमांजिसोजागी ॥ जेम
 तारामांचंदोरे ॥ हमचडी ॥ १ ॥ तासपाटविजयसेनसूरीश्वर ॥ ज्ञानरयणनोदरिउ ॥
 शाहीसजामांजियशपाभ्यो ॥ विजयवंतगुणजरिउरे ॥ हम ॥ २ ॥ तासपाटे विजय-
 देवसूरिसर ॥ महिमावंतनिरीहो ॥ तासपाटेविजयसिंहसूरिसर ॥ सकलसूरिमांली-
 होरे ॥ हम ॥ ३ ॥ तेगुरुनाउत्तमउद्यमथी ॥ गीतारथगुणवाघ्यो ॥ तस हितशिख-
 तणेअनुसारें ॥ ज्ञानयोगएसाघ्योरे ॥ हम ॥ ४ ॥ जशउद्यमउत्तममारगनो ॥ जळे-
 जावथीलहियें ॥ जसमहिमामहिमांयेंविदीतो ॥ तसगुणकेमनगहियेंरे ॥ हम ॥ ५ ॥
 श्रीकल्याणविजयवरवाचक ॥ हीरविजयगुरुसीसो ॥ उदयाजशगुण संततिगावे ॥ सु-
 रकिन्नरनिसदीसोरे ॥ हम ॥ ६ ॥ गुरुश्रीलाजविजयवरपंडित ॥ ताससीससोजागी ॥
 श्रुतव्याकरणादिकबहुग्रंथें ॥ नित्येंजशमतिलागीरे ॥ हम ॥ ७ ॥ श्रीगुरुजितविजय-
 तससीसो ॥ महिमावंतमहंतो ॥ श्रीनयविजयविबुद्धगुरुज्जाता ॥ तासमहागुणवंतोरे
 ॥ हम ॥ ८ ॥ जेगुरुस्वपरसमयअज्यासैं ॥ बहुउपायकरी कासी ॥ सम्यग्दर्शनसुरु-
 चिसुरजिता ॥ मुळमतिशुजगुणवासीरे ॥ हम ॥ ९ ॥ जशसेवासुपसार्येंसहजें ॥
 चिंतामणीमेलहिउ ॥ तसगुणगाइशकुंकेमसघला ॥ गावानेगहगहिउरे ॥ हम ॥ १० ॥
 तेगुरुनीचकिशुजशक्ति वाणीएहप्रकाशी ॥ कवियशविजयजणेयमजणयो ॥ दिनदि-
 नबहुअज्यासीरे ॥ हम ॥ ११ ॥

॥ कलश ॥

एमद्रव्यगुणपर्यायेंकरी जेह्वाणीविस्तरि ॥ गतपारगुरुसंसारमारगतरणतारणवरनरी ॥
 तेएहजाणीसुजनमधुकर रमणसुरनरपंजरी ॥ श्रीनयविजयबुधचरणसेवक जशविजयबु-
 धजयकरी ॥ १ ॥ सर्वगाथा ३७५ ॥ इयमुचितपदार्थोद्धापनश्रव्यशोभा बुधजनहितहेतुर्जा-
 वनापुष्पवाटी ॥ अनुदिनमितपवध्यानपुष्पैरुदारैर्जवतुचरणपूजा जैनवाग्देवतायाः ॥

॥ इतिउपाध्यायश्रीयशोविजयगणिकृतद्रव्यगुण
 पर्यायनोरासबालावबोधसहितसमाप्तः ॥

॥ શ્રીપાર્શ્વનાથાય નમઃ ॥

॥ શ્રીમયશોવિજયજી ઉપાધ્યાયકૃત આઠ દૃષ્ટિની સજાય બાલાવોધ સહિત ॥

ૐ૩શ્રેણિનતંપાર્શ્વ, શ્રીશંલેશ્વરનામકં ।લિલ્લા
મિયોગદૃષ્ટિસ્વાધ્યાયાર્થ લોકજ્ઞાપયા ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ ઇંડના સમુદાય, શ્રેણિપરંપરા, જેને નમ્યાહે, ઇવા શ્રીશંલેશ્વર પાર્શ્વનાથને નમસ્કાર કરીને, યમ, નિયમ, પ્રાણાયામાદિ અષ્ટાંગયોગ જેમાં છે, ઇવા પાતંજલિશ્રિઆદિકૃત યોગશાસ્ત્રમાં પ્રવેશ કરીશકાય તેવો શ્રીહરિજઙ્ગસૂરિરવિત શ્રીયોગદૃષ્ટિસમુચ્ચય ગ્રંથહે, તેના જાવ ગ્રહણ કરી, સકલ તાર્કિકશિરોમણિ વાચકરાજ શ્રીયશોવિજયજી ઉપાધ્યાયે યોગદૃષ્ટિની સજાય રચેલી છે, તેનો જાવાર્થસૂચક બાલાવોધ ગુર્જરી જ્ઞાપામાં લલ્લીલ ઢીલ.

પ્રથમ યોગ શબ્દ ઇટલે શું ? યોગ ઇટલે ચંચલતા. ત્રણ પ્રકારના યોગ તે મન, વચન, કાયાનાયોગ તથા અષ્ટાંગયોગ અને જ્ઞાન દર્શનાદિ યોગ; અથવા જેજે વસ્તુ-જ્ઞાના યોગ યુંજન કરીલ, તેપણ યોગ કહેવાય. ઇમ યોગના બહુ પ્રકાર છે. અહીંશ્રા-તો પાતંજલાદિ ગ્રંથાનુયાયી ત્રણ યોગ વર્ણવેલા છે. તેનાં નામ. ૧ ઇચ્છાયોગ ૨ શાસ્ત્ર-યોગ ૩ સામર્થ્યપ્રતિજ્ઞાયોગ.

૧ તથાવિધ જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મેના ક્ષયોપશમ વિશેષથી શ્રુતજ્ઞાનનો અર્થ લઈ, કરવાની ઇચ્છાવાલો ઠતાં, પ્રમાદથી ધર્મ વ્યાપારમાં વિકલ અને અંતઃકરણમાં સૂત્રાર્થનું ઇચ્છકપણું હોય, પણ યથાર્થ બોધ ન હોય, તે ઇચ્છાયોગ કહીલ.

૨ યથાર્થસ્વરૂપે વિકલ્યાદિનો ત્યાગ કરવો તથા અપ્રમાદિ, ધર્મવ્યાપારવંત, શ્રદ્ધાવંત, તીવ્રબોધથી અવિતથ્ય વચનનું જાણણ કરવું, તથાવિધ મોહના અપગમથી સત્યપ્રતીતવંત, તથા કાલાદિ વિકલપણાની બાધાલ અતિચારાદિબોધને જાણતા ઠતાં તથા પ્રકારે ટાલી ન શકાય; તે શાસ્ત્રયોગ કહીલ.

૩ શાસ્ત્રમાં બતાવેલા ઉપાયોને અતિક્રમિને અધિકશક્તિથી ધર્મવ્યાપાર યોગ આ-દરવો તે સામર્થ્ય પ્રતિજ્ઞા યોગ કહીલ. સિદ્ધિપદ પ્રાપ્તિનાં કારણો આ યોગમાં બહુ છે, તેનું અતિક્રમણ કરે નહીં; શાસ્ત્ર થકીજ સર્વ અર્થ જાણે. સામર્થ્ય પ્રતિજ્ઞા યોગથી, સર્વજ્ઞપદપ્રાપ્તિ, સિદ્ધિપદસૌખ્યપ્રાપ્તિ, સકલપ્રવચનપરિજ્ઞાપ્રાપ્તિ ઇત્યાદિ સર્વનો સાક્ષાત્ લાજ છે. સામર્થ્ય યોગના પણ બે જોદ છે ૧ ધર્મસંન્યાસ ૨ યોગસંન્યાસ.

ધર્મસંન્યાસ તે મોહાદિક્રયોપશમરૂપ છે અને યોગસંન્યાસ તે કાયાદિ વ્યાપાર કાયોત્સર્ગકરણાદિરૂપ છે. આ બે પ્રકારના સામર્થ્યયોગ સમસ્ત લાજપ્રાપ્તિના હેતુ છે, ધર્મ સંન્યાસ સામર્થ્ય યોગ પ્રથમથી વીજે અપૂર્વ કરણે હોય છટકે કે પ્રથમ અપૂર્વ કરણે યથાપ્રવૃત્તિ કરણની સંજ્ઞા છે, તેથી અધિકૃત ધર્મ સામર્થ્ય યોગ ન હોય અને વીજે અપૂર્વ કરણે તે પ્રશિષ્ટેદનું નિબંધન છે તેથી પ્રથમનો ત્યાગ કરી વીજું કહ્યું ॥ યતઃ ॥ જાગંઠીતાપદમં, ગંઠીસમશ્કમેજવેવીશ્રં ॥ અનિઅદ્વિકરણંપુણ, સમ્મત્તંપુરસ્થને જીવે ॥ ૧ ॥ ઇતિ વચનાત્

અપૂર્વ કરણ તે આત્મવીર્ય શુદ્ધ પરિણામ, અનાદિકાલે અપૂર્વ અપૂર્વ જે શુદ્ધશુદ્ધ તર પરિણામ ધર્મ સ્થાનકને વિષે હોય તે ધર્મ સંન્યાસ, વીજે અપૂર્વકરણે પ્રશિષ્ટેદ ય-વાર્થી સમ્યગ્ દર્શન, શમસંવેગાદિ લિંગરૂપ, આત્મપરિણામ. યતઃ ॥ શમસંવેગનિવેદાદ-નુકંપાસ્તિક્વલક્ષણેઃ ॥ પંચજિઃ સમ્યક્, સમ્યક્ત્વમુપલક્ષ્યતે ॥ ઇતિ ॥ ૧ ॥ યોગશાસ્ત્રે. તથા “તત્ત્વાર્થશ્રદ્ધાનં સમ્યગ્દર્શનં.” ત્યાર પછી તથાવિધ કર્મ સ્થિતિને ડંઢી કરે, સંસ્થ સાગરોપમ અતિક્રમે ત્યારે પ્રથમ ધર્મ સંન્યાસ સામર્થ્ય યોગ હોય. યતઃ ॥ ગંઠિતિ-સુદુર્ગેહ, કલ્મષઘ્ણરૂઢગૂઠગંઠિવ ॥ જીવસ્સકમ્મજળિંહ, ઘણરાગદોસ પરિણામો ॥ ૧ ॥ સમ્મત્તંમિહલક્ષે, પલ્લિયપહુત્તેણસાવડંહુક્કા ॥ ચરણોપસમખયાણં, સાગરસંલંતરાદુંતિ ॥ ૧ ॥ માટે સ્થિતિ જેદ ડપર જેમ જેમ વધે, તેમ તેમ આયુંજી કરણ થકી જેમ જેમ આત્મ વીર્યોદ્ધાસે ગુણ સ્થાનક જનન તે સર્વ ધર્મ સંન્યાસ સામર્થ્ય યોગ કહીય, અને તેને પારમાર્થિક તાત્વિક કહીય. કોઈક વેલાયે પ્રવ્રજ્યા પ્રતિપત્તિકાલે અતાત્વિક કહીય. કારણકે પ્રવ્રજ્યા સન્મુલ્લતો છે પરંતુ પ્રવ્રજ્યા આદરી નથી, માટે ત્યાં જ્ઞાનરૂપ પ્રતિ-પત્તિ વિશેષ હોય અને ધર્મસંન્યાસ સામર્થ્ય અધિકારી જવ વિરક્ત હોય. આપ્રમા-ણે સિદ્ધાંતમા કહ્યું છે.

પ્રવ્રજ્યાધિકારી, આર્યદેશેત્પન્ન, વિશિષ્ટ જાતિવંત, કુલમર્યાદાવંત, અશુદ્ધકર્મ મ-લબુદ્ધિ પ્રપંચ પ્રાયઃ ક્ષીણ હોય અને મનુષ્યપણાનાં નિમિત્ત ડુર્લભ છે, સંપદા ચપલ છે, વિષય દુઃસ્વોષદેતુ છે, સંયોગ વિયોગ મિશ્રિત છે, શરીર પ્રતિક્ષણે મરણયુક્ત છે, યથા દારુણ વિપાકવાલા સંસારનું અનેક પ્રકારે નિર્ગુણપણું જાવીને સહજપણે સંસા-રથી વિરમ્યો હોય, અલ્પ કષાયી, અલ્પ હાસ્યાદિવંત અલ્પવેદોદયી, કૃતઙ્ગ, વિનીત, ઘરવાસમાં રાજાભાત્યાદિ બહુજનમાન્ય, અડોહી, સુંદર શ્રંગવંત, શ્રદ્ધાવંત, પ્રવ્રજ્યા આરાધક, જ્ઞાનયોગનો આરાધક ઇત્યાદિ ગુણોપેત મનુષ્યને ધર્મસંન્યાસ સામ-ર્થ્યયોગ જાણવો.

યોગ સંન્યાસ સામર્થ્ય યોગ પારમાર્થિક તાત્વિકપણે, કપકપ્રેણિગત યોગીને તથા

દ્વાંત્યાદિ સર્વગુણ ક્રયોપશમપણે જેને હતપન્ન થયા હોય તેને, યાવત્ કેવલજ્ઞાન લાજ જોગ શીલસુધી તથા તેજ લાજ વેલાયે શૈલેસી અવસ્થાગત યોગ નિરૂધન કાલે વર્તતા હોય, તેને હોય.

ત્રણ યોગમાં પ્રથમ યોગ, ચરમા કહેવાય છે અને તે જઝ્ય મિથ્યાદૃષ્ટિને પણ હોય; વીજો યોગ સમ્યગ્દૃષ્ટિ, દેશવિરતિ પ્રમુખને હોય અને વીજો યોગ, વીજાની સન્મુખ એવા જવિરક્ત તથા અપ્રમત્ત યાવત્ અયોગી અવસ્થાવાલાસુધી પણ હોય. તેનો વિશેષ અધિકાર યોગદૃષ્ટિ સમુચ્ચય ગ્રંથથી જાણવો. અહીં લેશમાત્રલભ્યો છે. યોગનું દર્શન તે સામાન્યમાત્ર જ્ઞાનાવરણીયના ક્રયાપશમે જાણવું અને દૃષ્ટિ તે દ્વિદ્વાદિ વિચારણા અવધારવું. દૃષ્ટિનું સ્વરૂપ હવે કહીએ ઢીપ.

॥ ઢાલ પેહેલી ॥

॥ ચતુર સનેહી મોહના ॥ પદેશી ॥

શિવસુખકારણ ઉપદેશી ॥ યોગતણી અનદિઠીરે ॥ તેગુણ

થુણીજિનવીરનો ॥ કરશું ધર્મની પુઠીરે ॥ વીરજિનેસર દેશના ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ શિવકે ૦ નિરૂપડવ, અવ્યાવાધ સુખ તેના કારણ કે ૦ હેતુવાસ્તે શ્રીવીર પરમાત્મા, યોગની આઠ દૃષ્ટિ ઉપદેશી છે, તે શ્રીવીરનાગુણસ્તવીને અમે ધર્મની પુષ્ટિ કરશું. શ્રીવીર પરમાત્મા કેવા છે ? યતઃ ॥ વિદારયતિયત્કર્મ, તપસાચવિરાજતે ॥ તપો વીર્યેણ યુક્તશ્ચ તસ્માદ્વીર ઇતિસ્મૃતઃ ॥ ૧ ॥ વહી ધર્મ કેવો છે ? યથા ॥ ડુર્ગતિ પ્રપત્તપ્રાણિધારણા ધર્મ ઉચ્યતે ॥ સંયમાદિદશવિધઃ, સર્વજ્ઞોક્તો વિમુક્તયે ॥ ૧ ॥ અથવા, અપરજાવ વ્યતિરિક્ત, કેવલ વસ્તુ સ્વજાવપણું, તેપણ નિરાવરણપણે તથા સાદિ અપર્યવસાનપણે તે ધર્મ છે. એવી સામાન્યપણે શ્રીવીરની દેશના કે ૦ વાણી છે. ॥ ૧ ॥

સઘન અઘન દિનરયણિમાં ॥ બાલવિકલને અનેરારે ॥ અર્થ

જુએ જેમ જુહુઆ ॥ તેમ ડંઘનજરનાફેરારે ॥ વીર ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ જેમ સઘન કે ૦ મેઘ સહિત દિવસ અને અઘન કે ૦ મેઘ રહિત દિવસ, જેમ દિવસ તેમ રાત્રિ અર્થાત્ મેઘયુક્ત દિવસ રાત્રિ અને મેઘ રહિત દિવસ રાત્રિ; તેતે દિવસો અને રાત્રિઠમાં પણ જેદ છે અને તે જેદને દેખનારાઠમાં પણ કોઈ બાલ-દૃષ્ટિ, કોઈ વિકલદૃષ્ટિ અને અનેરા કે ૦ કોઈ તરુણ, વૃદ્ધ, રોગી ઇત્યાદિ અનેક જેદ છે. તેઠં જેજે પદાર્થને જુએ તેમાં જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મવિચિત્રતાયે સામાન્ય વિશેષાદિમાં અનેક રીતે ફેરપને; જુદાજુદા જાવ દેશે. તે સર્વઠંધ દૃષ્ટિ છે. ડંઘદૃષ્ટિ બહુ જાતની છે ॥ ૨ ॥

દર્શન જે થયાંજુઝુઆ ॥ તે ઊંઘનજરનેફેરે ॥ ખેદધિરા
દિકદૃષ્ટિમાં ॥ સમકિતદૃષ્ટિનેહેરે ॥ વીર૦ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ ઊંઘ નજરના ફેરને અનુસારે થદ દર્શનના ખેદ જુદાજુદા થયા. તે ઊંઘદ-
ધિનો અર્હી અધિકાર નથી. અર્હીઆતો યોગની આઠ દૃષ્ટિનો અધિકાર છે, યથા॥મિત્રા
તારા બહાદીસા, સ્થિરાકાંતા પ્રજાપરા ॥ નામાનિ યોગદૃષ્ટીનાં, લક્ષણે તુ નિબોધત
॥ ૧ ॥ તે આઠ દૃષ્ટિમાં બોધ-જ્ઞાન પ્રકાશ કેવો હોય ? તે કહે છે, યથા ॥ તૃણગો-
મયકાષ્ઠામિકણદીપોપમપ્રભા ॥ તારાર્કચંદ્રજા રત્નસદૃશી દૃષ્ટિરષ્ટધા ॥ ૨ ॥ શ્રી
યોગદૃષ્ટિ સમુચ્ચયે. આઠમાં પ્રથમની ચાર દૃષ્ટિસુધી મિધ્યાદૃષ્ટી; અને પાઠલી ચાર
દૃષ્ટિ પ્રંથિજેદથી હોય, અર્થાત્ ચિરાદૃષ્ટી સમ્યક્ત્વ છે અને તે દૃષ્ટિને યોગદૃષ્ટિ
પ્રત્યુ બિરુદ્ધ ઘટે છે, પરંતુ આઠેને યોગદૃષ્ટિ કેમ કહી ? તેનો એવો ઉત્તર છે કે, પેદેલી
ચારદૃષ્ટિમાં સત્સંગના યોગ છે, તેમાંપણ બીજા ધ્યાન કરે છે તેથી તેનેપણ દૃષ્ટિ કહી ॥૩॥

દર્શન સકલનાનયગ્રહે ॥ આપરહેનિજ ખાવેરે ॥ હિત
કરીજનનેસંજીવની ॥ ચારોતેહ ચરાવેરે ॥ વીર૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ હવે ચિરાદિક દૃષ્ટિવંત પ્રાણી સમસ્ત હવે દર્શનના નયગ્રહણ કરે, તેને અ-
દ્વેષગું રાખે અને જગત્ પોતાના સ્વજાવમાં સ્યાત્ નિત્યાનિત્યપણે વર્તે છે તે જાવમાં
પ્રવર્તે. શુદ્ધ દૃષ્ટિનો ખંગ કરે નહીં. જવ્ય જનને હિતકારી શુદ્ધોપદેશરૂપ સંજીવની
ઔષધીનો ચારો ચરાવીને આપસ્વરૂપ પ્રગટ કરાવે. તે ઉપર ઉપનયયુક્ત દૃષ્ટાંત કહે છે;
કોઈ નગરમાં કુલવાન મનુષ્ય રહે છે. તેને બે સ્ત્રી છે. એક પ્રૌઢ, સુશીલ, વિનીત છે,
વીજી વ્રત છે. વ્રત સ્ત્રી પોતાના પતિસાથે કામક્રીડા કરી દિવસે વૃષજ બનાવવાની
વિદ્યાથી પતિને વૃષજ બનાવી છેતરમાં મુકે છે. પ્રૌઢ સ્ત્રી સ્વામિના પ્રેમને લીધે વૃષજરૂપ-
સ્વામિપાસે રહી, ચારાપાણીથી સાર સંજાલ કરે છે. કટલાઈક દિવસે વિદ્યાધરદં-
પતી તે રસ્તેથી વિમાનમાં બેસી જતાં, વૃષજને દેખીને વિદ્યાધરે પોતાની પત્નિને કહ્યું
કે, આ સ્ત્રી જે વૃષજની સેવા કરે છે, તે તેની પ્રૌઢ પત્નિ છે અને તે વૃષજની નાની સ્ત્રી
પોતાના પતિને વૃષજ કરેલો છે. પ્રત્યુ ચમત્કારિક વૃતાન્ત સાંજલી વિદ્યાધરની સ્ત્રી
કહ્યું, કે એવો કાંઈ યોગ છે, કે જેથી આ વૃષજ, પુરુષ થાય ? વિદ્યાધરે કહ્યું કે અમુક
વડ સમીપે જે ઔષધી છે, તે જો આ વૃષજને ચરાવે તો તે પુરુષ થઈ જાય. વિદ્યાધર ઇમ
કહી ચાલ્યો ગયો. પ્રૌઢ સ્ત્રી તે વિદ્યાધરની સર્વ વાત સાંજલી અને તેના વચનની પ્ર-
તીતથી પ્રયત્ન કરી તેવડની આસપાસની સર્વ ઔષધી ગ્રહણ કરીને તેનો ચારો વૃષજને
ચરાવ્યો. તેથી વૃષજ પુરુષ થયો. પ્રૌઢ સ્ત્રીની સેવા જાતિ પતિ જાણી. આ દૃષ્ટાંતનો

उपनय आप्रमाणे ठे. पुरुष ते आत्मा; जेणे वृषज बनाव्यो ते अशुद्ध चेतना स्त्री; जेणे सेवाजक्ति करी ते शुद्ध चेतना स्त्री; विद्याधर ते गुरु; विद्याधरनी स्त्री ते दयारूप धर्मकरणी; वड ते मनुष्यगति; संजीवनी चारो ते सम्यग् दृष्टिपणुं, इत्यादि सकल सामग्रीवतने संजीवनीचारो चरावी यथास्थित जर्तार कयों. तेवी रीते शुद्ध चेतनाने अनुवर्ततो सर्व गुणनुं जाजन थाय. एप्रमाणे थिरादिक चार दृष्टिनो धणी सर्व जीवने हितकारी उपदेश आपे ॥ ४ ॥

दृष्टिथिरादिक चारमां ॥ मुगति प्रयाणनजाजेरे ॥ रयणि

शयनजेमश्रमहरे ॥ सुरनरसुखतेमजजेरे ॥ वीर० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ थिरादिक चार दृष्टिमां मुक्तिनुं प्रयाण के० गमन रोकाय नही, कारणके ए दृष्टिवंत प्राणी प्रायः प्रतिपाति न होय. जेम वांछित नगरे प्रयाण करतां, वचमां रात्रे विश्राम लक्ष्म अने तेथी जेमश्रम के० थाक डुर थाय अने इच्छित नगरे सुखेथी पहुँचाय तेम सम्यग् दृष्टिप्राणीने मुक्ति जतां वचमां सुबाहु कुंवर तथा श्रीपाळा दि जेम देव मनुष्यना जव करवा पडे, परंतु मुक्ति पुरे अवश्य पहुँचाय ॥ ५ ॥

एह प्रसंगथी में कह्युं ॥ प्रथमदृष्टि हवे कहीएरे ॥ जिहां

मित्रातिहां बोधजे ॥ ते तृण अगनिसोखहीएरे ॥ वीर० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ पूर्वोक्त सर्व प्रसंगथी कह्युं, ते योगदृष्टि तथा उर्ध्वदृष्टि सामान्य रीते सर्व संसारी जीवनी वर्णवी. दृष्टि के० देखनुं, जाणनुं ते ज्ञानावरणीयना क्योपशम आश्री ठे, पण तेनो अहीं अधिकार नथी. अहीं तो मित्रादि आठदृष्टिनो अधिकार ठे, तेमां प्रथम मित्रा दृष्टिमां लक्षण, क्रिया तथा बोध कहीए ठीए. सत् श्रद्धावतना संगथी असत् प्रवृत्ति नही करतां, सत् प्रवृत्ति करवी; अने ज्ञाननो बोध होय, तेथी ते दृष्टि कहेवाय. ज्यां मित्रादृष्टि होय त्यां मिथ्यात्व दर्शननी मंद स्थिति तथा मंद रसहोय अने तृणना अग्नि सरखो अद्वय बोध होय ॥ ६ ॥

व्रतपणइहांयमसंपजे ॥ खेदनहींशुभकाजेरे ॥ द्वेष

नहीं वली अवरशुं ॥ एहगुणअंगविराजेरे ॥ वीर० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ आ दृष्टिने विषे पांचयम प्राप्त थाय. १ अहिंसा २ सत्य ३ अस्तेय ४ ब्रह्मचर्य ५ अपरिग्रह, आ पांचयम ठे. वली शुभकार्य जेमके दान, दया, देवगुरुनी जक्ति इत्यादिमां खेद वा आलस न थाय. वली बीजा दर्शनीर्तना तथा प्रकारना देखीने द्वेष न उपजे. एप्रमाणे सत् प्रवृत्तिनागुण, असत् प्रवृत्तिनुं निवारण करवार्थी प्रगटे. १ पांच महाव्रत ते पांच यम ठे. २ शौच संतोषादि पांच नियम ठे. ३ योग, पद्म इ-

त्यादि आसन ४ पवनतुं रुंधन ते प्राणायाम ५ इंद्रियोने विषयोमां न प्रवर्त्ताववी ते
प्रत्याहार ६ शुद्ध वस्तुनो यथार्थ निरधार ते धारणा ७ ध्येयतुंज चिंतवन ते ध्यान
८ ध्येयनो तन्मयपणे अनुभव ते समाधि. ए अष्टांग योग प्रवृत्ति ठे ॥ ७ ॥

योगनांवीज इहांग्रहे ॥ जिनवरशुद्धप्रणामोरे ॥ जावा

चारजसेवना ॥ जवजेगसुठामोरे ॥ वीर० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ वली बीजी पण अष्टांगयोग प्रवृत्ति ठे. १ अष्टेय २ जिज्ञासा ३ शुश्रूषा ४
श्रवण ५ बोध ६ मीमांसा ६ परिशुद्धि ८ अप्रतिपत्ति इत्यादि योगना बीज आ दृष्टि-
मां ग्रहण करे. नाम, स्थापना, द्रव्य अने जाव एवा चार निक्षेपें जिनेश्वरने शुद्ध
प्रणाम करे. सूत्रोक्त प्रवृत्तिप्रवर्त्तनारा, पंचाचारने यथार्थ पालनारा अने शुद्ध जा-
पक एवा जावाचार्यनी सेवना करे अने जवजेग के० संसारथी उदासीनता तेज
मोक्षप्राप्ति करावे ठे, एम जाणे ॥ ८ ॥

जव्य अजिग्रह पालवा ॥ लषधप्रमुखने दानेरे ॥ आदर

आगम आसरी ॥ लिखनादिक बहुमानेरे ॥ वीर० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ ग्रंथिजेदविना जाव अजिग्रह होय नहीं, तेथी द्रव्यअजिग्रह हर्षेथी
पाळे, अर्थात् औषध, वस्त्र, पात्र प्रमुख देवाना अजिग्रह आदर-सत्कार सहित आगम
विधिने अनुसारे साधु-मुनिराजने उचित होय ते आपे तथा बहुमान पूर्वक पुस्तक
लखाववा प्रमुख उद्यम करावे ॥ ९ ॥

लेखन पूजन आपवुं ॥ श्रुतवाचना उद्ग्राहोरे ॥ जाव

विस्तार सजायथी ॥ चिंतनजावनचाहोरे ॥ वीर० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ सिद्धांत लखाववामां तथा बीतरागनां विंचोना पूजनमां द्रव्यादि सामग्री
आपवाने सावधान होय; वली सन्मार्ग प्ररूपक श्रुत के० सिद्धांतनी वाचनानो उद्-
ग्राही के० योग मेलववा उद्यम करे, वली स्वाध्याय ते वांचना प्रमुख पांच प्रकारथी
करी जाव विस्तार के० जाव आस्थादिकनां कारणो वधारे, अने तेनुं चिंतवन तथा
जावनानी चाहना करे ॥ १० ॥

बीजकथाजलीसांजली ॥ रोमांचितहुवे देहरे ॥ एह

अवंचकयोगथी ॥ लहीए धरम सनेहरे ॥ वीर० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ संवेग जावनी यथास्थितता, शम, संवेग, सत्प्रवृत्तिलक्षण रूप श्रद्धा, निराशय
परोपकारकरण, दुःखितानुकंपा, सत्शीलानुचरण, औदार्य, धैर्य, गांजीर्य प्रमुख बीज

कथा० योगांग कथा श्रवण करीने हर्षोत्कर्षयुक्त रोमांचित शरीर थाय. एवा प्रशस्त बाह्य संयोग मलवाची, सदज्यास करवा कराववानां साधन मलवाची योगनुं अवंचक-पणुं तेने प्राप्त थाय. तेथी ते प्राणी विषक्रिया वांढे नहीं, क्रिया निष्फल करे नहीं, ते अवंचक योग समजवो. ते अवंचक योग पामीने परमोत्कृष्ट धर्मस्नेह पामे. मनसा एम विचारे, के आ लाज डुक्कर पणे पाम्यो हुं ॥ ११ ॥

सद्गुरुयोगेवंदनक्रिया ॥ तेहथीफलहोयजेहोरे ॥ योग

क्रियाफलजेदथी ॥ त्रिविध अवंचकएहोरे ॥ वीर० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ उत्तम गुरुनो योग पामीने वंदन क्रिया व्यवहारविधिपूर्वक साचवे, तेथी जे फल थाय ते आ प्रमाणे ठे. मनने विशुद्धपणे प्रवर्त्तावतुं ते योग अवंचक कहिए तथा वचन अने कायाने निरवद्यपणे प्रवर्त्तावतां ते क्रिया अवंचक कहिए. ते प्रमाणे करवाची मिथ्यात्व तथा विषय कषायादिकनी हीनताए शुजगति प्रमुख फल पामे, ते फल अवंचक कहिए. आ त्रणप्रकारना अवंचक योग ते प्राणीने होय. यद्यपि आ त्रण अवंचक योग साधुने जेहीने होय, परंतु अक्क सामाधिकें तथा अमत्सरयुक्त जावसमाधिपणे द्रव्यथी ए होय ठे ॥ १२ ॥

चाहेचकोरतेचंदने ॥ मधुकरमालतीजोगीरे ॥ तेमजवि

सहजगुणेहोये ॥ उत्तमनिमित्तसंयोगीरे ॥ वीर० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ जेम चकोर पक्षी चंद्रनी चाहना करे अने जेम त्रमर मालतीनां पुष्पनो जोगी होय तेम आ जव्य प्राणीने यद्यपि मोहनो क्षयोपशम नथी, तथापि उत्तम के० प्रधान जे शुज निमित्तो तेनो संगी थाय, एवो सहज गुण होय ॥ १३ ॥

एह अवंचक योगते ॥ प्रगटे चरमावर्त्तरे ॥ साधुने

सिद्धदशासमुं ॥ बीजनं चित्त प्रवर्त्तरे ॥ वीर० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एवा अवंचक योग ज्यारे चरम पुज्जल परावर्त्त संसार बाकी रहे, त्यारे उपजे. तोपण केटलाएक प्राणी जे क्रियायोगी होय तेवने होय, अने साधुवने तो सिद्ध अवस्था समान परमानंद आपनार होय. आ मित्राहृदिमां वर्त्तता प्राणीने, बीज जे योगना अंग, समता औदार्य प्रमुख, ते ग्रहण करवाने प्रयत्नवाहुं चित्त होय ॥ १४ ॥

करणअपूर्वना निकटथी ॥ जे पेहेलुं गुणठाणुरे ॥ मुख्य

पणेतेश्हांहोये ॥ सुयशविलासनुंटाणुरे ॥ वीर० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ अहिं ठेला यथाप्रवृत्ति करणना निकट के० समीपपणाथी स्थिति तथा र-

समां मंदपणे मिथ्यात्वगुणगणे ते प्रवर्त्ते. वली शिवराजराजर्षिप्रमुखनी पूर्वे जे दशा हती, तेवी मुख्यपणे अर्ही होय. वली ते उत्तम यशना विलासतुं टाणुंके स्थानक होय. सारांशके अज्ञव्य, दुर्ज्ञव्य, बहुपुञ्जलपरावर्त्तनवाला शठ, हठकदाग्रही, अत्यंत अग्निनि वेशी, गुरु आशातनावालाने आ दृष्टि न होय ॥ १५ ॥ इतिप्रथम मित्रादृष्टि विचार.

॥ हास बीजी ॥

॥ मनमोहनमेरे ॥ एदेशी ॥

दर्शनतारादृष्टिमां ॥ मनमोहनमेरे ॥ गोमयअग्निसमान ॥ म० ॥

शौचसंतोषने तपज्जुं ॥ म० ॥ सजाय ईश्वरध्यान ॥ म० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ इवेतारादृष्टिनोविचार कहेवे. मित्रादृष्टि करतां तारादृष्टिमां मिथ्यात्व केतुं मंद होय तथा बोध केवोहोय ते कहे वे. मिथ्यात्व विशेष मंद होय अने, बोध गोमय के ठाणानी अग्नि समान होय. जेम ठाणानो अग्नि धीमे धीमे वधे, तेम बोध वधतो जाय, अर्थात् कांश्च कार्यसाधक थाय. तेथी शौच के मननिर्मल रहे- संतोषके प्राप्तवस्तुथी विशेष तृष्णा न राखे; इष्टानुसंधनकरे. सजायके श्रुतअध्ययन प्रमुख करेअने ईश्वरध्यानके परमात्मानुं ध्यानकरे. आत्महित चिंतवे अने विचारेकें रखे अकार्य सेवीश तो दुर्गति पामीश ॥ १ ॥

नियमपंचइहांसंपजे ॥ म० ॥ नहीं किरिआलुकेग ॥ म० ॥

जिज्ञासागुणतत्त्वनी ॥ म० ॥ पणनहीं निजहठटेग ॥ म० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ आदृष्टिमां पूर्वोक्त पांचनियम उपजे. मोटी क्रियामां अखेदपणे प्रवर्त्ते, अर्थात् परलोकहितार्थ कामकरतां उद्वेग न पामे. वली तत्त्वगुणके शुद्धगुण तत्त्वसंबंधीनी जिज्ञासाके चाहनाहोय, तथा करण, करावण, अनुमोदनरुप निर्विकारपणुं होय, परंतु पोताना हठकदाग्रहनो टेक विशेषपणे नज होय ॥ २ ॥

एहदृष्टिहोयवरततां ॥ म० ॥ योगकथाबहुप्रेम ॥ म० ॥

अनुचिततेहनआचरे ॥ म० ॥ वाल्योवखेजेमहेम ॥ म० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ आदृष्टिमां वर्त्ततो प्राणी अष्टांग योगादिकनी कथामां बहुप्रेम धारण करे. योगशुद्धि, क्रियाशुद्धिमां प्रवर्त्ती फलशुद्धि करे अर्थात् जेयकी परलोक संबंधी अहित थाय तेतुं अनुचित कार्य करेनहीं. वली ते प्राणीने कोइ हितशिखामण कहे, तेनी साथे सुवर्ण जेमवाढ्युं, वखे तेनी जेमसरखताराखे ॥ ३ ॥

विनयअधिकगुणीनोकरे ॥ म० ॥ देखेनिजगुणहाण ॥ म० ॥

त्रासधरे जवजयथकी ॥ म० ॥ जवमानेदुःखखाण ॥ म० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ पोताथी अधिकगुणवंतनो विनयकरे अने पोतेविशेष गुणीहीयढतां पोतामां न्यूनता जावे, अर्थात् अहंकृति वा निजउत्कर्ष नकरे. वढी चतुर्गतिरुप संसारने दुःखनी खाणदेखीने तेना जयथी त्रास पामे. यतः ॥ जम्म दुखं जरादुखं, रोगाणि मरणाणि ॥ अहोदुःखेहु संसारे, जथ्यथकिं संतिजंतुणो ॥ ४ ॥

शास्त्रघणांमतिथोमली ॥ म० ॥ शिष्टकहे ॥ म० ॥

सुयशलहेएजावथी ॥ म० ॥ नकरेजूठमफाण ॥ म० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ शास्त्र घणांठे अने पोतानी मति के० बुद्धि अद्वये, माटे शिष्ट महानगुरु कहे ते वचन प्रमाणकरे. सम्यग् रीतेमन, वचन, कायाए कारण, करावण अनुमतिरूपे निर्विकारीपणुं होय, तेप्रमाणे विशिष्ट जावना जावतो थको सुयशके० निर्मल कीर्त्तिपामे. ते अढतागुणोनो जुठो के० असत्य मफाण के० आभंवर करे नही. शुचयोग कथामां प्रीति राखे ॥ ५ ॥ इति तारादृष्टि विचार.

॥ ढाल त्रीजी ॥

॥ प्रथम गोवालतणे जवे जीरे ॥ ए देशी ॥

त्रीजीदृष्टिबलाकहीजी ॥ काष्टअग्निसमबोध ॥ देपनहीआसनसधेजी ॥

श्रवणसमीहासोधरे ॥ जिनजी ॥ धनधनतुजउपदेश ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवे बला नामनी त्रीजीदृष्टि वर्णवेढे. आदृष्टिमां सुखासने वेठेलानीजेम स्थिरचित्तहोय. देववंदन, गुरुवंदन, आवश्यकदि कार्य अनुकूलपणे करे, यद्यपिमिथ्यादर्शनठे तोपण मिथ्यात्वनी बहुजमंदताहोय, अर्थात् मिथ्यात्वीर्तना आन्तिरुप चमत्कारिक ज्ञान देखीने चपलपरिणामवालो नथाय. आदृष्टिमां शास्त्रश्रवणथी काष्टना अग्नि सरखो दृढबोध होय. वढी क्रियाजनुं अन्योन्य मिश्रणकरवुं तेदोषदोष कहेवाय, ते वोदोष दोष नहोय, पर्यकासनादि योगासनने साधे. सिद्धांत श्रवण करवानी समीहाके० तीव्रइच्छाकरे. तेवी इच्छाने सोधके० साधे. हे, जिनजी! तमारा उपदेशने धन्य ठे, एवो सत्कार करे, अने पोताना आत्माने धन्य माने ॥ १. ॥

तरुणसुखीस्त्रीपरिवर्योजी ॥ जेमचाहेसुरगीत ॥ सांजलवा

तेमतत्त्वनेजी ॥ एदृष्टिसुविनीतरे ॥ जिन० ॥ धन० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ जेम कोई तरुण के० युवान पुरुष धनाढ्य सुखी होय, वढी सुंदर स्त्रीए युक्त होय; ते जेम देवगांधर्वनां गीत-गायन श्रवण करवानी चाहना करे, तेवीरीते आदृष्टिवंत प्राणी तत्त्व ज्ञान श्रवण करवानी चाहना करे. तेवीज रीते वढी आदृष्टिबाला विनयवंत पण होय ॥ २ ॥

સરિબોધપ્રવાહનીજી ॥ એવિણશ્રુતથલકૂપ ॥ શ્રવણ

સમીહાતેકિસીજી ॥ શયિતસુણેજેમજૂપરે ॥ જિન૦ ॥ ધન૦ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ આ દૃષ્ટિ બોધ જ્ઞાન પ્રવાહની સરિકે૦ સરહે, જેમ કૂવા અને વાવમાં પાણીની સર સ્વનન કરવાથી નિકલી આવે, અને તે સરથી પાણી તરત પ્રાપ્ત થાય, તેમ આ દૃષ્ટિથી જ્ઞાન પ્રવાહની સર પ્રાપ્ત થાય. જેમ રાજા શય્યામાં સુતાંથકાં યાચકોનાં ગીત શ્રવણ કરે, પણ વિષયકષાયમાં અસ્ત થવાથી તે ગીતમાં ધ્યાન ન રહે, તેવી રીતે આ દૃષ્ટિ વિના શ્રુત શ્રવણ માત્ર બોધકારક ન થાય. સર્વ થલ કૂપ સમાન થાય ॥૩॥

મનરીઝિતનહલ્લસેજી ॥ રીઝિબુઝેએકતાન ॥ તેજ્ઞાવિણ

ગુણકથાજી ॥ બેહેરાઆગલગાનરે ॥ જિન૦ ॥ ધન૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ જે શ્રવણથી મનહર્ષ પામે, શરીર રોમાંચિત થાય, અને હર્ષ અને બુઝ કે૦ બોધની ઇકતાન કે૦ થાય, તે શ્રવણજ સાર્થકહે. તેવી પ્રબલ ઇચ્છા વિના તત્ત્વ કથા શ્રવણ કરવી, તે જેમ બેહેરા આગલ ગીત નિષ્ફલહે તેમ તે પણ નિષ્ફલ જાણવી ॥૪॥

વિધનહાંપ્રાર્યેનહીંજી ॥ ધર્મદેતુમાંકોય ॥ અનાચારપરિ

હારથીજી ॥ દુઃખહલ્લેહલ્લેહલે ॥ જિન૦ ॥ ધન૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ આ દૃષ્ટિમાં વર્તતાં ધર્મના કાર્ય કરતાં પ્રાયઃ કાંઈ વિધન કે૦ અંતરાય થાય નહીં, કેમકે અનાચારનો આ દૃષ્ટિમાં પરિહાર કે૦ લાગ હે; અને તેમ હોવાથી હ્રદયમ યશ અને મહાન્ હૃદયનો લાજ પણ થાય. ૫ દૃષ્ટિમાં શુદ્ધ યોગના આરંભ, સુકથાશ્રવણ ઈત્યાદિ મહાલજો હે ॥ ૫ ॥ હિતિ બલા દૃષ્ટિ વિચાર.

॥ ઢાલ ચોથી ॥

॥ જાંઝરીઆ મુનિવર ધનધન તુમ અવતાર ॥ ૫ દેશી ॥

યોગદૃષ્ટિચોથીકહીજી ॥ દીપ્તાતિદાંનહલ્લ્યાન ॥ પ્રાણાયામતે

જાવથીજી ॥ દીપપ્રજ્ઞાસમજ્ઞાન ॥ મનમોહનજિનજી ॥ મીઠી

તાહરીવાણ ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ હવે દીપ્તાનામે ચોથી દૃષ્ટિનું સ્વરૂપકહેહે. ૧ સમાન ૨ હૃદય ૩ વ્યાન ૪ અપાન અને પ્રાણાયામ. આપાંચ પ્રકાર વાયુ સંબંધીહે. તેમાં સમાન તે નાભિ અને હૃદય વચેનો વાયુ, હૃદય તે મસ્તક વચેનો વાયુ, વ્યાન તે સર્વત્વચાવર્તી વાયુ, અપાન તે અંગવર્તી વાયુ અને પ્રાણાયામતે શ્વાસોચ્છ્વાસરૂઢન. ૫ પ્રમાણે વાયુના પાંચ જોડહે. તેમાં રેચક, પૂરક કુંજક પવન સાધવાથી પ્રશાંતવાહિતાનો લાજ થાય. ૫

ક્રિયામાં અપરક્રિયાનો ઉપયોગ તેજસ્થાનદોષ, તેઆદૃષ્ટિમાં નહોય. યદ્યપિ અહીં પ્રંથિજેદ થયો નથી, તોપણ પ્રશસ્તયોગવંતને જાવથીપ્રાણાયામ હોય. આદૃષ્ટિમાં દીપપ્રજ્ઞા સમાન બોધે, અર્થાત્ તત્ત્વશ્રવણ શુશ્રૂષાઅને યમનિયમાદિક ફલવાલો પણ સૂક્ષ્મબોધતે જાણવો. હે! મનના પ્યારા. જિનજી તમારો ઉપદેશ અત્યંત મધુર છે ॥ ૧ ॥

બાહ્યજાવરેચકશ્દાંજી ॥ પૂરકઅંતરજાવ ॥ કુંજક

થિરતાગુણેકરીજી ॥ પ્રાણાયામસ્વજાવ ॥ મન૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ બહિરાત્મ પ્રવૃત્તિ જેવાહ્યજાવતેને કઢવવારૂપ રેચકપનું આદૃષ્ટિમાં છે. વલી અંતરાત્મ વૃત્તિવાલા ગુણો દાઘલકરવાતે પૂરકપણું છે અને પ્રાસથયેલા ગુણો નેસ્થિરકરવાતે કુંજકપણું છે. ધ્વીરીતે પ્રાણાયમરૂપ આદૃષ્ટિનો સ્વજાવ છે, અનેશ્વાસરૂંધ નરૂપ પ્રાણાયામનોપણ એવોજ સ્વજાવ છે ॥ ૨ ॥

ધર્મ અર્થેશ્દાંપ્રાણનેજી ॥ ઠમ્પણનહીંધર્મ ॥ પ્રાણ

અર્થેસંકટપમેજી ॥ જુઓપદૃષ્ટિનોમર્મ ॥ મન૦ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ આદૃષ્ટિમાં વર્તતો પ્રાણી ધર્મઅર્થેપ્રાણને તૃણની જેમત્યાગે, પણપ્રાણત્યાગરૂપ સંકટપમે તોપણ ધર્મતજેનહીં, એવોઆદૃષ્ટિનો મર્મકે ૦ રહસ્ય છે, તેતમે ધ્યાનમાંહો ॥૩॥

તત્ત્વશ્રવણમધુરોદકેંજી ॥ શ્દાંદોયે બીજપ્રરોહ ॥ ધ્વાર

ઉદકસમપ્રવત્યજેજી ॥ ગુરુજગતિ અહોહ ॥ મન૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ આ દૃષ્ટિમાં સિદ્ધાંત પ્રમુખમાંથી તત્ત્વ શ્રવણ રૂપ મધુર ઉદકનું સિંચન થવાથી બીજ કે ૦ સંસારની અનાશંસા, વિરક્તતા પ્રમુખ પ્રરોહ કે ૦ અંકુરા પ્રગટ થાય. વલી દ્વાર ઉદક સમાન જવાજિનંદી પાણનો ત્યાગ થાય; તેમજ ગુરુ જક્તિનો અહોહી થાય અર્થાત્ કરનારો થાય. ॥ ૪ ॥

સૂક્ષ્મબોધતોપણશ્દાંજી ॥ સમકિતવિણનવિદોય ॥ વેધ

સંવેદ્યપદેકહ્યોજી ॥ તેનઅવેદ્યેજોય ॥ મન૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ યદ્યપિ સૂક્ષ્મ બોધ આ દૃષ્ટિમાં નથી, કારણકે પ્રંથિજેદ થયા વિના સમ્યક્ત્વ થાય નહિ, અને સમ્યક્ત્વ વિના સૂક્ષ્મ બોધ હોય નહીં. સૂક્ષ્મ બોધ તે વેધ સંવેદ્ય પદરૂપ સમ્યક્ત્વ તે આ દૃષ્ટિમાં નથી. અહીં તો અવેદ્ય પદ કે ૦ મિથ્યાત્વ છે. તેથી સૂક્ષ્મ બોધ નથી. તે સંબંધી વિસ્તાર યોગદૃષ્ટિસમુચ્ચય ગ્રંથમાં છે. અહીં સંકોપથી બતાવીએ ઢીય.

મિત્રાદિ, ચાર દૃષ્ટિ યદ્યપિ ક્રિયા પ્રમુખમાં સત્સંગતિ આદિ ગુણો તથા ધર્મનાં બી-

जंनो संग्रह करे, परंतु ए चारे दृष्टि ए अवेद्य पद ठे अर्थात् सूक्ष्म तत्त्वबोध नथी. जेम पक्षीनी ढाया पाणीमां पन्तां पाणी पण तेवीज प्रवृत्ति करे, तेवी रीते आ चार दृष्टिमां पण तेवीज प्रवृत्ति होय, सूक्ष्म तत्त्व बोध न होय. ते अवेद्य पद ते अपद ठे. अवेद्य पद एटले ज्यां अंतर मुहूर्त्त प्रमाण मात्रमां दर्शन मोहनीयनो क्षयोपशम रूप ग्रंथि जेद करे, एतुं आत्मानुं पंडित वीर्य स्फुरे नहीं ते पद समजतुं.

थिरादिक चार दृष्टिमां वेद्य संवेद्य पद ठे. वेद्य के० जे सूक्ष्म बोध, सम्यग् वेदन ठे, अर्थात् मिथ्यात्व क्षय ठतां यद्यपि ठेही पाप प्रवृत्ति नरकादि गमन रूप श्रेणिका दिकनी जेम तप्तलोहपदस्पर्शप्रवृत्ति सरखी होय, परंतु ते वेद्य संवेद्य— पद सूक्ष्म बोध सहित आत्म पंक्ति वीर्यनुं स्फुरण मिथ्यात्वादिकना क्षयथी होय ॥ ५ ॥

वेद्यबंधशिवदेतुजेजी ॥ संवेदनतसनाण ॥ नय

निदोपेअतिजलुंजी ॥ वेद्यसंवेद्यप्रमाण ॥ मन० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ तेथी वेद्य पदनो बंध ते शिवके० मोहनो देतु ठे; संवेदन पद ते तेनुं ज्ञान ठे. नैगमादि सतनय, नामादि चारनिकेपा, स्यादस्ति आदि सात जंग तथा गमा एटले सरखा पाठ, इत्यादिकथी अति निर्मल एतुं वेद्य संवेद्य पद प्रमाण ठे. ॥ ६ ॥

तेपदग्रंथिविजेदथीजी ॥ ठेहेहीपापप्रवृत्ति ॥ तप्तलोह

पदधृतिसमीजी ॥ तिहांहोयअंतनिवृत्ति ॥ मन० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ ते वेद्य संवेद्य पद, दर्शन मोह नाशथी ग्रंथिजेदें उपजे, तेथी अनादिनी अतत्त्ववासना मटे. संसारमां ठेही पाप प्रवृत्ति, ते अग्निनीए तप्त एवा लोह उपर पग मांडवाना धैर्य समान अनर्थनीकरनारी एवी पाप प्रवृत्ति लागे. अंतें ए पाप प्रवृत्तिनी पण अहीं निवृत्ति आय. ए वेद्य संवेद्य पदनुं लक्षण जाणवुं ॥ ७ ॥

एदथकीविपरीतजेजी ॥ पदतेअवेद्यसंवेद्य ॥ जवा

जिनंदीजीवनेजी ॥ तेहोयवज्रअजेद्य ॥ मन० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ वेद्य संवेद्य पदथी विपरीत लक्षणवाळुं पद ते अवेद्य संवेद्य, ते ठतां मिथ्यात्व होय अने सूक्ष्म बोध न होय, आ चार दृष्टिमां दर्शनमोहनीयनो क्षयोपशम, ग्रंथि जेद न होय. तेथी जवाजिनंदीके० संसारनां सुखमां अतिशय राचनारां प्राणीने अवेद्य संवेद्य पद होय. वज्रनी जेवुं एअजेद्य ठे. अनादि काळथी ठे ॥ ८ ॥

लोत्रीकृपणदयामणोजी ॥ मायीमच्छरणाण ॥ जवा

जिनंदीजयजयौजी ॥ अफलआरंजअयाण ॥ मन० ॥ ९ ॥

અર્થ ॥ લોચી કે ૦ સર્વત્ર યાચક, ધનઢતાં અજોગી, કૃપણ કે ૦ ડ્રવ્યાદિક ન આ પનાર, તુચ્છ પ્રકૃતિવાલો, દયામણો કે ૦ સર્વતું અહિત ઇહનાર, માયી કે ૦ કપટી, ગુતસ્વાર્થ સાધક, મહાર કે ૦ પરસુલે હુઃશી, જવાજિનંદી, જયજયોંકે ૦ સદુચી જય પામતો રેહેનાર અને અચાણ કે ૦ અજ્ઞાન, આ આઠ દોષવાલા અર્થાત્ આ આઠ દોષ જેનામાં વિદ્યમાન છે તે પ્રાણી ધર્મનો આરંજ કરે, તે જો સત્ય હોય તો પણ કુશલા દેવીની જેમ તેનું નિષ્ફલ થાય ॥ ૯ ॥

એહવા અવગુણવંતનુંજી ॥ પદ્મે અવેદ્ય કઠોર ॥ સાધુ
સંગ આગમતણોજી ॥ તેજીત્યો ધુરંધોર ॥ મન ૦ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ ॥ પૂર્વોક્ત દોષવાલાને અવેદ્ય પદ કઠોર કે ૦ બહુજ આકરું હોય છે, તેથી તે પ્રાણીને ગ્રંથિજેદ ન થાય, ત્યાં સુધી તેને સૂક્ષ્મબોધ પણ ન થાય. પરંતુ સાધુનો સંગ અને સિદ્ધાંતનું શ્રવણ, આ વેદેતુ મલવાથી તે ધુર કે ૦ પ્રથમ ધોર કે ૦ મહામોહનીય ડપર જયમેલવે ॥ ૧૦ ॥

તે જીતે સહજેં ટલેજી ॥ વિષમકુતર્કપ્રકાર ॥ દૂર
નિકટહાથીદ્વણેજી ॥ જેમએબઠરવિચાર ॥ મન ૦ ॥ ૧૧ ॥

અર્થ ॥ તે મોહનીયને જીતવાથી વિષમ કે ૦ આકરા માઠા તત્વના વિચારરૂપ કુતર્ક સેહેજે ટલી જાય. જેમ બે બઠર કે ૦ અજ્ઞાની, મૂર્ખ હતા, તેડને હાથી ડપર બેઠેલા માવતે કહ્યું કે તમે દૂર રહો, નહીં તો હાથી તમને મારી નાંખશે. તે સાંજલી તે બંને બઠરે વિચાર કર્યો કે હાથી પ્રાપ્ત થયેલાને હણે છે કે અપ્રાપ્તને હણે છે? જો પ્રાપ્તને હણે છે, તો માવતને હણે અને અપ્રાપ્તને હણે તો આવનારને હણે છે, એવો વિચાર કરેછે, તેટલામાં હાથી આવ્યો, અને તે બંનેને હણી નાંખ્યા. આવા કુતર્કવાલા વિચાર સહેજે ટલી જાય ॥ ૧૧ ॥

હુંપામ્યોસંશયનહીંજી ॥ મૂરખ કરે એ વિચાર ॥ આલસુ
આગુરુશિષ્યનોજી ॥ તે તોવચનપ્રકાર ॥ મન ૦ ॥ ૧૨ ॥

અર્થ ॥ હું તત્ત્વજ્ઞાન પામ્યો હું, તેમાં કાંઈ સંશય નથી, એવા વિચાર મૂર્ખ હોય તે કરે. જેમ આલસુ ગુરુ અને આલસુ શિષ્ય બંનેને પરસ્પર અનેક વચનના વાદ થતાં સ્વાધ્યાયમાં આવીશક્યા નહીં, તેની જેમ તે બાબત સમજવી ॥ ૧૨ ॥

ધીજેતેપતિ આવવુંજી ॥ આપમતેં અનુમાન ॥ આગમ
ને અનુમાનથીજી ॥ સાચુંલહે સુજ્ઞાન ॥ મન ૦ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ ॥ તેથીજે પ્રાણી ધી કેળ પોતાની બુદ્ધિ પતિ આવતું કેળ પ્રત્યય ઉપજાવે અર્થાત્ પોતાના અનુમાન પ્રમાણે પોતાની મતિપુર્વક નિશ્ચય કરે તે કાંઈ પણ તત્ત્વ ન પામે; અને જે આગમ પ્રમાણથી પ્રવીણ ગુરુના અગ્નિપ્રાય પ્રમાણે પ્રત્યય ઉપજાવે કેળ નિશ્ચય કરે, તેજ સાચું સુજ્ઞાન કેળ ઉત્તમ તત્ત્વજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે ॥ ૧૩ ॥

નહીસર્વજ્ઞજુષ્ટઆજી ॥ તેહનાજેવલીદાસ ॥ જગતિ

દેવનીપણકહીજી ॥ ચિત્રઅચિત્રપ્રકાશ ॥ મનઠ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ ॥ વલી તે વિચાર કરેકે સર્વજ્ઞ વીતરાગ દેવ જૂદા જૂદા હોતા નથી. તેહ અવિતથ્થવાદી છે. તેમના જેહ દાસ કેળ સર્વજ્ઞ શાસનના આરાધનારા, તેહને તે તે દેવની જ્ઞાતિ પણ કહી છે. તેમાં એક ચિત્રજ્ઞાતિ બીજી અચિત્ર જ્ઞાતિ એમ બંનેના પણ અનેક પ્રકાર છે ॥ ૧૪ ॥

દેવસંસારીઅનેકભેજી ॥ તેહનીજ્ઞાતિવિચિત્ર ॥ એક

રાગપરદ્રેષથીજી ॥ એકમુગતિનીઅચિત્ર ॥ મનઠ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ ॥ જે વીતરાગજાવ પામ્યા નથી અને સંસારમાં દેવનામ ધરાવે છે, એવા અનેક દેવો છે, અને તેમની જ્ઞાતિ વિચિત્ર કેળ અનેક પ્રકારની છે. એક રાગથી જ્ઞાતિ, બીજી દ્રેષથી જ્ઞાતિ; તેવી સર્વ વિચિત્ર જ્ઞાતિ સમજવી અને એક કેવલ વીતરાગની જ્ઞાતિ તે મુક્તિ નિમિત્ત હોય અને તે અચિત્ર જ્ઞાતિ કહેવાય ॥ ૧૫ ॥

ઈન્દ્રિયાર્થગતબુદ્ધિભેજી ॥ જ્ઞાનભેદઆગમેદત ॥ અસંમોહ

શુભકૃતિગુણેજી ॥ તેણેફલજેદસંકેત ॥ મનઠ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ ॥ એ રીતે જ્ઞાતિ બે પ્રકારની છે. તેના ફલજેદ અનેક તરેહના છે. જેમકે કોઈ પ્રાણીની બુદ્ધિ ઇન્દ્રિયના વિષયોમાંજ પહોંચે છે, કોઈની બુદ્ધિ જ્ઞાનપ્રાપ્તિ માટે આગમમાં પ્રવેશ કરવા નિમિત્તે થાય છે. કોઈને અસંમોહ પણ થાય છે અને તેથી તે શુભ કૃતિરૂપ ગુણો પ્રાપ્ત કરે છે. એવા અનેક પ્રકારે ફલ જેદના પણ બહુ સંકેતો છે ॥ ૧૬ ॥

આદરકિરિઆરતિઘણીજી ॥ વિઘનટલેમિલેલહિ ॥ જિજ્ઞા

સાબુધસેવનાજી ॥ શુભકૃતિચિન્દ્રપ્રત્યહિ ॥ મનઠ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ ॥ શુભકૃતિ ગુણોનું સ્વરૂપ કહે છે. વિધિપૂર્વક ક્રિયામાં અત્યંત પ્રીતિ ઉપજે, શુરુક્રિયામાં અતિ ઉદ્યોગ હોય, હર્ષ પણ ઘણો હોય. તેવાં વર્તનથી કર્માવરણનાં વિઘ્નો ટલે અને અદ્ય જાવી મોહરૂપ લક્ષ્મી મળે. વલી તત્ત્વજ્ઞાન જાણવાની જિજ્ઞાસા થાય, બુદ્ધ કેળ જ્ઞાની પુરુષના ચરણની સેવા કરવાની ઇચ્છા થાય, ક્ષત્યાદિ શુભકૃતિનાં ચિન્દ્રો પ્રત્યક્ષ જાણવાં ॥ ૧૭ ॥

બુદ્ધિક્રિયાજવફલદીર્ણી ॥ જ્ઞાનક્રિયાશિવઅંગ ॥

અસંમોહકિરિઆદિયેજી ॥ શીઘ્રમુગતિફલચંગ ॥ મન૦ ॥ ૧૮ ॥

અર્થ ॥ તેનાં ફલ કહે છે. ઇન્દ્રિયાર્થગત બુદ્ધિવાલી ક્રિયા જવ કેળ સંસાર ફલ-
આપે છે. જ્ઞાનક્રિયા મોક્ષનું અંગ છે. તે જ્ઞાનપૂર્વક અસંમોહ ક્રિયારૂપ ચારિત્ર શીઘ્ર
કેળ તત્કાલ ચંગ કેળ મનોહર મુક્તિનાં ફલ આપે છે. યતઃ ॥ જ્ઞાનસ્ય ફલં વિરતિ
વિરતિફલં સંવરો બોધઃ ॥ સંવરફલં ક્રિયા નિવૃત્તિઃ, ક્રિયાનિવૃત્તેરયોગિત્વં ॥ ૧૮ ॥

પુદ્ગલરચનાકારમીજી ॥ તિહાંજસચિત્તનલીન ॥ એક

માર્ગતેશિવતણોજી ॥ જ્ઞેદલહેજગદીન ॥ મન૦ ॥ ૧૯ ॥

અર્થ ॥ જ્યાં સમસ્ત પુદ્ગલ રચના કારમી કેળ નિર્માલ્ય જાણી અર્થાત્ જવ ના-
ટકને બાલકે કરેલા ધુલિગ્રહ જેવી અસાર જાણી, તેમાં જેનું ચિત્ત લાગે નહીં અ-
ર્થાત્ આસક્ત ન થાય, તેજ એક મોક્ષનો માર્ગ છે. તે માર્ગમાં જે પ્રાણી જ્ઞેદ માને
તે પ્રાણી જગતમાં દીન કેળ દુઃખી જાણવો ॥ ૧૯ ॥

શિષ્યજ્ઞાણીજિનદેશનાજી ॥ કહેજનપરિણતિજિન્ન ॥ કહે

મુનિનીનયદેશનાજી ॥ પરમાર્થથીઅજિન્ન ॥ મન૦ ॥ ૨૦ ॥

અર્થ ॥ વીતરાગની દેશના, ગણધર પ્રમુખ શિષ્ય તથા તીર્થ સ્થાપનાદિ કાર્ય માટે
હોય છે ॥ અગિલા એ ધમ્મ દેસણાણ તિથ્થંકર નામકમ્મં ચેશ્જાહ ॥ ઇતિ આગમ વ-
ચનાત્ તે દેશના સર્વ મનુષ્ય સાંજલે, સાંજલનારાની પરિણતિ પણ જિન્નજિન્ન હોય
મુનિરાજની દેશના પણ નયેનથે જિન્નજિન્ન હોય, દેશના આપનારની પરિણતિ પણ
જિન્નજિન્ન હોય, પરંતુ તેલ સર્વે પરમાર્થે, સ્યાદ્વાદ મુદ્રાણ અજિન્ન જાણવા ॥ ૨૦ ॥

શબ્દજ્ઞેદઋષમોક્તિસ્યોજી ॥ પરમાર્થજોએક ॥ કહે

ગંગાકરોસુરનદીજી ॥ વસ્તુફરેનહીંબેક ॥ મન૦ ॥ ૨૧ ॥

અર્થ ॥ શબ્દજ્ઞેદમાં પણ કાંઈ પણ ઋષડો કેળ વિવાદ નથી. જો પરમાર્થ એક
હોય તો વાદ શેનો હોય ? જેમ કોઈ ગંગાને સુરનદી કહે, કોઈ જાન્હવી કહે, તેમ
જુદા પર્યાય નામથી કાંઈ વસ્તુમાં જરાપણ ફેર પડે નહીં ॥ ૨૧ ॥

ધર્મદ્વમાદિકપણમટેજી ॥ પ્રગટેધર્મસંન્યાસ ॥ તોઋષમ

ઝાંટાતણોજી ॥ મુનિનેકવણઅભ્યાસ ॥ મન૦ ॥ ૨૨ ॥

અર્થ ॥ આદૃષ્ટિમાં દ્વમાદિ ધર્મ મટે અને માત્ર ધર્મ સંન્યાસ પ્રગટે. ધર્મ સંન્યાસ

सामग्री ते इत्य योगतुंज घर ठे. ते अशठ पंक्ति तथा अमायीनेज होय अने एवा मुनिने ऊषडा प्रमुखनो अज्यास नज होय ॥ ११ ॥

अग्निनिवेशसघळोत्यजीजी ॥ चारलहीजेणेदृष्टी ॥ ते

लेशेद्वेपंचमीजी ॥ सुयशअमृतघनदृष्टि ॥ मन० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ अग्निनिवेश के० कदाग्रह, मात्सर्य इत्यादि सर्व दोष तजीने जेणे पूर्वोक्त चारदृष्टि प्राप्तकरी ते प्राणी पांचमी थिरादृष्टि पामे. ते दृष्टि केवी ठे? सर्व दिशाए प्रवर्त्तनारा उत्तम यशरूप अमृतने वधारवाने घन के० मेघनी दृष्टि समान ठे. गौ- तम स्वामीना पत्नरसे तापसना पारणानी जेम दृष्टि करनार ठे. आचार दृष्टिमां ग्रंथि- जेद नही परंतु सत्संगति अने सदाचार प्रवृत्ति होय ॥ इति दीप्ता दृष्टिविचार ॥ १३ ॥

॥ ढाल पांचमी ॥

॥ धन धन संप्रति साचो राजा ॥ ए देशी ॥

दृष्टिथिरामाहेदर्शननित्ये ॥ रतनप्रज्ञासमजाणोरे ॥

त्रांतिनहीवलीबोधतेसूक्ष्म ॥ प्रत्याहारवखाणोरे ॥ १ ॥

एगुणवीरतणोनविसारूं ॥ संजारूंदिनरातरे ॥ पशु

टाळीसुररूपकरेजे ॥ समकितने अवदातरे ॥ ए गुण० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवे पांचमी थिरादृष्टि कहे ठे. थिरा दृष्टिमां ग्रंथिजेद थवार्थी सम्यग्र दर्शन नित्य होय. बोध ते रत्नानी कान्ति समान होय. आन्ति लेशमात्र न होय. त- त्वार्थरूप सूक्ष्म बोधनुं यथार्थ ज्ञान होय. अज्ञान अने मिथ्यात्वना पुदगळो न ठे दाता होय ते ठेदाय. सरळ बुद्धि होय. सर्व इंद्रियार्थ विषयोना रूंघन रूप प्रत्या- हार प्रगट थाय ॥ १ ॥ आवो मोटो श्रीमद्वावीर स्वामीनो गुण हुं चित्तथी विसारूं नही. दिनरात निरंतर संजारूं, कारणके मारा इंद्रियार्थ गुणो विषयार्थ हता, पशु प्रायें हता, तेने टाळीने सुररूप के० तत्त्वबोधवंत कर्या. दर्शन मोहना विनाशथी सम्यक्त्व गुण प्रगट थयो ॥ २ ॥

बालधुलिघरलीलासरखी ॥ जवचेष्टाश्रुंजसेरे ॥ सिद्धि

सिद्धिसविघटमपेसे ॥ अष्टमहासिद्धिपासेरे ॥ एगुण० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ जेम बालकोए करेळी धुलिना गृहनी लीला परमार्थें गृहरूप सत्य नथी, तेमआ दृष्टिमां वर्त्तता प्राणीने संसारनी सर्व चेष्टा, पुद्गल विलास तेवाज जासे ठे, अ- र्थात् सत्य लागता नथी. आवीरीते संसारनी अनित्यता जाणवाची अंतरंगनी सर्व

सिद्धि तेना घटमांज प्रगट थाय. संतोषरूप महासुखोत्पादक गुण प्रगटे. अष्ट महासिद्धि तेनी पासेज रहे. समस्त लब्धिनी सिद्धि ते योगरूप कल्पवृक्षनां कुसुम ठे एम माने ॥ ३ ॥

अहीँ अष्ट महासिद्धिनुं वर्णन करे ठे. १ महिमा के० शरीरादिकने मेरू पर्वत करतां पण मोटां करवानी शक्ति. २ लघिमा के० शरीरादिकने वायु करतां पण लघु करवानी शक्ति. ३ गरिमा के० तेजने वज्र थकी पण अत्यंत जारे करवानी शक्ति. ४ प्राप्ति के० जूमिए रक्षाढतां अंगुलने मेरूना शिखरे पहुँचाडवानी शक्ति. ५ प्राकाम्य के० पाणीने विषे पण पृथ्वीनी जेम गमनादि करवानी शक्ति. ६ ईशिता के० त्रैलोक्य रीछि करण तथा तीर्थेश्वरादि रीछि विकुर्वण शक्ति. ७ वशिता के० सर्व जीवने वश करवानी शक्ति. ८ अप्रतिघात के० पर्वतमां पण प्रवेश करवानी शक्ति. वलि ते उपरांत अंतर्धान, अदृश्य करण, नानारूप करण इत्यादि अनेक चमत्कारिक शक्ति प्रगट थाय.

विषयविकारैर्न इंद्रियजोमे ॥ तेइहां प्रत्याहारोरे ॥ केवल

ज्योति ते तत्त्व प्रकाशे ॥ शेष उपाय असारोरे ॥ ए गुण ० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ शब्दादि त्रेवीश विषयना बसे बावन विकारोमां इंद्रियोने जोडे नहीं. अर्थात् आसक्त न करे ते रूप जे प्रत्याहार गुण ते आ दृष्टिमां उपजे. ते प्राणीनी ज्योति मात्र तत्त्व रहस्यनेज प्रकाश करे, अर्थात् ते तत्त्वज्ञाननेज साररूप माने अने अने संसारना बीजा सर्व उपाय के० प्रपंचने असार माने ॥ ४ ॥

शीतलचंदनथीपण उपन्यो ॥ अग्निदेहे जेमवननेरे ॥ धर्म

जनित पण जोगइहांतेम ॥ लागे अनिष्ट तेमननेरे ॥ ए गुण ० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ ते उपर दृष्टांत कहे ठे. जेम बावना चंदन अत्यंत शीतल ठतां तेमांथी उत्पन्न थयेलो अग्नि वनना सर्व वृक्षने बाळे ठे, तेम न्यायसंपन्न वैजवथी तथा एकपत्नीव्रतादिकथी गृहस्थ धर्मेनी सेवना करे ठे, तोपण ते प्राणीने ते जोगादिकनी सेवना मनमां अनिष्ट लागे. अवसर प्राप्त थतां जोगादिकनो त्याग करवामां लेशमात्र वार लगाडे नहीं. गृहस्थावासने पाश समान माने ॥ ५ ॥

अंशे होय इहा अविनाशी ॥ पुजल जालत मासीरे ॥ चिदा

नंदघन सुयश विलासी ॥ केम होय जगनो आशीरे ॥ ए गुण ० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ आ दृष्टिमां अंशे के० थोडे जागे अविनाशी थाय. जेम जेम आश्रवना हेतु न्यून थाय, तेम तेम आत्मा निरावरणी थाय. पुजगलनी सर्व रचनाने बाजीग-

રની બાજી જેવી જાણે. તે પ્રાણી જ્ઞાનનો જે આનંદ તેના સમૂહને પ્રાપ્ત કરાવનારો હ્રદયમ યશ તેના વિલાસમાં રમણતા કરનારો થાય, અને તેથી ત્રણ યુવનરૂપ જગતમાં કોઈ પણ વસ્તુની તેને આશા ન હોય; માત્ર સહજ સ્વરૂપનો વિલાસી હોય ॥૫॥
દર્શનમોહનીના ક્લયોપશમે વા હપશમે આ દૃષ્ટિ હોય.

॥ ઢાલ ઢઠી ॥

॥ જોલીના હંસારે વિષયન રાવિયે ॥ પદેશી ॥

અચપલરોગરહિતનિઠુરનહિં ॥ અલ્પહોયદોયનીતિ ॥

ગંધતેસારોરેકાન્તિપ્રસન્નતા ॥ સુસ્વરપ્રથમપ્રવૃત્તિ ॥ ૧ ॥

ધનધનશાસનશ્રીજીનવરતણું ॥

અર્થ ॥ વહી તે પ્રાણી ઇંદ્રિયાર્થના ચપલપણા રહિત હોય. સમ્યક્ત્વથી તેનું ચિત્ત સ્થિર હોય. વહી રોગ રહિત શરીર હોય. તેનું હૃદય કઠણ ન હોય, પરંતુ કોમલ હોય. લઘુનીતિ તથા વહીનીતિ બંને શરીરમાં અલ્પ હોય. શરીરનો મેલ સુરત્તિવંત હોય. શરીરની કાન્તિ પણ સુંદર હોય. વચન પણ પ્રસન્નતાવાલાં હોય. સધુર સ્વર હોય. ઇ પ્રમાણે આદૃષ્ટિમાં પ્રવર્તન હોય ॥ ૧ ॥ ઇતું શ્રીવીતરાગનું શાસન કેવળ આજ્ઞારૂપ પ્રવચન તે ધન્ય કેવળ પ્રસંશનીય છે.

ધીરપ્રજાવીરે આગલેયોગથી ॥ મિત્રાદિક્યુતચિત્ત ॥ લાજ

છટનોરેઠંદ્રઅધૃષ્ટતા ॥ જનપ્રિયતાહોયનિત્ય ॥ ધન ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ આગલે કાલે યોગથી ભૈરવતાના ગુણ વિશેષરીતે જાણે. જેમ અપ્રમત્તતા વધે તેમ યોગ થાય. ૧ મૈત્રી ૨ પ્રમોદ ૩ કારુણ્ય ૪ માધ્યસ્થ, આ ચાર જાવનાયુક્ત ચિત્ત થાય. છટ જે જ્ઞાનાદિ તેનો લાજ થાય. ઠંદ્ર અધૃષ્ટતા કેવળ એકત્વપણું, અસંઘાતીયપણું વાંઢે. જનપ્રિય કેવળ લોકપ્રિયપણું નિરંતર હોય. મૈત્રી પ્રમુખ ચાર જાવના ધર્મધ્યાનની પુષ્ટિ કરે છે. યદ્યપિ ધ્યાનની એકાગ્રતા મુહૂર્ત માત્ર હોય છે, પરંતુ ધ્યાનની જાવના બહુકાલ સુધી રહે છે. વહી બહુકાલ સુધી જ્ઞાનનું ચિંતવન તે પણ ધર્મધ્યાન કહેવાય. તેથી મૈત્રી પ્રમુખ જાવના તે ધર્મધ્યાનનું રસાયણ છે. જેમ રસાયણથી જર્જરિત શરીર દૃઢ થાય તેમ જાવનારૂપ રસાયણથી ધ્યાન દૃઢ થાય. જાવનાનું વિશેષ સ્વરૂપ જવજાવના ગ્રંથ તથા યોગશાસ્ત્ર પ્રમુખ ગ્રંથથી જાણવું ॥ ૨ ॥

નાશદોષનોરે તંપતિપરમલહે ॥ સમતાહચિત્તસંયોગ ॥ નાશ

વયરનોરે બુદ્ધિશતંજરા ॥ એનિષ્પન્નહયોગ ॥ ધન ॥ ૩ ॥

अर्थ ॥ क्रुद्धादि आठ दोष तथा रागद्वेष, कामक्रोध, मदहर्ष, तेनो नाश करे, वली अतत्त्व बुद्धिने तजवाथी, प्रकृष्ट रुचिमागें, तत्त्व श्रद्धानादिकमां तृप्ति पामे. कृतापराधजन उपर पण क्रोधनी मंदता होय अने तेनुं प्रतिकूल न चिंतवे, समता जाव होय. तत्त्वमार्गरूप धर्म व्यापारनो संयोगी होय. वैर विरोधनो नाश करनार होय, पाप प्रवृत्ति थड्जतां पश्चात्ताप करे. तेनी बुद्धि एवी होय के शतंजरा के० सैंकको मनुष्योनी आजीविकाने लाजकारी होय, इत्यादि योग आठ दोष गयाथी स्वाज्ञा-विकरीते उपजे ॥ ३ ॥

चिन्हयोगनारे जेपरग्रंथमां ॥ योगाचार्यदिष्ट ॥ पंचमदृष्टी

अकीतेजोडीए ॥ एहवातेदगरिष्ठ ॥ धन० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ वली योगनां चिन्ह के० लक्षणो ब्रह्मचर्यादि कृतप्रतिज्ञा निर्वाह, अपाथ निराकरणादि जे पातंजलादि योगाचार्ये सर्वांगे दीठां ठे, ते सर्व पंचम दृष्टिमां होय, अर्थात् पूर्वनी चार दृष्टिथी अधिक गुणैयुक्त गरिष्ठ बुद्धि होय. तेज कारणथी मोहनो ह्योपशम जे ग्रंथिजेद ते अहीं कह्यो ठे ॥ इति थिरा दृष्टि विचार ॥ ४ ॥

ठठीदिछिरेहवेकांताकहुं ॥ तिहांताराजप्रकाश ॥ तत्त्व

मिमांसारेदृढहोयेधारणा ॥ नहीअन्यश्रुतवास ॥ धन० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवे ठठी कांतानामा दृष्टि कहीये ठीए. आ दृष्टिमां आकाशना तारा स-रखो तत्त्वज्ञाननो प्रकाश होय. जेम तारानो अज्ञाव थतो नथी, तेम ते ज्ञाननो अ-ज्ञाव थतो नथी. तत्त्वनीज विचारणा होय. तत्त्वउपर दृढ के० निबिड धारणा होय, मिथ्यात्वप्रणीत श्रुतशास्त्रनी लेश मात्र वासना न होय ॥ ५ ॥

मनमद्विहानुरे वाहलाउपरें ॥ बीजांकामकरंत ॥ तेम

श्रुतधर्मरे एहमांमनधरे ॥ ज्ञानाक्षेपकवंत ॥ धन० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेम पतिव्रता स्त्रीनुं मन पोताना वहाला स्वामी उपर, बीजा सर्वकाम धरना करतां ठतां, जोडायेहुंज होय तेम कांता दृष्टिवालो प्राणी जो के संसारमां रह्यो थको सर्वकार्य करे, तोपण तेनुं मन तो अर्हत्प्रणीत धर्ममांज जोडायेहुं होय. संसारनां कार्यों उपर आसक्ति न होय अने ते सम्यग् ज्ञाननोज आक्षेपक के० आ-दरवावालो होय ॥ ६ ॥

एहवेज्ञानेरे विघननिवारणा ॥ जोगनहीं जवदेत ॥

नविगुणदोषन विषयस्वरूपथी ॥ मनगुण अवगुणखेत ॥ धन० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ एवा ज्ञानथी धर्मनां विघ्नकारक कारणोतुं निवारण करे. वली अजयकुमारनी जेम परने शासन प्रभावनादि कारणो मेलवी आपे. ते प्राणी यद्यपि जोगादि जोगवे ठे तथापि ते, तेने संसारना हेतु यतां नथी. कारण के ते प्राणीनी निरंतर एवी विचारणा होय ठे के संसारना विषयो गुणरूप नथी, तेम दोषरूप पण नथी. वली ते विषयादिकने विषे मन जोडवुं ते अवगुणनुं क्षेत्र ठे, एम जाणी तेमां मनने परोवेज नहीं ॥ ५ ॥

मायापाणीरे जाणीतेहने ॥ लंघीजायअमोल ॥ साचुं
जाणीरे तेबीतोरहे ॥ नचलेमामाडोल ॥ धन० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ ते प्राणी मायारूप पाणीना विविध तरंगना विखास देखीने ते मायाने लंघी जाय, अर्थात् तेमां प्रवेश करे नहीं. वली सम्यग् ज्ञान तथा श्रद्धाए ते प्राणी अडोल होवाथी जव प्रपंचमां फसातो नथी. आत्मस्वरूपतुं ज्ञान साचुं थवाथी जव प्रपंचथी बीतो रहे. संसारमां अविद्याना मायायुक्त प्रपंचोथी कोज पामे नहीं. अंबड परित्राजक अने सुखसाना दृष्टांतनी जेम चले नहीं ॥ ८ ॥

जोगतत्त्वनेरे एमजयनविटले ॥ जूठाजाणेरे जोग ॥ तेऐ
दृष्टिरे जवसायरतरे ॥ लदेवली सुयशसंयोग ॥ धन० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ जे संसारना जोगने तात्त्विक जाणे तेने संसारनो जय टले नहीं, एवो दृढनिश्चय थवाथी इंद्रियोना जोगने जूठा के० माठा जाणे ठे. एवा संसारना जोगथी प्रपंच बधे ठे परंतु मोक्षपंथ मळतो नथी एतुं जे प्राणी जाणे ठे, ते प्राणी आ दृष्टिमां वर्ततो थको जवसमुद्रनो पार पामे ठे, अर्थात् कर्मरहित थइ, सुयशमेलवी आत्माना अक्षय सुखना विखासनो संयोग प्राप्त करे ॥ इति ठगी कांता दृष्टिविचार ॥ ९ ॥

॥ ढाल सातमी ॥

॥ ए बिंडी किहां राखी ॥ ए देशी ॥

अर्कप्रज्ञासम बोधप्रज्ञामां ॥ ध्यानप्रीयाएदिट्टी ॥

तत्त्वतणी प्रतिपत्ति इहांवली ॥ रोगनही सुखपुड्रीरे ॥

जविकावीरवचन चित्तधरीए ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवे प्रज्ञा नामा सातमी दृष्टि कहीए ठीए, आ दृष्टिमां बोधनो प्रकाश सूर्यनी प्रज्ञा सरखो होय अर्थात् अर्कप्रज्ञा के० सूर्यनो प्रकाश जेम अंधकारनो नाश करे तेम आ दृष्टिवंत प्राणी अज्ञाननो नाश करे. प्रज्ञांतवाहितादि गुणो जे कायरोने

डुर्धर ठे, ते आदृष्टिवंतने होय ठे. आ दृष्टिमां ध्यान प्रिय होय. आ दृष्टि ध्यानप्रिया होवाची ते प्राणी ध्यानमांज वर्त्ततो रहे. तत्त्वनी प्रतिपत्ति के० चारित्रादिक रत्न त्रयनी आदरणा होय. बाह्य अर्ज्यंतरना शरीरना रोग, उपाधि के असमाधि तेने न होय अने सुखनी पुष्टि होय ॥ १ ॥ अहो जग्यो! एवा श्रीवीरप्रभुनां वचनने मनमां तत्त्वपणे ग्रहण करो.

सघळुं परवश तेडःखलक्षण ॥ निजवश तेसुखलहीए ॥ ए

दृष्टें आतमगुण प्रगटे ॥ कहोसुखतेकुण कहीएरे ॥ जवि० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ जे पर पुद्गलादिकने वशवर्तीपणुं तेज डुःखनुं लक्षण ठे. अने पोताना आत्मस्वभावमांज वर्तवुं ते सुखनुं लक्षण ठे. एवीरीते आदृष्टिमां आत्मगुणची पर-मानंद सुख प्रगट थाय ते सुखनां स्वरूप ने ज्ञानीविना बीजो कोण कहीशके? अर्थात् बीजाची कहीशकाय नहीं ॥ २ ॥

नागरसुखपामरनवजाणे ॥ वल्लजसुखनकुमारी ॥ अनु

जववणतेमध्यानतणुं सुख ॥ कोणजाणेनरनारीरे ॥ जवि० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ जेम नगरना रेहेनारा चतुर पुरुषोना सुखनो विलास गाममानो रेहेनार पामर के० गरीव जाणी शके नहीं तथा जेम कुंवारी कन्या सुंदर जत्तारयुक्त वल्ल-जाना सुखने जाणी शके नहीं तेम आत्माना अनुजव ज्ञानविना ध्याननुं सुख बहि-रात्मा एवा स्त्री अथवा पुरुष कोण जाणी शके? अर्थात् जाणी शके नहीं ॥ ३ ॥

एदृष्टिमां निर्मलबोधें ॥ ध्यानसदाहोयसाचुं ॥ डूषण

रहितनिरंतर ज्योति ॥ रतनतेदीपें जाचुरे ॥ जवि० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ आ दृष्टिवंत प्राणीने निर्मल बोधनो प्रकाश थवाची निरंतर धर्म ध्यान तथा शुद्ध ध्यान साचांज होय. ध्याननो विचार, आवश्यक निर्युक्ति तथा ध्यान श-तकनी वृत्तिची अवधारवो. जेम दूषण रहित, निर्मल जात्यवंत रत्ननी ज्योति निरं-तर विशेष प्रकाश आपे तेम ध्यानमां लीन प्राणी कर्मउपाधिने अजावे विशेषपणे आत्मप्रकाशची दीपे ॥ ४ ॥

विषजागद्वय, शांतवाहिता ॥ शिवमारगध्वनाम ॥ कहे

असंगक्रियाइहायोगी ॥ विमलसुयशपरिणामरे ॥ जवि० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ आ दृष्टिनुं लक्षण कहे ठे. विष जाग के० “रागद्वेष, अहंभूति, कामेढादि-कना द्वयची मोक्ष” एवो बौधनो मत ठे. “अपराधी उपर प्रशांत वाहिता के० निरंतर

शांतपणुं ते मोक्ष" एवो सांख्यनो मत ठे. "ज्यां उत्पाद के विनाश नही अने जे ध्रुव होय ते मोक्ष" एम जैमिनीयनो मत ठे; अने आ दृष्टिवंत ए सर्व पदार्थ असंग जावथी अलिप्त क्रियायुक्त उत्तम यशरूप आत्म गुणना परिणाम सहित, कर्मोपाधि रहितपणे शुरू ते मोक्ष एवा परिणामवालो होय ठे. ॥५॥ इति सातमी प्रज्ञादृष्टि विचार.

॥ हाव आठमी ॥

॥ तुज साथे नहीं बोलुं मारा बाहाला ॥ ए देखी ॥

दृष्टि आठमी सारसमाधि ॥ नामपरातसजाणुजी ॥

आपस्वजावेप्रवृत्तिपुराण ॥ शशिसम बोधवखाणुंजी ॥

निरतिचारपदएहमांयोगी ॥ कहीयेनहिअतिचारीजी ॥

आरोहेआरुढेगिरिने ॥ तैमएहनीगतिन्यारीजी ॥ १ ॥

अर्थ ॥ जवय लोकना आत्मस्वजाव ज्यां अक्षयपणे वर्त्ते ठे, एवी आठमी दृष्टि सार के० प्रधान आत्म समाधिरूप ठे. तेनुं नाम परा ठे. आ दृष्टिमां पोताना आत्मस्वजावमां पूर्ण प्रवर्त्तन होय. वली बोध प्रकाश, संपूर्ण चंद्रमा सरखो निर्मल प्रशान्तबाहितादि गुणयुक्त होय. आ दृष्टिमां प्रवर्त्ततो योगी निरतिचार पदे प्रवर्त्ते, कोइ पण वखत अतिचार पदमां वर्त्ते नहीं. १ अतिक्रम २ व्यतिक्रम ३ अतिचार, आवा त्रणे दोषना प्रकारमां आवे नहीं, तो पढी अनाचारनी प्रवृत्ति होयज क्यांथी ? जेम मुनिराज उपशम, रूपक श्रेणिरूप गिरि के० पर्वत उपर आरोहे के० चढे, तैम अहीं परिणाम धाराए आत्माना पंडित वीर्यना विलासे तैपण गुण श्रेणिने आरुढे के० आरोहे. माटे तेनी गति ते जवगतिथी न्यारी ठे ॥ १ ॥

चंदनगंधसमानक्षिमाइहां ॥ वासकने, नगवेपेजी ॥

आसंगेवर्जितवलीएहमां ॥ किरियानिजगुणदेखेजी ॥

शिद्धान्ती जेमरतननियोजन ॥ दृष्टिभिन्नतेमएहोजी ॥

तासनियोगे करण अपूरव ॥ लहेसुनिकेवलगेहोजी ॥ २ ॥

अर्थ ॥ वली शरीरादिकनो गंध चंदन समान सहजथी होय; तैम वचन पण सहजथी चंदन समान शीतल होय. क्षमादिक धर्मपण सहजथी होय. वली तेवी वासना सहजथी होय के बीजा कोइ द्रव्यनी अपेक्षा न करे, केमके जेने सहजथी गुण प्राप्त थया होय ते परना गुणनी प्राप्ति बांठे नहीं. वली आ दृष्टिमां संसारनी आसंगता न होय. समिति गुति प्रमुख मूलोत्तर गुणोने अज्यास तेथी सर्व क्रिया आत्माना गुणने माटे थाय. जे क्रियाने अनुसरतो होय ते क्रिया एवी होय के अक्रि-

यागुणने साधे. जेम द्वारादि शतपुटादि शिक्षाना योगे रखनी जातिने तादृशस्थाने जोडीए, रखनी तो एकज जाति ठे परंतु जेम जेम पुट देता जइए तेम तेम जोवा-वालानी दृष्टिमां चिन्नचिन्न ते रख देखाय, तेम आ दृष्टिमां चिन्न चिन्न दृष्टिवंत होय, केमके लक्षस्थनुं ज्ञान एक सरखुं न होय, तेथी ते कारणथी आ दृष्टांत ठे ते ध्यानमां लेउं. ते प्रमाणे अपूर्व करणादि गुणस्थानकना करण साधतो अनुक्रमे आ दृष्टिमां वर्त्ततो मुनिराज केवल ज्ञाननुं गृह पामे ॥ २ ॥

दीणदोष सर्वज्ञमहामुनि ॥ सर्वलब्धिफलजोगीजी ॥
परउपगार करीशिवसुखते ॥ पामे योग अयोगीजी ॥
सर्वशत्रुहय सर्वव्याधिलय ॥ पूरणसर्वसमीहाजी ॥
सर्वअरथयोगेंसुखतेहथी ॥ अनंतगुणनिरीहाजी ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ आ दृष्टिवंत प्राणी सर्व दोषने हय करे; वल्ली ते महामुनिराज सर्वज्ञ के-वलज्ञानवंत थाय; समस्त लब्धिनां फलनो जोगी थाय; जव्य प्राणीउने चारित्रधर्म पमाडतां तेउने अत्यंत उपगारी थाय; पोते मोक्ष सुख पामे; सयोगि गुणगणें वर्ती अयोगि गुणगणें अयोगि पद लइ लिखि पामे; सर्व कर्मरूप शत्रुउनो हय करतां रोगादि सर्व व्याधियोनोपण नाश करे. एप्रमाणे सर्व समीहा के वांठाउं पूर्ण थवा-थी केवल आत्मस्वरूपमां लीन थयोथको एकरूपता पामे. सर्व अर्थना योगथी संपूर्ण सुखे तृप्तिवंत रहे, तेथी निरीहा के निस्पृहपणे प्रगट थया जे अनंतगुण तेनुं अव्यावाध सुख वधतां वधतां पूर्ण आत्मानंदी थाय ॥ ३ ॥

एअमदिठी कहीसंदेपे ॥ योगशास्त्रसंकेतेजी ॥
कुलयोगीनेप्रवृत्तचक्रजे ॥ तेहतणेहितहेतेंजी ॥
योगीकुलेजायातसधर्म ॥ अनुगततेकुलयोगीजी ॥
अद्धेधीगुरुदेवद्विजप्रिय ॥ दयावंतउपयोगीजी ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ आ आठ दृष्टि जव्य प्राणीउना उपकारने अर्थें योगशास्त्र, अध्यात्म ग्रंथ जेवा के उपमितिजवप्रपंच, जवजावना वृत्ति, पातंजल शास्त्र तथा प्रवचन प्रबोधा-दि ग्रंथोने अनुसारें संक्षेपथी कही ठे. योगी बे प्रकारना ठे. १ कुलयोगी २ प्रवृत्त चक्रयोगी. तेउ पोताना चित्तमां अहंकारथी एम माने ठे के अमेपण योगी ठीए तेथी तेउना हितने अर्थें आ दृष्टियो कही ठे. हवे ते योगीउनां लक्षण बतावे ठे. जे योगीना कुलमां जन्म्या होय तथा जेना धर्माचार रुढिमार्गने अनुसरता होय एवा

सामान्यबुद्धिपूर्वता सर्व तापसादि षट्दर्शनीउं ते कुञ्जयोगी जाणवा. जेउं अद्येपी होय तथा देवगुरु अने द्विज के० ब्रह्मचर्यादिगुण जेमने प्रिय होय, वली दयावंत तथा यत्नावंत होय तेमज ॥ ४ ॥

शुश्रूषादिक अङ्गुणसंपूरण ॥ प्रवृत्तचक्रतेकहीएजी ॥

यमद्वयलाज्जी परदुग्गअर्थी ॥ आद्यअवंचकलहीएजी ॥

चारअर्हिसादिकयमइच्छा ॥ प्रवृत्तिथिरसिद्धिनामेजी ॥

शुद्धरुचैपाळेअतिचारह ॥ टाळेफलपरिणामेजी ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ १ शुश्रूषा २ श्रवणचैव ३ प्रदणं ४ धारणं तथा ॥ ५ उहा ६ पोहो ७ अर्था विज्ञानं ८ तत्त्वज्ञानंच धीगुणाः ॥ १ ॥ अथवा १ शुश्रूषा २ श्रुतज्ञान ३ विरति ४ आश्रवरोध ५ संवर ६ निरीहतप ७ निर्जरा ८ क्रियानिवृत्ति. एटले के शुश्रूषादि आठ गुण जेनामा संपूर्ण होय, ते प्रवृत्त-चक्र-योगी कहेवाय. वली यमद्वय के० अर्हिसा अने सत्य तेनो लाजवंत तथा परदुग्ग के० अस्तेय अने ब्रह्मचर्यनो अर्थी होय. वली आद्य अवंचकफलनो धणी होय. अवंचक त्रण प्रकारना ठे. योगावंचक १ क्रियावंचक ३ फलावंचक, तेमांथी आद्य अवंचकनो धणी होय. वली अर्हिसादि चार यमने वश थको होय. वली इच्छा के० गुणीजननी सम्यक् कथा करवाने मन करे; प्रवृत्ति के० आचार उत्कृष्टपणे पाळवाने प्रवर्त्ते; थिर के० निरतिचारपणे प्रवर्त्ति दृढ रहे; सिद्धि के० स्वार्थ परार्थने निपजवे. एप्रमाणे अति शुद्ध रुचिपणे चार प्रकारे पाळे वली अतिचार टाळी जे रीते फलीजून थाय तेवा परिणामे साधे. तेवा योगी सदासफलाज्यासी जेम एक वखत फेरव्युं चक्र फरी जाजन उतार्या करे तेम आ योगी क्रिया निःफल न थाय ॥ ५ ॥

कुलयोगीने प्रवृत्तचक्रने ॥ श्रवणशुद्धिपक्षपातजी ॥

योगदृष्टि ग्रंथेहितहोवे ॥ तेणेकहीएवातजी ॥

शुद्धज्ञावनेसूनिकिरिया ॥ बेहुमां अंतर केतोजी ॥

जलहलतोसुरजनेखजुउं ॥ तासतेजमांतेतोजी ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ कुलयोगी तथा प्रवृत्त चक्रयोगीने शुद्ध मार्ग यम नियमादिक, धर्म शास्त्र-उं श्रवण होय तथा शुद्धाचार विनयादि करण, सत्संग तथा गुणोनो पक्षपात होय. एवा गुणना धारक ते योगी कहेवाय. परंतु दंजी अने विषयना प्रसंगी ते योगी न कहेवाय. आ वातउं विस्तारथी स्वरूप श्रीहरिजडसूरिकृत योगदृष्टि समुच्चय ग्रंथथी जोउं. शून्यमन अने शून्य आचारे योगी न कहेवाय. दिवसे मध्यान्हे प्रकाश करता

सहस्र किरणोवाला सूर्यना अने अंधारी राते प्रकाश करता खजुआ के० आगीआ कीडाना तेजमां जेटलो फेर ठे, तेटलो अंतर, सम्यक् क्षयोपशम जावनी शुद्धक्रिया-मां अने मोहना क्षयोपशम विनानी शून्य क्रियामां ठे ॥ ६ ॥

गुह्यजावएतेदने कहीए ॥ जेहसुं अंतर जांजेजी ॥

जेहसुंचित्तपटंतर होवे ॥ तेहसुं गुह्यनगजेजी ॥

योग्यअयोग्य विज्ञाग अलहतो ॥ करशेमोटी वातोजी ॥

खमशे ते पंक्ति परखदमां ॥ मुष्टिप्रहारने लातोजी ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ शास्त्रना गुह्यजावके० रहस्य ते तेहनेज कहीए, केजेनी साथे अंतरंग मल्लतुं होय, अर्थात् मिथ्यात्वनो त्याग करी जेने सम्यग् दर्शन परिणति अर्झान होय तेनी पासेज शास्त्रना रहस्य प्रकाशीए. जेनी साथे चित्त पटंतर वर्त्तुं होय अर्थात् जेने प्रवचनानुसार सम्यक् अर्झान न थयुं होय, तेनीसाथे शास्त्रना रहस्यनो प्रकाश करवो ते घटतुं नथी. योग्य अयोग्यनो विज्ञागके० वेहेंचण जे समजतो नथी, अर्थात् गुरुनो विनय करतो नथी शुद्धाचार पाळतो नथी, द्रव्यादि जावने समजतो नथी, ठतां पोते काह्यो थइने शास्त्र संबंधी मोटी मोटी वातो करेठे, ते पंक्तितोनी परखदके० सजामां हार पामी मुष्टिप्रहारके० गड्ढादिकथी बहार काढवुं तथा नरकादि बध बंधन अने लातो के० आलोयणना प्रहार अने अपयश तथा अपकीर्ति पामशे. यदुक्तं ॥ जंजायइ अगीयहो, जंच अगीयह निस्सीयो जयइ ॥ बडा वेयइ गडं, अणंत संसारियो जणियो ॥ १ ॥ इत्यावश्यकनिर्युक्ति वचनात्. ते कारणथी गीतार्थ तथा गीतार्थना आश्रितने विहार कह्यो ठे. तेम गंजीर अर्थनी देशनापण योग्य जनने आपवी.

सजान्त्रण श्रोतागुणअवगुण ॥ नंदीसूत्रे दिसेजी ॥

तेजाणीएग्रंथयोग्यने ॥ देजोसुगुणजगीशेजी ॥

लोकपूरयोनिजनिज इच्छा ॥ योगजाव गुणरयणेजी ॥

श्रीनयविजयविबुधपयसेवक ॥ वाचकयशने वयणेजी ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ सजा त्रण प्रकारनी श्रीनंदीसूत्रमां कहीठे. १ जे श्रोता गुण तथा दोषने तेवा श्रोताउनी सजा राजहंस समान डाही समजवी. २ श्रोताउ अज्ञान ठे, ते सजा पशु मृगना बालको सरखी मूर्ख समजवी. ३ जेउ गीतार्थना अपमानी निंदक ठे, ते अयोग्य सजा समजवी. तेवीरीते सजाउं स्वरूप जाणीने आ ग्रंथनो हार्द तेवी सजानो आपजो, जेउने देतां उत्तम प्रवचन शोभाकारकादि गुणो तथा

॥ श्री आदिनाथाय नमः ॥

॥ अथ ॥

॥ श्रीयशोविजयजी उपाध्यायकृत अध्यात्मसार ग्रंथ
अर्थसहित प्रारंभ करियेनैयें ॥

॥ श्लोकः ॥

ऐंङश्रेणिनतः श्रीमान्नंदतान्नाजिनंदनः ॥ उद्धार युगादौ
यो जगदज्ञानपंकतः ॥ १ ॥ श्रीशांतिस्तांतिप्रिङ्गुयान्नविनां
मृगलांढनः ॥ गावः कुवलयोल्लासंकुर्वते यस्य निर्मलाः ॥ १ ॥

अर्थ ॥ इन्द्रसंबंधीजे श्रेणितेणे नतके० नमस्कारकरींजे जेने एवाश्वने अष्टमहाप्राति-
हार्यरूपलक्ष्मीयेंकरीयुक्त तथा युगनेआदें जगत्ने अज्ञानरूप कादवमांथी उद्धारना-
करनार एहवाजे श्रीऋषजदेवजगवान् तेजयवंतावर्तो ॥ १ ॥ श्रीशांतिनाथ जगवंतते
जव्यप्राणीओप्रतें संतापना जेदनाराथाओ ! मृगनुं लांढनढेजेने एवा तथा जेमचंद्रकिरण
निर्मल थका कुमुदनीनेविकसितकरेढे, तेमजेनीगावःके०वाणीते पृथ्वीनेविषे उल्लासकरेढे

श्रीशैवेयं जिनं स्तौमि जुवनं यशसेव यः ॥ मारुतेन मुखोद्धेन
पांचजन्यमपूपुरत् ॥ ३ ॥ जीयात् फणिफणप्रांतसंक्रांततनु
रेकदा ॥ उद्धर्तुमिव विश्वानि श्रीपार्श्वोबहुरूपजाक् ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ शिवाराणीनापुत्र श्रीनेमनाथजी तेमनेस्तबुंदुं. जेजगवंतेपोताना यशेंकरीने
जेम जगत्नेजखुंढे तेमजपोतानामुखर्थी प्रगट्योजेवायु तेणेकरीने पांचजन्य नामे शं-
खनेपूरीने तेनोनादकीधो ॥ ३ ॥ फणी के० शेषनाग तेनी फणनाप्रांतेजेमणीतेनेविषे
संक्रम्युंजेशरीर तेणेकरीने त्रणजगत्नो उद्धारजजाणेकरताहोयनी एवाजे श्रीपार्श्वना-
थबहुस्वरूपनाकर्त्ता, तेजयवंतवर्तो ॥ ४ ॥

जगदानंदनः स्वामी जयति ज्ञातनंदनः ॥ उपजीवन्ति यद्वा
चामद्यापि विबुधाः सुधाम् ॥ ५ ॥ एतानन्यानपि जिनान्नम
स्कृत्य गुरुनपि ॥ अध्यात्मसारमधुना प्रकटीकर्तुमुत्सहे ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जगत्नेअनंदनाकरनार वलीजेहनी अमृतसरिखीवाणीने हजीसुधी पंक्ति-
तलोको सेवेढे, अंगीकारकरेढे एहवा ज्ञातनंदनजेअवीरजिन तेजयवंतावर्तो ॥ ५ ॥
एपांचेपरमेश्वरने तथा बीजापण जिनोने तथापोतानायुरुने नमस्कारकरीने अध्या-
त्मनो सारजेरहस्य तेप्रगटकरवाने हवेउठाहकरुं ॥ ६ ॥

शास्त्रात्परिचितां सम्यक् संप्रदायाच्च धीमतां ॥ इहानुभवयो
गाच्च प्रक्रियां कामपिब्रुवे ॥ ७ ॥ योगिनां प्रीतये पद्यमध्या
त्मरसपेशलं ॥ जोगिनां जामिनीगीतसंगीतकमयं यथा ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ घणांशास्त्रोषीजलीरीतेंपरिचितकरीने ने वलीपंक्तिलोकोना संप्रदायथकी
जे अध्यात्मशास्त्रनेविषे अनुभवयोग्य थयुं तेथकी हुंकांश्क संक्षेपमात्र प्रस्तावनाकरं हुं
॥ ७ ॥ जेरीतेंजोगीपुरुषने स्त्रीनागीतसंगीत प्रियकारीलागेठे तेरीतें योगीश्वरपुरुषने
प्रीतिनाअर्थें आ अध्यात्मरसेंकरीने मनोहरकारी एहवो पद्यबंधतार्येंकरंहुं ॥ ८ ॥

कांताधरसुधास्वादा द्यूनां यज्जायतेसुखं ॥ बिंदुः पार्श्वे तदध्यात्म
शास्त्रस्वादसुखोदधेः ॥ ९ ॥ अध्यात्मशास्त्रासंभूतसंतोषसुख
शाखिनः ॥ गणयंति न राजानं न श्रीदं नापिवासवम् ॥ १० ॥

अर्थ ॥ स्त्रीनाअधररूपअमृतना स्वादथीजे जुवानपुरुषने सुखउपजेठे तेसुखनो
स्वादतो अध्यात्मशास्त्रनास्वादनो जेसमुद्रठे तेनोएकबिंदुमात्र स्वादठे ॥ ९ ॥ जेप्रा
णीनेअध्यात्मशास्त्रथी मनोहर संतोषरूपसुख प्रगटथयुं, तेप्राणी राजाने तथाधनदने
अनेइंद्रसरिखानेपण लेखामांगणतानथी ॥ १० ॥

यः किलाशिदिताध्यात्मशास्त्रः पांक्त्यमिच्छति ॥ उत्दिपत्यंगुली
पंगुः स स्वर्जुफलखिप्सया ॥ ११ ॥ दंजपर्वतदंजोखिः सौहार्दी
बुधिचंद्रमाः ॥ अध्यात्मशास्त्रमुत्ताल मोहजालवनानलः ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जेमकटपवृक्षना फलने खेवानी इच्छाये पांगळोपुरु आंगंळीडंचीकरेठे ते जेम-
व्यर्थेठे, तेमजेप्राणीनिश्चेंअध्यात्मशास्त्रने पाम्यानथी, अने आचार्यपंडितपणुं इहेठे, ते-
पणव्यर्थेठे ॥ ११ ॥ कपटरूप पर्वतनेजेदवाने वज्रसमान, मैत्रताजावरूपसमुद्रनी वृद्धि
करवाने चंद्रमासमान, एहहुं अध्यात्मशास्त्र ते वृद्धिपामेहुंपहवुंजे मोहजालनुवन तेहने
वाळवानेअर्थें दावानलसमान ठे ॥ १२ ॥

अध्वा धर्मस्य सुस्थः स्यात्पापचौरः पलायते ॥ अध्यात्मशा
स्त्रसौराज्ये न स्यात्कश्चिदुपप्लवः ॥ १३ ॥ येषामध्यात्मशास्त्रार्थतत्वं
परिणतं हृदि ॥ कषायविषयावेश क्लेशस्तेषां कर्हिचित् ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ अध्यात्मशास्त्रनुं जंजुराजप्रवर्ततेथके कशोएउपडव थायनही, धर्मनोमार्ग
सुगमथाय, अने पापरूपचोरटानासीजाए ॥ १३ ॥ जेप्राणीना हृदयनेविषे अध्यात्म शा-
स्त्रनाअर्थनुं तत्त्वत ज्ञान थयुंठे तेनेकषायरूपविषनावेगनो क्लेशतेकदीपनयाय ॥ १४ ॥

निर्दयः कामचंडालः पंक्तितानपि पीरयेत् ॥ यदि नाध्यात्मशा-
स्त्रार्थबोधयोधकृपा ज्ञेयः ॥ १५ ॥ विषवद्विषसमां तृष्णां वर्धमा-
नां मनोवने ॥ अध्यात्मशास्त्रदानेण विंदंतिपरमर्षयः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ जो अध्यात्मशास्त्रना अर्थनाबोधनी कृपापंडितजिवाने पणनहोयतो निर्दय
एवोजे कामरूपचंडाल ते पंक्तिनेपणपीडाकल्याविना रद्देनही ॥ १५ ॥ जेपरमर्षी
श्वरते, ते अध्यात्मशास्त्ररूप दातरडेकरीने मनरूपीवननेविषे वृद्धिपामती एहवीतृष्णा-
रूप जेहेरनीवेळी तेनेढेदीनाखेते ॥ १६ ॥

वने वेश्म धनं दौस्थे तेजो ध्याते जलं मरौ ॥ दुरापमाप्यतै धन्यैः
कलावध्यात्मवाङ्मयं ॥ १७ ॥ वेदान्यशास्त्रवित् क्लेशं रसमध्या-
त्मशास्त्रवित् ॥ जाग्यभृज्जोगमाप्नोति वहति चंदनं खरः ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ जेमवननेविषेघर, दरिद्रनेधन, अंधारामांउद्योत तथा, मरुदेशनेविषेजेपाणी,
तेढुःखेंपामवायोग्यते, तेमजेधन्यप्राणीहोयते, तेनेजअध्यात्मशास्त्र कलियुगनेविषे प्रा-
प्तथायते ॥ १७ ॥ वेदनाजाणतथा बीजाशास्त्रना जाणनाराते क्लेशनाजोक्ताते, अनेरस-
नाजोक्ता तेअध्यात्मशास्त्रना जाणनाराते. तेपरसनोजोगतो जेजाग्यवंतहोय, तेज पामे,
अनेजेगधेढोहोय तेतोमात्रचंदनना जारनेउपाडेष्टलुंज ॥ १८ ॥

शुजास्फाटनहस्तस्यविकाराजिनयाः परे ॥ अध्यात्मशास्त्रवि-
ज्ञास्तु वदंत्यविकृतेक्षणाः ॥ १९ ॥ अध्यात्मशास्त्रहेमाजिमथिता
दागमोदधेः ॥ जूयांसि गुणरत्नानि प्राप्यते विबुधैर्न किम् ॥ २० ॥

अर्थ ॥ शुजानाआस्फोटकरवेकरीने, वलीहाथने तथामुखनेविकारेकरीने, इत्यादि
कनाटिकना अजिनयेंकरवेकरीने, जोगीपुरुषसुखकरीमानेते, अनेअध्यात्मशास्त्रना जा-
णजेपुरुषते, तेतोअविकारीनेत्रनाधणी इंद्रियनाविकाररहितते. ॥ १९ ॥ अध्यात्मशास्त्र
रूपजे हेमाचलपर्वत तेणेमथ्योजे आगमरूपसमुद्र तेथकीनिकट्यां घणागुणरूपीयां
जेरलतेतो विबुधजेपंडितलोकतेपामेते ॥ २० ॥

रसोजोगावधिः कामे सन्नक्ष्ये जोजनावधिः ॥ अध्यात्मशास्त्रसे
वायां रसोनिरवधिः पुनः ॥ २१ ॥ कुतर्कग्रंथसर्वस्वगर्वज्वरवि-
कारिणी ॥ एति दृष्टिर्मल्लीजावमध्यात्मग्रंथजेपजात् ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ कामनोजेरस तेजोगवतांमुधी मधुरते, जळांजोजननोजेरस तेजमवाना

वखतसुधी मधुरपणोवर्त्ते, पणअध्यात्मशास्त्रनीसेवानोजेरस तेतो निरवधिळे. केमके प्रा-
रंजकास्त्रीमांडीने सदा वधतो जेरसळे, पणकिवारे विरस नथाय ॥ ११ ॥ कुतर्कशास्त्र-
ना सर्वरहस्यनो जेअहंकार, तेरूपीताव तेहना विकारवादी यइएइवीजे दृष्टितेअध्यात्म-
शास्त्ररूप औषधनायोगथी निर्मलपणाने पामेळे ॥ १२ ॥

धनिनां पुत्रदारादि यथा संसारवृक्षे ॥ तथा पांक्तिवृक्षानां
शास्त्रमध्यात्मवर्जितं ॥ १३ ॥ अध्येतव्यं तदध्यात्मशास्त्रं जाव्यं
पुनः पुनः ॥ अनुष्ठेयस्तदर्थश्च देयो योग्यस्य कस्यचित् ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ धनवंतजनने जेमपुत्रअनेछी तेसंसारनीवृद्धिनां कारणळे, तेम अजिमाने
जरायला पंक्तिवृक्षोकेने अध्यात्मशास्त्रविना मात्रसंसारनी वृद्धिळे ॥ १३ ॥ तेमाटे अ-
ध्यात्मशास्त्रनेजणवुं; वलीवारंवारहृदयनेविषेजाववुं; एनाअर्थनुंवारंवार चिंतनकरवुं; अने
जेपुरुषयोग्यहोय तेनेजशीखववुं, पुस्तकआपवुं. ॥ १४ ॥ एरीतें अध्यात्मशास्त्रनामहा-
त्म्यनो पद्देलोअधिकार पुरोथयो.

जगवन् किं तदध्यात्मं यदिदमुपवर्ण्यते ॥ शृणु वत्स यथाशास्त्रं
वर्णयामि पुरस्तव ॥ १ ॥ गतमोहाधिकाराणा मात्मानमधि
कृत्य या ॥ प्रवर्तते क्रिया शुद्धा तदध्यात्मं जगुर्जिनाः ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवेशिष्येपुत्र्युंके, हेजगवंत! अध्यात्म तेजुंळेकेजेनुंतमे आहुंवर्णन कीहुं? त्यारे
गुरुकहेळेके, हेशिष्य ! शास्त्रमर्यादायें तनेकहुंहुंतेसांजळ ॥ १ ॥ जेमुनिराजनोमोहनो
अधिकारनाशपास्योळे अनेजेआत्माने आश्रीनेशुक्रक्रियायें अंतरआत्मानेविषेप्रवर्त्ते,
तेनुंनाम परमेश्वर अध्यात्मकहेळे ॥ २ ॥

सामायिकं यथा सर्वं चारित्र्येष्वनुवृत्तिमत ॥ अध्यात्मं सर्वं
योगेषु तथानुगतमिष्यते ॥ ३ ॥ अपुनर्बधकाद्यावजुणस्थानं
चतुर्दशं ॥ क्रमशुद्धिमती तावत् क्रियाध्यात्ममयी मता ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ सामाश्रकचारित्रजेम सर्वचारित्रनेविषे अनुगतकारणपणे वर्त्तेळे, तेम सर्व
जोगनेवीषे अध्यात्मपण सहचारीपणोवर्त्तेळे ॥ ३ ॥ अपुनर्बधी जेचोशुंणुणवाणुं त्यांशीमां
नीने चउदमा गुणवाणालगण अनुक्रमेजेआत्मानी विशुद्धता प्रगटथाय, ते सर्व
अध्यात्मक्रियाजाणवी ॥ ४ ॥

आहारोपधिपूजार्द्धिगौरवप्रतिबंधतः ॥ जवाजिनंदी यां कुर्यात्
क्रियां साध्यात्मवैरिणी ॥५॥ क्षुधोक्षोजरतिर्दीनो मत्सरी जयवा
न शठः ॥ अज्ञो जवाजिनंदीस्या निष्फलारंजसंगतः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ अनेजे आहारोपधिने अर्थे तथा पूजापामवानीकृद्धि तेनी गौरवतायें बंधाणा
थका जवाजिनंदीजे क्रिया करे, ते सर्व अध्यात्मक्रियानी वैरिणी जाणवी ॥५॥ १ क्षुद्र
ता २ लोच ३ रति ४ दीनता ५ मत्सरीपणुं ६ जय ७ शठता ८ अज्ञानता एव जवाजि
नंदिपणाना संगथकीजे क्रिया करे, ते क्रियानो आरंज निःफल थायळे ॥ ६ ॥

शांतोदांतः सदागुप्तो मोक्षार्थी विश्ववत्सलः ॥ निर्दंजां यां क्रियां
कुर्यात् साध्यात्मगुणवृद्धये ॥७॥ अतएव जनः पृष्ठोत्पन्नसंज्ञः
पिष्टबिषुः ॥ साधुपार्श्व जिगमिषु धर्मं पृष्ठन् क्रियास्थितः ॥८॥

अर्थ ॥ १ शांतगुण २ दांतगुण ३ सदागुप्तेंद्रियपणुं ४ मोक्षार्थिपणुं ५ विश्वनुं वात्स
ल्यतापणुं इत्यादिकगुणवालो निर्दंजीपणेजे क्रिया करे, ते क्रिया अध्यात्मगुणनी वृद्धिकर्ता
थाय ॥७॥ तेमाटे जेने तत्त्वपुढवानी संज्ञा उपनीळे, तथा पिष्टबिषुके ८ तत्त्वप्रतेहवे पुढवाने
सन्मुखथयोळे ते, साधुनीपासे तत्त्वसांचलवाने अर्थे जवानुंशीळजेजेनुं ते, तथा क्रिया-
योगने विषे रह्योथको धर्मेना तत्त्वने पुढे ते ॥ ८ ॥

प्रतिपित्तुः सृजन् पूर्वं प्रतिपन्नश्च दर्शनं ॥ श्राद्धोयतिश्च त्रि
विधोऽनंतांशरूपकस्तथा ॥ ९ ॥ दृढमोहरूपको मोहशमकः
शांतमोहकः ॥ रूपकः क्षीणमोहश्च जिनोऽयोगीच केवली ॥ १० ॥

अर्थ ॥ वलीतत्त्वने अंगीकार करतांथकां पूर्वे प्रतिपन्नथयुं ते सम्यक्त्वदर्शन जेने
एवा श्रावकतथा यतिते त्रयप्रकारना १ उपशमसमकीति २ क्षयोपशमसमकीति ३ क्षा-
यकसमकीति ते अन्तानुबंधीनो अंशखपाव्योळे जेणे ॥९॥ वलीजेणे दर्शनमोहनीयखपा-
वीळे अथवा मोहनीयने उपशमावीळे एहवाजे उपशांतमोही तथा रूपयश्रेणिने वि-
षेवर्तेळे तथा जेणे मोहनीक्षय कस्योळे ते सयोगीके वली तथा अयोगी केवली जगवंत १०

यथाक्रमममी प्रोक्ता असंख्यगुणनिर्जराः ॥ यतितव्यमतो ध्या
त्मवृद्धये कलयापि हि ॥ ११ ॥ ज्ञानं शुद्धं क्रिया शुद्धेत्वं शौ द्वावि
ह संगतौ ॥ चक्रे महारथस्येव पद्माविव पतत्रिणः ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ एअनुक्रमेजेकहा, तेसघला एकएकथकी असंख्यातगुणीनिर्जराना करताडे; माटे एक कलायेकरीनेपण आध्यात्मनीवृद्धिने अर्थे उद्यमकरवो एहिजहेतुडे ॥११॥ जेम रथनावेचकते रथनीसाथे संलग्नजडे, तथा पक्षीनीबेपांखोते पक्षीनीसाथे संलग्नजडे, तेम एक शुरुझान अनेबीजीशुरुक्रिया एवेअंशते अध्यात्मनीसाथे संलग्नजडे ॥१२॥

तत्पंचमगुणस्थाना दारम्यैवेतदिहति ॥ निश्चयोव्यवहार
स्तु पूर्वमप्युपचारतः ॥१३॥ चतुर्थेपि गुणस्थाने शुश्रूषा
द्या क्रियोचिता ॥ अप्राप्तस्वर्णभूषाणां रजताभरणं यथा ॥१४॥

अर्थ ॥ पूर्वेपण निश्चयनय अने व्यवहानयनुं आरोपण उपचारशीडे, पण पांचमा गुणगणाधी मांकीनेयनयडेडे ॥ १३ ॥ अने चोथेगुणगणेपण शुश्रूषादिक क्रियाते उचितडे; जेमकोइनेसोनाना घरेणानमलताहोय, तेनेरुपाना मळेतेपण रूखामनाय ॥१४॥

अपुनर्बन्धकस्यापियाक्रियाशमसंयुता ॥ चित्रादर्शनजेदेनध
र्मविघ्नक्षयायसा ॥१५॥ अशुद्धापिदिशुद्धायाः क्रियाहेतुः स
दाशयात् ॥ तांघरसानुवेधेनस्वर्णत्वमधिगच्छति ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ शमजावेकरीनेसहित, दर्शनजेदेकरीने विचित्रप्रकारनी अपुनर्बन्धी जे चोथुं गुणगणुंतेहनी क्रियापण धर्मानाविघ्नने क्षय करनारीडे ॥१५॥ तोपण जलाआशयथकी अशुद्धक्रियाकरे, तेपण शुरुकेवाय; जेम त्रांबुं जेडे तेनेगाळीतेमां रसानुवेधकस्वाधी रसायनमेखववाधी सोनुंथइजायडे तेम. ॥ १६ ॥

अतोमार्गप्रवेशायत्रतंमिथ्यादृशामपि ॥ अव्यसम्यक्त्वमारो
प्यदतेधीरबुद्धयः ॥१७॥ योबुद्ध्वाजवनैर्गुण्यधीरः स्याद्भूत
पालने ॥ सयोग्योजावजेदस्तुर्लब्धयोनोपयुज्यते ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ एहिजकारणमाटे धीरबुद्धिनाधणी रत्नत्रयनामार्गनेविषे पेसवाने मिथ्या दृष्टिवालानेपण अव्यसमकितनो आरोपकरीने चारित्रआपेडे ॥ १७ ॥ जेप्राणी संसारुं निर्गुणपणुं जाणीने व्रतपालवानेविषे धीरथाय तेप्राणी धर्मानेयोग्यजाणवो अने अंत रंगजावनो जेदतोडुःखेकरीने समजायडे, माटेतेउपयोगमां न करवो ॥ १८ ॥

नोचेन्नावापरिज्ञानात्सिद्ध्यसिद्धीपराहते ॥ दीक्षाऽदानेनज्व्या
नामार्गोऽदःप्रसज्यते ॥ १९ ॥ अशुद्धानादरेज्यासाद्योगान्नो
दर्शनाद्यपि ॥ सिद्ध्यैसर्गिकीमुक्तातदप्यज्यासिकंयतः ॥२०॥

अर्थ ॥ कदापिकोश्क एमकहेशेजे जावजाण्याविना चारित्रदेवाधी सिद्धिअसिद्धि सर्वहणाश्चाय, तेवारें जव्यनेपणदीक्षानआपवी केमके तेनेअंतरंगनी खबरनथी, अने एरीतें दीक्षानआपवाधी तो सम्यग्मार्गनो उठेद थाय ॥ १९ ॥ एमअशुद्धनोअनादरकरे अने शुद्धजोगनोअज्यासनकरे, त्यारेदर्शनजेसमकित तेपणशुद्धनथाय, केमके एकनिसर्ग समकितटाळीनेशुद्धकरवुं तेपणअज्यासथीज थइशके ॥ २० ॥

शुद्धमार्गानुरागेणाशठानांययातुशुद्धता ॥ गुणवत्परतंत्राणां
सानकापिविहन्यते ॥ २१ ॥ विषयात्मानुबधैर्हिंन्निधाशु
ध्यथोत्तरं ॥ ब्रुवतेऽर्जुनः ॥ २२ ॥ नाद्यपि ॥ २३ ॥

अर्थ ॥ शुद्धमार्गने अनुरागेकरीने अशठताजावेजे आत्मानी शुद्धताके निर्मल-
तायें गुणवंतप्राणीने आधीनथइने वत्तें, तो तेप्रवृत्ति कोष्टेकाणे हणायनही ॥ २१ ॥
विषयेंकरीने, आत्मायेकरीने, अनेअनुबधेकरीने एत्रणप्रकारनी विशुद्धिठे; ते एकेकथी
निर्मलठे. एत्रणेकर्मठे, तेमां जेदुःखथी पोताना आत्माने मुकाववाने कंयापातप्रमुख
करे, तेहनेविषयशुद्धिकहियें ॥ २२ ॥

अज्ञानिनां द्वितीयंतुलोकदृष्ट्यायमादिकं ॥ तृतीयं शांतवृत्त्यात्
तत्त्वसंवेदनानुगं ॥ २३ ॥ आद्यानाज्ञानबाहुल्यान्मोक्षबाधक
बाधनं ॥ सद्भावाशयलेशेनोचितं जन्मपरे जगुः ॥ २४ ॥

अर्थ ॥ अज्ञानीने आत्मशुद्धिनामे बीजीशुद्धिथाय; तेलोकदृष्टीये पांच यम
नियमप्रमुखपाळेठे; एबीजोचेद. त्रीजोआत्मानुबध तेकहिये, जेशांतवृत्तियेतत्त्वतुं संवे-
दनकरे, चिंतनकरे ॥ २३ ॥ पेहेलीशुद्धिमां अज्ञाननीबहुलता घणीठे, तेणेकरीने मोक्ष-
ना बाधकनेबाधनकरे अनेतेनासद्भावथकी शुभाशयनोलेशमात्रहोय, तोतेथी जन्मम-
रणनी परंपराकांश्चुटेनही एहवुंजोगाज्यासीपुरुषकहेठे ॥ २४ ॥

द्वितीयादोषहानिः स्यात्कचिन्मंढ्रकचूर्णवत् ॥ आत्यंतिकी तृती
यातु गुरुलाघवचितया ॥ २५ ॥ अपिस्वरूपतः शुद्धाक्रियात्
स्माद्विशुद्धिः ॥ मौनीं प्रव्यवहारेण मार्गबीजं दृढादरात् ॥ २६ ॥

अर्थ ॥ आत्मशुद्धिनामे बीजाजोगथकी कांश्कलवक्षेशमात्र दोषनीहानितो थाय,
पणपरंपरायें घणादोषथेलाते केरुकानाचूर्णनीपेठे एकडेरुकानो नाशथाय, पण तेथी-
बीजाघणा केरुकाउत्पन्नथाय, त्रीजीशुद्धि आत्यंतिकठे, तेथीकर्मनीहानिथाय केमके
तेशुद्धताजाव अनेलघुताजावनी विचारणाकरवाधीप्रगटे एवीठे ॥ २५ ॥ स्वरूपथकी

જેક્રિયાશુદ્ધ છે તેજનિશ્ચયપણે આત્માનેવિશુદ્ધતાની કરનારી છે, તેમાટેશુદ્ધક્રિયાકરવી મુનીંદ્રજેપરમેશ્વર તેણેબતાવ્યોજે વ્યવહારતેનું સેવનકરવેકરીને ઘણાઆદરસહિત ક્રિયાકરે, તો માર્ગજેરત્નત્રયી તેનુંબીજપ્રગટથાય છે ॥ ૨૬ ॥

ગુર્વાજ્ઞાપારતંત્ર્યેણદ્રવ્યદીક્ષાગ્રહાદપિ ॥ વીર્યોદ્ધાસક્રમાત્રાસા
બદ્ધવઃપરમંપદં ॥ ૨૭ ॥ અધ્યાત્માજ્ઞ્યાસકાલેપિક્રિયાકાણ્યે
વમસ્તિહિ ॥ શુષ્કોઘસંજ્ઞાનુગતંજ્ઞાનમપ્યસ્તિકિંચન ॥ ૨૮ ॥

અર્થ ॥ ગુરુનીઆજ્ઞાને આધીનરહેવાથી દ્રવ્યદીક્ષાલીધીહોય, તોપણ વીર્યોદ્ધાસની અનુક્રમેવૃદ્ધિકરીને ઘણાજીવ પરમપદને પામ્યા છે ॥ ૨૭ ॥ ધરીતેઅધ્યાત્મનાઅજ્ઞ્યાસ-કાલનેવિષેષણ ક્રિયાકાંક્ષક લેશમાત્રનિશ્ચેવતેંજબે, અનેશુષ્કકારી ંઘસંજ્ઞાને, સદ્ચારીપણે તિહાંજ્ઞાનપણકાંક્ષકવતેં છે ॥ ૨૮ ॥

અતોજ્ઞાનક્રિયારૂપમધ્યાત્મંવ્યવતિષ્ઠતે ॥
એતત્પ્રવર્ધમાનંસ્યાન્નિર્દંજાચારશાલિનાં ॥ ૨૯ ॥

અર્થ ॥ ઇજકારણમાટે જ્ઞાનનેક્રિયારૂપ તે અધ્યાત્મપણું વતેં છે, જે જ્ઞાનક્રિયા રૂપ તેઅધ્યાત્મ છે. ઇજજ્ઞાનક્રિયાનિર્દંજાચારેંકરીને મનોહરપદ્ધતિજે પ્રાણીતેનેવિષે ઉત્તરની-તરવૃદ્ધિનેપામે છે ॥ ૨૯ ॥ ઇબીજો અધ્યાત્મનાસ્વરૂપનો અધિકાર સંપૂર્ણથયો ॥

દંજોમુક્તિલતાવન્દિર્દંજોરાદુઃક્રિયાવિઘ્નો ॥ દૌર્જાગ્યકા
રણંદંજોદંજોધ્યાત્મસુખાર્ગલા ॥ ૧ ॥ દંજોજ્ઞાનાદિદં
જોલિર્દંજઃકામાનલેહવિઃ ॥ વ્યસનાનાંસુહૃદંજોદંજશ્ચૌ
રોવ્રતશ્રિયઃ ॥ ૨ ॥ દંજેનવ્રતમાસ્થાયયોવાંઠતિપરમં
પદં ॥ લોહનાવંસમારુહ્યસોબ્ધેઃપારથિયાસતિ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ મુક્તિરૂપવેલીને દહનકરવામાં કપટતેઅગ્નિસમાન છે; ને ક્રિયારૂપ ચંદ્રને ગ્રાસકરવાને કપટતેરાદુ છે; અનેકપટજહુર્જાગ્યનુંકારણ છે; અધ્યાત્મસુખનેગલીજનાર હુંગલીપણકપટ છે. ॥ ૧ ॥ જ્ઞાનરૂપપર્વતને તોડવાનેકપટતે વજ્રસમાન છે; કામરૂપી અગ્નિનીવૃદ્ધિકરવાને ઘૃતજોશ્યેંતેપણકપટ છે, વ્યસનનોમિત્ર તેકપટ છે; અને વ્રતરૂપ લક્ષ્મીનો ચોરપણ દંજજ છે. ॥ ૨ ॥ કપટરાહીવ્રતનેવિષેરહી જેપ્રાણી પરમપદ જે મોક્ષ તે નીવાંઠનાકરે છે, તેપ્રાણીલોઢાનીનાવમાં બેસીસમુદ્રતરવાની શ્બારાખે છે, તેવોજાણવો. ॥૩॥

किं व्रतेन तपोजिवा दंजश्चेन्न निराकृतः ॥ किमादर्शेन किं दीपै
र्यद्यान्धं न दृशोर्गतं ॥ ४ ॥ केशलोचधराशय्याजिह्वाब्रह्मव्र
तादिकं ॥ दंज्रेन डुप्यते सर्वत्रासेनैव महामणिः ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ तेतपेपणशुं? तेव्रतेपणशुं? जो कपट दिशाने तजीनही तो ते सर्व निष्फल ठे. ते
आरसीपणशुं? अनेदीवेषणशुं? जो दृष्टीएअंध ठे तो तेहने सर्व ठेकाणे अंधकार जरेहशे,
॥१॥ केशलोचकरवो, जुमिउपरशयन करवुं, जिह्वा मागवी, शीलव्रतादिक पाखवां, ए सर्व
धर्म करणीमात्र कपटे करीने डुषाड जायठे, जेम सुंदर मणि होय ने तेउपर एक नाघ लागवाची
तेनी कांति मंद थायठे, तेहनी परें जाणवुं ॥ ५ ॥

सुत्यजं रसलापट्यं सुत्यजं देहभूषणं ॥ सुत्यजाः काम
जोगाद्याडुस्त्यजं दंजसेवनं ॥ ६ ॥ स्वदोषनिह्वोलोकपूजा
स्याजौरवं तथा ॥ इयतैव कदर्थ्यते दंज्रेन वत बालिशाः ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ रसनुं लोखपीपणुं ते सुखें तजीशकाय, देहनी शोजा पण सुखें तजीशकाय, का-
मजोगादिने पण सुखें तजाय, पण कपटनो त्याग करवो घणोज विकट ठे, ॥ ६ ॥ पोताना
दोषने ढांकी राखे तेथी लोकमां पूजनाथाय, तथा मोटाड्याय, एहि जपूजाप्रमुखनी ला-
खचमाटे पोताना आत्माने मूर्खप्राणी कदर्थ्यना उपजावेठे! ॥ ७ ॥

असतीनां यथाशीलमशीलस्यैव वृद्धये ॥ दंज्रेनाव्रतवृद्धयर्थ
व्रतवैषम्यतां तथा ॥ ८ ॥ जानाना अपि दंजस्य स्फुरितं बा
लिशाजनाः ॥ तत्रैव धृतविश्वासाः प्रस्खलंति पदे पदे ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ जेम कुलटानारीनुं शील जे आचारते कुशीलनी वृद्धिने अर्थें ज होय, तेम क-
पटें वेषधरनार व्रतवंताने जवनी वृद्धि थाय; ते अजव्रतनी वृद्धिने अर्थें ज थाय ॥ ८ ॥ कपट-
ना विपाकने जाणताय कापण मूर्ख अज्ञानी प्राणी तेज कपटने विषे विश्वास करताय का
पगले पगले खलनापामेठे ॥ ९ ॥

अहोमोहस्य माहात्म्यं दीक्षां जागवतीमपि ॥ दंज्रेन यद्विदुं पंति
कज्जलेनेवरूपकं ॥ १० ॥ अब्जे हिमंतनौ रोगो वने वन्दिने नि
शा ॥ ग्रंथे मौख्यं कलिः सौख्ये धर्मे दंज उपप्लवः ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ अहो इति खेदे जूड! मोहरा जानोमहि मा! जे जगवंत संबंधी दीक्षा ते पण जेम का-
जले करीने चित्रामणनुं खोपथायठे, तेहनी परे कपटे करीने खोपी नाखेठे, जेम कमलने-

विषे हिम, शरीरनेविषेरोग, वननेविषेश्चि, दिवसनेविषेरात्री, ग्रंथनेविषे मूर्खता, सु-
खनेविषे क्लेश, तेउपडवनाकरताडे; तेमधर्मनेविषेकपट तेडुःखकर्त्ताडे ॥ ११ ॥

अतएवनयोधर्तुमूढयोत्तरगुणानलं ॥ युक्तासुश्रावतातस्य
नतुदंजेनजीवनं ॥ १२ ॥ परिहर्तुनयोर्लिंगमप्यलंदहरा
गवान् ॥ संविज्ञपाक्षिकःसस्यान्निर्दंजःसाधुसेवकः ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ एहिजहेतुमाटे मूलगुणपंचमहाव्रत अनेउत्तरगुण करणसित्तरीप्रमुख धर-
वाने जेप्राणी समर्थनहोय, तेणेआवकनाव्रतपालवा तेयुक्तजडे पणकपटचारित्रें जीवतुं
तेरुहुंनथी ॥ १२ ॥ हवेजेप्राणी व्रतनेमूकवाने समर्थनथी केमके जेनेव्रतउपर दृढरा-
गलाग्यो होय तेमूकीशकेनही तोतेनेसंविज्ञपक्ष अंगीकारकरवो श्रेष्ठडे, केमके निर्दं-
जीसाधुनी सेवनाकरवाथी घणोशुणथायडे ॥ १३ ॥

निर्दंजस्यावसन्नस्याप्यस्यशुद्धार्थज्ञाविणः ॥ निर्जरांयतनादत्ते
स्वल्पापिगुणरागिणः ॥ १४ ॥ व्रतजारासहत्वंयेविदंतोप्यात्मनः
स्फुटं ॥ दंजाद्यतित्वमाख्यांतितेषां नामापिपाप्मने ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ निष्कपटीहोय, शुद्धसिद्धांतना अर्थनाचाषकहोय, तेगुणेंकरीने तेउसन्ना-
प्रमुखसाधु जो थोडीपणजतना करेडे, तोपण तेगुणनारागीपणाथी वर्तताथका तेनेनि
ज्जराथायडे ॥ १४ ॥ व्रतनोजारनथीउपकृतो. पोताथीएवुंजाण्याढतांपणजेपोतानाआ
त्माने प्रगटरीते कपटेकरीने यतिपणुंठरावेडे, संयमीपणुं स्थापेडे, तेखिंगोतुं नामखेतां
पण पापथाय तोतेनीसेवनातो, पापकारीथायज तेमांशुकेहेवुं ? ॥ १५ ॥

कुर्वते ये न यतनां सम्यगालोचितामपि। तैरहो यतिनाम्नैव
दांजिकैर्वैच्यते जगत् ॥ १६ ॥ धर्मातिख्यातिलोभेन प्रज्ञा
दितनिजाश्रवः। तृणायमन्यते विश्वं हीनोपि धृतकैतवः ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ जेखिंगीजल्लीरीतें डव्यक्षेत्रकालजावजोशने यत्ननथीकरता, तेखिंगीयतिए
वेनामेकरीनेकपटीथइ लोकनेठगताफरेडे ॥ १६ ॥ जेहीनाचारीथको कपटनोधरनारो खिं
गीहोय अनेतेयतिधर्मीडे एवीप्रसिद्धिथइ; कोइ तेनालोभेकरीने पाताना आश्रव
नेढांक्याहोय एहवाजे यतिते समग्रजगत्ने तृणतुड्यजाणेडे, ॥ १७ ॥

आत्मोत्कर्षात्ततोदंजात्परेषां चापवादतः ॥ बध्नाति कठिनं
कर्म बाधकं योगजन्मनः ॥ १८ ॥ आत्मार्थिना ततस्त्याज्योदं
जोऽनर्थनिबन्धनं। शुद्धिः स्यादजुभूतस्येत्यागमे प्रतिपादितं ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ पोतानाआत्माना वकाश्करे, धणुकपटधरे, अनेपारकाअवरणवादबोले तेणे करीने कठिणकर्मबांधेले, तेवापुरुषो ते योगिनाजन्मने बाधककरनाराहे; तेशुद्धचारित्रने पामीशकेनही ॥ १८ ॥ माटेअनर्थनुंकारणजेकपट तेनेधर्मार्थिप्राणीथें तजवुं, केमके आत्मानाशुद्धितो सरलताजावेंथायले, एतुंआगमनेविषेकछुंले ॥ १९ ॥

जैनैर्नानुमतं किंचिन्निषिद्धं वानसर्वथा ॥ कार्यज्ञाव्यमदं ज्ञे
त्येषाज्ञापारमेश्वरी ॥ १८ ॥ अध्यात्मरतचित्तानांदंजः स्वदपो
पिनोचितः ॥ बिजलेशोपिपोतस्यसिंधुलंघयतामिव ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ तीर्थकरेंएकांते आज्ञापणनशीकरी, तेमसर्वथा निषेधपणनशीकीधो, तो पणजेकार्यकरवुं तेकपटरहितकरवुं एहिजपरमेश्वरनी आज्ञाले ॥ १८ ॥ जेम वाहाणमां बिद्दनो लेशहोयतेपण समुद्र तरवामांयोग्यनशी, तेम अध्यात्मनेविषेनुं जेनुं मनरंगायुले, तेनेजरापण कपटकरवुं तेयोग्यनशी ॥ १९ ॥

दंजलेशोपि मल्लयादेः स्त्रीत्वानर्थनिबन्धनं ॥

अतस्तत्परिहाराय यतितव्यं महात्मना ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ जेम मल्लिनाथजीने कपटनोलेशपण स्त्रीवेदनोकारणिकथयो, माटे महान्-पुरुषें कपटतजवाने धणोयल करवो ॥ १९ ॥ इति श्रीअध्यात्मसार ग्रंथनेविषे दंज-त्यागनामा त्रीजोअधिकार समाप्तकथो ॥

तदेवं निर्दंजचरणपटुता चेतसि जवस्वरूपं संचित्य द्वाण
मपि समाधाय सुधिया ॥ इयं चिंताऽध्यात्मप्रसरसरसी
तीरलहरी सतां वैराग्यादिप्रियपवनपीना सुखकृते ॥ २ ॥

अर्थ ॥ एटलामाटे निर्दंजआचरणकरवाने हे चेतन! तुं सावधानथा ! आत्मस्वरूप-पतुं चिंतनकर! केमके द्वाणमात्रपण सद्बुद्धिरुदयमांधरीने आत्मस्वरूपनीचिंता करवी तेहिज आत्मदिशारूप सरोवरनीलहरीले तेशीतलताकरेएवीले; एहिजसज्जन लोकने वैराग्यदिशारूप पवनपूर्णपुष्टताकारीले; माटेते आत्मिकसुखने अर्थेसाधवी ॥ २ ॥

इतः कामौर्वाग्निर्ज्वलति परितोऽहः सह इतः पतंति ग्रावा
णो विषयगिरिकटाद्विघटिताः ॥ इतः क्रोधावतों विकृतितटिनी
संगमकृतः समुद्रे संसारे तदिह न जयं कस्य जवति ॥ २ ॥

अर्थ ॥ एकतरफकामरूप वक्रवानलनो अग्निबलीरहोले, तेडुःखेसहनथाय एवोले.

अने एकतरफ पंचप्रकारनाविषयरूप पर्वत, तेह्मीपड्याजे उन्मादरूपपथरा, तेणेकरी-
जयंकर; वली एकतरफ विकारदिशारूपनदीना संगथकी क्रोधनाआवर्त्तपड्याडे; एवोजे-
आसंसारसमुद्रतेनेविषे कहो कयाठेकाणे प्राणीनेजयनथी? सर्वत्रजयजवर्त्ते. ॥ २ ॥

प्रिया ज्वाला यत्रोद्गमति रतिसंतापतरला कटाक्षान् धूमौ
घान् कुवलयदलश्यामलरुचीन् ॥ अथांगान्यंगारा कृतबहुविका
राश्च विषया दहंत्यस्मिन्बहौ जववपुषि शर्म क सुलज्जं ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ नेसंसारनेविषे रतिनासंतापेकरीने तरला केचपल एवी जे प्रियाके जा-
याते कटुकज्वालावर्त्ते; वली नीलकमलदलना सरली जेनीकांतिडे एहवानेत्रना त्रि-
कोणमांथीजेजोवुं तेनुं नामकटाक्ष तेरूपधूत्रना समूहचालेडे, तथास्त्रीनाश्रंग ते अंगा-
रासमानडे, जेअंगवक्षेष्णप्रकारना विकारप्रगटथायडे तेमाटेसंसाररूप अग्निमां बली-
रह्या जेप्राणीतेने जवमांणसुखनथी तेमजशरीरमां पणकंजसुखनथी ॥ ३ ॥

गले दत्त्वा पाशं तनयवनितास्नेहघटितं निपीर्यते यत्र प्र-
कृतिकृपणः प्राणिपशवः ॥ नितांतं डःस्वार्ता विषमविषयै
घातिक्रटैर्जवः सूनास्थानं तदहह महासाध्वसकरं ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेनागलानेविषे पुत्र तथा स्त्रीरूपस्नेहनोफांसो नखायोडे, तेनास्नेहपाश-
मां पड्यानुठस्त्रजावनाघणी तेअतिशयपणे पीडापामेडे. आकराविषयरूपजे घातकी
सुजट तेणेकरीनेसंसारते खाटकीनुंस्थानकडे, माटेहाहासंसारतेकेवलडुःखनुंमूलडे ॥४॥

अविद्यायां रात्रौ चरति बहूतो मूर्ध्नि विषमं कषायव्यालौघं
क्षिपति विषयास्थीनि च गले ॥ महादोषान् दंतान् प्रकटयति
वक्रस्मरमुखो न विश्वासाहोयं जवति जवनक्तंचर इति ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ अज्ञानदिशारूप रात्रिनोचालनार जेनामाथाउपर विषमकषायरूप सर्पनो-
समूहरह्योडे, जेनागलानेविषे विषयरूपहारुकांभांध्याडे, जेमहोटादोषरूप दांतप्रगटक-
रेडे, जेनुंमुख कामनीचेष्टाकरेडे, एवोसंसाररूपीराक्षस तेविश्वासकरवानेयोग्यनथी. ॥५॥

जना लब्ध्वा धर्मजविण्णवज्जिह्वां कथमपि प्रयांतोवामा-
दीस्तनविषमदर्गस्थितिकृतः ॥ विबुध्यते यस्यां कुसुमशर
जिह्वेन बलिना जवाटव्यां नास्यामुचितमसहायस्य गमनं ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेप्राणीधर्मरूपधनना लवलेशनेपाम्योडे, तेणेजिह्वाभागवाने एकलाविच-

रखुंनही, केमके जवाटबीनेविषे बलवत्तरजील एवोजेकाम तेस्त्रीनास्तनरूप विषयीको-
टमांरहीने तेप्राणीमात्रना धर्मरूपधनने छुटीलीयेते, माटे सहायविना ते प्राणीयें
एकछुं विचरुं (चालुं) योग्य नथी ॥ ६ ॥

धनं मे गेहं मे मम सुतकलत्रादिकमतो विपर्यासादासादि-
तविततडःखा अपि मुहुः ॥ जना यस्मिन् मिथ्यासुखमद-
भृतः कूटघटनामयोयं संसार स्तदिह न विवेकी प्रसजति ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ धन, घर, पुत्र, ने स्त्रीआदि सर्ववस्तु मारी ठे, एवाविपर्यासपणाथी विशेषप्र-
सिद्धदुःखजठे, माटे जेप्राणीवारंवार सुखनेमदेज्ज्यायका सुखमानेते, ते फोकट ठे. ए
संसारतो केवल कपटरचनायें ज्ञह्योते. तेनेविषे विवेकीप्राणीयें प्रीति करवीनही॥७॥

प्रियास्नेहोयस्मिन्निगम्सदृशो यामिकजटोपमः स्वीयो-
वर्गोधनमजिनवं बंधनमिव ॥ महामेध्यापूर्ण व्यसनबिस
संसर्गविषमं जवः कारागेहं तदिह न रतिः कापि विड्ढां ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ छिनोस्नेहतेवेकीसमानते, बीजासगासंबंधीलोकते पोरियातसमानते, धन-
संपत्तिने नवाबंधनसरखीते, अने महा अमेध्येंकरीसहितते; सातप्रकारना व्यसनरूप
विद्धेंसहितते; टुंकामांकहियेंतोआसंसारते बंदिखानाजेवोते माटेपंडितलोकने ए वस्तु-
मांदेही एके वस्तुउपर रति के० मरजी यती नथी. ॥ ८ ॥

महाक्रोधोग्रोऽनुपरतिशृगाली च चपला ॥ स्मरोलूकोयत्र
प्रकटकदुःशब्दः प्रचरति ॥ प्रदीप्तः शोकाग्नि स्ततमपयशोज-
स्म परितः श्मशानं संसारस्तदतिरमणीयत्वमिह किं ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ जेपंक्तिलोकते आसंसारने स्मशानसरखोकहेते, केमके स्मशानमरिहेना-
रीचीजो सर्वसंसारमांठे, तेकहीबतावेते, जेमस्मशानमां गिधपद्दीते, तेमसंसारमां म
हाक्रोधते गीधपद्दीते; अतिरूपघणीचपल शियालणीते; घुवरूपद्दीरूप कामते, तेप्रगट-
पणे करुवाशब्दथी रुदनकरेते; देदीप्यमान शोकरूपी अग्निप्रज्वलेते; निरंतर अपयश-
रूप राख ते; माटे संसारते स्मशान ठे, एमां रमणीक चीज कोइ नथी ॥ ९ ॥

धनाशा यज्ञायप्यति विषयमूर्ण प्राणयिनी विलासोनारीणां
गुरुविकृतये यत्सुमरसः ॥ फलास्वादोयस्य प्रसरनरकव्या-
धिनिवह स्तदास्था नो युक्ता जव विषतरावत्र सुधिया ॥ १० ॥

અર્થ ॥ ધનનીજેશ્ઠા તેઅતિશયવિષયરૂપ વિષમમૂર્ખાની વિસ્તારનારીઠે. સ્ત્રીયોનો વિલાસ તે મહાવિકારકારી કુસમનોરસઠે. જેનાફલનોસ્વાદ વિસ્તારપામતોનર્કનીપિઠા-ના સમૂહતુલ્યથાય; ઇવુંસંસારરૂપ વિષયવૃક્ષઠે, એનીદેઠલ વિશ્રામકરવોયુક્તનથી ॥૧૦॥

ક્વચિત્ પ્રાજ્યં રાજ્યં કચન ધનલેશોપ્યસુલ્લઙ્ગઃ કજિ જ્ઞાતિસ્ફાતિઃ
કચિદપિ ચ નીચત્વકુચશઃ ॥ કચિલ્લાવણ્યશ્રીરતિશયવતી-
કાપિ ન વપુઃ સ્વરૂપં વૈષમ્યં રતિકરમિદં કસ્ય નુ ઋવે ॥૧૧॥

અર્થ ॥ કોઈનેતોવિસ્તારવાહુંરાજ્યઠે, કોઈનેધનનોલેશપણ દોદેલોઠે, કોઈનીઉત્તમ જાતિઠે, કોઈનીનીચજાતિઠે, કોઈનેઅપયશઠે, કોઈનેલાવણ્યલીલાની લક્ષ્મીધણીઠે, કો-ઈનુંશરીરપણ રહું નથી, ઇવુંસંસારનુંસ્વરૂપવિષમઠે. તેકોનેરતિકારીથાય ? ॥ ૧૧ ॥

શ્લોહામઃ કામઃ સ્વનતિ પરિપંથી ગુણમહી મવિશ્રામઃ પાર્શ્વ-
સ્થિતકુપરિણામસ્ય કલહઃ ॥ બિલાત્યંતઃ ક્રામન્મદફણઞ્ચ-
તાં પામરમતં વદામઃ કિંનામ પ્રકટઞ્ચવધામસ્થિતિસુખં ॥ ૧૨ ॥

અર્થ ॥ શ્લોહામકામદિશઠે; તેજપરિપંથીકે ॥ શત્રુઠે; તેગુણરૂપજેમહીકે ॥ પૃથ્વીતે-નેલ્લણેઠે અનેપાસેરહ્યોજે કુપરિણામતે વિશ્રામલીલાવિના નિરંતર ક્લેશકરેઠે; એક્લેશવડે ખરડાયા એવાજેપ્રાણી તેઅષ્ટમદરૂપસર્પ તેણેકરીયુક્તઠે. ઇવુંપામરલોકને માનવાયોગ્ય આ સંસારરૂપ જે ઘર તેનું શું સુખ કહિયેં ? ॥ ૧૨ ॥

તૃષાર્તાઃ સ્વિઘ્નતે વિષયવિવશા યત્ર ઋવિનઃ કરાલક્રોધાર્કા-
ઝમસરસિ શોષં ગતવતિ ॥ સ્મરસ્વેદક્લેદગ્લપિતગુણ
મેદસ્યનુદિનં ઋવગ્રીષ્મે ગ્રીષ્મે કિમિદ્ શરણં તાપહરણં ॥ ૧૩ ॥

અર્થ ॥ સંસારનેવિષે પ્રાણીમાત્ર પુદ્ગલની તૃષ્ણારૂપતરસેકરીને પીનાણાઠે; અને વિપયનીઆશાયેંકરી પરવશથયાઠે; ઇહવાપ્રાણીયો વિદ્વામણાક્રોધેંકરીપીનાયઠે, કેમકે તેમનેમાટે શમતારૂપસરોવરતો સુકાશ્વયુંઠે, અનેકામદિશારૂપજે પરિસ્વેદ તેનીજેગ્લા-નતા તેણેકરીનિરંતર ગુણમેદા ખરડાયઠે. જ્યાં એહવોવિદ્વામણો આસંસારરૂપઝલ્લકાલ ઠે, ત્યાં તેના તાપને હરે એવો કોઈ નથી ॥ ૧૩ ॥

પિતા માતા ગ્રાતા પ્યત્રિલ્લપિતસિન્ધવત્રિમતો ગુણગ્રામજ્ઞાતા
ન લ્લુધ્ન ધનદાતા ચ ધનવાન્ ॥ જનાઃ સ્વાર્થસ્ફાતાવનિશમવદા
નાશયઞ્ચૃતઃ પ્રમાતા કઃ સ્વ્યાતાવિદ્ ઋવમુલ્લસ્યાશુ રસિકઃ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ ॥ આસંસારનેવિષે પિતામાતાનેત્રાતાકે ॥ જાણ્યાદી તેસર્વચિંતિતઅર્થની અ-
જિલાષાપુરે ત્યાંલગીઅજિમતકે ॥ સંમતકરીમાને, તથાગુણનાસમૂહનોજાણ એહવોધન-
વંતપ્રાણીહોયતેપણ કૃપણપણેકરીને ગુણીજનને ધનદેશકેનહી, એમ સર્વપ્રાણીપોતા-
ના સ્વાર્થસાધનકરવાને સાવધાનપણેવર્તે, પણપરમાર્થથી વેગલા વસે, એવાજવસુલના
રસિયાજેજીવતેહના સ્વરૂપને કેહેવાને કોણ સમર્થ થઈ શકે ! ॥ ૧૩ ॥

પણે : પાણિગૃહ્ણત્યદહ મહતિ સ્વાર્થ ઇહ યાન્ ત્યજત્યુચ્ચૈર્લોક
સ્ત ॥ ૧૮૮ ॥ ૧૯૦ ॥ ૧૯૧ ॥ ૧૯૨ ॥ ૧૯૩ ॥ ૧૯૪ ॥ ૧૯૫ ॥ ૧૯૬ ॥ ૧૯૭ ॥ ૧૯૮ ॥ ૧૯૯ ॥ ૨૦૦ ॥
સહતિકૃત્તવાદિત્યુદ્ધેગોયદિ ન ગદિતૈઃકિં તદધિકૈઃ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ ॥ એમસ્વાર્થને વશથઈને પ્રાણી ચંડાલનો હાથપકડી ચાલે ! અહોશ્તિઆશ્ચર્ય !
જેસ્વાર્થપણુંતેએહવું. વલીજેહત્તમકુલથી હપજેલાતેહનેતજે. અને તરણજેવોનિર્લજ્જા
થઈને હૈયામાંતો ફેરજર્યુહોય પણ મોઢે અમૃતજેવુંમીતુંબોલે. એવા અનેક પ્રપંચ સ્વાર્થ-
માટેપ્રાણીકરે, નેવિશ્વાસઘાતીથાય. એવાપ્રાણીઆસંસારમાંવસે, તેજોઈનેપણ આસં-
સારથી જેનુંમનહકેગપામતુંનથી તેને ઘણું શું કહિયે ? ॥ ૧૫ ॥

દશાં પ્રાતૈઃ કાતૈઃ કલયતિ મુદં કોપકલિતૈરમીનિઃ ક્ષિન્નઃ
સ્યાદધનધનનિધીનામપિ ગુણી ॥ હપાયૈસ્તુત્યાચૈરપનય-
તિ રોષં કથમપીત્યહો મોહસ્યેયં યવજનવવૈષમ્યઘટના ॥ ૧૬ ॥

અર્થ ॥ સ્ત્રીનીદૃષ્ટિના પ્રાંતકે ॥ સુણાતેમનોહરે, માટેતેનાજોવાથી હર્ષહપજે, અને
સ્ત્રીનીકોપયુક્તદૃષ્ટિસરાબે માટેતેદેહીનેલેહહપજે, તથાઘણાધનવાલાપુરુષને ગુણીજ-
નોસ્તુતિઆદિકરીરીજવે, ને કષ્ટસહીનેતેમનોરોષહતારે, એસઘણુંમોહકીથાય. માટે
માટે જુઓમોહરૂપીરાજાનું કેવુંવિષમતાપણું કેજેતજવાયોગ્યતેનો આદરકરાવે
અને જેનોઆદરકરવોજોઈયે તેનોત્યાગ કરાવે ? ॥ ૧૬ ॥

પ્રિયા પ્રેક્ષા પુત્રોવિનય ઇહ પુત્રી ગુણરતિ વિવેકાલ્યસ્તાતઃ
પરિણતિરનિંદ્યા ચ જનની ॥ વિશુદ્ધસ્ય સ્વસ્ય સ્ફુરતિદિ કુ-
ટુંબં સ્ફુટમિદં યવે તન્નોદૃષ્ટં તદપિ વત સંયોગસુલધીઃ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ ॥ જીવનેતત્ત્વવિચારણાકરવીતેસ્ત્રી, વિનયકરવોતેપુત્ર, ગુણનેવિષેજેરતિકરવી-
તેપુત્રી, સ્યાદ્દાદપણેસ્વપરવિવેચનકરવુંતેપિતા, અનિંદ્યાજેપારકીનિંદાતજવીતેઆત્મા-
ની માતા, એવુંજેઅંતરંગકુટુંબ, તેતોજેવારે આત્માશુદ્ધથાય તેવારેપ્રગટરીતેપેદાથાય,
પણતેનેજેપુરુષસંયોગીસુલમાં મગ્નથઈરહ્યો તેતોક્યારેપણદેહતોનથી. ॥ ૧૭ ॥

પુરા પ્રેમારંજે તદનુ તદવિભેદઘટને તદ્વિભેદે હુઃસ્વાન્યથ ક-
 ઠિનચેતા વિષદતે ॥ વિપાકાદાપાકાહિતકલશવત્તાપવહુ-
 લાજ્ઞનોયસ્મિન્નસ્મિન્કચિદપિ સુખં હંત ન જવે ॥ ૧૬ ॥

અર્થ ॥ પ્રથમપ્રેમકરતાંદુઃખહે; તેપઢીતેનેનિશ્ચલપણેરાખવાને પણથણુંદુઃખહે; વહી-
 તેપ્રેમપાત્રનો વિભેદથાય, મરણથાય અથવાપ્રેમત્રુટે સ્વારેસહચીવધારે દુઃખહપજે, ને તે
 સહનકરવાને ઢાતીઘણીકઠણરાખવીપહે, નીંજાઢાનાપાકનેવિષે આરોપિતકલ્પો ઇવો
 જે ઘટ તેનાસરસીતાપની બહુલતાહે જ્યાં તોઈવોજે આસંસારરૂપનીંજાઢોતિહાં સુખતો
 કાંઈજ નથી. સમગ્ર દુઃખમયજહે. ॥ ૧૬ ॥

મૃગાદી દૃગ્બાણૈ રિદ્ધિ નિહતંધર્મકટકં વિલિસાદ્દેશા
 શ્વ ચ બહુલૈરાગરુધિરૈઃ ॥ ઞ્રમંત્યૂર્ધ્વ ક્રૂરા વ્યસનશતગૃ
 ધાશ્ચ તદિયં મહામોહક્ષોણીરમણરણ્નૂમિઃ સ્વદ્વ જવઃ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ ॥ આસંસારનેવિષે ધર્મરાજાના કટકનેતોમૃગનયનીના દૃષ્ટિરૂપીવાણે હૃણી ના-
 સ્ત્યું; રાગદિશારૂપરુધીરવકે લોપાશ્વગયાહે ક્રદયપ્રદેશજેનાતે ડપર અનેકપ્રકારના મન
 તનસંબંધીકષ્ટરૂપીગીધપક્ષીયો જમીરહ્યાહે; ઇવો મહામોહરૂપ ક્ષોણીરમણ જે રાજા તે-
 ની રણ્નૂમીસમાન આ સંસાર હે ॥ ૧૭ ॥

હસંતિ ક્રીંન્તિ ક્ષણમથચ સ્વિયંતિ બહુધા રુદંતિ ક્રંદંતિ ક્ષ
 ણમપિ વિવાદંવિદધતે ॥ પલાયંતે મોદં દધતિ પરિનૃત્યંતિ
 વિવશા જવે મોહોન્માદં કમપિ તનુજાજઃ પરિગતાઃ ॥ ૧૮ ॥

અર્થ ॥ ક્ષણમાંહસે, ક્ષણમાંક્રીઢાકરે (રમે), ક્ષણમાંલેદકરે, ક્ષણમાંબહુપ્રકારે રમે,
 ક્ષણમાંવિલાપકરે, ક્ષણમાંઅનેકપ્રકારનો વિવાદકરે, ક્ષણમાંનાસીજાણ, ક્ષણમાં હર્ષિત
 થઈ નાચવામાંકે, ક્ષ્યાદીહન્માદસંસારનેવિષે દેહધારીપ્રાણીયોકરેહે, તે સર્વ મોહરાજા-
 ને આધીનથકા કરેહે ॥ ૧૮ ॥

અપૂર્ણા વિદ્યેવ પ્રકટસ્વલમૈત્રીવ કુનયઃ પ્રણાલીવા સ્થા
 ને વિધવવનિતાયૌવનમિવ ॥ અનિષ્ણાતે પત્યૌ મૃગદશશ્વ
 સ્નેહલહરી જવક્રીઢાત્રીમા દદતિ હયયં તાત્વિકદશાં ॥ ૧૯ ॥

અર્થ ॥ અસંપૂર્ણવિદ્યાજેમપંડિતને, તેમજ સ્વલમાણસનીમિત્રાઈ, વહીરાજસત્તામાં અ-
 ન્યાયની પ્રણાલિકા ઇટલેઅન્યાયનોમાર્ગ, તથા વિધવાત્રીનુંયૌવન, વહીમૂર્ખજરતારને-

आगलस्त्रीनास्नेहनीलहरी तेजेमखेदनीपात्रथायढे तेमजसंसारनीक्रीडा जेखज्जामणीढे तेथी तत्त्वदर्शीप्राणीहुःखपामेढे ॥ ११ ॥

प्रजाते संजाते जवति वितथा स्वापकलना द्विचंद्रज्ञानं वा
तिमिरविरहे निर्मलदृशां ॥ तथा मिथ्यारूपं स्फुरति विदि
ते तत्त्वविषये जवोयं साधूनामुपरतविकल्पः स्थिरधियां ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जेम प्रजातसमयस्वप्ननीरचना निष्फलथइजायढे, जेमकोइनीआंखमां जा-
कलआवीहोय तेहनेआकाशमां वेचंद्रमाजासे पणनिर्मलदृष्टितां वेचंद्रमातुं आंति-
ज्ञानमटीजायढे, तेमसंसारथीन्यारारहा, एहवाजेस्थिरबुद्धिवाला तत्त्वज्ञानसमजेला-
साधु तेने आ संसार ते मिथ्यारूपजासेढे ॥ १२ ॥

प्रियावाणीवीणाशयनतनुसंवाधनसुखै र्वोयं पीयूषैर्घ
टितइति पूर्वं मतिरभूत् ॥ अकस्मादस्माकं परिकलितत
त्त्वोपनिषदामिदानीमेतस्मिन्न रतिरपितु स्वात्मनि रतिः ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ स्त्रीनीवाणीयेंकरीने तथा विषानादेकरीने शय्यायेंकरीने बलीशरीरनेचो-
लवुं चापवुंतेणेकरीने जे सुखउपजेढे, ते अमृततेकरीनेघुटेहुंहोयतेवुंढे. एवंपूर्वबालकाखें
वर्तायुंहुतुं, पण हवेसहसात्कारेंअमने तत्त्वदिशानारहस्यनी परिकलनाथइ जाणपणुं
थयुं; तेथी संसारनेविषे तत्त्वरुचिवर्त्तति नथी, पण आत्मतत्त्वमां रुचिथइ ढे ॥ १३ ॥

दधानाः काठिन्यं निरवधिकमाविद्यकजवप्रपंचाः पांचाली
कुचकलशवन्नातिरतिदाः ॥ गलत्यज्ञानाभ्रे प्रसृमरुचावा
त्मनि विधौ चिदानंदस्यंदः सहजइति तेज्योस्तु विरतिः ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ संसारनासमस्तप्रपंच तेअतिशयकठिणताने धरताथकाढे, माटेमुजने का-
ष्ठअनेपाषाणनी पुतलीनास्तननीपेरे रतिकारीनथीलागता. केमके अज्ञाननुंवादल ग-
लीगयुंढे अनेआत्मिकज्ञानरूप चंद्रोदयथयो तेथीसहजचिदानंदरसनी शीतलता प्र-
गटी तेणेकरी विषयतापनी अरतिमटीगइ. ॥ १४ ॥

जवे या राज्यश्रीर्गजतुरगगोसंग्रहकृता न सा ज्ञानध्यानप्र
शमजनिताकिं स्वमनसि ॥ बहिर्याः प्रेयस्यः किमु मनसि ता ना
त्सरतय स्ततः स्वाधीनं कस्त्यजति मुखमिद्वत्यथ परं ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ संसारनेविषे हाथी, घोडा, बलद, प्रमुखजेराजलक्ष्मीढे, तेशुंअंतरंगआत्माने

नधी ? अर्थात् ते. ज्ञानदायी, ध्यानघोषा, समतातेवलद, एखझीआत्मानीढे; अनेतुंजो मनवनेवाह्यसार्थे प्रेमकरेढे तोपोतानाआत्मासार्थे रतिकेमकरतोनधी ? आत्मिकसुखत-
जीने पौनखिकसुखने कोणइढे ? एवोमूर्खकोणहोय ? ॥ १५ ॥

पराधीनं शर्म दृषि विषयकांक्षौघमखिनं जवे जीतेः स्थानं त
दपिकुमतिस्तत्र रमतो॥बुधास्तु स्वाधीने ददृषिणि करणौत्सुक्य
रहिते निवीनास्तिष्ठति प्रगलितजयाध्यात्मिकसुखे ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ पौनखिकसुखकेतुढे ? एकतोपराधीनढे; स्वजावेक्षयथवालायकढे; विषयनी
वांढनावडेमखिनढे; एमसंसारनेविषेजयनांस्थानघणढे, तेढतांकुमतिनाघणी संसारमां
रमेढे. अनेपंडितलोकजेढे तेस्वाधीनसुखमांरमेढे. तेसुखकेतुढे, केजेकोइकाखेंक्षयपामे
नही; इंद्रियोनीउत्सुकतायेंरहितढे जेप्राणीआत्मज्ञानमां लयपाम्याथकाढेतप्राणी स-
कलजयविशा रहितथका परमानंदनेविषे मग्नपणेरहेढे ॥ १६ ॥

तदेतन्नापते जगदजयदानं खलु जवस्वरूपानुध्यान शमसु
खनिधानं कृतधियः ॥ स्थिरीभूते ह्यस्मिन्विधुकिरणकर्पूरवि
मला यशःश्रीः प्रौढा स्याज्जिनसमयतत्त्वस्थितिविदा ॥१७॥

अर्थ ॥ आजगत्प्रत्येपंकितलोक एमकहेढे, जेपोतानाआत्मजावना स्वरूपनुंचित-
नतेज शमताना सुखनुंकारणढे, अनेजगत्नेअजयदाननुं देवावाहुंढे. जेणेकारकता जा-
वेंबुद्धिकरीढे तेनेआत्मस्वरूपज्ञान स्थिरथयेथके चंद्रकिरणकर्पूरसरीखी उज्ज्वल य-
शस्वीतेप्रौढपणे विस्तारपामे, एवातत्त्वज्ञानी तेजिनेश्वरप्रणीत सिद्धांतनातत्त्वनी म-
र्यादायेंवर्ते ॥ १७ ॥ इतिजवस्वरूपचिंताधिकारःचतुर्थःसमाप्तः ॥

इतिश्रीनयविजयगणिशिष्य श्रीयशोविजयेनविरचिते अध्यात्मसा
रप्रकरणे प्रथमः प्रबंधः ॥ १ ॥ सर्वश्लोक १०१ तेमां पेह्छाना
१४ बीजाना १९ त्रीजाना १२ तथा चोपाधधिकारना ॥ १७ ॥

जवस्वरूपविज्ञाना द्वेषाभैर्गुण्यदृष्टिजात् ॥ तदिहोहेदरू
पं जागवैराग्यमुपजायते ॥१॥ सिद्ध्या विषयसौख्यस्य वैराग्यं
वर्णयति ये ॥ मतं न युज्यते तेषां यावदर्थोप्रसिद्धितः ॥ २ ॥

अर्थ ॥ जवतुंस्वरूपजाण्याथकी संसारउपरद्वेषथयाथकी संसारनेनिर्गुणपणेदेखवा-
थकी शीघ्रपणे संसारना विहेदनोवैराग्य आत्मानेविषे प्रगटथाय ॥ १ ॥ विषयसुख-

नीसिद्धि-निष्पत्ति-प्राप्तितेवढे जेवैराग्यनुवर्णनकरेढे, तेनुंमत घटमान नथी. जिहांसुधी अर्थके० अव्यवहेतिहांसुधीविषयढे, एवीप्रसिद्धिढे. “अर्थसत्त्वेविषयसत्त्वं” ॥ इति. ॥१॥

अप्राप्तत्वत्रमाद्ध्रै रवाप्तेष्वप्यनंतशः ॥ कामजोगेषु मूढानां
समीहा नोपशाम्यति ॥ ३ ॥ विषयैः क्षीयते कामो नैधनैरिव
पावकः ॥ प्रत्युत प्रोद्धसन्नक्ति र्जय एवोपवर्धते ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेएमजाणेढे, जेहुंकोइकाळे संसारनेविषेआव्योजनथी, जोअनंतितिवारविषे-
यसेव्याढे, तेढतांआविषयनवापाम्यो,एवोत्रमजेनेउपजेढे,एवाजेकामजोगने विषे मुंजा-
इरहाढे, तेनीअजिलाषानोनोशथतोजनथी ॥३॥ जेमइंधनथीअभिघटेनही, पणउलटी
वृद्धिजपामे, तेमविषयसेवतां कामजोगपण कदापिदयपामेनही, उलटी शक्तिउल्लास-
पामतीजाये; वारंवारवधतीजजाए ॥ ४ ॥

सौम्यत्व मिव सिंद्धानां पन्नगानामिव क्रमा ॥ विषयेषु प्रवृत्ता
णां वैराग्यं खलु दुर्लभं ॥ ५ ॥ अकृत्वा विषयत्यागं योवैराग्यं
दिधीर्षति अपथ्यमपरित्यज्य स रोगोन्नेदमिच्छति ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेमसिंहनेसोमपणुंनथी, सर्पनेजेमशमतानथी,तेमविषयमां जेप्रवर्त्ता तेमने
वैराग्यदोहिलोढे, पण सुगमनथी ॥ ५ ॥ जेविषयनोत्यागकस्याविना चित्तमां वैराग्यनी
धारणाकरेढे, तेकुपथ्यतज्याविना रोगटाखवानी इहा करे एवुंढे ॥ ६ ॥

न चित्ते विषयासक्ते वैराग्यं स्थातुमप्यक्षं ॥ अयोधन इवोत्तप्ते
निपतन्विद्धरंजसः ॥७॥ यदीदं स्यात् कुहूरात्रौ फलं यच्च
केशिनी ॥ तदा विषयसंसर्गिचित्ते वैराग्यसंक्रमः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ जेम लोढानो घण तप्योहोय तेपाणीनाबिंहुने शोषीजायढे, तेमजेनुंचित
विषयासक्तढे, तेनारुदयमां वैराग्यरहीशकतो नथी ॥ ७ ॥ जो अमासनीरात्रीये चंद्र
उगे, अने जोवांकीआवृहने फलआवे; तोविषयीजीवना रुदयमां वैराग्यसंक्रमे ॥८॥

ज्वहेतुषु तद्रेषा द्विषये ष्वप्रवृत्तितः ॥ वैराग्यं स्यान्निराबाधं
ज्वनैर्गुण्यदर्शनात् ॥ ९ ॥ चतुर्थेपि गुणस्थाने नन्वेवं तत्
प्रसज्यते ॥ युक्तं खलु प्रमातृणां ज्वनैर्गुण्यदर्शनं ॥ १० ॥

अर्थ ॥ ज्वनी वृद्धिनाहेतुउपरजेनेद्रेषहोय विषयनेविषे जेनीप्रवृत्तिनहोय तेप्र
णीने संसारनीनिर्गुणताना चित्तनथकी निराबाधपणे वैराग्यउपजे ॥ ९ ॥ चौथागुण

ठाणानेविषेपण सम्यक्त्ववंत ज्ञातापुरुषनिश्चयनयपणे संसारनीनिर्गुणताज जुणवे, तो तेने वैराग्यनीप्राप्तिथायवे, तेयुक्तजवे ॥ १० ॥

सत्यचारित्रमोहस्य महीमा कोप्ययं खलु ॥ यदन्यहेतुयोगे
पि फलायोगोत्र दृश्यते ॥ ११ ॥ दशाविशेषे तत्रापि नचेदं ना
स्ति सर्वथा ॥ स्वव्यापारहतासंगं तथा च स्तवजाषितं ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ चारित्र मोहनीनोमहीमा साचोजवे, केमके निश्चैथकी अन्यजोगहेतुर्येपण फलनुं अयोग्यपणुं तेथकी जोवामां आवेवे ॥ ११ ॥ सम्यक्त्वनीदशाविशेषेंकरीने तेचो येगुणठाणेपण सर्वथावैराग्यनजहोय, एमनजाणवुं, तिहांपणपोताना आत्मिक स्वजा वनी रमणतायें कुसंगपणुंहणाथवे, ए अर्थ वीतरागस्तोत्रनेविषे श्रीहेमाचार्यजीयें करे लोवे; माटे चोथे गुणठाणे वैराग्यपणुं होय ॥ १२ ॥

यदा मरुन्नरैर्जश्रीस्त्वया नाथोपजुज्यते ॥ यत्र तत्र रतिर्नाम
विरक्तत्वं तदापि ते ॥ १३ ॥ जवेन्ना यस्य विबिन्ना प्रवृत्तिः कर्म
जावजा ॥ रतिस्तस्य विरक्तस्य सर्वत्र शुजवेद्यतः ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ जे काखें देवताना राजानी लक्ष्मी हेनाथ! तमेजोगवी तिहांपणजिहांजिहां रति मोहिनीजपजेते तमेकरीनथी, त्यांपणतमेविरक्तपणुजकखुवे. पणरंगाथानथी ॥ १३ ॥ माटे जवनीझाजेहनेविडेदथायवे, तेनेजेअवश्यवेदवायोग्य जावकर्मनी प्रवृत्तिप्रमुख जेविरक्तआत्मानेरतिपणुंवे तेसर्वत्र शुजवेदनीजवर्तेवे. ॥ १४ ॥

अतश्चाक्षेपकज्ञानात् कांतायां जोगसन्निधौ ॥ न शुद्धिप्रद्वयो
यस्माद्धारिजमिदं वचः ॥ १५ ॥ मायांजस्तत्त्वतः पश्यन्ननु-
द्धिस्ततोद्भुतां तन्मध्ये न प्रयात्येव यथा व्याघातवर्जितः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ एहिजकारणमाटे स्वरूपज्ञाननाअज्यासैंकरी अथवा अन्यवस्तुर्येंकरी अन्य वस्तुनुंपुरवुं तेक्षेपककेवाथ; तेक्षेपकपणुंजेनेनथी; तेनुंनामअक्षेपककहियें; एहवोअक्षेपक ज्ञानवंत निश्चेजावनुंग्रहणकरनारो ते पुरुषजोकांता जेखीतेनाजोगनेसन्मुख प्रवर्ततो होय, तोपणतेहनी शुद्धिनोप्रकर्षरीतें दयनथाय; एटखे ज्ञानशुद्धिते कर्मक्षयनुं कार णवे एवुंहरिजसूरीनुंवचनवे ॥ १५ ॥ परमार्थदिशाथकी सर्वसंसारने इंद्रजाखस मान देखतोथकोअनुद्वेगदिशामांवर्ते, जेहनेकामजोगमां उद्वेगनथी, ने रागपण नथी ते तेथेकरीतेमां तन्मयपणुंनकरे, तेनिरविघ्नपणे यथायोग्येंमोक्षेजजायवे ॥ १६ ॥

जोगान् स्वरूपतः पश्यंस्तथा मायादिकोपमान् ॥ जुंजानोपि
ह्यसंगः सन् प्रयात्येव परं पदं ॥ १७ ॥ जोगतत्त्वस्य तु पुनर्न ज
वोदधिलंघनं ॥ मायोदकदृढावेशस्तेन यातीह कुपथा ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ जेप्राणी शब्दादिकजोगने परमार्थविशयें जोतोथको इंद्रजालसमानजाणेत
विषयादिकने जोगवतोपण तेमांखेपातो नथी, तेनिश्चयपरमपदजे मोक्षतेनेपामेढे ॥ १७ ॥
अनेजेजवाजिनंदीप्राणी तेसंसारना जोगनेज तत्त्वकरीमानेढे, तेप्राणीसंसारसमुद्रने
उलंघीनशके, केमके मायारूपउदकनाआवेशें तेप्राणीकुपंथनेविषेजायढे ॥ १८ ॥

स तत्रैव ज्वोद्विभे यथा तिष्ठत्यसंशयं ॥ मोक्षमार्गेऽपि हि तथा
जोगजंबालमोहितः ॥ १९ ॥ धर्मशक्तिं न हंत्यत्र जोगयो-
गबलीयसीं ॥ हंति दीपापहोवायुर्ज्वलंतं न दवानलं ॥ २० ॥

अर्थ ॥ तेप्राणीजोगनो जंबालके० कलमलतेणेमोहितथयोथको मोक्षमार्गना साध
ननेविषेपण ज्वोद्विभतापणेनिश्चयथकीरहेढे ॥ १९ ॥ धर्मनिसामर्थ्यताने कामजोगनो
संयोग ह्णीशकतो नथी, केमके धर्मनीसामर्थ्यता घणीबलवत्तरढे. दीपकसमान अह्य
धर्मनेतोकदापि वायुसमानविषयओलवीनाखे, पणजाज्वह्यमान दावानलसमान जेम
हाधर्मनी वासना तेने वायुनडीशकतो नथी ॥ २० ॥

बध्यते बाढमासक्तौ यथा श्लेष्मणि मक्षिका ॥ शुष्कगोलवद
श्लिष्टो विषयेभ्यो न बध्यते ॥ २१ ॥ बहुदोषनिरोधार्यमनिवृत्तिर
पि क्वचित् ॥ निवृत्तिरिव नो डष्टा योगानुभवशालिनां ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ जेम श्लेष्मनेविषे माखीलेपाइ फसाइजायढे, तेम विषयनेविषे गाढापणे
आसक्तयतां प्राणीबंधाइजायढे. सुकीमृत्तिकानागोलामांजेम माखीफसातीनथी तेम
आसक्तिरहितउदासीन एवाजेजीव तेविषयनेविषे बंधातानथी ॥ २१ ॥ जेम रोग ने
काढवाने औषधोनीजरूढे, तेमघणादूषणनो रोधकरवानेअर्थे क्वचित्अनिवृत्तिपणुं
पण डुष्टनथी. जेमकामजोगनी त्यागबुद्धिडुष्टनथी, तेमअनुभवजोगेकरीने सहित जेवर्ते
तेनेक्वचित्मात्र अनिवृत्तिढे. तेपण निवृत्तिनीपरेंज डुष्टनथी ॥ २२ ॥

यस्मिन्निषेव्यमाणेऽपि यस्याशुद्धिः कदाचिन ॥ तेनैव तस्य शुद्धिः
स्यात् कदाचिदिति हि श्रुतिः ॥ २३ ॥ विषयाणां ततोबंधजनने
नियमोस्ति न ॥ अज्ञानिनां ततो बंधो ज्ञानिनां तु न कर्हिचित् ॥ २४ ॥

અર્થ ॥ જેમશત્રુની સેવનાકરનારોપુરુષ દુઃખીયોથડને કાલાંતરેસુખીથાય, તેમ કદાપિ વિષયનેસેવનારો કર્મેકરીને તેહિજવિષયાદિકથીશુદ્ધથાય, ઇવીપણ કોઈકની શ્રુતિહે ॥ ૨૩ ॥ જેવિષયતેષ્કાંતેકર્મવંધનુંજકારણહે, ઇવોષ્કાંતનિયમનથી. પણ જેઅજ્ઞાનીહે તેનેજકર્મવંધનુ કારણહે, પણજેતત્ત્વજ્ઞાની સમતારસમાં મગ્નહે, તેનેનથી ॥૨૪॥

સેવતેઽસૈવમાનોપિ સેવમાનો ન સેવતે ॥ કોપિ પારજનો ન સ્યા
દ્યઙ્ગન પરજનાનપિ ॥ ૨૫ ॥ અતએવ મહાપુણ્યંવિપાકોપદિ
તશ્રિયા ॥ ગર્જાદારજ્ય વૈરાગ્યં નોત્તમાનાં વિદ્યન્તે ॥ ૨૬ ॥

અર્થ ॥ કેટલાકપ્રાણી વિષયનેદ્રવ્યથી અણસેવતાથકા પણજાવથી વિષયનેસેવેહે; કેટલાકપ્રાણી દ્રવ્યથીસેવેહે પણજાવથીનથીસેવતા, પારકીસેવનાકરતોથકો પણતેહનો પરમાર્થપરપ્રતેનદેતોથકો ઇહ્વોજેજ્ઞાનીતે કર્મેમથીજનથીથતો ॥ ૨ ॥ ઇમાટેહત્તમ-પુરુષે મહાપુણ્યવિપાકનાયોગે પ્રાપ્તકરી ઇહ્વોજે તીર્થકરાદિકનીલક્ષી તેનેગર્જથકી માંકીનેપણ વૈરાગ્યધારાત્રુતીનથી. ॥ ૨૬ ॥

વિષયેજ્યઃ પ્રશાંતાના મશ્રાંતં વિમુક્તૈઃ કૃતે ॥ કરણૈશ્ચારુવૈરા
ગ્ય મેષ રાજપથઃ કિલ્લ ॥ ૨૭ ॥ સ્વયંનિવર્ત્તમાનેસ્તૈ રત્નુદીર્ઘે
રયંત્રિતૈઃ ॥ તૈર્જ્ઞાનવતાં તસ્માત્સ્યાદસાવેકપદી મતા ॥ ૨૮ ॥

અર્થ ॥ જેહનેવિષયથકી પ્રશાંતચિત્તથયુંહે, અનેવિશ્રામરહિત ઇંદ્રિયોનાવિષયને વિમુક્તકરવું તેણેકરીને મનોહરવૈરાગ્યમાર્ગસેવવાનુંબને, અનેવિષયનોપણત્યાગથાય, તે તોનિશ્ચયથકી વૈરાગ્યદિશાનો રાજમાર્ગહે ॥ ૨૭ ॥ અનેજેશ્ઙ્ઘાવિનાં સહેજેકોઈકારણયોગે પોતેઈંદ્રિયવિકારથકીનિવર્તેહે, પણ પ્રશાંતનેઅણહરીરવેકરીને અનિયંત્રણાયે કરી ઇટલેઈંદ્રિયનોનિરોધ હજીકલ્યોનથી, પણસહેજચારિત્રપ્રમુખના થોગેઈંદ્રિયનિરોધથયાહે ઇહ્વાતુતિવંત જ્ઞાનીપુરુષતેનેવૈરાગ્યતે પૂર્વોક્તરાજમાર્ગનાવૈરાગ્યની ઇકપદીહે, ઇટલેઈકદંડીહે. જેમગાઢાચાલવાનામાર્ગને તોમહોટોમાર્ગકહિયે, પણમાણસોનેપગેચાલવાનોરસ્તો ન્હાનોથાયહે, તેવોતેવૈરાગ્યપણ ન્હાનોકહિયે. ॥ ૨૮ ॥

બલેન પ્રેર્યમાણાનિ કરણાનિ વનેજવત્ ॥ ન જાતુ વશતાં યાં
તિ પ્રત્યુતાનર્થદૃષ્ટ્યે ॥ ૨૯ ॥ પશ્યંતિ લક્ષ્યા નીચૈ ડુર્ધ્યાનં
ચ પ્રયુજતે ॥ આત્માનં ધાર્મિકાજ્ઞાસાઃ દ્વિપંતિ નરકાવટે ॥ ૩૦ ॥

અર્થ ॥ વલાત્કારેપ્રેસ્થાથકાપણ વનનાહાથીનીપેટેઈંદ્રિયો કદાપિ વશયતીનથી, હ-

लटीअनर्थनी वृद्धिकरनारीथायठे ॥ ३९ ॥ लाजेकरीनीचुंजुएठे; अनेमनमांडुष्टध्यान धरेठे, एवाधर्मधुताराप्राणीते पोतानाआत्माने नरकनाकूपमां नाखेठे ॥ ३० ॥

वंचनं करणानां तद्विरक्तः कर्तुमर्हति ॥ सद्भावविनियोगेन स दास्वान्यविज्ञागवित् ॥ ३१ ॥ प्रवृत्तेर्वानिवृत्तेर्वा न संकल्पो न च श्रमः ॥ विकारोद्दिश्यतेऽद्यापि मिति वैराग्यमद्भुतं ॥ ३२ ॥

अर्थ ॥ शुचिभावनेअर्पणकरीने सदास्वपरविवेचन ज्ञानयुक्त जावनावालाज्ञाता विरक्तप्राणी इंद्रियोनेठगवानेसमर्थथायठे, पण बीजानथीथाता ॥ ३१ ॥ प्रवृत्तिनेविषे अथवा निवृत्तिनेविषे जेनेसंकल्पनथी, अनेथाकपणनथी, एवासमजावेंवर्तनारना सर्व विकारदूरथायठे, अनेएतुंजनामअद्भुतवैराग्यपणठे ॥ ३२ ॥

दारुयंत्रस्थपांचाली नृत्यतुल्याः प्रवृत्तयः ॥ योगिनो नैव बाधा ये ज्ञानिनो लोकवर्तिनः॥३३॥इयं च योगमायेति प्रकटं गीयते परैः ॥ लोकानुग्रहहेतुत्वान्ना स्यामपि च दूषणं ॥ ३४ ॥

अर्थ ॥ जेमकाष्ठनीपुतलीने दोरीनासंचारेंकरी नाचनारीनामाफकनाचती जोइयें ठइयें, पणतेनेकर्मबंधननथी, तेमलौकिकव्यवहारनेविपें वर्त्तताज्ञानी जे योगीश्वरपुरुष तेहनेसंसारनी प्रवृत्तिपीडाकरतीनथी ॥ ३३ ॥ एवैराग्यदिशाने परदर्शनीजोगमाया नेनामेप्रगटपणे बोलावेठे, एपणलोकनेउपकारकर्ताठे, एनेविषेदूषणनथी ॥ ३४ ॥

सिद्धिं श्रूयते चेय मपवादपदेष्वपि ॥ मृगपर्षत्परित्रास नि रासफलसंगता ॥ ३५ ॥ औदासीन्यफले ज्ञाने परिपाकसु पेयुषि ॥ चतुर्थेपि गुणस्थाने तद्वैराग्यं व्यवस्थितं ॥ ३६ ॥

अर्थ ॥ सिद्धांतमांणसांजलीयेंठइयेंके, अपवादनेविषे मृगलासरखीपर्षदाने पण निरासकरवी एजवृषजतुल्यगीतार्थनी शुद्धज्ञानदिशाजाणवी. ॥ ३५ ॥ परिपक्वइ-थकी एवीजेज्ञानदिशाअने जेतुंफलउदासीनताठे, तेथकीचोथेगुणस्थानके पणवैराग्य-दिशा प्राप्तथायठे. इतिवैराग्यसंज्ञवाधिकारपंचम समाप्तः ॥ ३६ ॥

तद्वैराग्यं स्मृतं दुःख मोहज्ञानान्वया त्रिधा ॥ तत्रायं विषयाप्राप्तेः संसारोद्वेगलक्षणं ॥ १ ॥ अत्रांगमनसोःखेदो ज्ञानमव्यापकं न यत् ॥ निजाप्तीप्सितत्वाजे च विनिपातोपि जायते ॥ २ ॥

अर्थ ॥ तेवैराग्यत्रणप्रकारनोठे. दुःखगर्जित, मोहगर्जित अने ज्ञानगर्जित. तेमां

अर्थ ॥ श्रद्धा, मृदुता, उद्धतता, मधुरता, अविवेकतापणुं एमोहगर्जितं वैराग्यनी परंपराजाणवी ॥१५॥ एरीतैमोहगर्जितवैराग्यनुं स्वरूपकळुं. इवेज्ञानगर्जितं वैराग्यनुं स्वरूपकहेठे. जेसम्यक्त्वेतत्त्वनीओलखाणकरे, स्याद्वाददृष्टियैवर्त्तै, मोक्षनुंचितनकरे मोक्षना उपायनेफरसे, अनेतत्त्वविशा देखवानोअर्थीथाय; तेज्ञानगर्जितवैराग्यजाणवो ॥ १६ ॥

मीमांसा मांसला यस्य स्वपरागमगोचरा ॥ बुद्धिः स्यात्तस्य वैराग्यं ज्ञानगर्जं मुदंचति ॥ १७ ॥ न स्वान्यशास्त्रव्यापारे प्राधान्यं यस्य कर्मणि ॥ नासौ निश्चयसंशुद्धं सारं प्राप्नोति कर्मणः ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ जेहनोविचार पुष्टकारीहोय अनेस्वसिद्धांत तथापरसिद्धांतसंबंधी बुद्धि जेने होय, तेने वैराग्यनीवातकहियें, अनेएवानेज ज्ञानगर्जित वैराग्यप्रगट थाय ॥ १७ ॥ जेनेस्वशास्त्र परशास्त्रना व्यापारुं प्राधान्यपणुंनथी, तेमज क्रियानेविषेपण प्राधान्य तानथी, तेनिश्चैथकीक्रियानुं निर्मलसारभूतजेफल तेनेक्यारेपणपामेनही ॥ १८ ॥

सम्यक्त्वमौनयोः सूत्रे गतप्रत्यागते यतः ॥ नियमोदर्शित स्तस्मात् सारं सम्यक्त्वमेव हि ॥ १९ ॥ अनाश्रवफलं ज्ञान मव्युद्भानमनाश्रवः ॥ सम्यक्त्वं तदव्यक्तिरित्येकत्वविनिश्चयः ॥ २० ॥

अर्थ ॥ जेसम्यक्त्वतेमौनचारित्रकहियें, अनेचारित्रते मौनसमकितकहियें; एवुंश्री आचारांगमध्ये गतप्रत्यागकरीने कळुंठे. ॥ जंसम्मंतिपासहा तंमोर्णंतिपासहाजम्मोई ॥ तेमाटे नियामकातापणुंजाणवुं. ॥ सिद्धंतिचरणरहिया दंसरणहियानसिद्धंति ॥ इतिवचना त. तेमाटेसम्यक्त्वतेते सारभूतजाणवुं ॥ १९ ॥ आश्रवनोत्याग तेज्ञाननुंफलठे, अनेअनाश्रवनुंफल तेअव्युद्भान एटलेविषयमां उजमाल नथाय, विषयनोत्यागीहोय. एनुंनाम निश्चयसम्यक्त्वतकहिये. कारकसम्यक्त्वनी एवीदृष्टिहोय, एटलामाटे निश्चय नयनीरतिके ॥ प्रीतितेशुद्धाचारित्रवंतनेजहोय ॥ २० ॥

बहिर्निर्वृत्तिमात्रं स्याच्चारिण्या द्यावहारिकात् ॥ अंतःप्रवृत्तिं सारं तु सम्यक् प्रज्ञानमेव हि ॥ २१ ॥ एकांति न हि षट्काय श्रद्धा नेपि न शुद्धता ॥ संपूर्णपर्ययालाजाद् यन्न याथात्म्यनिश्चयः ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ बाह्यधीधन, कण, कंचन, कामिनीप्रमुख बाह्यवस्तुनोजे त्यांगीथाय, एव्यं वहारचारित्रना पालवाथी तेप्राणीव्यवहार दृष्टियेंजचालेठे. अनेजेने सम्यक्त्वसहित ज्ञाननी प्रवृत्तिहोय, तेहनेजअंतरंग प्रवृत्तिनो सारकहियें ॥ २१ ॥ समस्तनयनी वासनारहितयका एकांतेठकायनीरक्षानी श्रद्धाकरताथका सम्यक्त्वनीशुद्धता नकेहेवाय.

पण संपूर्णनयनीअपेक्षायें इव्यार्थिकपर्यायार्थिकनयना लाजविना यथार्थपणानोलाज-
नंहीजथाय, माटेशुरूनयनी अपेक्षायेंवर्त्तवुं ॥ ३३ ॥

यावंतः पर्याया वाचां यावंतश्चार्थपर्यायाः ॥ सांप्रतानागताती
तास्तावद्भव्यं किलैककं ॥ ३३ ॥ स्यात्सर्वमयमित्येव युक्तं स्व
परपर्यायैः ॥ अनुवृत्तिकृतं स्वत्वं परत्वं व्यतिरेकजं ॥ ३४ ॥

अर्थ ॥ जेमजगतमां वर्त्तमान, अनागत, तथाअतीतकालना जेटलाशब्दपर्याय वचन
नाढे, तथापदार्थनाजेटला अर्थपर्यायढे, ते सर्वपर्यायनिश्चैथी एकजडव्यढे ॥ ३३ ॥ जे-
सत्वके पदार्थते सर्वस्वपरपर्यायमयीहोय. तेआवीरीतेंजे, अनुवृत्तिसहजचारी गुणप-
स्वणेत्वके स्वपणुंजाणवुं अने परपणुते व्यतिरेकपणेकरीजाणवुं ॥ ३४ ॥

ये नाम परपर्यायाः स्वास्तित्वयोगतोमताः ॥ स्वकीया अप्यमी त्या
हुः स्वपर्यायविशेषणात् ॥ ३५ ॥ अतादात्म्येपि संबंधौ व्यवहा
रोपयोगतः ॥ तेषां सत्त्वं धनस्येवव्यज्यते सूक्ष्मया धिया ॥ ३६ ॥

अर्थ ॥ जेटलापरपर्यायढे, तेसर्वपोतानीआस्तिक्यताना अजोगथीजाणवा. तेयद्यपि
पोतानाढे, तोपणगतजावेंढे. अनेपोतानापर्यायतो सामान्यतापणेढे ॥ ३५ ॥ परपर्याय
जो पणतादात्म्यजावेंनथी तोपण व्यवहारनयना जोगथीतेहनो संबंधढे. जेमधननोध
णी अनेधनते जूदाजूदाढे, तोपणसूक्ष्म बुद्धियेंविचारतां तेमनोसंबंधजणाथढे ॥ ३६ ॥

पर्यायाः स्युर्मुनेर्ज्ञानदृष्टिचारित्रगोचराः ॥ यथा जिज्ञा अपि
तथोपयोगाद्भस्तुनोह्यमी ॥ ३७ ॥ नोचेदज्ञावसंबंधा न्वेषणे

का गतिर्जवेत् ॥ आधारप्रतियोगित्वे द्विष्टे न हि पृथग् द्वयोः ॥ ३८ ॥

अर्थ ॥ तेमअजिज्ञपणे ज्ञाननातथा चारित्रसंबंधीपर्याय मुनिनेपण होय; जोपण
तेअजिज्ञढे, तोपणउपयोगपणेविचारतां निश्चयनयपोतपोतानाजढे, पणव्यवहारेंएक
आत्मानाढे, एमकेदेवाय ॥ ३७ ॥ एमजोनकर्हियें अने अज्ञावनासंबंधथी गवेषणाक
रियेंतो केवीगतिथाय ? आधारान्तरनिरूपकतानेजावें विचारतां, “द्विष्टेविनष्टेद्वयात्,”
एढे पृथक्ज्ञावताना द्वेषकरवाथी विणसेअने तेबेहुथीआत्माजिज्ञनथी ॥ ३८ ॥

स्वान्यपर्यायसंश्लेषात् सूत्रेप्येवं निदर्शितं ॥ सर्वमेकं विदन्वेद

सर्वं ज्ञानं तथैककं ॥ ३९ ॥ आसक्तिपाटवाच्यासस्वकार्यादिजि

राश्रयन् ॥ पर्यायमेकमप्यर्थं वेत्ति ज्ञावाद् बुधोऽखिलं ॥ ३७ ॥

अर्थ ॥ स्वपर्यायअने परपर्यायिना संबंधथी सूत्रनेविषे पणएमदेखारुथुंढे, कै सध

प्रथमकह्योतेविषयादिकने नपामवाथकी संसारथीउद्देगपामवानुं लक्षणवे,माटेतेहने दुःखगर्जितवैराग्यकहियें. ॥१॥ देहसंबंधी मनसंबंधी जेखेदतेथीउपलुं, जेज्ञानतेअव्यापककेवृद्धिकारीनथाय, आत्मानीपुष्टिकर्तानथाय, केमके तेप्राणीपोताने अजिळा षकरवायोग्य धनादिकवस्तुनेपामीने तापसादिपणुंढोडीने पांडुंगदहस्थपणुंअंगीकारकरे ॥३॥

दुःखादिरक्ताः प्रागेवे ङंतिप्रत्यागतेः पदं ॥ अधीराश्च संग्रा
मे प्रविशंतो वनादिकं ॥ ३ ॥ शुष्कतर्कादिकं किंचि दैद्यका
दिक मप्यहो ॥ पठंति ते शमनदीं नतु सिधांतपधतिं ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ दुःखकीजेवैराग्यपामेढे, तेतोप्रथमथीज पाठागृहस्थावासनी झडाकरेढे; जे दुःखतलेतो घरेजश्ये, जेमअधीरपुरुष जेकायरते संग्रामनेविषे जतोथको वननीगढी मांजराश्वेसवानीझडाकरेढे, तेहनीपरें ॥ ३ ॥ प्राणीयोवादविवाद करवानेशुष्कतर्क ग्रंथजणेढे,आजीविकानेअर्थें वैद्यकप्रमुखना ग्रंथजणेढे,पण शमतारसनीनदी एवी सिधांतनी जेपद्धति तेजणतानथी ॥ ४ ॥

ग्रंथपल्लवबोधेन गर्वोष्माणं च बिभ्रति ॥ तत्त्वांतं नैव गच्छति
प्रशमामृतनिर्जरं ॥ ५ ॥ वेषमात्रजृतोप्येते गृहस्थान्नाति
शेरते ॥ नपूर्वोन्नायिनोयस्मा न्नापि पश्चान्निपातिनः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जे शमताअमृतना ऊरणेपाम्यानथी, तेग्रंथनापल्लवमात्रके खंडखंरुमात्रे करीने गर्वनीगरमीनेधरीनेज वटेंढे,पणतत्त्वना रहस्यने पामताजनथी ॥ ५ ॥ जेसांधुनावेषमात्रेकरीने पोतानुं जीवितव्यपणुंराखेढे, तेपणगृहस्थतुल्यजढे, पण गृहस्थथी न्यारानथी; जेणेआगलउढाह धखोनथी, जेगुणपामिने पडवाइ पण थयानथी, केमकेजे गुणपामीने तजेतेतोपडवाइकेहेवाय, पणएतोकोश्वारें परुवाइपणथयानथी, एहवाजे ढे तेतोगुणनेपाम्याजनथी ॥ ६ ॥

गृहेन्नमात्रदौर्लभ्यं लभ्यते मोदका व्रते ॥ वैराग्यस्यायम
र्थोहि दुःखगर्जस्य लक्षणं ॥ ७ ॥ कुशास्त्रान्याससंयुतजव
नैर्गुण्यदर्शनात्॥मोहगर्जं तु वेराग्यं मतं बालतपस्विनां ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ अहोघरमांतो पुरुअन्नपणनथीमलतुं, नेदीकाढीधाथकी तोलाकवामलेढे, तेमाटेदीकाखेवामां शुंडुःखेढे? एवुंजाणीने जेदीकाखियेढे,तेनुंनाम दुःखगर्जित वैराग्य जाणतुं ॥ ७ ॥ एरीतेंप्रथम दुःखगर्जितवैरागपणुंदेखाडयुं; हवेमोहगर्जित वैराग्यक-

हेढे. कुशास्त्रनाश्रयासथी प्रगटयुंजेसंसारनुं निर्गुणीपणुं तेथीमोहगर्जित वैराग्य
थायढे. तेबालतपस्वी प्रमुखजाणवा ॥ ८ ॥

सिंहांत मुपजीव्यापि ये विरुद्धार्थजाषिणः ॥ तेषामप्येतदेवे
ष्टं कुर्वता मपि दुष्करं ॥ ९ ॥ संसारमोचकादीना मिवैतेषां न
तात्त्विका ॥ शुभोपि परिणामोय ज्ञातानज्ञान रुचिस्थितिः ॥ १० ॥

अर्थ ॥ जेसिंहांतनुंउपजीवन करीनेपण सूत्रविरोधि अर्थकेहेढे, तेप्राणीजो दुष्कर
करणीकरेढे तोपणतेनेएवोजजाणवो ॥ ९ ॥ संसारना दुःखथीमूकाववाना हेतुथीजे
मुसलमानते घोडाप्रमुखने दुःखीदेखी तेनेदुःखथी ढोडववाने दयाजावेकरीमारीना
खेढे, तेपणशुजपरिणामनी बुद्धिराखेढे तेढतांपरमार्थेपापजढे, तेममोहगर्जितने परमा-
र्थजडेनही. जोएनो परिणामशुजहोय तोपणपरमार्थे ज्ञाननीरुचिथायनही ॥ १० ॥

अमीषां प्रशमोप्युच्चैर्दोषपोषाय केवलं ॥ अंतर्निर्लीनविषम
ज्वरानुजवसन्निजः ॥ ११ ॥ कुशास्त्रार्थेषु दक्षत्वं शास्त्रा
र्थेषु विपर्ययः ॥ स्वहृदता कुतर्कश्च गुणवत्संस्तवोश्चनं ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जेमअंतरंगमां लीनथश्रहो एहवोहाडवेदीज्वर दुःखदाइथायढे, तेमएनेपण
जेप्रशमादिकगुण थाय, तेपण घणुंकरीने केवलदूषणजणीजथाय, पणगुणजणी नहीज-
थाय, केमकेअंतरंग मिथ्यात्वगयाविना वैराग्यतेदुःखदाइढे ॥ ११ ॥ कुशास्त्रनाश्रयने
विषे डाह्याथाय, नेशास्त्रनाविपरीत अर्थकरे, स्वहृदपणेवर्ते, कोइसाथेकमाराखेनही,
अनेगुणीनी प्रशंसानकरे ॥ १२ ॥

आत्मोत्पर्कः परद्रोहः कलहो दंजजीवनं ॥ आश्रवाच्चादनं श
क्त्युल्लंघनेन क्रियादरः ॥ १३ ॥ गुणानुरागवैधुर्यं मुपकारस्य
विस्मृतिः ॥ अनुबंधाद्यर्चिता च प्रणिधानस्य विच्युतिः ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ जेपोतानीमोटाइकरे, पारकोडोइकरे, क्लेशकजीआकरे, कपटराखे, पोतानां
पाप ढांके, पोतानुंसामर्थ्य उलंघीने क्रियानोउद्यमकरे, तेआर्त्तध्यानी केहेवाय ॥ १३ ॥ वली
जेगुणीपुरुषोनो रागीनहोय बीजानाकरेलाउपकारने विसरी जाय, तीव्रकर्मबंधनी चि
तासहितवर्त्ते, अनेशुजअध्यात्मना अध्यवसाय रहितपणेवर्त्ते ॥ १४ ॥

अश्व मृदुत्वमौ श्रुत्य माधुर्यमविवेकिता वैराग्यस्य द्वितीयस्य
स्मृतेयं लक्षणावली ॥ १५ ॥ ज्ञानगर्जे तु वैराग्यं सम्यक् तत्त्व
परिचिदः ॥ स्याद्वादिनः शिवोपायस्पर्शिन स्तत्त्वदर्शिनः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ श्रद्धा, मृदुता, उद्धतता, मधुरता, अविवेकतापणं एमोहगर्जित वैराग्यनी परंपराजाणवी ॥ १५ ॥ एरीतैमोहगर्जितवैराग्यनुं स्वरूपकच्छुं, हवेज्ञानगर्जित वैराग्यनुंस्वरूपकहेवे. जेसम्यक्त्वेंतत्त्वनीओलखाणकरे, स्याद्वाददृष्टियेंवत्तें, मोक्षनुंचितनकरे मोक्षना ज्ञापयनेफरत्ते, अनेतत्त्वदिशा देखवानोअर्थीथाय; तेज्ञानगर्जितवैराग्यजाणवो ॥ १६ ॥

मीमांसा मांसखा यस्य स्वपरागमगोचरा ॥ बुद्धिः स्यात्तस्य वैराग्यं ज्ञानगर्जं मुदंचति ॥ १७ ॥ न स्वान्यशास्त्रव्यापारे प्राधान्यं यस्य कर्मणि ॥ नासौ निश्चयसंशुद्धं सारं प्राप्नोति कर्मणः ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ जेहनोविचार पुष्टकारीहोय अनेस्वसिद्धांत तथापरसिद्धांतसंबंधी बुद्धि जेने होय, तेने वैराग्यनीवातकहियें, अनेएवानेज ज्ञानगर्जित वैराग्यप्रगट थाय ॥ १७ ॥ जेनेस्वशास्त्र परशास्त्रना व्यापारुं प्राधान्यपणुंनथी, तेमज क्रियानेविषेपण प्राधान्य तानथी, तेनिश्चैथकीक्रियानुं निर्मलसारभूतजेफल तेनेक्यारेपणपामेनही ॥ १८ ॥

सम्यक्त्वमौनयोः सूत्रे गतप्रत्यागते यतः ॥ नियमोदर्शित स्तस्मात् सारं सम्यक्त्वमेव हि ॥ १९ ॥ अनाश्रवफलं ज्ञान मव्युत्थानमनाश्रवः ॥ सम्यक्त्वं तदव्यक्तिरित्येकत्वविनिश्चयः ॥ २० ॥

अर्थ ॥ जेसम्यक्त्वतेमौनचारित्रकहियें, अनेचारित्रते मौनसमकितकहियें; एतुंश्री आचारांगमध्ये गतप्रत्यागककरीने कच्छुंटे. ॥ जंसम्मंतिपासहा तंमोणंतिपासहाजम्मोईण ॥ तेमाटे नियामकातापणुंजाणवुं. ॥ सिद्धंतिचरणरहिया वंसरणहियानंसिद्धंति. ॥ इतिवचनात्. तेमाटेसम्यक्त्वतेते सारभूतजाणवुं ॥ १९ ॥ आश्रवनोत्याग तेज्ञाननुंफलहे, अनेअनाश्रवनुंफल तेअव्युत्थान एटखेविषयमां उजसाल नथाय, विषयनोत्यागीहोय. एनुंनाम निश्चयसम्यक्त्वतकहिये. कारकसम्यक्त्वांनी एवीदृष्टिहोय, एटलामाटे निश्चय नयनीरतिकेण प्रीतितेशुद्धाचारित्रवंतनेजहोय ॥ २० ॥

बहिर्निर्वृत्तिमात्रं स्याच्चारित्र्या द्यावहारिकात् ॥ अंतःप्रवृत्ति सारं तु सम्यक् प्रज्ञानमेव हि ॥ २१ ॥ एकांते न हि षट्काय श्रद्धा नेपि न शुद्धता ॥ संपूर्णपर्ययादाप्ताद् यन्न याथात्म्यनिश्चयः ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ बाह्यधीधन, कण, कंचन, कामिनीप्रमुख बाह्यवस्तुनोजे त्यागीथाय, एव्यवहारचारित्रना पालवाथी तेप्राणीव्यवहार दृष्टियेंजचाखेहे. अनेजेने सम्यक्त्वसहित ज्ञाननी प्रवृत्तिहोय, तेहनेजअंतरंग प्रवृत्तिनो सारकहियें ॥ २१ ॥ समस्तनयनी वासनारहितथका एकांतैवकायनीरक्षानी श्रद्धाकरताथका सम्यक्त्वनीशुद्धता नकेहेवाय.

पण संपूर्णनयनीअपेक्षाये ङव्यार्थिकपर्यायार्थिकनयना लाजविना यथार्थपणानोलाज-
नहींजथाय, माटेशुद्धनयनी अपेक्षायेवर्त्तुं ॥ ११ ॥

यावंतः पर्याया वाचां यावंतश्चार्थपर्यायाः ॥ सांप्रतानागताती
तास्तावद्भव्यं किलैककं ॥ १३ ॥ स्यात्सर्वमयमित्येव युक्तं स्व
परपर्यायैः ॥ अनुवृत्तिकृतं स्वत्वं परत्वं व्यतिरेकजं ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ जेमजगतमां वर्त्तमान, अनागत, तथाअतीतकालना जेटलाशब्दपर्याय वचन
नाढे, तथापदार्थनाजेटला अर्थपर्यायढे, ते सर्वपर्यायनिश्चैथी एकजडव्यढे ॥ १३ ॥ जे-
सत्त्वके० पदार्थते सर्वस्वपरपपर्यायमयीहोय. तेआवीरीतेंजे, अनुवृत्तिसहजचारी गुणप-
स्वणेत्वंके० स्वपणुंजाणुं अने परपणुते व्यतिरेकपणेकरीजाणुं ॥ १४ ॥

ये नाम परपर्यायाः स्वास्तित्वयोगतोमताः ॥ स्वकीया अप्यमी त्या
हुः स्वपर्यायविशेषणात् ॥ १५ ॥ अंतादात्म्येपि संबंधो व्यवहा
रोपयोगतः ॥ तेषां सत्त्वं धनस्येवव्यज्यते सूक्ष्मया धिया ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ जेटलापरपर्यायढे, तेसर्वपोतानीआस्तित्वयोजना अजोगथीजाणवा. तेयद्यपि
पोतानाढे, तोपणगतजावेंढे. अनेपोतानापर्यायतो सामान्यतापणेढे ॥ १५ ॥ परपर्याय
जो पणतादात्म्यजावेंनथी तोपण व्यवहारनयना जोगथीतेहनो संबंधढे. जेमधननोष
णी अनेधनते जूदाजूदाढे, तोपणसूक्ष्म बुद्धियेविचारतां तेमनोसंबंधजणायढे ॥ १६ ॥

पर्यायाः स्युर्मुनेर्ज्ञानदृष्टिचारित्रिगोचराः ॥ यथा जिज्ञा अपि
तथोपयोगाद्भस्तुनोह्यमी ॥ १७ ॥ नोचेदजावसंबंधा न्वेषणे
का गतिर्नवेत् ॥ आधारप्रतियोगित्वे द्विष्टे न हि पृथग् द्वयोः ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ तेमअजिज्ञपणे ज्ञाननातथा चारित्रसंबंधीपर्याय मुनिनेपण होय; जोपण
तेअजिज्ञढे, तोपणउपयोगपणेविचारतां निश्चयनयपोतपोतानाजढे, पणव्यवहारेंएक
आत्मानाढे, एमकेहेवाय ॥ १७ ॥ एमजोनकहियें अने अजावनासंबंधथी गवेषणाक
रियेंतो केवीगतिथाय ? आधारान्तरनिरूपकतानेजावें विचारतां, “द्विष्टेविनष्टेद्वयात्,”
घटढे पृथक्जावताना द्वेषकरवाथी विणसेअने तेबेहुथीआत्माजिज्ञनथी ॥ १८ ॥

स्वान्यपर्यायसंश्लेषात् सूत्रेप्येवं निदर्शितं ॥ सर्वमेकं विदन्वेद
सर्वं ज्ञानं तथैककं ॥ १९ ॥ आसक्तिपाटवाच्यासस्वकार्यादिभि
राश्रयन् ॥ पर्यायमेकमप्यर्थ वेत्ति जावाद् बुधोऽस्त्रिं ॥ २० ॥

अर्थ ॥ स्वपर्यायअने परपर्यायना संबंधथी सूत्रनेविषे पणएमदेलाऊंढे, के सध

हुंपकताजावें जाणता, “एगेआया,” इत्यादिक सधबुंझानते संग्रहनयकरीएकजे॥३०॥
माटेचिचनीआसक्तियें अने बुद्धिनीपाटवतायें अज्यासकरवाधी पोताना कार्यपणादि
कनेआश्रयताथकी पर्यायना एकअर्थनेजाणीनेपण बुधजेपंक्ति तेसर्वजावनेजाणे. “जेए-
गंजाणइ सेसवंजाणइ” इतिवचनात् ॥३०॥

अंतरा केवलज्ञानं प्रतिव्यक्ति न यद्यपि ॥ कापि ग्रहणमेकांश-
द्वारं चातिप्रसक्तिमत् ॥ ३१ ॥ अनेकांतागमश्च तथाप्यस्व-
क्षिता सदा ॥ सम्यग्रहस्तयैव स्यात् संपूर्णार्थविवेचनं ॥ ३२ ॥

अर्थ ॥ यद्यपिकेवलज्ञाननेविषे तोकांइपणप्रतिव्यक्तिनशी, तोपणकोइतेकाणे एक
अंशतुंज ग्रहणकछुंते, नेकोइस्थानकें सर्वांशग्रहणकीधोते ॥ ३१ ॥ तोपणअनेकांत आ
गमनी अस्मातेअस्वक्षितपणें सदाप्रवर्तेंते, माटेअनेकांतपणुंअंगीकारकरतांज स
म्यक्त्वडे; तथाउत्सर्गअपवाद, निश्चयवद्वारतेनासंपूर्णअर्थनोनिश्चयथायडे ॥ ३२ ॥

आगमार्थोपनयनाद् ज्ञानं प्राज्ञस्य सर्वगं ॥ कार्य्यदेव्यवदा
रस्तु नियतोद्धेखशेखरः ॥ ३३ ॥ तदेकांतेन यः कश्चिद्विरक्तस्या
पि कुग्रहः ॥ शास्त्रार्थबाधनात्सोयं जैनाज्ञासस्य पापकृत् ॥ ३४ ॥

अर्थ ॥ आगमनाअर्थनुं उपनयनजेथापवुं तेथकीप्राज्ञजे बुद्धिवंत तेनुंज्ञान स
र्वव्यापकपणेप्रवर्तें; कार्यादिकजेव्यवहारडे, तेतोनिश्चयपणें चित्रामणरीरेखासरिखोडे.
श्रेष्ठरूपकरवाने जेमआलेखकरे तेसरिखाव्यवहारडे, अनेसमग्ररूपकरवा समानतेनि
श्चयनयडे ॥ ३३ ॥ तेसाटेएकांतनय अंगीकारकरीनेप्रवर्तनारा वैराग्यवंतनेपणकुग्रही
कहिये, तोबीजामात्र नामधरावनारहोय तेनीतोशीवार्ता ? एकनयवालोशास्त्रना अर्थ
नोबाधककरता जाणवो. तेजोपण जैनाज्ञासडे तोपण पापकारी जाणवो ॥३४॥

उत्सर्गे चापवादेपि व्यवहारेथ निश्चये ॥ ज्ञाने कर्मणि वा
यं चेन्न तदा ज्ञानगर्जता ॥ ३५ ॥ स्वागमेन्यागमार्थानां शत-
स्येव परार्थके ॥ तावताप्यबुधत्वं चेन्न तदाज्ञानगर्जता ॥ ३६ ॥

अर्थ ॥ उत्सर्गमार्गमां, अपवादमार्गमां, व्यवहारमार्गमां, निश्चयमार्गमां, ज्ञानन
यनेविषे अनेक्रियानयनेविषे जोकदाग्रहनशी, तोतेनेज्ञानगर्जितपणुंते, अनेतेज्ञानि
पणडे ॥ ३५ ॥ स्वसिद्धांतनाजाणवाधी अन्यशास्त्रतुं जाणवुंते तेमांजसमायीजायडे.
जेमपरार्थनाम उत्कृष्टगणितडे, तेमांसोनुगणितपण समाइजायडे, अनेतेटहुं ज्ञा
नपामिनेपण जोअज्ञानपणुरहेतो, तेनेज्ञानगर्जिताबिलकुलनशी एमजाणवुं ॥ ३६ ॥

नयेषु सार्थसत्येषु मोघेषु परचालने ॥ माध्यस्थ्यं यदि नायातं
न तदा ज्ञानगर्जता ॥ ३९ ॥ आङ्गयागमिकार्थानां यौक्तिकानां
च युक्तिः ॥ न स्थाने योजकत्वं चेन्न तदा ज्ञानगर्जता ॥ ३८ ॥

अर्थ ॥ पोतपोताना स्वार्थनेविषे सघला नयसत्ये, नेपरमार्थनी चालनानेविषे नि-
ष्फलते, अनेतेनयना विवादमांजो मध्यस्थतान आवी तोतेनेज्ञानगर्जताठेजनही ॥ ३९ ॥
जेआङ्गयाग्रह्यअर्थने आङ्गार्ये ग्रहेनही, आगमप्रमाणेग्रहवायोग्यने आगमे ग्रहे नही,
अनेयुक्तिग्रह्यनेयुक्तिवनेग्रहेनही, एमसहुने पोतपोतानेठेकाणे जोकीजाणेनही, तोतेने
ज्ञानगर्जिता मूलथीजनथी एमजाणवुं ॥ ३८ ॥

गीतार्थस्यैव वैराग्यं ज्ञानगर्जं ततः स्थितं ॥ उपचारादगीतस्या
प्यजीष्टं तस्य निष्ठया ॥ ३९ ॥ सूक्ष्मैदिका च माध्यस्थ्यं सर्वत्र
हितचिंतनं ॥ क्रियायामादरोभूयान् धर्मे लोकस्य योजनं ॥ ४० ॥

अर्थ ॥ उपरकह्या मुजबतो गीतार्थनेज ज्ञानगर्जितवैराग्ये, पणअज्ञानीनेनथी,
एमठस्युं. तोपणतेनाउपचारथकी अगीतार्थने पणगीतार्थनीनिष्ठार्ये ज्ञानगर्जितवै-
राग्ये ॥ ३९ ॥ तेमाटेसूक्ष्मदृष्टिये मध्यस्थपणुं अंगीकारकरीने अनेपरदूषण तजीने-
वर्त्तवुं, सर्वजगतनाजीवुं हितचिंतवुं, मैत्रीजावधरवो, क्रियानेविषेघणो आदरकरवो,
उपयोगधरवो, अनेधर्ममार्गमां लोकनेजोरवा, एहिजश्रेष्ठे ॥ ४० ॥

चेष्टा परस्य वृत्तांते मूकांधवधरोपमा ॥ उत्साहः स्वगुणाभ्यासे
दुःस्थस्येव धनार्जने ॥ ४१ ॥ मदनोन्मादवमनं मदसंमर्द
मर्दनं ॥ असूयातंतुविभेदं समतामृतमज्जनं ॥ ४२ ॥

अर्थ ॥ मुगाने तथाआंधळाने अनेबेहराने बोखवामां देखवामां अनेसांजलवामां
इत्यादिकपारकावृत्तांतनेविषे जेणेचेष्टातजीते; अनेपोताना गुणनाअज्यास करवामां जे
उत्साहवंतते; जेमदरिद्धीधनकमाववानो उद्यमीहोयतेनीपरें उजमालथकोवर्त्ते ॥ ४१ ॥
कामनाउन्मादनुं वमनकरनारा, मदनासमूहने टाखनारा, ईर्षारूपतंतुनातोडनारा, अने
समतारूपअमृत कुंडमांमज्जनकरनारा ॥ ४२ ॥

स्वप्नावन्नैव चलनं चिदानंदमयात्सदा ॥ वैराग्यस्य तृतीयस्य
स्मृतेयं लक्षणावली ॥ ४३ ॥ ज्ञानगर्जमिहादेयं द्रयोस्तुस्वो
पमर्दतः ॥ उपयोगः कदाचित् स्या निजाध्यात्मप्रसादतः ॥ ४४ ॥

अर्थ ॥ तथाचिदानंदमयपणाना स्वभावथी सर्वदा चलायमाननही एह्वावर्त्तण-
कवंत जेहोय. एत्रीजा ज्ञानगर्जित वैराग्यनागुणनी लक्षणावलीकही ॥ ४३ ॥ इहां
ज्ञानगर्जितवैराग्यतेग्रहवायोग्यते; अने मोहगर्जितवैराग्य तथा दुःखगर्जितवैराग्यनुं
उपमर्दनकरीने पोतानाअध्यात्मजावनाप्रसादथकी कदाचित् ज्ञानगर्जितवैराग्यनो उ-
पयोगथाय ॥ ४४ ॥ इतिश्रीवैराग्यजेदाधिकारः षष्ठःसमाप्तः ॥

विषयेषु गुणेषु च द्विधा जुवि वैराग्यमिदं प्रवर्त्तते ॥

अपरं प्रथमं प्रकीर्तितं परमध्यात्मबुद्धिर्द्वितीयकं ॥ १ ॥

अर्थ ॥ पृथ्वीनेविषे विषयमांअने गुणमांएवेदुप्रकारे वैराग्यप्रवर्त्तते. तेमांविषयवै-
राग्यतो अमुख्यपणेकह्योते. बीजोअध्यात्मजावयुक्तगुणवैराग्यतेमुख्यपणेजाणवो ॥१॥

विषयानुपलंजगोचरा अपि चानुश्रविकाविकारिणः ॥

न प्रवंति विरक्तचेतसां विषधारेव सुधासु मज्जतां ॥२॥

अर्थ ॥ जेविषयवैराग्यठेते, प्राप्तिगोचरपणे वत्ते, पणनिश्चैथी ज्ञातापुरुषतेरूपरसा
दिकनेविषे आसक्तिकरेनही. जेविरक्तचित्तवालाते अविकारीथकाजहोय. केमकेजेश्व-
रध्यात्मरूप असृतधारानेविषे मज्जनकरताहोय, तेह्नेविषयीधाराशुंकरनारते ? अर्थात्
तेह्नेकांइविषयीधारापीना करीशकतीनथी ॥ २ ॥

सुविशालरसात्ममंजरी विचरत्कोकिलकाकलीजैरैः

किमु माद्यति योगिनां मनौ निभृतानादतनादसादरं ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ जेयोगीश्वर अनह्दनादेसहितते, तेनेयोगमार्गेकरीने सर्व देह्रंअपुरीने
“अहंपद” अथवा “सोहं”पद अथवालंकारध्वनि मनमांधरेते, तेनोब्रह्मद्वारेजेनाद उठेते
तेतुंनाम अनह्दनाद कहियें, तेणेकरीजियुक्तते तोतेवायोगीश्वरनुंमन जल्लीविस्तार-
वंती आंवालीमंजरीनेविषे विचरतीजे कोकिला तेना मनोहर शब्दसांजल्लीनेशुंमग्न-
थशे ? अर्थात्नहीजथशे ॥३॥

रमणीमृडपाणिकंकणकणनाकार्णनपूर्णधूर्णनाः ॥ अ

नुभूतनटीस्फुटीकृत प्रियसंगीतरता न योगिनः ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ स्त्रीनासुकोमल हाथमांरह्यांजेकंकण तेनोशब्दसांजल्लीने पूर्णपणे घुस्योळे
लोचन तेनीअनुजवनदिशारूप नाटककरनारील्लीयें प्रियकारीसंगीतवंध कीधांतो,
तेमां योगीश्वरनुंमन रंगावनही, षट्खेलोजायनही ॥ ४ ॥

स्वल्पनाय न शुचैतसां ललनापंचमचारुघोलना ॥

यदियं समतापदावली मधुरालापरे न रोचते ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ स्त्रीनीपंचमरागनी घोलनाते समतापदनीश्रेणिना मधुरआलापनी रतिवा-
लाशुचैतनावंत जोगीनेरुचेनही, एटलेशुचैतनावंतने खलनाकारीनथाय ॥ ५ ॥

सततं ह्यथ शुक्रशोणितप्रजवं रूपमपि प्रियं नहि ॥

अविनाशिनिसर्गनिर्मलप्रथमानस्वरूपदर्शिनः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ अविनाशी सहजनिर्मल अनेविस्तारपामतुं एहवुंजे पोतानुंस्वरूप तेहना-
जोनार योगीश्वरतेनेतोजेतुं निरंतर शीलक्यथायठे अनेवीर्यरुधिरथी उपनुंएवुंजे
स्त्रीआदिकतुं रूपते प्रियकारीलागतुंनथी ॥ ६ ॥

परदृश्यमपायसंकुलं विषयो यत्स्वप्नु चर्मचक्षुषः ॥

न हि रूपमिदं मुदे यथा निरपायानुजवैकगोचर ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जेवोनिरपाय के० जेहनोनाशनथी एहवोअनुजवदिशाने जोवानोरसठे
तेवो रूपते परपदार्थके० बीजानेजोवायोग्यठे, तथानाशवंतठे; अनेचर्मचक्षुनोविषयठे
एहवो जेरूप तेजोवाथकीतेनोजेरसते निश्चयनयथकी हर्षकारीनथाय ॥ ७ ॥

रतिविभ्रमहास्यचेष्टितैर्ललनानामिह मोदते ऽबुधः ॥

सुकृतादिपविष्वमीषु नो विरतानां प्रसरंति दृष्टयः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ रतिसुखनेदेखीने तथास्त्रीनानेवविभ्रमनी चेष्टार्येकरीने अबुद्धजेअज्ञानी
प्राणी तेघणोहर्षपामेठे, पणए विभ्रमत्रिलासादिकतो सुकृतरूप पर्वतनेवज्जथइ जेदेए
वाठे माटेयोगीश्वरनी दृष्टितेमांरमतीनथी ॥ ८ ॥

न मुदे मृगनाजिमल्लिकाजलवलीचंदनचंद्रसौरजं ॥ वि

डुषां निरुपाधिबाधित स्मरशीलेन सुगंधिविष्मणां ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ कस्तुरी, मालतीनापुष्प, लवलीके०एलचीचंदनतथाचंद्रके०कपुरनीसुगंधीते
पंडितलोकोने मग्नकरतीनथी; तेमनेतो निरुपाधिक अनुजवगोचर स्वरूपचिदानंदने
विषेज मग्नपणुवचेंठे, पणरूपादिकनेविषेमग्नतापणुं नथी ॥ ९ ॥

उपयोगमुपैति यच्चिरं हरते यन्नविज्ञावमारुतः ॥ न ततः

स्वप्नु शीलसौरजा दपरस्मिन्निह युज्यते रतिः ॥ १० ॥

अर्थ ॥ जे घणाकालसुधी उपयोगमांआवे, जेनीसुगंधीने विज्ञावदिशारूपवायु हरी शक
तो नथी, एवीजेशीलसुगंधीतेनेमूकी योगीश्वरनुं चित्तअन्यसुगंधीमां लोचातुंनथी ॥ १० ॥

मधुरैर्न रसैरधीरता कच नाध्यात्मसुधाक्षिहां सता ॥ अ

रसैः कुसुमैरिवालीनां प्रसरत्पद्मपरागमोदिनां ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ जेम विकस्वरयतां जे कमल तेना स्वाद सुगंधयुक्त रसेमग्रथया एवाजेभ्रमर ते निरस कुसुमउपररतिपामेनही, तेम अध्यात्मरूप अमृतरसनाजोगी जेप्राणी तेने बीजाशर्करादिक मधुररसनी अधीरजताउपजतीनथी; यद्यतापणुं करेनही ॥ ११ ॥

विषमायतिजितुं किं रसैः स्फुटमायातसुखैर्विकारिभिः ॥

नवमे नवमे रसे मनो यदि मग्नं सतताविकारिणि ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जे आगल कम्वा विपाकआपे एवामधुररसेशुंसारं ? वल्लीप्रगटपणे राज्य कृद्धि स्त्रीविषयादिक सुखपाम्याअनेतेपाठांजतांरहे तेथीविक्रियाप्रगटे तोतेवांसुखथी शुंसारं? जोसदायअविकारी एवोपूर्णनवमोजेशांतरस तेनेविषे मनमग्नडे, तो पूर्वैकह्या एवारसेशुंफायदोथाय ! अर्थात्कांश्जनही ॥ १२ ॥

मधुरं रसमाप्य निःपते जसनातोरसलोजिनां जलं ॥ परि

जाल्य विपाकसाध्वसं विरतानां तु ततोदृशोर्जलं ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ एकअचरत जुवो,के रसना लालचीजेप्राणी तेमधुररसने जोशने अथवा खाधानीवात सांजलीने केहेतेके, मारामुखमांपाणीजरायडे एटलेजीजथीपाणीपडेढे. अनेसर्वविरतिजे मुनिराजते मांसादिकमधुररसखाधे आगलमाठाविपाकआवशे, ते नाजयनेविचारी बेडआंखेपाणीआपेढे, एटलेआंखमांथी आंसुपाडेढे ॥ १३ ॥

इह ये गुणपुष्पपूरिते धृतिपत्नीमुपगृह्य शेरते ॥ विमले सु

विकल्पतल्पके क बहिःस्पर्शरता भवंतु ते ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ इहांचरणकरणादिकजे गुणतेरूपफुल्लेंपुरीएवी निर्मलजे सुविकल्पकेगमन-कुशलतारूपशय्या तेहनेविषे संतोषरूपस्त्रीने आखिगन देशनेसुणडे, तेवामुनिराज ते बाह्यस्त्रीना स्पर्शविषेरतकेमथाय ? ॥ १४ ॥

इदि निर्वृतिमेव बिभ्रतां न मुदे चंदनलेपनाविधिः॥

विमलत्वमुपेयुषां सदा सलिलस्नानकलापि निःफला ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ रुदयनेविषे निवृत्ति सुखनेधरनारा जेप्राणी तेनेबावनाचंदनना लेपनी विधि तेहर्षआपतीनथी. तथासदैवनिर्मलजावने धरताजेप्राणी तेनेजलस्नानविधि तेनिष्फलजाणवी ॥ १५ ॥

गणयन्ति जनुः स्वमर्थवत्सुरतोद्धासमुखेन जोगिनः ॥

मदनाहिविषोग्रमूर्धनामयतुल्यं तु तदेव योगिनः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ जोगीप्राणीस्त्रीसाथे विलाससंजोगना मुखेकरी जन्मारोसफलमानेते, अने योगीश्वरपुरुषतोमदनजेकाम तेनीचेष्टानेसर्पनाविषनी आकरीमूर्धतुल्यमानेते ॥ १६ ॥

तदिमे विषयाः किलैहिका न मुदे केपि विरक्तचेतसां ॥ पर

लोकसुखेपि निःस्पृहाः परमानंदरसालसा अमी ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ वेरागीजीवने आज्ञवमांक्षणिकसुखआपे एवांजेविषय तेनिश्चययकीकांक्षणहर्षकारीनथी, केमकेत्यागीप्राणीतोपरलोक जेखर्गादिकनांसुख तेनेविषेण निस्पृहीते; तेतोमात्रमोक्षसुखनाजअजिघाषीते ॥ १७ ॥

मदनमोहविवादमत्सर ज्वरबाधाविधुराः सुरा अपि ॥ विष

मिश्रितपायसान्नवत् सुखमेतेष्वपि नैति रम्यतां ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ गर्वअज्ञानविषादअने मत्सरतेरूपजावनी पीमायेंरहितएवांजे देवतातेहना जेविषयादिकसुख तेपणविषमिश्रितदुःखपाकनाजोनेननीपरें मनोहरकारीनथी ॥ १८ ॥

रमणीविरहेण बन्दिना बहुबाष्पानिलदीपितेन यत् ॥ त्रिद

शैर्दिवि दुःखमाप्यते घटते तत्र कथं सुखस्थितिः ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ केमके स्त्रीनावियोगरूपअग्नि तेआंसुरूप वायरेकरी देदीप्यमानथयो एहवोजे शोकरूपअग्नि प्रगळ्यो, तेथी खर्गनादेवतानेपण पीमाथायते, तेवारेंखर्गमादिवताने पणसुखनीस्थितिठे, एहवुं केमकहेवाय? ॥ १९ ॥

प्रथमानविमानसंपदां च्यवनस्यापि दिवोविर्चितनात् ॥

हृदयं न हि यद्विदीर्यते द्युसदां तत्कुलिशाणुनिर्मितं ॥ २० ॥

अर्थ ॥ जेने विमानसंपदामोटीठे, एवादेवतानेपण च्यवनवेलायेंजे दुःखप्रगटेठे, तेदुःखथीदेवतानुं रुदयमात्रफाटतुंनथी, तेनुंकारणजे तेमनोरुदयतेवज्जनापरमाणुयेंकरी छत्पन्नकरेळुंठे, तेथीघणुंकठणठे; माटेजफाटतुंनथी ॥ २० ॥

विषयेषु रतिः शिवार्थिनां न गतिष्वस्ति किलाखिलास्वपि ॥

न नंदनचंदनार्थिनो गिरिभूमिष्वपरजुमेष्विव ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ जेमनिबिड नंदनवनना चंदननाविषेपनवाखाने पर्वतनीभूमियें अथव

बीजाकोष्पणवृद्धैरतिथातीनथी, तेममोक्षार्थिने विषयउपर प्रीतिथतीनथी, तेमजमनु
प्य तथा स्वर्गप्रमुख समग्रगतिनेविषे पण प्रीतिथतीनथी ॥ २१ ॥

इति शुद्धमतिः स्थिरीकृता उपरवैराग्यरसस्य योगिनः ॥

स्वगुणेषु वितृष्णतावहं परवैराग्यमपि प्रवर्त्तते ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ एमविचारी शुद्धबुद्धिस्थिरकरीने जेनेबीजावैराग्यनों गुणप्रगट्योळे, तेवा-
योगीने आत्मगुणनेवचारे एवीवितृक्षाना आगमरूप परमवैराग्यप्रगटथाय ॥२२॥

विपुलार्द्धिपुलाकचारण प्रबलाशीविषमुख्यलब्धयः ॥

न मदाय विरक्तचेतसा मनुषंगोपनताः पलालवत् ॥ २३ ॥

अर्थ ॥ विपुललब्धि, पुलाकलब्धि, चारणलब्धि, महोटीआशीविषलब्धि, प्रमुख
अनेक लब्धिओजोपणउपजे, तोपण तेवैरागीमुनीने अहंकारजणीथायनही, मात्रएक
मुक्तिसुखविना पलालना पुंजरूपतेमानेढे ॥ २३ ॥

कलितातिशयोपि कौपि नो विबुधानां मदकृष्णव्रजः ॥ अ

धिकं न विदंत्यमी यतो निजभावे समुदंचति स्वतः ॥२४॥

अर्थ ॥ पंडितते कोइ मोटाअतिशयादिगुणना समूहेंसहितहोय, तोपणमदकरेनही
अनेतेथीकांइ अधिकतापणनगणे, मीत्रपोतानां शुद्धस्वभावमांज आनंदपामे ॥ २४ ॥

हृदये न शिवेपि लुब्धता सदनुष्ठानमसंगमंगति ॥

पुरुषस्य देशेयमिष्यते संहजानंदतरंगसंगता ॥२५॥

अर्थ ॥ पोतानाशुद्धयनेविषे मुक्तिसुखउपरपण लुब्धतानथी, एकसदअनुष्ठानरूप
सहजानंदना कल्लोलने मलतीअसंगानुष्ठानरूपपुरुषनी जेदशातेने वांढेढे; पामेढे ॥२५॥

इति यस्य मदीमतिर्जैवे दिह वैराग्यविलासचूर्णमनः ॥ उं

पर्यति वरितुमुच्चैस्तुलाष्टकं यशःश्रियः ॥२६॥

अर्थ ॥ वैराग्यविलासीपुरुषने एवीबुद्धिउपजेढे; तेनेवाउदारप्रकृतिवालाने यशरूप-
जैलक्ष्मी तेहर्षधरीने वरवानेक्षेढे. इतिश्रीवैराग्य विषयाधिकारःसप्तमः समाप्तः ॥२६॥

निर्ममस्यैव वैराग्यं स्थिरत्वमवगाहते ॥ परित्यजेत्ततः प्राज्ञो

ममंतामत्यनर्थदां ॥ १॥ विषयैः किं परित्यक्तैर्जगति ममंता

यदि ॥ त्यागात्कंचुकमोत्रस्यं शुजंगो नहि निर्विषः ॥ २ ॥

अर्थ ॥ ममतारहितप्राणीनेज वैराग्यस्थीरपणेरहेढे, तेमांटे बुद्धिवंतप्राणीचै अन-

र्थदायकजे ममतातेनेतजवी ॥ १ ॥ जेमसर्पकांचक्षी काढवाथी विपरहितथतोनथी,
तेमजेनेममता जागेठे तेविषयने त्यागकरे, तोपण त्यागीथतोनथी ॥ ४ ॥

कटेन हि गुणग्रामं प्रगुणीकुरुते मुनिः ॥ ममता राक्षसी सर्वं
प्रदयत्येकहेलया ॥ ३ ॥ जंतुकांतं पशुकृत्य जागविद्यौ
पधिवलात् ॥ उपायेर्वहुजिः पत्नी ममता क्रीमयत्यहो ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेगुणसमूहनेमुनिराज घणाकटेकरीप्रगटकरेठे, तेने ममतारूपराक्षसी एक
कोलीयेखाझायठे ॥ ३ ॥ केवुंआश्रयठेकें जियाराज्यनीपेरे ममतारूपस्त्री ते जीवरू
पचत्तारने पशुजेमर्कट तेरूपेंकरीने शीघ्रपणेअज्ञानरूप जडीवुटीनावलयकी घणेंप्र
कारेनचावीने रमाडेठे ॥ ४ ॥

एकः परचवे याति जायते चेकएव हि ॥ ममतोजेकतः सर्वं सं
बंधं कल्पयत्यथ ॥ ५ ॥ व्याप्नोति महतींभूमिं वटवीजाद्य
था वटः ॥ तथैकममताबीजा त्प्रपंचस्यापि कल्पना ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ एकहुंचेनन परचवेजायठे अनेएकहुंच आचवेंआवेठे, पणममताने वश थ
इने रत्नादेवीनीपरें मिथ्यासगपण न्यातजातवगेरेनी कल्पनाकरेठे ॥ ५ ॥ जेम एक
वरुना बीजथकी घणीधरतीये वडव्यापीनेविस्तारपामेठे; तेमएकममताना बीजथकी घ
णाप्रपंचनी कल्पनाजतेठे ॥ ६ ॥

माता पिता मे आता मे जगिनी वद्वजा च मे ॥ पुत्राःसुता मे मि
त्राणि ज्ञानयः संरतुताश्च मे ॥ ७ ॥ इत्येवं ममताव्याधिं वर्धमा
नं प्रतिक्षणं ॥ जनःशक्नोति नोवेत्तुं विना ज्ञानमद्वौषधं ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ मातापिता, जाड, वेन, स्त्री, एसर्वमाहरांठे; पुत्र, पुत्री, मित्र, एपणमाहरांठे;
न्याति परिचित एमाहरांठे ॥ ७ ॥ एप्रकारेंममतारूपरोग दिवसेंदिवसें वधतोजायठे,
तेनेमटारुवाने कोइपणज्ञानरूप औषधविना समर्थथातोनथी ॥ ८ ॥

ममत्वेनैव निःशंक मारंजादौ प्रवर्त्तते ॥ कालाकालसमुद्ययी
धनलोभेन धावति ॥ ९ ॥ स्वयं येषां च पोषाय खिद्यते ममता
वशः ॥ इहामुत्र च ते न स्यु स्स्नाणाय शरणाय वा ॥ १० ॥

अर्थ ॥ जेमवेलाकवेलाउठीने विप्रवेमासासोतुं खेवानेगयो, तेनीपरेंएक ममतार्थेक
रीनेनिःशंकपणे आरंजमांप्रवर्त्तेठे; ममणशेठपरें धननेलोभेकरीदोडेठे ॥ ९ ॥ परचवमां
इहानुंकुटुंब शरणआधारनथी, तोपणकुटुंबनेपोषवानी ममतामां खेदपामेठे ॥ १० ॥

મમત્વેન બહૂન્ લોકાન્ પુણ્ણાત્યેકોર્જિતર્ધનૈઃ ॥ સોઢા નરક
હુઃસ્વાનાં તીવ્રાણામેક એવ તુ ॥૧૧॥મમતાંધોદિ યન્નાસ્તિ તત્પ
શ્યતિ ન પશ્યતિ ॥જાત્યંધસ્તુ યદસ્યેત ક્લેદ ઇત્યનયોર્મદાન્ ॥૧૨॥

અર્થ ॥ પોતેએકલો ધનમેલવીને મમત્વેંકરીને ઘણાલોકને પુદ્ધિકરેઢે, પણપરજનવમાં
આકારાંનારકીનાંદુઃસ્વઆવશે, તેવારેંએકલોજજોગવશે. ॥૧૧॥જીવતોઆંધલોનથી, પણ
મમતાર્યેંકરી નાસ્તિકપદાર્થને સ્વરંકરીમાનેઢે, તેહનેમિથ્યાદૃષ્ટિઅંધકહિયેં, કેમકે
તેનીચર્મચક્ષુઢે, તોપણતેચક્ષુર્યેંકરી આત્મિકઅર્થને નથીદેખતો, માટેએનેદેખતો
પણઆંધલોજજાણવો;અનેજેજાતિઅંધતો ઢે પણજ્ઞાનીનેસંયોગેં આત્માર્થને જુણ ઢે, મા
ટેએબેપ્રકારના અંધમાં ઘણોઅંતરઢે ॥ ૧૨ ॥

પ્રાણાનિત્યતાધ્યાનાત્ પ્રેમભૂમ્ના તતોધિકાં ॥ પ્રાણાપદાં પ્રિ
યાં મત્વા મોદતે મમતાવશઃ ॥૧૩॥ કુંદાન્યસ્થીનિ દશનાન્ મુખં
શ્લેષ્મગૃહં વિદ્યાં ॥માંસગ્રંથી કુર્ચૌ કુંજૌ દેન્નો વેત્તિ મમત્વવાન્ ॥૧૪॥

અર્થ ॥ રાગદિશાર્યેંકરીને પ્રાણનેઅનિત્યમાને પણપ્રાણની લેનારીજેહ્લી તેનેમમતાને
વશઅશ્ વહ્નજજાળીને હર્ષપામેઢે ॥૧૩॥ તેહ્લીનાદાંતયદ્યપિ હાડકાંનાઢે, તોપણતેને કું
દફુલની કલિનાજેવાજાણે, અનેશ્લેષ્મજેલાલ તેણેકરી જરેહું મુખહોય તે
નેચંદ્રતુલ્યવચાણેઢે, અનેસ્તનમાંસનાગંઠાઢે તેનેસોનાના કલશસમાન લેખેઢે, એ વાતો
સર્વમમત્વનેલીધે થાયઢે ॥ ૧૪ ॥

મનસ્યન્યદ્રચસ્યન્યત્ ક્રિયામન્યદેવ ચ ॥ યસ્યા સ્તામપિલો
લાદ્ધીં સાધ્વીં વેત્તિ મમત્વવાન્ ॥૧૫॥યા રોપયત્યકાર્યેંપિ રાગિ
ણાં પ્રાણસંશયોઽર્ષ્ટતાં સ્ત્રીં મમત્વાંધ સ્તાં મુગ્ધામેવ મન્યતે ॥૧૬॥

અર્થ ॥ વહ્લીતેહ્લીકેવીઢે ? જેનામનમાંકોશ્કહોય, અનેવચનમાં વહ્લી બીજો કોશ્ક
હોય,અનેજોગતોવહ્લી કોશ્ત્રીજાની સાથેજકરે, એવીઢે. તેનેવૈરાગીપુરુષકહેઢે, જેએહ્લી
યકી સર્વસચ્ચું. ઇટલેહ્લીને સર્વથીજુંકીગણેઢે; પણજેપ્રાણીમમતાવંતઢે, તેતોએવીચંચલ
નેત્રવાહીહ્લીને સતીમાનેઢે ॥ ૧૫ ॥ હ્લીપોતાનારાગી ઘણીનેમરણ થાય એવાંકામ
જલાવે, અનેતેપણ મમત્વેંઆંધલોપુરુષ તેકાર્યકુટાદ્ પીટાદ્નેકરે. વહ્લી હ્લીવ્યજિચારણી
હોય,તોપણતેનેજોહ્લીકરીમાને. તેહપરએક દૃષ્ટાંતઢે. “લાલીકેતીબાપની અવલા સેલમસે
લ, જ્યાંથીલાવ્યોલાકમી ત્યાંનીત્યાંજસેલ” ॥ ૧૬ ॥

चर्माढादितमांसास्थि विष्मूत्रपिठरीष्वपि ॥ वनितासु ममत्वं
य तन्ममत्वं विजृजितं ॥ १७ ॥ बालयन्बालक नोते त्येवं ब्रुते
ममत्ववान् ॥ वेत्ति च श्लेष्मणा पूर्णा मंगुलीममृतांचितां ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ जेममत्वनी चेष्टाते धूललीला सरखीढे, तेनेवशयहरहो एवोजेपुरुषते
हाड,मांस,विष्टा,मूत्र,तथा चर्मथीमढेली हांगुलीजेवील्लीउपरप्रेमकरेढे;ममत्वधरेढे ॥ १७ ॥
वलीममत्वेकरीने पोतानापुत्रनेरमाडे तेवखतेतेनेबापबापकरीकहे. अने तेबालकना
हाथनीआंगुलीयो श्लेष्मथीजरीहोय तेनेअमृतसमानजाणे ॥ १८ ॥

पंकार्जमपि निःशंका सुतमंकान्न मुंचति ॥ तदमेध्येपि मेध्यत्वं जा
नात्यंबा ममत्वतः ॥ १९ ॥ मातापित्रादिसंबंधो नियतोपि म
मत्वतः ॥ दृढभूमि र्त्रिमवतां नैयत्येनावजासते ॥ २० ॥

अर्थ ॥ मोहथकी बालकनीमाता पोतानाबालकने कादवेंजखोहोय, तोपणनिः
शंकपणे खोलामांथी मूकतीनथी; वलीविष्टायेंअशुचिहोय, तोपणतेबालकने तेनीमाता
मोहनावशयकी तेहनेपवित्रगणेढे ॥ १९ ॥ जेमधरती शाश्वतदृढे, पणधतुरानाफ-
लजदकरनार प्राणीनेफेरआवेढे, त्यारेतेनेधरतीफरतीजणायढे तेममातापितादिकनो
संबंध संसारमां अनादिनो शाश्वतढे; पणमोहवढेमुजाणोप्राणी एमकहेढेजे, माताम-
रीगड; हवेकमथशे ? शरीरेंचालशे ? ॥ २० ॥

जिज्ञाः प्रत्येकमात्मानो विजिज्ञाः पुद्गला अपि ॥ शून्यसंसर्ग इ
त्येवं यः पश्यति स पश्यति ॥ २१ ॥ अहंताममते स्वत्वस्वीयत्वञ्च
महेतुके ॥ जेदज्ञानात्पलायेते रज्जुज्ञानादिवाहिजिः ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ तेमप्रत्येकेंजीवपण जुदाजुदाढे, अनेतेकइगतिथीआव्या अनेकइगतियें
जशे ? तेमपुजलपणजुदाढे, तथाशरीरनो संगपणशुन्यढे, एरीतेजेदेखेढे; तेनेदेखतो
जाणवो ॥ २१ ॥ जेमदोरडानुं ज्ञानथये सर्पनीजीति नाशपामेढे, तेमहुंअनेलीआदिक
माहरीढेएवो ममत्वथायढे, तेजमहेतुढे. तेजमजेद ज्ञाननजरेंजोवाथी नाशपामे ॥ २२ ॥

किमेतदिति जिज्ञासा तत्त्वाजिज्ञानसंमुखी ॥ व्यासंगमेव नोढातु

दत्ते क ममतास्थितिः ॥ २३ ॥ प्रियार्थिनः प्रियाप्राप्तिं विना का

पि यथा रतिः ॥ न तथा तत्त्वजिज्ञासो स्तत्त्वप्राप्तिं विना क्वचित् ॥ २४ ॥

अर्थ ॥ एसंसारनोसंबंधशुंढे ? एमआत्मतत्त्वने सन्मुख ओलखवानी इढायड. ए

टलेममता तरतनाशपामे. आत्मज्ञानीआगल ममताकिहातेकाणेरहे? ॥ १३ ॥ जेमका मीपुरुष स्त्रीनोअर्थीथयो, तेस्त्रीपाम्याविना कोइपणठेकाणे रतिनपामे, तेमतत्त्वनोजाण पुरुषपण तत्त्वपाम्याविना क्यांरतिनपामे ॥ १४ ॥

अत एव हि जिज्ञासा विष्टं प्रति ममत्वधीः ॥ विचित्राग्नि
नयाक्रांतः संक्रांत इव लक्ष्यते ॥१५॥ धृतो योगो न ममता
हृता न समताऽऽहृता ॥ न च जिज्ञासितं तत्त्वं गतं जन्म निर
र्थकम् ॥ १६ ॥ जिज्ञासा च विवेकश्च ममतानाशकावुचौ ॥
अतस्ताभ्यां निगृह्णीया देनामध्यात्मवैरिणी ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ एकारणमाटे तत्त्वजाणवानी इष्टायेंकरी ममतानीबुद्धिजेणेदबावीडे, ते प्राणी विचित्रप्रकारनी नय, गम, जंग, रचनार्यें व्याप्योथको संसारना सर्वपदार्थ ने संक्रांतजाणे, एटलेइंजालवतजाणे ॥ १५ ॥ जेणेजोगपणधर्योनही, अनेममता पण ह्णीनही, तथा समतापणआदरीनही, वलीशास्त्रजाणवानी इष्टापणनकरी, ते नोनरजन्मनिष्फलगयो, एमजाणवुं ॥ १६ ॥ एकजाणवानी इष्टा अनेबीजोविवेक ए वेममताने नाशकरनाराढे. तेमाटेएबेहुथकी ममतानो निग्रहकरवो. कारणके ममता ते अध्यात्मनी दुश्मनढे ॥ १७ ॥ इतिममता त्यागाधिकारः अष्टमसमाप्तः ॥

त्यक्तायां ममतायां च समता प्रथते स्वतः ॥ स्फटिके गलितो
पाधौ यथा निर्मलतागुणः ॥१८॥ प्रियाप्रियत्वयोर्यार्थे व्यवहार
स्य कल्पना निश्चयात्तव्युदासेन स्तैमित्ये समतोच्यते ॥ १ ॥

अर्थ ॥ ह्वेसमता आववानो अधिकारकहेढे. जेमस्फटिकनेविषे उपाधिपणुंढे, तेवारें निर्मलतापणुंढे, तेमजेवारें ममतानोत्यागथाय तेवारेंपोतानीमेलेज सम ताविस्तरे ॥ १ ॥ संसारनेविषेपोताने अर्थेकोइकामपने तेवारें एमंजाणेजेआमाह रो वहालोढे,अनेआडुश्मनढे,पणएसर्व व्यवहारकल्पनाढे; निश्चयथकीतो तेव्यवहार-नाशकरी मध्यस्थपणुंपामे; तेवारेंज तेसमतावंत केहेवाय ॥ १ ॥

तेष्वेव द्विषतः पुंस स्तेष्वेवार्थेषु रज्यतः ॥ निश्चयात्किंचि दि
ष्टं वाऽनिष्टं वा नैव विद्यते ॥३॥ एकस्य विषयोयः स्यात्स्वाग्निप्रा
येन पुष्टितः ॥ अन्यस्य द्रेष्यतामेति स एव मतिज्जदतः ॥४॥

अर्थ ॥ व्यवहारकल्पनावालोतो जेनेविषेद्रेषलावे तेनेजविषे पोतानांअर्थसाध नेकरि राजीथाय;पणजोनिश्चयथकीविचारे, तोएमांकांइ इष्टनथी, तेमअनिष्टपणनथी,

॥ ३ ॥ एकविषयजे एककार्यजे तेषकजणने पोतानीरुचियेंपुष्टकारीजे अनेवीजानेतेथीज
द्वेषजपजेजे. एमतिकल्पनानाजेदजे, एमजाणवुं ॥ ४ ॥

विकल्पकल्पितं तस्मा द्रयमेतन्न तात्त्विकं ॥ विकल्पोपरमे
तस्य द्वित्वादिवज्जपक्षयः ॥५॥ स्वप्रयोजनसंसिद्धिः स्वायत्ता
प्रासते यदा ॥ बहिरर्थेषु संकल्पसमुद्धानं तदा हतं ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ इष्टअनिष्ट ए विकल्पनीकल्पनाथकीजे; एवेनेजरागद्वेषजाणवा. पणएमांकांइ
तत्त्वनथी. जोमनथीविकल्पजाय, तोरागद्वेष एबेदुदूरथाय ॥५॥ पोताना प्रयोजननी-
सिद्धि जेवारेंपोताने खाधीनथाय, तेवारेंबाहारना अर्थसंकल्पनो उठावनाशपामे ॥६॥

लब्धे स्वप्नावे कंठस्थस्वर्णन्यायाद्भ्रमक्षये ॥ रागद्वेषानुप
स्थाने समता स्यादनादृता ॥७॥ जगज्जीवेषु नो जातिर्द्वैविध्यं
कर्मनिर्मितायदा शुद्धनयस्थित्या तदा साम्यं प्रजायते ॥८॥

अर्थ ॥ जेमकंठपररहेलुं सुवर्ण साक्षात्देखायजे, तेमस्वाप्नाविकगुण पामेथकेवि-
जाविकत्रमणादूरजाय, तेवारें रागद्वेषज्जीवदूरथाय अनेसमताविशेषेवधे ॥ ७ ॥ जग-
तनाजीवनेविषे कर्मनुंविचित्रपणुंजे, माटेतेविजावपणुं सारुंनरतुंकेहेवानीरीतें जेवारेंन
जासे, तेवारेंशुद्धनयमां रह्योथको प्रबलसमतानेपामे ॥ ८ ॥

स्वगुणोऽप्यपि कौटस्था देक्त्वाध्यवसायतः ॥ आत्मारामं म
नो यस्य तस्य साम्यमनुत्तरं ॥९॥ समतापरिपाके स्या द्विषय
ग्रहशून्यता ॥१०॥ यया विशदयोगानां वासीचंदनतुल्यता ॥११॥

अर्थ ॥ पोतानागुणथकी पोतानोआत्मासाक्षीकरीने पोतानाएकशुद्धअध्यवसाय-
थकी आत्मानेविषे जेनुंमनरमेजे, तेनीसमताअनुत्तरकहियें ॥ ९ ॥ एमजेनेपाकीसम-
ताथइ तेनुंविषयरूपघरसुनुंथयुं; एमजेमुनिनेनिर्मल समतायोगप्रगव्यो, तेमुनिनेवां-
सलेंकरी कोइजेदे अथवा चंदनेकरीकोइपूजेते बेहुतुल्यजे. ॥ १० ॥

किं स्तुमः समतां साधौ या स्वार्थप्रगुणीकृता ॥ वैराणि नित्य
वैराणा मपि हंत्युपतस्थुषां ॥ ११ ॥ किं दंजेन तपोजिर्वा यमैश्च
नियमैश्च किं ॥ एकैव समता सेव्या तरिः संसारवारिधौ ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ एवा साधुनीसमतानां शुवखाणकरियें ? जेणेपोतानाआत्माने सिद्धिकर-
वाने समताआदरी, एहवासुनिते समतारूपघरमारहेताथका आजवनातथा आगला-

કશ્કજવતેસર્વ જવનાવૈરજાવને ટાલીનાલેહે, જેમનિત્યપાસેવસતાંથકા કુતરાઅને માં-
જરીકે બિલાનીતેમનાવૈરપણ શમીજાયહે, તેહનીપરેંજાણું ॥ ૧૧ ॥ કપટીવેશધારણ
કરવાથીશુંથાય ! તથાઘણીતપસ્યાયેંપણ શુંથાય ! વહીમૌનધારી અતીતનીપેરેંઈંદ્રિયદમ-
નકીધેશુંથાય ? અને વ્રતધારણકરેપણશુંથાય ! માત્રપ્રકસમતાજે સંસારરૂપસમુદ્રતરવામાં
નોંકાજેવીહે, તેનુંજસેવનકરુંતેહિજશ્રેષ્ઠહે ॥ ૧૨ ॥

દૂરે સ્વર્ગસુખં મુક્તિપદવી સા દવીયસી ॥ મનઃસંનિહિતં દૃષ્ટં
સ્પર્ષં તુ સમતાસુખં ॥ ૧૩ ॥ દૃશોઃ સ્મરવિષં શુષ્યેત્ ક્રોધતાપ
દ્યયં વ્રજેત્ ॥ ઔષ્ઠ્યમલનાશઃ સ્યાત્ શમતામૃતમજ્જનાત્ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ ॥ દેવલોકનાસુખતોદૂરહે. વહીમોક્ષપદવીતેતોમોટીહે, અનેજવસ્થિતિનેદાથહે,
તેવારે મનનીપાસે પ્રગટપણેદેહીયેં ઇવીસમતાનુંસુખતે શુંલોડુંહે ! ॥ ૧૩ ॥ સમતારૂપ
અમૃતકુંડમાં જ્ઞાનકરવાનાપ્રજાવથી આંખથકી કંદર્પરૂપદર્પનું વિષસોષાજાયહે; ક્રો-
ધરૂપતાપ નાશપામેંહે; ઊરૂતાશ્રુપી મેલ તેપણદૂરકરેહે. ॥ ૧૪ ॥

જરામરણદાવાશ્નિજ્વાલિતે જવકાનને ॥ સુખાય સમતૈકે
વ પીયૂષઘનવૃષ્ટિવત્ ॥ ૧૫ ॥ આશ્રિત્ય સમતામેકા નિર્વૃતા
ચરતાદયઃ ॥ નહિ કષ્ટ મનુષ્ઠાનમખૂત્તેષાં તુ કિંચન ॥ ૧૬ ॥

અર્થ ॥ જન્મ, જરા, મરણ, રૂપ દાવાનલેંકરીબલતુંવું સંસારરૂપવનલું તેમાંસમતાનું
જેસુખહે, તેઅમૃતનાવરસાદસરશુંજાણું ॥ ૧૫ ॥ ચિત્રશાલીમધ્યે એકજસમતાને અવ-
લંબતા ચરતરાજાઆદિ આઠપાટ કેવલપામિને સિદ્ધથયા, પણ તેમને કષ્ટક્રિયાકાંઈ
પણ કરવીપડીનહી, એહવીસમતાહે ॥ ૧૬ ॥

અર્ગલા નરકદ્વારે મોક્ષમાર્ગસ્ય દીપિકા ॥ સમતા ગુણરત્ના
નાં સંગ્રહે રોહણાવનિઃ ॥ ૧૭ ॥ મોહાહ્વાદિતનેત્રાણા માત્મરૂપમ
પશ્યતાં ॥ દિવ્યાંજનશલાકેવ સમતા દોષનાશકૃત્ ॥ ૧૮ ॥

અર્થ ॥ વહીસમતા તેનરકનેબારણે જોગલજેવીહે; અનેમોક્ષમાર્ગનીદીલિહે; વહીગુણ
રૂપરત્નો સંગ્રહકરવાને રોહણાચલપર્વતની જૂમિકાસરિલિહે ॥ ૧૭ ॥ જેનાંતેત્ર મો-
હવેનંકાયાંતે અનેજેપોતાનાસ્વરૂપને જોશકતાનથી, તેનેદિવ્યઅંજનઆંજવાને સમ-
શલાકારૂપહે; અનેઅજ્ઞાનનાપરુલને ઢેદનારીહે ॥ ૧૮ ॥

दृष्टं चेतः समाकृष्य समता यदि सेव्यते ॥ स्यात्तदा सुखम
प्यस्य यद्भक्तुं नैव पार्यते ॥ १९ ॥ कुमारी न यथा वेत्ति सुखं दधित
भोगजं ॥ न जानाति तथा लोको योगिनां समतासुखं ॥ २० ॥

अर्थ ॥ जेप्राणी एकदृष्टमात्र मननेखेचीने समतानेसेवे, तेप्राणीने एहदुंसुख
प्रगटे, जेहनोमुखेकहेताथकां पारश्चावेनही ॥ १९ ॥ जेमकुमारिका जरतारनासुखने
जाणतीनथी, तेम लोकोपणमुनिराजनी समतानासुखने जाणतानथी ॥ २० ॥

नतिस्तुत्यादिकाशंका शरस्तीव्रः स्वमर्मभृत् ॥ समतावर्मगुप्ता
नां नार्त्तिकृत्सोपि जायते ॥ २१ ॥ प्रचितान्यपि कर्माणि जन्मनां
कोटिकोटिभिः ॥ तमांसीव प्रज्ञा जानोः क्षिणोति समता दृष्टात् ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ जेणेसमतानुं बख्तरपेखुंढे, तेनेनमस्कार, स्तुति, पूजा, लाज, परद्रव्यनी
इष्टादिरूप जेपोतानाज मर्मनेलागनारा एहवाजेतीदृष्टवाणो तेपीकाकरीशकतानथी.
॥ २१ ॥ जेमसूर्यकिरणप्रकाशथी अंधकारनाशपामेढे, तेमकोटिकोटि जवना प्राणीनां
निबिरुसंचितजे पापकर्मढेते, समतावडे एकदृष्टमांनाशपामेढे ॥ २२ ॥

अन्यलिङ्गादिसिद्धाना माधारः समतैवेहि ॥ रत्नत्रयफलप्राप्ते
यथा स्याद्भावजैनता ॥ २३ ॥ ज्ञानसाफल्यमेषैव नयस्थानाव
तारिणः ॥ चंदनं वह्निनेव स्यात् कुग्रहेणतु जस्म तत् ॥ २४ ॥

अर्थ ॥ जेअन्यलिङ्गीसिद्धयथा तेपण द्रव्यथी मोक्षफलसाधताथका रत्नत्रयनाफ-
लनीप्राप्तिवडे जावथीजैनपणुंपाम्या; माटेतेअन्यलिङ्गीओनेपण समताते एकआधार-
भूतहति ॥ २३ ॥ जोनयस्थानके उतारीजोइयेंतो, एसमताज्ञाननुंफलढे; नेजेमज्ञान-
वडेजवताप शमेढे, तेमसमतारूपचंदनेकरी जवतापशमीजायढे; पणकुग्रहेके कदाग्र-
हअज्ञानरूप अशिवकेतो समतारूपचंदनबली जस्मथायढे ॥ २४ ॥

चारित्रपुरुषप्राणाः समताख्या गता यदि ॥ जनानुधावनावेश
स्तदा तन्मरणोत्सवः ॥ २५ ॥ संत्यज्य समतामेकां स्याद्यत्कष्ट
मनुष्ठितं ॥ तदीप्सितकरं नैव बीजमुत्तमिवोषरे ॥ २६ ॥

अर्थ ॥ आसंसाररूपगामनेविषे सर्वलोक क्रयविक्रयकरता दोषादोरुकरेढे, तेथुंढे ?
तेकहेढे; केजेवारेंचारित्ररूपीपुरुष मरणपाम्यो, तेवारें समतारूपीप्राणपण जतारह्या;
पढी तेनामृतकार्यनोउत्सव पाथरणास्नानसूतक वगेरे करवानेजाणियेंपलोको दोडा-

दोढकरेते एमसमजवुं ॥ १५ ॥ जेमउखरक्षेत्रमां बीजवावुं तेकष्टेफलेनही, तेमएक समतानेढोडी जेप्राणीकष्टक्रियाकरेते, तेनेरुंफुल आगलमलतुंनशी ॥ १६ ॥

उपायः समतैवेका मुक्तेरन्यः क्रियाजरः ॥ तत्तत्पुरुषजेदेन तस्या एव प्रसिद्धये ॥ १७ ॥ दिङ्मात्रदर्शने शास्त्रव्यापारः स्यान्न दूरगः ॥ अस्याः स्वानुभवः पारं सामर्थ्याख्योवगाहते ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ मुकिनोउपायतो एकसमतावे;बाकीक्रियाकष्ट सर्वधामंवरते; तेपुरुषने जेदे-
करी एटलेतपजप सर्वसमतानी प्रसिद्धिरे;पुरुषजेदते एहस्थ अने मुनिने शीलेते; ए-
टले क्रियाकरवामां एहस्थ तथा मुनिनो व्यवहारजुदोते, पणतेवेउनीक्रिया समताये
वखाणवी, एवीशास्त्रनीआह्वाते ॥१७॥ शास्त्रनाउपदेशतो जेमकोइआंगलीवडे मार्गब-
तावे, पणपोतेकांइसाथेआवेनही; तेमदिशिमात्रने बतावेएवाते, पण जेशास्त्रसांजलीने
पोतानाअनुभवमांलावी पोतानेसामर्थ्येकरी पंथअवगाहे,तेजजवाटवीनोपारपामे ॥१८॥

परस्मात् परमेषा यन्निगूढं तत्त्वमात्मनः ॥

तदध्यात्मप्रसादेन कार्योस्यामेव निर्जरः ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ परपुत्रलादिक वस्तुतेआत्मानानशी, अने देखवाधी आआत्मापरमपवि-
त्रते; आत्मानेविषेआत्मतत्त्व गुसते. मादेअध्यात्मने प्रसादेकरी समतानेविषे हर्षउल्ला-
सकरवो ॥ १९ ॥ इतिसमताधिकारः नवमःसमाप्तः ॥

परिशुद्धमनुष्ठानं जायते समतान्वयात् ॥ कतकक्षोदसंक्रां
तेः कलुषं सखिलं यथा ॥ १ ॥ विषं गरलाऽननुष्ठानं तक्षेतुर
मृतं परं ॥ गुरुसेवाद्यनुष्ठान मिति पंचविधं जगुः ॥ २ ॥

अर्थ ॥ जेम कतकफलना चूर्णेनेयोगें मोहहुंपाणिनिर्मलथाय, तेम समतानायोगशी
शुरूअनुष्ठानप्रगटथायते ॥ १ ॥ विषानुष्ठान, गरलानुष्ठान, अनानुष्ठान, तक्षेतुअ-
नुष्ठान ने अमृतानुष्ठान एपांचअनुष्ठान गुरुसेवादिक करणीमांकहाते ॥ २ ॥

आहारोपधिपूजार्घिं प्रभृत्याशंसया कृतं ॥ शीघ्रं सञ्चित्तदं
तत्त्वा द्विषानुष्ठानमुच्यते ॥ ३ ॥ स्थावरं जंगमं चापि तत्क्षणं
जहितं विषं ॥ यथा हंति तथेदं सञ्चित्तमैहिकजोगतः ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ मिष्टान्नजोजननीलाखचें, वस्त्रनीलाखचें, पूजानीलाखचें, दोलतनीइहायें,
जेतप जप कष्टक्रियाकरे, तेक्रियापोताना शुजचिचनीहणनारीते. एनुनाम विषअनुष्ठा-

नजाणुं ॥३॥ स्थावरविषते सोमलजाणुं, अनेजंगमविषसर्पादिकतुंजाणुं; एवेउमां-
थी एकविषखाधाथी तरतमरेडे, तेमजोगाजिलाषेक्रियाकरवी तेशुजचिचनेहणेडे ॥४॥

दिव्यजोगाजिलाषेण काळांतरपरिहयात् ॥ स्वादिष्टफल
संपूर्तेगिरानुष्ठानमुच्यते ॥५॥ यथा कुडव्यसंयोगजनितं ग
रसंज्ञितं ॥ विषं काळांतरे हंति तथेदमपि तत्त्वतः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेदेवेंद्रादिकना सुखपरजवें पामवानीश्चाकरीनेतपस्याकरेतेप्राणीकाळां
तरें नरकगतिपामे. कष्टकरीने अणदीठांफलनीवांठाकरे तेनेगरलानुष्ठानकेदेवुं ॥ ५ ॥
जेमवंगडीचूर्णप्रमुखनिर्बलद्रव्यने संयोगेंप्रगटथुंविष तेगरलनामाविषकहियें, ते घणा
दिवस कष्टपमाडीमारेडे, तेमएपणतत्त्वथी नर्कफलनीप्राप्तिकरेडे ॥ ६ ॥

निषेधध्यानयोरेव विचित्रानर्थदायिनोः ॥ सर्वत्रैवानिदान
त्वं जिनेंदैः प्रतिपादितं ॥ ७ ॥ प्रणिधानाद्यजावेन कर्म्मा
नध्यवसायिनः ॥ संमूर्तिमप्रवृत्त्याजमननुष्ठानमुच्यते ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ अनेकप्रकारें महाअनर्थउपजावे एवांएपूर्वोक्तवेअनुष्ठाननो निषेधकरवाने
समस्ततीर्थकरें नियाणुंवर्जवानुंकळुंते ॥ ७ ॥ प्रणिधानादिकनेअजावें कर्मजेक्रियातेमां
अध्यवसायरहितके० शून्यपणेसंमूर्तिमनीपरें शून्यमननी प्रवृत्तियें अथवा देखादेखी-
यें जे क्रियाकरे तेअन्योन्यानुष्ठानकहियें ॥ ८ ॥

उघसंज्ञात्र सामान्यं ज्ञानरूपानिबंधनं ॥ लोकसंज्ञा च नि
र्दोषसूत्रमार्गानपेक्षणी ॥ ९ ॥ न लोकं नापि सूत्रं नो गुरु
वाचमपेक्षते ॥ अनध्यवसितं किंचित्कुरुते चौघसंज्ञया ॥ १० ॥

अर्थ ॥ इहांसामान्यप्रकारें ज्ञानरूपनुंकारणनगवेषे, तेउघसंज्ञा प्रवाहरूपकहियें.
तेथी निर्दोषसूत्रनामार्गनीअपेक्षाविना लोकदेखादेखीयें क्रियाकरे अथवा उपयोग
शून्यथकाजेक्रियाकरे, तेअन्योन्यानुष्ठानने॥९॥ एटलेलोकनीरीतविना अने सूत्रनी तथा
गुरुनावचननीअपेक्षाविना उपयोगशून्यपणे जेकांश्करतुं तेनुंनाम उघसंज्ञाडे ॥ १० ॥

शुद्धस्यान्वेषणे तीर्थोन्नेदः स्यादिति वादिनां ॥ लोकाचारादर
श्रद्धा लोकसंज्ञेति गीयते ॥ ११ ॥ शिक्षितादिपदोपेतमप्या
वश्यकमुच्यते ॥ अव्यतो जावनिर्मुक्तमशुद्धस्य तु का कथा ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जोअत्यंतशुद्धमार्ग खोलवाजइयें, तो तीर्थनोउन्नेदथाय. माटेलोकना आ-
चारउपरआदर श्रद्धाकरवी, जेमचालेतेम चालवादीजे, एह्वांवचनबोलता जेलौकिक

आचारैप्रवर्त्तं तेनुं नाम लोकसंज्ञाते ॥१२॥ अने शिद्धाग्रहण, आसेवन, तथा पद संप-
दायें सहित जावशून्यपणेजे आवश्यककरे तेपण अव्यवश्यक कहुंते, तोजे अशु-
द्धज करेतेनी तोशीवातकहियें ? ॥ १२ ॥

तीर्थोद्भेदजिया हंता विशुद्धस्यैव चादरे ॥ सूत्रक्रियाविधोपः
स्याज्जतानुगतिकत्वतः ॥१३॥ धर्म्मोद्यतेन कर्त्तव्यं कृतं बहुजि
रेव चेत् ॥ तदा मिथ्यादृशां धर्म्मो न त्याज्यः स्यात्कदाचन ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ जे तीर्थनो उद्भेदधाय, तेनाज्यथी अशुद्धक्रियाने विषे गाढरीयाप्रवाहनी पेरें-
गतानुगतिकपणें आदरकरतां कांश्चपरमार्थ जाणोनही; अने ज्ञानक्रियानो नाशकरे ॥१३॥
जे धर्मना अर्थीयइने एमकदेशो केजे घणाजन करते आपणेपण करवुं; तो मिथ्यात्वध-
र्मनापण घणासेवनारहे, माटे तेपण कोइकाखे उंडाशे नही; एमठखुं ॥ १४ ॥

तस्माज्जतानुगत्या यत् क्रियते सूत्रवर्जितं ॥ उधतो लोकतो
वा तदनुष्ठानमेव हि ॥ १५ ॥ अकामनिर्जराकत्वं कायक्लेशा
दिदोदितं ॥ सकामनिर्जरा तु स्यात्सोपयोगप्रवृत्तिः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ माटे सूत्रनी शैलीरहितपणे गतानुगतिकपणे उधसंज्ञायें अथवा लोकसंज्ञायें
जेकरवुं तेने अन्योन्यानुष्ठानके हेवुं ॥१५॥ जे अज्ञानपणे कायक्लेशकरे, तेने अकामनिर्ज-
राकहेवी, अने उपयोगसहित ज्ञानक्रियाकरवी तेनुं नाम सकामनिर्जराते ॥ १६ ॥

सदनुष्ठानरागेण तद्धेतुर्मार्गगामिनां ॥ एतच्च चरमावर्त्तं नो
जोगादेर्विना जवेत् ॥ १७ ॥ धर्मयौवनकालोयं जवबालद
शापरा ॥ अत्र स्यात्सक्रियारागो न्यत्र चासत्क्रियादरः ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ मार्गानुसारी पुरुष शुद्धक्रियानुष्ठानने रागे करी जेकरेते तद्धेतुअनुष्ठानके हे
वाय. तेजे वारें उधे पुजल परावर्त्तरहे, ते वारें जे क्रियाकरे ते अने उपयोगेन करे, माटे एअनु-
ष्ठानपण ते वारें जहोय ॥१७॥ उधे पुजल परावर्त्तें जे वारें तद्धेतुअनुष्ठानप्रगटे, ते वारें एधर्मनो
यौवनकाल प्रगटथो; अने संसारमांवा ल दिशाहति, ते मटिगइ; एमजाणवुं. एअनुष्ठाने शुद्ध
क्रियानो राग उपजे, अने पूर्वनात्र एअनुष्ठाने अशुद्धक्रियानो आदर उपजे ॥ १८ ॥

जोगरागाद् यथा यूनो बालक्रीमाऽखिला ह्रिये ॥ धर्म्मयूनस्त
था धर्म्म रागेणासक्रियाह्रिये ॥ १९ ॥ चतुर्थं चरमावर्त्तं तस्मा
धर्म्मनुरागतः ॥ अनुष्ठानं विनिर्दिष्टं बीजादिकमसंगत ॥ २० ॥

अर्थ ॥ जेमयुवान्पुरुष जोगनोविलासी थायते, नेबालक्रीडाथी लजवायते; तेम धर्मयौवन कालवंतपुरुष धर्मनारागेंकरी शुद्धक्रियाथी लजवायते ॥ १९ ॥ तेमाटे तेधर्मेनाअनुरागथी चरमपुजलपरावर्त्तेजवली तडेत्तुनामैंचोशुंअनुष्ठानकहुंते, पणवी जादिकजेसमकित तेतो असंगके० अप्रासते ॥ २० ॥

बीजं चेद् जनान् दृष्ट्वा शुद्धानुष्ठानकारिणः ॥ बहुमानप्रशंसा-
ज्यां चिकीर्षा शुद्ध्यगोचरा ॥ २१ ॥ तस्या एवानुबंधश्चाकलंकः
कीर्त्यतेऽङ्कुरः ॥ तदेतन्वेषणाचित्रा स्कंधकम्पा च वार्यतां ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ इहांसमकीतरूपबीज तो तेवारेंथाय, के जेवारें शुद्धक्रियाकरतांप्राणीने देखीने बहुमानप्रशंसाकरे, अनेआगमविधिरागेंपोतेपण ज्ञानेशुद्धविधिगोचरहोय. तेवारेंसम-
कितउपजेते ॥ २१ ॥ एतडेत्तुअनुष्ठाननोअनुबंधजे शुद्धप्रणमनते कलंककरहितअङ्कुर-
कहिये, अने तडेत्तुअनुष्ठाननी खोलकरवी तेनानाप्रकारनो स्कंधकहियें ॥ २२ ॥

प्रवृत्तिस्तेषु चित्रा च पत्रादिसदृशी मता ॥ पुष्पं च गुरुर्यो
गादि हेतुसंपत्तिखण्डाणं ॥ २३ ॥ जावधर्मस्य संपत्तिर्या च
सद्देशनादिना ॥ फलं तदत्र विज्ञेयं नियमान्मोक्षसाधकं ॥ २४ ॥

अर्थ ॥ तेमध्येप्रवर्त्तवुंतेरूप विचित्रप्रकारनापानडा जाणवां, अने सङ्कुरुना योगबडे
स्वर्गमांसुखसंपदापामवी तेरूप फुलजाणवां ॥ २३ ॥ जेवारेंशुरूपासे देशनासांजलीने
जावधर्मरूप संपदापामे तेफलकहियें; तेफलमोक्षसाधनरूपजे, एमजाणवुं ॥ २४ ॥

सहजो जावधर्मो हि शुद्धचंदनगंधवत् ॥ एतज्जर्मनुष्ठा
नममृतं संप्रचक्ष्यते ॥ २५ ॥ जैनीमाझां पुरस्कृत्य प्रवृत्तं चि
त्तशुद्धिः ॥ सै गार्जमत्यंतममृतं तद्विदो विद्धः ॥ २६ ॥

अर्थ ॥ सहजस्वाभाविकजे जावधर्मजे, तेतोचंदननी सुगंधसमानजे. तेसहितजेअनु-
ष्ठान क्रियाकरवी तेनुंताम अमृतानुष्ठानजे ॥ २५ ॥ प्रभुनीआज्ञावके मनशुद्धियेंप्रवर्त्ते
अनेअत्यंतपणे संवेगगुणेशहितहोय तेनेगणधरादिक अमृतानुष्ठानकहेते ॥ २६ ॥

शास्त्रार्थादोचनं सम्यक् प्रणिधानं च कर्मणि ॥ कालाद्यंगा
विपर्यासोमृतानुष्ठानखण्डाणं ॥ २७ ॥ अयं हि सदनुष्ठानं त्रयम
त्रासदेवच ॥ तत्रापि चरमं श्रेष्ठं मोक्षोपनिषदाद्यदि ॥ २८ ॥

अर्थ ॥ जलीरीतेंशास्त्रना अर्थविचारें, क्रियामध्येवीर्यउल्लासधरे, पंचमकालना

दोषनगणे, अथवाजेकाछेजें उचित क्रियाहोयतेक्रियाकरे, एखक्षणअमृतानुष्ठाननांजा-
णवां ॥ ३७ ॥ एपांचअनुष्ठानमांढेलां वेअनुष्ठानतेरुकांढे अनेप्रथमनांरण अनुष्ठान ते
रुकांनधी, तेमांपणसर्वथा श्रेष्ठतोअमृतानुष्ठान जाणउं. केमके मोहके० अज्ञानतेनुं
आकरंजेविषतेएअनुष्ठान वडेनाशपामेढे ॥ ३८ ॥

आदरः करणे प्रीतिरविग्रसंपदागमः ॥ जिज्ञासा तज्ज्ञसे
वा च सदनुष्ठानलक्षणं ॥३९॥ जेदैर्जिन्नं जवेदिज्ञा प्रवृत्ति-
स्थिरसिद्धिः॥चतुर्विधमिदं मोक्षयोजनाद्योगसंज्ञितं॥३०॥

अर्थ ॥ क्रियायेंआदरकरतांरागधरे तथाआगमने अतिमोटीसंपदानुमाने, वळी
जाणवानीझाकरे, जाणनोसंगकरे, एशुरूक्रियानांलक्षणढे ॥३९॥ तेनापण जुदाजुदा
जेदढे१झाप्रवृत्ति३स्थिरता४सिद्धियोग. एचारयोगमोक्षनेजोडे. माटेयोगकहियें॥३०॥

इहा तद्रत्नप्रतीतिर्युक्ता विपरिणामिनी ॥ प्रवृत्तिः पालनं
सम्यक् सर्वत्रोपशमन्वितं ॥ ३१ ॥ सत्त्वोपशमोत्कर्षाद
तिचारादिचितया ॥ रहितं तु स्थिरं सिद्धिः परेषामर्थसाधकां॥३२॥

अर्थ ॥ जेगुरुनोउपदेशसांजळी गुरुउपर अनेकथाउपर परमप्रीतिधरे; गुणपरिणमे
तेनेपहेलो इहायोगकहियें. पळीगुरुनाकहा प्रमाणेसमतायें सहितव्रतपाळे, क्रियायें
सहितप्रवर्त्ते, तेबीजोप्रवृत्तियोगकहियें ॥ ३१ ॥ जेरुहाक्षयोपशमना उत्कर्षधी अति
चारनलगाके अने मनस्थिरपणेप्रवर्त्ते एत्रीजोस्थिरयोगकहो, अनेनिरतिचारशुरू क्रि-
यामांबीजा प्राणीनेजेखवीने तेनोपणअर्थसधावे, तेचोथो सिद्धियोग जाणवो ॥ ३२ ॥

जेदा इमे विचित्राः स्युः क्षयोपशमजेदतः ॥ श्रद्धाप्रतीत्यादियो
गेन ज्ञयानां मार्गगामिनां ॥३३॥ अनुकंपा च निर्वेदः संवेगः
प्रशमस्तथा ॥ एतेषामनुज्ञावाः स्युरिहादीनां यथाक्रमं ॥ ३४ ॥

अर्थ ॥ एइहाविकयोगनावळी विचित्रजेदढे, ते क्षयोपशमज्ञावना जेदधीढे. ते
श्रद्धाप्रतीतिप्रमुखयोगेंकरीने मुक्तिमार्गपामनार ज्ञयजीवने होय ॥ ३३ ॥ १ करुणा
२ वैराग्य ३ संवेग ४ उपशम एअनुक्रमे इहादिकनाचारप्रकारढे ॥ ३४ ॥

कायोत्सर्गादिसूत्राणां श्रद्धामेधादिज्ञावतः ॥ इहादियोग
साफल्यं देशसर्वव्रतस्पृशां ॥३५॥गुम्बंमादिमाधुर्यजेद
वत् पुरुषांतरे॥जेदेपीडादिज्ञावानां दोषो नार्थान्वयादिह ॥३६॥

अर्थ ॥ कायोत्सर्गादिक आवश्यकसूत्रं श्रद्धापणुंजोनावधीयाय, तोआवक त यासाधुने इष्टादिकयोग सफलथाय ॥ ३५ ॥ कोइनेगोलमीगोलागेठेअने कोइनेखां डमीगीलागेठे. परीतेंमीठाशनास्वादमां जेमजिन्नताठे. तेमजपुरुषोनी प्रकृतिजिन्नजिन्न माटे इष्टादिकयोगनाजेजाव तेनापणजेदठे; तोपणतेमांकांइ दूषणनथी, केमके जे मशर्करादिकनीमीठाश जुदीजुदीठे, तोपण मिठाशनो अर्थएकजठे. मिठाशगमे तेनी होय, पण तेथी मिठाशनो अर्थ सरेठे. तेमज इष्टादिकयोगना जेदठे, तोपण तेथकी अर्थ जेफळ तेएकजमलेठे; माटेदूषणनथी एम जाणवुं ॥ ३६ ॥

येषां नेष्टादिदेशोपि तेषां त्वेतत्समर्पणे॥स्फुटो महामृषावाद इ
त्याचार्याःप्रचक्षते॥३७॥ उन्मार्गोत्थापनं बाढमसमंजसकारणे॥

जावनित्यमिदं तत्त्वं जाननैर्योगविंशिकां॥३८॥ त्रिधा तत्सदनुष्ठा

नमादेयं शुद्धचेतसा॥ज्ञात्वा समयसन्नावं लोकसंज्ञां विहाय च ॥३९॥

अर्थ॥पणजेने शुद्धअनुष्ठानने विषे इष्टादियोगनो लेशपण नथी, तेवाश्रयोग्यनरने जेइष्टादियोगआपे, तेनेप्रगटमृषावादनुं पापलागेठे, एतुंपूर्वाचार्यकहेठे ॥ ३७ ॥ जेअ तिअसमंजस कारणे, तेनेविषे उन्मार्गस्थापनथायठे; माटेयोगविंशिका ग्रंथना जाण पुरुषे एतत्त्वचितवीने सदश्चनुष्ठानकरवुं. एटलेजेमतेमकरियेंतो उन्मार्गनुं स्थापनथइ जाया॥३८॥माटेशुद्धचेतनार्ये, मनवचनकायार्येंकरीने, सदनुष्ठान सेववां; सिद्धांतना स ज्ञावजाणी लोकसंज्ञा तजीने शुद्धक्रियाकरवी ॥ ३९ ॥ इतिसदनुष्ठानाधिकारदशमः ॥

उचितमाचरणं शुभमिच्छतां प्रथमतो मनसः खलु शोधनं ॥

गदवतां ह्यकृते मलशोधने क्लृप्तोपायैर्तु रसायनं ॥ १ ॥

अर्थ ॥ अध्यात्मनी शुद्धिकरवामाटे प्रथमथीतो उचितपणे शुभआचरणीइ ङाकरवी ने मननी शुद्धताकरवी. जेमरोगवंतप्राणी मलशोधनकरवाने रेचल्लीधाविना रसायनखायतो, तेथीतेनेकांइगुणथायनही. केमकेमलजाय, तेवारपठिरसायणखाय, तोगुणकरे; तेमप्रथममनशुद्धिइहोय, तोजअध्यात्मनी शुद्धिथाय ॥ १ ॥

परजने प्रसजं किमु रज्यते द्विषति वा स्वमनो यदि निर्मलं ॥

विरहिणामरतेर्जगतोरतेरपि च का विकृतिर्विमले विधौ ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हे ! चेतन ! जो तारुंमन निर्मलठे, तो लोकताद्वराउपर रागधरशे अथवा द्वेष

करशे, तेथकीताहरे शुंभगाकथवानोढे ? जेमचंद्रमानिर्मलढे, पणतेनाउदयथी विरही जीवो अथवाचोरलोकोने अरतिउपजेढे; अनेजगतनाबीजाजीवोने तेथीआनंदथाय ढे; पणतेथीचंद्रमाने गुणअथवा अवगुणकाईजथतांनथी ॥ ३ ॥

रुचितमाकलयन्ननुपस्थितं स्वमनसैव हि शोचति मानवः ॥

उपनते स्मयमानमुखः पुनर्भवति तत्र परस्य किमुच्यतां ॥३॥

अर्थ ॥ रुढीवस्तुमनमांचितवी मनोरथकीधो, अनेतेमनोरथ निपनोनही, तेवारें तेप्राणीपोतानामनमां शोक धरेढे, अनेजेवारें तेधारेढीवस्तुमलेढे, तेवारें खुशीथायढे; एहर्षशोकनोकर्त्ता आत्माने एकमनजढे; तो बीजायेंमहारुंसारुंनरसुंकखुं, एमशुंकहेवुं?३

चरणयोगघटान्प्रविलोठयन् शमरसं सकलं विकिरत्यधः ॥

चपल एष मनः कपिरुक्त्वै रसवणिग् विदधातु मुनिस्तु किं ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ मन मांकराजेवुंढे. केमकेतेचारित्रना योगरूपधृतनाघकाने उंधावालेढे. तथासमतारूपीअमृतरसनाघकाने ढोळीनाखेढे; एवुंएचपल मनते खरेखरुंवांदरुंढे. तेनी आगल मुनिरूप रसवाणीज्पनो करनार वाणीयोबिचारोशुंकरे ? ॥ ४ ॥

सततकुट्टितसंयमज्रूतलोत्थितरजोनिकरैः प्रथयंस्तमः ॥

अतिदृढश्च मनस्तुरगोगुणैरपि नियंत्रित एष नतिष्ठति ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ वलीमुनियेंचारित्रिकरी कर्मरूपीधूलने दाबीनाखीहती, पणमनरूपीघोरा यें नित्यकुडीकुडीने संयमरूपज्रूमीनुंतखियुं उलेखुं, तेथीकलुषतारूप रजजनीते हनासमूहेंकरी अज्ञानरूपअंधकारथयो; एवोअतिआकरो एमनरूपघोढोढे, तेभुतरूपीदोरढेबंधायोढतो तोफानकरेढे, पणसमोरहेतोनथी ॥ ५ ॥

जिनवचोघनसारमलिम्बुचः कुसुमसायकपावकदीपकः ॥

अदृढ कोपि मनःपवनो बली शुभ्रमतिष्ठुमसंततिजंगकृत् ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ एककौतुकजुवोके मनरूपीवायुमहाबलवान्ढे. केमके रुढीबुद्धिरूपवृक्षने जांगीनाखेढे तथा जिनवचनरूप बरासनोचोरढे; वली कंदर्परूपअग्निनोदीपावनारढे॥६॥

चरणगोपुरजंगपरः स्फुरत्समयबोधतरुनपि पातयन् ॥ अमति

यद्यतिमत्तमनोगजः क कुशलं शिवराजपथे तदा ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ वलीमनरूपहाथीढे, तेचारित्ररूपनगरना दरवाजाजांगतोथको प्रसरेढे. सि-

स्नातनाबोधरूपीवृद्धनेपण पारुतोथकोजमेढे. एवोमदोन्मत्त मनरूपीहाथी दोढादोढ करेढे; तेवारेंसाधुने मोक्षमार्गेंजतां कुशलतातेक्यांथीहोय? ॥ ५ ॥

व्रततरुन्प्रगुणीकुरुते जनो ददति छष्टमनोदहनः पुनः ॥

ननु परिश्रम एष विशेषवान् क्व जविता सुगुणे पवनोदये ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेसाधुढे तेव्रतरूपीवृद्धें फलीवामीने चेतनज्ञानअमृतरसवडे सींचीनेनव-पल्लवकरेढे; पण्डुष्ट मनरूपजेअश्रिते वली वामीनेवालीनांखेढे; तोरुमागुणरूपवाकीमां गुणरूपवायरानेउदयें मुनिनीमेहनततेकेमकरीने सफलथाय? ॥ ६ ॥

अनिगृहीतमना विदधत्परां न वपुषा वचसा च शुजक्रियां ॥

गुणमुपैति विराधनयाऽनया बत छरंतजवभ्रममंचति ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ एकमननो निग्रहकल्याविना वचनेतथाकायायें जेटलीशुजक्रियाकरे तेउप-योगशून्यतायें अविधियेंकरे, अनेतेअविधिनोकरनारो तोअवश्यसूत्रनेविषेढकायनोवि-राधककळोढे; माटेतेगुणनकरे. जेमनशून्य मने क्रियाकरनारो तेविराधकढे, माटेगुण-क्रियाकरतो विराधकपणे संसारनेविषेघणा जवजमशे ॥ ७ ॥

अनिगृहीतमनाः कुविकल्पतो नरकमृच्छति तंडुलमत्स्यवत् ॥

इयमज्झणजा नहि जीर्णताऽनुपनतार्थविकल्पकदर्थना ॥ १० ॥

अर्थ ॥ मनवशकिधाविनाजे तपजपकरे, बलिमनमां कुविकल्पघणाथाय तेथीतेतंडुल-मळनीपरें नरकेंपके. एकुविकल्पकरतोथको जो उपवासकरे, तपकरे, तेथीतेनेमात्रअजी-र्णथाय; केमकेअणपाम्याअर्थनो विकल्पकरे, तेनीकदर्थनाअजीर्णनुंकारणढे. ॥ १० ॥

मनसि लोलतरे विपरीततां वचननेत्रकरेंगितगोपना ॥

व्रजति धूर्ततया ह्यनयाखिलं निबिरुदंजपरैर्मुषितं जगत् ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ जोमनचपलढे तो, वचनगुसिकरेतथानेत्रनेगोपवे इंगितआकारचेष्टाविना-काउसग्नकरे, तेसर्वविपरीतजाणवुं. तेसर्वधूर्तपणानेपामे अनेएवीरीतेंधूर्तपणे कपटक्रि-यानाकरनारा तेमोटाचोरढे, तेजगत्नेछुटनाराढे ॥ ११ ॥

मनसएव ततः परिशोधनं नियमतोविदधीत महामतिः ॥

इदमज्जेषजसंवन्नं मुनेः परपुमर्थरतस्य शिवश्रियः ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ तेमाटेमननेजखिरीतें निश्चयकी शोधनकरे, तेजपंक्तिनेमनोशुद्धिरूपचूर्ण-ढे; अनेपरमपुरुषार्थनेविषे राताजेमुनि तेनेमुक्तिस्त्रीने वशकरवानुं औषधढे ॥ १२ ॥

प्रवचनाब्जविलासरविप्रज्ञा प्रशमनीरतरंगतरंगिणी ॥

हृदयशुद्धिरुदीर्णमदञ्चरप्रसरनाशविधौ परमौषधं ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ सिद्धांतरूपकमलने विकसितकरवाने मनशुद्धिते सूर्यकांतिरूपडे; उपशम-
रूप जलकल्लोलवधारवाने मनशुद्धितेनदीरूपडे; वलीप्रसरतोथको एहवो मदरूपजेता-
प तेनेटालवाने मनशुद्धितेपरमसुंदर जडीबुटीनुं औषधडे ॥ १३ ॥

अनुजवाप्तकुंभमनुत्तरव्रतमरालविलासपयोजिनी ॥

सकलकर्मकलंकविनाशिनी मनस एव हि शुद्धिरुदाहता ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ वलीमनशुद्धि अनुजवनो मोटोअमृतकुंडडे; तथाचारित्ररूपहंसने रमवाने
कमलिनीडे, अनेसर्वकर्मकलंक हरवाने अग्निसमान मनशुद्धिनेकहीडे ॥ १४ ॥

प्रथमतो व्यवहारनयस्थितोऽशुभविकल्पनिवृत्तिपरो ज्ञेयः ॥

शुभविकल्पमयव्रतसेवया हरति कंटक एव हि कंटकं ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ प्रथमथी व्यवहारनयेरह्यो एहवोजेपुरुषते अशुभविकल्पनी निवृत्ति जेना-
शकरुं तेनेविषे तत्परयज्ञे शुभविकल्पमयजेव्रत तेनीसेवाकरे, तेथीअशुभपणुंटाळी-
जाय. जेमकांटावळे कांटोनीकळीजायडे तेनीपरें ॥ १५ ॥

विषमधीत्य पदानि शनैः शनैर्हरति मंत्रपदावधि मांत्रिकः ॥

जवति देशनिवृत्तिरपि स्फुटा गुणकारी प्रथमं मनसस्तथा ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ जेममंत्रवादीपुरुष मंत्रपदसमाप्तिसुधी मंत्रनाशब्द धीमेधीमेमनमां जणो, पण
सर्पनाविषनेटाले; तेमजेदेशथी निवृत्तिकरेतेपणप्रगटपणेप्रथम मननेशुणकारीथाय ॥ १६ ॥

स्फुटमसद्भिषयव्यवसायतो लगति यत्र मनोऽधिकसौष्ठवात् ॥

प्रतिकृतिः पदमात्मवदेव वा तदवलंबनमत्र शुभं मतं ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ जेदेखतांज नबलोअनेहुंडो एहवोजेविषय तेनाव्यापारथी जेनरनुंचित्तघणी
चतुरादथी जेवस्तुनेविषेलागे तेवस्तुआत्मानेसाथें जोनीये तेवारें तेनुंप्रतिबिंबजासे,
पणते आत्मधर्मनही; तोपणअध्यात्मरीतें तेनुंजअवलंबन रुकुळुंडे ॥ १७ ॥

तदन काचन निश्चयकल्पना विगलितव्यवहारपदावधिः ॥

न किमपीति विवेचनसंमुखी जवति सर्वनिर्दत्तिसमाधये ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ पढीकांश्क निश्चयकल्पनाथइ, अने व्यवहारपदनीमर्यादागलितथइ. “एगोहं-
नथिमैकोई”, एवीवेचणचेतनासन्मुखथइ, तेवारें सर्वनिर्वृत्तिरूपसमाधिथाय ॥ १८ ॥

इह हि सर्वबहिर्विषयच्युतं हृदयमात्मनि केवलमागतं ॥

चरणदर्शनबोधपरंपरा परिचितं प्रसरत्यविकल्पकं ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ जेवारें सर्व बाह्यविषयधीरुदयखस्युं, तेवारेंपोताना आत्मानेविषे केवलए-
कज ज्ञान, दर्शन, चारित्रनाबोधनी परंपराजे आत्मकुटुंबठे, तेनोमिलापते निर्विक-
ल्पणें प्रसरे, उलखाणथाय एमजाणवुं ॥ १९ ॥

तदिदमन्यङ्गपैत्यधुनापि नो नियतवस्तुविद्यास्यपि निश्चयात् ॥

क्षणमसंगमुदेति निसर्गधी र्हतबहिर्ग्रहमंत रुदात्तता ॥ २० ॥

अर्थ ॥ निश्चयनयथकी एआत्माते खरीशुद्धवस्तुनो विद्यासीठे, तेमाटे हमणा अ-
न्यजे रागद्वेषादिजाव तेनेनपामे; बलीक्षणमांण जेपरपुजलादिकनोसंगनकरे, एवी
स्वाजाविकबुद्धि जेनेथइ तेथीबाह्यजाव हण्यो, अनेअंतरंग उत्कृष्टजावने पाम्यो ॥२०॥

कृतकषायजयः सगज्जीरिमा प्रकृतिशांतमुदात्तमुदारधीः ॥

समनुगृह्य मनोनुजवत्यहो गलितमोदतमः परमं महः ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ एहबोजेगंजीर खजाववालो, जेणेकषायनो जयमेलव्योठे, अनेजेनीबुद्धिमो
टीठे, अनेखजावें शांतठे, तेजोसम्यक्प्रकारें मननोनिग्रहकरे, तोतेथीमोहांधकारने-
गालीने परम महातेजस्वीपणानो तेप्राणीजरूर अनुभव पामे ॥ २१ ॥

गलितङ्गष्टविकल्पपरंपरं धृतविशुद्धिमनो जवतीदृशं ॥ धृतिमु-

पेत्य ततश्च महामतिः समधिगच्छति शुभ्रयशःश्रियं ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ जेणे माठाविकल्पनी श्रेणिटालीठे अनेजेणेविशुद्धतानुं ग्रहणकीबुंठे, तेम-
नोशुद्धिनेपामे, अनेतेबली संतोषीपणानेपामिने तेपंक्तिपुरुष उज्ज्वलयशरूपखद्दी
अथवा यशशोचानेपामे ॥ २२ ॥ इतिमनशुद्धिनामा एकादशोधिकारः समाप्तः ॥

इति श्रीपंक्ति यशोविजयेन विरचितेऽध्यात्मसारप्रकरणे
तृतीयःप्रबंधः ॥ २३ आठमाना १९ नवमाना ३९
दसमाना २२ इत्यारमाना सर्वश्लोक ११७.

मनशुद्धिश्च सम्यक्त्वे सत्येव परमार्थतः ॥ तद्धिना मोहगर्जा सा-
प्रत्यपायानुबन्धिनी ॥ १ ॥ सम्यक्त्वसहिता एव शुद्धा दानादि-
काः क्रियाः ॥ तासां मोक्षफले प्रोक्ता यदस्य सहकारिता ॥ २ ॥

अर्थ ॥ एपूर्वेमनशुद्धिकही, तेजोसम्यक्त्वगुणहोयतो, निश्चै मनशुद्धि केहेवाय. पण-
सम्यक्त्वविनाजे मनशुद्धिमाने, तेमोहगर्जितहोय; एटळेअज्ञान सहितहोय. तेतोउल-
टीकष्टबंधन करनारीडे. माटेह्वेसम्यक्त्वनो अधिकारकहेडे ॥ १ ॥ दानादिक्रियाप-
ण सम्यक्त्वसहितहोय, तोजशुद्धे; तेक्रिया मोक्षफलदेवाने सहायकारकडे ॥ २ ॥

कुर्वाणोपि क्रियां ज्ञातिधनजोगांस्त्यजन्नपि ॥ दुःखस्पोरोददा
नोपि नांधोजयति वैरिणं ॥ ३ ॥ कुर्वन्निर्दृष्टिमप्येवं कामजोगां
स्त्यजन्नपि ॥ दुःखस्पोरोददानोपि मिथ्यादृष्टिर्न सिध्यति ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेमआंधलो वैरीनेजीतीशकतो नथी, तेमक्रियाकरेडे, न्यातिधननो जोग
तजेडे, दुःखसहेडे, कायानेकष्टआपेडे, पणएसर्व सम्यक्त्वविना व्यर्थजायडे ॥ ३ ॥
जोसंतोषधरे, कामजोगठोडे, कायानेकष्ट आपे, तो पणमिथ्यात्वीथको मुक्तिनेपामेनही ॥ ४ ॥

कनीनिकेव नेत्रस्य कुसुमस्येव सौरभं ॥ सम्यक्त्वमुच्यते सारः
सर्वेषां धर्मकर्मणां ॥ ५ ॥ तत्त्वश्रद्धानमेतच्च गदितं जिनशास-
ने ॥ सर्वे जीवा न हंतव्याः सूत्रे तत्त्वमितीष्यते ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेमआंखमां कीकीसारजूतडे, फूलमांसुगंध सारजूतडे, तेमसर्वधर्मक्रिया
मां सम्यक्त्वते सारजूतकडुंते ॥ ५ ॥ जिनशासननेविषे जेतत्वनीश्रद्धाकरवीतेहने
सम्यक्त्वकडुंते; अनेकोइपणजीवने हणवोनही तेनेसूत्रमां तत्वकडुंते ॥ ६ ॥

शुद्धोधर्मोयमित्येत धर्मरुच्यात्मकं स्थितं ॥ शुद्धानामिदमन्या-
सां रुचीनामुपलक्षणं ॥ ७ ॥ अथवेदं यथातत्त्व माझ्यैव तथा
ऽखिलं ॥ नवानामपि तत्त्वाना मितिश्रद्धोदितार्थतः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ जेशुद्धधर्मते एधर्मरुचिनामा सम्यक्त्वनेज कहिये; अनेएमध्ये उपलक्ष-
णथी बीजीपणशुद्धरूपदार्थनीरुचिर्लप्रगटेडे ॥ ७ ॥ अथवाएसम्यक्त्वते जेमप्रजुआज्ञा
रूप तत्त्वप्रगटेडे, तेतत्वतोजीवादिकनवप्रकारेडे; तेनीजेश्रद्धा तेसम्यक्त्वजाणवुं ॥ ८ ॥

इद्वैव प्रोच्यते शुद्धाऽहिंसा वा तत्त्वमित्यतः ॥ सम्यक्त्वं दर्शितं
सूत्रप्रामाण्योपगमात्मकं ॥९॥ शुद्धाऽहिंसोक्तितत्सूत्र प्रामाण्यं
ततएव च ॥ अहिंसा शुद्धीरेव मन्योन्याश्रयजीर्नं तु ॥ १० ॥

अर्थ ॥ बलीइहां तत्त्वते अहिंसारूप शुद्धतत्त्वते. तेतत्त्वशुद्धाचारप्रमाणे विचारि-
यें, तेवारें आत्माने अजिन्नस्वरूपें सम्यक्त्वदेखाइयुंते ॥९॥ अने शुद्धिअहिंसाकही
ते सूत्रप्रमाणे; एवेहुनीमात्रवचनेजजुदाइते. तेमाटेएकअहिंसा तथाबीजीतत्वशुद्धि
एवेहुने माहोमाहें मेलवतां दूषणनशी; एकस्वरूपेंते ॥ १० ॥

नैव यस्मादहिंसायां सर्वेषामेकवाक्यता ॥ तद्बुद्धतावबोधश्च
संज्ञादिविचारणात् ॥ ११ ॥ यथाऽहिंसादयः पंच व्रत धर्म
यमादिभिः ॥ पदैः कुशलधर्माद्यैः कथ्यन्ते स्वस्वदर्शने ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ केमके अहिंसानेविषे सर्वनी एकवाक्यतानशी, तोपणविचारीजोतां शुद्ध
अवबोध जणायते ॥ ११ ॥ जेमअहिंसादिक पांचव्रततेधर्मते, तेमसर्वपोतपोताना दर्श
ननेविषे कुशलधर्माधर्मआदेइ यमादिकपदैकरीने व्रतकहेते ॥ १२ ॥

प्रादुर्भावव्रतास्तत्र व्रतोपव्रतपंचकान् ॥ यमांश्च नियमान् पाशु
पतान् धर्मान् दशाभ्यधुः ॥ १३ ॥ अहिंसा सत्यवचन मस्तैन्यं वा
प्यकल्पना ॥ ब्रह्मचर्यं तथाक्रोधो ह्यार्जवं शौचमेव च ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ तेमांजावव्रतवाला एमबोलेते, के पांचव्रतअने पांचउपव्रत मलीनेदशते.
एमपाशुपतमतवाला दशप्रकारें धर्मदिशा मानेते. तेयमनियमादिक दश कही बता-
वेते ॥ १३ ॥ दया, सत्यवचन, अचोरी, अकल्पना, अनेब्रह्मचर्य एपांच यम तथा
अक्रोध, सरलता, शौच, संतोष, गुरुसेवा, एपांचनियमजाणवा ॥ १४ ॥

संतोषो गुरुशुश्रूषा इत्येते दश कीर्तिताः ॥ निगद्यन्ते यमा सांख्ये
रपिव्यासानुसारिभिः ॥ १५ ॥ अहिंसा सत्यमस्तैन्यं ब्रह्मच
र्यं तुरीयकं ॥ पंचमो व्यवहारश्चेत्येते पंच यमाः स्मृताः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ संतोष, गुरुसेवादि एदशधर्मदशकहेवाय. हवेवेदव्यासना मतानुसारी सांख्यमत
वालापणयम नियमएमकहेते १५ दया, सत्य, अचोरी, ब्रह्मचर्य व्यवहार एपांच यमजाणवा

अक्रोधो गुरुशुश्रूषा शाचमाहारलाघवं ॥ अप्रमादश्च पंचेति
नियमाः परिकीर्तिताः ॥ १७ ॥ बौद्धैः कुशलधर्माश्च दशेष्यन्ते य
दुच्यते ॥ हिंसास्तेयान्यथाकामं पैशुन्यं परुषानृतं ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ अक्रोध, गुरुसेवा, शौच, अद्वयआहार, अप्रमाद, एपांचनियमकह्याडे
॥ १७ ॥ अनेबौरुददर्शनमांजेकुशलडे, तेधर्मवाला पणदशप्रकारेंकहेडे, तेमकहियेंढेयें;
हिंसा, चोरी, कंदर्प, चाढी, कठोरवचन अने जुतुंबोलवुं ॥ १८ ॥

संजिन्नालापव्यापाद मज्झिमाहगविपर्ययं ॥ पापकर्मैति दश
धा कायवाङ्मनसै स्यजेत् ॥ १९ ॥ ब्रह्मादिपदवाक्यानि ता
न्याहुर्वैदिकादयः॥अतःसर्वैकवाक्यत्वा-धर्मशास्त्रमदोर्थकां॥२०॥

अर्थ ॥ जेमतेमबकवुं, मारवुं, अन्नहस्तेवुं, दृष्टिविपर्यास, एदशप्रकारें पापकर्मते
मन, वचन अने काया एत्रणयोगेंकरीत्यजवा ॥ १९ ॥ अने वैदिकादिकमतवाला पण
ब्रह्मादिपद बोलेडे, जेसर्वत्रब्रह्मापदडे, एथीएसर्वधर्मवालांनां एकवचनडे. माटे सार्थक-
पणे सर्वनेधर्मशास्त्रकहियें ॥ २० ॥

कचैतत्संज्ञवोयुक्त इति चिंत्यं महात्मना ॥ शास्त्रं परीक्षमाणेना
व्याकुलेनांतरात्मना ॥ २१ ॥ प्रमाणलक्षणादेस्तु नोपयोगो
त्र कश्चनातस्मिंश्चये ऽनवस्थाना दन्यथार्थस्थिते र्यतः ॥२२॥

अर्थ ॥ तेमाटेएसर्वदर्शननोसंज्ञवकिहां ठेकाणेडे, एममोटा पुरुषेंचितववुं, तेशा
स्त्रनी परीक्षावालायें विचारवुं, तेवलीअव्याकुलपणे अंतरात्मावडे विचारवुं ॥ २१ ॥
इहांप्रमाणलक्षणादिकथकी कशोएउपयोग कार्यकारीनथी, जिहांअन्यथा अर्थउपजे
एटलेतेधर्म जुदोषइजाय अनेधर्मतो एकस्वजावरूपडे. ॥ २२ ॥

प्रसिद्धानि प्रमाणानि व्यवहारश्च तत्कृतः ॥ प्रमाणलक्षणास्यो
क्तौ ज्ञायते न प्रयोजनं ॥२३॥ तत्रात्मा नित्यएवेति येषामेकांत
दर्शनं ॥ हिंसादयः कथं तेषां कथमप्यात्मनोव्ययात् ॥ २४ ॥

अर्थ ॥ अनेचारप्रमाणतो प्रसिद्धडे; व्यवहारपणतेजकस्योडे; माटेप्रमाण तथा
लक्षणीयुक्तिविषे प्रयोजनजणातुंनथी ॥ २३ ॥ तेमच्येबेनयेंकरी आत्मानित्यजडे;
एवुंएकांतमतवालातुं कहेवुंडे; तेनेमतेतोहिंसादिकनथी. केमके आत्माअविनाशीडे,
तेकोइवारेंमरेनही, अनेमरेनही, तेवारेंहिंसापणशानी ? ॥ २४ ॥

मनोयोगविशेषस्य ध्वंसोमरणमात्मनः ॥ हिंसा तच्चेन्न तत्त्वस्य
सिद्धेरार्थसमाजतः ॥ २५ ॥ नैति बुद्धिगता दुःखोत्पादरूपेयमौ
चित्ती ॥ पुंसि जेदाग्रहात्तस्याः परमार्थोऽव्यवस्थितः ॥ २६ ॥

अर्थ ॥ सघलेमरणे मनोयागनाशपामेढे, तेवारेलोककहेढेके जीवमुवो; पण आत्मातो मरतोनथी; माटेतत्त्वथकी आत्माहीहिंसानथी, एअर्थघटमानढे. एमकहेढे. ॥ १५ ॥ कोइजाणशेजे आगल दुःखउपजावानीजेबुद्धितेहनेहिंसाकहिये; पणएवात योग्यनथी, केमकेतमे बुद्धिनेतो पुरुषजेदआग्रहथकी आत्माभीजिन्नमानोढो, तेथीपण आत्माही हिंसानथ. केमकेपरमाथें बुद्धिने आत्मासाथें व्यवस्थानथी ॥ १६ ॥

न च हिंसापदं नाशपर्यायं कथमप्यहो ॥ जीवस्यैकांतनित्यत्वे
नुजवाबाधकं ज्ञेयम् ॥ १७ ॥ शरीरेणापि संबन्धो न तद्योगावि
वेचनात् ॥ विभ्रुत्वेनैव संसारः कल्पितः स्यादसंशयं ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ एकांतनित्यपणे जीवोनोनाशथवानोजे पर्याय तेहिंसापदकहेवाय; तेहने अहोइति आश्चर्य ! अनुजवअबाधकपणेनहोयशुं? होयज. इतिकाकोक्ति ॥ १७ ॥ नित्यपणे शरीरेकरीने पण संबन्धनथी; केमके तेनायोगनी वेहेंचणनथी, माटेसंशयरहितपणें ईश्वरवमेकरीनेज ईश्वरकर्ता इत्यादिकसंसारकढ्योढे ॥ १८ ॥

आत्मक्रियां विना च स्या न्मितानुग्रहणं कथं॥कथं संयोगजेदा
दि कल्पनाचापि युज्यते ॥१९॥ अदृष्टादेहसंयोगः स्यादन्यत
रकर्मजः ॥ इह जन्मोपपत्तिश्चे न तद्योगविवेचनात् ॥ २० ॥

अर्थ ॥ एकआत्मक्रियाविना एतळे आत्माना व्यापारविना परिमितपरमाणुनुग्रहण केमथाय ? वही संयोगवियोगादिकनी कल्पनापणकेमघटे ? ॥१९॥ एमसांचलीने कोइबोळोके हरकोइकर्मथी पूर्वसंस्कारदिठाविना शरीरनोसंयोगथायढे; तेनोउत्तरआपेढे. एमजन्मनी उत्पत्तिते जीवनाव्यापारविना, वेचणविनाथायनही, इतिज्ञावार्थः॥२०॥

कथंचिन्मूर्ततापैति विना वपुरसंक्रमात् ॥ व्यापारयोगतश्चैव
यत्किंचित्तिदं जगुः ॥३१॥ निःक्रियोऽसौ ततोहंति हन्यते वा
न जातुचित् ॥ किंचित्केनचिदित्येवं न हिंसास्योपेपद्यत ॥३२॥

अर्थ ॥ शरीरनेसंयोगेतो जीव कांश्करूपीपणुपामेढे. जोशरीरनो संक्रमनहोयतो जेकांइढे तेइहांकहेढे ॥ ३१ ॥ जेणेआत्मात्यागीकीधोढे, तेएमकहेढेके आत्माक्रिया रहितढे; माटेकोइनेहणतोनथी; तेमकोइकालें कोइथीहणातोपणनथी; एवुंजेनाचित्त मांढे तेहिंसानहीमाने ॥ ३२ ॥

अनित्यैकांतपक्षेपि हिंसादीनामसंज्ञवः ॥ नाशहेतोरयोगेन
क्षणिकत्वस्य साधनात् ॥ ३३ ॥ न च संतानजेदस्य जनकोहिं
सकोजवेत् ॥ सांवृतत्वादजन्यत्वात् जावत्वनियतं हि तत् ॥ ३४ ॥

अर्थ ॥ एमएकांते अनित्यवादिनेपक्षे हिंसानशीमनाती केमके, तेसर्वपदार्थ क्षण-
रूपमानेहे. माटेआत्माक्षणमां नाशरूपहे, तेपोतानीमेहेजमरेहे, तेवारें मारनार हेतुको-
इनशी. माटेहिंसानशीज ॥ ३३ ॥ पुत्रपुत्रीप्रमुखनो कोशवापनशी, तेमकोइ मारनार-
पणनशी; एजगत्सर्वक्षणिकावोनोनियमहे; अनित्यहे; माटेकोइ प्रगटकरनार नशी.
तेवारेंपिताकोनो अनेपुत्रकोनो ? ॥ ३४ ॥

नरादिःक्षणहेतुश्च सूकरादेर्न हिंसकः ॥ सूकरांत्यक्षणेनैव व्य-
जिचारप्रसंगतः ॥ ३५ ॥ अनंतरक्षणोत्पादे बुधबुब्धकयो-
स्तुला ॥ नैव तद्विरति कापि ततः शास्त्राद्यसंगतिः ॥ ३६ ॥

अर्थ ॥ मनुष्यक्षणमात्रहे अनेपहेसुअरनामरणे अंतकाळनाक्षणमां तेमनुष्यनशी,
माटेसूअरने मारनारकोणहे, एहवाबोळनारनेपणप्रसंगशी व्यजिचारआवेहे ॥ ३५ ॥
तथासूअरनेमाखुं अनेमरणेबीजेसमयें ज्ञानीतथाआहेमी एबेसरिखाहे. सूअरमर-
णपाम्युं, तेएबेजणेजाण्युं; माटेहवे एबेमांशीकोशने मारवानीमतिनशी. तेमाटे मार-
नारतथामरनार सर्वनांक्षणेक्षणे उत्पत्ति तथा मरणहे, पण कोइक्षणे कांइविरतिनशी,
एमकहेहे, एमतवालांनां शास्त्रपणजुवांहे ॥ ३६ ॥

घटते न विनाऽहिंसां सत्यादीन्यपि तत्त्वतः ॥ एतस्यावृत्तिभूतानि
तानि य ऋगवान् जगौ ॥ ३७ ॥ मौनींश्चै च प्रवचने युज्यते सर्वमे-
व हि ॥ नित्यानित्ये स्फुटं देहा जिज्ञाजिज्ञे तथात्मनि ॥ ३८ ॥

अर्थ ॥ केमकेअहिंसाविना सत्यादिकधर्मपण घटेनहीं; अनेसत्यादिक धर्मजेहे, ते
जीवदयारूपक्षेत्रनी वानीहे, एवुंकेवलीकहेहे ॥ ३७ ॥ जिनशासननेविषे तोएसर्वघट
मानहे; शरीरशी प्रगटपणेनित्यहे, वलीअनित्यपणहे; तेमज जिज्ञाजिज्ञपणुंहे; तथा
एकपणुंहे, अनेअनेकपणुंपणुंहे; वलीआत्मानेविषेपण तेमजकहेवुं ॥ ३८ ॥

आत्मा ज्ञ्यार्थतो नित्यः पर्यायार्थाद्दिनश्वरः ॥ दिनस्ति हन्यते
तत्तत्फलान्यप्यधिगच्छति ॥ ३९ ॥ इह चानुजवः साक्षी व्यावृ-
त्यान्वयगोचरः ॥ एकांतपक्षपातिन्यो युक्तयस्तु मिथो हताः ॥ ४० ॥

अर्थ ॥ आत्माद्रव्यार्थिकनयैः नित्यते; अनेपर्यायार्थिकनयैः अनित्यते; एजीवकोऽनेहणेते, अथवा कोऽएजीवनेहणेते, तेनांफलपरजवमां आत्माजोगवेते ॥ ३९ ॥ ए जैननेशीलैः अन्वथ अनेव्यतिरेक एवेगुणसहित एवोजेअनुजव तेसादीकरतांथका, एकांतमतवालानी युक्तिओ माहोमांहे ह्याशजायते ॥ ४० ॥

पीमाकर्तृत्वतो देहव्यापत्या दुष्टजावतः ॥ त्रिधा हिंसागमे प्रोक्ता न हीनमपदेतुका ॥ ४१ ॥ इंतुर्जाग्रति को दोषो हिंसनीयस्य कर्मणि ॥ प्रसक्तिस्तदज्ञावे चान्यत्रापीति मुधा वचः ॥ ४२ ॥

अर्थ ॥ पीमाकरवाची, देहपीमाची, दुष्टजावची, एवात्रणप्रकारनीहिंसा सिद्धांत मांकहीते; तेकांश्चुठीनची ॥ ४१ ॥ जेप्राणीनुं स्वकृतकर्मनो उदयथयेथके मृत्युथयुं तोतेनाहणनारने शोदोषे ? एतखेहिंसानथश्च; अनेजेह्याणो तेनांकर्मउदयआव्यां, तेतेणेजोगव्यां, तो तेमांशीहिंसाते? केमकेजेजीवने मरणनोउदयहालनची, तेनेमारियें तोपण तेकांश्मरतोनी; माटेहिंसाकोशनीयतीनची; एवुंजेमानेते तेमिथ्याते ॥ ४२ ॥

हिंस्यकर्मविपाकेस्य दुष्टाशयनिमित्तता ॥ हिंसकत्वं न तेन दं वैद्यस्य स्याद्विपोरिव ॥ ४३ ॥ इहं सङ्गपदेशादे स्तन्नित्तिरपि स्फुटा ॥ सोपक्रमस्य पापस्य नाशात्त्वाशयवृद्धितः ॥ ४४ ॥

अर्थ ॥ केमकेजेप्राणीनामनमां दुष्टआशयनुंनिमित्तते, तेनेएहिंसाते. अनेहिंसाना-कर्मविपाकपण तेनेजते; जोवैद्यनेऔषधकरतां दुष्टचित्तहोय, तोतेऔषधशत्रुसरखुं थाय, अनेतेवैद्यनेपणहिंसकपणुंलागे. अनेजोवैद्यनुंमननिर्मलते, तोवैद्यनेहिंसकपणुंनलागे ॥ ४३ ॥ एवासङ्गुना उपदेशसांजलवाची हिंसानीनिवृत्तिप्रगटपणेथाय; निर्मलचित्तना आशयनीवृद्धिथकी सोपक्रमीजे निकाचितबांधेळांपाप तेनोनाशथायते. ॥ ४४ ॥

अपवर्गतरोर्बीजं मुख्याऽहिंसेष्टमुच्यते ॥ सत्यादीनि व्रताश्च यत्र जयंते पल्लवा नवाः ॥ ४५ ॥ अहिंसासंज्ञवश्चेहं दृश्यतेऽत्रैव शासने ॥ अनुबंधादिसंशुद्धिरप्यत्रैवास्ति वास्तवी ॥ ४६ ॥

अर्थ ॥ जेअहिंसाते मोक्षरूपवृक्षनुंबीजकहियें; अनेसत्यादिकजेव्रतते तेमोक्षरूपवृक्षना नवपल्लवअंकुराते. ॥ ४५ ॥ तेतोआजिनशासनमां जीवदयानो, अहिंसकपणा नो संज्ञवजोवामांआवेते; अनेवढीअनुबंधहिंसा तथा हेतुहिंसा अनेस्वरूपहिंसा एत्र एजातनीजे हिंसातेनीशुद्धि तेपणआजिनशासनमांज वसीरहीते ॥ ४६ ॥

हिंसा या ज्ञानयोगेन सम्यग्दृष्टेर्महात्मनः ॥ तस्योदपदन्यास
तुल्याया नानुबंधनं ॥४७॥ सताम्यस्याश्च कस्याश्चिद् यतना ज
किशाक्षिनां ॥ अनुबंधो ह्यहिंसाया जिनपूजादिकर्मणि ॥४८॥

अर्थ ॥ मोटाप्राणीजे सम्यग्दृष्टि ते ज्ञानयोगेकरीवतेढे, तेनेपणअविरतिथी हिंसा
लागेढे; तेकेवीढे ? जेमतपाव्युंएवुंजेखोढुं तेउपरपगमुकीकोइचाळे, पणबलवानेजयें निः
शंकपणें पगठरावेनहीं, तेमसमकीतिपण निशंकपणेहिंसानकरे, अनेतेमाटेज नरक
नोबंधपणकरे नही ॥ ४७ ॥ तेमरुजाजयणावंत जीवनेज्ञानयोगेकरी जिनपूजाकरता
अहिंसाजेदया तेनोअनुबंधे; केमकेएपूजातेपरंपरायें मुक्तिफळनी आपनारीढे. ॥४८॥

हिंसानुबंधिनी हिंसा मिथ्यादृष्टेस्तु दुर्मतेः ॥ अज्ञानशक्तियोगे
न तस्याहिंसापि सादृशी ॥ ४९ ॥ येन स्यान्निन्द्वादीनां दिवि
षडुर्गतिः क्रमात् ॥ हिंसैव महती तिर्यङ् नरकादिप्रवांतरे ॥ ५० ॥

अर्थ ॥ पणनरकगतिनोबंधपडे, एवीजेहिंसाते मिथ्यात्वीदुर्मतिनेहोय. अज्ञानने
योगेकरी तेमिथ्यात्वीजो जीवदयापाळे तोतेपण हिंसाजेवीजजाणवी ॥ ४९ ॥ जे
कारणमाटे निन्द्वादिक जम्मात्वीप्रमुखेपण जीवदयापाळीढे; तोपणअज्ञानोदयनायोगें
स्वर्गमांपण दुर्गतिपांम्याढे; अनेढेरूपढे; माटेनिन्द्हवनीजे अहिंसाते परमायें हिं-
सानांजफळआपे, केमके जवांतरे तेमने तिर्यंच्नरकादिकनीगति प्रगटेढे ॥ ५० ॥

साधूनामप्रमत्तानां सा चाऽहिंसानुबंधिनी ॥ हिंसानुबंधवि
बेदा जुणोत्कर्षो यतस्ततः ॥५१॥ मुग्धानामियमज्ञत्वात् सानुबं
धा न कर्हिचित्॥ज्ञानोपेकाप्रमादाज्या मस्या यदनुबंधनं॥५२॥

अर्थ ॥ अप्रमत्तसाधु जेसातमागुणवाणावाला तेनेजेहिंसाढे, तेअहिंसानुबंधीढे.
केमके हिंसानोअनुबंध विवेदयथायकी जिहांतिहांथकी गुणनोउत्कर्षथाय ते ॥ ५१ ॥
पण एअहिंसाते अज्ञानपणे जोलाप्राणीने कदापिकाळें सुखदायकनथी, एटलेएअनु
बंधसहितनथाय, पणअप्रमत्त साधुने ज्ञानसहितजेअहिंसा अथवाहिंसाते अनुबंधें
अहिंसाजकहियें, केमके एपरंपरायें मोक्षसुखतुंकारणढे. माटे ॥ ५२ ॥

एकस्यामपि हिंसाया मुक्तं सुमहदंतरे ॥ जाववीर्यादिवैचित्र्या
दर्हिंसायां च तत्तथा ॥ ५३ ॥ सद्यः काळांतरे चैत द्विपाकेना
पि जिन्नता ॥ प्रतिपक्षांतराखेनोद्वा शक्तिनियोगतः ॥ ५४ ॥

अर्थ ॥ एकहीहिंसानेविषे पण जेममोटोअंतर देखाव्योढे, तेमजाववीर्यना विचित्रपणाथकी अहिंसानेविषेपण तेमजजाणवुं ॥ ५३ ॥ प्रतिपक्षपणे अंतराळेंकरी अथवातेशक्तिनेयोगेंकरी तत्काल अथवाकालांतरे एविपाकेकरीने पणजिन्नताढे ॥ ५४ ॥

हिंसाप्युत्तरकालीनविशिष्टगुणसंक्रमात् ॥ त्यक्ताविध्यनुबंध
त्वादहिंसैवातिप्रकृतः ॥ ५५ ॥ इदं जंगशतोपेता ऽहिंसा य
त्रोपवर्ण्यते ॥ सर्वोशपरिशुद्धतत्प्रमाणं जिनशासनं ॥ ५६ ॥

अर्थ ॥ जेहिंसाढे तेपणजो उत्तरकाळें विशिष्टगुणप्रगटे, तथापिअविधिनो अनुबंध तज्याथी अने अत्यंतप्रकृतिकी प्राणीने अहिंसारूपज फलदायकथायढे. ॥ ५५ ॥ एरीतेंसंक्रमोगमे जंगजालसहित जिहांअहिंसानेवर्णवियें, तेतोसर्वांशें शुरुएवुंजेजिनशासन तेमांजप्रमाणढे ॥ ५६ ॥

अर्थोयमपरोनर्थ इति निर्धारणं हृदि ॥ आस्तिक्यं परमं चिन्हं
सम्यक्त्वस्य जगुर्जिनाः ॥ ५७ ॥ शमसंवेगनिर्वेदानुकंपाजिः
परिष्कृतं ॥ दधतामेतद्विभिन्नं सम्यक्त्वं स्थिरतां व्रजेत् ॥ ५८ ॥

अर्थ ॥ अहिंसा तेजअर्थढे; अनेबीजासर्वअनर्थढे; एप्रकारें जेना मनमांधारणाढे, एहवी परमआस्थाप्रगटे तेआस्थाश्रुत्वारूप समकितनुंचिन्हढे, एतुंप्रभुयें कळुंढे ॥ ५७ ॥ शमता, संवेग, निर्वेद, अनुकंपा एवद्वणो रुमीरीतें अविभिन्नपणे धरतांथकां समकितजेढे तेस्थिरतापणानेपामे ॥ ५८ ॥ इतिसम्यक्त्वाधिकारः द्वादशसमाप्तः ॥

मिथ्यात्वत्यागतः शुद्धं सम्यक्त्वं जायतेऽग्निना ॥ अतस्तत्परिहारा
य यतितव्यं महात्मना ॥ १ ॥ नास्ति नित्यो न कर्त्ता च न ज्ञोक्ता
त्मा न निर्वृतः ॥ तदुपायश्च नेत्याहुर्मिथ्यात्वस्य पदानि षट् ॥ २ ॥

अर्थ ॥ तेजेवारें मिथ्यात्वनोनाशथाय, तेवारेंजीवने सम्यक्त्वप्रगटे; माटे मिथ्यात्व टाळवानो रुनाप्राणीयें उद्यमकरवो ॥ १ ॥ आत्मानथी; आत्मानित्यनथी; कर्त्तानथी; ज्ञोक्तानथी; सिद्धनथी; तेसिद्धताप्रगटकरवानो उपायनथी; एतपदमिथ्यात्वनांढे ॥ २ ॥

एतैर्यस्माद्भवद्भ्रष्टव्यवहारविलंघनं ॥ अयमेव च मिथ्यात्व-
ध्वंसी सङ्खपदेशतः ॥ ३ ॥ नास्तित्वादिग्रहैर्नैवोपदेशोनोप
देशकः ॥ ततः कस्योपकारः स्या त्संदेहादिव्युदासतः ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ एपदवडेरि पूर्वाचार्यनाव्यवहार उलंघायठे; लोपायठे; एजमिथ्यात्वठे, अने ते सद्गुरुना उपदेशकी नाशपामेठे ॥३॥ एउपदरूपी कुप्रहेनड्याथका जेउपदेशआपे, तेउपदेशनकहियें; तेथीकोइनेउपकारनथाय. मिथ्यात्वीनाउपदेशेंसंदेहटलेनही ॥४॥

येषां निश्चय एवेष्टो व्यवहारस्तु संगतः ॥ विप्राणां म्लेच्छजा
 भेव स्वार्थमात्रोपदेशनात् ॥ ५ ॥ यथा केवलमात्मानं जाना
 नः श्रुतकेवली ॥ श्रुतेन निश्चयात्सर्वं श्रुतं च व्यवहारतः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेमब्राह्मणने म्लेच्छजाषाबोलवानीमनाइठे, माटेपोतानास्वार्थजेटलीज वोळे; तेमजजेहने एकनिश्चयनयजइष्टे, तेहनेव्यवहारनयतो ब्राह्मणनेम्लेच्छनीजाषा नाउपदेशनीपरें स्वार्थवास्ते संगतमात्रठे ॥ ५ ॥ जेमश्रुतकेवली व्यवहारथीश्रुतजाणे; अनेसर्वनिश्चयनयवने श्रुतज्ञानेकरीश्रुतकेवली केवलआत्मानेजाणे ॥ ६ ॥

निश्चयार्थोत्र नो साक्षाद्रक्तुं केनापि पार्यते ॥ व्यवहारो गु
 णद्वारा तदर्थवगमक्षयः ॥७॥ प्राधान्यं व्यवहारे चेत्तत्तेषां
 निश्चये कथं ॥ परार्थस्वार्थे तुल्ये शब्दज्ञानात्मनोर्द्वयोः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ इहांनिश्चयअर्थ प्रगटपणेकरवाने कोइसमर्थनथी. देखीतोगुणप्रगटे तेरू पद्धारें निश्चयअर्थनीप्राप्ति क्षयरूपव्यवहारकेहेवाय ॥ ७ ॥ जेनेकेवलव्यवहारने वि पेज प्रधानपणुंठे, तोतेनेनिश्चयनयमाकेमहोय? वलीशब्दनयअने ज्ञाननयरूपप्राणीने स्वअर्थनेपरअर्थ बेतुळठे. जेशब्दतेव्यवहारठे, अनेज्ञानतेनिश्चयठे ॥ ८ ॥

प्राधान्याद्यवहारस्य तत्त्वमुद्धेदकारिणां ॥ मिथ्यात्वरूपतैते
 षां पदानां परिकीर्तिता ॥ ९ ॥ नास्त्येवात्मेति चार्वाकः प्र
 त्यक्षानुपलंभतः॥अहंताव्यपदेशस्य शरीरेणोपपत्तितः ॥१०॥

अर्थ ॥ जेव्यवहारनाप्रधानपणाथकी सर्वनोउद्धेदथाय तेवाप्राणीने मिथ्यात्वरूप उपदमां मिथ्यात्वजावथयो, एमजाणवुं ॥ ९ ॥ चार्वाकदर्शनवालाकहेठे, जे आत्मा नथी.केमकेजो आत्माहोयतो प्रत्यक्षजणाय, तेतोकांइजणातो नथी. अने अहंकार एट लेआकार्यहुंकरुहुं, तेनोजे व्यपदेशठे तेतोशरीरें करीनेजणायठे ॥ १० ॥

मद्यांगेऽप्योमदव्यक्तिः प्रत्येकमसती यथा॥मिलितेऽप्योहि भूतेऽप्यो
 ज्ञानव्यक्तिस्तथामता ॥११॥ राजरंकादिवैचित्र्य मपि नात्मबला
 दितं ॥ स्वाप्ताविकस्य जेदस्य ग्रावादिष्वपि दर्शनात् ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जेम महुकातथापाणीप्रमुख मदिरानाअंगडे, पणतेप्रत्येकमां मदिरानीश क्तिनथी; जेवारेंजेगांमळे तेवारेंजशक्तिप्रगटे, तेमपंचचूतजेगांमळेंतेवारें ज्ञानशक्तिप्रग टथायते ॥११॥ जेमएकशिलाअथवा एककांकरीएसर्व पथरानाजेदढे, तेमआ राजाडे, आरांकडे, एवुंविचित्रपणुंतेआत्मानथी. एतोस्वजावेजेदपड्याते ॥ १२ ॥

वाक्यैर्न गम्यते चात्मा परस्परविरोधिभिः ॥ दृष्टवान्न च कोप्ये
नं प्रमाणं यद्वचो ज्ञेयम् ॥ १३ ॥ आत्मानं परलोकं च क्रियां च वि
विधां वदन् ॥ जोगेच्यो ज्ञंशयत्युच्चैर्लोकचित्तं प्रतारकः ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ वलीसर्व मतवाळाना मांढोमांढें विरोधीवचनहोवाथी आत्मानीप्रतीतिन थीयती, केमके कोड्येंआत्मादीगेनथी के जेथकी एकेतुंवचन प्रमाणथाय ॥ १३ ॥ आत्माने परलोकने अर्थे एमविचित्रप्रकारनीक्रियाकरावेढे. एहवुंकहेनारा बिचारालो कने सुखजोगथीब्रह्मकरेढे. एम जेलोकोनाचित्तने फेरवेढे, तेधूर्तगुरुजाणवा ॥ १४ ॥

त्याज्यास्तन्नैहिकाः कामाः कार्या नानागतस्पृहा ॥ जस्मीजूतेषु
जूतेषु वृथा प्रत्यागतिस्पृहा ॥ १५ ॥ तदेतद्दर्शनं मिथ्या जीवप्र
त्यक्ष एव यत् ॥ गुणानां संशयादीनां प्रत्यक्षाणामजेदतः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ माटेआजवमां पम्याजेसुखजोग तेतजवानही, अने आवताजवमां सुख पा मशुं एवीवांठानकरवी. केमके पंचचूतनुंपुतळुं बलीनेराखथशे, एटलेपरजवनी इहा स र्वफोगटजशे ॥ १५ ॥ एरीतेचार्वाक दर्शननुंमतकळुं. पणएदर्शनखोटुंढे. केमके प्रत्य क्षपणे संशयादिकजेगुण, तेजीवनेढे माटेजीवप्रत्यक्ष अजेदपणेढे ॥ १६ ॥

नचाहंप्रत्ययादीनां शरीरस्यैव धर्मता ॥ नेत्रादिग्राह्यतापत्ते
नियंतंगौरवादिवत् ॥ १७ ॥ शरीरस्यैव चात्मत्वे नानुभूतस्मृति
र्ज्ञेयम् ॥ बालत्वादिदशाजेदा तस्यैकस्यानवस्थितेः ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ जेमकोइआदरआपे तेपणआत्माडे, तेमअहंकारादिकप्रत्ययजेढे, तेआत्माडे. तेकां इशरीरनोधर्मनथी अहंकारदिनेत्रमांजणायते, तेदेखवारूपडे ॥ १७ ॥ शरीरनेजो आ त्माकहियें, तोआत्माजरुथयो. तेवारेंपूर्वनी अनुभवेलीवात आत्माविनाकोने सांजरेढे? शरीरनेतोसांजरतुंनथी, अने बाल यौवनतथावृद्धत्यादिकजे शरीरनीदशाना जेदढे, तेथीआत्मापण बालत्वादि दशावंतथायते. पणनिश्चयनयथी आत्मानीएकदिशाढे. अने शरीरनीअवस्था एकनथी. केमके अनवस्थितदोषनो प्रसंगडे. माटे ॥ १८ ॥

नात्मागं विगमेप्यस्य तद्धब्धानस्मृतिर्यतः ॥ व्यये गृहगवाह
स्य तद्धब्धार्थाधिगंतवत् ॥ १९ ॥ नदोषकारणात्कार्ये वासना
संभ्रमाच्च न ॥ ज्ञानस्य स्मरणापत्ते रंबानुजवसंक्रमात् ॥ २० ॥

अर्थ॥शरीरनोतोनाशथाय अनेआत्मापरजवेजाय, पणजातिस्मरणेकरी पूर्वजन्मा
दिकतुं स्मरणे; जेमघरनागोखमांबेशीने नगरनापदार्थदीठा, अने पढीतेगोखपढी
गयो तोपणजोयानुं स्मरण जुनुंनथी ॥ १९ ॥ कारणथकी बाह्यावस्थानी वासनाना
संक्रमणथकी, जेकार्यआत्माकरेते तेकार्यनी जोस्मृतिनरही, तोपण तेनेदूषण नथी-जेम
माताये पोतानाअनुजवना संक्रमणथकी बालकनेबोलवुं चालवुं शीखवुं होय, तेनी
बालकने स्मृतिनहोय तेहनीपरंजाणवुं ॥ २० ॥

नोपादनाडपादेयवासना स्थैर्यदर्शने ॥ करादेरतथात्वेन योग्य
त्वाप्तेरणुस्थितौ ॥ २१ ॥ मद्यांगेज्यो मदव्यक्ति रपिनो मेल
कंविना॥ज्ञानव्यक्तिस्तथा ज्ञाव्याऽन्यथा सा सर्वदा जवेत् ॥२२॥

अर्थ ॥ उपादाननायोगेंकरी स्थिरतानादर्शननेविषे उपादानवासनानहोय. जेमह
स्तादिजेतेते उपादेयते; अने तेनुंउपादानते हस्तादिकनापरमाणुते; माटे परमा
णुरूप सूक्ष्मस्थितिमां स्थिरदर्शन न संजवे ॥ २१ ॥ जेममदिरानाअंगथकी मदश-
क्तिप्रगटपणेनथी, पणजेगेमलवेथायते, अथवापीधापढी आत्मानेसंयोगेंथायते, तेमज्ञा-
ननीप्रगटतापण आत्मानेयोगेंथायते; नहीतोसदाय एकवुं ज्ञानरचुंजोश्यें ॥ २२ ॥

राजरंकादिवैचित्र्य मप्यात्मकृतकर्मजं ॥ सुखदुःखादिसंवित्ति
विशेषो नान्यथा जवेत् ॥ २३ ॥ आगमाक्रम्यते चात्मा दृष्टेष्टा
र्याविरोधिनः ॥ तद्वक्ता सर्वविघ्नैर्न दृष्टवान्नीतकश्मलः ॥ २४ ॥

अर्थ ॥ आराजाते अने आरांकते,एवोजीवनेविचित्रजावउपजेते; एवीलोकवाणीते;
तेसर्वपोतानां कीधेलांकर्मथकी जाणवी. सुखदुःखसर्वकर्मथकी प्रगटथायते. अन्य-
थावीजुं विशेषकारणकांश्नथी ॥ २३ ॥ जेदृष्टियेंदीतुं तेप्रत्यक्षप्रमाण; अनेइष्टार्थतेअ-
नुमानप्रमाण; तथा उपमाप्रमाण ते अनुमानमांजलेते; माटेएत्रणप्रमाणने अविरोधि-
एहवुंजे आगमप्रमाण तेणेकरी आत्मानेजाण्योजायते. तेआगमतो जेनांसर्वपापगयांते
एहवासर्वज्ञदेवें देखावुंजे ॥ २४ ॥

अत्रांतानां च विफला नामुष्मिक्यः प्रवृत्तयः ॥ परबंधनहेतोः कः
स्वात्मानमवसादयेत् ॥१५॥ सिद्धिः स्थाण्वादिवद्भयव्यक्ता संशयादे
व चात्मनः ॥ असौ खरविषाणादौ वस्त्वार्थविषयः पुनः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ अत्रांतजे ज्ञानीपुरुष तेनेहमणानीप्रवृत्तिते निःफलतानहोय; माटे पर
बंधननाहेतुयेंकरी पोतानाआत्माने कोणखेदमांनाखे ? ॥ १५ ॥ आत्मानीप्रगटपणे
संशयशीसिद्धिरे, एवीवाततोवगडामां जाडनाहुंठाजेवी देखाय, पणसंशयकरतांथकां
जेखरुंवृद्धते नजणाय. तेमज संशयवडे आत्मानेनजाणियें. अनेजेविपरीतअर्थे आत्माने
माने तेनेगधेडाने शिंशकामाननारजेवोसमजवो ॥ १६ ॥

अजीवइति शब्दस्य जीवसत्तानियंत्रिता ॥ असतो निषेधोय
त्संयोगादिनिषेधनात् ॥ १७ ॥ संयोगः समवायश्च सामान्यं च
विशिष्टता ॥ निषिध्यते पदार्थानां तएव नतु सर्वथा ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ अजीवशब्दमां जीवशब्दनीसत्तावलगेलीठे; पणनिषेधअठतोठे. जेथी ना
स्तिकमतवाला संयोग, समवाय, अनेसामान्य, तथा विशेषने निषेधेठे. तेपणसर्वथा
पणे वस्तुस्वरूपने निषेधिशकतानथी; केमके संयोगसमवाय अने सामान्य नही मा
नवाथकी पणअजीव शब्द बोलवो तेयद्यपिअजीवपदार्थसत्ते, तथापिशब्दअसत्मानि
यें, तोते असत्पदार्थनो निषेधदेखातो नथी॥१७॥माटे संयोग, समवाय, सामान्य इत्या
दिकपदार्थनुंविशेषपणुं तेनास्तिकमतवाला निषेधकरेठे. पणतेसर्वनिषेधथायनही॥१८॥

शुद्धं व्युत्पत्तिमजीवपदं सार्थं घटादिवत् ॥ तदर्थस्य शरीरं नो
पर्यायपदनेदतः ॥१९॥ आत्मव्यवस्थितेस्त्याज्यं ततश्चावार्कद
र्शनं ॥ पापाः क्लैतदात्तापाः सद्भापारविरोधिनः ॥ २० ॥

अर्थ ॥ शामाटेशुद्धनिर्मलएवीव्युत्पत्ति तेजीवप्राणधारणे एवेअर्थेयुक्त एवुंजीव
पदसाचुंठे; घटादिकनीपेरेठतुंठे; पणनवानवा पर्यायना जेदथकी जीवनेमूलअर्थे श
रीरनथी ॥ १९ ॥ एरीतें आत्मानुंस्थापनकरीने चार्वाकदर्शननेठांडवुं; एदर्शनीसार्थें
आलापकरवो तेपणपापरूपठे; केमकेएसत्यवादीसार्थें विरोधकारकठे; तेथीतजवुं॥२०॥

ज्ञानक्षणावलीरूपो नित्योनात्मेति सौगताः ॥ क्रमाक्रमाज्यां
नित्यत्वे युज्यतेर्थाक्रिया न हि ॥ २१ ॥ स्वप्नावहानितो ध्रौव्यं क्र
मेणार्थाक्रियाकृतौ ॥ अक्रमेण च तन्नावे युगपत्सर्वसंज्ञवः ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ इवेबौद्धमतवालाबोल्याके, आत्माज्ञानरूपे. पणक्षण-आवक्षिकाप्रमाणे स्थितिरे; माटेआत्मानित्यनशी. एटखेजीवते क्षणमांक्रोधकरे, क्षणमांमानकरे, ए मन्निन्नअवस्थाथायरे; एकअवस्थानित्यरेहतीनशी; परंपरायें क्रमअक्रमपणेजो नित्य आत्माकोश्वेलायेंहोय, तोअर्थक्रियाकलाप घटेनही; माटेनित्यआत्मानशी ॥ ३१ ॥ एनोस्वप्नावहणाय,तेवारेध्रुवपणुंपामे;अनुक्रमेअर्थक्रिया आकृतिनेविषे अक्रमेकरीने ते-जावनेविषे समकाळेंविचारतां सर्वसंजवहोय. माटेअमारोक्षणिकमतसाचोठखो ॥३२॥

क्षणिके तु नदोषोस्मिन् कुर्वजूपविशेषिते ॥ ध्रुवेक्षणोनुतृष्णाया
निवृत्तेश्च गुणोमहान् ॥ ३३ ॥ मिथ्यात्ववृद्धिकृद्भूतं तदेतदपि
दर्शनं ॥ क्षणिके कृतहानिर्य तथात्मन्यकृतागमः ॥ ३४ ॥

अर्थ ॥ वळीआक्षणिकमतमां दोषनशी. केमके नवनवारूपकरेरे; पणजेसमयें जेरूप-पहोय, तेसमयेंतेरूपनालक्षणेंकरीध्रुवरे. तेमांतृष्णानो अनेनिवृत्तिनो मोटोगुणरे. जेथीध्रुवतारूप महागुणपामियें, एमबौद्धकहेरे ॥ ३३ ॥ एउपरशी खरेखरं एदर्शन मिथ्यानीवृद्धिकरनारं. केमकेआत्मानेक्षणिक माननारनासुकृतनीहानियायरे. जोक दीपापनकरे, तोपणजुठाबोलवानुं पापतोपरजवेजोगवतुंपडे. माटेअकृतागमकहियें॥३४॥

एकद्रव्यानवयाज्जावा द्रासनासंक्रमश्च न ॥ पौर्वापर्य्यं हि ज्ञावानां
सर्वत्रातिप्रसक्तिमत् ॥ ३५ ॥ कुर्वजूपविशेषे च न प्रवृत्तिर्नवाऽनु
मा ॥ अनिश्रयान्न बाध्यहं तथा चोदयतो जगौ ॥ ३६ ॥

अर्थ ॥ जेमएकद्रव्यनो सापेक्षपणे एकजावनशी, माटेवासनानुं संक्रमणनथाय; अनेजावनुं पूर्वापरपणुंसर्वत्रशक्तिरूपें परिणमेरे ॥ ३५ ॥ रूपविशेषकरताळतां प्रवृत्तिकरवी अथवा वारवीतेतोनीही, पणक्षणिकमतवालायेंतो अनिश्रयथकी आत्माने उदयशी क्षणिकपणुकुणुं ॥ ३६ ॥

न वैजात्यं विना तत् स्यान्नतस्मिन्ननुमाज्वेत् ॥ विना तेन न तत्सि
द्भिर्नाध्यहं निश्चयं विना ॥ ३७ ॥ एकतः प्रत्यभिज्ञानं क्षणिकत्वं
च बाधते ॥ योहमन्वज्जवं सोहं स्मरामीत्यवधारणात् ॥ ३८ ॥

अर्थ ॥ विजातिविना तेनहोय, एमांकांशअनुमान घटतुंनशी; केमकेतेविना तेनी सिद्धि पणनशी; निश्चयविना प्रत्यक्षज्ञानपणनशीथातुं ॥३७॥ तथाहुंआअनुजवुंहुं, तेहुंसंचारुंहुं, एअवधारणथकी आत्माने त्रैकालिक एकताज्ञान तेक्षणिकपणे बाधकार थायरे॥३८॥

नास्मिन्विषयबाधो यत् क्षणिकेपि यथैकता ॥ नानाज्ञानान्वये त
द्वत् स्थिरे नानाक्षणान्वये ॥ ३९ ॥ नानाकार्यैक्यकरण स्वाज्ञा
व्ये च विरुध्यते ॥ स्याद्वादसन्निवेशेन नित्यान्वर्थक्रियान हि ॥ ४० ॥

अर्थ ॥ एनित्यात्मानामतवके विषयबाधकपणं नहोय. क्षणिकमतनेविषेपणम-
जजेम ज्ञानान्वयै एकत्वापणुडे, तेमस्थिरआत्मानेविषे नानाक्षणनेसंयोगे एकता-
जाणवी ॥ ३९ ॥ बहुकार्यना एकीकरणस्वज्ञावने अंगीकारकरेठते विरोधपडेठे, अ
नेस्याद्वादशैलीये स्थापना करवाथी नित्यापेक्षणे अर्थक्रिया विरोधपामतीनथी, के
मके वेहुनयें प्रकृतिअर्थ अनुसरेठे. माटे ॥ ४० ॥

नीलादावप्येतद्भेद शक्तयः सुवचाः कथं ॥ परेणापि हि नानैक
स्वज्ञावोपगमं विना ॥ ४१ ॥ ध्रुवे क्षणेपि न प्रेम निवृत्तमनुप
ल्लवात् ॥ ग्राह्याकारश्च ज्ञाने गुणस्तन्नात्र दर्शने ॥ ४२ ॥

अर्थ ॥ नीलादिवर्णनेविषे जेदशक्तिनहोय, एमसुखेकेम केहेवाय ? परपुरुषवडेकरी
नेपण एकस्वज्ञावने टाढ्याविना नानाविधपणुं संजवेनही ॥ ४१ ॥ ध्रुवतापणानेविषे
इक्षणनेविषेपण एटलेलोचननेविषेपण उपल्लवमाटे निवृत्तपणेप्रेमनजोश्यें. जेमग्राह्या
कार ज्ञाननेविषेगुणठे, तेमआ दर्शनमांगुणनथी ॥ ४२ ॥

प्रत्युतानित्यज्ञावे हि स्वतः क्षणजबुद्धिया ॥ हेत्वनादरतः सर्व
क्रियाविफलता जवेत् ॥ ४३ ॥ तस्मादिदमपि त्याज्यमनि
त्यत्वस्य दर्शनं ॥ नित्यसत्यचिदानंदपदसंसर्गमिच्छता ॥ ४४ ॥

अर्थ ॥ उलटाअनित्यज्ञावनेविषेपण पोताथी क्षणनीबुद्धियेंकरी हेतुनाअनादर
थकीसघट्टीक्रिया निःफलथाय ॥ ४३ ॥ तेमाटेण अनित्यदर्शनपणढोकुं. सदैव नित्य
सत्यपणे मुक्तिपदना संसर्गने इच्छताप्राणीयें जरूरत्यजुं ॥ ४४ ॥

न कर्त्ता नापि ज्ञोक्तात्मा कापिलानां तु दर्शने ॥ जन्मधर्माश्रयो
नायं प्रकृतिः परिणामिनी ॥ ४५ ॥ प्रथमः परिणामोस्या बुद्धिर्ध
र्माष्टकाऽन्विता ॥ ततोदंकारतन्मात्रेन्द्रियभूतोदयः क्रमात् ॥ ४६ ॥

अने ॥ ह्वेकपिलदर्शनवाला बोढ्याके, आत्माकर्त्तानथी; तेमज्ञोक्तापणनथी; आ
त्माप्रगटधर्माश्रय वालोनथी; माथापरिणामवर्त्तेठे ॥ ४५ ॥ एमायानो प्रथमपरिणाम

शुश्रूषा, श्रवणं, चैवग्रहणइत्यादिक आठप्रकारनी बुद्धिरूपधर्मेकरीसहिते. अथवा तेथी अहंकार, तन्मात्र, इन्द्रिय, पांचभूतोदय, एअनुक्रमेजाणवुं ॥ ४६ ॥

चिद्रूपपुरुषोबुद्धेः सिध्यै चैतन्यमानतः ॥ सिद्धिस्तस्या अविष
या वेदेदनियमाश्रितः ॥ ४७ ॥ हेतुत्वेषु प्रकृत्यर्थे ज्ञियाणामत्र
निर्वृत्तिः ॥ दृष्टादृष्टाविज्ञागाश्च व्यासंगश्च न युज्यते ॥ ४८ ॥

अर्थ ॥ बुद्धिनीसिद्धिनेअर्थे आत्माचिद्रूपे; वलीचैतन्ये, तोपण निश्चयसहित
अविबेदपणे तेबुद्धिनीजेसिद्धि तेअविषयीते ॥ ४७ ॥ हेतुत्वेकरी आत्मानेप्रकृतिअर्थ
नेविषे इन्द्रियोना निवृत्तिपणानो दीगअणदिगाना विज्ञागथी प्रसंगघटतोनथी ॥४८॥

स्वप्ने व्याघ्रादिसंकल्पान्नरत्नानजिमानतः॥ अहंकारश्च नियत
व्यापारः परिकल्प्यते ॥ ४९ ॥ तन्मात्रादिक्रमस्तस्मात्प्रपंचो
त्पत्तिहेतवे ॥ इहंबुद्धिर्जगत्कर्त्री पुरुषो न विकारजाकू ॥ ५० ॥

अर्थ ॥ जेमस्वप्नेविषे व्याघ्रादिकना संकल्पथी अनेपुरुषार्थना निरजिमानथी अ
हंकारनेनिश्चये व्यापाररूपकद्विपर्येविये ॥४९॥ तेप्रपंचनी उत्पत्तिनाहेतुनेअर्थेतन्मात्रा
दिकनो क्रमते. एरीतेंजगतनीकरनारी बुद्धिउठेते. माटेविकारनोजजनारआत्मानथी॥५०॥

पुरुषार्थोपरागौघ्नौ व्यापारावेशएव च ॥ अत्रांशोवेश्यहं वस्तु
करोमीति च धीस्वतः ॥ ५१ ॥ चेतनोहं करोमीति बुद्धेर्ज्ञेदाग्रहा
त्स्मयः ॥ एतन्नाशेऽनवच्छिन्नं चैतन्यं मोक्ष इष्यते ॥ ५२ ॥

अर्थ॥ सर्वप्रवृत्तिव्यापारनेविषे एकपुरुषार्थअने बीजोपराग एवेव्यापारजलेते, तेवारे
हुंअंशेजाणवुं, हुंवस्तुकरुं; एवीकदाग्रहीबुद्धियायते॥५१॥ हुंचेतनहुं, हुंकरुं; एवोग
र्वबुद्धिनाहेतुथी प्रगटेते. एवागर्वनोनाशकरी स्वजावेंरहुं चैतन्यपणुंमुक्तिनेपामेते. ॥५२॥

कर्तृबुद्धिगते दुःखसुखे पुंस्युपचारतः ॥ नरनाथे यथा भृत्यगतौ
जयपराजयौ ॥ ५३ ॥ कर्ता ज्ञोक्ता च नतस्मा दात्मा नित्यो
निरंजनः ॥ अध्यात्मादन्यथाबुद्धिस्तदाचोक्तं महात्मना ॥ ५४ ॥

अर्थ ॥ आत्मानेविषे दुःखसुखपामशुं, एहवीकर्त्तापणानीबुद्धिजेथायते, तेउपचा
रथीते. जेमसेवकनोजय अथवा पराजयते राजाहोवाथीजणायते ॥ ५३ ॥ इत्यादिक-
माटे आत्माकर्त्ताज्ञोक्तानथी; पणनित्यनिरंजनते; अनेजेबुद्धि, तेतो अध्यात्मथी जुदीते;
एवुंमहात्माकपिलमुनिये कहेहुंते ॥ ५४ ॥

प्रकृतेः क्रियमाणानि गुणैः कर्मणि सर्वथा ॥ अहंकारविमूढा
त्मा कर्ताहमिति मन्यते ॥ ५५ ॥ विचार्यमाणं नो चारु तदेतद्
पि दर्शनं ॥ प्रकृतिचैतन्ययोर्व्यक्तं सामानाधिकरण्यतः ॥ ५६ ॥

अर्थ ॥ प्रकृतिनागुणेकरी क्रियमाणजे कर्म तेनो हुंकर्ताहुं, एम सर्व प्रकारें अहंकारें
मूढआत्मानेने ॥ ५५ ॥ एवोविचारकरेथी एदर्शनपणखरुनथी; केमकेप्रगटबुद्धि
प्रकृतिअनेचैतन्यनो सामानाधिकरणें विचारकरतां, रुकुनथीजणातुं ॥ ५६ ॥

बुद्धिः कर्त्री च जोक्त्रीच नित्याचे न्नास्ति निर्दृष्टिः ॥ अनित्या चेन्न
संसारः प्राग्धर्मादेरयोगतः ॥ ५७ ॥ प्रकृतावेव धर्मादिस्वीकारे
बुद्धिरेव का ॥ सुवचश्चघटादौ स्यादीदृग् धर्मान्वयस्तथा ॥ ५८ ॥

अर्थ ॥ वलीतमेजो कर्ता जोक्तापणे बुद्धि मानशो, पणजोतेबुद्धिनित्यतेतो, मोक्ष
नथी. एटलेमोक्षतरशेनही. अनेजोबुद्धिने अनित्यमानशोतो, पूर्वधर्मनाश्रयोग्यथकी
संसारतरशेनही ॥ ५७ ॥ प्रकृतिनेविषेधर्मादिकने अंगीकारकीधार्थी बुद्धिनेशुंकेहेथी
जोश्यें ? अनेघटादिकनेविषेएवाधर्मनो अन्वयतेसुखेंकहेवो. इतितर्कवादः ॥ ५८ ॥

कृतिजोगौ च बुद्ध्येधेहंधो मोक्षश्च नात्मनः ॥ ततश्चात्मानमुद्दि-
श्य दृष्टेत्तद्विच्यते ॥ ५९ ॥ पंचविंशतितत्त्वज्ञो यत्रयत्राश्र-
मे रतः ॥ जटी मुंजी शिखी चापि मुच्यते नात्र संशयः ॥ ६० ॥

अर्थ ॥ जोकरहुं, जोगवहुं बुद्धिनेठे, तोबंधमोक्षआत्मानेनथी. तेपणबुद्धिनेजजोइ
यें. माटेआत्मानेउद्देशीने नहीसमजवामांआवे एरीतेंकूटकविकहेठे ॥ ५९ ॥ पंचविंश
तत्त्वनोजाणजेपुरुषठे, ते कोइपणआश्रममार्तरहोय; एटलेजटाधरहोय, अथवासुंकावे,
अथवाचोटीरखावे, तोपणतेसंदेहविना संसारथीमुकाय. एहुंकपिलमतवाळाकहेठे ॥ ६० ॥

एतस्य चोपचारत्वे मोक्षशास्त्रं दृष्टाखिलं ॥ अन्यस्य हि विमो-
क्षार्थं न कोप्यन्यः प्रवर्तते ॥ ६१ ॥ कापिधानां मते तस्मा दस्मि
न्नैवोचिता रतिः ॥ यत्रानुजवसंसिद्धः कर्ता जोक्ता च द्रुप्यते ॥ ६२ ॥

अर्थ ॥ एरीतें एआत्मानेविषे मोक्षनेउपचारिपणें अंगीकारकरेठे, तेनुंसकलमो
क्षशास्त्र फोगटथायठे. केमकेकोशने मोक्षआपवा कोइबीजोप्रवृत्तथायनही. ॥ ६१ ॥
जिहांअनुजवसिद्ध आत्मानुंकर्तापणुं तथाजोक्तापणुलोयेठे, एटलेमानतानथी, तेमाटे
एह्वा कपिलनामतमां प्रीतिकरवीते, ठीकनथी ॥ ६२ ॥

नास्तिनिर्वाणमित्याहुरात्मनः केप्यबंधतः ॥ प्राकपश्चाद्युगप
द्वापि कर्मबंधाव्यवस्थितेः ॥ ६३ ॥ अनादिर्यदि संबंध इष्यते
जीवकर्मणोः ॥ तदानंत्यान्न मोक्षः स्यात्तदात्माकाशयोगवत् ॥ ६४ ॥

अर्थ ॥ केटलाकअबंधमतवालाढे, तेणमकहेढेके, आत्माने मोक्षनिर्वाणनथी; केमके
प्रथमकेअथवापढी समकालें आत्माने कर्मबंधनथी, तोमुक्तिशेनीहोय? ॥ ६३ ॥ जोजीवने
तथाकर्मने अनादिसंबंधमानियें, तोआदिनही, तिहांअंतपणकेमथाय? माटेअनंतपणा
नाप्रसंगथी कोइकालेंमोक्षनथाय. जेमआत्माथकीआकाशयोग कदापिजिन्ननथाय ॥ ६४ ॥

तदेतदत्यसंबंधं यन्मिथो हेतुकार्ययोः ॥ संतानानादिता बीजां-
कुरवत् देहकर्मणोः ॥ ६५ ॥ कर्ता कर्मान्वितो देहे जीवः कर्मणि दे-
हयुक् ॥ क्रियाफलोपजुक्तत्वे दंडान्वितकुलालवत् ॥ ६६ ॥

अर्थ ॥ एहवुंबोलेढे, एवचनपणजुतुढे. केमके कारणकार्यनेमांहोमांहे संबंधढे.
जेमपुत्रपौत्रादिकनो अनादिसंबंधथायढे, तेबीजनाअंकुरानीपेरेंढे, तेमजशरीरतथाकर्म
नोपणअनादिसंबंधढे ॥ ६५ ॥ कमेंसहितजीव कर्तापणेदेहमारहोढे, एवुंजेकहेढे ते-
पणजुतुंढे. जेमदंडसहितकुंजारनीपरें क्रियानुफलजोगवे, तेपण असंबंधढे तेनीपरे. ॥ ६६ ॥

अनादिसंततेर्नाशः स्याद्बीजांकुरयोरिव ॥ कुकुब्ज्यंडकयोः स्वर्ण
मलयोरिव चीनयोः ॥ ६७ ॥ ज्वेषु च व्यवस्थेयं संबन्धोजीवकर्म-
णोः ॥ अनाद्यनंतोऽज्यव्यानां स्यादात्माकाशयोगवत् ॥ ६८ ॥

अर्थ ॥ तमेकहोढेके अनादिसंतति नाशनथाय. तेनोतोनाशयतो देखीयेंढश्यें;
जेमबीजवणस्ये अंकुरनथाय अने अंकुरानाशयये बीजनहीथाय; कुकडीनाशयये इंडुं-
नाशपामे; अनेइंसानोनाशयये कुकमीनाशपामे; वल्लीअनादिनो सुवर्णथी मेलजुदो
थायढे. तेमआत्माथकी कर्मजुदांथायढे ॥ ६७ ॥ एरीतेंअनादिसंतति जीवकर्मनोजे
संबंधते नाशथायढे. तेजव्यजीवोआश्रयीढे; अनेजेहने अनादिसंतति टळतीनथी,
तेअजव्यजीवो आश्रयीढे. आत्मातोआकाशना योगनीपेरेंढे ॥ ६८ ॥

अज्यज्जावे समानेपि जीवाजीवत्वजेदवत् ॥ जीवज्जावे समानेपि ज
व्याज्जव्यत्वयोर्भिदा ॥ ६९ ॥ स्वाज्जाविकं च ज्व्यत्वं कलशप्राग
जावतः ॥ नाशकारणसाम्राज्याद्भिन्नश्च विरुद्धते ॥ ७० ॥

अर्थ ॥ जेमअज्यनीरीतें तोसर्वअज्य एकअज्यपणें तुह्यढे, पणतेअज्यमां जेदकरियें
तोजीवअजीव ए बेथाय; तेमज जीवपणेतो सर्वजीवसरिखाढे, पणजेदकरतां ज्व्य-

तथाअजव्य एवेजेदथायते ॥ ६९ ॥ जेमघटलपत्तिपेहेलां माटीद्रव्यस्वाजाविकपणेढे; अनेमाटीनानाशथी घटप्रगटेढे, तेविरुद्धनथी; तेमस्वाजाविकजव्यपणे कर्मनीअनादि-संततिना नाशरूपकारणना सामर्थ्यथी परमात्मापणुं प्रगटे तेपणविरुद्धनथी. ॥ ७० ॥

जव्योढेदो न चैवं स्यादगुर्वानत्यान्नजोशवत् ॥ प्रतिमादलवत् का
पि फलजावेपि योगतः ॥ ७१ ॥ नैतद्वयं वदामोयद्भव्यः सर्वोपि सि
ध्यति ॥ यस्तु सिध्यति सोवश्यं जव्य एवेति नो मतं ॥ ७२ ॥

अर्थ ॥ एरीतेंजव्यपणानो जेहेदनथाय. मोटाअनंतपणाथकी आकाशनाअंशनी परें घटआखे आकाशपणआखुं, अनेघटजांगे आकाशखंमथयो. पणआकाशकांइवध्युं नही. तेमकर्मनानाशथकी आत्माअधिकथतो नथी. जेमकोइतेकाणे प्रतिमानादलनी येरें प्रतिमादलपाषाणथी बिंबरूप फलजपजे तेममोक्षनुं जपजनुं थाय ॥ ७१ ॥ अमे एमकहेता नथीके सघलाजव्यजीवो सिद्धिपामे. पणजेसिद्धिवरे तेनेनिश्चय जव्य कहियें एअमारोमतढे ॥ ७२ ॥

ननु मोक्षेपि जन्यत्वाद्दिनाशिनी जवस्थितिः ॥ नैव प्रध्वंसवत्
स्या निधनत्वव्यवस्थितेः ॥ ७३ ॥ आकाशस्येव वैविक्ता मुजरादे
घटद्वये ॥ ज्ञानादेः कर्मणो नाशे नात्मनो जायते ऽधिकां ॥ ७४ ॥

अर्थ ॥ मोक्षनेविपे प्रगटथवापणुंनथी, माटेजव्यस्थिति नाशवंतीढे. पणमोक्षमां अनंतपणानी स्थितिढे, माटेमुक्तिनोनाशनथी ॥ ७३ ॥ जेममोगरेंकरी घडोजांग्यो, अनेघडानेक्यें आकाशजुडुथयुं, पणवध्युंनही, तेमज्ञानथी कर्मनोनाशथाय, पण आत्माअधिकथायनही ॥ ७४ ॥

न च कर्माणुसंबंधान्मुक्तस्यापि न मुक्तता ॥ योगानां बंधहेतूना
मपुनर्जवसंजवात् ॥ ७५ ॥ सुखस्य तारतम्येन प्रकर्षस्यापि सं
जवात् ॥ अनंतसुखसंवित्ति मोक्षः सिध्यति निर्जयः ॥ ७६ ॥

अर्थ ॥ जिहांमूलथीजकर्मपरमाणुनो संबंधनथी, अनेजेमूकाणा तेनेकांइमुकाववा पणुंनथी, तथामिथ्यात्व, अविरति, कषाय, योग एचारबंधहेतुनायोगढे, तेनुं फरीथवापणुं नथी, तेहनेसिद्धिकहियें ॥ ७५ ॥ सुखनुंतारतम्य तथाज्ञाननीलकुट्टता प्रगटथयेथी एट लेअनंतसुखजाणवार्थी निर्जयपणेजे सिद्धिवरे तेनुंनाममोक्षकहियें ॥ ७६ ॥

वचनं नास्तिकाज्ञाना मात्मसत्तानिषेधकं ॥ त्रांतानां तेन नादे
यं परमार्थगवैषिणा ॥ ७७ ॥ न मोक्षोपाय इत्याहु रपरेनास्तिको
पमाः ॥ कार्यमस्ति न हेतुश्चे येषां तेषां कदथना ॥ ७८ ॥

अर्थ ॥ माटे नास्तिकमतवालांना वचन आत्मसत्ताना निषेधकडे, तेजमचित्तवा
लायें आदरवानही. अथवानास्तिकमतवालांना जयनांवचनडे, एमजाणीआदरवान
ही. जेपरमार्थनो गवेषकहोय तेणेडांडवा ॥ ५७ ॥ हवेवल्लीबीजा नास्तिकमतने
मळताज मतवालाडे, तेनुंकेहेतुं एमडे के मोक्षनोउपायनथी. एटलेकार्यजेमोक्षतेतोडे,
पणतेनुंकारणजे उपाय तेनथी. एममानेडे तेमनेपण विटंबनाडे ॥ ५८ ॥

अकस्मादेव ज्वतीत्यलीकं नियतावधेः ॥ कदाचित्कस्य दृष्ट
त्वाद्वाजाषे तार्किकोप्यदः ॥ ५९ ॥ हेतुभूतनिषेधानां स्वानुपा
ख्यविधिर्न च ॥ स्वजाववर्णना नैव मवधेर्नियतत्वतः ॥ ६० ॥

अर्थ ॥ कोश्कतो अणचित्तव्यो अकस्मात्मोक्षथायडे, एमकेहेडे. एपणजुतुं. नि
यत अवधिमर्यादाजडे. तेमाटीनापिंरुधीघटनिपजेडे, तेकदाचित्दीतुं, एमतेहनेता
किंकशास्त्रवालाकहेडे, जेअमुकवखतमांजपुहंथाशे. एवोकांश्नियमनथी ॥ ५९ ॥ हेतुभू
तमोक्षनोनिषेधनथी. पोतानोअनुपकथनीय एटलेपोतानेबोळवुंनही एहवोजेविधिते
पणनथी, अनेस्वजाववर्णनकरवुं स्तुतिकरवीतनथी. केमकेएसर्वनीअवधिडे. एटलेअ
वधियेंज मोक्षथाशे, तेमाटेमोक्षनुं साधनकरवुतेजुतुं, एमकेहेडे ॥ ६० ॥

नच सार्वत्रिको मोक्षः संसारस्यापि दर्शनात् ॥ नचेदानीं न तद्व्य
क्तिर्व्यजको हेतुरेव यत् ॥ ६१ ॥ मोक्षोपायोस्तु किंत्वस्य निश्चयो
नेति चेन्मतं ॥ तत्र रत्नत्रयस्येव तथा जावविनिश्चियात् ॥ ६२ ॥

अर्थ ॥ सर्वत्रमोक्षनथी. केमके जेहमणानथी, तेनीप्रगटतापणनथी; अनेसंसारतो
प्रत्यक्षदेखायडे; माटेजेहनोजेहेतुडे, तेजप्रगटनथी, तोतेहनोसंशयडे. ॥ ६१ ॥ मोक्ष
नोउपायडे? किंवानथी? एवातनो निश्चयनथी. माटेएमतपणजुतोडे. मोक्षनोहेतुतोरत्न
त्रयनीपरें तेमजचावें निश्चयथीजाणियें ॥ ६२ ॥

ज्वकारणरागादि प्रतिपक्षमदः खलु ॥ तद्विपक्षस्य मोक्षस्य
कारणं घटतेतरां ॥ ६३ ॥ अथ रत्नत्रयप्राप्ते प्राक्कर्मलघुता
यथा ॥ परतोपि तथैव स्यादिति किं तदपेक्षया ॥ ६४ ॥

अर्थ ॥ रत्नत्रयीजेडे, तेसंसारनां कारणजेरागादिक तेहनाशुतुडे. अनेसंसाररूपका
र्यनोशत्रु मोक्षडे. माटेमोक्षनुं कारणजे उपायतेघटेडे. ॥ ६३ ॥ केमकेरत्नत्रयनीप्राप्तिथ
याथकी पूर्वजवनाकर्षनी जेवीलघुताथाय, तोबीजाथकीपणतेमजथायएअपेक्षायें जो
अवधिनथी तोपणशुंथयुं? ॥ ६४ ॥

नैव यत्पूर्वसेवातो मृद्भीतो साधनक्रिया ॥ सम्यक्त्वादिक्रिया त
स्माद् दृढैव शिवसाधने ॥ ८५ ॥ गुणा प्राडुर्जवंत्युच्चैरथवाकर्म
लाघवात् ॥ तथा ज्ञव्यतया तेषां कुतोपेक्षानिवारणं ॥ ८६ ॥

अर्थ ॥ जेपूर्वसेवाथकीते घचनाघोलनारूपथी, कृजुताथी, साधनक्रियामंदरूप ते
वीनहोय, माटे समकीतादिकक्रिया तेमोक्षसाधनमांदढे ॥ ८५ ॥ अथवाकर्मना
लघुतापणाथकी मोटाजेगुणतेप्रगटथायडे; तेप्रकारें तेनीज्ञव्यतापणेकरीने मोक्षे.
पणमोक्षनीअपेक्षा वारीनथी. इतिसंशयिनः ॥ ८६ ॥

तथाज्ञव्यतयादोपाद्गुणा न च न हेतवः ॥ अन्योन्यसहकारित्वाद्
दंरुचक्रभ्रमादिवत् ॥ ८७ ॥ ज्ञानदर्शनचारित्राण्युपायास्त-
न्नवह्ये ॥ एतन्निषेधकं वाक्यं त्याज्यं मिथ्यात्ववृद्धिकृत् ॥ ८८ ॥

अर्थ ॥ तेमज्ञव्यपणानातिरस्कारथकी पुनर्हेतुचूत गुणनहोय; केमके परस्पर स
हकारीडे; माटे दंडचक्रभ्रमणनीपेरें ज्ञव्यतापणे ज्ञानादिक गुणप्रगटथाय, तेगुणमोक्ष-
नाहेतुडे; एउत्तरकह्योडे ॥ ८७ ॥ माटेसंसारनाक्षयरूपजेउपाय तेज्ञानदर्शन अनेचा-
रित्रडे; तेनोजेनिषेधकरे अने मिथ्यात्वनीवृद्धिकरें तेनुंवचनत्यागकरवुं ॥ ८८ ॥

मिथ्यात्वस्य पदान्येतान्युत्सृज्योत्तमधीधनः ॥

जावयेत्प्रातिलोभ्येन सम्यक्त्वस्य पदानि षट् ॥ ८९ ॥

अर्थ ॥ एपूर्वेकह्याजे सर्वशास्त्रना मतवाद तेमिथ्यातनाठेकाणां, तेनेठांडीने बुद्धि-
रूपधननुं ग्रहणकरीने मिथ्यात्वनेप्रतिकूलपणेजे समकितनां ढपदडे, तेनेजाववां ॥ ८९ ॥
इति मिथ्यात्वत्यागाधिकारः त्रयोदशः समाप्तः ॥

मिथ्यात्वदावानलनीरवाहमसदगृहत्यागमुदाहरंति ॥

अतोरतिस्तत्र बुधैर्विधेया विशुद्धप्रायैः श्रुतसारवक्त्रिः ॥ १ ॥

अर्थ ॥ मिथ्यात्वरूप जेदावानल तेनेशमाववाने मेघसमान एहवामिथ्यात्वकदाग्रह
रूपप्रसारनो त्यागपंडितेंकह्योडे. कदाग्रहनात्यागनेविषेरतिकरवी. जेपंकितहोय, वली
शुद्धताजाववालोहोय, अनेसिद्धांतनासारनो जाणहोय तेमणेकदाग्रहने ठांडवो ॥ १ ॥

असदग्रहाग्निज्वलितं यदंतः क तत्र तत्त्वव्यवसायवह्निः ॥

प्रशान्तिपुष्पाणि हितोपदेशं फलानि चान्यत्र गवेषयंतु ॥ २ ॥

अर्थ ॥ जेनुंअंतःकरण अठतापदार्थना कदाग्रहरूप अग्निबद्धयुंडे, तेनाकदयमां

तत्त्वव्यापाररूप वेळीकेमकरीजगे ? अनेसमतारूपफुल केमफुटे ? तथाहितउपदेश
रूप फलक्यांथीहोय ? तेमाटे कदाग्रहनेतजीने बीजेठेकाणे तत्त्वनीखोल करवी ॥३॥

अधीत्य किंचिच्च निशम्य किंचिदसद्ग्रहात्पंक्तिमानिनो ये ॥

मुखं मुखं चुंबितमस्तु वाचो वीलारहस्यं तु न तैर्जगादे ॥३॥

अर्थ ॥ कांश्कजणीने तथा कांश्कशास्त्रसांजलीने आत्मानेपंडितपणुं मानता
एवामूर्खकदाग्रहनाधरनारते पोतातुंमुखचुंबितजेवाचा तेनेमुखमाने; पणतेमुखेंकरीवी
लारूप रहस्यजेज्ञानते अवगाहेनही ॥ ३ ॥

असदग्रहोत्सर्पदतुल्यदपैर्बोधांशतांधीकृतसुग्धलोकैः ॥ वि

मंविता हंत जमैर्वितंडापांफित्यकंदूलतया त्रिलोकी ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेनेकदाग्रहकी घणोगर्ववध्योडे, अनेस्वकद्विपतज्ञानने अंशेकरी जडि
कजीवोनेजेणे आंधलाकीधाडे, एहवाजडप्राणीयें पंडिताइनी खरजेंकरीनेहंतइतिखेदे
पादुप्रहारेंथकी त्रणलोकने वितंकाके डाकमालेंविटंबनाकरीडे ॥ ४ ॥

विधोर्विवेकस्य न यत्र दृष्टि स्तमोघनं तत्त्वविर्विलीनः ॥ अ

शुक्लपद्मस्थितिरेषनुनमसद्ग्रहास्थूलमतिर्मनुष्यः ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ जेनाकृदयमां विवेकरूपचंद्रनी दृष्टिनथी, तथाघणोअंधकारडे, अनेतत्त्वरूप सूर्य
अस्तपाम्योडे, तेथीतेकृष्णपद्मनी निशावत्स्थितिमांडे. केमकेतेने कदाग्रहेंढव्योडे ॥ ५ ॥

कुतर्कदात्रेण लुनाति तत्त्ववल्लीरसान्सिचति दोषवृद्धं ॥ द्वि

पत्यधःस्वाङ्गफलं शमाख्य ससद्ग्रहः कोपिकुहूविलासः ॥६॥

अर्थ ॥ जेकदाग्रहीडे, ते कुविचाररूपदातरजेंकरी तत्त्वरूपवेळीनेडेदेडे; अनेपापरू
पवृक्षनेपाणीपायेडे; तथासमतारूपअमृतफलने हेतुंधुलमांनाखेडे; एवोकोइ कदाग्रह
रूप अमावास्यानी रात्रीनोविलासडे ॥ ६ ॥

असद्ग्रावमये हि चित्ते न कापि सज्ञावरसप्रवेशः ॥ इ

हांकुरश्चित्तविशुद्भबोधः सिंहांतवाचां बत कोपराधः ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ तेकदाग्रहीमाणसतुं चित्तपथ्यरजेवुंडे. जेमपन्नरमांपाणीजेदेनही, तेम
जिनवाणीरूपरस तेकदाग्रहीमाणसमां प्रवशकरेनही. तेथीतेनाचित्तरूपवृक्षमां शुद्ध
बोधरूप अंकुरप्रगटेनही; तोतेमांसिद्धांतनीवाणीनो शोवांक ? ॥ ७ ॥

व्रतानि चीर्णानि तपोपि तप्तं कृता प्रयत्नेन च पिंडशुद्धिः ॥ अ

भूत्फलं यत्तु न निह्वानामसद्ग्रहस्यैव हि सोपराधः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ जोपंचमहाव्रतपाद्यों, उग्रतपकीघां, उद्यमकरी बेंतालीसदोषरहित आह्म
रत्नीधो, तेमवतांपणजेनिन्ह्वादिक मुक्तिरूपफलनपास्या, ते अपराधसर्व कदाग्रह्नोजे

स्थालं स्वबुद्धिः सुगुरोश्च दातुरुपस्थिता काचन मोदकास्ती ॥ अ
सद्ग्रहः कोपि गले ग्रहीतस्तथापि ज्ञोक्तुं न ददाति छष्टः ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ पोतानीबुद्धिरूप थालमांकांश्च गुरुज्ञानरूप मोदकने गुरु पीरसवाज्या,
पणकदाग्रहेंआवी गलुंपकळुं, तेथीजमायुंनही. एवोकदाग्रहहुष्टे ॥ १८ ॥

गुरुप्रसादिक्रियमाणमर्थं गृह्णाति नासद्ग्रह्वांस्ततः किं ॥
ज्वाहा हि साक्षादपनीयमाना क्रमलेकः कंटकजुह्व न जुंक्ते ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ जोगुरुप्रसन्नशब्दने अर्थउपदेशआपेठे, तोपणकदाग्रहीपुरुष तेउपदेशनेग्रह-
तोनथी; तेथीशुभयुं ? उपदेशतोकांश्खोटोनथी. एतोजेमप्रगटपणे मीठीज्वाहा आगल-
मुकियें, तोपणतेनेतजीनेडंट कांटानेखायठे ॥ १९ ॥

असद्ग्रहात्पामरसंगतिं ये कुर्वन्ति तेषां न रतिर्बुधेषु ॥ वि
ष्टासु पुष्टाः किल वायसा नो मिष्टान्ननिष्ठा प्रसन्नं ज्वन्ति ॥ २० ॥

अर्थ ॥ जेप्राणीकदाग्रहेंकरी मूर्खनीसंगतकरेठे, तेनेपंडितनीसोबत गमतीनथी.
जेमकागडा विष्टाजोगीठे; तेनेमधुरआहारनीश्वायतीनथी, तेनीपेरें ॥ २० ॥

नियोजयत्येव मतिं न युक्तौ युक्तिं नमो यः प्रसन्नं नियुंक्ते ॥ अस
द्ग्रहादेव न कस्य हास्यो जले घटारोपणमादधानः ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ जेमकोइमूर्ख नदीनाजलउपर घडोजरीनेमूके, तेनेजोइनेकोणहसेनही ?
केमके अगाधनिर्मलजलना विस्तारआगल एकतुडमात्रजलेंजरेखोघडो तेशीगणती
मांठे ? तेमगुरुनामुखथी शास्त्रयुक्तिसांजलीने तेमापोतानी मतिजोडेनही, अनेपोता
नीयुक्तिवमे उलटुंबोळे, जेतमारीयुक्तिने नमस्कारहोजो ! एवाकदाग्रहीनेदेखी कोणहां
सीनकरे ? इहां गुरुनोउपदेशतेनदीनाजलतुळ्यठे. तेनाआगलकदाग्रहीघट केमनीजे ?

असद्ग्रहो यस्य गतो न नाशनं दीयमानं श्रुतमस्य शस्यं ॥ न
नाम वैकल्यकलंकितस्य प्रौढा प्रदातुं घटते नृपश्रीः ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ जेमकोइधेवाआदमीने महोटीराज्यलक्ष्मी आपवीघटेनही, तेमजेहनेकदा
ग्रहगयोनथी, तेवाप्राणीने धर्मोपदेश आपवोयोग्यनथी. ॥ २२ ॥

आमे घटे वारि घृतं यथा सद्भिनाशयेत्तं च घटं च सद्यः ॥ अस
द्रग्रहग्रस्तमतेस्तथैव श्रुतात्प्रदत्ताङ्गजयोर्विनाशः ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ जेमकाचाघनामां पाणीजरवाशी घनानो तेमजपाणीनोनाशथायडे, तेमज
कदाग्रहीमाणसने शास्त्र शीखवतांशास्त्रनो तेमजतेपोतानोबनेनोविनाशथायडे ॥ १४ ॥

असद्ग्रहग्रस्तमतेः प्रदत्ते हितोपदेशं खलु यो विमूढः ॥ शुनी
शरीरे स महोपकारी कस्तूरिकाखेपनमादधाति ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ जेमविष्टायेंजखुंमुखदेखी कुतरीनेउपकारकरवा कस्तूरीनोखेपकरे, तेमूर्खजा
णवो; तेमकदाग्रहीप्राणीने उपकारकरवाने हितउपदेशआपेते पणमूर्खजाणवो ॥ १५ ॥

कष्टेन लब्धं विशदागमार्थं ददाति योऽसद्ग्रहदूषिताय ॥ स
खिद्यतेयत्नशतोपनीतं बीजं वपन्नूषरज्जुमिदेशे ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ जेमघणाउद्यमे अनाजनांबीज जेगांकारी उखरजमीनमांवावे, तेआगळ
जतांसदाय खेदपामेडे; तेम पंडितप्राणी गुरूनोविनयकरी कष्टेंकरीनिर्मळ आगमसि
द्धांतनाअर्थने पाम्योहोय, तेजो कदाग्रहेकरी दुषितप्राणीने तेहनो अर्थ शीखववा
नोउद्योगकरे, तोतेथी अंतेखेद पामेडे ॥ १६ ॥

शृणोति शास्त्राणि गुरोस्तदाज्ञां करोति नासद्ग्रहवान् कदा
चित्॥विवेचकत्वं मनुते च सारग्राही ज्ञुवि स्वस्य च चालनीवत्॥१७॥

अर्थ ॥ जोशुरुपासेथीशास्त्रसांजळे, तोपणकदाग्रहीजेहोय ते कोइकालें ते गुरुनी
आज्ञानमाने. ते पोतानीमेळे पोतानेयह्नुंमाने, जे हुंज सर्वपदार्थनी बराबरवेचणक
रुंहुं. पणतेतोजेम पृथ्वीमां चाखणीमांशी चारीनेसारभूतवस्तु काहाडीखेइने बाकी
असार धान्यरहेडे, तेहनो ते ग्राहीडे ॥ १७ ॥

दंजाय चातुर्यं मधीतशास्त्रं प्रतारणाय प्रतिज्ञापदुत्वं ॥ ग
र्वाय धीरत्वमहोगुणाना मसद्ग्रहस्ते विपरीतसृष्टिः ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ माटे अहोइतिआश्चर्य ! विधातायें कदाग्रहीमाणसमां विपरीतगुणसृज्या
डे ! जेवादेवतेवीपात्री, अनेमेघजलसर्पनामुखमां जेमविषतुल्यअज्ञायडे, एकेहेवतने
वीधातायें खरीपामीडे. केमके जे कदाग्रहीनी चतुराइतेकपटनेअर्थेथाय, अने शास्त्र
जणुं ते मदनेअर्थेथाय, तथा बुद्धिग्राह्यापण अने उपदेशतेलोकने उगवानासाधन
नेअर्थेथायअने धैर्यपणुं तेगर्वकरवानेअर्थेथाय ॥ १८ ॥

असद्ग्रहस्थेन समं समंता त्सौहार्दभृदुःख मवैति तादृग् ॥
उपैति यादृक्कदली कुट्टक स्फुट त्रुटकंटककोटिकीर्णा ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ जेमकेलनुवृद्धतेकंथेरादिक वृद्धनेसंगे कांटायेकरीकोरायठे, तेमजेप्राणीक दायहीसाथें मित्राश्करेते अंतेदुःखनाविपाक पामेठे ॥ १९ ॥

विद्या विवेको विनयो विशुद्धिः सिद्धांतवाङ्मन्य मुदारता च ॥
असद्ग्रहाद्याति विनाशमेते गुणास्तृणानीव कणाद्वाग्नेः॥२०॥

अर्थ ॥ जेमअग्निशी घासनासमूह जस्मीचूत थायठे; तेम विद्या, विनय, विवेक, विशुद्धि, अने सिद्धांतउपर वल्लजतापणु, अने उदारता एसर्व कदाग्रहशी नाश पामेठे॥२०॥

स्वार्थः प्रियो नो गुणवांस्तु कश्चिन्मूढेषु मैत्री न तु तत्त्ववित्सु॥अस
दग्रहापादितविश्रमाणां स्थितिः क्लिप्तासावधमाधमानां ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ जेकदाग्रहीनी सोबतेरह्या, तेने स्वार्थप्रियनही ते प्राणीअवशुणवंत, मूर्ख साथेंमित्राश्करे, अने पंडितसाथें मित्राश्करेनही, एवाकदाग्रहीनी सोबतेरह्या, जेअ धममांअधम नीचप्राणी तेहनीएस्थितिठे, तेकही ॥ २१ ॥

इदंविदंस्तत्त्वमुदारबुद्धि रसद्ग्रहं यस्तृणवज्राहाति ॥ जहा
ति नैनं कुलजेव योषि जुणानुरक्ता दयिता यशःश्री ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ एमजाणीने तत्त्वनेओलखनार मोटीबुद्धिवालाप्राणी कदाग्रहने तृणखानीपेठेबांके; तेने जेम कुलवंतीस्त्री जरतारने त्यजतीनशी, तेमशुणरागीएवीजे यश कीर्त्ति रूप लक्ष्मीतद्रूपस्त्रीयो बांडतीनशी ॥ २२ ॥ इतिकदाग्रहत्यागाधिकारचतुर्दशः ॥

इति महोपाध्याय श्रीयशोविजयगणि विरचितेअध्यात्मसार
प्रकरणे चतुर्थःप्रबंधः बारमांअधिकारमां ५० तेरमां
ना ८९ चउद्माना ३३ सर्वमल्ली १६९ काव्यथया

असद्ग्रहव्ययाध्वांत मिथ्यात्वविषयीप्रुषः ॥सम्यक्त्वशाखिनो
ध्यात्म शुद्धे योगः प्रसिध्यति ॥२॥ कर्मज्ञानविज्ञेदेन स त्रिधा
तत्र चादिमः ॥ आवश्यकादिविहितः क्रियारूपः प्रकीर्त्तितः॥३॥

अर्थ ॥ ह्वेकदाग्रहनानाशशी मिथ्यात्वरूपअंधकारनो विषयगयोठे जेमांशीएह वासमकितेंकरी उज्ज्वलअंतःकरणथयांठे जेहना एहवाजेप्राणी तेमने अध्यात्मनीशु

क्रियकीयोगप्रसिद्धरीतिं प्रगटे ॥ १ ॥ तेयोगनावेजेदहे. एककर्मयोग, अनेबीजोज्ञान योग. तेमांकर्मयोगते आवश्यकदिकजे क्रियाकरवीतेरूपकहोते ॥ २ ॥

शारीरस्पंदकर्मात्मा यदयं पुण्यलक्षणं ॥ कर्मातनोति सन्नो
गात्कर्मयोगस्ततः स्मृतः ॥ ३ ॥ आवश्यकदिरागेण वात्स
ल्यान्नगवज्जिरां ॥ प्राप्नोति स्वर्गसौख्यानि न याति परमं पदं ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ शरीरचेष्टारूप तेकर्मात्माकहियें, एयोगपुण्यरूपते. तेरुडाजोगथकी कर्म नेविस्तारेते. तेमाटेएनेकर्मयोगकहियें ॥ ३ ॥ आवश्यकदिकक्रियानेरागे तथाजिन वाणीने विलासैंकरीने स्वर्गनासुखनेपामे, पणएयोगेंमुक्तिपदनेनपामे ॥ ४ ॥

ज्ञानयोगस्त पः शुद्धमात्मरत्येकलक्षणं ॥ इंद्रियार्थोन्मनीजा
वात्समोक्षसुखसाधकः ॥ ५ ॥ न परप्रतिबंधोस्मिन्नदपोष्येका
त्मवेदनात् ॥ शुभं कर्मापि नैवात्र व्यादेपायोपजायते ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ बीजोज्ञानयोगतेहनेकहियें, जेतपशुक्रिपणे आत्मानेविषेरतिपामे. तेएक लक्षण अने इंद्रियोनाविषयथीदूररहेवुं, तेबीजुं, एवालक्षणयुक्तजेयोग तेनेपामेलोपुरुष तेमोक्षसुखनेसाधे ॥ ५ ॥ एकआत्मज्ञानयोगना ज्ञानमां बीजोप्रतिबंधनथी; अने जेकर्मथीमोक्षमांजतां वारखागे तेशुभकर्मपणनथी ॥ ६ ॥

नह्यप्रमत्तसाधूनां क्रियाप्यावश्यकदिका ॥ नियता ध्यानशु
धत्वाखदन्त्यैरप्यदः स्मृतं ॥ ७ ॥ यस्त्वात्मरतिरेव स्यादात्मत
तश्च मानवः ॥ आत्मन्येव च संतुष्टस्तस्य कार्यं न विद्यते ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ अप्रमत्तसाधुने आवश्यकप्रमुखजेक्रिया तेनोपण करवानेविषे प्रतिबंधन थी. केमकेतेनेध्यानरूपशुद्धि; माटे ॥ ७ ॥ वस्त्रिअन्यदर्शनमां पण श्रीकृष्णकहेते के, हे अर्जुन ! जेआत्मसुखमांतुष्टते, तेनेआत्मानेविषेज रतिते, अनेसंतोषते. जेआत्म सुखमां संतुष्टते, एह्वोजेजीव तेहनेकांश्यणकर्त्तव्यनथी ॥ ८ ॥

नैव तस्य कृतेनार्थो नाकृते नेह कश्च नान चास्य सर्वभूतेषु कश्चि
दर्थव्यपाश्रयः ॥ ९ ॥ अवकाशो निषिद्धोस्मिन्न रत्यानंदयोर
पि ॥ ध्यानावष्टंजतः कास्तु तत्क्रियाणां विकल्पनं ॥ १० ॥

अर्थ ॥ तेप्राणीनेकार्यकरवे अर्थनथी; तेमजनकरवाथी खोटपणनथी; तेहनेसर्व भूतनेविषेकांश्यप्रयोजननथी ॥ ९ ॥ एतेकाणे अरतिनो अनेआनंदनो अवकाशनथी केमके, ध्याननीस्थिरताथी तेक्रियानोविकल्पपण केमहोय ? ॥ १० ॥

देहनिर्वाहमात्रार्था यापि जिज्ञाटनादिका॥क्रिया सा ज्ञानिनोऽसं
गान्नैव ध्यानविघातनी ॥ ११ ॥ रत्नशिखाहगन्या हितत्रियोज-
नदृग् यथा ॥ फलजेदात्तथाचारक्रियाप्यस्य विजिघ्रते ॥ १२ ॥

अर्थ॥देहनिर्वाहरूपे मुनिने गोचरीप्रमुखजे क्रियातेक्रिया ज्ञानिनाअसंगानुष्ठा-
नथी ध्यानमांविघ्नकरेनही ॥ ११ ॥ रत्नमाणिक्यपरीक्षाना ग्रंथजुदा अनेनजरपरीक्षा-
पणजुदी. ग्रंथजणीने जेमनजरपरीक्षामांफल जेदथीप्रवर्तते, तेमआचारक्रियापण फे-
लजेदेकरी जिन्नजिन्ने, एटले जेदवंतीजे ॥ १२ ॥

ध्यानार्था हि क्रिया सेयं प्रत्याहत्य निजं मनः ॥ प्रारब्धा जन्मसं
कल्पादात्मज्ञानाय कल्पते ॥ १३ ॥ स्थिरज्यूतमपि स्वांतं रजसा
चलतां व्रजेत् ॥ प्रत्याहत्य निगृह्णाति ज्ञानी यदिदमुच्यते ॥ १४ ॥

अर्थ॥ जोपोतानामनने पाहुंवालीने जन्मसंकल्पथीमांडीने आत्मज्ञानजणी क
ह्पिये तोतेक्रियाध्यानरूपजे ॥ १३ ॥ स्थिरथयेहुंजेमन तेपणरजोगुणेकरी चपलताने-
पामे. तेहनेपाहुंवाली तेनोनिग्रहकरे तेनेज्ञानीकेह्वो ॥ १४ ॥

शनैः शनैरुपरमेदबुद्ध्या धृतिगृहीतया ॥ आत्मसंस्थं मनः कृत्वा
न किंचिदपि चिंतयेत् ॥ १५ ॥ यतो यतो निःसरति मनश्चंचलम
स्थिरं ॥ ततस्ततो नियम्यैतदात्मन्येव वशं नयेत् ॥ १६ ॥

अर्थ॥हे अर्जुन ! मननेधीरेधीरेधीरजवनेअनेबुद्धिवडे स्थिरकरवुं. पठीतेमनजेवारें
आत्मानास्वरूपनेविषेजाय, तेवारे कांश्चीजुं चिंतनकरवानी जरूनथी॥१५॥मनचंचलने-
अस्थिरजे; तेनेज्यांज्यां जायत्यांत्यांथीपाहुंवालीने आत्मानीसाथें वशकरीराखवुं ॥ १६ ॥

अतएवादृढस्वांतः कुर्यान्नास्त्रादिना क्रियां ॥ सकलां विषयप्र
त्याहरणाय महामतिः ॥ १७ ॥ श्रुत्वा पैशाचिकीं वार्त्तां कुलव
ध्वाश्च रक्षणां ॥ नित्यसंयमयोगेषु व्यापृतात्मा जवेद्यतिः ॥ १८ ॥

अर्थ॥ एमपरदर्शनमांपण कहुंजे. माटेज्यांसुधी मनस्थिरनहोय, त्यांसुधी शास्त्रो-
क्तक्रिया जेटलीकरियें, तेटलीसर्वसफलनथाय. जेवारेंविषयत्याग थाय, तेवारेंजसफ
लथाय. माटेजेप्राणीमननेविषयथीवाखवामां उजमाखरहे, तेमहामति वाळाजाणवा
॥ १७ ॥ जेमएकशेठनोपुत्र देशांतरगयो. तेनाघरनीसामेना एकवृद्धउपर एकचूतरेहे
तो हत्तो, तेठलपामि पुत्रनुरूपधारणकरी तेनिघरनी बायनीसाथेंलागुपड्यो. एम

करतां तेशेठनोदीकरो पोतानेघरें आव्यो तेवारेंघरमां लडाश्चालवालागी. पठीराजदर
बारें झनसाफनेवास्तेगया तिहांथी चूतनेघरमांथी काढवानुंउखुं. पणतेचूतनिकळ्यो
नही, नेकेहेवालाग्योकेहुं जवानोनथी; हुंपषपुत्रहुं; एवातसांजळीवहुने लाजलागी. ठेळे-
शेठेचूतने वैरीसाथें गुरूकरवानुंकामजळाव्युं, अनेवहुने घरनोधोचळाव्यो. एरीतें-
अनाचारटाळ्यो, अनेवहुनेराखी. तेमसुनियेंपण संयमनायोगें आत्मानेराखवो ॥ १७ ॥

या निश्चयैकलीनानां क्रिया नातिप्रयोजना ॥ व्यवहारदशास्था
नां ता एवातिगुणावहाः ॥ १८ ॥ कर्मणोपि हि शुद्धस्य श्रद्धामेधा
दियोगतः ॥ अद्वतं मुक्तिहेतुत्वं ज्ञानयोगानतिक्रमात् ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ जेनुंमननिश्चयमां लीनडे, तेनेक्रियानुं प्रयोजननथी. व्यवहारदशावाला
ने क्रियाते अतिगुणकारीडे. ॥ १८ ॥ शुजकर्मथीअने श्रद्धाबुद्धिनायोगथी अखंरुपणे
जेज्ञानयोगने उलंघेनहीतो, तेहनेमुक्तिनोहेतु प्रगटथाय ॥ १९ ॥

अज्यासे सत्क्रियापेक्षा योगिनां चित्तशुद्धये ॥ ज्ञानपाके शमस्यै
व यत्परैरप्यदः स्मृतं ॥ २० ॥ आरुरुक्षुर्मुनेर्योगं कर्मकारणमु
च्यते ॥ योगारूढस्य तस्यैव शमः कारणमुच्यते ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ जेरुहीक्रियानीअपेक्षायें अज्यासकरेडे, ते योगीश्वरने चित्तशुद्धिनेअर्थें
ज्ञानपरिपक्करवाने उपशमकळुंटे. एमअन्यदर्शनीळं पणकहेडे ॥ २० ॥ हे अर्जुन !
योगपामवानेइच्छताजेयोगीडे, तेहनेकर्मतो एककारणडे. जेवारेंसर्व संकटपशमिजाय,
तेवारेंतेनेज्ञानयोगी कहियें. तेमावेज्ञानारूढने समतातेजकारणडे ॥ २१ ॥

यदा हि नैंदियार्थेषु न कर्मस्वनुषज्यते ॥ सर्वसंकटपसंन्यासी
योगारूढस्तदोच्यते ॥ २२ ॥ ज्ञानं क्रियाविहीनं न क्रिया वा
ज्ञानवर्जिता ॥ गुणप्रधानभावेन दशाभेदः क्लिप्तयोः ॥ २३ ॥

अर्थ ॥ जेवारेंविषयथीविरमें, कर्मनेविषे संलग्ननथाय, जेवारेंसर्व संकटपशमीजा
य तेवारेंतेहने योगारूढकहियें ॥ २२ ॥ क्रियाविना ज्ञाननथी, अनेज्ञानविना क्रिया-
नथी. एवेमांक्रियातेगोणडे, अनेज्ञानतेमुख्यडे. एवोएवेनो दिशीजेदकळोडे ॥ २३ ॥

ज्ञानिनां कर्मयोगेन चित्तशुद्धिमुपेयुषां ॥ निरवधप्रवृत्तीनां
ज्ञानयोगौचित्ती ततः ॥ २४ ॥ अतएव हि सुश्रद्धा चरणस्पर्श
नोत्तरं ॥ उःपाळश्रमणाचारग्रहणं विहितं जिनैः ॥ २५ ॥

अर्थ ॥ कर्मयोगेंकरीने मनशुद्धिपामेला अने निर्दोषविहारी एहवाजेज्ञानी तेहने ज्ञानयोग मुख्यपणेसेववो उचितते. एवोवीतरागनोमतते ॥ १५ ॥ एमाटेरुडीश्रद्धा येदेशविरतिरूप चारित्रनो स्पर्शकीधापढी दुःखेपाखिशकियें, एवामुनिनोआचार जेस वैविरतिपणुंते, तेखेवो. एटखेप्रजुयें पढीसंयमखेवुंकळुंते ॥ १६ ॥

एकोद्देशेन संवृत्तं कर्म यत्पूर्वज्जूमिकं ॥ दोषोद्भेदकरं तत्स्याद् ज्ञानयोगप्रवृत्त्यै ॥ १७ ॥ अज्ञानिनां तु यत्कर्म न ततश्चित्तशोधनं ॥ योगादेरतथाज्ञावान् म्लेच्छादिकृतकर्मवत् ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ कोइएकदेशआश्रिने पूर्वजूमिते पूर्वजवरूपसंवृत्तपणे उद्देशीने एटखेदेश-यकी जेपेहेलांवृत्तआदखां एहवीजेक्रिया तेपणदुःखने टालनारीते. वल्लीज्ञानयोगनी वृद्धिकर्त्ताथायते ॥१७॥ अनेअज्ञाननीजेक्रियातेचिचशुद्धि करवानेअर्थें नहीथाय. के-मकेतेहनेज्ञानयोगनो अज्ञावते, माटे म्लेच्छनाकरेंला कार्यसरखीतेजाणवी ॥ १८ ॥

न च तत्कर्मयोगेऽपि फलं संकल्पवर्जनात् ॥ संन्यासो ब्रह्मबोधाद्या सावद्यत्वात्स्वरूपतः ॥ १९ ॥ नो चेदित्थं ज्ञेयबुद्धिर्गोहिंसादेरपि स्फुटा ॥ २० ॥ इयेनाद्या वेदविहिता द्विशेषानुपलक्षणात् ॥ २० ॥

अर्थ ॥ तोतेवाकर्मयोगेपण फलनथी. फलतोसंकल्प वर्जे तेवारेंजथायते. आत्मज्ञानविना त्यागपणनथी, अनेएनुस्वरूप सावद्यते. माटेब्रह्मजेज्ञान तेनाबोधयकी फल-प्रगटे ॥ १९ ॥ जोकदापिएमबुद्धिनहोय, तेवारेंतो गोहिंसादिक थकीम्लेच्छादिकनेपण प्रगटशुद्धिहोय, तथासिंचाणानावधथीवेदमां पशुयागकळा, तेथकीहिंसककर्मनायोगें वेदीयाना अनेम्लेच्छना एकसरखांजलक्षणते; कांइविशेषनथी ॥ २० ॥

सावद्यकर्म नो तस्मादादेयं बुद्धिविह्वलात् ॥ कर्मोदयागते तस्मिन्नसंकल्पादबंधनं ॥ २१ ॥ कर्माप्याचारतोज्ञातुं मुक्तिर्जावो न हीयते ॥ तत्र संकल्पजो बंधो गीयते यत्परैरपि ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ एटलामाटे बुद्धिनाविपर्यासपणाथी सावद्यकर्मआदरतुंनही, अनेजोदैवयोगें तेवांकर्मकरवानुं उदय आव्युं, तेवारेंतेकर्मकरवानो जोसंकल्पनथी, तोतेकर्मनुं बंधन-पणनथी ॥२१॥ सांसारिकक्रियानोजो आचारते,तोपणज्ञानीने मुक्तिजावनी हाणनथी. केमकेसंकल्पथी बंधनते, एवुंअन्यदर्शनवालातुंपणकेहेतुंते, तेजुओआगलकहेते ॥ २२ ॥

कर्मण्यकर्म यः पश्येदकर्मणि च कर्म यः ॥ स बुद्धिमान्मनुष्ये
 पु स युक्तः कृतकर्मकृत् ॥ ३३ ॥ कर्मण्यकर्म वा कर्म कर्मण्य
 स्मिन्नृजे ऽपि ॥ नो ज्ञे वा जगवैत्रियादकर्मण्यपि नो मते ॥ ३४ ॥

अर्थ ॥ जेकर्मनेविसर्जे, अकर्मपणुंदेखे, अनेकर्मनथीकरतो, अनेजाणेजे जेहुंकरं
 हुं, तेनेमाणसमां बुद्धिवंतकहियें. तेकरवापणानाकर्मने अकरवापणुंदेखे. ते पोतेपोता
 नेस्वरूपें. एमघणीजंगजाल प्रगटेजे ॥ ३३ ॥ निःकर्ममार्गनेविषे नहीमान्युं, तेअक
 रगुंथयुं; अने अकरवापणेजेकरेजे, तेनावेजांगाजे. एमकरवामांविचित्र जांगाजे ॥ ३४ ॥

कर्म नैःकर्मवैषम्यमुदासीनो विज्ञावयन् ॥ ज्ञानी न लिप्यते जोगैः
 पद्मपत्रमिवांजसा ॥ ३५ ॥ पापाकरणमात्राद्दि न मौनं विचिकि
 त्तया ॥ अनन्यपरमात्मा स्यात् ज्ञानयोगी ज्वेन्मुनिः ॥ ३६ ॥

अर्थ ॥ उदासीचाववालो विचित्रपणेंकर्मनुं विषमपणुंचितवे. जेमकमलपत्रजलमालि-
 पातुंनथी, तेमज्ञानीपुरुष जोगमालेपातो नथी ॥ ३५ ॥ पापनकरवाची कांश्मुनिपणुंआव-
 तुंनथी, संशयरहितपणे पोतेजज्ञानयोगमय परमात्माथाय तेनेमुनिकहियें ॥ ३६ ॥

विषयेषु न रागी वा द्वेषी वा मौनमश्नुते ॥ समं रूपं विदंस्तेषु
 ज्ञानयोगी न लिप्यते ॥ ३७ ॥ सतत्त्वचित्तया यस्यात्रिसमन्वा
 गता इमे ॥ आत्मवान् ज्ञानवान्वेद धर्मब्रह्ममयो हि सः ॥ ३८ ॥

अर्थ ॥ विषयनेविषे जेनेरागनथी, तेमद्वेषपणनथी तेनेमुनिकहियें. मध्यस्थपणे
 रूपादिकनेजाणतो, जेज्ञानी योगीतेने लेपलागतोनथी ॥ ३७ ॥ जेणेतत्त्वनीओलखा
 णवडे समताधारणकीधी, तेनेज आत्मानीओलखाणथद्, अनेतेजज्ञानी तथातेजधर्म
 मय तथाब्रह्ममयकेहेवाय ॥ ३८ ॥

वैषम्यबीजमज्ञानं निघ्नंति ज्ञानयोगिनः ॥ विषयांस्ते परिज्ञाय
 लोकं जानंति तत्त्वतः ॥ ३९ ॥ इतश्चापूर्वविज्ञाना चिदानंदविनोद
 तः ॥ ज्योतिष्मंतो ज्वंत्येते ज्ञाननिर्धूतकल्मषाः ॥ ४० ॥

अर्थ ॥ संसारनुंविषमबीज जेअज्ञानजे, तेबीजनेज्ञानयोगीवालीनांखेजे; तथाविष-
 यादिकनेओलखीने तत्त्वथीलोकनांस्वरूपनेजाणेजे ॥ ३९ ॥ तेअपूर्वअनुजवथी अनेज्ञा-
 ननाश्चानंदमयविनोदथी महाज्योतिर्वंतथायअनेतेनांपापज्ञानेकरीबलीजाय ॥ ४० ॥

तेजोलेख्याविवृद्धिर्या पर्यायकर्मवृद्धितः ॥ ज्ञाप्तिता जगवत्या
दौ सेढंभूतस्य जायते ॥४१॥ विषमेपि समेक्षीयः स ज्ञानी स
पंक्तिः ॥ जीवन्मुक्तः स्थिरं ब्रह्म तथाचोक्तं परैरपि ॥ ४२ ॥

अर्थ ॥ दीक्षापर्यायनीवृद्धिश्च ज्ञानसुखनीवृद्धिश्चायते, एमजगवतीआदि सूत्रोमां
कष्टुंते. तेवाप्राणीनेप्रगटथाय ॥ ४१ ॥ विषमनेविषेजे समचावेंजुए, तेवाज्ञानीनेपंक्ति
कहियें. वली जीवन्मुक्त अनेस्थिर तथाब्रह्मपणतेनेजकहियें ॥ ४२ ॥

विद्याविनयसंपन्ने ब्राह्मणे गवि हस्तिनि ॥ शुनि चैव श्वपाके च
पंक्तिताः समदर्शिनः ॥ ४३ ॥ इहैव तैर्जितः सर्गो येषां साम्ये
स्थितं मनः॥निर्दोषं हि समं ब्रह्म तस्माद् ब्रह्मणि ते स्थिताः ॥४४॥

अर्थ ॥ तेमजपरदर्शनियेंपणकष्टुंतेके, हे अर्जुन ! विद्याविनयसहित ब्राह्मण,
गाय, हाथी, कुतरं, चंडाल, एसर्वने समदृष्टियेंजुएते तेनेपंक्तिकहियें ॥ ४३ ॥ एहवा
जीवेंइहांबिठेथकेज जगत्सृष्टीनेजीतीलइने तेनुंमनसमतापाम्युं. तेनिर्दोषिपणेंसम्यक्
जेआत्मस्वरूप तेनिर्दोषते. तेनेपाम्योतेब्रह्मज्ञानेरह्यो एमजाणुं ॥ ४४ ॥

न प्रहृष्येत्प्रियं प्राप्य नोद्विजेत्प्राप्य चाप्रियं ॥ स्थिरबुद्धि
संमूढो ब्रह्मविद्ब्रह्मणि स्थितः ॥ ४५ ॥ अर्वाग्दशायां दोषाय
वैषम्ये साम्यदर्शनं ॥ निरपेक्ष मुनिनां तु रागद्वेषक्षयाय तत् ॥ ४६ ॥

अर्थ ॥ जेरुढंमखेद्वर्षनकरे, अनेजुढुंप्रासथये शोकनधरे, तेस्थिरबुद्धिवालो चतुर-
प्राणी ब्रह्मनोजाणते ब्रह्मज्ञानेरह्योते एमजाणुं ॥ ४५ ॥ हेउलीदशावाळाने तोजेवि-
षमनेविषें समपणेंजोतुं तेदोषतुंकारणते; अनेजेनिरपेक्षीमुनि तेनेतोविषमने समपणें-
जोतुं तेरागद्वेषनोक्षय करनारथायते ॥ ४६ ॥

रागद्वेषक्षयादेति ज्ञानी विषयशून्यतां ॥ विद्यते ज्ञिद्यते वाऽयं
हन्यते वा न जातुचित् ॥४७॥ अनुस्मरतिनातीतं नैव कांक्षत्य
नागतं ॥ शीतोष्णसुखदुःखेषु समो मानापमानयोः ॥ ४८ ॥

अर्थ ॥ रागद्वेषनाक्षयशी ज्ञानीमुनि विषयनीशून्यतापणाने पामेते. तेनेकोइतेदी
शकेनही, कोइतेदीशकेनही, कोइहणीशकेनही, केमके तेपोतानो आत्माआत्मस्वरूपें
मानेते ॥४७॥ केमकेतेज्ञानीपुरुष गइवस्तुनेसंजारेनही, अनेअनागतवस्तुनेइहेनही, शी
तअने उष्णतथासुख अनेदुःख वलीमानअनेअपमान एसर्वने समपणेंमानेते ॥ ४८ ॥

जितेंद्रियो जितक्रोधो मानमायानुपद्रुतः ॥ लोचसंस्पर्शरहितो
वेदखेदविवर्जितः ॥ ४९ ॥ संनिरुध्यात्मनात्मानं स्थितः स्वकृ
तकर्मजित् ॥ हठप्रयत्नोपरतः सहजाचारसेवनात् ॥ ५० ॥

अर्थ ॥ जेक्रोधरहित, तथा मानमायानाउपद्रवें रहित, अने लोचनास्पर्शरहित, वेदो
दयरहित, खेदरहितहोय तेनेजितेंद्रियकहियें ॥ ४९ ॥ तेआत्माएकरी आत्मानेरोधी-
रह्यो, पोतानाकस्या कर्मनेजेदतो कदाग्रहशीविरम्यो, स्वाभाविकआचारने सेवतो॥५०॥

लोकसंज्ञाविनिर्मुक्तो गिह्याद्याः ॥ उल्लसत्कर्मक
स्थानः परेण परमाश्रितः ॥ ५१ ॥ श्रद्धावानाज्ञया युक्तः श
स्त्रातीतोह्यशस्त्रवान् ॥ गतो दृष्टेषु निर्वेदमनिन्दुतपराक्रमः ॥ ५२ ॥

अर्थ ॥ लोकसंज्ञाशी मुकाणो, मिथ्यात्वआचारनोटासनार, योगस्थानकें उल्लसि
तथयोढे, एवो जेउत्कृष्टजावें आत्मानोआश्रितथयोढे॥५१॥ तथाश्रद्धावंत, आज्ञायुक्त
अने माठाअध्यवसायरूपजे शस्त्र तेथीवेगलोरहेलो, अनेबाह्यशस्त्रशीरहित, देखा
इतापदार्थनेविषे वैराग्यवान्, बली बलवीर्यनेअणगोपबनार ॥ ५२ ॥

निक्षिप्तदंभो ध्यानाग्निदग्धपापैर्धनव्रजः ॥ प्रतिस्रोतोनुगत्वेन
लोकोत्तरचरित्रजृत् ॥ ५३ ॥ लब्धान् कामान्बहिष्कुर्वन् न कुर्व
न्बहुरूपतां ॥ स्फारीकुर्वन् परं चक्षु रपरं च निमीलयन् ॥ ५४ ॥

अर्थ ॥ अने व्रणदंभरहित, जेणे ध्यानरूपअग्निएकरी पापरूपकाष्टनासमूहने बा
ह्योढे, जे सामेंप्रवाहे चालवेकरीने लोकोत्तरचारित्रनो धरनार ॥ ५३ ॥ तथा विषय
सुखपामीने तेसुखदूरकरनार तथामायाकपट अनेक्रोधादिकने अणकरतोथको तेज्ञान-
चक्षुने विकसरकरतो अज्ञानरूप चक्षुने बंधकरतोथको ॥ ५४ ॥

पश्यन्तर्गतान् जावान् पूर्णजावमुपागतः ॥ जुंजानोध्यात्मसा
म्राज्यमवशिष्टं न पश्यति ॥ ५५ ॥ श्रेष्ठो हि ज्ञानयोगोयमाध्यात्म
न्येव यज्ज्ञागौ ॥ बंधप्रमोदं जगवान् लोकसारे सुनिश्चितं ॥ ५६ ॥

अर्थ ॥ बलीजेअध्यात्मजावने देखतोथको पूर्णजावने पामेलो, अध्यात्मनी उकुराइन
जोगवतोथको अन्यपदार्थने नशीजोतो॥५५॥ एउपरकह्यो तेउत्कृष्टज्ञानयोगढे, एअध्या-
त्मग्रंथनेविषे बंध मोक्षपण जगवंतेनिश्चये आचारांगनालोकसार अध्ययने कह्योढे॥५६॥

ઉપયોગૈકસારત્વાદાશ્વસંમોહબોધનઃ ॥ મોક્ષાપ્તે યુજ્યતેચૈવ
તથાચોક્તં પરૈરપિ ॥૫૭॥ તપસ્વિચ્યોધિકો યોગી જ્ઞાનિચ્યોપ્ય
ધિકો મતઃ ॥ કર્મિચ્યશ્ચાધિકો યોગી તસ્માદ્યોગી જવાર્જુન ॥૫૮॥

અર્થ ॥ મોક્ષપ્રાપ્તિનેવિષે ઉપરકહેલોજ્ઞાનયોગ ઘટેહે, કેમકે શીઘ્રપણે જ્ઞાનજા
ગૃત ઇહવોઉપયોગજમાત્ર એકસારહે; અનેઅન્યદર્શનીયપણ એમજકહ્યુંહે ॥ ૫૭ ॥ તપ-
સીથી યોગીઅધિકહે; જ્ઞાનીથી અને રાજાથીપણ યોગીનેમોટોકહ્યોહે; તેમાટેશ્રીકૃષ્ણે
અર્જુનનેકહ્યુંહેકે, હે અર્જુન ! તુમેપણયોગીથાઓ ! ॥ ૫૭ ॥

સમાપત્તિરિહ્યક્તમાત્મનઃ પરમાત્મનિ ॥ અન્નેદોપાસનારૂપ
સ્તતઃ શ્રેષ્ઠતરોહ્યયં ॥ ૫૯ ॥ ઉપાસના જાગવતી સર્વેચ્યોપિ ગ
રીયસી ॥ મહાપાપક્ષયકરી તથા ચોક્તં પરૈરપિ ॥ ૬૦ ॥

અર્થ ॥ માટેઈહાં આત્માનીસમાસિપ્રગટેહે. આત્મા તથા પરમાત્મા એ બેઉનેવિષે
અન્નેદપણે સેવનરૂપજેયોગ તેઘણોજશ્રેષ્ઠહે ॥ ૫૯ ॥ માટેસર્વથીમોટી અનેમોટાપાપને-
ટાલેણવીપ્રજુનીસેવાહે. અનેપરદર્શનીયેપણ એવુંજકહ્યુંહે ॥ ૬૦ ॥

યોગિનાપિ સર્વેષાં સજ્જતેનાંતરાત્મના ॥ શ્રદ્ધાવાન્ પ્રજતે યો
માં સ મે યુક્તતમોમતઃ ॥૬૧॥ ઉપાસ્તે જ્ઞાનવાન્ દેવં યો નિરંજ
નમવ્યયં ॥ સ તુ તન્મયતાં યાતિ ધ્યાનનિર્ધૂતકલ્મષઃ ॥ ૬૨ ॥

અર્થ ॥ ॥ સર્વયોગીમાંપણ અંતરઆત્માયેં જહ્યોએવો શ્રદ્ધાવંતપ્રાણી તોતેહનેકહિ
યેં. જેમુજનેસેવે, તેમુજસરલોપુરુષોત્તમથાય, એમશ્રીકૃષ્ણઅર્જુનનેકહેહે ॥૬૧॥ જ્ઞાનવંત,
નિરંજન અને અવિનાશીદેવજાણીને, જેપુરુષમનેસેવેહે, તેતન્મયિપણેથાયહે, અને જેણે-
મહારાધ્યાનથી પાપબાહીનાહ્યાહે, હે ! અર્જુન ! તેપુરુષમહારારૂપેંથાયહે ॥ ૬૨ ॥

વિશેષમપ્યજાનાનો યઃ કુગ્રહવિવર્જિતઃ ॥ સર્વજ્ઞં સેવતે સોપિ
સામાન્યં યોગમાસ્થિતઃ ॥ ૬૩ ॥ સર્વજ્ઞો મુખ્ય એકસ્તત્ પ્રતિપ
તિશ્ચ યાવતા ॥ સર્વેપિ તે તમાપન્ના મુખ્યં સામાન્યતો બુધાઃ ॥ ૬૪ ॥

અર્થ ॥ જેવિશેષનેઅણજાણતોહે, તોપણજે કદાગ્રહેંરહિતહે અનેજેસર્વજ્ઞનેસેવેહે,
તેપણ સામાન્યયોગે આશ્રિતહે ॥ ૬૩ ॥ સર્વપ્રમાણમાં એકસર્વજ્ઞતોમુખ્યહે; તેહનીસે-
વાના કરનારજેટલાહે, તેસર્વેતેહિજ સર્વજ્ઞનાજાવનેપામે, પણસર્વજ્ઞનુંમુખ્યપણું પંક્તિ
સામાન્યથકીકહેહે ॥ ૬૪ ॥

न ज्ञायते विशेषस्तु सर्वथा सर्वदर्शिजिः ॥ अतो न ते तमापन्ना
विशेष्य जुवि केचन ॥ ६५ ॥ सर्वज्ञप्रतिपत्यंशा तुल्यता सर्व
योगिनां ॥ दूरासन्नादिजेदस्तु तद्भृत्यत्वं निहंति न ॥ ६६ ॥

अर्थ ॥ तेसर्वथा सर्वज्ञ सर्वदर्शीतिवडेपण विशेषतोजाणतोनथी, तेथीतिकोइ विशेष-
षचूमीकाने पाम्यानथी; एटले पृथ्वीमांकोइ विशेषजाणपणे सर्वज्ञपणुंपाम्यानथी ॥ ६५ ॥
सर्वज्ञपणानाजेप्रत्येक अंशठे तेसर्वयोगीनेसरिखाठे; माटेढुकना अनेवेगलापणाना
जेदथी तेहनुंसेवकपणुं कांइहणातुंनथी ॥ ६६ ॥

माध्यस्थमवलंब्यैव देवतातिशयस्य हि ॥ सेवा सर्वैर्बुधैरिष्टा का
लातीतोपि यज्जगौ ॥ ६७ ॥ अन्येषामप्ययं मार्गो मुक्ताविद्या
दिवादिनां ॥ अग्निधानादिजेदेन तत्त्वरीत्या व्यवस्थितः ॥ ६८ ॥

अर्थ ॥ माध्यस्थपणुं अवलंबीने एटलेदेवताना अतिशयनुं माध्यस्थपणुं धारीने
सर्वपंडितेंसेवामानीठे. कालथी अतीतठे. तोपणएमकहेठे ॥ ६७ ॥ बीजापणमुक्तवा-
दीनां अनेअविद्यादिकवादी जेपरदर्शनीतेनेपण आमार्गठे. एटले पूर्वेंकह्योतेमार्गठे. जो
पण नामादिकजेदेकरी कदापिजूदाठे, तोपणतत्त्वरीतें जोतांएकजव्यवस्थाठे. ॥ ६८ ॥

मुक्तोबुद्धोर्हश्चापि यत्र ऐश्वर्येण समन्वितः ॥ तदीश्वरः स एव स्या
त् संज्ञाजेदोत्र केवलं ॥ ६९ ॥ अनादिशुद्धश्रुत्यादि योजेदो
यस्य कल्प्यते ॥ तत्तत्तंत्रानुसारेण मन्ये सोपि निरर्थकः ॥ ७० ॥

अर्थ ॥ तेव्यवस्थाकहीदेखाठेठे. कोइदर्शनी मुक्तकहेठे; कोइशुद्धकहेठे; कोइक
अर्हत्कहेठे; कोइकएश्वर्ययुक्तएटलेईश्वरकहेठे; एसर्वसर्वज्ञनीसंज्ञानाजेदठे. बीजुकांइ
नथी ॥ ६९ ॥ तेमजवली अनादिशुद्धईश्वरठे; श्रुत्यादिकजेदजे परदर्शनीओकह्येठे,
तेजेदसिद्धांतने अनुसारेविचारीयें तोमानवा पण निरर्थकठे. इतिजावः ॥ ७० ॥

विशेषस्थापरिज्ञानाद् युक्तीनां जातिवादिनः ॥ प्रायोविरोधत
श्चैव फलाजेदाच्च जावतः ॥ ७१ ॥ अविद्या क्लेशकर्मादि यतश्च
त्रयकारणं ॥ ततः प्रधानमेवैत त्संज्ञाजेदमुपागतं ॥ ७२ ॥

अर्थ ॥ केमकेजे विशेषनेनहिजाण्वाथी उक्तियुक्तिनाजातिवचनथी अने प्रायेंवि
रोधथकी जावथीफलनोअजेदठे, एहेतुमाटे ॥ ७१ ॥ जे अविद्या, क्लेश, अने कर्मश्रुत्यादिकजे
संसारनाकारणप्रगटे, तेकेटलाएक दर्शनीओजूदाजूदाकहेठे. एटलेकोइअविद्या, कोइ
क्लेश, कोइकर्म, एमसंज्ञायें करीजेदकहेठे. पणएत्रणेप्रधानपणे एकजठे ॥ ७२ ॥

यस्यापि यो परोऽनेद श्वित्रोपाधिस्तथा तथा ॥ गीयतेऽतीतहेतु
न्यो धीमतां सोप्यपार्थकः ॥ ७३ ॥ ततः स्थानप्रयासोयं यत्त
ज्ञेदनिरूपणं ॥ सामान्यमनुमानस्य यतश्च विषयोगतः ॥ ७४ ॥

अर्थ ॥ एअविद्यादिकत्रणनावली बीजाज्ञेद कल्पनायेंअनेकथायडे. तेथीअनेकप्र
कारनी उपाधिनीपजे. तेमतेमजाणियेंजेहेतुनोअज्ञावथायडे, पणतेउपाधिज्ञेद पंडित-
नेनिरर्थकडे; एसजाणुं ॥ ७३ ॥ तेथीआस्थाननोजेप्रयास तेजेदनुंनिरूपणकरवाने
अनुमाननोविषय तेसामान्यजाणवो. केमकेज्याअनुमान प्रमाणकरियें, त्यांसामान्यपणे
उपयोगीहोयतेवारें अनुमानविषयनो अज्ञावथाय ॥ ७४ ॥

संक्षिप्तरुचिजिज्ञासो विशेषान्न बलं बलं ॥ चारिसंजीविनीचा
रङ्गत्वादत्रोपयुज्यते ॥ ७५ ॥ जिज्ञासापि सतां न्याय्या यत्प
रेपि वदंत्यदः ॥ जिज्ञासुरपि योगस्य शब्दब्रह्मातिवर्तते ॥ ७६ ॥

अर्थ ॥ जेम संजीवनीनामाचारोजे घासबुटीतेने ओलखनारी एकमोटीखीयें ते
बुटीनेयोगे बीजीनानीखीनाजर्तारने पशुअवस्थामांथी पुरुषबनाव्यो, तेम संक्षेपरूचि
वाखो विशेषबलवान्केवारेंकेहेवाय ? जेवारेंतेनीप्रीति साचेसाचीहोय तेवारेंकेहेवाय.
पणसाचीप्रीतिविनातुं विशेषबलतेबलमानगणाय ॥ ७५ ॥ माटे एत्रणजेकामादियोग-
तेनेविषे सत्पुरुषेंजाणपणुंराखुं उचितडे. परदर्शनीनुं केहेतुंपणएवुंजडे. हे अर्जुन !
जेपुरुषज्ञानयोगनेजाणवाइडे, तेपुरुषपरमात्मानि दिशानेपामे ॥ ७६ ॥

आर्तो जिज्ञासुरर्थार्थी ज्ञानी चेति चतुर्विधाः ॥ उपासकास्त्रयस्त
त्र धन्या वस्तुविशेषतः ॥ ७७ ॥ ज्ञानी तु शांतविद्वेपो नित्यज
क्तिर्विशिष्यते ॥ अत्यासन्नो ह्यसौ जर्तुरंतरात्मा सदाशयः ॥ ७८ ॥

अर्थ ॥ एकदुःखी, बीजोजाणवानी इष्टावाखो, त्रीजोधननोअर्थी, अने चोथोज्ञानी
एचारप्रकारना हे अर्जुन ! मारासेवकोडे. पणतेमध्ये एकधनार्थीविना जे बीजात्रण
जातना सेवकतेवस्तुतत्त्वनाजाणडे. माटेधन्यडे; वखाणवायोग्यडे ॥ ७७ ॥ एत्रणने
धन्यकह्यातेमां पण जेनोविद्वेपशम्योडे, अने नित्यजक्तिवंत एहवोज्ञानीपुरुषजे चोथो,
तेमोटोजाणवो. तेज्ञानीअमारीपासे अत्यंतनजीकरहेडे; माटेभ्रष्टडे. केमकेअंतरात्मायें-
वर्तेंडे, अनेतेनाआशयनिर्मळडे. तेमाटे ॥ ७८ ॥

कर्मयोगविशुद्धस्तद् ज्ञाने युंजीत मानसां ॥ अज्ञश्च श्रद्धानश्च
संशयानो विनश्यति ॥ ७९ ॥ निर्जयः स्थिरनासाग्रदत्तदृष्टिर्व्रते
स्थितः ॥ सुखासनः प्रसन्नास्यो दिशश्चानवलोकयन् ॥ ८० ॥

अर्थ ॥ हे अर्जुन ! कर्मयोगें विशुद्धको तेप्राणी ज्ञानमांपोतानुं मनजोमेढे. अ-
ने हे अर्जुन ! एकमूर्ख, बीजो अरुद्धरहित, अनेत्रीजो संशयचरेलोमाणसं एत्रणैवि-
नाशपामेढे ॥७९॥ निर्जय, नाशिकानाअप्रजागनेविषे दृष्टिराखीने स्थिररहेनार, तथा
निरंतर व्रतमारहेनार, एहवोसुखआसनेबेढो, बढीप्रसन्नमुखढे जेहनुं, अने एकदृष्टिरा-
खनार आहुंअवलुंनहीजोनार ॥ ८० ॥

देहमध्यशिरोग्रीव मवक्रं धारयन्बुधः ॥ दंतैरसंस्पृशन् दंतान्
सुखिष्ठाधरपल्लवः ॥ ८१ ॥ आर्त्तरौंघे परित्यज्य धर्मे शुक्ले च
दत्तधीः ॥ अप्रमत्तो रतो ध्याने ज्ञानयोगी ज्वेन्मुनिः ॥ ८२ ॥

अर्थ ॥ केरु, मस्तक, अने कोटतेने पांसराधरतो, एटळे शरीरनी चपलाश्वांकाश्च
हित एहवोनाहो; दांतेकरीदांतने अणफरसतो एटळे स्पर्शकरतो नथी अने जेनाहोव
पल्लवबेळरुढीरीतेंमळेलाहोय ॥ ८१ ॥ तथा आर्त्तरौंघ्यानढांडीने धर्मशुक्लध्यानमांभु
द्धिदीधीढे अनेजावेंअप्रमत्तपणें ध्यानमारतथको एवोजेमुनि तेनेज्ञानयोगीकेहेवो ॥ ८२ ॥

कर्मयोगं समज्यस्य ज्ञानयोगसमाहितः ॥

ध्यानयोगं समारुह्य मुक्तियोगं प्रपद्यते ॥ ८३ ॥

अर्थ ॥ तेमुनिकर्मयोगनो अज्यासकरी चढवानेउजमालथइ ज्ञानयोगरूपदोरहुं
जाळी, समाधिपणे ध्यानयोग नीशरणीयें चढीने मुक्तियोगरूपमंदीरनेपामे ॥ ८३ ॥
इतियोगाधिकारः पंचदशमोसमाप्तः

स्थिरमध्यवसानं यत्तद्व्यानं चित्तमस्थिरं ॥ जावना वाप्यनुप्रे
क्षा चिंता वा तन्निधा मतं ॥ १ ॥ मुहूर्त्तांतर्जवेद्व्यान मेकार्थे मन
सः स्थितिः ॥ बह्वर्थसंक्रमे दीर्घाप्यब्धिना ध्यानसंततिः ॥ २ ॥

अर्थ ॥ जेचित्तचपलढे, पणतेचित्तनेजेस्थिरपणे चित्तनाअध्यवसायने प्रगटकरेतेवा
रें तेनेध्यानयोगीकहिंयें. एकजावना, बीजीअनुप्रेक्षा, अनेत्रीजुं चिंतानुध्यान, एत्रणप्र
कारें चित्तचपलथायढे ॥ १ ॥ अंतर्मुहूर्त्तध्यानहोय, पणजिहां एकठामें एकअर्थनेविषे
घणाअर्थनुं संक्रमणथाय, एवीमननी स्थितिहोय, तिहांध्याननी अविच्छिन्नदीर्घपणे प-
रंपराथाय. तिहांकांश्चअंतर्मुहूर्त्तनो नियमनथी ॥ २ ॥

आर्त्त रौंघच धर्मे च शुक्लं चेति चतुर्विधा॥तत्स्याज्जेदाविह द्वौ
द्वौ कारणं ज्वमोक्षयोः ॥ ३ ॥ शब्दादीनामनिष्टानां वियोगा
संप्रयोगयोः ॥ चिंतनं वेदनायाश्च व्याकुलत्वमुपेयुषः ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ आर्त्त, रौद्र, धर्मनेशुक्ल, एचारध्याननाजेदढे. तेमध्येप्रथमनावेध्यानते संसारनाकारणिकडे. अने पाठलावेध्यानते मुक्तिनांकारणवाचीढे ॥ ३ ॥ तेमांप्रथमआर्त्त-ध्यानना चारजेदकहेढे. प्रथमअनिष्टजेशब्दादिक, तेनोवियोगवाढे के रखेअनिष्टनोसंयोगवने; तेमअनिष्टमखेजे पीडाथायतेतुं चित्तनकरेतेथीव्याकुलथाय ॥ ४ ॥

इष्टानां प्रणिधानं च संप्रयोगवियोगयोः ॥ निदानचिंतनं पापमार्त्तमिहं चतुर्विधं ॥ ५ ॥ कापोतनीलकृष्णानां लेश्यानामत्र संभवः ॥ अनतिक्रिष्टजावानां कर्मणां परिणामतः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ बीजोजेद इष्टनुंचितनकरे; एटलेखेइष्टवस्तुना संयोगनोवियोगथज्ञाय; त्रीजो नियाणुंकरे; चोथो रोगनाऔषधनीचिंताकरे. एचारआर्त्तध्याननाप्रकारढे ॥ ५ ॥ एमध्ये कापोत, नील, कृष्ण, एत्रणलेश्यानोसंभवढे. केमके जेमांअतिक्रिष्टजावनानथी एवीकर्मनीपरिणतिना परिणामेंकरी एत्रणलेश्यानोसंभवढे ॥ ६ ॥

क्रंदनं रुदनं प्रोन्नैः शोचनं परिदेवनं ॥ ताडनं लुंचनं चेति लिङ्गान्यस्य विडुर्बुधाः ॥ ७ ॥ मोघं निदंनिजं कृत्यं प्रशंसन् परसंपदं ॥ विस्मितः प्रार्थयन्नेताः प्रसक्तश्चैव दुर्जनः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ वकोरकरवो, उंचेस्वरेरडवुं, शोचनाकरवी, नामदश्नेरडवुं, मारवुं, माथाना बालतोरुवा, इत्यादिकने पंडितआर्त्तध्याननां लक्षणकहेढे ॥ ७ ॥ अमेमंदबुद्धिठेयें एमकहीनेपोतानुंकार्यनिदे, अमेमंशुंपालीशुं ? मुक्तिमार्गतोमोहोढोढे, एमप्रशंसाकरे, एमविस्मितथको लोकपासे मांगतोफरे, इत्यादिकदुर्जननीरीतढे ॥ ८ ॥

प्रमत्तश्चैजियार्थेषु गृहो धर्मपराङ्मुखः ॥ जिनोक्तमपुरस्कुर्वन्नार्त्तध्याने प्रवृत्तते ॥ ९ ॥ प्रमत्तांतगुणस्थानानुगमे तन्महात्मना ॥ सर्वप्रमादमूलत्वा त्याज्यं तिर्य्यग्गतिप्रदं ॥ १० ॥

अर्थ ॥ जेप्रमादीहोय, विषयमांलीनहोय, धर्मथीउलटोहोय, जिनवाणीनेगोपवे, तेवोपुरुष आर्त्तध्यानमांप्रवर्त्ते ॥ ९ ॥ माटेएध्यानउपला गुणगणापामतांथकां प्रमादमांपाके, अनेएध्यान ठाठागुणगणालगेंरहे; माटेमोटामुनियें सर्वप्रमादनुंमूल तथातिर्य्यग्गतिपमाके एवुंजाणीनेएध्याननेढोढवुं ॥ १० ॥

निर्दयं वधबंधादिचिंतनं निबिम्बुधा ॥ पिशुनासत्यमिथ्यावाक् प्रणिधानं च मायया ॥ ११ ॥ चौर्य्यधीनिरपेक्षस्य तीव्रक्रोधानलस्य च ॥ सर्वाजिज्ञांकाकलुषं चित्तं च धनरक्षणे ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हे अर्जुन ! कर्मयोगें विशुद्धको तेप्राणी ज्ञानमांपोतानुं मनजोमेढे. अने हे अर्जुन ! एकमूर्ख, बीजो अकारहित, अनेत्रीजो संशयजरेलोमाणस एत्रणेविनाशपामेढे ॥७६॥ निर्जय, नाशिकानाअग्रजागनेविषे दृष्टिराखीने स्थिररहेनार, तथा निरंतर व्रतमारहेनार, एहवोसुखआसनेवेगो, वढीप्रसन्नमुखढे जेहनुं, अने एकदृष्टिराखनार आहुंअवलुंनहीजोनार ॥ ७७ ॥

देहमध्यशिरोग्रीव मवक्रं धारयन्बुधः ॥ दंतैरसंस्पृशन् दंतान्
सुखिष्ठाधरपल्लवः ॥ ७८ ॥ आर्त्तरौंजे परित्यज्य धर्मे शुक्ले च
दत्तधीः ॥ अप्रमत्तो रतो ध्याने ज्ञानयोगी ज्वेन्मुनिः ॥ ७९ ॥

अर्थ ॥ केरु, मस्तक, अने कोटतेने पांसराधरतो, एटले शरीरनी चपलाश्र्वांकाश्च हित एहवोमाह्यो; दांतकरीदांतने अणफरसतो एटले स्पर्शकरतोनी अने जेनाहोठ पल्लववेडळुडीरीतैमळेलाहोय ॥ ७८ ॥ तथा आर्त्तरौंज्यध्यानढांडीने धर्मशुक्लध्यानमांभुद्धिदीधीढे अनेजावेंअप्रमत्तपणें ध्यानमारतथको एवोजेमुनि तेनेज्ञानयोगीकेहेवो ॥७९॥

कर्मयोगं समज्यस्य ज्ञानयोगसमाहितः ॥

ध्यानयोगं समारुह्य मुक्तियोगं प्रपद्यते ॥ ८३ ॥

अर्थ ॥ तेमुनिकर्मयोगनो अज्यासकरी चढवानेउजमालथइ ज्ञानयोगरूपदोरहुं जाळी, समाधिपणे ध्यानयोग नीशरणीयें चढीने मुक्तियोगरूपमंदीरनेपामे ॥ ८३ ॥ इतियोगाधिकारः पंचदशमोसमाप्तः

स्थिरमध्यवसानं य तद्धानं चित्तमस्थिरं ॥ जावना वाप्यनुप्रे
क्षा चिंता वा तन्निधा मतं ॥ १ ॥ मुहूर्त्तांतर्जवेध्यान मेकार्थे मन
सः स्थितिः ॥ बह्वर्थसंक्रमे दीर्घाप्यङ्गिना ध्यानसंततिः ॥ २ ॥

अर्थ ॥ जेचित्तचपलढे, पणतेचित्तनेजेस्थिरपणे चित्तनाअध्यवसायने प्रगटकरेतेवा रें तेनेध्यानयोगीकहिथें. एकजावना, बीजीअनुप्रेक्षा, अनेत्रीजुं चिंतानुध्यान, एत्रणप्रकारें चित्तचपलथायढे ॥ १ ॥ अंतर्मुहूर्त्तध्यानहोय, पणजिहां एकठामें एकअर्थनेविषे घणाअर्थनुं संक्रमणथाय, एवीमननी स्थितिहोय, तिहांध्याननी अविड्ढिन्नदीर्घपणे परंपराथाय. तिहांकांइअंतर्मुहूर्त्तनो नियमनधी ॥ २ ॥

आर्त्त रौंज्य धर्मे च शुक्ले चेति चतुर्विधा॥तत्स्याद्भेदाविद् द्वौ
द्वौ कारणं ज्वमोक्षयोः ॥ ३ ॥ शब्दादीनामनिष्ठानां वियोगा
संप्रयोगयोः ॥ चिंतनं वेदनायाश्च व्याकुलत्वमुपेयुषः ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ आर्त्त, रौद्र, धर्मेने शुक्ल, एचारध्याननाजेदहे. तेमध्ये प्रथमनावे ध्यानते संसारनाकारणिकहे. अने पाठलावे ध्यानते मुक्तिनां कारणवाचीते ॥ ३ ॥ तेमां प्रथम आर्त्त-ध्यानना चारजेदकहे. प्रथम अग्निहोत्रशब्दादिक, तेनो वियोगवांते के रखे अग्निहोत्रसंयोगवने; तेम अग्निहोत्रलेजे पीडाथायतेनुं चितनकरे तेथी व्याकुलथाय ॥ ४ ॥

इष्टानां प्रणिधानं च संप्रयोगवियोगयोः ॥ निदानचितनं पाप
मार्त्तमिहं चतुर्विधं ॥ ५ ॥ कापोतनीलकृष्णानां लेश्यानामत्र
संज्ञवः ॥ अनतिक्लिष्टजावानां कर्मणां परिणामतः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ बीजोजेद इष्टनुं चितनकरे; एटलेखे इष्टवस्तुना संयोगनो वियोगथ इजाय; बीजो नियाळुंकरे; चोथो रोगनाथौषधनी चिंताकरे. एचार आर्त्तध्यानना प्रकारते ॥ ५ ॥ एमध्ये कापोत, नील, कृष्ण, एत्रणलेश्यानो संज्ञवते. केमके जेमां अतिक्लिष्टजावनानथी एवी कर्मनी परिणतिना परिणामेंकरी एत्रणलेश्यानो संज्ञवते ॥ ६ ॥

क्रंदनं रुदनं प्रोच्चैः शोचनं परिदेवनं ॥ ताडनं दुंचनं चेति लिं
गान्यस्य विडुर्बुधाः ॥ ७ ॥ मोघं निंदन्निजं कृत्यं प्रशंसन् पर
संपदं ॥ विस्मितः प्रार्थयन्नेताः प्रसक्तश्चैव ऊर्जनः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ वकोरकरवो, उंचेस्वरेरडवुं, शोचनाकरवी, नामदशनेरखुं, मारवुं, माथाना चालतो रुवा, इत्यादिकने पंडित आर्त्तध्याननां लक्षणकहेते ॥ ७ ॥ अमेमंदबुद्धिनेयें एमकहीनेपोतानुं कार्यनिंदे, अमेमं दुंचलीशुं ? मुक्तिमार्गतो मोहोदोढे, एमप्रशंसाकरे, एम विस्मितथको लोकपासे मांगतो फरे, इत्यादिक उर्जननीरीतते ॥ ८ ॥

प्रमत्तश्चेद्वियार्थेषु गृहो धर्मपराङ्मुखः ॥ जिनोक्तमपुरस्कृत्
नार्त्तध्याने प्रवृत्तते ॥ ९ ॥ प्रमत्तांतगुणस्थानानुगमे तन्महात्म
ना ॥ सर्वप्रमादमूलत्वा त्याज्यं तिर्यग्गतिप्रदं ॥ १० ॥

अर्थ ॥ जेप्रमादीहोय, विषयमांलीनहोय, धर्मथी उलटोहोय, जिनवाणीने गोपवे, तेवोपुरुष आर्त्तध्यानमां प्रवृत्तें ॥ ९ ॥ माटे एध्यानउपला गुणगणपामतांथकां प्रमाद-मां पाके, अने एध्यान ठठागुणगणालगेरहे; माटे मोटा मुनियें सर्वप्रमादनुं मूल तथाति-र्यग्गतिपमाके एवुं जाणीने एध्यानने उडवुं ॥ १० ॥

निर्दयं वधबंधादिचितनं निबिम्बुधा ॥ पिशुनासत्यमिथ्या
वाक् प्रणिधानं च मायया ॥ ११ ॥ चौर्यधीनिरपेक्षस्य तीव्रको
धानलस्य च ॥ सर्वांशिकाकलुषं चित्तं च धनरक्षणे ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवेजेनिर्दयहोय, जीवनोवध बंधनादिकंचितवे, आकरो क्रोधीहोय, चाडी ओहोय, जुतुंबोळे, मिथ्यात्वनुं वचनबोळे, माया कपटधरे ॥ ११ ॥ चोरीकरनार, पर-
मार्थरहित, क्रोधरूपअग्नियें धमधमतोरहे, धनसंचयकरनार, धननेकाटीराखे, पणशं-
कार्येमेळुमनराखनार, एटखेरखेने कोइमारुंधनजुए अनेलेइजाय ॥ १२ ॥

एतत्सदोषकरणकारणानुमतिस्थिति ॥ देशाविरतिपर्यंतं रौ

द्रव्यानं चतुर्विधं ॥ १३ ॥ कापोतनीलकृष्णानां क्षेत्र्यानामत्र

संज्ञवः ॥ अतिसंश्लिष्टरूपाणां कर्मणां परिणामतः ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एरीतेंएध्याननेकवे, कराववे अने अनुमोदवानीस्थितियें करीएध्यान दो
षनुंकारणवे. एध्यान चोथा अविरतिगुणगणा अनेपांचमा देशविरति गुणगणासुधी
होय, एरीतेंरौद्रध्यानना चारजेदकहा ॥१३॥ कापोत, नील, अने कृष्ण एत्रणलेश्याना
इहांसंज्ञववे. एअति संक्लिष्टरूपजे कर्मेतेनापरिणामशीहोयवे ॥ १४ ॥

उत्सन्न बहुदोषत्वं नानामरणदोषता ॥ हिंसादिषु प्रवृत्तिश्च कृ

त्वाधं स्मयमानता ॥५॥ निर्दयत्वाननुशयौ बहुमानः परापदि ॥

लिङ्गान्यत्रेत्यदोधीरैस्त्याज्यं नरकदुःखदं ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ एप्रायें घणादोषनुंकारणवे. नानाप्रकारना जीवनेमारवाना दोषेंकरी हिंसा-
दिकमां प्रवृत्तिथाय, पापकरीने खुशबक्तीपणुंमाने ॥ १५ ॥ निर्दयपणुं, पश्चात्तापपणुं,
परआपदायें राजीपणुं, अनेमहाविषयीपणुं, एचिन्हेकरी एध्याननरकना दुःखनुंआप-
नारुंवे; माटेएध्यानने ठांडवुं ॥ १६ ॥

अप्रशस्ते इमे ध्याने ड्रंते चिरसंस्तुते ॥ प्रशस्तं तु कृताज्या

सो ध्यानमारोढुमर्हति ॥ १७ ॥ अथान्तेष्ट्यादे च स्वासत्तावं

वनक्रमात् ॥ ध्यातव्यध्यानानुप्रेक्षा क्षेत्र्यालिङ्गफलानि च ॥१८॥

अर्थ ॥ एवांपवेध्यानते महानिर्वलवे. एनोघणो परिचयकरियें, तोतेशीकडवावि-
पाकप्रगटे. माटेडाहापुरुषें अज्यासकरता उज्ज्वलध्याने चढवुंयोग्यवे ॥ १७ ॥ हवेधर्म-
ध्यानकहेवे. देशकालजोइने शुजजावनाकरवी, पोतानीसत्ताना आलंबननाक्रमशी ध्येय
ध्याता अनेध्याननी अनुप्रेक्षा ते शुजलेश्याना चिन्हनुंफलवे ॥ १८ ॥

ज्ञात्वा धर्मं ततोध्यायेच्चतस्रस्तत्र जावनाः ॥ ज्ञानदर्शनचारि

त्रवेराग्याख्याः प्रकीर्तिताः ॥ १९ ॥ निश्चलत्वमसंमोहो निर्जेरा

पूर्वकर्मणां॥संगाशंसा ज्योत्स्नेदः फलान्यासां यथाक्रमात् ॥२०॥

अर्थ ॥ धर्मनेजाणीपढी ज्ञानजावना, दर्शनजावना, चारित्रजावना, अने वैराग्य जावना, एचारजावनाने धर्मजाणी ध्याववी ॥ १९ ॥ तेमां ज्ञानजावनाची निश्चलप-
ण्ठाय; अनेदर्शनजावनाची अमूढपण्ठाय; वलीचारित्रजावनाची पूर्वकर्मनीनिर्जरा-
थाय; अने वैराग्यजावनाची त्रियादिकनोसंग तथा पुञ्जनीइहा अनेजयतेनोछेदे-
थाय; एरीतिएचारजावनानां फलजाणवां. ॥ २० ॥

स्थिरचित्तः किलैताञ्चि र्थाति ध्यानस्य योग्यतां ॥ योग्यतैव हि
नान्यस्य तथाचोक्तं परैरपि ॥ ११ ॥ चंचलं हि मनः कृष्ण प्रमा
थि बलवत् दृढं ॥ तस्याहं निग्रहं मन्ये वायोरिव सुदुष्करं ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ एजावनामां जेनुंचित्स्थिरहोय, तेनेध्यानमांस्थिरतारहे. माटेतेप्राणीध्या-
ननी योग्यतापामे; पणबीजोकोशनपामे. तेमजपरदर्शनमांपणकडुंते, तेकहेते. ॥ ११ ॥
अर्जुनपुढेते; हे कृष्ण ! मनतोचंचलते; अनेशत्रुना सैन्यसरखुंदढते, तेमननोनिग्रहहुं-
शीरीतेकरुं ? केमके पवननीपेठेमनदुष्कर अनेअग्राह्यते ॥ १२ ॥

असंशयं महाबाहो मनोछर्निग्रहं चलं ॥ अज्यासेन च कौतये वै
राग्येण च गृह्यते ॥ १३ ॥ असंयतात्मना योगो दुःप्राप्य इति
मे मतिः ॥ वश्यात्मना तु यतता शक्योवाप्तुमुपायतः ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ श्रीकृष्णकहेते. हे महाबाहो ! के० मोटीठेबाहुजेनी एवाहे अर्जुन ! खरेख
रुंमनचपलते. तेनोनिग्रहकरवो तोकठणते, तोपण हे कुंतिनापुत्र ! हे अर्जुन ! अज्यास
अने वैराग्येकरीने मनवशथाय एवुंते. ॥ १३ ॥ हे अर्जुन ! जेनेपोतानो आत्मावश-
नथी, एवोजेपुरुष तेनेध्यानयोगपामवो दुःकरते, एवीमारीमतिते. पणजेणेआत्माने
वशकीधोते, तेनेउद्यमैकरी अने अज्यासैकरी ध्यानयोगपामवो सुलजते ॥ १४ ॥

सदृशप्रत्ययावृत्त्या वैतृष्ण्याद्बहिरर्थतः ॥ एतच्च युज्यते सर्वं ज्ञा
वनाज्ञावितात्मनि ॥ १५ ॥ स्त्रीपशुह्नीबिडःशीलवर्जितस्थान
मागमे ॥ सदा यतीनामाज्ञप्तं ध्यानकाले विशेषतः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ सरखोप्रत्ययजे विश्वासतेणेसहित अनेबाह्यपदार्थनी तृष्णार्यैरहित तथा
शुरूजावनार्यैजावितपुरुषने एआत्मावशकरवो सर्वप्रकारैषदेते ॥ १५ ॥ स्त्री, पशु, नपुंसक
दुःशीलादि रहित एहवीवसतिमुनियें सेववी, एमआगममां मुनिनेसदाय प्रजुएआज्ञा
करीते. तेमांपण ध्यानवेलायेंतो विशेषपणे कहिंते, एमजाणतुं ॥ १६ ॥

स्थिरयोगस्य तु ग्रामे विशेषः कानने वने ॥ तेन यत्र समाधानं
स देशो ध्यायतो मतः ॥ १५ ॥ यत्रयोगसमाधानं कालोपीष्टः
स एव हि ॥ दिनरात्रिद्वयादीनां ध्यानिनो नियमस्तु न ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ स्थिरयोगवाच्यायें गाममां अने विशेषेकरीने वगनामां तथा वनमां जिहां-
चित्तसमाधानीमां रहे, ते स्थान कें ध्यान करवुं ॥ १५ ॥ जेवखत योग स्थिर रहे, ते काल रुडो-
समजवो; पण ध्यान वाळाने दिवस अथवा रात्रि नो नियम नथी ॥ १६ ॥

यैवावस्था जिता या तु न स्याद्ध्यानोपघातिनी ॥ तथा ध्यायेन्निष
ण्णो वा स्थितो वा शयितोऽथवा ॥ १७ ॥ सर्वासु मुनयो देशकाला
वस्थासु केवलं ॥ प्राप्तास्तन्मियमो नासां नियता योगसंस्थिता ॥ ३० ॥

अर्थ ॥ ध्यान वंत मुनिने जे अवस्थायें, जे ठेकाणे, अने जे वेळायें ध्यान ने व्यवघात न लागे
ते ठेकाणे, ते वेळायें, तेरी तें बेठा, उजा, अथवा सुता ध्यान करवुं ॥ १७ ॥ सर्व देश काल अव-
स्थाने विषेर ह्या जे, मुनि तेने कां इ नियम नथी. केम के ते नियत पणे योग मां स्थिर रहावे. ॥ ३० ॥

वाचना चैव पृष्ठा च परावृत्यनुचितनं ॥ क्रिया चालंबनानीह स
धर्मावश्यकानि च ॥ ३१ ॥ आरोहति दृढज्व्यालंबनो विषसं
पदं ॥ तथा रोहति स ध्यानं सूत्राद्यालंबनाश्रितः ॥ ३२ ॥

अर्थ ॥ वाचना, पृष्ठना, परावर्तना, अने अनुप्रेक्षा एधर्मनां आलंबन इहां कहां, ते
अवश्यकरी ठे ॥ ३१ ॥ जे प्राणी खरी वस्तु नो आलंबक ठे, ते प्राणी कठण ठे काणे पण जे-
मचने, तेम जे जैन सूत्रादिक नो जे आलंबक ठे ते प्राणी रुढे ध्याने पण चढे ॥ ३२ ॥

आलंबनादरोक्षत प्रत्यूहक्षययोगतः ॥ ध्यानाद्यारोहणं शो
योगिनां नोपजायते ॥ ३३ ॥ मनोरोधाधिको ध्यानप्रतिपत्ति
क्रमो जिने ॥ शेषेषु तु यथायोगसमाधानं प्रकीर्तितं ॥ ३४ ॥

अर्थ ॥ आलंबनना आदरथी प्रगळो जे विघ्न नो क्षय तेना योगथी ध्यान रूप पर्वत
उपर चढतां, योगी श्वरने ब्रह्मणं थतुं नथी ॥ ३३ ॥ योग निरोध ध्यान तो केवळीने ठे. मन
रोध करण, इत्यादि अनुक्रम जिन मत मां ठे. बाकी बीजा दर्शन मां तो जेम नजर मां आवे
तेम योग गुं समाधान कळुं ठे ॥ ३४ ॥

आज्ञापायविपाकानां संस्थानस्य च चिंतनात् ॥ धर्मध्यानोपयु
क्तानां ध्यातव्यं स्याच्चतुर्विधं ॥ ३५ ॥ नयजंगप्रमाणद्व्यां हेतूदाह
रणान्वितां ॥ आज्ञां ध्यायेज्जिने ज्ञां ॥ मप्रामाण्यकलंकितां ॥ ३६ ॥

अर्थ ॥ आज्ञा, अपाय, विपाक, अने संस्थान एचारजेदना चित्तनथकी धर्मध्यानवालायें धर्मध्यानकरतुं ॥ ३५ ॥ सातनय, सप्तजंगी, चारप्रमाणसहित तथाहेतु उदाहरणेसहित अनेअप्रमाणरूपदूषणेंरहितएवीजिनेश्वरनीआज्ञाध्याववीएप्रथमजेद. ॥ ३६ ॥

रागद्वेषकषादिपीडितानां अनुष्मतां ॥ ऐहिकामुष्मिकांस्तां
स्तां ज्ञानापायान्विचिंतयेत् ॥ ३७ ॥ ध्यायेत्कर्मविपाकं च तं तं यो
गानुज्ञावजं ॥ प्रकृत्यादिचतुर्भेदं शुभाशुभावविज्ञागतः ॥ ३८ ॥

अर्थ ॥ जे जीव राग, द्वेष, कषायवन्नेपीडयाढे, ते आलोक ने परलोकसंबंधीक ह्ते बीजेपाश्ये चित्तवे ॥ ३७ ॥ जेयोगनाअनुज्ञवधीथयो, अने प्रकृति, स्थिति, रस, प्रदे-
शनावंधधी नीपनो, एह्वोजेकर्मनोविपाक तेने शुभाशुभवेंहेचणधीध्यावे ॥ ३८ ॥

उत्पादस्थितिजंगादि पर्यायैर्लक्षणैः पृथक् ॥ जेदैर्नामादिजिर्लो
कसंस्थानं चिंतयेद् भृतं ॥ ३९ ॥ चिंतयेत्तत्र कर्तारं जोक्तारं नि
जकर्मणां ॥ अरूपमव्ययं जीवमुपयोगस्वलक्षणं ॥ ४० ॥

अर्थ ॥ उत्पाद, व्यय अने ध्रुव, काल, तथाजंगादि, पर्यायलक्षणेकरी जुदाजुदाजेदें
नाम, स्थापना, अव्य, जावजेदेंकरी नेचउदराज्यलोकनुं संस्थानधारीनेचिंतवे॥३९॥ ति
हांपोतानाकर्मनो कर्ताजोक्ता आत्माढे, एमचिंतवें. एजीवअरूपी, अविनाशी, अनेउ
पयोगलक्षणेयुक्ते, एमचिंतवें ॥ ४० ॥

तत्कर्मजनितं जन्मजरामरणवारिणा ॥ पूर्णं मोहमहावर्तका
मौर्वानलजीषणं ॥ ४१ ॥ आशामहानिलापूर्णं कषायकलशो
ज्वलत् ॥ असद्रिकल्पकल्लोलचक्रं दधतमुद्धतं ॥ ४२ ॥

अर्थ ॥ ह्वेकर्मजनितरूप समुद्रवखाणेढे. तेजन्मजरा अने मरणरूप जळे पूर्ण
जख्योढे, तथा मोहरूपमोटा आवर्त, तद्रूपजमरी अने कामरूपवडवानलें करीजयंकर
॥ ४१ ॥ आशारूप प्रचंडवायुयें जरपूर, कषायरूप चारकलशायेंयुक्त, अने माठावि-
कल्परूपमहाउरुत कल्लोलजिहांउठलेढे, एवोजवसमुद्र जयंकरढे ॥ ४२ ॥

हृदिस्त्रोतसिकावेला संपातझरतिक्रमं ॥ प्रार्थनावल्लिसंतानं
दुःपूरविषयोदरं ॥ ४३ ॥ अज्ञानझर्दिनं व्यापद्विद्युत्पातोद्भव
झयं ॥ कदाग्रहकुवातेन हृदयोत्कंपकारिणं ॥ ४४ ॥

અર્થ ॥ વહીતેસમુદ્રમાં મનમાં શ્રોતસિકા ઘટલેજે હર્ષે તથાશોકનુંજરાવવું, તેરૂપવે લાઘટલેજરતિકહિયે, માટે જોઈમાંપહ્યોતો પઠીનિકલવુંઘણુંકઠણલે; અને યાચનારૂપ સેવાલનો સમૂહલે, જેનેવિષે તથાદુઃખેપૂર્ણથાય એવોવિષયરૂપ મધ્યજાગલેજેનો ॥ ૪૩ ॥ જિહ્વાંચંધકારેવ્યાપ્યું ઇવુંઅજ્ઞાનરૂપવાદલુંલે, તથા જેમાંઆપદારૂપ વીજલીપરવાનો જયલે, અને કદાગ્રહરૂપ સ્વરાવ પવનનો ઝડપવથયોલે, તેણેકરીને દેસતાજ્ઞાન નજરવા લાવુંતો હૈયુંધ્રુજેઈવો, કર્મ્મજનિતસમુદ્રબિહામણોલે ॥ ૪૪ ॥

વિવિધવ્યાધિસંબંધમત્સ્યકહ્મપસંકુલં ॥ ચિંતયેચ્ચ ત્રયાંજો
ધિ ચલદ્વોષાદિહર્મં ॥ ૪૫ ॥ તસ્ય સંતરણોપાયં સમ્યક્ત્વ
દઢબંધનં ॥ બહુશીલાંગફલકં જ્ઞાનનિર્યામિકાન્વિતં ॥ ૪૬ ॥

અર્થ ॥ જેસમુદ્ર વિવિધજાતિનાજેરોગના સંબંધ રૂપી મહા અને કાચવાયેંકરી આકુલલે, તથા જેમાંચંચલતા, શૂન્યતા અને ગર્વતેરૂપજેદોષતડૂપ મહોટાપર્વતલે; એવો જવરૂપસમુદ્રનેચિંતવે ॥ ૪૫ ॥ હવેએવાસમુદ્રથીતરવાનોઝપાય, તેસમકિતરૂપ દઢબંધનલેજિહ્વાં, અને જેનેઅઘારહજાર શિલાંગરથરૂપપાટીયાં જહ્યાંલે, તથા તે જહાજ જ્ઞાનરૂપચલાવનાર નિર્યામકજેના સુદા તેણેસહિતલે ॥ ૪૬ ॥

સંવરાસ્તાશ્રવભિર્ગુપ્તિગુપ્તસમંતતઃ ॥ આચારમંરુપોદ્દીપ્તાપ
વાદોત્સર્ગચૂઢ્યં ॥ ૪૭ ॥ અસંસ્વૈર્ઘર્ધરૈર્યોધૈર્ઘ્નઃપ્રધૃષ્ઠ્યં સદાશયે ॥
સયોગરૂપસ્તંજાગ્રન્યસ્તાધ્યાત્મસિતાંશુકં ॥ ૪૮ ॥

અર્થ ॥ વહી તેજહાજનાપાટીઆનેવિષેરહાજે ઢિડોતેહનેસંવરરૂપીકીચક તડૂપતે લવલેપુંહ્યાંલે, તથા મનોગુપ્તિરૂપ ગુપ્તસુકાનતેમાર્ગચતાવેલે, તેણેકરીતેવાહણ સમુંચાલેલે, તથા આચારરૂપમંડપેશોજતુંથકાં વહી તેવહાણમાંઢત્સર્ગ અને અપવાદરૂપ બેજાતનોમાલજરેલોલે ॥ ૪૭ ॥ જેવહાણમાં શુદ્ધઅધ્યવસાયરૂપ ઘણાબલવંતસુજટો જેરાગ દ્રેષાદિશત્રુને દુઃપ્રધૃષ્ઠ્યલેલે; તથા જલોજેયોગ તેરૂપકુલં જેથંજ તેનાઢપર અધ્યાત્મરૂપ ઝવ્વલ સરુ સેંચ્યોલેજિહ્વાં ॥ ૪૮ ॥

તપોનુકૂલપવનોદ્રુતસંવેગવેગતઃ ॥ વૈરાગ્યમાર્ગપતિતં ચા
રિત્રં વહનં શ્રિતાઃ ॥ ૪૯ ॥ સન્નાવનારવ્યમંજૂષા ન્યસ્તસન્નિ
તરત્નતઃ ॥ યથાઽવિઘ્નેન ગહંતિ નિર્વાણનગરે બુધાઃ ॥ ૫૦ ॥

અર્થ ॥ તેસરુથી તપસ્યારૂપ અનુકૂલ પવનપ્રગલ્બોલે, અને તે પવનેકરી સંવેગશુણ

रूपवेगप्रगव्योते; तेणेकरी वैराग्यमार्गमां तेवहाणचाळतुंजायते; एहवुंचारित्ररूप जे वहाणतेमांबेठायका मुनिराजोते ॥ ४९ ॥ रुढीजावनारूप मंजूषामां गुप्तपणेशुज चि-
त्तरूपीरत्नस्थायुंठे जेणे, एवा मुनि निर्विघ्नपणे मुक्तिरूपनगरनेपामेढे. ॥ ५० ॥

यथा च मोहपक्षीशे लब्धव्यतिकरे सति ॥ संसारनाटकोद्भेदा
शंकापंकाविले मुहुः ॥ ५१ ॥ सज्जीकृतस्वीयजटे नावं दुर्बुद्धि
नामिकां ॥ श्रिते दुर्नीतिनौदंटरूढशेषजटान्विते ॥ ५२ ॥

अर्थ ॥ एवातनीखबर चोरनोराजाजे मोहरूपिश्रोपक्षिपति तेनेपडी. तेवारंतेमोह
जेचोरनोराजाढे, तेणेविचाखुंजे रखेनेसंसाररूपनाटकनो उढेदथइजाय; एवीशंकारूप
जेकचरो तेमांलेपाणोथको ॥ ५१ ॥ तेमोहराजा पोतानासुजटोने सज्जकरीने दुर्बुद्धि
नामे जे नावतेमां पोतेवेठोथको दुष्टाचाररूपबीजाजे नावते, तेमांवढीबीजाघणासुज-
टोने बेसारीनेपोतें जवसमुद्रमांआव्यो ॥ ५२ ॥

आगच्छत्यथधर्मेशजटौघे रणमंरुपं ॥ तत्त्वचिंतादिनाराच
सज्जीजृते समाश्रिते ॥ ५३ ॥ मिथोलभे रणावेशे सम्यगू द
र्शनमंत्रिणा ॥ मिथ्यात्वमंत्रिविषमा प्राप्यते चरमा दशा ॥ ५४ ॥

अर्थ ॥ तेवखते धर्माजाना सुजटोनाजेथोक्ते मोहनासैन्यनेजोइने रणमंडपजूमी-
मांआवी तत्त्वचिंताप्रमुखजे वहाणतेलेइने सज्जथयाथका ॥ ५३ ॥ तेपडीबेउनेमाहो
मांहे गुरूचाळवालाग्युं; तेमांसम्यगूदृष्टिजेप्रधान तेणेमिथ्यात्वप्रधानने विषमचरमद
शाके० मरणदशापमाडी, एटले मृत्युप्रायकीधोढे ॥ ५४ ॥

लीलयैव निरुध्यते कषायचरटा अपि ॥ प्रशमादिमहायोधैः
शीलेन स्मरतस्करः ॥ ५५ ॥ हास्यादिषट्कखुंटाकटुदं वैरा
ग्यसेनया ॥ निडादयश्च ताड्यंते श्रुतयोगादिजिर्जटैः ॥ ५६ ॥

अर्थ ॥ अने उपशमादिक महासुजटे लीलायेंकरीने कषायरूप चोरटानेरोक्या
तथा शीलसुजटे कंदर्परूपचोरनेजीत्यो ॥ ५५ ॥ वैराग्यनीसेनायेंकरीने हास्यादिकजे
बचोरतेने जीत्या अने ज्ञानयोगादिकजेसुजटो तेणेनिडादिकने मारीकाढ्या ॥ ५६ ॥

जटाज्यां धर्मशुक्लाज्यां मार्तरौजाजिधौ जटौ॥निग्रहेणैजियाणां च
जीयते जागसंयमः ॥ ५७ ॥ दयोपशमनश्चक्रुर्दर्शनावरणा
दयः ॥ नश्यत्याशासैन्यं च पुण्योदयपराक्रमात् ॥ ५८ ॥

અર્થ ॥ વલીતેસમુદ્રમાં મનમાં શ્રોતસિકા ઇટલેજે હર્ષ તથાશોકનુંચરાવવું, તેરૂપવે લાપટલેચરતિકહિયે, માટે જોષમાંપલ્લ્યોતો પઠીનિકલવુંઘણુંકઠણે; અને ચાચનારૂપ સેવાલનો સમૂહવે, જેનેવિષે તથાદુઃખેપૂર્ણથાય એવોવિષયરૂપ મધ્યઝાગઢેજેનો ॥ ૪૩ ॥ જિહ્વાંઅંધકારેવ્યાપ્યું એવુંઅજ્ઞાનરૂપવાદલુંઢે, તથા જેમાંઆપદારૂપ વીજલીપન્થાનો જયઢે, અને કદાગ્રહરૂપ સ્વરાવ પવનનો હ્રસ્વથયોઢે, તેણેકરીને દેસતાજ્ઞાન નજરવા લાડુંતો હૈયુંધુજેપ્હવો, કર્મ્મજનિતસમુદ્રબિહામણોઢે ॥ ૪૪ ॥

વિવિધવ્યાધિસંબંધમત્સ્યકઢપસંકુલં ॥ ચિંતયેન્ન જયાંજો

ધિ ચલદોષાડિહર્ગમં ॥ ૪૫ ॥ તસ્ય સંતરણોપાયં સમ્યક્ત્વ

દઢબંધનં ॥ બહુશીલાંગફલકં જ્ઞાનનિર્યામિકાન્વિતં ॥ ૪૬ ॥

અર્થ ॥ જેસમુદ્ર વિવિધજાતિનાજેરોગના સંબંધ રૂપી મઢ અને કાચવાયેંકરી આકુલઢે, તથા જેમાંચંચલતા, શૂન્યતા અને ગર્વતેરૂપજેદોષતડૂપ મહોટાપર્વતઢે; એવો જવરૂપસમુદ્રનેચિંતવે ॥ ૪૫ ॥ હવેઆસમુદ્રથીતરવાનોહપાય, તેસમકિતરૂપ દઢબંધનઢેજિહ્વાં, અને જેનેઅદારહજાર શિલાંગરથરૂપપાટીયાં જહ્યાંઢે, તથા તે જહાજ જ્ઞાનરૂપચલાવનાર નિર્યામકજેના સુદા તેણેસહિતઢે ॥ ૪૬ ॥

સંવરાસ્તાશ્રવભિર્ગુપ્તિગુપ્તસમંતતઃ ॥ આચારમંરુપોદીતાપ
વાદોત્સર્ગજૂઝયં ॥ ૪૭ ॥ અસંસ્વૈર્ઙ્ગધર્મૈર્યોધૈર્ઙ્ગઃપ્રધૃષ્ટ્યં સદાશયે ॥

સદ્યોગરૂપસ્તંજાગ્રન્યસ્તાધ્યાત્મસિતાંશુકં ॥ ૪૮ ॥

અર્થ ॥ વલી તેજહાજનાપાટીઆનેવિષેરહ્યાજે ભિડોતેહનેસંવરરૂપીકીચક તડૂપતે લવઢેપુંચાંઢે, તથા મનોગુપ્તિરૂપ ગુપ્તસુકાનતેમાર્ગજતાવેઢે, તેણેકરીતેવાહણ સમુંચાલેઢે, તથા આચારરૂપમંડપેશોજતુંથકાં વલી તેવહાણમાંહત્સર્ગ અને અપવાદરૂપ વેજાતનોમાલજરેલોઢે ॥ ૪૭ ॥ જેવહાણમાં શુદ્ધઅધ્યવસાયરૂપ ઘણાબલવંતસુજટો જેરાગ દેવાદિશત્રુને દુઃપ્રધૃષ્ટ્યઢેઢે; તથા જલોજેયોગ તેરૂપકુહ જેથંજ તેનાહપર અધ્યાત્મરૂપ હજ્જલ સદ સ્વેંચોઢેજિહ્વાં ॥ ૪૮ ॥

તપોનુકૂલપવનોઙ્ગુતસંવેગવેગતઃ ॥ વૈરાગ્યમાર્ગપતિતં ચા

રિત્રં વહનં શ્રિતાઃ ॥ ૪૯ ॥ સન્નાવનાસ્ત્યમંજૂષા ન્યસ્તસન્નિ

તરત્નતઃ ॥ યથાઽવિગ્નેન ગઢંતિ નિર્વાણનગરે બુધાઃ ॥ ૫૦ ॥

અર્થ ॥ તેસમથી તપસ્યારૂપ અનુકૂલ પવનપ્રગલ્ભોઢે, અને તે પવનેકરી સંવેગગુણ

रूपवेगप्रगट्योढे; तेणेकरी वैराग्यमार्गमां तेवहाणचालतुंजायढे; एहचुंचारित्ररूप जे वहाणतेमांवेगथका मुनिराजोते ॥ ४९ ॥ रुढीजावनारूप मंजूषामां गुप्तपणेशुज चित्तरूपीरत्नस्थायुंढे जेणे, एवा मुनि निर्विघ्नपणे मुक्तिरूपनगरनेपामेढे. ॥ ५० ॥

यथा च मोहपल्लीशे लब्धव्यतिकरे सति ॥ संसारनाटकोद्देहा
शंकापंकाविले मुहुः ॥ ५१ ॥ सज्जीकृतस्वीयजटे नावं डुर्बुद्धि
नामिकां ॥ श्रिते डुर्नीतिनौटंदरूढशेषजटान्विते ॥ ५२ ॥

अर्थ ॥ एवातनीखवर चोरनोराजाजे मोहरूपिओपल्लिपति तेनेपडी. तेवारेंतेमोह जेचोरनोराजाढे, तेणेविचाखुंजे रखेनेसंसाररूपनाटकनो उद्देदथज्ञाय; एवीशंकारूप जेकचरो तेमांखेपाणोथको ॥ ५१ ॥ तेमोहराजा पोतानासुजटोने सज्जकरीने डुर्बुद्धि नामे जे नावतेमां पोतेवेगोथको दुष्टाचाररूपबीजाजे नावढे, तेमांवलीबीजाघणासुजटोने वेसारीनेपोतें जवसमुद्रमांआव्यो ॥ ५२ ॥

आगढत्यथधर्मेराजटौधे रणमंरुपं ॥ तत्त्वचिंतादिनाराच
सज्जीजृते समाश्रिते ॥ ५३ ॥ मिथोलभे रणावेशे सम्यग् द
र्शनमंत्रिणा ॥ मिथ्यात्वमंत्रिविषमा प्राप्यते चरमा दशा ॥ ५४ ॥

अर्थ ॥ तेवखते धर्मेराजाना सुजटोनाजेथोक्ते मोहनासैन्यनेजोडने रणमंडपजूमि-मांआवी तत्त्वचिंताप्रमुखजे वहाणतेलेइने सज्जथयाथका ॥ ५३ ॥ तेपडीबेउनेमाहो मांहे युद्धचालवालागुं; तेमांसम्यग्दृष्टिजेप्रधान तेणेमिथ्यात्वप्रधानने विषमचरमद शाके० मरणदशापमाडी, एटले मृत्युप्रायकीढोढे ॥ ५४ ॥

लीलयैव निरुध्यंते कषायचरटा अपि ॥ प्रशमादिमहायोधैः
शीलेन स्मरतस्करः ॥ ५५ ॥ हास्यादिषट्कलुंटाकटंदं वैरा
ग्यसेनया ॥ निद्रादयश्च ताड्यंते श्रुतयोगादिजिज्ञैः ॥ ५६ ॥

अर्थ ॥ अने उपशमादिक महासुजटे लीलायेंकरीने कषायरूप चोरटानेरोक्या तथा शीलसुजटे कंदर्परूपचोरनेजीत्यो ॥ ५५ ॥ वैराग्यनीसेनायेंकरीने हास्यादिकजे उचोरतेने जीत्या अने ज्ञानयोगादिकजेसुजटो तेणेनिद्रादिकने मारीकाढ्या ॥ ५६ ॥

जटान्यां धर्मशुक्लान्यां मार्तरौद्राभिधौ जटौ॥ निग्रहेणैर्द्वियाणां च
जीयते ज्ञानसंयमः ॥ ५७ ॥ हयोपशमनश्चक्षुर्दर्शनावरणा
दयः ॥ नश्यत्याशासैन्यं च पुण्योदयपराक्रमात् ॥ ५८ ॥

अर्थ ॥ धर्मध्यानअनेशुक्लध्यान एवेसुजटें आर्त्तअने रौद्र एवेसुजटनेहण्या. तथा पांचइंद्रियनानिग्रहरूपसुजटें उतावळेंकरी असंयमरूपसुजटनेजीत्यो ॥ ५७ ॥ दर्शनावरणीयना द्योपशमसुजटें चक्षुर्दर्शनावरणादिक योद्धाअनेमाह्ला; वल्लीपुण्योदयना-पराक्रमथी आशारूपसैन्य नासीगयुं ॥ ५८ ॥

सद्द्वेषगर्जेण रागकेसरिणा तथा ॥ सुतेन मोहभूपोपि
धर्मभूपेन हन्यते ॥ ५९ ॥ ततः प्राप्तमहानंदा धर्मभूपप्र
सादतः ॥ यथाकृतार्था जायंते साधवो व्यवहारिणः ॥ ६० ॥

अर्थ ॥ हवे ठेवटेद्वेषरूपहाथीयेंवेठो तथा रागरूपसिंहेंसहित एहवो मोहराजा तेनेपण धर्मराजायें हण्यो ॥ ५९ ॥ तेवारपढी साधुरूपी व्यवहारिया धर्मराजानो प्रसादजेपसाय तेथीकृतार्थयइ आनंदपामी सुखेपोतानो व्यापारकरताथया ॥ ६० ॥

विचिंतयेत्तथा सर्वं धर्मध्याननिविष्टधीः ॥ ईदृगन्यदपि न्यस्त
मर्थजातं यदागमे ॥ ६१ ॥ मनसश्चेन्द्रियाणां च जयाद्योनिर्वि
कारधीः ॥ धर्मध्यानस्य स ध्याता शांतोदांतः प्रकीर्तितः ॥ ६२ ॥

अर्थ ॥ एरीतेंसर्वधारीखेवुं. तेधर्मध्यानमां जेमुनिनीबुद्धिपेठीठे, तेणेणेतथाएना जेवा वीजापणजेआगमसिद्धांतमां पदार्थना समूहस्थाप्याठे, तेनुंचितनकरवुं ॥ ६१ ॥ जेमननो अनेइंद्रियनोजयकरीने निर्विकारबुद्धिवालो थयो, तेनेधर्मध्याननोध्याताक होठे. वल्लीशांतदांतपणुं पणतेहनेजहोय ॥ ६२ ॥

परैरपि यदिष्टं च स्थितप्रज्ञस्य लक्षणं ॥ घटते ह्यत्र तत्सर्वं तथा
चेदं व्यवस्थितं ॥ ६३ ॥ प्रजहाति यदा कामान् सर्वान् पार्थ मनो
गतान् ॥ आत्मन्येवात्मसंतुष्टः स्थितप्रज्ञस्तदोच्यते ॥ ६४ ॥

अर्थ ॥ परदर्शनीपण स्थितप्रज्ञनुंलक्षण एमकहेठे. अनेतेसर्वइहांघटेठे. तेमजइ हांअवस्थितहोयतेजाणवुं ॥ ६३ ॥ हे अर्जुन ! जेवारेंकंदर्पनेठोठे, अने मननासर्वकामने त्यागी आत्मसंतोषीथइने आत्मानेविषेरहे, तेप्राणीने तेवारेंस्थितप्रज्ञावंतकहियें ॥ ६४ ॥

हृत्स्वेध्वनुद्भिन्नमनाः सुखेषु विगतस्पृहा ॥ वीतरागजयक्रोधः
स्थितधीर्मुनिरुच्यते ॥ ६५ ॥ यः सर्वत्रानभिस्नेहस्तत्तत्प्राप्य
शुभाशुभं ॥ नाजिनंदति न द्वेष्टि तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥ ६६ ॥

અર્થ ॥ જેહનેહુઃસ્વમાં હદ્રેગનથી, અને સુખની શ્રદ્ધાનથી, તથા જેહના રાગ, જય, અને ક્રોધગયાઢે, તેમુનિને સ્થિતબુદ્ધિવાલો કહિયે ॥ ૬૫ ॥ જેને વિષયઢપર સ્નેહનથી, જેવુંતેવું શુજશુજ મલેતોપણ રાગદ્રેષનથી, હે અર્જુન ! તેનીબુદ્ધિરુનીઢે ઇમજાણું ॥ ૬૬ ॥

યદા સંહરતે ચાયં કૂર્મોંગાનીવ સર્વશઃ ॥ ઇંડિયાર્ણીંડિયાર્થેન્ય

સ્તસ્ય પ્રજ્ઞા પ્રતિષ્ઠિતા ॥ ૬૭ ॥ શાંતો દાંતો ઋવેદીદગાત્મારામ

તયા સ્થિતઃ ॥ સિંધસ્ય હિ સ્વપ્નાવોયં સૈવ સાધકયોગ્યતા ॥ ૬૮ ॥

અર્થ ॥ હે અર્જુન ! જેમકાચબો અંગનેસંહરી સંકોચીરાલે, તેમઈંડિઓનેવિષયથી પાઢીવાલે તેનીબુદ્ધિમોટીઢે ॥ ૬૭ ॥ તેશાંતગુણઅને દાંતગુણીહોય, તેનેઆત્મારામવઢે આત્મામાંરહ્યો કહિયે. સિંદ્રિનોસ્વપ્નાવપણ ઇવોજઢે, અને ઇવાજેહોયતેનેજસાધકતા-પણાની યોગ્યતા કહિયે ॥ ૬૮ ॥

ધ્યાતાયમેવ શુક્લસ્યાપ્રમત્તઃ પાદયોર્દયોઃ ॥ પૂર્વવિદ્ યોગ્યયોગી

વ કેવલી પરયોસ્તયોઃ ॥ ૬૯ ॥ અનિત્યત્વાદ્યનુપ્રેક્ષા ધ્યાનસ્યો

પરમેપિ હિ ॥ જાવયેન્નિત્યમત્રાંતઃ પ્રાણા ધ્યાનસ્ય તે સ્વહુ ॥ ૭૦ ॥

અર્થ ॥ ઇષ્ણીશુક્લ ધ્યાનનાંવેપાયાનો અપ્રમત્તથકો ધ્યાવનારથાય. પૂર્વધરપયોયોગી હોય, અથવા અયોગીહોય, પણ કેવલીપણેહોય, પઢીશેષવેપાયાને ધ્યાવે ॥ ૬૯ ॥ ધ્યાન નેવિરામકાલે અનિત્યત્વાદિજાવના ઢાંકેનહી, વિઝમરહિતપણે નિત્યજાવનાજાવે. તેધ્યા-નના પ્રાણ જાણવા ॥ ૭૦ ॥

તીવ્રાદિજેદજાજઃ સ્યુર્લેશ્યસ્તિસ્ત્ર શ્દોત્તરાઃ ॥ લિંગાન્યત્રાગ

મશ્ર-શ્વાવિનયઃ સન્નુણસ્તુતિઃ ॥ ૭૧ ॥ શીલસંયમયુક્તસ્ય ધ્યાયતોધ

ર્મમુત્તમં ॥ સ્વર્ગપ્રાપ્તિફલં પ્રાહુઃ પ્રૌઢપુણ્યાનુબંધિનીં ॥ ૭૨ ॥

અર્થ ॥ શ્દાંહત્તરજે પાઢલીવ્રણલેશ્યાર્થ ઇટલે તેજો, પદ્મ અને શુક્લ ઇત્રણલેશ્યા જેઢે તે તીવ્ર, તીવ્રતર, અનેતીવ્રત્તમ ઇત્રણજેદનીજજનારીઢે, તેનાઈચિન્હજે આગમની શ્રદ્ધા, વિનય, રુનાગુણનીસ્તવનાકરવી ॥ ૭૧ ॥ શીલ અને સંયમયુક્તપ્રાણીને ઉત્તમ ધર્મધ્યાન ધ્યાતેથકે સ્વર્ગપ્રાપ્તિફલકહુંઢે. તેમોટાપુણ્યાનુબંધી પુણ્યનેપામે ॥ ૭૨ ॥

ધ્યાયેન્નુક્લમથદ્દાંતિમૃદ્ધત્વાજીવમુક્તિઃ ॥ હ્રદયસ્થોઘૌમનો

ધૃત્વા વ્યપનીય મનો જિનઃ ॥ ૭૩ ॥ સવિતર્કે સવિચારં સપૃથ

ક્ત્વં તદાદિમં ॥ નાનાનયાશ્રિતં તત્ર વિતર્કપૂર્વકશ્રુતં ॥ ૭૪ ॥

अर्थ ॥ जेसमतापणे तथानिष्कपटपणे अनेजीवनमुक्तपणे एवीस्थितिराखीने शुद्ध ध्याननेध्यावे, अनेठन्नस्थपणे अणुमां मनधरीनेरहे, तेवारेंरागद्वेषनेजीते ॥ ७३ ॥ सपृथक्त्व, सवितर्क, सविचार; तेमांआदिनोजेसवितर्क एनामेशुद्धध्याननो पेहलोपायो तेनेनानाविध नयेसहित विचारपूर्वक श्रुतेकरीध्याववो ॥ ७४ ॥

अर्थव्यंजनयोगानां विचारोन्योन्यसंक्रमः ॥ पृथक्त्वं द्रव्यप
र्यायगुणांतरगतिः पुनः ॥ ७५ ॥ त्रियोगयोगिनः साधोर्वितर्का
द्वान्वितं ह्यदः ॥ ईषच्चलत्तरंगाऽब्धेः क्षोभाज्जावदशानिर्जं ॥ ७६ ॥

अर्थ ॥ अर्थ, अक्षर अने योगएनाजेविचार तेनुंमाहोमाहें संक्रमण तेनुनामपृथक्त्व कहियें; तेकेवुंढे ? के, द्रव्य, गुण, अनेपर्याय तेमांगतिडे जेनीएवुंढे. एपेहेलोजेद ॥ ७५ ॥ त्रणयोगे उपरम्या जेयोगी तेसाधुनेवितर्कादिक थोडाचंचलतरंगडे, जेमां एहवोजे स-
मुद्र तेक्षोजनोजेअज्ञाव तेवी दशासरखुंढे ॥ ७६ ॥

एकत्वेन वितर्केन विचारेण च संयुतं ॥ निर्वातस्य प्रदीपात्रं
द्वितीयं त्वेकपर्यायः ॥ ७७ ॥ सूक्ष्मक्रियानिवृत्ताख्यं तृतीयं तु
जिनस्य तत् ॥ अर्थरुद्रांगयोगश्च रुद्रयोगे द्वयस्य च ॥ ७८ ॥

अर्थ ॥ एकत्ववितर्कविचारनामजे बीजोपायो तेपवनरहितजे दीवो तेसरखोडे. एबीजोपायोते एकपर्यायरूपडे ॥ ७७ ॥ सूक्ष्मक्रियानिवृत्तिनामे त्रीजोपायो ते केवली नेहोय. तेमांबादरजे काययोगतेने अर्द्धरुद्रयोगे, अने मन तथावचनएबेयोगनेसमस्तरुंढे तेवारें त्रीजोपायोध्यावे ॥ ७८ ॥

तुरीयं तु समुच्चिन्नक्रियमप्रतिपाति तत् ॥ शैलवन्निःप्रकंपस्य
शैलेष्यं विश्ववेदिनः ॥ ७९ ॥ एतच्चतुर्विधं शुद्धध्यानमत्र द्व
योः फलं ॥ आद्ययोः सुरलोकातिरंत्ययोस्तु महोदयः ॥ ८० ॥

अर्थ ॥ हवेचोथापायामां क्रियाउडेदीडे. अनेपोतेंपर्वतनीपरें अप्रतिपातिथयोडे, एहवो विश्ववेदी तेजगत्तना सर्वज्ञावनो जाणजे केवली तेनिःप्रकंप पर्वतनीमाफक इहांप्रथम बे पायामांजेकाळकरते, खर्गगतिपामे. अने उपरना बेपायामांकाळकरवाथी मोक्षपामे ॥ ८० ॥

आश्रवापायसंसारानुज्ञावज्रवसंततीः ॥ अर्थे विपरिणामं वा
नुपश्येद्बुद्धविश्रमे ॥ ८१ ॥ द्वयोः शुद्धा तृतीये च लेश्या सा
परमामता ॥ चतुर्थशुद्धजेदस्तु लेश्यातीतः प्रकीर्तितः ॥ ८२ ॥

अर्थ ॥ शुक्लध्याननेविश्रामें आश्रवनोनाशदेखे. संसारनास्वरूपने जवनीपरंपरादेखे-
अनेअन्यपदार्थें आत्मानुविपरिणामपणुंजुष ॥ ८१ ॥ एशुक्लध्यानना प्रथमवेपायामां
बेळेच्या तथात्रीजेपायेतो परमउत्कृष्ट शुक्लेश्याकहिडे, अने चोथोपायोजेडे तेतो ले-
श्यायेंरहितकहोडे ॥ ८२ ॥

लिंगं निर्मलयोगस्य शुक्लध्यानवतोऽवधः ॥ असंमोहो विवेकश्च
व्युत्सर्गश्चाजिधीयते ॥ ८३ ॥ अबंधाडपसर्गेज्यः कंपते न बि
भेति च ॥ असंमोहान्न सूक्ष्मार्थे मायास्वपि च मुह्यति ॥ ८४ ॥

अर्थ ॥ शुक्लध्यानवाळाने निर्मलयोगहोय, तेनांलक्षणकहेडे. अर्हिसकहोय; मोह-
रहित, विवेकीहोय; अनेत्यागबुद्धियें युक्तहोय ॥ ८३ ॥ वलीअबंधीथयो माटे उपसर्ग
अनेपरिसह तेथीकंपेनही; तथाबीहेपणनही; एअर्हिसकलक्षणहोय, तथासूक्ष्मार्थमां
वलीमायामांमुजायनही; एअसंमोहएटले मोहरहितनुं लक्षणकहुं ॥ ८४ ॥

विवेकात्सर्वसंयोगाज्जिन्नमात्मानमीकते ॥ देहोपकरणासंगो
व्युत्सर्गाज्जायते मुनिः ॥ ८५ ॥ एतद्व्यानक्रमं शुद्धं मत्वा जगव
दाज्ञया ॥ यः कुर्यादेतदज्यासं संपूर्णाध्यात्मविभ्रवेत् ॥ ८६ ॥

अर्थ ॥ सर्वसंयोगशी आत्मानेजूदोदेखे, एविवेकनुंलक्षणडे. देहतथाउपकरणनी
त्यागबुद्धियें असंगानुष्ठान वत्तेडे, एव्युत्सर्गनुंलक्षणडे. एचारलक्षण ६६ मा श्लोकमां
कह्याडे. तेनोएअर्थविवरिने कह्यो एलक्षणजेमुनिहोयते, ज्ञानपणुपाये ॥ ८५ ॥ एरीतें
ध्याननोजेअनुक्रम तेशुद्धरीतें जाणीनेप्रजुनी आज्ञाप्रमाणे एनोअज्यास जेकरशे, तेसं-
पूर्णअध्यात्म ज्ञानीथाशे ॥ ८६ ॥ इतिध्यानाधिकारः षोडशः ॥

यत्र गच्छति परं परिपाकं पाकशासनपदं तृणकटपं ॥

स्वप्रकाशमुखबोधमयं तद्धानमेव जवनाशिजजध्वं ॥ १ ॥

अर्थ ॥ माटेउत्कृष्ट परिपक्वध्यान पामेथके मुनिराजतेइंद्रनीपदवीनेपण तृणपला
बरोबरगणे. माटे जेथकी आत्माने प्रकाशकारी मुखेज्ञानप्रगटे एतुं संसारतुं नाशकरनां
हंध्यानसेवतुं ॥ १ ॥

आतुरैरपि जमैरपि साक्षात् सुत्यजा हि विषया नतु रागः ॥

ध्यानवांस्तु परमद्य निदर्शी तृप्तिमाप्य न तमृच्छति भूयः ॥२॥

अर्थ ॥ कामातुरजेप्राणी तथाजडजेप्राणीतेपण प्रगटपणे विषयसुखने सुखेंढांके;

પણરાગદિશા ઠાંઠવીધુર્ધટહે; અનેધ્યાનવંતમુનિતો માત્ર પરમાત્માનોજદર્શનીહે. તેત
ધ્યાનમાં તૃપ્તિપામિને ફરીથીરાગદ્વેષને વાંઠેનહી ॥ ૨ ॥

યા નિશા સકલજૂતગણાનાં ધ્યાનિનો દિનમહોત્સવ એષઃ ॥

યત્ર જાગ્રતિ ચ તેઽગ્નિનિવિષ્ટા ધ્યાનિનો જવતિ તત્ર સુષુપ્તિઃ ॥૩॥

અર્થ ॥ સર્વપ્રાણીને નિદ્રામાંજે રાત્રીજાયહે, તેધ્યાનદિશાવાલાને ધરાત્રીતે જાગત-
મહોત્સવનો દિવસહે. અનેસંસારીજીવ વિષયમાંલીનથકા જેવેલાયેંજાગેહે, તેવેલાધ્યા-
નવાલાસુનિરાજને શયનરૂપહે ॥ ૩ ॥

સંપ્ત્યુતોદક મિવાંધુજલાનાં સર્વતઃ સફલકર્મ્મકલાનાં ॥

સિદ્ધિરસ્તિ ક્વલુ યત્ર તદ્વચ્ચૈર્ધ્યાનમેવ પરમાર્થનિદાનં ॥૪॥

અર્થ ॥ જેમઅવનુકુવાનું પાણી ઢોહોહુંરહેહે, તેમજેમાંસર્વથકી સકલકર્મનાફલની
સિદ્ધિપ્રહ્વોજે ધ્યાનરૂપઘટ જેજલમાં રમતોહોય, ત્યાંજલનિર્મલહોય. માટેસકલક્રિ-
યાફલની સિદ્ધિધ્યાનથીહે. ધ્યાનતેપરમ અર્થનું કારણહે. ॥ ૪ ॥

બદ્યતે નહિ કષાયસમુઝૈર્માનસૈર્નનતજૂપનમગ્નિઃ ॥

અત્યનિષ્ઠવિષયૈરપિ હઃસ્વૈર્ધ્યાનવાન્નિષ્ઠતમાત્મનિ લીનઃ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ જેધ્યાનવાન પુરુષતે કષાયજનિત મનેકરી બંધાતોનથી. તેહનેજોરાજાનીએ
ણી આવીનમસ્કારકરે, તોપણતેનુંચિત્તંઢોહોલાયનહી. અનેઅનિષ્ઠવિષયનીપ્રાપ્તિનાહુઃ
લેકરીપણનિશ્ચલપણ ઢોકેનહિ. તેનેઆત્માનેવિષે લીનકહિયે ॥ ૫ ॥

સ્પષ્ટદૃષ્ટસુખસંજ્ઞતમિષ્ટં ધ્યાનમસ્તુ શિવશર્મ ગરિષ્ઠં ॥ ના

સ્તિકસ્તુ નિહતાં યદિ ન સ્યાદેવમાદિનયવાહ્મયદંડા ॥૬॥

અર્થ ॥ જેનેપ્રગટદીનું અનેમોક્ષસુખેજહું એનુંજેધ્યાન તેષ્ટહે, ઇટલે મોક્ષસુખથી
પણધ્યાન મોટુંહે, પણજિહ્વાંસુધી શાસ્ત્રનાદંત્રથી નાસ્તિકજાવને અતિશયપણે હણ્યો
નથી, તિહાંસુધીનથી; પણનાસ્તિકનાવેરહિત જેજ્ઞાનતેમોટુંહે ॥ ૬ ॥

યત્ર નાર્કવિધુતારકદીપજ્યોતિષાં પ્રસરતામવકાશઃ ॥ ધ્યાન

ગ્નિજ્વલતમસામુદિતાત્મજ્યોતિષાં તદપિ જ્ઞાતિ રહસ્યં ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ જેનીઆગલ સૂર્યનુંતેજ, તથાચંદ્રમા અનેતારાનુંતેજ, વલીદીપકનાતેજનો
પ્રકાશઅદ્યહે, એનુંજેધ્યાન તેણેકરીને જેદાણેંહેઆજ્ઞાનરૂપ અંધકારજેપ્રાણીનો પ્રહ્વા
મુદિતઆત્માવાલાનુંતેજ તેણેતપણે પણઆત્માનેવિષે શોજેહે ॥ ૭ ॥

योजयत्यमितकालवियुक्तां प्रेयसीं शमरतिं त्वरितं यत् ॥

ध्यानमित्रमिदमेव मतं नः किंपरैर्जगति कृत्रिममित्रैः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ शमतारतिरूप स्त्रीनीसार्ये प्राणीनेघणा कालशीवियोग हतो. तेक्षणमां वियोगजांगीने संयोगमिलावे एहवोध्यानरूप परममित्रते. तेध्यानमित्र अमारप्रेमा णते, एमध्यान करनारप्राणी बोलेते. माटेसंसारमां कृत्रिम परमित्रशीशुंषाय? तेकृ त्रिममित्रोकरतांतो ध्यानमित्रघणोश्रेष्ठते ॥ ८ ॥

वारितस्मरबलातपचारे शीलशीतलसुगंधिनिवेशैः ॥

उब्रितप्रशमतल्पनिविष्टो ध्यानधाम्नि ज्वते सुखमात्मा ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हवे ध्याननेरंगमंदिरनी उपमाआपेते. जिहांकामरूपतापटछोते, अने शीलरूप शीतलसुगंधीपसररीहीते, तेवीबेठकनेविषे शमतारूपमोटीतलाइते, तेउपर आत्मावेगोथको पूर्णआनंदपामेते; एवुंध्यानरूपमंदिरते ॥ ९ ॥

शीलविष्टरदमोदकपीठं प्रातिहार्यशमतामधुपर्कैः ॥ ध्या

नधाम्नि ज्वति स्फुटमात्मा द्रुतपूतपरमातिथिपूजा ॥ १० ॥

अर्थ ॥ ध्यानमंदिरमां शीलरूपसिंहासने इंद्रियदमनरूपजलनोबाजोटते, अने श- मतारूप पोलीओ तेएवाध्यानघरमां पवित्रपणे आत्मानेतेनीनेतेनी मधुपर्ककरी परो- णागतकरेते ॥ १० ॥

आत्मनो हि परमात्मनि यो जूनेदबुद्धिकृत एव विवादः ॥ ध्या

नसंधिकृदमुं व्यपनीय जागजेदमनयोर्वितनोति ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ आत्मा अने परमात्मानेविषे जेजेदबुद्धिकोविवादहतो, एटलेतेमांपंक्तिना विवादरूपजगडाहता, तेनेध्यानरूपसंधिपाळे एटलेध्यानपुरुषे तेविवादानेटाह्या अनेजलदीशी एवेउनुंअजेदपणुंकरीआण्युं ॥ ११ ॥

कामृतं विषभृते फणिलोके कक्षयिष्यपि विधौ त्रिदिवे वा ॥

क्वाप्सरो रतिमतां त्रिदशानां ध्यान एव तदिदं बुधसेव्यं ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ विषयकीचरेलोजे नागलोकतिहां अमृतक्यांशीहोय? तेमदिनदिनक्षय पा मतोजेचंद्रमा तेमांअमृतकिहांशीहोय? अनेदेवलोकमांअप्सरानायोगें राताजेदेवता तेमांपणअमृत किहांशीहोय? माटेएमात्र ध्यानरूपअमृतसत्यते. तेनेजपंडितेसेबहुं॥१२॥

ગોસ્તનીષુ ન સિતાસુ સુધાયાં નાપિ નાપિ વનિતાધરર્ચિવે ॥ તં
રસં કમપિ વેત્તિ મનસ્વી ધ્યાનસંપ્રવધૃતૌ પ્રથતે યઃ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ ॥ ગાયનાસ્તનમાંજેરસનથી, જેસાકરમાંરસનથી, અનેજેરસઅમૃતમાંપણનથી તેમજછીનાઅધરજેહોઠ તેમાંપણજેરસનથી તેરસધ્યાનથીપ્રગટ્યો અનેસંતોષથી વિસ્ત-
ર્યો પહ્લોજેકોશ્કઅપૂર્વરસ તેનેતોકોશ્ક પંક્તિજજાણેઢે ॥ ૧૩ ॥

ઇત્યેત્ય મનસા પરિપક્વધ્યાનસંપ્રવધલે ગરિમાણં ॥ તત્ર ય
સ્ય રતિરેનમુપૈતિ પ્રૌઢધામમૃતમાશુ યશઃ શ્રીઃ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ ॥ ઇપ્રકારેં મનેકરીનેપરિપક્વજે ધ્યાનતેથીપ્રગટચુંજે ફલતેહનેમોટાશ્પણે જા-
ણીનેતેમાંજેરતિપામે તેમહાતેજવંત કાંતિવાનપુરુષઢે અનેતેનેજ યશશ્રદ્ધાવરશે ॥૧૪॥
ઇતિશ્રીધ્યાનસ્તુત્યધિકારઃ સત્તદશઃસમાપ્તઃ ॥

ઇતિશ્રીહોપાધ્યાયશ્રીયશોવિજયગણિવિરચિતે અધ્યાત્મ
સારપ્રકરણે પંચમપરિશ્લેષઃ તેમાં પનરમાંના ૭૩ સોલ
માંના ૭૬ અને સતરમાના ૧૪ મઢ્ઠીને ૧૭૩ કાવ્યઢે.

આત્મધ્યાનફલં ધ્યાનમાત્મજ્ઞાનં ચ મુક્તિદં ॥ આત્મજ્ઞાનાય
તન્નિત્યં યત્નઃ કાર્યો મહાત્મના ॥૧॥ જ્ઞાતે હ્યાત્મનિ નો જ્યૌ
જ્ઞાતવ્યમવશિષ્યતે ॥ અજ્ઞાનં પુનરેતસ્મિન્ જ્ઞાનમન્યન્નિરર્થકં ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ આત્માને ધ્યાનનુંફલતેધ્યાનઢે, પણઆત્મજ્ઞાનહોય તેવારેંજતેનેમુક્તિ આપે,
માટેજ્ઞાનતેમોટુંઢે. તોમોટાપુરુષે આત્મજ્ઞાનજાણી હયમકરવો ॥ ૧ ॥ જેણે આત્માને
જાણ્યો તેનેફરીબીજુંકજ્ઞાણવાનુંરહુંનથી. અનેજિહાંસુધી આત્માનેજાણ્યોનથી, તિહાં-
સુધી બીજુંસર્વજાણું તે નિર્ર્થકઢે ॥ ૨ ॥

નવાનામપિ તત્વાનાં જ્ઞાનમાત્મપ્રસિદ્ધ્યે ॥ યેનાજીવાદયો જાવાઃ
સ્વજેદપ્રતિયોગિનઃ ॥૩॥ શ્રુતો હ્યાત્મપરોજેદોઽનુભૂતઃ સંસ્તુતો
પિ ચ ॥ નિસર્ગાહ્વપદેશાદ્રા વેત્તિ જેદં તુ કશ્ચન ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ નવેતત્ત્વનુંપણજે જાણપણુંકરવુંઢે, તેપણઆત્મજ્ઞાન પ્રગટકરવાનેઅર્થેઢે. કાર-
ણકે અજીવાદિકજેજાવ તેપણઆત્મજ્ઞાનવકેશમાયઢે ॥ ૩ ॥ પોતાનોઅનેપારકોજે
જેદ તેહેનેજેદરૂપેંસાંજહ્યો, અનુભવ્યો, પરિચયથયોથકો, સેહેજે અથવા હમદેશથકી,
કોશ્કજેદનેજાણ્યો ॥ ૪ ॥

तदेकत्वपृथक्त्वाज्यामात्मध्यानं हितावहं ॥ तथैवाग्निनिविष्टा
नामन्यथा धीर्विम्बना ॥ ५ ॥ एक एव हि तत्रात्मा स्वप्नावस
मवस्थितः ॥ ज्ञानदर्शनचारित्र्यलक्षणप्रतिपादितः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ तेमाटेएकत्व पृथक्त्वेकरी आत्मज्ञान हितकारीथाय, नहीतो फोकटपणे
मिथ्यात्वनीबुद्धिनीविटंबनाढे ॥ ५ ॥ तिहांएकजआत्मा स्वप्नावपणेरहोढे, तेआत्मा
तोज्ञानदर्शन अने चारित्र्यरूपलक्षणेकहोढे ॥ ६ ॥

प्रज्ञानैर्मल्यशक्तीनां यथारत्नान्न जिन्नता ॥ ज्ञानदर्शनचारित्र्य
लक्षणानां तथात्मनः ॥ ७ ॥ आत्मनो लक्षणानां च व्यवहारो हि
जिन्नता ॥ षष्ठ्यादिव्यपदेशेन मन्यते न तु निश्चयः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ जेमरत्ननीकांति अने निर्मलता एवेछनीशक्तिकांश्जुदीनथी, तेमज्ञानदर्शन
अने चारित्र्यलक्षणे जेआत्मातेकांश्जुदोनथी ॥ ७ ॥ आत्मा अनेआत्मानुंलक्षण एवे
व्यवहारेजुदांढे. तेषष्टिआदेदइ विज्जकिनेव्यपदेशेंकरीमानियें, पणनिश्चयथीनही ॥ ८ ॥

घटस्य रूपमित्यत्र यथाभेदो विकल्पजः ॥ आत्मनश्च गुणानां
च तथा भेदो न तात्त्विकः ॥ ९ ॥ शुद्धं यदात्मनो रूपं निश्चये ना
नुभूयते ॥ व्यवहारो जिदाकारानुप्नावयति तत्परं ॥ १० ॥

अर्थ ॥ जेमघटनुंरूपतेनोभेदते विकल्पमात्रे, तेमआत्माने अने गुणनेपरमार्थें
भेदनथी ॥ ९ ॥ जेआत्मरूपशुद्धे, तेनिश्चयनयेकरी अनुप्नावयढे; अने व्यवहारवर्ने
परके० कायातेपणओलखायढे ॥ १० ॥

वस्तुतस्तु गुणानां तजूपं न स्वात्मनः पृथक् ॥ आत्मा स्यादन्यथा
नात्मा ज्ञानाद्यपि जगं प्रवेत् ॥ ११ ॥ चैतन्यपरसामान्या
सर्वेषामेकतात्मनां ॥ निश्चितः कर्मजनितो भेदः पुनरुपप्लवः ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ वस्तुजावेतोगुणनुं अने आत्मानुंरूपजुडुनथी. जोजुडुंकहीयेंतो, आत्माढे
तेअनात्माथाय; ज्ञानादिकेजरुथाय ॥ ११ ॥ चैतन्यपरसामान्यपणे सर्वआत्मानां एक
ताढे; अनेनिश्चयथी तोकर्मप्रगव्योभेदे तेतोविटंबनारूपढे ॥ १२ ॥

मन्यते व्यवहारस्तु भूतग्रामादिभेदतः ॥ जन्मादेश्च व्यवस्थातो
मिथोनानात्वमात्मनां ॥ १३ ॥ न चैतन्निश्चये युक्तं भूतग्रामो य
तोऽखिलः ॥ नामकर्मप्रकृतिजः स्वप्नावो नात्मनः पुनः ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ जीवसमूहनाजेदथी तथाबाळजुवान वृद्ध एअवस्थावनेमांहोमांहे विचि त्रपणुंजणायडे. एमव्यवहारनयवालोमानेडे ॥ १३ ॥ पणएवातनिश्चयनयवालो मान तोनथी. तेएमकेदेडेके, एजीवनेसर्वअवस्था नामकर्मना स्वजावथीप्रगटेडे; पणएआत्मानोमूलस्वजावनथी ॥ १४ ॥

जन्मादिकोपि नियतः परिणामो हि कर्मणां॥ न च कर्मकृतो जेदः
स्यादात्मन्यविकारिणि ॥ १५ ॥ आरोप्य केवलं कर्म कृतां विकृ-
तिमात्मनि ॥ त्रमंति त्रष्टविज्ञाना जीमे संसारसागरे ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ जन्मजरादिक परिणाम कर्मनेवशडे, अनेआत्मातो अविकारीडे. तेथी कर्मनोजेद आत्मानेसंजवेनही. केमकेएआत्मस्वजावनही ॥ १४ ॥ जन्मजरादिक कर्मप्रकृतिडे, अनेकर्मजनित जावनेकेवल आत्मानेविषे आरोपीने त्रष्टज्ञानी जयंकर संसारसमुद्रमां जमशे ॥ १६ ॥

उपाधिजेदजं जेदं वेतइस्फटिके यथा ॥ तथा कर्मकृतं जेदमात्म-
न्येवाजिमन्यते ॥ १७ ॥ उपाधिकर्मजो नास्ति व्यवहारात्स्व-
कर्मणः ॥ इत्यागमवचो ब्रुतमात्मवैरूप्यवादिनः ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ स्फटिकमां जेममूर्खप्राणी जेदमानेडे, तेमउपाधिजेदं आत्मानेविषे प्रगव्यो जे कर्मकृतजेदते एमानेडे ॥ १७ ॥ पोतानाव्यवहारथी कर्मजनित जेउपाधिते नथी, एममानता आत्मविरूपवादी आगमनुवचन लोपेडे ॥ १८ ॥

एकक्षेत्रस्थितोप्येति नात्मा कर्मगुणान्वये ॥ यथा त्रव्यस्व-
जावत्वाच्छुद्धो धर्मास्तिकायवत् ॥ १९ ॥ यथा तैमिरकश्चंद्र मप्ये-
कं मन्यते द्विधा ॥ अनिश्चयकृतोन्मादस्तथात्मानमनेकधा ॥ २० ॥

अर्थ ॥ धर्मास्तिकायनीपरे एकक्षेत्रमां रह्योडेतोपण कर्मगुणनासंयोगने पामतो नथी, एवोआत्मा रुमास्वजावथी शुद्धडे ॥ १९ ॥ जेमतिमिरकेण ग्रहणवेलो एकचंद्र नेवेचंद्रमानेडे, तेमनिश्चयनयनी वातविनानोजे प्राणीते उन्मादममत्वेकरी आत्माने अनेकप्रकारे मानेडे ॥ २० ॥

यथानुभूयते ह्येकं स्वरूपास्तित्वमन्वयात् ॥ सादृश्यास्तित्व-
मप्येकमविरुद्धं तथात्मनां ॥ २१ ॥ सदसद्वादपिशुनान् संगो-
पि व्यवहारतः ॥ दर्शयत्येकतारत्नं सतां शुद्धनयः सुहृत् ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ जेमअन्वयथी एकस्वरूपास्तिपणाने अनुजवियेढइयें, तेमसरखापणे जे विद्यमानपणुंढे, तेथकीआत्माने एककहियें ॥ ३१ ॥ व्यवहारनयथी सद्असद्वादरूपजे चाडियो तेनेहुपावीने शुद्धनयरूपजे मित्रजे, तेएकतारूप रखनेदेखाडेढे ॥ ३२ ॥

नृनारकादिपर्यायै रम्यं तन्न विनश्वरैः ॥ जिन्नैर्जहाति नैकत्व
मात्मज्वयं सदान्वयि ॥ ३३ ॥ यथैकं हेमकेयूरकुंमलादि
षु वर्तते ॥ नृनारकादिजावेषु तथात्मैको निरंजनः ॥ ३४ ॥

अर्थ ॥ नरनारकादि पर्यायजेढपजेढे, अनेविणशेढे, तेजिन्नपर्यायकांशरम्यनथी; माटे तेपर्यायेंकरीने सदाअन्वयीजे शुद्धवंशीआत्मतत्त्व तेएकत्वपणाने ठांफुंनथी ॥ ३३ ॥ जेमसुवर्णएकजे, पणबाजुबंध, कंठी, कुंमलादिक पर्यायेंवर्तते, तेमआत्माएकजे, पणनरनारकादिकना जवेकरीजिन्नजे; पणआत्मातो एकनिरंजनजे ॥ ३४ ॥

कर्मणस्तै हि पर्याया नात्मनः शुद्धसाक्षिणः ॥ कर्मक्रिया स्वजावो
यदात्मा तु न स्वजाववान् ॥ ३५ ॥ नाणूनां कर्मणो वासौ जवस्व
र्गः स्वजावजः ॥ एकैकविरहे जावान्नवतत्त्वांतरं स्थितं ॥ ३६ ॥

अर्थ ॥ जेनरनारकादिकजव तेतो सर्वकर्मना पर्यायजे, पणशुद्धसाक्षी निश्चयनयें आत्मपर्यायजे, अनेकर्मक्रियारूपजे स्वजावतेकांशआत्मानो मूलस्वजावनथी, आत्मा तो अज, अविनाशीस्वस्वजावीजे ॥ ३५ ॥ कर्मनाजेपरमाणुआ तेआसंसार स्वर्गस्वाजाविक नथी; एकेकजव्वलतानेविषे जावथकी नवतत्त्वमां रचुंढे ॥ ३६ ॥

श्वेतद्रव्यकृतं श्वेत्यं जित्तिजागे यथा द्रयोः ॥ जात्यनंतजवत्सत्यं
प्रपंचोपि तथेक्षतां ॥ ३७ ॥ यथास्वप्नावबुद्धोर्यो विबुधेन न दृ
श्यते ॥ व्यवहारमते स्वर्गो ज्ञानिना न तथेक्षते ॥ ३८ ॥

अर्थ ॥ जेमश्वेतद्रव्यें कीधेबुंजे चित्रामण तेवेजीतना जागमांशोजे, तेमअनंतजवत्सत्यतायें एप्रपंचनेजाणवुंढे ॥ ३७ ॥ जेमस्वप्नमां दीतेलोअर्थ जाग्यापढीदेखायनही, तेमव्यवहारें स्वर्गादिकमार्ग श्रेष्ठे. पणनियतप्रमाणीज्ञानीपुरुषने संसार नजणाय. ॥ ३८ ॥

मध्याह्ने मृगतृष्णायां पयःपूरो यदेक्षते ॥ तथा संयोगजः सर्गो
विवेकख्यातिविह्वले ॥ ३९ ॥ गंधर्वनगरादीनामंबरेऽनंबरो य
था ॥ तथा संयोगजः सर्वो विद्यासो वितथाकृतिः ॥ ४० ॥

अर्थ ॥ जेममध्याह्ने सृगत्प्रावरणं पृथ्वीउपर जलपूरदेखायठे, तेमसंयोगेंउपनी जे
सृष्टितेविवेकनी स्वातिर्येनाशदेखायठे ॥ ३१ ॥ जेमगंधर्वनगरवरें आकाशें आरुंवर
जणाय, तेमसंयोगेप्रगठ्याजे सर्वविद्यास तेजुगठे ॥ ३० ॥

इतिशुद्धनयायत्तमेकत्वं प्राप्तमात्मनि ॥ अंशादिकल्पनाप्य
स्य नेष्टा यत्पूर्णावादिनः ॥ ३१ ॥ एक आत्मेति सूत्रस्याप्यय
मेवाशयोमतः ॥ प्रत्यगुज्योतिषमात्मानमाहुः शुद्धनयाः खलु ॥ ३२ ॥

अर्थ ॥ एरीतेंशुद्धनयेजे एकत्वपणुप्रबुं, तेआत्मानेविषे पाम्युं; एनेअंशादिकनीजे
कल्पनातेपूर्णवादिने वाहालीनथी ॥ ३१ ॥ सूत्रमां, “एगेआया” एवोजेपाठठे, तेएजआ
शयेंकह्योठे, एकप्रगटज्योतिरूपजे आत्मा तेतेजरूपठे, एमशुद्धनयवालाकेहेठे ॥ ३२ ॥

प्रपंचसंचयक्लिष्टान्मायारूपाद्विज्ञेमि ते ॥ प्रसीद जगवन्नात्म
न् शुद्धरूपं प्रकाशय ॥ ३३ ॥ देहेन सममेकत्वं मन्यते व्यव
हारवित् ॥ कथंचिन्मूर्ततापत्तेर्वेदनादिसमुद्भवात् ॥ ३४ ॥

अर्थ ॥ निश्चयनयकहेठेके, प्रपंचसंचयवडे संक्लिष्टएठे दुःखरूपएवुं जेएमायारूपठे,
तेथकी हे जगवन् ! हे आत्मा ! हुं बीहुं. माटे प्रसन्नथाओ, अनेशुद्धरूप प्रकाशकरो !
॥ ३३ ॥ कोइकप्रकारेंरूपीपणुं पाम्योजे आत्मातेनेवेदनादिक उपजेठे. माटे व्यवहा-
रनयवालो शरीरसाथें आत्मानुंयकत्वपणुं मानेठे ॥ ३४ ॥

तन्निश्चयो न सहते यदमूर्त्तो न मूर्त्ततां ॥ अंशेनाप्यवगाहेत
पावकः शीततामिव ॥ ३५ ॥ उष्णस्याग्नेर्यथा योगाद् धृतमु
ष्णमिति भ्रमः ॥ तथामूर्त्तीगसंबंधादात्मा मूर्त्त इति भ्रमः ॥ ३६ ॥

अर्थ ॥ पणतेवातनिश्चयवालो सहीशकतोनथी; जेमअग्निशीतलता पामतोनथी,
तेमजेअरूपीआत्माठे, तेअंशेकरीनेपणरूपीपणाने पामतोनथी ॥ ३५ ॥ जेमबलताअ
ग्निनेसंयोगें घृतउल्लथयुं एवोभ्रमठे, तेमरूपीशरीरने संयोगें आत्मापणरूपीदीसेठे, एप
णभ्रमणाजदेखायठे ॥ ३६ ॥

न रूपं न रसो गंधो न न स्पर्शो न चाकृतिः ॥ यस्य धर्मो न शब्दो
वा तस्य का नाम मूर्त्तता ॥ ३७ ॥ दृशादृश्यं हृदाग्राह्यं वाचा
मपि न गोचरः ॥ स्वप्रकाशं हि यच्चूषं तस्य का नाम मूर्त्तता ॥ ३८ ॥

अर्थ ॥ केमकेरूप, रस, गंध, स्पर्श, संस्थान षट्छावानां आत्मानेनथी; एतो पुन्र
लनेते, तेमजबाह्यधर्मपणनथी, शब्दनथी; तेवारें आत्मानेशीरीतेरूपीकहेवाय? ॥ ३७ ॥
वद्वी आत्मानजरेदेखाय एवोपणनथी, मनथीग्रहवाय एवोपणनथी, तथावचने पणअ
गोचरते, जेजुरूपपोताना प्रकाशेते, पणबीजना प्रकाशेनथी, तेनेरूपीकेमकेहेवाय? ॥ ३८ ॥

आत्मा सत्यश्चिदानंदः सूक्ष्मात्सूक्ष्मः परात्परः ॥ स्पृशत्यपि
च मूर्त्तत्वं तथा चोक्तं परैरपि ॥ ३९ ॥ इन्द्रियाणि पराण्याहुरि
न्द्रियेभ्यः परं मनः ॥ मनसोपि परा बुद्धि र्योबुद्धेः परमस्तु सः ॥ ४० ॥

अर्थ ॥ आत्मासत्यते; चिदानंदमयीते; सूक्ष्मशीपणसूक्ष्मते; उक्तृष्टमांउक्तृष्टते; ते
मूर्त्तपणुंकेमफरसे? तेमजपरदर्शनमां श्रीकृष्णकहेते, हे! अर्जुन! शरीरमां इन्द्रियोमोटीते,
अने इन्द्रियोधीमनमोदुंते; मनकरतां बुद्धिमहोटीते, अनेतेधीआत्मा मोटोते ॥ ३९ ॥ ४० ॥

विकले हंत लोकेस्मिन्नमूर्त्ते मूर्त्तता त्रमात् ॥ पश्यत्याश्चर्यवद्
ज्ञानी वदत्याश्चर्यवद्भचः ॥ ४१ ॥ वेदना येन मूर्त्तत्वं निमित्ता
स्फुटमात्मनः ॥ पुन्रलानां तदापत्तेः किंत्वशुद्धस्वशक्तिजा ॥ ४२ ॥

अर्थ ॥ हंतइतिखेदे. आविकल्लोकनेविषे अमूर्त्तिआत्मानेविषे मूर्त्तिपणानात्रमथ
कीजेज्ञानीपुरुषते, तेअचंबोदेखेते, अनेवचनपणअचंबानांबोलेते ॥ ४१ ॥ जेमाटे जी
वात्मानेमूर्त्तिनिमित्तवेदना प्रगटपणेते, एमजोमानिएतो, पुन्रलनेवेदनाथइजोश्यें; ते
माटेएवेदनातो आत्माने अशुद्धशक्तिथी अनुजवद्याथते ॥ ४२ ॥

अद्भ्यधारा यथा ज्ञानं स्वयंपरिणामत्ययं ॥ तथेष्टानिष्टविषय
स्पर्शधारेण वेदनां ॥ ४३ ॥ विपाककालं प्राप्यासौ वेदना प
रिणामजाक् ॥ मूर्त्तं निमित्तमात्रं नो घटे दंडवदन्वयि ॥ ४४ ॥

अर्थ ॥ इन्द्रियद्वारेंकरी जेम ज्ञानदिशा पोतानीमेले परिणमेते, तेमइष्टअनिष्टविष
यस्पर्शद्वारेंकरी वेदनापरिणमेते ॥ ४३ ॥ विपाककालपामीने आवेदनापरिणामने जेम
आत्माजजेते, तेथी अमारेमतें मूर्त्तिपणुंतेनिमित्तमात्रथयुं, अन्वयीके० सहचारीथयुं,
जेमघटनेविषे दंडसहचारीते तेनीपेतेजाणुं ॥ ४४ ॥

ज्ञानाख्या चेतना बोधः कर्माख्यद्विष्टरकता ॥ जंतोः कर्मफ
लाख्या सा वेदना व्यपदिश्यते ॥ ४५ ॥ आत्मा तस्मादमूर्त्तत्वं चैत
न्यं चातिवर्तते ॥ अतो देहेन नैकत्वं तस्य मूर्त्तेन कर्हिचित् ॥ ४६ ॥

અર્થ ॥ જ્ઞાનનામે ચેતનાતેવોધહે અને કર્મનામેદ્વિષ્ટરક્તતાહે, તેવહેજીવને કર્મફલનામેવેદના વ્યપદેશપામેહે ॥ ૪૫ ॥ તેમાટેઅમૂર્તિઆત્માતે ચૈતન્યપણાને ડલંધેનહી અનેમૂર્તિમાન દેહસાથેઆત્માને કોઈપ્રકારેં એકત્વપણુંહેજનહી ॥ ૪૬ ॥

સન્નિકૃષ્ટાન્મનોવાણી કર્માદેરપિ પુજલાત્ ॥ વિપ્રકૃષ્ટાધ્નાદેશ્ચ
જ્ઞાચૈવં જિજ્ઞાત્મનઃ ॥૪૭॥ પુજલાનાં ગુણોમૂર્તિ રાત્મા જ્ઞાનગુ
ણઃ પુનઃ ॥ પુજલેજ્યસ્તતોજિજ્ઞમાત્મજ્ઞવ્યં જગુર્જિનાઃ ॥૪૮॥

અર્થ ॥ ધરીતેં કર્મવર્ગણાના, મનોવર્ગણાના, વચનવર્ગણાના, જેઆત્માનેસમીપવર્તિ, એકત્વસંગતવર્તિ ઇવાતનધનાદિક જેપુજલ, તેતોસર્વઆત્માથી જિજ્ઞકેં દૂરહે ॥ ૪૭ ॥ કેમકેપુજલનોગુણતોમૂર્તિમાનહે, અને આત્માતોજ્ઞાનગુણમયહે, માટેપુજલથી આત્મજ્ઞ વ્યજુડુંહે એમપ્રસુકહેહે ॥ ૪૮ ॥

ધર્મસ્ય ગતિદેતુત્વં ગુણો જ્ઞાનં તથાત્મનઃ ॥ ધર્માસ્તિકાયાત્તજ્ઞિન્ન
માત્મજ્ઞવ્યં જગુર્જિનાઃ ॥ ૪૯ ॥ અધર્મે સ્થિતિદેતુત્વં ગુણો જ્ઞાન
ગુણોઽસુમાન્ ॥ તતો ધર્માસ્તિકાયાન્યમાત્મજ્ઞવ્યં જગુર્જિનાઃ ॥૫૦॥

અર્થ ॥ ધર્માસ્તિકાયનોગુણ ગતિદેતુહે અનેઆત્માનોગુણજ્ઞાનહે, માટેધર્માસ્તિકા યથી આત્માજુદોહે, એમપ્રસુકહેહે ॥ ૪૯ ॥ અધર્માસ્તિકાયનોગુણ સ્થિતિદેતુહે અને આત્માનોજ્ઞાનગુણહે, માટે અધર્માસ્તિકાયથી આત્મજ્ઞવ્યજુડુંહે એમપ્રસુકહેહે ॥ ૫૦ ॥

અવગાહો ગુણો વ્યોમ્નો જ્ઞાનં સ્વલ્લાત્મનો ગુણઃ ॥ વ્યોમાસ્તિ
કાયાત્તજ્ઞિન્નમાત્મજ્ઞવ્યં જગુર્જિનાઃ ॥૫૧॥ આત્મજ્ઞાનગુણઃ સિદ્ધઃ
સમયો વર્તનાગુણઃ ॥ તજ્ઞિન્નં સમયજ્ઞવ્યાદાત્મજ્ઞવ્યં જગુર્જિનાઃ ॥૫૨॥

અર્થ ॥ આકાશનોગુણઅવગાહહે, અનેઆત્માનોગુણજ્ઞાનહે માટે આકાશાસ્તિકાય થીઆત્મજ્ઞવ્યજુડુંહે એમપ્રસુકહેહે ॥ ૫૧ ॥ આત્માજ્ઞાનગુણેસિદ્ધહે, કાલ વર્તનારૂપહે માટેકાલથી આત્મજ્ઞવ્યજુડુંહે, એમપ્રસુકહેહે ॥ ૫૨ ॥

આત્મનસ્તદર્જીવેજ્યો વિજિજ્ઞત્વં વ્યવસ્થિતં ॥ વ્યક્તિજેદેન વાદેશા
દર્જીવત્વમપીપ્યતે ॥ ૫૩ ॥ અજીવા જન્મિનઃ શુદ્ધજ્ઞાવપ્રાણવ્ય
પેક્ષ્યા ॥ સિદ્ધાશ્ચ નિર્મલજ્ઞાના વ્યવપ્રાણવ્યપેક્ષ્યા ॥ ૫૪ ॥

અર્થ ॥ એપ્રમાણેઅજીવથી આત્માનુજુંદાપણું સત્યઠણું, પણજેદેકરી દેશચકી અજી

वपणुपणवंढीयेढइये ॥ ५३ ॥ जेमनिर्मलज्ञानवंतसिद्धने द्रव्यप्राणनी अपेक्षारहितपणे अजीवपणुकहिये, तेमशुद्धजावप्राणनीअपेक्षारहित जीवनेअजीवकहियेढैये ॥५३॥

इंद्रियाणि बलं श्वासो ब्रह्मसो ह्यायुस्तथापरं ॥ द्रव्यप्राणाश्चतुर्भेदाः
पर्यायाः पुञ्जलाश्रिताः ॥ ५५ ॥ जिज्ञास्ते ह्यात्मनोऽत्यंतं तदेतै
र्नास्ति जीवनं ॥ ज्ञानधैर्यसदाश्वासनित्यस्थितिविकारिजिः ॥५६॥

अर्थ ॥ इंद्रिय, बल, श्वासो ब्रह्मस, अने आयुष्य एरीतें द्रव्यप्राण चार भेदेढे. एना पर्यायतो पुञ्जने आशीरह्यावे ॥५५॥ ते आत्माशी अत्यंत जुदावे, माटे एवढे कांइ आत्माने जीवतुं नथी. एपर्यायतो ज्ञान, धैर्य, तेना श्वासनीजेकांइ नित्यस्थिति तेणेकरी वर्जितवे ॥५६॥

एतत्प्रकृतिभूताजिः शाश्वतीजिस्तु शक्तिजिः ॥ जीवत्यात्मा स
देत्येषा शुद्धद्रव्यनयस्थितिः ॥५७॥ जीवो जीवति न प्राणैर्विना तै
रेव जीवति ॥ इदं चित्रचरित्र्यंको हंत पर्यनुयुज्यतां ॥ ५८ ॥

अर्थ ॥ एप्रकृतिरूप शाश्वतीशक्ति तेणेकरीने आत्मासदैव जीवेवे, एशुद्धद्रव्यनयनी स्थितिजाणवी ॥५७ जीवकांइप्राणेकरीने जीवतो नथी, एजीवतोप्राणविना जीवेवे, एअचंबा नीवात विचित्रकारी चरित्रसांजळी कोणन हवें? अने एवातशुद्धनयें कोणन जोडे? ॥५८॥

नात्मा पुण्यं नवा पापमेते यत्पुञ्जलात्मके ॥ आद्यबालशरीरस्यो
पादानत्वेन कल्प्यते ॥५९॥ पुण्यं कर्म शुभं प्रोक्तमशुभं पाप
मुच्यते ॥ तत्कथं तु शुभं जंतून् यत् पातयति जन्मनि ॥६०॥

अर्थ ॥ आत्मा पुण्यनही, तेमपापपणनही, केमके पुण्यनेपापतो पुञ्जरूपवे. प्रथम बालकावे जेशरीरतेनेउपादानजावेकल्पेवे ॥ ५९ ॥ जेशुभकर्म तेपुण्यकहिये, अनेजे अशुभकर्मतेपापकहिये, तेवारे तेशुभकर्मजेवे, तेजीवनेसंसारमांकेमपाडेवे? ॥ ६० ॥

नह्यायसस्य बंधस्य तपनीयमयस्य च ॥ पारतंत्र्याविशेषेण फ
लजेदोस्ति कश्चन ॥६१॥ फलाज्यां सुखदुःखाज्यां न जेदः पुण्य
पापयोः ॥ दुःखान्नजिद्यते हंत यतः पुण्यफलं सुखं ॥ ६२ ॥

अर्थ ॥ एकलोहनीवेडी अने एकसुवर्णनीवेडी तेपणपरवशपणुंवे, माटे विचारीयेंतो फलजेदकांइ नथी, तेमअशुभकर्मते लोहनीवेडी अनेजे शुभकर्मते सुवर्णनीवेडी ॥६१॥

सुखनांफल अने दुःखनांजेफलप्रगटेने, तेथीपुण्यपापमध्ये कांश्चेदनथी. जेथकीपुण्य सुखविलसे, एपुण्यनुंफलजे, तेपणदुःखरूपजजे ॥ ६३ ॥

सर्वं पुण्यफलं दुःखं कर्मोदयकृतत्वतः ॥ तत्र दुःखप्रतीकारे विमूढानां सुखत्वधीः ॥ ६३ ॥ परिणामाच्च तापाच्च संस्काराच्च बुधैर्मतं ॥ गुणवृत्तिविरोधाच्च दुःखं पुण्यजवं सुखं ॥ ६४ ॥

अर्थ ॥ माटेसर्वपुण्यनुंफल तेदुःखरूपजे, केमकेएकर्मनाउदयथीथायजे. माटेदुःख नाप्रतीकारनेविषे मूर्खनेसुखबुद्धिउपजेजे ॥ ६३ ॥ पंक्तिकहेजेके, परिणामथी, तथाता पथी,अनेसंस्कारथी गुणवृत्तिविरोधी एद्वुं जेपुण्य,तेथीनीपनुं जेसुखतेदुःखप्रायजे॥६४॥

देहपुष्टे र्नाममर्त्यनायकानामपि स्फुटं ॥ महाजपोषणस्येव परिणामोतिदारुणः ॥ ६५ ॥ जलुकाः सुखमानिन्यः पिबंत्यो रुधिरं यथा ॥ जुंजानां विषयान् यांति दशमंते ऽतिदारुणां ॥ ६६ ॥

अर्थ ॥ नरनेराजाने, तथा इंद्रादिकनेपण जेसुखमांशरीरनीपुष्टिथायजे, तेमोटाबो कर्मानपेठेजे, ए कथाउत्तराध्ययनमां कहीठेतिहांथीजाणवी. जेवारे वधथयो, तेवारे परिणामेअतिदुःखजे ॥ ६५ ॥ जेमजलोखोही पीतांथका सुखमानेजे, तेमविषयजोग वतांथकाप्राणी सुखमानेजे, पणतेथीअंते माठीदशानेपामेजे ॥ ६६ ॥

तीव्राग्निसंगसंशुष्यत्ययसामयसामिव ॥ यत्रौत्सुक्यात्सदादाणां तप्तता तत्र किं सुखं ॥ ६७ ॥ प्राक्पश्चाच्चारतिस्पर्शात्पुटपाकमुपेयुषि ॥ इंद्रियाणांगणोताप व्याप एव न निवृत्तिः ॥ ६८ ॥

अर्थ ॥ आकरीअग्निमां बलतरार्येकरी लोहपाणीपीयेजे, तेमज्यांसदा इंद्रियोनी उल्कंवाथीघणीज बलतरारहेजे, त्यां शुं सुखजे ? ॥ ६७ ॥ पेहेलाअथवापठी पणजेथकी अरतिउपजे, तेनेअडकवाथी विपाकपामेथके इंद्रियोना समूहमां ताप व्यापेपणसुखन थाय,एटजे पेहेलाबांध्यांजेकर्म तेजेवारे जोगववामांआवे,तेवारेपण अरतिलेइनेजआवे, अनेपठी तैकर्मो विपाकेपण दुःखआपे ॥ ६८ ॥

सदा यत्र स्थितो द्वेषोद्वेखः स्वप्रतिपंथिषु ॥ सुखानुभवकाले पि तत्र तापहतं मनः॥ ६९ ॥ स्कंधात् स्कंधांतरारोपे जारस्येव न तत्वतः ॥ अदाल्हादेपि दुःखस्य संस्कारोपि निवर्तते ॥ ७० ॥

अर्थ ॥ जेहनेसदैवशत्रुजपर द्वेषरह्योढे, तेप्राणीजो घरमांसुखेवेठोहोय, तोपणतेह नेसुखनहोय. तेमविषयसुखमां अनुजवकाखेपण विषयना तापेकरीजेनुंमनहणा छुंढे, तेहनेसुख क्यांथीहोय? ॥ ६९ ॥ जेमएकखंजाउपरथी बीजाखंजाउपरचारलीधो, पणतत्त्वथी चारउतख्योनही एमइंद्रियोनेआनंदे दुःखनोसंस्कारमटतोनथी ॥ ७० ॥

सुखं दुःखं च मोहश्च तिस्रोपि गुणवृत्तयः ॥ विरुद्धा अपि वर्तते
दुःखजात्यनतिक्रमात् ॥ ७१ ॥ क्रुद्धनागफणाजोगोपमोजोगोद्भवो
खिलः ॥ विलासश्चित्ररूपोपि जयहेतुर्विवेकिनां ॥ ७२ ॥

अर्थ ॥ सुख, दुःखअनेमोह एत्रणे जोपणविरुद्धे, तोपणगुणवृत्तिवेवर्तेंढे; केम-
केदुःखनीजातिने उलंघनकरीशकतानथी, माटे गुणवर्त्तिरूपे ॥ ७१ ॥ क्रोधीनागनी-
फणना विस्तारसरखो, सर्वजोगविलासढे, वलीतेजोगविलास यद्यपिविचित्ररूपे, त-
थापि विवेकीजनने तेजयनोद्देतुढे. ॥ ७२ ॥

इत्थमेकत्वमापन्नं फलतः पुण्यपापयोः ॥ मन्यते यो न मूढात्मा
नांतस्तस्य जवोदधेः ॥ ७३ ॥ दुःखैकरूपयोर्भिन्नस्तेनात्मा पु
ण्यपापयोः ॥ शुद्धनिश्चयतः सत्यचिदानंदमयः सदा ॥ ७४ ॥

अर्थ ॥ एरीतें फलनीअपेकार्यें पुण्यपापनुं एकत्वपणुंठरावुं. पणजेमूर्खनमानशे,
तेसंसारमांचटकशे; अनेजेमानशेतेजवसागरतरीजशे ॥ ७३ ॥ पुण्यअनेपाप एवेहुएक-
सरखादुःखरूपजढे;तेथकीआत्माभिन्नढे;शुद्धनिश्चयनयथी सदासत्चिदानंदमयढे. ॥ ७४ ॥

तत् तुरीयदशाव्यंगरूपमाचरणान्वयात् ॥ जात्युष्णो द्योतशी
लस्य घननाशाजवेरिव ॥ ७५ ॥ जायते जाग्रतो ऽदेन्यश्चित्रार्थि
सुखवृत्तयः ॥ सामान्यं तु चिदानंदरूपं सर्वदशान्वयि ॥ ७६ ॥

अर्थ ॥ एवाततेचोथीदिशायें जाणवायोग्यढे. जेमवर्षाकाळमां मेघवरसीरह्या पढी
वादलनाशथायढे, अनेसूर्यप्रज्ञाशेजेढे, तेमव्यंगरूपविचित्र एहवाआचरणविशेषेंकरी
चोथीदशामांशेजेढे ॥ ७५ ॥ जागताजीवने इंद्रियोनीसुखवृत्तिओ नानाप्रकारनीथा-
यढे, पणसामान्य जे चिदानंदस्वरूप तेनेतोसर्वदशामां सरखुंसुखढे ॥ ७६ ॥

स्फुलिंगनैर्यथा बन्धि दीप्यते ताप्यतेऽथवा ॥ नानुभूतिपराञ्च
ती तथैताजिः क्लृप्तात्मनः ॥ ७७ ॥ साक्षिणः सुखरूपस्य सुषुप्तौ
निरदंकृतेः ॥ यथा ज्ञानं तथा शुद्धविवेके तदतिस्फुटं ॥ ७८ ॥

अर्थ ॥ तण्णेंकरीनेजेम अग्निदीपेनही, तपेनही, तेमअनुज्ञवाविकें करीने आत्मानेकश्नथी ॥ ७७ ॥ निद्रावस्थामांजेम सुखरूपनोसाखीजे आत्मातेने अहंकारें-
रहितसुखनो जासथायठे, तेमशुद्धविवेकनेविषे तोप्रगटपणेसुखजासेठे ॥ ७८ ॥

तच्चिदानंदजावस्य जोक्तात्मा शुद्धनिश्चयात् ॥ अशुद्धनिश्चया
त्कर्म कृतयोः सुखदुःखयोः ॥७९॥ कर्मणोपि च जोगस्य स्रगा
देर्व्यवहारतः ॥नैगमादिव्यस्थापि जावनीयाऽनया दिशा ॥८०॥

अर्थ ॥ तेमाटेशुद्धनिश्चयनयथकी आत्माचिदानंदजावनोजोक्ताठे; अनेअशुद्धनि-
श्चयनयथकीकर्मकस्यांजे सुखदुःखतेनोजोक्ताठे ॥ ७९ ॥ फुलनीशय्या तथा
फुलनांचूषण प्रमुखनेविषेजोगकर्मनी व्यवहारथीप्रवृत्तिठे; तेमनैगमादिकनयनी व्य-
वस्थापण आवीरीतें जावियें; तेनीचेंलख्याप्रमाणेठे. ॥ ८० ॥

कर्तापि शुद्ध जावाना मात्माशुद्धनयाद्विजुः॥ प्रतीत्यवृत्तिं यच्चुद्ध
क्षणांनामेष मन्यते ॥ ८१ ॥ अनुपप्लवसाम्राज्ये विषजागपरि
क्षये ॥ आत्मा शुद्धस्वजावानां जननाय प्रवर्तते ॥ ८२ ॥

अर्थ ॥ शुद्धजावनोकर्ता आत्माशुद्धनयथी समर्थठे, जेवारेंशुद्धपरिणामीठे, तेस-
मर्थवीर्यवृत्तिनेआश्रयिने शुद्धजावनोकर्ताठे. एमशुद्धनयवालोमानेठे ॥ ८१ ॥ उपद्रव
अंतरायादिकेरहित साम्राज्यपणानेविषे दुष्टजावनोनाशयथेठते आत्माशुद्धस्वजाव
प्रगटकरवाने प्रवर्तते ॥ ८२ ॥

चित्तमेव हि संसारो रागाद्विक्लेशवासितं ॥ तदैव तैर्विनिर्मुक्तं न
वांत इति कथ्यते ॥ ८३ ॥ यश्च चित्तक्षिणक्लिष्टो नासावात्मा
विरोधतः ॥ अनन्यविकृतं रूपमित्यर्थत्वं ह्यदः पदं ॥ ८४ ॥

अर्थ ॥ जेरागादिक क्लेशवर्में चित्तवासितहोय, तेसंसारकेहेवाय. अने रागद्वेषथीमु-
कावतुं तेनुंनाम मुक्तिठे, एमजाणतुं ॥८३॥ रागद्वेषेंव्याप्यो जेमननोक्लिष्ट परिणामठे,
तेकांइआत्मानोनथी. आत्मानुरूपतो सत्यार्थपणेअविकारीठे ॥ ८४ ॥

श्रुतवानुपयोगश्चेत्येतन्मिथ्या यथा वचः ॥ तथात्मा शुद्धरूपश्चे
त्येवं शब्दनया जगुः ॥ ८५ ॥ शुद्धपर्यायरूपस्तदात्मा शुद्धस्व
जावकृत् ॥ प्रथमाप्रथमत्वादि जेदोप्येवं हि तात्त्विकः ॥ ८६ ॥

अर्थ ॥ जेम आत्मानोडपयोग श्रुतवंतडे एखोटुंठे, तेमशब्दनयवालाकहेठेके आत्माशुरूरूपनथी, एपणखोटुंठे ॥ ८५ ॥ शुरूपर्यायरूप आत्मा, पूर्वपश्चात्पणानो जे-जेद तेपणे शुरूस्वजावनोकर्त्ताठे. एमतात्त्विकडे ॥ ८६ ॥

ये तु दिक्पटदेशीयाः शुद्धव्यतयात्मनः ॥ शुद्धस्वजावकर्तृत्वं जगुस्ते पूर्वबुद्ध्यः ॥ ८७ ॥ अव्यास्तिकस्य प्रकृतिः शुद्धा संग्रह गोचरा ॥ येनोक्ता संमतौ श्रीमत्सिद्धसेनदिवाकरैः ॥ ८८ ॥

अर्थ ॥ दिगंवरएमकहेठेके, शुरूद्रव्यार्थे वलीजेमडपयोगविनाश्रुतजण्यो तेनुंण शुरूस्वजावनुं कर्त्तापणुंजतुंनथी; केमकेतेतेने स्वजावेजपरिणमेठे. एमअपूर्वबुद्धिनुं केहेवुंठे ॥ ८७ ॥ अव्यास्तिकनयनीजे शुरूप्रकृतिठे, तेसंग्रहनयडपरचाळे, केमकेसम्मति ग्रंथमां सिद्धसेनसूरियेंकळुंठे ॥ ८८ ॥

तन्मते च न कर्तृत्वं जावानां सर्वदान्वयात् ॥ कूटस्थः केवलं तिष्ठत्यात्मा साक्षित्वमाश्रितः ॥ ८९ ॥ कर्तुं व्याप्रियते नायमुदासी न इव स्थितः ॥ आकाशमिव पंकेन लिप्यते न च कर्मणा ॥ ९० ॥

अर्थ ॥ तेनेमते कर्त्तापणुंनथी, केमकेसदैवजावनो अन्वयठे. माटेकूटस्थकेवल निर्विक्रियजे आत्मा तेसाक्षीपणाने आश्रीनेरह्योठे ॥ ८९ ॥ करवानोव्यापार करतो नथी; उदासीनीपेठेरह्योठे. जेमकचरे आकाशलेपातुंनथी, तेमकर्मआत्मा लेपातो नथी ॥ ९० ॥

स्वरूपं तु न कर्तव्यं ज्ञातव्यं केवलं स्वतः ॥ दीपेन दीप्यते ज्योतिर्नित्यपूर्वं विधीयते ॥ ९१ ॥ अन्यथा प्रागनात्मा स्यात्स्वरूपा ननुत्तितः ॥ नवहेतुसहस्रेणाप्यात्मता स्यादनात्मनः ॥ ९२ ॥

अर्थ ॥ पोतानारूपनेनवीनकरतुंनथी. मात्रपोताना रूपनेपोताथकीकेवल जाणी लेवुंठे. जेमदीवेथी ज्योतिदीपेठे, तेमनिल शाश्वतआत्मा स्वप्रकाशहोवाथी पोतेपोताने प्रकाशेठे ॥ ९१ ॥ एम आत्माने स्वप्रकाश अने शाश्वत अंगीकार करीएनही अने परप्रकाश तथा कर्तृत्व सिद्धमानीए तो, पूर्वेअनात्मपणुं अंगीकार करतुंपरुशे. केमके क्रियावडे उत्पन्नयएलापदार्थनुं पूर्वतुं रूप जुंडुज होयठे, एवोनियमठे. एवी रीतेआत्माना उत्पत्तिनी पूर्वे आत्माने अनात्मामानवो परुशे अने क्रियावडे आत्मानुं रूपांतरयाएठे, एममानीएतो, आत्माना आवृत्ति अंगीकारकरवीपरुशे. आवृत्ति अंगीकारकरीएतो संसारविषयक हजारोकृत्यरूप हेतुवडे हजारोरूप बदलाशे. त्यारे

પૂર્વ પૂર્વનુરૂપઅનાત્મા અને ઉત્તર ઉત્તરક્રિયાજન્યરૂપ આત્મામાનવો પરમેશ્વર, અને એમ કહ્યાથી ભેદને અનવસ્થા દોષ પ્રાપ્તથશે ॥ ૯૨ ॥

નયે તેનેહ નો કર્તા કિંત્વાત્મા શુદ્ધજાવમ્ભૂત ॥ ઉપચારાત્તુ લોકે
પુ તત્કર્તૃત્વમપીય્યતે ॥ ૯૩ ॥ ઉત્પત્તિમાત્રં ધર્માણાં વિશેષગ્રા
હિણો જગુઃ ॥ અવ્યક્તિરાવૃત્તેસ્તેષાં નાજાવાદિતિ કા પ્રમા ॥ ૯૪ ॥

અર્થ ॥ તેમાટેઆનયનેવિષે કર્તાપણુનથી કેમકે આત્માશુદ્ધજાવનો ધરનારહે અનેલોકમાં ઉપચારથી તેનુંકર્તાપણુકેહેલે ॥ ૯૩ ॥ વિશેષગ્રાહી જેજ્ઞાનીપુરુષોહે તેપૂ-
ર્વોક્તરીતે આત્માને ક્રિયાસિદ્ધ માનતાનથી, કિંતુ આત્માનાધર્મોની ઉત્પત્તિ માનેલે.
આંહી કોઈને શંકાથશે કે, જેમ આત્માઅવ્યક્તલે, તેમઆત્માનાધર્મપણ અવ્યક્તલે; તો
જ્યારેઆત્માની ઉત્પત્તિ માનતાનથી, ત્યારેતેનાધર્મનીઉત્પત્તિપણ કેમમનાય ? તેનું સ-
માધાનજે, કેટલીએકઅવ્યક્ત વસ્તુઓ આકાશનીપેઠે જેમનીતેમરહેલે અને કેટલી
એક રૂપાંતરને પામેલે; આત્માશાશ્વતાવ્યક્તલે અને તેનાધર્મઅશાશ્વતાવ્યક્તલે માટેતે
ઓની આવૃત્તિથાયલે. કેમકે જેમઆત્માની અનાવૃત્તિમાં ઘણાંપ્રમાણોલે, તેમઆત્માના
ધર્મનીઆવૃત્તિ નથવામાં કોઈપ્રમાણનથી, તેથીઆત્માની પુનરાવૃત્તિ થતીનથી; પણઆ-
ત્માના ધર્મોનીપુનરાવૃત્તિથાયલે, પરંતુસિદ્ધથયું ॥ ૯૪ ॥

સત્ત્વં ચ પરસંતાને નોપયુક્તં કથં ચ ન ॥ સંતાનિનામનિત્યત્વા
ત્સંતાનોપિ ન ચધ્રુવં ॥ ૯૫ ॥ વ્યોમાવ્યુત્પત્તિમત્તત્તદવગાહાત્મના
તતઃ ॥ નિત્યતા નાત્મધર્માણાં તદ્દૃષ્ટાંતવલાદપિ ॥ ૯૬ ॥

અર્થ ॥ આત્માનુંઉત્પત્તિરહિતપણુ દૃષ્ટાંતવનેદૃઢકરેલે. જેમપિતાપુત્રરૂપ પરિવા-
રની ઉત્પત્તિમાં પૂર્વપૂર્વપિતારૂપ કારણથી ઉત્તરઉત્તર પુત્રરૂપકાર્યનીઉત્પત્તિથયાથી
પિતાપણાનોઅજાવ અનેપુત્રપણાનોજાવ થાયલે, એમસંકલનાચાલતાં જેમપિતાનોનાશ
તેમપુત્રનો પણનાશથાયલે. તેમઅનાત્માથી આત્માનીઉત્પત્તિરૂપ પ્રવાહથી પૂર્વનોઅજાવ
અનેઉત્તરનો જાવથતાં પૂર્વનીપેઠે ઉત્તરનાનાશનો પણસંજવ સિદ્ધથાયલે. યથીઆત્મા
અશાશ્વત અનેનાશરૂપ થરશે ॥ ૯૫ ॥ આકાશનાદૃષ્ટાંતવલે આત્માનુંઅચલપણુ અને
આત્માનાધર્મોનું ચલાયમાનપણુ સિદ્ધકરેલે. જેમઆકાશઉત્પત્તિરહિતલે, તેથીતેનુંરૂપાં-
તર થતુંનથી, તેમજઆત્માપણુ ઉત્પત્તિરહિત હોવાથીતેનું રૂપાંતરથતુંનથી. અનેઆ-

स्मानाधर्म उत्पत्तिवान्हे, तेषीतेतुं रूपांतरथायहे. अर्हीपण आकाशतुंव्यतिरेकपणे दृष्टांतलेवुं. जेवस्तुआकाशनीपेठे उत्पत्तिरहित नथीहोती, तेनुरूपांतर थायहे ॥ ६६ ॥

ऋजुसूत्रनयसूत्रः कर्तृतां तस्य मन्यते ॥ स्वयं परिणामत्यात्मा यं
यं ज्ञावं यदा यदा ॥ ६७ ॥ कर्तृत्वं एतद्व्याप्तौ नाच्युप
गच्छति ॥ क्रियाद्वयं हि नैकस्य द्रव्यस्याजिमतं जिनैः ॥ ६८ ॥

अर्थ ॥ ज्यारेआत्मानुं रूपांतरथतुंनथी, त्यारेपरिणामवादनो उठेदथशे, एवीआ-
शंकाकरीनेतेनो उत्तरकहेहे. ऋजुसूत्रनयवालो, ज्यारेज्यारे जेजेज्ञावनापरिणामने आ-
त्मापामेठे, त्यारेत्यारे तेतेज्ञावरूप कर्मवडे परिणामरूप उत्पत्तिमानेठे, तथापिआत्मा-
ते कर्तृत्वपणे बीजाज्ञावनी प्राप्तिथतीनथी, केमके एकद्रव्यमां बेक्रियासंज्ञवेनही, ए-
वुंजिनने अजिमतठे ॥ ६७ ॥ ६८ ॥

ज्ञूतिर्या हि क्रिया सैव स्यादेकद्रव्यसंततौ ॥ न साजात्यं विना च
स्यात् परोज्ज्वलगुणेषु सा ॥ ६९ ॥ न चैवमन्यज्ञावानां न चेत्कर्ता
परोजनः ॥ तदा हिंसादयादानहरणाय व्यवस्थितः ॥ १०० ॥

अर्थ ॥ ज्ञूतिएटले ज्ञावअनेक्रिया एवज्ञेनोएक अर्थेठे. ते एकद्रव्यसंततिनेविषे
सामान्यविना नथाय; अनेद्रव्यनागुणनेविषे पणनथाय; केमकेकोइपण द्रव्य अपर-
ज्ञावनो कर्ताहोतोतनथी. ॥ ६९ ॥ एमजआत्मानेविषे अन्यज्ञावतुं कर्तापणुंनथी. ला-
रेशिष्यपूठेठे, के हिंसा दया दानवगेरेनी व्यवस्थाकेम रहेशे? ॥ १०० ॥

सत्यं पराश्रयं न स्यात् फलं कस्यापि यद्यपि ॥ तथापि स्वगतं
कर्म स्वफलं नाजिवर्तते ॥ १०१ ॥ दिनस्ति न परं कोपि निश्चया
ज्ञ च रक्षति ॥ न चायुः कर्मणो नाशोमृतिजीवनमन्यथा ॥ १०२ ॥

अर्थ ॥ त्यारेगुरुकहेठे, तारुंबोलवुं साचुंठे. कोइनेपण पराश्रये फलथतुंनथी,
तथापियोतानेविषे रहेहुंजेकर्म तेपोतानाफलनेविषे प्रवर्ततुंनथी ॥ १०१ ॥ नि-
श्चयवडे बीजाकोइने कोइमारतोतनथी; तेमकोइतुंकोइ रक्षणकरतोतनथी; आयुकर्मनो
नाश थायनही; अनेमृत्युजीवन अन्यथाथायनही ॥ १०२ ॥

हिंसादयाविकटपात्र्यां स्वमतात्र्यां तु केवलं ॥ फलं विचित्रमा
प्नोति परापेक्षां विना पुमान् ॥ १०३ ॥ शरीरी धियतां मा वा ध्रुवं
हिंसा प्रमादिनः ॥ दयैव दयमानस्य बंधेपि प्राणिनां क्वचित् ॥ १०४ ॥

अर्थ ॥ हिंसाश्रमे दयानीपणमात्र कल्पना करवीडे. पोतानामतेकरी तोपरनीअपे-
क्षाथी पुरुषकेवल विचित्रफलने पामेडे ॥ १०३ ॥ जीवनोघातथाय, अथवानथाय,
तोपण जेप्रमादीजीवडे, तेनेनिश्चयेकरी हिंसाथायडे; अनेजे दयावानूप्राणीडे तेनाहाथे
कदाचूकोइजीवनी घातथइजाय, तोपणतेने हिंसाबागतीनथी ॥ १०४ ॥

परस्य युज्यते दानं हरणं वा न कस्यचित् ॥ न धर्मसुखयोर्यत्ते
कृतनाशादिदोषतः ॥ १०५ ॥ जिज्ञास्यां प्रकृतिवितादिपुञ्जला
ज्यां च ते कुतः ॥ स्वत्वापत्तिर्यतो दानं हरणं स्वत्वनाशनं ॥ १०६ ॥

अर्थ ॥ कोइबीजाने दानदेतोनी, अनेबीजानी पासेथीकोइकांइ हरणकरी खेतो-
नी; धर्मश्रमेसुखनेविषे पणदानतथा हरणनो संजवनथी; केमके कृतनाशश्रमे अ-
कृतनोप्रसंग इत्यादिदोष प्राप्तथशे. जेमदानकथुं, तेनोनाशथाय तेनेकृतनाशकहेडे,
अनेजेबीजाने आप्युनथी तेनुंहरणकरवुंते अकृतागम प्रसंगकहेवाय. एवादोष आ-
त्मानेविषे प्राप्तथशे ॥ १०५ ॥ केमकेजोजन तथाधनादिकजेपुञ्जल तेतोआत्माथीजि-
ज्ञाडे. तोतेमांक्याथी पोतापणुंआव्युं ? माटेदानश्रमेहरणते पोताथीजनाशडे. ॥ १०६ ॥

कर्मोदयाच्च तद्दानं हरणं वा शरीरिणां ॥ पुरुषाणां प्रयासः क
स्तत्तूपनमति स्वतः ॥ १०७ ॥ स्वागताज्यां तु जावाज्यां केवलं
दानचौर्ययोः ॥ अनुग्रहोपघातौ स्तः परापेक्षा परस्य न ॥ १०८ ॥

अर्थ ॥ बलीतेदान श्रमेहरणप्राणीने कर्मनाउदयथकीडे, त्यांपुरुषनेशोप्रयासडे ?
तेतोपोतानीमेलेज उदयपामेडे ॥ १०७ ॥ पोतामारहा एवाजेदानश्रमेहरणना जाव
तेणेकरीनेएकथी उपकारथाय; बीजाथीउपघातथाय; त्यांपरनीअपेक्षापरनेनही ॥ १०८ ॥

पराश्रितानां जावानां कर्तृत्वाद्यभिमानतः ॥ कर्मणा बध्यतेऽज्ञा
नी ज्ञानवांस्तु न लिप्यते ॥ १०९ ॥ कर्तैवमात्मनो पुण्यपापयो
रतिकर्मणोः ॥ रागद्वेषाशयानां तु कर्तेश्चानिष्टवस्तुषु ॥ ११० ॥

अर्थ ॥ पराश्रितजे तेनोहुंकर्ताहुं, एमअभिमानथीकहेहुं, एवांकर्मअज्ञानीबंधा-
यडे. पणज्ञानीतेवाकर्म खेपातानथी ॥ १०९ ॥ माटेआत्मातेपुण्यपापरूप कर्मनोकर्ताडे,
राग द्वेषआशयनो कर्ताडे; अनेइष्टअनिष्टवस्तुनेविषेषण आत्मा कर्ताडे. ॥ ११० ॥

रज्यते द्रेष्टि चार्थेषु तत्तत्कार्यविकल्पतः ॥ आत्मा यदा तदा
कर्म भ्रमदात्मनि युज्यते ॥ १११ ॥ स्नेहाज्यक्ततनौ रंगं रेणुना
श्लिष्यते यथा ॥ रागद्वेषानुविद्स्य कर्मबंधस्तथा मतः ॥ ११२ ॥

अर्थ ॥ जेवारे ते ते कर्मना विकल्पथी आत्माने कोइ पदार्थ उपर रागदिशा अथवा द्वे-
ष उपजेठे, तेवारे आत्मा मां कर्मनो भ्रम जोडायठे ॥ १११ ॥ ते लखगाढे लाशरीरे जेम
रजनोले पवळगेठे, तेमरागी अने द्वेषी आत्माने कर्मनो बंध वळगेठे ॥ ११२ ॥

आत्मा न व्यापृतस्तत्र रागद्वेषाशयं सृजन् ॥ तन्निमित्तोपनष्टे
षु कर्मोपादानकर्मसु ॥ ११३ ॥ लोहं स्वक्रियया न्येति त्रामको
पलसंनिधौ ॥ यथा कर्म तथा चित्रं रक्तद्विष्टात्मसंनिधौ ॥ ११४ ॥

अर्थ ॥ तिहां आत्मा पोते कोइ क्रिया करतो नथी. पण राग द्वेष करतो थको ते निमित्ते पा-
न्यां जे कर्म तेना निमित्ते कर्त्ता पण कर्म ठे; पण तिहां आत्मा तो रागद्वेष रूप कर्मनो मूकना-
रोठे. एटले आत्मा जाव कर्मनो व्यापारवंत ठे; पण इव्य कर्मनो व्यापारवंत नथी ॥ ११३ ॥
जेम चमकपाषाण ते लोहने आकर्षे, तेणे करी लोह पोतानी क्रियाये चमकपासे आवीमळे,
तेमरागद्वेषी आत्माना पासे कर्म आकर्षणे आवीमळे ॥ ११४ ॥

वारि वर्षन् यथांजोदो धान्यवर्षी निगच्छते ॥ जावकर्म सृजन्नात्मा
तथा पुञ्जलकर्मकृत् ॥ ११५ ॥ नैगमव्यवहारौ तु ब्रूतः कर्मा
दिकर्तृतां ॥ व्यापारः फलपर्यंतः परिदृष्टो यदात्मनः ॥ ११६ ॥

अर्थ ॥ जेम पाणी वरसेठे, ते लोकव्यवहारे धान्यवरसेठे एमकहिये; तेम जावकर्म कर-
तो थको आत्मा पुञ्जल कर्मनो कर्त्ता कहिये ॥ ११५ ॥ नैगम अने व्यवहार नयवाळा तो
कर्मादिकनो कर्त्ता आत्माने मानेठे; जे आत्मानो व्यापार ते फलपर्यंत देखायठे ॥ ११६ ॥

अन्योन्यानुगतानां का तदेतदिति वा जिदा ॥ यावच्चरमपर्यायं
यथा पानीयङ्गधयोः ॥ ११७ ॥ नात्मनो विकृतिं दत्ते तदेषा
नयकल्पना ॥ शुद्ध्य रजतस्यैव शुक्तिधर्मप्रकल्पना ॥ ११८ ॥

अर्थ ॥ परस्परमव्याख्या जे नय तेने एवो निर्णय यावत् चरमपर्याय ठे. परंतु जातिजे
दकेमजणाय ? जेम दुध अने पाणी नासंयोगनी पेटे संग्रहमाने नैगमने, अने नैगममाने सं-
ग्रहने, एवे नय मां होमां हे जे ठे एम व्यवहार पण जे ठे ॥ ११७ ॥ वली शुद्ध नयवाळो बोले-

हेजे, आत्मानेविकार नथी, आपतोष्वीनैगम तथाव्यवहारनयनी कल्पनाढे. केनी पेढे ?
तेकहेढे. जेमशुरूरूपानेढीपनोधर्म कल्पेढेतेनीपेढे जाणवुं ॥ ११७ ॥

मुषितत्वं यथा पांथगतं पथ्युपचर्यते ॥ तथा पुद्गलकर्मस्था विक्रि
यात्मनि बाहिरैः ॥ ११८ ॥ कृष्णशोणोपि चोपाधेर्नाशुद्धः स्फ
टिको यथा ॥ रक्तोद्भिष्टस्तथैवात्मा संसर्गात्पुण्यपापयोः ॥ ११९ ॥

अर्थ ॥ जेमपंथीजनने हुंटांढोककहेशेजे मार्गहुंटाणो, एलोकवाक्यढे; तेममू-
खप्राणी पुद्गलकर्ममांरही जेविक्रियाकरे तेआत्मानेविवे मानेढे ॥ ११८ ॥ जेम-
काखो अथवारातो स्फटिकढे तेउपाधिथीढे; माढेतेथीतेने अशुरूनकहिये; तेमपुण्य-
पापना संयोगथी आत्मारागीदेषी कहेवायढे ॥ ११९ ॥

सेयं नटकला तावद् यावद्विविधकल्पना ॥ यद्रूपं कल्पनातीतं
न तु पश्यत्यकल्पकः ॥ १२० ॥ कल्पनामोदितो जंतुः शुक्लं कृष्णं
च पश्यति ॥ तस्यां पुनर्विलीनायामशुक्लं कृष्णमीदृते ॥ १२१ ॥

अने ॥ जिहांसुधीविविध प्रकारनीकल्पनाहोय, तिहांसुधीएसर्व नटकलारूपढे. प
णकल्पनायेअतीतजरूप तेनेतो जेअकल्पकहोय तेदेखे ॥ १२० ॥ पणकल्पनायेमुंजाणो
जेजीव तेतो धोलानेकाहुंदेखेअनेकालाने धोहुंदेखे, अनेतेकल्पना जेवारेजाय तेवारे
तोकालानेकाहुंजदेखे, अनेधोलाने धोहुंजदेखे ॥ १२१ ॥

तद्व्याप्तं सा स्तुतिर्भक्तिः सैवोक्ता परमात्मनः ॥ पुण्यपापवि
हीनस्य यद्रूपस्यानुचितनं ॥ १२२ ॥ शरीररूपलावण्यवप्र
ब्रध्वजादिभिः ॥ वर्णितैर्वीतरागस्य वास्तवी नो पवर्णना ॥ १२३ ॥

अर्थ ॥ पुण्यपापरहित एहवाजेपरमात्माप्रभु तेनास्वरूपनुं चिंतवुं तेनेजग्यानक
हिये, अनेस्तुतिपणतेज तथाभक्तिपणतेजकहिये ॥ १२२ ॥ पणशरीरनावर्णें, रूपेंकरी,
लावण्यतायेकरी, समोसरणे, अनेब्रजेकरी, तथा इंद्रध्वजादिकेकरी जेपरमात्माने व-
खाणवा एहवीस्तुतिने वस्तुतः साचीनकहिये ॥ १२३ ॥

व्यवहारस्तुतिः सेयं वीतरागात्मवर्तिनां ॥ ज्ञानादीनां गुणानां तु
वर्णना निश्चयस्तुतिः ॥ १२४ ॥ पुरादिवर्णनाद्वाजा स्तुतः स्या
उपचारतः ॥ तत्त्वतः शौर्यगांजीर्यधैर्यादिगुणवर्णनात् ॥ १२५ ॥
अर्थ ॥ केमके एस्तुतितोव्यवहारेढे. पणजेमां वीतरागनाज्ञानादिकगुण प्रशंसवा

तेहनेनिश्चयस्तुतिकहिये ॥१२५॥ जेमदेशनगरादिकेकरी राजावखाणवो षडपचारेस्तु-
तिजाणवी;पणराजानुंचल,गांजीर्यता, धैर्यतानुंचर्णवतुं, तेनिश्चयथीस्तुतिकहिये ॥१२६॥

मुख्योपचारधर्माणा मविज्ञागेन या स्तुतिः॥ न सा चित्तप्रसादा
य कवित्वं कुक्वेरिव ॥ १२७ ॥ अन्यथाजिनिवेशेन प्रत्युतान
र्थकारिणी ॥ सुतीक्ष्णखड्गधारेव प्रमादेन करे धृता ॥ १२८ ॥

अर्थ ॥ जेम कुकविनीकवितार्थी पंडितरीजेनही, तेमवाह्यउपचार देखीवेहेचणविना-
नीजेस्तुतिकरिये, तेथकी चित्तप्रसन्नथायनही ॥१२७॥ जेपोतानाहठ-कदाग्रहेकरी मुख-
उपचारे स्तुतिकरी गुणमानेठे, पणतेजळटी अनर्थकारीठे; जेमप्रमादेकरीहाथमांजा-
वेळी तरवारनीधार तेजोकदाचपडे, तोजळटी अनर्थ-विघातकरेठे; तेनीपरें तेस्तुति-
पण अन्यथाजाणवी ॥ १२८ ॥

मणिप्रज्ञामणिज्ञानन्यायेन शुचकल्पना ॥ वस्तुस्पर्शितया
न्याय्या यावन्नान्यजनप्रथा ॥१२९॥ पुण्यपापविनिर्मुक्तं तत्त्वत
स्त्वविकल्पकं ॥ नित्यं ब्रह्म सदाध्येय मेघाशुद्धनयस्थितिः ॥१३०॥

अर्थ ॥ मणिरत्ननीकांतिदेखीने जेममणिनुंज्ञानके०ओलखाणथायठे, पट्टांते,
शुचकल्पनायेकरी आत्मानुंज्ञानहोयठे. पठीवस्तुस्पर्शिकवडेकरी योग्यताथायठे; पण-
ज्यांसुधिनिरंजन प्रथानथीथयी, त्यांसुधीकर्मठे. ॥ १२९ ॥ माटेपुण्यपापरहितपणे त
त्त्वथीनिर्विकल्पको शाश्वतो जे आत्मातेसदायध्यावो. एवीशुद्धनयनीस्थितिठे ॥१३०॥

आश्रवः संवरश्चापि नात्मा विज्ञानलक्षणः ॥ यत्कर्म पुजला
दान रोधावाश्रवसंवरः ॥१३१॥ आत्मा दत्ते तु यैर्जावैः स्वतंत्रः
कर्मपुजलान् ॥ मिथ्यात्वाविरति योगाः कषायास्ते तदाश्रवाः ॥१३२॥

अर्थ ॥ आत्माज्ञानरूपठे. माटेआत्माने आश्रव,संवरकांश्नकहिये. पणकर्मपुजल
तुंग्रहवुं तथारोधवुंते आश्रव संवरठे ॥ १३१ ॥ जेजावकरी स्वाधीनपणे कर्मपुजलने
आत्माग्रहेठे, ते मिथ्यात्व, अविरति, कषाय, अनेयोगरूपआश्रवेकरीजाणवुं ॥ १३२ ॥

जावनाधर्मचारित्र-परिषद्जयादयः॥आश्रवोहेदिनो धर्मा आ
त्मनो जावसंवराः ॥ १३३॥ आश्रवः संवरो न स्या त्संवरश्चा
श्रवः कचित्॥जवमोक्षफलाप्तेदोऽन्यथा स्यादेतुसंकरात् ॥ १३४॥

अर्थ ॥ अनेजावनाधर्मजेचारित्र्ये, जेथकी परिषद्नोजयथायते एआश्रवनो उ
हेदकधर्मठे. एआत्माने जावसंवरकहिये॥१३३॥ जेआश्रवतेसंवरनथाय. अनेजेसंवर ते
आश्रवनथाय. हेतुसंकर एबेजोकदापि एकरूपथाय, तोसंसारअने मोक्ष एवेनांफल पण
एकथाय. पणतेमांजेदरहेनही, एटलेज्यांआश्रवेकरीसंवरनुं संक्रमणथाय, त्यांमोक्षफल
जाणवुं; अनेज्यांसंवरकरी आश्रवनुंसंक्रमणथाय, त्यांसंसारफलजाणवुं ॥ १३४ ॥

कर्माश्रवश्च संतृप्त्वा ज्ञात्मा जिज्ञैर्निजाशयैः ॥ करोति न परापेक्षा
मलंभूषणुः स्वतः सदा ॥१३५॥ निमित्तमात्रभूता तु हिंसाऽहिंसा
दयोखिलाः ॥ ये परप्राणिपर्याया न ते स्वफलहेतवः ॥ १३६ ॥

अर्थ ॥ आश्रवजावने संवरकरतोथकोजे पोतानाआत्माशीजूदानशी एवाजे पोता
नाआशय तेणेकरी परअपेक्षानकरे केमकेतेपोताशी सदायसमर्थठे ॥१३५॥ जेहिंसाअ
हिंसादिकसधलापरप्राणिनापर्याय ते आत्माने निमित्तभूतठे, पणपोतानेफलहेतुनशी १३६

व्यवहारविमूढस्तु हेतूस्तानेव मन्यते ॥ बाह्यक्रियारतस्त्वांत

स्तत्त्वं गूढं न पश्यति ॥१३७॥ हेतुत्वं प्रतिपद्यंते नैवेति नियम

स्पृशः ॥ यावंत आश्रवाः प्रोक्ता स्तावंतोहि परिश्रवाः ॥ १३८ ॥

अर्थ ॥ व्यवहारमूढजेआत्मातेपरपर्यायने पोताना फलहेतुमानेठे, माटेजेनुंमन बाह्य-
क्रियामारक्तठे तेवाप्राणीगुप्ततत्त्वे देखतानशी ॥ १३७ ॥ जेहिंसादिक तथाआहिंसा
दिक परपर्यायहेतुपणुंठे, तेनेपडिवजे अथवानशीपडिवर्जता, एहवोनियम तेतोनिश्चय
नाजेफरसनाराठे तेहनेजेटलाआश्रवठे तेटलासंवररूपथाय ॥ १३८ ॥

तस्मादनियतं रूपं बाह्यहेतुषु सर्वथा ॥ नियतौ जाववैचित्र्या

दात्मैवाश्रवसंवरौ ॥ १३९ ॥ अज्ञाता विषयासक्तो बध्यते

विषयैस्तु सः॥ज्ञानाद्भि मुच्यते चात्मा नतु शास्त्रादिपुजलात् ॥ १४० ॥

अर्थ ॥ तेमाटे सदायबाह्यहेतुनेविषे अनियतरूपठे. नियतिनेविषे जावना विचित्र
पणाथकी आत्मातेज संवर आश्रवरूपठे ॥ १३९ ॥ जेअज्ञानीठे, अने विषयासक्तठे,
तेहिजविषयमां बंधायठे. ते विषयतो आत्माने आत्मज्ञानथकी मूकाय, पणशास्त्रादिक
पुजलथकी नमूकाय ॥ १४० ॥

शास्त्रं गुरोश्च विनयं क्रियामावश्यकानि च ॥ संवरांगतया प्रा

हु व्यवहारविशारदाः ॥ १४१ ॥ विशिष्टा वाक्तनुस्वांतपुजला

स्ते फलावहाः॥ये तु ज्ञानादयोजनावाः संवरत्वं प्रयांति ते॥१४२॥

अर्थ ॥ शास्त्रज्ञानं, गुरुनोविनयकरवो, तथाश्चावश्यकादिकक्रियाकरवी एनेन्यव
हारमां विचक्षणपुरुषोये संवरनांअंगकहाते ॥१४१॥ जेरुडामनवचनकायायेकरी प्रव-
र्त्तुं तेहनाजेपुजलतेफलदाइते, पणजेज्ञानादिकजावते तेसंवरपणानेपामेते ॥ १४२ ॥

ज्ञानादिजावयुक्तेषु शुभयोगेषु तज्जतं ॥ संवरत्वं समारोप्य
स्मयंते व्यवहारिणः ॥ १४३ ॥ प्रशस्तरागयुक्तेषु चारित्रादिषु
एष्वपि ॥ शुभाश्रवत्वमारोप्य फलजेदं वदंति ते ॥ १४४ ॥

अर्थ ॥ ज्ञानादिकजावेयुक्त एवाजेशुभयोगतेनेविषे तज्जतजेसंवरत्वतेनेआरोपीने
व्यवहारे प्रवर्त्तकजेजीव तेहर्षपामेते ॥ १४३ ॥ रुडारागेयुक्त एवाजेचारित्रादिक गुण-
तेनेविषे पण शुभआश्रवपणु आरोपीने फलजेदकहेते ॥ १४४ ॥

ज्वनिर्वाणहेतूनां वस्तुतो न विपर्ययः ॥ अज्ञानादेव तज्ज्ञानां
ज्ञानी तत्र न मुह्यति ॥१४५॥ तीर्थकृन्नामहेतुत्वं यत्सम्यक्त्वस्य
वर्ण्यते ॥ यच्चाहारहेतुत्वं संयमस्यातिशायिनः ॥ १४६ ॥

अर्थ ॥ संसारतथामोक्षनोहेतु तेनेवस्तुतत्वे कांश्चिपर्यासनथी, पणअज्ञाननायोग
अकी तेजगाये विपर्यासपणुथायते, पणतिहांज्ञानीपुरुष कांश्चमुजातानथी ॥ १४५ ॥
जिननामकर्मनाहेतु समकितने वर्णवीएढैये, तेपणउपचारेकहेवायते. अनेआहारकश-
रीरनोहेतु जेअतिशयलब्धिवंत संयमिमुनि तेपणउपचारेकहेवायते ॥ १४६ ॥

तपःसंयमयोः स्वर्ग हेतुत्वं यच्च पूर्वयोः ॥ उपचारेण तद्युक्तं स्या
दू घृतं दह्यतीतिवत् ॥ १४७ ॥ येनांशेनात्मनोयोग स्तेनांशेना
श्रवोमतः ॥ येनांशेनोपयोगस्तु तेनांशेनास्यसंवरः ॥ १४८ ॥

अर्थ ॥ जेपूर्वेकहेला तपअनेसंयम स्वर्गहेतुते, तेपणउपचारेकहिये; सर्वपरिणामेते;
पण जेमधीवलेते एउपचारेते, पणअग्निवलेतेएखरुते ॥१४७॥ जेअंशेकरी आत्मा योगवर्त्ती
अयो तेअंशेआश्रवकहिये अनेजेअंशेआत्माउपयोगी अयो तेअंशेसंवरकहिये ॥१४८॥

तेनासावंशविश्रांतौ बिभ्रदाश्रवसंवरौ ॥ जात्यादर्श इव स्वच्छा
स्वच्छजागद्वयः सदा ॥१४९॥ शुद्धैव ज्ञानधारा स्या त्सम्यक्त्व
प्राप्त्यनंतरं ॥ हेतुजेदाद्विशेषे तु योगधारा प्रवर्त्तते ॥ १५० ॥

अर्थ ॥ तेमादेशा अंशविश्रांतिनेविषे आश्रवसंवर धरेते; तेमांएकडे मखिन, अने
एकडेनिर्मल; जेमआरिशाना पठवाडानो जागमखिनते, अने आगलोजागनिर्मलते,

તેહનીપરે સદાય નિર્મલમલિન એવેજાગેકરીઆત્માશોજેહે, આરિસાનીપેટે ॥૧૪૯॥ સમ
કિતપામ્યાપઠી જેશુરુઝજ્ઞાનધારાપ્રગટે તેહેતુજેદથકી વિશેષેકરી યોગધારાપ્રવર્તેહે ॥૧૫૦॥

સમ્યગ્દશો વિશુદ્ધત્વં સર્વાસ્વપિ દશાસ્વતઃ ॥ મૃહમધ્યાદિજાવ
સ્તુ ક્રિયાવૈચિત્ર્યતોજવેત્ ॥૧૫૧॥ યદા તુ સર્વતઃ શુદ્ધિર્જાયતે ધ્વા
ર્યો દ્યયોઃ ॥ શૈલેશીસંક્રિતસ્થૈર્યા તદા સ્યાત્સર્વસંવરઃ ॥૧૫૨॥

અર્થ ॥ સમકિતિને સર્વદશામાં શુરુપણુંહે. ઇમાટે લઘુ, મધ્યમ, ઉત્તમ એજાવજે
હે, તેક્રિયાવિચિત્રતાથીહે ॥ ૧૫૧ ॥ જેવારેસર્વથી મનવચનકાયાનાયોગ તથાઉપયોગ,
એવેધારાની શુદ્ધિયાય તેવારેશૈલેશીનામેસ્થિરતાથી સર્વસંવરહોય ॥ ૧૫૨ ॥

તતોર્વાગ્ યન્ન યાવન્ન સ્થિરત્વં તાવદાત્મનઃ ॥ સંવરો યોગચાંચલ્યં
યાવતાવત્કિલાશ્રવઃ ॥૧૫૩॥ નિર્જરા કર્મણોત્સાદો નાત્મા ઽસૌ
કર્મપર્યયઃ ॥ યેન નિર્જાયતે કર્મ સ્વજાવસ્ત્વાત્મલક્ષણં ॥૧૫૪॥

અર્થ ॥ અનેતેથીપેહેલાહિંગલા ગુણગણેતોજિહાંસુધી આત્માને સ્થિરતાપણુંહે, તિ-
હાંસુધીઆત્માને સંવરવર્તેહે; અને જિહાંસુધીયોગનીચંચલતાહે, તિહાંસુધીનિશ્ચયેથી
જાણીયે જે આત્માનેઆશ્રવપણુંવર્તેહે. ઇમયાવત્ શૈલેશીકરણ સુધી સમજું ॥ ૧૫૩ ॥
કર્મનુંજેશાહું તેનેનિર્જરાકહિયે. પણઆત્માપોતે કર્મપર્યાયરૂપનથી, તેમાટે કર્મનિર્જ-
રિયેએવોજેસ્વજાવ તેઆત્માનુંલક્ષણહે ॥ ૧૫૪ ॥

તત્તપોદ્ઘાદશવિધં શુદ્ધજ્ઞાનસમન્વિતં ॥ આત્મશક્તિસમુદ્ધાનાં
ચિત્તવૃત્તિનિરોધકત્ ॥ ૧૫૫ ॥ યત્ર રોધઃ કષાયાણાં બ્રહ્મધ્યાનં
જિનસ્ય ચ ॥ જ્ઞાતવ્યં તત્તપઃ શુદ્ધ મવશિષ્ટં તુ લંઘનં ॥૧૫૬॥

અર્થ ॥ નિર્જરાનુંકારણતે શુરુજ્ઞાનેસહિત પ્રગટ્યો અને ચિત્તની ચંચલવૃત્તિનેરો-
કતો એદવો વારજોદેતપહે ॥૧૫૫॥ જિહાં પ્રજુનાધ્યાનયુક્ત કષાયનોરોધહે, બ્રહ્મચર્ય-
નુંધરવુંહે, તેશુરુતપજાણવો. એશિવાય બીજોતપતેમાત્રલાંઘણ કરવા જેવોહે ॥ ૧૫૬ ॥

બુબુદ્ધાદેહકાર્યં વા તપસો નાસ્તિ લક્ષણં ॥ તિતિદ્વાબ્રહ્મગુહ્યા
દિસ્થાનં જ્ઞાનં તુ તદ્રુપઃ ॥૧૫૭॥ જ્ઞાનેન નિપુણેનૈક્યં પ્રાપ્તં ચં
દનગંધવત્ ॥ નિર્જરામાત્મનો દત્તે તપોનાન્યાદૃશં કચિત્ ॥૧૫૮॥

અર્થ ॥ જુલેમરહું, શરીરનેહુબહુંકરહું, ઇતપનુંલક્ષણનથી, પણ જિહાંજ્ઞાનયુક્તપણે
બ્રહ્મચર્યનીશુભિ, તથા તિતિદ્વાકે શાંતિહોય ઇતપનું સ્વરૂપહે ॥૧૫૭॥ જેજ્ઞાનસાથે એક

ताजावनेपाम्यो, एवोजेतपतेनेतपकहिये. जेमचंदनसाथे गंध एकताजावनेपाम्योढे, ते नीपरेएतपते ज्ञानेयुक्तकोआत्मानेनिर्जराफलआपे. पण बीजीरीते नथापे ॥ १५८ ॥

तपस्वी जिनप्रकृत्या च शासनोज्ञासनोद्धया ॥ पुण्यं बध्नाति बहु
लं मुच्यते तु गतस्पृहः ॥ १५९ ॥ कर्मतापकरं ज्ञानं तपस्तनैव
वेत्ति यः ॥ प्राप्नोतु स ह्रस्वांतो विपुलां निर्जरां कथं ॥ १६० ॥

अर्थ ॥ निरासीजावेतपनोकरनारो तपसी जिन तथा ज्ञानप्रक्रियेकरी शासननेदि-
पावे, अनेघणुंपुण्यवांधे; कर्मथीमुकाय ॥ १५९ ॥ कर्मनेतापवे एवुंज्ञानढे, अनेतेज्ञानमां
जेधणी तपनेनजाणे, तेतपसीनिर्बुद्धिनोधणी विपुलनिर्जराकेमपामे ? ॥ १६० ॥

अज्ञानी तपसा जन्मकोटिजिः कर्म यन्नयेत् ॥ अंतं ज्ञानतपोयु
क्तस्तत्क्षणैव संदरेत् ॥ १६१ ॥ ज्ञानयोगस्तपः शुद्ध मित्याहु
मुनिपुंगवाः ॥ तस्मान्निकाचितस्यापि कर्मणो युज्यते द्वयः ॥ १६२ ॥

अर्थ ॥ ज्ञानविनाएककोटि जवसुधी जेटलांतपकरे, तेतपमांजेटलांकर्मद्वय नथाय
तेटलांकर्मोनेएकक्षणमां ज्ञानसहित तपेकरीखपावे ॥ १६१ ॥ माटेज्ञानयोगेजेतप-
करवोतेशुद्धते, एरीतेप्रभुकरहेढे, केमकेतेतपथी निकाचितकर्मनो द्वयथायढे ॥ १६२ ॥

यदिहापूर्वाकरण श्रेणिः शुद्धा च जायते ॥ ध्रुवः स्थितिद्वयस्तत्र
स्थितानां प्राच्यकर्मणां ॥ १६३ ॥ तस्माद् ज्ञानमयः शुद्धस्तपस्वी
जावनिर्जरा ॥ शुद्धनिश्चयतस्त्वेषा शुद्धाशुद्धस्य कापि न ॥ १६४ ॥

अर्थ ॥ जेतपथीइहांअपूर्वकरण श्रेणिशुद्धयाय, वखिएथीपूर्वकर्मनी रहिजेकर्मनी
स्थितिओ तेस्थितिओनिश्चयथी द्वयथाय ॥ १६३ ॥ तेमाटेज्ञानमयी जेशुद्धतपसीते
नेनिश्चयथी शुद्धजावनिर्जराथाय, पणअज्ञानतपसीनेकांश्नथाय ॥ १६४ ॥

बंधः कर्मात्मसंश्लेषो व्यवतः स चतुर्विधः ॥ तदेत्वध्यवसाया
त्मा जावतस्तु प्रकीर्तितः ॥ १६५ ॥ वेष्टयत्यात्मनात्मानं यथा सर्प
स्तथा पुमान् ॥ तत्त ज्ञावैः परिणतो बध्नात्यात्मानमात्मना ॥ १६६ ॥

अर्थ ॥ कर्मनीसाथेआत्मानुंजेमळवुं तेनेबंधकहिये. तेबंधचारजेदेढे. तेहेतुअध्य-
वसाये आत्माजावथीकह्योढे ॥ १६५ ॥ जेमसर्पपोतानीमेळे पोतेविंढायढे, तेमआत्मा-
पण तेतेजावे परिणम्योथको पोतेपोतानीमेळेज कर्मसाथेबंधायढे ॥ १६६ ॥

बध्नाति स्वं यथा कोशकारकीटः स्वतंतुजिः॥आत्मनः स्वगतैर्जा
वैर्बध्ने सोपमा स्मृता ॥१६७॥ जंतूनां सापराधानां बंधकारी न
हीश्वरः ॥ तद्वंधकानवस्थाना दबंधस्याप्रवृत्तिः ॥ १६८ ॥

अर्थ ॥ जेमरेशमनोकीडो पोतानीबाबेकरी पोतेजबंधायते, तेमआत्मा पोताना
रागादिपरिणामेकरी पोतेजबंधायते. एउपमाकही ॥ १६७ ॥ पणजेईश्वरकर्त्ताकहेते,
तेवातनिषेधेते, अपराधीजीवनेकांइ ईश्वरबंधकर्त्तानिथी. तेईश्वरबंधकर्त्तापणाना निषेध
वाचकी अबंधनीय आत्मानेविषे अप्रवृत्ते. एटखेस्वजावेज बंधनिवृत्तिआत्मानेतेपण
ईश्वरकर्त्तानिथी ॥ १६८ ॥

तत्त्वज्ञान प्रवृत्त्यर्थे ज्ञानवन्नोदना ध्रुवा ॥ अबुद्धिपूर्वकार्येषु
स्वप्नादौ तददर्शनात् ॥१६९॥ तथा ज्ञव्यतया जंतु नोदितश्च
प्रवर्त्तते ॥ बध्नन् पुण्यं च पापं च परिणामानुसारतः ॥ १७० ॥

अर्थ ॥ ज्ञानवतनी जेप्रेरणाते तेतत्त्वज्ञाननी प्रवृत्तिनेअर्थे ध्रुवते; केमकेस्वप्नादिक
जेअबुद्धिपूर्वक कार्यते, तेनेविषे ए ज्ञाननी प्रेरणाकांइ देखातीनिथी; तेमाटे ॥१६९॥
तेमज प्राणीज्ञव्यताये प्रेखोथको परिणामने अनुसारेकरी पुण्यपापने बांधतो-
थको प्रवर्त्ते ॥ १७० ॥

शुचिनिश्चयतः स्वात्मा न बद्धो बंधशंकया ॥ जयकंपादिकं किंतु
रज्जावद्विपतेरिव ॥ १७१ ॥ रोगस्थित्यनुसारेण प्रवृत्ती रोगि
णो यथा ॥ जवस्थित्यनुसारेण तथा बंधोपि वर्ण्यते ॥ १७२ ॥

अर्थ ॥ शुचिनिश्चयनयथकीतो आत्माअबंधकते; पणजयकंपादिकेकरी बंधनीशंका
रहेते. जेमदोरहुंदेखी सर्पनीशंकाउपजेते, तेनीपरंजाणवुं ॥ १७१ ॥ रोगनीस्थितिने
अनुसारेरोगते. एटखे जेदिवसेशरीरउपनुं, तेजदिवसथी सर्वरोगनीस्थितिथो शरीरमां
उत्पन्नययलीते; अर्थात्शरीरकेवल रोगनीस्थितिरूपजते. पणतेरोगजेवाररोगीने कु
पथ्यसेवेतेवारेप्रगटथायते. तेवाररोगीपुरुषजेम रोगनीप्रवृत्तिगणते, तेमजजवस्थितिने
अनुसारे आत्माने बंधपणकहियेतेये ॥ १७२ ॥

दृढाज्ञानमयीशंका मेनामपनिनीषतः ॥ अध्यात्मशास्त्रमिदं
ति श्रोतुं वैराग्यकांक्षिणः ॥ १७३ ॥ दिशाप्रदर्शकं शाखा चंद्र
न्यायेन तत्पुनः॥प्रत्यक्षविषयां शकां न हि हंति परोक्षधीः ॥१७४॥

अर्थ ॥ दृढअज्ञानमय एह्वीजेशंका तेहनेटालवानेइहेतो, वैराग्यनो अजिज्ञापी
थको, अध्यात्मशास्त्रसांजलवानेइहेते ॥ १७३ ॥ जेमनिर्मलचक्षुःतां ग्रहणघेलाजेवी
नजरथइजायतोतेणेकरी एकचंडनीपासे बीजोचंडदेखे एन्यायेकरी जे अध्यात्मशास्त्र
ते, तेपणदिशिनुंदेखारनारते. पणपरोक्षबुद्धिकांइ प्रत्यक्षविषयनी आशंकाने टाळीनशके.
एटलेअध्यात्मनोविषय प्रत्यक्षपणेनथी; परोक्षपणेते. माटेस्वजावेजे अध्यात्मशास्त्रते,
तेपरोक्षबुद्धि. पणअनुजवते साक्षात् प्रत्यक्षपणाने इणीनशके; एटले आत्मानुजवि
पुरुषो पोतानाअनुजवेकरी आत्मानोप्रत्यक्षअनुजवकरेते ॥ १७४ ॥

शंखश्चैत्यानुमानेपि दोषात्पीतत्वधीर्यथा ॥ शास्त्रज्ञानेपि मिथ्याधीः
संस्काराबंधधीस्तथा ॥ १७५ ॥ श्रुत्वा मत्वा मुहुः स्मृत्वा साक्षादनुभव
ति ये ॥ तत्त्वं न बंधधीस्तेषामात्मबद्धः प्रकाश्यते ॥ १७६ ॥

अर्थ ॥ जेममधुरानोरोगवंतपुरुष तेयद्यपिशंखने उज्वलतोजाणेत, पणरोगेकरीतेने
पीलावर्णनीबुद्धिथायते; तेमशास्त्रेकरीआत्मानेनिर्मलतोजाणेत, पणमिथ्यात्वबुद्धिना
संस्कारथकी बंधरूपबुद्धि. एटलेआत्मानेरागी द्वेषीबंधरूपजेदेखेत, तेअनुजवविना
देखेत. एजावार्थते ॥ १७५ ॥ गुरुनामुखधी अध्यात्मशास्त्रनुं सांजलवुं तेनेश्रवणकेहेते.
तेसांजलेलाविषयनो अनुक्रमेपुनःपुनः अंतःकरणमां विचारकरवो तेनेमननकहेते. अ
नेसांजलीनेविचारकरी संशयतथाविपर्ययजावरहित थइने उक्तआध्यात्मिक विषयरूप
स्वात्मतत्त्व अंतर्दृष्टिकरीने जेसाक्षात् अनुजवकरवुं, तेनेनिदिध्यासनकहेते. एवाखा
स्मतत्त्वज्ञात् पुरुषनेबंधबुद्धि होतीनथी; केमके बंधनेप्रकाशकरनारतोआत्मा पोतेजते
तेअनुजवथयापठी अज्ञानरूपबंधनो आश्रयकेमकरे ? ज्यांसुधी आत्माअनुजवअथवा
ज्ञानवने प्रकाशनेपाम्यो नहतो, त्यांसुधी तमरूपअज्ञान अनेबंधवान्थयोहतो, पण
अनुजवथयापठी आत्मानेविषे बंधनथी ॥ १७६ ॥

द्रव्यमोक्षः क्षयः द्रव्यकर्मणां नात्मलक्षणं ॥ जावमोक्षस्तु
तदेतुरात्मा रत्नत्रयान्वयी ॥ १७७ ॥ ज्ञानदर्शनचारित्रैरात्मैक्यं
लभते यदा ॥ कर्मणि कुपितानीव जवंत्याशु तदा पृथक् ॥ १७८ ॥

अर्थ ॥ जेद्रव्यकर्मनो क्षयतेद्रव्यमोक्षते, पणतेकांइआत्मानुंलक्षणनथी; मात्रतेद्रव्य
कर्मनोक्षयतेमोक्षनो हेतुथायते. पणआत्मातोरत्नत्रय परिणतिरूपते. तेने द्रव्यकर्मनो
क्षयतो उपचारधीमोक्षहेतुकहिये. पणवस्तुषीतत्त्वबुद्धियेकहेवायनही ॥ १७७ ॥ तेज्ञानद
र्शनचारित्रपरत्नत्रयीवडेकरीने जेवारेआत्माएकजावपणानेपामे, तेवारेजेकर्महतां, तेको
इकसंसारीजीवजेम रीसाइनेघरमांथीजूदोनिकले, तेमजीवधीजुदांनिकलीजाय ॥ १७८ ॥

अतोरत्नत्रयमोह स्तदज्ञावे कृतार्थता ॥ पाषाणिगणलिंगैश्च
गृहलिंगैश्च कापि न ॥ १७९ ॥ पाषाणिगणलिंगेषु गृहलिंगेषु
ये रताः ॥ न ते समयसारस्य ज्ञातारो बालबुद्धयः ॥ १८० ॥

अर्थ ॥ एमाटेजेरत्नत्रयी तेषी मोहणे, पणतेरत्नत्रयीनेअज्ञावे पाखंकीसाधुनासमूह
हने तथापाखंडी ग्रहीलिंगीने कृतार्थपण कांश्नथी ॥ १७९ ॥ म टेपाखंकीसाधुना
समूहमां तथापाखंकीग्रहीलिंगीमां जेप्राणीरक्तवे, तेहनेबालमतिवाला समजवा; पण
तेसिद्धांतनासार एटवेरहस्यना जाणनथी ॥ १८० ॥

जावलिंगरता येषु सर्वसारविदो हि ते ॥ लिंगस्था वा गृहस्थ
वा सिध्यन्ति धूतकट्मषाः ॥ १८१ ॥ जावलिंगं हि मोक्षागं द्रव्य
लिंगमकारणं ॥ द्रव्यं नात्यंतिकं यस्मान्नाप्येकांतिकमिष्यते ॥ १८२ ॥

अर्थ ॥ अनेजेप्राणी जावलिंगेरातावे, तेहनेसर्वसारना जाणकहिचे. तोरा
साधुलिंगेहोय; अथवाग्रहस्थलिंगेहोय; तोपणपापकर्महोश्ने मोक्षपामे ॥ १८१ ॥ के
मकेजेजावलिंगते मोक्षनुअंगवे, अनेद्रव्यलिंगतोअकारणवे. द्रव्यलिंगतेकांइ अ
कनथी, माटेजेजावलिंगीवे, तेद्रव्यलिंगने एकांतेनथीइछता ॥ १८२ ॥

यथा जातदशलिंगमर्थाद्रव्यजिचारि चेत् ॥ विपक्षबाधका
जावात् तद्भेतुत्वे तु का प्रमाणा ॥ १८३ ॥ वस्त्रावधारणेच्छाचेद्वाधिकात
स्य तां विना ॥ धृतस्य न किमस्थाने करादेरिव बाधकं ॥ १८४ ॥

अर्थ ॥ इहांकोइकहेशेजे, नमपणेमोहणे. तेनेउत्तरकहेवे. जोएअर्थथी वातख
रीठेतो आत्मानेमोहवाधकवे. तेमोहनोअज्ञावथाशे, अनेजोनगनपणे मोक्षहोयतो
मोह टालवानुं शुभ्रमाण ? तेवारेतोमोहटालवानी कांइजरूनरहे ॥ १८३ ॥ वस्त्ररक्ष
णेएटवे इष्टाविनापण जो वस्त्राखतां मोक्षनीबाधकतावे, तोइष्टाविनाजे करादिक
एटवे हाथप्रमुखअंगधर्यावे, तेपणमोक्षना बाधकथाशे, एटवे दिगंबरलोककहेवेके
वस्त्राखवाथी मोक्षनीबाधकतावे, तेहनेनिरुत्तरकख्या ॥ १८४ ॥

स्वरूपेण च वस्त्रं चेत्केवलज्ञानबाधकं ॥ तदादिकपटनीत्यैव
तत्तदावरणं भवेत् ॥ १८५ ॥ इत्थं केवलिनस्तेन मूर्ध्नि क्षिप्तेन के
नचित् ॥ केवलित्वं पलायंत्यहोकिमसमंजसं ॥ १८६ ॥

अर्थ ॥ जोपरमार्थथी जेवखठे तेहिजेकेवलज्ञानने बाधकपणेहोयतो दिगंबरनी
रीतेकेवलज्ञानावरणीयने ठेकाणे वस्त्रावरणीय एमथयुंजोइये. तेवस्त्रावरणीय कर्मदिगंब-

रीयो कहेतानथी, एटलीएनीचूकळे ॥१७५॥ एरीतेतो केवळिनेमाथे कोइकवळ्ळओ
ढाडे तेवारेकेवलज्ञानने नासीजबुंजोइये, पणकेवळीने वळ्ळओढारुतां केवलज्ञाननासी
जायते एमतोयतुंनथी, माटे अहोइतिआश्चर्यं शुंजुनुअसमंजस बोलोढो ! ॥ १७६ ॥

जावळिंगात्ततोमोदो निन्नळिंगेष्वपि ध्रुवः ॥ कदाग्रहं विमुच्यै
तज्जावनीयं मनस्विना ॥१७७॥ अशुद्धनयतो ह्यात्मा बंधोमुक्त इ
तिस्थितिः ॥ न शुद्धनयतस्त्वेष बध्यते नापि मुच्यते ॥१७८॥

अर्थ ॥ तेमाटे जावळिंगथीमोदो, वेषनोकांइनियमनथी. कदापिद्रव्यथी अन्य
लिंगीनोवेषहोय, तोपणनिश्चयेमोदो. माटेकदाग्रहवांढीने बुद्धिवंतपुरुषे एरीतेविचा-
रुं ॥ १७७ ॥ अशुद्धनयथी आत्माबंधायते अनेमुंजायपणते. पणशुद्धनयेतो एआत्माबंधा-
तोपणनथी, अनेमुंजातोपणनथी ॥ १७८ ॥

अन्वयव्यतिरेकाज्यामात्मतत्त्वविनिश्चयं ॥ नवज्योपि हि तत्त्वे
ज्यः कुर्यादेवं विचक्षणः ॥१७९॥ इदं हि परमध्यात्म ममृतं ह्य
द एव च ॥ इदं हि परमं ज्ञानं योगोयं परमः स्मृतः ॥१८०॥

अर्थ ॥ अन्वयव्यतिरेकेकरीने जेढतेतेढतुं, तेहनेअन्वयकहिये अनेजेअढते तेअ
ढतुं तेहनेव्यतिरेककहिये ॥ तदज्ञावेतदज्ञावोअन्वयः तदज्ञावेतदज्ञावोव्यतिरेकः दंरु
घटदृष्टांतेनज्ञाव्यं ॥ विचक्षणपुरुषे एरीतेआत्मतत्त्वनो निश्चयनवतत्त्वेकरीने करवो
॥ १७९ ॥ एहिजउत्कृष्टअध्यात्मते; एहिजअमृतोपमते; वळीएहिज परमज्ञानते; अने
एहिजपरमयोगकहोते ॥ १८० ॥

गुह्याद्गुह्यतरं तत्त्वमेतत्सूक्ष्मनयाश्रितं ॥ न देयं स्वल्पबुद्धी
नां तेह्येतस्य विडंबिकाः ॥१८१॥ जनानामल्पबुद्धीनां नैतत्तत्त्वं
हितावहं ॥ निर्बलानां दुधार्त्तानां भोजनं चक्रिणो यथा ॥ १८२॥

अर्थ ॥ ठानामांठांनुं एतत्त्वते; माटेसूक्ष्मनयआश्रीने एतत्त्वअल्पबुद्धिने नसंचला-
वडुं; शामाटेकेजे अल्पमतिवाला तेएतत्त्वनाविडंबकळे ॥ १८१ ॥ माटेअल्पबुद्धिवंत
प्राणीने एतत्त्वहितकरेनही, जेमचक्रवर्त्तिनुं खीरुं भोजन निर्बलजेदुधायेपीड्या
प्राणीहोयतेनेपचेनही, तेनीपरंजाणुं ॥ १८२ ॥

ज्ञानांशज्जिर्विदग्धानां तत्त्वमेतदनर्थकृत् ॥ अशुद्धमंत्रपाठस्य
फणिरत्नग्रहो यथा ॥१८३॥ व्यवहारविनिष्णातो योऽङ्गीप्सति
विनिश्चयं ॥ कासारतरणाशक्तः सागरं स तितीर्षति ॥ १८४ ॥

અર્થ ॥ તેમજનું પંડિતાણ્યેકરીને અર્ધબહ્યાણ્હવા જેપ્રાણી તેનેપત્ત્વ અનર્થ
કારીઠે; જેમઅશુરુ મંત્રનાપાઠવાલો પુરુષ સર્પનોમણિલેવાજાય, તેતેનેઅનર્થકારી
થાય; તેનીપરંજાણવું ॥૧૯૩॥ જેપ્રાણીવ્યવહારનયમાં કુશલનથી, અનેનિશ્ચયનયને
સમજવાજાય, તેપ્રાણીતલાવને તરવામાંઅસમર્થતાં સમુદ્રતરવા વાંઠે ॥ ૧૯૪ ॥

व्यवहारं विनिश्चित्य ततः शुद्धन्याश्रितः ॥

आत्मज्ञानरतोऽभूत्वा परमं साम्यमाश्रयेत् ॥ १९५ ॥

अर्थ ॥ व्यवहार अनेनिश्चयेकरी गुरुनयनेआश्रीने आत्मज्ञाने रतथइ जेप्रवर्त्ते
तेप्राणी परमपदनेपामे ॥ १९५ ॥ इतिआत्मनिश्चयाधिकारः अष्टादशसमाप्तः ॥

उत्सर्पद्ध्यवहारनिश्चयकथाकल्लोलकोलाहलत्रस्यहुर्नयवादिक

हृत्पकुलं त्रिश्यत्कुपद्वाचलं ॥ उच्चद्युक्तिनदीप्रवेशसुजगं स्या

द्वादमर्यादया युक्तं श्रीजिनशासनं जलनिधिं मुक्त्वा परं नाश्रये ॥ १ ॥

અર્થ ॥ હવે જિનશાસનરૂપ રત્નાકરની સ્તુતિ કરે છે. તેમાં પ્રથમ જિનશાસનને સમુદ્રની ઊપમા આપે છે, તે જિનશાસનરૂપ સમુદ્ર કેવો છે ? તે કહે છે. પસરતી ઇહવી વ્યવહાર તથા નિશ્ચયનયની જે કથા, તે રૂપ જે કહ્યો છે તેનો જે કોલાહલ, તેણે કરીને ડુટ્ટ જનનયવા દિરૂપી; કાચવાનો કુલ જેને વિષે ત્રાસ પામે છે વહી જેમાંથી કુમતિરૂપિય પર્વત તુટી ગયા છે, જાગા છે; વહી જેમાં મોહોટી ઊક્તિયુક્તિરૂપિણી નદીઓનો પ્રવેશ છે તેણે કરી જે સુજગ ઇટલે મનોહર છે; વહી સ્થાદ્વાદશૈલી રૂપ મર્યાદાયે જે યુક્ત છે; એવો શ્રી જિનશાસનરૂપ રત્નાકર જે સમુદ્ર તેને તજીને પરદર્શનને કોણ સેવે ? ॥ ૧ ॥

पूर्णपुण्यनयप्रमाणरचनापुष्पैः सदास्थारसैस्तत्त्वज्ञानफलैः

सदा विजयते स्याद्वादकल्पद्रुमः॥एतस्मात् पतितैः प्रवादकुसुमैः

षट्दर्शनारामभूर्यः सौरजमुद्रमत्यजिमतैरध्यात्मवार्तालिखैः ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ ह्वेएजिनमतने कटपवृक्षकरीदेखाडेते. जेमांपूर्णपवित्रजे सातनय अने चारप्रमाण तेहनीजेरचना तेरूपिय फुलमांहेथी सदैव श्रद्धारूपरसेकरीने तत्त्वज्ञान रूपफल नीपनांते, एवोस्याम्नादनामाजे कटपवृक्ष ते सदाजयवंतोवर्त्तो ! एकटप वृक्षथी खरीपळ्यांजे प्रवाहरूपि फूल तेणेकरीने षड्दर्शनरूप वामीनी जेधरतीते नवनवीअध्यात्मनी जेवार्त्ताओ तेनाजेखव तेणेकरीने ज्ञयः कहेतांफरीने सुगंधप णाने प्रगटकरेते ॥ ५ ॥

चित्रोत्सर्गशुभापवादरचनासानुश्रियालंकृतः श्रद्धानंदनचंद
नद्रुमनिभप्रज्ञोद्धतसत्सौरभः ॥ त्राम्यङ्गिः परदर्शनग्रहगणैरासै
व्यमानः सदा तर्कस्वर्णशिलोद्भूतो विजयते जैनागमो मंदरः ॥३॥

अर्थ ॥ हवेजिनशासनने मेरुपर्वतनी उपमाआपेढे. नानाप्रकारनो उत्सर्गमार्ग
अनेरुडोजे अपवादमार्ग तेनीरचनावंत रूपशिखर तेनीशोभाये शोजितढे. वलीश्र
द्धारूपनंदनवनमां चंदननोवृक्ष तेरूपजेबुद्धि तेथकीप्रगटीढे सुगंधजिहां एवोमेरुतु
व्यढे. वलीएमेरुपर्वतनीपठवारें. जमताजे परदर्शनरूपी ग्रहनासमूह तेणेकरीने
सदासेवितढे. तथातर्कजे शुद्धविचार तेरूपिणीसुवर्णशिला तेणेकरीने उंचोढे. एवो
जैनागमरूपजेमेरु तेजयवंतोवर्त्तो ! ॥ ३ ॥

स्याद्दोषापगमस्तमांसि जगति क्षीयंत एवक्षणाद् ध्वानो विशदी
भवन्ति निभिन्ना निष्ठादृशोर्गच्छन्ति ॥ यस्मिन्नच्युदिते प्रमाणदिवस
प्रारंभकल्याणिनी प्रौढत्वं नयगीर्दधाति स रविर्जैनागमो नंदतात् ॥४॥

अर्थ ॥ हवेजिनशासनने सूर्यनीउपमाआपी वखाणेढे. जैनागमरूपसूर्यनाउद
यथकी चोरीजारीश्रत्यादिदोषटळे, वलीजेथकी क्षणैकमां जगत्नेविषे अज्ञानरूपअं
धारं क्षयथाय, जेथकीमार्गनिर्मलथायढे, वलीचक्षुमांथी प्रमादरूपनिद्राजायढे, तथा
जेमसूर्योदयथी दिवस उग्योएमसिद्धथायढे, तेमजैनागमना उदयथी प्रमाणीसिद्ध
तारूपदिवसनीसिद्धताथायढे, तेजाणियेदिवसनेप्रारंभे लोकप्रजातेमंगलिकबोलेढे; जे
मसूर्यउदये लोकन्यायमार्गेचाले, न्यायनांवचनबोले, तेमजैनसूर्यउदये नयतथा आ
गमनीवाणीते घणीरूडीरीतेप्रौढतापामेढे. एवोएजिनशासनरूपि सूर्य तेजयवं
तोवर्त्तो ! ॥ ४ ॥

अध्यात्मामृतवर्षिजिः कुवलयोद्धासं विलासैर्गवां तापव्यापविनाशि
जिर्वितनुते लब्धोदयोयः सदा ॥ तर्कस्थाणुशिरःस्थितः परितृतः स्फा
रैर्नयैस्तारकैः सोयं श्रीजिनशासनामृतरुचिः कस्यैति नो रुच्यतां ॥५॥

अर्थ ॥ हवेजिनशासनने चंद्रनीउपमाआपी वखाणेढे. अध्यात्मरूप अमृतनो
जेवरसाद तेणेकरीने कुवलयजेपृथ्वीरूपकमल तेनेविकस्वर करेढे, एवो; वली ग-
वांकेण वाणीरूपकिरण तेनाविलासेकरीने संसारना तापनोजेसमूह तेनोनाशकरेढे,
एवो; वली एचंद्रमाकेवोढे ? जेतर्कविचार रूपीजे महादेव तेनामस्तकेरह्योथको
उदयपान्योढे, एवो; वली दीप्तजेनय तेरूपजेतारामंडल तेणेपरिवस्त्रोथको फिरेढे,

एवो; जिनागमचंद्र ते आजिनशासन रूपियोजेचंद्रमाते कोनेरुचिपणाने नउपजावे?
अपितु सर्वनेउपजावेज ॥ ५ ॥

बौध्दनामृजसूत्रतो मतमभूद्रेदांतिनां संग्रहात्सांख्यानां तत एव
नैगमनयाद् योगश्च वैशेषिकः॥शब्दब्रह्मविदोपि शब्दनयतः स
र्वैर्नैर्गुंफिता जैनी दृष्टिरितीद् सारतरता प्रत्यक्षमुद्धीकते ॥६॥

अर्थ ॥ जेनाअनेकनयमांथी एकेकानयग्रहणकरीने षट्छे ऋजुसूत्रनयथी बौद्ध
नोमतप्रगत्यो, अनेसंग्रहनयथी वेदांतिकनो मतप्रगत्यो, तथासांख्यमतपण संग्रह
नयथीजउपनो अनेनैगमनयथी योगमत अने वैशेषिकमत प्रगत्यो, शब्दनयथकी
मीमांसकदर्शन उपनुं, अनेजैनशासनतो सर्वनयेकरीने गुंफितते, तेमाटेआ जिनशा
सनमां सारमांसारपणु प्रत्यक्षपणे रुकीरीतेदेखीये ठेये ॥ ६ ॥

ऊष्मा नार्कमपाकरोति दहनं नैव स्फुलिंगावली नाब्धि सिंधुजल
ध्रुवः सुरगिरिं ग्रावा नवाच्यापतत् ॥ एवं सर्वनयैकजावगरिमस्था
नं जिनेघागमं तत्तद्दर्शनसंकथांशरचनारूपं न दंतुं क्षमाः ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ उकळाटजे बाफ तेनोजेताप तेसूर्यनेजीतीशकेनही, अनेअग्निना कणि
याते दावानखने जीतीनशके, तथासिंधुनदीनुंजल तेनोजेवेग तेखवणसमुद्रने ठेवीन
शके, पठरनाजेखंड तेमेरुपर्वतने दावीनशके, एमसर्वनयना एकताजावनी मोहोटाइ-
सुंस्थानक एहवुं तीर्थकरनुंजेआगम तेहने तेपरदर्शनीओ हणवानेसमर्थनथी, शामा
देजे ए जैनतेसर्वदर्शनीठे, अनेतेदर्शनीयो जैननाएकेकअंशीठे ॥ ७ ॥

छःसाध्यं परवादिनां परमतक्षेपं विना स्वं मतं
तत्क्षेपे च कषायपंककल्लुषं चेतः समापद्यते ॥

सोयं निस्वनिधिग्रहव्यवसितौ वेतालकोपक्रमो
नायं सर्वहितावहो जिनमते तत्त्वप्रसिध्यर्थिनां ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ परदर्शनीजेटलाठे तेएकएकनामतने खंड्याविना पोतानामतने थापी
शकानथी. ए मतमतनोजेकदाग्रह तेनोप्रक्षेपकरतां कषायरूपकादवेकरीने मनम
खिनथायठे. एकदाग्रहनो व्यापारतेतो दरिद्रीनाघरनोनिधान हरवाने वेतालगयो
तेप्रायजाणवो. एउपक्रम सर्वजिनमतनेविषे हितकारीनथी. माटे अर्थीजीवने ए जि
नमत ते तत्त्वरूपे प्रसिद्धे ॥ ८ ॥

वार्त्ताः संति सद्वस्त्रशः प्रतिमतं ज्ञानांशबंधक्रमाश्चेतस्तासु ततः प्र
याति न तुमां लीनं जिनेंजागमे॥नोत्सर्पेति वृताः कति प्रतिदिशं पुष्पैः
पवित्रा मधौ ताज्योनेति रतिं रसालकलिकारक्तस्तु पुंस्कोकिलः ॥९॥

अर्थ ॥ जेनोअनुक्रमज्ञाननेमात्रअंशेकरीनेबंधांयोडे, एवीपरदर्शनीओनीवार्त्ता-
डे, तेवामतममत्व हजारोगमेवचैते, पणतेवातोनेविषे माहारुंचित्तजातुंनथी. शामाटे-
जेसिद्धांतोनेविषे माहारुंमनलीनडे. माटेचैत्रमासे दिशोदिशेजेफूल तेणेकरीने पवित्र
एहवीजेलता तेकेटलीकविकस्वरथाय, फळे, पणपुंस्कोकिलजे कोयल तेआंबानीमंजरी
शुरक्तएवीथकी तेवताओनेविषेरतिनपामे, तेनीपरे महारुंचित्तपण सिद्धांतरूप आं-
बानीमंजरिये रक्तययुंथकुं अन्यदर्शनरूप वताओमां जातुंनथी ॥ ९ ॥

शब्दोवा मतिरर्थ एव वसु वा जातिः क्रिया वा गुणः शब्दार्थः किमि
ति स्थितिः प्रतिमतं संदेहशंकुर्यथा॥जैनैडे तु मते न सा प्रतिपदं जा
त्यंतरार्थस्थितिः सामान्यं च विशेषमेव च यथा तात्पर्यमन्विञ्चति॥१०॥

अर्थ ॥ आशब्दडे, किंवा मतिडे केअर्थडे, केगुणडे, के वस्तुके० ड्रव्यडे, केजातिडे
के क्रियाडे? वलीएनो शब्दार्थकेमहशे? एवोसंदेहरूपिखीलो मतमतप्रत्येखोडे पण
जिनमतमानथी.तेपदपदप्रत्ये जात्यंतरअर्थनी स्थितिडे. माटे सामान्यअनेविशेष जेवाप
दार्थनो यथार्थनिश्चय तात्पर्यअर्थतेने जजेडे. माटे जिनमतमां संदेहरूपखीलोनथी ॥१०॥

यत्रानर्पितमादधाति गुणतां मुख्यं तु वस्त्वर्पितं तात्पर्यानवलंबने
न तु जवेद्बोधः स्फुटं लौकिकः॥संपूर्णं त्ववज्ञासते कृतधियां कृत्स्नादि
वद्वाक्रमात् तां लोकोत्तरजंगपद्दतिपदं स्याद्वादमुद्रास्तुमः ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ स्याद्वादरूपजैनमुद्रामां केवोगुणडे? के जेमांवस्तुने अनर्पणकरीढतां
पण तेवस्तुगुणतानेप्राप्तिथायडे; अनेवस्तुअर्पणकरीढतांते मुख्यताज्ञावनेपामेडे, अने
जेनातात्पर्यअर्थने अवलंबनेकरीने तोप्रगटपणे लौकिकबोधथायडे; अनेसंपूर्णबोधतो
समग्रविवद्धाना अनुक्रमथकी महानिपुणबुद्धिवालांने प्रकाशथायडे; तेमाटेए लोको-
त्तर जंगजालनुंतेकाणुं एवीजेस्याद्वादशैलीरूपमुद्रा तेनेअमेस्तवियेठेये ॥ ११ ॥

आत्मीयानुजवाश्रयार्थविषयोप्युच्चैर्यदीयक्रमो म्लेहानामिव संस्कृ
तं तनुधियामाश्रयमोहावहः ॥ व्युत्पत्तिप्रतिपत्तिहेतुविततस्याद्वा
दवाग्गुंफितं तं जैनागममाकलय्य न वयं व्याक्षेपज्ञाजः क्वचित्॥१२॥

અર્થ ॥ તેજૈનાગમકેવુંઠે ? જેમાં પોતેના આત્માનો અનુજવકરવાના આશ્રયનો વિષયઠે, એવોહંચપણેકરીને જેનોક્રમઠે ઇટલેપરિપાટીઠે, અનેમ્લેહનેજેમ સંસ્કૃતજાણા આશ્રયકરનારી અનેમોહજપજાવનારીઠે તેનીપરે અદ્વપ્તુદ્ધિવાલાને અર્ચવોપામી મુંજાવવાનુંસ્થાનકઠે; માટેજૈનાગમતો વ્યુત્પત્તિનું નિરૂપણ કરનારાજે હેતુતેણેકરી વિસ્તીર્ણેપદ્ધતિજે સ્યાદ્વાદમાર્ગતેણેકરી રચેલું ઠે, તેનેપામીને મહારાવિત્તમાં વીજુંકોડપણ વ્યાકેપપણુ ક્યારેપણથતુંનથી ॥ ૧૨ ॥

મૂલં સર્વવચોગતસ્ય વિદિતં જૈનેશ્વરં શાસનં તસ્માદેવ સમુચિતૈર્નય
મતૈસ્તસ્યૈવ યત્ત્વંનનં ॥ એતર્કિચન કૌશલં કલ્પિમલજ્ઞાત્મનઃ સ્વા
શ્રિતાં શાખાં હેતુમિવોદ્યતસ્ય કટુકોદકાર્ય તર્કાર્થિનઃ ॥૧૩॥

અર્થ ॥ માટેસર્વવચનગતસમૂહનુજેમૂલ પદ્ધતિજિનશાસનકહુંઠે. ઇજિનશાસનચકીજ પ્રગલ્બા પદ્ધવાજે નયનયના મત તેવામતેકરીનેજ દુષ્ટપ્રાણી તેજ જિનઆગમનું લંઘનકરેઠે. તેપાપિષ્ઠઆત્માઓનો આત્મા પાપરૂપમેલેકરીઠંકાણેઠે. એવાદુષ્ટોનુંજેકાંઈ કિંચિત્માત્ર ડાહ્યાપણપણુઠે,તેજેમકોઈકમૂર્ખ જેવૃક્ષનીશાલે બેઠોયકો તેજશાલકાપવાનેહ જમાલથાય,તેથીકહવાવિપાકપામે,તેમતેકુવિચારવાલાને આગલકરુવાંફલ પ્રગટશે ૧૩॥

ત્યક્ત્વોન્માદં વિજ્ઞય વાદરચનામાકર્ણ્ય કર્ણામૃતં સિદ્ધાંતાર્થરહસ્ય
વિત્કલજ્ઞતામન્યત્ર શાસ્ત્રે રતિં ॥ યસ્યાં સર્વનયા વસંતિ ન પુનર્વ્ય
સ્તેષુ તેષ્વેવ યા માલાયાં મણયો લુઠંતિ ન પુનર્વ્યસ્તેષુ તેષ્વેવ સા ॥૧૪॥

અર્થ ॥ હનમાદતજીને,માંહોમાંહે જગહોતજીને,વલી કાનેઅમૃતરૂપ વાણીસાંજલીને, સિદ્ધાંતનાઅર્થ રહસ્યનોજે જાણપુરુષ તેવીજાંશાસ્ત્રનેવિષે રતિકેમપામે ? અર્થાત્નજપામે. જે જૈનવાણિનેવિષે સઘલાણનય પ્રવેશકરેઠે, પણતેજૂદાજૂદામતવાલાના મતમાં સર્વનય નથી. તેથીજૈનવાણીકાંઈતેમરિંહેતિનથી. શામાટેજેતેસર્વે વ્યગ્રચિત્તવાલાઠે. માટેજૈનમાં સર્વે નયઠે.જેમમાલાનેવિષે સર્વમણકારમેઠે,પણતૂટામણકાપડ્યાહોય તેનેમાલાનકહિયે અનેએકમણકે સર્વેમણકા સમાણામપણનકહીપ માટેતેમાલાસરખોજૈનમતઠે ॥ ૧૪ ॥

અન્યોન્યપ્રતિપદ્ધજાવવિતથાન્ સ્વસ્વાર્થસત્યાન્નયાનપેક્ષાવિષય
ગ્રહૈર્વિજ્ઞતે માધ્યસ્થમાસ્થાય યઃ ॥ સ્યાદ્વાદે સુપથે નિવેશ્ય હરતે
તેષાં તુ દિદ્મૂઢતાં કુંદેહપ્રતિમં યશોવિજયિનસ્તસ્યૈવ સંવર્ધતે ॥૧૫॥

અર્થ ॥ એમએકવીજાને વૈરજાવેકરી જૂઠાજૂઠાજોપોતપોતાનાઅર્થ તેનેસાચાકરતા એવામતવાલાજે દર્શની તેપોતાનાનયનો વિષયગ્રહણકરી માધ્યસ્થપણાનેસ્વીકારી

सारामागानो विजागकरावीने, स्याद्वादरूपउत्तममार्गनेविषेलोकनुं चित्तस्थापनकरावी
ने अने जे माध्यस्थपणु ग्रहणकरीतेमनीदिग्मूढतानोनाशकरे, ते विजयवंतप्राणी कुंदंतुं
फूल तथाचंद्रमासरखो उज्वलोजेजश तेणेकरीवृद्धिवंतोथशे. अर्ही कविचेपोता
नुंनामपणसूचव्युंढे ॥ १५ ॥ इतिश्रीजैनमतस्तुत्यधिकार एकोनविंशतिसमाप्तः ॥
॥ इतिश्रीमद्दोषाध्याय श्रीयशोविजयगणिना विरचिताध्यात्मसारप्रकरणेषष्ठप्रबंधः ॥
अढा रमांअधिकारनाकाव्य १९५ तथा ओगणीसमांना १५ मल्लीने २१० काव्यते.

शास्त्रोपदर्शितदशा गलितासद्ग्रहकषायकलुषाणां ॥

प्रियमनुजवैकवेद्यं रहस्यमाविर्भवति किमपि ॥ २ ॥

प्रथमाध्यासविलासा दालिर्भृगीव यत्कणाक्षीनं ॥ चं

चलतरुणीविभ्रमसमं सुतरलमनः कुरुते ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ शास्त्रेवतावीजेदशा तेणेकरीने गलीगड्ढे सारीनरसी असद्ग्रहरूपक
षायनी कलुषताजेनी, जेने प्रियएहवोजे एकअनुजव तेथीजणातुं एवुंजेरहस्य ते
कांश्कप्रगटथायते ॥ १ ॥ प्रथमअध्यासरूपी विलासनायोगेकरीने जेप्राणीपूर्वोक्त
कांश्क रहस्यमां लीनथायते अनेफरीचंचलपणेरहेढे, जेमचंचलस्त्री पोताना विलास
नायोगेकरी कांश्कसुखमां लीनथायते अनेपढी जेवीनेतेवी चंचलरहेढे, तथाजेम
कीकानेजमरी ज्यारेचटकोजरावेढे, त्यारेतेनाध्यानेकरीने तेतल्लीनथश्जायते अनेपढीजे
वारेजमरीपोताना चटकानोउद्योगमुकीआपेढे, तेवारेतेसर्वजुलीजइ पोतानोमूखनो
स्वप्नाव धारणकरेढे, तेनीपरे जाणीवेतुं ॥ २ ॥

सुविदितयोगैरिष्टं क्षिप्तं मूढं तथैव विक्षिप्तं॥एकाग्रं च निरुद्धं च

तः पंचप्रकारमिति ॥३॥ विषयेषु कल्पितेषु च पुरःस्थितेषु च

निवेशितं रजसा॥सुखदुःखयुग्मबहिर्मुखमायातं क्षिप्तमिह चित्तं ॥४॥

अर्थ ॥ योगज्ञानिये पांचजेदे मनकळुंढे. १ क्षिप्तमन २ मूढमन ३ तेमजविक्षिप्तमन
४ एकाग्रमन ५ निरुद्धमन. एपांचप्रकारमननाढे ॥ ३ ॥ तेमांक्षिप्तनुंलक्षणकहेढे. पो-
तानाचित्तनेसन्मुख कढ्य्याजेविषय तेनेविषे रजोगुणेकरीने थाप्युं, सुखतथा
दुःखयुक्त, अने बहिर्मुखथयलुंचित्त तेने क्षिप्तमनकळुंढे ॥ ४ ॥

क्रोधादिजिर्नियमितविरुद्धकृत्येषु यत्तमो जाग्रा॥कृत्याकृत्यविजा

गासंयतमेतन्मनोमूढं ॥ ५ ॥ सत्वोपेकापरिहृतदुःखनिदानेषु सु

खनिदानेषु ॥ शब्दादिषु प्रवृत्तं तदेव चित्तं तु विक्षिप्तं ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेमांवहुलताये तमोगुणहोय, एटलेक्रोधसहित विरुद्धकामनेविषे जे तत्पर-
होय अने विवेकरहितपणे कृत्याकृत्यनी वहेचणविना जे होय, तेनेमूढमनकहीथि ॥५॥
जेधैर्यनावलथी दुःखनाकारणगणतुंनथी, शब्दादिकविषयमां रूपरसादिकनांकारण-
जाणी कठोरपणेप्रवर्त्ते एवुंजेचित्ततेने विद्विसमनकहिये ॥ ६ ॥

अद्वेषादिगुणवतां नित्यं खेदादिषट्कपरिहारात्॥सदृशप्रत्ययसं
गतमेकाग्रं चित्तमाम्नातं ॥ ७ ॥ उपरतविकल्पवृत्तिकमवग्रहादि
क्रमच्युतं शुद्धं ॥ आत्माराममुनीनां जवति न रुद्धं सदा चेतः ॥८॥

अर्थ ॥ रागद्वेषादिकेरहित जेगुणवंतपुरुषठे अनेसदा खेदादिकनोपरिहारकरना
रजेपुरुष ठे, ते तुंमन सदैवरागद्वेषटालवाथी सर्वकार्यमां सरखुंमद्व्युंठे; तेनेएकाग्रमनक
हिये ॥ ७ ॥ जेनीविकल्पवृत्तिशांतथईठे, वळीअवग्रहादिक्रमथी पातुंओसखुंठे कष्ट
थीएवुंशुक्रमन, तेआत्माराममुनिनुंजेअंतःकरणहोय; तेनेनिरुद्धमनकहिये ॥ ८ ॥

न समाधावुपयोगं तिस्रश्चेतोदशा इह लज्जते॥सत्त्वोत्कर्षात् स्थै
र्याङ्गजे समाधिसुखातिशयात् ॥ ९ ॥ योगारंजस्तु जवेद्विद्विप्ते
मनसि जातसानंदे॥क्षिप्ते मूढे वास्मिन् व्युत्थानं जवति नियमेन ॥१०॥

अर्थ ॥ चित्तनीत्रणदशा तेआसमाधिमांकांइ उपयोग पामतीनथी, तेवारे पणतेमां
वेदशातो सत्त्वोत्कर्षथकी तथास्थिरताथकी अनेसमाधिसुखना अतिशयथी उपयोग-
पामेठे ॥ ९ ॥ कदाचित्त्विकिसचित्तनेविषे योगसमाधिमां आनंदितहोय तोयोगारंज-
संजवे; द्दिसमूढमनेतो योगनोविशेष विषयरूप उदयहोय ॥ १० ॥

विषयकषायनिवृत्तं योगेषु च संचरिष्णुविविधेषु ॥ गृहखेलद्वा
लोपममपि चलमिष्टं मनोज्ञ्यासे॥११॥वचनानुष्ठानगतं याताया
तं च सातिचारमपि॥चेतोऽज्ञ्यास्दशायां गजांकुशन्यायतोऽङ्गुष्ठं ॥१२॥

अर्थ ॥ विविधप्रकारना योगनेविषे फरतुं अनेविषयकषाये जखुं एवुंघरमांरमता
वालकनीपरे चपलजेमनतेअज्ञ्यासेकरी रुकुंजाणवुं ॥ ११ ॥ वचनानुष्ठानमांरखुं एवुं
जातुंआवतुं अतिचारसहित मनहोयतोपण जोमनअज्ञ्यासदशामां वर्त्तुं होयतो,
जेम हस्तिते अंकुशेकरीरुकोथाय तेदृष्टांते तेमनपणरुहुंथाय ॥ १२ ॥

ज्ञानविचारान्निमुखे यथा यथा जवति किमपि सानंदं॥अर्थैःप्रलोच्य
वाहैरनुगृहीयात्तथाचेतः॥ १३ ॥ अजिरूपजिनप्रतिमां विशिष्टपद
वाक्यवर्णरचनां च॥पुरुषविशेषादिकमप्यत एवालंबनं ब्रुवते॥१४॥

अर्थ ॥ ज्ञानविचारणानासुखशी जेमकांश्क आनंदथाय एहवेबाह्यअर्थेकरी लो-
जावीने तेमांचित्तनेथोजावीराखीने ज्ञाननाविचारने सन्मुखकरीये ॥ १३ ॥ रुमीजि
नप्रतिमा, रुडांसिद्धांतनांपद, वचन अक्षर, ते पुरुषविशेषजे बहुश्रुतगीतार्थमुनि हो
यतेहने एत्रणआलंबन प्रभुयेकह्यांते ॥ १४ ॥

आलंबनैः प्रशस्तैः प्रायोजावः प्रशस्त एव यतः॥इति सालंबनयोगी
मनः शुजालंबनं दध्यात् ॥१५॥ सालंबनं क्षणमपि क्षणमपि कुर्या
न्मनोनिरालंबं ॥ इत्यनुजवपरिपाकादाकालं स्यान्निरालंबः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ रुडेआलंबनेकरीने प्रायेरूडोजावहोय. माटेसालंबनयोगी जे रुमाजीवहोय
तेणेशुद्धआलंबन धरवुं ॥ १५ ॥ अनेक्षणैकमां सालंबनमनकरे, अनेक्षणैकमां निरा-
लंबनमनकरे, एरीतेअनुजवनापरिपाकशी तेप्राणीसदाय निरालंबनथाय ॥ १६ ॥

आलंब्यैकपदार्थं यदा न किंचिद्विचिंतयेदन्यत् ॥ अनुपनर्तधनव
ह्विज्जपशांतं स्यात्तदा चेतः ॥ १७ ॥ शोकमदमदनमत्सरकलहक
दाग्रहविषादवैराणि॥क्षीयंते शांतहृदामनुजव एवात्र साक्षात्तः ॥१८॥

अर्थ ॥ पढीएकपदार्थनेअबलंबीने जेवारेबीजुंकांश् चिंतवेनही, तेवारे जेमकाष्टवि-
नानो अन्नजपशमेठे, तेनीपरेजपशांतपणुंपामे ॥ १७ ॥ माटेशोक, गर्व, काम, मत्सर,
क्लेश, हठ, विषाद अनेवैर एटलावानां शमतावंतप्राणीनेनहोय, एवातनो साक्षीइहा
अनुजवठे ॥ १८ ॥

शांते मनसि ज्योतिः प्रकाशते शांतमात्मनः सहजां॥जस्मीजवत्यवि
द्या मोहध्वांतं विलयमेति ॥ १९ ॥ बाह्यात्मनोधिकारः शांतहृदामं
तरात्मनां न स्यात्॥परमात्मानुध्येयः सन्निहितो ध्यानतो जवति ॥२०॥

अर्थ ॥ शांतमननेविषे रहेताथका आत्मानुंशांत,खात्राविक, सहजानंदरूप जे तेज
ठेते प्रगटथाय, तेवारे जेकुविद्याठेते राखथइजाय; अनेमोहांधकार नाशपामे ॥ १९ ॥
बाह्यथकि मननोजेअधिकार तेशांतपरिणामि अंतरआत्मावाला प्राणीने नहोय, केम-
केतेने ध्येयरूपी जेपरमात्मा तेध्यानशी हुककोठे. ॥ २० ॥

कायादिर्बहिरात्मा तदधिष्ठानांतरात्मनामेति ॥ गतनिःशेषोपाधिः
परमात्मा कीर्तितस्तज्ज्ञैः ॥ २१ ॥ विषयकषायावेशः तत्त्वाश्रया गु
णेषु च द्वेषः॥आत्माज्ञानं च यदा बाह्यात्मा स्यात्तदा व्यक्तः ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ कायाअधिष्ठित जेवहिरात्मा तेनुंअधिष्ठानजे अंतरात्माठे, तेप्रतेपामे

अनेगइहेसमस्त उपाधिजेने तेने ज्ञानियेपरमात्मा कह्योढे ॥ ११ ॥ जेनेविषयकषा यनोआवेश होय, तथा तत्त्वनीश्वरआहोय अनेगुणीउपर छेपहोय, अनेजेने आत्मानुं ओलखाणनथी, तेनेप्रगटपणे बहिरात्मा कहिये ॥ १२ ॥

तत्त्वश्रुतज्ञानं महाव्रतान्यप्रमादपरता च ॥ मोहजयश्च यदा स्यात्
तदांतरात्मा ज्ञेयव्यक्तः ॥ १३ ॥ ज्ञानं केवलसंज्ञं योगनिरोधः समग्र
कर्महतिः ॥ सिद्धिनिवासश्च यदा परमात्मा स्यात्तदा व्यक्तः ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ जेनेतत्त्वनीश्वरआहोय, ज्ञानपणुहोय, महाव्रतीपणुहोय, तथाश्रमादीपणु होय, एमकरतां जेवारेमोहनेजीति, तेवारेतेनेप्रगटपणे अंतरात्माकहिये ॥ १३ ॥ जि-
हांकेवलज्ञानहोय अने मनवचनकायाना योगनिरोधी आठकर्मक्षयकरी सिद्धसांवसे तेवारे तेनेप्रगटपणे परमात्माकहिये ॥ १४ ॥

आत्मानंतो गुणवृत्तिर्विविच्य यः प्रतिपदं विजानाति॥कुशलानुबंध
युक्तः प्राप्नोति ब्रह्मभूयमसौ ॥ १५ ॥ ब्रह्मस्थो ब्रह्मज्ञो ब्रह्म प्राप्नो
ति तत्र किंचित्रं ॥ ब्रह्मविदां वचसापि ब्रह्मविलासाननुज्वामः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ जेप्राणीआत्मानेअने गुणवृत्तिने मांहोमांहेवेहेंचणकरीने ठेकाणेजोके तेप्राणीकुशलानुबंधि पुण्यसहित मोक्षपदनेपामे ॥ १५ ॥ जेब्रह्ममांरह्यो ब्रह्मनोजाण तेब्रह्मनेपामे, एसांशोअचंबोढे ? माटेब्रह्मवेत्तापुरुषजेज्ञानी तेनावचनेकरी ब्रह्मजेमोक्ष विलासीसुख, तेने अमे अनुजवियेठिये ॥ १६ ॥

ब्रह्माध्ययनेषु मतं ब्रह्माष्टादशसहस्रपदज्ञावः ॥ येनाप्तं तत् पूर्णं
योगी ब्रह्मणः परमः ॥ १७ ॥ ध्येयोयं सेव्योयं कार्यो भक्तिः सुकृत
धिया सैव ॥ अस्मिन्पुरुषबुद्ध्या सुतरः संसारसिंधुरपि ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ ब्रह्मअध्ययननेविषे कहुंढेके, अहारहजार शिलांगरथेकरी जेब्रह्मचर्यने-
पासुं, तेनेपूर्णयोगीअनेपरम ब्रह्मकहिये ॥ १७ ॥ माटेएनेजध्यावो, एनीजपुण्यवंते भक्तिकरवी,अनेएनेविषे मोटाइपणानी बुद्धिधरीये;तो संसारसमुद्धतरवोसहेंलगे॥१८॥

अवलंबेष्टायोगं पूर्णाचारासहिष्णुवश्च वयं ॥ ज्ञतया परममुनी
नां तदीयपदवीमनुसरामः ॥ १९ ॥ अट्पापि यत्र यतना निर्दंजा सा
शुचानुबंधकरी ॥ अज्ञानविषयं यत्तद्विवेचनं चात्मज्ञावानां ॥ २० ॥

अर्थ ॥ इष्टायोगतो अमारनिर्वलढे; पुरोआचारपणअमे पाळीशकतानथी; पणमोटा

મુનિની જાકિએકરીને તેહનીપદવીને પામશું ॥ ૩૦ ॥ થોડીપણજયણા કપટરહિતથશે, તોતેશુજઅનુબંધકારીઠે. પણઆત્માજાવનીજેવેહેંચણ તેઅજ્ઞાનનેટાલનારઠે ॥ ૩૦ ॥

સિદ્ધાંતતદંગાનાં શાસ્ત્રાણાં યઃ સુપરિચયઃ શત્ત્યા ॥ પરમાલંબનમ્
તો દર્શનપદ્મોયમસ્માકં ॥ ૩૧ ॥ વિધિકથનં વિધિરાગો વિધિમા
ર્ગસ્થાપનં વિધેરિન્ના ॥ અવિધિનિષેધશ્ચેતિ પ્રવચનજાકિઃ પ્રસિદ્ધાંતઃ ॥ ૩૨ ॥

અર્થ ॥ સિદ્ધાંતનાઅમેપક્ષીઢીયે, તેનાઅંગજેશાસ્ત્રતેનો શક્તિપ્રમાણે અમારેપરિચય
ઠે, માટેપરમઆલંબનજૂત એવોજેસમકિતપક્ષ તેઅમારેરૂઢોઠે ॥ ૩૧ ॥ શુદ્ધજાણવું, વિ-
ધિશાસ્ત્રનોરાગકરવો, શુદ્ધમાર્ગનું સ્થાપનકરવું, વિધિમાર્ગનીફઠારાસ્રવી, અવિધિટાલવી
અનેસિદ્ધાંતની જાકિકરવી એઅમારોસિદ્ધાંતઠે ॥ ૩૨ ॥

અધ્યાત્મજાવનોજ્વલચેતોત્યોચિતં દિતં ॥ પૂર્ણક્રિયાજિલાષ
શ્ચેતિદ્વયમાત્મશુદ્ધિકરઃ ॥ ૩૩ ॥ દ્વયમિદ્ શુજાનુબંધઃ શક્યારંજશ્ચ
શુદ્ધપદ્મશ્ચ ॥ અદિતો વિપર્યયઃ પુનરિત્યનુજવસંગતઃ પંથાઃ ॥ ૩૪ ॥

અર્થ ॥ અધ્યાત્મની જાવનાયેકરી ડજ્વલપદ્મવીજેચિત્તવૃત્તિતેણેકરીને ડચિતકાર્ય
કરવું, તથાહિતકારી કરણીકરવી, પૂર્ણક્રિયાના વિલાસનોઅજિલાષધરવો. એઅમારે
આત્માની શુદ્ધિકારકઠે. ઇટલેએકઅંતઃકરણની ડજ્વલતાજે શુદ્ધિકરવીતે, અનેબીજો
આદ્યથીમાંડીઅંતપર્યંત પૂર્ણશુજાક્રિયાકરવાની અજિલાષા એબેવાનાંઆત્માની શુદ્ધિક
રનારાંઠે ॥ ૩૩ ॥ તથાએકકરવાયોગ્યઆરંજતે શક્યઆરંજઅને બીજોશુદ્ધપદ્મ એબેવા-
નાંશુજાનુબંધીઠે. એબેજેનેપ્રારંજકાલેસમર્થઠે, એમાંજેની શક્તિઅથમઅને શુદ્ધપ્રરુપ
ણુઠે, તેનેતોહિતકારીમાને અને એથીવિપર્યાસજેઠે, તેને અહિતકારીમાને. એવીરીતે
અનુજવજ્ઞાનને મલવાનો એપંથઠે. એથીમિથ્યાત્વટલે ॥ ૩૪ ॥

યે ત્વનુજવાવિનિશ્ચિતમાર્ગાશ્ચારિત્રપરિણતિત્રણઃ ॥ બાહ્યક્રિયાયા ચ
રણાન્નિમાનિનો જ્ઞાનિનોપિ ન તે ॥ ૩૫ ॥ લોકેષુ બહિર્બુદ્ધિષુ વિપણિકા
નાં બહિઃક્રિયાસુ રતિઃ ॥ અશ્દાં વિનાનચૈતાઃ સતાં પ્રમાણં યતોન્નિદિતં ૩૬

અર્થ ॥ જેને અનુજવનો નિશ્ચયનથી, ચારિત્રથી જે વ્રથઠે, તથાબાહ્ય
ક્રિયાની જેની આચરણાઠે, અને લોકમાંડગ્રવિદ્યારીથઈ આચારનોગર્વધરેઠે, તેનેજ્ઞા
નીનકહિયે ॥ ૩૫ ॥ બાહ્યદષ્ટિવાલા મૂર્ખલોક તેને બાહ્યક્રિયાવંતદેહી પ્રીતિધરે,
તેતો જેમકોડકવાણીયો બાહ્યક્રિયાણાનો વ્યાપારકરતોદેહિયે તેનીપરેજાણવી, માટે
અજ્ઞાવિનાનું કશુંયેપ્રમાણનથી ॥ ૩૬ ॥

बालः पश्यति किं गं मध्यमबुद्धिर्विचारयति वृत्तं ॥ आगमतत्त्वं तु बुधः
परीक्षते सर्वयत्नेन ॥ ३७ ॥ निंद्यो न कोपि लोके पापिष्ठेष्वपि नृव
स्थितिश्चित्त्वा ॥ पूजा गुणगस्माद्ध्या धार्यो रागो गुणलवेपि ॥ ३८ ॥

अर्थ ॥ माटेजेबालजीबहोयते वेषजोशने परीक्षाकरे, तथा मध्यमजीवते आचरणा
जोइपरीक्षाकरे; अनेपंडिततोज्ञानतत्त्वदेखी परीक्षाकरे ॥ ३७ ॥ लोकनेविषे कोइनी
निंदाकरियेनही; पापीनेविषे महोटी संसारनीस्थिति चिंतविषे, जेगुणयुक्तपुरुषहोय
तेनीपूजाकरीये; वडाइकरीये; तथाजेअद्वयगुणीहोय तेनाउपर पण रागधरीये ॥ ३८ ॥

निश्चिंत्यागमतत्त्वं तस्माद्धृत्सृज्य लोकसंज्ञां च ॥ श्रद्धाविवेकसारं य
तितव्यं योगिना नित्यं ॥ ३९ ॥ ग्राह्यं हितमपि बालादादापैर्जुर्जन
स्य न द्रष्टव्यं ॥ सत्या वाचः पराशापाशा इव संगमा ज्ञेयाः ॥ ४० ॥

अर्थ ॥ तथा आगमनोनिश्चयकरी लोकसंज्ञाठोडीने विवेकनोसारजेअज्ञातेनेविषे
योगीश्वरे सदाउद्यमकरवो ॥ ३९ ॥ बालकथकीपण आलापेकरीने हितनीवात लेवी;
जुर्जनउपर द्वेषनकरवो; सत्यबोलवुं; पारकीआशानापाससरिखासंगमजाणवा ॥ ४० ॥

स्तुत्या स्मयो न कार्यः कोपोपि च निंदया जनैः कृतया ॥ सेव्या धर्माचा
र्यास्तत्त्वं जिज्ञासनीयं च ॥ ४१ ॥ शौचं स्थैर्यमदंजो वैराग्यं चात्मनि
ग्रहः कार्यः ॥ दृश्या नृवगतदोषाश्चित्यं देहादिवैरूप्यं ॥ ४२ ॥

अर्थ ॥ कोइवखाणेतो गर्वनकरवो; कोइनिंदेतो कोपनकरवो; धर्माचार्यनी सेवा
करवी; तत्त्वनेजाणवानी इबाराखवी ॥ ४१ ॥ पवित्रपणु, स्थिरतापणु अने निष्कपट
पणु आदरवुं तथावैरागधरवो अनेमननेवश्यकरीराखवुं, तथासंसारनादोषदेखवा, वली
देहनेविनाशीपणे चितववो ॥ ४२ ॥

प्रक्तिर्भगवति धार्या सेव्यो देशः सदा विविक्तश्च ॥ स्थातव्यं सम्यक्त्वे
विश्वास्यो न प्रमादरिपुः ॥ ४३ ॥ ध्येयात्मबोधनिष्ठा सर्वत्रैवागमः
पुरस्कार्यः ॥ त्यक्तव्याः कुविकल्पाः स्थेयं वृक्षानुवृत्त्या च ॥ ४४ ॥

अर्थ ॥ प्रभुउपरप्रक्तिधरवी; पशुपंडकादिदोषरहित देशजेस्थानक तेसेववुं; सम
कितदिशामांस्थिररहेवुं; प्रमादरूपशत्रुनोविश्वासनकरवो ॥ ४३ ॥ ध्येयस्वरूपजे आ
त्मबोध तेमार्गहेवुं; सधलेस्थले आगमसिद्धांतने आगलकरवुं, कुविकल्पवांडवा, जेमा
गंवृक्षचाले तेमार्गेचालवुं ॥ ४४ ॥

साक्षात्कार्यतत्त्वं चिद्रूपानन्दमेङ्गैर्जाव्यं ॥ हितका
री ज्ञानवतामनुजववेद्यः प्रकारोऽयं ॥ ४५ ॥

अर्थ ॥ तत्त्वने प्रगटकरुं, ज्ञानरूपश्चानन्दजरेरहेवुं, ज्ञानवतने हितकारीयश्चने रहेवुं,
एअनुजववंतजीवोना प्रकारे ॥ ४५ ॥ इतिअनुजवाधिकारः विंशतिसमाप्तः ॥ ५० ॥

येषां कैरवकुंददृढशशजृत्कर्पूरशुभ्रागुणामाखिन्यं व्यपनीय चे
तसि नृणां वैशद्यमातन्वते ॥ संतःसंतु मयि प्रसन्नमनसस्ते केपि
गौणीकृतः स्वार्थोमुख्यपरोपकारविधयोत्सृज्यः किंखलैः ॥ १ ॥

अर्थ ॥ चंद्रविकासीकमलनाफूलनोसमूह, चंद्रमा, कपूर, एसरषाडज्जवा जेना
गुणते, तथाजे मनुष्यनाचित्तनेविषे मलिनताटाळीने निर्मलताडज्जलताने वि
स्तारेते; एवाजेसज्जन पुरुषोते, माहाराजपर प्रसन्नमने सदैवरहेजो ! जेणेपोतानोअर्थ
गौणकखोते, अन्जेनीमुख्यपणे परउपकारनी बुद्धिते, एवासज्जन जो महाराजप
रप्रसन्नते तो, जन्मत्तएवाखलजे दुर्जनलोक तेनी अप्रसन्नताये शुंभवानुंते ? ॥ १ ॥

ग्रंथार्थान् प्रगुणीकरोति सुकविर्यत्नेन तेषां प्रथामातन्वंति कृपाक
टादलहरीलावण्यतः सज्जनाः ॥ माकंदद्रुममंजरीं वितनुते चित्रां म
धुश्रीस्ततः सौजाग्यं प्रथयंति पंचमचमत्कारेण पुंस्कोकिलाः ॥ २ ॥

अर्थ ॥ रूडाजेकविते, तेअर्थानुपत्तिए नवाग्रंथरचे; पणकृपानजरनीखेहरी तेनुंघर
एवाजे सज्जन तेग्रंथनेवखाणीने विस्तारकरेते, तेउपरदृष्टांतकहेते; जेमवसंतलक्ष्मी
आंबानीमंजरीना मनोहरपणानेप्रगटकरेते, पणपोताना पंचम रागनागचमत्कारेकरी
एटलेरागनोटहुको तेणेकरीनेकोयल मंजरीनुं सोजाग्यपणुंजगमांविस्तारेते ॥ २ ॥

दोषोद्धेखविषः खलाननबिलाड्ढाय कोपाज्ज्वलन् जिह्वाहिर्ननु
किं गुणान्नगुणिनां वासक्यं प्रापयेत् ॥ तस्माच्चेत्प्रबलप्रज्ञावज्जवनं

दिव्यौषधी सन्निधौ शास्त्रार्थप्रतिपद्भिर्दां शुभहृदां कारुण्यपुण्यप्रथा ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ दोषना विस्ताररूपविषेसहित एहवुं खलप्राणीना मुखरूपजे सर्पनुंघर ते
श्रीलढीने कोपेबलतोथको एवोदुर्जननीजीजरूपजे सर्प जेशुणिनागुणने ननुके० नि
श्रेथी क्षयपणाने नपमाकेशुं ? अपितुपमाकेजः तेमाटे महाप्रज्ञावनुंघर एहवोजे शास्त्र
नोअर्थ, तेनीप्राप्तिनाजाण जेसज्जन तेनीजेकरुणातेपुण्यवार्त्तारुपनीबुटी, एटलेजडीते
दिव्यऔषधिकद्विजे, तेनेपासेरहेताथका तेने जेरचढेनही ॥ ३ ॥

उत्तानार्थगिरां स्वतोऽवगमन्निःसारतां मेनिरे गंजीरार्थसमर्थने बत
खलाः काठिण्यदोषं दडुः ॥ तत्कोनाम गुणोस्तु कश्च सुकविः किंका
व्यमित्यादिकां स्थित्युद्भेदमतिं हरति नियतां दृष्टा व्यवस्थाः सतां ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ दुर्जनमूर्खनीरीतिओ तोजेवारें पोतानीमेले पदवाचतां अर्थसुजे एवाअ
व्यर्थने सुगमपदजो अमेजोमीये तोखलमाणसएमकदेशेजे, कांश्चाग्रंथमां सारनथी,
एममाने. वलीजोअमे गंजीरअर्थसहित पदबांधीएतो, खलमाणस कहशेके, कठणप
दवांध्याठे, एनोशुंअर्थकरिये? एतोमुंगानीपारसीठे. एवेग्रंथकोइने गुणनथाय; जे आ
गलबुद्धिविचारे एवाअजेकोणरुमाकविठे? वलीसर्वनेजोगपडे एवांक्यांकाव्यठे? एवुं
र्जनबोलेमाटेएग्रंथमर्यादानी स्थितिनेउद्भेद करवानीमतिठे; तेनेजेटाखे, कविनागुणने
जाणे, एवाजेसज्जनपुरुष तेनीव्यवस्था रुमीदीठी ॥ ४ ॥

अध्यात्मात्मृतवर्षिणीमपि कथामापीय संतः सुखं गाहंते विषमुक्ति
रंति तु खला वैषम्यमेतत्कुतः ॥ नेदं चाद्भुतमिड्दीधितिपिबाः पीता
अकोरा जृशं किं न स्युर्वत चक्रवाकतरुणास्त्वत्यंतखेदातुराः ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ अध्यात्मरूप अमृतवृष्टि एवीवार्त्ता, तेनुंपानकरीने सज्जनपुरुषसुखमानेठे.
अनेजेखललोकठे, तेएवीवाणीने विषमपदकहीने विषरूपप्रगटकरेठे, एमां शुंआश्चर्य
ठे? तेउपरदृष्टांतकहेठे. जुओचंद्रकिरणनांदर्शनथी अमृतपीने चकोरघणुंरीकपामेठे,
तोशुंचंद्रदेवीनेचकवो, चकवीघणोखेदनथीपामता? अपितुपामेजठे ॥ ५ ॥

किंचित्साम्यमवेदय ये विदधते का चेंडनीलाजिदां तेषां न प्रमदाव
हा तनुधियां गूढा कवीनां कृतिः ॥ ये जानंति विशेषमप्यविषमे रेखो
परेखांशतो वस्तुन्यस्तु सतामितः कृतधियां तेषां महानुत्सवः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेमकांश्च सरखापणु देखीने काचमां अनेइंडनीलमणिमां अजेदरूपतें
एकपणुजाणे, तेवाअद्वयबुद्धिवाळाने मोटाकविनि गूढअर्थनीरचना तेहर्षजणीनथाय. जे
प्राणीअविषमवस्तुनेविषे एकरेखा, उंपरेखा, अर्धरेखाइत्यादिक अंशेककी वस्तुनेविशे
पणुजाणेठे, एवाकुशलबुद्धिवालासज्जनने एग्रंथनाजेजावठे, तेमहाओष्ठवरूपठे ॥ ६ ॥

पूर्णाध्यात्मपदार्थसार्थघटना चेतश्चमत्कारिणी मोहब्रह्मदृशां जवे
तनुधियां नो पंक्तितानामिव ॥ काकुव्याकुलकामपदपद्मोत्प
वाक्चातुरी कामिन्याः प्रसन्नं प्रमोदयति न ग्राम्यान् विदग्धानिवा॥७॥

अर्थ ॥ जेमांपूर्णअध्यात्मपदार्थ तेसहितघटनाळे, पण तेजेनीदशाअज्ञानेकरी ने अवरणीळे, एवाअद्वयबुद्धिवालांना चित्तमांतोजेरीते पंडितलोकआवाग्रंथथीरीज पामे, तेरीतनोचमत्कारनउपजावे. तेहनोदृष्टांत, जेमकामेव्यापीथकी अंतरंगमां विषयसुखने इहतीथकी, तथा बाह्यथी जयशोकधरतीथकी, पुरुषनेवल्लज, हुंरूपवती एमगवें जरीथकी, रुमीवचननीचतुराश् करनार, एवीजे चतुरस्त्रीहोयतेपण गामनी आमूर्खने रीजवीनशके, पणपंक्तिनेतोआनंदपमाडे तेनीपेरेंजाणवुं ॥ ७ ॥

स्नात्वा सिंहांतकुंडे विधुकरविशदाध्यात्मपानीयपूरैस्तापं
संसारदुःखं कलिकलुषमलं लोभतृष्णां च हित्वा॥जाता ये
शुद्धरूपाः शमदमशुचिताचंदनालिसगात्राः शीलालंका
रसाराः सकलगुणविधीन्सज्जानांस्तान्नमामः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ सिंहांतरूपकुंडमां चंद्रसरखानिर्मल अध्यात्मरूपपाणीनापूरमांस्नानकरीने, जवदुःखरूपजेताप अने पापरूपजेमेलाप तथालोभ, ने तृष्णानेठांकीने, यथाशुद्धरूपे करी वलीसमतारूपइंद्रियदमनजे पवित्रतेरूपचंदनेकरी शरीरविलेपितढेजेनुं, वलीशी लरूपघराणेकरीशोजता, सर्वगुणनानिधानएवाजे सज्जनतेने अमे नमिये ठेये. ॥ ८ ॥

पाथोदः पद्यबंधे विपुलरसजरं वर्षति ग्रंथकर्त्ता प्रेम्णां
पूरैस्तु चेतःसर इह सुहृदां श्लाघ्यते वेगवद्भिः ॥ त्रुट्यंति
स्वांतबंधाः पुनरसमगुणद्रेषिणां दुर्जनानां चित्रं जावद्
नेत्रात् प्राणयरसवशान्निसरत्यश्रुनीरं ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ जेग्रंथकर्त्ता मेघसरखाळे, तेपद्यबंधेकरीने, बहुरसजरे, वरसतांथका तेथी प्रेमरूपपूरते सज्जननाचित्तरूप सरोवरमां वेगेकरीनेजरायळे, वलीअसाधारणगुणना द्वेषीजे दुर्जन, तेनातोअंतःकरणना बंधतुढेळे, अने एवाविचित्रकारीजेग्रंथ तेनाजाव नाजाणजेपुरुषळे तेविनयेप्रणीत रसेलज्जळाळे, तेनानेत्रथी स्नेहरूपआंसुंकरेळे ॥ ९ ॥

उद्दामग्रंथजावप्रथनजवयशःसंचयः सत्कवीनां क्षीरा
ब्धिर्मथ्यते यः सहृदयविबुधैर्मैरुणा वर्णनेन ॥ एतर्हिंडी
रपिंडीजवति विधुरुचेर्मैडलं विष्णुपस्तास्ताराः कैलास
शैलादय इह दधते वीचिविहोजलीलां ॥ १० ॥

अर्थ ॥ रुमाकविनी उद्दामकेप्रौढएहवीजे ग्रंथनाजावनी रचनातेणेकरीनेउपनो

जेयशनोसमूहतेरूप क्षीरसमुद्र तेसज्जनपंक्ति वर्णवरूपि मेरुएकरीने मथ्यो तेथी
प्रगव्योळे. फीण तेनोळज्वलो चंद्रमाथयो; वलीतेनेवलोवतांजे बांटाळव्या तेनातारा
मंडलथया; तथा कैलासादिक पर्वतथया. एरीतेग्रंथनोजश लीलाएकरी पसखो॥१०॥

काव्यं दृष्ट्वा कवीनां हतममृत मिति स्वःसदा पानशंकी खेदं
धत्ते तु मूर्ध्ना मृडतरहृदयः सज्जनो व्याधुतेन ॥ ज्ञात्वा सर्वो
पज्ञोग्यं प्रसृमरथ तत्कीर्त्तिपीयूषपूरं नित्यं रक्षापि
धाना नियतमतितरां मोदते च स्मितेन ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ कविनाकाव्यदेखीने अमृतहराधुं, एमविचारीने देवताओ सदाअमृत
तपीवानी शंकाधरताथका खेदधरेळे. शामाटेजे मृडसुकोमलळे हृदयजेनुं, एवाजे
सज्जन तेमस्तकधूणावीकरीने जेसर्वेनेउपज्ञोग्यपणे पसरतुएवुं ते. कविनीकीर्त्तिरूप
अमृतनुंपूर तथा जेनेनिरंतर रक्षारूप हांकणुंअत्यंतपणे दीधुंळे तेनेजाणीने देखी
ने हसीने हर्षपामेळे ॥ ११ ॥

निष्पाद्य श्लोककुंजं निपुणनयमृदा कुंजकाराः कवींजा
दाढ्यं चारोप्यतस्मिन्न किमपि परिचयात्सून्यराक्षार्कजा
सं॥पक्वं कुर्वति बाढं गुणहरणमिति प्रज्वलदोषदृष्टि र्जा
लामालाकराळे खलजनवचनज्वालजिव्हे निवेश्य॥१२॥

अर्थ ॥ रूढानयरूपमाटीवळे कवीश्वररूपिजे कुंजकारते श्लोकरूपघनो निपजा
वे. पठीजेमकुंजकारतेघटने परिचयथी हाथेजाळी टपणेसमारीतककेमूके, तेमश्लोक
घटने परिचय विचारीने पदअक्षर आघापाठाहोष तेनेसमारे एवीरीते तडकेमूके;
पठीपंक्तिनेदेखाडी परिपक्वकरे, तेजाणे नीमानोदेखाळे. हवेदुर्जनजाणेजे एपंक्ति
वे, तेथीमाहारा गुणहरणथरो, एमबलतोथको पंक्तिनीजोडेळी कलामां दोषकाढ
वानी दृष्टिरूप आगमनीज्वालानी श्रेणि तेणेकरी विकरालएवीपोतानी नजररूपअ
ग्नि वलीतेदुर्जननांजवचन तेजाणिये निंदारूप अग्निनी ज्वाळा तेणेकरी घडेळीजी
जतेवेहु अग्निनावचमां ग्रंथरूपघनो मूकीनेपाकोकरेळे, अनेनीमानानीराखथाय;
घटमूलपोसायळे ॥ १२ ॥

इक्षुजाक्षरसौधः कविजनवचनः दुर्जनस्याग्नियंत्रात्ना
नाज्व्यप्रयोगात्समुपचितगुणो मद्यतां याति सद्यः ॥

संतः पित्वा यङ्चैर्दधति हृदि मुदं घूर्णयंत्यक्षियुग्मं स्वैरं
हर्षप्रकर्षादपि च विदधते नृत्यगानप्रबंधं ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ शैलडीअने डाषनारसनासमूह सरखुंकविनुंवचनते; पणघुर्जनरूपी अग्नि-
नुंजे यंत्रते तेमध्येनानाप्रकारना डव्यनायोगथकी रुढीरीते गुणपुष्टिने पामतुं एहवुं-
कविनुंजेवचनते, ताजा मदिरापणानेपामेते; तेमदिरानेहर्षेकरी सज्जनपुरुषपानकरीने
हृदयमांहर्षधरेते; तेथीवेआंखोघुर्णायमानथायते; स्वच्छाये हर्षनाकह्लोलथी पणश्लोक-
नोजावार्थपामीने नाचेते; गायते ॥ १३ ॥

नव्योस्माकं प्रबंधोप्यनणुगुणभृतां सज्जनानां प्रजावा
दिरव्यातःस्यादिति सुहितकरणविधौ प्रार्थनीया न किंनः ॥
निष्णाताश्च स्वतस्ते रविरुचयश्चांजोरुहाणां गुणाना
मुद्धासे पेक्षणीया न खलु पर रुचा कापि तेषांस्वजावः ॥१४॥

अर्थ ॥ अमारोग्रंथनवोते. तोपणमहागुणवंतजे सज्जन तेनाप्रजावथकी विख्यात
थजो ! एरीतेरुडाहितनेअर्थे अमारे एसज्जनने प्रार्थनाकरवायोग्यनथीशुं ? अपि-
तुजेज जेम कमलनागुणने उद्धासकरवाने सूर्यनांकिरणते, एम पोताथकीजे प्रवीणते,
एवातेसज्जननाजे स्वजाव तेक्यांथेपररुचिजणि निश्चेउवेखवायोग्यनथी ॥ १४ ॥

यत्कीर्त्तिस्फूर्तिगानावहितसुरवधूटंदकोलाहलेन प्रक्षु
ब्धस्वर्गसेतोः पतितजलजरैः क्षालितः शैत्यमेति ॥
अश्रांतत्रांतकांतग्रहणकिरणैस्तापवान् स्वर्णशैलो आ
जंते ते मुनींश्च नयविजयबुधाः सज्जनव्रातधुर्याः ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवेपोतानागुरुनो वर्णवकरेते. जेनीपसरतीजेकीर्त्ति तेनेगावाने सावधान,
एटलेस्वर्गमां देवतानी अप्सराओजेते तेथीनयविजयजीना गुणगायते, तेनागीतश
ब्दना कोलाहलेकरीने ह्योजनापामी एवीजेस्वर्गनदी तेनीपाजजांगी,तेथीपळुं जेजल
तेनासमूहेकरी पखाड्योजेमेरुपर्वत, तेणेकरीमेरुपर्वतपण शीतलतानेपाम्योते. नहितो
अहर्निश प्रदक्षणायेजमतजे, ग्रहमंडल तेनाकिरणेकरी तापवंतमेरुहतो. तेहमणाशी-
तलथयोथको शोजेते. एवातेमुनींश्च श्रीनयविजयनामा पंडितजे सज्जन पुरुषोनासमू-
हमां वडेराहता ॥ १५ ॥

चक्रे प्रकरणमेतत्तत्पदसेवापरोयशोविजयः ॥

अध्यात्मधृतरुचीना मिदमानंदावहं जवतु ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ तेनाचरणना सेवकउपाध्यायश्रीयशोविजयजी एप्रकरणकरताहवा. तेअ
ध्यात्मनेविषेजेणेरुचिधरीठे, एवाप्राणीने रुचिसहित एप्रकरणआनंदसुखनुंआपनार
होजो ॥ १६ ॥ इति ॥ सज्जनस्तुतिअधिकार एकविंशतितमःसमाप्तः ॥

॥ इतिमहोपाध्याय श्रीकल्याणविजयगणि शिष्यमुख्यपंडित श्रीलाज
विजयगणि शिष्यमुख्यपंडित श्रीजितविजयगणी तच्छिष्यमुख्य
पंडित श्रीनयविजयगणी चरणकमलचंचरीकेण पंडितश्रीपद्म
विजयगणिसहोदरेण पंडित श्रीयशोविजयेनविरचिते
अध्यात्मसारप्रकरणे सप्तमबंधःसमाप्तःऽसर्वकाव्य॥६१॥

॥ इति श्रीमत्तपागळे ऋहारकश्रीविजयसिंहसूरीश्वरशिष्यपंडित श्रीसत्यविजयगणि
शिष्यपंडितश्रीकर्पूरविजयगणि शिष्यपंडितश्रीक्षमाविजयगणि शिष्यपंडितश्रीयशो
विजयगणि शिष्यपंडितश्रीशुजविजयगणि शिष्यपंडितश्रीवीरविजयगणिजिरध्यात्म
सारग्रंथस्यवार्त्तिकरूपोमुनिकीर्त्तिविजयस्यानुग्रहाया ग्रंथवार्त्तिकृतःसंवत् १७७१ चैत्र-
शुक्लपक्षपूर्णिमायामितिश्रेः ॥

सर्वमूलकाव्य ७४९ नीसंख्यायेठे. तेमां पेलाप्रबंधना १०१ बीजाप्रबंधना
१०५ त्रीजाप्रबंधना ११९ चोथाप्रबंधना १६९ पांचमाप्रबंधना १७३
ठगाप्रबंधना ११० सातमाप्रबंधना ६१ सर्वमखीने ७४९

सूचना.

आ अध्यात्मसार नामनो ग्रंथ श्रीयशोविजयजी उपाध्याये संस्कृतजाषाना पद्यमां
रच्योठे. ए वाक्यमां आग्रंथनुं नाम, तथा तेना रचनारनुं नाम सांजलतां अथवा
वांचतां सुझ जनोनां मनमां प्रसन्नतायुक्त उत्कृष्टजाव उत्पन्नथयाविना रद्देशे नही;
केमके ग्रंथना नामप्रमाणे ते शब्दनो अर्थ अध्यात्मनो सार थायठे; तेम ग्रंथना
रचनारना नामप्रमाणे तेनो अर्थ यशनो विजयकरनार थायठे; एबेले नाम सार्थकठे,
एम कहाथी कांइपण बाधा आवशे नही. आ ग्रंथमां जेवी रीते अध्यात्मविषयना
प्रकारोनो समावेश कर्योठे, तेवी रीते बीजे कचित् दीठामां आवशे. उपाध्यायजीनां
पांडित्य, कविताशक्ति, समयसूचकता, पूर्वपक्षखंमन,उत्तररक्षमंमन, वाक्पटुत्व, पदला-
लित्य, अर्थगौरव, रस, अने अलंकारआदि एमना रचेला हरेक ग्रंथमां जोतां कोइ
नेपण आश्चर्य उत्पन्न थयाविना रद्देशे नहीं; केमके उपाध्यायजीए जेजे विषयोमां
ग्रंथो रच्योठे, ते ते ग्रंथमां एवी युक्तिओ करीठे के, तेना यथार्थ सूक्ष्मजावार्थने
साधारण अज्यासी मनुष्य समजी शके नही. तेम विद्वानोनी बुद्धि पण कांइक

श्रमवडे जाणी शके; आम ए महापंडित हुता एमां संशयनथी. तेमणे अध्यात्मवि-
षयक जे आ ग्रंथ रच्योवे, तेनी उत्कृष्टता प्रत्यक्षप्रमाणवडे सहेजे समजाशे, एवा
ग्रंथनो यथार्थज्ञाव टीकाविना समजवो महाकठिण पडेवे; टीकानो अमे घणो शोध
कस्यो, पण ते क्वांश् मली आवी नही, ने टीका यइवे एवुं पण कोइ ठेकाणेशी सां
जल्यामां आव्युं नही, ल्यारे ते प्रयत्न रहेवा दइने बालावोध अथवा टबाविषे शो
ध करतां मात्र श्रीवीरविजयजीनो करेलो टवो मली आव्यो, ते पण तेमणे पोता
नी बुद्धि अनुसार साधारण करेलोवे. ए टवाउपरथी स्पष्ट दीठामां आवेवे के, अ
ध्यात्म विषयविषे श्रीवीरविजयजीनो अज्यास घणो थोडो हुतो, तेथी यथार्थ मूल
ग्रंथनो ज्ञाव प्रदर्शित करी शक्या नथी, ए मोटी दिल्लीगिरीनी बात ठे. पण ए ट
वाथी बीजो सारो टवो कोइ श्रमने मदयो नही, तेथी एमां कांश्क सहेज श्रमारी
मति अनुसार सुधारो करीने आ पुस्तकमां ठाप्यो ठे.

॥ श्रीजिनायनमः ॥

॥ अथ ॥ श्रीसमाधिगतक श्रीयशोविजय उपाध्यायजीकृत प्रारंभः ॥

॥ दोहरा ॥

॥ समरी जगवति चारती । प्रणमी जिन जग बंधु ॥ केवल आतम बोधको । करशुं
सरस प्रबंध ॥ १ ॥ केवल आतम बोध है । परमारथ शिव पंथ ॥ तामें जिनकुं म
गनता । सोइ ज्ञाव निगरंथ ॥ २ ॥ जोग ज्ञान ज्युं बालको । बाह्य ज्ञानकी दौर ॥
तरुण जोग अनुजव जिस्वो । मगन ज्ञाव कहु और ॥ ३ ॥ आतम ज्ञाने मगन जो ।
सो सब पुजल खेल ॥ इंद्रजाल करि लेखवै । मिलै न तहुं मन मेख ॥ ४ ॥ ज्ञान
विना व्यवहारको । कहा घनावत नाच ॥ रत्न कहौ को काचकुं । अंत काच सो का
च ॥ ५ ॥ राचै साचे ध्यानमें । जाचै विषय न कोइ ॥ नाचै माचै सुगति रस । आ
तमज्ञानी सोइ ॥ ६ ॥ बाहिर अंतर परम ए । आतम परिणति तीन ॥ देहादिक
आतम जरम । बाहिरात्म बहु दीन ॥ ७ ॥ चित्त दोष आतम जरम । अंतर आ
तम खेल ॥ अति निर्मल परमातमा । नाहि कर्मको जेल ॥ ८ ॥ नर देहादिक दे
खिके । आतम ज्ञाने हीन ॥ इंद्रिय बल बाहिरातमा । अहंकार मन दीन ॥ ९ ॥
अखख निरंजन अकल गति व्यापी रह्यो शरीर ॥ लखै सु ज्ञाने आतमा । खीर
हीन ज्युं नीर ॥ १० ॥ अरि पुत्रादिक कल्पना । देहातम अजिमान ॥ निज पर त
नु संबंध मति । ताको होत निदान ॥ ११ ॥ देहादिक आतम जरमी । कट्यै निज
परचाव ॥ आतम ज्ञानी जग लहै । केवल शुद्ध स्वभाव ॥ १२ ॥ स्वपर विकल्पै

वासना । होत अविद्या रूप ॥ ताते बहुरि विकल्पमय । ज़रम जाख अंध कूप ॥ १३ ॥
 पुत्रादिककी कल्पना । देहातम ज़रम जूल ॥ ताकूं जड संपत्ति कहै । इहा मोह प्र
 तिकूल ॥ १४ ॥ या ज़रम मति अब ठांडि दौ । देखो अंतर दृष्टि ॥ मोह दृष्टि जो
 ठोहिये । प्रगटै निजगुण सृष्टि ॥ १५ ॥ रूपादिकको देखिवो । कहन कहावन कू
 ट ॥ इंद्रिय जोगादिक वळे । ए सब लूटाखूट ॥ १६ ॥ पर पद आतम अव्यक्त ॥
 कहन सुनन कबु नाहि ॥ चिदानंद घन खेलही । निज पद तौ निजमांहि ॥ १७ ॥
 ग्रहण अयोग्य ग्रहै नही । ग्रहो न ठोमै जेह ॥ जानै सर्व स्वजावने । स्व पर प्रका
 शक तेह ॥ १८ ॥ रूपेके ज़रम सीपमें । ज्युं जड करे प्रयास ॥ देहातम ज़रमते ज
 यो । त्युं तुज कूट अज्यास ॥ १९ ॥ मिटै रजत ज़रम सीपमें । जन प्रवृत्ति जिम
 नाहि । नरमें आतम ज़रम मिटै । त्युं देहादिक मांहि ॥ २० ॥ फिरै अबोधे कंठ
 गत । चामीकरके न्याय ॥ ज्ञान प्रकाशै मुगति तुज । सहज सिद्ध निरुपाय ॥ २१ ॥
 याबिन तुं सूतो सदा । योगे जोगे जेणि ॥ रूप अतींद्रिय तुंठतें । कही शकै कहु
 केणि ॥ २२ ॥ देखै जाखै औ करै । ज्ञानी सबहि अवंच ॥ व्यवहारे व्यवहारसूं
 निश्चयमें थिर अंच ॥ २३ ॥ जग जाणै जन्मन औ । ओ जाणै जग अंध ॥ ज्ञानी
 कूं जगमें रह्यो । युं नहि कोइ संबंध ॥ २४ ॥ या परबाही ज्ञानकी ।
 व्यवहारै जुं कहाइ ॥ निर्विकल्प तुजरूपमें । छिधा जाव न सहाइ ॥ २५ ॥
 युं बहिरातम ठांकि । अंतर आतम होइ ॥ परमातम मति जावइ । जहां विकल्प
 न कोइ ॥ २६ ॥ सो में या दृढ वासना । परमातम पद हेत ॥ इक्षिका ज़रमरी ध्या
 न गत । जिन मति जिनपदहेत ॥ २७ ॥ जारे जय पद सोइ है । जहूं ज़रकूं बीसा
 स ॥ जिनसूं ओ करतो फिरै । सोइ अजय पद तास ॥ २८ ॥ इंद्रिय वृत्ति निरोध
 करि । जो खिनु गलित विजाव ॥ देखै अंतर आतमा । सो परमातम जाव ॥ २९ ॥
 देहादिकतें जिन में । मोथै न्यारे तेहु ॥ परमातम पथ दीपिका । शुरू जावना
 एहु ॥ ३० ॥ क्रिया कष्ट जी नहु लखै । जेद ज्ञान सुखवंत ॥ या बिन बहु विधि
 तप करै । तौ जी नहि जव अंत ॥ ३१ ॥ अजिनिवेश पुजल विषय । ज्ञानीकूं
 कहैं होत ॥ गुणको जी मद मिटगयो । प्रगटत सहज उद्योत ॥ ३२ ॥ धर्म क़मादिक
 जी मिटै । प्रगटत धर्म संन्यास ॥ तौ कटिपत जव जावमें । क्युं नहि होत उदास
 ॥ ३३ ॥ रज्जु अविद्या जनित अहि । मिटै रज्जुके ज्ञान ॥ आतमज्ञानै त्युं मिटै । जाव
 अवोध निदान ॥ ३४ ॥ धर्म अरूपी अव्यक्ते । नहि रूपी परहेत ॥ अपरम गुन राखै न
 ही । युं ज्ञानी मति देत ॥ ३५ ॥ नैगम नयकी कल्पना । अपरम जाव विशेष ॥ परम
 जावमें मगनता । अति विशुद्ध नयरेख ॥ ३६ ॥ रागादिक जव परिहरी । करै सहज शु

एखोज ॥ घटमें जी प्रगटै तदा । चिदानंदकी मोज ॥३५॥ रागादिक परिणामयुत । म
 नहि अनंत संसार ॥ तेहज रागादिक रहित । जानि परमपद सार ॥३६॥ जब प्रपंच म
 न जालकी । बाजी छूठी मूल ॥ चार पांच दिन खुस लगे । अंत धूलकी धूल ॥ ३७ ॥
 मोह बागुरी जाल मन । तामें मृग मत होउ ॥ यामें जे मुनि नहि परै । ताकूं
 असुख न कोउ ॥ ४० ॥ जब निज मन सन्मुख हुए । चितै न पर गुणदोष ॥
 तब बहुराष्ट्र लगाइये । ज्ञान ध्यान रस पोष ॥ ४१ ॥ अहंकार परमें धरत । न
 लहै निज गुण गंध ॥ अहं ज्ञान निज गुण लगे । तुटै परहि संबंध ॥ ४२ ॥ अर्थ
 त्रिलिंगी पद लहै । सो नहि आतम रूप ॥ तौ पद करि क्युं पाइए ? । अनुजव
 गम्य स्वरूप ॥ ४३ ॥ आतम गुण अनुजवत जी । देहादिकतें चिन्न ॥ चूले बिभ्रम
 वासना । जो रहि फिरै न खिन्न ॥ ४४ ॥ देखै सो चेतन नही । चेतन नाहि
 दिखाय ॥ रोष तोष किनसूं करै । आपहि आप बुजाय ॥ ४५ ॥ त्याग ग्रहण
 बाहिर करै । मूढ कुशल अति रंग ॥ बाहिर अंतर सिद्धकूं । नही त्याग औ संग
 ॥ ४६ ॥ आतम ज्ञाने मन धरै । वचन काय रति ठोकि ॥ तौ प्रगटै शुभ वास
 ना । गुण अनुजवकी जोकि ॥ ४७ ॥ योगारंजीकूं असुख । अंतर बाहिर सुख ॥
 सिद्ध योगकूं सुख है । अंतर बाहिर दुःख ॥ ४८ ॥ सो कहिये सो पूछिये । तामें
 धरिये रंग ॥ यातें मिटै अबोधता । बोधरूप वहै चंग ॥ ४९ ॥ नहि कहु इन्द्रिय
 विषयमें । चेतनकूं हितकार ॥ लोजी जन तामें रमै । अंधो मोह अंधार ॥५०॥ मूढा
 तमसूं तेप्रबल । मोहै ठोकी शुद्धि ॥ जागत है ममता जरे । पुनलमें निज बुद्धि ॥
 ५१ ॥ ताकूं बोधन अम अफल । जाकूं नहि शुभ योग ॥ आप आपकूं बूझवैनिश्चय
 अनुजव जोग ॥ ५२ ॥ परको किशो बुझावनो । तूं परग्रहण न लाग ॥ चाहै जे में
 बूझवो । सो नहि तुज गुण जाग ॥ ५३ ॥ जबलौ प्राणी निज मतें । ग्रहै वचन मन
 काय ॥ तबलौ है संसार धिर । जेद ज्ञान मिटि जाय ॥ ५४ ॥ सूखम धन जीरन
 नवै । ज्युं कपरे त्युं देह ॥ तातें बुध मानै नही । अपनी परिणति तेह ॥ ५५ ॥
 जैसे नाश न आपको । होत वल्लको नाश ॥ तैसे तनुके नाश तैं । चेतन अचल
 अनाश ॥ ५६ ॥ जंगम जग थावर परें । जाकूं चासै निच ॥ सोचाखै समता सुधा ।
 अवर नही जड चित ॥ ५७ ॥ मुगति छूरि ताकूं नही । जाकुंथिर संतोष ॥ ५८ ॥
 मुगति ताकूं सदा । जाकूं अविरति पोष ॥ ५९ ॥ होत वचन मन चपलता ।
 संग निमित्त ॥ जन संगी होवै नही । तातें मुनि जग मित्त ॥ ६० ॥ बास
 वनके विषे । मानै दुविध अबुद्ध ॥ आतम दरशीकूं वसति । केवल आतम
 ॥ ६० ॥ आप जावना देहमें । देहांतर गति हेत ॥ आप बुद्धि जो आपमें ।

वासना । होत अविद्या रूप ॥ ताते बहुरि विकल्पमय । जरम जाल अंध कूप ॥ १३ ॥
 पुत्रादिककी कल्पना । देहातम त्रम जूख ॥ ताकूं जड संपत्ति कहै । द्वाहा मोह प्र
 तिकूल ॥ १४ ॥ या त्रम मति अब ठांडि दौ । देखो अंतर दृष्टि ॥ मोह दृष्टि जो
 ओढिये । प्रगटै निजगुण सृष्टि ॥ १५ ॥ रूपादिकको देखिवो । कहन कहावन कू
 ट ॥ इंद्रिय जोगादिक बखे । ए सब छूटाछूट ॥ १६ ॥ पर पद आतम अव्यक्त ॥
 कहन सुनन कहु नाहि ॥ विदानंद घन खेलही । निज पद तौ निजमांहि ॥ १७ ॥
 ग्रहण अयोग्य ग्रहै नही । ग्रहो न ठोकै जेह ॥ जानै सर्व स्वप्नावने । स्व पर प्रका
 शक तेह ॥ १८ ॥ रूपेके त्रम सीपमें । ज्युं जड करे प्रयास ॥ देहातम त्रमतें ज
 यो । त्युं तुज कूट अन्यास ॥ १९ ॥ मिटै रजत त्रम सीपमें । जन प्रवृत्ति जिम
 नाहि । नरमें आतम त्रम मिटै । त्युं देहादिक मांहि ॥ २० ॥ फिरै अबोधे कंठ
 गत । चामीकरके न्याय ॥ ज्ञान प्रकाशै मुगति तुज । सहज सिद्ध निरुपाय ॥ २१ ॥
 याबिन तुं सूतो सदा । योगे जोगे जेणि ॥ रूप अर्तींद्रिय तुंढतें । कही शकै कहु
 केणि ॥ २२ ॥ देखै जालै ओ करै । ज्ञानी सबहि अचंच ॥ व्यवहारे व्यवहारसूं
 निश्चयमें थिर थंच ॥ २३ ॥ जग जाणै जन्मन्त ओ । ओ जाणै जग अंध ॥ ज्ञानी
 कूं जगमें रह्यो । थुं नहि कोइ संबंध ॥ २४ ॥ या परगाही ज्ञानकी ।
 व्यवहारै जुं कहाइ ॥ निर्विकल्प तुजूरूपमें । द्विधा जाव न सहाइ ॥ २५ ॥
 थुं बहिरातम ठांकि । अंतर आतम होइ ॥ परमातम मति जावइ । जहां विकल्प
 न कोइ ॥ २६ ॥ सो में था दृढ वासना । परमातम पद हेत ॥ इक्षिका जमरी ध्या
 न गत । जिन मति जिनपदहेत ॥ २७ ॥ जारे जय पद सोइ है । जहँ जरुं बीसा
 स ॥ जिनसूं ओ करतो फिरै । सोइ अजय पद तास ॥ २८ ॥ इंद्रिय वृत्ति निरोध
 करि । जो खिनु गदित विजाव ॥ देखै अंतर आतमा । सो परमातम जाव ॥ २९ ॥
 देहादिकतें जिन में । मोथै न्यारे तेहु ॥ परमातम पथ दीपिका । शुरू जावना
 एहु ॥ ३० ॥ क्रिया कष्ट जी नहु लहै । जेद ज्ञान सुखवंत ॥ या बिन बहु विधि
 तप करै । तौ जी नहि जव अंत ॥ ३१ ॥ अजिनिवेश पुज्ज विषय । ज्ञानीकूं
 कहँ होत ॥ गुणको जी मद मिटगयो । प्रगटत सहज उद्योत ॥ ३२ ॥ धर्म कृमादिक
 जी मिटै । प्रगटत धर्म संन्यास ॥ तौ कल्पित जव जावमें । क्युं नहि होत उदास
 ॥ ३३ ॥ रज्जु अविद्या जनित अहि । मिटै रज्जुके ज्ञान ॥ आतमज्ञानै त्युं मिटै । जाव
 अबोध निदान ॥ ३४ ॥ धर्म अरूपी अव्यक्ते । नहि रूपी परहेत ॥ अपरम गुन राचै न
 ही । थुं ज्ञानी मति देत ॥ ३५ ॥ नैगम नयकी कल्पना । अपरम जाव विशेष ॥ परम
 जावमें मगनता । अति विशुद्ध नय रेख ॥ ३६ ॥ रागादिक जब परिहरी । करै सहज गु

एखोज ॥ घटमें जी प्रगटै तदा । चिदानंदकी मोज ॥३९॥ रागादिक परिणामयुत । म
 नहि अनंत सँसार ॥ तेहज रागादिक रहित । जानि परमपद सार ॥३९॥ जव प्रपंच म
 न जालकी । वाजी फूठी मूल ॥ चार पांच दिन खुस लगै । अंत धूलकी धूल ॥ ३९ ॥
 मोह बाधुरी जाल मन । तामें मृग मत होउ ॥ यामें जे मुनि नहि परै । ताकूं
 असुख न कोउ ॥ ४० ॥ जव निज मन सन्मुख हुए । चितै न पर गुणदोष ॥
 तव बहुराइ लगाइये । ज्ञान ध्यान रस पोष ॥ ४१ ॥ अहंकार परमें धरत । न
 लहै निज गुण गंध ॥ अहं ज्ञान निज गुण लगै । बुटै परहि संबंध ॥ ४२ ॥ अर्थ
 त्रिलिंगी पद लहै । सो नहि आतम रूप ॥ तौ पद करि क्युं पाइए ? । अनुचव
 गम्य स्वरूप ॥ ४३ ॥ आतम गुण अनुभवत जी । देहादिकतें जिन ॥ चूले विभ्रम
 वासना । जो रहि फिरै न खिन ॥ ४४ ॥ देखै सो चैतन नही । चेतन नाहि
 दिखाय ॥ रोष तोष किनसूं करै । आपहि आप बुझाय ॥ ४५ ॥ त्याग ग्रहण
 बाहिर करै । मूढ कुशल अति रंग ॥ बाहिर अंतर सिद्धकूं । नही त्याग औ संग
 ॥ ४६ ॥ आतम ज्ञाने मन धरै । वचन काय रति ठोनि ॥ तौ प्रगटै शुच वास
 ना । गुण अनुभवकी जोनि ॥ ४७ ॥ योगारंजीकूं असुख । अंतर बाहिर सुख ॥
 सिद्ध योगकूं सुख है । अंतर बाहिर दुःख ॥ ४८ ॥ सो कहिये सो पूबिये । तामें
 धरिये रंग ॥ यातें मितै अवोधता । बोधरूप व्है चंग ॥ ४९ ॥ नहि कहु इंडिय
 विषयमें । चेतनकूं हितकार ॥ लोची जन तामें रमै । अंधो मोह अंधार ॥५०॥ मूढा
 तमसूं तेप्रवळ । मोहै ठोकी शुद्धि ॥ जागत है ममता जरे । पुजलमें निज बुद्धि ॥
 ५१ ॥ ताकूं बोधन श्रम अफल । जाकूं नहि शुच योग ॥ आप आपकूं बूझवैनिश्चय
 अनुचव जोग ॥ ५२ ॥ परको किशो बुझावनो । तूं परग्रहण न लाग ॥ चाहै जे में
 बूझवो । सो नहि तुज गुण जाग ॥ ५३ ॥ जबलौ प्राणी निज मत्तें । ग्रहै वचन मन
 काय ॥ तबलौ है संसार थिर । जेद ज्ञान मिटि जाय ॥ ५४ ॥ सूखम घन जीरन
 नवै । ज्युं कपरे त्यूं देह ॥ तातें बुध मानै नही । अपनी परिणति तेह ॥ ५५ ॥
 जैसे नाश न आपको । होत वल्लको नाश ॥ तैसे तनुके नाश तैं । चेतन अचल
 अनाश ॥ ५६ ॥ जंगम जग थावर परें । जाकूं जासै निच ॥ सोचाखै समता सुधा ।
 अवर नही जड चित्त ॥ ५७ ॥ मुगति झरि ताकूं नही । जाकुंथिर संतोष ॥ दूर
 मुगति ताकूं सदा । जाकूं अविरति पोष ॥ ५८ ॥ होत वचन मन चपलता । जनके
 संग निमित्त ॥ जन संगी होवै नही । तातें मुनि जग मित्त ॥ ५९ ॥ बास नगर
 वनके विषे । मानै दुविध अबुद्ध ॥ आतम दरशीकूं वसति । केवल आतम शुद्ध
 ॥ ६० ॥ आप जावना देहमें । देहांतर गति हेत ॥ आप बुद्धि जो आपमें । सो

विदेहपद देत ॥ ६१ ॥ जवि शिव पद दे आपकुं । आपहि सन्मुख होइ ॥ तातें
 गुरु हैं आतमा । अपनो और न कोइ ॥ ६२ ॥ सोवत है निज जावमें । जागें
 जे व्यवहार ॥ सुतो आतम जावमें । सदा स्वरूप अधार ॥ ६३ ॥ अंतर चेतन
 देखिके । बाहिर देह स्वजाव ॥ ताको अंतर ज्ञानतें । होइ अचल दृढ जाव
 ॥ ६४ ॥ जासै आतम ज्ञान धुरि । जग उन्मत्त समान ॥ आगे दृढ अन्यासतें ।
 पढर तृण अनुमान ॥ ६५ ॥ जिन्न देहतें जाविये । त्यूं आपहिमें आप ॥ ज्यूं
 स्वपनहिमें नहि दुष्ट । देहातम त्रम ताप ॥ ६६ ॥ पुण्य पाप व्रत अव्रते । मुगति
 दोउके त्याग ॥ अव्रतपरै व्रत जी तजै । तातें धरि शिवराग ॥ ६७ ॥ परम जाव
 प्रापति लगै । व्रत धरि अव्रत ओकि ॥ परम जाव रति पायके । व्रत जी इनमें
 जोडि ॥ ६८ ॥ दहन समै ज्यूं तृण दही । त्यूं व्रत अव्रत बेदि ॥ क्रियाशक्ति
 इनमें नही । जा गति निश्चय जेद ॥ ६९ ॥ व्रत गुण धारत अव्रती । व्रती ज्ञान
 गुण दोइ ॥ परमात्मके ज्ञानतें । परम आतमा होइ ॥ ७० ॥ लिंगदेह आ
 श्रित रहै । जवको कारण देह ॥ तातें जव बेदै नही । लिंग पद रत जेह ॥ ७१ ॥
 जाति देह आश्रित रहै । जवको कारण देह ॥ तातें जव बेदै नही । जाति पद
 रति जेह ॥ ७२ ॥ जाति लिंगके पदमें । जिनकुं है दृढ राग ॥ मोह जालमें सो
 परै । न लहै शिव सुख जाग ॥ ७३ ॥ लिंग अव्य गुण आदरै । निश्चय सुख व्यव
 हार ॥ बाह्य लिंग इत नय गती । करै मूढ अविचार ॥ ७४ ॥ जाव लिंग जातें
 जये । सिद्धा पनरस जेद ॥ तातें आतमकुं नही । लिंग न जाति न बेद ॥ ७५ ॥
 पंथ दृष्टि ज्यूं अधमें । दृष्टि जेद नहु देत ॥ आतम दृष्टि शरीरमें । त्यूं न धरै गुण
 हेत ॥ ७६ ॥ स्वप्न विकलतादिक दशा । त्रम मानै व्यवहार ॥ निश्चय नयमें दोष
 दाय । विना सदा त्रम चार ॥ ७७ ॥ बूटै नहि बहिरातमा । जागत जी पढि ग्रंथ ॥
 वूटै जवथें अनुजवी । सुपन विकल निगंथ ॥ ७८ ॥ पढी पार कहैं पावनो । मि
 त्तो न मनको चार ॥ ज्यूं कोलुके बैलको । घरही कोस हजार ॥ ७९ ॥ जिहां बुद्धि
 थिर पुरुषकि । तहं रुचि तहं मन लीन ॥ आत्ममति आतम रुचि । कहौ कोन
 आधीन ॥ ८० ॥ सेवत पर परमात्मा । लहै जविक तस रूप ॥ बतियां सेवक
 ज्योतिकुं । होवत ज्योति सरूप ॥ ८१ ॥ आप आपमें स्थित दुष्ट । तरुथें अगनि
 उथोत ॥ सेवत आपहि आपकुं । त्यूं परमात्म होत ॥ ८२ ॥ एहि परम पद जा
 विये । वचन अगोचर सार ॥ सहज ज्योति तो पाइये । फिरि नहि जव अवतार
 ॥ ८३ ॥ ज्ञानीकुं दुःख कहु नही । सहज सिद्ध निर्वाण ॥ सुख प्रकाश अनुजव
 जये । सवही ओर कल्याण ॥ ८४ ॥ सुपन दृष्टि सुख नाशतें ज्यूं दुःख न लहै

लोक ॥ यागर दृष्ट विनष्टमे । त्वं बुधकुं नहि शोक ॥ ७५ ॥ सुखजावित दुःख
पायकें । क्षय पावै जग ज्ञान ॥ न रहे सो बहु तापमें । कोमल फूल समान
॥ ७६ ॥ दुःख परितापें नविगलै । दुःख जावित मुनि ज्ञान ॥ वज्र गलै नवि
दहनमें । कंचनके अनुमान ॥ ७७ ॥ ताते दुःख सूजाविये । आप श
क्ति अनुसार ॥ तौ दृढतर दुःख उल्लसे । ज्ञान चरण आचार ॥ ७८ ॥ रनमें खरते
सुजट लुं । गिनै न बान प्रहार ॥ प्रभु रंजनके हेतु त्वं । ज्ञानी असुख प्रचार ॥ ७९ ॥
व्यापारी व्यापारमें । सुख करि माने दुःख ॥ क्रिया कष्ट सुखमें गिणै । त्वं बंढित
मुनि सुख ॥ ८० ॥ क्रिया योग अज्यास हे । फल हे ज्ञानअबंध ॥ दोनूकुं ज्ञानी
जजै । एक मतीतैं अंध ॥ ८१ ॥ इहा शास्त्र समर्थना । त्रिविध योग है सार ॥ इहा
निज शक्ति करी । विकल योग व्यवहार ॥ ८२ ॥ शास्त्र योग गुण ठाणको । पूरन
विधि आचार ॥ पद अतीत अनुभव कह्यो । योग तृतीय विचार ॥ ८३ ॥ रहे यथा
बल योगमें ॥ गहै सकल नय सार ॥ जाव जैनता सो लहै । चहै न मिथ्याचार
॥ ८४ ॥ मारग अनुसारी क्रिया । ठेदै सो मतिहीन ॥ कपट क्रिया बल जग ठगै ।
सो जी जवजल मीन ॥ ८५ ॥ निज निज मतमें खरि परै । नयवादी बहु रंग ॥
उदासीनता परिणमै । ज्ञानीकुं सरवंग ॥ ८६ ॥ दोउ खरै तिहां इक परै । देखनमें
दुःख नाहि ॥ उदासीनता सुख सदन । पर प्रवृत्ति दुःख ठांहि ॥ ८७ ॥ उदासीनता
सरलता । समता रस फल चाखि ॥ पर पेखनमें मत परे । निजमें गुण निज राखि
॥ ८८ ॥ उदासीनता ज्ञान फल । पर प्रवृत्ति है मोह ॥ शुज जानो सो आदरो ।
उदित विवेक प्ररोह ॥ ८९ ॥ दोधिक शतकें उधल्युं । तंत्र समाधि विचार ॥ धरो
एह बुध कंठमें । जाव रतनको हार ॥ ९० ॥ ज्ञान विमान चारित्र पवि । नंदन
सहज समाधि ॥ मुनि सुरपति समता शचि । रंगे रमे अगाध ॥ ९१ ॥ कवि जश
विजयें ए रच्यो । दोधिक शतक प्रमाण ॥ एह जाव जो मन धरै । सो पावै कछा
ण ॥ ९२ ॥ इति समाधि शतक समाप्त.

॥ अथश्री यशोविजयजी उपाध्यायकृत समता शतक प्रारंभः ॥

॥ दोहा ॥ समता गंगा मगनता । उदासीनता जात ॥ चिदानंद जयवंत हो । के
वल जानु प्रजात ॥ १ ॥ सकल कलामें सार लय । रह्यो दूर थिति एह ॥ सकल यो
गमें जी सकल । लय दे ब्रह्म विदेह ॥ २ ॥ चिदानंद विधुकी कला । अमृत बीज
अन पाय ॥ जानि केवल अनुजवी । किनही कही न जाय ॥ ३ ॥ तौ जी आश्रव
तापके । उपशम करण निदान । बरषत हुं ताके बचन । अमृत बिंदु अनुमान

॥ ४ ॥ उदासीनता परिनयन । ज्ञान ध्यान रंग रोख ॥ अष्ट अंग मुनि योगको ।
 एही अमृत निचोख ॥ ५ ॥ अनासंग मति विषयमें । राग द्वेषको ठेद ॥ सहज
 जावमें क्षीनता । उदासीनता जेद ॥ ६ ॥ ताको कारन अममता । तामें मन
 विसराम ॥ करै साधु आनंद घन । होवत आतम राम ॥ ७ ॥ ममता धिर सुख
 शाकिनी । निर्ममता सुख मूल ॥ ममता शिव प्रतिकूल है । निरममता अनुकूल ॥ ८ ॥
 ममता विष मूर्छित जये । अंतरंग गुण वृंद ॥ जागै जाव निरागता । लगत अमृतके
 बिंद ॥ ९ ॥ परिणति विषय विरागता । जव तरु मूल कुठार ॥ ता आगै क्युं करि
 रहै । ममता बेखि प्रचार ॥ १० ॥ इहा मोहकी वासना । बुधकुं जी प्रतिकूल ॥ या
 केवलि श्रुत अंधता । अहंकारको मूल ॥ ११ ॥ मोह तिमिर मनमें जगै । याके
 उदय अठेह ॥ अंधकार परिणाम है । श्रुतके नामे तेह ॥ १२ ॥ करै मूढमति पुरु
 षकुं । श्रुत जी मद जय रोष ॥ ज्युं रोगीकुं खीर घृत । सन्निपातको पोष ॥ १३ ॥
 टाखै दाह तृषा हरै । गाखै ममता पंक ॥ लहरि जाव वैरागकी । ताकुं जजौ निशं
 क ॥ १४ ॥ राग जुजंगम विष हरन । धारो मंत्र विवेक ॥ जव बन मूल उठेदकुं ।
 बिलसै याकी टेक ॥ १५ ॥ रवि झुजो तीजो नयन । अंतर जावि प्रकाश ॥ करौ
 धंध सब परिहरी । एक विवेक अज्यास ॥ १६ ॥ प्रथम पुष्करावर्तके । बरषत ह
 रख विशाल ॥ द्वेष हुताश जुगाइये ॥ चिंता जाल ज टाल ॥ १७ ॥ किनके बश
 जव वासना । होवै वैसा धूप ॥ मुनि जी जिनके वश जये । हाव जाव अवधूत
 ॥ १८ ॥ जबलुं जवकी वासना । जगै मोह निदान ॥ तबलुं रुचै न लोककुं । नि
 र्मम जाव प्रधान ॥ १९ ॥ विषम ताप जव वासना । त्रिविध दोषको जौर ॥ प्रगटे
 याकी प्रबलता । काथ कषाय घोर ॥ २० ॥ ताते दुष्ट कषायके । ठेदै हित निज
 चित्त ॥ धरौ यह शुज जावना । सहज जावमे नित्त ॥ २१ ॥ सिद्ध औषधी इक
 दमा । ताको करो प्रयोग ॥ ज्युंमिटि जाय मोह घर । विषम क्रोध ज्वर रोग ॥ २२ ॥
 चेतनकुं कोमल लखित । चिदानंदमय देह ॥ सूक चूक जुर जात है । क्रोध लूकते
 तेह ॥ २३ ॥ क्षमासार चंदन रसै । सीचौ चित्त पवित्र ॥ दया वेख मंडप तले । रहौ
 लहौ सुख भित्त ॥ २४ ॥ याको जासै समबधू । क्षमासहजमे जोर ॥ क्रोध योष क्युं
 करि करै । सो अपनो बल सोर ॥ २५ ॥ देत खेद वर्जित क्षमा । खेद रहित सुख
 राज ॥ इनमे नहि संदेह कहु । कारन सरिखो काज ॥ २६ ॥ पर्वत गर्व शिखर चढ्यो ।
 गुरुकुं जी लघु रूप ॥ कहै तिहां अचरज किस्यो । कथन ज्ञान अरुरूप ॥ २७ ॥ आठ
 शिखर गिरिराजके । गामे विमला लोक ॥ तौ प्रकाश सुख क्युं लहै । विषम मान
 वश लोक ॥ २८ ॥ मान महिधर ठेद तुं । कर मृड ताप विघात ॥ ज्युं सुख

मारग सरलता । होवै चित विरुधात ॥ ३९ ॥ मृडुता कोमल कमलथें । व
ज्र सार अहंकार ॥ ठेदत हैं इक पलकमें । अचिरज एह अपार ॥ ३० ॥ विकसित
माया बेलि घर । जव अटवीके बीच ॥ सोवत है नित मूढ नर । नयन ज्ञानके
मीच ॥ ३१ ॥ कोमलता बाहिर धरत । करत वक्र गति चार ॥ माया सापिणि
जग डंसै । यसै सकल गुण सार ॥ ३२ ॥ ताके निग्रह करनकूं । करौ जुं चित्त
विचार ॥ समरौ रज्जुता जंगुली । पाठ सिद्ध निरधार ॥ ३३ ॥ लोच महा तरु शिर
चढी । बढी जु तृषणा बेलि ॥ खेद कुसुम बिकशित जइ । फलै दुःख कृतु मेलि
॥ ३४ ॥ आगर सबही दोषको । गुण धनको बरु चोर ॥ व्यसन बेलिको कंद है ।
लोच पास चिहुं ओर ॥ ३५ ॥ लोच मेघ उन्नत जये ॥ पाप पंक बहु होत ॥ धर्म
हंस रति नहु लहै । रहै न ज्ञान उद्योत ॥ ३६ ॥ कोउ सयंजू रमनको ॥ जे घर
पावै पार ॥ सोची लोच समुद्रको । लहै न मध्य प्रचार ॥ ३७ ॥ मन संतोष अग
स्तिकूं । ताके शोष निमित्त ॥ नितु सेवौ जिनि सो कियो । निजजख अंजलि मित्त
॥ ३८ ॥ याकी लालच तूं फिरै । चितै तूं ममढोल ॥ ता लालच मिटि जात घट ।
प्रगटै सुख रँग रोख ॥ ३९ ॥ धनमानत गिरि मृत्तिका । फिरत मूढ दुर्ध्यान ॥
अखय खजाणो ज्ञानको । लखै नसुख निदान ॥ ४० ॥ होत न विजय कषायको ।
बिनु इंद्रिय बश कीन ॥ तातैं इंद्रिय बश करै । साधु सहज गुण लीन ॥ ४१ ॥
आप काज पर सुख हरै । धरै न कोसूं प्रीति ॥ इंद्रिय दुर्जन परिदहै । बहै न
धर्म न नीति ॥ ४२ ॥ अथवा दुर्जनयें बुरे । इह परजव दुःखकार ॥ इंद्रिय दु
र्जन देतु है । इह जव दुःख इकवार ॥ ४३ ॥ नयन फरस जुनु तनु लखै । दहै
दृष्टि विष साप ॥ तिनसूं जी पापी विषे । सुमरै करै सँताप ॥ ४४ ॥ झञ्जारी वि
षयमें । फिरते इंद्रिय ग्राम ॥ बश कीजै पगमें धरी । यंत्र ज्ञान परिणाम ॥ ४५ ॥
उन मारग गामी अबश । इंद्रिय चपल तुरंग ॥ खैची नरग अरण्यमें । लेइ जाय
निज संग ॥ ४६ ॥ जे निजीक है अमरहित । आपहिमें सुख राज ॥ बाधत है
ताकू करन । आप अरथके काज ॥ ४७ ॥ अंतरंग रिपु कटक जट । सेनानी ब
लवंत ॥ इंद्रिय क्षणमें हरत है । श्रुत बल अतुल अनंत ॥ ४८ ॥ अनियत चं
चल करण हय । पद प्रवाह रज पूर ॥ आशा ढाढ़क करतु है । तत्त्वदृष्टि बल
दूर ॥ ४९ ॥ पंच बाण इंद्रिय करी । काम सुजट जग जीति ॥ सबके शिर पद
देतु है । गणै न कोसूं जीति ॥ ५० ॥ वीर पंच इंद्रिय लही । काम नृपति ब
लवंत ॥ करै न संख्या पूरणी । सुजट सेणिको तंत ॥ ५१ ॥ दुःख सबहिं सुख
विषयको । करम व्याधि प्रतीकार ॥ ताकूं मन्मथ सुख कहै । धूर्त जगत् दुःख

कार ॥ ५३ ॥ ठगै कामके सुख गिनै । पाइ विषयकी जीख ॥ सहज राज पाव
 त नही । लगनी न सदगुरु सीख ॥ ५३ ॥ अग्रमाद पवि दंरुथैं । करी मोह चक
 चूर ॥ ज्ञानी आतम पद लहै । चिदानंद जरपूर ॥ ५४ ॥ जाके राज विचारमें ।
 अबला एक प्रधान ॥ सो चाहत है ज्ञान जय । कैसे काम अयान ॥ ५५ ॥ और
 ज्ञानि मिटि जात है । प्रगट ज्ञान उद्योत ॥ ज्ञानीकूं जी विषय भ्रम । दिशा
 मोह सम होत ॥ ५६ ॥ दाखै आप विहास करि । छूठैकूं जी साच ॥ इंद्रजाल
 परें कामिनी । तासूं तुं मत राच ॥ ५७ ॥ हसित फूल पल्लव अधर । कुच फल
 कठिन विशाल ॥ प्रिया देखि मत राच तुं । या विष देखि रसाळ ॥ ५८ ॥ चरम
 महित है कामिनी । जाजन मूत पुरीख ॥ काम कीट आकुल सदा । परिहर सुनि
 गुरु सीख ॥ ५९ ॥ विषय तजै सो सब तजै । पातक दोष वितान ॥ जलधि तरत
 नवि क्युं तरै । तटिनी गंग समान ॥ ६० ॥ चाटै निज लावा मिखित । शुष्क
 हारु ज्युं श्वान ॥ तैसे राचै विषयमें । जड निज रुचि अनुमान ॥ ६१ ॥ नृषन
 बहुत बनावतें । चंदन चरचत देह ॥ वंचत आपहि आपकूं । जरु धरि पुद्गल नेह
 ॥ ६२ ॥ दूर दमनके जय किये । इंद्रिय जन सुख होत ॥ तातें मनजय
 करनकूं । करौ विचार उद्योत ॥ ६३ ॥ विषय ग्रामकी सीममें । इहा चारि चरंत ॥
 जिन आषा अंकुश करी । मन गज वश करो संत ॥ ६४ ॥ एक जाव मन पौन
 को । छूठ कहै अँथकार ॥ यातें पवनहितें अधिक । होत चित्तको चार ॥ ६५ ॥
 जामें राचै ताहिमें । विरचै करि चित्त चार ॥ इष्ट अनिष्ट न विषयको । युं निश्चय
 निरधार ॥ ६६ ॥ केवल तामें करमको । राग द्वेषतें बंध ॥ परमें निज अजिमान
 धरि ॥ कहा फिरत हौ अंध ॥ ६७ ॥ जैसे ललना ललितमें । जाव धरतु है सार ॥
 तैसे मैत्री प्रमुखमें । चित्त धरि करि सुविचार ॥ ६८ ॥ बाहिर बहुर कहा फिरै ।
 आपहिमें हित देखि ॥ मृग तृक्षा सम विषयको । सुख सब जानि उवेखि ॥ ६९ ॥
 प्रिय अप्रिय व्यवहार निज । रुचि रस साचौ नाहि ॥ अंगज बल्लज सुत जयो । यूका
 दिक नहि काहि ॥ ७० ॥ होवत सुख नृप रंककूं । नोवत सुनत समान ॥ इक जो
 गै इक नाहिसो । बढ्यो चित्त अजिमान ॥ ७१ ॥ जवको सुख संकट्य जव । कृत्रि
 म जिसो कपूर ॥ रंजत है जन मुगधकुं । वर्जित ज्ञान अँकुर ॥ ७२ ॥ गुन ममका
 रन वस्तुको । सो वासना निमित्त ॥ मानै सुतमें सुत अधिक ॥ दौरत है हित
 चित्त ॥ ७३ ॥ मनकृत ममता झूठ है नही वस्तु परजाय ॥ नहि तौ वस्तु बिकायथैं ।
 क्युं ममता मिटि जाय ॥ ७४ ॥ जन जनकी रुचि जिन है । जोजन कूर कपूर ॥
 जोगवंतकूं जो रुचै । करज करै सो दूर ॥ ७५ ॥ करज हसै नृपजोगकूं । हसै कर

जकूं चूप ॥ उदासीनता बिनु नही । दोनूंकूं रति रूप ॥ ७६ ॥ परमे राचै पर रुचि ।
 निज रुचि निज गुणमाहि ॥ खेलै प्रभु आनंदधन । धरि समता गलि बांहि ॥ ७७ ॥
 माया मय जगको कह्यो । जहां सबहि विस्तार ॥ ज्ञानीकूं होवत कहां । तहां शोक
 को चार ॥ ७८ ॥ शोचत नहि अनित्य मति । होवत माल मलान ॥ जांके जी शो
 चत जगै । धरत नित्य अजिमान ॥ ७९ ॥ कूट वासना मढितहै । आशा तंतु बितान ॥
 ठेदि ताकूं शुच मती । कर धरि बोध कृपान ॥ ८० ॥ जननी मोह अंधारकी । माया
 रजनी कूर ॥ ज्ञान जानु आलोकते । ताको कीजै दूर ॥ ८१ ॥ उदासीनता मगनहुइ ।
 अध्यातम रस कूप ॥ देखै नहि कहु और जब । तब देखे निज रूप ॥ ८२ ॥ आगे
 करी निसंगता । समता सेवत जेहु ॥ रमै परम आनंद रस । सत्य योगमे तेहु ॥ ८३ ॥
 दंजहि जनित असंगता । इह जवके सुख देत ॥ दंज रहित निसंगते । कौन दूर सुख
 देत ॥ ८४ ॥ मतहो संग निवृत्तकूं । प्रेम परम गतिपाइ ॥ ताको समता रंग पुनि ।
 कीनही कह्यो न जाइ ॥ ८५ ॥ तिसना विधुम वल्लि घन । विषय घुमर बहु जोर ॥
 जीम जयंकर खेद जल । जव सायर चिहुं ओर ॥ ८६ ॥ चाहै ताको पार तौ । सज
 कर समता नाउ ॥ शील अंग दृढ पाटिप । सहस अढार बनाउ ॥ ८७ ॥ कूआ
 थंज शुच योग परि । बैठे मालिम ज्ञान ॥ अध्यातम सह बले चलै । संयम पवन
 प्रमान ॥ ८८ ॥ योगी जब हुं तप करै । खाइ जुरै तरु पात ॥ उदासीनता बीनु ज
 सम । हुतिमे सोजी जात ॥ ८९ ॥ बूटै जवके जाखथे । जेनही तप करि लोक ॥ सो
 जी मोहै काहुकूं । देत जनमकोशोक ॥ ९० ॥ विषय उपद्रव सब मिट्यो । होवत सु
 ख संतोष ॥ ताते विषयातीत है । देत शांत रस पोख ॥ ९१ ॥ बिनु लालच बश
 होत है । बसा बात यह साच ॥ याते करै निरीहके । आगे सम रति नाच ॥ ९२ ॥
 दे परिमल समता लता । वचन अगोचर सार ॥ नित्य बहिरि जी जिहां बसै । लह
 तु प्रेम महकार ॥ ९३ ॥ सेना राखस मोहकी । जीपै सुखै प्रबुद्ध ॥ ब्रह्म बानि
 कलेइके । समता अंतर शुरू ॥ ९४ ॥ कविमुख कल्पित अमृतके । रसमे मूजत
 कांहि ॥ जजो एक समता सुधा ॥ रति धरि शिवपदमांहि ॥ ९५ ॥ योग ग्रंथ ज
 लनिधि मथो । मनकरि मेरु मथान ॥ समता अमृत पाइके । हो अनुजव रस
 जान ॥ ९६ ॥ उदासीन मति पुरुष जो । समता निधि शुच वेष ॥ ठोरत ताकूं
 क्रोध किधु । आपै कर्म अशेष ॥ ९७ ॥ शुरू योग अरु ज्ञान धरि । नित्य करम
 को त्याग ॥ प्रथम करै जो मूढसो । उजय ब्रह्म निरजाग ॥ ९८ ॥ क्रिया मूढ
 फूठी क्रिया । करै नथापै ज्ञान । क्रिया अष्ट एक ज्ञान मति ॥ ठेदै क्रिया अज्ञान
 ॥ ९९ ॥ ते दोनूथे दूरि शिव । जे निज बल अनुसार ॥ मारग रुचि मारग गहै ।

सो शिव साधन हार ॥ १०० ॥ निवृत्ति लखनाकूं सहज । अचिरजकारी कोड ॥
 जो नहि याकूं रुचत है । याकूं देखे सीड ॥ १०१ ॥ मन पारद मूर्छित ज्यो । सम
 ता औषधि आइ ॥ सहज वेध रस परम गुन । सो वन सिद्धि कमाइ ॥ १०२ ॥ बहु
 त ग्रंथ नय देखिके । महा पुरुषकृत सार ॥ विजयसिंह सूरी किं । समता शतको
 हार ॥ १०३ ॥ जावत जाकूं तत्त्व मन । हो समतारसलीन ॥ ज्युं प्रगटै तुज सहज
 सुख । अनुत्तवगम्य अहीन ॥ १०४ ॥ कवि यशविजय शुं शीखए । आप आपकूंदेत ॥
 साम्यशतकडकारकरि । हेमविजयमुनिहेत ॥ १०५ ॥ इति श्री समता शतक समाप्तः॥

॥ अथ श्री दिक्पट चोराशी बोल प्रारंभः ॥

॥ ढप्पयठंद. ॥ सुगुण ज्ञान शुज ध्यान, दान विधि धर्म प्रकाशक; सुघटमान पर
 मग्न, आन जस मुगति अन्यासक; कुमत वृंद तमकंद, चंद परि दंद निकासक; रु
 चि अमंद मकरंद, संत आनंद विकासक; जस वचन रुचिर गंजीर नय, दिक्पट
 कपट कुठार सम; जिन वर्द्धमान सो वंदिये, विमल ज्योति पूरन परम. ॥ १ ॥ क
 वित्त इकतीसा. ॥ सागरके आगे कहा गागरी धरैगी गर्व, खर्व कहा बेसरूके आगे
 अर्ब इंदको; नाक वृठ आगे कहा आकको अंकूर ठाजै, सूर तेज आगे कहा राजै
 धाम चंदको; कामधेनु आगे कहा कूकरी करैगी मान, जूपतीके आगे कहा जोरहै
 पुलिंदको; ऐसे सरवंग शुद्ध ग्रंथ जो सितंबरको, ताके आगे कौन दर्प दुर्मतीके
 वृंदको ॥ २ ॥ दोहरा. ॥ पहिलुं दिक्पटशुं सुनै, बोल चुरासी फेर, सर्व विसंवादे
 ज्यो, अबतो बहुत अंधेर. ३ निन्हव थैं अधिको बुरो, कह्यो मिथ्याति सो
 इ; परिहरना अधिकार यह, आवश्यकमे जोइ. ४. खट शत नव वरखे ज्यो,
 तस मत जरु मृग पास; सहस मल्ल दीक्षा लइ, आर्य कृष्ण गुरुपास. ५ राजमान्य
 तिणे अन्यदा, वीहरयो कंबल रत्न; मूर्छासेती संग्रह्यो, कियो न संवर यत्न. ६ गु
 रुने कीने पूढने, टले युं मूर्छा दोष; आइ देखि मनमे धख्यो, तीनि तार्थे बहु रो
 ष. ७ थविरकटप खंडन कियो, बरन्यो जब जिन कटप; नगन पंथ तिण आ
 दख्यो, त्यजि सद्गुरुके जटप. ८ तस जगनी देखी नगन, बेसै दीनो बेस; चरन
 निपेधैं नारिकूं, तब सो सुरि निरदेश. ९. जैन कहावै नामथैं, तार्थे बढ्यो अंकू
 र; तनु मल ज्युं फुनि संतनै, कियो छूरिथैं छूर. १० जसमक ग्रह रज जसममय,
 तार्थे वेसर रूप; ठवे नाम अध्यातमी, जरम जाळ अंध कूप. ॥ ११ ॥ कवित्त इकतीसा ॥
 जोगके जीखारी अधिकारी नही ग्रंथनके, आपकी पथारीमें चलावै निंदा पारकी; खो
 जै जांति न्यारी न्यारी किरियाकूं छूरि मारी, कहै कोड शीख सारी देवै मारी नारकी;

जूठे मत नामधारी जांगकी खुमारीमें जो, लवै युक्ति जारी सोतौ, कूटै ज़ीती गा
रकी; ऐसे हैं जुआरी अब मूढनके पटधारी, आरी आरी जानै बात खात जैसी टार
की ॥ ११ ॥ दोहरा ॥ पल्लवग्राही लोककूँ, समुजवैकुन जान; कोमल करतुनघनघटा,
ज्युं मुगसेल पखान. १३ दृष्टिराग मदमत्तकूँ, जो देवै उवएस; सो कूकर मुखमें ठवै;
आप कपूर अशेष १४ शुष्क पयोधर नारि ज्युं, निंदै कंचुककार; गूढ हेतु बुद्ध
गम्य त्युं, निंदै ग्रंथगिमार. १५ ऐसे जडसुं संतकूँ, घटै न वाद विचार; तौ जी परके
बोधकूँ; कहियें बोल दुचार. १६ साचेकूँ जूठा कहै, जूठेकूँ कहे साच; अजिनिवेश
उन्मत्तको, ऐसो बहु विधि नाच. ॥ १७ ॥ कवित्तइकतीसा ॥ बूटै अंतराय पंच
रंचही न राग रोश, फास ठक काम कीनो अंचही न देखिइ; वंचना अज्ञानकी
मिथ्यातको प्रपंच निह, आश्रवको संच सो तौ, मूलथैं विलेखिइ; एसैं जो अठार
दोष, घाति कर्म जाव पोष, ताको परिशेष याके ज्ञानमें विशेषिइ, सोई शुद्ध
नाम कोष घोषतैं अनंत तोष, मोष मग दाता त्राता देव देव लेखिइ॥१७॥उपप्यब्द ॥
क्रुधा, तृषा, जय, शोग, रोग, जर, सरण, जनम, मद; मोह, खेद परसेद, निंद, वि
षमय, चिंता, गद; रति, विषाद, ए दोष, कहे अष्टादश दिक् पट; सो लीक तिन
मांहि, नही गुण दूषण उद्भट; जो जाव अघाती दोष दुइ, तौ जिनकू नर गति
प्रमुख, दूषण अनंत विलगे रहै, शिव पद दूषक सुनि विमुख ॥ १८ ॥ चौपाइ ॥
सप्तधातु वर्जित जिन काया, परमौ दारिक कहै सु माया; जिदा नही वैक्री परि
ताकी; संघयणादिक खंध विपाकी. १७ परमौदारिक जो जिनवरकूँ; तौ मध्योदारिक
गणधरकूँ; कहै कहा नहि कटपन कारी; क्युं औरनि सरखे गणधारी, १९ सप्तहु
धातु गलै जिनवरके; केते धातु गलै गनधरके; सप्त धातु जिण नाणें जावै; मन
नाणें मुनि कहो कहाँ पावै. २० जिन तनु थिति नो कर्माहारें; कहै मूढ तेजुठ विचा
रें; औदारिक थिति कवलाहारें, दृष्टि हानि होइअन्य प्रकारें; ॥ २१ ॥ दोहरा ॥
कहै केवली कर्मकूँ, दग्ध रज्जुं सम मूढ; आगममति जानै नही, जोआउ नाम दृढ
रूढ २२ तत्त्वारथ परिषद् कहै, जिनकौ प्रगटइग्यार; ताको अरथ मरोरतैं, क्युं पामें
जव पार; २३ सूत्रनमें परिषद् कहै, वृत्ति लिख्यो नकार; जो संसो उपजत नही,
तो तुज भ्रमको जार. २४ जिनकूँ इंद्रिय विरह्यैं, तनु गत नहि सुख दुःख; कहै जुजीव
विपाक तसु, उदो फलै कुण रुख. २५ खाइक सुख जिनकूँ कहै, केवल ज्ञान सरूप;
वेदनीयके खय गये, कुन गुन कहो पशु रूप. २६ उदय जाव खाइक गन्यो, जिनकूँ
प्रवचनसार; अर्क तूख परें तो फिरे, क्रियारहित निरधार. २७ बेतैं उठें आसने, देवै
प्रेरित देव, ऐसो है क्युं कटपना ? ठोडि न मिथ्या टेव. २८ केवलनाणे जो खगति,

मननाणें कहु होइ; करम विफल जो मोह विनु, यश कीरति क्युं जोइ ? ३१ अति शय झूख अजावको, कहै सुगुरु कुल हीन; जाव अघाती क्युं मिटै, घातीगए जो खीन. ॥ ३२ ॥ कवित्त इकतीसा ॥ केवली आहार करे जागै अग्नि अंतरकी, वेदनी आहार शक्ति ताकी नाही हीनता; हेतुके समाजतें घटै जुं काज साज शुरू, लाजै तहां आज हुंका हानि कहा दीनता; अन्यथा न अष्ट वर्षे, बाल केवली विशाल; पूर्व कोटि आज पाल ताकूं बृद्धि खीनता; बृद्धि पोखदाइ जाइ वर्गणा कहासु पाइ ? ज्ञानथें जु आइ तामें मुक्तिकी प्रवीणता. ॥ ३३ ॥ दोहरा ॥ दिक् पट जिन वोलें नही, शिरथें ठठै नाद; किरिया विनु घट ध्वनि परै, तामें कौन सवाद. ३४ कहै शिलाका पुरुषकूं, नही कबहुं निहार; तपति लडिध सबकूं नही, एहु अदृष्ट प्रकार. ३५ खल पुजल तिनकूं जलै, रस पुजल जलि जाइ; दोउ जलै तौ उदरमें, जस्म क व्याधि उपाइ. ३६ तेनरु कंक गहनि कहै, उर कपोत परिनाम; ए आगमके वचन में, क्युं न करो विसराम ? ३७ कहै साधु अप्रमत्तकूं, नही आहार विहार; खांकी सिद्ध शिला जइ, जिहां न साधु प्रचार. ३८ बाहिर मानुष सेलके, गइहोई ब्रत जंग; यूं कहते चरण विना, क्युं जलमें शिव संग ? ॥ ३९ ॥ सोरठा ॥ दोइ घटीके फेर, केवल मानै जरतकूं; बडो मोहको घेर, जाव प्रधान गनै नही. ॥ ४० ॥ हरि गीत बंद ॥ चारहुं निखेपे एक डव्यें, कहे श्रीजिन आगमें; ज्युं नाम घट संगण थापन, डव्य मृदगुण जावमें; यूं जीव डव्यह केवलादिक, गुनह डव्यत जावतें; हुइ नियम पुजल डव्यको, तौ तंत नहि व्यजिचारतें. ४१ जो समय सारे अंत्य धारे, मुगति लिंग न वेदतें; निश्चय प्रमानै व्यवहरइ तें, वस्तु गुण गुनि जेदतें; अधिगम विना सम्यक्त्व मानै, डव्य विनु चारित नही; चारित बिना कहै समकितै, शिव हतें मति जो वही. ४२ सुर कोइ शिर परि बल्ल मारै, जाय केवल तौ घटी; जो डव्य विनु केवल नही, तौ केवला वरण पटी; जो जाव लिंग प्रमान कीजै, जेद पनरहुं तौ घटै; सिद्धति जाखै सिद्धके नर, तासु निंदक जव अटै. ४३ श्री लिंग सिद्ध कहै न कुमते, तास चरण निवारण; जो संघ प्रवचन सारि चोविह, पढ्यो सो न विचारण; चोजेअ जोखि अज्झिका करि, पंच होवैं अज्झके; यूं संघ लोपै समय कोपै, झूमती न बधी सके. ॥ ४४ ॥ कवित्त इकतीसा ॥ पुण्डके कचोल रंग रोलके निचोल सोल, शीलथें अडोल याकी जातिमें महासती; यामें जग तातनकी मात अवदात गात, नमै जाकूं इंद जाति निचही महीपती; दानके स्वभाव साचे, तपके प्रभाव जाचै, नही भावकाचै नाचै माचै साधु संगती; धर्म अवलविनी जो दोषकी बिलंबिनी नितंबिनी है ऐसी ताकूं क्युं न पंचमी ग

ति ॥ ४५ ॥ दोहरा ॥ मल्ली सो कुमरी कही, मल्लसु कुमर कहाइ; पुरुष स्वरूपें देखिये,
 पुरुष स्वरूप न माइ. ४६ तित्थंकर थी वेदको, क्युं एकनको बंध; गुण थानक आकर्ष
 थी, एहु हमारी संध. ४७ तित्थ प्रणाम प्रदक्षिणा, थानकी वरखि कहान; परहित
 करनी पुण्य फल, कपिल नृत्यको तान. ४८ दोहु कुमर जिनजी कहै, पंच कुमर कुन
 हेत; प्रिया पंचकी औपदी, मानै नहि कुल केत. ४९ एकै घरि ऊजोजिमैं, अठावीस
 गुनमूल; अंतराय कलूपित कहै, ते सबही निरमूल. ५० कस्तुरी अपवीत कहै, बाद्य
 वजावै कांहि; कहु कुंकुम करपूरकी, गति आवै मनमांहि. ५१ प्रतिमा नगन न सो
 हियें, पट झूखन पहिराइ; स्नात्र विलेपन धूप मुख, जगतिहि हेतु कराइ. ५२ शिष्य
 करै ज्युं जिन करै, तौ क्युं दिक्कत शीश; क्युं बोखत केवल बिना, न विराधौ जग
 दीश. ५३ नगन दशा जिनवर धरै, नगन दिखावै नाहि; अंबर हरि खंधे धरै,
 उचित जानि मनमांहि. ॥ ५४ ॥ अरिस्तुबंद ॥ गौतम स्वामीगण, खंदककुं; मानै नहि
 मुनि जाइ, सुसन्मुख जैनकुं; धर्मके कारन क्युं अपवाद न मानही; ऐसिहि जांतिसुं
 होवत बीजाधानही. ॥ ५५ ॥ दोहरा ॥ कोरे कहै जु थापना, प्रतिमा क्युं न पखा
 न; सझावा सझावतें, ताको द्विविध बखान. ५६ जिन विरहै जिन बिंबकी, ज्युं
 थापना प्रमान; गुरुविरहै गुरुथापना, तैसे करै सुजान. ५७ तैसी जमति न विमल
 गिरि, जैसी गढ गिरनार; तीरथ क्रम जानै नही, को तस बोधन हार. ५८ शुज उ
 पयोगी साधुकुं, शिष्य दिक्क उवपश; ध्यान शुद्ध उपयोगमें, नहि अपवाद अशेष.
 ५९ काय खेद जो धर्ममें, सो ग्रहि धर्म प्रकार; ताकुं करत यती नही, जाखै प्रवच
 नसार. ६० तापरि हम थूं कहतु हैं, कह अपवादी साध; पंचम गुन थानक जजै, कैअधि
 कार हि बाध. ६१ प्रथम पढ अविरति नही, तौ व्रतको नहि जंग; दुतिय पढ जो
 पाप है, तौ ग्रहिकुं क्युं रंग ६२ हिंसा दोष स्वरूप जो, तो लूपक मत रज्ज; आगे
 पीठे देखिके, क्युं जापो नहि अज्ज. ६३ वधू जइ वसुदेवकी, बहुतरि सहस उदार;
 अधिक जयो कह चक्रियें, थूं संसौ मत धार. ६४ बाहुबली ज्युं अधिक बल, जरत
 हियें निरधार; सोजागी वसुदेव त्पुं, सबहीमें शिरदार. ६५ राज जमाली वीरको,
 कह्यो जमाई सुत्ति; सो उत्थाप्यो कुमतथैं, वीर कुमर कहि धुत्ति. ६६ चंकरुदके
 शीशकुं, मानै केवल नांहि; जानै नहिं ठानै नही, सो व्यवहार उठांहि. ६७ चोवि
 हार पचखान बिनु, माने नहि उपवास; जानै नहि तिबिहार जी, दुब्बलको अ
 ज्यास- ६८ परम क्रिया आगे करै, प्रथम क्रियाके त्याग; चपल विभुतें मूढ नर,

नही बोधके लाग. ॥६९॥ कवित्त इकतीसा ॥ जाषाज्यूं मलेठकीन जाषै विप्रवेद दाखै,
ताके बोधके निमित्त जाषै सोड पारसी; तैसे व्यवहारकूं न शुद्धरंगी अंगी करै, देखै
शुरू साधवेकूं ठाया व्यवहारसी; ऐसे कहै कोड ताकूं दुष्टताके हेतु जानि, दुष्ट
पुण्यतामें देखै कल्पनाकी आरसी; ज्याही परठाही ताकी लिंग साधने विठाही, झा
नीकूंठठाही मानै क्यूं न जानै ठारसी. ७० जैसे कोड मंद सत्व आपको ममत्व गहै,
कहै में जखूं जो जख्य तत्व चक्रवर्त्तिको; खायो सो अधायो पै न पायो चैन तीव्र
ताथें, जाखो न जुरायो आयो दायो ब्रंद अर्त्तिको; तेसे शुद्धरंगी अंगी ताहीको
प्रसंगी होत, मार्गको विचंगी होवै इवान जन्म गर्त्तिको; जरै ताकूं शुरू जाव याकूं
योगको स्वजाव, बाह्य हेतुको प्रजाव पूगै मार्ग वर्त्तिको. ॥ ७१ ॥ दोहरा ॥ निश्चय
नय पहिलूं कहै, पीठेंले व्यवहार; जाषाक्रम जानै नही, जैन मार्गको सार. ७२ नही
निश्चयमें शिष्यशुरू, क्रियाक्रियाफल योग; कर्त्ता नहि जोक्ता नही; विफल सवै संयोग.
७३ तातें सो मिथ्यामती, जैनक्रिया परिहार; व्यवहारी सो समकिती, कहै जाष्य
व्यवहार- ७४ जो नय पहिलूं परिनमें, सोइ कहै हित दोइ; निश्चय क्यूं धुरि परि
नमे, सुखम मति करि जोइ ? ॥ ७५ ॥ कवित्त इकतीसा ॥ उंची उंची बातकूं दिखावै
नसिखावै मग, अंतलूं तिखावै सो चरकावै न सुखासिका; धोरेथें आरंजै पै निवाह
लूं जो थंजै न अचंजै दंजको विलंजै ताकी सिद्धि आसिका; फूलसो अमूल शुरू
निश्चयीको मूलपै सुगंधताको जानै व्यवहार वृत्ति नासिका; खोजन अगमसो सोहै
किरिया अलग जो है, पाग जैसे नम्रकूं विलज्जता प्रकाशिका. ॥ ७६ ॥ अडिह्लुठंद ॥
द्व्यारथ नय संगत आपस्वजावमें; जे राचै सो माचै स्वसमय जावमें; पर्यायारथ नयमें जे
रंगी रमै; ते परसमयी जाखै प्रवचन सारमें. ७७ पक्षपात यूं एकहु नयमें जे करै;
स्याद्वाद सरवंगी ते नवि चित्तधरै; एक पक्ष वेदको झूजो बुरुको; सप्पर दोउमें
जेद न शुरू अशुरूको. ७८ निज निज वचने सत्य, असत्य नयंतरै; सबही नयहै
सरखे वर्जित अंतरै; एक जाव निरधारै सो नहि पंथमें; सिद्ध सैन यूं जाखै संमति
ग्रंथमें. ॥ ७९ ॥ दोहरा ॥ कहै स्वजाव विजावथै, गुनके दो परयाउ; लहै न परि
नति द्रव्यकी, जीव सिद्धके न्याउ. ८० गुन विजिन्न नहि द्रव्यथें, कुन ताके पर्याय;
सह जावी परयायको; गुन अजिधान कहाय. ८१ जो गुन त्रीजो जाव है, तौ त्रीजो
नय होइ; सो तौ प्रवचनमें नही, संमत साथें जोइ. ८२ नवही नय नयचक्रमें,
द्व्यारथ मुखइष्ट; तत्वारथमें सात हैं, देवसेन कहा दिष्ट. ८३ तत्व सात नवजो

कहे, तूं नहि नयकी बात; एहु विजक्त विजाग है, सो तौ कारन जात ७४ जो
 हठथें नव नय कहो, गहत द्रव्य परयाय; अप्पियणप्पिय जेदथैं, एकादश हुइ
 जाय. ७५ जो संग्रह व्यवहारमें, अप्पियणप्पिय इठ; आदि अंत नय थोकरमें,
 अज्झव द्रव्य निविठ. ७६ उपनय नयको अंश है, कहै विजिन्न कुवंश; उप प्रमाण
 मानै नही, क्यूं प्रमाणको अंश. ॥ ७७ ॥ सवैया तेइसा ॥ काल अणकुं कहै थुं अ
 संख्य असंख्य प्रदेश आगाशहि लोके; मंदगति अणु संक्रम गम्य समै परयायकु
 द्रव्य विलोके; वस्तुविना धिर जन्म विनाशि समै परयाय सधै नहि थोके; सो तुं
 न जानत काल सितंबर, थूं हि पुकारत दिक्पट फोके. ७८ सूखम वर्त्तन रूप समै
 सु तु, जीव अजीवहिके परयाया; ताहिके द्रव्य तु जीव अजीवहि, कालके द्रव्य
 अनंत कहाया; सूखम वर्त्तन हेतु जु चाहु तु, क्यंगति हेतु न तैस सुहाया ? जो
 गति हेतु है एक साधारण, एकहि खंध समै तुहा पाया. ॥ ७९ ॥ सोरठा ॥ गति
 थिति हैं जु विजाव, ताको हेतु विलोकिइ; वर्त्तन सर्व खजाव, बाह्य हेतु ताको
 नही. ८० ज्यौ पज्जव गुन द्रव्य, त्रिविध अर्थ व्यवहारथैं; त्यों कहिये षट् द्रव्य,
 पज्जव काल प्रमानथैं. ८१ काल द्रव्य कहूं एक, तहं अनपेक्षित द्रव्य नय; तत्त्वा
 रथ सुविवेक; वृत्तिकार विगते वदे. ॥ ८२ ॥ चौपाइ ॥ जनम कळ्यानक समय सुहा
 या; मेरु अचल जिनवीर चलाया; यातो वात न मनमे आवै; मुगधनकूं थूं कहि
 दिखलावै. ८३ देवबले धरनी या कैंपै; ताकूं शाश्वतकौन नजपै; देवबले जावे जो
 सांसो; देवदेववल कहा विमासो ? ८४ मुनिसुव्रतको गनधर थोरो; एसो कहे सु
 जानै थोरो; बूजै नहि असमंजस बोलै; सो संतनमे तृणके तोलै; ८५ सदा सत्य
 सेतंबर बानी; तहां कहै मुनिसुव्रत ज्ञानी; प्रतिष्ठानपुरमांही आए; देव मिली
 मठ तीन बनाए. ८६ पूरव जवको मित्र प्रमान्यो; अश्वमेधसे बधकूं आन्यो; देख्यो
 अश्व तास उपकारी; रातिहिमे प्रभु चलै विहारी. ८७ प्रात समय प्रभुजी भृगु
 कळइ; समवसरन बैठे गुन अळइ; पूरव जव कहि अश्व प्रबोध्यो; तहां ओरको
 चित्त न सोध्यो. ८८ प्रभुपाशे अनशन ले बाजी; जयो देव सहस्रार समाजी; सुव
 रनकी प्रतिमा तिन कीनी; अश्वमूर्ति सेवक करि दीनी. ८९ नाम अश्व अवबोध
 कहायो; तेहु तीर्थ जगमांहि गवायो; शत्रुंजय साहातममांही; जाव सुनो ए जव्य
 उठांही. १०० कुन गनधर इहां थोरो जार्यो; छूठो आल मुगधने दार्यो; आं
 खिकु ओखध काने बाहे; ताको कुन गहिबांइ निबाहे ? ॥ १०१ ॥ सवैया तेइसा ॥

जंगम तित्थ तुरंगम संगम, रंगम हानि धिकारन जानी; ताके प्रयोजन योजन साठि निशाहिमे आय जु निर्मल ज्ञानी; अष्ठमही श्रुत कळ सुलङ्घन, पावन कीनि सुधाखरिवानी; ताके नमो मुनिसुव्रतके पद संपद कारन तारन प्रानी. ॥ १०१ ॥ दोहरा ॥ महामंत्र नव पद कहै, कहै पंच पद आन; गोमुठसारादिक धुरे, नव पद खिलै प्रमान. १०३ ज्युं चूला बिनु श्रुत नही, त्युं न मुढ नवकार, जो संखे पहि आदरो, जपहु एक उंकार. १०४ श्रुत सबहीमे पंच पद, नव पद श्रुत महमंत; शुरू परंपर बुध लहै, ए जिन शासन तंत. १०५ चूला वर्ण बतीशकी, कहै सु सबहि अजान; अडसठ अस्कर कवचमे, कहै जु मंत्र प्रमान. १०६ नव अस्कर पदथे नही, तहां बंदको जंग; ऐसे बहु पद देखिं, आगममांहि सुवंग. १०७ देव देव उर देव सब, अर्द्ध मागधी बाणि; जाखे सत्यारथ वचन, पंचम अंगे जाणि. १०८ और कहै जिन जाखही, सर्व मागधी बाणि; तामे साखी कौन थो, कहा लाज कह हाणि ? १०९ दंत रहित जिन मानते, याको नहि कहु लाज: सां मानै नहि दाढ तस, पूजै जे सुरराज. ११० कहै ज्यु तंत्र समाधिते, जाति खिंग नहि हेत; चंडालादिक जातिको, क्युं नहि मुकति संकेत, १११ गुणथानक प्रत्यय मिटै, नीच गोत्रकी लाज; दर्शन ज्ञान चरित्तको, सबहु तुह्य समाज. ११२ कौन जाति अधिकारिणी, नहि तौ कहौ प्रमान; ब्रह्मजाति ब्रह्मणवदै क्षत्रिय क्षत्रिय मान. ११३ त्राण नही कुल जाति कहु, विद्याचरण विहीन; सुगडांगको वचन यह, क्युं न करौ मन लीन ? ११४ करमजाव प्रभुको रह्यो, नीच गोत्र अवशेष; ताथै छिज घरि अवतरै, तहां करै जरु छेप. ११५ दोष नही दो तातको, क्षेत्र बीजके न्याय; शील जंग नहि मातकू, गर्ज न वीर्य कहाय. ११६ अन्न खात्र परिनाम है, पय तृणको परिनाम; द्रव्य जिन पै जिन गुन, गर्ज न वीर्य नाम. ११७ करम जाव प्रभुकुं कहौ, जो आवैं तुम्ह लाज; सदा सिद्ध तौ मानिलो, कहा जनमको काज. ११८ कल्या नक दो घरि किये, कल्यानक षट् होत; सो दूशन हमकुं नही; तहँ दिन गणित लखोत. ११९ सुरकृत कल्यानक नही, रुषज राज अजिषेक; वीरगर्ज अपहारमें, त्युं न कल्यानक टेक. १२० नैगमेषिकी शक्ति है, रोम कूपमें गर्ज; संक्रम करतहि अपहरै, सो नहि मानत अर्ज. १२१ कहै बाहुबल केवली, नम्यो रुषजके पाय; बैठो देह प्रदक्षिणा, कहौ न फूट बनाय. १२२ अप्रमत्तता है जहां, तहां न बंधन जाव;

उचित प्रवृत्ति न ठारही, तौ जी जिन सद्भाव. १३३ ठीक न मानै वीरकू, कर्म वेद्य को जाव; फरसनकूं दरसन कहै, सो तौ कुटिल स्वभाव. १३४ हरि हरिनी हरिवर्षके, युगल हरै सुर कोइ; मथुरा नगरी राज्य दिइ; करे देह लंघु सोइ. १३५ दिव्य शक्ति तबथै जयो, हरिको वंश विशाल; ऐसो अचरय जाव ए, होत अनंतहि काल १३६. काल अनंत अनंतथै, युगल युगल अपहारि; शून्य होत हरि खेत थुं, झूषन कहै बिचारि. १३७ तहां कहै सिद्धांत हम, जैसो युग अपहार; तैसो पूरन ताहिको, काल बहु निरधार. १३८ एक रूप अचरय नही, सदा कहै दश संख्य; काल अनंत अनंतथै, होत असंख्य असंख्य १३९ कहै चमरकी गति नही, शक्र लगै निरधार; ताकूं कोप कृतां तको, जगवइ अंग विचार. १४० देश अनारयमें नही, वीर विहार अशुद्ध; मनुषिणि देव न जोगवै, कहै सु वचन विरुद्ध. १४१ सुदि वैशाख दशमि दिने, वीर उपनो ज्ञान; श्रावन सुदि पक्वा दिने; आपुन कियो बखान. १४२ ठासठ दिन मौनी रहै, जालै एम अज्ञान; एकहु सजा अजाषितां, हम हैं वचन प्रमान. १४३ मौन अजा वित जानिके, मानहु अधिक दुमास; एक सजा तैसी कहत, क्युं लागत तुम पास १४४ ठवै देव जिन विचरिते; पान कमल पग द्वेति; कहै जूमि परि गमनमें, ते देव नकी वेति. १४५ पाउ धरै जहूं धरनि परि, तहां कमलको काज; कमल गगन उपरि चलै, कहा बन्यो एसज. १४६ सोल सुपन जिनमातकूं, सोल कहै सुर लोक; इंद्र मिलत सत मानही, ते सबही मत फोक. १४७ बदले अतिशय तीस चउ, कहै जु गुरु कुल रीति; तौ अहश्य आहार विधि, दाखत पावै जीती. १४८ जुगति रहित जिनवर कहौ, बलि ढोंकत कुन हेत, चरम नीर घृत कुतपको, कौन दोष कहु ले त. १४९ मरुदेवी औ नाजिको; युगल धर्म नहि दोष; दशायु सन्मुख धर्मकी, करै धर्मको पोष. १४० सुर नर विहित विवाहको, जबलूं नहि व्यवहार; प्रयुक्त जी तबलूं नही, युग्म धर्म अधिकार. ॥ १४१ ॥ कविच इकतीसा: ॥ साधुकूं कुपात्र कोउ कहै पात्रधारी नाहि; ठात्रसो पढ्यो है कोपै गात्रकूं न मानही; पाउधारी नाहि, लब्धि पात्र और पात्रधारी; एह रीति नीति ज्ञाता सूत्रथै प्रमानही; खानकूं आहार दान पात्र बिनु कैसे होत, रह्यो पात्र जुंजै तौ ग्रहस्थ जाव ठानही; पाहुनेकी जक्ति युक्ति पात्रहीथे करै साधु, पिरकी संशक्ति पात्र बिना कैसे जानही. ॥ १४३ ॥ सवैया तेइसा ॥ शौचकै कारन राखै कर्मखु, पात्रकूं ठोरि कहा गुन पायो; वीठिसि वींठि धरी त्यजि ठिठकूं, औरसु मूढने वेष बनायो; तसलैब्धी लग जोहि कर्मडखु, पात्र

लैब्धी लगि पात्रसुहायो; जैनको चूषत जैनको वेष है, और धरे कह हाथमे आयो ?
 ॥ १४३ ॥ दोहरा ॥ वाल अग्र पुजल धरै, मुखि जाषत हो दोष; धरो कमंडल पिठि
 का, कहा करौ कंठशोष ? १४४ उपधि सहित नहु शुरू हैं, ज्यूं तंजुल तुषवंत; एक
 पल मन शुरूता, कहै जाव जगवंत, १४५ कहै कौंठ पचखानको, उपकरनै व्है जंग;
 देहा ज्हारादिकवीषे, तास न उचित प्रसंग. १४६ रौद्रध्यान मूर्ता प्रमुख, सब स
 रिखे तहैं दोष, यतनासूं निर्दोषता, ए सुवचन सत् कोष. १४७ डव्यादिक चोजंगसूं,
 धरै न मूर्ता साधु; ए चोविह पचखानको, एकहु अर्थ अगाधु. १४८ शुरू योग अप
 वादयैं, कह उपकरन सु मंद; उपचरिताऽनुपचरितमें, साधनतासममंद. १४९ मूर्ता
 बाह्य प्रवृत्तिमें, जोतुम कहो कुपस्क; जोजन त्यजि अनशनजजो, ऐसे होत जु दरक
 १५० ध्यानदीपको तैलजो, जोजन करौ प्रमान; तौ निवात पद उपकरन, मानौ क्यूं
 न अजान ? ॥ १५१ कवित्त इकतीसा ॥ पापके ओढैया महा मोहमें पोढैया ठैया,
 दैया दैया करै देखि साधुके वसनकूं; ठिड़के कढैया निंदाचर्मके मढैया माया मानके
 दढैया लागै लोकसे हसनकूं; अंगके पढैया गुण श्रेणिके चढैया शुरू शीलके दढैया
 कहै धर्म उल्लसनकूं; ऊठके लढैया सत्य थंजके गढैया जैयावख पात्र हेत साचे काया
 जीकसनकूं. ॥ १५२ ॥ दोहरा ॥ शीत त्राण कलके धरै, कंबल वर्षा त्राण; मुख वस्त्रें
 ते राखियैं, जे संपातिम प्राण. १५३ सबसज्जानमें राखियैं, चोल पट्टयें लाज,
 उचित धर्म आचारमें, नीलजकूं नहि लाज १५४ आठ जेद जिनकटपके, एक कहै
 सो मूढ; नगन दिखावै सो त्यजै, वस्त्र नाहि ए गूढ १५५ और सिद्धांत उठिन्न है,
 इसो कुमतको नाच; पै संवाद विनाकहा, पावौ प्रकरन साच १५६ अब सिद्धांत जु
 तुम कहै, पाठ दिखावो तास; जब प्रकरन तुम गुरु किये, तब जो हुते प्रकाश.
 १५७ हेमराज पाठे किये, बोल चुराशी फेर; या विधि हम जाषा वचन, ताको
 मत किय जेर १५८ है दिक्पटके वचनमें और दोष शत साख; केतेकाले कारिये,
 जुंजत दधि डर माख. १५९ पंडित साचो सद्दहै, मूरख मिथ्यावंग; कहते सो
 आचार है, जन न त्यजै निज ढंग. १६० सत्य वचन जो सद्दहै, गहै साधुको संग;
 वाचक जस कह सौ लहै, मंगल रंग अजंग १६१ इति श्रीयशोविजयजीउपाध्याय
 कृत दिक्पट चोराशी बोल समाप्तः ॥

॥ श्रीचिंतामणिपार्श्वनाथ जिनस्तोत्रं लिख्यते ॥

॥कि कर्पूरमयं सुधारसमयं किं चंद्रोर्चिर्मयं किं लावण्यमयं महामणिमयं कारुण्यकेलि
 मयं ॥ विश्वानंदमयं महोदयमयं शोचामयं चिन्मयं शुक्लध्यानमयं वपुर्जिनपतेर्भूयाद्भ्यः

वालंबनं ॥१॥ पातालं कलयन् धरां धवलयन्नाकाशमापूरयन् दिक्चक्रं क्रमयन् सुरा
सुरनरश्रेणिं च विस्मापयन् ॥ ब्रह्मां सुषुवन् जलानि जलधेः फेनबलाल्लोलयन् श्री
चिंतामणिपार्श्वसंजवयशोहंसश्चिरं राजते ॥ २ ॥ पुण्यानां विपणिस्तमोदिनमणिः का
मेजकुञ्जसृणि मोंक्षे निःसरणिः सुरेंद्रकरणि ज्योतिःप्रज्ञासारणिः ॥ दाने देवमणिर्नतो
त्तमजनश्रेणिकृपासारणिर्विश्वानंदसुधाधृणिर्जवजिदे श्रीपार्श्वचिंतामणिः ॥ ३ ॥ श्री
चिंतामणिपार्श्वविश्वजनतासंजीवनं त्वं मया दृष्टस्तात ततः श्रियः समजवन्नाशक
माच्चक्रिणः ॥ मुक्तिः क्रीरतिहस्तयोर्बहुविधं सिंरु मनोवांछितं दुर्दैवं दुरितं च दुर्दिन
जयं कष्टं प्रणष्टं मम ॥ ४ ॥ यस्य प्रौढतमप्रतापतपनः प्रोदामधामा जगज्जंघालः कलि
कालकेलिदलनो मोहांधविध्वंसकः ॥ नित्योद्योतपरं समस्तकमलाकेलिग्रहं राजते स
श्रीपार्श्वजिनो जने हितकृतौ चिंतामणिः पातु मां ॥५॥ विश्वव्यापि तमो हिनस्ति तर
णिर्वालोपि कट्वांकुरो दारिद्र्याणि गजावलिं हरिशिशुः काष्ठानि वन्देः कणः॥पीयूषस्य
लवोपि रोगनिवहं यदुत्तथा ते विजो ॥ मूर्त्तिः स्फूर्तिमती सती त्रिजगतीकष्टानि हर्तुं क्ष
मा ॥ ६ ॥ श्रीचिंतामणिमंत्रमोक्तियुतं ऋंकारसाराश्रितं श्रीमहं नमिज्जणपासकलि
तं त्रैलोक्यवश्यावहं ॥ द्वेधाभूतविषापहं विषहरश्रेयःप्रज्ञावास्पदं सोह्वासं वसुहार्कितं
जिनफुलिगानंदनं देहि नं ॥ ७ ॥ ऋंश्रींकारवरं नमोदरपरं ध्यायंति ये योगिनो ह
त्यग्ने विनिवेश्यपार्श्वमधिपं चिंतामणिसंज्ञकं ॥ जाले वामजुजे च नाजिकरयोर्भूयो जुजे
दक्षिणे पश्चाददृष्टदलेषु ते शिवपदं द्वित्रैर्जैवैर्ज्ञात्यहो ॥८॥ नो रोगा नैव शोका न कलहक
लना नारिमारीप्रचाराः॥ नैवांध्यं नासमाधि नैव दुर दुरितेदुष्टदारिद्र्यता नो॥ नो शाकि
न्योग्रहा नोन हरिकरिगणव्यालवेतालजाला ॥ जायंते पार्श्वचिंतामणिनतिवशतः प्राणि
नां चक्तिज्जाजां ॥९॥ गीर्वाण्डुमधेनुकुञ्जमणयः स्वस्यांगणैरंगिणो॥देवादानवमानवाः स
विनयः तस्मैहितं ध्यायिनः॥ लक्ष्मीस्तस्य वशा वशेव गुणिनां ब्रह्मांरुसंस्थाशिनीश्रीचिं
तामणि पार्श्वनाथमनिशं संस्तौति यो ध्यायति ॥ १० ॥ इतिजिनपतिपार्श्वःपार्श्वपार्श्व
व्ययक्षः प्रदलितदुरितौघः प्रीणितप्राणिसंघः॥ त्रिभुवनजनवांछादानचिंतामणीकः शि
वपदतरुबीजं बोधबीजं ददातु ॥ ११ ॥ इतिश्रीचिंतामणिपार्श्वनाथजिनस्तोत्रं संप ॥
॥ श्रीमत्सङ्करच्योनमः ॥ श्रियः संततेः कारकं श्रीजिनेशं महामोहचूढायनाशे दिने
शं ॥ नतं नाकिर्जिर्जक्तिर्जिर्जीवनाथं स्तुवे देवचिंतामणिं पार्श्वनार्थं ॥ १ ॥ महाना
गपारिंद्रवैश्वानरा हि प्रवातांबुधीरोगसंदानदाहं ॥ जितानेकपदं त्रिविश्वैकनाथं स्तुवे
देव ॥ २ ॥ क्षमापार्श्वसेनस्य वंशेऽवतंसं हतक्रोधशत्रुं च लक्ष्मीनिवासं ॥ जनांचोज
खंरुस्फुटे घस्त्रनाथं स्तुवेदेव ॥३॥ सतांमोक्षपद्माप्रदानैकदेतुं महाकृच्छ्रविषेदने धूम
केतुं ॥ क्रमेदी वराक्षीननागांकनाथं स्तुवे देव ॥ ४ ॥ सनीरांबुदश्यामशिष्टांगकांतिं

सुविस्तारि ताविष्टपाशेषशान्तिं ॥ गतान्यूनदोषं वरं मुक्तिनाथं स्तुवे देव ॥ ५ ॥ नरें
 डादिवंधं सदाखण्डयोगं निशारत्नकम्राननं त्यक्तशोकं ॥ कृपाजाजनं विश्वदेवाधिनाथं
 स्तुवे देव ॥ ६ ॥ जगत्तारकं दायकं सज्जानां श्रियं वांछितार्थापाकं निर्द्भनानां ॥ सु
 रम्यस्य रुद्धनिर्जिताजाधिनाथं स्तुवे देव ॥ ७ ॥ कषायाग्निसंतर्पणे वारिदाज्ञं जरा
 जीरुमातंगपंचास्यशोचं ॥ विदुष्टाष्टकं कर्मोरगे पत्रिनाथं स्तु वेदेव चिन्तामणीं पार्श्वनाथं
 ॥ ८ ॥ इत्येवं श्रीमद्वीरचंद्रशिशुनामलूकचंद्रेण ॥ जयतुचिरं नूतः पार्श्वजिनवरो वि
 जितमदरागः ॥ ९ ॥ इति श्रीमत्पार्श्वनाथस्तवनाष्टकं लिखितं.



ૐ શ્રીજિનાયનમઃ

અથ શ્રીસમયસાર નાટક બનારસીદાસ કૃત ગુજરાતી જાણામાં અર્થ સહિત પ્રારંભઃ

ઉપોદ્ઘાત.

આ ગ્રંથની દિગંબરી બનારસીદાસે શુદ્ધ હિંદુસ્થાની જાણામાં પદ્યાત્મક ગ્રંથરૂપ રચના કરીઠે. એ ગ્રંથકર્તા પોતે મહાપંક્તિ તથા કવીશ્વર હોવાથી વિવિધ પ્રકારની ઠંદરચના કરીને તેણે પોતાની શ્રેષ્ઠ કૃતિ દેખાડી આપીઠે. પદલાલિત્યતા તથા અર્થ ગૌરવતાદિક જે કાવ્યના સારા ગુણ વર્ણન કસ્યાઠે, તે આ ગ્રંથની કવિતામાં સારી રીતે દીઠામાં આવેઠે. અલંકારવડે કવિતા સારીરીતે ચૂપિત કરીઠે. આ ગ્રંથ આધ્યાત્મિક વિષયવાલો હોવાથી આમાં માત્ર શાંત રસજ મુખ્ય ઢે પણ પ્રસંગાનુસારે બાકીના રસ પણ ક્વચિત્ દીઠામાં આવેઠે. જોકે આ ગ્રંથ ઉપર કહ્યા પ્રમાણે નિન્હ વાદિકમાં ગણાયલા દિગંબરીનો રચેલોઠે, તોપણ એનો વિષય આધ્યાત્મિક હોવાથી તે સર્વને ઉપયોગીઠે; માટે આપુસ્તકમાં અમે નાચ્યોઠે. એ ગ્રંથની વ્યાખ્યા કોઈ રૂપચં દજી નામના પંડિતે કરીઠે, તે પણ હિંદુસ્થાની જાણામાં હોવાથી સર્વ જનને સમ જ્યામાં આવે નહીં, માટે તેનો આશ્રય લઈને અમે ગુજરાતી જાણામાં વ્યાખ્યા કરી ઢે. વ્યાખ્યા કરતાં આદિમાં મંગલાચરણનો દોહરો કસ્યોઠે તે આપ્રમાણે:-

॥દોહાઃ॥-શ્રીજિન વચન સમુદ્રકો, કૌલગિ હોઈ વચાન; રૂપચંદ તોહૂ લિલે.
અપની મતિ અનુમાન. ॥ ૧ ॥

અર્થ:-વ્યાખ્યાકર્તા રૂપચંદજી કહેઠે કે, શ્રી જિનવચનરૂપ સમુદ્રનો ક્યાંસુધી વ્યાખ્યાન થાય, તોપણ હું મારી મતિને અનુમાને લાંબી જણાવુંઠું. ॥ ૧ ॥

હવે ગ્રંથકર્તા પ્રારંભમાં મંગલાચરણરૂપ શ્રીપાર્શ્વનાથ સ્વામીની સ્તુતિ કરેઠે-
॥કવિત્,ક્રતીસા સર્વ હ્રસ્વાદ્ધરઃ॥-કરમ ઝરમ જગ તિમિર હરન ઝગ,ઝરગ લગ્ગન પગ શિવ મગ દરસિ; નિરખત નયન ઝવિક જલ વરખત, હરખત અમિ ઝવિક જન સરસિ; મદન કદન જિત પરમ ધરમ હિત, સુમિરત ઝગત ઝગતસવ ડરસિ; સજલ જલદ તન મુકુટ સપત ફન, કમઠ દલન જિન નમત વનરસિ ॥ ૧ ॥

અર્થ:-જગમાં જે આઠ કર્મરૂપ તિમિર ઘટલે અંધકારઠે તેનું હરણ કરવાને યગ ઘટલે સૂર્યરૂપ ઢે. જેના ચરણનેવિપે સર્પનું ચિન્હ ઢે. જે મોક્ષના માર્ગને દેખા ઢનારા ઢે. જેનેનેત્રે કરી નિરખતાં કલ્યાણરૂપ જલ વર્ષેઠે, તેણે કરી અમિન

के०प्रमाणविना जव्यलोक रूप सरोवर महा हर्षने पामेढे. जे कामदेवना हय करनार ठे, अने जेजुं उत्कृष्ट सहज सुखरूप धर्मेने अर्थे जक्तजन स्मरण करी रहाढे. तेथी तेजुं सब डरसिके० सात जयरूप जे शीत ठे, ते नाशी जायढे. जेजुं शरीर जलसहित मेघना जेजुं नीलवर्ण ठे. जेना मुकुटनेविषे सात फण ठे. जेणे कमठ नामे असुरजुं मान जंजन कछुंढे. एवा जिन के० श्रीपार्श्वनाथ जगवान, तेने बनारसीदास नमस्कार करेढे ॥ १ ॥

फरीशी विशेषे श्री पार्श्वनाथ स्वामीनी स्तुति करेढे.

॥ सर्वलघु स्वरांत अक्षर युक्त ठप्पय ठंद. ॥ एने चित्रकाव्य पण कहेढे:-सकल करम खल दखन, कमठ सठ पवन कनक नग; धवल परम पद रमन, जगत जन अमल कमल खग; पर मत जलधर पवन, सजल घन सम तन समकर; पर अध रज हर जलद, सकल जन नत जव जय हर; यम दलन नरक पद ठय करन, अगम अतट जव जल तरन; वर सबल मदन वन हर दहन, जय जय परम अजय करन. ॥ २ ॥

अर्थ:-सर्व कर्मरूप खलके० दुष्ट वैरीने दलवा वाला ठो. कमठ नामना महा मूर्ख असुर तेरूप पवन आगल मेरु पर्वतनी परे अरुग ठो. धवलके० निर्मल सिद्ध स्थानकनेविषे रमनारा ठो. जगतूना लोकोरूपी उज्ज्वल कमलने विकस्वर करवाने अर्थे खगके० सूर्य जेवा ठो. एकांत नयवादी जे पर मत, तेरूप मेघने मटारवाने अर्थे पवनना जेवा ठो. जल सहित मेघ घटाना जेजुं श्याम जेजुं शरीर ठे. समक रके० उपशमना करनार ठो. परके० शत्रुरूप अधके० पाप रजने हरण करवाने मेघ जेवा ठो. जेने सकल लोक नमे ठे, अर्थात् त्रिजुवन पूज्य ठो. जन्म मरणरूप जे जव जय तेने हरण करनार ठो. लोकोना मृत्युने दलवावाला ठो. जव्य प्राणी ओने नरक पदना हय करनार ठो. अगम षट्छे अथाग अने अतटके० अपार एवो जे संसाररूप समुद्र तेने तरवावाला ठो. सर्व दोषोमां वरके० प्रधान अने बलवान जे कंदर्पवन, तेने बाळवाने हरके० रुझना नेत्रनी अग्नि जेवा हे ! जगवान तमे जयवंता थाओ ! वली तमे परम अजय पदना करनार ठो, षट्छे जय जंजन ठो. ॥ २ ॥ आ ठप्पय ठंद वढे परमेश्वरना महीमानुं वर्णन कछुं. अने पोतानुं काव्य चातुर्य दर्शव्युं ठे.

आ ग्रंथना कर्ता बनारसीदास कहेढे के जेना प्रसादधी परगसेन पिताने घेर मारो जन्म थयो एवो हुं श्री पार्श्वनाथ जगवाननी स्तुति करहुं.

॥सवैया इकतीसा॥-जिन्हके बचन उर धारत जुगल नाग, जये धरनिंदप दूमा

वति पलकमे; जाके नाम महीमासैं कुधातु कनक करै, पारस पाषाण नामी जयो है खलकमें; जिनकी जनमपुरी नामके प्रजाव ह्म, अपनो स्वरूप लख्यो जानसो जलकमें; तेई प्रभु पारस महारसके दाता अब, दीजे मोहि साता दृग लीलाके ललकमें. ॥३॥

अर्थः—ज्यारे श्री पार्श्वनाथ जगवाननी कुमारावस्थाहती त्वारे कोई एक समयें श्री बनारसी नगरीविषे एक तापसनी साथे अज्ञानतपश्चर्यानी निर्जर्त्सना पूर्वक वाद थयो, ते प्रसंगे ते तापसनी धूणीमांनां लाकडांमां नाग ठे एही रीते श्री पार्श्वनाथ जगवाने कछुं, ते बातने पेला तापसए गणकारी नही, तेथी ते लाकडां फोनीने ते नागने बाहेर कहाव्यो; पण ते अधबढ्यो थयो हतो तेथी तडफरवा लाग्यो, तेना अंतना समयमां श्री पार्श्वनाथ जगवाने तेने “ॐ असिआउसाय नमः” ए मंत्र संजलाव्यो ते वचन तेणे सारी रीते हृदयमां धारी लीधुं. एटलामां तेना शरीरनी शांति थई गई. तेना अंतना सारा परिणामोने लीधे ते धरणेंद्र थयो; तेनी स्त्री पद्मावती थई; ए कथा श्री पार्श्वनाथ चरित्रमां प्रसिद्ध ठे. ते अद्भुत महीमाने दर्शावतां ठतां ग्रंथकर्त्ता उपमालंकारवडे पारसमणि अने श्री पार्श्वनाथना ए गुणनी सादृश्यता देखाडेठेः—

जेनां वचन हृदयनेविषे धारण करीने नाग अने नागणी ए वज्रे पलकमां धरणेंद्र अने पद्मावतीरूपे थयां. आहीं नाग अने नागणी कहेवाथी दिगंबरोनुं मत जाणवुं. श्वेतांवरी तो एक नागनेज कहेठे. वली पार्श्वपाषाण, खलक एटले डुनिया मां, प्रसिद्ध ठे, एटले पारस मणि नामना पाषाणनो स्पर्श थतांज लोखंरु नामनी कुधातु सोनुं थायठे. तो ए पाषाणमां एवो महीमा किहांथी उत्पन्न थयो ? तेनो उत्तर कहेठेः— पार्श्व एवुं नाम श्री पार्श्वनाथने तुढ्य ठे. तेना महीमा थकी एटले मात्र पार्श्व एवुं नाम ठे ते नामनाज महीमाथकी ते पार्श्वरूप पाषाणमां एवो गुण थयोठे. वली जेनी जन्म पुरीनुं नाम बनारसी नगरी ठे, अने ग्रंथकर्त्ता कहे ठे के, मारुं नाम पण बनारसी हुं पाम्यो. ते मात्र नामना प्रजावथी में मारुं आत्मस्वरूप जाणी लीधुं. ते केवी रीते जेम प्रजात समयमां सूर्य पोताना रूपने जलकमां स्वच्छ प्रकाशे ठे, तेनीपरे मारुं रूप पण प्रकाशी रछुं ठे. ए पण श्री पार्श्वनाथ जगवानना महीमानो प्रतापठे. तेज श्री पार्श्वनाथ जगवान महा शांत रसने देवावाला ठे, ते हवे दृग लीलाकी ललकमेंके० आंख मीचीने उघाडीए अर्थात् एक पलक मात्रनी सत्तामां मुजने आत्मसमाधिरूप शाता आपो. एथी निवृत्ति सुखनी सूचना करी ठे ॥ ३ ॥

सिद्ध जगवाननी स्तुति करेठेः—

॥ अडिह्ल ठंदः॥— अविनाशी अविकार, परम रसधाम है; समाधान सरवंग, सहज

अजिरामहै; शुरू बुरू अविरुद्ध अनादि अनंत है; जगत शिरोमणि सिद्ध सदा जयवंत है ॥ ४ ॥

अर्थ:- जेनोविनाश नथी, अने जेने कोई विकार लागे नही, एवो परम रस ए टखे कोई केवलीगम्य जे सहजानंद उत्कृष्ट शांतरस, तेना जे धाम एटखे घर ठे; माटे सर्वांगने विषे सहजनी जे अनंत सुखरूप समाधि तेणेकरी जे अजिराम ए टखे अति मनोज्ञे. चौदराजलोकनी उपर विराजमान होवार्थी सर्व दोषधी रहित शुद्धे. सर्वज्ञता पाम्याथी बुरू ठे. अने सर्वना ईश्वर माटे अविरोधे, एवी अवस्थाए करी ते अनादि अनंत ठे. अने चउद राजलोकना उपर विराजमान ठे तेथी जगतना शिरोमणि ठे एवा जे श्रीसिद्ध जगवान ते सदासर्वदा जयवंत थाओ ॥ ४ ॥

साधुरूप जगवाननी स्तुति करेढे:-

॥ सवैया इकतिसाः॥-ज्ञानके उजागर सहज सुख सागरसुगुणरतनागर वैराग रस जख्यो है; सरनकी रीत हरे मरनको जै न करै करनसों पीठ दे चरण अनुसख्यो है; धरमको मंडन जरमको विहंगन जु, परम नरम बहै के करमसो लख्यो है; ऐसो मुनिराज जुअ लोकमें विराजमान, निरखि बनारसी नमस्कार कख्यो है ॥ ५ ॥

अर्थ:- जे ज्ञाननो उद्योत करनार ठे. आत्मद्रव्यतुं जे सहजसुख तेना जे समुद्र ठे. अने सुगुनजे ज्ञान, दर्शन अने चारित्ररूप रत्नत्रयीनी आकर एटखे जे खाण ठे. पांच इंद्रियोना विषयनेविषे जे वैराग्य ते रूप रसेकरी जे परिपूर्ण थयाठे. कोई परिषद् आवीने प्राप्तथयाथी गृहस्थनीपरे जे शरणनी रीति राखे नही. आत्माने शाश्वतद्रव्य जाणीने जेणे मरणनो जयमुकी दीधो ठे. पांच इंद्रियोने पूठ आपी तेना विषयोथी विमुख थयाथकी जे चारित्रने अनुसख्या ठे; वली जेनो आश्रय लेवार्थी धर्मपदार्थ विराजमान थाय माटे धर्मना मंन करनाराठे. मिथ्या मतिरूप जे जरम तेनुं विशेषेकरीने जे खंडन करनारा ठे; जे परम दयावान थईने कर्मोनीसाथे युद्ध करेढे. (दयावानने युद्धकरतुं संजवे नही तेम ठतां कहुं ते माटे विरोधालंकार जाणी लेवो.) एवी विशेषताने लीधे जे मुनिराज एटखे कृषीश्वर जुअ लोकमां पिस्तालीश लाख मनुष्य क्षेत्रविषे विराजमान ठे तेने हृदय कमलथी जो ईने बनारसीदास नमस्कार करेढे. ॥ ५ ॥

हवे पांच अनुव्रत लीधा ठे जेमणे एवा समकितीनी स्तुति करेढे.

॥ सवैया तेईसाः॥- जेद विज्ञान जग्यो जिनके घट, शीतल चित्त जयो जिम चंदन; केलि करै शिव मारगमे जगमांहि जिनेश्वरके लघु नंदन; सत्य स्वरूप सदा जिन्ह

कें प्रगट्यो श्रवदात मिथ्यात निकंदन; संत दशा तिन्हके पहिचान करै कर जोरि वनारसि वंदन. ॥ ६ ॥

अर्थ:- जे मंदबुद्धि ठे ते जीव अने शरीरने एक करी जाणें; जेद जाणता नथी. पण जे समकित पाम्यो ठे, तेना हृदयमां जड अने चेतननुं जिन जिन ज्ञान थयुं ठे; एवुं जेदविज्ञान जाणत थवाथी जेनुं चित्त चंदननी पेठे शी तल थयुं ठे; जे मुक्ति मार्गमां केलि करे एटले खेल करी रह्या ठे; आ जगत्मां श्री जिनेश्वरना जे न्हाना पुत्र ठे. अने साधु जे ठे ते सर्वज्ञपुत्र कहेवायठे, माटे ते मोटा पुत्र ठे. वली आत्मा सदा निश्चयेकरी सत्यरूपमांज ठे, पण मिथ्यात्ववडे मळि न थई रह्योठे. ते फरी सत्यस्वरूप जेनुं निर्मल प्रगटताने पाम्युंठे, अने मिथ्यात्वनुं निकं दन थयुंठे, एटले मिथ्यात्व रखुं नथी, चार अनंतानुबंधीनी जड तुटी गईंठे. एवी तेमनी शुरुदशा उलखीने वनारसीदास वझे हाथजोडी वंदना करेठे. ए सवैयामां सम्यक्त्वनी दृढता वतावीठे. ॥ ६ ॥

पूर्ण सम्यक्त्व दर्शववानेअर्थे फरी तेनीज स्तुति करेठे.

॥ सवैया इक्तीसा:-॥-स्वारथके साचे परमारथके साचे चित्त, साचेसाचे वैन कहे सा चे जैनमतीहै; काहुके विरोधी नांहि परजायबुद्धि नांहि, आत्म गवेषी न ग्रहस्थहै न यती हैं; सिद्धि रिद्धि वृद्धि दीसै घटमें प्रगट सदा, अंतरकी लक्ष्मों अजाची लक्ष्मपती हैं; दास जगवंतके उदास रहै जगतसों, सुखिया सदीव ऐसे जीव समकिती हैं. ॥९॥

अर्थ:- जेनी स्वार्थ एटले आत्मा पदार्थनेविषे साची प्रतीति ठे. तथा परमार्थ ते मोक्ष पदार्थनेविषे साची प्रतीति ठे. जेनुं चित्त निर्मल ठे. जे सत्यवचनना बोळ नारा ठे. जे साचा जिनमतने ग्रहण करी रह्याठे. जेनुं मन कल्पना करतुं नथी. केम के, ते साते नयनुं शुरुस्वरूप जाणेंठे तेथी कोईना दर्शनना विरोधी नथी. जेम बौध-मतानुसारी पर्याय बुद्धिवाला ठे पण द्रव्य बुद्धिवाला नथी, तेथी जीवने क्षणजंगुर मानेठे, तेम समकितीपर्याय बुद्धिवंत नथी. पण आत्मद्रव्यनी गवेषणा करनार ठे, तेथी तेने पर वस्तुमां मोह नथी; माटे ग्रहस्थ पण नथी, अने महा व्रत बीधा नथी. तेथी यति पण नथी. पोताना घटनेविषे शुरु आत्म द्रव्यने सिरुसमानज जुएठे. तेथी घटमांज प्रगट सिद्धि देखेठे. अने ज्ञानदर्शन चारित्ररूप रिद्धिनी वृद्धि जेना घटमां सदा प्रगट देखायठे. जे अंतर परमात्मा देव ठे तेनुं जेने लक्ष थयुं ठे तेथी अयाची एटले कोईनी पासे कांई मागे नही, एवा लक्षपति ठे. वलीजे ए पूर्वोक्त प्रकारना प्रगट स्वरूपने पामेला श्री वीतराग जगवंतने पामीने तेना दास थयाठे;

અને જતગથી ઉદાસ રહેલે. જે આર્ત અને રોડ એ બે ધ્યાનથી વિમુક્ત થયાલે, તેથી સદૈવ સુખની સન્મુખ થયાલે, એવા સમકિતી જીવ મહા સુખમયી છે. ॥ ૭ ॥

પ્રી પોતાના ઉદ્ધાસથી સમકિતીની સ્તુતિ કરેલે:-

॥ સવૈયા શ્કતીસા:॥-જાકે ઘટ પ્રગટ વિવેક ગનધરકોસો, હિરદે હરખ મહા મો
હકોં હરતુ હૈ; સાચો સુખ માને નિજ મહીમા અનોલ જાને, અપુહીમેં આપનો સુજાવલે
ધરતુહૈ; જૈસે જલ કર્દમ કતક ફલ જિન્ન કરે, તૈસે જીવ અજીવ વિલગ્નન કરતુ હૈ;
આતમ સગતિ સાથે જ્ઞાનકોં બડો આરાધૈ, સોઈ સમકિતી જવસાગર તરતુ હૈ ॥ ૮ ॥

અર્થ:- જેવી રીતે “ ઉપ્પનેવા, વિગમેવા, ધૂવેવા, ” એ ત્રણ પદ સાંજલીને ગણ
ધરના હૃદયમાં પ્રગટ વિવેક ઉત્પન્ન થાયલે; અને અર્થનેવિષે કોઈ સંદેહ રહે નહીં.
તેવી રીતેજ સમકિતીના ઘટમાં વિવેક પ્રગટ થયોલે, તેણેકરી સ્વસ્થ થઈ પોતાના
હૃદયમાં આનંદને પામી મહા મોહને હરણ કરેલે. પોતાનું મિથ્યાત્વ દૂર કરીને સ
મ્યક્ત્વ કરેલે. હવે સમ્યક્ત્વની વ્યવસ્થા કહેલે:-જે વિષયસુખ છે તે તો અનિત્ય છે;
માટે જૂઠા છે, અને સહજ સમાધિ સુખ જે છે તે શાશ્વતા છે તેથી તે સુખનેજ સાચું
માનેલે. અને પોતાનો જ્ઞાતારૂપ મહીમા અડોલ જાણેલે. તથા જ્ઞાન દર્શન અને
ચારિત્ર જે છે તે પોતાનો સ્વજાવ છે, તેને પોતામાંજ ધારેલે. પહેલાં જીવ મિથ્યાત્વ
દશામાં જીવ અને શરીરને એક કરી જાણતો હતો, અને હમણા જીવ અને અજી
વને જિન્નજિન્ન લક્ષણે કરી જાણેલે. જેમ પાણી અને ચીકણ એકતાં ઘર્ષગયાં હોય,
તેને કતકફલનિર્મલીનું ચૂર્ણ નાશવાથી પાણી તથા કાદવને તે રેણુ જિન્નજિન્ન
કરી નાખેલે, તેમ જીવ અને અજીવને જુદો જુદો લેખેલે. ચારિત્રમાં આત્માની
શક્તિને સાથે, અને મતિજ્ઞાન તથા શ્રુતજ્ઞાનનો ઉદય થવાની શ્રદ્ધા કરેલે. મતિ
અજ્ઞાન તથા શ્રુતઅજ્ઞાનને ગમાવી વિચેલે. તે સમકિતી જીવ જવસમુદ્રનો તર
નાર કહેવાયલે; એ રહસ્ય છે ॥ ૮ ॥

હવે સમકીત પામ્યાબતાં મિથ્યાત્વહૃદિમાંજ રહેલે, તેનું વર્ણન કરેલે.

॥ સવૈયા શ્કનીસા:॥-ધરમ ન જાનત બંધાનત ધરમરૂપ, ઘૌર ઘૌર ઘાનત લરાઈ પઢ
પાતકી, ચૂલ્હો અજિમાનમેં ન પાઠં ધરે ધરનીમેં, હિરદેમેં કરની વિચારે ઉતપાતકી,
ફિરેઢાવાહોલસેં કરમકે કલોલનમેં, વૈરહી અવસ્યાસોંં બધૂલાકેસે પાતકી, જાકી
ઠાતી તાતી કારી કુટિલ કુવાતી ચારી, એસો બ્રહ્મઘાતી હૈ મિથ્યાતી મહાપાતકી ॥ ૯ ॥

અર્થ:-જે વસ્તુના સ્વજાવરૂપ ધર્મને જાણે નહીં, અને ધર્મરૂપ મિથ્યાવાણીને
વેળાણે; તથા વેળાણે વેળાણે, પોતાનું મત સ્થાપવાને પક્ષપાતની લરાઈ કરે અને
પોતાના અજિમાને ચૂલ્હો થકો ધરતી ઉપર પગ રાખે નહીં, પોતાનેજ તત્ત્વવેત્તા

જાણે; (એમાં અધર પગવેકરી હત્ત્રેક્ષાલંકાર જાણવો.) અને હૃદયામાં જેથી હત્તપાત ઉપજે એવીજ કરણીનો વિચાર કરે. અને આ સંસારરૂપ સમુદ્રવિષે કર્મરૂપ, કલ્લો-લોના ધકાયે કરી ચારે ગતિમાં કામામોહ કરતો ફરેહે; જેમ વંટોલિયા વાયુમાં આવીગણું પાનહું આકાશમાં ઝમીને ઝમ્યાં કરેહે, પણ કોઈ ઠેકાણે સ્થિરથઈ રહેતું નથી, તેવીજ એની અવસ્થા થઈ રહીહે. જેની ઠાતી રાગદ્રેષવહે તસ થઈ રહેહે; તે તાપે કરી કાલી ઇટલે માયા તેને રાખવાથી કુટિલ થઈ રહેહે. અને કુલાતી ઇટલે જે માઠી વાતોતુંજ ચિંતવનકરી રહેહે, તથા પાપેકરી ઝરેલીહે માટે ઝારી જાણવી એવી જેની ઠાતી હે, એવો વ્રહ્મઘાતી ઇટલે આત્મઘાતનો કરનાર મિથ્યાત્વી જીવ મહાપાતકયુક્ત હે ॥ ૯ ॥

॥દોહરા॥-વંદો શિવ અવગાહના, અરુ વંદો શિવપંથ, જસુ પ્રસાદ જાણા કરો, નાટક નામે ગરંથ. ॥ ૧૦ ॥

અર્થ:-જિહાં સિદ્ધનો અવગાહ થઈ રહ્યોહે, તે ક્ષેત્રને હું વંદન કરુંહું, અને જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર એ મોક્ષનો પંથકેળ માર્ગ હે, તેને હું વંદન કરુંહું. એ મંગલાચરણ કરી હવે પોતાનું પ્રયોજન કહેહે:-જેના પ્રસાદ થકી સમયસાર નાટક ગ્રંથ સંસ્કૃતમાં હતો તે પ્રાકૃત જાણારૂપ કરુંહું. એ પ્રયોજન કહ્યું. ॥ ૧૦ ॥

હવે આ ગ્રંથના અધિકારી બનારસીદાસ પોતેજ હે; અને એમાં કહેવા લાયક પોતાનું આત્મદ્રવ્ય હે તેનું વર્ણન કરેહે:-કવિવર્ણન.

॥સવૈયા તેઈસા॥-ચેતનરૂપ અરૂપ અમૂરતિ સિદ્ધ સમાન સદા પદ મેરો; મોહમ હાતમ આતમ અંગ કિયો પરસંગ મહાતમ ઘેરો; જ્ઞાનકલા ઉપજી અબ મોહિ કહોં ગુનનાટક આગમ કેરો, જાસુ પ્રસાદ સથે શિવમારગ વેગ મિટે ઘટવાસ વસેરો॥૧૧॥

અર્થ:-વાહ્યાત્મામાં અંતરાત્માને અને અંતરાત્મામાં પરમાત્માના સ્વરૂપને જોઈયે, એ મારો નિશ્ચયરૂપ પદ કહેવા યોગ્ય થાયહે. તે ચેતનરૂપી અનુપમ અમૂર્તિ સિદ્ધ સમાન હે. જો તે નિશ્ચયરૂપ પદ એવું હે તો પઠી તે પ્રગટ કેમ જાણાતું નથી ? તેનો ઉત્તર એમ હે કે, મોહકર્મનું કોઈ પદહું મહાત્મ્ય હે, તે પ્રસંગથી આત્મઅંગકેળ આત્મ પ્રદેશનેવિષે મહાઅંધકારનો ઘેરોહે તેથી પ્રગટ લખાતુંનથી. હમણા કોઈ જ્ઞાન કલા મુઝને ઉપની હે તે કલાનો અંશ પ્રગટ થયોહે. તેથી નાટક સિદ્ધાંત ગુણનું વ્યાખ્યાન કરુંહું, જે આગમના પ્રસાદવહે મોક્ષમાર્ગ સિદ્ધ થાય અને જલદીથી શરીરમાં વાસ વસવાનું મટી જાય, ઇટલેઅશરીરપણું સિદ્ધથાય. ॥ ૧૧ ॥

હવે આ ગ્રંથનું ગૌરવપણું બતાવીને કવિરાજ પોતાની બુદ્ધિનું મંદપણું દેખાડી લખુતા જણાવે હે:- લખુતા વર્ણન:-

॥सवैया इकतीसाः॥—जैसे कोठ मूरख महासमुद्र तरिवेको, जुजानिसों उद्यत जयो है तजि नावरो; जैसे गिरिजपर विरषफल तोरिवेकों वामन पुरुष कोठमंग उता वरो; जैसे जलकुंरुमें निरखी शशि प्रतिबिंब ताके गहिवेकों कर नीचो करे नावरो; तैसें मै अलपबुद्धि नाटिक आरंजकीनो, गुनीमोहि हसैंगे कहेंगे कोठ बावरो ॥१२॥

अर्थः—जेम कोई मूरख मनुष्य महासागरने तरवा चाहै अने वाहाणने ठोडी हाथवडे तरवानो उद्यम करे, तो कार्य केमबने; जेम कोई वामन पुरुष होय अने पहाड उपर वृक्ष होय तेनां फलतोडवाने उतावलो थको उमंग करे, ते कार्य केवी रीते बनी शके? वली एक व्रीजो दृष्टांत कहेवे के, जेम पाणीना कुंरुमां चंडनुं प्रतिबिंब पड़ेखुं जोईने कोई नावान तेने साचो चंड समजी हाथ नीचो करे तो तेना हाथमां चंडमा केवी रीते आवे? तेमज हुं अल्पबुद्धि हुं, अने आवा नाटकग्रंथनो आरंज में कीधो ठे, ते मारोआरंज सफल नही थशे तेवारे बीजा गुणवान पुरुषो कहेथेके, जुठ आ ग्रंथनो आरंज करेवे एतुं कहीने गुणीजनो मने बावरो जाणी हसी काढशे ॥ १२ ॥

वली ए कार्य करवाने साहस करेवे पुनः

॥सवैया इकतीसाः॥—जैसे कोठ रतनसों बींध्यो है रतन कोठ, तामें सूत रेशमकी दोरी पोइ गई है, तैसें बुद्धीटीका करीनाटिक सुगम कीनो तापरि अलप बुद्धि सुद्धि परिनई है; जैसे काहु देसके पुरुष जैसी जाषा कहै, तैसी तिनहुके बालकनी सिखलई है, तैसें ज्यों ग्रंथको अर्थ कह्यो गुरु त्यों हमारी मति कहिवेकों सावधान जई है ॥१३॥

अर्थः—जेम कोई हीरानी कणीवने कोई कठण रतनने आगलथी बींधी राखुं होय, ने ते पढी तेमां पटुवो रेशिमनी दोरी परोवे ते सुगम चालीजाय तो तेम आ कार्य पण थशे. केमके मुनि अमृतचंद अने पांकेराजमल जेवा पंडितो थया तेमणे आ ग्रंथनी टीका बालबोधमां करीने आ नाटकग्रंथने सुगम कखोवे, तो तेउपर माहरी अल्प बुद्धि ठे तोपण आ ग्रंथमां सुधी रीते परणभी गई ठे, तेथी आ कार्य नेविषे महारी समर्थानो दृष्टांत देखातुं हुंः—जेम कोई देशनो वसनारो पुरुष पोशीखी ले ठे; तेमज आ कार्य पण ठे. केमके मारा गुरुप आ ग्रंथनो अर्थ मने कखोवे, तेज प्रमाणे आ ग्रंथनो अर्थ केहेवाने मारि बुद्धि सावधान जईवे. एटले आगल कहेलो पश्चाताप मथ्यो ॥ १३ ॥

हवे पोताना सामर्थ्यनुं कारण बतावेवे.

॥सवैया इकतीसाः॥—कबहों सुमति न्है कुमतिको बिनाश करै, कबहों विमल ज्यो

तिअंतर जगति है; कबहों दया व्है चित करत दयालरूप, कबहों सुखलसा व्है लोचन लगति है; कबहों कि आरती व्है प्रभु सन्मुख आवै, कबहों सुचारती व्है बाहरि वगति है; धरै दसा जैसी तब करै रीतितैसी एसी, हिरदे हमारे जगवंतकी जगति है॥१४॥

अर्थ:-अमारा हृदयमां जगवंतनी जक्ति रहीठे, ते क्यारेकतो सुमतिरूप थईने कुमतिनो नाश करेठे, क्यारेक अंतरविषे ते जक्ति विमल ज्योतिरूप थईने जायत थायठे, अर्थात् सम्यक्त्व-चेतना तेज जगवंतनी जक्ति ठे; क्यारेक तेज जक्ति दयारूप थईने चित्तने दयारूप करेठे, अने क्यारेक ते जक्ति पोताना आत्मईश्वरने जो वानी लालसा के० लगन थकी, एटले लयलागवामां, लोचनोने स्थिर करेठे. अने क्यारेक तो ते जक्ति आरति के० अति रंगेकरी प्रभु सन्मुख थई रहेठे (बीजे अरथे प्रभु सन्मुख आरति करेठे ते) अने क्यारेक तो ते जक्ति सुचारती के० जखी वाणीरूप थईने बाहार वगति के० शब्द करी रहेठे. जेवी जेवी दशा धारेठे ते वारे तेवी तेवी रीतनी करनारी ठे, ते एवी जगवंतनी जक्ति अमारा हृदयमां वसी रहीठे तेथी आ नाटकग्रंथ रचनारूप कार्यमां पण एक जगवंतनी जक्तिज कारण ठे. एतात्पर्यार्थ ठे. ॥ १४ ॥

हवे आ ग्रंथनो महीमा वर्णवेठे. अथ नाटक वर्णन:-

॥सवैया शकतीसाः॥-मोख चलबेकों सोन करमको करै बोन, जाको रस जौन बुध लौन ज्यों धुलति है; गुनको गरंथ निरगुनको सुगम पंथ, जाको जस कहत सुरेश अ कुलित है; याहीके जु पढी सो उडत ज्ञान गगनमें, याहीके विपढी जन जालमें रुलत है; हाटकसो विमल विराटकसो बिसतार, नाटक सुनत हीय फाटक खुलत है॥१५॥

अर्थ:-जेम जला सुकनवने कार्य सिद्धि थायठे, तेम आ ग्रंथपण मोक्षमार्गे चाल नारने कार्यसिद्धिनो करनार ठे; तथा आ ग्रंथ कर्मरूप केफनी जाल काढवाने वसन करवानुं औषध ठे; अने जैन ग्रंथनो रस ठे ते रस जौन के० पामिने तेमां पंक्ति लोक लौननीपरे गर्क थईरहा ठे. वलीजेमां गुणजे ज्ञान दर्शन चारित्र तेनी ग्रंथ के० रचनाठे; परमतिनी अपेक्षाये निर्गुण जे मोक्षपद तेनो सुगम पंथ ठे. ते निर्गुण कहेवो ठे, जेनो यश अद्भय सुख ठे; जेने कहेवाने इंद्र पण अकलायठे अने आ ग्रंथनो जेणे पक्ष लीधो ठे, ते तो आ ग्रंथरूप पांखना प्रज्ञावशी ज्ञानरूप आकाशमां जगतरूप पाराधिनी जालमां रुली रह्याठे; तेमाटे आ नाटकनाम ग्रंथ ते हाटक ए टले सुवर्णसमान ठे; अने जेम गीता ग्रंथमां श्रीकृष्णे वैराटरूप महोटा विस्तारे करी

દેખાહું તેવો આ ગ્રંથ પણ વિસ્તારવંત છે, એવા આ નાટક ગ્રંથને શ્રવણ કરતામાં 'હે' યાનાં કમાન તે પાટક કેળું સુધી જાય છે ॥ ૧૫ ॥

॥દોહરાઃ॥—કહોં શુરુ નિહચે કથા, કહોં શુરુ વિવહાર; મુક્તિ પંથ કારન કહોં, અનુજોનો અધિકાર ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:—જે શુરુ નિશ્ચયરૂપ કથા છે તે કહીશ. અને શુરુ વ્યવહાર જે છે તે પણ કહીશ અને મુક્તિ પંથનું કારણ જે છે તે પણ કહીશ અને અનુજવનો જે અધિકાર છે તે પણ હું કહીશ ॥૧૬॥

અનુજવ પદાર્થનું લક્ષણ. કહે છે:— અનુજવ વર્ણન

॥ દોહરા: ॥ વસ્તુવિચારત ધ્યાવતે, મન પાવે વિશ્રામ; રસ સ્વાદન સુખ ઝપજે, અનુજો યાનો નામ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ:—અજાણીવસ્તુ જાણવાને મનમાં વિચાર કસ્યાથી તથા તેનું ચિંતન કસ્યાથી એમ ઓજતાં ઓજતાં જ્યારે મનમાં ઠીક ઠરે, ત્યારે સત્ય સમજ્યાના રસનો સ્વાદ પ્રાપ્ત થાય ને તેથી સુખ ઝપજે તેનું નામ અનુજવ છે ॥ ૧૭ ॥

॥દોહરાઃ॥—અનુજો રતન ચિંતામણિ, અનુજો હૈ રસકૂપ; અનુજો મારગ મોહકો, અનુજો મોહ સરૂપ ॥ ૧૮ ॥

અર્થ ॥ અનુજવ જે છે તેજ ચિંતામણિ રત્ન છે, અને તેજ અનુજવ રસાયનની કુપી છે; અનુજવ તેજ મોહનો મારગ છે અને અનુજવજ મોહ સરૂપ છે ॥ ૧૮ ॥

અનુજવ મહીમા.

॥સવૈયા શ્લોકીસાઃ॥—અનુજોકે રસકોં રસાયન કહત જગ, અનુજો અજ્યાસ યહૈ તીરથકી ઘેર હૈ; અનુજોકી જો રસા કહાવૈ સોઈ પોરસા સુ, અનુજો અધોરસા સુ ઝરધકી દોર હૈ; અનુજોકી કેલી યહૈ કામધેનુ ચિત્રાવેલી, અનુજોનો સ્વાદ પંચ અમૃતકો કોર હૈ; અનુજો કરમ તોરૈ, પરમસોં પ્રીતિ જોરૈ, અનુજો સમાન ન ધરમ કોઝ ઓર હૈ ॥ ૧૯ ॥

અર્થ:—જગત્વાસી લોક અનુજવના રસને રસાયન કહે છે, કેમકે જેમ રસાયન લોહાનું સુવર્ણ કરે છે, તેમ અનુજવ જે છે તે મિથ્યાત્વને ફેલીને સમ્યક્ત્વ કરે છે; જેમ તીર્થની ઘેર જવાથી અપાવન હોય તે પાવન થાય છે. તેમ ગ્રંથવિષે અનુજવનો અજ્યાસ તે અજાણને જાણ કરે છે. અને અનુજવની જે રસા કેળું પૃથ્વી તેહજ સુવર્ણ પોરસા છે, ઇટલે અનુજવની ઉત્પત્તિ છે, તે સોવન પોરસાની પરે વૃદ્ધિ પામે છે. અને અધોરસા કેળું પાતાલ લોક, તે પણ અનુજવ રૂપમાં છે, અને ઝઘ્ઘ લોકની દોર તે પણ

અનુજવરૂપમાંજ છે, એટલે અનુજવમાંજ સ્વર્ગ નરક છે, અને અનુજવની કેલિ કેળ ર-
મત તે કામધેનુરૂપ છે, તે આપણીકૃત્તિને વધારનારી છે, અને તે અનુજવની જે કેલિ
છે તે અદ્ય કૃત્તિ કરવાને ચિત્રાવેલી છે, અને અનુજવનો સ્વાદ તે પંચામૃતના કૌર
કેળ પ્રાસ જેવો છે. અનુજવ કરમને તોડે છે, ને પરમાત્માની પ્રાપ્તિ જોડે છે; એટલે અનુ
જવથી જોજતાં પરમાત્માની પ્રાપ્તિ થાય છે; તેથી સર્વ ધર્મ ધારણ કરવામાં અનુજવ જેવો
વીજો કોઈ ધર્મ નથી. એટલે અનુજવ જ્ઞાન જાળવાથીજ મોક્ષ માર્ગ નજીક છે. ॥૧૬॥

હવે અનુજવ સાધવાને ઠ ડ્રવ્યનું વર્ણન કરે છે. તેમાં પ્રથમ જીવ ડ્રવ્ય વર્ણન:-

॥દોહરા:॥- ચેતનવંત અનંત ગુન, પર્યાય સક્તિ અનંત; અલ્પ અલ્પાંકિત સર્વગત,
જીવ દરવવીરતંત ॥ ૧૭ ॥

અર્થ:-જાણવા માત્રને ચેતન કહે છે તદ્રૂપ શક્તિમાન છે, જેના અનંત ગુણ છે. જેમાં
પર્યાય કેળ નામાંતરપણું પામવાની અનંત શક્તિ છે, ઇન્દ્રિય અગોચર છે, તેથી અલ્પ
છે, દેહના લંબ થાય પણ આત્મા અલ્પાંકિત છે, સર્વ લોકમાં જાય છે તેથી સર્વગત
છે, એવું જીવ ડ્રવ્યનું સ્વરૂપ છે. તે કહ્યો. ॥ ૧૭ ॥

હવે પુજ્જલ ડ્રવ્યનું લક્ષણ કહે છે. અથ પુજ્જલ ડ્રવ્ય યથા:-

॥દોહરા:॥-ફરસ વર્ણ રસ ગંધમય, નરદ પાસ સંઘાણ; અણુરૂ પીપુજ્જલ દરલ, નજ
પ્રદેશ પરમાન ॥ ૧૮ ॥

અર્થ:-સ્પર્શ વર્ણ રસ ગંધ એ ગુણમય સદા રહે, નરદ જે સોગઠીરૂપ રાગ તેના
પાસામાં સૂક્ષ્મ, વૃત્ત, અલ્પ, ચતુરલ્પ, આયત એ પાંચ સંસ્થાન છે; તેથી એનું નામ સંસ્થાન
છે. પોત પોતાની વર્ણના યોગ્યરૂપ ગ્રહણ કરે, તેથી એ પુજ્જલ ડ્રવ્ય અનુરૂપી અથવા પર
માણુરૂપી છે. જેમ આકાશપ્રદેશ અનંત છે, તેમ એ પણ અનંત પ્રમાણ છે ॥ ૧૮ ॥

હવે ધર્મ ડ્રવ્યનું લક્ષણ કહે છે. ધર્મ ડ્રવ્ય યથા.

॥દોહરા:॥- જૈસે સલિલ સમૂહમેં, કરૈ મીન ગતિ કર્મ; તૈસે પુજ્જલ જીવકો, ચલ
ન સદાઈ ધર્મ. ॥ ૧૯ ॥

અર્થ:-જેમ પાણીના જરાવમાં માછલું ગમન ક્રિયા કરે છે, ત્યાં ક્રિયાનો કર્તા મા
છલું છે, અને સલિલ સમૂહ જે પાણીનો જરાવ તે ક્રિયાનો સાધક છે તેમ પુજ્જલ ડ્રવ્ય
ની તથા જીવ ડ્રવ્યની ચલન ક્રિયાનો સાધક ધર્માસ્તિકાય ડ્રવ્ય છે. ॥ ૧૯ ॥

હવે અધર્માસ્તિકાય ડ્રવ્યનું લક્ષણ કહે છે. અધર્મ ડ્રવ્ય યથા:-

॥દોહરા:॥-જ્યોં પંથિક ગ્રીષમસમેં, વૈઠે ઢાયા માર્હિ; ત્યોં અધર્મકી ચૂમિમેં, જહ
ચેતન ઠહરાંહિ. ॥ ૨૦ ॥

અર્થ:-જેમ કોઈ વટેમાર્ગે બેસવાની ક્રિયાનો કર્તા છે, ને ક્રિયાની સાધક ઢાયા છે,

તેમ અધર્માસ્તિકાયની ચૂમી કેઽ અવગાહના તેમાં જરૂ જે પુજાને ચેતન જે જીવ તે વને સ્થિર થાયઢે, તેથી અધર્માસ્તિકાય ડ્રવ્ય સ્થિરતાનું કારણ ઢે. ॥ ૩૩ ॥

હવે આકાશ ડ્રવ્યનું લક્ષણ કહેઢે. આકાશ ડ્રવ્ય યથા.

॥દોહરાઃ॥—સંતત જાકે ઉદરમેં, સકલ પદારથ વાસ; જો જાજન સવ જગત્કો, સોઢ દરવ આકાશ. ॥ ૩૪ ॥

અર્થઃ—સંતત કેઽ નિરંતર જેના ઉદરમાં સમસ્ત પદાર્થ વસી રહ્યાઢે, અને જે સર્વ જગતનું જાજન કેઽ આધારચૂત ઢે, તે આકાશ ડ્રવ્ય જાણવું. ॥ ૩૪ ॥

હવે કાલડ્રવ્યનું લક્ષણ કહેઢે. કાલ ડ્રવ્ય યથા.

॥દોહરાઃ॥—જો નવકરિ જીરન કરૈ, સકલ વસ્તુ થિતિ ઠાન, પરાવર્તવર્તન કરૈ, કાલ દરવ સો જાન. ॥ ૩૫ ॥

અર્થઃ—જે ડ્રવ્ય વઢે સઘલી વસ્તુની સ્થિતિ બંધાય ઇટલે પેઢેલાં સકલ વસ્તુને નવી વતાવે, ને પઢવાઢેથી તે સઘલીને જુની કરી દેલાઢે, અને ડલટ પાલટ વર્ત્તા વવાની દશાધરે તે કાલડ્રવ્ય જાણવું. ॥ ૩૫ ॥

હવે આ ગ્રંથમાં કહેવા લાયક નવ તત્ત્વ ઢે તેનું વર્ણન કરેઢેઃ—તેમાં પ્રથમ જીવત ત્વની સમજ પાઢેઢે. નવતત્ત્વ વર્ણન, જીવતત્ત્વ યથા.

॥દોહરાઃ॥—સમતા રમતા ડરધતા, જ્ઞાયકતા સુખજાસ; વેદકતા ચૈતન્યતા, ઇ સવ જીવ વિલાસ. ॥ ૩૬ ॥

અર્થઃ—સર્વ જીવ વરાવર ઢે ઇ સમતા, ઘટઘટમાં રમી રહેઢે ઇ રમતા, ઝર્ધ્વ દિશે ગમન કરવું ઇ ડરધતા, સર્વ પદાર્થનો જાણનાર તે જ્ઞાયકતા, સુખમય જાસે ઢે તેથી સુખજાસ, સુખડુઃખ વેદે ઇ વેદકતા, અને ચેતના ગુણથી ચૈતન્યતા ઇ સ ઘલો જીવ તત્ત્વનો વિલાસ ઢે. ॥ ૩૬ ॥

અથ અજીવતત્ત્વ યથા.

॥દોહરાઃ॥—તનતા મનતા વચનતા, જડતા જડ સંમેલ; લઘુતા ગુરુતા ગમનતા, ઇ અજીવકે खेल. ॥ ૩૭ ॥

અર્થઃ—શરીરપણું, મનપણું, વચનપણું, જરૂવસ્તુમાં શેલજેલ, થવાપણું, લઘુપણું, ગુરુ પણું, ગમનપણું ઇ સર્વ અજીવતત્ત્વના खेलઢે. ॥ ૩૭ ॥

અથ પુણ્યતત્ત્વ યથા.

॥દોહરાઃ॥—જો વિશુદ્ધ જાવાનિ વધે, અરુ ઝરથ મુખ હોય; જો સુખદાયક જગતમેં, પુન્ય પદારથ, સોય. ॥ ૩૮ ॥

अर्थ:-जेपदार्थ विशुद्ध परिणामधी वधे; अने जेनुं ऊर्ध्वमुखठे, ऊर्ध्वगति एज चमेठे, जे पदार्थ जगतमां सुखदायकठे, ते पुण्य पदार्थ जाणवो. ॥ २८ ॥

अथ पापतत्त्व यथा.

॥दोहराः॥-संकिलेसि जावनि वधे, सहज अधोमुख होय; दुःखदायक संसारमें, पाप पदारथ सोय. ॥ २९ ॥

अर्थ:-जे पदार्थ संक्लेश जाव वने कषायनीवृद्धिधी वधे, सेहजे जेनी गति नीची ठे, अधोमुखठे, अने जगतमां जे दुःखदायक ठे तेज पाप पदार्थ केहेवायठे. ॥ २९ ॥

अथ आश्रवतत्त्व यथा.

॥दोहराः॥-जोई करम उद्योत धरि, होइ क्रिया रस रत्त; करषै नुतन करमको, सोई आश्रव तत्त्व. ॥ ३० ॥

अर्थ:-जे कर्मनो उदय धरीने शुभ तथा अशुभ क्रियाना रसमां रत थई रह्ये, तयारे नवां करमनुं करखे के० खेचवुं करे ते आश्रव तत्त्व केहेवाय. ॥ ३० ॥

अथ संवरतत्त्व यथा.

॥दोहराः॥-जो उपयोग सरूप धरि, वरतै जोग विरक्त; रौंके आवत करमको, सो है संवर तत्त्व. ॥ ३१ ॥

अर्थ:-जे शुद्ध उपयोग स्वरूपने धारीने मन वचन कायाना जोगधी विरक्त थको वक्तै अने नवां करम आवताने रोकै राखे ते संवर तत्त्व कहिये. ॥ ३१ ॥

अथ निर्झरातत्त्व यथा.

॥दोहराः॥-जो पूरव सत्ता करम, करि यिति पूरण आउ, खिरवैको उद्यत जयो, सो निर्झरा लखाउ. ॥ ३२ ॥

अर्थ:-जे पूर्व कालनेविषे आयुविना सात कर्म सत्तारूप हतां अने आयु कर्म वर्तमान कालमां सत्तारूप ठे तेनी स्थिति पूर्ण करीने पढी नीरस कर्मने विखेरवामां जे जीव उद्यमवंत थयो ए निर्झरानुं लक्षण जाणवुं. ॥ ३२ ॥

अथ बंधतत्त्व यथा.

॥दोहराः॥-जो नव कर्म पुरानसों, मिल्हे गंठि भिड होइ; सकति बढावै वंसकी, बंध पदारथ सोइ. ॥ ३३ ॥

अर्थ:-जे नवां कर्म जूना कर्म साथे आवी मळे, अने तेनी गांठ दृढ बंधाय, अने आगल जतां ते कर्मना वंसनी शक्ति चढती थाय, ते बंध पदारथ केहेवाय. ॥ ३३ ॥

अथ मोक्ष तत्त्व यथा.

॥दोहाः॥—धिति पूरन करि जो करम, बिरे बंध पद जानि; हंस अंस उज्ज्वल करै,
मोक्ष तत्त्व सो जानि. ॥ ३४ ॥

अर्थः—जे कर्मनी स्थितिने पूर्ण करीने कर्मने खेरे के० क्यकरी नाखे अने बंध
पद के० सत्तावन प्रकारे बंधस्थान तेने जानि के० जांगीने हंस के० परमात्माना
अंसने क्रमे उज्ज्वल करे तेज मोक्ष तत्त्व जाणवुं. ॥ ३४ ॥

ह्वे कवित्त ठंदमां पदार्थनी नाममाळा एटले प्रयोजनवाळा नामनी नाममाळा
बखी जणावेठेः—

अथ नाममाळा सूचनिका मात्र लिख्यते. अथ समुच्चय वस्तुके नाम.

॥दोहाः॥—जाव पदारथ समय धन, तत्त्व वित्त वसु दर्व; द्रविन अर्थ इत्यादि
बहु, वस्तु नाम ए सर्व. ॥ ३५ ॥

अर्थः—प्रथम सामान्यपणे वस्तुनां नाम कहेठे. जाव, पदार्थ, समय, धन, तत्त्व,
वित्त, वस्तु, द्रव्य, द्रवीण, अर्थ, इत्यादि घणां वस्तुनां नाम ठे. ॥ ३५ ॥

अथ शुद्ध जीव द्रव्यके नामः—

॥सवैया इकतीसाः॥—परमपुरुष परमेश्वर परमज्योति, परब्रह्म पूरन परम परधान है;
अनादि अनंत अविगत अविनाशि अज, निरुंद मुक्त मुकुंद अमलान है; निरा
बाध निगम निरंजन निरविकार, निराकार संसार सिरोमनि सुजान है; सरव दरसी
सरबद्ध सिद्ध साई शिव, धनी नाथ ईश जगदीश जगवान है. ॥ ३६ ॥

अर्थः—परमपुरुष, परमेश्वर, परमज्योति, परब्रह्म, पूर्ण, परमप्रधान, अनादिअनंत,
अव्यक्त, अविनाशी, अज, निर्द्वन्द्व, मुक्ति, मुकुंद, अमलान, निराबाध, निगम, निरं
जन, निर्विकार, निराकार, संसारशिरोमणि, सुजान, सर्वदर्शी, सर्वज्ञ, सिद्ध, स्वामी,
शिव, धनी, नाथ, ईश, जगदीश, जगवान, कहीये. ॥ ३६ ॥

ह्वे कर्म व्यास अशुद्ध जीव द्रव्यना नाम कहेठेः—संसारी जीव द्रव्यके नाम.

॥सवैया इकतीसाः॥—चिदानंद चेतन अलख जीव समैसार, बुद्धरूप अशुद्ध अशुद्ध
उपयोगी है; चिद्रूप स्वयंचू चिन्मूरति धर्मवंत, प्राणवंत, प्राणि जंतु चूत चव
जोगी है; गुणधारी कलाधारी ज्ञेयधारी विद्याधारी, अंगधारी संगधारी जोगधारी जोगी
है; चिन्मय अखंड हंस अषर आतमराम, करमको करतां परम विजोगी है. ॥ ३७ ॥

अर्थः—चिदानंद, चेतन, अलख, जीव, समयसार, बुद्धरूप, अशुद्ध, अशुद्ध, उप-
योगी, चिद्रूप, स्वयंचू, चिन्मूर्ति, धर्मवंत, प्राणवंत, प्राणी, जंतु, चूत, चवजोगी, गुण

धारी, कलाधारी, ज्ञेयधारी, विद्याधारी, अंगधारी, संगधारी, योगधारी, योगी, चिन्मय अखंर, हंस, अक्षर, आत्मराम, कर्मकर्ता, परमवियोगी कहिये. ॥ ३७ ॥

अथ आकाशके नामः-

॥दोहाः॥- पं विहाय अंबर गगन, अंतरिक्ष जगधाम; व्योम वियत् नज मेघपथ, ए आकाशके नामं. ॥ ३८ ॥

अर्थः-खं, विहाय, अंबर, गगन, अंतरिक्ष, जगधाम, व्योम, वियत्, नज, मेघपथ, ए आकाशनां नाम. ॥ ३८ ॥

अथ कालके नाम.

॥दोहाः॥-यम, कृतांत, अंतक, त्रिदश, आवर्त्ती मृतस्थान; प्राणहरन, आदित तनय, कालनाम परमान. ॥ ३९ ॥

अर्थः-यम, कृतांत, अंतक, त्रिदश, आवर्त्तिक, मृतस्थान, प्राणहरण, आदित्य तनय, एवां कालनां नाम ठे. ॥ ३९ ॥

पुण्यके नाम यथा.

॥दोहाः॥-पुण्य सुकृत ऊर्ध्ववदन, अकर रोग शुभ कर्म; सुखदायक संसारफल, जागवद्दीर्घमुख धर्म. ॥ ४० ॥

अर्थः-पुण्य, सुकृत, ऊर्ध्ववदन, अकररोग, शुभकर्म, सुखदायक, संसार फल, जाग, वद्दीर्घमुख, धर्म, ए पुण्यनां नाम ठे. ॥ ४० ॥

अथ पापके नाम यथा.

॥दोहाः॥-पाप अधोमुख एन अध, कंप रोग दुःखधाम; कलिल कलुष किलविष डुरित, अशुभ कर्मके नाम ॥ ४१ ॥

अर्थः-पाप, अधोमुख, एन, अध, कंप, रोग, दुःखधाम, कलिल, कलुष, किलविष, अने डुरित, ए अशुभ कर्मनां नाम जाणवां. ॥ ४१ ॥

अथ मोक्षके नाम.

॥दोहाः॥-सिद्धदेव त्रिभुवन मुकुट, शिवमग अविचल थान; मोक्षगति वैकुण्ठ शिव, पंचम गति निरवान ॥ ४२ ॥

अर्थः-सिद्धदेव, त्रिभुवनमुकुट, शिवमार्ग, अविचलस्थान, मोक्ष, मुक्ति, वैकुण्ठ, शिव, पंचमगति अने निर्वाण ॥ ४२ ॥

अथ बुद्धिके नाम यथा.

॥दोहाः॥-प्रज्ञा धिषना सेमुखी, धी मेधामति बुद्धि; सुरति मनीषा चेतना, आशय अंसविशुद्धि. ॥ ४३ ॥

अर्थः—प्रज्ञा, विषया, सेमुषी, धी, मेधा मति, बुद्धि, सुरति, मनीषा, चेतना, आशय, अंशविशुद्धि कहिये ॥ ४३ ॥

अथ विचक्षण पुरुषके नामः—

॥दोहाः॥—निपुण विचष्ट विबुध बुध, विद्याधर विद्वान्; पटु प्रवीण पंक्ति चतुर, सुधी सुजन मतिमान् ॥ ४४ ॥ कलावंत कोविद कुशल, सुमन दक्ष धीमंत; ज्ञाता सज्जन ब्रह्मविद्, तत्त्वज्ञ गुनीजन संत ॥ ४५ ॥

अर्थः—निपुण, विचक्षण, विबुध, बुध, विद्याधर, विद्वान्, पटु, प्रवीण, पंक्ति, चतुर, सुधी, सुजन अने मतिमान् ॥ ४४ ॥ कलावान, कोविद, कुशल, सुमन, दक्ष, धीमंत, ज्ञाता, सज्जन, ब्रह्मविद्, तत्त्वज्ञ, गुणीजन अने संत ॥ ४५ ॥

अथ मुनीश्वरके नामः—

॥दोहाः॥—मुनि महंत तापस तपी, जिह्मक चारित्रधाम; यती तपोधन संयमी, व्रती साधु रिषि नाम ॥ ४६ ॥

अर्थः—मुनि, महंत, तापस, तपी, जिह्मक, चारित्रधाम, यति, तपोधन, संयमी, व्रती, साधु ए ऋषिनां नाम जाणवां ॥ ४६ ॥

दर्शनके नामः—

॥दोहाः॥—दरस विलोकन देखनो, अवलोकन ड्रिगचाल; लखन दृष्टि निरखन जु वन, चितवन चाहन जाल ॥ ४७ ॥

अर्थः—दर्शन, विलोकन, देखनुं, अवलोकन, ड्रिगचालन, लखनुं, दृष्टी, निरीक्षण, जोनुं, चितवन, चाहन, ने जालनुं ॥ ४७ ॥

शुरू ज्ञान तथा चारित्रके नामः—

॥दोहाः॥—ज्ञान बोध अवगम मनन, जगतज्ञान जगजान; संयम चारित आचरण, शरन वृत्ति धिरवान् ॥ ४८ ॥

अर्थः—ज्ञान, बोध, अवगम, मनन, जगज्ज्ञान, जगजान, संयम, चारित्र, आचरण, शरण, वृत्ति, धैर्यवान् ॥ ४८ ॥

अथ साचके नामः—

॥दोहाः॥—सम्यक् सत्य अमोघ सत, निःसंदेह निरधार; ठीक यथार्थ उचित तथ, मिथ्या आदिअकार ॥ ४९ ॥

अर्थः—सम्यक्, सत्य, अमोघ, सत, निःसंदेह, निर्धार, ठीक, यथार्थ, उचित, तथ, मिथ्या आदि शब्दने अकार लगानीने बोलीये तो अमिथ्या शब्द थाय ते पण एनुं नाम जाणुं ॥ ४९ ॥

अथ जूठके नामः--

॥दोहाः॥-अजथारथ मिथ्या मृषा, वृथा असत्य अलीक; मुधा मोघ निष्फल वि
तथ, अनुचित असत अटीक ॥ ५० ॥

अर्थः--अयथार्थ, मिथ्या, मृषा, वृथा, असत्य, अलीक, मुधा, मोघ, निष्फल, वि
तथ, अनुचित, असत्य, अने, अटीक, ॥ ५० ॥ इति नाममाला समाप्ता.

अथ समयसारके द्वादश द्वार वर्णनः--

॥सवैया इकतीसाः॥-जीव निरजीव करता करम पुण्य पाप, आश्रव संवर निरजरा
बंध मोष है; सरब विशुद्धि स्याद्वाद साधिसाधक दुआसद दुवार धरे समैसार
कोष है; दरवानुयोग दरवानुयोग दूरि करै, निगमको नाटक परमरस पोष है; ऐसो
परमागम बनारसी बखाने यामें, ज्ञानको निदान शुरू चारितकी चोष है ॥ ५१ ॥

अर्थः--जीवद्वार, अजीवद्वार, कर्त्ता कर्म क्रियाद्वार, पुण्यपाप द्वार, आश्रवद्वार, सं
वरद्वार, निर्जराद्वार, बंधद्वार, मोक्षद्वार, सर्व विशुद्धिद्वार, स्याद्वादद्वार, साध्य सा
धकद्वार, आ समयसारना ए बार द्वाररूप कोष के० कोठार ठे; आ ग्रंथमां द्रव्या-
नुयोग के० द्रव्यनो विचारकरवो, पत्नी द्रव्यानुयोग दूर करवो, ने शुरू आत्मसत्ता
नोज विचार करवानुं अने निगमके० परमात्मानुं नाटक एमां परम शांतरसनो पोष
ठे, ए परम सिद्धांतने वणारसीदास बखाणेठे. वली आ ग्रंथमां ज्ञाननुं निदानके०
मूलविवरो तथा शुरू चारित्रनी चोखी क्रिया कही बताववानीठे ॥ ५१ ॥

अथ ग्रंथारंभको नमस्कार मंगलाचरण रूप.

॥दोहराः॥-शोजित निजअनुभूतियुत, चिदानंद जगवान; सार पदारथ आतमा,
सकल पदारथ जान ॥ ५२ ॥

अर्थः--जे पदार्थ पोताना अनुभव युक्त शोजित ठे, चित्के० चेतना अने आनंद
तेचिदानंद कहियें; तथा जगवान के० ज्ञानवंत ठे, एवो साररूप पदार्थ संसारमां
आत्मा ठे, जे समस्त पदार्थनो जाणनार महोदो ज्ञाता ठे ॥ ५२ ॥

अथ आत्मानुं वर्णन करी नमस्कार करेठेः--

॥सवैया तेईसाः॥-जो अपनी डुति आपु विराजत, है परधान पदारथ नामी; चेतन
अंक सदा निकलंक महासुखसागरको विसरामी; जीव अजीव जिते जगमें तिनको गुन
झायक अंतरजामी; सो शिवरूप बसै शिवथानक, ताहि बिलोकनमें शिवगामी ॥ ५३ ॥

अर्थ ॥ जे पोतानी द्युतिवमेज पोते विराजमान ठे, एटले पोताथी पोते जासीरह्यो
ठे, पण बीजा पदार्थवडे जेनो जास थतो नथी एवो कोई प्रधान पदार्थ नामी प्र

સિદ્ધ છે. જેનું ચેતનરૂપ અંક કેળ લક્ષણ છે; જે સદા નિકલંક છે; નિરંજન છે; મહોટા સુખસમુદ્રમાં જેનો વિશ્રામ થઈ રહ્યો છે, ઇટલે ઇકાગ્રચિત્તે જે સદેજે સમાધિસુખમાં રમી રહ્યો છે; જગત્માં જેટલા જીવ અજીવ પદાર્થ છે, તે સર્વના ગુણનો ગ્રાહક છે, અને અંતરજામી છે. જે ઘટઘટમાં વિરાજમાન છે. તેહજ શિવરૂપ કેળ સિદ્ધરૂપ થયો થકો લોકાગ્રજાગે સિદ્ધાવસ્થામાં વસે છે; જેને જ્ઞાન દૃષ્ટિવડે જોઈને મુક્તિ ગામી જીવ નમસ્કાર કરે છે ॥ ૫૩ ॥

હવે જગવાનની વાણીને નમસ્કાર કરે છે. અથ જિનવાણી વર્ણન.

॥સવૈયા તેજ્ઞાઃ॥—જોગ ધરૈ રહિ જોગસુંજિન્ન અનંત ગુનાતમ કેવલ જ્ઞાની; તાસહદે દ્રહસૌ નિકસી સરિતા સમ વહે શ્રુત સિંધુ સમાની; યાતૈ અનંત નયાતમ લહન; સત્ય સરૂપ સિદ્ધાંત વાણી; બુદ્ધલક્ષે ન લક્ષે ડુરબુદ્ધિ સદા જગમાંહિ જગે જિનવાની॥૫૪॥

અર્થ:—જે ત્રણ યોગને ધારે છે તથાપિ તે મન વચન કાયના જોગથી પ્રથક્ રહે છે, અલિપ્ત રહે છે, અને અનંત ગુણ પ્રગટતાને લીધે જેનો આત્મા કોઈ કેવલ જ્ઞાની પુરુષ છે તે કેવલ જ્ઞાનીના રૂદય રૂપ દ્રહ છે, તેમાંથી જે નદીરૂપ થઈને નિકલી તે શાસ્ત્રરૂપ સમુદ્રમાં જઈ નલી છે, જ્યાંથી અનંતા નય સ્વરૂપ લક્ષણ સત્ય સ્વરૂપે જિનજીયે સિદ્ધાંતમા વાણી છે, એવી જે વાણી તે તો બુદ્ધિવંત તત્ત્વ દર્શી હોય તેજ લખે, અને ડુર્બુદ્ધિ મિથ્યામતિ હોય તે લખે નહી, જાણે નહી, એવી જિનેશ્વરની વાણી જગત્માં સદા જાગૃત થઈ રહી છે. ॥ ૫૪ ॥

હવે જીવ દ્વારનો વિચાર લખે છે, તે જીવ કવીશ્વર પોતેજ છે માટે પોતાની વ્યવસ્થા કહે છે. અથ જીવદ્વાર કવિ વ્યવસ્થા કથન:—

॥ઠપ્પય ઠંદઃ॥—હૌં નિહચેં તિહું કાલ, શુરૂ ચેતનમય મૂરતિ; પર પરિનતિ સંયોગ, ખર્જ જડતા વિસ્ફૂરતિ; મોહ કર્મ પર હેતુ, પાહ ચેતન પર રચે; જ્યૌં ધતૂર રસ પાન, કરત નર વહુ વિધ નચે, અવ સમય સાર વર્નન કરત, પરમ શુરૂતા હોઢ મુજ; અ નયાસ વનારસિ દાસ કહિ, મિટૌ સહજ ત્રમકી અરુજ. ॥ ૫૫ ॥

અર્થ:—શુરૂ નિશ્ચયનયવકે અતીત અનાગત વર્તમાન કાલમાં હું શુરૂ ચેતના મય પિંડ હું, ઇહિજ મારી મૂર્તિ છે, તે એવી છે, ત્યારે શુરૂ સ્વજાવ ઢાંકીને વિજ્ઞા વમાં કેમ પરિણમ્યો છે? એનો ઉત્તર કહે છે જે, કર્માદિક પરવસ્તુ છે, તેનું અહીં પરિણમન થયું, તેથી તેની જડતા અહીં વિસ્ફૂરતિ થઈ, ઇટલે જડતા ફેલી. શિષ્ય પૂછે છે કે, એવો શુરૂ સ્વજાવ હતો ત્યારે પરપરિણતિ કેમ ગ્રહણ કરી? તેનો ઉત્તર, મોહ કર્મ રાગ દ્રેપ રૂપ જે છે તેજ પરહેતુ ઊલ્કષ્ટ કારણ પામીને ચેતન આત્મા પરની સાથે મોહિત થયો છે; તેનો દ્રષ્ટાંત કહે છે:—જેમ ધતુરાનો રસ પાન કરી મા

एस तरेहवार रीते नाचवा लागे, तेम अनादिनुं मोह कारण पामीने चेतन जे ठे ते पोतानो शुरू स्वप्नाव ठांकीने विज्ञावथी मूर्ख पामी रह्योठे. हवे समयसार के० आत्मानुं वर्षेन करतांज मुकुने परम शुरूताना स्वप्नावनी ओखखाणथई एटखे शुरू स्वप्नावनी खबर पडी तेथी विज्ञावपणु नाश पाम्युं. तेथी अनायास के० घणा ग्रंथ वांचवानो प्रयास कीधा विनाज वणारसीदास ज्ञाता कहेठे, के सहज के० आत्माने संगे अनादिथी ज़मनी अरुज ते मिथ्यामत मग्नता लागी रहीठे ते मारी मिथ्यामत मटी जाओ. ॥ ५५ ॥

हवे आ जीवनी शुरूता ते आगमथी पामीये, माटे आगम वर्णवेठे. अथ आ गम व्यवस्था कथन.

॥सवैया इकतीसाः॥—निहचैमें रूप एक विवहारमें अनेक, याही नै विरोधमें जगत् जरमायो है; जगके विवाद नासिबेको जिन आगम है, जामें स्याद्वाद नाम लड्डन सुहायो है; दरसन मोह जाको गयो है सहजरूप, आगम प्रमान जाके हिरदेमें आयो है; अनैसो अखंडित अनुतन अनंत तेज, ऐसो पद पूरन तुरत तीन पायो हे. ॥५६॥

अर्थः—सर्व आगम ज्ञानरूप निश्चयनयमां एकरूप देखाय ठे, अने व्यवहार न यनी अपेक्षावडे अनेक रूप देखाय ठे; पण व्यवहार नयमां नयनो विरोध महोटो ठे, एज नय-विरोधमां जगत् जरमायुं ठे, अने एज ज़मवने जगत्मां वादविवाद उपज्यो ठे, माटे जगत्नो विवाद मटारवाने वचमां प्रमाणिक साक्षीरूप जिनेश्व रनो आगम ठे; जे आगममां स्याद्वाद नाम खेवाथी सर्वपदार्थनुं लक्षण सर्वने सो हावे ठे; स्यात् एटखे केवारेक ड्रव्य ड्रष्टि देखीए त्यारे ए नय साचोने केवारे क पर्याय दृष्टि जोश्ये त्यारे ए नय साचो; एवुं कहे थके शिष्य पूठेठेके एवो स्या द्वाद सहित जिन आगम प्रमाण ठे, त्यारे सर्वना दृश्यामां केम आवतो नथी? जे पुरुषनो अनादि कालनो मिथ्यादर्शनमोह गयो ठे, तेना दृश्यामां ए जिन आगम प्रमाणरूप आव्योठे, पण मिथ्यादर्शनमोहवालांना कदयमां ए आवे नही; हवे स्याद्वादना जाणनारने केवुं फल मखे ते कहेठेः—जे पद नय रहित ठे, एटखे नयनी पेठे नथी, केमके, नयतो एकांत ग्राही ठे, ते पूर्ण पदने केम ग्रहण करी शके? अने पूर्ण पद अखंडितठे, ने ते वली अनादि कालथी ठे, माटे अनूतन के० पुरातन ठे एवुं अनंत तेजवालुं पूर्ण पद तेने ते तुरत पाम्यो ठे ॥ ५६ ॥

हवे निश्चय अने व्यवहार नयने लीधे आगम कखो, तेवारे शिष्य पुठेठे के एवे नयमां कार्य सिद्धिकारी नय कयो ठे? तेनो उत्तर गुरु आपे ठे.

અથ નિશ્ચય વ્યવહાર કથન.

॥સવૈયા તેદંતાઃ॥—જ્યોં નર કોઝગિરૈ ગિરિસોં તિહિ, સોઝ હિતુ જુ ગહે દિઢ વાંહી, ત્યોં બુધકોં વિવહાર જલો તવલોં જબલોં શિવ પ્રાપતિ નાહી; યથપિ યોં પર બાન તથાપિ સથે પરમારથ ચેતનમાંહી; જીવ અવ્યાપક હૈ પરસોં વિવહાર સુતોં પરકી પરઝાંહી ॥ ૫૭ ॥

અર્થ:—જેમ કોઈ પુરુષ પાઠાઢની ઉપરથી નીચે પડતો હોય ને બીજો પુરુષ તેનો હાથ મજબુત ઝાલ્યો રહી તેને પડતો અટકાવી રાખે તે તેનો હિત કરનાર કહેવાય; તેમ પંક્તિને જ્યાં રૂધી શિવસુલ્કની પ્રાપ્તિ નથી થઈ, ત્યાં સુધી વ્યવહાર જલો છે; ઇટલે ચોથા ગુણઠાણથી લઈને ચૌદમા શૈલેસીકરણ ગુણઠાણાસુધી વ્યવહારનું આલંબન છે; યથપિ એ રીતે વ્યવહાર આલંબન પ્રમાણ છે, તથાપિ પરમાર્થ જ્ઞાન દર્શનના રિત્રતું શુરૂપણ ચેતનમાંજ સધાય; બીજાથી ન સધાય; અને જીવ જે છે તે પોતાના ગુણમયી છે, પોતાના ગુણમાં વ્યાપી રહ્યો છે; પરંતુ પર કેળ કર્માદિક જડજીવ સત્તાથી ન્યારા, તે સાથે જીવ અવ્યાપક છે. અને વ્યવહાર છે તેતો પરની ઠાયામાં રહે છે, એટલે પરની નિશ્રાવિના વ્યવહાર ન હોય માટે વ્યવહાર કરતાં નિશ્ચયનયં શુરૂ છે ॥ ૫૭ ॥

હવે શુરૂ નિશ્ચયનયથી જે સમ્યગ્ દર્શન પ્રગટે છે તેની વ્યવસ્થા વિશેષપણે જાણવાને અર્થે કહે છે, અથ સમ્યગ્ દર્શન વ્યવસ્થા કથન.

॥સવૈયા શ્કતીસાઃ॥—શુરૂ નય નિહૈ અકેલો આપુ ચિદાનંદ, અપનેહી ગુણ પરજા યકો ગહતુ હૈ; પૂરન વિજ્ઞાન ઘન સોહૈ વિવહાર માંહિ, નવતત્ત્વરૂપી પંચ ડ્રવ્યમેં રહતુ હૈ; પંચ ડ્રવ્યનવતત્ત્વ ન્યારે જીવ ન્યારો લલૈ, સમ્યગ્ દરસ થૈ ઊરતૈન ગહતુ હૈ; સમ્યગ્ દરસ જોઈ આતમસરૂપ સોઈ મેરે ઘટ પ્રગથ્યો બનારસી કહતુ હૈ ॥ ૫૮ ॥

અર્થ:—શુરૂ નિશ્ચય નયની અપેક્ષા લેવાથી ચેતનામય જે પદાર્થ છે, તે પોતાની સ કષ્ટે પોતે એકલોજ છે; અને પોતાનાજ જ્ઞાનાદિક ગુણના પર્યાયના અવસ્થા જ્ઞેદને ન્યાયી રહ્યો છે. અને તેજ સામાન્ય જ્ઞાનને શોધો. જે ષટ્ ડ્રવ્યાદિક વિશેષ જ્ઞાન અર્થે ન કહીયે; અને તેનું પૂર્ણ ઘન કેળ પિરુ તે એ વ્યવહાર નયમાંજ દેખાય છે; મય પિંડ એવહાર નયથી નવતત્ત્વરૂપ લઈ ધર્માદિક પાંચ ડ્રવ્યમાં એકત્ર થઈ રહે છે. વમાં કેમ પાંચ વ્યવહારમાં શુરૂ નિશ્ચય કેવલના પાંચ ડ્રવ્ય ન્યારા છે એમ જાણતું અને રિષમન થયું, તે જાણવા; એવી ડ્રવ્ય દૃષ્ટિથી અન્ય ઉપાધિનો આશ્રય ગ્રહણ કરે છે કે, એવો શુરૂ દર્શની કહીયે, અને જે સમ્યગ્ દર્શન છે, તેજ આત્મસ્વરૂપ મારા મોહ કર્મ રાગ દ્વેષ દર્શની કહીયે, અને જે સમ્યગ્ દર્શન છે, તેજ આત્મસ્વરૂપ મારા પરની સાથે મોહિત થાય ॥ ૫૮ ॥

शिष्ये पुत्र्युं के जीव द्रव्यथी नव तत्त्व अने पंच द्रव्य जुदा केम जाणीए तेनो उत्तर गुरु कहेठे:- अथ जीवद्रव्य व्यवस्था अग्नि दृष्टांत.

॥सवैया इकतीसा:॥-जैसे तृन काठ बांस आरनै इत्यादि और, इंधन अनेक विध पावकमें दहिये; आकृति बिलोकत कहावै आगि नानारूप, दीशैं एक दाहक सुजात जब गहिये; तैसे नव तत्वमें जयो है बहु जेखी जीव, शुद्धरूप मिश्रित अशुद्धरूप कहिये; जाही ढिन चेतना शक्तिको बिचार कीजै, ताही ढिन अलख अजेदरूप लहिये॥५९॥

अर्थ:-जेम अग्निमां तृण, काठ, बांस अने आरनै के० वननो बीजो कचरो इत्यादि क अनेक तरेहुना इंधण वालीये ठश्येने जेवी जेवी इंधननी आकृति एटले (आकार) तेवी तेवी आकृतिनो अग्नी देखाय; ए रीते अग्नि नाना प्रकारना रूपनो कहेवाग्ये; पण ते बधा अग्निनो स्वभाव एक सरखो दाहक ठे; एम जो ग्रहण करिये तो बधो अग्नि एकरूप ठे. तेमज नव तत्वमां जीव जेठे ते जातजातना जेष धारी रह्यो ठे माटे जीव पण बहु वेशी के० नाना प्रकारनो थयो एटले शुद्धरूप जीव ठे, ते मिश्रित थयो, त्यारे ए जीवने अशुद्धरूप कह्यो एतुं नाम व्यवहार नय ठे; अने जे कृणमां नवे तत्वमां एक चेतना शक्ति विचारिये, ते बखते शुद्ध निश्चयनये केवलीवठे नव तत्वनो प्रपंच अमुख्य राखीने अलक्षरूप जीव ठे, ते सर्वत्र ते अजेदरूप पामिये शुद्ध निश्चय नय जाणवो ॥ ५९ ॥

फरी बीजी रीते शुद्धजीव व्यवस्था कहेठे, अथजीव व्यवस्था बनवारी दृष्टांत:-

॥सवैया इकतीसा:॥-जैसे वनवारीमें कुधातुके मिलाप हेम, नाना जांति जयो पै तथापि एक नाम है, कसिके कसोटी लीक निरखै सराफ तांही, बानके प्रमान क रिलेतु देतु दाम है; तैसेही अनादि पुजलसों संयोगी जीव, नव तत्वरूपमें अरूपी महा धाम है; दीशे उनमानसौ ज्योत बान गोर गौर, दूसरो न और एक आतमाहि राम है ॥ ६० ॥

अर्थ:-जेम सोनानी मूसमां चोखुं सोनुं गाढ्युं अने सोनाथी हीण धातु ते कुधातु कहिये, तेनां नाम कहेठे;-रूपुं, त्रांबुं, सीसुं, जसत, कथीर, इत्यादि वस्तुनो जु दोजुदो हेमनी साथे मिलाप थयो तेथी जुदी जुदी जातनुं सोनुं थयुं, ते ठतां एक सोनाने नामे ओलखायठे; अने ते अशुद्ध सोनाने सराफ कसोटी पथ्थर उपर क सीने तेनी लकीर जुये ने तेउपरथी सोनुं केवुं ठे ते प्रमाण करे, जेम आ दस रुपीयाना जावनुं ठे ने आ अगीयार रुपीयाना जावनुं ठे, ने ते माफक तेना दाम आपे लिए ठे, तेमज अनादि कालथी ए जीव पुजल द्रव्यनो संयोगी माटे ए जीवे नव तत्वरूप व्यवस्था धारी, गतिपणे, स्थितिपणे, जाजनपणे, वर्त्तमानपणे, आधारपणे,

ए पांचे ड्रव्य ग्रहण कीधां अने नवतत्त्वरूप धारण कर्यां पण एमां कोई अरूपी महा तेजवंत ड्रव्य ठे ते तो कोई प्रत्यक्ष प्रमाणे ग्रहण थतुं नथी, अने अनुमान वडे लइये बइये, तेवारे शिष्ये पुब्बुके, अनुमान केतुं करीये ? त्यारे गुरु कहेवे गोर गोर उद्योतवान प्रकाशवान ड्रव्य देखाय, तेतो बीजुं कोई ड्रव्य नही, पण एक आत्मारामज जाणवो; ए अशुरू निश्चय नयथी जीव कह्यो. ॥ ६० ॥

हवे एवी रीते जे खोजना करीने परिचय पामिये तेने अनुजव कहिये, ते अनुजवतुं स्वरूप केवी रीते ठे ? एतुं शिष्ये पूठे थके गुरु सूर्यना दृष्टांते कहेवे:-

अथ अनुजव व्यवस्था सूर्य दृष्टांत.

॥सवैया इकतीसाः॥-जैसे रविमंडलके उदै महिमंडलमें, आतप अटल तम पटल बिलातु है; तैसे परमात्माको अनुजौ रहत जो लों, तो लों कहूं डुविधा न कहूं पढ पातु है; नयको न लेश परवानकोन परवेश, निठेपके वंसको विधंस होतु जातु है; जे जे वस्तु साधक हैं, तेउ तहां बाधक हैं, बाकी रागदोषकी दशाकी कौन बातु है॥६१॥

अर्थ:-जेम सूर्यमंडलना उदयथी पृथ्वीमंडलमां आतप के० तावरो अटल थई जाय, अने तम के० अंधकारना पनल नासी जाय, प्रकाश उद्योत थाय, तेमज शुरू निश्चयनयना बलवडे ज्यांसुधी अंतरात्मानेविषे परमात्मानो अनुजव रहेवे, त्यांसुधी कांई पण द्विविधता न देखाय, पोतपोताना मतनो पक्षपात न रहे, अने अहीं न यनो लेश के० अंश न पामिये. नय तो ते ठे के, जेणेकरीने वस्तुतुं साधन कराय अने अनुजव तो सिद्ध वस्तुनो होय माटे अहीं अनुजवमां नयनो लेश नथी अने एमां प्रत्यक्ष परोक्षादिक प्रमाणो पण प्रवेश नथी, केमके जे प्रमाण होय ते तो असिद्धतुं साधन करे पण सिद्ध वस्तुने शुं साधशे ? अने नाम, स्थापना, ड्रव्य, जाव ए चार निक्षेपा ठे, तेपण असिद्ध वस्तुतुं साधन करे ठे, तेतो जेवारें परमात्मानो अनुजव सिद्ध थयो त्यारे निक्षेपाना वंशनो विध्वंसज थयो. जेम सूर्यना प्रकाशवडे अंधकारनो नाश थायवे, तेम ए सर्व विलय थाय ठे. आ परमात्माने नयप्रमाण निक्षेपादिक वस्तु जे जे साधक ठे ते सर्व वस्तु परमात्माना अनुजवमां बाधक ठे; ज्यांसुधी नयप्रमाण अने निक्षेपानो परिवार होय त्यां सुधी शुरू अनुजव न होय एटलासारु ए बाधक ठे. बाकी राग द्वेष दशानी शुं वात केहेवी ? तिहां तो नयादिक कहेवाज जोइये. ॥६१॥

हवे अनुजवमां शुरू रूप जीवज लख्यो तेनी व्यवस्था वचन गोचर जेवी होय तेवी केहेवे:- अथ जीव व्यवस्था विवरण द्वार.

॥अनिष्ट उंदः॥-आदि अंत पूरन सुजाव संयुक्त है; पर स्वरूप परजोग कल्पनामुक्त है; सदा एक रस प्रगट कही है जैनमें, शुरू नयातमवस्तु विराजे वैनमें ॥ ६२ ॥

અર્થ:-આદિ નિગોદ અને અંત સિદ્ધ અવસ્થા, તેની વચ્ચે ચેતના રૂપ પોતાના પૂર્ણ સ્વજાવેકરી સંયુક્ત છે; અને એ ચેતનામાં પર સ્વરૂપ જે જડ સ્વરૂપ, અને પરજોગ જે પુન્નલ સંયોગ, તેની દશા, કલ્પના-વિચારણા તેણેકરી મુક્ત છે. આદિ અંતસુધી એકજ સ્વજાવ છે. સદા એક ચેતના રસમય પ્રગટ વસ્તુ છે; તે શુદ્ધ નિશ્ચય નયનું આલંબન લઈને જૈન આગમમાં કહી ને જેવી કહી તેવી વચન વ્યવહારમાં પણ વિરાજમાન છે. ॥ ૬૨ ॥

હવે એવુંજ સ્વરૂપ વચન દ્વારવને ગુરુ હિતોપદેશ રૂપ કહેહે:- અથ હિતોપદેશ.

॥કવિત ઠંદઃ॥-સતગુરુ કહૈ જવ્ય જીવનિરસોં, તોરહુ તુરત મોહકી જેલ; સમકિત રૂપ ગહો અપનો ગુન, કરહુ શુદ્ધ અનુજવકો સેલ; પુદ્ગલ પિંડ જાવ રાગાદિક, ઇ નસોં નહીં તુમારો મેલ; એ જન પ્રગટ ગુપત તુમ ચેતન, જૈસૈ જિન્ન તોય અરુ તેલને॥૬૩॥

અર્થ:-અહો જવ્યલોક ! વેલા થાઈ, મોહનો બંધ તોડો. અને તમારો પોતાનો સ મકિત ગુણ છે, તે ગ્રહણ કરો; અને તે લઈને પોતાના શુદ્ધ અનુજવનો સેલ સેલો. અને દેખવામાં જે આ શરીર છે તે પુદ્ગલ પિંડ છે. અને કર્મ પણ પુદ્ગલ પિંડ છે. અને આ પુદ્ગલ પિંડનો રાગ ટ્રેષાદિક જાવ તે સ્વજાવ છે, પણ એ વસ્તુ સાથે ત દારો મિલાપ નથી. કેમકે, એ વસ્તુ તો જનુ છે, ને પ્રગટ છે, ઇટલે દેખવામાં આવે છે, ને તમે તો ચેતન ઢો તથા ગુપ્ત ઢો. ત્યારે તે પુદ્ગલ પિંડની ને તમારી જિન્નતા ઠરી; જેમ પાણીને તેલ જિન્ન છે, તેનીપરે જાણી લેવું. ॥ ૬૩ ॥

હવે એવો ઉપદેશ સાંજલીને તે જ્ઞાતા પુરુષ થયો તેનો વિલાસ કહેહે. અથ જ્ઞાતાવિલાસ.

॥સવૈયા ઇકતીસાઃ॥-કોઝ બુદ્ધિવંત નર નિરસૈ શરીર ઘર, જેદ જ્ઞાન ડહિસોં વિ ચારૈ વસ્તુ વાસતો; અતીત અનાગત વરતમાન મોહરસ, જિગ્યો ચિદાનંદ લસૈ બંધમેં વિલાસતો; બંધકો બિનારિ મહા મોહકો સુજાઝ મારિ, આતમકો ધ્યાન કરી દેલો પરગાસતો; કરમ કલંક પંક રહિત પ્રગટરૂપ અચલ અવાધિત વિલોકૈ દેવ સાસતો. ॥ ૬૪ ॥

અર્થ:-કોઈ બુદ્ધિવંત સમ્યગ્દૃષ્ટિ મનુષ્ય હોય તે પોતાના શરીરમાં ધરને જુએ; અને જડ ચેતનનો જિન્ન જિન્ન સ્વજાવ જાણવો તે જેદ જ્ઞાન કહ્યું; તેમાં દૃષ્ટિ આપીને વસ્તુ વાસતો કેવું વસ્તુ સ્વજાવનો વિચાર કરે. અતીતકાલ, અનાગતકાલ ને વર્તમાન કાલમાં મોહરસવિષે જીનો થકો, કર્મબંધમાં વિલાસ કરતો થકો પોતાના ચિદાનંદ પરમાત્માને લેલે. તે પઠી ક્રમેક્રમે બંધને વિદારતોજ જાય. એવું કાર્યકરી મોહના સ્વ જાવને મૂકતો જાય અને પોતાના આત્માનું ધ્યાન કરે, અને અનુજવમાં પ્રકાશરૂપ

દેખે. ત્યારે કર્મ કલંક તેહિજ પંક કેળ કાદવ તેથી રહિત પ્રગટરૂપ અચલ અબાધિત સર્વ બાધ રહિત એવો શાશ્વત નિરંજન દેવ પરમાત્મા પોતે છે, એવું દેખે. ॥ ૬૪ ॥

અથ ગુણ ગુણી અજેદ કથન વ્યવસ્થા.

॥સવૈયા તેઈસાઃ॥-શુદ્ધ નયાતમ આતમકી અનુચૂતિ વિજ્ઞાન વિચૂતિહિ સોઈ; વસ્તુ વિચારત એક પદારથ નામકે જેદ કહાવત દોઈ; ચોં સરવંગ સદા લલિ આપુહિ, આ તમધ્યાન કરૈ જબ કોઈ; મેટિ અશુદ્ધિ બિજાવદશા તબ સિદ્ધ સરૂપકિ પ્રાપતિહોઈ. ॥૬૫॥

અર્થ:-હવે શુદ્ધ અનુજવ જે છે તે ગુણ છે, એક આતમા ગુણી છે, તેવું જેવું અજેદ સ્વરૂપ છે તેવી અજેદ અવસ્થા કહી બતાવેઃ-શુદ્ધ નિશ્ચય સ્વરૂપી આત્માનો અનુચૂતિ કેળ જે અનુજવ છે, તેજ વિજ્ઞાન વિચૂતી કેળ વિશેષ રૂપ જ્ઞાન સંપદા છે. અહીં આત્મા ગુણી છે ને અનુજવજ્ઞાન ગુણ છે. હવે એ બે વસ્તુ શું છે? એવો જો વિચાર કરીયે તો એકજ આત્મા પદાર્થ જાણે છે. એકજ પદાર્થમાં આ ગુણ અને આ ગુણી એવાં બે નામ છે. તેજ જેદ કેહેવાય છે. એમ સરવંગ કેળ સર્વ પ્રકારે પોતાનેજ ગુણગુણી રૂપ લલિને જ્યારે કોઈ આત્મધ્યાન કરે, ત્યારે અશુદ્ધિવિજાવ દશા મટીને સિદ્ધસ્વરૂપની પ્રાપ્તિ થાય. ॥ ૬૫ ॥

અથ જ્ઞાતા ચિંતવન સ્વરૂપ કથન.

॥સવૈયા ઇકતીસાઃ॥-અપનેહી ગુન પરજાયસોં પ્રવાહરૂપ, પરિનયો તિહૂં કાલ અપને આધારસોં; અંતર બાહિર પરકાસવાન એક રસ, ચિન્નતા ન ગૈૈ જિન્ન રહેૈ જો વિકાર સોં; ચેતનાકે રસ સરવંગ જરિ રહ્યો જીવ, જૈસૈ લોન કાકર જયોં હૈ રસ બારસો; પૂરન સરૂપ અતિ ઝલ્લલ વિજ્ઞાન ધન, મોકોં હોદુ પ્રગટ નિશેષ નિરબારસો ॥ ૬૬ ॥

અર્થ:-હવે એજ વાતને જેમ જ્ઞાતા લોક પોતાના ચિત્તમાં ચિંતવે તેવુંજ સ્વરૂપ કહી દેલા છે:-આ જે કોઈ આત્મા કેહેવાય છે, તે તો વિજ્ઞાન ધન છે; વિશેષ જ્ઞાન મય પિંડ છે; તે અતીત, અનાગત ને વર્તમાન એ ત્રણે કાલમાં પ્રવાહરૂપ કલ્યાણી અવિભિન્ન ધારાયે પોતાનાજ ગુણ પર્યાયે કરીને પોતાનાજ જ્ઞાનાદિક ગુણની અવસ્થા જો દને લીધે અને પોતાના આધારથી પરના આશ્રયવિના પરિણામી રહે છે. અને એ વિજ્ઞાન ધનનો એવો મહીમા છે કે તેથી માંહે અને બાહિર એક ચિત્ત ચેતના રસવને પ્રકાશવાન થયો જે પોતાને જાણે તે અંતર પ્રકાશ અને બાહ્ય વસ્તુને જાણે તે બાહિર પ્રકાશ એવાં કાર્યમાં ચિન્નતા પ્રદર્શન ન કરે; અને જબ વિકારથી ન્યારો રહી સર્વ પ્રદેશવિષે ચેતનના રસે કરી જીવ જરપૂર થઈ રહ્યો છે. એ હજાર દષ્ટાંત કહે છે કે, જેમ છુણના કાંકરા સાર રસથી જરેલા છે, તેમ ચેતના રસથી જીવ જરપૂર થઈ રહ્યો છે. એવું પૂર્ણ સ્વરૂપ તે અલંકૃત ઘણુંઝલ્લલ જે વિજ્ઞાન ધન પૂર્વે લલાણું તે મને પ્રગટ થાયો.

निशेष निरवार ते सम विज्ञाव दशानुं निवारण करीने पढी ए रीते ज्ञाता पुरुष मनमां चित्तवे अने एमांज स्थिर रहे ॥ ६६ ॥

अथ द्रव्य पर्याय अज्ञेद कथन व्यवस्था.

॥ कवित्त ठंदः ॥— जहँ ध्रुव धर्म कर्म ठय लहन, सिरु समाधि साध्य पद सोइ; सु धोपयोग जोग महि मंजित, साधक ताहि कहै सब कोइ; यों परतल परोल ख रूप सु, साधक साध्य अवस्था दोइ; डुहुको एक ज्ञान संचय करि, सेवै शिव वंठक थिर होइ. ॥ ६७ ॥

अर्थः— विज्ञान घन ठे ते द्रव्य ठे, अने ज्ञाता केहवाय ते पर्याय ठे, एम विज्ञान अने ज्ञाता एकज ठे, तेथी द्रव्य पर्यायनुं अज्ञेदपणुं बतावे ठेः— ज्यां सकल क र्मनो क्षय लखिये एवो ध्रुव धर्म जे निश्चल स्वभाव ठे, एतुं कोइक सिरुपणानुं थनुं ते तो पद साध्य केहवाय ठे, अने शुद्ध उपयोग लेता थका ए मन वचन काय यो गमां मंजित थका तीर्थकर साधु प्रमुख पर्याय लई रह्या ठे; तेमने सहु कोई साधु कहेठे. एतुं साधुपणुं ते प्रत्यक्ष स्वरूप ठे; अने साध्यपणुं ते परोक्ष स्वरूप ठे. ए बन्ने अवस्था लईने एक विज्ञान घन ठे. मोक्षने इल्लनार साध साध्य बन्नेने एक ज्ञान संचयवडे सेवे, ते बन्ने पदमां विज्ञान घन एक ठे; अने ए बन्ने पदनी सेवामां स्थिर थई रहेठे ॥ ६७ ॥

अथ द्रव्य गुण पर्याय जेद व्यवस्था कथन.

॥ कवित्त ठंदः ॥— दर्शन ज्ञान चरन त्रिगुनातम, समल रूप कहिये विवहार; नि हचे दृष्टि एकरस चेतन, जेद रहित अविचल अविकार; सम्यग् दशा प्रमाण उ जै नय, नीर्मल समल एकही बार; यों समकाल जीवकी परिणति, कहे जिनंद गहे गनधार. ॥ ६८ ॥

अर्थः— शिष्य पूछे ठे के, स्वामी ! तमे अज्ञेद व्यवस्था कही ते कया नयना बल वडे कही ? गुरु केहेठे के, व्यवहार नय वडे द्रव्य गुण पर्यायनी जेद अवस्था ठे ते कहुं तुं.— ज्ञान, दर्शन, चारित्र ए त्रणे आत्माना गुण ठे; ए स्वरूपथी जे व्यवहार क हीए ते समल रूप ठे; अने एज निश्चय दृष्टिथी जोइये तो ज्ञान, दर्शन, चारित्र एक चेतना रसमय देखाय ठे, अने चेतनाज चेतन ठे, तेणे करीने जेदरहित अविचल अविकार निर्मल रूप ठे. निश्चय नय ने व्यवहार नय ए बन्ने ठे ते सम्यग् दशामां प्रमाण ठे; जे नय ठे ते तो अजिप्राय विशेष ठे, माटे एकज अव्यक्त रूप निर्मल तथा समल रूप जाणिये. एम समकाले निर्मल अने समल जीवनी परिणति थई रही ठे, ते श्री जिन देव कहे ठे अने गणधर देव सर्वहे ठे. ॥ ६८ ॥

અથ વ્યવહાર કથનં.

॥ દોહરા: ॥— એક રૂપ આતમ દરબ, જ્ઞાન ચરન દગ્ તીન; જેદ જાવ પરિનામ સો વિવહારે સુ મલીન. ॥ ૬૯ ॥

અર્થ:— હવે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રનું ત્રિક છે તે વ્યવહાર નયથી થાય છે; તે કહે છે:—આત્મ દ્રવ્ય જે છે તે એકરૂપ છે, ને જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર એ ત્રણ જે છે તે જેદ જાવ પરિણામ છે; ત્યારે એકવિષે ત્રણ જેદ થયા તેથી એ વ્યવહાર નયવડે સમલ રૂપ થયું. ॥ ૬૯ ॥

અથ નિશ્ચય સ્વરૂપ કથન.

॥ દોહરા: ॥— યદપિ સમલ વિવહારસોં, પર્યય શક્તિ અનેક; તદપિ નિયત નય દેલિયે, શુદ્ધ નિરંજન એક. ॥ ૭૦ ॥

અર્થ:—નિશ્ચયનયેકરી નિર્મલ સ્વરૂપમાંજ ધ્યાવું જહું છે તે કેહે છે:—યદપિ વ્યવહારનયની અપેક્ષાથી આત્માનેવિષે અનેક શક્તિ અનેક પર્યાય દેલાય છે; માટે તે સમલ છે; તોપણ નિશ્ચય નયની અપેક્ષાથી શુદ્ધ નિરંજન એકજ જાણ્યામાં આવે છે. ॥ ૭૦ ॥

અથ શુદ્ધ કથન.

॥ દોહરા: ॥— એક દેલિયે જાનિયે, રમિ રહિયે શ્ક ઠૌર; સમલ વિમલ ન વિચારિયે, યદે સિદ્ધિ નહિ ઔર. ॥ ૭૧ ॥

અર્થ:— હવે શુદ્ધરૂપીજ ઉપાદેય છે એવું કેહે છે:—જે એક શુદ્ધ ચેતનામય રૂપજ દેલું તે દર્શન, તેમજ જાણું તે જ્ઞાન; અને તેમાં જે રમિ રહેવું તે ચારિત્ર છે; તે નયની અપેક્ષાવડે સમલ અથવા વિમલ રૂપ વિચારવું નહીં. એહિજ સિદ્ધિ કહિયે, પણ વીજા સ્વરૂપમાં સિદ્ધિ નથી. ॥ ૭૧ ॥

અથ શુદ્ધ અનુજવ પ્રશંસા:

॥ સવૈયા શ્કતીસા: ॥— જાકે પદ સોદ્ધ સુલભન અનંત જ્ઞાન, વિમલ વિકાસવંત જ્યોતિ લહલહી હૈ; યદપિ ત્રિવિધ રૂપ વ્યવહારમેં તથાપિ, એકતા ન તજૈ યોનિયત અંગ કહી હૈ; સો હૈ જીવ કૈસીહૂ જુગતિકે સદીવ તાકે, ધ્યાન કરિબેકોં મેરી મનસા ઊમહી હૈ; જાતે અવિચલ સિદ્ધિ હોતુ ઔર જાંતિ સિદ્ધ, નાંહિ નાંહિ નાંહિ યામેં ધોલો નાંહિ સહી હે. ॥ ૭૨ ॥

અર્થ:— હવે એવા સ્વરૂપનો અનુજવ સ્થિર રહેવો તે ડુર્લભ છે, માટે સર્વ જ્ઞાતા એનો મનોરથ કરે છે. જેનેવિષે અનંત જ્ઞાનરૂપ સુલક્ષણ શોખે છે, અને વિમલ વિકાસવંત કેળે પોતાનું તથા પરનું જાણવું એવી જ્યોતિ જેનેવિષે લહલહી છે, અને યદપિ વ્યવહારનયમાં વાહ્યાત્મા, અંતરાત્મા, તથા પરમાત્મા એ ત્રિવિધ રૂપ છે, તથાપિ નિશ્ચયનયની અપેક્ષાથી એકતાને ત્યજે નહીં એવું એકરૂપી કહ્યું છે; તે એવો પદાર્થતો જીવ

हे. हवे ते युक्तिथी करी आगल केदेशे. ते युक्तिये करी निरंतर तेनु ध्यान करवाने मारी होंस मनमां उमंगी रही हे. जेना ध्यानथी पोतानी ज्ञान, दर्शन, चारित्ररूप रुद्धि अविचल थायते, एज रीते सिद्धि हे, पण बीजे कोई प्रकारे सिद्धि नथी. एमां कई धोखो नथी, एटले जूतुं नथी, एज वात साची हे. ॥ ७३ ॥

अथ ज्ञाताकी व्यवस्था वर्णनं.

॥सवैया तेईसाः॥— के अपनो पद आपु सँचारत, के गुरुके मुखकी सुनि बानी; जेद विज्ञान जग्यो जिनके प्रगटे, सुविवेक कला रज धानी; जाव अनंत जये प्रतिबिंबित, जीवनमोष दशा ठहरानी; तेनर दर्पनज्यो अविकार रहै थिर रूप सदा सुखदानी ॥ ७३ ॥

अर्थः— हवे जेद विज्ञानबडे एनो अनुजव थाय हे तेथी मुक्ति मखे तेज परमार्थ कहेहेः— कोई तो पोतानुं पद जे पोतानु निरालंब स्वरूप, ते पोतेज संचारीने पोताव हे ग्रंथी जेद करी पोताने उलखेहे. कोई तो गुरुना मुखनी बाणी शांजल्लीने पोताने उलखेहे; अने जेना घटमां जरु-चेतननुं जेद विज्ञान जाग्युं तेणे करी पोताना चेतन रूपनी जे न्यारी कला हे, तेनी राजधानी जे तेनु ईश्वरपणुं जेना घटमां प्रगटयुं; अने एज राजधानीमां अनंत जाव पदार्थ प्रतिबिंबित थया, तेना ज्ञायक थया एटले जी वता थकाज मोक्ष दशा ठरी, मुक्त स्वरूपी थया. अने एमां अनंतजाव प्रतिबिंबित थया तोपण समलरूप न थया, तेथी ते मनुष्य दर्पण एटले आरीसानीपरे विकार रहित थया, स्थिररूप थया, अने सुखदायक थयाहे ॥ ७३ ॥

अथ जेद ज्ञान प्रशंसा कथनं.

॥सवैया इकतीसाः॥— याही वर्तमान समै जव्यनिको मिठ्यो मोह, लग्यो है अना दिको पग्यो हे कर्म मलसो; उदो करै जेदज्ञान महारुचिको निधान, उरको उजारो जारो न्यारो हुंद दलसों; याते थिर रहै अनुजौ विलास गहै फिरि कबहों, अपनपो न कहै पुदगलसों; यहै करतुति यों जुदाइ करै जगतसों, पावकज्यों जिन करै कंचन उपलसों ॥ ७४ ॥

अर्थः— हवे जेदविज्ञाननी उत्पत्ति अने महीमा कहेहेः— आ वर्तमानकाल विषे जव्यलोकनो मोह भ्रम टली जाय; जे मोह कर्म, आत्माने अनादिकालथी लाग्यो हे; अने कर्ममलमां व्यापी रह्योहे; ते मोह भ्रम मटवाथी जेद विज्ञाननो उदय थाय, ते जेद विज्ञान केवुंहे? महारुचिनुं निधान हे. ए जेद विज्ञानमां महोटी रुचि पामीये त्रिये एटले महारुचिनुं कारण हे. जेद विज्ञानथी गरिष्ठ उरनुं अजवाहुं प्रगट थाय हे, ते अजवाहुं केवुंहे?

एटले महा धाम धुमथी न्यारोहे; छंद दशाथी नीकली स्थिरतामां रहे, अने पो

ताना अनुभवनो विद्यास ग्रहण करे, पोताने सत्यार्थपणे जाणे, पढी ए जेद विज्ञान पाम्या थकी शरीर कर्मादि पुजल रूपी जाणीने पोतानुं न कहे. आत्मा रूप न कहे करतुति के० ए जे जेदविज्ञाननी क्रिया तेज जगत्थी जुदाईने करे, पांच अव्ययी जुदाई करे, अर्ही दृष्टांत बतावेढे:- जेम अग्नि, माटी पाषाणने कंचनथी जुदां करे ठे तेम जाणी लेवुं ॥ ७४ ॥

अथ परमार्थ शिक्षा कथन.

॥ सवैया श्कतीसा:॥- बनारसी कहै जैया जव्य सुनो मेरी शीख, केहुं जाति कसे हुके एसो काज कीजिए; एकहु मुदुरत मिथ्यातको विध्वंस होइ ज्ञानको जगाइ अंस हंस खोजि लीजिये; वाहीको विचार वाको ध्यान यहै कोतुहल, योही चरि ज नम परम रस पीजिए; तजी जववासकी विद्यास सविकाररूप, अंतकरि मोहको अ नंत काल जीजिए. ॥ ७५ ॥

अर्थ:-हवे शुद्ध जीवद्रव्यमां रहवुं तेज परमार्थ ठे तेनी शिक्षा कहेढे:- बणार सीदास केहेढे:- अहो जाई जव्य जीवो, मारी शिक्षा सांजखो. कोइ पण रीतेथी कोइ अव्य क्षेत्र काल जाव पामीने एवुं काम करवुं के जेणे करीने एक मुहूर्त्तमात्र मां मिथ्यात्व मोहनो विध्वंस थाय अने ज्ञाननो अंश जगावी लेवो, अने “सोहं हंसो” एवी ध्वनि करतो हंस जे आत्मा तेने खोजी लख्यें. पढी तेनुं लक्षण विचारवुं, पढी तेने लखलीने तेनुं ध्यान करवुं. एवी एनी कला खोजीने कुतूहल जे खेल ते कख्या करिये; अने तेज जन्म पर्यंत परम रस पीवो. एरीते सविकार रूपथी फेली रह्यो एवो जववासनो विद्यास तेने तजीने तथा मोहनो अंत आणीने अनंत कालसुधी जीजिए. जयवंता वर्तिये ! एटला प्रकारे सिद्ध थावाय ठे. ॥ ७५ ॥

अथ तीर्थकरकी स्तुति, बाह्यरूप कथन:-

॥ सवैया श्कतीसा:॥- जाकी देहदुतिसों दसो दिशा पवित्र जई, जाके तेज आगे सब तेजवंत लके हैं; जाको रूप निरखी थकित महारूपवंत, जाकी वपुवाससों सुवास और लुके हैं; जाकी दिव्य धुनी सुनि श्रवनकों सुख होत, जाके तन ललन अनेक आश्रुके हैं; तेई जिनराज जाके कहे विवहारगुन, निहचै निरखि सुख चेतनसों चुके हैं ॥ ७६ ॥

अर्थ:- हवे चेतन महीमावान थयाथी पुजलपण महिमावान थाय माटे कवि राज तीर्थकरना बाह्य शरीररूपपुजलनो महीमा कहेढे:- जेनी देहनी धुति एवी पसरी रहीठे के जेथी दशे दिशा पवित्र थई जायढे; एटले शोचायमान थायढे अने जेना तेज आगल सर्व तेजवाला रुपी जायढे एटले सर्व देवता मंद तेजवंत थायढे. अने जेनुं रूप जोईने महारूपवंत पंच अनुत्तरवासी देवता पण चकित थइ रहेढे अने

जेना शरीरनी सुवासथी अन्य सुवासी वस्तु सर्व लुकी जायते. अने जेनी दिव्य ध्वनि सांजलीने श्रवणने सुख थाय ठे, एटले जव्य अजव्य सर्वने ते वाणी मीठी लागेते अने जेना शरीरमां अनेक शुच लक्षण आवी दुकी रखाते एवा श्री जिनराज देव ठे, तेमना एटला गुण कक्षा ते अशुद्ध व्यवहार नयनो आश्रय लझे कक्षा पण, निश्चयनयथी ए कहेला गुण सर्व शुद्ध चेतननी जित्ता दशविठे. ॥ ७६ ॥

अथ जिन स्तुति व्यवहाररूप पुनः—

॥ सवैया इकतीसाः॥—जामें बालपनो तरुणपनो वृद्धपनो नांहि, आयु परजंत महारूप महा बल है; विनाहि जनत जाके तनमें अनेक गुन, अतिसै विराजमान काया निर मल है; जेसै विनुपवन समुद्र अविचलरूप, तैसै जाको मन अरु आसन अचल है, ऐसो जिनराज जयवंत होउ जगतमें, जाकी शुचगति महा सुकृतिको फल है ॥७७॥

अर्थः—हवे फरी व्यवहारनय बडे जिन स्तुति करे ठेः—जेमां जन्मथी मांडीने मरण पर्यंत महारूप अने महाबल समान रहेठे; पण बालपण, तरुणपण, वृद्धपण, ए त्रण जे अवस्थाना जेद तेमां रूपमां अने बलमां जेद न पामे, जेना सहज स्वभावे जतनविना शरीरमां अनेक गुण आवी रहेठे; अने जेने विषे चोत्रीस अतिशय गुण विराजमान थई रह्या ठे; अने जेनी काया प्रस्वेदरहित निर्मल रहेठे; जेम पवननी दहेर विना समुद्र अचलरूप थई रहेठे, तेम जेतुं मन अचल ठे; ने आसनपण अचल ठे; अही गतिनी अपेक्षाविना आसन अचल कछुं ठे, पण निरंतर अचल आसन संजवे नही, एवा जिनराजदेव जगत्मां जयवंत थाउ. जेनी रूढी जक्ति करवाथी महामुक्ति फलनी प्राप्ति थाय ठे. ॥ ७७ ॥

यथार्थ कथनः—

॥ दोहराः॥—जिन पद नाहिं शरीरकों, जिन पद चेतन मांहि; जिन बर्नन कहुं और है, यह जिन बर्नन नांहि. ॥ ७८ ॥

अर्थः—एटली व्यवहार स्तुति करीने हवे सत्यार्थ वात कहे ठेः—ए जे जिन नाम ठे ते जीव विपाकी ठे पण पुजल विपाकी नथी, तेथी जिनपद ते शरीरनुं नथी, जिनपद तो चेतननुं ठे; तेथी जिनेश्वरनी स्तुति कोई उरज ठे पण पूर्वे जे जिनेश्वर नी स्तुति करी ते जिन स्तुति नथी. इहां शरीर जरु ठे अने आत्मा चेतन ठे ए बने जाव जित्त स्वभावमां ठे तेनुं दृष्टांत आपेठे. ॥ ७८ ॥

अथ जरु चेतन जित्त जाव दृष्टांत कथनः—

॥ सवैया इकतीसाः॥—उंचे उंचे गढके कंगुरे यों विराजत हैं, मानो नज लोक लील बेकों दांत दियो हैं; सोहे चिहोंउर उपबनकी सघनताई, घेरा करि मानो झूमि लोक

घेरि बियो है; गहरी गंजीर खाई ताकी उपमा बनाई, नीचो करि आनन पाताल जल पियो है; ऐसो है नगर यामें नृपको न अंगकोउ, योंही चिदानंदसो शरीर जिन कियो है ॥ ७९ ॥

अर्थ:- जेम कोई गढना उंचा उंचा कांगरा बिराजे ठे (अहिं कवि उत्प्रेक्षण करे ठे.) पण ते कांगरा नथी पण मानुं हुं जे आ नगरमां स्वर्गलोकने गली जवाने दांत आप्यां ठे; एटले जाणे स्वर्ग लोकने गली जशे. अने एनी चारे तरफ उपवन एटले बाग वाडीनी सघनता एवी शोजी रही ठे के जाणे भूमिलोक एटले मनुष्य लोक तेणे घेरी लीधो ठे. अने ए नगरनी चारे बाजुए उंमी खाहीबनी ते जाणे नीचुं आ नन एटले मुख करीने पातालज पाणी पातो होयनी ए रीते जेणे त्रणे लोक जीत्या ठे एवुं नगरनुं वर्णन कीधुं पण ए नगरमां कोइराजाना अंगनुं कांइ वर्णन कीधुं नथी मतलब के चिदानंद थकी शरीरने जिन करी बताव्युं. ॥ ७९ ॥

अथ तीर्थकरकी निहचै स्तुति सरूप कथन वस्तु वर्णन.

॥ सवैया इकतीसाः॥- जामें लोकालोकके सुजाउ प्रतिजासे सब, जगी ज्ञान सगति बिमल जैसी आरसी; दर्शन उद्योत बियो अंतराय अंतकीउं, गयो महामोह जयो परम महारसी; संन्यासी सहज जोगी जोगसों उदासी जामें, प्रकृति पंचाशी लगी रहि जरि ठारसी; सोहै घटमंदिरमें चेतन प्रगटरूप, ऐसो जिन राजतांहि बं दत बनारसी ॥ ८० ॥

अर्थ:- हवे तीर्थकरपदने लेइ रहेली जे वस्तु ठे तेमा स्वरूपनुं वर्णन करे ठे:- जेमां लोक अने अलोकनो स्वभाव एटले खट् ड्रव्य जाव प्रतिजासी रहे, एवी ज्ञान शक्ति निर्मल प्रगटी ठे. जेम आरीसामां पदार्थना जाव जासेठे, एवी रीते जेना ज्ञान नमां सर्व जाव जासेठे, एटले ज्ञानावरण गयुं, अने दर्शनावरणना नाश अवाधी के बल दर्शन, उद्योत थयो. अने अंतराय नाश क्यो, तेथी अनंतवीर्य धैर्यवंत थयो; अने महा मोह कर्म जे ठे ते नाश पाव्युं; तेथी परम उत्कृष्ट महर्षि थयो, तेणे करी यथाख्यात चारित्रनो संन्यास एटले तेनो धारण करनार ज्ञान दर्शनचारित्र आदि जे सहजयोग ठे तेनो धरनार, मन वचन कायना योगथी उदास थइने अघातिक चार कर्मनी पंचासी प्रकृति सत्ताये रहि ठे, ते पण बलीने खाख जेवी थइ रही ठे; अने जेना घटमंदिरमां चेतन देव ठे ते प्रगटपणे साही रह्यो ठे. एवा श्री जिन राज देव तेने वणारसीदास वंदन करेठे. ए निश्चय स्तुति कही ॥ ८० ॥

हवे एवा शुरू चेतननी स्तुतिनुं दृष्टांत देखाडीने निश्चय व्यवहारनो निर्णय करे ठे. अथ श्री निश्चय व्यवहार तीर्थकर स्तुति कथन:-

॥ कवित्त ठंदः॥- तनु चेतन विवहार एकसैं, निहचे जिन जिन है दोइ; तनु स्तु ती विवहार जीव श्रुति, नियत दृष्टि मिथ्या श्रुति सोइ; जिन सो जीव जीव सो जिनवर, तनु जिन एक न मानै कोइ; ता कारन तनकी अस्तुतिसों, जिनवर कीअ स्तुति नहि होइ. ॥ ७१ ॥

अर्थ:- शरीर अने आत्मा ए बने व्यवहारमां एक सरखा ठे; अने निश्चयशी जोइये तो बने जुदा जुदा ठे. एमाटे तननी स्तुति करतां जीवनी स्तुति करिये ए व्यवहार ठे. अने निश्चय दृष्टिशी जोतां ते मिथ्या स्तुतिठे. जिनपद कर्म जे ठे ते जीव विपाकी ठे, पण पुजल विपाकी नथी, तेथी जिन ते जीव ठे, अने जीव ते जिन ठे; पण शरीर अने जिन एक करी न मानीए; ते कारणे तननी स्तुति करी ते जिनवरनी स्तुति थई नही. ॥ ७१ ॥

अथ वस्तु स्वरूप कथन दृष्टांत करी डिढाइयतु है:-

॥ सवैया तेईसाः॥- ज्यों चिरकाल गढी वसुधा महि, चूरि महानिधि अंतर गूजी; कोउ उखारि धरै महि ऊपरि, जो दृगवंत तिन्है सब सूजी; त्यों यह आत्मकी अनुभूति पगी जरु जाव अनादि अरूजी; नैजुगतागम साधि कही गुरु, लखन वेदि विचछन बूजी. ॥ ७२ ॥

अर्थ:- शिष्य पुठेठे के एवो अनुपम महीमानो धारक जीव आ शरीरमां केम पा मिथे? त्यारे गुरु दृष्टांत आपी न्यारी अद्भुत स्वरूप वस्तु आ शरीरमां हढावै ठे:- जेम कोई महानिधि घणा काल सूधी धरतीनी अंदर दटाई रही होय, ते अंतर गुप्त थई रहैली लक्ष्मीने कोई खोदी काढी जमीन उपर मूके त्यारे जे नेत्रवंत पुरुष ठे तेने बधी देखै आचेठे. तेम आ आत्मानो अनुभव अनादि कालशी जड पटले पुजल अव्यमां दटाई रह्यो ठे, तेने नयसहित आगम जे सिद्धांत तेणेकरी गुरुए साध्य पटले साधने करी सिद्ध करी दीधायी विचक्षण पुरुष तेने सारी पठे जाणी खियेठे. ॥ ७२ ॥

हवे तेनो जेद ज्ञान पाम्याथी उपादेय वस्तुनुं उपादान करवाथी आवे ते उपर धोबीनुं दृष्टांत बतावे ठे:- अथ जेदज्ञान स्वरूप कथन धोबीको दृष्टांत:-

॥ सवैया इकतीसाः॥- जैसे कोउ जन गयो धोबीके सदन तिन्ह, पहिख्यो परायो वस्त्र मेरो मानि रह्यो है; धनी देखि कह्यो जैया यह तो हमारो वस्त्र, चीन्ह्यो पहिचा नतहीं त्याग जाव लख्यो है; तैसेही अनादि पुदगलसों संयोगी जीव, संगके ममत्वसों बिजावतामें बह्यो है; जेद ज्ञान जयो जब आपो पर जान्यो तब, न्यारो परजावसों स्वजाव निज गह्यो है. ॥ ७३ ॥

अर्थ:- जेम कोई मनुष्य धोबीने घेर गयो अने पारकुं वस्त्र पोतानुं मानी बूलमां

लईने पेहेलुं, एटलामां ते वखनो खरो मालक मख्यो, तेणे जोईने कहुं के, जाई, आ वख जे तें पेहेलुं ठे, ते महारं ठे. ते वखते पेला मनुष्ये ते वख जोयुंने परा युंज ठे एवुं जाणुं, तेवारे ते वखनो त्याग जाव उपज्यो, ने तेणे ते वख तेना धणीने हवाले कीधुं. तेमज जीवने अनादि कालथी पुजलनो संयोग थयो ठे, एटले शरीर तथा कर्मनो संयोगी जीव अनादि कालनो ठे, ते संगना ममत्वथी विजावता एटले उलटा जावमां वही रह्यो हतो ते ज्यारे जड चेतननी जिन्रतानुं ज्ञान थयु त्यारे ते पोताना स्वरूपने तथा परना स्वरूपने समज्यो; अने ते पर रूपथी जुदो थयो ने पोताना स्वरूपनुं ग्रहण कीधुं. ॥ ८३ ॥

ज्यारे निश्चय पोतानुं स्वरूप जाणुं त्यारे ज्ञाता एवो विचार करवा लागे ते केहेठे:-

अथ निश्चय स्वरूप कथन:-

॥ अखिल्ल ठंडः॥- कहै विचछन पुरुष सदा हों एकहों, अपने रससों जख्यो आपनी टेकहों; मोह कर्म मम नाहि नाहि ज्रम कूप है; शुरू चेतना सिंधु हमारो रूप है. ॥ ४ ॥

अर्थ:- विचक्षण पुरुष केहेठे के, हुं सदा एक पणे रहुं हुं; चेतना रस वडे जर पूर हुं, अने पोताना आधारथी रहुं हुं, मने बीजानो आश्रय नथी, अने जे जात जातनो मोह कर्मनो प्रपंच ठे ते महारं स्वरूप नथी, ए ज्रम रूप कूप ठे ते मारं स्व रूप नथी; पण शुरू चेतनानो सिंधु के समुद्र ते मारं रूप ठे. ॥ ८४ ॥

हवे एवा पोताना स्वरूपने जाण्थाथकी केवी अवस्था प्राप्त थई ते केहेठे:-

अथ ज्ञान व्यवस्था कथन:-

॥ सवैया श्कतीसाः॥- तत्वकी प्रतीतिसों लख्यो है निज पर गुन, दग ज्ञान चरन त्रिविध परिनयो है; विसद विवेक आयो आठो विसराम पायो, आपुहीमें आपनो सहारो सोधि लयो है; कहत बनारसी गहत पुरुषारथकों; सहज सुजाठ सों विजाठ मिटि गयो है; पन्नाके पकाय जैसे कंचन विमल होतु, तैसे शुरू चेतन प्रकाश रूप नयो है. ॥ ८५ ॥

अर्थ:- एवी जीव तत्त्वनी प्रतीति थइ तेणे करीने ज्ञानादिक निजगुण अने परगुण ते बीजा डव्यना गुण जे गति, स्थिति, अवगाह, वर्त्तना, वर्णादिक ए सर्व लखीने दर्शन, ज्ञान अने चारित्र ए त्रणे गुणनेविषे परिणमी रह्यो ठे; निर्मल विवेक आव्याथी सारो विश्राम पाम्यो ते स्थिरता पामीने पोतानो विषेज पोतानो सहज स्वजाव शोधी लीधो. अहीं वर्णारसीदास केहेठे के त्यारे आ पुरुषार्थ ते आत्मस्वरूप अर्थ तेनुं ग्रहण करीने सहज स्वजावमां राग द्वेष मोहरूपी विजाव जे अनादिकासनो हतो

ते मटी गयो. अही दृष्टांत कहेते:- जेम पाकी इंटनी जमीमां गाववाथी सुवर्ण नि मेल थायते, तेम शुद्ध चेतन निर्मलरूप अईने प्रकाश रूप थयोते. ॥ ८५ ॥

हवे विजाव बूटवाथी निज स्वरूप प्रगटताने पामे तेउपर नटी जे नाचनारी स्त्री, तेनुं दृष्टांत कही देखावे ते:- अथ वस्तु स्वरूप कथन पातरको दृष्टांत:-

॥सवैया इकतीसा:॥- जैसे कोउ पातर बनाय बल आचरण, आवति अखारे निशि आडो पट करिके; डुहू उर दीवटि संवारि पट दूरि कीजे, सकल सजाके लोक देखै दृष्टि धरिके; तैसे ज्ञान सागर मिथ्यात ग्रंथि जेद करि, उमग्यो प्रगट रह्यो तिहुं लोक जरिके; ऐसो उपदेस सुनि चाहिये जगत जीव, सुद्धता संजारे जग जालसों निकरिके. ॥ ८६ ॥

अर्थ:- जेम कोई नाचनारी स्त्री आनो पट करीने तथा बलानूपणवडे पोतानो वेष मनोहर बनावीने रातना बखते अखारामां आवी ऊजी रहे, ते आनो पटथी रात्रीनेविषे देखाय नही, ने ज्यारे अंतरपट दूर करी बेहु तरफ हाथमां काकडा स लगावी परिठद दूर करे त्यारे सर्व सजाना लोक दृष्टि धरीने तेनां रूप शणगार व गेरेनी शोजा प्रगट जोई रीके ते, तेम ज्ञाननो सागर एवो जे आत्मा, ते मिथ्यात्व रूप आनो पटथी प्रबल रह्यो हुतो, ते कोई समे मिथ्यात्व ग्रंथी रूप पटने जेदीने प्र गट थयो; ते ज्ञान समुद्र त्रण लोके जरी रह्यो ते; एटले त्रणे लोक ए आत्माने विषे जासी रह्या ते. हवे गुरु कहेते के अहो ! जगत्वासी जीव, में जे पूर्वे उपदेश दीयो एवा उपदेशनुं श्रवण करवुं तारे जरूरनुं ते; ते सांजली जगत् जाल मांथी नि कहीने तारी शुद्ध दशाने संजारी लेईश. ॥ ८६ ॥

॥इति श्रीसमयसारनाटिकना प्रथम जीव द्वारनुं निरूपण बालबोध सहित समाप्त थयुं॥

॥दोहरो:॥-जीव तत्व अधिकार यह, कह्यो प्रगट समुजाइ; अब अधिकार अजी वको, सुनो चतुर मन लाइ. ॥ ८७ ॥

अर्थ:- जीवतत्त्वनुं जेवुं स्वरूप ते तेनो ए अधिकार एटले स्वरूप, लक्षण, गुण, प्रगट समजाव्यां. हवे बीजो जे अजीवद्वारते, तेमां अजीवनो अधिकार मुख्यपणे क रीने कहुंहुं; ते चतुर लोको चित्त दर्शने सांजलजो. ॥ ८७ ॥

हवे अजीवने पण ज्ञानवडेज जाणवावुं बनेते अने आ ग्रंथमां अजिधेय ज्ञानते माटे संपूर्ण ज्ञाननी अवस्था निरूपण करेते:-अथ ज्ञानकी व्यवस्था कथन:-

॥सवैया इकतीसा:॥-परम प्रतीति उपजाइ गनधरकीसी, अंतर अनादिकी विजावता

बिदारी है; जेदज्ञान दृष्टिओं बिबेककी सकति साधि, चेतन अचेतनकी दशा निरवारी है; करमकी नासकरी अनुजौ अन्यास धारी, हियेमें हरख निज शुरुता संचारी है; अंतराय नास गयो शुरु परकास जयो, ज्ञानको विलास ताकों बंदना हमारी है. ॥७७॥

अर्थ:- प्रथमथी जे ज्ञानवडे जव्य लोकना आत्मां गणधरनी माफक तत्त्वनी परम प्रतीति उपजावी, अने समकालपणे अंतरात्मानेविषे अंतरनी जे अनादिनी विजावता (मूढता) तेने विडारीडे; अने जड चेतन ए बने जिन ठे एवुं जेदज्ञान प्रगटयुं तेनी दृष्टि तेज बिबेकनी शक्ति ते साधि एटखे जुदा जुदा गुण पर्याय जाण्वा, अने जुदा जुदा जाणीने चेतन तथा जड तेनी दशा ठीक कीधी, ते पढी गुण श्रेणिने धरीने क्षणेक्षणे कर्मनी निर्जरा करवा लाग्यो, ते करी अनुजव अन्यास कीधो, एटखे सत्य प्रत्ययमां पेठो, अने हृद्यानेविषे हर्ष पाम्यो अने पोतानी शक्ति उत्कृष्ट कीधी. ए कार्य थतां अंतराय कर्म जांगुं, अने केवल रूप प्रकाश पाम्युं, एवो कोई क्रमे क्रमे करी ज्ञाननो विलास उत्पन्न थयो, तेने अमारी बंदनाडे. ॥ ७७ ॥

शिष्य पूछे ठे के, स्वामी! तमे जे ज्ञान विलास कह्यो, तेतो तैवोज ठे, पण ते पा मवुं दुर्लभ ठे. ते उपर गुरु परमार्थनी शिक्षा दिये ठे:-अथ परमार्थ शिक्षा कथन:-

॥ सवैया इकतीसा:॥- जैया जगबासी तूं उदासी व्हैके जगत्सों, एक ठ महीना उपदेस मेरो मानु रे; और संकल्प विकल्पके बिकार तजि, बैठके एकंत मन एक ओर आनु रे; तेरो घट सर तामें तुंही है कमल ताकों, तुंही मधुकर है सुवास पहचानु रे; प्राप्ति न व्है है कबु ऐसो तूं बिचारतु है, सही व्है है प्रापतिसरूपथाही जानुरे ॥७८॥

अर्थ:- अरे जीव जगत्वासी जाई तूं जगत् के जव भ्रमणा तेनु कारण (शब्द, स्पर्श, रूप, रसने, गंध,) एने आचारांग सूत्रना वचनथी जगत् कहियें, तेथी उदास थईने, एक ठ महीना सूधी अखंड धाराए मारो उपदेश शांजल एटखे मान्य कर. एमां ठ महीना कहा ते उपलक्षणथी जाणवा, पण नियम नथी, अने आर्त्तरौद्रध्या नथी अज्ञान दशांमां संकल्प विकल्प घणा ऊठे, तेथी आत्मानेविषे विकार उपजे ठे, माटे तेना विकारने तजीदे अने एकांत आसने बेसी मनने एक ठेकाणे परिणामथी राख; तारो घट के शरीर तेनेज सरोवर जेवो देख; अने तेमां एक उज्ज्वल कमल जोझ्यें, ते कमल तुंज ठे; अने तुंज उज्ज्वल रूपने लीधे मधुकर रूपे था; एम कर वाथी तूं सहस्र दल कमलमां विलास कर; ए पिरस्थ ध्यान लगाव्युं एटखुं कार्य करवाथी पोताना स्वरूपनी प्राप्ति न थशे एवुं तूं क्यारे पण विचारीश नही. एवा प्राणा यामवडे कमल कोष खुलशेने पोताना रूपनी प्राप्ति थशे; एज रीते ज्ञानगुण खुलशे ॥७८॥

हवे जीवने अजीव एक सरखा थई रह्याडे, ते जुदा जुदा लक्षणवडे देखाडे.

अथ वस्तु व्यवस्था वर्णनः—

॥दोहराः॥—चेतनवंत अनंत गुण, सहित सु आत्मराम, याते अनमिल और सब, पुञ्जके परिणाम ॥ ए० ॥

अर्थः—चेतनावंत ठे अने अनंत गुणसहित जे पदार्थ ठे ते तो आत्मराम जाणवो; अने जे एटलां लक्षणोथी मलेला नथी ते सर्व अपर पुञ्जना परिणाम जाणवा. ॥ ए० ॥

हवे एवी पिठान अनुजवविना न होय माटे अनुजवनी प्रशंसा कहेठेः—

अथ अनुजव प्रशंसाः—

॥कवित्त ठंदः॥—जव चेतन सँजारि निज पौरुष, निरखै निज दृगसों निज मर्म, तव सुखरूप विमल अविनाशक, जानै जगत शिरोमनि धर्म; अनुजौ करै शुरु चेतनको, रमै सुजाळ वमे सब कर्म, इहि विधि सधै मुक्तिको मारग, अरु समीप आवै शिव मर्म. ॥ ए१ ॥

अर्थः—ए चेतन जे ठे, ते ज्यारे पोतानुं पुरुष के० पराक्रम संचारे, ने पढी पोतानी दृष्टि करी पोतानुं मर्म जे चेतनपणुं ठे ते निरखे; त्यारे पोतानो धर्म के० खजाव सुख रूप जे निर्मल पणुं, अविनाशी पणुं, जगत्शिरोमणीपणुं, सहज स्वरूप तेने जाणे. एज अनुजव एटले जे निःसंदेह यथार्थ ज्ञान ठे तेज चेतनने शुरु करेठे, अने एज अनुजव जे ठे ते पोताना खजावमां रमे अने सर्व कर्मने दूर करे, एरीते अनुजव वडे मुक्ति मार्ग सिद्ध थायठे; अने शिवशर्म के० मोक्षनुं सुखते पामेठे ॥ ए१ ॥
हवे ए अनुजवथकी चेतनविषे पोतानुं अस्तित्व साधीने परनुं नास्तित्व साधेठेः—

अथ अनुजव प्रशंसाः—

॥ दोहराः॥—वरनादिक रागादि जरु, रूप हमारो नांहि; एक ब्रह्म नहि दूसरो, दीसे अनुजव मांहि. ॥ ए२ ॥

अर्थः—आ शरीरमां जे वर्ण, गंध, रस, स्पर्श राग द्वेषादिक पदार्थनेविषे मोह ठे ते मारुं आत्मरूप नथी; अने अनुजवविषे पोतानुं एकज जाणपणानुं रूप अमे जोइये ठइये. पण बीजुं रूप जोता नथी. ॥ ए२ ॥

हवे जीव अजीव एक द्वेत्वावगाही अया ते जुदा केम कहेवाय ? ते उपर दृष्टांत कहेठेः—अथ वस्तु विचारः—

॥ दोहराः॥—खानो कहिये कनकको, कनक म्यान संयोग; न्यारो निरखत म्यान सों, लोह कहैं सब लोग. ॥ ए३ ॥

અર્થ:- જે સોનાની મ્યાનમાં રાખેલી તલવાર લોક જાણમાં સોનેરી કહેવાય છે, તે સોનેરીનો યોગતો મ્યાન હપર છે; જ્યારે તરવારને સોનેરી મ્યાનમાંથી વાર કાઢાવી જોઈએ ત્યારે તરવાર લોઢાની જણાય, પણ સોનેરી નહીં જણાય. તેમ અંતરાત્મા માંહે જાણવો. ॥ ૯૩ ॥

હવે વ્યવહાર નય વહે બાહ્યાત્મા અને અંતરાત્મા કહેવાય છે; પણ ઇમાંજ નિશ્ચય નયથી પરમાત્મા છે; એવો વસ્તુનો વિચાર કહી સમજાવે છે. અથ નિશ્ચય વ્યવહાર રૂપ વસ્તુ વિચાર કથન:-

॥ દોહરા:- ॥- બરનાદિક પુદ્ગલ દશા, ધરૈ જીવ બહુ રૂપ; વસ્તુ વિચારત કરમ સૌં, જિજ્ઞાસુ એક ચિદ્રૂપ. ॥ ૯૪ ॥

અર્થ:- વર્ણાદિક તે વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શરૂપ એ પુદ્ગલ સ્વજાવ છે, તેને નવી નવી રીતે જીવ ધારણ કરે છે, તેથી જીવ બહુ રૂપ ધારી કહેવાય છે. અને પુદ્ગલ જે છે તે તો કર્મ છે પણ વસ્તુનો વિચાર કરવાથી એ કર્મ અજીવ છે; અને ચિદ્રૂપ ચિદાનંદ છે તે તો સર્વત્ર એક સ્વરૂપ છે, ને તે એ અજીવથી જિજ્ઞાસુ છે. ॥ ૯૪ ॥

હવે એ વ્યવહારનો દૃષ્ટાંત બતાવે છે:- અથ વ્યવહાર દૃષ્ટાંત કથન:-

॥ દોહરા:- ॥- જ્યો ઘટ કહિયે ધીઝકો, ઘટકો રૂપ ન ધીઝ; સ્યો બરનાદિક નામ સૌં, જડતા લહે ન જીઝ. ॥ ૯૫ ॥

અર્થ:- વ્યવહારમાં માટીનો ઘસો કહેવાય છે, તેમ ઘૂતનો પણ ઘસો કહેવાય છે; પણ ઘડાનું રૂપ જેવી માટી છે તેવું ઘૂત નથી. તેમજ વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ પ્રમુખ નામ કર્મ અજીવ રૂપ જડ છે, તેના સંયોગથી જીવ જરૂપણ પામે નહીં. ॥ ૯૫ ॥

હવે પ્રત્યક્ષ પણે નિરાહું ચેતનનું સ્વરૂપ દૃષ્ટાંત દેખાડી કહે છે:-

અથ ચેતનકો સાક્ષાત સ્વરૂપ કથન:-

॥ દોહરા:- ॥- નિરાબાધ ચેતન અલલ, જાને સહજ સુકીઝ, અચલ અનાદિ અનંત નિત, પ્રગટ જગતમેં જીઝ. ॥ ૯૬ ॥

અર્થ:- જેની કોઈ પણ રીતે સંસ્કૃતિ નથી તેથી નિરાબાધ એવો ચેતન પુરુષ છે; અને વહી ઇન્દ્રિય જ્ઞાનવહે લલ્યો ન જાય; તેથી અલલ છે; અને સ્વકીય જે પોતાનો સહજ સ્વજાવ જ્ઞાતાપણુ તેને પોતેજ જાણે પણ બીજા અન્ય જ્ઞાનાંતરવહે ન જણાય એવા અચલ સ્વરૂપને લીધે અનાદિ, અનંત, નિત્ય, શાશ્વત, એવો જીવ જગતમાં પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ છે. ॥ ૯૬ ॥

હવે જીવ પોતાનો અનુચવ પોતેજ કરે છે પણ મિમાંસક નૈયાયિક પ્રમુખ જેમ બી જાણી કહે છે તેમ નથી તે સમજાવે છે:- અથ અનુચવ વિધાન કથન:-

॥ सर्वेया इकतीसाः॥—रूप रसवंत मूरतीक एक पुद्गल, रूप बिन उरं गुं अजीव दर्वं दुधा है; च्यारि हैं अमूरतिक जीवजी अमूरतिक, याहितें अमूरतिक वस्तु ध्यान मुधा है; औरसों न कवहू प्रगट आपु आपहीसों, ऐसो थिर चेतन मुजाब शुरू मुधा है; चेतनको अनुजौ आराधै जग तेई जीव, जिन्हके अखंर रस चाखिवेकी दुधा है. ॥६९॥

अर्थ:— जेम रूपवंत तथा रसवंत कहेवाय ते तेम गंधवंत तथा स्पर्शवंत ए लक्ष्ण जाणवाथी मूर्त्तिक एटखे मूर्त्तिवंत ते एक पुद्गल डव्य जाणवुं; अने रूपादिक विना बीजा अमूर्त्तिक चार डव्य ते; ए रीते अजीव डव्यते वे प्रकारनुं ते:— हवे ए अजीव डव्यमां धर्म, अधर्म, आकाश, काल ए चार अमूर्त्तिक ते; अने जीव डव्य पण अमूर्त्तिक ते; तेथी कोइ अमूर्त्तिक वस्तुनुं ध्यान करवाथी मुक्ति ते एम कहेनारा मूर्ख ते. एथी कोइ अन्य धर्मनुं आलंबन लई आत्मा डव्य प्रगट न थाय एवो स्थिर स्ते तननो खजाव ते, एज शुरू मुधा केण निर्दोष अमृत रस तेज चेतनने प्रगट करे ते, एवो जे जगतने विषे चेतना खजाव ते ते चेतननो अनुजव केण यथार्थ ज्ञान आराधे तेज शुरू जीव डव्यना आराधक ते. अने जे अखंर रसना छुधावंत ते ते एना आराधक ते. ॥ ६९ ॥

हवे कोइ कहे ते के, जीव अंशुष्ट प्रमाण ते, तंडुल प्रमाण ते इत्यादि कहिने जे जीवने मूर्त्तिमान थापे ते, तेनी मूढता बतावे ते. अथ मूर्त्तिवर्णन:—

॥ सर्वेया तेइसाः॥— चेतन जीव अजीव अचेतन, लछन जेद जौ पद न्यारे; स म्यग् दृष्टि उद्योत विचछन, जिन्न लखै लखिके निरधारे; जे जगमांहि अनादि अखंरित, मोह महामदके मतवारे; ते जरु चेतन एक कहै, तिन्हकी फिरि टेक टैर नहि टारे. ॥७०॥

अर्थ:— जीवनुं लक्षण चेतन ते, ने अजीवनुं लक्षण अचेतन ते; एटखे जरुता ते; ए लक्षण जेदथी उजय पदार्थ जुदा जुदा ते; पण जेना घटमां समकित दृष्टिनुं अज वालुं पड्युं ते, तेज विचक्षण पुरुष ए बेहुने जिन्न जिन्न जाणे ते. अने जीव अजीव जुदा निरधार करेते. अने जे जगतने विषे अनादि कालना अखंडित, मूर्ख, अने महामोहमदवके मतवाला ते, ते लोक जरु चेतनने एक कहे ते. अने जीवने मूर्त्तिमान मानेते. ते मिथ्यादृष्टिने बीधे मानेते; तेमनी टेक टालवाथी टखे नही एवी होयते. ॥७०॥

हवे अजीव पुद्गलमां जीवविलास जूदोज ते, पण अविवेकी पुरुष ते जाणतो नथी अने जे ज्ञानी होय ते जाणे ते कहे ते:— अथ ज्ञाता विलास:—

॥सर्वेया तेईसाः॥— या घटमें त्रमरूप अनादि विलास महा अविवेक अखारो; ता मंदि उर सरूप न दीसत, पुजल नृत्य करै अति चारो; फेरत जेष दिखावत कोलुक, सो जलिये बरनादि पसारो; मोहसुं जिन्न जुदो जडसों चिन, मूरति नाटक देखनहारो. ॥७१॥

અર્થ:- આ ઘટમાં અનાદિ કાલનો વિસ્તારવંત ત્રમરૂપ મહા અવિવેકનો અસ્વાનો મંઢાઈ રહ્યો છે, તે અસ્વાદામાં બીજું કોઈ શુદ્ધ સ્વરૂપ તો દેખાતું નથી; અને પુજ્ય દ્રવ્ય જે છે તે અત્યંત મહોદું નૃત્ય કરી રહ્યો છે, એજ અવિવેકની આજ્ઞા તે અજીવ પુજ્ય દ્રવ્ય છે. તેહિજ એકેંડ્રિયાદિકના વેષમાં લેવરાવી ફેરવી ફેરવી વર્ણાદિકના પસારની સામગ્રી લેવરાવી કૌતુક દેખાતી રહ્યો છે. હવે શ્દ્માં વિવેકરૂપ જે છે તે મો હથી જે પુજ્ય જરુ તેથી જૂદો છે. તેહિજ ચિન્મૂર્તિ એટલે ચેતન રાજા છે તે તો શ્દ્માં નાટિકનો દેખનારો છે ॥ ૧૧ ॥

હવે જે જીવ અને અજીવનું એકતાપણું મિથ્યા જ્ઞાનમાં જાસે છે, તેતો જ્ઞાન વૃદ્ધિથી જિન્ન જિન્ન રૂપ દેખાય છે, તે કહે છે:- અથ જ્ઞાન વિલાસ કથન:-

॥ સવૈયા શ્કતીસા:॥- જૈસે કરવત એક કાઠ વીચિ સ્વંરુ કરૈ, જૈસે રાજહંસ નિર વારે દૂધ જલકોં; તૈસૈ જ્ઞેદજ્ઞાન નિજ જ્ઞેદક શક્તિસેંતિ, જિન્ન જિન્ન કરૈ ચિદાનંદ પુદગલકો; અવધિકોં ધ્યાવૈ મનપર્યેંકી અવસ્થા પાવૈ, ઊમગિકે આવૈ પરમાવધિ કેવલ કોં; યાહી જ્ઞાંતિ પૂરન સરૂપકો ડ્યોત ધૈર પ્રતિબિંબત પદારથ સકલકોં ॥ ૧૦૦ ॥

અર્થ:- જેમ એક લાકડાને કરવતી વેહેરીને બે જાગ કરે છે, ને જેમ રાજહંસ દુધ ને પાણી એકઠા હોય તેને જુદા જુદા કરી નાલે છે. તેમ જેને જીવિતવ્ય પરિપાકે જ્ઞેદજ્ઞાન પ્રગટે તે પોતાની જ્ઞેદક શક્તિને ચિદાનંદ તથા પુજ્ય એકમેક હોય તેને જુદા જુદા કરે છે. અને તેજ જ્ઞેદજ્ઞાન પોતાના ક્રયોપશમ માફક પોતાની અવધિને ધ્યાવે એટલે પોતાના અવધિ જ્ઞાનરૂપ પર્યાયને પામે, પઠી તેહિજ જ્ઞેદજ્ઞાનથી વિશુદ્ધ થયેલા મનપર્યાય અવસ્થાને પામે; અને તેથી વિશુદ્ધ થઈને પરમાવધિ સુધી પોંચે; એમ વધતે વધતે જ્ઞેદજ્ઞાન થકી પોતાનું વર્ણ સ્વરૂપ ડ્યોતવંત ધારણ કરે, એટલે કેવલ અવસ્થા ધારે; અને સર્વ પદાર્થને પ્રતિબિંબિત કરે ॥ ૧૦૦ ॥

॥શ્તી શ્રી સમયસાર નાટકનો બીજો અજીવદ્વાર બાલાવબોધ સહિત સમાપ્ત થયો. ॥

॥ દોહરા:॥- યહ અજીવ અધિકારકો, પ્રગટ બલાન્યો મર્મ; અવ સુનુ જીવ અજી વકે, કરતા કિરિયા કર્મ. ॥ ૧૦૧ ॥

અર્થ:- અજીવ દ્વાર દરીતે સમજાવીને કહ્યો; એનું રહસ્ય એ છે કે અજીવ પદાર્થ જાણીને તેથી જીવ પદાર્થ જુદો જાણવો; તેનું વર્ણન કહ્યું છે. હવે જીવને વિષે કર્તા કર્મક્રિયાનો વિચાર અને અજીવને વિષે પણ કર્તાકર્મક્રિયાનો વિચાર ગુરુ કહે છે ને શિષ્ય શાંત્રલે છે ॥ ૧૦૧ ॥

હવે કર્તાપણામાં જીવની મિથ્યા દૃષ્ટિ છે તે જ્ઞેદજ્ઞાનથી ડુટે, માટે જ્ઞેદજ્ઞાનનું મ હાત્મ્ય કહે છે:- અથ જ્ઞેદ જ્ઞાન મહાત્મ્ય વર્નન:-

॥ सवैया श्कतीसाः॥— प्रथम अज्ञानी जीव कहै में सदीव एक, दुंसरो न और
मेंही करता करमको; अंतर विवेक आयो आपापर जेद पायो, जयो बोध गयो मिटी
जारत जरमको; जासै ठहों दरवके गुण परजाय सब, नासै दुःख लख्यो मुख पूरन प
रमको; करमको करतार मान्यो पुजगल पिंरु, आपुं करतार जयो आतम धरमको.
॥ १ ॥ जाहि समे जीव देहबुद्धिको विकार तजै, वेदत सरूप निज जेदत जरमको;
महा परचंड मति मंरुन अखंरु रस, अनुजौ अज्यास परकासत परमको; ताही समे
घटमें न रहै विपरीत जाव, जैसै तम नासे जानु प्रगट धरमको, ऐसी दशा आवै
जव साधक कहावै तब, करता व्है कैसै पुजल करमको. ॥ ३ ॥

अर्थः— प्रथमथी अज्ञानी जीव जे ठे, ते पोताना रूपनी चूलवडे एमज कहेठे के
निरंतर कर्मनो कर्त्ता हुंज बुं, बीजो कोई नथी. एरीते जीवनी अपेक्षा लईने कर्मनो
कर्त्ता बनेठे. पढी ज्यारे घटमां विवेक प्राप्त थाय, त्यारे निजरूपनो जेद समज्यो ए
टले बोध थयो, अने भ्रम के० मिथ्यात्वनो खेल मटी गयो; ने भ्रम नाश थता ठए
द्रव्यना गुण पर्याय आत्मानेविषे जासवा लाग्या, क्षण क्षण अवस्था जेद ते पर्याय
कहीए. अने पूर्णपुरुष जे ठे तेनुं मुख दीतुं, तेणे करीने कर्मनो कर्त्ता पुजलपिंरु
मान्यो. अने पोते अकर्त्ता थयो अने आत्मिक धर्म जे ज्ञायकता, वेदकता, तथा चे
तनता इत्यादिक स्वजावनो हुं पोते कर्त्ता बुं एम मान्युं, एटले मर्मनो अकर्त्ता अने
पोताना स्वजावनो कर्त्ता एम केहेवा लाग्यो. ॥ १ ॥

जे प्रस्तावे जीव ठे, ते श्रेणिनुं आरोहण करे, अप्रमत्तता पामे, देहबुद्धिनो विकार
तजे, एटले बाह्यात्माने पोतापणे जाणवो ए विकार ठांडे, ने पोतानुं स्वरूप जुहुंज
वेदे, अने भ्रमनो जेद करे, घणी तीक्ष्णबुद्धिनी शोचानो करनार, अने जेनो रस अ
खंरु ठे, पूर्ण रसस्वाद ठे, एवो जे शुद्धात्मानो अनुभव ठे तेनो अज्यास करी अंते
परमात्मानो प्रकाश करे तेज प्रस्तावे घटपिंडमां विपरीत जाव रहे नही, एटले अ
हंबुद्धि वगे जे अकर्त्ताने कर्मनो कर्त्ता करी मान्यो; ए विपरीत जाव हतो ते रहे
नही. ते उपर दृष्टांत कहेठेः—जेम जानुधर्म के० सूर्यना तीक्ष्ण तेजना प्रकाशवाची
तम जे अंधकार ते सर्व नाश पामेठे; तेम एवी अप्रमत्त दशा ज्यारे प्राप्त थाय, त्यारे
ते आत्मस्वजावनो साधक थयो; ते वखत कर्मनो कर्त्ता केम थाय! अने पुद्गलरूपी
कर्मने केवी रीते करे! एनो अहीं उपयोग नथी. ॥ ३ ॥

हवे अहीं प्रथम आत्माने कर्मनो कर्त्ता मानीने पढी तेने अकर्त्ता मानवो ते ज्ञा
नना सामर्थ्य वडे बनेठे ते कहेठेः—अथ ज्ञानसामर्थ्यवर्णनः—
॥सवैया श्कतीसाः॥— जगमें अनादिको अज्ञानी कहै मेंरो कर्म, कर्त्ता में याको

किरियाको प्रतिपत्नी है; अंतर सुमति जासी जोगसों जयो उदासी, ममता मिटाय परजाय बुद्धि नाखी है; निरजै सुजाड खीनो अनुजौके रस जीनो, कीनो व्यवहार दृष्टि निहचैमें राखी है; जरमकी दोरी तोरी धरमको जयो धोरी, परमसों प्रीति जोरी करमको साखी है ॥ ४ ॥

अर्थ:- संसारनेविषे जीव अनादिकालची अज्ञानीज ठे, ते कहेठे के शुच अने अशुच कर्मनो कर्त्ता हुंज हुं क्रियानो प्रतिपत्नी के० कर्मनी क्रियानो पकराखनारो हुं, पढी ज्यारे अंतरमां सुमतिनो जास थयो, अने मन वचन तथा कायाना थो गथी उदास थयो, एटखे ए योगने पररूप समज्यो, तथा ए योगनी ममता मटी गई, अने परजाय बुद्धि के० मन वचन अने कायाना योगनी जे बुद्धि तेनाखी दीधी; अने अव्यबुद्धि राखीने आत्मानो जे निर्जय खजाव ठे, तेनुं ग्रहण कीधुं अने ए स्व जावनो जे अनुभव रस तेमां जीनो के० मग्न थई रह्यो, अने सर्व व्यवहारमां प्रवृत्ति करी रह्योठे, पण दृष्टिमां श्रद्धा तो निश्चयमां राखी ठे, एम करतां जरमनी दोरी तोनी नाखी, एहुं ब्रह्मस्थपणुं मूकी दीधुं, अने आत्मिक धर्मे जे पोतानो स्वजाव तेनो धोरी के० धरनारो थयो; परम साथे प्रीति जोडी, एटखे सिद्धपदमां प्रीति राखीने मर्मनो साखी थयो; एटखे पुण्यकर्मने करे तेनो साक्षी थयो ठे. ॥ ४ ॥

शिष्य पूछेठे के, चेतन तथा अचेतन एकदेशमां रदेठे, अने कर्म करेठे, त्यां चे तनने कर्मनो अकर्त्ता केम मनाय ? गुरु कहेठे के, ज्ञानशक्तिवसे अकर्त्ता मनाय. ते कहेठे.- अथ जेदज्ञानको सामर्थ्यपनो कथन:-

॥सवैया इकतीसाः॥- जैसो जो दरव ताके तैसे गुन परजाय, ताहुसों मिलत पैं मिले न काहु आनसों; जीव वस्तु चेतन करम जड जाति जेद, अमिल मिलाप ज्यों नितंब जुरे कानसों; एसो सुविवेक जाके हिरदे प्रगट जयो, ताको ज्ञम गयो ज्यों तिमिर जग्यो ज्ञानसों; सोइ जीव करमको करतासौ दीसे पैं अकरता कह्योहै शुद्धताके परवानसों. ॥ ५ ॥

अर्थ:- जे जेवुं अव्य होय तेना तेवा गुणपर्याय होय ठे, ते तेज अव्यसाथे म लेठे, पण बीजा अव्यसाथे मलता नथी; जेम कोई स्निग्धगुणवडे घृतादिक अव्य पो ताना पर्यायची स्निग्ध गुणवाला अव्यसाथे मले, पण रुक्क गुणवालासाथे मले नही; तेम ए जीव वस्तु चेतनजाति ठे, अने कर्म जे ठे ते जरुजाति ठे, एवो जातिजेद ठे. तेथी चेतन तथा जडने अमिलनता ठे, पण कांई युक्ति मिलाप नथी. जेम केरुना जागनी नीचे पश्चिम प्रदेश नितंब ठे, ते उपर रहेला कानसाथे केम मले ? एवो गुणपर्यायनो विवेक जेना हैयामां प्रगट थयोठे, तेना हैयामां पूर्वनो उपजेखो ज्ञम

નાશ પામ્યો, તે ઉપર દૃષ્ટાંત કહેહે કે, જેમ સૂર્યનો ઉદય થવાથી અંધકાર નાસેહે, તેમ નાશ પામેહે; એવા વિવેકવાલો જીવ જે હે તે કર્મનો કર્તા તો દેખાયહે પણ શુદ્ધતા જે પોતપોતાના ડ્રવ્યની ગુણ પરિણતિ તેના પ્રમાણથી જીવને કર્મનો અકર્તાજ કહ્યો. ॥૫॥

હવે જીવ અને પુજ્જલના લક્ષણના જેદ દેખાડીને એજ વાત દઢ કરેહે:-

અથ જીવપુજ્જલલક્ષણજેદકથન:-

॥ઢપ્પય ઉદઃ॥- જીવ જ્ઞાનગુણસહિત, આપગુણ પરગુણ જ્ઞાયક; આપા પરગુણ લક્ષે, નાંહિ પુજ્જલ શ્દિ લાયક; જીવરૂપ ચિદ્રૂપ, સહજ પુદગલ અચેત જન; જીવ અમૂરતિ મૂરતીક પુદગલ અંતર વન; જબલગ ન હોશ અનુજૌ પ્રગટ, તબલગુ મિથ્યામતિ લસે; કરતાર જીવ જડ કરમકો, સુબુધિ વિકાશક ત્રમ નસે ॥ ૬ ॥

અર્થ:- જીવજે હે તે જ્ઞાનગુણસહિત હે, અને જેમ પોતાના ગુણનો ગ્રાહક હે તે મજ પારકા ગુણનો પણ ગ્રાહક હે. અને એજ ગુણના જેદે કરીને પોતાને તથા પરને લક્ષે કેળુ જુણહે; એવી કલા શક્તિ લાયક પુજ્જલ ક્યારે પણ બની શકે નહી. જીવનું સ્વરૂપ ચિદ્રૂપ કેળુ ચેતનારૂપ હે, અને પુજ્જલતો સેદેજ જાવે અચેતનારૂપ હે; ઇટલે જન હે. વહી જીવ અમૂર્તિ હે અને પુજ્જલ મૂર્તિ હે, એ મોટું અંતર એ બંને વચ્ચેહે. જ્યાં સુધી શુદ્ધચેતનનો અનુજવ પ્રગટ ન થાય. ત્યાંસુધી મિથ્યામતિ લસે કેળુ દીતિ વંત હોયહે અને જડસ્વરૂપી કર્મનો કર્તા જીવ હે, તે ત્રમબુદ્ધિ હે; પણ એ અનાદિ કાલનો ત્રમ તે સુબુદ્ધિના વિકાશ થવાથી નાશ પામેહે. ॥ ૬ ॥

હવે કર્તા, કર્મ અને ક્રિયા એ ત્રણે સ્વરૂપ કહેહે:-અથ કર્તાકર્મક્રિયાસ્વરૂપકથન:-

॥દોહરાઃ॥- કરતા પરિનામી દરબ, કરમરૂપ પરિનામ; કિરિયા પરજેકી ફિરનિ, વસ્તુ એક ત્રય નામ. ॥ ૭ ॥

અર્થ:-રૂપાંતરને ત્રણે તે પરિણામી કહેવાય, એનું જે ડ્રવ્ય, તે કર્તા કહિયે; રૂપાં તર થવું તે પરિણામ, એને કર્મનું સ્વરૂપ કહિયે; અને પર્યાયનું ક્રમે ક્રમે ફરવું તેને ક્રિયા કહિયે. એ રીતે કર્તા, કર્મને, ક્રિયા એવાં ત્રણ નામ હે પણ વસ્તુ તો એકજ હે. ॥૭॥

હવે કર્તા, કર્મ, ને ક્રિયા તે કહેવામાં નામ જિણ જિણ હે પણ વસ્તુ એકજ હે તે કહેહે:-અથ કર્તાકર્મક્રિયૈકત્વકથન:-

॥દોહરાઃ॥- કર્તા કર્મ ક્રિયા કરૈ, ક્રિયા કર્મ કરતાર; નાહ જેદ બહુ વિધિ જયો, વસ્તુ એક નિરધાર ॥ ૮ ॥

અર્થ:- કર્તા ત્યારે કહેવાય કે જ્યારે ક્રિયા કરે, અને ક્રિયા ત્યારે કહેવાય કે જ્યારે કર્મ કરે, એમ નામ જેદ જાતજાતનો પડ્યો પણ કરવાથી કર્તા, કરવાથી ને કરવાથી ક્રિયા એ ત્રણે એકજ વસ્તુ હે. ॥ ૮ ॥

हवे एक कर्म क्रियानो कर्त्ता एकज होयठे, ते स्थापन करेठे:-अथ कर्त्ता कर्मक्रियाप्रतिस्थापना:-

॥दोहा:॥- एक कर्म कर्त्तव्यता, करै न कर्त्ता दोय; दुधां दरव सत्ता सु तो, एक जाव क्यों होय. ॥ ए ॥

अर्थ:- ए बात तो खुद्वी ठे के, एक कर्मनी कर्त्तव्यता के० क्रियाते एकज होयठे. अने तेनो कर्त्ता पण एकज होयठे, पण वे कर्त्ताएकज क्रियाना करनार नहोय. अहीं चेतन ड्रव्यसत्ता अने पुजलड्रव्यसत्ता ते तो दुधा के० वे प्रकारे जुदी जुदी ठे, ते माटे एक जाव एक कर्म केम वने ? ॥ ए ॥

हवे कर्त्ता कर्म ने क्रियानो विचार कहेठे. अथ कर्त्ताकर्मक्रियाविवरण:-

॥सवैया श्कतीसा:॥- एक परिनामके न करता दरव दोय, दोय परिनाम एक दर्ब न धरतु है; एक करतूति दोई दर्ब कवहों न करै, दोई करतूति एक दर्ब न करतु है; जीव पुदगल एक खेत अवगाही दोई, अपने अपने रूप कोठ न टरतु है, जड परिनामनिको करता है पुदगल, चिदानंद चेतन सुजाड आचरतु है ॥ १० ॥

अर्थ:- एक परिणामना वे ड्रव्य कर्त्ता न होय, अने एक ड्रव्यजे ठे ते वे परिणाम धारण करे नहीं; ए रीते वे ड्रव्य मल्लीने एक करतूति के० क्रिया क्यारे पण नज करे. तेमज एक ड्रव्य वे क्रिया पण नहींज करे; ए व्यवस्था बुझि कहेवा लायक कहेठे के, जीव अने पुदगल एकमेक अई रह्यां ठे; तेथी ए वने एक क्षेत्रावगाही अयां पण पोत पोताना स्वजावथी कोई टखे नहीं; तेथी पुजल जे ठे ते जड ठे; ते जडपरिणाम नोज कर्त्ता थाय; अने चिदानंद चेतन ठे ते चेतन स्वजावने आचरे ॥ १० ॥

हवे सम्यक्त्वअवस्थामां कर्मनो अकर्त्ता अने मिथ्यात्वअवस्थानेविषे कर्मनो कर्त्ता ठे एम कहेठे:-अथ सम्यक्त्वमिथ्यात्वकथन:-

॥सवैया श्कतीसा:॥- महा डीठ दुःखको वसीठ पर दर्बरूप, अंध कूप काहुपै निवाह्यो नहि गयो है; ऐसो मिथ्याजाव लग्यो; जीवकों अनादिहीको, याही अहं बुझि लिये नाना जांति जयो है; काहू समे काहूको मिथ्यात अंधकार जेद, ममता जेठेदि शुरू जाड परिनयो है; तिनही विवेक धारि बंधको विलास नारि, आत्म सकतिसों जगत जीति लयो है. ॥ ११ ॥

अर्थ:- महाभूष अने दुःखनोपहु आत्मड्रव्य ते परड्रव्य के० पुजलड्रव्य जेतुं रूप ठे, पिंड ठे, अने जेसां सत्य दृष्टि पोची शकती नहीं, तेमाटे अंधकूप समान ठे; अने कोईथी निवारण नहीं थतो, एवो मिथ्याजाव जे मिथ्यात्व मोह कर्म ते जीवने अनादि काल थकी लागेलुं ठे, एथी परड्रव्य तरफ जीवनी अहंबुझि लागी, तेथी जीव

नाना प्रकारनो थयो. अने कोई समये यथाप्रवृत्तिकरण कोई जव्यजीवनो मिथ्यात्व अंधकार जेदायो, ते मिथ्यात्वग्रंथि जेदीने अने सर्व कार्यनेविषे जे अहंबुंझिवडे रहे ली ममता हती, तेने ठेदीने शुरू चिदानंद जावमांज परिणामी रह्यो, ते समये ते जव्यजीव जेद विज्ञान के० जड चेतननो विवेक धारण करीने अविरति, कषाय, योग तथा प्रमाद ए जे बंधनाहेतु हता, तेनो विद्यास ठोडीने आत्मशक्तिवडे एटखे पोता ना वीर्यबलवडे जगत्ने जीति लीयेठे; जगत्थी निराखो थाय ठे. ॥ ११ ॥

हवे जेम कर्मनो कर्ता आत्मा नथी तेम ए कर्म आत्माना करेखां नथी; अने कर्ताने कर्म एक रूपज ठे ते कहेठे:—अथ यथा कर्म तथा कर्ता एकरूपकथन:—

॥ सर्वैया इकतीसा:॥—शुरूजाव चेतन अशुरूजाव चेतन, डुहुंको करतार जीव ओर नही मानीये; कर्मपिंडको विद्यास बर्न रस गंध फास, करता डुहुंको पुदगलपर मानिये; ताते बरनादि गुन ज्ञानावरनादि कर्म, नाना परकार पुजलरूप जानिये; स मल विमल परिणाम जे जे चेतनके, ते ते सब अलख पुरुष यों बखानिये. ॥ १२ ॥

अर्थ:—चेतनाजेविषे शुरू जाव तथा अशुरू जाव जे जाणवामां आवेठे, ते तो परिणामरूप कर्म ठे; तेथी ते बनेनो कर्ता जीवज ठे, बीजो कोई कर्ता मानवो नही. अने ज्ञानने ढांकवुं, दर्शनने ढांकवुं, इत्यादि कर्म पिंनो विद्यास ठे; अने वर्ण, गंध, रस, स्पर्श, इत्यादि जे कार्य अने कर्म ठे, ए बनेनो कर्ता पुदगलद्रव्यनेज प्रमाण राखिये; तेणे करी ने वर्णादि के० वर्ण, रस, गंध, स्पर्श गुण ठे ते अने ज्ञानावरण, दर्शनावरण प्रमुख जे कर्म ठे ते सर्व नाना प्रकारना पुजलरूप जाणवां; जेम कहुं ठे के, “जोगापयडिपयेसा,” के० जोगवडे प्रकृतिप्रदेशबंध थाय, ने तेनेविषे चेतनना समलपरिणाम के० अशुरू परिणाम अने विमलपरिणाम के० शुरू परिणाम ए जे कर्मरूपक ठे ते ते सर्व अलख पुरुषरूप ठे, माटे कर्ता कर्मने एकज बखाणीए. ॥ १२ ॥

हवे ए वातना रहस्यने मिथ्यादृष्टि जाणे नही, तेना उपर हस्तिनो दृष्टांत:—

अथ मिथ्यादृष्टि बर्ननं हस्तिको दृष्टांत:—

॥ सर्वैया इकतीसा:॥—जैसे गजराज नाज घासके गरास करि, जवत सुजाय नहि जिन्न रस लियो है; जैसे मतवारी नहि जानै सिखरनि स्वाद, जुगमें मगन कहै गज दूध पियो है; तैसे मिथ्यामति जीव ज्ञान रूपी है सदीव, पयो पाप पुन्य सों सहज सुन्न हियो है; चेतन अचेतन डुहुकों मिश्र पिंड लखि, एकमेक मानैन विवेक कबु कियो है. ॥ १३ ॥

अर्थ:—जेम हाथीने अनाज साथे घास जेलवीने घास आपेठे ते खायठे. हाथीनो स्वजाव एवोठे के, घासने अनाजनो जुदो स्वाद खेतो नथी. वही कोई माणस मद्य

पीने मतवारो थयो होयने तेने दहीने खांरूपी बनेलुं शीखरण जमवाने आपीये ने पुढीये के एनो स्वाद केवोळे, तो ते कहेरी के गायनुं दुध पीये तेवोळे. पण तेने दा रूती जुममां जुदा स्वादनी खबर पडती नथी, तेम जीव मिथ्यामतिवालो थईने जो पण अनादि कालनो ज्ञानरूपी ठे एटले ज्ञानमय ठे तो पण पापकर्म अने पुण्यकर्म मां लीन थई रह्यो ठे, माटे सहज जावे शुन्यहृदय थयोळे; तयारे चेतन अचेतन जे पुजल ते बेउने मिश्र के० एक पिंस जोईने एकमेक मानेळे; पुजलना जेलथी चेतनने पण पुजलकर्मनो कर्त्ता मानेळे पण कदी विवेकनी नजरथी जोतो नथी. ॥ १३ ॥

हवे जीवने कर्मनो कर्त्ता मानवो ए भ्रमवडे मनायळे; ते उपर दृष्टांत आपेळे.

अथ त्रसस्वरूपकथनदृष्टांतः—

॥ सवैया श्कतीसाः॥—जैसै महाधूपकी तपतिमें तिसीयो मृग, जरमसों मिथ्याजल पीवनकों धायो है; जैसै अंधकारमांहि जेवरी निरखी नर, जरमसों करपी सरप मानि आयो है; अपने सुजाय जैसै सागर सुधिर सदा, पवन संजोगसो उठरि अकुलायो है, तैसै जीव जडसों अव्यापक सहजरूप, जरमसों करमको करता कहायो है. ॥१४॥

अर्थः—जेम वैशाख ने जेठना घणा सरुत तापनी गरमीवडे मृग तरस्यो थईने मृगजलने जोई तेने जल जरेलुं तलाव मानी ते मिथ्या जलने पीवाने दोमेळे; तथा जेम अंधारे पडेली दोरडीने जोईने कोई मनुष्य जरमवडे तेने साप जाणी मरीजायळे; वली जेम समुद्रनो स्वभाव स्थिर ठे पण पवनना संजोग थकी उठलतो देखायळे, तेम जीव निश्चय थकी जोतां जड वस्तुथी अव्यापक ठे, पण अनादि कालनो सहजरूपी त्रस तेणे करीने ते जीवने कर्मनो कर्त्ता कहेळे. ॥ १४ ॥

हवे जे सम्यग् दृष्टि थाय ते सम्यक् स्वभावे करीने त्रस दूर करे; अने जुदो जुदोज जाव जाणे, ते उपर राजहंसपक्षीनो दृष्टांत आपेळे. अथ सम्यग् दृष्टिस्वभाव वर्णनं, राजहंसके दृष्टांतः—

॥ सवैया श्कतीसाः॥—जैसै राजहंसके वदनके सपरसत, देखिये प्रगट न्यारो ठीर न्यारो नीर हैं, तैसै समकित्तीकी सुदृष्टिमें सहजरूप, न्यारो जीव न्यारो कर्म न्यारोई शरीर है; जब शुरू चेतनाको अनुजौ अन्यासे तब, जासै आपु अचल न दुजो उर सीरहै; पूरव करम उदै आइके दिखाई देहि, करता न होइ तिन्हको तमासगीर है. ॥१५॥

अर्थः—जेम राजहंसनुं वदन के० मुखनी अंदरनी जीज, तेना अडकवाथी दुधने पाणी एकमेक होय ते फाटीने दुध जुडुं ने पाणी जुडुं थाय ठे; तेमज सम्यग्दृष्टि वडे सहजरूपे जीव ठे ते जुदोज जणाय ने कर्म पण जुडुंज जणाय; अने शरीर पण जुडुंज जणाय, एटले बाह्यात्मा, अंतरात्मा ने परमात्मा ए त्रणे जुदा जणाय. ज्यारे

शुरू चेतन अनुभवनो अज्यास करे त्यारे पोतेज देखाय. कर्मादिकनो बीजा कोई साथे जेल नथी. पूर्व संचित कर्म जे ठे ते निज स्थिति पूर्ण थये अथवा उदीरणा करी के० कर्म उदय आव्याथी देखाय, पण जीव काई कर्मनो कर्त्ता नथी, पण ते कर्म ना उदयनो तमासो जुएठे ॥ १५ ॥

हवे शिष्य पूछे ठे के, हे स्वामी! जीव तथा पुजल एकमेक थई रखां ठे, त्यारे ते अनेविषे एवो जुदो जुदो स्वभाव केम जाणिये? त्यारे गुरु तेनो उत्तर आपतां पाणिनुं तथा शाकनुं दृष्टांत आपेठे: अथ कर्तृत्व स्वभाव तसोदक तथा व्यंजननो दृष्टांत:-

॥ सवैया इकतीसा:॥-जैसे उसनोदकमें उदक सुजाड सीरो, आगिकी उसनते फर स ज्ञान लखिये; जैसे स्वाद व्यंजनमें दीसत विविध रूप, लोनको सवाद खारो जीज ज्ञान चखिये; तैसे याहि पिकमें विजावता अज्ञानरूप, ज्ञानरूप जीव जेद ज्ञानसो परखिये, जरमसों करमको करता है चिदानंद, दरब विचार करतार जावनखिये. ॥ १६ ॥

अर्थ:- जेम उखोदक के० अनुं पाणी ते पाणीनो पोतानो स्वभाव तो सीरो के० शीतलज ठे, पण तेनो स्पर्श करतां गरम लागे ठे, ते गरमी आगनी ठे. अने स्वादिष्ठ व्यंजन के० शाकमां जात जातनो स्वाद होय ठे अने लोन के० निमकनो खारो स्वाद जुदोज जणाय ठे, ते जीज ज्ञानवडे जणायठे; तेमज घटपिकमां विजावता जे कर्मनी साथे चेतननुं मलबुं तेतो जेम में आ कीधुं एम मानबुं, एतो अज्ञानरूप ठे. अने जीव ठे ते शुरू ज्ञानरूपी ठे, एनेतो शुरू जाणवो एज एनुं कार्य ठे. ए बात जेदज्ञान वडे जणाय ठे. ए चिदानंद जे ठे तेने कर्मनो कर्त्ता मानवो ते भ्रमवडे म नाय ठे! पण अव्यनो विचार करतां एनो कर्त्ता जाव बने नही पण ज्ञाता जावज बने ए रहस्य ठे. ॥ १६ ॥

हवे निश्चय प्रमाणवडे जे जेनो कर्त्ता ठे तेने जुदो बतावे ठे. अथ कर्तृत्वविवरण:

॥ दोहा:॥- ज्ञान जाव ज्ञानी करै, अज्ञानी अज्ञान; दरब करम पुदगल करै, यह निहचै परवान. ॥ १७ ॥

अर्थ:- ज्ञानी होय तेतो ज्ञानजाव करे एटखे जाणवारूपजे कार्य ठे ते करे ठे; अने अज्ञानी होय ते हुं कर्त्ता हुं एम मानी अज्ञानजाव करेठे; अव्यरूप जे कर्म ठे तेने पुजलज करेठे, निश्चयप्रमाणमां एबुं स्पष्ट ठे. ॥ १७ ॥

शिष्य पूछेठे के हे स्वामी! ज्ञानजाव ज्ञानी करे ए बात कहेतां ज्ञाननो कर्त्ता जी व ठरेठे, ते कया नयथी ठरेठे? तेनो उत्तर गुरु आपेठे:-अथ व्यवहार कर्तृत्वकथन:-

॥ दोहा:॥- ज्ञानसरूपी आतमा, करे ज्ञान नहि ठर; दब कर्म चेतन करै, यह विवहारी दौर. ॥ १८ ॥

अर्थ:- आत्मा ज्ञानस्वरूपी ठे माटे ज्ञानने तो तेज करे, पण बीजो नही, ए नि श्रय;अनेजे एम कहे ठे के,द्रव्यकर्मनो कर्त्तापण चेतन ठे तेतो व्यवहारमां कहेवाय॥१७॥

हवे शिष्य प्रश्न:- कर्तृत्वकथन:-

॥ सवैया तेईसाः॥-पुद्गल कर्म करै नहि जीव कही तुम में समुज्जी नहि तैसी; कौन करै यहू रूप कही अब, को करता करनी कहु कैसी; आपुहि आपु मिलै बिबुरै जड क्यों करि मोमन संशय ऐसी; शिष्य संदेह निवारन कारन बात कहै गुरु है कहुं जैसी. ॥१८॥

अर्थ:- हवे शिष्य पूछे ठे के, जीवने निश्चयनयथी ज्ञाननो कर्त्ता कह्यो ने कर्मनो अकर्त्ता कह्यो, तेनुं शुं कारण? हे गुरु! पुजल द्रव्यरूप कर्मने जीव करे नही एवी जे बात तमे कही, ते बात हुं यथार्थ समज्यो नही. ए पुजलरूपी कर्मनो खजाव करे? इहां कर्त्ता तो ठरावता नथी अने तेनी क्रिया केवी ठे ते कहो. वली पुजल कर्मनो कर्त्ता पुजलनेज बनावोठो त्यारे कर्त्ता कर्म बने जरु थयां, ते पोतानी मेले मलबुं बूटा थाबुं केम बनी शके? ए मारा मनमां संदेह ठे. शिष्यनों संदेह निवारवाने आ प्रश्ननो यथार्थ उत्तर गुरु हवे कहेठे:- ॥ ११८ ॥

अथ गुरु उत्तर कथन:-

॥ दोहाः॥- पुद्गल परिणामी दरब, सदा परिणमै सोय; याते पुद्गल करमको, पुद्गल कर्त्ता होय ॥ १९ ॥

अर्थ:- हे शिष्य! पुद्गल जे ठे ते परिणामी द्रव्य ठे. कृण कृणमां तरेहवार बनी जायठे तेमाटे सदा परिणामी रह्यो ठे, ते युक्तिथी पौजलिक कर्मनो कर्त्ता पुजल जज थई शकेठे. ॥ १९ ॥

अथ पुनः शिष्य प्रश्न:-

॥ अड्डिल ठंदः ॥- ज्ञानबंतको जोग निर्जरा हेतु है; अज्ञानीको जोग बंध फल हेतु है; यह अचरजकी बात हिचे नहि आवही; बूजै कोज शिष्य गुरु समुजावही. ॥११॥

अर्थ:- हवे शिष्य पूछेठे के, ज्ञानजाव ज्ञानी करे एबुं कहेवाथी जोग निर्जरारूपी थाय ठे ते केम? ज्ञानी जोग जोगवे ते कर्मनी निर्जरा करेठे, त्यारे तो ज्ञानीनो जोग निर्जरानो हेतु ठे अने अज्ञानी जे जोग जोगवे ते कर्म बंधन करेठे; त्यारे तो अज्ञानीनेज जोग बंध फलदाई कह्यो एतो अचरजनी बातठे; केमके जोग जोगव वामां समान होय ने एकनो जोग निर्जरानो कारक अने बीजानो जोग बंधनो का रक एम केम बने? अने ए बात हृदयमां ठसती नथी. आबुं शिष्यनुं केहेबुं सांज लीने गुरु तेनो उत्तर कहेठे:- ॥ ११ ॥

अथ गुरु उत्तर कथनः—

॥ सवैया इकतीसाः ॥— दया दान पूजादिक विषय कषायादिक, दोहू कर्म जोग पै डुहूको एक खेतु है; ज्ञानी मूढ करम करत दीसे एकसे पै, परिनाम जेद न्यारो न्यारो फल देतु है; ज्ञानवंत करनी करै पै उदासीन रूप, ममता न धरै ताते निर्जराको हेतु है; बहे करतूति मूढ करै पै मगन रूप, अंध जयो ममता सो बंध फल लेतु है. ॥ ३१ ॥

अर्थः— दया पालवी, दान देवुं, पूजा प्रमुख करवी, एक एवी रीतनां कर्मठे, अने पांच इंद्रियोना विषयनुं सेवन करवुं, कषायनुं सेवन करवुं; एक एवी रीतनां कर्म ठे, ए बने कर्मनो संसारमां जोग ठे, पण क्षेत्र एक ठे, तेथी बने बंधरूप ठे. अने ज्ञानी पण ए बे कर्म करे ठे, तथा अज्ञानी पण करे ठे, अने ए कर्म करतां तो ज्ञानी अज्ञानी एक सरखाज देखाय ठे, पण एना परिणाम जेद जुदा जुदा ठे माटे ए कर्मनुं फल जुड़ जुड़ आपे ठे. ज्ञानवान जे कर्म क्रिया करेठे, ते उदासीन रूप थईने करे ठे, एटखे एनी मेले उदय आवेखुं कर्म करेठे, पण ममता धरतो नथी; ए माटे निर्जरानो हेतु ठे. अने एज कर्म क्रिया मूढ करे ठे, पण ए क्रिया कर वामां आनंद रूप रहे ठे; ने निजात्मशुद्धिने विसरी जाय ठे; एटखे अंध जेवो वनी जाय ठे, अने ममता धारण करे ठे, तेथी बंध फलने खिये ठे; एज माटे अ ज्ञानी अज्ञाननो कर्त्ता ठरे ठे. ॥ ३१ ॥

हवे कुंजारनुं दृष्टांत आपीने मूढनुं कर्त्तापणुं सिद्ध करेठेः—

अथ मूढ कर्त्तृत्व कथन कुलाल दृष्टांतः—

॥ ठप्पय ठंदः ॥— ज्यों माटीमहि कलस, होनकी शक्ति रहै ध्रुव; दंड चक्र चीवर कुलाल बाहिज निमित्त हुव; त्यों पुदगल परवाल, पुंज बरगना जेष धरि; ज्ञानी बर नादिक सरूप बिचरंत विविध परि; बाहिज निमित्त बहिरातमा, गहि संसै अज्ञान मति; जगसांहि अहंकृत जावसों, करम रूप व्है परिमति. ॥ ३३ ॥

अर्थः— जेम कलसरूप कार्य थवामां माटी अव्यनी शक्ति ध्रुव के० निश्चय ठे. अने ते कार्यनेविषे तेने फेरववानो दंड अने चक्र के० चाकने चीवर उतारवानी दोरी ने कुंजार ए सर्व बाह्य निमित्त थयां, तेम परमाणु पुजलनो पुंज ते बंधपणु ध रीने कर्मणवर्गणानो जेष धरीने ज्ञानावरणी, दर्शनावरण, वेदनीय, मोहनीय, आ पुष, नामकर्म, गोत्रकर्म, अंतराय ए स्वरूपे विविध के० जात जातनो पुजल खंध वि चर्यों; अहीं बहिरात्मा एटखे देव मनुष्यादिरूपी बाह्यात्मा बाह्यनिमित्त थईने त्रम

રૂપી અજ્ઞાન ગ્રહીને અહીં કારણ બન્યો; ત્યારે જગત્માં અહંકારબુદ્ધિની સંગતિ તે હિજ પુનઃલલંઘ કર્મરૂપ બનીને પરિણમ્યો છે. ॥ ૩૩ ॥

હવે નિશ્ચયે જીવનું અકર્તાપણું માનીને યના અનુગ્રહમાં રહેવું તેનું મહાત્મ્ય કહેલે:-

અથ શુદ્ધાનુગ્રહ મહાત્મ્ય કથન:-

॥ સવૈયા તેઈસા: ॥- જે ન કરૈ નયપદ્ધ વિવાદ ધરૈ ન વિષાદ અલીક ન જાલૈ; જે હ્રદયેગ તજૈ ઘટ અંતર, શીતલજાવ નિરંતર રાલૈ; જે ન ગુની ગુન જોદ વિચારત, આકુલતા મનકી સવ નાલૈ; તે જગમેં ધરિ આતમધ્યાન અલંકિત જ્ઞાનસુધારસ ચાલૈ. ॥ ૩૪ ॥

અર્થ:- જેમ મિથ્યાત્વી લોક પોતપોતાના નયનો પદ્ધ ધરીને પોતપોતામાં વિવાદ કરે છે તેમ ન કરતાં જે સહજ આનંદમાં રહેલે; ને વિષાદ ધરતા નથી, અને ઝૂંતું બોલતા નથી, અને હુદ્ધ ધ્યાન ધરતા નથી પટલે હ્રદયેગનો ત્યાગ કરેલે; અને હમેશ પોતાના હ્રદયને વિષે શીતલ જાવ રાલેલે, ને યવા શુદ્ધ આત્માના અનુગ્રહમાં મલેલે. જેથી આત્મા ગુણી છે ને જ્ઞાનગુણ છે, યવો જેને જોદ વિચાર રહ્યોજ નથી, અને વિકલ્પ કેળવ્યાકુલતાને મનમાંથી કાઢી નાલે, યવા જે શુદ્ધ અનુગ્રહી થાય, તેજ આત્મધ્યાન ધરીને જગત્ને વિષે સંપૂર્ણ કેવલ જ્ઞાનરૂપ અમૃત રસ તેને ચાલેલે. ॥ ૩૪ ॥

હવે નિશ્ચય નય થકી અકર્તાપણાની સ્થાપના અને વ્યવહાર નયવડે કર્તાપણાની સ્થાપના પ્રમાણ કરી વતાવે છે:- અથ નિશ્ચય વ્યવહારનય પ્રમાણ સ્થાપના:-

॥ સવૈયા શ્કતીસા: ॥- વિવહાર દૃષ્ટિસોં વિલોકત બંધોસો દીસે, નિહચે નિહારત ન બાંધ્યો યહ કિનહી; યક પઢ બંધ્યો યક પઢસોં અબંધ સદા, દોહ પઢ અપને અનાદિ ધરે ઇનહી; કોહ કહે સમલ વિમલ રૂપ કોહ કહે, ચિદાનંદ તૈસોઈ બલાન્યો જૈસો જિનહી; બંધ્યો માને ચુલ્યો માને હુદ્ધનકો જોદ જાને, સોઈ જ્ઞાનવંત જીવ તત્ત્વ પાયો તિનહી. ॥ ૩૫ ॥

અર્થ:- ચતુર્ગતિરૂપ સંસારમાં ત્રમણ કરવાનો આત્માનો વ્યવહાર જોઈય તો આત્મા કર્તાજિ દેખાય ને બંધમાં પણ જણાય, અને નિશ્ચયનયવડે જ્ઞાનનોજ કર્તા અને જ્ઞાનસ્વરૂપી જોઈય તો યજ આત્મા કશામાં બંધાયલો નહી જણાય; તેથી યકલો વ્યવહાર પદ્ધ ગ્રહીયે તો આત્મા બંધમાં છે, ને યકલો નિશ્ચયપદ્ધ ગ્રહીયે તો આત્મા સદા અબંધ જણાય, યવા વંને પદ્ધ અનાદિકાલના ગ્રહણ કીધા છે. કોઈ વ્યવહારનયવાલો હોય તે જીવને સમલ કહેલે, ને કોઈ નિશ્ચયનયવાલો હોય તે યને વિમલ કહેલે. પણ જેણે જેવો પોતાની બુદ્ધિથી ચિદાનંદને વલાણ્યો તેવોજ ચિદાનંદ લેલે. હવે જે સમ્યગ્દૃષ્ટિ હોય તેતો આત્માને બંધાયલો પણ માને, અને અબંધપણ

માને, પણ એ માનવામાં બેહુનયનો જેદ જે જાણે તેજ જ્ઞાની કહેવાય, અને તેણેજ જીવ તત્ત્વનું સ્વરૂપ ઝલ્લ્યું છે ॥ ૨૫ ॥

હવે બેઠ નયને સમાન રાક્ષીને સમકિત રાલેથી સમરસ જાવમાં રહે તેની પ્રશંસા કરેઃ—અથ સમરસી જાવ પ્રશંસા કથન:—

॥સવૈયા શ્કતીસા:॥— પ્રથમ નિયત નય ડૂજો વિવહાર નય, ડુહુકોં ફલાવત અનંત જેદ ફલે હૈ; જ્યોં જ્યોં નય ફલે ત્યોં ત્યોં મનકે કલોલ ફલે, ચંચલ સુજાય લોકા લોકલોં ઝલે હૈ; એસી નય કહ્ તાકો પક્ષ તજિ જ્ઞાની જીવ, સમરસી જયે એકતાસોં નહીં ટલે હૈ; મહા મોહ નાસે શુરુ અનુજો અજ્યાસે નિજ, બલ પરગાસે સુલ રાસિ માહિં રલે હૈ ॥ ૨૬ ॥

અર્થ:—પહેલોતો નિશ્ચય નય છે, અને બીજો વ્યવહાર નય છે; એ બેઠ નયને એક એક ડ્રવ્ય સાથે ફલાવિયેં ત્યારે અનંત ડ્રવ્યની અપેક્ષાને લીધે નયના અનંત જેદ ફલે છે. હવે એ નયના અનંત જેદ મનનાજ વિચારથી ફલે છે, તેથી જેમ જેમ નયનું ફલાવ થાય તેમ તેમ મનના તરંગ પણ અનંત જેદે ફલે છે, અને મનના કલ્લોલ જે ટલા હોય તેટલા ચંચલ સ્વજાવમનના થઈ જાય, એનું પ્રમાણ ષટ્શુણી દ્વાનિ દૃક્ષિ લેલે લોકાલોક પ્રદેશ પરિમાણ હોય એવી જે નય કહ્યા કે જે નયને અંગીકાર કરી તેનો પક્ષપાત ત્યજીને જે જ્ઞાની જીવ સમરસી જાવમાં રહ્યા અને સઘલા નયના વિસ્તારમાં ચેતનાની એકતા હોય તેથી ટલે નહીં તે તો સમરસી જાવ વાલા મહા મોહ કે જે ઝમનો નાશ કરીને અને શુરુ ચિદાનંદના અનુજવનો અજ્યાસ કરીને, ષટલે ક્ષપકશ્રેણિ આરોહણ કરીને પરમાત્માનું જે બલ છે તેનો પ્રકાશ કરીને સુલ રાશિ જે મોક્ષ પદ છે તેને વિષે મલ્લી જાય છે ॥ ૨૬ ॥

હવે નિશ્ચય વ્યવહાર બતાવીને પોતપોતાનું જે સત્ય સ્વરૂપ લક્ષણ છે તે દિજ કહેઃ—અથ સમ્યક્ સ્વરૂપ લક્ષણ કથન:—

॥ સવૈયા શ્કતીસા: ॥— જૈસે કાહુ બાજીગર ચૌહટે બજાઈ ઢોલ, નાના રૂપ ધરી કે જગલ વિદ્યા ળાની હૈ; તૈસે મેં અનાદિકો મિથ્યાતકે તરંગનિસોં જરમમેં ધાડ બહુ કાય નિજ માની હૈ; અબ જ્ઞાન કલા જાગી જરમકી દૃષ્ટિ જાગી, અપની પરાઈ સબ સોંજુ પહિચાની હૈ; જાકે હદે હોત પરવાન એસી જાંતિ જઈ, નિહવે હમારી જ્યોતિ સોઈ હમ જાની હૈ. ॥ ૨૭ ॥

અર્થ:—જેમ કોઈ બાજીગર ચૌટામાં ઢોલ વગાવીને જાત જાતના રૂપ ધરીને પોતાની જગલ વિદ્યા પ્રસારે છે, નેં તેને લોકો સાચી માને છે, તે રીતે હું અનાદિ કાલથી મિથ્યાત્વ તરંગ કે જે દહેરોમાં મગન બની રહ્યો તેથી જગલવિદ્યા જોનારાને ન્યાયે

ઝમમાં ધાયો થકો ઘણી કાચાઈ પામીને પોતાની માની લીધી હતી, તે હાલ મને જ્ઞાન કલા પ્રાપ્ત થવાથી ઝમની દૃષ્ટિ દૂર થઈ ગઈ, ત્યારે પોતાની તથા પારકી સૌંજ કેળ સામગ્રી તે સર્વને ઓલસી લીધી; જે જ્ઞાન કલાના હૃદય થવાથી વસ્તુનું પરમાણ થાય છે એવી રીત થઈ તેથી પોતાની પરંપરાની શુદ્ધિ આવી, એવા નિશ્ચયથી અમારી જ્યોતિ જે અમારું સ્વરૂપ તેને અમે ઓલસી લીધું ॥ ૩૬ ॥

હવે જે જ્ઞાતા હોય તે સમ્યક્ સ્વરૂપને શુદ્ધ અનુજવને વિષે વિચારી લિયે તે કહે છે:- અથ શુદ્ધાનુજવ ચિંતન જ્ઞાન વિલાસ:-

॥ સવૈયા ફકતીસા:- ॥- જૈસે મહા રતનની જ્યોતિમેં લહરિ હવે, જલકી તરંગ જૈસે લીન હોઈ જલમેં; તૈસે શુદ્ધ આતમ દરબરજાય કરી, હપજે બિનસે થિર રહે નિજ ચલમેં; એસે અવિકલપી અજલપી આનંદ રૂપી, અનાદિ અનંત ગહિ લીજે એક પલમેં; તાકો અનુજવ કીજે પરમ પિઠલ પીજે, બંધકો વિલાસ કારિ દીજે પુદગલમેં ॥ ૩૭ ॥

અર્થ:- જેમ હીરા, લાલ, પદ્મા અને રત્નની જ્યોતિમાં લહરી હવે, ને જ્યોતિમાં જ સમાઈ જાય છે, વહી જેમ પાણીના મોજાં પાણીમાં જ સમાઈ જાય, તેમ શુદ્ધ આત્મ દ્રવ્યના જે જ્ઞાન પ્રમુખ ગુણના પર્યાય છે તે સમયે સમયે હપજે છે, ને વળસે છે, અને દ્રવ્ય પોતાના દ્રવ્ય સ્થાનને વિષેજ રહે છે. હપજવું ને વળસવું એ વિકલ્પ પર્યાયને આશ્રયે થાય છે; પણ દ્રવ્યમાં તો થિરતા રહી છે, દ્રવ્યમાં વિકલ્પ નથી માટે જે અવિકલ્પ અને અજલ્પી કેળ સ્થિર છે સર્વથા વચન ગોચર નથી, અને આનંદરૂપી છે, તેથી સહજ સમાધિ થઈ છે, એવું કોઈ આત્મ દ્રવ્ય છે, તેનું અનાદિ અનંત કાલ સુધી એક રૂપમાં પ્રહ્ણ કરવું, અને તેજ દ્રવ્યનો અનુજવ કરવો, ઇટલે તેને વિષેજ હપજો ગ રાખવો, એ અનુજવમાં પરમ પિઠલ કેળ પરમ અમૃતરસ હપજે છે તે પીવો. અને જે આશ્રવ બંધનો વિલાસ આત્મામાં છે તેને પુજલની સામગ્રીમાં નાલી દેવો, ઇટલે પુ જલરૂપ જૂંડે છે ॥ ૩૭ ॥

હવે આત્માનો શુદ્ધ અનુજવ પરમ પદાર્થ છે, તેની પ્રશંસા કરે છે:- અથ અનુજવ પ્રશંસા:-

॥ સવૈયા ફકતીસા:- ॥- દરબકી નય પરજાય નય દોહ નય, શ્રુત જ્ઞાનરૂપ શ્રુતજ્ઞાન તો પરોષ હૈ; શુદ્ધ પરમાત્માકો અનુજો પ્રગટ તાતે, અનુજો બિરાજમાન અનુજો અવોષ હૈ; અનુજો પ્રવાન જગવાન પુરુષ પુરાન, જ્ઞાન ઓ વિજ્ઞાનધન મહાસુખપોષ હૈ, પરમ પવિત્ર ચોંદી અનુજો અનંત નામ, અનુજો વિના ન કહોં ઠર ઠોર મોષ હૈ ॥ ૩૮ ॥

અર્થ:- પદાર્થને ઓલસવાને બેજ નય પ્રવર્તે છે, એક દ્રવ્યાર્થિક નય વહે દ્રવ્યનો વિવરો અને પર્યાયાર્થિક નય વહે પર્યાયનો વિવરો થાય છે, એ બંને નય શ્રુતજ્ઞાનરૂપ છે, અને શ્રુતજ્ઞાન જે છે તે પુરોક્ષ જ્ઞાન છે; અને શુદ્ધ પરમાત્માનો અનુજવ જે છે

तेतो प्रगट के० प्रत्यक्ष प्रमाणमां आवे ठे, तेथी अनुजवज महा बलवान थको बिरा जमान थई रह्योठे, एथी अनुजव ते अदोष के० शुद्ध ठे. हवे अनुजवनां नाम कहेठे, अनुजव कहिये, प्रमाण कहिये, जगवान कहिये, एनेज पुराण पुरुष कहिये, एनेज ज्ञान कहिये, एनेज विज्ञानघन कहिये, एनेज महा सुखनुं पोष कहिये, एनेज परम पवित्र कहिये, एवा अनुजवनां अनंत नाम ठे. अने ए शुद्ध अनुजव शिवाय बीजे कोई स्थानके मोक्ष नथी ॥ ३९ ॥

हवे शुद्ध अनुजवविना संसारमां जमे अने शुद्ध अनुजव प्राप्त थये मोक्ष पामे ते कहे ठे. अथ अनुजव साम्यर्थ जलको दृष्टांतः—

॥ सवैया इकतीसाः ॥— जैसे एक जल नाना रूप दरबानुयोग, जयो बहु जांति पहिचान्यो न परतु है; फीरि काल पाई दरबानुयोग छूरि होतु, अपने सहज नीचे मारग ढरतु है; तैसे यह चेतन पदारथ विज्ञावतासों, गति योनि जेष जव जावर जरतु है; सम्यक सुजाइ पाइ अनुजौके पंथ धाइ, बंधकी जुगती जानि मुगति करतु है ॥ ३७ ॥

अर्थः— जेम पाणी एक रूप ठे तथापि तेनेविषे नाना प्रकारनी माटी प्रमुख ड व्यनो मिलाप थये पाणी पण तरेद्वार जातनुं थाय ठे, हवे देखवामां तो माटी प्रमुख देखाय ठे, पण पाणी ओलखातुं नथी. फरी कोई औषधादिकथी ते डव्यनो मिलाप छूर थयो अने पाणी तरी आव्युं ल्यारे पोतानुं सहज रूप लईने नीचाण तरफ ढ लवा लाग्युं; ते रीते जे चेतन पदार्थ ठे ते विज्ञावतासों के० पोतानी जुल थकी चार गतिमां चोरासी लाख जीव योनिनेविषे जेष के० एक कोड सामासत्ताणुंलाख कुल कोमीमां जातजातना जवकरतो जावरी के० फरी रेहे ठे, एज जीव कोई अवसर स म्यग् जाव पामीने पोताना अनुजवना मारगमां दोमीने अने बंधनना विलासने तो कीने कर्मनी मुक्ति करे ठे. ॥ ३७ ॥

हवे मिथ्यादृष्टि होय ते अनुजव शिवाय कर्मनो कर्त्ता होयज ते कहे ठेः— अथ मिथ्यादृष्टि कर्तृत्व कथनः—

॥ दोहाः ॥— निशिदिन मिथ्या जाव बहु, धरै मिथ्याती जीव; ताते जावित कर मको, करता कह्यो सदीव. ॥ ३१ ॥

अर्थः— रात ने दिवस पोतानी जूलनेविषे मिथ्यात्वी जीव होय ते फलाणुं में कीधुं में लीधुं, आमारुं इत्यादिक मिथ्या जाव धारे ते माटे अशुद्ध चेतनाजे ठे ते विज्ञा वित कर्मठे तेनो कर्त्ता सदीव के० निरंतर कह्यो. ॥ ३१ ॥

हवे ज्ञानी अने मूढ करम करे ठे, ते एक सरखां देखाय ठे, तथापि मूढ जीवने

कर्मनो कर्त्ता कह्यो ने ज्ञानी जीवने कर्मनो अकर्त्ता कह्यो तेनुं कारण कहे ठे:- अथ मूढ कर्मको कर्त्ता ज्ञाता अकर्त्ता यहु कथन:-

॥ चोपाई: ॥- करै करम सोई करतारा; जो जानै सो जाननहारा; जो कर्त्ता नहि जानै सोई; जानै सो करता नहि होई. ॥ ३३ ॥

अर्थ:- जे कर्मने करे तेज कर्त्ता कहेवाय अने जे जाणेठे तेने तो जाणनार कहीये; जे कर्त्ता ठे तेज जाणनार नथी अने जे जाणनार ठे ते कर्त्ता नथी ॥ ३३ ॥

हवे जे जाणनार ठे ते अकर्त्ता ठे ते समजावे ठे:- अथ ज्ञाता अकर्त्ता कथन:-

॥ सौरठा: ॥- ज्ञान मिथ्यात न एक, नहि रागादिक ज्ञानमहि; ज्ञान करम अतिरेक, जो ज्ञाता करता नही. ॥ ३३ ॥

अर्थ:- ज्ञान जाव अने मिथ्यात्व जाव एक कहेवाय नही; अने रागादिक जे राग द्वेष मोह इत्यादिक जाव ज्ञानमां होय नही; एथी ज्ञान जे ठे ते कर्मथी अतिरेक के जुडुं ठे, तेमाटे जे ज्ञाता होय ते कर्त्ता न होय ॥ ३३ ॥

हवे जे मिथ्यात्वी जीव ठे ते पुजलद्रव्य रूप कर्मनो अकर्त्ताज ठे अने जाव कर्मनो कर्त्ता ठे ते कहेठे:- अथ जीवद्रव्य कर्मको अकर्त्ता यहु कथन:-

॥ ढप्पयढंद: ॥- करम पिंरु अरु राग, जाव मिछि एक होहि नहि; दोऊ जिन स्व रूप, वसहि दोऊ न जीवमहि; करम पिंड पुजल बिजाव रागादि मूढ जम; अखल एक पुगल अनंत किम धरहि प्रकृति सम; निज निज विवास जुत जगत महि, जथा सहज परिनमहि तिम; करतार जीवजरु करमको, मोह विकल जन कहहि इम ॥ ३४ ॥

अर्थ:- पुजग द्रव्य रूप कर्म पिंरु अने राग द्वेषादिक जाव ए बंने मलीने एक रूप थाय नही, ए बंने जाव जिन स्वरूपमां ठे, पण ए बेज जाव जीवमां रेहेता नथी. एनो विवरो कहेठे:- कर्मपिंड ठे तेतो पुजलरूपी ठे. अने जे रागादिक बिजाव ठे तेतो मूढ जीवनो भ्रम ठे; अखल जीव ठे तेतो एकता लीधे रह्यो ठे अने पुजल अनंतताने लेई रह्याठे. तो कर्मनुं कर्त्तापणुं एवी सम प्रकृति बेज केम धारण करशे? जगत्मां सर्व कोई पोतपोताना स्वजाव विवासमां युक्त थई रह्याठे, जेवो पोतानो सहज स्वजाव ठे तेवोज परिणमी रह्यो ठे ए न्यायनी वात ठे, तेथी जड रूपी कर्मनो कर्त्ता जीव ठे, एतुं वचन जे जीव मोहथी विकल होय ठे- ते कहेठे ॥ ३४ ॥

हवे सम्यक् प्रकारे करीने सिद्धांत समजावेठे. अथ सम्यक्त्व प्रजाव कथन:-

॥ ढप्पयढंद: ॥- जीव मिथ्यात न करै, जाव नहि धरै जरम मल; ज्ञान ज्ञान रस रमे, होइ करमादिक पुजल; असंख्यात परदेश, सकति जगमें प्रगटे अति; चिद् वि

લાસ ગંજીર, ધીર ચિર રહે વિમલ મતિ; જબ લગિ પ્રબોધ ઘટમહિ ઉદિત, તબ લગ અનય ન પેલિયે; જિમ ધરમરાજ વરતાંતપુર, જહ તહ નીતિ પરેલિયે ॥ ૩૫ ॥

અર્થ:— જીવ છે તે મિથ્યારૂપી કર્મ કરે નહી, ઇનો હેતુ કહેહે કે, શ્રમ મલ રૂપી જે જાર છે તેને એ જીવ ધારણ કરે નહી. અને જ્ઞાન જ્ઞાનનાજ રસમાં રમે ઇટલે જ્ઞા તાપણમાં રહે. અને કર્માદિક જે જ્ઞાનાવરણાદિક રાગ દ્વેષાદિક તેતો પુણ્યસામ ગ્રીહે. અને એ જીવના તો અસંખ્યાત પ્રદેશનેવિષે ઈવી શક્તિ અતિ પ્રગટપણે જગ મગી રહી છે. તે કહીયે ઢણ્યે કે, ચિદ્વિલાસ કેળ જ્ઞાન વિલાસનેવિષે ગંજીરહે, ધીર ને વિમલ મતિવંત થકો સ્થિરતા થઈ રહ્યો છે; ઇતું પ્રબોધ સમ્યગ્ જ્ઞાન જાં સુધી ઘટ પિંખમાં પ્રકાશમાન થઈ રહ્યું છે ત્યાંસુધી અનય કેળ અન્યાય સ્વરૂપને દે લીયે નહી, તે ઉપર દૃષ્ટાંત કહેહે જેમ પુર નગરમાં ધર્મરાજ વર્તતા થકા જહાં તહાં નીતિજ જોવામાં આવે ॥ ૩૫ ॥

॥ ઇતિ શ્રીસમયસાર નાટક કર્તા કર્મ ક્રિયા દ્વાર તૃતીય બાલબોધ સહિત સમાપ્ત ॥

॥ દોહરા: ॥— કરતા કિરિયા કરમકો, પ્રગટ બલાન્યો મૂલ; અબ બરનોં અધિકાર યહ, પાપ પુણ્ય સમતૂલ ॥ ૩૬ ॥

અર્થ:— કર્તા ક્રિયા અને કર્મ ઇતું મૂલ કેળ રહસ્ય તે પ્રગટ કરી બલાણું. હવે પાપ અને પુણ્ય એ બને બરાબર છે તેનો અધિકાર વર્ણન કરું ॥ ૩૬ ॥

હવે પાપ પુણ્ય દ્વાર વિષે પ્રથમ જ્ઞાનચંડની કલાને નમસ્કાર કરેહે:—

અથ જ્ઞાનચંડ કલા વર્ણન:—

॥કવિત્તંદ:॥—જાકે હદૈ હોત ઘટઅંતર, બિનસૈ મોહ મહાતમરોક; સુજ અરુ અશુ જ કરમકી હુબિધા, મિટે સહજ દીસે ઇક થોક; જાકી કલાહોતુ સંપૂરન, પ્રતિજાસૈ સબ લોક અલોક; સો પ્રબોધ શશિ નિરલિ બનારસિ, સીશ નમાઈ દેતુ પગ ધોક ॥૩૭॥

અર્થ:— જે પ્રબોધ ચંડના પ્રકાશવાળી સમાન ઘટમાં જે મોહરૂપ મહાતમ કેળ ઘોર અંધકારનું રોક જે અટકાવ તે નાશ પામે, અને જેમ અંધકાર ગયાથી એક કર્મ શુજ અને એક કર્મ અશુજ ઈવી જે કર્મને વિષે દ્વિવિધા છે તે મટી જાય, અને સ હજ જાવે કર્મ બંધરૂપ છે ઇતું એક થોક દેલાય અને જેને પ્રબોધચંડની સર્વ સંપૂર્ણ કલા પ્રગટ થયેથકે સર્વ લોકાલોકનો પ્રતિજ્ઞાસ થાય તે પ્રબોધરૂપી ચંડકલાને નિ રલીને બનારસીદાસ માયું નમાવીને પગધોકદેતુહે કેળ પ્રણામ કરેહે. ॥ ૩૭ ॥

હવે મોહમાં શુજ અશુજ કર્મની દ્વિવિધતા દેલાય છે તે એકરૂપપણે દેલાહે:—

અથ શુજાશુજ એકત્વીકરન:-

॥સવૈયા શ્કતીસાઃ॥-જૈસે કાઠુ ચંડાલી જુગલ પુત્ર જને તિન્હ, એક દિયો બામન કૂં એક ઘર રાખ્યો હૈ; બામન કહાયો તિન્હ મય માંસ ત્યાગ કીનો, ચંકાલ કહાયો તિન મય માંસ ચાખ્યો હૈ; તૈસે એક વેદની કરમકે જુગલ પુત્ર, એક પાપ એક પુણ્ય નાંઝ જિન્ન જાખ્યો હૈ; હુહોં માહિં દોરધુપ દોઝ કર્મ બંધરૂપ, પાતે જ્ઞાનવંતને ન કોઝ અજિલાખ્યો હૈ. ॥ ૩૫ ॥

અર્થ:- જેમ કોઈ ચંકાલની સ્ત્રી જુગલ પુત્ર કે ૦ બે પુત્ર જણે ને પઠી એક ઢોકરો બ્રાહ્મણને આપે, ને એક ઢોકરો પોતાના ઘરમાં રાખે, હવે જે ઢોકરો બ્રાહ્મણના ઘરમાં ડઠરે તે બ્રાહ્મણ કેહેવાય, ને તે મય માંસનો ત્યાગ કરે, જે ચંકાલના ઘરમારહે તે ચંકાલ કેહેવાય, ને તે મય માંસ પણ ચાખે, તે રીતે એક વેદનીય કર્મનાં બે પુત્ર ઠે, એક પાપ ને બીજો પુણ્ય, એવાં જુદાં જુદાં નામ કહ્યાંઠે, પણ બંનેનો સ્વજાવ એક ઠે, ઇટલે બેઝને વિષે દોરધૂપ કે ૦ વેદનાની સત્તા ઠે. ઇટલે સ્વેદસંતાપ ઠે વઢી પાપને પુણ્ય એ બેઝ કર્મ બંધરૂપ ઠે, ઇટલા વાસતે જ્ઞાનીજને એ બેઝમાંથી કોઈનો પણ અજિલાષ કીધો નથી. ॥ ૩૫ ॥

હવે પાપ તથા પુણ્ય એ બેઝને સમાન કહ્યાં તેઝપર શિષ્ય પ્રશ્ન પૂઠેઠે:-

અથ શિષ્ય પ્રશ્ન:-

॥ ચોપાઈઃ ॥- કોઝ શિષ્ય કહે ગુરુ પાંઠી; પાપ પુણ્ય દોઝ સમ નાંઠી; કારન રસ સુજાવ ફલ ન્યારે; એક અનિષ્ટ લગે શ્ક પ્યારે. ॥ ૩૬ ॥

અર્થ:- કોઈ શિષ્ય ગુરુની પાસે આવી કહે કે, સ્વામી પાપ ને પુણ્ય એ બેને સમાન કહ્યાં પણ તે સમાન દેખાતાં નથી કેમકે, એ બેનાં કારણ, રસ, સ્વજાવ તથા ફલ તે તો જુદાં જુદાં ઠે; વઢી એમાંથી એક પ્રિય લાગે ઠે, ને એક અપ્રિય લાગે ઠે. ॥ ૩૬ ॥

હવે શિષ્ય એ બેઝનાં કારણ પ્રમુખ જુદાં જુદાં કહે ઠે:- અથ શિષ્ય કથન:-

॥ સવૈયા શ્કતીસાઃ ॥- સંકિલેસ પરિનામનિસોં પાપ બંધ હોઈ, વિશુદ્ધસોં પુન્ય વંધ હેતુ જ્ઞેદ માનિયે; પાપકે હદે અસાતા તાકો હૈ કટુક સ્વાદ, પુન્ય હદે સાતા મિષ્ટ રસ જ્ઞેદ જાનિયે; પાપ સંકિલેસ રૂપ પુન્યહિં વિશુદ્ધ રૂપ, હુહૂંકો સુજાઝ જિન્ન જ્ઞેદ યોં વખાનિયે; પાપસોં કુગતિ હોય પુન્યસોં સુગતિ હોય, એસો ફલ જ્ઞેદ પરતઢ પરવાનિયે. ॥ ૪૦ ॥

અર્થ:- તીજ કષાયમય જે પરિણામઠે તેહું નામ સંક્લેશ પરિણામ, તેણે કરીને પાપનો વંધ થાયઠે; અને કષાયહું જે મંદપણું તેને વિશુદ્ધ કહિયે; તેવઠે પુણ્યનો વંધ થાય; એવા હેતુ ઇટલે કારણ જ્ઞેદ માનિયે ઠહ્યે. અને પાપના હૃદયથી અશાતા થાય

હે, તેનો સ્વાદતો કટુક હોય છે. ને પુણ્યના ઉદયવહે શાતા ડપજે છે, તેનો મિષ્ટ સ્વાદ હોય છે. ઇટલે પાપ ને પુણ્ય એ બેઢને વિષે રસજેદ થયો; વહી પાપકર્મ ક્લેશ રૂપ છે, તીવ્ર કષાય રૂપ છે; અને પુણ્ય કર્મ વિશુદ્ધ રૂપ છે. મંદ કષાયરૂપ છે; એ બંને કર્મનો ચિન્ન ચિન્ન સ્વજાવ થયો, તે એજ ડપરથી એ બંને કર્મનો જેદ વચ્ચાળીયે ઢશ્યે; અને પાપથી કુગતિ કેળ નર્ક ગતિ તિર્યચ્છ ગતિ, થાય છે, અને પુણ્યવહે મનુષ્યગતિ, દેવગતિ ઇવી સુગતિ થાય છે; એ રીતે પાપ પુણ્યરૂપ કર્મનેવિષે ફલનો જેદ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી છે. ॥૪૦॥

હવે શિષ્યના પ્રશ્નનો ગુરુ ઉત્તર કરે છે:— અથ ગુરુ ઉત્તર વચન યથા:—

॥ સવૈયા ઇકતીસા: ॥— પાપ બંધ પુણ્ય બંધ હુદૂમેં સુગતિ નાંહિ, કટુક મધુર સ્વાદ પુગલકો પેલિયે; સંકિલેસ વિશુદ્ધિ સહજ દોઢ કર્મ ચાલિ, કુગતિ સુગતિ જગ જાલમેં વિશેલિયે; કારનાદિ જેદ તોહિ સૂજત મિથ્યાતમાંહિ, એસો દૈત જાવ જ્ઞાન દૃષ્ટિમેં ન લેલિયે; દોઢ મહા અંધકૂય દોઢ કર્મ બંધ રૂપ, હુદૂ કો વિનાસે મોષ મારગમેં દેલિયે. ॥ ૪૧ ॥

અર્થ:— પાપનો પણ બંધ થાય ને પુણ્યનો પણ બંધ થાય છે; ને જ્યાં બંધ હોય ત્યાં મુક્તિ ન હોય, ઇટલે બેઢથી મુક્તિ નહીં તે માટે બેઢ સમાન છે; અને જે કટુક રસમાં પાપ છે ને મધુર રસમાં પુણ્ય છે એ બેઢ રસ પુદ્ગલના છે તેથી પાપને પુણ્ય સમાનજ છે. વહી જે સંક્લેશ સ્વજાવને લીધે પાપ છે, ને વિશુદ્ધ સ્વજાવથી પુણ્ય છે; પણ એ બેઢ સ્વજાવ જે છે તે કર્મની ચાલ છે. અને કુગતિ તથા સુગતિ તે પાપ પુણ્યનાં ફલ છે, તે જેદવહે જગત્ જાલની વિશેષતા છે, તેથી પાપ પુણ્ય સમાનજ છે. અરે ! શિષ્ય ! તને જે પાપ પુણ્યના કારણાદિ જેદ તેણે કરીને પાપ પુણ્યનો દૈત જાવ કેળ દ્વિવિધ જાવ સૂજે છે, તે તો મિથ્યામતિમાં સૂજે છે; પણ જ્ઞાન દૃષ્ટિ કરી જોતાં તો એ દૈતજાવ દેલાશે નહીં. એ બેનેવિષે આત્માનું અવલોકન નથી, તેથી એ બેઢ મહા અંધકૂપ છે, અને એ બેઢ કર્મ છે; તે બંધરૂપ છે અને મોક્ષમાર્ગને વિષે એ બેઢનો વિનાશ દેલીયે ઢીએ તેથી એ બેઢ સમાન છે ॥ ૪૧ ॥

હવે મોક્ષ માર્ગનેવિષે બેઢનો વિનાશ બતાવે છે:— અથ મોક્ષ પઠ્ઠતિ કથન:—

॥ સવૈયા ઇકતીસા: ॥— સીલ તપ સંજમ વિરતિ દાન પૂજાદિક, અથવા અસંજમ કષાય વિષે જોગ હૈ; કોઢ શુજરૂપ કોઢ અશુજ સરૂપ મૂલ, વસ્તુકે વિચારત હુ વિધ કર્મ રોગ હૈ; એસી બંધ પઠ્ઠતિ બલાની વીતરાગ દેવ, આતમ ધરમમેં કરમ ત્યાગ જોગ હૈ; જોજલ તરૈયા રાગ દોષકો હરૈયા, મહા મોષકો કૌરૈયા એક શુદ્ધ ડપયોગ હૈ. ॥ ૪૨ ॥

અર્થ:— બ્રહ્મચર્ય તપ, પંચેન્દ્રિય નિગ્રહ, સંવર, દાન પૂજાપ્રમુખ ક્રિયા; પુણ્ય એવંધ

नां कारण कर्म ठे. अथवा पापना कारण असंयम कषाय अने विषय जोग ठे. ए बेडमां कोई शुजरूप कार्य ठे, अने कोई अशुजरूप कार्य ठे; पण वस्तुनुं मूल विचारतां तो बेडए कर्म रोग ठे; एटखे बेड प्रकारनो कर्म रोग ठे; एवी बंधनी पद्धति केण एक डंकी ते वीतराग देवे वखाणी; पण आत्मिक धर्ममां एटखे आत्मानो खजाव जो तां कर्म क्रिया त्यागवा योग्य ठे; एवा पापपुण्यने हेय कहेनार, अने जवजल ने तर नार, राग छेपने हरनार तथा महा मोक्षनो करनार एक शुद्ध उपयोग उपदेश ठे. ॥४३॥

हवे अर्धा सवैयामां शिष्य प्रश्न करेठे, ने अर्धा सवैयामां गुरु तेनो उत्तर वाळे ठे:- अथ शिष्य प्रश्न गुरु उत्तर कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- शिष्य कहै खामी तुम करनी शुज अशुज, कीनी है निषिद्ध मेरे संसो मनमांहि है; मोषके सवैया ज्ञाता देसविरती मुनीस, तिन्हकी अवस्था तो निरावलंब नांहि है; कहै गुरु करमको न्यास अनुजौ अज्यास ऐसो अवलंब उन्हीको उनमांहि है; निरुपाधि आत्म समाधि सोइ शिवरूप, और दौर धूप पुदगल परबांहि है. ॥ ४३ ॥

अर्थ:- शिष्य पूछेठे हे खामी, तमे तो मोक्ष मार्गमां शुजने अशुज करणी बेडनो निषेध कीधो, तेनो मारा मनमां संदेह पड़ेठे; केमके मोक्षमार्गना साधक ज्ञाता देश विरती पंचम गुण स्थान वर्त्ति अथा अने मुनीस केण षष्ठ सप्तम गुणस्थानवर्त्ति सर्व विरती अथा, तेमनी अवस्था तो निरावलंब नथी, एटखेपोतपोतानी शुद्ध क्रियाना आलंबनने छेईने देश विरती सर्व विरती कहेवायठे, तयारे करणी निषिद्ध केम थई? हवे गुरु कहेठे:- जेवो अहरनो न्यास मांड्यो तेवुं श्रुत ज्ञाननुं आलंबन होय तेम शुज कर्मनो न्यास तेतो जोवामां ठे पण ते अनुजवनोज अज्यासठे, ते अनुजव अज्यासरूप आलंबन ते तो ज्ञातानुं ज्ञाता पासेज ठे, अने तेमां निरुपाधि केण राग छेप कषाय इडादिकविना आत्मानी जे समाधीठे, एटखे जे पर रूपने विषे निरुपयो गीण्ये रहेवुं तेज शिवरूप, केण मोक्षरूपठे अने जे दौरधूप केण खेद संताप जेठे ते तो पुनखनी परिबांही केण बांयाठे ॥ ४३ ॥

हवे एज शुज क्रियाविषे बंध अने एज शुज क्रियाविषे मोक्ष ए बेड स्वरूपकही बतावेठे:- अथ बंध मोक्ष स्वरूप कथन:-

॥ सवैया तेईसा: ॥- मोठसरूप सदा चिनमूरति, बंधमई करतूति कही है; जा वतकाल वसै जह चेतन, तावत सो रसरती गही है; आत्मको अनुजौ जबलों त वलों शिव रूप दसा निवही है; अंध जयो करनी जब गानत, बंधविद्या तब फेळि रही है ॥ ४४ ॥

अर्थ:- चिन्मूर्ति के० चिदानंद ठे ते तो सदा मोक्ष स्वरूप ठे, अने करत्ती के० क्रिया तेतो सदा बंधमयठे. यावत् काल के० जेटला काल सुधी चेतन ज्यां वसे ता वत्काल के० तैटला काल सुधी तेज रसरतीति ग्रहण कीधी ठे, एटले तेज रसमां र हेठे; एटले ज्यांसुधी आत्मानो अनुजव रहे त्यां सुधी शुज क्रिया करतां ठतां शि वपद दशा निवही एटले मोक्ष स्वरूपमां रहे, अप्रमत्तता कहेवाय; अने पोतालुं स्वरूप जुलीने अंध थयो थको ज्यारे करणीनोज रस ठरावे त्यारे तो बंधनाज कष्ट रोग फेलावे ठे ॥ ४४ ॥

हुवे मोक्षप्राप्तितुं कारण कहेठे:-अथ मोक्ष मार्ग निरूपण:-

॥ सोरठा: ॥- अंतर दृष्टि ललाउ, अरु सरूपको आचरण; ए परमात्मजाउ, शिवकारन एई सदा ॥ ४५ ॥

अर्थ:- बाह्य दृष्टि लांडीने अंतरदृष्टि आपीने अलक्ष्मि जापकरवो, अने तेना स्वरूपनुं आचरण करवुं, एटले ज्ञान, दर्शन, चारित्र्यने आचरिये, तेथकी परमात्म जावसिरू थाय; सदाकालनेविषे एज मोक्षतुं कारण ठे ॥ ४५ ॥

हुवे बाह्य दृष्टिवने बंध पळति थाय ते कहे ठे:- अथ बंध मार्ग निरूपण:-

॥ सोरठा: ॥- करम शुजाशुज दोष्ट, पुजल पिंरु विजाव मल; इनसों मुगति न होष्ट, नांही केवल पाष्ट ॥ ४६ ॥

अर्थ:- शुजकर्म ते पुण्य ने अशुज कर्म ते पाप ए बेज कर्मठे, पुजलना पिंड ठे, अने विजाव जे राग द्वेषादिक मलरूप ठे ए बेजनेविषे दृष्टि रहेवाची मुक्ति थाय नहीं, अने केवलज्ञानतुं पद पामिये नहीं ॥ ४६ ॥

ए वात उपर शिष्य प्रश्न करे ठे, ने तेनो उत्तर गुरु दिये ठे:-

अथ शिष्य प्रश्न गुरु उत्तर कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- कोउ शिष्य कहै स्वामी अशुज क्रिया अशुरू, शुज क्रिया शुरू तुम ऐसी क्यों न बरनी ?; गुरु कहै जबलों क्रियाको परिणाम रहै; तबलों चपल उपयोग योग धरनी; थिरता न आवै तोलों शुरू अनुजो न होष्ट, याते दोउ क्रिया मोष पंथकी कतरनी; बंधकी करैया दोउ डुहूमें न जली कोऊ, बाधक विचारमें निषिरू कीनी करनी ॥ ४७ ॥

अर्थ:- कोई शिष्य पूछे ठे के हे स्वामी ! तमे एवुं वर्णन केम करता नहीं के अशुज क्रिया जे हिंसादिक ते अशुरू ठे अने शुज क्रिया जे दया दानादिक ते शुरू ठे? त्यारे गुरु उत्तर आपेठे के अहो शिष्य! ज्यांसुधी क्रियाना परिणाम रहे ठे त्यां सुधी उपयोगनी धरनी के० क्षेत्री एटले उपयोगवत आत्मा चंचल रहे ठे. ज्यांसुधी

नां कारण कर्म ठे. अथवा पापना कारण असंयम कषाय अने विषय जोग ठे. ए वेळमां कोई शुजरूप कार्य ठे, अने कोई अशुजरूप कार्य ठे; पण वस्तुतुं मूल विचारतां तो वेळ कर्म रोग ठे; एटले वेळ प्रकारनो कर्म रोग ठे; एवी बंधनी पद्धति केण एक डंभी ते वीतराग देवे वखाणी; पण आत्मिक धर्ममां एटले आत्मानो स्वभाव जो तां कर्म क्रिया त्यागवा योग्य ठे; एवा पापपुण्यने हेय कहेनार, अने जवजल ने तर नार, राग द्वेषने हरनार तथा महा मोक्षनो करनार एक शुद्ध उपयोग उपदेश ठे. ॥४३॥

हवे अर्धा सवैयामां शिष्य प्रश्न करेते, ने अर्धा सवैयामां गुरु तेनो उत्तर बाले ठे:- अथ शिष्य प्रश्न गुरु उत्तर कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- शिष्य कहै स्वामी तुम करनी शुज अशुज, कीनी है निषिद्ध मेरे संसो मनमांहि है; मोषके सधैया ज्ञाता देसविरती मुनीस, तिन्हकी अवस्था तो निरावलंब नांहि है; कहै गुरु करमको न्यास अनुजौ अज्यास ऐसो अवलंब उन्हीको उनमांहि है; निरुपाधि आतम समाधि सोइ शिवरूप, और दौर धूप पुदगल परबांहि है. ॥ ४३ ॥

अर्थ:- शिष्य पूछेते हे स्वामी, तमे तो मोक्ष मार्गमां शुजने अशुज करणी वेळनो निषेध कीधो, तेनो मारा मनमां संदेह पड़ेते; केमके मोक्षमार्गना साधक ज्ञाता देश विरती पंचम गुण स्थान वर्त्ति थया अने मुनीस केण षष्ठ सप्तम गुणस्थानवर्त्ति सर्व विरती थया, तेमनी अवस्था तो निरावलंब नथी, एटलेपोतपोतानी शुद्ध क्रियाना आलंबनने लेईने देश विरती सर्व विरती कहेवायते, त्यारे करणी निषिद्ध केम थई? हवे गुरु कहेते:- जेवो अक्षरनो न्यास मांड्यो तेवुं श्रुत ज्ञानतुं आलंबन होय तेम शुज कर्मनो न्यास तेतो जोवामां ठे पण ते अनुजवनोज अज्यासते, ते अनुजव अज्यासरूप आलंबन ते तो ज्ञातानुं ज्ञाता पासेज ठे, अने तेमां निरुपाधि केण राग द्वेष कषाय इष्टादिकविना आत्मानी जे समाधीते, एटले जे पर रूपने विषे निरूपयो गीपणे रहेवुं तेज शिवरूप, केण मोक्षरूपते अने जे दौरधूप केण खेद संताप जेते ते तो पुजलनी परिठांही केण ठांयाते ॥ ४३ ॥

हवे एज शुज क्रियाविषे बंध अने एज शुज क्रियाविषे मोक्ष ए वेळ स्वरूप कही बतावेते:- अथ बंध मोक्ष स्वरूप कथन:-

॥ सवैया तेईसा: ॥- मोढसरूप सदा चिनमूरति, बंधमई करतूति कही है; जा वतकाल वसै जह चेतन, तावत सो रसरीति गही है; आतमको अनुजौ जबलों त वलों शिव रूप दसा निवही है; अंध जयो करनी जब ठानत, बंधविथा तब फेळि रही है ॥ ४४ ॥

अर्थ:- चिन्मूर्ति के० चिदानन्द ठे ते तो सदा मोक्ष स्वरूप ठे, अने करतूती के० क्रिया तेतो सदा बंधमयठे. यावत् काल के० जेटला काल सुधी चेतन ज्यां वसे ता वतकाल के० तेटला काल सुधी तेज रसरतीति ग्रहण कीधी ठे, एटले तेज रसमां र हेठे; एटले ज्यांसुधी आत्मानो अनुभव रहे त्यां सुधी शुज क्रिया करतां ठतां शि वपद दशा निवही एटले मोक्ष स्वरूपमां रहे, अप्रमत्तता कहेवाय; अने पोतानुं स्वरूप जुळीने अंध थयो थको ज्यारे करणीनोज रस ठरावे त्यारे तो बंधनाज कष्ट रोग फेलावे ठे ॥ ४४ ॥

हवे मोक्षप्राप्तितुं कारण कहेठे:-अथ मोक्ष मार्ग निरूपण:-

॥ सोरठा: ॥- अंतर दृष्टि लखाउ, अरु सरूपको आचरण; ए परमात्मजाउ, शिवकारन एई सदा ॥ ४५ ॥

अर्थ:- बाह्य दृष्टि ठांडीने अंतरदृष्टि आपीने अलक्षनो जापकरवो, अने तेना स्वरूपनुं आचरण करवुं, एटले ज्ञान, दर्शन, चारित्रने आचरिये, तेथकी परमात्म जावसिद्ध थाय; सदाकालनेविषे एज मोक्षतुं कारण ठे ॥ ४५ ॥

हवे बाह्य दृष्टिवने बंध पद्धति थाय ते कहे ठे:- अथ बंध मार्ग निरूपण:-

॥ सोरठा: ॥- करम शुजाशुज दोइ, पुजल पिंन विचाव मल; इनसों मुगति न होइ, नांही केवल पाइए ॥ ४६ ॥

अर्थ:- शुजकर्म ते पुण्य ने अशुज कर्म ते पाप ए बेउ कर्मठे, पुजलना पिंड ठे, अने विचाव जे राग द्वेषादिक मलरूप ठे ए बेउनेविषे दृष्टि रहेवाशी मुक्ति थाय नहीं, अने केवलज्ञानतुं पद पामिये नहीं ॥ ४६ ॥

ए वात उपर शिष्य प्रश्न करे ठे, ने तेनो उत्तर गुरु दिचे ठे:-

अथ शिष्य प्रश्न गुरु उत्तर कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- कोउ शिष्य कहै खामी अशुज क्रिया अशुद्ध, शुज क्रि या शुद्ध तुम ऐसी क्यों न वरनी !; गुरु कहै जबलों क्रियाको परिणाम रहै, तबलों चपल उपयोग योग धरनी; शिरता न आवै तोलों शुद्ध अनुजो न होइ, याते दोउ क्रिया मोष पंथकी कतरनी; बंधकी कौरैया दोउ डुहूमें न जली कोउ, बाधक विचा रमें निषिद्ध कीनी करनी ॥ ४७ ॥

अर्थ:- कोई शिष्य पूछे ठे के हे खामी ! तमे एवुं वर्णन केम करता नहीं के अ शुज क्रिया जे हिंसादिक ते अशुद्ध ठे अने शुज क्रिया जे दया दानादिक ते शु द्धठे? त्यारे गुरु उत्तर आपेठे के अहो शिष्य! ज्यांसुधी क्रियाना परिणाम रहे ठे त्यां सुधी उपयोगनी धरनी के० क्षेत्री एटले उपयोगवंत आत्मा चंचल रहे ठे. ज्यांसुधी

ક્રિયામાં ઉપયોગ રહે ત્યાંસુધી આત્માની સ્થિરતા થાય નહીં, અને આત્માનો શુદ્ધ અનુભવ હોય નહીં, એ ઉપરથી એ પુણ્ય પાપની બેઠ ક્રિયા છે તે મોક્ષમાર્ગની કત રણી સમાન છે; બંધની કરનાર છે એથી બેઠ ક્રિયામાં એક પણ જલ્લી નથી. જ્યાં મુ ક્તિમાર્ગનો બાધક વિચારે ત્યાં બેઠ ક્રિયા નિષિદ્ધ કીધી છે ॥ ૪૫ ॥

હવે માત્ર જ્ઞાન મોક્ષનો માર્ગ છે તે કહે છે:- અથ જ્ઞાન મોક્ષ માર્ગે યદ્ કથન:-

॥ સવૈયા શ્કતીસાઃ ॥- મુક્તિકે સાધકોં બાધક કરમ સર્વ, આત્મા અના દિકો કરમમાંહિ હુક્યો હૈ; ઇતે પરિ કહે જો કિ પાપ બુરો પુણ્ય જલ્લો, સોઈ મહા મૂઢ મોઢમારગસોં હુક્યો હૈ; સમ્યક્ સુજાઝ લિયે દિયેમે પ્રગલ્લો જ્ઞાન, ઊરધ ઊર્મંગિ ચલ્લો કાદૂપે ન સ્ક્યોહૈ; આરસીસો ડજ્જલ બનારસી કહત આપુ, કારન સરૂપ ઘેઠેકે કારજકોં હુક્યો હૈ ॥ ૪૬ ॥

અર્થ:- જે આત્મા મુક્તિનો સાધક છે, તેને સર્વ કર્મ બાધક છે; એથીજ અનાદિ કાલનો આત્મા કર્મમાં હુક્યો ઘટલે દબાઈ રહ્યો છે; એમ ઠતાં પણ જો કોઈ એવું ક હેકે, પાપ કર્મ નગરું છે, ને પુણ્ય કર્મ સારું છે, તેને મહા મૂઢ જાણવો; ને તે મોક્ષ માર્ગથી હુક્યો છે, એમ જાણવું. યવામાં કોઈને જન્યસ્વ પરિપાક થકી સમ્યક્ સ્વજા બની પ્રાપ્તિ થઈ તેવારે હીયામાં જ્ઞાન પ્રગલ્લું તો તે ઊર્ધ્વ દશા તરફ ઊર્મંગે કરીને ચાલ્યો, પણ કોઈ કર્મથી રોકાયો રહ્યો નહીં. તે આરીસાની પટે ડજ્જલ થઈને નિજ જ્ઞાનોપયોગીપણે કારણ સ્વરૂપી થઈને પોતાના મુક્તિરૂપ કાર્યને પોતેજ હુકે છે, એવું બનારસી દાસ કહે છે ॥ ૪૬ ॥

હવે જ્ઞાનનો તથા કર્મનો વિવરો બતાવેઃ:- અથ જ્ઞાન તથા કર્મ વિવરન:-

॥ સવૈયા શ્કતીસાઃ ॥- જોલોં અષ્ટ કર્મકો વિનાસ નાહી સરબથા, તોલોં અંત રાતમામેં ધારા દોઈ વરની; એક જ્ઞાનધારા એક શુજાશુજ કર્મધારા, હુદ્ધકી પ્રકૃતિ ન્યારી ન્યારી ન્યારી ધરની; જ્ઞાન ધારામોઢરૂપ મોઢકી કરન હાર, દોષકી હરન હાર જો સમુદ્ર તરની; ઇતનો વિશેષ હુ કરમધારા બંધરૂપ, પરાધીન સક્તિ વિવિ ધ વંધ કરની. ॥ ૪૭ ॥

અર્થ:- જ્યાં સુધી આઠ કર્મનો સર્વથા વિનાશ થતો નથી ત્યાંસુધી મુક્તિ ન હોય અને ત્યાંસુધી અંતરાત્મા થકી જે ધારા વહેઃ; તેમાં એક જ્ઞાનની ધારા ને બીજી શુ જાશુજ કર્મની ધારા. એ વંનેની પ્રકૃતિ હુદ્ધી હુદ્ધી છે, અને ધરની કેં ક્ષેત્ર તે પણ હુડું હુડું છે. એમાં ઘટલું વિશેષ છે કે જે કર્મધારા છે તે બંધરૂપ છે; અને જરૂરપણે લીધે એની શક્તિ પરાધીનરૂપ છે અને પ્રકૃતિવંધ, સ્થિતિવંધ તથા રસવંધ એવા જ્ઞાત જ્ઞા

तना बंधनी करनारीडे; अने ज्ञानधारा मोक्षस्वरूप ठे; मोक्षनी करनारी ठे; ने दोष मा
त्रनी हरनारी ठे अने जवसमुद्र तरवाने तरनी के० नाव समान ठे. ॥ ४ए ॥

हवे मोक्ष कर्त्ता जे ज्ञान क्रिया एवो जे स्याद्धाद तेनी प्रशंसा करेठे:-

अथ स्याद्धाद प्रशंसा:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-समुजै न ज्ञान कहै करम कियेसों मोक्ष, ऐसे जीव विकल
मिथ्यातकी गहलमें; ज्ञान पढ गहै कहै आत्मा अबंध सदा, वरते सुबंद तेउ बूके है च
हलमें; जथाजोग करम करे पैं ममता न धरै, रहै सावधान ज्ञान ध्यानकी टहलमें; तेई ज
वसागरके उपर ठहै तैरे जीव, जिन्हको निवास स्याद्धादके महलमें ॥ ५० ॥

अर्थ:- क्रियावादी कहेठे के, “न ज्ञान श्रेय” एनो अर्थ एठे के ज्ञान जलुं नथी.
जेमां संशय उपजे ठे, अने संशय थया थकी जीव अहीनो नहीं ने तहीनो पण नहीं
एवो थाय ठे, माटे क्रिया कर्म करवाथीज मोक्ष ठे, एम विकल थयलो जीव मिथ्यात्व
नी गहलमां कहेठे. हवे जे ज्ञानवादी सांख्यमती ठे ते ज्ञाननोज पक्ष ग्रहीने रहेठे
ने एहुं कहेठे के बंध ने मोक्ष प्रकृतिने विषेज ठे, पण आत्मा तो सदा अबंध पणे वत्तै
ठे; एवी श्रद्धावडे खंड के० पोतानी मरजीमां आवे तेम चाबेठे, तेउ चहल के० क
र्दममां बूकेला ठे. अने जे स्याद्धादी ठे ते कोईना विरोधी नथी, तेथी यथायोग्य ए
टखे गुण ठाणा माफक कर्म क्रिया करेठे, पण कर्मने उदय दशामां राखे ठे, अने म
मताने धरता नथी, ज्ञान ध्याननी सेवामां सावधान रहे ठे; एवा स्याद्धादी जीव उप
र थइ रह्या थका जवसागर तरेठे, जेनो निवास स्याद्धाद रूपमेहेलमां ठे. ॥ ५० ॥
हवे मूढनी तथा विचक्षणनी क्रियातुं वर्णन करे ठे:- अथ मूढविचक्षण क्रिया वर्णन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- जैसे मतवारो कोउ कहै और करै और, तैसे मूढ प्राणी वि
परीतता धरतु है; अशुज करम बंध कारन बखानै माने, मुगतिके हेतु शुज रीति आ
चरतु है; अंतर सुदृष्टि जई मूढता बिसरि गई, ज्ञानको उद्योत त्रम तिमिर हरतु है;
करनसों जिन रहै आतम सरूप गहै, अनुजौ आरंजि रस कौतुक करतु है. ॥ ५१ ॥

अर्थ:- जेम कोई मतवारो पुरुष कहे कइ अने करे कइ तेम मूढ प्राणी उलटोज
जाव धारे ठे, एटखे अशुज कर्मने बंधलुं कारण समजे अने मुक्तिनो हेतु शुज रीत
के० शुज क्रियाने आचरेठे. हवे ज्ञानीने अंतर सुदृष्टि थई तेथी मूढता मटी गईने ज्ञान
नो उद्योत थयो; तेणे करीने त्रमरूप तिमिरनो नाश थयो, त्यारे मुक्तिनुं कारण जे
शुज क्रिया ठे तेथी ते ज्ञानी जिन रहे, समतान धरे, अने आत्मानुं स्वरूप ग्रही
आत्माना अनुजवना आरंजना रसनुं कौतुक करे ठे. ॥ ५१ ॥

॥ इति श्री समयसार नाटकको पुण्य पाप एकत्वी कथन चतुर्थ द्वार संपूर्णः॥

॥ દોહરાઃ॥—પુન્ય પાપકી ઇકતા, બરની અગમ અનુપ; અવ આશ્રવ અધિકાર કહું, કહોં અધ્યાત્મ રૂપ. ॥ ૫૨ ॥

અર્થ:— પાપ પુણ્યની ઇકતા તો. અગમ છે અને અનુપમ છે તેનું વર્ણન કીધું, હવે કહુંક આશ્રવનો અધિકાર છે તે કહુંક અને અધ્યાત્મનું સ્વરૂપ કહુંક ॥ ૫૨ ॥

આશ્રવ સુજટનો નાશ કરનાર જ્ઞાન સુજટને નમસ્કાર કરે છે:—અથજ્ઞાનબલ વર્ણન:—

॥ સવૈકા ઇકતીસાઃ॥— જે જે જગવાસી જીવ થાવર જંગમ રૂપ, તે તે નિજ વસ કરી રાखેં બલ તોરિકે; મહા અજિમાની એસો આશ્રવ અગાધ જોધો, રોપિ રનથંજ ઠા ઢો જયો મૂઢ મોરિકે; આયો તિહિ થાનક અચાનક પરમધામ, જ્ઞાન નામ સુજટ સવાયો બલ ફોરિકે; આશ્રવ પઢાયોં રનથંજ તોરિ ઢાયોં તાહિ, નિરલી બનારસી નમત કર જોરિકે. ॥ ૫૩ ॥

અર્થ:— જે જે થાવર જંગમરૂપ જગત્વાસી જીવ છે, તેના સહજ બલ ને તોનીને તે તે જીવોને આશ્રવ જોધાઈ પોતાને વશ કરી રાખ્યાહે, એવો મહા અજિમાની આશ્રવરૂપી અગાધ જોડો જગત્માં રહે છે, તે રણથંજ રોપીને મૂઢ મરોમીને ઠાઢો થયો છે; તે એમ કહેહે કે, જગત્માં મને જીતે એવો કોઈ નથી. તે સ્થલે અચાનક પરમ ધામ કેળ અતિ તેજસ્વી જ્ઞાન નામનો સુજટ ડપલા આશ્રવ જોડાનો પ્રતિપક્ષી તે સવાયો બલ ફોરવીને લઢવાને આવ્યો; તેણે આશ્રવ સુજટને પઢાડ્યો અને તેનો રણથંજ તોની નાખ્યો. એવા જ્ઞાન સુજટને નિરલીને બનારસીવાસ હાથ જોડી નમસ્કાર કરેહે ॥૫૩॥

હવે ડ્રવ્યરૂપી આશ્રવ અને જાવરૂપી આશ્રવનાં લક્ષણ કહેહે:— અને સમ્યક્ જ્ઞાનનું લક્ષણ પણ કહેહે:— અથ દ્વિવિધ આશ્રવ લઢન તથા જ્ઞાન લઢન વર્ણન:—

॥ સવૈયા તેહસાઃ॥—દર્વિત આશ્રવ સો કહિયે જહિં પુજલ જીવ પ્રદેસ ગરાસૈ; જાવિત આશ્રવ સો કહિય જહિં રાગ વિરોધ વિમોહ વિકાસૈ; સમ્યક્પદ્ધતિ સો કહિયે, જહિં દર્વિત જાવિત આશ્રવ નાસૈ; જ્ઞાનકલા પ્રગટે તિહિ થાનક, અંતર બાહરિ ઓર ન જાસે ॥૫૪॥

અર્થ:—જ્યાં પુજલ ડ્રવ્ય છે તે જીવના સર્વ પ્રદેશને ગ્રાસેહે કેળ ગલી જાયહે, તે ડ્રવિત આશ્રવ જાણીયે. અને જ્યાં ડ્રવિત આશ્રવના પ્રસંગ થકી આત્માને વિષે રાગ દેષ વિમોહનો વિકાશ થાય ત્યાં જાવિત આશ્રવ કહીયે, અને જ્યાં આત્માને વિષે સમ્યક્ પદ્ધતિ કેળ સમ્યક્ સ્વરૂપ કહિયે ત્યાં તેને ડ્રવિત આશ્રવ અને જાવિત આશ્રવનો નાશ થાય, ઇટલે સમ્યક્ પદ્ધતિને વિષે જ્ઞાન કલા પ્રગટે, તેથી અંતરજાવાશ્રવ માં બાહરિ ડ્રવ્યાશ્રવમાં બીજું જાસે નહીં, સમ્યક્જ્ઞ દીગમાં આવે ॥ ૫૪ ॥

હવે સમ્યક્ સ્વરૂપનો ધણી જે જ્ઞાતા તેનું લક્ષણ કહેહે. અથ જ્ઞાતા લક્ષણ:—

॥ चोपाई ठंदः॥—जो दरवाश्रवरूप न होई, जह जावाश्रव जाव न कोई; जाकी दशा ज्ञानमय कहिये, सो ज्ञातार निराश्रव कहिये ॥ ५५ ॥

अर्थः— जे अव्याश्रवना स्वरूपमां होय नहीं, अने ज्यां जावाश्रवनो पण जाव कोई नहीं, अने जेनी दशा ज्ञानमय होय, तेज जीव ज्ञानी अने आश्रवरहित कहिये. हवे ज्ञातानी समर्थाईथी निराश्रवपणुं देखाने ठेः—अथज्ञाताकोसमर्थपणोवर्णनः—

॥ सवैया श्कतीसाः॥— जेते मन गोचर प्रगट बुद्धि पूरवक, तिन परिनामनकी म मता हरतु है; मनसा अगोचर अबुद्धि पूरवक जाव, तिन्हिके विनासवेको उद्यम ध रतु है; याहि जांति परपरिनतिको पतन करे, मोखको जतन करै जौजख तरतु है; ए सै ज्ञानवंत ते निराश्रव कहावै सदा, जिन्हको सुजस सुविचक्षण करतु है ॥ ५६ ॥

अर्थः— जेतला परिणाम प्रगट मनगोचर ठे, एटला जिन परिणामने मनमां संजा रेठे, जाणे ठे, अने बुद्धिपूर्वक के० पोतानी अहं बुद्धिवडे जे अशुद्ध परिणाम उपजेठे, ते परिणामनी ममता ठांडे ठे; अने जे जाव मनथी अगोचर के० जेतुं स्वरूप मनवडे देखाय नहीं, अने अबुद्धि पूर्वक के० जेने बुद्धिनो प्रचार लागे नहीं, एवा अनागत कालना जे अशुद्ध परिणाम, तेनो विनाश करवाने उद्यम करे ठे, ए रीते परपरिति के० पर वस्तुनो जे परिणाम जे अतीत कालमां थयो ठे, वर्तमानकालमां ठे, अनाग त कालमां थयो, तेनुं पतन करे. अने मोक्ष के० तेथी बुटबुं तेनुं जतन करे, ते जब सागरथी तरे, एवा जे ज्ञानवान् प्राणी ठे तेतो सदा निराश्रव कहेनावाय, जे सुजस ने स्तुति ते पंडित पुरुषो गायठे ॥ ५६ ॥

ज्ञानीने निराश्रव कहा तेउपर शिष्यःप्रश्न करेठेः— अथ शिष्य प्रश्न कथनः—

॥ सवैया श्कतीसाः॥— ज्यों जगमें विचरै मतिमंद सुढंद सदा वरतै बुध तैसे; चंचल चित्त असंजत बैन, सरीर सनेह जथावत जैसे; जोग सजोग परिग्रह संग्रह मोह विलास करै जाहँ ऐसे, पूढत शिष्य आचारजसों यह, सम्यकवंत निराश्रव कैसे? ॥ ५७ ॥

अर्थः— जेम मतिमंद के० अज्ञानी जन जगत्मां स्वढंद के० मरजी मुजब वर्ते, तेम पंकित पण सदा तेवी रीते वर्ते, ते आवी रीते चंचल चित्तवाला रहे, असंजत बेन के० विचारविना वचन बोले, अने शरीर स्नेहने प्रवर्त्तावे, अने अज्ञानीनी माफ क जोगसंयोग राखे, परिग्रहनो संग्रह करे, अने ज्ञान अवस्थामां मोहविलास एवो ज करे, ए रीते अज्ञानीनी अने ज्ञानीनी एक सरखी रीति जोईने शिष्य आचार्यने पूछेठे के, एने सम्यक्त्ववंत निराश्रव केम कहिये ? ॥ ५७ ॥

हवे ए प्रश्ननुं उत्तर गुरु आपेठेः— अथ गुरु उत्तर कथनः—

॥ सवैया श्कतीसाः॥— पूरव अवस्था जे करमबंध कीने अब, तेई उदै आई नाना

जांति रस देत हैं; केई शुज शाता केइ अशुज अशातारूप, डुहुसों न राग न विरोध सम चेत हैं; यथा योग क्रिया करै फलकी न इडा धरै, जीवन मुगतिको विरुद गहिलेत हैं; यातें ज्ञानवंतकों न आश्रव कहत कोउ, मुरुतासों न्यारे जये मुरुता समेत हैं. ॥ ५७ ॥

अर्थः—पूर्वकालमां अज्ञान अवस्थानेविषे जे जे कर्मबंध कीधेलां होय, तेज कर्मों वर्त्तमान कालमां उदय आवीने नाना प्रकारनो रस आपेठे. तेमां केटलांपक शुज कर्म ते शातारूप ठे, अने केटलांपक अशुज कर्म अशातारूप ठे; एवां बेड जात नां कर्मनेविषे ज्ञानीने राग अने विरोध नथी, एथी ज्ञानी समचित्ठ ठे. अने यथायो ग्य के० उदयमाफक क्रिया करे, पण फलनी इडा राखे नही; ने जीवताज मुक्तथया ठे, तेथी जीवन्मुक्तिनुं विरुद धारे ठे, ए रीते ज्ञानवंत मनुष्यने कोई आश्रव कहेतुं नथी. ते मूढताथी न्यारो थयो अने मुरुता समेत ठे ॥ ५७ ॥

हवे राग, द्वेष, मोह अने ज्ञाननां लक्षण कहेठेः—अथ राग, द्वेष, मोह, ज्ञान लक्षणः—

॥ दोहराः॥— जो हितजाव सु राग है, अनहितजाव विरोध; त्रामकजाव विमोह है, निर्मल जाव सुबोध ॥ ५८ ॥

अर्थः—जे हितजाव ठे ते राग ठे अने अनहितजाव ते विरोध ठे; अने त्रामकजा व ठे तेने विमोह कहिये, अने निर्मलजाव ते बोध एटले ज्ञान कहिये ॥ ५८ ॥

हवे राग द्वेषनुं स्वरूप कहेठेः— अथ राग द्वेष कथनः—

॥ दोहराः॥— राग विरोध विमोह मल, एइ आश्रव मूल; एइ कर्म बढाइके, करै धरमकी झूल ॥ ६० ॥

अर्थः— राग, द्वेष ने विमोह जे ठे ते आत्माने मल ठे, अने एज दोष आश्रवनां मूल ठे. अने एज राग द्वेष अने मोह ठे. ते कर्मने वधारीने धर्मने जुलावी दिअठे ॥ ६० ॥

हवे ज्ञाताने निराश्रव कहेठेः— अथ ज्ञातानिराश्रव कथनः—

॥ दोहराः॥— जहां न रागादिक दसा, सो सम्यक् परिनाम; यातें सम्यकवंतको, कह्यो निराश्रव नाम ॥ ६१ ॥

अर्थः—ज्यां राग, द्वेष, मोहनी दशा न मले तेने सम्यक् परिणाम कहिये, ए उ परथी सम्यक्त्ववंत पुरुषने निराश्रवी नाम आप्युं ॥ ६१ ॥

हवे ज्ञाता जे ठे ते निराश्रवणपणामां विलास करेठेः— अथ ज्ञाता कथनः—

॥ सवैया इकतीसाः॥— जे कोई निकट जव्य रासी जगवासी जीव, मिथ्या मदजेद ज्ञान जाव परिनये हैं; जिन्हकी सुदिष्टिमें न राग दोष मोह कहुं, विमल विलोकनि में तीनो जीति लये हैं; तजि परमाद घट सोधि जे निरोधि जोग, शुरु उपयोगकी

દશામેં મિલિગયે હૈ; તેઈ બંધ પ્રકૃતિ વિહારિ પર સંગ કારિ આપુમેં મગન વહેકે આ પરૂપ જયે હૈ ॥ ૬૨ ॥

અર્થ:- જે કોઈ જીવ્ય રાશિમાં જગતવાસી જીવ છે, તે જીવ્યત્વ પરિપાકને લીધે નિ કટ કેળ પાસે થયા; ને મિથ્યામતિને જેદીને પોતાનું સ્વરૂપ જે જ્ઞાન જાવ તેને વિષે પરિણમી રહે છે; જેની જ્ઞાનરૂપી દૃષ્ટિમાં રાગ, દ્રેષને મોહ કંઈ પામિયે નહી; અને નિ મેલ નિજ સ્વજાવની વિલોકતામાં રાગ, દ્રેષને, મોહ એ ત્રણેને જીતી લીધા છે; અને પાંચે પ્રમાદ તજી પોતાના શરીરને સાધીને મન, વચન અને કાયાને શૈલેશીકરણમાં નિરોધ કરીને શુદ્ધ ઉપયોગ દશા જે કેવલ દશા તેને વિષે મલી ગયા, તેવા જ્ઞાની બંધનો માર્ગ વિહારી અને પરવસ્તુનો સંગ ઢોકીને આત્માને વિષે મન્ય થઈ આપરૂપે થયા ॥ ૬૨ ॥

શિષ્ય પૂછે છે કે, એમ જ્ઞાતાને વિષે નિરાશ્રવણું થશે તો આયુષ્યપર્યંતે જ્ઞાતા નિરાશ્રવી થશે. ગુરુ ઉત્તર આપે છે કે, જ્ઞાતાપણું તો ઉપશમજાવને કાયોપશમ જાવવે છે-
ચલ છે તે કહે છે:-અથ ઉપશમી કાયોપશમી વ્યવસ્થા કથન:-

॥ સવૈયા ફકતીસાઃ॥- જેતે જીવ પંક્તિ સ્વયોપશમી ઉપશમી, તિન્હુકી અવસ્થા જ્યોં હુદારકી સંહાસી હૈ; ઊન આગમાંહિ ઊન પાનિમાંહિ તેસે એક, ઊનમેં મિથ્યા ત ઊનુ જ્ઞાન કલા જાસી હૈ; જોલોં જ્ઞાન રહે તોલો સિથિલ ચરન મોહ, જેસે કીલે નાગકી સગતિ ગતિ નાસી હૈ; આવત મિથ્યાત તબ નાનારૂપ બંધ કૌરે, જો ડકીલે ના ગકી પ્રકૃતિ પરગાસી હૈ ॥ ૬૩ ॥

અર્થ:- મિથ્યાત્વની ગાંઠ જેદ કીધા પઠી જે મિથ્યાત્વનો અંશ ઉદય આવે છે તે જેનો સ્વપ્ન જાય અને મિથ્યાત્વપુંજ ઉપશમ્યો રહે, તે જીવ કાયોપશમી કહિયે અને જેને અંતરમુહૂર્તલગી ઉપશમ્યોજ રહે તેને ઉપશમી કહિયે. એવા બેઠ જાવ તે જે જીવ પંક્તિ છે તેની અવસ્થા તે હુદારની સાણસી સમાન છે; જેમ સાણસી ઘડીમાં લોહને ગ્રહણ કરી આગમાં હોય છે, ને ઘડીમાં તેહજ સાણસી લોહંડને ઠંઠો કરવા સારુ પાણીને વિષે હોય છે; તેમ એ કાયોપશમી અને ઉપશમી જીવ કાળ એકમાં મિથ્યાત્વ જાવમાં આવે ને કાળને વિષે જ્ઞાનકલાના પ્રકાશમાં રહે છે. એવી અવસ્થાને વિષે જ્યાંસુધી જ્ઞાનકલા રહે છે, ત્યાંસુધી ચારિત્ર મોહનીયની પત્તીસ પ્રકૃતિ શિથિલ કેળ ઢીલી થઈ રહે છે; જેમ મંત્રની જકીય કરીને સર્પની શક્તિ-ગતિ શિથિલ થઈ જાય છે, તેમ એ પણ જાણવું. હવે એ જીવને ફરી મિથ્યાત્વ ઉદય આ વેળે ત્યારે તો નાના પ્રકારના કર્મબંધ કરે છે; જેમ નાગની ડકીલની કરવાથી ના ગની પોતાની પ્રકૃતિ ફરીથી પ્રગટે તે રીતે જાણવું. ॥ ૬૩ ॥

હવે જ્ઞાનના શુદ્ધપણાની પ્રશંસા કહે છે:-અથ શુદ્ધનય પ્રશંસા:-

॥ દોહા:॥—યહ નિચોર યા ગ્રંથકો, કહે પરમ રસ પોષ; તજે શુરુનય બંધ હૈ,
ગહે શુરુનય મોષ ॥ ૬૪ ॥

અર્થ:—આ સમયસારગ્રંથનું રહસ્ય ઇજ છે અને ઇજ ઉત્કૃષ્ટ રસનો પોષક છે કે જે શુરુતાની નય રીતિ ઢાંઢી તો બંધ છે અને શુરુતાની નયરીતિ ગ્રહી તો મોક્ષ છે ॥ ૬૪ ॥
હવે બે નયનેવિષે જીવનો વિલાસ કહી બતાવે છે:—અથ જીવ વિલાસ વર્નન:—

॥ સવૈયા શ્કતીસા:॥—કરમકે ચક્રમેં ફિરત જગવાસી જીવ, વહે રહ્યો બહિર મુ
ખ વ્યાપત વિષમતા; અંતરુ સુમતિ આઈ વિમલ વઢાઈ પાઈ, પુજલસોં પ્રીતિ ટૂટી
બૂટી માયા મમતા; સુરુ ને નિવાસ કીન્હો અનુજો અજ્યાસ લીન્હો, ઝમજાવ ઢાં
નિદીનો જિનો ચિત્ત સ્તનતા, અનાદિ અનંત અવિકલપ અચલ એસો, પદ અવલંબી
અવલંબીને રામ રમતા ॥ ૬૫ ॥

અર્થ:—ચૌદરાજલોકમાં કર્મનું ચક્ર કેળવ કટક ફરી રહ્યું છે, તેમાં જગત્વાસી
જીવ પણ ફરી રહ્યો છે, અને ઇ પરવામાં જીવ વિષમતા ઇ ચુક થયો થકો ક્યારે
શ્વ સંયોગી ને ક્યારે અનિષ્ઠ સંયોગી થઈ ને તેમાં બહિર્મુલ્ય થઈ રહ્યો, ઇટલે બાહ્ય
વિષય યોગનોજ ગ્રાહક થયો, અને અંતરુદ્ધિયકી આત્મા ન જાણ્યો, ઇટલામાં
અંતરુનેવિષે સુમતિ ઉપજી, તેણે કરીને પોતાની નિર્મલ પ્રજુતાને પામ્યો, ત્યારે પરવ
સ્તુ જે પુજલ તેની પ્રીતિ ટૂટી. ઇટલા કાલસુધી પુજલની માયા મમતા જે નહીં
બૂટી હતી તે બૂટી. જેમ શુરુનયવડે આત્માનું સ્વરૂપ કહ્યું, તેવા શુરુનયમાં પોતે નિ
વાસ કીધો, અને આત્મસ્વરૂપમાં ઉપયોગ રાખીને અનુજવનો અજ્યાસ લીધો, ઇથી
ઝમજાવનો ત્યાગ થયો, અને મન જે છે તે સમાધિનેવિષે લીન થયું; ત્યારથી અનાદિ
અનંત કાલસુધી જે સ્વરૂપમાં કંઈ બીજા વિકલ્પ ન પામિયે ઇવું પોતાનું અચલ પદ
અવલંબીને પોતાનું જે રમતારામપણ છે તેને અવલોકે ॥ ૬૫ ॥

હવે આત્માનું શુરુપણ સમ્યગ્ દર્શન છે, તેની પ્રશંસા કરે છે:—અથસમ્યક્ત્વપ્રશંસા:—

॥ સવૈયા શ્કતીસા:॥—જાકે પરગાસમેં ન દીસે રાગ દોષ મોહ, આશ્રવ મિટત ન
હિ વંધકો તરસ હૈ; તિહું કાલ જામેં પ્રતિવિંબિત અનંતરૂપ, આપુ હુ અનંત સત્તા નં
તતેં સરસ હૈ; જાવશ્રુત જ્ઞાન પરવાન જો વિચારિ વસ્તુ, અનુજો કરે જહાં ન બાનીકો
પરસ હૈ; અતુલ અલંક અવિચલ અવિનાસી ધામ, ચિદાનંદ નામ ઇ સો સમ્યક દરસ હૈ

અર્થ:—જે શુરુ આત્માના પ્રકાશમાં રાગ, દોષ, મોહ ન દેખાય, અને આશ્રવ ન હોય
તેમાં વંધનો તરસ કેળવ લાગતું તે પણ ન હોય, અને જે શુરુ આત્માના પ્રકાશમાં ત્રણે
કાલે અનંતરૂપ પ્રતિવિંબિત થાય છે; અને નિજસ્વરૂપ પણ અનંત છે, અને સત્તાનંત
માં સરસ છે, તે સત્તાસ્વરૂપી અનંત પદાર્થ છે, તેથી સરસ છે, ઇટલે જેના અનંતપર્યાય

જ ધર્મ કહે, અને જાવશ્યુત જ્ઞાનને પ્રમાણ કરી વસ્તુનો વિચાર અનુજવ કરે
યાં વાણીનો સ્પર્શ નહીં, ઇટલેજે વચન ગોચર નથી, અનકારરૂપનો અનુજવ
તરે, એ સંયોગી ગુણસ્થાનકની દશા છે. જેની તુલના નથી ઇટલે અતુલ; વલી
લંડના નથી માટે અલંડ, એવું અચલ ને અવિનાશી ધામ કેળ તેજોમય તેજ
મંદ સ્વરૂપ છે; એવું ઇશ્વરરૂપ સમ્યગ્ દર્શનનું સ્વરૂપ કહિયે ॥ ૬૬ ॥

॥ ઇતિ શ્રી નાટક સમયસારવિષે બાલાબોધરૂપ આશ્રવદ્વાર પંચમ સંપૂર્ણઃ ॥
દોહાઃ॥— અધિકાર આશ્રવકો યહ, કહ્યો યથાવત્ જેમ; અવ સંવર વરનન કરો,
જવિક ધરિ પ્રેમ. ॥ ૬૭ ॥

અર્થઃ— એ રીતે આશ્રવનો અધિકાર કહ્યો; હવે સંવરતત્ત્વનું વર્ણન કરું; અહો !
કેળ જવ્ય પ્રાણીં ! પ્રેમ ધરીને તે સાંજલો. ॥ ૬૭ ॥

હવે સંવરનું આદિ જ્ઞાનવસ્તુ તેને નમસ્કાર કરેઃ— અથ જ્ઞાન વર્ણનઃ—

સવૈયા શ્કતીસાઃ॥— આતમકો અહિત અધ્યાતમરહિત એસો, આશ્રવ મહાતમ
અંડવત હૈ; તાકો વિસતાર ગિલિવેકોં પરગટ જયો, બ્રહ્મંકો વિકાસી બ્રહ્
મત હૈ; જામેં સવરૂપ જો સવમેં સવરૂપસો પેં સવનિ સોં અલિસ અકાશલંકવત
હૈ જ્ઞાન જાનુ શુરૂ સંવરકો જેષ ધરે, તાકી રુચિ રેલકો અમારે દંડવત હૈ ॥ ૬૮ ॥

અર્થઃ— આત્માનું અહિત કરતા અને અધ્યાત્મસ્વરૂપથી રહિત એવું આશ્રવરૂપ મ
મ કેળ મહા અંધકાર અલંકરણે અંડવત કેળ સર્વ લોકને ઢાંકી રહ્યો છે, તેનો
તાર ગલ્લવાને જે જ્ઞાનસૂર્ય પ્રગટ થયો તે બ્રહ્માંડ જેવો સર્વ લોકાલોકને વિકાસ
કરનારો થયો, અને બ્રહ્માંડનું મંડન જેથકી થાય છે, અને જેને વિષે સર્વરૂપ જાસે
અને જે સર્વરૂપે સર્વમાં પામિયે બિયે અને જે સર્વ મૂર્તિક વસ્તુથી આકાશલંડની
અલિસ છે; તે જ્ઞાનરૂપી સૂર્ય તથા જે શુરૂ સંવરનો જેષ ધરી રહ્યા છે; તેની રુચિ
વાને ઇટલે તેના હૃદયને અમારો દંકવત્ કેળ નમસ્કાર છે. ॥ ૬૮ ॥

હવે જરૂર ચેતનના જેદ જ્ઞાન થકીજ સંવરરૂપી પરમાત્માને ડલ્લવાય છે, તે સમ
વે છેઃ— અથ જેદજ્ઞાન મહિમા કથનઃ—

॥ સવૈયા તેશ્સાઃ॥— શુરૂ સુબેદ અજેદ અબાધિત, જેદ વિજ્ઞાન સુ તીઢન આરા; અં
જેદ સુજાઝ વિજાવ, કરે જરૂર ચેતનરૂપ હુફારા; સો જિન્કે હરમેં હપજ્યો ન રુચે
નહકો પરસંગ સહારા; આતમકો અનુજો કરિ તે હરલે પરલે પરમાતમ ધારા ॥ ૬૯ ॥

અર્થઃ— શુરૂપણે સ્વબેદ કેળ પોતપોતાના ન્યારા સ્વરૂપને બતાવનાર, અજેદ કેળ એક
રૂપ અબાધિત ઇટલે કોઈ પ્રમાણાંતરે અલંકિત એવું જેદજ્ઞાન તે તીવ્ર સુલાલ છે,
સુલાલથી અંતરાત્મામાં જેદન કરીને સ્વજાવ અને વિજાવને જુદા જુદા કરે, ને જ

હરૂપ તથા ચેતનરૂપને હુફાર કેળ ન્યારા કરી બતાવે, પરંતુ જેદજ્ઞાન જેના કદયનેવિષે ઉપજ્યું છે, તેજ જીવને પરવસ્તુનો સંગ તે સહારા કેળ રુષે નહીં. અને તેજ જીવ પોતાના સ્વરૂપનો અનુગ્રહ કરી યથાર્થપણે અંતરાત્માનેવિષે જે પરમાત્માની ધારાએ તેને પારસે.

હવે જેદવિજ્ઞાન જે છે, તે સમ્યગ્ જ્ઞાન છે, તેની સમર્થાઈ થકી સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ થાય છે; તે કહે છે:— અથ સમ્યક્ત્વ સામર્થ્ય કથન:—

॥ સવૈયા તેજ્ઞા:॥— જો કબહુ યદ્ જીવ પદારથ, ઔસર પાડ મિથ્યાત મિટાવે; સમ્યક ધાર પ્રવાહ વહે ગુન, જ્ઞાન ઉદે મુલ્ક ઝરથ ધાવે; તો અગ્નિઅંતર દર્વિત જાવિત કર્મ કિલેશ પ્રવેશ ન પાવે; આતમ સાધિ અધ્યાતમકો પથ પૂરણ વહે પરબ્રહ્મકદ્વાવૈ॥૭૭॥

અર્થ:— જો કોઈ આ જીવ પદાર્થ છે તે યથાપ્રવૃત્તિ કરણરૂપ અવસર પામીને મિથ્યાત્વગ્રંથિ જેદીને મિથ્યાત્વને મિટાવે; શુદ્ધ સમ્યક્ અને સ્વરૂપ જલધારાનો પ્રવાહ વહે અને જ્ઞાનગુણના ઉદય વહે ઝર્ખે મુલ્ક થઈને મુક્તિ સન્મુલ્ક દોઢે, ત્યારે અન્યંતર જે દ્રવિત કર્મ અને જાવિત કર્મ તેના ક્લેશનો પ્રવેશ તે ન થાય. જે પ્રકૃતિ પ્રદેશરૂપ કર્મ તે દ્રવિત કર્મ અને રાગ દ્રેષાદિક તે જાવિત કર્મ એ બંને પ્રવેશ નહીં કરી શકે અને અધ્યાત્મના પંથ સેલીમાં આવીને આત્માને સાધીને પોતાના રૂપમાં પૂર્ણ થઈને પરબ્રહ્મ કહેવાય. ॥ ૭૭ ॥

હવે સંવરતું કારણ સમ્યગ્દષ્ટિ છે, તેનો મહિમા કહે છે:— અથ સમ્યગ્ દષ્ટિ મહિમા:—

॥ સવૈયા તેજ્ઞા:॥— જેદ મિથ્યાત સુ વેદ મહારસ, જેદ વિજ્ઞાન કલા જિન પાઈ; જો અપની મહિમા અવધારત, ત્યાગ કરે ઝરસોં જ પરાઈ; ઝડતરીતિ વસે જિનકે ઘટ, હો તુ નિરંતર જ્યોતિ સવાઈ; તે મતિમાન સુવર્ણ સમાન લગે તિનકોં ન શુભાશુભકાઈ॥૭૮॥

અર્થ:— મિથ્યાત્વગ્રંથિ જેદીને તથા ઉપશમરૂપ મહારસ વેદીને જે બુદ્ધિવંતે જેદ વિજ્ઞાનની કલા પામી છે, અને જે એ જેદવિજ્ઞાન વડે પોતાના સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ કરીને પોતાના જ્ઞાન, દર્શન ચારિત્રરૂપ મહિમાને અવધારે, ઝર કેળ હૈયા થકી પરાઈ સોજ કેળ સામગ્રી તેનો ત્યાગ કરે અને જેના ઘટમાં ઝડતરીતિ કેળ દેશવિરતિ તથા સર્વ વિરતિની રીત ફુરી અને નિરંતર તપ થકી જેની સવાઈ જ્યોતિ થાય છે, તેને બુદ્ધિમા ન કહિયે, તે સુવર્ણસમાન છે. તેમને શુભાશુભ કર્મરૂપ કાટ લાગી શકતો નથી ॥૭૮॥

હવે સંવરતું મૂલ જેદ વિજ્ઞાન છે; તે મોક્ષતું કારણ કહી સમજાવે છે:—

અથ જેદજ્ઞાન મહિમા કથન:—

॥ અશિલ્લ ંદ:॥— જેદજ્ઞાન સંવરનિદાન નિરદોષ હૈ; સંવરસો નિરજરા અનુક્રમ મોષ હૈ; જેદજ્ઞાન શિવમૂલ જગતમહિ માનિયે, યદપિ દેય હૈ તદપિ ઉપાદેય જાનિયે॥૭૯॥

અર્થ:— જેદજ્ઞાન જે છે તે નિર્દોષ સંવરતું નિદાન કેળ મૂલકારણ છે અને નિર્જરા

तुं कारण संवर ठे अने निर्जरा जे ठे ते मोक्षनुं कारण ठे. ए अनुक्रम प्रमाणे मोक्षनुं कारण परंपराथी जेदविज्ञानज ठे. अगर जो शुद्ध स्वरूपनी अपेक्षाने लीधे जेदज्ञान त्याग जोग ठे, तो पण नयोनुं उपादेय, ते आदरवा जोग्य जाणिये. ॥ ७३ ॥

हवे स्वरूपनी प्राप्ति थया पढी जेदज्ञाननुं हेयपणुं देखाडेठे:-स्वरूप कथन:-

॥ दोहा:॥-जेदज्ञान तबसों जलो, जबलों मुक्ति न होय; परम ज्योति परगट जहां, तहां विकल्प न कोय ॥ ७३ ॥

अर्थ:- जेदज्ञान त्यांसुधी जलुंठे, के ज्यांसुधी मुक्ति थई नथी. ज्यां परम ज्योति प्रगट थाय त्यां विकल्प कोई रहे नही, तो जेदज्ञान केम करीने रही शके ? ॥ ७३ ॥

जेदज्ञान मुक्तिनो उपाय ठे ते कहेठे:- अथ जेदज्ञानमहिमा कथन:-

॥ चोपाई:॥-जेदज्ञान संवर जिन्ह पायो, सो चेतन शिवरूप कहायो; जेदज्ञान जिनके घट नांही, ते जरुजीव बंधे घटमांही. ॥ ७४ ॥

अर्थ:- जे जीवने जेदज्ञानरूप संवरनी प्राप्ति थइ, तेज चेतन शिवरूप कहियें; जेना हृदयनेविषे जेदज्ञान नथी, ते मूर्ख घट पिंरुनेविषे बंधायलो रहेठे. ॥ ७४ ॥

हवे जेदविज्ञानवडे आत्मानो महिमा वधेठे ते कहेठे:-अथ जेदज्ञानको महात्म्य:-

॥ दोहरा:॥-जेदज्ञान साबू जयो, समरस निर्मल नीर; धोबी अंतर आतमा, धोवै नीज गुन चीर. ॥ ७५ ॥

अर्थ:- जेदज्ञान जे ठे ते साबुरूप जाणवुं; अने उपशम रस ते निर्मल पाणी ठे ने अंतर आत्माने धोबी मानवो; ते धोबी पोताना गुणरूप वस्त्रने धुवेठे ॥ ७५ ॥

हवे जेदविज्ञाननी जे क्रिया ठे ते कहेठे:-अथ जेदज्ञानकी कर्तव्यता महात्म्य:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-जैसे रजसोधा रज सोधिके दरब काढे, पावक कनक काढी दाहृत उपलकों, पंकके गरजमे ज्यो कारिये कतक फल, नीर करे उज्ज्वल नितारिडारे मलको; दधिको मथैया मथि काढे जैसे माखनको, राजहंस जैसे दूध पीवै त्यागि जलको; तैसे ज्ञानवंत जेदज्ञानकी सकति साधि, वेदे निज संपति उठेदे परदलको॥७६॥

अर्थ:- जेम कोइ रज सोधा केण जोनारो रजने सोधीने एटले सोना रूपा प्रमुख अव्यने काढवाने पावक केण अग्निने छगाढे, ने सोनुं काढीलइ पथरा धूल वगेरेने वाली नाखेठे. वली जेम कतकफलने पंकना गर्जनेविषे नाखीये तो ते फल जलने मे लयी जूडुं करेठे, वली जेम दधिनो मथनहार दधिनुं मथन करी माखणने जूडुं करेठे ने राजहंस पाणी दूध जेगां होय तेमांथी मात्र दूध पीइ जायठे, पाणीने जूडुं करेठे; तेम ज्ञानवंत प्राणी जेदविज्ञाननी शक्ति साधीने पोतानी ज्ञानसंपत्तिने वेदे अने परदल केण पुजलनुं कटक जे राग द्वेषादिक तेने कापी नाखेठे. ॥ ७६ ॥

અથ જ્ઞેદજ્ઞાન મોક્ષમૂલ યદુ કથન:-

॥ ઢપ્પય ઢંદઃ॥- પ્રગટ જ્ઞેદ વિજ્ઞાન, આપગુણ પરગુણજાનૈ; પરપરિનતિ પરિ ત્યાગિ શુરુ અનુજવ થિતિ ઠાનૈ; કરિ અનુજવ અન્યાસ, સહજ સંવર પરગાસૈ; આશ્રવ દ્વાર નિરોરુ, કર્મ ઘનતિમિર વિનાસૈ; ઢય કરિવિજ્ઞાવ સમજાવ જ્ઞજિ, નિરવિકલ્પનિજ પદ ગઢૈ; નિર્મલ વિશુરુ સાસુત સુથિર, પરમ અર્તીંદ્રિય સુલ લઢૈ. ॥ ૪૭ ॥

અર્થ:- જ્ઞેદ જ્ઞાન જે ઢે તે પ્રગટપણે પોતાના તેમ પારકા ગુણને જાણેઢે, તેથી પર વસ્તુમાં જે પરિણમન ઢે તેનું જ્ઞાન કરે, પોતાના શુરુ અનુજવનો ઠરાવ રાલે, ને તે અનુજવનો અન્યાસ કરીને સહજ સંકરના રૂપનો પ્રકાશ કરે, આશ્રવ દ્વારનો નિરોધ કરીને કર્મરૂપ મેઘ અંધકારનો નાશ કરે; અને વિજ્ઞાવ કેળ મોહ દશાનો ક્ષય કરીને સમજાવ કેળ સમાધિને જ્ઞજે, તેણે કરીને જ્યાં કાંઈ વિકલ્પ નથી ઇવું પોતાનું નિર્વિકલ્પ પદ તેને પામે, ઇટલે જે સુલનેવિષે મલ નથી ઇ ઉપરથી તે વિશુરુ અનંત કાલસુધી ઇકરૂપ તેથી શાશ્વત સ્થિર ઇવું અર્તીંદ્રિય કેળ ઇંદ્રિયગોચર નહી ઇવું સુલ પામે.

॥ ઇતિ શ્રી સમયસારનાટકકો લાલાલોધરૂપ સંવર દ્વાર ઢઠો સંપૂર્ણઃ ॥

॥ ઢોહા:-બરની સંવરકી દસા, જથા જુગતિ પરમાન; મુક્તિ વિતરની નિર્જરા, સુ નહુ જવિક ધરિ કાન ॥ ૪૮ ॥

અર્થ:-સંવરરૂપની દશા કહી તે મુક્તિ તથા પ્રમાણે કરી કહીઢે; હવે મુક્તિની વિતરણી કેળ આપનારી ઇવી જે નિર્જરા ઢે તેનું વર્ણન કરલું:- તે અહો! જલ્પ લોકો તમે કાન દર્શને શાંજલો. ॥ ૪૮ ॥

હવે નિર્જરાનું કેલું સ્વરૂપ ઢે તે કહેઢે:- અથ નિર્જરાસ્વરૂપ કથન:-

॥ ચૌપાઈઃ॥-જો સંવર પદ પાઢ અનંદ; જો પૂરવ કૃત કર્મ નિકંદ; જો અફંદ ઢઢૈ બહુરિ ન ફંદ; સો નિરજરા બનારસિ બંદ. ॥ ૪૯ ॥

અર્થ:-પોતાનું જે શુરુ સ્વરૂપ રાલનું તેનું નામ સંવર કહિયે; તેનું પદ પામીને સંવર આનંદ કરે; અને પૂર્વ કાલનેવિષે જે કર્મ કીધાંઢે, તેને જમ્થી ડલેમી નાલે; અને જે પૂર્વ કર્મના ફંદ તે થકી ઢૂટીને પાલુ તે ફંદમાં સપડાય નહી તેનું નામ આત્માની નિર્જરા કહિયે. તે નિર્જરાને બનારસી દાસ વંદન કરેઢે. ॥ ૪૯ ॥

નિર્જરાનું કારણ સમ્યક્ત્વ ઢે, માટે સમ્યક્ત્વનો મહિમા લલાણે ઢે:-

અથ સમ્યક્ત્વ મહિમા કથન:-

॥ ઢોહાઃ॥-મહિમા સમ્યક્ જ્ઞાનકી, અરુ વિરાગ લલ જોઢ; ક્રિયા કરત ફલ જું જતે, કરમબંધ નહિ હોઢ. ॥ ૫૦ ॥

અર્થ:-જે કર્મ ઢુટે તેનું ફરીને બંધન થઈ શકે નહી, ઇ સમ્યક્ જ્ઞાનનો મહિમા

હે. વહી એ સમ્યગ્જ્ઞાન સાથે વૈરાગ બલનો જોગ છે, તેથી શુદ્ધાશુદ્ધ ક્રિયા કરતા થકા ને તેનું ફલ જોગતા થકા શૂંઘલાબંધ નવાં કર્મનો બંધ થતો નથી. ॥૮૦॥

હવે સમ્યક્ત્વની મહિમામાં ક્રિયા કરતાં જ કર્મની નિર્જરા થાય છે તે દૃષ્ટાંતે કહેઢે:-

॥ સવૈયા ઇકતીસાઃ ॥- જૈસે ચૂપ કૌતુક સરૂપ કરૈ નીચ કર્મ, કૌતુકી કહાવૈ તાસૌં કૌન કહૈ રંક હૈ; જૈસે વિજ્ઞાચારિની વિચારૈ વિજ્ઞાચાર વાકો, જારહીસૌં પ્રેમ જરતાસૌં ચિત્ત વંક હૈ; જૈસે ધાડ બાલક ચુંઘાડ કરૈ લાલિ પાલિ, જાને તાંહિ ઔર કો જદપિ વાકે અંક હૈ; તૈસૈ જ્ઞાનવંત નાનાજાંતિ કરતૂતિ ઠાને, કિરિયાકૌં જિજ્ઞ માને યાતૈં નિકલંક હૈ. ॥ ૮૧ ॥

પુનઃ- જૈસૈ નિશિવાસર કમલ રહૈ પંકહિમૈં, પંકજ કહાવૈ પૈ ન યાકે ઢિગ પૂંક હૈ; જૈસૈ મંત્રવાદી વિષધરસૌં ગહાવૈ ગાત, મંત્રકી સકતિ વાકે વિના વિષઢંક હૈ; જૈસૈ જીજ ગહૈ ચિકનાડ રહૈ રૂઝ અંગ, પાનીમૈં કનક જૈસૈ કાંડસો અટંક હૈ; તૈસૈ જ્ઞાન વંત નાનાજાંતિ કરતૂતિ ઠાને, કિરિયાકૌં જિજ્ઞ માને યાતૈં નિકલંક હૈ. ॥ ૮૨ ॥

અર્થ:- જેમ કોઈ ચૂપ કેળ રાજા હોય ને તે પોતાના કૌતુકે કરીને ગમે તેનું નીચ કર્મ કરે તે ક્રિયા કરવાને લીધે તે કૌતુકી કહેવાય પણ કોઈ તે રાજાને રંક નહીં કહે; જેમ કોઈ કુલટા વ્યજિચારિણી સ્ત્રી હોય તે યદ્યપિ પોતાના ધણીની સાથે રહે સ્ત્રી, તોપણ ધણીની સાથે તેનું ચિત્ત લુબ્ધ હોતું નથી; ચિત્તને વિષે તો વ્યજિચારનો જ વિચાર થાય, કે જો વસ્ત્ર મહે તો નીકલી જાઢં ને યારને મહું; જેમ કોઈ ધાવ હોય ને તે પારકા બાલકને ધવરાવે, અને રમાઢે લાલન પાલન કરે, અને અંક કેળ પોતાના ધોલામાં લડને બેસે, યદ્યપિ ય્વી ક્રિયા તો કરે સ્ત્રી, પણ યમ જાણેઢે કે આ બાલક પારકું ઢે; તેવીજ રીતે જે સમ્યગ્ જ્ઞાની ઢે તે નાના પ્રકારની શુદ્ધાશુદ્ધ ક્રિયા રાજા શ્રેણિક તથા જરત ચક્રવાર્તિ અને બીજા સાધુની માફક કરે ઢે, પણ એ ક્રિયા ને પુજ્જલરૂપ જાણેઢે, પોતાના સ્વરૂપથી જિજ્ઞ માને ઢે ય્વી બંધનનું કલંક લાગતું નથી.

એજ ઉપર બીજા દૃષ્ટાંત કહેઢે કે; જેમ કમલ ઢે તે રાત્ર દિવસ પંક કેળ કર્મને વિષે રહે ઢે, તેયકીજ ઉત્પન્ન થયું ઢે, તેથી પંકજ કહેવાય ઢે; તોપણ કમલને પંકનો સ્પર્શ નથી હોતો; જેમ કોઈ ગારૂઢી મંત્રવાદી હોય તે પોતાના ગાત કેળ શરીરને સર્પ પાસે પકડાવે કરકાવે, પણ તે મંત્રવાદીના મંત્રની શક્તિવડે સર્પનો ઢંઘ વિષસંજોગર હિત હોયઢે; જેમ જિઘ્ઢા ઇંદ્રિય ધી વહી પ્રમુખની ચીકણાઈ યદ્યપિ કરેઢે, પણ પો તાના અંગને તે ચિકાશનો લેશ રહેવા દેતી નથી, કિંતુ ચૂસીજ રહેઢે; જેમ સોનું પાણીને વિષે રહેતાં થકા કાટવાલું થતું નથી, તેવી રીતે જ્ઞાનવંત પ્રાણી

નાના પ્રકારની ક્રિયા કરેહે, પણ ક્રિયાને પુજલ સંયોગવાદી જાણી આત્મસ્વરૂપથી જિજ્ઞાસુ માને છે, તેથીજ કર્મ બંધ કલંકથી જુદો રહેહે ॥ ૫૨ ॥

હવે વિષય જોગવતા થકા કર્મ બંધ ન થાય એવી જ્ઞાનવૈરાગ્યની શક્તિ વતાવે છે:—

અથ જ્ઞાન વૈરાગ્ય શક્તિ વર્ણન:—

॥ સોરઠા:॥— પૂર્વ ઉદય સંવંધ, વિષય જોગવૈ સમકિતી; કૌં ન નૂતન બંધ, મહિ મા જ્ઞાન વિરાગકી ॥ ૫૩ ॥

અર્થ:— પૂર્વ સંચિત કર્મ ઉદય આવ્યાથી તેના સંબંધે સમકીતિ જીવ વિષય જોગ જોગવે છે, પણ નવાં કર્મબંધ કરતો નથી, એ સમ્યગ્ જ્ઞાન તથા વૈરાગ્યની શક્તિ છે ॥ ૫૩ ॥

હવે જે જ્ઞાતા હોય છે તે સમ્યગ્ જ્ઞાન અને વિષયની અરુચિ એ બેઉને સાધેહે, તે કહેહે:— અથ જ્ઞાતાકી વ્યવસ્થા કથન:—

॥ સવૈયા તેજસા:॥— સમ્યક્વંત સદા હર અંતર, જ્ઞાન વિરાગ હજૈ શુન ધારૈ; જાસુ પ્રજાવ લલૈ નિજ લલન, જીવ અજીવ દશા નિરવારૈ; આતમકો અનુજૌ કરિ વઢૈ થિર, આપુ તૈર અરુ ઔરનિ તારૈ; સાધિ સુદર્વ લહૈ શિવસર્મ સુકર્મ ડપાધિ વ્યથા વમિઢારૈ.

અર્થ:— જે સમકિતી હોય તે સદા પોતાના અંતઃકરણનેવિષે જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય એ બે ગુણને ધારે જે ગુણના પ્રજાવવહે પોતાનું જ્ઞાતાપણું લક્ષણ જોઈને જીવ અજીવ દશા ઇટલે જીવ અજીવનું સ્વરૂપ નિરવાર કેળવું જુડું જુડું જાણે, તે પઠી આત્માને યથાર્થ પાળે વેદીને આત્મિક સ્વજાવમાં સ્થિરતા થઈ રહેહે; તે પોતે પણ તરે અનેસત્યહપદે જ આપી બીજાને પણ તારેહે; એ રીતે પોતાના આત્મદ્રવ્યને સાધીને મોક્ષસુખને પામે, અને કર્મહપાધિ સહિત જે વ્યથા તેનું વમન કરેહે ॥ ૫૪ ॥

હવે વિષયની અરુચિવિના જ્ઞાનનું બલ નિષ્ફળ છે, અને એવા જ્ઞાનીને ઇકાંત પદ્ધતિ વિષે રહેવાથી મિથ્યા દૃષ્ટિ ઠરાવે છે:— અથ મિથ્યાદૃષ્ટિ વ્યવસ્થા કથન:—

॥ સવૈયા તેજસા:॥— જો નર સમ્યક્વંત કહાવત, સમ્યગ્ જ્ઞાન કલા નહિ જાગી; આતમઅંગ અવંધ વિચારત, ધારત સંગ કહે હમ ત્યાગી; જ્ઞેષ ધૈર મુનિરાજ પટંતર. મોહ મહાનલ અંતર ઢાગી; સૂન્ય હિયે કરતુતિ કૌં પરિ, સો શઠ જીવ ન હોઈ વિરાગી.

અર્થ:— જે મનુષ્ય પોતે સમ્યક્વંત કહેવાય અને સમ્યગ્ જ્ઞાનની કલા ન જાગી, ઇટલે સમ્યગ્ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ ન થઈ તેથી આત્માના અંગવિષે બંધવિચારે નહી, આત્મા અવંધ છે એમ માને; ને તેથી તે અત્યંતર સંયોગ ધારે છે. વહી કોઈ નિશ્ચય નયનો પદ લઈને પોતે ત્યાગી છે એમ કહે, મુનિરાજની પઠે પટંતર કેળવે જ્ઞેષ ધૈર; પણ અંતર નેવિષે મોહમહાનલ કેળવે મોહરૂપ અગ્નિ શલગી રહી હોય; વિષય થકી વૈરાગી ન

थयो, तेथी हैया सुन्य थको मुनिराजनी पेठे क्रिया करे, पण ते जीव मूर्खज कहेवा यठे पण वैरागी कहेवाय नही ॥ ७५ ॥

हवे जे सर्व क्रिया करता थका पण मूढ कहेवाय ठे ते कहे ठे:-

अथ मूढ क्रिया वर्णन:-

॥सवैया तेइसा:॥- ग्रंथ रचै चरचै शुज पंथ लखै जगमें व्यवहार सुपत्ता; साधि संतोष अराधि निरंजन, देइ सुसीख न लेइ अदत्ता; नंग धरंग फिरे तजि संग ठके सरवंग मुधारस मत्ता; ए करतुति करै शठ पै समुजै न अनातम आतम सत्ता-॥७६॥ ध्यान धरे करि इंद्रिय निग्रह, विग्रहसों न गिनै निज नत्ता; त्यागि विभूति विभूति मिटै तन जोग गहै जवजोग विरत्ता; मौन रहै लहि मंद कषाय सहै वध बंधन होइ न तत्ता; ए करतुति करै सठ पै समुजै न अनातम आतम सत्ता ॥ ७७ ॥

अर्थ:- ग्रंथ रचना करे, जला मार्गनी चरचा करे, जला मार्गने लखे, जगत्मां व्यवहार मार्गमां प्राप्ति थको रहे, संतोषी थईने निरंजनने आराधे, लोकोने सारी शीखामण आपे, अदत्तदान ले नही, परिग्रह संग त्यागीने नंग धरंग फिरे के० दि गंवर थई फरे, अने मुधा के० मुग्धपणे पोताना रसमां मातो थको सर्वांगे ठक्यो रहे एवी एवी क्रिया मूर्ख होय ते करे ठे पण अनातम सत्ता के० आत्माथी पृथक् जे मां हनी गहलता ठे तेने, अने आत्मसत्ता के० शुरू जाणपणानी जे सत्ताठे, तेने जुदी जुदी जाणे नही तेमने मूर्ख कहेवा ॥ ७६ ॥

वली मूढनी क्रिया केहेठे के, ध्यान धरे, इंद्रिय दमन करे, विग्रह करेठे ते शरीर नी साथे पोताना आत्मानो संबंध गणे नही. विभूति के० संपत्तिनो त्याग करी विभूति के० जस्म शरीर उपर लगाठे, योग मार्ग ग्रहे, अने संसारना जोगथी विरक्त रहे, मौनपणे रहे, कषायनुं मंदपणुं समजे, वध बंधन सहतो थको पण तातो नही थाय, क्रोधादिक न करे, एवी क्रिया शठ मूढ होय ते करे ठे, पण अनातम सत्ता एटले कर्मादिक प्रजावनी सत्ता अने आत्मसत्ता एटले आत्मानुं सत्य स्वरूप तेने समजे नही माटे तेने मूर्ख समजवो. ॥ ७७ ॥

हवे फरी मूढपणानुं स्वरूपठे वतावे:- पुनः मूढ वर्णन:-

॥ चौपाई:॥- जो विनुज्ञान क्रिया अवगाहै; जो विनु क्रिया मोख पद चाहै; जो विनु मोख कहै में सुखिया; सो अजान मूढनिमें सुखिया ॥ ७८ ॥

अर्थ:- जे जन ज्ञानविना क्रिया अवगाहे अने क्रियाविना मोक्ष पद वांठे, वली जे मोक्ष पाम्या शिवाय कहे के हुं सुखी हुं, तेने अजाण मूर्खनो शिरोमणि जाणवो.

हवे जेने कर्मसत्ता तथा आत्मसत्तानी जिनता जासती नथी, तेने महामूढ कहि ये. तेनुं विवेचन करेढे:- अथ महामूढ व्यवस्थाकथन:-

॥ सवैया श्रुतीसा:-॥ जगवासी जीवनिसों गुरु उपदेश कहै, तुम्हें इहां सोवत अनंत काल बीते हैं; जागो व्है सुचेत चित समता समेत सुनो, केवल वचन जामें अक्षर सजीते हैं; आठ मेरे निकट बताउं मैं तुम्हारे गुन, परम सुरस जरे करमसों रीते हैं; ऐसे बैन कहै गुरु तब ते न धरे डर, मित्रकेसे पुत्र किधो चित्रकेसे चीते हैं.

अर्थ:- सर्व जगवासीजीवना हित वात्सल्यने अर्थें गुरु एवो उपदेश करेढे के, अहो! ज्ञान्य प्राणी जीव! तमे आ जगत्मां मोहनिद्रानेविषे सूता रह्या थकाज अनादि अ नंतकाल तमोने बीखो ठे, माटे हवे तो चित्तमां सचेत थईने जागो; अने समता स चित थका केवलीनां वचन सांजखो, जे केवलीनां वचनमां अक्षर रस के० इंद्रियना विषय रस तेने जीतेछा ठे; अने तमे मारी पासे आवो तो तमारा गुण बतावुं; ते गुण केवा ठे, परम षट्खे उत्कृष्ट सुरसे करी जरेछा ठे; अने कर्म थकी रीते के० न्यारा ठे; एवां वचन गुरु कहेढे ते जे प्राणी हैयामां धरता नथी ते मित्रना पुत्र जेवाढे, के मके मित्रना पुत्रवडे पोतानुं घर उघाकु रेहेतुं नथी. अने तेने शीखामण शी देवी? अने चित्रामण जेवा ठे, कारण के चित्रामण थकी कांई सत्य क्रिया थती नथी. ॥ ७६ ॥

॥ दोहा:-॥ एते पर बहुरो सुगुरु, बोले वचन रसाल; सेन दशा जाग्रत दशा, कहै डुहूंकी चाल. ॥ ७७ ॥

अर्थ:- ए प्रमाणे सगुरु ठे ते फरी सरस वचन बोले ठे, के जीवने एक सयनद शा ने बीजी जाग्रतदशा एवी बे दशा ठे तेनी चाल सांजखो. ॥ ७७ ॥

हवे सैन दशानुं वर्णन करेढे:- अथ शयन दशा वर्णन:-

॥ सवैया श्रुतीसा:-॥ काया चित्र सारीमें करम परजंक जारी, मायाकी संवारी सेज चादर कल्पना; सैन करै चेतन अचेतनता नींद छिप, मोहकी मरोर यहै लोच नको ढपना; उदै बलजोर यहै आसको सबद घोर, विषे सुख कारजकी दोर यहै सुपना; ऐसी मुठ दसामें मगन रहै तिहू काल, भावै भ्रमजालमें न पावै रूप अपना.

अर्थ:- कायरूप चित्रशाली ठे, तेमां कर्मरूप पर्यंक ठे, तेउपर मायानी सेज सं वारी ठे, कल्पना के० मननी विकल्पनारूप चादर ठे, अचेतनानी ऊंघ लईने एवी सामग्रीमां चेतन शयन करी रह्यो ठे, मोहनी मरोर तेणे करीने लोचन ढंकाया ठे; उदय बल जोर जे ठे, ते आसको घोर शब्द ठे, अने विषयसुख कार्यनी दोड षट्खे करणी करवी ते स्वभावस्था ठे, अने एजुंज नाम मूढदशा तथा शयन दशा कहिये.

અને એ દશાનેવિષે જે મૂઠ જન હોય, તે ત્રણે કાલ મગ્ન થકો ધાવે છે, ઇટલે ત્રમ જાલમાં દોડેલે, પણ પોતાનું રૂપ પામતો નથી. ॥ ૯૧ ॥

હવે જીવની જાગૃતદશાનું વર્ણન કરેલે:— અથ જાગૃતદશા વર્ણન:—

॥ સવૈયા ઇક્તીસા: ॥— ચિત્ર સારી ન્યારી પરજંક ન્યારો સેજ ન્યારી, ચાદર ઝી ન્યારી હ્રાં ફુઠી મેરી થપના; અતીત અવસ્થા સૈન નિઝાવહી કોઢ પૈન, વિચમાન પ લક ન થામેં અબ ઢપના; શ્વાસ ઓ સુપન દોઢ નિઝાકી અલંગ બૂઝ, સૂઝે સબ અંગ લલિ આતમ દરપના; ત્યાગી જયો ચેતન અચેતનતા જાવ ત્યાગી, જાલે દૃષ્ટિ લોલિ કે સંજાલે રૂપ અપના. ॥ ૯૨ ॥

અર્થ:— આત્મજ્ઞાન પામ્યાથકી કાર્યારૂપ ચિત્રસારી જુદી જુદી, અને કર્મરૂપ પલંગને પણ ન્યારો દેલે; માયારૂપ સેજ પણ જુદી જુદી, કલ્પનારૂપ ચાદરને ન્યારી જુદી, મતલબકે એ ટેકાણે મારી સ્થાપના જુદી છે એમ સમજે. અતીત અવસ્થાનેવિષે ઇટલે સયનદશામાં નિઝા લેનાર પણ કોઈ બીજા રૂપે હુંજ હું, વિચમાન કાલમાં તે અવસ્થા નથી, હવે પલકમાત્ર પણ આ અવસ્થામાં મારો અજાવ થનાર નથી. શ્વાસ અને સ્વપ્ન એ બે નિઝાની અલંગના સંયોગે બૂઝે, અને આત્મારૂપ આરિસામાં આત્માનુંજ સર્વ અંગ સૂઝે, એવી રીતે અચેતનતારૂપ નિઝાનો ત્યાગ કરીને ચેતન ત્યાગી થયો, ત્યારે પોતાની દૃષ્ટિ લોલિને જૂલ, અને પોતાનું રૂપ સંજાલે. ॥ ૯૨ ॥

વહી સદ્ગુરુ શિક્ષાનાં વચન કહેલે:— અથ પુનઃ સદ્ગુરુ શિક્ષા કથન:—

॥ દોહા: ॥— હિ વિધિ જે જાગે પુરુષ, તે શિવરૂપ સદીવ; જે સોવહિ સંસારમેં, તે જગત્વાસી જીવ ॥ ૯૩ ॥

અર્થ:— એ રીતે જે પુરુષ જાગે છે, તેતો સર્વ કાલનેવિષે શિવરૂપ કેમ મોહરૂપ જાણવા. અને જેટલા સંસારનેવિષે સૂતા છે, તેટલા તો જગત્વાસી જીવ સમજવા. ॥ ૯૩ ॥

હવે મોહપદ ઉપાદેયરૂપ કહીને સ્તુતિ કરેલે:— અથ આત્મદ્રવ્ય સ્તુતિકથન:—

॥ દોહા: ॥— જો પદ જોપદ જય હરે, સોપદ સોઢ અનુપ; જિહિ પદ પરસત ઓર પદ, લાગે આપદારૂપ ॥ ૯૪ ॥

અર્થ:— જે પદ કેમ જે સ્થાનક જવસ્થાનકનો જય હરે છે, તેનેજ પદ કહેવું, તથા અનુપ સ્થાનક કહેવું, અને જે પદનો સ્પર્શ થતાંજ અન્ય પદ જે કર્મ પદ છે, તે આ પદારૂપ લાગે છે. ॥ ૯૪ ॥

હવે જવ જે સંસાર પદ તેનો જય બતાવે છે:— અથ સંસાર વર્ણન:—

॥ સવૈયા ઇક્તીસા: ॥— જબ જીવ સોવે તબ સમુજ સુપન સત્ય, વહિ છુઠ લાગે જબ જાગે નીંદ લોલકે; જાગે કહૈં યહ મેરો તન યહ મેરી સોજ, તાહૂ છુઠ માનત મ

રણથિતિ જોશ્કે; જાને નિજ મરમ મરન તબ સૂતે જૂઠ, વૂંકે જબ ઔર અવતારરૂપ હોઈ કે; વાહુ અવતારકી દશામેં ફિરિયદે પેચ, યાહિ જાંતિ જૂઠો જગ દેખ્યો હમ હોઈકે ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:- જ્યારે જીવ સયન દશામાં સૂતો હોય છે, ત્યારે સ્વપ્નને સત્ય કરી માને છે. અને તેજ સ્વપ્ન રૂપને જ્યારે નિદ્રા મૂકી જાગીને જુલે છે, ત્યારે જૂઠું જાણે છે, જાગી ને કહે છે કે આ મારું શરીર તો આહીં છે, આ સૌંજ કેં સામગ્રી સર્વ મારી છે; ને જ્યારે પોતાની મરણ સ્થિતિનો વિચાર કરે છે, ત્યારે તો વર્તમાન શરીર તથા સામગ્રી સર્વને જૂઠી માને છે, અને જ્યારે પોતાના મર્મની વાત જાણે ઘટલે પોતાના સ્વરૂપની વાતને જાણે, ત્યારે તો મરણને પણ જૂઠું જાણે; યમજ વહી વીજો અવતાર છે ત્યારે વીજા રૂપે થઈને વીજી વાત જાણે; ફરી તેજ અવતારમાં સૂતા-જાગતા, જૂઠા-સાચાનો પેચ આ ગૃહીજ રીતે લાગ્યો રહે. ય રીતે વારે વારે અવતાર લેવાને વહી સામગ્રીને પોતાની સ મેજવી ને વહી મરતું; ય રીતે સર્વ સંસારને હોઈ કેં દેખીને અમે સર્વ સંસારને જૂઠોજ જાણ્યો. ॥ ૧૫ ॥

હવે જ્ઞાતા કેવી ક્રિયા કરે તે સમજાવે છે:- અથ જ્ઞાતાકી ક્રિયા કથન:-

॥ સવૈયા શ્કતીસા:॥- પંક્તિ વિવેક લહિં એકતાકી ટેક ગહિ, હુંદજ અવસ્થાકી અનેકતા હરતુ હૈ; મતિ શ્રુત અવધિ શ્યાદિ વિકલપ મેટી, નિરવિકલપ જ્ઞાન મન મેં ધરતુ હૈ; ઇંદ્રિયજનિત સુખ દુઃખસૌં વિમુક્ષ વ્હૈકે, પરમકી રૂપ વ્હૈ કરમ નિર્જરતુ હૈ; સહજ સમાધિ સાધિ ત્યાગી પરકી ડપાધિ, આતમ આરાધિ પરમાતમ કરતુ હૈ. ૧૬

અર્થ:- જે પંક્તિ જન હોય તે વિવેકનો જેદ ઘટલે વિજ્ઞાન લહીને પોતાની એકતાની ટેક રાખીને પ્રથમની ઇંદ્રિયઅવસ્થા જે અમ અવસ્થામાં અનેકતા હતી તેને હરે છે. અને મતિ, શ્રુત, અવધિ શ્યાદિ જ્ઞાનસ્વરૂપના વિકલ્પને મટાકીને નિર્વિકલ્પ જ્ઞાન તેને મનમાં ધરે છે. અને ઇંદ્રિયજનિત જે સુખ દુઃખ તેથી વિમુક્ષ થઈ પરમાત્મારૂપ થઈને કર્મની નિર્જરા કરે છે, ઘટલે નિર્જરા થાય છે. તેથી પોતાની સહજ સમાધિ સાધિને પર જે કર્મ પુણ્યાદિકની ડપાધિ જે રાગ દ્વેષાદિક, તેનો ત્યાગ કરીને આત્મા ને આરાધી પરમાત્માપણુ કરે છે. ॥ ૧૬ ॥

હવે જે જ્ઞાન સમુદ્ર પરમાત્માની પ્રાપ્તિ થાય છે, તે જ્ઞાનની પ્રશંસા કરે છે:-

અથ જ્ઞાન સમુદ્રવર્ણન:-

॥ સવૈયા શ્કતીસા:॥- જાકે ડરઅંતર નિરંતર અનંત દર્વ, જાવ જાસિ રહે પેં સુજા હ ન ટરતુ હૈ; નિર્મલસૌં નિર્મલ સુજીવન પ્રગટ જાકે, ઘટમેં અઘટ રસ કૌતુક કરતુ હૈ; જાને મતિ શ્રુત ઔધિ મનપર્યેં કેવલ સુ, પંચધા તરંગનિ ડમંગ હઠરતુ હૈ; સો હૈ જ્ઞાનહદધિ હદાર મહિમા અપાર, નિરાધાર યકમેં અનેકતા ધરતુ હૈ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ:— જે જ્ઞાન સાગરના મધ્યચાગનેવિષે નિરંતર અનંત દ્રવ્ય પદાર્થ જાસી રહ્યા છે, પણ તે દ્રવ્યનો સ્વજાવ પોતે પામતો નથી, નિર્મલમાં નિર્મલ એવું સુજીવન કે જે જીવન કે જે જીવિતવ્ય અને સમુદ્ર પદ્મે સુજીવન કે જે પાણી તે, જેનું પ્રગટ છે, અને ઘટ મેં કે જે હૃદયનેવિષે અઘટ કે જે અક્ષણરસ કૌતુક કે જે સત્યાર્થ વેદનનો જે રસ તેનુજ કુતુહલ કરે છે, ઘટલે એ સમુદ્રનેવિષે રસ કુતુહલ ઘણા છે, અને જે જ્ઞાન સમુદ્રને વિષે મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મનપર્યવજ્ઞાન ને કેવલ જ્ઞાન એ પાંચે જ્ઞાન તરંગરૂપ છે, ભ્રમંગ કે જે પોતપોતાને ઠેકાણે પ્રગટ થઈ રહ્યાં છે એવો જ્ઞાનસમુદ્ર તે ઉદાર પ્રધાન છે, એનો અપાર મહિમા છે, એને વિષે સર્વ પદાર્થ જાણે છે તેથી પોતે નિરાધાર અને એક સ્વરૂપ હતાં જ્ઞાતાપણામાં અનેકતા ધરે છે ॥ ૯૭ ॥

હવે જ્ઞાનવિના માત્ર ક્રિયાવર્તેજ મોક્ષની પ્રાપ્તિ નથી તેનું વર્ણન કરેલું:—

અથ મોક્ષમાર્ગ અપ્રાપ્તિ કથન:—

॥ સવૈયા શક્તીસા:॥— કેઈ કૂર કષ્ટ સદૈ તપસોં શરીર દહે, ધુમ્રપાન કરે અધો મુખ વહેકે જુલે હૈ; કેઈ મહા વ્રત ગદૈ ક્રિયામેં મગન રહે, વહે મુનિ જારમેં પયારકે સે પૂલે હૈ; શ્રુત્યાદિક જીવનકો સર્વથા મુગતિ નાંહિ, ફિરે જગમાંહિ જ્યો વચારકે બધુલેહે; જિનકે હિયેમેં જ્ઞાન તિન્હુહીકો નિરવાન, કરમકે કરતાર જરમમેં ચૂલેહે ॥ ૯૮ ॥

અર્થ:— કોઈ અજ્ઞાની કૂર કષ્ટ સહન કરે છે અને પંચાગ્નિ પ્રમુખ તપ કરીને શરીર ને બાલે છે; કેઈક અજ્ઞાની અગ્નિના ધુમાકાનું પાન કરે છે, નીચું મુખ રાખી ઊંચા પગ કરીને જુલે છે; કેટલાક અજ્ઞાની જૈન લિંગ લઈને પાંચ મહાવ્રત દ્રવ્યથી ગ્રહણ કરે છે, અને ક્રિયામાં મગ્ન રહે છે; એ રીતે મુનિરાજ પણાનો જાર વહે છે, પણ તે પયારના જેવા પૂલે છે, (દેશ જાણાયે) પયાર ઘટલે પલાલ, જેના ફૂલનેવિષે કળ હોતા નથી, તેવી રીતે નિરાશ જાણવા; શ્રુત્યાદિ કેવલ ક્રિયા કલાપવડે જીવને સર્વથા મુક્તિ થતી નથી; તે જ ગતનેવિષે વચારના બધુલ જેમ ઊંચા નીચા ફરી રહે છે, પણ એક ઠેકાણે ઊરતા નથી તેવા સમજવા; અને જેના હૃદયનેવિષે જ્ઞાન કલા જાગૃતરૂપ થઈ છે, તેમને નિરવાણ કે જે મોક્ષ છે; અને જે કર્મના કરતાર ઘટલે કેવલ ક્રિયાનાજ કરનારા છે તેનો જર્મ નેવિષેજ ચૂલી રહ્યા છે. ॥ ૯૮ ॥

હવે જે મૂઢ જન છે તેની દૃષ્ટિ નિશ્ચયમાં નથી, પણ વ્યવહારને વિષે છે, તેથી તેને વિષે અજ્ઞાન છે તે કહે છે:— અથ મૂઢ વ્યવસ્થા વર્ણન:—

॥ દોહા: ॥— લીન જયો વિવહારમેં, ડકતિ ન ડપજૈ કોશ; દીન જયો પ્રપ્તુ પદ જપૈ, મુકતિ કદાંસોં હોશ. ॥ ૯૯ ॥

અર્થ:— જે વ્યવહારમાં લીન થઈ રહ્યો હોય ઘટલે મગ્ન થઈ રહ્યો હોય, તેને કોઈ

उक्ति के तत्त्वदृष्टि उपजे नही, अने पोते अनाथ थईने पोताना नाथना पदने जजे, ए रीते पोतानुं निश्चयरूप जाण्वाविना मुक्ति क्यांथी आय ? ॥ एए ॥

॥ दोहा: ॥— प्रभु समरो पूजो पढो, करो विविध विवहार; मोक्ष सरूपी आत्मा; ज्ञानगम्य निरधार. ॥ १०० ॥

अर्थ:— प्रभुने समरो, जावे पूजो, ने जावसहित पढो इत्यादि व्यवहार करो पण मोक्ष स्वरूपी आत्माडे तेतो निरधार के० निश्चय ज्ञान गम्य ठे. ॥ १०० ॥

हवे निश्चय स्वरूपनेविषे ज्ञान पर्याय रूपी अर्थनुं निरूपण करेढे:—

अथ पर्यायार्थ निरूपण:—

॥ सवैया तेईसा: ॥— काज विना न करे जिय उद्यम, लाज विना रनमांहि न जुं
जे, डीखविना न सधे परमारथ, सीखविना सतसो न अरुजै; नेम विना न लहे नि
हचे पद, प्रेमविना रस रीति न बूजै; ध्यानविना न थजे मनकी गति, ज्ञान विना
शिवपंथ न सूजै. ॥ १ ॥

अर्थ:— अहीं अर्थांतर बतावे ठे के. जेम जीव पोताना काम विना उद्यम करतो नथी; जेम लाज विना रणसंग्रामने विषे फुजतो नथी; वली जेम देह धर्याविना परमार्थ थतो नथी; अने शीख धारण कीधाविना सत्व साथे मलातुं नथी; वली नियम धर्या शिवाय निश्चय पद मलातुं नथी, अने जेम प्रेमनी प्रीत विना रसरीत जणांती नथी, तथा ध्यानविना मननी गति थोजाती नथी, तेम ज्ञानविना शिवपंथ के० मुक्तिमार्ग ते सूजतो नथी. ॥ १ ॥

हवे ज्ञानवंतनो महिमा देखाकीने तेनी व्यवस्था कहेढे:—

अथ ज्ञानमहिमा धारक व्यवस्था कथन:—

॥ सवैया तेईसा: ॥ ज्ञान उदै जिनके घट अंतर, ज्योति जगी मति होति न मै
ली; बाहिज दृष्टि मिटी जिन्हके हिय, आतम ध्यान कला विधि फेळी; जे जड चेत
न जिन लखै सु विवेक लिखे परखै गुन थैली; ते जगमें परमारथ जानि गहै रुचि
मानि अध्यात्म सैली. ॥ २ ॥

अर्थ:— जेना हृदयनेविषे ज्ञाननो उदय थवाथी पोतानी ज्योति जाग्रत थईने तेथी मति जे बुद्धि ते उज्ज्वल थई पण मेळी नथी; अने पोताना बाह्य शरीरने आत्मा करी माने एवी बाह्य दृष्टि ते मटी गई, अने हृदयनेविषे आत्मध्याननी कला तेनी विधि जे यमनियमादिक ते विधि फेळी घटले पसरी, ते वखतथी जड चेतनने जिह्म जिह्न लखे, अने पोतानो विवेक के० भेदविज्ञान तेणे करी पोताना गुणनी थैली पार

खी लीधी. एवा जे जीव तेज जगत्मां परमार्थने जाणी तेने रुचिये करी ग्रहण करे. ए रीते अध्यात्मशैली मान्य करीने परमार्थने जाणै, ॥ १ ॥

हवे मोक्षनी समग्र प्राप्ति देखामेढे:- अथ मोक्षप्राप्ति कथन:-

॥ दोहा:- बहू विधि क्रिया कलेससों, शिवपद लहै न कोइ; ज्ञान कला परका शसों, सहज मोक्ष पद होइ. ॥ ३ ॥ ज्ञान कला घट घट वसे, योग युगतिके पार; निज निज कला उदोत करि, मुक्त होइ संसार. ॥ ४ ॥

अर्थ:- ज्ञात ज्ञातनी क्रियाने निमित्ते क्लेश करवो, तेथी मोक्षपद मले नही. पण ज्ञानकलानो प्रकाश थवाथी सेहेज मोक्षपद थायवे. ॥ ३ ॥ ज्ञानकला तो घट घटने विषे वसी रहेली ठे, पण मन वचन अने कायाना योगनी युक्तिथी पार रहेली ठे, माटे पोत पोतानी कलाने प्रकाश करवाथी संसारथी मुक्त थवाय ठे, एवो सर्वने स्नेह रुनो आशीर्वाद ठे. ॥ ४ ॥

हवे मुक्तपणं अनुजव थकी थायवे माटे अनुजवनी प्रशंसा करेढे:-

अथ अनुजव प्रशंसा:-

॥ कुंभलिया बंद:- अनुजव चिंतामनिरतन, जाके हिय परगास; सो पुनीत शिवपद लहै, दहै चतुर्गतिवास; दहै चतुर्गतिवास आस धरि क्रिया नमंडै, नुतन बंध निरोध, पूर्वकृत कर्म विहंडे; ताके न गनु विकार, नगनु बहु चार न गनु जौ, जाके हिर देमांदि रतनचिंतामनि अनुजौ ॥ ५ ॥

अर्थ:- अनुजवरूपी चिंतामणिरत्न जेना हृदयनेविषे प्रकाशमान थई रहण्डे, ते जीव पुनीत केण पवित्र थईने शिवपदने पामेढे, ने चतुर्गतिनो जे वास तेने दहन करेढे; एटले देवगति, मनुष्यगति, तिर्यचगति ने नरकगति ए चारे गतिना वासने बाली नाखेढे; अनुजवी जननी रीत एढे के ते आशा धरीने क्रिया मांडे नही. नुतन बंध केण नवा कर्मना बंधने निरोधीने संवर धारण करे, तथा पूर्वकृत कर्मने विहंडी ना खीने तेनी निर्जरा करेढे, तेना विकारने अहो! जव्य जीव! तुं गणीश नही; अने तेना अतिचारने तुं गणीश नही, अने तेना जयने पण गणीश नही, जेना हृदयमां अनुजवरूपी चिंतामणिरत्न प्रकाशी रहण्डे ॥ ५ ॥

हवे अनुजवनी ज्ञानदृष्टिं सामर्थ्य बखाणैढे:- अथ ज्ञानदृष्टि सामर्थ्य कथन:-

॥ सवैया इकतीसा:- जिनके हियेमें सत्य सूरज उदोत जयो, फेकिमति किरन मिथ्यात तम नष्ट है; जिनकी सुदृष्टिमें न परचै विषमतासों, समतासों प्रीति ममतासों लष्ट पुष्ट है; जिन्हके कटाबमें सहज मोक्ष पथ सधै, साधन निरोध जाके तनको न कष्ट है; तिन्हिकों करमकी किलोल यह है समाधि, मोखे यह जोगासन बोखे यह मष्ट है ॥ ६ ॥

અર્થ:- જેના હિયાનેવિષે સત્ય સૂર્યનો ઉદ્યોત થઈ શ્હોટે, અને સત્ય સૂર્યના મતિ રૂપ કિર્ણ ફેલી રહ્યાં, તેથી મિથ્યાત્વ રૂપ અંધકાર તે નાશ પામ્યો. વલી જે જીવની સુદૃષ્ટિમાં વિષમતાનો પરિચય નથી, ઇટલે સમતાસાથે પ્રીતિ વંધાણી છે, ને સમતાસાથે તથા મોહસાથે લષ્ટ પુષ્ટ કેળવિત્તવિનાની પ્રીતિ રાખેલે, ને જેના કટાક્ષનેવિષે ઇટલે થોડા વિલોકનમાં સદ્જ સ્વજાવે મોક્ષમાર્ગ સિદ્ધ થાયલે. સાધન કેળવિત્ત મનોયોગાદિક ત્રણ યોગનો નિરોધ ઇટલે નિગ્રહ કહ્યોલે અને જેના શરીરને કષ્ટ નથી, પણ જ્ઞાનધારીને જે કર્મ લહેર આવેલે તેને ગણતીમાં સમાધિ જાવજ જાણેલે; જો કદી ગતિ કર્મના ઉદયવલે ઢોલેલે તોપણ તે જોગાસનધારીલે અને જો ઢોલેલે તોપણ મદ્ય કેળવિત્ત મૌનવ્રતિ લે. ॥ ૬ ॥

હવે જ્ઞાનીને પરવસ્તુનો ત્યાગ કહ્યો અને વિશેષપણે તેનોજ ત્યાગ વલ્લાણેલે:-

॥ અથ પરવસ્તુનો ત્યાગ તાકો વિશેષ વર્ણન:- ॥

॥ સવૈયા ઇકતીસા:- ॥ આતમ સુજાલ પરજાલકી ન સુદ્ધિ તાકો, જાકો મન ગ મન પરિગ્રહમે રહ્યો હૈ; એસો અવિવેકનો નિધાન પરિગ્રહ રાગ, તાકો ત્યાગ શ્હાંલો સમુચ્ચેરૂપ કહ્યો હૈ; અથ નિજ પરે ત્રમ દૂરિ કરિલેકે કાજુ વહુરો સુગુરુ ઉપદેશકો ઝમહ્યો હૈ; પરિગ્રહ અરુ પરિગ્રહકો વિશેષ અંગ, કહિલેકો ઉદયમ ઝદીરિ લહલહ્યો હૈ.

અર્થ:- જેનું મન પરિગ્રહનેવિષે મદ્ય થઈ રહ્યું છે, તે જીવને પોતાના તથા પારકા સ્વજાવની શુરુતા થતી નથી. પરિગ્રહનો રાગ તેતો અવિવેકનું નિધાન કહ્યું છે, જે પરિગ્રહના રાગનેવિષે પોતાના ને પારકા સ્વજાવની શુરુતા નથી, તે પરિગ્રહ રાગને ત્યાગ અહીં સુધી સામાન્ય માત્ર કહ્યો. હવે નિજસ્વરૂપનો ભ્રમ ને પરસ્વરૂપનો ત્રમ તેને દૂર કરવાના કાર્યને ઘણા પ્રકારે સદ્ગુરુ ઉપદેશ કરવાને ડબંગવંત થયા છે. હવે શ્હાં પરિગ્રહ તથા તે પરિગ્રહનું વિશેષ અંગ કેહેવાને સદ્ગુરુ જે છે તે ઉદયમ ઝદીરિ ણા કરીને લહ લહ્યો કેળવિત્ત સચેત થયા છે. ॥ ૭ ॥

હવે સામાન્યરૂપ પરિગ્રહનો રાગ અને વિશેષરૂપ પરિગ્રહનો રાગ તેનો વિવરો કહેલે:- અથ સામાન્યવિશેષ કથન:-

॥ ઢોહા:- ॥ ત્યાગ જોગ પરવસ્તુ સબ, યહ સામાન્ય વિચાર; વિવિધ વસ્તુ નાના વિરતિ, યહ વિશેષ વિસ્તાર ॥ ૮ ॥

અર્થ:- જેટલી પરવસ્તુ છે તેટલી બધી ત્યાગ જોગ છે. ઇતો સામાન્યપણે પરિગ્રહ ના ત્યાગનો વિચાર જાણીયે; અને તે પરવસ્તુ જાત જાતની છે અને તેના ઉપર વિચારણ જાતજાતનો છે; ઇતે વિશેષપણે પરિગ્રહ ત્યાગનો વિસ્તાર જાણવો. ॥ ૮ ॥

हवे परिग्रह उतां ज्ञातानी परिग्रह उपर अलिप्त दशा कहे ठे:-

अथ ज्ञाता अलिप्त कथन:-

॥ चोपाई:॥- पूरव कर्म उदै रस जुंजे; ज्ञान मगन ममता न प्रयुंजे, उरमें उदा सीनता लहिये, यों बुध परिग्रह वंत न कहिये ॥ ए ॥

अर्थ:- पूर्व कर्मना उदयथकी जे शुजाशुज रस उपजे ते जोगवे पण ते रस जोग नेविषे ममता प्रयुंजे नहीं, मात्र ज्ञाननेविषेज मग्न रहे, पण परिग्रहना संयोग वियो गनेविषे हर्ष विषाद उपजे नहीं, एवी रीते जेना मनमां उदासीनता पामीये बड्ये, एवा बुध के० पंक्तिने परिग्रहवंत कहेवाय नहीं ॥ ए ॥

हवे ज्ञानीनी निस्पृह दशा वखाणे ठे:- अथ ज्ञानी अवांठक कथन:-

॥ सवैया श्कतीसा:॥- जे जे मनवंडित विद्यास जोग जगतमें, तेते विनासिक सब राखे न रहत हैं; और जे जे जोग अजिजाष चित्त परिणाम, तेते विनासीक धर्मरूप व्है बहत हैं; एकता न डुहों मांहि ताते बांठा फुरे नांही, ऐसे त्रम कारजको मूरख बहत हैं; सतत रहे सचेत परसो न करे हेत, याते ज्ञानवंतको अवंठक कहत हैं ॥ १० ॥

अर्थ:- मनना मानी लीधेला जे जे जगत्ना जोग विद्यास ठे, ते ते नाश रूप ठे, आपणा राख्या रेहेता नथी. बली जे जे जोग अजिजाषरूप चित्त परिणाम रहेते ते ते चित्त परिणाम चंचलपणे विनासी धर्म रूपने विषे थई रह्या ठे. एवा जोगनेविषे तथा जोग अजिजाषनेविषे अनेकता ठे, पण एकता नथी. बली विनश्वरपणुं ठे तेथी एना उपर ज्ञानीनी बांठा फुरती नथी. एवा त्रम कार्यने मूर्ख होय तेज चाहे ठे, जे सतत के० निरंतर सावधान रहे अने परबस्तु साथे हेत करे नहीं, एज माटे ज्ञान वंतने अवंठक निस्पृही कहेते. ॥ १० ॥

हवे परिग्रहमां रेहेता उतां ज्ञाताने अलिप्तपणुं केवी रीते कहेवाय ते दृष्टांत आ पीने समजावे ठे:- अथ ज्ञाता अलिप्त दृष्टांत कथन:-

॥ सवैया श्कतीसा:॥- जैसे फिटकड़ी लोड हरनेकी पुटविना स्वेत वस्त्र डारिये मजीठ रंग नीरमें; जीग्यो रहै चिरकाल सर्वथा न होइ लाल, जेदे नहीं अंतर सपेती रहे चीरमें; तैसे समकितवंत राग दोष मोह बिनु, रहे निशिवासर परिग्रहकी जीरमें, पूरव करम हरे नूतन न बंध करें जाचे न जगत सुख राचे न शरीरमें ॥ ११ ॥

अर्थ:- जेम कोइ स्वेत वस्त्र होय तेने फटकरी लोडर तथा हरमानी पुट के० पट दीधा शिवाय मजीठना लाल रंगना पाणीमां चिरकाल के० घणाकाल सुधी जीनावी राखे तोपण ते वस्त्र सर्वथा प्रकारे लाल थाय नहीं; अंतररंग जेदे नहीं तेथी ते ची रमां सफेती रहेज; तेमज समकितवंत जे जीव होय ते राग द्वेष मोहना प्रटविना

निशिवासर के० रात दिवस परिग्रहनी जीडमां रहेवे, तोपण पूर्व कर्मना जोगनी नि
जरा करेवे, अने नवां कर्मतुं बंधन करे नही, अने जगत्ना सुखने जाचे नही. वली
शरीरने जोईने राचे नही. ॥ ११ ॥

हवे परिग्रहने विषे रेहता ज्ञाताने उद्वेग रहितपणुं होय ठे ते दृष्टांत वडे दृढ क
रावे ठे:- अथ ज्ञाता अनुद्वेग कथन:-

॥ सवैया श्रुतीसा:- जैसे काहु देसको वसैया वलवंत नर, जंगलमें जाई मधु
उत्ताकों गहतु है; वाकों लपटाय चहु और मधुमक्षिका पे कंबलीकी उंटसों अडंकित
रहतु है; तैसे समकित्ती शिव सत्ताको सरूप साधे उद्वेकी उपाधिकों समाधिसी कहतु
है, पहिरे सहज को सनाह मनमें उगाह, गाने सुखराह उद्वेग न लहतु है. ॥१२॥

अर्थ:- जेम कोईक देशनो रेहेवासी जील वगेरे बलवंत नर जंगलमां जईने मध
पुडाने ग्रहण करे ठे, ते वखत ते पुरुषने चारे तरफ मधु मक्षिका के० मध माखील ल
पटाई जाय ठे, पण ते पुरुषना शरीर पर कामली होयवे, तेथी अडंकित के० डंखवि
ना अडंख रहेवे; तेमज समकित्ती जीव शिव के० परमात्मानी सत्ता के० सद्भूतपणुं
तेतुं स्वरूप जे एक विज्ञानधनपणुं तेने साधे ठे, अने कर्म उदयनी जे आत्माने उपा
धि लागी रहीवे, तेने ते समाधि करी जाणे ठे. सहज गुण जे ज्ञान, दर्शन, चारित्र
तद्रूप जे सनाह के० बखतर ते पहेरी राखेवे, अने ए रीते जे कर्मनिर्जरा तेनो उगा
ह मनमां धारण करे एवा अनंत सुखना राह के० मार्गनेविषे रहेतो थको उद्वेग द
शाने पामतो नथी. ॥ १२ ॥

हवे ए रीतमां ज्ञातानुं अबंधकपणुं बतावेवे:- अथ ज्ञाता अबंध कथन:-

॥ दोहरा:- ज्ञानी ज्ञान मगन रहे, रागादिक मल खोइ; चित उदास करनी करे,
करम बंध नहि होइ. ॥ १३ ॥ मोह महातम मल हरे, धरे सुमति परगास; मुगति
पंथ परगट करे, दीपक ज्ञान विखास. ॥ १४ ॥

अर्थ:- ज्ञानी पुरुष तो ज्ञानमां मग्न रहैवे, अने रमेवे, अने राग-द्वेष-मोहरूपी
जे मल ठे, तेने खोइ दिखेवे; अने जे क्रिया करेवे ते पण उदासीनरूप करेवे, माटे
एवा ज्ञानीने कर्म बंध थतो नथी. ॥ १३ ॥ वली मोहरूपी महातम के० घोर अंध
काररूप जे मल तेने हरे, अने सुमतिना प्रकाशनार दीपकने धरे, ए रीते मुक्ति पं
थने प्रगट करी बतावे, एवोज ज्ञाननो विखास ते दीपकरूप जाणवो. ॥ १४ ॥

हवे ज्ञानदीपकनुं स्वरूप कही देखावेवे:- अथ ज्ञान दीपक वर्णन:-

॥ सवैया श्रुतीसा: ॥- जामें धूसको न खेस बातको न परवेस, करम पतंगनिका
नाश करे पलमें; दसाको न जोग न सनेहको संयोग-जामें, मोह अंधकारको विजोग

जाके थलमें; जामें तसताइ नही रागरंग नाइ रंच, बह बहे समता समाधि जोग जलमें; ऐसी ज्ञानदीपकी सिखा जगी अजंगरूप, निराधार फुरी पै डुरी है पुदगलमें ॥

अर्थ:- जे ज्ञान दीपकमां धुमाडानो खेश नथी ने जेमां वायुनो पण प्रवेश नथी अने जे कर्मरूपी पतंग जीवनो पलकमां नाश करे ठे, ने जेमां दशा के० दीवेटनो जोग नथी, (बीजोअर्थ)- कोइ विकल्प दशा नथी अने जेने सनेह के० घृत तेखनो संयोग नथी; वली जेना प्रकाशमां मोहरूप अंधकारनो वियोग थयो ठे; वली जे दीपकमां तस तापणुं नथी; वली जेमां लालरंगनीरंचमात्र लालाश नथी, अने जे समता समाधिना जोगते रूप जल तेनेविषे लहलहायमान थई रह्यो ठे, एवो जे ज्ञानदीपक ठे, तेनी सिखा सदा अजंगरूप जागी रही ठे, अने ए सिखा सर्व पदार्थनुं ज्ञान करवानो आधार ठे अने पोते निराधार फुरी रही ठे, अने पुजलमां डुरी के० डुपी रही ठे. ॥ १५ ॥

हवे ज्ञानना स्वभावमां खंरुना नथी ते उपर दृष्टांत आपेठे:-

अथ ज्ञान स्वभाव अखंनित दृष्टांत कथन:-

॥ सवैया श्कतीसा:॥- जैसो जो दरब तामें तैसोही सुजाउ सधे, कोउ दर्व काउ को सुजाउ न गहतु है; जैसे संख उज्ज्वल विविध वर्ण माटी जखे, माटीसो न दीसे नित उज्ज्वल रहतु है; तैसे ज्ञानवंत नाना जोग परिगह जोग, करत विलास न अ ज्ञानता बहतु है; ज्ञानकला झूनी होइ डुंददशा सूनी होइ जनी होई जौधिति बनारसी कहतु है. ॥ १६ ॥

अर्थ:- जे जेवुं द्रव्य ठे, तेमां तेवोज स्वभाव सिद्ध ठे, पण कोई द्रव्य अन्य द्रव्यनो स्वभाव ग्रहण करे नही. जेम कोई जलाशयमां संख बेइंझीजीव होय ते खरूपमां उज्ज्वल होय ठे, पण जात जातनी माटी खाय ठे, तेम उतां माटीनो रंग तेना स्वरूपमां देखातो नथी, तेतो नित्य उज्ज्वल देखाय ठे; तेम ज्ञानवंत प्राणी परिग्रहना जोग थकी नाना प्रकारना जोग जोगवतो उतां अने विलास करतो उतां अज्ञानता पामतो नथी. अने ज्ञाननी कला बमणी थाय ठे, अने छंददशा के० ब्रमदशा ते शुनी थाय ठे, अने जवस्थिति के० संसारस्थिति ते उणी के० उठी थाय ठे, एवी रीते बना रसी दासनुं कहेवुं ठे. ॥ १६ ॥

हवे सम्यग् ज्ञाननी साथे सम्यक् क्रिया स्याद्वाद मतने आश्रयी कहे ठे:-

अथ स्याद्वाद प्ररूपन कथन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥- जोखों ज्ञानको उदोत तोखों नही बंध होतु, वरते मिथ्या त तब नाना बंध होहि है; ऐसो जेद सुनिके लग्यो तुं विषे जोगनिसों, जोगनिसों उद्यमकी रीतितें विडोहि है; सुनो जैया संतत कहे में समकितवंत, यहु तो एकंत प

રમેસત્ત્વી દોહિ હૈ; વિષેસોં વિમુક્ક હોઈ અનુજો દશા આરોહિ, મોક્ષ સુખ દોહિ
પેસી તોહિ મતિ સોહિ હૈ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ:- જ્યાં સુધી જ્ઞાનનો ઉદ્યોત છે ત્યાંસુધી બંધ થતો નથી અને જ્યારે મિથ્યા
ત્વદશાવંત છે, ત્યારે તો નાના પ્રકારનો બંધ થાય છે, કોઈ એકાંતવાદીયે એવો જ્ઞાન
માહાત્મ્યનો પ્રેદ સાંજલીને પુરું કહ્યું, કે તું વિષય જોગવવા લાગ્યો છે, અને મન, વચ
ન, કાયાના યોગ થકી ઉદ્યમની રીતિ જે ક્રિયા, તેને તેં ઢોળી દીધી છે, તેને કહેહે
કે હૈ સત્ પુરુષ, સાંજલ તું જે કહે છે, કે હું સમકિતવંત હું, પણ એ એકાંતમત જે છે
તે પરમેશ્વર પરમાત્માની દોહી કેળ ડોહ કરનારી છે, માટે તું વિષયથી વિમુક્ક થઈને
અનુજવ દશામાં ગુણ શ્રેણિ ધરી આરોહણ કરી અને મોક્ષના સુખને દોહી કેળ જો,
તો પચીજ બુદ્ધિ થકી શોષે છે. ॥ ૧૭ ॥

હવે જ્ઞાનનું તથા વિષય વિમુક્કતાનું સહચારિપણું બતાવેહે:-

અથ જ્ઞાન વૈરાગ્ય યુગપદ્ વર્ણન:-

॥ ચૌપાઈ: ॥- જ્ઞાનકલા જિનકે ઘટ જાગી; તે જગમાંહિ સહજ વૈરાગી; જ્ઞાની
મગન વિષેસુખમાંહી; યદુ વિપરીત સંજવે નાંહી. ॥૧૭॥ દોહા:॥- જ્ઞાન સહિત વૈરાગ્ય
બક્ષ, શિવ સાથે સમકાલ; જ્યોં લોચન ન્યારે રહેં, નિરલે દોઝ નાલ. ॥ ૧૮ ॥

અર્થ:- જેના ઘટનેવિષે જ્ઞાનરૂપી કલા જાગી છે તેતો જગત્તેવિષે સહેજે વૈરાગી
રહે છે. જ્ઞાની થઈને વિષયસુખમાં મગ્ન હોય એ વિપરીત વાત સંજવતી નથી ॥ ૧૭ ॥
વલી જ્ઞાનની સંગતિ ને વૈરાગની સંગતિ એ બંને વીજ સમકાલ મલીને મોક્ષને સાથે;
જેમ બે આંખો જુદી રહીહે, પણ નાલ કેળ સાથે બેઠ નેત્ર પદાર્થને જુપડે. ॥ ૧૮ ॥

હવે મૂર્ખને કર્મનું કર્તાપણું અને જ્ઞાનીને નિર્જરાનું કર્તાપણું એ બેનું સ્વરૂપ કહેહે.
અથ મૂઢ કર્તા કર્મકો યદુ કથન:-

॥ ચૌપાઈ: ॥- મૂઢ કર્મકો કર્તા હોવૈ; ફલઅજિલાષ ધરે ફલ જોવૈ; જ્ઞાની ક્રિયા
કરે ફલ સૂની; લગે ન લેપ નિર્જરાહૂની ॥ ૧૯ ॥ દોહા:- બંધે કર્મસોં મૂઢજ્યો, પાટ
કીટ તન પેમ; છુલે કર્મસોં સમકિતી, ગોરલ ધંધા જેમ. ॥ ૨૦ ॥

અર્થ:- મૂઢ છે તે કર્મનો કર્તા બને છે, કેમકે તે ક્રિયાના ફલનો અજિલાષ ધરે
છે, અને ફલને જોઈ રહેહે; ને જે જ્ઞાની હોય તે ક્રિયા તો કરે પણ ફલ શુન્ય
કરે, તેથી જ્ઞાનીને કર્મનો લેપ લાગતો નથી; યથી વમણી નિર્જરા થાય છે. ॥ ૨૦ ॥

વલી જે મૂઢ છે તે કર્મનેવિષે બંધાઈ રહેહે, જેમ રેશિમનો કિનો પોતાના શરીર
ના પ્રેમવહે પોતાની લાલ થકી પોતેજ બંધાય છે, અને જે સમકિતી હોય તેતો કર્મ

नी जालथी खुलेलो रहे ठे, कोनी पेठे? जेम गोरखधंधो पोतानी जालथी खुली जा यठे तेम जाणवुं ॥ ११ ॥

हवे ज्ञानी जीवने कर्मनुं अकर्त्तापणुं तथा निर्जरारूप उरावे ठे:-

अथ ज्ञानीको अकर्त्तृत्व कथन:-

॥ सवैया तेईसा: ॥- जे निज पूरव कर्म उदै सुख जुंजत जोग उदास रहेंगे; जे दुखमें न विलाप करै निरवैर हिये तन ताप सहेंगे; है जिनके दृढ आत्म ज्ञान क्रिया करिके फलकों न चहेंगे; ते सुविचछन ज्ञायक है तिनको कर्त्ता हम तो न कहेंगे ॥ १२ ॥

अर्थ:- जे जीव पोताना पूर्व संचित शुभ कर्मना उदय वडे सुख जोगवतो थको पण जोगथी उदास रहे ठे, अने जे जीवने असाता वेदनीयना उदयथी दुःख उपजे तो पण विलाप करे नही, अरतिनो विजाग करे नही, अंतरमां कोई चिंता नही राखे; अने शरीरनो संताप सहन करे, वली जेनीपासे आत्मज्ञान ठे, तेतो क्रिया करीने फलने छे नही, तेज उत्कृष्ट विचक्षण ज्ञानी कहेवाय ठे, अने तेने कर्म करता थका कर्मना कर्त्ता एम तो अमे कही शक्युं नही ॥ १२ ॥

हवे एवा ज्ञानीनी व्यवस्था कहे ठे. ज्ञाता वर्णन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- जिनकी सुदृष्टिमें अनिष्ट इष्ट दोउ सम, जिनको आचार सुविचार सुज ध्यान है; स्वारथको त्यागी जे लहेंगे परमारथको, जिनके वनिजमें नफा न है न ज्यान है; जिनकी समुजमें शरीर ऐसो मानीयतु, धानकोसो ठीलक कृपान कोसो म्यान है; पारखी पदारथके साखी ज्रम जारथके, तेई साधु तिनहीको ज थारथ ज्ञान है. ॥ १३ ॥

अर्थ:- जे ज्ञातानी सुदृष्टि एवी ठे के, जेनेविषे इष्ट वस्तु तथा अनिष्ट वस्तु बेउ बराबर ठे, अने जेनो आचार एवो ठे के जे जला विचारथी शुभ ध्यानमांज रहे, अने विषय सुख प्रमुख स्वार्थने त्यागीने जे अध्यात्मरूप परमार्थ तेनेविषे लागी रहे ठे, वली जेनां वचन एवां ठे के, जेमां नफो नथी तेम टोटो पण नथी, एठले कोईने सु सीख किंवा कुसीख देता नथी; मौन वृत्तिज रहे ठे. वली जेनी समज एवी होय के शरीरने धाननी ठील के तुस जेवुं अने कृपान के तरवार तेना म्यान जेवुं माने ठे, मतलब के आत्माने शरीरथी जुदो जाणे ठे. वली जे जेवो पदार्थ होय तेवी तेनी परीक्षा करे ठे, अने जेम नय ज्ञानविना पांच दर्शनमां जे ज्रमनुं जारथ चाही रखुं ठे, तेनोसाही ठे; पूठवानुं थानक ठे, तेहिज साधु कहेवाय ठे, अने तेने यथार्थ ज्ञानी कहिये. ॥ १३ ॥

हवे समकितनुं साहसपणुं वर्णन करे ठे:- अथ सम्यक्वर्तको साहसकथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- जमकोसो ज्ञाता दुःखदाता है असाता कर्म, ताके उदै

मूरख न साहस गहतु है; सुरग निवासी चूमिवासी औ पताखवासी, सबहीको तन मन कंपत रहतु है; उरको उजारो न्यारो देखिये सपत जेसों, डोखतु निशंक जयो आनंद लहतु है; सहज सुवीर जाको सासुतो शरिर ऐसो, ज्ञानी जीव आरज आ चारज कहतु है ॥ १४ ॥

अर्थ:- आहं संसारनेविषे जे असाता वेदनीय कर्म ठे, ते केवां दुःखदाता ठे ? अहिं उत्प्रेक्षा करे ठे:- जमकांसो जाता के० यमना जाई ठे, तेनो उदय अता मूरख जन जे ठे, तेतो साहस ग्रही शके नही. सुरगनिवासी के० देवता चूमिवासी के० मनुष्य तिर्यक् अने पाताखवासी देवता नारकी एवा सर्व त्रिलोकवासी जीवोनां तन मन असातावेदनीय थकी कांपता रहेठे, हवे ज्ञानी जीवना उरनुं अजवाहुं जे ठे ते अंत रत्ना चांदरणां जेहुं ठे, ते केहुं ठे ? ते समजावे ठे के, ते सात जय थकी जुहुंज ठे, जे अजवालाथी साते जय प्राप्त अता नथी, अने ए प्रजावथी निःशंक थई मोखे ठे, अने आनंद पामे ठे. सहज सुवीर के० मद्दोहो साहसीक सुजट, जेनुं ज्ञानरूपी शरीरशाश्वत ठे, एवा ज्ञानी जीवो आचार्य के० महा पुरुष पूज्य जाणवा, एहुं आचार्य कहेठे. ॥१४॥

हवे साते जयनां नाम कहेठे:- अथ सप्त जयनाम:-

॥ दोहा:-॥ इह जव जय परलोक जय, मरन वेदना जात; अनरक्षा अनगुप्तजय अकस्मात जय सात ॥ १५ ॥

अर्थ:- आ जवनो जय, परलोकनो जय, मरण जय, वेदना उपजवानो जय, अनरक्षानो जय, अनगुप्त जय, अने अकस्मात् जय. ए सात जय जाणवा ॥ १५ ॥

हवे साते जयनां लक्षण कही जुदां जुदां उलखावे ठे:- अथ सप्त जय लक्षण कथन:-

॥ सवैया इकतीसा:-॥ दसधा परिग्रह वियोग चिंता इह जव, दुर्गति गमन परलोक जय मानिये; प्राननिको हरन मरन जै कहावै सोई, रोगादिक कष्ट-ग्रह वेदना वखानिये; रक्षक हमारो कोउ नांही अनरक्षा जय, चौर जै विचार अनगुप्त मन आचिये, अनचित्यो अबहि अचानक कहांधों होइ, ऐसो जय अकस्मात जगतमें जानिये. ॥

अर्थ:- शास्त्रमां जे दश जातनो परिग्रह कछो ठे, तेना विजोगनी चिंता रहे तेज आ जवनो जय जाणवो. दुर्गतिगमननो जे जय ते परलोकनो जय कहिये; प्राण बूटवानो जे जय ते मरण जय; रोग प्रमुखथकी जे कष्ट उपजे ते वेदना जय वखाणिये; अमारी रक्षा करनार कोई नथी देखातो ए अनरक्षा जय; चोर अथवा दुश्मन आव्याथी हुं शुं यत्न करी शहीश एवो जे जय तेने अनगुप्त जाणिये. अणचित्युं शुं थशे एवो जे जय मननेविषे तेनुं नाम अकस्मात् जय जाणवो. ॥ १६ ॥

હવે આ જવના જય નિવારણ રૂપ મંત્ર કહેઢે:- અથ હહ જવ જય નિવારણ કથન:-

॥ ઢપ્પય ઢંદઃ॥- નલ શિલ મિત પરવાન, જ્ઞાન અવગાહ નિરસ્કત; આતમ અંગ અજંગ, સંગ પરધન હમ અસ્કત; ઢિનજંગુરસંસાર, વિજવ પરિવાર જારજ સુ; જહાં ઉતપતિ તહાં પ્રલય, જાસુ સંયોગ વિરહ તસુ; પરિગ્રહ પ્રપંચ પરગટ પરલિ, હહ જવ જય ડપજે ન ચિત; જ્ઞાની નિશંક નિષ્કલંક નિજ; જ્ઞાનરૂપ નિરલંતનિત ॥ ૨૭ ॥

અર્થ:- પગના નલથી તે માથાની શિલાસુધી ષટલે સર્વ શરીર પ્રમાણ આત્માનો ગુણ જે જ્ઞાન તે અવગાહ કેળવ્યાતિ તેને જુલ, ઇવાં નલ શિલ સહિત જ્ઞાનમય આત્માનું અંગ અજંગ રહે, તેની સાથે પુજલ ઢે તેને પરધન કેળવરડવ્ય કહેઢે, અને સર્વ સંસાર ક્ષણજંગુર ઢે, ને તેને જે વિજવ પરિવારરૂપ જાર ઢે, તે પળ ક્ષણજંગુર ઢે, અને જેની ડરપતિ તેનો વિનાશ ઢે, જેનો સંયોગ તેનો વિયોગ પળ થાય ઢે, ઇવો પરિગ્રહજીવો પ્રપંચ પ્રગટ પરલીલ તો આ જવનો જય ચિત્તમાં ડપજે નહી. ઇ રીતે જે જ્ઞાની હોય તે પરિગ્રહના વિયોગની ચિંતા ન રાલે, નિશંક રહે, પોતાનું નિષ્કલંક સ્વરૂપ જ્ઞાન મય સદા જુલ. ॥ ૨૭ ॥

હવે પરલોકજય નિવારણનું મંત્ર કહેઢે:- અથ પરલોક જય નિવારણ મંત્ર:-

॥ ઢપ્પય ઢંદઃ॥- જ્ઞાન ચક્ર મમ લોક, જાસુ અવલોક મોલ સુલ; હ્તરલોક મમ નાંહિ નાંહિ જિસમાંહિ ઢોષ ડુલ; પુલ સુગતિ ઢાતાર, પાપ ડુરગતિ પઢ ઢાયક; ઢો લંકિ ત લાનિમેં, અલંકિત હૈ શિવનાયક; હહ વિધિ વિચાર પરલોક જય, નહિ વ્યાપક વરતે સુલિત; જ્ઞાની નિશંક નિષ્કલંક નિજ જ્ઞાનરૂપ નિરલંતનિત ॥ ૨૭ ॥

અર્થ:- જ્ઞાન ચક્ર કેળવ જ્ઞાન વિસ્તાર તેતો મમલોક કેળવ મારો લોક ઢે, મહારો પ્રચાર ઢે, તેને પ્રત્યક્ષ જોવો, અને મોક્ષ સુલ બલ્ને રૂપ ઢે, અને હ્તર લોક કેળવે તેવિ ના અન્ય લોક તે મારો નથી, મહારો જ્ઞાન લોક મારી સાથે ઢે, જેનેવિષે ઢોષ ડુલ નથી. પરલોકમાં સુગતિનું ઢેનાર પુલ ઢે, અને પરલોકમાં કુગતિનું આપનાર પાપ ઢે. ઇ લે પુલ પાપ આત્માની લંડનાની લાણી ઢે. અને હું અલંકિત રૂપ ડુ. શિવનાયક કેળવ સિદ્ધરૂપી હું ઇવા વિચારથી પરલોક જય વ્યાપે નહી; અને સુલિત કેળવ સદા સુલવંત વલ્તે; ઇ પ્રમાણે પરલોક જય ઢાંલિને જ્ઞાની પુલ નિશંક થકો નિષ્કલંક ઇલું જે નિજજ્ઞાનરૂપ તેને સદા નિરલે ॥ ૨૭ ॥

હવે મરણજય નિવારણનો મંત્ર કહે ઢે:- અથ મરણ જય નિવારણ મંત્ર:-

॥ ઢપ્પય ઢંદઃ॥- ફરસ જીજ નાશિકા, નૈન અરુ અવન અલ્ક હ્તિ; મન વચ તન લલ તીન, સાસ ડસ્સાસ આલ ધિતિ; ઇ ઢસ પ્રાણવિનાશ, તાહિ જગ મરણ કહીજે;

જ્ઞાન પ્રાણ સંયુક્ત; જીવ તિહુ કાલ ન ઢીજે; યહ ચિત કરત નહિ મરણ જય, નય પ્ર માણ જિનવર કથિત; જ્ઞાની નિસંક નિકલંક નિજ, જ્ઞાનરૂપ નિરલંકનિત. ॥ ૨૯ ॥

અર્થ:- સ્પર્શ, રસના, ગ્રાણ, વશ્તુ, શ્રોત્ર, ઇ પાંચે ઇન્દ્રિય; મનોબલ, વચનબલ, ને કાયબલ ઇ ત્રણ, શ્વાસોશ્વાસ, આયુસ્થિતિ, ઇ દશ પ્રાણ આદિનો વિનાશ થાય, તેને જગતમાં મરણજય કહે છે, પણ જીવ પદાર્થ છે તે જ્ઞાનરૂપી જાવ પ્રાણ સંયુક્ત છે, તેતો જીવને જ્ઞાન પ્રાણ ત્રણે કાલનેવિષે તૂટે નહીં, ઇવો વિચાર મનમાં કરવાથી મરણજય ઊપજે નહીં. નય પ્રમાણ વહે ઇવું જિનેશ્વરનું કથન છે, જ્ઞાની લોક નિઃશંક પળે પોતાના નિષ્કલંક સ્વરૂપ જ્ઞાનરૂપને સદા નિરંતર નિરલંક કેવ સત્યપણે જુઘ છે. ॥ ૨૯ ॥

હવે વેદના જય નિવારણરૂપ મંત્ર કહે છે:- અથ વેદના જય નિવારણ મંત્ર:-

॥ઠપ્પય ઠંદઃ॥-વેદનાવારો જીવ, જાંહિ વેદંત સોઝ જિય; યહ વેદના અજંગ, સુતો મમ અંગ નાંહિ વ્યય; કરમ વેદના દ્વિવિધ, એક સુખસમય ડુતીય ડુલ્હ; દોઝ મોહ વિકાર, પુજલાકાર બહિરમુલ્હ; જબ યહ વિવેક મનમહિં ધરત, તબ ન વેદના જય વિદિત; જ્ઞાની નિસંક નિકલંક નિજ, જ્ઞાનરૂપ નિરલંક નિત ॥ ૩૦ ॥

અર્થ:-વેદનાવારો ઇટલે જાણનારો તેતો જીવ છે, અને જેને જાણવું છે, તેપણ જીવજ છે, ઇટલે વેદનાવંત તે જ્ઞાની જીવ ઇ જ્ઞાનરૂપ વેદન જે અજંગ રૂપ છે તેતો મારં અંગ છે, અને કર્મ વેદના જે છે તે મારી નથી. અને તે કર્મરૂપ વેદના વે પ્ર કારની છે, એક સુખમય વેદના ને બીજી ડુઃખમય વેદના છે, ઇ બેઝ મોહ વિકાર છે, ઇવી સુખ ડુઃખની વેદના પુજલાકાર છે, પુજલની ઠાયા બાહ્યરૂપ છે, જ્યારે ઇવો વિવેક વિચાર મનમાં ધરે છે, ત્યારે વેદનાનો જય વેદી શકાતો નથી. જ્ઞાની લોક હોય તેતો વેદનાના જયથી નિઃશંક રહે અને નિષ્કલંક ઇવું પોતાનું જ્ઞાન સ્વરૂપ તેને સદા જોતા રહે ॥ ૩૦ ॥

હવે અનરક્તાજય નિવારણરૂપ મંત્ર કહે છે:- અથ અનરક્તા જય નિવારણ મંત્ર:-

॥ઠપ્પય ઠંદઃ॥-જો સ્વસ્તુ સત્તા સરૂપ જગમહિ ત્રિકાલ ગત; તાસ વિનાસન હોઈ સહજ નિહૈ પ્રમાણ મત; સૌ મમ આતમ દરબ, સરબથા નહિ સહાયધર; તિહિ કારન રક્ષક ન, હોઈ જઞક ન કોઈ પર; જબ યહિ પ્રકાર નિરધાર કિય, તબ અન રક્તા જય નસિત; જ્ઞાની નિસંક નિકલંક નિજ, જ્ઞાનરૂપ નિરલંક નિત ॥ ૩૧ ॥

અર્થ:-સ્વસ્તુ કેવ નિજઆત્મરૂપ વસ્તુ; સત્તાસ્વરૂપ કેવ ડ્રવ્યપણે ઠવું કહેવા ય તે જગતમાં ત્રણે કાલનેવિષે પામિયે, તેનો ક્યારે પણ વિનાશ નથી થતો, ઇવું સ હજ સ્વરૂપ નિશ્ચયનયના પ્રમાણવહે જાણવું; ઇજ મારં આત્મડ્રવ્ય જે છે, તેતો સર્વથા પ્રકારે કોઈનો સહાય ધરવું નથી, તેમાટે ઇ આત્મડ્રવ્યનો કોઈ રક્ષક નથી. તેમજ

કોઈપર કેળ બીજો એનો જક્ક પણ નથી. જેવારે એવો વિચાર હૃદયમાં નક્કી કરી રાખે, ત્યારે અનરક્ષા જય નાશ પામે, એવા જ્ઞાની હોય તે અનરક્ષા જયથી નિઃશંક થકા પોતાના નિષ્કલંક જ્ઞાનસ્વરૂપને સદા નિરખે છે. ॥ ૩૧ ॥

હવે ચૌરજય નિવારણ રૂપ મંત્ર કહે છે:—અથ ચૌરજય, નિવારણમંત્ર:—

॥ઠપ્પય ઠંદ:॥—પરમ રૂપ પરતજ, જાસુ લજ્જન ચિન્ મંકિત, પર પ્રવેશ તહાં નાંહિ મહિ માર્હિ અગમ અલંકિત; સો મમ રૂપ અનૂપ, અકૃત અમિત અસ્ખૂટ ધન; તાંહિ ચોર કિમ ગહે, ઠોર નહિ લહે ઔર જન; ચિતવંત એમ ધરિ ધ્યાન જબ, તબ અગુસ જય ડપસમિત; જ્ઞાની નિસંક નિકલંક નિજ, જ્ઞાનરૂપ નિરલંક નિત. ॥૩૨॥

અર્થ:—જે પરમ સ્વરૂપ કહેવાય છે, અને માન સન્માનવહે પ્રત્યક્ષ છે, ચિન્મંકિત કેળ ચિન્મય એવું જેનું લક્ષણ છે, અને જેના સ્વરૂપને વિષે પરસ્વરૂપનો પ્રવેશ નથી; મહીમાંહિ કેળ પૃથ્વીના વચમાં અગમ્ય છે, અને અલંકિત છે, એવું તો અનૂપમ મારું રૂપ છે, તે કોઈનું કીધેલું નથી, અમિત કેળ પ્રમાણવિના, એવું અસ્ખૂટ ધન છે, તે ધ નને ચોર કેમ હરી શકે? અને ઔર કેળ બીજા કોઈ લોક તેની જગા પામી શકે નહીં. જ્યારે ધ્યાન ધરીને એવું ચિંતવન કરે ત્યારે અગુસ જય કેળ ડઘાડા ધનનો જે જય તે ડપશમી જાય. અને એવા જ્ઞાની હોય તે અગુસ જયથી નિઃશંક થકા પોતાના નિષ્કલંક જ્ઞાન સ્વરૂપને સદા નિરલંક રહે છે. ॥ ૩૨ ॥

હવે અકસ્માતજય નિવારણ રૂપ મંત્ર કહે છે:—અથ અકસ્માતજય નિવારણ મંત્ર:—

॥ઠપ્પય ઠંદ:॥—શુરુ શુરુ અવિરુરુ, સહજ સુ સમૂરુ સિરુ સમ; અલલ અનાદિ અનંત, અતુલ અવિચલ સરૂપ મમ; ચિદ વિલાસ પરગાસ, વીત વિકલપ સુલ થાનક; જહાં ડુવિધા નહિ કોરુ, હોરુ તહાં કલુ ન અચાનક; જબ યહ વિચાર ડપજંત તબ, અકસ્માત જય નહિ ડદિત; જ્ઞાની નિસંક નિકલંક નિજ, જ્ઞાન રૂપ નિરલંક નિત. ॥ ૩૩ ॥

અર્થ:—જે વસ્તુ શુરુ છે, કેવલ પોતાના સ્વરૂપને વિષે જ છે, બુરુ કેળ જ્ઞાનમય છે, અવિરોધી છે, સિરુસમાન રુદ્ધિવંત છે, અલલ છે, આદિરહિત છે, અને અંત રહિત છે, જેની તુલના કોઈથી ન થાય માટે અતુલ છે, એવું અવિચલ મારું રૂપ છે. ચિદ્વિલાસ કેળ જ્ઞાનવિલાસનો જેને પ્રકાશ છે. વીતવિકલપ કેળ અવસ્થા પ્રેદ રહિત છે, અને સમાધિ સુલનું થાનક છે. જ્યાં કોઈ વિજાતીય ન પામિયે ત્યાં કોઈ અણચિંતવ્યો અચાનક જય શોક કાંઈ ડપજે નહીં, આવો વિવેકવિચાર હૃદયા માં જ્યારે ડપજે છે, ત્યારે અકસ્માત જય જે છે, તે ડદય થતો નથી. જે જ્ઞાની હો

य ठे ते अकस्मात् जयथी निःशंक थको पोताना निष्कलंक ज्ञान स्वरूपने सदा जोता रहेते ॥ ३३ ॥

हवे निर्जराना करनार ज्ञानीनी व्यवस्था कहेते:- अथ ज्ञानी व्यवस्था कथन:-

॥ ठप्पय ठंद:- जो परगुन त्यागंत, शुरू निजगुन गहंत धुव; विमल ज्ञान अंकुरा जासु घट महि प्रकास हुव; जो पूरव कृतकर्म, निर्जरा धार वहावत; जो नव बंध निरोध, मोक्ष मारग मुख धावत; निःसंकतादि जस अष्ट गुन, अष्ट कर्म अरि संहार त; सो पुरुष विचछन तासु पद, बनारसी बंदन करत ॥ ३४ ॥

अर्थ:- जे कोई पुज्जादि गुणनो त्याग करे, अने धुव के० निश्चयरूप एवा शुरू पोताना गुणतुं ग्रहण करे; निर्मल ज्ञाननो अंकुर के० उदय जेना घटमां प्रकाशित थयो, अने जे पूर्वकृत कर्मने निर्जरानी धार के० श्रेणि विषे वहावि दिये वली जे नवा बंधनो निरोध करीने एटले निराश्रय अईने मोक्षमार्गने सन्मुख दोडेते; गुण श्रेणिमां दोडेते, निशंकित प्रमुख जेना आठ गुण ठे, ते आठे कर्मरूप शत्रुनो संहार करे, तेज विचक्षण पुरुष कहेवाय, अने तेना चरणकमलने वणारसीदास बंदन करेते ॥ ३४ ॥

हवे आठ अंगनां नाम कहेते:- अथ अष्टांगके नाम कथन:-

॥ सोरठा:- प्रथम निसंसेजानि, दुतिय अवंठित परिनमन; तृतीय अंग अगि खान, निर्मल दृष्टि चतुर्थ गुन ॥ ३५ ॥ पंच अकथ परदोष, थिरी करन ठठम सहज सत्तम वल्ल पोष, अठम अंग प्रजावन. ॥ ३६ ॥

अर्थ:- पेहुं निःसंशय के० निःशंकित, बीजुं समकितनो गुण जे अवांठक पणारूप मननो परिणाम, त्रीजु अंग अग्लान, चोथुं गुण निर्मल दृष्टि एटले मूढ दृष्टि नही ते ॥ ३५ ॥ पांचमुं परदोष अकथन, ठठुं अंग समकित स्थिर करवाना स्वभाव रूप, सा तमुं सर्व साथे वाठलपणुं अध्यात्मक पोषक, अने आठमुं अंग प्रजावना गुणरूपा ॥ ३६ ॥

हवे अंगनां लक्षण कहे ते:- अथ अंग लक्षण:-

॥ सवैया शकतीसा:- धर्ममें न संसै शुजकर्म फलकी न इहा, अशुजको देखि न गिलानि आनै चित्तमें; साचि दृष्टि राखै काहु प्राणीको न दोष जाखै, चंचलता जानि थिति ठानै बोध चित्तमें; प्यारे निजरूपसौ उठाहके तरंग उठे, एह आठो अंग जव जागे समकितमें; तांहि समकितकों धरे सो समकितवंत, वहे मोषपावे ठेन आवै फिर इतमें ॥ ३७ ॥

पुन:- धर्मनेविषे संदेह नहोय ते निःशंकित गुण, शुज कर्मना फलनी इहा न होय ते निस्पृही गुण, अनिष्ट वस्तुने जोइने चित्तमा ग्लानी न लाववी ते अग्लान गुण, कोईना

रुगाव्याकृगुं नही ने साचनेविषे दृष्टि राखवी ते अमूढ दृष्टिगुण, कोई प्राणीनो दोष कहेवो नही ते दोषाकथन गुण; चंचलता त्यागीने ज्ञानरूप चिंतनेविषे स्थिरता राखवी ते थिरीकरण गुण; आत्म स्वरूपमां प्रेम राखवो ते बल गुण; अने आत्मस्वरूप साधनेविषे उन्हाह लहरी के त्रंग उठवापणुं लीधुं रहे ते प्रजावना गुण, एम एक समकितना आठे अंग ज्यारे जागे, अने ते आठ गुणे सहित सम्यक्त्व धारण करे, ते समकितवंत केहेवाय ने तेवाज समकिती मोक्ष पामे, ने फरीधी आ संसारमां आवे नही

हवे निर्जराधारी चैतन्यनुं नाटक कहे ठे:— अथ चैतन्य नाटक कथनं:—

॥ सवैया इकतीसा:॥—पूर्व बंध नासे सोतो संगित कला प्रकाशे, नव बंध रुंधी ताल तोरत उठरिके; निसंकित आदि अष्टअंग संग सखा जोरी, समता आलाप चारि करे सुख जरिके; निरजरा नाद गाजे ध्यान मिरदिंग वाजे, ठक्यो महानंदमें समाधि रीति करिके; सत्तारंग नूमिमें मुकत ज्यो तिहू काल, नाचे शुरू दृष्टि नट ज्ञान स्वांगधरिके ३७

अर्थ:— जेम पूर्वकालनेविषे उत्कृष्ट स्थिति थकी बंध करतो हतो तेवी रीते न क रतां अनुत्कृष्ट स्थिति थकी करवो एम पूर्व बंध नासे, तेतो संगित कला आलाप चारी प्रकाशे, अने नवा बंधने रोधवुं ते रूपताल उठले ठे, तालतोरे ठे, नि:शंकित प्रमुख जे समकितनां आठ अंग कहां, ते सहाय जोकी समता समाधि धारी तद्रूप स्वर बांधीने आलाप करे ठे, अंही कर्मनी निर्जरा हेतु ठे, एटखे कर्मनाश करवारूप कार्यनुं निर्जरा कारण ठे, ते ध्याननेविषे एक स्वरूपनाद गाजे ठे, अने “सोहं” ध्वनि ठे तेरूप मृदंग वाजे ठे, अंही जे महानंदमय थईने ठाक्यो तेतो सुखी थयो, ते जाणियें रीज थई, ने पोतानी आत्मसत्ता तेज कोई रंगनूमि ठे एटखे रंग मंडप थयो, तेनेविषे त्रणे कालमां शुरू दृष्टिसहित ज्ञानरूप वेष स्वांग पहेरी धरीने नटरूप चैतन्य मुक्त थइने नाचे ठे ॥ इति श्री समयसार नाटकविषे बालबोधरूप निर्जराद्वार सप्तम संपूर्ण. ॥

॥ दोहा: ॥— कही निर्जराकी कथा, शिवपथ साधनहार; अब कहु बंध प्रबंधको, कहुं अल्प विस्तार ॥ ३९ ॥

अर्थ:—मोक्ष मार्गनी साधनकार जे निर्जरा तेनी कथा हती ते कही, हवे जे बंध थाय ठे तेना अधिकारनो अल्प विचार कहेठे ॥ ३९ ॥

हवे बंध जे ठे ते ढांडवा योग्य ठे, माटे ते बंधनो विदारणहार जे समकित तेने नमस्कार करेठे:—अथ बंध विदारन सम्यक्त्व वर्णनं:—

॥ सवैया इकतीसा:॥—मोक्ष मद पाई जिन संसारी विकल कीने, याहिते अजा नुबाहु विरद बहुतु है; ऐसो बंध वीर विकराल महाजाल सम, ज्ञान मंद करे चंद राहु ज्यों गहतु है; ताको बल जंजिबेकों घटमे प्रगट ज्यो, उद्धत उदार जाको

उद्देश महतु है; सो है समकित सूर आनंद अंकूर ताही, निरखी बनारसी नमो नमो कहतु है. ॥ ४० ॥

अर्थ:-जे बंधरूप सुजट ठे ते मोहरूप मदिरा पाईने सर्व संसारी जीवने विकल करेते, एथी ए बंधरूप वीर ठे ते अजानुबाहुतुं वीरुद कहावेते के० सार्वजौम थई र हेला ठे, एवो विकराख ए बंधरूप वीर सुजट ठे, बली ए महाजाल समान ठे. अने एज ज्ञान प्रकाशने मंद करेते, कोनी पेते? जेम राहु चंडने मंद करेते, तेनी पठे जाणी खेतुं. हवे एवा बंधरूप वीरनो प्रतिपक्षी. जे ठे, ते एतुं बल तोरवाने घटनेविषेज प्रगट थयो ठे, जेनो उद्यम उद्धत ठे, एटखे कोईथी रोक्को रहे एवो नथी, अने उ दार ठे के० श्रेष्ठ ठे. तथा महत के० मोटो ठे, तेतो समकितरूप शूरवीर जाणवो. ते आनंद अंकूर लईने उदय थयो ठे, ते सम्यक्त्व शूरवीरने जोईने पोताना अंग उल्लसित थको बनारसीदास नमो नमो कहेते. ॥ ४० ॥

हवे चेतनाविना कर्म बंध नथी थतां, माटे ज्ञानचेतना तथा कर्म चेतना ए बे उनी समज पावेते:-अथ कर्मचेतना ज्ञानचेतना वर्णन:-

॥ सवैया श्कतीसा:-जहां परमात्म कलाको परगास तहां, धरम धरामें सत्य सूरजको धूप है; जहां शुज अशुज करमको गढाश तहां; मोहके विलासमें महा अंधेर कूप है; फेळी फिरै ठटासी घटासी घट घन बीच, चेतनाकी चेतना दुहोंधा गुपचूप है; बुद्धिसों न गही जाय बेनसों न कही जाय, पानीकी तरंग जैसे पानीते गुरुप है. ॥ ४१ ॥

अर्थ:-जे चेतनामां परमात्मानी कलानो प्रकाश थाय ठे, ते धर्म धरती ठे. ते धरतीमां सत्यरूप सूर्यनो तरुको ठे, एटखे उजळी जगा ठे. बली जे चेतनानेविषे शुज अशुज कर्मना रसनी गढाश ठे, एटखे शुजाशुज कर्मना रस वडे जे चेतना घोलाइ रही ठे, त्यां मोहराजा विलास करे ठे, तेतो घोर अंधकार ठे, ए रीते चेतन पुरुषनी जे चेतना के० संज्ञा ठे, तेतो घटाघन बीच के० शरीररूप मेघवचे ठटानी माफक फेळी रही ठे, अने घटानी माफक फेळीथकी फरे ठे, अने ए चेतना ते परमात्मानी कलाना प्रकाशमां तथा मोहविलासमां ए बेड तरफ गुपचुप ठे, एटखे चुप थई रही ठे; एवी ए चेतना बे तरफ प्रवेश करे ठे, ए वात बुद्धिथी ग्रहण थाय ठे; पण वचनथी कही जाय एवी नथी, जेम पाणीना तरंग पाणीमां गुरुप ठे तेम चेतना वेड तरफ गुरुप ठे. ॥ ४१ ॥

हवे बंध द्वारनेविषे बंधनो हेतु कहे ठे:- अथ बंधनिदान कथन:-

॥ सवैया श्कतीसा:- कर्मजाल वर्णनासों जगमें न बंधेजीव, बंधे न कदापि मन वच काय जोगसों; चेतन अचेतनकी हिंसासों न बंधे जीव, बंधे न अलख पंचविषे

વિશ્વરોગસોં; કર્મસોં અબંધ સિદ્ધ જોગસોં અબંધ જિન હિંસાસોં અબંધ સાધુ જ્ઞાતા વિષે જોગસોં; ઇત્યાદિક વસ્તુકે મિલાપસોં ન બંધે જીવ, બંધે એક રાગાદિ અશુદ્ધ ઉપજોગસોં ॥ ૪૨ ॥

અર્થ:- કોઈ કહે છે કે કર્મજાલ વર્ગણા થકી જગત્માં જીવ બંધાય છે, તે વાત ઓટી એટલે કર્મ વર્ગણા જીવના બંધનો હેતુ નથી, એવી રીતે કદાચિત્ મનવચન કાયાના યોગથી પણ જીવ બંધાતો નથી; ચેતન તથા અચેતનની હિંસાથી પણ જીવને બંધ થતો નથી. અલક્ષ પતિ છે, તથા અલક્ષરૂપી છે; તે પંચેન્દ્રિયાના વિષયરૂપ વિષય રોગ વળે પણ બંધાતો નથી. કર્મ વર્ગણાથી સિદ્ધના જીવ બંધાતા નથી; વહી જિનેશ્વર દેવ છે તેતો ત્રણે યોગમાં છે તોપણ અબંધ છે; સાધુજેઠે, તે અનાજોગપણે હિંસા કરે છે, તોપણ અબંધ છે; જ્ઞાતા વિષય જોગવેઠે, તો પણ તે અબંધ છે. એ રીતે કર્મજાલ વર્ગણા પ્રમુખ વસ્તુના મિલાપથી જીવ બંધાતો નથી. પણ માત્ર એક રાગ દ્રેષને મોહ અને જીવ બંધરૂપ અશુદ્ધ ઉપયોગથી જ જીવ બંધાય છે ॥ ૪૨ ॥

હવે રાગ દ્રેષ અને મોહનેજ દૃઢપણે બંધના હેતુ ઠરાવે છે:-

અથ બંધનિદાનદૃષ્ટિ કરન વ્યવસ્થા:-

॥ સવૈયા શ્લોકીસા: ॥- કર્મજાલ વર્ગનાકો વાસ લોકાકાશ માર્હિ, મન વચ કાયાકો નિવાસ ગતિ આઝમેં; ચેતન અચેતનકી હિંસા વસે પુજ્જલમેં, વિષે જોગ વરતે હદકે ઝરજાઝમેં; રાગાદિકશુદ્ધતા અશુદ્ધતા હૈ અલક્ષકી; યદે ઉપાદાન હેતુબંધકે બઢાઝમેં; યાદિતે વિચઢન અબંધ કહ્યો તિહૂં કાલ, રાગ દોષમોહનાદિ સમ્યક્ સુજાઝમેં. ૪૩

અર્થ:- કર્મ જાલ વર્ગણાનો વાસ તો લોકાકાશમાં જ છે, કેવલ કર્મ વર્ગણા કારણ થકી જ જો અસૂતિ ચેતનદ્રવ્ય બંધજાવને પામે, તો લોકાકાશનો બંધ કેમ નહીં થાય? તેમજ મન વચન અને કાયાના યોગનો વાસ તો ચારે ગતિને વિષે છે, અને ચારે આઝામાં છે, ત્યારે યોગ તે આત્માના બંધના હેતુ કેમ થાય? ચેતનનાં પ્રાણ હરણથી હિંસા થાય છે; તે પુજ્જલ બંધરૂપ પ્રાણમાં જ હિંસા થાય છે, ઇમજ અચેતનની હિંસા પણ પુજ્જલમાં છે, તે આત્માસાથે સ્પર્શતી નથી, તો બંધ કેમ થાય? અને વિષય જોગ જે વરતે છે, તેતો કર્મના હૃદયમાં છે, અરુજી રહ્યા છે, અને આત્મા તો તેથી નિરાલો છે, તે બંધાય કેમ? માટે રાગ દ્રેષને મોહથી જ શુદ્ધતા કેળવવામાં થાય ને પરવસ્તુને પોતાની કરી માનવી તે અલક્ષ પુરુષની અશુદ્ધતા છે. અને એજ અશુદ્ધતા બંધને વધારે છે, એ માટે વિચક્ષણ પુરુષને ત્રણ કાલવિષે અબંધ કહ્યો; કેમકે, તેને સમ્યક્ સ્વજાવમાં રાગ દ્રેષ અને મોહ નથી. ॥ ૪૩ ॥

हवे ज्ञाताने अबंध कह्यो तोपण उद्यमी यज्ञने क्रिया करवी ते समजावेढे:-

अथ उद्यम प्रशंसा:-

॥ सर्वैया इकतीसाः ॥- कर्मजाल जोग हिंसा जोगसों न बंधे पै त, थापि ज्ञाता उद्यमी बखान्यो जिन बैनमें; ज्ञानदृष्टि देतु विषै जोगनिसों हेतु दोढ, क्रिया एक खेत यो तो बनै नाहि जैनमें; उदै बल उद्यम गहै पै फलकों न चहे, निरदै दसा न होइ हिरदेके नैनमें; आलस निरुद्यमकी चूमिका मिथ्यात मांहि, जहां न संजैरै जीव मोहनींद सैनमें ॥ ४४ ॥

अर्थ:- जीव ठे ते कदापि कर्मजालथी बंधाय नही, अने जोग थकी, पण बंधाय नही अने हिंसा थकी पण न बंधाय, जोगवहे बंधायतोपण जिनेश्वरनावचनथकी ज्ञाता जीवने उद्यमीज बखायो ठे. ज्ञाननेविषे दृष्टिपण आपेढे, अने विषयजोगमां प्यार पण राखे ठे, एवी बे क्रिया एक खेत के० एक आत्माविषे एक स्थानकविषे करेढे, एवुं तो जैनवासीमां बने नही; अने जे ज्ञानी होय ते एटवुं तो करेके जे संहनन के० संघयण प्रमुख कर्मनुं उदय बल ठे, तेथी यथायोग ते क्रियाविषे उद्यमवंत थाय, अने तेना फलने इछे नही, ने हृदयरूप नेत्रनेविषे निर्दय दशावंत न थाय; अने आलस निरुद्यम तो मिथ्यात्वमांज पामिये, एथी आलस ने निरुद्यमनी मिथ्यात्व चूमिका ठे, जे चूमिकानेविषे जीव मोहनिजा लेतो थको शयनदिशामां रहेढे, अने पोताना स्वरूपने संजारतो तथी. ॥ ४४ ॥

हवे जे उदय माफक क्रिया कही तेथी उदय बलनी व्यवस्था कहेढे:-

अथ उदै व्यवस्था वर्णन:-

॥ दोहाः ॥- जब जाकौ जैसे उदै, तब सो है तिहि थान; सकति मरोरे जीव की, उदै महा बलवान ॥ ४५ ॥

अर्थ:- जे कालनेविषे जेनो उदय जेवो थाय ते कालनेविषे ते स्थान के० ते खरू पमां जीव रहे ठे; ते जीवनी शक्ति मरोडीने पोतानी शक्ति प्रगट करे, एथी कर्म उदय महा बलवान् ठे ॥ ४५ ॥

हवे उदय बल उपर दृष्टांत आपैढे:- अथ उदै बल वर्णन:-

॥ सर्वैया इकतीसाः ॥- जैसे गजराज पख्यो कर्दमके कुंडबीच उद्यम अहुटै न पै बूटै दुःख छंदसों; जैसे छोह कंटककी कोससो उरज्यो मीन, चेतन असाता लहै साता लहे संदसों; जैसे महाताप सिरवाहिसों गराख्यो नर, तकै निजकाज उठी सकै नसुठं दसों; तैसे ज्ञानवंत सब जानै न वसाईकबु, बंध्यो फिरे पूरब करम फल फंदसों. ४६

अर्थ:- जेम हाथी कर्दमना कुंडमां पख्यो पठी तेमाथी निकलवाने उद्यम अहुटै के०

करेते, पण ते दुःखदंडशी बूटी शक्तो नथी; जेम हृदयमां लोह कटकी के० लोढाना कांटानी अणीमां जरायो एवो मळ बुटो थई शक्तो नथी, तेथी मत्स्यनुं चेतन अशा ता पामे, अने संद के० बुटे तो शाता लहे पण बूटे नही; वली कोई माणस ताप ज्वर अने माथाना दरदशी हेरान थतो पथारीमां पकी रह्यो होय अने ते मनुष्य पो ताना कार्य करवाने वास्ते त्यांथी उठवाना अनेक उपाय करतो ठतां पोताना स्वर्ब दशी उठी शक्तो नथी, तेमज ज्ञानवंत जीवतो सर्व हेय उपादेय जाणे ठे पण कोई पोतातुं बल चाखे नही; पूर्व संचित कर्मना फलना फंदशी एटखे कर्मना उदयशी बांध्यो फरे ठे ॥ ४६ ॥

हवे आलसुने निरुद्यमीनी जेवी अवस्थाठे तेवी बतावे ठे:-अथ यथावस्था वर्नन:-

॥ चौपाई:-॥- जे जिय मोहनींदमें सोवै, ते आलसु निरुद्यमि होंवै; दृष्टिखोक्षिजे जगै प्रवीना; तिन्हि आलस तजि उद्यम कीना ॥ ४७ ॥

अर्थ:- जे जीव मोहरूप निद्रानेविषे सुइ रह्या ठे, ते जीवने आलसु कहीए ने तेज निरुद्यमी कहेवाय. अने जे प्रवीण जीव ज्ञान दृष्टि खोली जाण्ट ठे, ते आलस त जीने उद्यमं करे ठे ॥ ४७ ॥

हवे आलसु ने उद्यमीनी क्रियातुं वर्णन करे ठे:- अथ यथावस्थातथा क्रिया कथन:-

॥ सवैया इकतीसा:-॥- काच बांधे सिरसों सुमनी बांधे पायनिसों, जानै न गवार कैसी मनी कैसो काच है; योंही मूढ जूठमें मगन जूठहिकों दौरै, जूठ बात मानै पै न जानै कहा साच है; मनीकों परखि जानै जोहरी जगत मांहि, साचकी समुझी ज्ञान लोचनकी जाच है; जहांको जु वासी सो तो तहांको मरम जानै, जाको जैसो स्वांग ताको तैसेरूप नाच है ॥ ४८ ॥

अर्थ:- काचने माथाउपर बांधे अने मणिने पगे बांधे, एवा गमार लोकने खबर नथी होती के काच शी वस्तु ठे, अने मणि शी वस्तु ठे? एम मूढ अज्ञानी जीव जूठी वातमां मग्न रहे, जूठा कार्यमां दोढे, अने जूठी वात माने, पण एम न जाणे के एमां साच केटळुं ठे? मणि रखनी तो जे ऊवेरी होय तेज जगत्मां परीक्षा करी शके, ते मज साचानी समज पण तेनेज पडे, जेने ज्ञानरूपी लोचननी उत्पत्ति थई होय? के मके, जे ज्यांनो वासी होय ते त्यांनो मरम जाणे, एटखे मिथ्यात्व चूमिकानो वासी मिथ्यात्वनेज ग्रहे अने सम्यक्त्व चूमिकानो वासी ते समकितनेज सातुं माने, मतलब जे जेवो वेष धरी आवे ते तेवोज नाच नाचेठे. ॥ ४८ ॥

हवे जे जेवी क्रियाकरे ते तेहुं फल पामे ते कहेठे:-अथ यथाक्रिया तथा फलकथन:-

॥ दोहा: ॥— बंध बंधावे अंध व्है, आलसी अजान; मुक्ति हेतु करनी करे, ते नर उद्यमवान. ॥ ४९ ॥

/ अर्थ:— जे जाव अंध थईने बंधने वधारे, ते अजाण आलसु कहेवाय ठे अने जे मुक्ति हेतुने अर्थे क्रिया करेते, ते मनुष्य उद्यमवंत कहेवाय ठे. ॥ ४९ ॥

हवे जो ज्ञान होय तो वैराग्यपण होय अने जो वैराग्य न होयतो ज्ञान पण न होय, तेथी ज्ञान वैराग्यनुं सहचारिपणुं:—अथज्ञानवैराग्य सहचारित्ववर्णनं:— कहे ठे.

॥ सवैया इकतीसा:॥— जब लग्य जीव शुरू वस्तुकों विचारे ध्यावै, तबलग्य जोगसों उदासी सरबंग है; जोगमें मगन तब ज्ञानकी जगन नाहिं, जोग अजिलाषकी दशा मिथ्यात अंग है; तातें विषे जोगमें मगन सो मिथ्याति जीव, जोगसों उदासि सो समकिति अजंग है; ऐसी जानि जोगसों उदासि व्है मुगति साधै, यहै मन चंग तो कंगोत मांहि गंग है. ॥ ५० ॥

अर्थ:— ज्यांसुधी जीव शुरू वस्तुना विचारमां दोरतो होय, ज्यांसुधी सर्व अंगनेविषे जोगथी उदासीनपणुं जोवामां आवे; अने ज्यारे जोगमां मगन रेहेतो होय, त्यारे तो ज्ञाननी जगन के० जायती न होय, केमके जोग अजिलाषनी दशामां वर्तुं तेतो मिथ्यात्वनुं अंग ठे, तेथी विषयजोगमां मगन रहे ते जीव मिथ्यातनुं अंग ठे, तेथी विषयजोगमां मगन रहे ते जीव मिथ्यात्वी कहेवाय, अने जे विषय जोगथी उदासी रहे ते तो अजंग समकित्ती ठे. एतुं जाणीने अहो ! जग्यलोको ! जोगथी उदास थई, ने मुक्तिने साधो. ते उपर दृष्टांत कहे ठे के, जेनुं मन चंगुठे तेने कथरोटमांज गंगा ठे, मतलब के कथरोटमां नातां थका गंगा स्नाननुं फल ते पामेठे. ॥ ५० ॥

हवे मोक्षना अधिकारनेविषे चार पदार्थनुं स्वरूप कहे ठे:—

अथ पदार्थ चतुष्क कथनं:—

॥ दोहा:॥— धरम अरथ अरु काम सिव, पुरुषारथ चतुरंग; कुधी कल्पना गहि रहै, सुधी गहै सरवंग ॥ ५१ ॥

अर्थ:— धर्म, अर्थ, काम, ने मोक्ष, पुरुषार्थना ए चार अंग ठे, ए पुरुषार्थ विषे कुधी के० कुमतिवालो पोतानी मति कल्पनाने जाळीने बेसे ठे, अने सुधी के० पंक्ति पुरुष ठे ते सर्वांगनुं ग्रहण करे ठे. ॥ ५१ ॥

हवे चारे पदार्थनी न्यारी न्यारी व्यवस्था सुमति अने कुमतिनामन आश्री कहे ठे:— अथ पदार्थ व्यवस्था कथनं:—

॥ सवैया इकतीसा:॥— कुलको आचार ताहि मूरख धरम कहै, पंक्ति धरम कहै वस्तु के सुजाळकों; खेहको खजानो ताहि अज्ञानी अरथ कहै, ज्ञानी कहै अरथ दरवदरसा

उक्तकों; दंपतिको जोग ताहि डुरबुद्धि काम कहै, सुधीकामकहे अजिलाष चित आउको; इंद्रलोक थानकों अजान लोक कहै मोक्ष, मतिमान मोक्ष कहै बंधके अजाउकों ॥५५॥

अर्थ:- जे मूर्ख जन होय ते पोताना कुलना आचारने धर्म कहै ठे, अने पंक्ति जन तो वस्तुना स्वभावने धर्म कहै ठे, अज्ञानी जन होय ते खेहना खजाना जे सोनुं रुपुं जवाहिर वगेरे ठे तेने अर्थ के० द्रव्य कहि बतावे ठे, अने ज्ञानी जन होय ते द्रव्यना दरशावने अर्थ कहै ठे; एटखे षट्द्रव्यने अर्थ कहै ठे. दुर्बुद्धि जन स्त्री जर तारना जोग संयोगने काम कहै ठे, पण सुधी के० पंक्ति जन तो चित्तनी इडा अजिलाषने काम कहै ठे; अने जे इंद्रनुं स्थानक ठे, तेने अजाण लोक मोक्ष कहै ठे, अने जे मतिमान एटखे पंक्ति लोक ठे तेतो जेथकी बंधनो अजाव थाय ठे, तेने एटखे बंधना नाशने मोक्ष कहै ठे ॥ ५५ ॥

हवे चारे पुरुषार्थने अध्यात्मरूप कहै ठे:-अथ पुरुषार्थ चतुष्क अध्यात्मरूपकथन:-

॥ सवैया इकतीसा:-॥-धरमको साधन जु वस्तुको सुजाउ साधै, अरथको साधन विलख दर्व षटमें; यहै काम साधना जु संगहै निरास पद, सहज स्वरूप मोष सुख ता प्रगटमें; अंतर सुदृष्टिओं निरंतर विलोकै बुध, धरम अरथ काम मोड निजघटमें; साधन आराधनकी सोंज रहै जाके संग, जूखो फिरे मूरख मिथ्यातकी अलटमें ॥५६॥

अर्थ:- धर्मनुं साधन तो तेने कहीथे के जे वस्तुना स्वभावने साधवो एटखे वस्तुना स्वभावने यथार्थ जाणवो; अर्थनुं साधन तेने कहीथे के जे षट् द्रव्यने विलक्षण के० जुदां जुदां जाणवां; काम साधन तेनुं नाम ठे के, जे निरास पदनो संग्रह करवो, एटखे निस्पृह दशमां रहेवुं; मोक्षनुं साधन ते ठे, के जेवने पोतानी सहज स्वरूप शुद्धता प्रगट जावमां करवी; ए रीते अंतरदृष्टि वडे एटखे ज्ञान दृष्टि थकी बुद्धिमान पुरुष धर्म, अर्थ, काम ने मोक्ष ए चार पुरुषार्थने निरंतर पोताना घटमां देखे; एम चारे पुरुषार्थ साधवानी जेना संघाते सोंज के० सामग्री रहे ठे, तोपण मूर्ख जे ठे ते मिथ्यातनी अलटमां जूझ्या फिरे ठे ॥ ५६ ॥

हवे शुरू व्यवहार नये करी वस्तुनुं सत्य स्वरूप कहैठे:-

अथ शुरू नय वस्तु स्वरूप कथन:-

॥ सवैया एकतीसा:-॥-तिहुं लोकमाहि तिहुं काल सब जीवनिको, पूरव करम उदै आइ रस देतु है; कोउ दीरघाउ धरे कोउ अलपाउ मरे, कोउ दुखी कोउ सुखी कोउ समचेतु है; याहीमें जीवायो याहि माख्यो याहि सुखी कख्यो, दुखी कख्यो एसी मूढ आपु मानी छेतु है; याही अहं बुद्धिसों न विलसै जरम मूल, यहै मिथ्या धरम करम बंध हेतु है ॥ ५७ ॥

અર્થ:- ત્રણે લોક તથા ત્રણે કાલ તેનેવિષે જગત્વાસી સર્વ જીવને પૂર્વ સંચિત નર્મ ઉદય આવેહે, ને તે પોતાનો કડવો તથા મીઠો રસ આપેહે, તેણે કરી ને કોઈ નિર્ધ આયુષ્ય જોગવી મરેહે, ને કોઈ અલ્પ આયુષ્યમાંજ મરેહે, કોઈ ડુઃખી છે, અને કોઈ સુખી હોયહે, કોઈ સમચિત કેમ સમ જાવમાં રહેહે, એમ પોત પોતાની કમાઈ થી સર્વ જીવ સુખી અથવા ડુઃખી છે. તેને મૂઢ પ્રાણી જે છે તે પોતાના સાધન માને છે કે, જો મેં ફલાણાને જીવાલ્લો, ફલાણાને મારી નાખ્યો, ફલાણાને ડુઃખી કીધો, ને ફલાણાને સુખ આપ્યું. એવો મૂઢ અહં બુદ્ધિથી ઝર્મમાં જુલ્લો ફરેહે, અને એ જુલ્લ એની મટતી નથી, એજ સિથ્યા ધર્મ મૂઢને કર્મવંધનો નેન પ્રાણ-નેવ, તવલગુ જોગસોં

પાત અંગ હવે ફરી મૂઢનીજ વ્યવસ્થા કહેહે:- અથ મૂઢતા કથન:-

॥ સવૈયા શ્કતીસા:- ॥- જહાંલોં જગતકે નિવાસી જીવ જગતમેં, સવૈ અસહાકો જ કાહુકો ન ધની હૈ; જૈસી જૈસી પૂરવ કરમ સત્તા બાંધિ જિન, તૈસી તૈસી ઉદેમેં અવસ્થા આઝ બની હૈ; યતે પરિ જો કોહ કહે કિ મેં જીવાવો મારો શ્વ્યાદિ અને ક વિકલપ વાત ધની હૈ; સો તો અહં બુદ્ધિસોં વિકલ જયો તિહું કાલ, મોલે નિજ આતમ સકતિ તિન્હ હની હૈ. ॥ ૫૫ ॥

અર્થ:- જ્યાંસુધિ જીવ જગતમાં નિવાસ કરેહે ત્યાંસુધી એક બીજાને અસહાય પળે રહેહે, કોઈ કોઈનો સહાયકારી નથી, તેમ કોઈ કોઈનો ધણી નથી, અને જેવી જેવી પૂર્વ કાલનેવિષે કર્મસત્તા બાંધી રાખીહે, તેવી તેવી ઉદય કાલનેવિષે જીવની અવસ્થા બનેહે; યદલા ઉપર જે કોઈ કહે કે મેં આને જીવાલ્લો ને આને માર્યો, શ્વ્યા દિ અનેક મનના વિકલ્પની વાતો ધણી છે, તે સઘલી અહંબુદ્ધિ થકી થાય છે, અને તે જીવ ત્રણે કાલને વિષે અહંકાર બુદ્ધિમાં મોલે છે; તેણે શુરુ જ્ઞાનશક્તિને હણી છે, અને તે જીવની એ મૂઢ અવસ્થા કહેવાય છે એ રહસ્ય છે. ॥ ૫૬ ॥

હવે ચાર પ્રકારે કરીને જીવની વ્યવસ્થા ઉપર ચાર દૃષ્ટાંત આપેહે:-

અથ ચાર પ્રકાર જીવ વ્યવસ્થા કથન:-

॥ સવૈયા શ્કતીસા:- ॥- ઉત્તમ પુરુષકી દશા જ્યોં કિસમિસ ડ્રાક્, બાહિજ અર્જિ તર વિરાગી મૃદુ અંગ હૈ; મધ્યમ પુરુષ નારીયર કેસી જાંતિ લિયે, બાહિજ કઠિન હિય કોમલ તરંગ હૈ; અધમ પુરુષ બદરીફલ સમાન જાકે, બાહિરસોં દિસે નરમાશ્ દિલ સંગ હૈ; અધમસોં અધમ પુરુષ પુંગીફલ સમ, અંતરંગ બાહિર કઠોર સરવંગ હૈ.

અર્થ:- ઉત્તમ પુરુષની દશા કિસમિસ ડ્રાક્ જેવી છે, જેમ કિસમિસ ડ્રાક્ બા હિરથી ને અંદરથી કોમલ છે; તેમજ ઉત્તમ પુરુષ બાહ્ય વ્યવહાર અને અન્યંતર વ્યવહારમાં પણ મૃદુ અંગ કેમ કોમલ છે; મધ્યમ પુરુષ નારીયલ સરીલો છે, જેમ નારીય

લ બાહ્ય વ્યવહારમાં કઠોર અને અત્યંતર કોમલ છે, તેમ મધ્યમ પુરુષ પણ બહારથી કઠણ અને હૃદયામાં કોમલ હોય છે. અધમપુરુષ બોર સમાન છે; જેમ બોર બાહ્ય વ્યવહારનેવિષે નરમ દેખાય છે, ને માંદેથી કઠોર છે, તેમ અધમ પુરુષ બહાર નરમાશ રાખે પણ અંતરમાં સંગ કેળ પાષાણ જેવો કઠણ હોય છે. અને અધમાધમ પુરુષ પુંગી ફલ કેળ સોપારી જેવો છે; જેમ સોપારી બહારને અંદર સર્વાંગમાં કઠોર છે, તેમ અધમાધમ પુરુષ માંદે અને બહાર સઘલે કઠોર હોય છે. ॥ ૫૬ ॥

હવે ઉત્તમ પુરુષની દશા કહી લતાવે છે:— અથ ઉત્તમ પુરુષ કથન:—

॥ સવૈયા શ્કતીસા:॥— કીચસો કનક જાકે નીચસો નરેસપદ, મીચસી મિત્તાઈ ગરવાઈ જાકે ગારસી; જહરસી જોગ જાનિ કહરસી કરામતિ, હહરસી હૌસ પુદગલ ઢબિ ઢારસી; જાલસોં જગ વિલાસ જાલસોં જુવન વાસ, કાલસોં કુટુંબ કાજ લોક લાજ લારસી; સીઠસોં સુજશ જાને વીઠસોં વચત માને પેસી જાકી રીતિ તાહી ચંદત વનારસી. ॥ ૫૭ ॥

અર્થ:— જે પોતાના હૈયાનેવિષે સુવર્ણને કાદવ સરખું જાણે, અને નરેશ પદ કેળ રાજ્ય ગાદીને નીચ સરખી જાણે, મિત્રાઈને મીચસી કેળ મરણ જેવી જાણે, ને ગરવાઈ કેળ વનાઈ તે લીપવાની ગાર જેવી જાણે, રસાયન પ્રમુખ દ્રવ્યજોગની જાતિને જે ફેર સરિખી જાણે, મંત્ર શક્તિવળે જે કરામત થાય તેને કહર સરખી જાણે, દેશી જાણને વિષે હહર કેળ અનર્થ તે સરખી હૌસ છે, અને પુદ્ગલની ઢબી તે રાજ સમાન જાણે, માયા રૂપ જાલ તથા જગતનો વિલાસ તેને જાલ જેવો જાણે, જુવનવાસ કેળ ઘરવાસ ને તીરના જાલ સમાન જાણે, કુટુંબ કાર્યને કાલ સમાન કરી જાણે છે, લોકલાજ રાજવી તે મોહુની લાલ જેવી જાણે છે, સુયશને સીઠ કેળ નાકના મેલ સમાન જાણે, જાગ્યો દયને વિદ્યાસમાન જાણે, પ્વીજેની રીત હોય તેને વનારસીદાસ ચંદના કરે છે ૫૭

હવે મધ્યમ પુરુષની દશા લતાવે છે:— અથ મધ્યમ પુરુષ યથા:—

॥ સવૈયા શ્કતીસા:॥— જૈસે કોઢ સુજટ સુજાય ઠગ મૂરલાય, ચેરા જયો ઠગની કે ઘેરામેં રહતુ હૈ; ઠગોરી ડતરિ ગઈ તલ તાંહિ સુધિ જઈ, પલ્હો પરવસ નાના સંકટ સહતુ હૈ; તૈસેહી અનાદિકો મિથ્યાતિ જીવ જગતમેં, મોલે આઠો જામ વિસરામ ન ગહતુ હૈ; જ્ઞાન કલા જાસી જયો અંતર ડદાસી પેં તથાપી ડદૈ વ્યાધિસોં સમાધિ ન લહતુ હૈ. ॥ ૫૮ ॥

અર્થ:—જેમ કોઈ સજાવે સુજટ હોય ને તેને કોઈ ઠગ મલે ને તે સુજટને કોઈ જહી મૂલી સ્વવારવે, તેથી તે સુજટ ઠગનો ચેલો થઈ જાય, અને ઠગના ઘેરામાં પલ્હો રહે, પઠી તે સુજટે મૂલી લાધેલી તેની અસર નીકલી જાય ને પાઠો પોતાની શુદ્ધિમાં આવે, તેવા

रे ते ठगने दुर्जन करी जाणो, पण पोते परवश पड्यो तेथी नाना प्रकारना संकट सहन कर्या करे ठे, तेम अनादि कालनो मिथ्यात्वी जीव परवश पडेलो नाना प्रकारना संकट सहन करेठे, ते आठ प्रहर संसारमां विकल थड ने डोले, पण विश्राम लिये नही, षटलामां ज्ञान कलानो जास थयो, तेवारें अंतरमां उदासी थयो तो पण कर्म ना उदयरूप व्याधिवडे समाधि लेतो नथी, आश्रवमांज रहेठे ॥ ५७ ॥

हवे अधम पुरुषनी दशा दृष्टांत दडने दढावे ठे:- अथ अधम पुरुष यथा:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥- जैसैं रांक पुरुषके जाये कानी कोनी धन, उलूवाके जाय. जैसे संजार्ई बिहान है; कूकरके जाये ज्यों पिंकोर जिरवानी मठा, सूकरके जाय ज्यों पुरीष पकवान है; वायसके जाये जैसे नींबकी निंबोरी दाख, बालकके जाये दंत कथा ज्यों पुरान है; हिंसकके जाये जैसे हिंसामें धरम तैसैं, मूरखके जाये सुज बंध निरवान है

अर्थ:- जेम रांक पुरुषने काणी कोडी ठे तेहीज धन मनाय ठे, अने जेम धुवडने संव्याकाल प्रजात मनाय ठे, अने कुकनाने पिंकोर जीरवानी के० गाय जैसनुं पाणी ते दहीनो थमो मनाय ठे, अने सूकर के० सूअरने पुरीष के० विष्टा तेज पक्कान्न मनाय ठे अने कागडाने लींबोडी तेज द्राक्ष जेवी मनाय ठे, अने बालकने दंत कथा के० लोकनी कथा ठे तेज पुराण मनाय ठे, ने हिंसकने हिंसामांज धर्म मनाय ठे, तेम ज मूर्खने पुण्यबंध ते निरवाण के० मोक्षपद मनाय ठे, ए अधम पुरुषनी दशा जाणवी.

हवे अधमाधम पुरुषनी दशा दृष्टांतकरी दढावेठे:- अथ अधमाधम पुरुष यथा:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥- कुंजरको देखि जैसे रोष करी जुंसे खान, रोष करै निधन बिलोकि धनवंतकों; रेनके जगैयाको बिलोकि चोर रोष करै, मिथ्यामति रोष करै सुनत सिद्धांतको, हंसकों बिलोकी जैसे काग मनि रोष करे, अजिमांनी रोष करै देखत महंतकों; सुकविकों देखि ज्यों कुकवि मन रोष करै त्योंही दुरजन रोष करै देखि संतको.

अर्थ:- जेम हाथी जोशने कुतरा रीशे जराईने जुंकेठे, जेम निर्धन पुरुष धनवान ने जोईने रीशे जराय ठे, जेम राते जागनार पुरुषने जोईने चोर रीशे जराय ठे, जेम मिथ्यात्वी सिद्धांतने शांजली रीशे जराय ठे, जेम हंसने जोईने कागडो रीशे जराय ठे, जेम महंतने जोईने अजिमांनी रीश करे ठे, जेम सुकवि के० सारा कविने जोईने कुकवि के० नठारो कवि रीशे बले ठे, तेम अधमाधम पुरुष साधुने जोईने दुष्ट मन वने रीशे जराय ठे. ॥ ६० ॥

हवे वली अधमाधम पुरुषनी चाल कहेठे:- अथ पुनः अधमाधम पुरुष वर्णन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥- सरलकों सठ कहै वकताकों धीठ कहै, बिनो करे तासों कहै धनको अधीन है; ठमीको निबल कहै दमीकों अदत्ती कहै, मधुर वचन बोले

तासों कहै दीन है; धरमीको दंजरी निसपृहीको गुमानी कहै, तिशना घटावै तासो कहै जागहीन है; जहां साधु गुण देखे तिन्हकों लगावै दोष, ऐसो कहु डुर्जनको हिरदो मलीन हे. ॥ ६१ ॥

अर्थ:- सरल चित्तवाळाने शठ के० मूर्ख कहे, वक्ता के० कथा कीर्त्तन वांचनारने धीठ कहे, विनय करनारने कहे के एतो धननी आधीनताथी करेठे, क्षमावंतने निर्बल कहे; इंद्रिय दमन करनारने अदाता कहे, अने मधुर जाषण करनारने कहे एतो गरीब बीहामणो ठे, धर्मीने दंजरी कहे, निसपृहीने अहंकारी कहे ठे, तृष्णा ठो मनारने जाग्यहीन कहे, ज्यां एवा सरलतादिगुण देखे त्यां दूषण लगाठे, एतुं डुर्जनतुं दृश्यं मलीन के० मेलुं होय ठे. अने एवा डुर्जननेज अधमाधम पुरुषनी प्रकृति जाणवी.

हवे मिथ्यादृष्टिनी अहंबुद्धितुं वर्णन करे ठे:- अथ मिथ्यादृष्टि वर्णन:-

॥ चौपाई:- में करता में कीन्ही कैसी; अब यों करो कहौ जो ऐसी; ए विपरीत जाव है जामें; सो वरतै मिथ्यात दसामें. ॥ ६१ ॥ दोहरा:- अहं बुद्धि मिथ्यादसा, धैरे सु मिथ्यावंत; विकल जयो संसारमें, करै विलाप अनंत. ॥ ६२ ॥

अर्थ:- हुं कर्त्ता हुं, आ वर्त्तमान कालमां केवी वात करुं, जविष्य कालमां जेवी कहीश तेवी करीश, एवी अहं बुद्धि ए विपरीत जाव ठे, अने ए जाव मिथ्यात्व दशाना ठे ॥ ६१ ॥ जे एवी अहंबुद्धि ठे, तेज मिथ्यात्व दशा ठे, अने ए मिथ्यात्वदशाने धारण करे, तेज मिथ्यात्वी कहेवाय ठे, अने एवा पुरुषोज संसारनेविषे विकल थका संसारमां जटकता दुःख सहता अनंत विलाप करेठे. ॥ ६२ ॥

हवे मूढ प्राणीनी व्यवस्था कही देखाठे ठे:- अथ मूढ व्यवस्था कथन:-

॥ सवैया इकतीसा:- रविके उदोत अस्तहोत दिनदिन प्रति, अंजुलीके जीवन ज्यों जीवन घटतु है; कालके प्रसत बिनबिन होत ठीन तन, औरके चलत मानो का उसो कटतु है; एते परि मूरख न खोजै परमारथकों, स्वारथके हेतु ज्रम चारथ गटतु है; लग्यो फिरे लोगनिसों पग्यो परजोगनिसों, विषै रस जोगनिसों नेकु न हटतु है. ॥ ६३ ॥ जैसे मृग मत्त वृषादित्यकी तपतिमांहि तृषावंत मृषा जल कारण अटतु है; तैसे जववासीमायाहीसों हित मानिमानि ठानिठानि ज्रमचूमि नाटक नटतु है; आगेकों डुकत धाय पाठे बठरा चराय, जैसे दृग हीन नर जेवरी बटतु है; तैसे मूढ चेतन सु कृत करतूति करै, रोवत हसत फल खोवत खटतु है. ॥ ६४ ॥

अर्थ:- सूर्यना उदयथी ते अस्तपुधीमां अंजलिना पाणीनी परें आयुष्य घटतुं जायठे, अने कृष्ण कृष्णविषे काल जे ठे ते शरीरने प्रासेठे, तेथी शरीर क्षीण थाय ठे. एरीते तन और के० शरीर तरफ काल प्रसी रहोठे, एटले जेम शस्त्र कोई वस्तुने का

પેહે તેમ કાલરૂપી શસ્ત્ર શરીરને કાપેહે. યતું કાર્ય થઈ રહ્યું છે તોપણ મૂર્ખજન જે છે તે પરમાર્થને ઓજતો નથી, પણ પોતાના સ્વાર્થને માટેજ ઝમના ચારને સ્વેચ્છી રહેહે; લોભ કેળ પરવસ્તુ જે કામ ક્રોધાદિક તે સાથે લાગો ફિરેહે, અને પરપુણ્ણજોગ તેથી પામ્યો કેળ હલિ મલિ રહેહે, તેથી વિષયરસને જોગવતાં જરા પણ હટતો નથી. ॥૬૪॥

વહી જેમ કોઈ જબરો મૃગ હોય છે તે વૃષાદિત્ય કેળ વૃષસંક્રાંતનો સૂર્ય ઘટલે જેષ્ઠમાસ તેના તાપનેવિષે અતિ તૃષાવંત થયો થકો મૃષા કેળ ઝૂઠી ઇચ્છા થકી પાણીને માટે અટત હે કેળ જટકે છે, તેવી રીતે સંસારી જીવ પરસ્વરૂપ માયાજાલને વિષે હેત રાક્ષીને ઘટલે તેને હિતકારી માનીને ભ્રમરૂપી ચૂસીનેવિષે ઠરાવ કરી નટ ની પેટે નાચી રહ્યો છે. તે કેવો છે તો કે જેવો કોઈ દગદીન કેળ આંખવિનાનો પુરુષ હોય ને તે દોરી વાટતો હોય ત્યાં પાસે વાઢકું હોય તે દોરીને ચાવી નાખતો હોય તેને તે જાણી શકતો નથી તેથી તેની મેહનત વ્યર્થ જાય છે. તેમ મૂઢ પ્રાણી જે છે તે સુકૃતની ક્રિયા કરેહે ત્યારે રોવત હાસત કેળ અરતિ અને રતિયેં કરી ક્રિયા કરેહે તેથી તે કરેલી ક્રિયાના પરમ ફલને હોઈ દેય છે. ॥ ૬૫ ॥

હવે ફરી બંધના કરનાર મૂઢ વિષયિની અવસ્થા કહેહે:- અથ મૂઢ વિષયી વર્ણન:-

॥ સવૈયા શ્કતીસાઃ ॥- લિયે દ્રિઢ પેચ ફિરે લોટન કબૂતરસો, ડલટો અનાદિ કો ન કહો સુખતુ હૈ, જાકો ફલ ડુઃખ તાહી સાતાસો કહત સુખ, સહિત લપટી અસી ધારાસી ચટતુ હૈ; એસે મૂઢ જન નિજ સંપત્તી ન લચે ક્યોહી, મેરી મેરી મેરી નિશિવાસર રટતુ હૈ; યાહી મમતાસોં પરમારથ વિનસી જાઈ, કાંજીકો ફરસ પાઈ દૂધ જ્યોં ફટતુ હૈ. ॥ ૬૬ ॥

અર્થ:- જેમ લોટણ લબુતર હોય તે જો પાંચ બંધ કરીને પેચ લાગ્યો તેથી ડલટ પાલટ ફરેહે, તેમ મૂઢ પ્રાણી અનાદિ કાલના કર્મ બંધ પેચમાં પહેલોહે માટે અવલો માર્ગ ધરેહે, પણ કોઈ રીતે સવલો માર્ગ ધરતો નથી. અને જેતું ફલ ડુઃખ છે એવા વિષય જોગવહે જે કંઈક સાતા ડપજે, તેને સુખ માનેહે, જેમ કોઈ મધે લપેટી તરવાર ની ધારને ચાટે, જેમાં મધની મીઠાંશ થોફી હોય ને તરવારની ધાર તે મીઠાંસ ચાલ વા જતાં જીજને હેવી નાલે તેતું ડુઃખ બહુ થાય, તેમ મૂર્ખ પ્રાણી પોતાની જ્ઞાનાદિક સંપત્તિને કદી ડલલતો નથી, પણ પરવસ્તુને રાત દિવસ મારી મારી માની રહ્યોહે, યજ ઝૂઠી મમતાવહે પરમાર્થ જાણવાનો વિનાશ થઈ જાયહે; જેમ કાંજીના પાણીના સ્પર્શથી દૂધ ફાટી જાયહે, તેમ મમતાથી પરમારથ બગડી જાયહે. ॥ ૬૬ ॥

હવે મૂઢની અહંબુદ્ધિની વ્યવસ્થા કહી બતાવેહે:- અથ પુનઃ મૂઢ વ્યવસ્થા:-

॥ સવૈયા શ્કતીસાઃ ॥-રૂપકી ન જાંક દિયે કરમકો માંક દિયે, જ્ઞાન વલિ રહ્યો

મિરગાંક જૈસે ઘનમેં, લોચનકી ઢાંકસોં ન માને સદગુરુ ઢાંક, કોલૈ પરાધીન મૂઢરાંક તિહું પનમેં; ટાંક ઇક માંસકી ઢલીસી તામેં ત્રીન ફાંક, ત્રીન કોસો અંક લિલિરાખ્યો કાહુ તનમેં; તાસોં કહે નાંક તાકે રાખિવેકો કરે કાંક, લાંકસો ચરગ બાંધિલાંક ધૈરે મનમેં

અર્થ:- આત્માનું રૂપ હૃદયામાં નથી દીતું, તેથી કર્મનો ઢાંક પીધો, ઘટલે કર્મનો રસ વ્યાપી ગયો, તેણે કરી આત્માનું સ્વરૂપ જે શુદ્ધ જ્ઞાન તે દબાઈ રહ્યું. કોની પેટે ! જેમ ધન કહેતાં મેઘરૂપ વાદલાડને વિષે ચંદ્ર ઢંકાઈ રહે છે તેમ જ્ઞાનરૂપ લોચનઢપ મિથ્યાત્વની ઢાંક પઢી તેથી સદગુરુની ઢાંક કેળ આજ્ઞા તેને માનતો નથી, અને મૂર્ખ પરાધીન થકો રાંક વચન બોલે છે, અને ત્રણે કાલને વિષે નિઃશંક રહે છે. હવે મૂઢતા પ્રગટ કરી બતાવે છે જે નાક છે તે ટાંક કેળ એક માંસની સીકરી છે તેને વિષે ફાંક છે તે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણે देखिये ठैयें, તે ત્રણ ફાંક કેવા દેખાય છે તે કહે છે, તે જાણે ત્રણજો આંક ત્રણ ફાંકવાલો કોઈય શરીરમાં જ લખી રાખ્યો છે, તે શ્રૌદારિક અવ્યયને નાક કહે છે, અને તે નાકને રાખવાને ફાંક કેળ લઢાઈ કરે ને વિચારે જે મરી જઈશ તોપણ નાક તો રહેશે એવા વિચારથી લઢાઈ કરે છે ચરગ ધરે છે અને મનમાં ફાંક ધરી જ રાખે છે.

હવે મૂઢના વિષય રાગીપણાની દશા કહે છે:- અથ મૂઢ વિષય વર્ણન:-

॥ સવૈયા ઇકતીસાઃ ॥- જૈસે કોઢ કૂકર હુધિત સૂકે હાઢ ચાવે, હાનિકી કોર ચિહૂ ઝરં ચુજે મુખમેં; ગાલ તાહુ રસ માંસ મૂઢનિકો માંસ ફાટે, ચાટે નિજ રુધિર મગન સ્વાદમુખમેં; તૈસે મૂઢ વિષયી પુરુષ રતિ રીત ગને, તામેં ચિત્ત સાને હિત માને સ્વેદ ડુઝમેં, દેલૈ પરતઢ બલ્લ હાની મલ મૂત લાની ગદે ન ગિલાનિ પગી રહે રાગરુઝમેં

અર્થ:- જેમ કોઈ કુતરો ખુલ્યો થકો હાનકાને ચાવે છે, તે હાઢકુ સૂકુ હોય છે, તો પણ તેને ચારે તરફ ફેરવીને તે ચાટે છે, ને તેમ ચાટતાં તેના ગાલ જીઝ ને તાલવાની ચામકી ફાટે છે, અને તેથી લોહી નીકલે છે ને તેજ પોતાના લોહીના સ્વાદથી મગન થઈ જાય છે, તેમજ જે મૂઢ વિષયી પુરુષ છે, તે રતિ કેળ સ્ત્રી પુરુષ સંયોગની રીતિ જે શ્રૃંગાર રસ તેને વિષે મગ્ન રહે છે, અને તેથી સ્વેદ ડુઝ બપે છે, તોપણ તેમાં સુખ માને છે, અને તે કાર્યથી પ્રત્યક્ષ પણે બલની હાનિ થતી જાણે છે, તથા તેને મલ મૂત્રની લાણ જુલે છે. તેમ ઢતાં તેમાં ગ્લાનિ ગ્રહણ કરતો નથી, ડુંગઢ પામતો નથી, અને રાગરૂપ સ્વ કેળ વૃક્ષમાં મલી રહે છે, તેનો શોક આણતો નથી, ડહાટો તેમાં ચિત્ત લગાવી આનંદ માને છે. ॥ ૬૭ ॥

હવે સંસારીની વિકલતા કહીને સાધુ જનની વ્યવસ્થા કહે છે:-

અથ સંસારી તથા મુનિ વ્યવસ્થા કથન:-

॥ અઢિલ્લ ઢંદઃ ॥- સદા કરમસોં જિજ્ઞ સહજ ચેતન કહ્યો; મોહ વિકલતા માનિ

मिथ्याती व्हे रह्यो; कौरे विकल्प अनंत, अहंमति धारिके; सो मुनि जो थिर होइ ममत्त निवारि के ॥ ६९ ॥

अर्थ:- निश्चयनय वढे सहजरूपे चेतन ठे, ते सदा कर्मथी जिन कछुं ठे, पण व्यवहारमां पहीने मोहनुं विकल्पणुं मानीने मिथ्यामती थई रह्यो ठे, तेथी मनमां अनंत विकल्प धरीने अहंबुद्धि धारी रह्यो ठे, अने जेणे ममत्व निवारण कीधुं ने स्थिरता पास्यो तेज साधु थयो. ॥ ६९ ॥

हवे मिथ्यात्व जावथकी व्यवहारनुं असंख्यातपणुं कहे ठे:-

अथ मिथ्यात्वजाव व्यवहार एकत्व कथन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥- असंख्यात लोक परवान जो मिथ्यात जाव, तेई व्यवहार जाव केवली उक्त है; जिन्हके मिथ्यात गयो सम्यक दरस जयो, ते नियत लीन विवहारसों मुक्त है; निरविकल्प निरुपाधि आतम समाधि, साधि जे सगुन मोठ पंथ कों उक्त है, तेई जीव परम दशामें थिररूप व्हे के, धरममें दुके न करमसों रुक्त है.

अर्थ:- एक लोकाकाश ठे, तेनी असंख्यातपणे कल्पना करीयें; तेना प्रदेश असंख्यात ठे, ते प्रमाणेज मिथ्यात्व जाव ठे. जीवना अध्यवसाय स्थान ठे, ए व्यवहार जावे केवलीनु कहेनुं ठे, अने जेनु मिथ्यात्व गयुं, जेने सम्यक् दर्शन थयुं, जे निश्चय-लीन थयो, ते व्यवहारथी मुक्त थाय. जेमां विकल्प नथी ते निर्विकल्प, अने जेमां उपाधि नही ते निरुपाधि, एवी समाधिथी जे सगुण थईने षट्ठे ज्ञानादिकगुणमय थईने मोक्ष मार्गने जुए ठे, ते जीव परम दशामां स्थिर रूप थईने आत्मिक धर्ममां दुके पण कर्मथी रोकाय नही. ॥ ७० ॥

हवे गुरुने शिष्य प्रश्न पूठे ठे:- अथ शिष्य प्रश्न कथन:-

॥ कवित्त बंद: ॥- जे जे मोह करमकी परिणति, बंध निदान कही तुम सब; संतत जिन शुरु चेतनसों, तिन्हको मूल हेतु कहु अब्ब; कै यह सहज जीवको कौतुक, कै निमित्त है पुजल दव; शिश नवाइ शिष्य झम पूठत, कहै सुगुरु उत्तर शुनु जव. ॥ ७१ ॥

अर्थ:- मोह कर्मनी जे जे परिणति ठे, षट्ठे राग द्वेषादिक ठे, ते तो तमे सर्व बंधनुं निदान कछुं, अने एतो निरंतर शुरु चेतन थकी जिन ठे, ते माटे ए बंधनो हवे मूल हेतु कहो; ए बंध थाय ठे ते शुं. जीवने सहज कौतुक ठे, के एने पुजल अव्य निमित्त ठे ते कहो एम, शिष्य माथुं नमाषीने गुरुने पूठे ठे. हवे गुरु उत्तर आपे ठे के ज्ञान प्राणी एनो उत्तर शांजखो ॥ ७१ ॥

अथ गुरु वचन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥- जैसे नाना वरन पुरी बनाइ दीजै हेठि, उज्जाल विमल मनु

સૂરજ કરાંતિ હૈ; ઝજલતા જાસૈ જવ વસ્તુકો વિચાર કીજૈ, પુરીકી ઝલકસોં વરન જાંતિ જાંતિ હૈ; તૈસે જીવ દરવકો પુગલ નિમિત્ત રૂપ, તાકી મમતા સો મોહ મદિરાકી માંતિ હૈ; જૈદ જ્ઞાન દૃષ્ટિસોં સુજાવ સાધિ લીજે તહાં, સાચિ શુરૂ ચેતના અવાચી સુખ શાંતિ હૈ. ॥ ૭૭ ॥

અર્થ:- જેમ સૂર્યકાંતિ મણિ હે તેમ વીજો કાશ્મિરી પાષાણ તેવોજ હે, ને તે મહા ઝજલ હે, ને તેની નીચે તહરેતહરેના રંગની પુરી બનાવી આપિયે, ત્યારે તેમાં જાત જાતનો રંગ દેખાય; પણ જ્યારે તે સૂર્યકાંતિ મણિના સ્વજાવનો વિચાર કરિયે, ત્યારે તો તેની કાંતિ જે ઝજલ હે, તેજ મનમાં આવે, અને દીઠામાં તો નીચેની બનાવેલી રંગની પુરણીની ઝલક પહેઠે તેથીજ તરેહવાર રંગ વરણ દેખાય હે, તે રીતે જીવ ડ્રવ્યની અશુરૂ દશાનું નિમિત્ત કારણ પુજલ ડ્રવ્ય હે, તેની મમતાથી મોહરૂપ મદિરાનું બનેમ તપણું હે અને જ્યારે જરૂર ચેતનની જૈદ જ્ઞાન દૃષ્ટિવડે ચેતનનો સ્વજાવ સાધિયે, ત્યારે સાચી શુરૂ ચેતનાજ જાસે. અને અવાચ કેળ વચન ગોચર નહીં, એવી રીતની સુખ શાંતિ હે તેજ જાસે. ॥ ૭૭ ॥

હવે વસ્તુના સંયોગથી સ્વજાવમાં જૈદ પહેઠે, તે ઉપર દૃષ્ટાંત આપે હે:-

અથ સંયોગિકા સ્વજાવ વર્ણન:-

॥ સવૈયા શ્કતીસા: ॥- જૈસે મહિમંડલમેં નદીકો પ્રવાહ એક, તાહીમેં અનેક જાંતિ નીરકી ઢરનિહૈ; પાથરકો જોર તહાં ધારકી મરોરિ હોતિ, કાંકરિકી જ્ઞાનિ તહાં જાગકી ઝરનિ હૈ; પૌનકી ઝકોર તહાં ચંચલ તરંગ હોતે, જૂમિકી નિચાનિ તહાં જૌરકી પરનિ હૈ; તેસે એક આત્મા અનંત રસ પુદગલ, હુહૂકી સંયોગમેં વિજાવકી ઝરનિ હૈ. ॥ ૭૮ ॥

અર્થ:- જેમ પૃથ્વી મંડલ ઉપર નદીનો પ્રવાહ એકરૂપ હે, અને તેજ નદીના પ્રવાહમાં પાણીનું વહેવું અનેક તરેહનું હે, જે ઠેકાણે નદીના પ્રવાહમાં મોટા મોટા પથરા આવી અમેલા હોય ત્યાં ધાર મરઢાઈને પકે હે, અને જ્યાં કાંકરી ઘણી હોય ત્યાં જાગની ઝરની કેળ જાગ ઘટલે પાણીના ઝરા જઝકી હોતે. અને જ્યાં પવનની ઝકોર ચાલતી હોય ત્યાં ચંચલ તરંગ હોતે, અને જે ઠેકાણે જમીન નીચી હોય ત્યાં જૌર પહેઠે, વમલ થાયહે, તેમ આત્મડ્રવ્ય હે, તેને પુજલ ડ્રવ્યનો સંયોગ હે અને રસ જે હેતે પદ્મગુણી જ્ઞાનિ વૃદ્ધિથી અનંત હે, તેનો સંયોગ થયે આત્માને વિષે વિજાવની ઝરણી થાયહે.

હવે આત્મા અને શરીર એક મેક બંધાઈ રહ્યાં હે પણ લક્ષણ જૈદે જુદા જુદા હે.

તે બતાવે હે:- અથ આત્મશરીર લક્ષણ ત્રિજ્ઞ કથન:-

॥ દોહરા: ॥- ચેતન લક્ષણ આત્મા, જરૂર લક્ષણ તન જાલ; તનકી મમતા ત્યાગિ કે, લીજૈ ચેતન ચાલ ॥ ૭૯ ॥

અર્થ:- આત્માનું ચેતન લક્ષણ છે. શરીરનું જન લક્ષણ છે, તેથી શરીરની મમતા બોલીને ચેતનનું શુદ્ધ જ્ઞાનપણું તેનું ગ્રહણ કરી લેવું. ॥ ૭૪ ॥

હવે નિઃકેવલ આત્માની શુદ્ધ ચાલ કહેઠે:- અથ આત્મા યથા:-

॥ સવૈયા તેઈસા:- જો જગત્ની કરની સબ ઠાનત, જો જગ જાનત જોવત જોઈ; દેહ પ્રમાન પૈ દેહસું ડૂસરો, દેહ અચેતન ચેતન સોઈ; દેહ ધરે પ્રત્યુ દેહસુ જિન્ન, રહે પર ઢગ્ગ લલે નહિ કોઈ, લઠન વેદિવિચઠન વૂજત અઠનિજોં પરતઠ ન હોઈ. ॥ ૭૫ ॥

અર્થ:- જે પદાર્થ સર્વ જગત્ની કરાળી કરેઠે, ઇટલે ચતુર્ગતિ ગમન કરેઠે, અને જે જગત્ને જાણે છે, અને જોવત કેળવે છે, પોનાના દેહને પ્રમાણે છે, પણ દેહથી તે જુદો છે. દેહ અચેતન પિંન છે અને આત્મા ચેતનપિંન છે, દેહધારી છે, પ્રત્યુ છે, પણ દેહથી જિન્ન છે. દેહને વિષે પ્રબળ કેળવવાઈ રહ્યો છે, અને કોઈ લલતો નથી, પણ એનાં જે લક્ષણ છે તેને વેદી કેળવવાળીને વિચક્ષણ પુરુષ અને ઊંચલે છે. એવો જ આત્મા અક્ષ કેળવવાઈ પ્રત્યક્ષ નથી. ॥ ૭૫ ॥

હવે દેહની ચાલી કહેઠે:- અથ દેહ યથા:-

॥ સવૈયા તેઈસા:- દેહ અચેતન પ્રેત દરી રજ રેત જરી મલ્લ સેતકી વ્યારી; વ્યાધિકી પોટ અરાધિકી ઊંટ ડપાધિકી જોટ સમાધિસોં ન્યારી; રે જિય દેહ કરે સુલ્હ હાનિ ઇતે પરિ તોહિ તુ લાગત પ્યારી; દેહ તુ તોહિ તજેગિ નિદાન પિ તૂહિ તજે ક્યું ન દેહકિ યારી ? ॥ ૭૬ ॥

અર્થ:- દેહ અચેતન છે, પ્રેત દરી કેળવવાઈ જનતારૂપ પ્રેતની ઇપ્તા છે. રજ કેળવવાઈ લોહિ, રેત કેળવવાઈ વીર્ય તે થકી જરેલો છે, અને મલ્લરૂપ સેતરનો વ્યારો છે. વ્યાધિ રોગની પોટ છે, અરાધ કેળવવાઈ આત્માને હુપાવાને ઊંટ છે અને ડપાધિકી જોટ કેળવવાઈ મેલારૂપ છે. અને વિષે અસમાધિ રહેઠે, સમાધિ રહેતી નથી. માટે અરે! જીવ! દેહ તે સુલ્હનો નાશ કરે છે એવો છે, તોપણ તને જ દેહ પ્યારો લાગે છે. અરે! જીવ! તું સમજ કે જ દેહ નિદાન તનેજ તજશે પણ તું જ દેહની યારીનો ત્યાગ કરતો નથી ? ॥ ૭૬ ॥

॥ દોહરા:- સુતુ પ્રાની સદ્ગુરુ કહે, દેહ સેહકી લાનિ; ધરે સહજ હુલ્હ દોષ કોં, કરે મોઢકી હાનિ. ॥ ૭૭ ॥

અર્થ:- સદ્ગુરુ કહેઠે કે અરે પ્રાણી! શાંજલો. દેહ છે તે સેહ કેળવવાઈ ધુલની લાણ છે. એનો સહજ સ્વજાવ વાત, પિત્ત, કફ રૂપ હુલ્હ દોષને ધરનારો છે. અને મોઢકી હાનિ કરે છે. ॥ ૭૭ ॥

હવે દેહનું વર્ણન કરેઠે:- અથ દેહ વર્ણન:-

॥ સવૈયા ઇક્તીસા:- રેતકીસી ગઢી કિથોં મઢી હૈ મસાન કેસી અંદર અંધેરી

जैसी कंदरा है सैलकी; ऊपरकी चमक दमक पट झूखनकी, धोखे लागे जली जैसी कली है कनैलकी; औगुनकी आँकी महा जोंकी मोहकी कनोंडी, मायाकी मसूरति है मूरति है मैलकी; ऐसी देह याहिके सनेह याकी संगतिसों, व्है रही हमारी मति कोलू केसे बैलकी. ॥ ७७ ॥ और और रक्तके कुंरु केसनिके कुंड हाडनिसों जरी जैसे थरी है चु रेलकी; थोरेसे धकाके लगे ऐसे फट जाइ मानो, कागदकी पुरी किधों चादर है बै लकी; सूचै ज्रम बानि गानि मूढनिसों पहिचानि, करै सुखहानि अरु खानि बढफैल की; ऐसी देह याहिके सनेह याकी संगतिसों, व्है रही हमारी मति कोलू केसे बैलकी.

अर्थ:- जाणे रेतीनी ढीग बांधी होय, के मसाणनी मढी एटले अपवित्र ठेकाणे हारु मांसतुं एक थवुं कखुं होय, वली जेनी अंदर सैल के० पहाडनी कंदर के० गु फाजेतुं अंधारुं ठे, एवुं अपवित्र देहरूप स्थानठे. ते उपरना जूषणना चमक दमकशी शोभे ठे; धोखे के० फूटा जजकाथी देह जलो लागे ठे. ते उपर दृष्टांत ठे के, जेम कनेरनी कखि उपरथी सुंदर देखाय ठे, पण तेमां अंदर बिलकुल सुवास होतो नथी; तेथी उचा- टकारी लागे ठे, तेम वली देह अवशुणनी उरडी ठे, महाजुंडो ठे, अने मोहनी कनोंडी के० मोहनी काणी आंख ठे, तेथी सूजतुं नथी, अने मायानी मसूरति के० मायानो समुदायठे; एवी मेखनी मूर्ति ए देह ठे; एना स्नेहथी अने संगतथी अमारी मति शेलडी पीलवानुं कोदहु तेना बलद सरखी बनी गई ठे. ॥ ७७ ॥

वली ए देहनेविषे ठेकाणे ठेकाणे लोहीनां कुडलां ठे, ने अपवित्र केशनी कुंरु ठे. तेमां हाडकां जरेलां ठे. जेम चूडेल- व्यंतरीनुं स्थानक होय तेवो ए देह ठे. थोमो धको लागवाथी ए देह फूटी जाय ठे; जेम कागलनी पुडी अने जुंनी मेढी चादर ते टकोराथी फाटी जाय, तेम देह फाटी जाय ठे; एवी ए देहनी ममताथी ज्रम वाणी के० मिथ्यावाणी सुचै के० कहे, अने मूढलोक एनी पिठान राखे ठे, अने ए देह सुखनी हानिकर्ता ठे, अने बढफेलीनी खाण ठे. एवा ए देहना स्नेह तथा एनी सोबत थकी अमारी बुद्धि शेलकी पीलवाना कोदहाना बलदनी गति जेवी थई गई ठे.

हवे कोदहुना बलदनी अवस्था अने तेनी बराबर संसारी जीवनी गति ठे, एवुं स्पष्ट करी बतावे ठे; अथ कोदहुका बैलकी अरु संसारी जीव समानरूप कथन:-

॥ सवैया शकतीसा: ॥- पाटी बंधे लोचनसों संकुचै दबोचनिसों, कोचनिको सोच सोनिवेदे खेद तनको; धाडवोही धंधा अरु कंधा माहि लग्यो जोत, वार वार आरस है काय र है मनको; झूखसहे प्यास सहे दुर्जनको प्रास सहे, थिरता न गहे न उसास लहे ढिनको; पराधीन घूमै जैसो कोदहुको कमेरो बेल, तेसोइ खचाव जैया जगवासी जनको.

अर्थ:- जेनी आंख उपर पाटी बांधी ठे, जे दबोच के० पगथी ठेलतुं, तेथी संकोचा

ય છે, અને પરોણાની આરના ઘોંચ વાગે છે, તેની સોચનાંથી શરીરને લંબવા દે નહીં, જે દોરતો ફિરે, પોતાના ધંધામાં ધાવતોજ રહે, જેને લાંબોતર લાગ્યું રહે છે, વારંવાર જેને આરનો માર પડે છે, તેજે સહન કર્યાં કરે, અને જે મનનો કાયર છે, ચૂલને પણ વેટે છે, અને ડુર્જનનો ત્રાસપણ લમે છે, અને સ્થિરતા પકડતો નથી, ક્ષણ વાર પણ સુલે મોઢેથી શ્વાસ લઈ શકતો નથી, પરીતે પરાધીન થકો જેમ કોઢ્હુનો કમેરો, કેળ કામ કરનારો બલદ ધૂમે છે, તેમ જગત્વાસી લોક ધૂમે છે. અર્થાત્ હે! જાઈ! કોઢ્હુના બલદ સરલો તેમનો પણ સ્વજાવ છે. ॥ ૮૦ ॥

હવે જગત્વાસી જીવની વ્યવસ્થા કહે છે:— અથ જગત્વાસી યથા:—

॥ સવૈયા શ્કતીસા: ॥— જગત્તમેં ઢોલે જગત્વાસી નર રૂપ ધરી, પ્રેતકૈસે દીપ કિધો રેતે કૈસે ધુદે હૈ; દીસે પટચૂલન આરંબરસોં નિકે ફિરે, ફીકે બિનમાંહી સાંજીઅંબર જ્યોં સુદે હૈ; મોહ કે અનલ દગે માયાકી મનીસોં પગે દાઝકી અનીસોં લગે ઝસકેસે ફુદે હૈ, ધરમકી બુઝિનાહિં, રિજે ઝરમ માહિ નાચિ નાચિ મરજાહિ મરીકેસે ઝુદે હૈ.

અર્થ:— જગત્વાસી જીવ મનુષ્યરૂપ ધરીને કોલી રહ્યા છે; એ કેવા છે, જાણિયેં પ્રેતના દીપ છે, તે જેમ જલદી મટી જાય છે, તેમ એ પણ સમજવા. વહી રેતિના ધૂમા ઢા જેવા છે, તથા વલ્લ ચૂષણના આરંબરથી શોજાયમાન દેલાય છે, અને ક્ષણેકમાં ફીકા થઈ જાય છે, જેમ સાંજ સમયે આકાશમાં વાદલ રંગ બદલે છે, તેમ જાણવા. વહી મોહના અગ્નિથી દાગે છે, ને માયાની મની કેળ પોતાપણું તેથી પગે કેળ વ્યાપી રહ્યા છે, જાણિયેં ઢાઝની અણીઝપર લાગેલા પાણીના બિંદુ સરલા છે, ઠારના બિંદુ જેવા છે. ધર્મની ઝલ્લલાણ જેને નથી અને ઝમનેવિષે જે અરુજી રહ્યા છે, જેમ મરી ઝત્પાદનાં ઝંદરમાં નાચી નાચી ને મરી જાય છે. તેમ એ સંસારી જીવ નાચીને મરણ પામે છે. ॥ ૮૧ ॥

હવે જગત્વાસીની મોહ વ્યવસ્થા કહે છે:— અથ જગત્ વ્યવસ્થા કથન:—

॥ સવૈયા શ્કતીસા:— જાસોં તું કહત યહ સંપદા હમારી સોતો, સાધનિ અમારી એસે જૈસે નાક સિનકી; જાસોં તું કહત હમ પુન્ય જોગ પાઈ સોતો, નરકકી સાઈ હૈવહાઈ દેહ દિનકી; ઘેરા માંહિ પર્યોં તૂં વિચારે સુલ આલિન્દિકો, માલિનકે ચૂંટત મિઠાઈ જૈસે ઝિનકી; યતે પરિ હોહિ ન ઝવાસી જગવાસી જીવ, જગમેં અસાતા હૈ ન સાતા યક બિનકી. ॥ ૮૨ ॥

અર્થ:— અરે! પ્રાણી! જેને તું કહે છે કે આ મારી સંપત્તિ છે, તેને તો સાધુ લોકે નાકના મેલની જેમ નાલી દીધી છે, અને જે બગાડેને તું કહે છે કે પુણ્યના જોગથી હું પામ્યો છું, તે તો નરકની સહાયી છે; જે રાજાદિકની સાહેબી છે. તે દોઢ દિવસની છે. એ પરિવારના ઘેરામાં તું પડ્યો થકો આંખનું સુલ સમજે છે, પણ

ते मिठाईनी ऊपर माखीनी पेठे टोलानो जणजणाट थई रहे तेम परिवारनो नेरोठे, एवुं ठां जगवासी जीव उदास थतो नथी. वास्तविक रीते तो जगत्नावेधे असा ताज ठे, एक क्षणमात्र पण साता नथी. ॥ ७२ ॥

॥ दोहरा: ॥— यह जगवासी यह जगत्, इनसों तोहि न काज; तेरे घटमें जग वसै, तामें तेरो राज ॥ ७३ ॥

अर्थ:— ए जे पूर्वे वखाण्ठा एवा जगत्वासी लोक ने . . . लोकानो ज्यां वास ठे, तेने जगत् जाणवुं, ए साथे संबंध राखवानुं तारुं काम नथी, पण तारा घटनेविषे ज जगत्नो वास ठे, अने ते जगत्मां तारुं राज्य ठे. ॥ ७३ ॥

हवे जे पिंके ते ब्रह्मांडे एवात साची ठे, एवुं सिद्ध करी आपेठे:—

अथ पिंड ब्रह्मांरु वर्णन:—

॥ सवैया श्कतीसा:॥— याही नर पिंरुमें विराजे त्रिचुवन थिति, याहिमें त्रिविध परिणाम रूप सृष्टि है; याहिमें करमकी उपाधि दु:ख दावानल, याहिमें समाधि सुख बारिदकी वृष्टि है; यामें करतार करसुति याहिमे विचूति, यामें जोग याहीमें वियोग यामें धृष्टि है, याहिमें विलास सब गर्जित गुप्तरूप, ताहिमें प्रगट जाके अंतर सुदृष्टि है.

अर्थ:— मनुष्य पिंडनेविषे कटीनी नीचे पाताल लोकठे, नात्रि ते तिर्यक् लोकठे, ते उपर उर्ध्व लोकठे, एवी त्रिचुवननी स्थिति जाणवी, अने एनेविषेज कईक परिणाम उपजे ठे, ने कईक नाश पामे ठे, ने कईक स्थिर ठे, एवी त्रिविध सृष्टि बनी रही ठे; अने एज पिंडमां आत्माने कर्मनी उपाधि वलगी ठे, तेज दु:खकारी दावानल के० अग्निनो समूह लाग्यो ठे; अने एज पिंडमां कोईवारे समाधि सुख आवेठे तेज वाद लनी वृष्टि जाणवी. ते दावानल उपर मेघनी वृष्टि ठे, एज पिंडमां कर्मनो कर्त्ता पुरुष ठे, एज पिंडमां कर्त्तानी क्रिया ठे; ए पिंरुमांज विचूति के० ज्ञानादिक संपत्ति ठे, एज पिंरुमां कर्मनो जोग ने कर्मनो वियोग ठे, अने एज पिंरुमां आत्मानुं धृष्ट के० दखन जे शुभाशुभ गुणोमां घसरुई रहेवुं ते ठे; ए रीते ए पिंरुमां गर्जित के० मध्य जागमां गुप्तरूपे सर्व विलास ठे. पण जेना अंतरमां सुदृष्टिनो प्रकाश ठे, तेने सर्व विलास प्रत्यक्षपणे जणाय ठे ॥ ७४ ॥

हवे ए वातनो उपदेश गुरु कहे ठे:— अथ गुरूपदेश कथन:—

॥ सवैया तेईसा:॥— रे रुचिवंत पचारि कहै गुरु, तुं अपनो पद ब्रूत नांही; खोज हिये निज चेतन खनन, है निजमें निज गुप्त नांही; सिद्ध सुखंद सदा अति उज्जाल मायाके फंद अरूत नांही; तोर सरूप न डुंदकि दोहिमें तोहिमें है तुहि सूत नांही. ॥ ७५ ॥

अर्थ:-पचारी के० बोलावीने गुरु कहे ठे, के रे! रुचिवंत तुं पोतानुं पद के० स्थान तेने जाणतो नथी. पोतानुं चेतन लक्षण ह्श्यामां खोज. ए पोतानुं लक्षण पोताने विषे ठे ते गुफ्त के० गुप्त नथी; तारूं स्वरूप सिद्ध समान ठे, खंड के० निज आधीन ठे, सदा अति निर्मल ठे, पण मायांनी जालना फंदमां पर्युं ठे, तेमांथी बूटी शकतुं नथी; तारूं स्वरूप द्रुनेविषे नथी एटले त्रम जालनी द्विविध दशामां नथी. तारामांज ठे; पण तने सूजतुं नथी. ॥ ७५ ॥

हवे ज्ञानना प्रकाश वडे ईश्वरताने पमाय ते समजावे ठे:-

अथ ज्ञान महात्म्य कथन:-

॥ सवैया तेईसा:-॥-केश उदास रहै प्रभु कारन, केश कहीं उठि जाहि कहींके; केश प्रणाम करै गढि मूरति, केश पहार चढे चढि ठीके; केश कहे असमान के ऊपरि, केश कहे प्रभु हेठि जमीके; मेरो धनी नहि दूर दिशांतर मोमहि है मुहि सूजतनीके ॥ ७६ ॥

अर्थ:- कोई पोताना परमेश्वरने उलखवाने उदासी थई बेसी रहै ठे, कोई केश क्षेत्रनेविषे जतो रहै ठे, कोई परमेश्वरनी घनेली मूर्तिने प्रणाम करे ठे, कोई परमेश्वरने पामवाडीकामां बेसी पर्वत उपर चढे ठे, कोई परमेश्वरने आस्मान उपर ठे एवुं कहे ठे, कोई कहे ठे के परमेश्वर जमीननी नीचे ठे, (ए कुरानवालांनी श्रद्धा ठे); पण ए विषे मारो निश्चय तो ए ठे के मारो धणी तो कांश दूर देश नथी; पण माराविषेज ठे. एम अनुजवथी मने सारं मालम पडे ठे. ॥ ७६ ॥

॥ दोहरा: ॥- कहै सुगुरु जो समकिती, परम उदासी होइ; सुधिर चित्त अनुजौ करै, यह पद परसै सोइ ॥ ७७ ॥

अर्थ:- सद्गुरु कहे ठे केजे समकिती होय ते परम उदासी रूप थइ चित्तने स्थिर राखीने निज अनुजव अज्यासथी पोताना पदने पामे. ॥ ७७ ॥

हवे मननी चंचलता दर्शावी तेने स्थिर केम राखवुं ते उपदेशे ठे:-

अथ मन स्वरूप कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- बिनमें प्रवीन बिनहीमें मायासों मलीन, बिनकमें दीन बिन मांहि जेसो शक है; बिये दोरधूप बिन बिनमें अनंतरूप कोलाहल गानत मथानको सो तक है; नट कोसो थार किथों हार है रहट कोसो नदी कोसो जौर कि कुंजार कोसो चक है; ऐसो मन त्रामक सुधिर आजु केसो होइ, उरहिको चंचल अनादि हीको वक है. ॥ ७८ ॥ धायो सदा काल पै न पायो कहु साचो सुख रूपसों विमुख दुख रूपवास वसा है; धरमको घाती अधरमको संघाती महा, कुराफाती जाकी सं निपातीकीसी दसा है; मायाकों ऊपटि गहै, कायासों लपटि रहै, मूढ्यो भ्रम जीरमें

बहीरकोसो ससा है; ऐसो मन चंचल पताका कोसो अंचल सु ज्ञानके जगेसें निरवान पथ धसा है. ॥ ७६ ॥

अर्थ:- आ ७६ द्वाणमां प्रवीण थायठे, द्वाणमां मायानेविषे मलीन थायठे, द्वाणमां दीन दशा धरेठे, द्वाणमां शक्र के० इंद्र जेनुं वनेठे, द्वाणमां दोरु धाम करेठे, द्वाणमां अनंतरूप धरे ठे, जेम दहीने बलोवतां कोलाहल थायठे, तेवो कोलाहल ए मन करेठे. बली नट जे नाचनार धुमे तेवो, के अरहटनी माला धुमे तेवो, के नदीनो वमल धुमेठे तेवो, अथवा कुंजारतुं चक्र फरेठे तेवो सदाकाल मननो जामक खजाव ठे. एवुं ए मन आज केम स्थिर थाय ? जाते चंचल अने अनादिकालथी वाकुं चालनारं मन ठे. बली केवुं ठे ? ॥ ७७ ॥ हमेशा दोड़तुं फरेठे, पण एने किहांय साचुं सुख प्राप्त थतुं नथी, पोताना समाधिसुखथी विमुख थयुंठे अने दुःखरूप कूप वास मां वस्युं ठे, बली ए मन धर्मतुं घाती ठे, अने अधर्मतुं संघाती ठे, एवुं महा कुरा फाती ठे, ए मननी दशा तो जेम कोई पुरुषने सन्निपात थयो होय तेना सरखी ठे. झोह तथा वंचनाने ऊट ग्रही लिये ने कायाना मोहथी मग्न रहे, ने जम जालमां परी जुट्युंज फरे. जेम कटकनी जीममां ससखुं आवी परे ने जमतुं फरे, तेवुं मन ठे. ने पताका के० ध्वजा तेना अंचल के० ठेकानी पेठे जाणवुं. ते ज्यारे ज्ञान प्रगटे त्यारे निरवाण के० मोक्ष मार्ग तेने विषे गमन करे एवुं ठे. ॥ ७८ ॥

॥ दोहरा: ॥- जो मन विषय कषायमें, वरते चंचल सोइ; जो मन ध्यान विचार सों, रुके सु अविचल होइ ॥ ७९ ॥ ताते विषय कषायसों, फेरि सु मनकी वानि; शुद्धात्म अनुजौविषे, कीजे अविचल आनि ॥ ८० ॥

अर्थ:- जो मन विषय कषायरूप राग द्वेषमां वसें तो चंचल जाणवुं. अने जो ए मन राग द्वेष ठांडो ध्यान विचारथी रोकथुं रहे तो अविचल जाणवुं. ॥ ८० ॥ माटे विषय कषायमां मननी लागणी ठे तेने काही निज शुद्धात्मना अनुभवमां लगानीने आ मनने अविचल करियें. ॥ ८१ ॥

हुवे मन स्थिर करवाने आत्मानो विचार करवो ते कहेठे:-

अथ विचार शिक्षा कथन:-

॥ सवैया इकतीसा ॥- अलख अमूरति अरूपी अविनासी अज, निराधार निगम निरंजन निरंध है; नानारूप ज्ञेय धरे ज्ञेयको न लेस धरे, चेतन प्रदेस धरे चेतनाको बंध है मोह धरे मोहीसो विराजे तोमें तोहीसो, न तोहिसो न मोहीसो नि रागी निरबंध है; ऐसो चिदानंद याही घटमें निकट तेरे, ताही तुं विचार मन और सर्व बंध है. ॥ ८२ ॥

અર્થ:- એ આત્મા અલક્ષ્ય છે, અમૂર્તિ છે, અરૂપી છે, અવિનાશી છે. અજ કેવળ જ ન્યો નહીં યવો છે, અને જેને કોઈનો આધાર નહીં, જ્ઞાનરૂપી છે, તથા રંગવિનાનો છે તે બિંદુ વિનાનો છે. વ્યવહારમાં જોઈયે તો નાના પ્રકારના વેષ ધરનારો છે, નિશ્ચય માં જોઈયે તો વેષનો હેશ ધરે નહીં માત્ર ચેતના એ પ્રદેશનું ધારણ કરનારો છે, અને ચેતના નો વંધ કેવળ પુંજરૂપ છે, એ ઉપદેશ મનને બાહ્યાત્માનો છે. તે મનને કહે છે કે; એ ચિદાનંદ જે હેતેરાજા છે તે આર્પિતનો મોહ ધરે છે, અને હે ! મન ! એ ચિદાનંદ તારામાં તારાજેવો વિરાજે છે, પણ નિશ્ચયનયથાકી તારા ને મારાવિષે અને મોહ નથી, યવો નિરાગી નિર્બંધ છે, યવો જે ચિદાનંદ જગવાન છે, તે અરે મન જે ઘટમાં હે જ્યાં તું વસે છે તે જ ઘટમાં તે પણ વસે છે માટે તે ઈશ્વરનો જ વિચાર તું કર, બીજો વિચાર સર્વ ઇંદ્ર રૂપ છે. હવે એ ચિદાનંદનો જે રીતે શુદ્ધાનુભવ થાય, તે રીતે મનને ઉપદેશ કરે છે:-

અથ શુદ્ધાનુભવ શિક્ષા કથન:-

॥ સવૈયા ઇક્તીસાઃ ॥- પ્રથમ સુ દૃષ્ટિ સૌં સરીરરૂપ કીજે ચિન્ન; તામૈ ઓર સૂઝમ શરીર ચિન્ન માનિયે; અષ્ટ કર્મજાવકી ઉપાધિ સોઈ કિજે ચિન્ન, તાહુમૈં સુબુદ્ધિકો વિલાસ ચિન્ન જાનિયે; તામૈં પ્રજુ ચેતન વિરાજિત અલંકારૂપ, વહે શ્રુત જ્ઞાનકે પ્રવાન ઠીક આનિયે; વાહિકો વિચાર કરિ વાહિમૈં મગન હુજે, વાકો પદ સાધિવેકોં એસી વિધિ ઝાનિયે. ॥ ૬૩ ॥

અર્થ:- પ્રથમ સમ્યગ્ દૃષ્ટિ હે શરીરરૂપ બાહ્યાત્મા ચિન્ન રાખવો, તે બાહ્યાત્માને વિષે બીજું સૂક્ષ્મ શરીર કર્મ સંબંધી અંતરાત્મા છે તે પણ ચિન્ન જાણવો, તે અંતરાત્મા થી પરમાત્માના જ્ઞાન દર્શનનું આભાદન થાય છે, યતું અષ્ટ પ્રકારનું કર્મ તેના જાવની ઉપાધિ તે પણ ચિન્ન જાણવી અને તે અંતરાત્માને વિષે સુબુદ્ધિનો વિલાસ જે જ્ઞેદ જ્ઞાનાદિક તે પણ ચિન્ન જાણીયે, અને તે સુબુદ્ધિ વિલાસમાં ચેતનરૂપી પ્રજુ જે છે તે અલંકારૂપે વિરાજે છે, અને તે ચેતન શ્રુત જ્ઞાનના પ્રમાણથી હૃદયમાં સારી પઠે ઠરાવિયે, એ રીતે હે ! મન ! તું તેના જ વિચારમાં મગ્ન રહેજે, ને તે ચેતનનું પદ સાધવાને યત્ન મોહ માર્ગ ગ્રહવાને એ જ વિધિ યુક્ત છે એમ જાણજે. ॥ ૬૩ ॥

હવે જ્ઞાતા જીવનું સ્વરૂપ વર્ણવે છે:- અથ જ્ઞાની જીવ કથન:-

॥ ચોપાઈઃ ॥- હિં વિધિ વસ્તુ વ્યવસ્થા જાને; રાગાદિક નિજરૂપ ન માને; તાતૈં જ્ઞાનવંત જગમાં હી, કરમ વંધકો કરતા નાં હી. ॥ ૬૪ ॥

અર્થ:- એ રીતે વસ્તુની વ્યવસ્થા જાણે અને રાગ દ્રેષાદિક જે જાવ છે, તેને પોતાનું રૂપ ન માને, તેણે કરીને જ્ઞાનવંતને જગત્સાં કર્મ વંધનો કર્તા કહ્યો નથી. આઠ કર્મ તેને વંધ કરી શકતાં નથી. ॥ ૬૪ ॥

हवे ज्ञातानी क्रिया कहे ठे:- अथ ज्ञाताकी क्रिया कथन:-

॥ सवैया इकतीसा:- ज्ञानी जेद ज्ञानसों विखेठि पुदगल कर्म, आतमाके धर्म सों निराखो करि मानतो; ताको मूल कारण अशुद्ध राग जाव ताके, नासिवेको शुरू अनुजौ अज्यास गानतो; याही अनुक्रम पररूप जिन बंध त्यागि, आपुमांहि अपनो सुचाळ गहि आनतो; साधि शिवचाल निरबंध होतु तिहू काल, केवल विलोक पाई लोकालोक जानतो. ॥ ए५ ॥

अर्थ:- ज्ञाता होय ते जेद ज्ञानवने पौद्गलिक कर्मनुं विलक्षण केम करे ते कहे ठे. आत्मिक धर्मथी पौद्गलिक धर्मने जूदो करी जाणे, एम विलक्षण करे, अने ते पुदगल धर्मनुं मूल कारण अशुद्ध रागद्वेषादिक जाव ठे, तेनो नाश करवाने शुरू अ नुजव अज्यास जे रीते पूर्वे कह्यो ते प्रमाणे अवस्था देखी अज्यास राखे. ए रीते अनुक्रमे प्रथम सुदृष्टिथी शरीररूप जिन करबुं, ए अनुक्रमे पूर्व संबंधथी अनादि कर्म बंधने त्यागीने पोतानेविषे पोतानोज ज्ञानादिक खजाव ग्रहण करे, एम शिव पदनी साधना करीने त्रणे काल निर्बंध थाय, तेवो थईकेवल ज्ञान पामीने लोकालोकने जाणनार थाय.

हवे सम्यक्त्व धारीनुं पराक्रम कही बतावे ठे:- अथ सम्यक्त्वधारी वैजव वर्णन:-

॥ सवैया इकतीसा:- जैसे कोळ हिंसक अजान महा बलवान, खोदि मूल बिर ख उखारे गहि बाहुसों; तैसे मतिमान दर्वकर्म जावकर्म त्यागि, व्है रहै अतीतमति ज्ञानकी दसाहुसों; याहि क्रिया अनुसार मिटे मोह अंधकार, जगे ज्योति केवल प्रधान सवि ताहुसों; चुके न सकतिसों लुके न पुदगलमांहि, दुके मोषथलकों रुके न फिरि काहुसों. ॥ ए६ ॥

अर्थ:- जेम हिंसक पुरुष जील प्रमुख जे हिंसानां फलथी अजाण ठे, अने महा बलवान ठे, ते वृद्धना मूलने खोदीने पढी पोताना जुजाना बखे करी तेने उखेडी नाखे ठे, तेम मतिमान के सम्यक्त्वथी पंडित जे ठे, ते पुद्गल स्वरूपी द्रव्य कर्मने अने ज्ञानावरणीय, दर्शनावरणीय इत्यादि आठ जाव कर्मने त्यागीने ज्ञान दशावहे अतीत के कर्मरहित थई रह्यो ठे, अने क्षण क्षणमां ए क्रियाना अनुसार मोह अंधकारने मटावे ठे, अने तेथी केवल ज्ञाननी ज्योति उदय थाय, ते ज्योति मतिज्ञान प्रमुख सर्व ज्ञानोमां प्रधान ठे, अने एथी अनंत वीर्थ प्रगटे, ने फिरि ए शक्तीते चुके नही अने मोक्ष स्थानने जई दुके, अने कोईथी रोकथ नही. ॥ ए६ ॥

॥ इतिश्री समयसार नाटकविषे बंध द्वार बालबोध रूप अष्टम समाप्त:-

॥ दोहरा:- बंध द्वार पूरन जयो, जो दुःख दोष निदान; अब बरनों संतेपसों मोक्ष द्वार सुखखान ॥ ए७ ॥

अर्थ:- दुःखने दोषनुं निदान जे बंध तेनो द्वार संपूर्ण थयो. हवे सुखनुं स्थान जे मोक्ष तेनो द्वार संक्षेपणी वरणुं हुं. ॥ ९७ ॥

हवे मोक्ष द्वारने आदि ज्ञान विद्यासने नमस्कार करे ठे:- अथ ज्ञान विलास वर्णन:-

॥ सवैया श्कतीसाः ॥ - जेद ज्ञान आरासों दुफारा करै ज्ञानी जीव, आत्म करम धारा जिन जिन चरचै; अनुजौ अज्यास लहै परम धरम गहै, करम जरमको ख जानो खोलि खरचै; योंही मोखमुख धावै केवल निकट आवै, पूरन समाधि लहै पूरनके परचै; जयो निरदोर याहि करनो न कहु और ऐसो विश्वनाथ ताहि बना रसी अरचै ॥ ९८ ॥

अर्थ:- जेम कोई परीक्षानो करनार पुरुष मुझा प्रमुख अव्ययने सुलाकनी आरवडे जेदी सुधातु ठे, के कुधातु ठे, तेनो निश्चय करे ठे, तेम ज्ञानी जीव ठे, ते जेद ज्ञान रूपी आर वडे आत्मा तथा कर्म ए बेडने जुदां करे ठे, अने ते बेडने जुदा जुदा चरचे के० तेमां आत्मिक धारानेविषे तो अनुजवनो अज्यास धारण करे, तेथी परम धर्म के० शुद्ध समाधि तेनुं ग्रहण करे, अने कर्मजालने जुदी जाणी ठे, तेने सत्ता कर्मरूप खजानो खोलि खरचे के० विखेरी नाखे, तिहां निर्जरा थाय, एवी रूपक श्रेणिने लीधे मोक्षना सुखने धाय, त्यां केवल ज्ञान दुकनो आवे, अने पूर्ण आत्म स्वरूपना परिचय थकी पूर्ण समाधि पामे, पढी जव भ्रमणनी दोर ठांडीने निर्दोर थाय. ते पढी तेने कइ बीजुंकृत्य करवानुं बाकी रहे नही; ने तेथी ते विश्वनो नाथ थयो, तेने बनारसी दास पूजे ठे ॥ ९८ ॥

हवे सुबुद्धि विलास वडे आत्मस्वरूप सधाय ते अधिकार कहेठे:-

अथ सुबुद्धि विलास वर्णन:-

॥ सवैया श्कतीसाः ॥ - काहु एक जैनी सावधान व्है परम पैनी, ऐसी बुद्धि ठैनी घटमांहि डारि दीनी है; पैठी नौ करम जेदि दरब करम ठेदि, सुजाउ विजाउ ता की संधि सोधि लीनी है; तहां मध्य पाती होइ लखी तिन्हि धारा दोइ, एक मुधा मई एक सुधारस जीनी है; मुधासों विरचि मुधा सिंधुमें मगन जई, ए ती सब क्रि या एक समै बीच कीनी है ॥ ९९ ॥ ॥ दोहराः ॥ - जैसी ठैनी लोहकी, करै एक सों दोइ; जड चेतनकी जिनता, त्यों सुबुद्धिसों होइ ॥ १०० ॥

अर्थ:- कोई एक जैनी जैन आगमना जाणनारे सावधान थईने परमपैनी के० अति तीव्र एवी बुद्धिरूप बैनी के० सोनीनी ढीणी ते शस्त्र विशेष, पोताना घटमां नाखी दीदी, पढी ते सुबुद्धिरूप ठीनी नौ कर्म के० आत्म प्रदेशनेविषे श्लेष्म रूप जे राग द्वेष परिणाम ठे, ते नौ कर्मना जेद तेना पुजलरूपी अव्यय कर्मने ठेदीने ख

जाव अने विजावतानी संधी शोधि लीधी ठे, त्यां सांधनेविषे मध्यपाती के० त्रिहृ ईत बनीने ते पुरुषे वे धारा लखी, तेमां एक तो मुधामइ के० अज्ञान मय ठे, ने बो जी सुधारस जीनी के अमृत रस जीनी ज्ञान समाधिमय ठे, अर्ही राग द्वेषादिकनी दशा ठे, ते मुधा दशा ठे, तेथी विरचि के० वैराग धारीने सुधा सिंधुमां मग्न थवुं, ज्ञान समाधिरूप सुधा समुद्रमां मग्न रेहेवुं, ए जे क्रिया कही ते सर्व क्रियानो विचार एक समयमां करे ॥ एण ॥ जेम लोढानी ठीणी एकना वे जाग करे ठे, तेम जड चे तननी एकता जांगीने जिन्नता करवी ते सुबुद्धिथकीज थाय ठे. ॥ ३०० ॥

हवे जेवो सुबुद्धिनो विलास ठे, तेवो कहे ठे:- अथ सुबुद्धि विलास कथन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥- (सर्व ह्रस्वाक्षर चित्रालंकार) धरति धरम फलहरति क रम मल, मन वच तन बल करत समरपन; जखति असन सित चखति रसन रिक्त, लखति अमित वित करि चित दरपन; कहति मरम धुर दहति जरमपुर, गहति प रम गुर उर उपसरपन; रहति जगत हति लहति जगति रति, चहति अगति गति यह मति परपन ॥ १ ॥

अर्थ:- सुबुद्धि जे ठे ते धरम रूप फलने धारेठे, कर्मरूप मलने हरे ठे, अने ए क्रियाने विषे मनबल, वचनबल अने कायानुं बल तेने समर्पण करे एटले ए त्रणे बल ते क्रियामां कामे लगाडे. जखति के० खाय ठे, सित के० शीतल जोजन ते रसन रित के० जीजना स्वादविना जोजन जमे, अमित वितके० परिमाण विनानुं पो तानुं ज्ञानादिक धन चित्तरूप दर्पण वडे जुए, मर्म धुर के० मर्मनी वात जे जीवनुं स्वरूप ते कहे, भ्रम पुर के० मिथ्या नगर तेने बाळे, अने अंतरनेविषे उत्कृष्ट गुरुनां वचनने ग्रहण करे, अने हृदयनेविषे उपसरपन के० स्थिरता धारे अने जगत्नो हि तकारी थको रहे, त्रणे लोकनी जकि अने रति के० सुख तेने लहे, एटले सर्व लो कने पूजनीक थाय. होई अगति गति के० जेनेविषे बीजा सामान्यनी गति थती नथी, तेवी मोक्षगति चाहे, एवो सुमतिनो उत्कृष्ट विलास ठे. ॥ १ ॥

हवे ज्ञातानो विलास कहे ठे:- अथ ज्ञाता वर्णन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥- (सर्व गुरु अक्षर चित्रालंकार) रानाकोसो बाना लीने आपा सावे थाना चीने, दाना अंगी नानारंगी खाना जंगी जोधा है; माया वेळी जेती तेती रेतें धारेती सेती, फंदाहीको कंदा खोदे खेतीकोसो बोधा है; बाधा सेती द्वांता लोरे राधासेती तांता जोरे, बांदी सेती नांता तोरै चांदी कोसो सोधा है; जानै जाही ताही नीके माने राही पाही पीके, ठानै बाते काही ऐसो धारा वाही बोधा है. ॥ २ ॥

અર્થ:- જે બુધ કેળ જ્ઞાની છે, તે રાણા કેળ રાજા જે પાતસાહનું સ્વાંગ લેતો થકો રહે છે. જેમ રાજા પોતાના આત્માનું સાધન કરે; અને પોતાના મંત્રલનો સાજ રાખે- પોતાના થાણાને ચીન્હે કેળ નીધેવાની રાખે, દાનાઈ રાખે પણ નાદાની નહીં રાખે, એ ચારે ઉપાય વહે નાના રંગ કરે, જ્ઞાના જંગી કેળ લગાઈનેવિષે જોડ્યા થઈ રહે, તેમ જ્ઞાની પુરુષ આત્મ સાધન કરે, ગુણઠાણા ચિન્હે અને ત્યાગી થકો કર્મ નિર્જરાનેવિષે નાના પ્રકારના રંગ ધારે, રાગ-દ્વેષ દુર્જન સાથે લગી તેને હટાવી દેય, ઘવી રીતે એક પદમાં એ અર્થ થાય છે. જેમ હુહાર રેતરમીવને લોહાને ઘસી નાખે છે, તેમ જેટલી જે ટલી માયા વેલી કેળ કર્મજાલ તથા ગજવેલ ને ક્રોધ તેને મેધા કેળ સુબુદ્ધિ તે રૂપ રેતરમી વહે ઘસી નાખે; અને ફંદના કંદનેલોદેહે. જેમ લોધા કેળ સેકુત લેતરની ધ સ્ત્રીને કંદ કેળ મૂલથી લોદી નાખે છે, તેમ વાધા કેળ કર્મવંધ તેથી હાતાલોરે કેળ જુદાઈ કરે, અને રાધા કેળ સુબુદ્ધિ તે સાથે નાતો જોડે; વાંદી કેળ કુબુદ્ધિ તેનો નાંતો કેળ સંબંધ તે તોડે. જેમ સોનારૂપાની વાંદી શોધનાર વસ્તુ ડગ્ગલ કરેહે, તેમ જે જેને તેને જાણે, હેય જે ઠાંડવા યોગ્ય વસ્તુ અને ઉપાદેય જે આદરવો યોગ્ય વસ્તુ તેને પણ નીકે કેળ ઠીક જાણે, પણ હૈયાને રાહીપાહી કેળ ફુલ સમાન પીકસમાન જાણે જીનાસથી લીલાવેહે, એ રીતે રાહી વાતોઠરાવે ઘવો સમ્યક્ત્વ ધારાનો વેહેનાર વોધા કેળ પંડિતને જ્ઞાની કહીયે. ॥ ૨ ॥

હવે જ્ઞાતાને ચક્રવર્તિ સમાન કહી વતાવેહે:- અથ જ્ઞાતા ચક્રવર્તિ સમાન કથન:-

॥ સર્વેયા ઇકતીસા: ॥- જિન્હિકે દરબ મિતિ સાધત ઠ લંડ થિતિ, વિનસૈ વિજ્ઞા વ અરિપંકતિ પતન હૈ; જિન્હિકે જગતિકો વિધાન પદનો નિધાન ત્રિગુનકે પ્રેદમાન ચૌદહ રતન હૈ; જિન્હિકે સુબુદ્ધિ રાની ચૂરિ મહા મોહ વજ, પૂરે મંગલીક જે જે મો લકે જતન હૈ; જિન્હિકે પ્રમાન અંગ જોહૈ ચમૂ ચતુરંગ, તેઈ ચક્રવર્તિ તનુ ધરૈ પૈ અતન હૈ.

અર્થ:- જેણે ઠપ ડ્રવ્ય પ્રમાણ કરી સાધ્યા તેજ જાણે ઠયે લંડ સાધી લીધા અને જેના રાગ દ્વેષાદિ વિજ્ઞાવદિશા વણસા જાણ તેજ જાણિયે શત્રુની પંક્તિનું પતન કેળ નાશ થયો, અને તેને નવ પ્રકારની જાકિનું વિધાન કેળ કરવું તેજ તેને નવ નિધાન છે, જ્ઞાન દર્શનને ચારિત્રરૂપ જે ત્રણ ગુણ છે, અને તેના ક્ષયોપશમ માફક જે પ્રેદ ઉપજેહે, તે જેના ચૌદ રતન પ્રગટમાન છે, અને જેમ ચક્રવર્તિને સ્ત્રીરત્ન હોય છે, તે તેનો ઠ લંડ સાધવાનો રાજ્યાજિષેક સમય હોય ત્યારે વજ્જરત્ન હાથવહે ચૂરીને, મુલ આગલ મંગલીક પૂરે તેમ જેને સુબુદ્ધિરૂપ સ્ત્રી રત્ન છે, તે મહા મોહરૂપ વલિને ચૂરીને મોહના જતનને માટે મંગલીક પૂરે છે, ઘટલે મંગલ કાર્ય કરે; અને જે, પ્રત્યક્ષ પ્રમાણે કરીને અર્થનું પ્રહણ કરેહે, તથા પરોક્ષ પ્રમાણે કરીને પણ અર્થને પ્રદેહે, ઘવા જેના

प्रमाणरूप अंग ठे, तेज तेनी चतुरंगी सेना थई एम जाणवुं. ए रीते ज्ञाता पुरुषे च ऋवर्त्तिनो देह धार्यो ठे, तेम ठतां पण ज्ञाता अतनके० अशरीरीजेवो ठे. ॥ ३ ॥

पूर्वे कही जे नवधा जक्ति तेनुं हवे वर्णन करेठे:- अथ नवधा जक्ति वर्णन:-

॥ दोहा: ॥- श्रवन कीरतन चितवन, सेवन वंदन ध्यान; लघुता समता एकता, नौधा जक्ति प्रमान. ॥ ४ ॥

अर्थ:- उपादेय स्वरूपने शांजलवुं, किरतन करवुं, चितवन करवुं, सेवा पूजा कर वी, वंदन स्तुति करवी, ध्यान धरवुं, तन्मयता करवी, समाधि करवी, अने एकमेक पाणुं, ए नौधा के० नव जेदवडे जक्ति प्रमाण थायठे. ॥ ४ ॥

हवे जे ज्ञाता मोक्ष सन्मुख थयो तेनी अनुजव दशा कहे ठे:-

अथ अनुजवी वचन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- कोई अनुजवी जीव कहै मेरे अनुजौमें, लठन विजेद जिन्न करमको जाल है; जानै आप आपुकों जु आपु करी आपुविषे, उतपति नासधुव बारा असराख है; सारे विकल्प मोसों न्यारे सरवथा मेरो निहचै सुजाउथह विवहार चाल है; मै तो शुरू चेतन अनंत चिन मुद्रा धारी, प्रभुता हमारी एक रूप तिहू काल है.

अर्थ:- जे आत्मानो अनुजव पाम्यो तेज अनुजवी जीव एवुं कहे ठे, के मारा अ नुजवमां लक्षण जेदथकी कर्म जाल हवे जिन्न दीसवा लागी. अने आत्माज कर्ता कारक, आत्माज करण कारक, आत्माज आधार कारकविषे आत्माज कर्म कारकने जाणे. अने अहीं कोई पर्यायनी उत्पत्ति अने नाश ठे, अने ड्रव्य ध्रुवता पणे ठे, ए त्रणे धारा अहीं असराख पणे वही रही ठे, तोपण ए त्रणे धारा विकल्परूप ठे, अने माराथी तो सर्व विकल्प सर्वथा जुदाज ठे, विकल्पमां तो कहीं निश्चय नथी. अने मारो तो चेतना स्वरूप निश्चय स्वजाव ठे, अने आगल कही जे त्रण धारा तेतो व्यव हार नयनी चालमां ठे. आ जे सिद्धांत वचन कहुं तुं तेणे करीने हुंतो शुरू चेतना स्वरूपी तुं, अनंत चिन्मुद्रा धारी के० अनंत ज्ञाननो धरवावालो तुं, एहवी महारी प्रभुता त्रणे कालने विषे एक रूपेठे. ॥ ५ ॥

हवे चेतनानुंज स्वरूप बतावे ठे:- अथ चेतना वर्णन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- निराकार चेतना कहावे दरसन गुन साकार चेतना शुरू ज्ञान गुण सार है; चेतना अद्वैत दोढ चेतन दरबताहि, सामान विशेष सत्ताहीको विसतारहै; कोढ कहै चेतना चिनह नाही आत्मामें, चेतनाके नास होत त्रिविध वि कार है; लठनको नास सत्ता नास मूल वस्तु नास, तातें जीव दरवको चेतना आ

धार है ॥ ६ ॥ ॥ दोहराः ॥—चेतन लठन आतमा, आतम सत्ता मांहि; सत्ता प रिमित वस्तु है, जेद तिहूमें नांहि ॥ ७ ॥

अर्थः—आत्मानो दर्शन गुण जे निराकार कहिये उइये तेतो निराकार चेतना थई, अने जे आत्माने शुद्ध ज्ञान गुण सारभूत कहिये उइये तेतो साकार चेतना थई, विशेषताने लीधे रह्यो ठे माटे साकार कहिये, ए रीते निराकार आने साकारपणे दर्शन तथा ज्ञाननेविषे छैत जाव थयो, पण चेतनानेविषे तो अछैत जावज रह्यो ठे, अने चेतनागुण थकी चेतन डव्य ठे, तेथी चेतन डव्यमां बेड समाइ गयां. वल्ली निराकार ने साकारपणुं सामान्य ने विशेषणायकी ठे, ते तो सामान्यता अने विशेषता चेतना डव्यनी सत्तानो विस्तार ठे; कोई मूढमति वैशिषिक प्रमुख दर्शन बाला कहे ठे, के, आत्मानेविषे चेतन चिन्ह नथी, चेतना लक्षण नथी, तेने केहेवुं के अरे! मूढ, जो चेतन चिन्ह न कहिये तो चेतनानो नाश थवाथी त्रिविध विकार उ पजशे, ते कया ? तो के मन वचन ने कायाना विकार जाणवा, माटे लक्षणनो नाश थवाथी वस्तुनी सत्तानो नाश थशे अने वस्तुनी सत्तानो नाश थवाथी मूल रूप वस्तु नो पण नाश थशे, माटे जीवने जाणवानो तो एक आधार चेतनानोज ठे ॥ ६ ॥ आत्मानुं चेतना लक्षण ठे, सत्ता धर्मविना आत्मा ठरे नही तेथी आत्मा सत्ताने विषेज ठे, अने पोतपोतानी सत्ता प्रमाणेज सर्व वस्तु ठे, वस्तु डव्य विचारी जोइये त्यारे उत्पादादि त्रणे वस्तुमां जेद कोई नथी ॥ ७ ॥

हवे चेतना लक्षणुं शाश्वत तथा अविनाशीपणुं दृढ करावेठेः—

अथ चेतना अविनाशी यह कथनः—

॥ सवैया तेईसाः ॥—ज्यों कलधौत सुनारकि संगति, जूषन नांठ कहै सब कोई; कंचनता न मिटी तिहिं हेतु बहै फिरि औटि तु कंचन होई; त्यों यह जीव अजीव संयोग जयो बहु रूप जयो नहिं दोई; चेतनता न गई कबहू तिहिं, कारन ब्रह्म क हावत सोई. ॥ ८ ॥ देखु सखी यह आपु विराजत याकि दसा सब याहिऊँ सोहै; एकमें एक अनेक अनेकमें, छंद लिये डुविधामहि दो है; आपु सँजारि लखै अपनो पद, आपु विसारकै आपुहि मोहै; व्यापक रूप यहै घट अंतर, ज्ञान में कौन अज्ञानुमें कोहै ! ॥ ९ ॥ ज्यों नट एक धरै बहु जेष कला प्रगटै जग कौतुक देखै; आपु लखै अपनी करतूति बहै नट जिन विधोक्त पेखै; त्यों घटमें नट चेतन राड विजाड दसा धरि रूप बिसेखै; खोखि सुदृष्टि लखै अपनो पद, डुंद विचार दसा नहिं देखै. ॥ १० ॥

अर्थः—जेम कलधौत के सोनुं तेने सोनी घनीने जूषण बनावेठे, त्यारे ते घाटना

સંયોગથી લોકો તેને ચૂષણ કેહેવા લાગે. પણ મૂલ વસ્તુ જે કંચન તે કાંઈ જતું રહ્યું નથી, કેમકે, જ્યારે તે ઘાટને અગ્નિમાં ગાલી નાલે ત્યારે પાતું તે સોતું કેહેવાય, તેમ આ જીવ જે છે, તે અજીવરૂપ કર્મ પુદ્ગલ इत्यादિક બીજા પણ પુદ્ગલના સંયોગથી એક કોની સાડી સંતાણું લાલ કુલ કોનીમાં બહુરૂપે થયો, તોપણ દ્વિવિધ નથી થયો, કેમકે, ચેતનતા કંઈ ગઈ નથી, તેમાટે તે સ્વરૂપમાં જીવ બ્રહ્મજ કેહેવાય છે, જેનો વિસ્તાર મોટો તેને બ્રહ્મ કહીયે. ॥ ૮ ॥ આત્માની અનુચૂતિ તે સુષુપ્તિ સહીને કહે છે, જે સહી, જો આ આપણો ईश्वर વિરાજે છે, અને ઇ ईશ્વરની દશા સર્વ એનેજ શોષે, એવી વિરુદ્ધતા બીજે ઠેકાણે ન શોષે. લક્ષણવદે એકતામાં જોઈયે તો એક રૂપ છે, અને અપર સત્તાએ દેખીયે તો અનેકરૂપ છે, અને દંદ્ર દશામાં દેખીયે ષટ્ત્વે અજ્ઞાન દશામાં દેખીયે અને જ્ઞાન દશામાં દેખીયે તો દ્વિવિધ રૂપ છે, તે દ્વિવિધેણું કહે છે:— ક્યારેક તો પોતાનું પદ જે પોતાનું સ્વરૂપ તેને સંજારીને જુએ, અને ક્યારેક તો પોતાને વિસરીને પોતે મોહમાં પડે. જે સહી, એહિજ ईश्वર ઘટને અંતરવ્યાપક રૂપ છે, તેથી જે જે અવસ્થામાં આપ છે, તેવારે જ્ઞાનને વિષે પણ બીજો કોઈ નથી અને અજ્ઞાનને વિષે પણ બીજો કોઈ નથી. ॥ ૯ ॥ હવે એના ઉપર દૃષ્ટાંત કહે છે:— જેમ કોઈ નટ હોય તે બહુ વેષ ધરે, ને તેતે વેષની કલા પ્રગટ કરે, ત્યારે જગત્ તેને કુતું દલ સમજે પણ નટ પોતે પોતાની ક્રિયા જાણે, ને તેણે ધરેલા વેષથી પોતે જુદો, એવું જાણે. તેમ ઘટને વિષે ચેતન રાજા રૂપ નટ છે, તે વિજ્ઞાવ દશા ધરીને રૂપ વિશેષ કરે, પણ જ્યારે સુદૃષ્ટિ ઓછી જુએ ત્યારે તો પોતાનું પદ ડાલે અને દંદ્ર વિચારની દશાને પોતે લેલામાં ગણે નહીં. ॥ ૧૦ ॥

હવે ચેતન નટની સઘલી ચેતના એક છે, તે કહે છે:— અથ ચેતના ઉપાદેય કથન:—

॥અમિલ ઠંદ:॥— જાકે ચેતનજાવ ચિદાત્મ સૌંદર્ય; ઔર જાવ જો ધરે સુ ઔરે કોઈ હૈ; યોં ચિન્મંન્નિત જાવ, ઉપાદે જાનતે; ત્યાગ જોગ પરજાવ પરાયે માનતે ॥૧૧॥

અર્થ:— જેને વિષે ચેતન જાવ છે, તેને ચિદાત્મા અથવા ચિદ્રૂપ કહિયે છે, અને ઇ ચેતનાજાવથી બીજો જાવ જે ધારે, તેતો કોઈ બીજો છે, એથી ચેતના મંડિત જે જાવ છે તેતો ઉપાદેય રૂપ જાણવો, અર્થાત્ પોતાનો કરી જાણવો, અને ચેતના જાવથી જે પરજાવ છે, તેસઘલો ત્યાગવા યોગ્ય છે ને તેને પારકો કરી માની લેવો. ॥ ૧૧ ॥

હવે જે સમ્યગ્ દૃષ્ટિ ચેતના ઉપાદેય રાહીને મોહ માર્ગના સાધક થયા તેની અવસ્થા કહે છે:— અથ સમ્યગ્દૃષ્ટિ મોહ મારગકો સાધક કથન:—

॥ સતૈયા શક્તીસા: ॥— જિન્દકે સુમતિ જાગી જોગસોં જયે વિરાગી, પ્રસંગ ત્યાગી જે પુરુષ ત્રિચુવનમૈ; રાગાદિક જાવનિસોં જિન્દકી રહનિ ન્યારી, કબહુ મગન બ્દે રહે

धाम धनमें; जे सदीव आपकों विचारै सरवंग सुरू, जिन्हके विकलता न व्यापै कब मनमें; तेई मोक्ष मारगके साधक कहावै जीव, जावै रहो मंदिरमें जावे रहो वनमें.

अर्थ:— जेना इह्यामां सुबुद्धि जागी, अने विषय जोगथी जे वैरागी थया, अने जे रागद्वेषादिक परजाव ठे, तेना सेवना संग के० त्रण लोकनेविषे तेना त्यागी जे पुरुष ठे, अने जे राग द्वेषादिक जाव पदार्थ ठे तेथकी जेनी रेहेणी न्यारी ठे, तेथी धाम के० घर अने धन तेनेविषे मग्न थई न रहे, अने जे सदा निश्चय दृष्टि देखीने आत्माने सर्वांग शुरु विचारे ठे, तेथी जेना मननेविषे विकलता नही व्यापे, एवी दशा लईने जे जीव रह्या ठे, तेज जीव मोक्ष मार्गना साधक केहेवाय, पढी ते जावे तो मंदिरमां रहे, ने जावे तो वनमां रहे, पण तेनी दशा सर्व स्थानके एकज होय ठे॥१३॥

इहे मोक्षगामी जीव विचक्षण पुरुषनी दशा कहेठे:— अथ विचक्षणदशा वर्णन:—

॥ सवैया तेईसा: ॥— चेतन मंडित अंग अखंडित शुरु पवित्र पदारथ मेरो; राग विरोध विमोह दशा समुजे भ्रम नाटिक पुगल केरो; जोग संयोग वियोग व्यथा अविबोकि कहै यह कर्मज घेरो; है जिन्हकों अनुजौ इहि जांति सदा तिन्हिओं परमारथ नेरो. ॥ १३ ॥

अर्थ:— जे परमात्मानेविषे दृष्टि दैने विचार करे के, जे मारो पदार्थ ठे, ते चेतन मंडित ठे, अने अखंडित ठे, अजेय ठे, अजेय ठे, अने शुरु ठे, पवित्र ठे, अने एथी जुदी जे राग द्वेषने मोहनी दशा थई रहीठे, तेने तो भ्रमरूप मिथ्याजाल पुद्गलनुं नाटक करी समजे ठे, अने पंचेंद्रियना जोगसंयोगने वियोग एवी बाह्यात्माने विषे व्यथा अवलोकनीने एवुं कहे के, एतो कर्मनो घेरो ठे, कर्मनो उदय ठे, एवो अनुभव जेने नित्य रहे, तेने परमार्थरूप मोक्ष ते सदा नेरो के० नजीक ठे. ॥ १३ ॥

इहे जे मोक्षथी दूर ते चोर, ने मोक्षथी निकट ते साहुकार एवुं कहेठे:—

अब चोर तथा साहुकार वर्णन:—

॥ दोहरा: ॥— जो पुमान परधन हरै, सो अपराधी अझ; जो अपनो धन विवहरै, सो धनपति धरमझ. ॥ १४ ॥ परकी संगति जो रचै, बंध बनावे सोइ; जो निज सत्तामें मगन, सहज मुक्त सो होइ. ॥ १५ ॥

अर्थ:— जे पुमान के० पुरुष परधनने हरे, ते अपराधी जीव अझ के० अजाण कहीये; ने जे पोतानाज धननो व्यवहार राखे, ते धनपति कहिये, धर्मझ के० धर्मने जाणनार कहियें. ॥ १४ ॥ तेम जे परवस्तुनी संगतीए राखे ते चोर केहेवाय, ने तेज पोताना बंधने बंधारे, अनेजे पोतानी सत्तामां सदाकाल मग्न रहे तेज मुक्तरूप थाय.

હવે વસ્તુ કોને કહીયે અને સત્તા કોને કહિયે તે બતાવેઃ—અથવસ્તુસત્તાવર્ણનઃ—

॥ બોહરાઃ ॥— ભપજે વિનસે થિર રહે, યહ તો વસ્તુ વલ્લાન; જો મરજાદા વસ્તુકી સો સત્તા પરવાન. ॥ ૧૬ ॥

અર્થઃ— ઉત્પત્તિવંત, વિનાશવંત, સ્થિરતાવંત યતો વસ્તુનું વલ્લાણ છે, અને જે વસ્તુ ની મર્યાદા જે પરિમાણ તે ધર્મને સત્તા કહીયે, એ અનુજવ પ્રમાણ ગ્રાહ્ય છે. ॥ ૧૬ ॥

હવે કેવા કેવા ડ્રવ્યની કેવી કેવી સત્તા છે તે કહેઃ—

અથ સત્તા વ્યવસ્થા વર્ણનઃ—

॥ સવૈયા શ્લોકીસાઃ॥— લોકાલોક માન એક સત્તા હૈ આકાશ દર્વ, ધર્મ દર્વ એક સત્તા લોક પરિમિતિ હૈ; લોક પરવાન એક સત્તા હૈ અધર્મ દર્વ, કાલકે અણુ અસંખ્ય સત્તા અગનિતિ હૈ; પુદ્ગલ શુરુ પરવાનકી અનંત સત્તા, જીવકી અનંત સત્તા ન્યારી ન્યારી થિતિ હૈ; કોઝ સત્તા કાહુસોં ન મિલે એકમેક હોઈ, સબે અસહાયયોં અનાદિ હીકી થિતિ હૈ. ॥ ૧૭ ॥

અર્થઃ— આકાશ ડ્રવ્યની મર્યાદા લોકાલોક લગે એક છે, તેથી આકાશ ડ્રવ્યની એક સત્તા છે, અને ધર્માસ્તિકાય ડ્રવ્ય લોક પ્રમાણ રૂપ છે, તેથી ધર્મ ડ્રવ્યની એક સત્તા છે, અને અધર્માસ્તિકાય ડ્રવ્ય પણ લોક પ્રમાણ એક રૂપ છે તેથી અધર્મ ડ્રવ્ય ની એક સત્તા છે, અને કાલના ડ્રવ્યના અણુ છે તે લોકાકાશ પ્રદેશ પરિમાણે અસંખ્યાત છે, તેથી કાલ અણુની અસંખ્યાત સત્તા છે, એ કહેવું દિગંબર સંપ્રદાયનું છે, અને અને યોગ શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે, અને લોકવિષે પુરુષરૂપી શુરુ પરમાણુની પણ અનંત સત્તા છે, અને લોકવિષે જીવ અનંત છે, તેથી જીવની પણ અનંત સત્તા છે, તેથી જ જીવાજીવની જુદી જુદી ક્ષેત્રાવગાહના છે, જે ડ્રવ્યની જે સત્તા હોય તે બીજી કોઈ ડ્રવ્યની સત્તા સાથે મળે નહીં, જો એકમેક થઈ જાય તો સર્વ સત્તા અસહાય પણે વર્તે, માટે એકમેક ન થાય એવી અનાદિ કાલની સ્થિતિ છે. ॥ ૧૭ ॥

હવે ચેતન ડ્રવ્યની સત્તાનું વર્ણન કરેઃ— અથ ચેતન સત્તા વર્ણનઃ—

॥ સવૈયા શ્લોકીસાઃ॥— એહ ઢહો ડ્રવ્ય શ્નહીકો હૈ જગતજાલ, તામેં પાંથ જરુ એક ચેતન સુજાન હૈ; કાહુકી અનંત સત્તા કાહુસોં ન મિલે કોઈ, એક એક સત્તામેં અનંત ગુણ ગાન હૈ; એક એક સત્તામેં અનંત પરજાય ફિરે, એકમેં અનેક શ્ન જાંતિ પરવાન હૈ; યહે સ્યાદવાદ યહે સંતનિકી મરજાદ, યહે સુખ પોષ યહે મોક્ષકો નિદાન હૈ. ॥ ૧૮ ॥

અર્થઃ— એ ઢણ ડ્રવ્યે કરી ધ્રુવીજ જગતજાલ વર્તે છે, તે ઢનેવિષે પાંચ ડ્રવ્ય જડ રૂપી છે, ને એક ચેતનરૂપી ડ્રવ્ય છે તે જાણનાર છે. અંદી પુદ્ગલની અનંત સત્તા કહી,

અને જીવની અનંત સત્તા કહી, એવા અનંતપણે કરીને કોઈની સત્તા કોઈ સાથે મળે નહીં, ઘટલે જુદી જુદી અનંત સત્તા છે, અને પ્રત્યેક સત્તામાં અનંત ગુણનું જ્ઞાન છે, અને એક એક સત્તામાં અનંત પર્યાય અનંત અવસ્થા જેદફિરે તેથી જે પૂર્વે એકમાં અનેક કશું તે પરિતે છે. સ્વાદ્યાદ મતમાં એ વાત પ્રમાણ છે, અને સતપુરુષનાં વચનની પણ એજ મર્યાદા છે, તથા એજ મત સુખનું પોષણ કરનાર છે, અને મોક્ષનું નિદાન ઘટલે મૂલ્ય કારણ છે. ॥ ૧૭ ॥

હવે એ વચન થકી જે વસ્તુનો ધર્મ ગ્રહ્યો જાય તેજ સત્તાધર્મ કહીયે તેથી એક જીવ દ્રવ્યની સત્તા કહેલે:- અથ એક જીવ દ્રવ્યસત્તા વર્ણન:-

॥ સવૈયા શ્કતીસા: ॥- સાધિ દધિ મંથનિ અરાધિ રસપંથનિમેં, જહાં તહાં ગ્રંથ નિમેં સત્તાહીકો સોર હૈ; જ્ઞાન જ્ઞાનુ સત્તામેં સુધા નિધાન સત્તાહીમેં, સત્તાકી ડુરનિ સાંજિ સત્તામુખ ચોર હૈ; સત્તાકો સરૂપ મોલ સત્તા જૂલૈ યહૈ દોષ, સત્તાકે ડલંધે ધૂમ ધામ ચિહૂં ચોર હૈ; સત્તાકી સમાધિમેં વિરાજિ રહે સોઈ સાહુ. સત્તાતેં નિકસિ ચોર ગહે સોઈ ચોર હૈ. ॥ ૧૯ ॥

અર્થ:- જે વસ્તુને વિષે ઠતી દેખાય, જેમ દહીના મંથનમાં ઘીની સત્તા સાધિયે, જે ઔષધમાં મધુર રસ છે, તો તેથી વસ્તુ નીપજે છે, માટે રસ માર્ગમાં સત્તાવિના સિદ્ધ નથી. જે વસ્તુમાં ઠતાપણું છે તેને સત્તા કહિયે. શાસ્ત્રમાં જ્યાં ત્યાં ગ્રંથોને વિષે સત્તાનો જ સોરકેળ શબ્દ છે. જ્ઞાન રૂપી જ્ઞાનુનો હૃદય જીવની સત્તામાં નીપજે, વહી સુધા કેળ અમૃત તે પણ સત્તામાં જ પામિયે, નિધાન પણ સત્તામાં જ પામિયે. જે સત્તાનું ડુરનિ કેળ હુપાવડું તે સંધ્યા રૂપ છે, અને જે સત્તાની મુખ્યતા છે તેજ ચોર કેળ પ્રજાત રૂપ છે. જીવની સત્તાનું જે સ્વરૂપ છે તેજ મોક્ષ છે, અને સત્તાને જીવ જડું એજ દોષરૂપ છે. સત્તાનું ડલંધન કરવાથી ચીહોડર કેળ ચારેં તરફ ધામધુમ નીપજે, જે પોતાની સત્તા સમૂતપણું છે, તેમાં વિરાજમાન થઈ રહે તેને સાહુકાર કહિયે, અને જે પોતાની સત્તાથી નીકલીને અન્યની સત્તાને ગ્રહે તેને ચોર કહીયે. ॥ ૧૯ ॥

હવે સત્તાની સમાધિનું વર્ણન કરેલે:- અથ સમાધિ વર્ણન:-

॥ સવૈયા શ્કતીસા: ॥- જામેં લોક વેદ નાંહિ થાપના હહેદ નાંહિ પાપ પુન્ય સ્વેદ નાંહિ ક્રિયા નાંહિ કરની; જામેં રાગ દોષ નાંહિ જામેં બંધ મોષ નાંહિ, જામેં પ્રજુ દાસ ન આકાસ નાંહિ ધરની; જામેં કુલરીત નાંહિ જામેં દારજીત નાંહિ જામેં શુર શિખ નાંહિ વિષ નાંહિ જરની; આશ્રમ વરન નાંહિ કાહુકી સરનિ નાંહિ યેસી સુરુ સત્તાકી સમાધિ જૂમિ વરની. ॥ ૨૦ ॥

અર્થ:- જેમાં લૌકિક વેદનું નથી, અને જેમાં સ્થાપનાનો હહેદ નથી, જેમાં પાપ

पुण्यनो खेद नहीं, जेमां कोइ क्रियाकरणी नहीं, जेमां राग द्वेष नहीं, जेमां बंध मोह नहीं, जेमां प्रभुताने दासपणुं नहीं, जेमां आकाश अने धरती नहीं, जेमां कुलनी रीत नहीं, जेमां हारने जीत नहीं, जेमां गुरु अने शिष्य नहीं, जेमां विष जरनी एटखे चालवुं हालवुं नहीं, जेमां कोई आश्रम व्यवहार नहीं, तथा वर्ण व्यवहार नहीं, जे कोइनी शरण रूप नहीं, एवी शुरु सत्तानी जूमि ते समाधिरूप वरणवीढे. एटखे स्वरूपनी शुरु समाधिने विषेज शुरु सत्ता पामीये. ॥ २० ॥

हवे मिथ्यादृष्टिने चोर अने अपराधी कही देखडावे ठे:-

अथ मिथ्यादृष्टि अपराधि यह कथन:-

॥ दोहरा: ॥- जाके घट समता नहीं, ममता मगन सदीव; रमता राम न जान ही, सो अपराधी जीव ॥ २१ ॥ अपराधी मिथ्यामती, निरदै हिरदै अंध; परकों मोवे आतमा, करे करमको बंध ॥ २२ ॥ जूठी करनी आचरे, जूठे सुखकी आस; जूठी जगती हिय धरे, जूठो प्रभुको दास ॥ २३ ॥

अर्थ:- जेने केवल जाणपणुं जे समता ने समाधि ते नहीं, अने जे सदा परवस्तुनी ममताविषे मगन थई रहे, ने निज घट अथवा स्वरूपनेविषे रमी रह्यो एवो जे आत्मराम तेने जेणे जाण्यो नहीं तेनेज अपराधी चोर जीव कहीये ॥ २१ ॥ जे परवस्तु लेय ते अपराधी ने तेज मिथ्यामति, तेज निर्दय ने तेज हैयानो अंध कहिये, एटखे जे पररूप पुज्जने आत्मा माने ते कर्मनो बंध करेढे ॥ २२ ॥ ज्यांसुधी पोतानी वस्तुने न जाणे त्यांसुधी तो जे क्रिया आचरे ते सर्व जूठी ठे, अने तेने जे मोह सुखनी आशा ठे, ते सर्व जूठी ठे. पोताना प्रभु जाण्या विनानी जे जक्ति हैयामां धरे ठे, ते सर्व जूठी जाणवी, अने परमेश्वरने उल्लूयाविना दासपणुं राखवुं ते पण सघलुं जूठुं ठे ॥ २३ ॥

हवे मूढ लोकना जूठपणानी व्यवस्था कहे ठे:- अथ मूढ व्यवस्था यथा:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- माटी जूमि सैलकी सु संपदा बखाने निज, कर्ममें अमृत जाने ज्ञानमें जहर है; अपनो न रूप गहै ओरहीसों आपु कहै, साता तो समाधि जाके असाता कहर है; कोपको कृपान लिये मान मदपान किये, मायाकी मरोरि हिये लोचकी लहर है, याही जांति चेतन अचेतनकी संगतिसों, साचसों विमुख जयो जूठमें बहर है ॥ २४ ॥ तीन काल अतीत अनागत वरतमान, जगमें अखंडित प्रवाहको रुहर है; तासों कहै यह मेरो दिन यह मेरी घरी, यह मेरोई परोई मेरोई पहर है; बेहको खजानो जोरे तासों कहै मेरो गेह, जहां वसे तासों

કહે મેરોઈ સહર હૈ; યાહિ જાંતિ ચેતન અચેતનની સંગતિસોં, સાચસોં વિમુલ્ક જયો
ઘૂઠમેં બહર હૈ ॥ ૨૫ ॥

અર્થ:—સાત ધાતુ જે છે પદ્મામ્ની ધરતીની માટી જેવી છે, તેને સંપત્તિ કરી વસા
ળે છે. પોતાની અશુદ્ધ ક્રિયામાં અમૃત જાણે છે, અને જ્ઞાનમાં જેર સમજે છે; ઇટલે
ક્રિયા થકી સિદ્ધિ જાણે, ને જ્ઞાન થકી નહીં જાણે. જે પોતાનું ચિદાનંદ સ્વરૂપ છે,
તેને પ્રદે નહીં, પણ શરીરાદિક જે છે તેને આત્મારૂપ જાણે છે. અને જે સાતા વેદનીય
ઝપ્પે છે, તેને તો સમાધિ કરી જાણે છે; અસાતા વેદનીયને કહર કેળ ઝપ્પવ માને
છે, કોપનું કૃપાન જે લડગ તે લઈને રહે છે; માન ને અહંકાર રૂપ મદ પીડને રહે છે;
હૈયાને વિષે માયાનો મરોઝ રાખે છે, લોચની ફેરે ખાયા કરે છે, ઈવી રીતે અચેતનની
સંગતી થકી ઇટલે જરુ પુણ્જની સંગતીથી સાચ થકી વિમુલ્ક થયો છે, ને ઝુઠમાં બ
હર હૈ કેળ તત્પર થઈ રહ્યો છે, ॥ ૨૪ ॥ અર્થ સ્પષ્ટ. ॥ ૨૫ ॥

હવે સમ્યગ્ દૃષ્ટિ સાહુકારની વ્યવસ્થા કહે છે:—અથ સમ્યકદૃષ્ટિ વ્યવસ્થાકથન:—

॥ દોહરા: ॥— જિન્હકે મિથ્યા મતિ નહીં, જ્ઞાન કલા ઘટમાંહિ; પરચે આતમ
રામસોં, તે અપરાધી નાંહિ ॥ ૨૬ ॥

અર્થ:—જેની મિથ્યામતિ નાશ પામીને ઘટને વિષે જ્ઞાન કલા પ્રગટી છે, જેણે આ
ત્મારામને ડંલખ્યો છે, તે લોક અપરાધી નથી, સાહુકાર છે ॥ ૨૬ ॥

હવે જ્ઞાનીની વ્યવસ્થા કહે છે:—અથ જ્ઞાની યથા:—

॥ સવૈયા ફકતીસા: ॥— જિન્હકે ધરમ ધ્યાન પાવક પ્રગટ જયો, સંસે મોહ વિ
ત્રમ વિરષ તીન્યો વઢે હૈં, જિન્હકી ચિતૌનિ આગે ડદે સ્વાન ચૂસિ જાગે લાગે, ન ક
રમરજ જ્ઞાન ગજ વઢે હૈં; જિન્હકી સમુજિકી તરંગ અંગ અગમમેં, આગમમેં નિપુન
અધ્યાતમમેં કહે હૈં; તેઈ પરમારથી પુનિત નર આઠોં જામ, રામ રસ ગાઢ કરે યહૈ
પાઠ પઢે હૈં ॥ ૨૭ ॥ જિન્હકી ચિહુંટી ચિમટાસી યુન ચૂનબેકોં, કુકથાકે સુનબેકોં
દોઢ કાન મઢે હૈં; જિન્હકો સરલ ચિત્ત કોમલ વચન બોલે, સોમ દૃષ્ટિ લિયે મોલે
મોમ કેસે ગઢે હૈં; જિન્હકે સગતિ જગિ અલલ્લ અરાધિબેકોં, પરમ સમાધિ સાધિબેગો
મન વઢે હૈં; તેઈ પરમારથી પુનિત નર આઠોં જામ, રામ રસ ગાઢ કરે યહૈ પાઠ પઢે હૈં ॥ ૨૮ ॥

અર્થ:—જેના હૈયામાં ધર્મ ધ્યાનરૂપ પાવક કેળ અગ્નિ પ્રગટ થયો, તેથી સંશય, મો
હ અને વિત્રમ ઇ ત્રણે વૃદ્ધરૂપ છે, તે વઢે કેળ વલ્લી ગયા છે, જેની ચિતૌની કેળ જ્ઞા
નદૃષ્ટિ આગલ ડદયરૂપ કુતરો જસીને જાગી જાય છે, અને જે જ્ઞાનરૂપી ગજરાજ ડપર
વઢી રહે છે, તેથી જેને કર્મરૂપ રજ લાગતી નથી, બીજાનું જે અગમ અંગ છે, તેમાં જેની
સમજના તરંગ ડઠી રહ્યા છે ઇવા આગમ કેળ જૈન વાણીમાં જે નિપુણ થયો, અને અ

ધ્યાત્મ જ્ઞાનમાં પૂર્ણ થયો છે, તેનેજ સમ્યગ્દૃષ્ટિ કહિયે; પરમાર્થને પામનાર પુનિત કેળવણીનું પવિત્ર રૂપ થયો જાણવો. આત્મારામના અનુજવ રસમાં આઠે પ્રહર ગઢે કેળવણી સંપૂર્ણ મગ્ન થઈ, એજ પાઠ પઢે છે, ઇચ્છે જાણે છે, ॥ ૨૭ ॥ વહ્લી જેમ ચીમટી કેળવણીની ચિમટી અથવા ચિપીયો તેવડે કઈ નાની વસ્તુને પકળી લઈએ બઝી, તેમ પારકાગુણ ટુંટી લેવાને જેની ઈચ્છા ચપટી છે, અને વિકલા સાંજલવાને જે બને કાનને બંધ કરી રાખે છે, જેનું ચિત્ત સરલ ને નિષ્કપટી છે, જે નિરહંકારીપણે કોમલ વચન બોલે છે; કામ ક્રોધાદિક વિકારવિના સૌમ્ય દૃષ્ટિ જે રાખે છે, વહ્લી જે મોમ કેસેગઢેહે કેળવણી મીઠાના ઘડાજેતું હૃદય કોમલ રાખે છે, અને પોતાના અલલ સમાધિ સ્વરૂપને સાધવાને જેની સુમતિ જાગી છે, અયોગી અવસ્થામાં જેની પરમ સમાધિ થઈ છે, તેને સાધવાને જેનું મન વધ્યું છે, તેજ સમ્યગ્ દૃષ્ટિ પરમાર્થના પામનાર પુનિત કેળવણીનું પવિત્ર રૂપ થઈ રહ્યા છે, ને તેજ આત્મારામના અનુજવ રસમાં આઠે પ્રહર દૃઢ મગ્ન થઈ એજ પાઠ પઢે છે. ॥ ૨૮ ॥

હવે સમાધિનું સ્વરૂપ કહે છે:— અથ સમાધિ વર્ણન:—

॥ દોહરા: ॥— રામ રસિક અરુ રામરસ, કહન સુનનકોં દોહ; જબ સમાધિ પરગટ જઈ, તબ હુવિધા નહિ કોઈ. ॥ ૨૯ ॥ નંદન વંદન શ્રુતિ કરન, અવન ચિંતવન જાપ; પઢન પઢાવન હપદિસન, વહુવિધ ક્રિયા કલાપ. ॥ ૩૦ ॥ શુદ્ધાતમ અનુજૌ જહાં, સુ જાચાર તિહિ નાંહિ; કરમ કરમ મારગવિશે, શિવ મારગ શિવમાંહિ. ॥ ૩૧ ॥

અર્થ:— આત્મારામ જે છે તે રસિક કેળવણી રસ જોક્તા છે, અને રામ કેળવણી રસનું તે રસ રૂપ છે, કેહેવાને સાંજલવાને રસિકને રસ બેઠ છે, પણ જેવારે એનેવિષે સમાધિ પ્રગટ થાય છે ત્યારે બે પાળું નથી રહેતું. ત્યારેતો રસિક અને રસ એ બે એકજ વસ્તુ છે ॥ ૨૯ ॥ રામ કેળવણી રસિક અવસ્થા ધારતો ઇચ્છી ક્રિયા કરે છે કે, નંદન કેળવણી આનંદ પામે છે, વંદન કેળવણી પ્રણામ કરે, શ્રુતી કેળવણી જાત જાતના ગુણની સ્તુતિકરે છે, અને ઈવાજગુણ સાંજલવી એનુંજ ચિંતવન કરે, ઇનોજ જાપ જપે છે, જાણે, જાણાવે, હપદેશે, ઈવી રીતે રસિક અવસ્થામાં જાત જાતના ક્રિયા કલાપ છે ॥ ૩૦ ॥

પૂર્વે કહી જે ક્રિયા તેને કરતાં કરતાં જ્યાં શુદ્ધ આત્માનો અનુજવ થાય શુદ્ધાચાર હુટીજાય, કૃત-કૃત્યપણે તે અયોગી દશામાં છે, કર્મ જે છે તે કર્મ માર્ગ માંજ રહે, ઇચ્છે સંસાર માર્ગનેવિષેજ રહે, શુદ્ધ કર્મ પણ સંસાર માર્ગમાં છે અને શિવ માર્ગ તે શિવમાંહે ઇચ્છે શુદ્ધ આત્માને વિષેજ છે. ॥ ૩૧ ॥

॥ ચોપાઈ: ॥— હિંદુ વિધ વસ્તુ વ્યવસ્થા જૈસી, કહી જિનિંદ કહી મેં તૈસી; જે પ્રમાદ સંયતિ મુનિ રાજા, તિન્હિકો શુદ્ધાચારસોં કાજા. ॥ ૩૨ ॥ જહાં પ્રમાદ દ

सा नहिं व्यापे; तहाँ अवलंब आपनो आपे, ता कारन प्रमाद उतपाती, प्रगट मोक्ष मारगको घाती. ॥ ३३ ॥ जे प्रमाद संयुक्त गुसांई; ऊठहि गिरिहि गिडुककी नांई; जे प्रमाद तजि उरुत दोही, तिन्हिको मोष निकट हग सोही. ॥ ३४ ॥ घटमें है प्रमाद जबतांई, पराधीन प्राणी तबतांई; जब प्रमादकी प्रभुता नासै, तब प्रधान अनुजो परगासे. ॥ ३५ ॥

अर्थ:- ए रीते श्री जिनैऊ देवे वस्तुनी व्यवस्था कही ठे, ने तेबीज आझा प्रमाण्णी में पण कही ठे, अने जे मुनिराज प्रमाद दशामां ठे, तेने तो शुजाचार ए टले शुच क्रियानुं आलंबन लीधाणीज कार्य सिद्धि आय ॥ ३३ ॥

अने जे मुनिराजने आत्माना अधिक वीर्याशने लीधे प्रमाद दशा न व्यापे त्यां पोतानुं आलंबन पोते लिये, तेमाटे प्रमाद तो उतपाती ठे; अने प्रगट रीते मोक्ष मार्गनो घात करनार ठे, अने अंतरायनो करनार ठे. ॥ ३३ ॥

गुसांई देशी जाषानो शब्द ठे, एनो अर्थ मुनिराज आय ठे. जे मुनिराज प्रमाद संयुक्त ठे, ते तो गिडुक के० दकानी रीते उठे ठे, ने पड़े ठे, पण स्वस्थताने पामे न ही अने जे प्रमाद ठोडीने अप्रमादपणे उठीने उचारहे ठे, तेने पोतानी दृष्टि नजीक मोक्ष ठे. ॥ ३४ ॥ ज्यां सुधी घटमां प्रमाद ठे, त्यांसुधी ते पराधीन ठे, अने ज्यारे आत्माना शक्ति जागे ठे, त्यारे प्रमादनी प्रभुता नाश पामे ठे. त्यारे तो पोताना प्रधान अनुजवनो प्रकाश आय ठे. ॥ ३५ ॥

॥ दोहरा: ॥—ता कारन जग पंथ इत, उत शिव मारग जोर; परमादी जगकों हुंके, अपरमाद सिव ओर ॥ ३६ ॥ जे परमादी आलसी, जिनके विकल्प चूरि, होहि सिथिल अनुजौविषे, तिन्हिको शिवपथ दूरि ॥ ३७ ॥ जे अविकल्पी अनुजवी, शुरू चेतना युक्त; ते मुनिवर लघु कालमें, होहि करमसों मुक्त ॥ ३८ ॥ जे परमादी आलसी, ते अजिमांनी जीव, जे अविकल्पी अनुजवी, ते समरसी सदीव ॥ ३९ ॥

अर्थ:- तेमाटे जगत्नो मार्ग प्रमादीनी तरफ ठे, अने अप्रमादीनी तरफ मोक्ष मार्ग ठे, केमके, जे प्रमादी होय ते जगत्ने जुष अने अप्रमादी मुक्ति तरफ जुष ठे ॥ ३६ ॥ जे प्रमादी ठे, ते आलसु ठे. तेने चूरि के० घणा विकल्प उठे ठे, अने पोताना अनुजवमां तेने शिथिलपणुं रह्ये ठे, अने तेने मुक्ति मार्गरूप स्वरूपाचरण दूर ठे ॥ ३७ ॥ अने जे विकल्पविना अनुजवमां वसे ठे, ने शुरू चेतना युक्त ठे, ते मुनीश्वर थोडा कालमां कर्मशी मुक्त आय ठे ॥ ३८ ॥ जे प्रमादी अने आलसु ठे, तेने अहंबुद्धिशी अजिमांनी कहिये. ने जे विकल्प रहित पोताना अनुजवमां ठे तेने तो सदाय समरसी कहिये ॥ ३९ ॥

हवे अजिमाानी तथा ज्ञानीनी अवस्था उपर दृष्टांत आपेठे:-

अथ अजिमाानी तथा ज्ञानी व्यवस्था कथन:-

॥कवित्त डंदः॥-जैसे पुरुष लखे पहार अदि, जूचर पुरुष तांहि लघु लग्ग; जूचर पुरुषलखे ताकों लघु, उतर मिले डुडुको ज्रम जग्ग, तेसे अजिमाानी उन्नतगल, और जीवको लघुपद दग्ग; अजिमाानीको कहे तुळ सब, ज्ञान जगे समतारसजग्ग ॥ ४० ॥

अर्थ:-जेम कोई माणस पहार उपर चढ्यो होय तेने जूचर के० तलाटीपरना माणसो न्हानोडे एम जुए, अने तलाटी वाला माणसने पहाड उपर चढेलां न्हाना जुए, अने पढी पहाड उपर चढेलां हेठे उतरी तलाटी वालाने मले त्यारे बेडनो नाना पणानो भ्रम दूर थाय, तेम अजिमाानी पुरुष उंची गरदन राखनारो, अन्य, जीवने नाना जुए, तुळ जाणे, अने बीजा पुरुषो ते अजिमाानी पुरुषने तुळ जेणो, एम अरसपरस विचारमां विषमता रहे ठे, ते ज्यारे ज्ञान जागे त्यारे बेडना मनमां विषमता मटीने समपणुं आवी जाय ॥ ४० ॥

हवे एकला अजिमाानीनी व्यवस्था कहे ठे:-अथ अजिमाानी यथा:-

॥सवैया इकतीसाः॥-करमके जारी समुके न गुनको मरम, परम अनीति अधरम रीति गहे है; होहि न नरम चितगरम घरमहुते, चरमकी दृष्टिों जरम झूली रही है; आसन न खोले मुख वचन न बोले सिरधूनाएहू न डोले मानो पाथरके चहे है; देखनेके हाड जव पंथके वटाड ऐसे, मायाके खटाड अजिमाानी जीव कहे हैं ॥ ४१ ॥

अर्थ:-जे करम बंधयी अति जारी ठे. जे देखने गुण जाणेठे, पण गुणनो मर्म जाणतो नथी; अने परम अन्याय तथा अधर्मनी रीत ग्रही राखेठे; जेना चित्तनेविषे नरमा श तथा दया परिणाम नथी; देखनो अति घर्म ताप ठे, तेषी जे गरम रहेठे, ज्ञान दृष्टि नथी अने चर्मरूप दृष्टिवेके ज्रममां झूह्यो फरे ठे, कोई विकट आसन बांधे तेने खोले नही, ने मोक्षेथी वचन बोले नही, मौन व्रती रहे, तेने ज्ञानी महा पुरुष जाणीने कोई माथुं नमावे, तो तेनो सरकार ने अंग चेष्टा पण न करे, जाणिये पथर थवानीज इडा करतो होय; नेवली जेम बालकने डराववाने हाड कहीये ठइये तेम लोकोने डराववाने वेष धरी हाड बनीने बेसे, अने जव ज्रमणना मार्गमां वटाडना सरखो चाले; एरीते माया जालना खाटनारा अजिमाानी जीवने उलखीये ॥ ४१ ॥

हवे ज्ञानी जीवनी व्यवस्था कहे ठे:-अथ ज्ञानी यथा:-

॥ सवैया इकतीसाः॥-धीरके धरैया जवनीरके तरैया जयजीरके हरैया वर वीर ज्यों उमहे हैं; मारके मरैया सुवीचारके करैया सुख द्वारके दरैया गुनलोसों लह लहे हैं;

रूपके रीजैया सबनैके समुंजैया सबहीके लघुजैया सबके कुबोल सहे हैं; वामके व मैया दुखदामके रमैया ऐसे रामके समैया नर ज्ञानी जीव कहे हैं ॥ ४३ ॥

अर्थ:-धीरजने धरनार, संसार सागरने तरनार, जवज्जीडने हरनार, मोटा शूर वीरनी परे पोताने साह्य आपवाने उमंगी रह्याठे, कंदर्पने मारनार, जल्ला विचारना करनार, सुख समाधिना ढाछामां ढखनार, आत्माना गुणनो लव एटले अंश तेमां ल ह्छहि रह्या ठे, आत्मरूपना रीजवनार, सर्व नयना सारनो रस समजनार, निरहं कारी पणे सर्वना नाना जाई जे थई रह्याठे; क्कामावंतपणे सर्वनां दुष्ट वचन जे सहेठे; वाम के० छीने वमैया के० ढोडनार, दुःखनी परंपराना दमनार, एवा आत्मारामने विषे रमनारा मनुष्यने ज्ञानी जीव कहीये ॥ ४३ ॥

हवे शुद्धात्मना अनुजवनी प्रशंसा करेठे:-अथ शुद्धात्म अनुजव प्रशंसा:-
॥चांपाई:-॥जे समकिती जीवसमचेती; तिन्हिकी कथा कहों तुमसेती; जहां प्रमाद क्रिया नहि कोई; निर्विकल्प अनुजौ पद सोई ॥ ४३ ॥ परग्रह त्याग जोग थिर तीनो; करम बंध नहि दोइ नवीनो; जहां न राग दोष रस मोहे; प्रगट मोषमारग मुख सोहे ॥ ४४ ॥ पूरव बंध जेदे नहि व्यापे, जहां न जेद पुन्य अरु पापे; दरब जाव गुन निर्मल धारा, बोधविधान विविध विस्तारा ॥ ४५ ॥ जिन्हिके सहज अवस्था ऐसी; तिन्हिके हिरदे दुविधा केसी; जे मुनिषिक श्रेणिचढी धाये; ते केवलि जगवान कहाये ॥ ४६ ॥ दोहरा:-इहिविधि जे पूरन जये, अष्ट करम वनदाहि; तिन्हिकी महिमा जो लखे, नमे बनारसि ताहि ॥ ४७ ॥

अर्थ:- जे समकिती जीव ठे ते समचेती के० वीतरागपणे समतावंत ठे अहो ! जव्य प्राणी ! तेनी कथा हुं तमने कहुहुं. ज्यां कोई प्रमादनी क्रिया नथी, तेने निर्विकार निर्विकल्प अनुजव पद कहीये, एटले अनुजवमां विकल्प नथी. ॥ ४३ ॥ ज्यां परिग्रहनो त्याग ठे, अने त्रणे जोग स्थिर ठे, त्यां नवीन कर्मनो बंध नथी थतो; वली ज्यां जीवने राग द्वेष रस मोह नथी, तेज प्रगटपणे मोक्ष मार्गनुं मुख के० प्रारंज ठे. ॥ ४४ ॥ वली ज्यां पूर्वे जे कर्मबंध ठे, तेनो जदय नथी, अने ज्यां पुण्य पापना जेदनो विचार नथी, अने ज्यां साधुना सताधीस गुण अव्यपणे जाव पणे निर्मल धाराये वही रह्या ठे, वली ज्यां बोधविधान के० ज्ञानना प्रकार जात जातना विस्तारमां ठे. ॥ ४५ ॥ जेनी एवी सहज अवस्था थई होय तेना हृदयमां आत्म उलखवानी दुविधा केम रहे ? अने एज अवस्थामां जे मुनिराज कपक श्रेणि चढी ऊर्ध्व मुख धाये तेतो केवली जगवंत जाणवा. ॥ ४६ ॥ ए रीते करी अष्ट कर्म रूप बनने वालीने पूर्ण आत्मारूपमां जे थायठे अने जेना महिमाने जे सत् पुरुष

होय तेहिज जुएठे, एटले सत्य पणे जाणेठे, तेने वारणसीदास नमस्कार करेठे ॥४३॥

हृषे मोक्ष पदार्थनी उत्पत्तिनो क्रम कहेठे:-अथ मोक्ष उत्पत्ति वर्णन:-

॥ उपपद्य ढंद:-जयो शुद्ध अंकुर, गयो मिथ्यात् मूर नशि; क्रमक्रम होत उदोत, सहज जिम शुक्लपक्ष शशि; केवल रूप प्रकासि, जासि सुख रासि धरम ध्रुव; करि पूर न थिति आउ, त्यागि गतजाव परम ध्रुव; इह विधि अनन्य प्रभुता धरत, प्रगटी बूंद सागर जयो; अविचल अखंड अनजय अखय, जीव दरब जगमहि जयो. ॥ ४४ ॥

अर्थ:-शुद्धतानो अंकुर प्रगट थतां मिथ्यात मूलथी नाश पाम्युं, तेवारे जेम अ जवालीया पखवालीयामां चंद्रमां क्रमे क्रमे उद्योतवंत थायठे, एरीते आत्मापण क्रमे क्रमे उद्योत थतां केवल ज्ञान रूपनो प्रकाश थाय, अने आत्मानो निश्चल ध्रुव धर्म सुख समुद्र ते जासे, ते पढी आयुष्य कर्मनी स्थिति पूर्ण करीने अने मनुष्य गतिनो जाव ठोडीने परमात्मारूपे थाय, एरीते अनन्य प्रभुता एटले सर्वथी श्रेष्ठता धारण करे. कोनी पेठे ? तो के जेम पाणीनी बूंद बूंद एकठी मढी समुद्र थायठे तेम आत्मा गु णना अंश क्रमे क्रमे प्रगट करतो पूर्ण थयो, ते पढी अविचल, अखंड, अजय ने अ क्षय एवं जीव इव्य जगत्ने विषे सदा जयवंत थायठे. ॥ ४४ ॥

हवे अष्ट कर्मनो नाश थयेथी जे आत्मां सहज आठ गुण प्रगट थायठे ते कहेठे:-अथ अष्ट कर्म नाशते अष्ट गुण प्रकाश वर्णन:-

॥ सवैया इकतीसा:- ज्ञानावरणीके गये जानिये जु है सु सब, दंसनावरनके ग येते सब देखिये; वेदनी करमके गयेते निराबाध रस, मोहनीके गये शुद्ध चारित विसेखिये, आठकर्मगये अवगाहन अटल होइ, नामकरमगये ते अमूर्त्तिक पेखिये; अगुरुअलघुरूप होई गोत कर्म गये, अंतराय गयेते अनंत बल लेखिये. ॥ ४५ ॥

अर्थ:- ज्ञानावरणीय कर्म नाश थता लाकालोकमां जे वस्तु ठे, ते सर्व जणाय, एटले केवल ज्ञान प्रकाश थाय; अने दर्शनावरणीय कर्मनो क्षय थवाथी लोकालो कना जावने सामान्यपणे जोईये, एटले केवल दर्शनगुण प्रगट थाय, अने वेदनीय कर्मना क्षयथी निराबाध रस उपजे एटले आत्मा बाधपणाथी मुक्त थाय, ते अबा धपणे अनंत सुखरूप गुण उपजे; वढी मोहनीय कर्मनो नाश थयेथी विशेषणपणे शुद्ध चारित्र प्रगट थाय, एटले यथारूपात चारित्र स्पष्ट गुण होय; आयु कर्मनाश थयेथी अवगाहनानी सादि अनंत स्थिति थाय (आयु कर्मगते निश्चला स्थितिर्जवति); नाम कर्म नाश थयेथी अमूर्त्तिकपणुं जीवतुं शुद्ध स्वरूप उपजे; गोत्र कर्मनो क्षय थयेथी अगुरुअलघु गुण उपजे, जेथी जीवमां लघुपणु तथा गुरुपणु न होय; अने अं

તરાય કર્મનો નાશ થયેથી અનંત બલ ઉપજે, ઘટલે અનંત વીર્યપણાનો ગુણ ઉપજે છે. એ આઠ ગુણ ઉપજે. ॥ ૪૯ ॥

॥ હિત શ્રી સમયસાર નાટક બાલબોધરૂપ નવમો મોક્ષ દ્વાર સમાપ્તઃ ॥

॥ દોહરાઃ ॥—હિત શ્રિ નાટિક પ્રથમે, કહ્યો મોક્ષ અધિકાર; અબ વરનો સંકેપસો, સરબ વિશુદ્ધીદાર. ॥ ૫૦ ॥

અર્થઃ— હિત કેવું સંપૂર્ણ નાટક સમયસારવિષે મોક્ષ દ્વારનો અર્થ કહ્યો ને હવે દશમું સંકેપથી સર્વ વિશુદ્ધિ દ્વારાનું વર્ણન કરું હું ॥ ૫૦ ॥

હવે અંદી સર્વઉપાધિ રહિત શુદ્ધ આત્મ સ્વરૂપનું વર્ણન કરે છેઃ—

॥ સવૈયા શ્લોકીસાઃ ॥—કરમકો કરતા હૈ જોગનિકો જોગતા હૈ, જાકી પ્રચુતામેં એ સો/કથન અહિત હૈ; જામેં એક ઇંદ્રિયાદિ પંચધા કથન નાંહિ, સદા નિરદોષ બંધ મોક્ષસો રહિત હૈ; જ્ઞાનકો સમૂહ જ્ઞાન ગમ્ય હૈ સુખાઝ જાકો, લોક વ્યાપી લોકા તીત લોકમેં મહિત હૈ; શુદ્ધ વંસ શુદ્ધ ચેતનાકે રસ અંશ જયો, એસો હંસ પરમ પુ નીતતા સહિત હૈ ॥ ૫૧ ॥ દોહરાઃ—જો નિહચે નિરમલ સદા, આદિ મધ્ય અરુ અંત; સો ચિદ્રૂપ બનારસી, જગતમાંહિ જયવંત ॥ ૫૨ ॥

અર્થઃ— કર્મનું કર્તાપણું અને સુખહુઃખનું જોક્તાપણુ એવું જે લોક વ્યવહારમાં કેહેવાય છે, તે જેની પ્રચુતામાં ईશ્વરતાઈ છે, તેમાં અહિતકારી છે; વલી જેની પ્રચુતા માં એકેન્દ્રિય પ્રમુખ પાંચ જોદનું કેહેવું તે પણ અહિતકારી છે, સત્ય નથી. કેમકે જે સ દા નિર્દોષ છે, તેના નિશ્ચય સ્વજાવમાં બંધ નથી, અને મોક્ષ પણ નથી, એવો જે બંધ મોક્ષ રહિત છે. ત્યારે એ દ્રવ્ય શું છે, એવો પ્રશ્ન ઊઠે તેનો ખુલાસો કરે છે કે, એ જ્ઞા નનો સમૂહ જે પુંજ તે રૂપ છે. જેનો સ્વજાવ જ્ઞાન ગમ્ય છે, જ્ઞાન વહે જાણવામાં આવે એવો છે, લોકમાં સઘલે સ્થલે વ્યાપી રહ્યો છે, લોકાતીત કેવું ક્ષેત્ર લોકથી ઝુલો છે, ને લોકમાં મહિત કેવું પૂજનીક ઉપાદેય છે, અનાદિ કાલનો એવો જ ત્રાણ્યો આવે છે તે થી જેનો શુદ્ધ અવતંશ છે અને શુદ્ધ ચેતનાના રસ પ્રદેશથી ઝરપૂર છે, એવા જે હંસ છે તે પરમ પુનીતતા સહિત ઘટલે ઉત્કૃષ્ટ શુદ્ધતા સહિત છે ॥ ૫૧ ॥ જે નિશ્ચય સ્વરૂપમાં સદા નિર્મલ છે, આદિ મધ્યને અંત્ય અવસ્થાને વિષે એક રૂપ છે, ને તેજ ચિદ્રૂપ છે. તેની વણારસી સ્તુતિ કરે છે કે એવા જગવાન જગત્માં જયવંત થાઓ. ॥ ૫૨ ॥

હવે જીવનું અજોક્તા પણુંને અકર્તા પણું ઠરાવે છેઃ— અથ જીવ અકર્તા વર્ણનઃ—

॥ ચોપાઈઃ ॥—જીવ કરમ કરતા નહિ એસો; રસ જોગતા સુખાઝ ન જૈસો; મિ થ્યામ તિસો કરતા હોઈ; ગયે અજ્ઞાન અકરતા સોઈ ॥ ૫૩ ॥

અર્થઃ—જેમ જીવને કર્મનો કર્તા ન કહિયે તેમ રસનો જોક્તા પણ ન કહિયે; જીવ

જ્યાંસુધી મિથ્યામતિ વાલો છે, ત્યાંસુધી તો કર્તાપણું કેહેવતમાં સાચો છે. પણ જ્યારે એ અજ્ઞાન જાય છે, ત્યારે જીવ અકર્તાપણે છે એવું સ્પષ્ટ જણાય છે. ॥ ૫૩ ॥

હવે આત્માના શુદ્ધ સ્વજ્ઞાવ તથા વિજ્ઞાવનું વર્ણન:— અથ સ્વજ્ઞાવ વિજ્ઞાવ વર્ણન:—
॥ સર્વેયા ઇકતીસા: ॥— નિહવે નિહારત સુજાઝ જાહિ આત્માકો, આત્મીક ધર મ પરમ પરગાસના; અતીત અનાગત વરતમાન કાલ જાકો, કેવલ સરૂપ ગુન લોકો લોક જાસના; સોઈ જીવ સંસાર અવસ્થામાંહિ કરમકો, કરતાસો દીસે લિયે જરમ હપાસના; યહે મહા મોહકે પસાર યહે મિથ્યાચાર, યહે જૌ વિકાર યહે વ્યવહાર વાસના ॥ ૫૪ ॥

અર્થ:— નિશ્ચય દૃષ્ટિએ જોતાં જે આત્માનો આત્મિક ધર્મ પરમ પ્રકાશરૂપ સદા સ્વજ્ઞાવ છે. એટલે નિશ્ચયનયથી અતીત, અનાગત તથા વર્તમાન કાલમાં લોકોલોક જાસનાનો કરનાર કેવલ સ્વરૂપ ગુણ છે. તેજ આત્મા સંસાર અવસ્થાનેવિષે ભ્રમ હપાસનાવડે એટલે મિથ્યાત્વ-અજ્ઞાનની સેવાને લીધે કર્મના કર્તાની પેઠે દેખાય છે, એમ મિથ્યાત્વની સેવામાં જે રહેલું તે મોહનો પસાર છે, એજ મિથ્યાચાર છે; જીવને જવ ભ્રમણનો એજ વિકાર છે. તથા એજ વ્યવહાર વાસના છે ॥ ૫૪ ॥

હવે જીવની અજોક્તા અવસ્થાનું વર્ણન કરેલું:— અથ જીવ અજોક્તા વર્ણન:—
॥ ચોપાઈ: ॥— તથા જીવ કરતા ન કહાવૈ; તથા જોગતા નાહ ન પાવૈ; હે જોગી મિથ્યામતિ માંહી; મિથ્યામતી ગયેતેં તે નાહી. ॥ ૫૫ ॥

અર્થ:— જેમ જીવ કર્તા નથી તેમ જોક્તા પણ નથી, માત્ર મિથ્યાત્વમાં કર્તા જીવ છે, ને જોક્તા પણ જીવ છે, પણ મિથ્યાત્વ નાશ થાય ત્યારે જીવ કર્તા અને જોક્તા નામ ધરાવતો નથી. ॥ ૫૬ ॥

હવે નય સ્વરૂપમાં જોક્તા અજોક્તા પણાનાં લક્ષણ બતાવેલું:—

અથ જોગતાપના અજોગતાપનાકો-લક્ષણ:—

॥ સર્વેયા ઇકતીસા: ॥— જગવાસી અજ્ઞાની ત્રિકાલ પરજાય બુદ્ધી, સોતો વિષે જોગ નિકો જોગતા કહાયો હૈ; સમકિતી જીવ જોગ જોગસોં હદાસી તારેં, સહજ અજોગતા ગરંથનિમે ગાયો હૈ; યાહી જાતિ વસ્તુકી વ્યવસ્થા અવધારે બુધ, પરજાઝ ત્યાગિ અપનો સુજાઝ આયો હૈ; નિરવિકલપ નિરૂપાધિ આતમા અરાધિ, સાધિ જોગ જુગતિ સમાધિમેં સમાયો હૈ. ॥ ૫૬ ॥

અર્થ:— જગત્વાસી જે અજ્ઞાની છે, ત્રણે કાલવિષે પર્યાય બુદ્ધિ છે, એટલે ડ્રવ્યબુદ્ધિ નથી, ને હું સુખી, હું દુઃખી એવી પર્યાય બુદ્ધિ કરેલે, પણ નિમ્નપણે શુદ્ધ આત્મ ડ્રવ્યને નહીં જાણે, એવો અજ્ઞાની જીવ તો વિષય જોગનો જોક્તા કેહેવાય છે, અને સમ

કિતી જીવ મનવચન ને કાયાના યોગથી તથા વિષય જોગથી ડદાસીપણે રહેઢે અને શુરૂ આત્મ ડવ્યના અનુજવમાં મગ્ન ઢે, તેથી સમકિતીને શાસ્ત્રમાં સહજ અજોક્તા પણે ગાયલો ઢે, ઘરીતે પંક્તિ ઢે તે વસ્તુની વ્યવસ્થા અવધારીને ઘટલે વસ્તુનો સ્વ જાવ વિચારીને પરજાવને ત્યાગીને પોતાના સહજ સ્વજાવમાં આવે ઢે, તેથી સુખી ડુઃખી ઇત્યાદિ વિકલ્પવિના, કર્મ સંયોગરૂપ ડપાધિવિના, ઘવા આત્માને આરાધીને જ્ઞાન ઢર્શન ચારિત્રરૂપ જોગની જુગતિ સાધી સમાધિ ઘટલે સહજ સ્વરૂપમાં સમાયઢે.

હવે અજોક્તા જીવની અવસ્થાનું વર્ણન કરેઢે:- અથ જીવ અજોક્તા વર્ણન:-

॥ સવૈયા ઇકતીસાઃ ॥- ચિનમુઢા ધારી ધ્રુવ ઢર્મ અધિકારી યુન, રતન જંઢારિ અપ ઢારી કર્મ રોગકો; પ્યારો પંક્તિનિકો ઢુસ્યારો મોલ મારગમેં, ન્યારો પુઢગલસોં ડર્જિયારો ડપયોગકો; જાને નિજપર તત્ત રહે જગમેં વિરત્ત, ગહે ન મમત્ત મન વચ કાય જોગકો; તા કારન જ્ઞાની જ્ઞાનાવરનાદિ કરમકો, કરતા ન ઢોઃ જોગતા ન ઢોઃ જોગકો. ॥ ૫૭ ॥ ઢોઢરાઃ॥- નિરજિલાષ કરની કરે, જોગ અરુચિ ઘટ માંહિ; તાતેં સાધક સિઢ્ઠ સમ કરતા જુગતા નાંહિ. ॥ ૫૮ ॥

અર્થ:- ચેતના ચિન્હનો ઢરનાર, નિશ્ચલ સ્વજાવ જ્ઞાતાપણું તેનો અધિકારી, જ્ઞા નાદિક ણુંણરૂપ રલના જંઢારનો જંઢારી ઢે, કર્મરૂપ રોગનો વિનાશ કરનાર, પંક્તિ નો પ્યારો ઘટલે તત્ત જ્ઞાનીને વલ્લજ, મોઢમર્ગમાં ઢુશીયાર કેળ સાવધાન, પૌરૂલિક ઢર્મથી જુઢો રહેનાર, મતિશ્રુત પ્રમુલ ડપયોગનું અજવાલું જેના હઢયમાં થયુંઢે, પોતા નાં અને પારકાં સર્વે તત્તવનો જાણનાર, જગતમાં વિરત્તપણે રહેનાર, ઘટલે વૈરાગી, મન વચન ને કાયાના યોગની મમતા નહીં રાલનાર માટે જ્ઞાની જીવ જ્ઞાનાવરણીય પ્રમુલ કર્મનો કર્તા પણ નથી, અને ડુઃલ સુલના જોગનો જોક્તાપણ નથી. ॥ ૫૭ ॥ ઇઢા વિના ક્રિયા કરવી, અને ઘટર્પિતમાં જોગની રુચિ નહીં રાલવી, તેથી મુક્તિનો સા ઢક પુરૂષ સિઢ્ઠ સમાન કલ્હો, અને તે કર્તા તથા જોક્તા નથી. ॥ ૫૮ ॥

હવે અઢંબુઢિ થકી કર્તાપણુ થાયઢે તે કહેઢે:- અથ અઢંબુઢિ વર્ણન:-

॥ કવિત્તઢંઢઃ ॥- જ્યોં હિય અંધ વિકલ મિથ્યાત ઢર મૃષા સકલ વિકલપ ડપજા વત; ગહિ ઇકંત પઢ આતમકો, કરતા માનિ અધોમુલ ઢાવત; ત્યોં જિનમતી ઢરલ ચારિત કર, કરની કરિ કરતાર કહાવત; વંઢિત મુક્તિ તથાપિ મૂઢમતિ, વિનુ સમ કીત જવપાર ન પાવત. ॥ ૫૯ ॥ ચોપાર્ઢઃ॥- ચેતન અંક જીવ લલિ લીન્હા, પુરૂલ કર મ અચેતન લીન્હા; વાસી ઇક સેતકે ઢોલ; યઢપિ તથાપિ મિલે નહિ કોલ. ॥ ૬૦ ॥

॥ ઢોઢરાઃ ॥- નિજનિજ જાલ ક્રિયા સહિત, વ્યાપક વ્યાપિ ન કોઃ; કરતા પુરૂ લ કરમકો, જીવ કહાંસોં ઢોઃ. ॥ ૬૧ ॥

अर्थ:-जेम कोइ हृदय अंधपुरुष विकल मिथ्यात्वधारीने हैयामां विकल्प उपजावे, ते सर्व जुग ठे, ते क्रियावादीनो एकांत पक्ष ग्रहीने आत्माने कर्त्ता मानीने अधोमुख के० नीची गतिने पकडी रह्योठे, एवो जे जिनमती ठे ते जाव चारित्रविना अने ड्रव्य चारित्रयुक्त करणी करेठे, ने क्रिया करण एटखे शुच क्रियानो कर्त्ता पोते के हेवायठे, ते मुक्तिने वांठे तोपण मूढमतिठे; जवनो पार समकित विना पासतो नथी. ॥ ५९ ॥ अने जीवनो अंक के० चिन्ह चेतना जाणवी; अने पुजल तथा कर्म ए बे ठने जरु जाणवां. चेतन अने अचेतन बेड एक क्षेत्रावगाहीठे एटखे एक क्षेत्रवासी ठे, तथापि कोई कोईथी मळे एवां नथी. ॥ ६० ॥ जे पदार्थ ठे ते पोतपोताना जावनी क्रिया सहित रहे ठे; जेमां व्यापी रहे ते वस्तुने व्याप्य कहीये अने व्यापी रहे नार पदार्थने व्यापक कहीये तेथी पुजल व्याप्यमां जीवनुं व्यापकपणुं नथी, साठे पौनल्लिक कर्मनो कर्त्ता जीव क्यांथी थाय अर्थात् न ज थाय. ॥ ६१ ॥

हवे व्यवहारमां जे रीते जीवनुं कर्त्तापणुं ठरेठे ते जणावेठे:- अथ कर्त्ता कथनं:- ॥ सवैया इकतीसा:- जीव अरु पुजल करम रहे एक खेत, जद्यपि तथापि सत्ता न्यारी न्यारी कही है; लठन सरूप गुन परजे प्रकृति जेद, दुहूम अनादिहीकी दु विधा व्हेरही है; एते परि जिनता न जासे जीव करमकी, जौखों मिथ्या जाड तोलों ओंधी वाड वही है; ज्ञानके उदोत होत ऐसी सुधी दृष्टि जई, जीव कर्म पिंङ्को अ करतार सही है. ॥ ६२ ॥ दोहरा:- एक वस्तु जेसी जु है, तासों मिले न आन, जीव अकर्त्ता करमको, यह अनुजो परवान. ॥ ६३ ॥

अर्थ:- जेम आकाश प्रदेशमां पुद्गल कर्म अवगाहि रहे ठे; तेज आकाश प्रदेशमां जीव प्रदेश पण अवगाहि रहे ठे. एम जीव अने पुजल एक क्षेत्रना वासी ठे, तथापि चेतननी सत्ता अने जडनी सत्ता ए बे जुदी ठे. अनादि कालनी लक्षण जे दवडे, स्वरूप जेदवडे, गुणपर्यायवडे ने प्रकृति जेदवडे ए बेडनेविषे द्विविधता चाली आवेठे, तेम ठतां लक्षण प्रमुखनी जिनता मिथ्यात्व जावने लीधे जीव अने कर्मनी ज्यां सुधी जासे नही, त्यां सुधी उंधोवायु वहे ठे एटखे जीवने कर्त्ता मानीये ठेये. अने ज्ञाननो उद्योत थवाथी सम्यक्त्वनी एवी शुरुता थई के तेथी कर्म पिंडनो अकर्त्ता जीव सही थयो ठे, एम जाएणुं ॥ ६२ ॥ जे वस्तु जेवीरीते ठे ते साथे आनके० बीजा स्वरूप वाली वस्तु मळती नथी; एकमेक थती नथी; एथी जीव कर्मनो अकर्त्ता ठे. ए अर्थ अनुजव प्रमाणथी समजाय ठे ॥ ६३ ॥

हवे मूढ जीव कर्मनो कर्त्ता मानी लेय ठे ते कहे ठे:- अथ मूढकर्त्तायहकथनं:- ॥ चोपाई:- जेडुरमती विकल अज्ञानी; जिन्हि सुरीति पररीति न जानी; मा

या मगन जरमके जरता; ते जिव जाव करमके करता ॥ ६४ ॥ दोहरा:—जे मिथ्या मति तिमरसों, लखे न जीव अजीव; तेई जावित करमके, करता होइ सदीव ॥ ६५ ॥ जे अशुद्ध परिनति धरे, करे अहं परमान; ते अशुद्ध परिनाम के, करता होइ अजाना ॥

अर्थ:—जे जीव दुष्ट बुद्धिवहे विकल ठे, अज्ञानी ठे, जे पोतानी ने पारकी रीत जाणता नथी, माया जालमां मग्न ठे, भ्रमनाजरता के धणी ठे, ते जीव जाव कर्मना करनारा ठे ॥ ६४ ॥ जे जीव मिथ्यामति अंधकारधी जीव अजीवने चिन्न पणे जाणता नथी, ते जीव सदाकाल जावित कर्मना कर्ता ठे, एटले पोतपोताना कर्मनो जे स्वजाव तेनेज जावित कर्म कहिये ॥ ६५ ॥ जे जीव अशुद्ध परिणतिने धरेठे, सर्व क्रियामां अहंकार बुद्धिधी अहं कर्ता एवुं प्रमाण करठे, ते जीव अजाण थका अशुद्ध परिणामना कर्ता थायठे ॥ ६६ ॥

अथ शिष्य प्रश्न:—

॥ दोहरा: ॥— शिष्य कहै प्रभु तुझ कह्यो, दुविध करमको रूप; दर्व कर्म पुद्गल मई, जाव कर्म चिद्रूप ॥ ६७ ॥ करता दरबित करमको, जीव न होइ त्रिकाल; अथ इह जावित करम तुम, कह्यो कौनकी चाल ॥ ६८ ॥ करता याको कौन है, कौन करै फल जोग; के पुद्गल के आत्मा, के डुहुको संयोग ॥ ६९ ॥

अर्थ:— हवे शिष्य प्रश्न पुठे ठे के, हे प्रभु ! तमे कछुं ठे के, कर्मनुं स्वरूप बे प्रकारुं ठे; एकतो पुद्गलमय ते पुद्गल पिंडरूप अव्य कर्म ठे, अने बीजुं जाव कर्म ठे ते चिद्रूप के चेतनाविकार रूप ठे: ॥ ६७ ॥ वली स्वामी तमे एवुं कछुं के अव्य कर्मनो करनार जीव त्रणे कालमां नथी, तयारे जावित कर्म तमे कोनी चाल कह्यो ठो ? ॥ ६८ ॥ ए जावित कर्मनो कर्ता कोण ठे, ने एना कर्म फलनो जोक्ता कोण ठे ? पुद्गल कर्ता जोक्ता ठे ? के आत्मा कर्ता, जोक्ता ठे ? किंवा पुजल अने आत्मा ए बे हुनो संयोग कर्ता जोक्ता ठे ? ॥ ६९ ॥

हवे आ प्रश्ननो गुरु उत्तर आपेठे:— अथ गुरु उत्तर कथन:—

॥ दोहरा: ॥— क्रिया एक करता जुगल, यों न जिनागम मांहि; अथवा करनी औरकी, और करै यों नाहि ॥ ७० ॥ करे और फल जोगवे, और बने नहि एम; जो करतासो जोगता, यहै यथावत जेम ॥ ७१ ॥ जाव कर्म कर्तव्यता, स्वयं सिद्ध नहि होइ; जो जगकी करनी करे, जग वासी जिय सोइ ॥ ७२ ॥ जिय करता जिय जोगता, जाव कर्म जिय चालि; पुद्गल करे न जोगवे, दुविधा मिथ्या जालि ॥ ७३ ॥ तातें जावित करमकों, करे मिथ्याती जीव; सुख दुख आपद संपदा, जुंजे सहजसदीव ॥ ७४ ॥

अर्थ:- क्रिया करणी एक होय अने तेना करनारा जुगल के० वे एवी बात जिनेश्वरना आगममां नथी कही, तेम पुद्गल अने जीव ए वेळ एक क्रिया करे नही अथवा बीजानी क्रिया ठे अने करनार वली बीजोज ठे, एतुं पण ठे नही, एटले पुद्गलनी क्रिया जीव न करे अने जीवनी क्रिया पुद्गल न करे ॥ ५० ॥ ए रीते करे एक अने तेतुं फल जोगवनार बीजोज होय एतुं बने नही, एतुं जिनेश्वरना आगममां नथी कहुं, एटले पुद्गलनी क्रियातुं फल जीव जोगवे नही; केमके जे कर्त्ता तेहिज जोक्ता; जे कर्म करे तेज फल जोगवे ए बात केहेवत प्रमाणे खरी ठे. ॥५१॥

जाव कर्मनी कर्त्तव्यता के० क्रिया तेतो स्वयं सिद्ध न थाय; एटले जाव कर्म पोतानी मेले सिद्ध नही थाय. तेथी एतुं ठरे ठे के जे जगतनी क्रिया करे ते जाव कर्मनो कर्त्ता ठे; एटले गमनागमन क्रिया करे तेज जाव कर्मनो कर्त्ता जगत् वासी जीव ठे ॥ ५२ ॥ जीवज कर्त्ता अने जीवज जोक्ता ठे, जीवनी चल विचलताथी जाव कर्म उपजे ठे, एथी जावित कर्म जीवनी चाल ठे. ए जावित कर्मने पुद्गल करे नही, तेम जोगवे पण नही, एमां जे अद्वैत मतवाला द्विधा राखे ठे; ते मिथ्या जाळ ठे ॥ ५३ ॥ तेमाटे जे मिथ्यात्वी जीव ठे, ते जावित कर्मने करे ठे. तेणे करी सुख दुःख आपदा संपदा सदा सहजे जोगवे ठे ॥ ५४ ॥

हवे एकांत वादिसांख्यमतना वचननुं वर्णन करे ठे:-अथ एकांत वादी वर्णन:-

॥ सवैया श्कतीसाः ॥- कोई मूढ विकल एकंत पढ गहै कहै आतमा अकरतार पूरन परम है; तिन्हसो जु कोउकहै जीउ करता है तासो, फेरी कहै करमको करता करम है; ऐसे मिथ्यामगन मिथ्याती ब्रह्म घाती जीव, जिन्हके हिये अनादि मोहको जरम है; तिन्हको मिथ्यात झूरि करिबेको कहै गुरु स्यादवाद परवान आतम धरम है ॥ ५५ ॥

अर्थ:- कोई मोह मूढ जीव ज्ञानवडे विकल एकांत पढ ग्रहीने एम कहे ठे के, आत्मा अकर्त्ता ठे, परम पूर्ण ठे, ते एकांत वादीने कोई एतुं कहे के, आत्मा कर्त्ता ठे, तेने सांख्यमति प्रमुख एकांत वादी कहे ठे के, कर्मनो कर्त्ता कर्मज ठे. एवा मिथ्यात्वमां मग्न मिथ्यात्व जीव ब्रह्म घाती ठे. तेमना हैयामां अनादि का लथी मोह कर्म लाग्युं रहे ठे, ते मिथ्यात्वी जीवतुं मिथ्यात झूर करवाने स्याद्वाद रूप जे आत्म धर्म ठे, ते धर्मज बधी रीत प्रमाण करी कहे ठे ॥ ५५ ॥

हवे जेम स्याद्वाद वस्तु स्वरूप ठे तेम कहे ठे:-अथ स्याद्वाद कथन:-

॥ दोहाः ॥- येतन करता जोगता, मिथ्या मगन अज्ञान; नहि करता नहि जोगता, निहचे सम्यकवान ॥ ५६ ॥ सवैया श्कतीसाः:- जैसे सांख्यमति कहै अलख

अकरता हे सर्वथा प्रकार करता न होइ कब ही; तैसे जिनमति गुरु मुख एक पक्ष सुनि, याही जांति मानै सो एकंत तजो अबही, जोलों डुरमति तौलो करमको कर ता है, सुमती सदा अकरतार कह्यो सब ही; जाके घट ज्ञायक सुजाउ जग्यो जब ही सो, सोतो जग जालसो निरालो जयो तबही ॥ ७५ ॥

अर्थ:- मिथ्यात्वमां मग्न अजाण थको चेतन कर्ता ठे. अने जोगता पण ठे अने समकिति जीव निश्चयथी कर्ता पण नथी अने जोक्ता पण नथी ॥ ७६ ॥

जेम सांख्यमति पोताना मतमां एवी प्ररूपणा करेठे के, जे अलक्षरूप ठे ते सर्वथा अकर्ता ठे, पण क्यारे कर्ता थतो नथी, अने सत्व रज तम गुण प्रकृति कर्ता ठे, एरीते जे सांख्यमतिवाला कहे ठे, तेम कोई जिनमती पण कोई गुरुना मुखथी निश्चय नयनो एक पक्ष सांजखीने एमज माने, एटखे जीवने अकर्ता माने ठे. पण श्री जिनेश्वरना मतमां स्याद्वाद पक्ष ठे. ते एवो ठराव ठे के ज्यां सुधी दुष्ट बुद्धि मिथ्यामती अहं बुद्धिमां ठे, त्यां सुधी जीव कर्मनो कर्ता ठे; अने सुमति आवेथी सदा अकर्ता ठे, जेवो ठे तेवोज अकर्ता कह्यो, जेना घटमां पोतानो ज्ञायक स्वजाव ज्यारे जाग्यो ते वखतथीज ते जगजालथी निरालो थइ, तेणे अर्थ पुजल परावर्त्तमां संसार लावी मुक्त्यो ॥ ७७ ॥

हवे एकांत वादी बौधमतीनि बुद्धिनुं वर्णन करेठे:-अथ बौध मति वर्णनं

॥ दोहरा ॥- बौध विनय वादी कहै, बिनु जंगुर तनुमांहि; प्रथम समे जो जीव है, दुतिथ समे सो नांहि ॥ ७८ ॥ ताते मेरे मतविषे, करे करमजो कोइ; सो न जोग वे सरवथा, और जोगता होइ ॥ ७९ ॥

अर्थ:-बौध क्णिक वादी ठे, ते एतुं कहे ठे के शरीरमां रेहेनारो जे पदार्थ ठे ते क्णजंगुर ठे एटखे प्रथम समयमां जे जीव पदार्थ शरीरने विषे ठे, ते बीजा स मयमां न पामिये, एथी सर्व क्णजंगुर ठे ॥ ७८ ॥ वली बौध कहे ठे के मारा मनमां एवी श्रद्धा ठरी ठे, के जे कोई कर्म करेठे, ते तो कर्मना फलनो जोक्ता नथी. क्ण जंगुर पणाने लीधे बीजोज जोक्ता थाय ठे ॥ ७९ ॥

हवे एकांत वादी बौधमतीना खंरुननो उपदेश करेठे:-अथ बौध मतखंरुन उपदेश:-

॥ दोहरा ॥-यह एकंत मिथ्यात पष, झूरि करनके काज; चिद विलास अविचल कथा, जाषै श्री जिनराज ॥ ८० ॥ बालायन काहू पुरुष देख्यो पुर कइ कोइ; तरुन जये फिरिके लख्यो, कहे नगर यह सोइ ॥ ८१ ॥ जो दुहु पनमे एक थो, तो तिन्हि सुमिरन कीथ; और पुरुषको अनुजव्यो, और न जाने जीय ॥ ८२ ॥ जबयह वचन प्रगट सुन्यो, सुन्यो जैनमत शुरू; तब इकांत वादी पुरुष, जैन जयो प्रति बुरू ॥ ८३ ॥

अर्थ:- ए जे एकांत क्षणजंगुरपणुं ते मिथ्यात्व पद ठे, तेने दूर करवाने चिद्बि
लास अविचल कथा के० जीवना अचल पदनी वात सामान्य केवलीना राजा श्री
जिनेश्वर देव कहेवे. ॥ ७० ॥ कोईक पुरुषे बाढ्यावस्थामां एक नगर दीतुं होय ने
तै पढी ज्यारे जुवानीमां आव्यो त्यारे फरीशी तेज नगरनेतेणेजोयुं त्यारेतेने रेहेतां
रेहेतां स्मृति आवी के, आ नगर तो में बालपणामां जोयुं हतुं तेज ठे. ॥ ७१ ॥ हवे
अही जीवना अचलपणानो संजव देखाडेवे:-के, बेहु कालमां जो ते एकज हतो ते
वारे ते पुरुषे बालपणामां ते नगर जोयुं हतुं त्यारे तेने जुवानीमां तेनुं स्मरण थयुं ए
वात सत्य ठे. एटले वने वखतमां नगर तेज खरुं ठे, तेम एक पुरुषनो अनुजव के०
जोगवेळुं कार्य तेने बीजो पुरुष जाणी शके नही. ॥ ७२ ॥ ज्यारे आ वात प्रगट सां
जली अने जैनना शुद्ध मतनी वात सांजली त्यारे एकांतवादी पुरुषे प्रतिबोध पा-
मीने जैनमत ग्रहण कीधो अने बौधमतने ढोडी दीधो. ॥ ७३ ॥

हवे बौधमतीना क्षणजंगुरपणामां सद्वहणा केम थई ते कहे ठे:-

अथ बौध मतीकी सद्वहना कथन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥- एक परजाय एक समैमे विनसि जाइ, दूजी परजाय दूजै
समै उपजति है; ताकी बल पकरिके बोध कहै समै समै, नवो जीव उपजे पुरातनकी
षति है; ताते मानै करमको करता है और जीव, जोगता है और बाके हिय ऐसी
मति है; परजै प्रवानको सरवथा दरब जाने, ऐसे दुरबुद्धिकों अवश्य दुरगति है ॥ ७४ ॥

अर्थ:- हरकोई अव्यनो एक समयमां जे एक पर्याय ठे, अव्य, क्षेत्र, काल, जा
वने लीधे अवस्था जेद ठे, तेतो पर्याय ते समदमांज विनाश पामे ठे, अने बीजा
समयमां बीजो पर्याय उपजे ठे, एवी जैननी वाणी. ठे. ते वातनेज बौध मतीवाला
निश्चलपणे पकरी राखीने कहे ठे के, समय समय नवो नवो जीव उपजे ठे, अने
पाठला जुना जीवनी हाणी थायठे; वली आम मानेठे के कर्मनो कर्त्ता कोई बीजो
जीवठे अने कर्मनो जोक्ता कोई बीजोज जीव ठे. एम बौधमति कहेठे; अव्यना प
र्यायतो समयमां फरे ठे, तेने बौधमति पर्याय प्रमाणने सर्वथा प्रकारे अव्यज जाणे
ठे. एवा दुर्बुद्धिने अवश्य दुर्गतिज प्राप्त थाय ठे. ॥ ७४ ॥

हवे दुर्बुद्धि अने दुर्गतिनु लक्षण कहे ठे:-अथ दुर्गति स्थिति लक्षण:-

॥ दोहरा: ॥-दुर्बुद्धी मिथ्यामती, दुर्गति मिथ्या चाल; गहि एकंत दुर्बुद्धिसों,
मुगति न होइ त्रिकाल ॥ ७५ ॥ कहै अनात्मकी कथा, चहै न आत्म शुद्धि, रहै
अध्यात्मसों विमुख, दुराराधि दुर्बुद्धि ॥ ७६ ॥ सवैया श्कतीसा: ॥-कायासैं विचारि

प्रीति मायाहिमे हारि जीति, ब्रिये हठरीति जैसे चरिलकी सकरी; चुंगुलके जोर जैसे गोह गहि रहै झूमि, त्योंहि पाई गाढेपैन ठोढेटेक पकरी; मोहकी मरोरसों ज़रमको न ठार पावे, धावै चिहु और ज्यों बढावै जाल मकरी; ऐसी दुर्बुद्धि झूझि फूठके ज़रोखे झूली, फूली फिरे ममता जंजीरनिसों जकरी. ॥ ७७ ॥ बात सुनि चौक उठे बातहिसों चौकी उठे, बातसों नरम होइ बातहीं अकरी; निंदाकरे साधुकी प्रशंसा करे हिंसककी, साता माने प्रभुता असाता माने फकरी; मोख न सुयाइ दोख देखै तहां पेठि जाई, कालसो डराई जैसे नाहरसों बकरी; ऐसी डुरबुद्धि झूझो जूठके ज़रोखे झूली, फूली फिरे ममता जंजीरनिसों जकरी ॥ ७८ ॥

अर्थ:- मिथ्यामतिने दुर्बुद्धि कहिये, अने मिथ्या चालने दुर्गति कहिये, जे दुष्ट बुद्धि ठे, ते एकांत मतीने ग्रहणेकरी रहेठे, तेने त्रणे कालमां मुक्ति न थाय. ॥ ७७ ॥ हवे दुर्बुद्धिनी व्यवस्था कहेठे:-जे आत्माथी निम्न होय ते अनात्मा कहिये. ते अनात्मा की कथा करे, आत्मा की श्रुति न जाणे, अने जे आत्माने आश्रयी विचार ठे तेने अध्यात्म कहिये, ते तेनाथी दुराराध्य के दुखे समजायो जाय; तेनाथी दुर्बुद्धि जीव विमुख रहे ठे ॥ ७८ ॥ दुर्बुद्धिनो विचार कहेठे:-कायासाथे प्रीति विचारे; हार जीत करी मायामां गही रहे; हठ पकडी रहे; जेम हारल पकडी पोताना पगमां लाकडी पकडीज राखे ठोढे नही. बली बीजो दृष्टांत एक ठे; जेम कोई एक चोर चुंगली बंध देई करी गोहने मेहल अथवा हवेली उपर चढ़ावे ठे, ते बंधना जोरथी गोह ज़मीने पकडी राखे, ने त्यां पोताना पग घटी राखे, पण जे टेक पकडी ते मूके नही, तेम मोह कर्मनी मरोक लागी तेथी ज़रनो ठोर पामे नही, एटखे ज़रम ठोने नही. जेम मकरी जाल बधारती पसारती चारे तरफ दोके ठे, तेम चारे तरफ दोडती फरे, ए रीते दुर्बुद्धिये झूझी जुठने ज़रुखे फूली रहेठे, ने ममतारूप दुर्बुद्धिना जंजीरनी बेनीने जकडी रह्यो ठे, ॥ ७७ ॥

बली एवाने कोई अध्यात्मनी बात कहे तयारे चौकी उठे, ने जों जों करी उठे, कदा ग्रह करे अने पोताना मनने रुचती बातथी नरम थाय ने मनमानती बात न थाय तो प्रकृति अकारी करे, मोक्षमार्गना साधकनी निंदा करे, अने जे हिंसक अधर्म कहेठे, तेनी प्रशंसा करे, पोतानी मोटाईने साता सुख समजे असाताने फकीरी जाणे मोक्षनी बात सुहाय नही, ज्यों कोई दोष जुए त्यां चतुराईनुं अजिमान बतावे, अने मृत्पुथी एवो डरे के, जेम नाहीरथी बकरी करे, ए रीते करतो रहे एम दुर्बुद्धि जीव झूझ्यो फरेठे, ने जूठने ज़रुखे जुलतो ममतारूप बेनीमां बंधाई रह्यो ठे. ॥ ७८ ॥

हवे एकांत पक्षीना मतनी स्थापनाउपर अनेकांत स्याद्वादी मतनी प्रशंसा करेढे:-

अथ अनेकांत श्लाघा कथन:-

॥ कवित्त ठंदः ॥- केई कहै जीव ढिन जंगुर, केई कहै करम करतार; केई कर्म रहित नित जंपहि, नय अनंत नाना परकार; जे एकंत गहै ते मूरख, पंडित अने कांत पखधार; जैसे जिन्न जिन्न सुगतागन, गुनसों गहत कहावे हार. ॥ ८९ ॥

॥ दोहराः ॥- जथा सूतसंग्रहविना, मुक्तमाल नहि होइ; तथा स्याद्वादी विना, मोख न सधे कोई. ॥ ९० ॥

अर्थ:- कोई बौध मती जेवा तो जीवने-क्षणजंगुर कहे ठे; कोई मिमांसक सरखा कर्मने कर्त्ता मानेढे; कोई सांख्यमती सरखा तो सदा जीवने कर्मरहित कहे ठे. एरीते अनंत नय नाना प्रकार कहे ठे, एमांथी जे एकांत पक्षज ग्रही रहेढे तै तो मूर्ख ठे अने पंडित जन जे ठे, ते अनेकांत पक्ष ग्रहेढे, जेम एक मालामां मोतीने-समुदाय आपणी आपणी सत्तामां सज जुदा जुदा ठे पण ते सुतरमां परोव्याथी सवैनुं एक हार नाम पडे ठे, ॥ ८९ ॥ तेवो अनेकांत मत ठे, केम के, सुतरना संगविना मोतीनी माला बने नही, तेम स्याद्वादमत धारण कीधा शिवाय मोक्षनो साधन हार थाय नही. ॥ ९० ॥

हवे मत जेदनुं कारण पांच नय ठे तेनुं वर्णन करेढे:- अथ पंच नय वर्णन:-

॥ दोहराः ॥- पद सुजाउ पूरवउदे, निहचे उद्दिम काल; पक्षपात मिथ्यात पथ, सरवंगी सिव चाल. ॥ ९१ ॥

अर्थ:- कोई पद वस्तु स्वजाव माने, कोई पूर्व कर्मनो उदय माने, कोई निश्चय माने, कोई उद्यम माने, अने कोई काल माने. एमां पक्षपात करी जे एकनेज माने ते मिथ्यात्व मार्ग कहेवाय. ॥ ९१ ॥

हवे जुदा जुदा मतनी व्यवस्था कहे ठे:- अथ मतव्यवस्था कथन:-

॥ सवैया श्कतीसाः ॥- एक जीव वस्तुके अनेक रूप गुन नाम, निरजोग शुरु परजोगसों अशुरु है; वेद पाठी ब्रह्म कहै मीमांसक कर्म कहै सिवमति शिव कहै बौध कहै बुरु है; जैनी कहै जिन, न्याय वादी करतार कहै, बहों दरसनमें वचनको धि रुरु है; वस्तुको सरूप पहिचाने सोइ परवीन, वचनके जेद जेद माने सोई शुरु है ॥

अर्थ:- जीव वस्तु एक अने तेना गुण अनेक ठे, रूप अनेक ठे, अने नाम अनेक ठे, निरजोग ठे एटले परसंयोग विना पोताना स्वजावमां रह्यो शुरु ठे, अने परना संयोगथी अशुरु ठे. वली वेद पाठी प्रजावे करी एने ब्रह्म कहेढे. मिमांसक जै मिनीय एने कर्म कहेढे; शिवमती एटले वैशेषिक एने शिव कहेढे, बौधमती एने

बुद्ध कहेते, अने जैनी एने जिन कहेते, न्यायवादी नैयायकादिक एने क... कहेते,
 धर्मीते ठे दर्शनमां शुद्ध जीवने कहेवामां एकएकथी वचननो विरोध... कहेते,
 र्शनमां जे वस्तुनूं स्वरूप उलखे तेज प्रवीण कहेवाय, अने वचनना जेद... ए ठे द
 त्रिरूढ नयनिमित्ते वस्तुमां जेद प्रवीण माने तेज शुद्ध वात ठे ॥ ए३ ॥ प्रमाणे सम

हवे ठे दर्शननामत स्थापन करे ठे:- अथ, मतस्थापना कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-वेदपाठी ब्रह्म माने निहचै स्वरूप गहै, मीमांसा कर्म मा
 ने उदैमै रहतु है; बौधमति बुद्ध माने सूखम सुजाउ साधै, शिवमती शिव... कर्म मा
 हरतु है; न्याय ग्रंथके पढ़ैया आपे, स्वभाव रूप दक्षिण; ऐसी डुरबुद्धि... कालकी
 पांचो नखली, कुली जिने... अतिरिक्त रूप, उदिम उदारा उर आनंद लहतु है;
 रतनी तेतो पोवे एकएक अंग, जैनी जिनपंथी सरबंगी नै गहतु है ॥ ए३ ॥

अर्थ:-वेद पाठी के० वेदांती जीव वस्तुने ब्रह्म मानीने निश्चय स्वरूपने ग्रहेते. ए
 ठे एक अद्वैत मत धारेते. मिमांसक के० यज्ञना करनार जीवने कर्मरूप मानेते, तेथी
 उदयरूप थया जे संस्कार तेनुं ग्रहण करेते. बौधमती जीवने बुद्धमानीने क्षणचंगुर
 पणायी सूक्ष्म स्वभाव साधेते, तेथी वस्तुना स्वभावनेज कर्त्ता मानेते. शिवमती जे वै
 शेषिक ते जीवने कालरूप मानेते, अने शिवने कर्त्ता मानेते. न्याय ग्रंथना ज्ञाननारा
 प्रमाणादिक सोख पदार्थने मानेते, शुद्ध जीवनेज कर्त्ता मानीने उद्यमनी उदीरणामां
 चित्तने आनंद करी मग्न रहेते, एम ए पांचे दर्शन वस्तु स्वभाववादिक पांच नयना
 एक एक अंग पोषेते, एटखे एकांत पक्ष ग्रहेते. अने जे जैन मार्ग केहेवाय ठे, तेतो
 सर्वांगी सर्व नय ग्रहण करेते ॥ ए३ ॥

हवे जे मत स्थापनामां जुदी जुदी बुद्धि कही ते सर्व एक ठे, एतुं जणावेते:-

अथ मत स्थापना एकत्वी कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- निहचै अजेद अंग उदै गुनकी तरंग, उद्यमकी रीति
 लिखे उरुता सकति है; परजायरूपको प्रवान सूखम सुजाउ, कालकीसी ढाल परि
 नाम चक्र गति है; याही जांति आतम दरबके अनेक अंग, एक माने एकको न
 माने सो कुमति है; टेक डारि एकमे अनेक खोजे सो सुबुद्धि, खोजी जीवे वादी
 मरे साची कहवति है ॥ ए४ ॥

अर्थ:-सर्व जीवमां लक्षण जेद नथी एतुं निश्चय अंग ते साचो तरतम योगे गु
 णना तरंग उठी रह्या ठे तेथी उद्यम अंग साचो ठे, अने जीवनी उरुत शक्ति ठे.
 त्यां ते प्रवर्त्ते ठे, तेथी उद्यम अंगवडे कर्त्तापणुं साचुं ठे, अने पर्याय द्वाण द्वाणमा जुदा
 जुदा ठे, तेनारूपतुं प्रमाण सूक्ष्म ठे. तेथी बौध सूक्ष्म स्वभावने साधेते, ते पण सांचु
 अने परिणामनी गति ठे, ते फरता चक्रनी शक्ति ठे, ते काल उद्यमनी ढाल ठे तेथी

ईहां कालने कर्त्ता कह्यो ते पण साचो ठे, एरीते आत्मद्रव्यमां अनेक अंग पामीये पण एमांथी एकज अंग माने अथवा एक अंग न माने तेनुं नाम कुमति ठे, जे ए कांत पक्ष ठोमीने एक वस्तुमां अनेक अंग खोजे तेनुं नाम सुबुद्धि कहीए जेम के खोजी जीवे ने वादी मरे ए केहेवत ठे, ते साची ठे ॥ ९४ ॥

हवे स्याद्वादनुं रूप कहेठे:-अथ स्याद्वाद स्वरूप कथन:-

॥ सर्वैया इक्तीसा: ॥- एकमें अनेक है अनेकहीमें एक है सु, एक न अनेक क तु कह्यो न परतु है; करता अकरता है जोगता अजोगता है उपजे न उपजिति मूए न मरतु है; बोलत विचारत न बोले न विचारे कतु, जेपको न जाजन पै जेखसो धरतु है; ऐसो प्रभु चेतन अचेतनकी संगतीसो उलट पलट नट वाजीसी करतु है ॥ ९५ ॥

अर्थ:- एक द्रव्यमां अनेक पर्याय ठे, अने अनेक पर्यायमां एक द्रव्य ठे, ए थी हर कोई वस्तु एक ठे, अथवा अनेकज ठे, एम कोई केहेवातुं नथी. व्यवहार मां कर्त्ता ठे, निश्चयमां अकर्त्ता ठे, वहवहारथी जोक्ता ठे, निश्चयथी अजोक्ता ठे, व्यवहारथी उपजे ठे, निश्चयथी उत्पत्ति नथी, व्यवहारथी मुठ, ने निश्चयथी न थी मुठ, व्यवहारथी बोलेठे, विचारेठे, ने निश्चयनयथी कांइ बोले पण नही, ने विचारे पण नही, अविकल्पी ठे, निश्चयथी जेपनुं जाजन के स्थानक नथी, व्यवहारथी जेखनो धरनार ठे. एवो चेतनवंत जे ईश्वर ठे, ते पौजलिक अचेतननि संगतीथी उलट पालट थई रह्योठे, जाणे नटनी वाजीनो खेल करतो होय नी तेम खेल करेठे. ॥ ९५ ॥

अथ अनुजव व्यवस्था कथन:-

॥ दोहरा ॥- नट वाजी विकल्प दसा, नाही अनुजौ जोग; केवल अनुजौ करनको, निरविकल्प उपयोग. ॥ ९६ ॥

अर्थ:- अनुजवमां आत्मद्रव्यनी जे अवस्था पामिये ते कहेठे. पूर्वे कही जे नट सरखी जीवनी उलट पालट वाजी ठे ते तो विकल्प दशा ठे. ए दशा अनुजवमां योग्य नथी, निःकेवल अनुजव करवाने निर्विकल्प उपयोग आपवो तेज सत्य ठे. ॥ ९६ ॥

हवे अनुजवमां निर्विकल्प उपयोग आपवो तेनुं दृष्टांत कहेठे:-

अथ अनुजौ दृष्टांत कथन:-

॥ सर्वैया इक्तीसा: ॥-जेसे काहु चतुर संवारी हे सुगतमाख, मालाकी क्रियामें नाना जांतिको विज्ञान है; क्रियाको विकल्प न देखे पहिरन वालो, मोतीनकी शो जमें मगन सुखवान है; तेसे न करे न जुजे अथवा करे सु जुजे, उर करे उर जुजे

સબ ને પ્રવાન હૈ; યદ્યપિ તથાપિ વીકલપ વિધિ ત્યાગ જોગ, નિરવિકલપ અનુજો અમૃત પાન હૈ. ॥ ૯૭ ॥ -

અર્થ:- જેમ કોઈ ચતુર પુરુષે મોતીની માલા સંમારીને બનાવી ને તેમાં જાત જાતનું વિજ્ઞાન છે, પણ તે માલાનો પહેરનારો તેની ક્રિયાનો વિકલ્પ જોતો નથી, પણ મોતીની શોજાથી મગન ને સુખવાન થઈ રહે છે. જેમ મોતીની માલામાં અ નેક વિજ્ઞાન છે, તેમ અહીં પણ અનેક વિકલ્પ છે, આત્મા કર્તા નથી, જોક્ષા ન થી, અથવા કર્તા છે, જોક્ષા છે, અથવા રાગ દ્વેષાદિક કરનારા બીજા છે, અને જો ગવનારા બીજા છે; એ સર્વ નય પ્રમાણ છે. યદ્યપિ એ સર્વ નય પ્રમાણ છે, તથાપિ એ સર્વ વિકલ્પ વિધિ ત્યાગવા યોગ્ય છે. કેમકે અનુજવ જે છે તેતો નિર્વિકલ્પ છે અમે અમૃતપાન સમાન છે, ઉપાદેય છે. ॥ ૯૭ ॥

હવે સ્યાદ્યાદી આત્માને કર્તા જે નયથી માને છે તે કહે છે:-અથ કર્તાકથન:-

॥ દોહરા: ॥- દરબ કરમ કરતા અલખ, યહુ વિવહાર કહાહ; નિહુચે જોજે સો દરબ, તેસો તાકો જાહ. ॥ ૯૮ ॥

અર્થ:-પુજલ ડ્રવ્યરૂપ કર્મનો કર્તા અલખ પુરુષ આત્મા છે, એ વ્યવહારમાં કેહે વાઈ શકે છે, નિશ્ચય નયમાં તો એ વાત છે કે જેવું જે ડ્રવ્ય હોય તેવું તેવું જાવ સ્વ-રૂપ હોય, યથી પુજલ ડ્રવ્યની ક્રિયા પુજલવહેજ બને છે. ॥ ૯૮ ॥

હવે જેવું વિપરીતપણું બુદ્ધિમાં જાસે છે, તેવું કહે છે:-અથ વિપરીત બુદ્ધિકથન:-

॥ સવૈયા ઇક્તીસા: ॥- જ્ઞાનકો સહજ જ્ઞેયાકારરૂપ પરિનમે, યદ્યપિ તથાપિ જ્ઞાન જ્ઞાન રૂપ કહ્યો હૈ; જ્ઞેયજ્ઞેય રૂપ યો અનાદિહીકી મરજાદ, કાહુ વસ્તુ કા હુકો સુજાહ નહિ ગહ્યો હૈ; પતે પરિ કોહ મિથ્યા મતિ કહે જ્ઞેયાકાર પ્રતિ જાસ નિસો જ્ઞાન અશુરુ વૈ રહ્યો હૈ; યાહિ હુરબુદ્ધિસો વિકલ જયો મોલત હૈ, સમુજે ન ધરમ યો જર્મમાહિ વહ્યો હૈ ॥ ૯૯ ॥

અર્થ:-જ્ઞાનનો એ સહજ સ્વજાવ છે કે, ઘટ પટ પ્રમુખ જ્ઞેય કે જે જાણવાજોગ જે પદાર્થ છે, તેનો જે આકાર છે, તેજરૂપે આત્માનું જ્ઞાન પરિણમે, યદ્યપિ એ વાત પ્રમાણ છે તો પણ જ્ઞાન જે છે, તે જ્ઞાનરૂપજ કહેવાય પણ જ્ઞેયરૂપ ન કહેવાય અને જે જ્ઞેય પદાર્થ છે તે જ્ઞાનમાં પરિણમ્યો છે તોપણ જ્ઞેયરૂપજ કહેવાય, પણ જ્ઞાનરૂપ ન કહેવાય એવી અનાદિ કાલની મર્યાદા છે, કોઈ વસ્તુ બીજી વસ્તુનો સ્વજાવ ગ્રહણ કરે નહીં, તેમ જુદો જુદો સ્વજાવપણ ધારણ કરે નહીં, એવી મર્યાદાબંધ વાત છે, તેમ હતાં કોઈ વૈશેષિક પ્રમુખ મિથ્યામતિ કહે છે, કે જ્ઞેય પદાર્થના આકાર પ્રતિ જાસે છે, તેથી જ્ઞાન પદાર્થ અશુરુ થઈ રહ્યો છે. જ્યારે એ અશુરુપણું મટી જશે તારે મુક્તિયશે, એજ હુષ્ટ

बुद्धिथी मिथ्यात्व मोहनो विकल्प थयो, तेथी अंहि तहिं विकल्प थईने डोले ठे, अ ने धर्मके० वस्तुनो स्वभाव जाणतो नथी. तेथी असमां बहो फिरे ठे. ॥ एण ॥

हवे सर्व पदार्थ पोताना स्वभावमां व्यापीरहावे ते कहेवे:-अथव्यापकताकथन:-

॥ चोपाई: ॥-सकल वस्तु जगमें असहार्ह, वस्तु वस्तुसों मिले न काई; जीव वस्तु जाने जग जेती, सोल जिन रहै सबसेती ॥ ४०० ॥

अर्थ:-जगत्नेविषे सर्व जाव असहायपणे वर्ते ठे. कोई कोईनो सहाय कारी नथी, एज अर्थ प्रगट पणे कहे ठे, के एक वस्तु बीजी विलक्षण वस्तु साथे मले नही. जगत्मां जेटली वस्तु ठे, तेटलीने जीव जाणे ठे. एटले सर्व ज्ञेय वस्तु जी वना ज्ञानमां परिणमे ठे, तोपण जीव सर्व वस्तुथी जुदोज रहै ठे, एम पोतपोतानां जुदां लक्षण ठे तेथी जुदां रहेवे ॥ ४०० ॥

हवे व्यवहारनी केहेवत देखाडेवे:-अथ व्यवहार कथन:-

॥ दोहरा: ॥- करम करै फल जोगवै, जीव अज्ञानी कोइ; यह कथनी व्यवहार की वस्तु स्वरूप न होइ. ॥ ४०१ ॥

अर्थ:-कोई अज्ञानी जीव ठे, ते कर्मने करेवे अने तेनुं फल पण जोगवेवे, ए केहेवत व्यवहारमां ठे. पण जेबुं वस्तुनुं स्वरूप ठे, तेवी केहेवत नथी ॥ ४०१ ॥

हवे व्यवहारने प्रमाण करे एवी विपरीत बुद्धिनुं वर्णन करे ठे:-

अथ विपरीत बुद्धि वर्णन:-

॥ कवित्त ठंड:- ॥ ज्ञेयाकार ज्ञानकी परिनति, पै वह ज्ञान ज्ञेय नहि होइ; ज्ञेय रूप खट दरव जिन पद, ज्ञानरूप आतम पदसोइ; जाने जेद जाळ सुविचठन गुन ल ठन सम्यग् दृग जोइ; मूरख कहे ज्ञान महि आकृति, प्रगट कलंक लखे नहि कोइ॥२॥

अर्थ:-जेवो ज्ञेय वस्तुनो आकार ठे, तेवी ज्ञाननी परिणती ठे. एटले ज्ञान घट पटादिक ज्ञेयना आकार परिणाम ठे, पण ज्ञान ठे ते ज्ञेय रूप न थाय. जगत्मां जे ज्ञेय वस्तु ठे ते ठ ड्रव्य ठे तेतो जिन पद के० जुदा जुदा स्वभावथी केहेवा योग्य ठे, अने जे आत्मापणुं कहिये तेतो ज्ञानरूप ठे एवो जावनो जेद ठे, ते गुण लक्षण ठं लखीने जे जलो विचक्षण अध्यात्मनो वेत्ता सम्यग् दृष्टी होय तेज जाणे. पण वैशेषिक मति जेवो मूर्ख होय ते ज्ञानमां आकार विकल्प जोईने कहे, अहो! आ ज्ञानमां आकार जासे ठे तेतो प्रगट कलंक ठे. तेने कोई केम लखे नही? ॥ २ ॥

हवे मिथ्यामति जीव पोतानी मतिने दृढ करेवे:-अथ मिथ्यामति कथन:-

॥ चोपाई: ॥-निराकार जो ब्रह्म कहावे; सो साकारनाम क्यों पावे; ज्ञेयाका ज्ञान जबतार्ह; पूरन ब्रह्म नहि तबतार्ह ॥ ३ ॥ ज्ञेयाकार ब्रह्म मल माने; नास करनको उ

દિમ ઠાને; વસ્તુ સુજાણ મિટે નહિ ક્યોંહી; તાતે ષેદ કરેસઠયોહી ॥ ૪ ॥ દોહરા: ॥
મૂઢ મરમ જાને નહી, ગદે ઇકાંત કુપક્ક; સ્યાદ્વાદ સરબંગમેં, માને દક્ષ પ્રત્યક્ષ ॥ ૫ ॥

અર્થ:—બ્રહ્મતો નિરાકારજ છે, તે સાકાર નામ કેમ ધારણ કરે, જો બ્રહ્મને આકાર માનીયે તો સાકાર કેવું જોયે, તે કેમ બને, જ્યાંસુધી જ્ઞેયનો આકાર જ્ઞાનમાં પ્રતિ જાસે છે, ત્યાંસુધી પૂર્ણ બ્રહ્મ ન કેહેવાય ॥ ૩ ॥ જ્ઞેય વસ્તુનો જે આકાર કેવું પ્રતિ જાસે છે તે બ્રહ્મને મલરૂપ માને છે, તે મલનો નાશ કરવાને ઉદ્યમ કરે, જે વસ્તુનો જેવો સ્વ જાવ હોય તેવોજ રહે પણ કદી મટે નહી, તેથી મૂર્ખજે શઠ લોકઠે તે અમથો જૂઠો દ્રેષ કરે છે ॥ ૪ ॥ જે મૂર્ખ છે તે મર્મની વાતને ન ઝલેલે ને ઇકાંત પક્ષ જે જે કુપક્ષ છે તેનેગ્રહે અને જે ઢાહ્યો પુરુષ છે, તે સ્યાદ્વાદ મતના આશ્રયથી સર્વાંગમય પ્રત્યક્ષ પણ માને, ઇટલે નિરાકાર સાકાર સર્વ નય માને ॥ ૫ ॥

હવે સ્યાદ્વાદને ગ્રહણ કરનાર જે સમ્યક્ત્વી છે તેની સ્તુતિ કરે છે:—અથ સમ્યક્ત્વ સ્તુતિ:—

॥ દોહરા: ॥—શુરૂ દરબ અનુજો કરે, શુરૂ દૃષ્ટિ ઘટમાંહિ; તાતે સમ્યગ્બંત નર, સહજ ઊબેદક નાંહિ ॥ ૬ ॥

અર્થ:—સમ્યક્ત્વીના હૃદયમાં જે અનુજવ છે, તેજ શુરૂ ડ્રવ્યને શુરૂ કરે છે. કેમકે, હૃદયમાં વસ્તુ સ્વજાવ જાણવાથી શુરૂ દૃષ્ટિ છે, તેથી જે સમ્યક્ત્વવંત પુરુષ છે, તે સહજ સ્વજાવનો ઊબેદક થતો નથી, ઇટલે સહજ જાવનો ઊબેદ માનતો નથી ॥ ૬ ॥

હવે પરવસ્તુમાં પરડ્રવ્યનું અવ્યાપક પણું દૃષ્ટાંતવડે દઢ કરે છે:—

અથ અવ્યાપક ડ્રવ્ય કથન:—

॥ સવૈયા શ્કતીસા: ॥—જૈસે ચંદકીરન પ્રગટિ ચૂમિ સેત કરે, ચૂમિસીત હોતિ સદા જોતિસી રહતી હૈ; તૈસે જ્ઞાન સક્તિ પ્રકાસે હૈય ઊપાદેય, જ્ઞેયાકાર દીસે પે ન જ્ઞેયકોં ગહતી હૈ; શુરૂ વસ્તુ શુરૂ પરજાયરૂપ પરિનમે, સત્તા પરવાન માંહિ ઢાહે ન દહતી હૈ; સોતો ઔરરૂપ કબહો ન હોઈ સરબ થા, નિહચે અનાદિ જિનવા ની યોં કહતી હૈ ॥ ૭ ॥

અર્થ:—જેમ શરદ્પુનમની રાત્રી સમે ચંદ્રના કિરણ પ્રકાશ વને પૃથ્વીને શ્વેત રૂપ કરે છે, પણ તે ચંદ્રમાની જ્યોતિ કઈ પૃથ્વી બનતી નથી, સદા જ્યોતિરૂપ રહે છે, તેમ જ્ઞાન શક્તિ ઈવી છે કે જે હૈય ઊપાદેય વસ્તુને પ્રકાશે ત્યારે જ્ઞાન, જ્ઞેય વસ્તુને આકારે દેખાય છે પણ જ્ઞેય વસ્તુનું સ્વરૂપ ગ્રહણ કરે નહી. કેમકે, જે શુરૂ વસ્તુ છે તે શુરૂ પર્યાયરૂપ પણેજ પરિણમે અને જેની પોતાની સત્તા છે તે જેટલામાં વસ્તુનું સંગ્રહ પણું છે, તેટલા પ્રમાણ માંહે શુરૂ પર્યાયનેજ પરિણમે છે, પણ એ વસ્તુનું

स्वरूप ढांक्युं रहे नहीं, तेतो शुरू वस्तु कोईनी संगतीथी सर्व प्रकारे बीजे रूपे न थाय ए वात निश्चयमां ठे, एवी अनादि कालनी जिनवाणी कहेठे ॥ ५ ॥

हवे वस्तुनुं यथार्थ स्वरूप कहे ठे:-अथ यथा स्वरूप कथन:-

॥ सवैया तेईसा: ॥- राग विरोध उदे तबलों जबलों यह जीव मृषा मग धावे;
ज्ञान जग्यो जब चेतनको तब कर्म दशा पररूप कहावे; कर्म विछेडि करे अतु
जो तब मोह मिथ्यात प्रवेश न पावे; मोह गये उपजे सुख केवल सिद्ध ज्यो
जगमांहि न आवे ॥ ६ ॥

अर्थ:-ज्यांसुधी आ जीव मिथ्यात्व मार्गमां दोडे ठे, त्यां सुधी राग द्वेषनो उदय
ठे, अने तेथी सत्य मार्गने पामतो नथी. ज्यारे शुरू चेतन वस्तुनुं ज्ञान जाग्युं त्यारे
तो कर्म दशा जे ठे ते पररूप जणाय, अने आत्मा तेथी जुदो जोवामां आवे. ज्यां
चेतननो अनुभव ठे त्यां सत्यार्थ पणे जाणवुं होय ते कर्मनुं विलक्षण पणुं करे. एटले
जेद विज्ञानवके निज लक्षण पणे जाणे, अने त्यां मोहरूप मिथ्यात्व प्रवेश करी शके
नहीं. मोह गयाथी सुख समाधिमां केवल ज्ञान प्रगटे अने त्यारे जीव सिद्ध थाय
अने फरीथी जगतने विषे आवे नहीं ॥ ६ ॥

हवे जेम अनुक्रमे वस्तु स्वरूपने प्रगट पणे स्वभावने वधारे ते कहेठे:-

अथ अनुक्रम वस्तु स्वरूप वर्तमानता कथन:-

॥ उपय ठंद: ॥-जीव करम संयोग, सहज मिथ्यात रूप धर; राग दोष परिनत,
प्रभाव जाने न आपापर; तम मिथ्यात्व मिटिगयो, ज्यो समकित उदोन ससि; राग दोष
कहु वस्तु, नाहि बिनु माहि गये नसि; अनुची अज्यासि सुखराशी रमि, ज्यो नि
पुन तारन तरन, पूरन प्रकाशनिहचलि निरखी, बनारसी बंदत चरन ॥ ७ ॥

अर्थ:-अनादि कालनो जीवने कर्म साथे संयोग ठे. तेथी सहज संबंधे मिथ्यात्व
स्थिति रूप धारी जीव ठे, अने क्यारेक जीव रागमां परिणम्यो रहेठे, अने क्यारेक
द्वेषनी परिणतिना प्रभावथी पोताने तथा परने जाणतो नथी. एवामां क्यारेक मिथ्या
त्वरूप अंधकार मटी गयो ने समकितरूप चंद्रमानो प्रकाश थयो तेथी खबर पडीके
रागद्वेष कइ वस्तु नथी, एटले जली वस्तु नथी, एम जाणी एना अनादरथी राग
द्वेष क्षणमां नाश पाम्या अने ते पढी पोताना अनुभवनो अज्यास कीधो, तेवारे तो
सहज समाधिरूप सुखराशिमां रमी रह्यो. एरीते निपुण सर्व ज्ञानी, तरण तारण स
मर्थ प्रभु थयो. हवे ए पूर्ण प्रकाश अनंत काल लगी निश्चय थयो तेना ध्यानने नि
रखी बनारसीदास ते प्रभुना चरणने नित्य प्रते वंदेठे. ॥ ७ ॥

रागद्वेषना हेतुनुं शिष्य प्रश्न करवे. गुरु उत्तर आपेढे:-अथ प्रश्नोत्तर कथन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥— कोळ शिष्य कहे स्वामी राग दोष परिनाम ताको मूल प्रेरक कहहु तुम कोनहै; पुगल करमजोग किधो इंद्रिनिको जोग; किधो धन किधो परिजन किधो जोन है; गुरु कहे उहाँ दर्व अपने अपनेरूप, सबनिको सदा असहाई परीनोन है; कोळ दर्व काहु को न प्रेरक कदाचिताते, राग दोष मोह मृषामदिरा अचोन है ॥ १० ॥

अर्थ:-कोई शिष्य आचार्यने विनय पुर्वक पुठवा लाग्यो के अहो स्वामी, आत्माने राग द्वेष परिणाम उपजे ठे. तेनो प्रेरक निश्चय पण तमे कोने ठरावो ठे? एटले आत्माने पौजलिक कर्मनो योग ठे, तेज इहां हेतु ठे, के पंचेंद्रियनो जोगहेतु ठे के धन हेतु ठे, के परिवार हेतु ठे, अथवा मंदीर हेतु ठे, ? इत्यादिकोमांथी राग द्वेष परिणामनो हेतु कोण ठे, ते कह्यो. गुरु कहे ठे, हे! शिष्य, ए पुजल संबंध हेतु नथी, तेम द्रव्य इंद्रिय ठे, तेतो पोतपोताने रूपे पोतपोतानी सत्तामां रहे ठे, अने सर्व द्रव्योनुं परिणमन सदा असहाई ठे, कोई कोईनुं सहाय करतुं नथी. तेथी कोई काले कोई द्रव्य कोईनुं प्रेरक एटले हेतु नथी, माटे राग द्वेष परिणामनो हेतु तो मिथ्यात्व मोहकर्मरूप मदिरानी अचौन के उद्धतपणुं ठे ॥ १० ॥

हवे कोई मूल राग द्वेष परिणामनुं प्रेरक पुजलनुं बल ठे एम कहेठे, तेने गुरु स मजावे ठे:- अथ शिष्य प्रश्न गुरु उत्तर कथन:-

॥ दोहरा: ॥— कोळ मूरख यों कहै, राग दोष परिनाम; पुजलकी जोरावरी, वरते आतम राम ॥ ११ ॥ ज्यों ज्यों पुगल बल करे, धरि धरि कर्मज जेष; राग दोषको परिनमन, त्यों त्यों होइ विशेष ॥ १२ ॥ इहविधि जो विपरीत पल, गहे स बहे कोई; सो नर राग विरोधसों, कबहु जिन्न न होइ ॥ १३ ॥ सुगुरु कहै जगमें रहे, पुगल संग सदीव; सहज शुद्ध परिनमनको, औसर लहे न जीव ॥ १४ ॥ ताते चिह्न जावनविषे, समरथ चेतन राउ; राग विरोध मिथ्यातमें, सम्यकमेंसिब जाउ ॥ १५ ॥

अर्थ:-कोई मूल लोक एम कहेठे के, आत्मारामविषे जे राग द्वेष परिणाम ठे, ते पुजलनी जोरावरीथी ठे, एटले एज पुजलनुं जोर ठे ॥ ११ ॥ जेम जेम कर्म जेख धारीने एटले कर्म वर्गनारूप धारीने पुजल द्रव्य आपणुं बल विस्तारेठे, तेम तेम रागद्वेषनुं परिणाम विशेषरूपे आय ठे, एम आत्मनेविषे देखाथ ठे, ए सांख्यमतनुं केहेवुं ठे ॥ १२ ॥ ए रीते जे सांख्यमतिवाला आवुं विपरीत ग्रहण करेठे, अने सहै हेठे, ते पुरुष राग द्वेषथी एवी श्रद्धावदे पण कदी जुदो थाय नही ॥ १३ ॥ हवे स दुगुरु कहेठे, अरे! प्राणी! जगत्मां पुजलना संगमां जीव सदा रहेठे. अनादिथी ए पु

જ્ઞાને જીવનું સંશ્લેષણું છે, તેથી સહજ શુદ્ધ પરિણામવાલો જીવ અવસર ન પામે, ઘટલે પોતાનું શુદ્ધ પરિણામ ગ્રહિશકે નહીં ॥ ૧૪ ॥ ચેતનરાય જે છે તે ચિદ્જાવને વિષે ઘટલે જ્ઞાન જાવવિષે સમર્થ છે, ઘટલે જાણપણાનાં કાર્યમાં સમર્થ છે, અને મિથ્યામતિ નિમગ્નતાથી જાણપણામાં રાગ દ્વેષ પરિણામ દેખાય છે, અને જીવ સમ્યગ્ જાવમાં રહે છે, ત્યારે શિવ જાવ હપજે છે ॥ ૧૫ ॥

હવે જ્ઞાન જાવમાં પુજ્જલનો જાવ વ્યાપી શકતો નથી તેથી પરજાવનું અવ્યાપક પણું કહે છે:—અથ અવ્યાપકતા કથન:—

॥ દોહરા:॥—જ્યોં દીપક રજની સમૈ, ચિદ્ધુ દિસિ કરે હદોત; પ્રગટે ઘટ પટ રૂપ મેં, ઘટ પટ રૂપ ન હોત ॥ ૧૬ ॥ ત્યોં સુ જ્ઞાન જાને સકલ, જ્ઞેય વસ્તુકો મર્મ; જે યાકૃતિ પરિનમન પે, તજે ન આતમ ધર્મે ॥ ૧૭ ॥ જ્ઞાન ધર્મે અવિચલ સદા, મહે વિકાર ન કોઈ; રાગ વિરોધ વિમોહ મય કબહુ જૂલિ ન હોઈ ॥ ૧૮ ॥ એસી મહીમા જ્ઞાનકી, નિહૈયે હૈ ઘટમાંહિ; મૂર્ખ મિથ્યા દૃષ્ટિસોં, સહજ વિલોકે નાંહિ ॥ ૧૯ ॥

અર્થ:— જેમ દીવો રાત્રે ચારે દિશાને પ્રકાશમાન કરે છે, અને તેથી ઘટપટાદિક પદાર્થ પ્રગટે છે, પણ દીપકનો પ્રકાશ ઘટપટરૂપ થતો નથી. ॥ ૧૬ ॥ તેમ સુજ્ઞાન જે છે, તે સર્વ જ્ઞેય વસ્તુનો મર્મ જાણે છે. તેના જ્ઞાનમાં જ્ઞેય પદાર્થનો આકાર પણ પરિણમે છે તો પણ જ્ઞાન જે છે તે આત્મ ધર્મ શુદ્ધ પણું ઠાંડતું નથી ॥ ૧૭ ॥ જ્ઞાન ધર્મથી જાણપણું તે સદા અવિચલ છે. જ જાણપણામાં કોઈ વિકાર પ્રવેશ કરે નહીં. રાગ દ્વેષમોહમાં જીવ વહે છે છો, તો પણ જાણપણાને કહી જૂલ તો નથી ॥ ૧૮ ॥ એવો જ્ઞાનનો મહિમા નિશ્ચે સ્વરૂપે ઘટમાં છે. પણ મૂર્ખ મિથ્યા દૃષ્ટિ સહજ સ્વરૂપને વિલોકતો નથી ॥ ૧૯ ॥

હવે અનાદિકાલથી જીવનો મૂઢ સ્વજાવ છે તે કહે છે:—અથ મૂઢ સ્વજાવ કથન:—

॥ દોહરા:॥— પરસુજાવમેં ભગન વૈ, ઠાને રાગ વિરોધ; ધરે પરિગ્રહ ધારના, કરે ન આતમ સોધ ॥ ૨૦ ॥

અર્થ:— શુદ્ધ ચેતન સ્વજાવથી બીજા સ્વજાવ જે છે તે પર સ્વજાવ છે, તેમાં મમ થઈને રાગ દ્વેષમાં ઠેરી રહ્યો છે, અને એજ રાગ દ્વેષથી પરિગ્રહની ધારણા ધરે છે પણ આત્મદ્રવ્યનો સોધ કરે નહીં ॥ ૨૦ ॥

હવે મૂઢને કુબુદ્ધિ અને પંડિતને સુબુદ્ધિ હોય તે કહે છે:—અથ કુબુદ્ધિ તથા સુબુદ્ધિવિવરન:—

॥ ચૌપાઈ:॥— મૂર્ખકે ઘટ દુરમતિ જાસી; પંકિત હિય સુમતિ પરગાસી; દુરમતિ કુબજા કરમ કમાવે; સુમતિ રાધિકા રામ રમાવે ॥ ૨૧ ॥ દોહરા:॥—કુબજા કારી કૂં બરી, કરે જગતમેં સેવ; અલલ અરાધે રાધિકા, જાને નિજ પર જોવ ॥ ૨૨ ॥

અર્થ:- મૂર્ખ પ્રાણીના ઘટમાં ડુર્મતિ જાસી રહીઠે, અને પંડિતના હૈયામાં સુબુદ્ધિ પ્રકાશ થઈ રહી ઠે. ડુર્બુદ્ધિ જે ઠે તે કંસરાજાની દાસી જે કુઞ્જા તેના સરખી ઠે. તે કર્મની કમાઈ કરેઠે; અને સુબુદ્ધિ જે ઠે તે રાધિકા સરખી ઠે. તે આત્મારામ નાયકને રમારુનારી ઠે ॥ ૨૧ ॥ કુઞ્જા દાસી કાલી અને કુલ્લની ઠે, તે જગત્માં खेદ પ્રયાસ ઉપજાવે યવા કામ કરનારી ઠે, અને સુબુદ્ધિ રાધિકા જે ઠે, તેતો અલલ્લ ના યકનેજ આરાધે ઠે. અને યજ માહારો શ્રેષ્ઠ શ્રેષ્ઠ નાયક ઠે, અને બીજા સર્વ પર ઠે; યવો જેદ જાણે ઠે ॥ ૨૨ ॥

હવે કુબુદ્ધિ અને કુઞ્જાનું એકસરખું વર્ણન કરેઠે:- અથ કુબુદ્ધિ યથા:-

॥સવૈયા શ્કતીસાઃ॥-કુટિલ કુરૂપ અંગ લગી હૈ પરાણ સંગ, અપનો પ્રવાન કરિ અપુહિ વિકાર્ષ હૈ; ગદ્દે ગતિ અંધકીસી સક્તી કમંધકીસી, બંધકો બઢાઢ કરે ધંધ હીમં ધાર્ષ હૈ; રાંઢકીસી રીતિ લિષ, માંક કીસી મતવારી, સાંક જ્યોં સુબંદ ઢોલે જાંકકીસી જાર્ષ હૈ; ઘરકો ન જાને જેદ કરે પરાધિન खेદ, યાતે ડુર્બુદ્ધિ દાસી કુઞ્જા જા કહાર્ષ હૈ ॥ ૨૩ ॥

અર્થ:- જે કુબુદ્ધિ ઠે તે માયાથી કુટીલ ઠે, તેજ કુઞ્જા કુરૂપ અંગ વાલીઠે, અને કુબુદ્ધિ પારકા સંગમાં લાગી રહેઠે, તેમ કુઞ્જા પણ યવીઠે. કુબુદ્ધિ પોતાના અશુદ્ધ પ્રમાણ વઢે પોતેજ પરવશ થઈઠે, અને કુઞ્જા પણ તેમ વેચાર્ષેઠે. કબંધ યટલે મસ્તક વિના લઢાર્ષ કરે તેની શક્તિ વેપામ હોયઠે, તે અંધલાની માફક ગતિ લઈ ઢોલતો ફિરેઠે તેમ કુબુદ્ધિ ને કુઞ્જાપણ માથા વિનાની ફિરેઠે અને ડુર્બુદ્ધિ ઠે તે કર્મના બંધને વધારેઠે, નેં ધંધ કેળ રાગ દેષ વિગ્રહમાં ઢોલેઠે, તેમ દાસી પણ પારકા ઘર ધંધામાં ઢોલતી ફરેઠે. કુબુદ્ધિ પોતાના નાયકને અલલ્લતી નથી, તેથી રાંક જેવી રીતી રાખેઠે, તેમ દાસીપણ નાયકવિના રાંઢની રીતેઠે. વહી સોહાગનની રીતે મતવારી થકી ફરેઠે. જેમ સાંઢ જનાવર સ્વબંદે ઢોલેઠે, અને જાંઢની ઢોકરી લાજ વિનાની હોયઠે, તેવી ય કુઞ્જા દાસી ઠે. જેમ કુબુદ્ધિ પોતાના ઘરનો જેદ જે જ્ઞાનાદિક વિત્ત ઠે તે જાણે નહી, તેમ દાસી પણ ઘરનો જેદ જાણે નહી, ને પરાધીન થકી खेદ કથ્યા કરે માટે ડુર્બુદ્ધિરૂપ દાસી તે કુઞ્જા દાસી સરખીઠે ॥ ૨૩ ॥

હવે સુબુદ્ધિ અને રાધિકા ય વેનું એક સ્વરૂપ કહી દેખાનેઠે:-અથ સુબુદ્ધિ યથા:-

॥સવૈયા શ્કતીસાઃ॥- રૂપકી રસીલી ત્રમ કુલ્લફકી કીલી સીલી, સુધાકે સમુદ્ધ કીલી સીલી સુખદાર્ષ હૈ; પ્રાચી જ્ઞાન જ્ઞાનકી અજાચી હૈ નિદાનકી, સુરાચી નરવાચી ઠોર સાચી ઠકુરાર્ષ હૈ; ધામકી खबर દાર, રામકી રમન દાર, રાધા રસ પંથ નિમેં પ્રયત્નિ મેગાર્ષ હૈ; સંતનિકી માની નિરવાની નૂરકી નિસાની યાતે સદબુદ્ધિ રાની રા

धिका कहाई है. ॥ १४ ॥ दोहरा: ॥— वह कुब्जा वह राधिका, दोढ गती मति मान; वह अधिकारनि करमकी, यह विवेककी खान. ॥ १५ ॥ दरव करम पुजल दसा, जा व कर्म मति वक्र; जो सुज्ञानको परिणमन, सो विवेक गुनचक्र. ॥ १६ ॥

अर्थ:— सुबुद्धि आत्मरूपनी रसीली ठे. अने राधा पण रूपनी रसीली ठे, अने त्र मरूप तालाने खोलवानी कुंची ठे. सुबुद्धि शील रूप सुधा समुद्रमां जली रहेवे अने राधा पण तेवी ठे, एम ए बेड शील प्रकृतीयेकरी महा सुखदायी ठे, ज्ञानरूप जानुनो उदय करवाने प्राची के० पूर्व दिशा जेवी ठे, निदाननी जाचनारी नथी, एटले निस्से हीपणे सुबुद्धि अने राधिका ठे. निरवाची के० वचन गोचर नथी, एवे ठेकाणे राची रहेवे, जेनी साची ईश्वरता ठे धाम के० जे पोतानुं आत्म घर तेनी खबरदार ठे, जेनी साथे रमी रही ठे ते राम एटले पोताना इष्टनी साथे रंमनारी ठे. राधा रस पंथ ए टले राधावल्लभीना मार्गेना रसग्रंथमां राधानामे ईश्वरनी प्यारी ठे, तेवीज सुबुद्धि पण ठे. एवी संतजननी मानीती ठे अने स्वस्थपणे रेहेनारी अने नूर के० शोचानी नि शाणी ठे एवी सुबुद्धि वचेंठे, माटे सुबुद्धिने राधिका राणी कहेची ॥ १४ ॥ ए रीते कुबुद्धि कुब्जा थई अने सुबुद्धि राधिका थई, ए बे पोतपोतानी गति अने मति ह्मी थी रहेवे. ते कुबुद्धि जे कुब्जा तेतो कर्म बंधनी अधिकारणी ठे, अने सुबुद्धि राधिका तो विवेकनी खाण ठे. ॥ १५ ॥ ज्ञानावरणीय आदिक द्रव्य कर्म ठे. ते पुद्गल रूप ठे अने मतिनी वक्रता ठे ते जाव कर्म जाणीए, जे सुज्ञाननो परिणमन हाथ तेने विवेक गुणनुं चक्र कहीए ॥ १६ ॥

हवे जाव कर्मना चक्रनी उपर दृष्टांत कहेठे:— अथ कर्म चक्र यथा:—

॥कवित्त ठंद:॥— जैसे नर खेखार चोपरको, लाज विचार करै चित चाउ; धरि स वारिसा बुद्धि बलसों, पासाको कुटु परे सुदाउ; तैसें जगत जीव स्वारथको करि उद्य म चितवे उपाउ; लिख्यो ललाट होइ सोई फल, कर्म चक्रको यही सुचाउ ॥ १७ ॥

अर्थ:— जेम कोई चोपटनो खेल करे, ते पुरुष चित्तमां लाज विचारी खेलवानो चाह राखे, एहले होस राखे, पोतानी बुद्धि बलने जुग प्रमुखनो यत्न राखीने त्रिक चोक प्रमुख दाव उपर सारी संजाल राखीने रमे, पण दाव तो पासाने आधीन ठे. तेम जगतनो जीव उद्यम करीने पोताना स्वारथनो उपाय चितवे, पण पोताना ल लाटमां लिख्युं होय तेज फल थाय, कर्म चक्र उदय माफक थाय एनो एज स्वजावठेश ७

हवे विवेक चक्र उपर दृष्टांत कहे ठे:— अथ विवेक चक्र यथा:—

॥कवित्त ठंद:॥— जैसे नर खेखार सतरंजको, समुजे सब सतरंजकी घात; चले चा ल निरखे दोढ दल, मोह राग न विचारे मात, तैसे साधु निपुन शिव पथमे लहान

લખે તજે ઇતપાત; સાધે પુન્ય ચિંતવે અજ્ઞે પદ, યહ સુવિવેક ચક્રકી વાત ॥ ૨૮ ॥
 ॥દોહરાઃ॥- સતરંજ છેલે રાધિકા, કુબજા છેલે સારિ; યાકે નિસિદિન જીતવો, વાકે નિસિદિન દારિ ॥ ૨૯ ॥ દોહરાઃ- જાકે ઇર કુબજા બસે, સોઈ અલલ અજાન; જા કે હિરદે રાધિકા, સો બુધ સમ્યક વાન ॥ ૩૦ ॥

અર્થ:-જેમ કોઈમાણસ સેતરંજનો રમનાર સેતરંજના છેલની સર્વ ધાત કેળુ યુક્તિ અને દાવ સમજેઢે, પોતાના પરાયા લલ ઇદર નજર રાહી ચાલ ચાલે, પોતાના પારકા વજીર હાથી પ્રમુખ મોહોરા ગણતિમાં રાહી મનમાં પરને માંત કરવાનું વિચારેઢે, તેમ સાધુ લોક પંડિત ઢે, તે મોહ માર્ગમાં છેલે; લક્ષણથી વસ્તુને જોય; તેમાં ઇત્પાતરૂપ કાર્ય હોય તે ઢાંડી દે, અને પોતાનું સાધન કરે, ચિત્તમાં અજેદ પદ વિચારે ણ વિવેક ચક્રકી વાત ઢે ॥૨૮॥ સુબુદ્ધિ રાધિકા તે સેતરંજ છેલી રહી ઢે, અને કુમતિ કુબજા કાસા સરલો છેલ છેલેઢે. તેમાં આ સુમતિ રાધિકા તેનું વિવેક ચક્રમાં રાતદિન જિ તનું થાયઢે. અને કુમતિ કુબજા તે કર્મ ચક્રમાં રાતદિન હારેઢે ॥૨૯॥ જેનાં હૈયામાં કુમતિ કુબજા વસે, તેતો અલલ આત્માના અજાણ ઢે; અને જેના હૈયામાં સુમતિ રાધિકા વસેઢે, તેજ સમકિતવંત બુદ્ધ કહેતાં જ્ઞાતા કહિયે ॥ ૩૦ ॥

હવે જ્યાં શુદ્ધજ્ઞાન ઢે ત્યાં શુદ્ધક્રિયા થાય તે કહેઢે:-અથ જ્ઞાનક્રિયા સદ્કાર કથન:-

॥સવૈયા ઇક્તીસાઃ॥-જહાં શુદ્ધ જ્ઞાનકી કલા ઇયોત દીસે તહાં, શુદ્ધ પરવાન શુદ્ધ ચારિત્રકો અંસ હૈ; તા કારન જ્ઞાની સબ જાને જ્ઞેય વસ્તુ મર્મ, વૈરાગ વિલાસ ધર્મ વાકો સરવંસ હૈ; રાગ દોષ મોહકી દસાસોં જિન્ન રહે યાતે, સર્વથા ત્રિકાલ કર્મજાલકો વિધ્વંસ હૈ; નિરુપાધિ આતમ સમાધિમેં વિરાજે તાતે, કહિયે પ્રગટ પૂરન પર મહંસ હૈ; ॥ ૩૧ ॥ દોહરાઃ-જ્ઞાયક જાવ જહાં તહાં, શુદ્ધ બરનકી ચાલ; તાતે જ્ઞાન વિરાગ મલ, સિવ સાધે સમ કાલ. ॥ ૩૨ ॥

અર્થ:-જે પ્રાણીવિષે જે શુદ્ધ જ્ઞાનની કલાનો ઇયોત દેખાયઢે, તે પ્રાણીવિષે તેજ વલતમાં આત્માની શુદ્ધતા પ્રમાણ કરીને શુદ્ધ ચારિત્રનો પણ અંસ થાય તે કારણથી જે જ્ઞાતા હોય તેતો જ્ઞેય કેળુ હૈય ઇપાદેયરૂપ સર્વ જાણવા યોગ્ય વસ્તુનો મર્મ જાણે, ત્યારે તે હૈયને ઢાંઢે અને ઇપાદેયરૂપ સર્વ જાણવું તેને પ્રદે ઢે, ઇવો વૈરાગ્યના વિલાસનો સ્વજાવ સર્વ અંશે કરી પ્રગટ થાય. અને વૈરાગ્ય આવ્યાથી રાગ દ્રેષ મોહની દશાથી પ્રાણી જિન્ન રહેઢે, તેથી પૂર્વકૃત કર્મની નિર્જરા થાયઢે, અને વર્તમાનકાલમાં કર્મ ન વાંધે, જે પ્રકૃતિ ટુટી ગઈ તે આગામિક કાલમાં વાંધે નહી, ઇમ સર્વથા પ્રકારે કર્મજાલનો વિધ્વંસ થાય. તેવારે રાગ દ્રેષાદિક ઇપાધિ રહિત આતમ સમાધિમાં વિરાજે તેથી તેને પૂરણ પરમહંસ પ્રગટપણે કહિયે ॥ ૩૧ ॥ જ્યાં જ્ઞાયક જાવ

हे त्यां शुरु चारित्रनी चाख पामिये तेथी ज्ञान अने वैराग्य मळीने समकाळे शिवमार्गे साधे ठे ॥ ३५ ॥

हवे ज्ञानक्रिया उपर अंध पंगुनुं दृष्टांत देठे:- अथ ज्ञान क्रियाको दृष्टांत:-

॥दोहरा:॥-यथा अंधके कंध परि, चढै पंगु नर कोइ; वाके दृग् वाके चरण, होहि पथिक मिळि दोइ, ॥३३॥ जहां ज्ञान किरिया मिले, तहां मोक्ष मग सोइ; वह जानै पदको मरम, वह पथमें थिर होइ. ॥ ३४ ॥

अर्थ:-कोई पांगलो नर जेम कोई आंधलाना खजा उपर चढवाथी, पांगलानी आंख अने ते आंधलाना पगथी चाळे, त्यारे पंथ मार्गे होय तो बनेना मलवाथी गमन थाय, हालतुं चालतुं बने, तेम ज्ञान वैराग्य मळेथी मोक्षमार्गे चलाय ॥३३॥ ज्यां ज्ञा अने क्रिया ए वे एकठा थई रहे त्यां मोक्षनो मार्ग थाय. एटले ज्ञानथी वस्तुनो भर्म जाणे अने क्रियाथी पोताना वस्तुखजावमां स्थिर थाय ॥ ३४ ॥

हवे ज्ञान अने क्रियानुं जेनुं स्वरूप ठे तेनुं कहे ठे:- अथ ज्ञानक्रियाको स्वरूप:-

॥दोहरा:॥-ज्ञान जीवकी सजगता, करम जीवकी झूल; ज्ञान मोक्ष अंकूर है, करम जगतको मूल. ॥ ३५ ॥ ज्ञान चेतनाके जगे, प्रगटे केवल राम; कर्म चेतनामें वसे, कर्म बंध परिनाम. ॥ ३६ ॥

अर्थ:-ज्ञान ठे ते जीवनी सजगता ठे एटले जीवने जगावे ठे; कर्म के० क्रिया कार्य करवो ते जीवनी झूल ठे, त्यां ज्ञान ठे ते मोक्षनो अंकूर ठे, एटले मोक्षनो हेतु ठे, क्रिया कार्य करवो तेतो जवंत्रमणनुं मूल ठे ॥ ३५ ॥ चेतना वे प्रकारनी पूर्वे कही ठे. तेमां ज्ञानचेतनाना जागवाथी केवल राम प्रगटे ते शुरु परमात्मा प्रगटे ठे, अने वीजी कर्मचेतना कहिए तेमां आत्मानो बंधपरिणाम उपजे ठे. ॥ ३६ ॥

हवे ज्ञाननो प्रज्ञाव अने क्रियानो प्रज्ञाव जिन जिन कही देखाडे ठे:-

अथ ज्ञानक्रियाको प्रज्ञाव जिन कथन:-

॥ चोपाई:॥-जबलग ज्ञान चेतना जारी; तब लगु जीव विकल संसारी, जब घट ज्ञान चेतना जागी, तब समकिती सहज वैरागी. ॥ ३७ ॥ सिद्ध समान रूप नि ज जाने; पर संजोग जव परमाने; शुद्धातम अनुजो अज्यासे, त्रिविध करमकी ममता नासे. ॥ ३८ ॥

अर्थ:-ज्यांलग्नी क्रिया परिणामे करीने ज्ञान चेतना जारी थई एटले चेतना कर्मरूप थई, त्यांलग्नी तो संसारी जीव विकलरूप थई रह्यो ठे अने ज्यारे घटमां ज्ञानचेतना जाग्रतरूप थई, त्यारे ते समकिती कहेवाय ठे; तेने सहज वैरागी कहिए. ॥ ३७ ॥ अने ज्ञान चेतनाना जाणवाथी पोताना रूपने निश्चय सिद्धसमान

जाणे, अने पर पुन्रलना संयोगशी जे जाव उपजे, तेने तो पररूप माने, शुद्धात्मना अनुभवनो अज्यास राखे; द्रव्यकर्म, जावकर्म, नोकर्म एवी त्रण जातिनां कर्मनी ममता गमावे. ॥ ३७ ॥

हवे ज्ञाता थईने जे पूर्वकालविषे कर्म कीधांते तेनी आलोचनाखे, अने पोतानी विगत कहेते:—अथ ज्ञाता पूर्व कृतकर्म आलोचन कथन:—

॥ दोहरा: ॥— ज्ञानवंत अपनी कथा, कहै आपसों आप; में मिथ्यात दसाविषे, कीने बहु विधि पाप. ॥ ३९ ॥ सवैया इकतीसा: ॥—हिरदे हमारे महा मोहकी विकलताही, ताते हम करुना न कीनी जीव घातकी; आप पाप कीने ओरनकों उपदेश दीने, हूती अनुमोदना हमारे याही बातकी; मन वच कायमें मगन व्है कमाए कर्म, धाए त्रम जालमें कहाए हम पातकी; ज्ञानके उदे जए हमारी दशा एसी जई, जेसी ज्ञान जासत अवस्था होत प्रातकी. ॥ ४० ॥

अर्थ:— ज्ञान चेतना जागतां ज्ञानवंत पोतानी कथा पोतानी मेले करे के में पूर्व कालमां मिथ्यात्व दशामां बहु जातनां पाप कीधां ते. ॥ ३९ ॥ हमारा हैयामां पूर्व कालविषे महामोहनी विकलता थई, तेथी अमें जीव घातनी करुणा न कीधी, ने निर्दयदशा राखी, पोतानी कायाथी तो पोतेज पाप कीधां अने बीजाने वचने करी पापनो उपदेश दीधो; अथवा कोईने पाप करतो देखीने में तेनी अनुमोदना करी एवी रीते मन वचन कायाना अशुरू व्यवहारमां मग्न थईने कर्मनी कमाणी करी मिथ्या जालमां एवी रीते दोढ्या, तेथी अमे पातकी केहेवाइए ठैये; हवे ज्ञाननो उदयथतां हमारी दिशा एवी थई के जेम सूर्यना जासवाथी प्रजात कालनी अवस्था उद्योतवंत थाय, तेम हमारी पण एवी अवस्था थई ॥ ४० ॥

हवे ज्ञाता ज्ञानना प्रजावथी जेवी आपणी अवस्था जाणे तेवी कहेते.

अथ ज्ञाता ज्ञान प्रजाव कथन:—

॥ सवैया इकतीसा: ॥— ज्ञान ज्ञान जासत प्रवान ज्ञानवान कहे, करुना निधान अमखान मेरो रूप है; कालसों अतीत कर्म चालसों अजीत जोग, जालसों अजीत जाकी महिमा अनुप है; मोहको विद्यास यह जगतको वास मेंतो, जगतसों शुन्य पाप पुन्य अंध रूप है; पाप किन कियो कौन करे करिहै सु कोन, क्रियाको विचार सुपनेकी धोर धूप है ॥ ४१ ॥

अर्थ:—ज्ञानरूप सूर्यनो प्रकाश होवाथी प्रमाण ज्ञानवान के ज्ञाता पुरुष एम कहेते के, मारुं स्वरूप करुणा निधान ते. तथा सर्वतुं पोताना जेवुं स्वरूप जाणी ने सर्वनो हित वत्सल ते. अने अमखान कहेता निर्मल ते, कालने बश नथी पटखे

શાશ્વત છે. કર્મ ચાલનો તેને જય નથી, ઇટલે કર્મ જેના સ્વજાવનો નાશ કરી શકે નહીં, મન વચન અને કાયાના યોગની જાલ તેથી જે અજિત છે, અને આ જગતનો વાસ છે, તેતો મોહતોવિલાસ છે, પણ મારો વિલાસ નથી. જગત્ કહિયે જવન્નમણ તેથી હું શૂન્યહું, ગતિ કર્મ જગત્ કરે છે, તેતો મારા સ્વરૂપમાં પાપ પુણ્ય અંધકૂપ સમાન છે, ઇથી પાપ કોણે કરીધું, હવે કોણ કરે છે, આગલ કોણ કરશે; આજે ક્રિયાનો વિચાર દિગામાં આવે છે, તેતો સ્વમાની દોરધાવ સમાન મિથ્યાવ્યવહાર છે ॥ ૪૧ ॥

હવે મિથ્યા પરિણામનું વર્ણન કરે છે:—અથ મિથ્યાત્વ પરિણામ વર્ણન:—

॥ દોહરા: ॥— મૈં યૌં કીનૌં યૌં કરૌં, અવ યહ મેરો કામ, મન વચ કાયામેં વસે, ઇ મિથ્યાત પરિણામ, ॥૪૨॥ મન વચ કાયા કરમ ફલ, કરમ દશા જહ અંગ; દરવિત પુજલ પિંડમેં, જાવિત જરમ તરંગ ॥ ૪૩ ॥ તાંતે જાવિત ધરમસો, કરમ સુજાહ અપૂઁ; કૌન કરાવે કો કરે, કોસર લહે સબ જૂઠ ॥ ૪૪ ॥

અર્થ:— મૈં આતું કીધું, આમ કરુંહું, હવે આ મારું કામ છે, તે કહુંહું, ઇરીતે જ્ઞાન ચેતના જાગ્યાવિના મન વચન કાયામાં મિથ્યા પરિણામ વસે છે, ॥ ૪૨ ॥ આ જે મન વચન કાયાના જોગ છે, તે કર્મનું ફલ છે, અને કર્મની દશા જહરૂપ અંગ છે, ઇ જે મન વચન કાયા છે, તે પુજલ ડ્રવ્યનો પિંડ છે, તેથી આ મિથ્યા તરંગ જાવ ડપજે છે. ॥૪૩॥ તેમાટે આત્માનો જાવિત ધર્મ ઇટલે શુરૂ જાણપણું તેથી મિથ્યા તરંગરૂપ કર્મ સ્વજાવ વિપરીત છે તેને કરાવે કોણ અને કરે કોણ? અને સરલ કોણ છે ઇટલે અનુમોદે કોણ ઇ પ્રપંચ સર્વ જુગો છે, ॥ ૪૪ ॥

હવે આ જોગથી ક્રિયા હોય તેની નિંદા કરે છે:— અથ ક્રિયાકી નિંદા કથન:—

॥ દોહરા: ॥—કરની હિત હરની સદા; મુકતિ વિતરની નાંહિ; ગની બંધ પદ્ધતિ વિષે, સની મહા ડુષ માંહિ, ॥ ૪૫ ॥ સવૈયા ફક્તીસા:॥— કરનીકી ધરનીમેં માહા મોહ રાજા વસે, કરની અજ્ઞાનજાવ રાક્ષસકી પુરીહૈ, કરની કરમ કાયા પુગલકી પ્રતી ઢાયા, કરની પ્રગટ માયા મિસરીકી હુરી હૈ, કરનીકે જાલમેં ડરજિ રહ્યો ચિ દાનંદ, કરનીકી ઢટ જ્ઞાન જ્ઞાન ડુતિ હુરી હૈ; આચારજ કહૈ કરનીસૌં વિવહારી જીવ કરની સદીવ નિહૈચૈ સરૂપ હુરી હૈ ॥ ૪૬ ॥

અર્થ:— કરણી જે ક્રિયા છે તે સદા અહિતની કરનારી છે, મુક્તિને દેવા વાલી નથી, આ ક્રિયાને આગમમાં તો બંધ પદ્ધતિમાંજ ગણી છે, તેથી ક્રિયા મહા ડુષ સહિત છે. ॥ ૪૫ ॥ ક્રિયાની ચૂમિમાં મહા મોહ રાજા વસે છે, અને ક્રિયા છે તે તો અજ્ઞાન જાવ રાક્ષસની નગરી છે. ઇટલે ક્રિયામાં અજ્ઞાન રાક્ષસ રહી શકે છે. અને ઇ ક્રિયા છે તે તો કર્મનો પમઢાયો છે, અને કાયા યોગનો પડઢાયો છે. અને પુજલનો પ

कढायो ठे. क्रिया ठे ते प्रगट माया जाल ठे, तथा ते साकरनी ठरी ठे, मीठास आ पी मारेठे. आ करणीनी जालमां चिदानंद परमात्मा ठरजी के० मग थई रह्यो ठे, अने क्रियाना ओथे ज्ञानरूप सूर्यनी ज्योति ठपी रही ठे. श्री आचार्य कहेठे के क्रि या करतो थको जीव व्यवहारीज कहिए. पण निश्चय रूपे देखवाथी क्रिया सदा सर्वदा बुरी ठे, षट्छे खोटी ठे. ॥ ४६ ॥

हवे पोतानी समज पामे तेने ज्ञाता कहेठे:- अथ ज्ञाता कथन:-

॥चौपाई:॥- मृषा मोहकी परिनति फेली, तातें करम चेतना मैली; ज्ञान होत हम समुज्जी एती, जीव सदीव जिन्नपरसेती ॥ ४४ ॥ दोहरा:॥-जीव अनादि सरूप मम, करम रहित निरुपाधि; अविनाशी अशरन सदा, सुखमय सिद्ध समाधि ॥ ४७ ॥

अर्थ:- अमारामां पहेला मिथ्या मोहनी परिनति फेलाई ठे, षट्छे मोहथी अ शुरू थई, ह्यारे फेलाणी. तेनो उदय गाढो थयो, तेथी चेतना शुरू हती पण अशु रु थई, कर्मसहित चेतना मळीन थई. हवे ज्ञान चेतना प्रगट थतां अमे षट्छी वात जाणी, के जे जीव ठे ते निश्चये परजोगथी न्यारो ठे ॥४५॥ अनादि कालथी जे जीव प्राणधारी कहेवायठे, ते मारं स्वरूप ठे. ते स्वरूप केवुं ठे ते कहेठे. कर्म रहित ठे; अने संयोगादिक उपाधि रहित ठे; वली विनाश न पामे, सदा ईश्वर ठे; कोईतुं शरण न राखे, अने आ स्वरूप सिद्धसमाधिना सुखमय ठे ॥ ४७ ॥

हवे ज्ञानस्वरूप कर्म उपाधिथी जिन्नठेतेकहेठे:- अथ ज्ञान स्वरूपी कथन:-

॥चौपाई:॥- में त्रिकाल करणीसों न्यारा, चिदविलास पद जगत उज्यारा; राग वि रोध मोह मम नांही, मेरो अवलंबन मुकमांही ॥४६॥ सवैया तेइसा:॥- सम्यकवंत कहे अपने गुनमें नित राग विरोधसुं रीतो, में करतूति करों निरबंठक, मोह विषे रस लागत तीतो; सुख सुचेतनको अनुजौ करि, में जग मोह महा जड जीतो, मोष समीप जयो अब मो कहुं काल अनंत इही विधि बीतो ॥ ५० ॥ दोहरा:॥- कहे विचठन में सदा, रह्यो ज्ञान रस राचि; सुझातम अनुचूति सों, खलित न होइ क दाचि ॥ ५१ ॥ पूर्व करम विष तरु जप, उदे जोग फल फूल; में इन्हको नहिं जो गता, सहज होहुं निरमूल ॥ ५२ ॥

अर्थ:- हुं त्रये कालमां क्रिया करणीथी न्यारो हुं. मारे कर्मथी संग नथी तो क्रि याथी संगती केम थाय ? मारं पद के० स्वरूप, चिदविलास के० ज्ञानविलास ठे, ते जगत्मां अजवाडु ठे. अने राग द्वेष मोहजाव वत्तें ठे, तेतो मारं स्वरूप नथी. मारो अवलंब आधार मारा स्वरूपमां ठे ॥ ४६ ॥ समकित्ती जीव पोताना गुण कहेठे. हुं नित्य प्रत्ये राग द्वेष मोहथी, रीतो के० रिक्त षट्छे रहित हुं. हुं जे क्रि

યા કરું તે રાગ દેષ વિના વાંઘારહિત કરું. અને જે એ વિષય રસ છે તે, મોહતી તો કેળ મને તિલક લાગે છે એટલે કરવો લાગે છે. પોતાની શુદ્ધ ચેતનાનો અનુજવ કરીને મેં જગત્માં મોહરૂપ મહાસુજટ જીત્યો. મારું એવું સ્વરૂપ પામીને હું મોહને સન્મુખ થયો, હવે મને એવી રીતથીજ અનંત કાલ વીતો! એટલે અનંત કાલ લગે એ વોજ રહું એ આશંસા છે ॥ ૫૦ ॥ વિચક્ષણ જ્ઞાની પુરુષ આશંસા કરીને કહે કે હું સદા જ્ઞાન રસમાં રાવી રહું અને હું શુદ્ધ આત્મના અનુજવથી કોઈ પણ કાલમાં સ્થિત ન થાઉં! ॥ ૫૧ ॥ એ પૂર્વ કૃત પુણ્ય પાપરૂપ જે કર્મ છે, તે વિષ વૃદ્ધ જાણવા અને તે કર્મના ઉદયનો જે જોગ છે તે વિષ વૃદ્ધનાં ફલ ફુલ છે. હું આ ઉદય જોગનો જોક્તા નથી. રાગ દેષથી રહિત હું. અનાદિકાલના સાથે લાગેલા વિષય જોગ છે તેસહજ નિર્મૂલ થાય ॥ ૫૨ ॥

હવે ઉદાસીનતાને વૈરાગ્ય કહિયે તેનો મહિમા કહે છે:—અથ વૈરાગ્યમહિમાકથન:—

॥દોહરા:॥—જો પૂરવ કૃત કર્મ ફલ, રુચિસોં હુંજે નાંહિ; મગન રહે આઠો પહુર, શુદ્ધાતમ પદમાંહિ ॥ ૫૩ ॥ સો બુધ કર્મદસા રહિત, પાવે મોષ તુરંત; હુંજે પરમ સમાધિ સુલ, આગમ કાલ અનંત ॥ ૫૪ ॥

અર્થ:—જે પૂર્વકાલમાં કર્મ કર્યું, તેનું ફલ ઉદય થયું, તે ફલથી રુચિ લગાતી જોગવે નહીં અને આઠે પ્રહર શુદ્ધ આત્મપદમાં મગન રહે ॥ ૫૩ ॥ તેજ પંક્તિ કર્મ દશા રહિત ધર્ષને તરત મોક્ષપદ પામે, તે પછી આગામિક કાલમાં અનંત કાલ લગી પરમ સમાધિનું સુલ જોગવે ॥ ૫૪ ॥

હવે જ્ઞાનિ પુરુષનો ક્રમે ક્રમે મહિમા વધે તે કહે છે:—જ્ઞાની પુરુષ મહિમા કથન:—

॥ઢપ્પય ઠંદ:॥—જો પૂરવ કૃતકર્મ, વિરણ વિષ ફલ નહિ હુંજે; જોગ જુગતિકારજ કરંત મમતા ન પ્રજુંજે; રાગ વિરોધ નિરોધ સંગ વિકલપ સચિ ઠંદે, શુદ્ધાતમ અનુજૌ અચ્યાસિ સિવ નાટક મંડે; જો જ્ઞાનવંત શ્હ મગ ચલત, પૂરત વ્હૈ કેવલ લહે; સો પરમ અર્તીંદ્રિય સુલવિષે, મગન રૂપ સંતત રહે ॥ ૫૫ ॥

અર્થ:—જો જ્ઞાતા થઈને પૂર્વ કૃતકર્મ રૂપ વૃદ્ધના વિષ ફલને જોગવે નહીં એટલે શ્દ્ધ ફલથી રતિ ન ઢપજે, અનિષ્ટ ફલથી અરતિ ન ઢપજે એવો જ્ઞાતા જે છે, તે મન વચન કાયાના યોગે કરી ચુકત છે, તેથી જોગની ગતિ કેળ પ્રવૃત્તિયે કાર્ય કરે છે, પણ કાર્યવિષે મમતા પ્રજુંજે નહીં, ધરીતે રાગ દેષનો નિરોધ કરીને યોગના સંગથી જે વિકલપ ઢટે છે, તે સર્વ ઠાંડે, શુદ્ધ આત્માના અનુજવનો અચ્યાસ કરીને શિવનાટક કેળ જે થકી જીવન્યુક્તિ હોય એવું નાટક માંડે. જો જ્ઞાનવંત પુરુષ એહિજ માર્ગે ચા

हे तो पूर्ण स्वभाव पामीने केवल ज्ञान पामे. पढी केवल ज्ञान पामीने उत्कृष्ट अ तींद्रिय सुखनेविषे निरंतर मग्न रहे. ॥ ५५ ॥

हवे शुरू आत्मा अव्य ठे तेनुं वर्णन करेढे:-अथ शुरू आत्मदर्पवर्णन:-

॥ सवैया इकतीसाः॥- निरजे निराकूल निगम वेद निरजेद, जाके परगासमें जग त माईयतु है; रूप रस गंध फास पुदगलको विलास, तासों उदवंश जाको जश गा इयतु है, विग्रहसों विरत परिग्रहसैं न्यारो सदा, जामें जोग निग्रहको चिन्ह पाइ यतु है; सो हे ज्ञान परवान चेतन निधान ताहि, अविनाशी ईश मानी सीस नाइ यतु है; ॥ ५६ ॥ जैसो नर जेदरूप निहचैं अतीत हुंतो, तेसो निरजेद अब जेदको न गहैगो; दोसे कर्म रहित सहित सुख समाधान, पायो निज थान फिरि बाहिर न बहैगो; कबहु कदाचि अपनो सुजाउ त्यागि करि, राग रस राचिके न परवस्तु गहैगो; अमलान ज्ञान विद्यमान परगट जयो, याही जांति आगम अनंत काल र हेगो ॥ ५७ ॥ जबहितैं चेतन विजाउसों उलटि आपु समों पाइ अपनो सुजाउ ग हि छीनो है; तबहीते जोजो खेन जोग सो से सब छीनो, जो जो त्याग जोग सो सो सब बांढि दीनो है; लेवेकौ न रही ठोर त्यागिवेकौ नांही और, बाकी कदा उ बख्यो जु कारज नबीनो है; संग त्यागि अंग त्यागि वचन तरंग त्यागि, मन त्यागि बुद्धि त्यागि आपा सुरु कीनौ है ॥ ५८ ॥

अर्थ:-जे निर्जय केहेवाय ठे, निराकूल केहेवाय ठे, निगम के० उत्कृष्ट अर्थ केहे वाय ठे, वेद के० ज्ञानरूप केहेवाय ठे, जेनो जेद नथी एवो प्रकाशवंत पदार्थ ठे; जे मां सर्व जगत् शमाय ठे; अने जे ए रूप रस गंध स्पर्श जे विनाशी पदार्थों ठे, तेतो पुजलनो विलास ठे, तेना उदवंस के० तेषी रहित जे ठे तेनो जसगाइए ठे. वखी जे विग्रह के० शरीर तेषी विरत के० रहित अने अव्यञ्जावरूप परिग्रह तेषी जुदो ठे, जेमां सदाय त्रये योगथी रहित पणानुं चिन्ह के० लक्षण पामीए ठे, एवो पदार्थ तो ज्यां ज्ञान ठे त्यां ते पदार्थ ठे. तेषी ज्ञान प्रमाण ठे. अने चेतनानो निधान ठे. तेने अविनाशी ईश्वर मानीने मस्तक नमावीए ठे ॥ ५६ ॥ हवे बीजुं पण शुद्धात्म अव्य सिरुनुं वर्णन करेढे:-अतीत कालमां पण शुद्धात्म अव्य निश्चय नयथी अजेद रूप हुंतुं अने व्यवहारनये जेदरूप हुंतुं. हवे केवल रूप पामिने निर्जेद के० जेद रहित जाणीए. हवे एवी दशामां कोण मूर्ख जेद ठरावशे ? नैथायिक लोक जे पोता नी प्ररूपणामां समाधियोगआत्माने कर्म रहित मानीने फरी संसारमां अवतार मानीने तेने नमस्कार करेढे, पण जे कर्म रहित थयो, सुख समाधान सहित थयो, पोतानुं स्थानक पाम्यो, ते पावो बाह्य संकटमां केम पकरो? जेम धरतीनो चार उता

रवा ईश्वर अवतार लेइने दुःख पामेठे एवुं मिथ्यादृष्टिनी केहेवतमांठे, पण जीव शुरू थईने फरी राग रसमां राचिने कोई कालमां आपणो स्वज्ञाव त्याग करीने पर वस्तु ने ग्रहे नही. केमके अम्बान ज्ञान के० जे फरी करमाय नही एवुं ज्ञान विद्यमान कालविषे प्रगट थयुं तेतो आगामिक कालमां अनंत काल लगी रहेशे॥५७॥ हवे फरीथी अवतार लेवाना कारणनो अज्ञाव कहेठे:- अनादिकालथी चेतन मिथ्यात्व जावरूप विज्ञावमां रमि रह्यो हतो ते समयप्रस्ताव पामीने, विज्ञावथी उपरांतो. थई पोतानो शुरू स्वज्ञाव हतो ते पोतेज लइ लीधो, तेथी ज्ञान दर्शनादिक जाव लेवा योग्य हतो ते लीधो, अने राग द्वेषादिक जाव त्यागवाजोग हतो ते सर्व त्यागी लीधो; ते लेवाजुं बीजुं ठेकाणुं रछुं नही, अने त्यागवाजुं पण बीजुं ठेकाणुं रछुं नही. हवे इहां बाकी नहुं कार्य करवाजुं शुं रछुंठेके जे कार्य करवाने फरी अवतार लेवो पके? जे उपाधिसंग हतो तेतो सर्व त्यजीने एटले अंग त्याग के० काय योगे त्यागिने, वचन तरंग त्याग के० वचन योग त्यागिने तथा मनोयोग त्यागिने बुद्धि त्याग के० विकल्प त्यागिने आत्माने शुरू करी लीधो ॥ ५८ ॥

हवे बाह्य जेष धरवो ते द्रव्यलिंग कहिए ते एकांतपणे मोक्षनुं कारण नथी ते कहेठे:- अथ एकांत द्रव्यलिंगीकी निंदा:-

॥ दोहराः॥- शुरू ज्ञानके देह नहिं, मुझा जेष न कोइ; ताते कारन मोषको, द्रव्यलिंग नहि होइ ॥ ५९ ॥ द्रव्य लिंग न्यारो प्रगट, कला वचन विन्यान; अष्ट महारिधि अष्ट सिधि, एऊ होहि न ज्ञान ॥ ६० ॥

अर्थ:- आत्मा तो शुरू ज्ञानमय ठे. अने शुरू ज्ञानने देह नथी, अने ज्यारे देह नथी त्यारे ज्ञान ने मुझा जेष पण कोइ नथी. तेथी मोक्षनुं कारण द्रव्य लिंग होय नही. एटले जेष लीधे मुक्ति नथी ॥ ५९ ॥ ज्ञानथी द्रव्यलिंग तो प्रगट पणे जुडुंज ठे. कलाविज्ञान, वचन विज्ञान, ते ज्ञानथी न्यारां ठे. तथा आचार, श्रुत, शरीर, वचन, वाचना, बुद्धि, उपयोग, संग्रह संकीर्णता, ए अष्ट महा रिद्धि ठे. अने अणिमा, महिमा, गरिमा, लघिमा, प्राप्ति, प्राकाम्य, इशित्व, वशित्व, ए अष्टमहा सिद्धि ठे. ते पण ज्ञान नथी ॥ ६० ॥

हवे एटलां महिमाचंत स्थानक ठे, तो पण ए ज्ञाननां स्थानक नथी ते कहेठे:-

अथ ज्ञान अज्ञाव स्थानक कथन:-

॥ सवैया इकतीसाः॥- जेषमें न ज्ञान नहि ज्ञान गुरु वर्त्तनमें, मंत्र जंत्र तंत्रमें न ज्ञानकी कहानी है; ग्रंथमें न ज्ञान नहि ज्ञान कवि चातुरीमें वातनिमें, ज्ञान नहीं ज्ञान कहा बानी है; तातें जेष गुरुता कविच ग्रंथ मंत्र वात, इनतें अतीत ज्ञान चे

तना निसानी है, ज्ञानहीमें ज्ञाननही ज्ञान उरठोर कहू, जांके घट ज्ञान सोइ ज्ञानको निदानी है ॥ ६१ ॥

अर्थ:- वेषमां ज्ञान न पामीए अने गुरुवारि के० गर्वपणुं महोटाइ पणुं तेमां पण ज्ञाननुं स्थानक नथी अने मंत्र, तंत्र, यंत्रमां ज्ञाननी कहेणी नथी तथा ग्रंथ शास्त्र पढवाणी पण ज्ञान प्राप्त थतुं नथी; कवितामां, चातुर्यतामां ज्ञान नथी. वातनी चतुरा इमां ज्ञान नथी; अने जे वाणी ठे ते शुं ज्ञान ठे? अर्थात् वाणी पण ज्ञान नथी. माटे ज्ञेख, गुरुताइ, कवितार्इ, ग्रंथ, मंत्र, यंत्र, तंत्र, वात ए सर्वथी अतीत के० जुदीज ज्ञान वस्तु ठे, ते चेतननी सद्दिनाणी ठे. ज्ञानतो क्यारे जाणुं, के जे अशुरू पणे होय तेतो ज्ञान न कहेवाय, माटे पूर्वे जे स्थानक कहां तेथी जुदीज कोइ ज्ञान वस्तु ठे, माटे जेना घटमा ज्ञान प्रगटयुं, तेज ज्ञाननुं मूलकारण ठे ॥ ६१ ॥

हवे जेपूर्वे वेष प्रमुखना धारक कहा तेनी मूढता कहि देखाने ठे:-

अथ ज्ञेयादि धारक मूढ यहु कथन:-

॥ सवैया इकतीसा:- ॥ ज्ञेय धरे लोगनिकों वंचे सो धरम ठग, गुरु सो कहावे गुरु वार्इ जाते चहियें; मंत्र तंत्र साधक कहावे गुनी जाडूगर, पंडित कहावे पंडित तार्इ जामें लहिये; कवित्तकी कलामें प्रवीन सो कहावे कवि, वात कही जाने सो पवारगीर कहिये; ए तो सब विषेके जिखारी मायाधारी जीव, इन्हकों विभोकिं दयाल रूप रहिये ॥ ६२ ॥

अर्थ:- वेष धरीने लोकोने ठगे, जरमावे ते धर्म ठग कहेवाय, एटले तेने गुरुतानी चाहना होय ते गुरु केहेवाय. मंत्र, यंत्र, तंत्रादिक गुणनो जे साधक होय ते जाडूगर केहेवाय. अने जेमां पंडितार्इ रही ठे, ते पंडित केहेवाय. कवित चातुरिनी कला मां जे प्रवीण होय तेतो कवि केहेवाय. वातो बनावी बनावीने कही जाणे ते पवारगर केहेवाय एटली अवस्थाना धरनारा ठे. ते सर्व इंद्रियविषयना याचक मायाधारी जीव ठे. तेने जोईने मनमां एवुं विचारिये के अहो! इति आश्चर्य! ए बापना केस पोतानो खार्थ खोयठे, एवी रीते तेना उपर दयालरूप थई रहवुं ॥ ६२ ॥

हवे जीवना अनुजवनी योग्य दशा कहे ठे:- अथ अनुजव जोगता कथन:-

॥ दोहरा:- ॥ जो दयालता जाव सो, प्रगट ज्ञानको अंग; ऐं तथापि अनुजो दशा, वरतै विगत तरंग ॥ ६३ ॥ दरशन ज्ञान चरण दशा, करे. एक जो कोइ, थिर व्है साधे मोष मग, सुधी अनुजवी सोइ ॥ ६४ ॥

अर्थ:- जे आत्माने शुरू दयालता जाव प्रगटेठे, तेतो ज्ञाननुं अंग प्रगट थयुं एम जाणीए. पण अनुजव दशा जे ठे, ते तो विगततरंग के० विकल्प रहित वर्त्ते ॥ ६३ ॥

વક્ત્રી દર્શન જ્ઞાન ચારિત્રની દશાને વિકલ્પ રહિત એકપણે આત્માને જુણે, એજ રીતે સ્થિરરૂપ થઈને મોક્ષ માર્ગને સાધે છે તેનેજ સુધી કેળવવું અનુજવંત કહિયે ॥૬૪॥
હવે નિઃસંદેહ શુદ્ધ સ્વરૂપ પામવું તેનો મહિમા કહે છે:—અથ અનુજવ મહિમાકથન:—

॥ સવૈયા ઇકતીસા:॥— જોઈ દગ્ જ્ઞાન ચરણાતમમેં ઠવિ ઠોર, જયો નિરદોર પર વસ્તુકોં ન પરસે; શુદ્ધતા વિચારે ધ્યાવે શુદ્ધતામેં કેલિકરે, શુદ્ધતામેં થિર વઢે અમૃત ધારા વરસે; ત્યાગી તન કષ્ટ વઢે સ્પષ્ટ અષ્ટ કરમકો, કરે થાન જષ્ટ નષ્ટ કરે ઓર કરસે; સોઈ વિકલ્પ વિજઈ અલ્પ કાલમાંહિ, ત્યાગિ જો વિધાન નિરવાન પદ દરસે ॥ ૬૫ ॥

અર્થ:— જે કોઈ દર્શન જ્ઞાન ચારિત્રરૂપી આત્માને વિષે જ્ઞાનને ઠેકાણે ઠેરાવીને વાટ બાંધે, ત્યાં નિરદોર કેળવવું સંશય રહિત થઈને પરવસ્તુનો સ્પર્શ ન કરે, ત્યાં નિશ્ચય નય ગ્રહણ કરીને શુદ્ધતાજ વિચારે, શુદ્ધતાજ ધ્યાવે, અપ્રમાદિ થઈને શુદ્ધતામાં કેલિકરે, શુદ્ધ ધ્યાનના પ્રથમ પાયામાં પ્રવેશકરી શુદ્ધતામાં થિર થઈને મહા આનંદરૂપ અમૃતની ધારા વરસાવે. આંદ્રી અવયવરૂપ લક્ષણ છે. તેથી શરીરના કષ્ટને ત્યાગે છે. લીનતાથી શરીર કષ્ટ ન જાણે ત્યારે સ્પષ્ટ થઈને ઇટલે વીર્ય ફોરવીને આઠે કર્મનાં સ્થાનને જષ્ટ કરે ઇટલે કર્મોને સત્તા થકી ચલાયમાન કરે અને નષ્ટ કરે કેળવવું નિર્જરા કરે એસે ઔરદુંકેસે કેળવવું તે જીવ કર્મોને આકર્ષિને નિર્જરાવે તે જીવ વિકલ્પ જાણનો વિજય કરીને અલ્પ કાલમાંજ જો વિધાન કેળવવું જવશ્રેણિને ત્યાગી મોક્ષ પદ દેલે ઇટલે પામે ॥ ૬૫ ॥

હવે શિષ્ય પુછે છે કે એ અનુજવ પામવો મહા વિષમ છે તે હપર ગુરુ શિક્ષા દેહે:—

અથ અનુજવ શિક્ષા કથન:—

॥ ચૌપાઈ: ॥—ગુન પરજેમે દૃષ્ટિ મ દીજે; નિરવિકલ્પ અનુજો રસ પીજે; આપ સ માઈ આપમે લીજે; તનપા મેટિ અપનપો કીજે ॥ ૬૬ ॥ દોહરા: ॥—તજિ વિજાવ હુ ઇજે મગન, શુદ્ધાતમ પદમાંહિ; એક મોષ મારગ યહે, ઔર દૂસરો નાંહિ ॥ ૬૭ ॥

અર્થ:—આત્માના ગુણ પર્યાય અનેક છે, પણ તેમાં દૃષ્ટિ ન દેવી. માત્ર નિર્વિકલ્પ દ્રવ્યનો અનુજવ રસ પીવો. આત્મા આધારમાં આત્માનો સમાસ કરી લેવો ઇટલે લય લગાવવી, ઇટલે આપણે શરીર ધારી ઢીણ, તે દશાનું કાય યોગ પાળું છે તે મટાવી આત્મ સ્વરૂપ કરી ॥ ૬૬ ॥ આત્માના મૂલ સ્વજાવ વિના બીજું સર્વ વિજાવ પાળું છે, તેહને ત્યજીને શુદ્ધ આત્માના ચિદાનંદ સ્વજાવમાંજ મગ્ન થઈએ, એક અદ્વિતીય મોક્ષનો માર્ગ એજ છે. તેથી બીજો કોઈ મોક્ષનો માર્ગ નથી ॥ ૬૭ ॥

હવે શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપના અનુજવવિના મહાવ્રત્તિ પણ ડ્રવ્યલિંગી જાણવા તે કહેહે:-

અથ ડ્રવ્યલિંગી વ્યવસ્થા કથન:-

॥ સવૈયા ઇક્તીસા: ॥-કઈ મિથ્યા દૃષ્ટિ જીવ ધારે જિન મુઝા જોષ, ક્રિયામેં મ ગન રહે કહે હમ જતી હૈ; અતુલ અલંકર મલરહિત સદા હદોત, એસે જ્ઞાન જાવ સોં વિમુક્ષ મૂઢમતિ હૈ; આગમ સંજાણે દોષ ટાણે વિવહાર જાણે, પાણે વૃત્ત યદ્યપિ તથાપિ અવિરતી હૈ; આપુકોં કહવે મોષ મારગકે અધિકારી મોષસોં સદીવ રુદ્ધ હુદ્ધ ડુરગતિ હૈ. ॥ ૬૦ ॥ દોહરા:॥-જે વિવહારી મૂઢ નર, પરજે બુદ્ધી જીવ, તિનકો વા હિજ કીયકો, હે અવલંબ સદીવ. ॥ ૬૧ ॥

અર્થ:-કૈક જીવ મિથ્યા દૃષ્ટિ હે અને આચાર્ય ઉપદેશ રસથી જિન મુઝાજોષધારી હે અને સાધુની ક્રિયામાં મગ્ન રહેહે, અને પોતાના મનથી અથવા કોઈના પૂઠવાથી અમે જતિ ઠણ્યે એમ કહેહે એટલે મહાવ્રત્તિ હૈયે. અને જેની તુલના નથી એવું અલંકર કેળ સંપૂર્ણ વિજાવ મલરહિત સદા પ્રકાશવંત પોતાનું અનુજવરૂપ જે જ્ઞાન જાવ હે તેથી વિમુક્ષ હે માટે મૂઢમતિ હે. તે ક્રિયા કરેહે, આગમ સિદ્ધાંત સંજારેહે, અને આદારાદિકના દોષ ટાલી વ્યવહારમાં દૃષ્ટિ રાખેહે, એમ યદ્યપિ મહાવૃત્ત પાણે હે, તોપણ નિશ્ચય નયથી એ અવિરતીજ કહીય. એવા જે જીવહે તે પોતે મોક્ષ માર્ગના અધિકારી લોકમાં કહેવાયહે. મોક્ષથી એ સદા રુચ્યાજ રહેહે એટલે અજવ્યને પણ ક્રિયા કેવલ નવમા પ્રેવેયકસુધી ગતિ કહી હે; પાઠો એ હુલ્લ ડુર્ગતિમાં પહેહે. ॥ ૬૦ ॥ જે કોઈ મૂર્ખ મનુષ્ય વ્યવહારમાંજ રહે અને જે જીવ પર્યાય બુદ્ધિવંત હે તે શુદ્ધ ગતિયો જીવ હોય તો જલ્દી એવી પર્યાય બુદ્ધિ ધારેહે તેને તો બાહ્ય ક્રિયાનું અવ લંબન સદાય કહ્યુંહે ॥ ૬૧ ॥

હવે વ્યવહારે મહામૂઢ હે તેનું વર્ણન કરેહે:- અથ મહામૂઢ વર્નન:-

॥ ચોપાઈ:॥-જેસે મુગધ ધાન પહિવાને; તુષ તંદુલકો જેદં ન જાને; તેસે મૂઢમતી વ્યવહારી; લાલે ન બંધ મોષ વિધિ ન્યારી ॥ ૭૦ ॥ દોહરા:॥-કુમતિ બાહિજ દિહિસો, બાહિજ ક્રિયા કરત, માને મોષ પરંપરા, મનમેં હરષ ધરંત ॥ ૭૧ ॥ શુદ્ધાત્તમ અનુજો કથા, કહે સમકિતી કોઈ, સો સુનિકે તાસોં કહે, યહ સિવપંથ ન હોઈ ॥ ૭૨ ॥

અર્થ:-જેમ કોઈ મનનો જોલો પુરુષ હે તે ધાનને તો ઓલખે પણ તૂસ અને તંદુલ માં જિજ્ઞતા હે તે ન જાણે તેમ, જે વ્યવહારી મૂઢમતિ હે તેતો બંધવિધિ અને મોક્ષ વિધિ જૂદો જૂદો લાલે શકે નહી; કેવલ વિધિ જાણે ॥ ૭૦ ॥ જે કુમતિ હોય તે પ ર્યાય બુદ્ધિથી જ્ઞાતા વેદનીય પણે સમાધિ સુલ્લ જાણીને બાહ્ય દૃષ્ટિથી તેની હેતુરૂપ બાહ્યક્રિયા કરે અને બાહ્યક્રિયામાં મગ્ન હોય તો તેથી તેને નિર્જરા માનીને મોક્ષ

परंपरा माने अने मनमां आनंद पामे ॥ ७१ ॥ ते मूढने कोइ समकिती जीव शुरू आत्मानी अनुजव दशाने मोक्षनुं कारण कहे तो तेनुं वचन सांजलीने तेने एवुं कहे के ए रीतेतो मोक्षमार्ग थाय नही ॥ ७२ ॥

हवे मूढ तथा ज्ञानीनुं लक्षण कहेढे:-अथ मूढ तथा ज्ञानी लक्षण कथन:-

॥ कवितः॥- जिन्हके देह बुद्धि घट अंतर, मुनि मुद्रा धरि क्रिया प्रवानहि; ते हिय अंध बंधके करता, परम तत्वको जेद न जानहि; जिन्हके हिये सुमतिकी क निका, बाहिज क्रिया जेप परमानहि; ते समकिती मोष मारग मुष, करि प्रस्थान जव स्थिति जानहि ॥ ७३ ॥

अर्थ:- जेना हीयामां देह बुद्धि रहेढे एटखे देहधारी ने पण जिनपणे जाणतो नथी अने मुनीश्वरनी मुद्रा धारिने क्रियानेज प्रमाण करेढे, तेतो हीयानो अंध ठे अने बंधनो करनार ठे अने परम तत्वके० मोक्ष तत्त्वना जेद ने जाणतो नथी अने जेना हैयामां सम्यग् दृष्टिने लीधे सुबुद्धिनी करणीका जागी तेतो बाह्य क्रियाने जेप रूप प्रमाण करेढे. तेनेतो समकिती कहीए;ते जीव मोक्षमार्ग ने सन्मुख प्रस्था न के० प्रयाण करीने जवस्थितिने निश्चयेजांजे ठे ॥७३॥

हवे संक्षेपथी निःकेवल उपादेयरूप मोक्ष मार्गनो उपदेश देढे:-

अथ मोक्षको उपदेश संक्षेप मात्र कथन:-

॥ सवैया इकतीसाः ॥- आचारिज कहे जिन वचनको विसतार, अगम अपार है कहेंगे हम कितनो!, बहुत बोलवैसों न मकसूद चुप जली, बोलीए सुवचन प्रयोजन है जितनो; नानारूप जलपसों नाना विकल्प उठे, ताते जेतो कारिज कथन जखो तितनो; शुरू परमात्मको अनुजौ अज्यास कीजे, यहै मोष पंथ परमारथ है इतनो ॥ ७४ ॥ दोहराः ॥- सुकृतम अनुजोक्रिया, सुकृत ज्ञान दग दौर, मुक्ति पंथ साधन वहै, वाग जाख सब और ॥ ७५ ॥

अर्थ:-आचार्यजी शिष्यने कहे ठे. अहो! शिष्य! जिनेश्वरनां वचननो विस्तार तो नय प्रमाण करीने अगम अपार ठे. अमे केटलोक कहीए, आहीं बहु बोलवुं ते अ मारी मकसूद नथी तेथी चुप रहेवुं तेज ठीक ठे, अने जेटहुं प्रयोजन ठे तेटहुंज बोलवुं पण नाना प्रकारनु जल्प के० बोलवुं कहिये तो नाना प्रकारना विकल्प उठेढे, तेथी जे एक कार्य ठे तेपुरतुंज बोलवुं बस ठे;शुरू परमात्म द्रव्यना अनुजव योगना अज्यास करीए एज मोक्ष मार्ग जाणीए, बधी बातमां एटलोज परमार्थ ठे ॥ ७४ ॥ जे क्रियाथी शुरू आत्मानो अनुजव थाय तेज क्रियाठे अने शुरू ज्ञान दृष्टिनी दौर तेज मुक्ति पथनुं कारण ठे. बीजु सर्व वचनारुंवरठे ॥ ७५ ॥

હવે શુદ્ધ જીવ દ્રવ્યનું વર્ણન:- અથ શુદ્ધ જીવ દ્રવ્ય વર્ણન:-

॥ દોહરા:-॥ જગત ચક્ષુ આનંદમય, જ્ઞાન ચેતના જાસ; નિર્વિકલ્પ શાશ્વત સુધિ
ર, કીજે અનુજો તાસ. ॥ ૭૬ ॥ અચલ અલંકિત જ્ઞાનમય, પૂરન વીતમમત્વ, જ્ઞાન
ગમ્ય વાધા રહિત, સો હૈ આતમ તત્ત્વ. ॥ ૭૭ ॥

અર્થ:- જે પદાર્થ જગત્માં ચક્ષુજેવો છે અને આનંદમય છે, જેની જ્યોતિ જ્ઞાન અને
ચેતના છે, જેમાં કોઈ વિકલ્પ નથી, જેદ નથી, અને શાશ્વતો છે તથા સ્થિર છે, જે
પદાર્થનો અનુજવ કરીય તો મુક્તિ પામીય. ॥ ૭૬ ॥ જે કોઈકાલે પોતાના સ્વજાવથી
ચલાયમાન થાય નહીં એવો અલંકિત જ્ઞાનમય છે, સંપૂર્ણ સમાધિવંત અને મમત્વ ર
હિત છે, ઇન્દ્રિય ગ્રાહ્ય નહીં તેથી જ્ઞાન ગમ્ય છે અને અલેખ અજ્ઞેયપણાથી વાધા રહિત
છે, તેજ આત્મ તત્ત્વ કહીય. ॥ ૭૭ ॥

॥ હિત શ્રી સમયસાર નાટક ગ્રંથનો દશમ સર્વ વિશુદ્ધિ નામા દ્વાર બાલાબોધરૂપ
સંપૂર્ણ થયો. ॥

॥ દોહરા:- ॥- સરવ વિસુદ્ધી દ્વાર યદ્, કહ્યું પ્રગટ શિવપંથ; કુંદ કુંદ મુનિરાજ
કૃત, પૂરન જયો ગરંથ. ॥ ૭૮ ॥

અર્થ:- જે દ્વારમાં આત્માની સર્વ વિશુદ્ધિ પામિયે તેજ દ્વાર કહ્યું, તે પ્રગટપ
ણે મોક્ષનો માર્ગ કહ્યો છે. શ્રી સીમંધર સ્વામીની વાણી સાંજલીને શ્રી કુંદકુંદાચાર્યે
આગ્રંથ કીધો. એવી સંપ્રદાય વાત છે, તે ગ્રંથ સંપૂર્ણ થયો. ॥ ૭૮ ॥

હવે ગ્રંથ કર્તાનું નામ અને ગ્રંથનો મહિમા કહે છે:- અથ ગ્રંથ વ્યવસ્થા કથન:-

॥ ચોપાઈ:- ॥- કુંદ કુંદ મુનિરાજ પ્રવીના; તિન્હુ યદ્ ગ્રંથ ઇંહાલોં કીના; ગાથા
બરુ સુ પ્રાકૃત બલાની; શુરુ પરંપરા રીતિ બલાની. ॥ ૭૯ ॥ જયો ગ્રંથ જગમેં વિરુયાતા,
સુનત મહા સુખ પાવહિ જ્ઞાતા; જે નવરસ જગમાંહિ બલાને; તે સબ રસમેં સાર સ
માને. ॥ ૮૦ ॥ દોહરા:- ॥ પ્રગટ રૂપ સંસારમેં, નવરસ નાટક હોઈ; નવરસ ગર્જિત
જ્ઞાનમેં, વિરલા જાને કોઈ ॥ ૮૧ ॥

અર્થ:- કુંદ કુંદ નામે મુનિરાજ તે અધ્યાત્મમાં પ્રવીણ થયા, તે આચાર્યે આ સર્વ
વિશુદ્ધિનામા દ્વાર લગિ આ ગ્રંથ કીધો. તે ગ્રંથ પ્રાકૃત ગાથાબરુ જલીવાણી પ્રકા
શી આ વાણીને શુરુ સંપ્રદાયથી અમૃતચંદ્ર આચાર્યે વલાણી ॥ ૭૯ ॥ આ ગ્રંથની
ટીકા વ્યાખ્યાન કરવાથી કુંદ કુંદાચાર્યનો કરેલો ગ્રંથ જગત્માં વિરુયાત થયો, તેને
સાંજલી જ્ઞાતા હોય તે મહાસુખ પામે. જગત્માં જે નવરસ બલાણ્યા છે, તે સર્વ રસ
માં સાર રસ તે ય સમયસાર નાટકમાં સમાઈ રહ્યા છે. ॥ ૮૦ ॥ સંસારમા ય વાત પ્ર
ગટ છે કે જે નાટક હોય તે નવ રસમય હોય, પણ શાંતરસમાં જે જ્ઞાન છે, તેમાં નવે

रस गर्जित ठे. तेने तो कोई विरलाज जाणैठे. ॥७१॥ हवे नव रसनुं वर्णन करतां नव रसनां नाम कहेठे:-अथ प्रथम नव रसके नाम:-॥ कवित्त ठंदः॥-प्रथम शृंगार वीर झूजो रस, करुना तृतीय जगत सुखदायक; हास्य चतुर्थ रुद्र रस पंचम, ठठम सुरस बिजठ बिजायक; सत्तम जय अष्टम रस अदञ्जुत, नवमो शांत रसनिको नायक; ए नवरस एई नव नाटक, जो जहों मगन सोइ तहों लायक ॥ ७२ ॥

अर्थ:-प्रथम शृंगार रस, वीजो वीर रस, अने त्रीजो करुणा रस, ते जगत्मां सुखदायक ठे. चोथो हास्य रस, पांचमो रौद्र रस, अने ठठो बिजत्स रस, ते बिजायक कहेतां चित्तनो जंग करनार ठे. सातमो जय रस, आठमो अदञ्जुत रस, अने नवमो शांत रस ते सर्व रसनो नायक ठे. ए नव रस कहिय. ते नव रस नाटक रूप होय. जे प्राणी जे रसमां मग्न थई रह्यो ठे तेने ते रस लायक ठे. ॥ ७२ ॥

हवे नव रसना स्थाई जाव कहेठे:-अथ रस अवस्था कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-सोजामे सिंगार वसै वीर पुरुषारथमे, हियेमे कोमल करुना रस बखानिये; आनंदमे हास्य रस मुंरुमे बिराजे रुद्र, बीजठ तहां जहां गिलान मन आनिये; चिंतामे जयानक अथाहतामे अदञ्जुत, मायाको अरुचि ता मे शांत रस मानिये; एई नव रस जवरूप एई जावरूप, इन्हको बिलेठन सुदृष्टि जग जानिये. ॥ ७३ ॥

अर्थ:-शोजामां शृंगार रसनो निवास ठे. अर्थ साधन रूप पुरुषार्थमां वीर रसनो वास ठे. हृदयनी कोमलतामां करुणा रसनो वास ठे. आनंदनी प्राप्तिमां हास्य रसनो वास ठे. रण संग्राममां रुद्र भूंडपफेलां होय, त्यां रौद्र रसनो वास ठे. कोई सुगमणु स्थानक जोई मनमां ग्लानी आवे, त्यां बिजत्स रसनो वास ठे. चिंतामां जय रसनो वास ठे. जे कोई अथाग अघटमान वस्तु जाणिए त्यां अदञ्जुत रसनो वास ठे. ज्यां मायानी अरुचि होय तहां शांत रसनो वास प्रमाण कहिय. ए नव रस ठे ते जवरूप के० संसार रूप पण ठे, अने एहिज नव रस जाव के० उत्तम जावरूप पण ठे; ए नव रसनो बिलेठन के० विवेक जे ठे ते तो जगत्मां सुदृष्टि जाणीए ॥ ७३ ॥

हवे एज नव रस जावरूप ज्ञानमां गर्जित ठे ते एकज ठेकाणे देखाडे ठे:-

अथ नव रस ज्ञान गर्जित एकीजुत कथन:-

॥ ढपय ठंदः॥-युन विचार सिंगार, वीर उद्दिम उदार रूप; करुना सम रसरिति, हासहिरदे उठाइ सुख; अष्ट करम दल दलन, रुद्र वरते तिहि थानक; तन बिलेठ वीजठ, उंद दुखदसा जयानक; अदञ्जुत अनंत बल चितवत, शांत सहज वैराग ध्रुव; नव रस बिलास परगास तब, जब सुबोध घट प्रगट हुब ॥ ७४ ॥

अर्थ:- ज्ञानादिक गुणोपकारी आत्म विभूषित देखिये त्यांतो शृंगार रस उपज्यो १, अने आत्मानेविषे निर्जरा प्रमुखनो उद्यम देखिये त्यांतो उदार प्रधान वीर रस ठे २, ज्यारे आत्माने उपशम रसनी रीते देखिये त्यारे करुणा रस जाणीए ३, ज्यारे एने अनुभवमां उत्साह अने सुखउपजे ठे ते तो हैयामां हास्य रस उपजे ठे ४, महा बलवान आठ कर्मना अनंत प्रदेशी दल ठे तेनो दखन करतां देखीए तो त्यां आत्मा रौद्र रसमयि थई रह्यो ठे ५, ज्यारे पुञ्जलनुं स्वरूप विचारीये ठीए त्यारे विजय रस ठे ६, ज्यारे आत्मा पोतानुं स्वरूप न जाणे अने छुंद छुःखदशामां पड्यो ठे, त्यारे तो जय रसमां देखीए ७, अनंत वीर्यनुं ज्यारे चितवन करीए त्यारे तो आत्मा अद्भुत रस पामे ८, ज्यारे राग द्वेष निवारीने सहज वैराग्यने धुव केण निश्चल धारे ठे, त्यारे आत्मा शांत रसमय पामीए ९, ए नव प्रकारना जाव रसना विलास नो प्रकाशतो ज्यारे घटमां सुबुद्धि प्रगट थाय त्यारेज थाय. ॥ ८४ ॥

हवे कुंदकुंदाचार्यकृत आ ग्रंथ ठे तेनी स्तुति करेठे:-अथ ग्रंथ स्तुति:-

॥ चोपाई:-जब सुबोध घटमें परगासे, तब रस बिरस विषमता नासे, नव रस लखे एक रसमांही, ताते विरस जाव मिटि जांही. ॥८५॥ दोहरा:-सब रस गर्जित मूल रस, नाटक नाम ग्रंथ; जाके सुनत प्रवान जिथ, समुजे पंथ कुपंथ. ॥ ८६ ॥

॥चोपाई:-वरते ग्रंथ जगत हित काजा, प्रगटे अमृतचंद मुनि राजा; तब तिन्ह ग्रंथ जानि अति नीका, रची बनाइ संसकृत टीका ॥ ८७ ॥ दोहरा:-सर्व विशुद्धि द्वारलों, आए करत बखान; तब आचारज जकिसों, करे ग्रंथ गुन ज्ञान. ॥ ८८ ॥

॥ चोपाई:-अद्भुत ग्रंथ अध्यात्म बानी, समुजे कोज विरला ज्ञानी, यामे स्या दवाद अधिकारा, ताको जो कीजे विसतारा ॥ ८९ ॥ तो ग्रंथ अति शोजा पावे वह मंदिर यह कलस कहावे, तब चित अमृत वचन गढखोले, अमृतचंद आचारज बोले ॥९०॥ दोहरा:-कुंदकुंद नाटकविषे, कह्यो दरव अधिकार, स्यादवादने साधि मे, कहीं अवस्था द्वार ॥ ९१ ॥ कहीं मुक्ति पदकी कथा, कहीं मुक्तिको पंथ, जैसे घृत कारज जहां, तहों कारन दधिपंथ ॥ ९२ ॥ अर्थ स्पष्ट ॥

॥ चोपाई:-अमृतचंद बोले मृदु बानी, स्यादवादकी सुनो कहानी, कोज कहै जीव जगमांहीं, कोज कहै जीव है नाही ॥ ९३ ॥ दोहरा:-एक रूप कोज कहै, कोज अगनित अंग; छिन जंगुर कोज कहै, कोज कहै अजंग ॥ ९४ ॥ नय अनंत इह विधि कही, मिले न काहू कोइ, जो सब नयसाधन करे, स्यादवाद है सोइ ॥ ९५ ॥ स्यादवाद अधिकार अब, कहीं जैनको मूल, जाके जाने जगत जन, लहै जगत जलकूल ॥ ९६ ॥

अर्थ:-हवे संगतनी वात कहेहे:-ज्यारे घटमां सुबोध प्रकाशे हे, त्यारे ए रसस हित हे अने ए विरस हे. एवो विषय ममता जाव हे, ते सर्व नाश पामेहे. एनो हेतु ए हे के जे नव रस हे तेने एक जाव रसमांज लखे के० जुवे, तेथी विरस जाव मटीने एकज रसमां आत्मानुं रहेवुं थाय. ॥ ७५ ॥ एम सर्व रसोमां गर्जित एक र समय थयलो एवो आ समयसारनाटक नामे ग्रंथ श्री कुंदकुंदाचार्यजीए कह्यो, जेना अर्थ जावने सांजलता प्रमाणिक जीव हे ते मार्ग कुमार्गनो विचार समजे. ॥ ७६ ॥ प्रथम जगत्वासी जीवोने हितकारी कार्यनो ग्रंथ प्रवर्त्तमान थयो ते पढी अमृत चंद नामा आचार्य प्रगट्या तेणे आ ग्रंथ अति श्रेष्ठ जाणीने आ ग्रंथनी टीका ब नावी, गांथानुं रहस्य लक्ष्ने काव्य बंध कह्यो ते कहीएढीए. ॥ ७७ ॥ श्री अमृतचंद जी एज ग्रंथनुं व्याख्यान करता सर्व विशुद्धि द्वार सुधी आव्या. आंही ग्रंथ संपूर्ण थयो जाणी श्री अमृतचंद्र आचार्य जक्तिना वशशी ग्रंथनुं गुण ज्ञान करे हे. ॥ ७८ ॥ आ ग्रंथ अध्यात्म वाणीमां अद्भुत थयो, पण आ ग्रंथने कोई विरळा ज्ञान वंत पुरुष समजे. आ ग्रंथमां स्याद्वादनो अधिकार हे, ते अल्प बुद्धि स्थूलमतिने समजवो मुशकिल हे. तेथी ते स्याद्वादनो जो विस्तार करीये तो सार. ॥ ७९ ॥ जे थकी आ ग्रंथ अति शोभा पामे एम विचारी आ ग्रंथरूप मंदिर तेना उपर स्याद्वादनो विस्तार करीये तो ते कलशरूप थाय. त्यारे महारा चित्तमां अमृत जेवा वचन गढो के० धारण थइने खुले. एम दोष रहितनी परे श्री अमृतचंद आचार्य बोले हे के ॥ ८० ॥ श्री कुंदकुंदाचार्यना करेखा नाटक ग्रंथमां जीव अजीव द्रव्यनो अधिकार कह्यो. हवे हुं स्याद्वाद नयनी अवस्थानो द्वार कहुंहुं, अने साध्य वस्तुनी अवस्थानो द्वार कहुंहुं. ॥ ८१ ॥ बाणुमां दोहरानो अर्थ सुलज हे ॥ ८२ ॥ अमृतचंद आचार्य एवी कोमल वाणी बोल्या के अहो ! शिष्य ! स्याद्वादनी कथा हुं कहुंहुं ते सांजलो. कोई अस्तिवादि तो एम कहे हे के जगत्मां जीव वस्तु हे, अने कोई नास्तिवादी कहे हे के, जगत्मां जीव वस्तु नथी. ॥ ८३ ॥ कोई अद्वैतवादी ब्रह्मने एक रूप कहेहे. कोई नैयायिक वैशेषिक जीवने अगणितपणे कहेहे. कोई बौध्दमतीने लीधे जीवने क्षणजंगुर कहेहे; कोई सांख्यमतीने लीधे जीवने अजंगज कहेहे. ॥ ८४ ॥ अर्थ समजवाना मार्गने नय कहिए, ते समजवाना मार्ग अनंत हे; तेने लीधे नय पण अनंत कहिये; तेमां कोई नय कोई नयने मळे नही, विरोधी हे. हवे आंही जे सर्व नयनुं साधन करे, एटले सर्व नयने साचा साधिने देखाडे, तेने स्याद्वाद जाणीए. ॥ ८५ ॥ ते स्याद्वादनो अधिकार हवे हुं सर्व कहुं हुं. एज

સ્યાદ્વાદ આગમનું મૂલ્ય છે. જે સ્યાદ્વાદના જાણ પ્રવીણ જગત્વાસી લોક છે તે સંસાર જલ્લધિનો કાંઠો પામે છે. ॥ ૬૬ ॥

હવે નયજાલથી શિષ્યને સંદેહ ઉપજ્યો ત્યારે પ્રશ્ન કરે છે:—અથ શિષ્યપ્રશ્ન

ગુરુ ઉત્તર કથન:—

॥ સર્વેયા ઇકતીસા: ॥— શિષ્ય કહે સ્વામી જીવ સ્વાધીન કે પરાધીન, જીવ એક છે કે ઘણું અનેક માનિ લીજિયે; જીવ છે સદીવ કે ઘણું નાહિ છે જગત્માંહિ? જીવ અવિનશ્વર કે નશ્વર કહીજિયે; સતગુરુ કહે જીવ છે સદીવ નિજાધીન, એક અવિનશ્વર દરવ દૃષ્ટિ લીજિયે; જીવ પરાધીન બિન જંગુર અનેકરૂપ, નાહિ ત્યાં જ્યાં પરજે પ્રવાન કીજીય. ॥ ૬૭ ॥

અર્થ:—પ્રથમ શિષ્ય પુછે છે, સ્વામી જીવ સ્વાધીન છે કે પરાધીન છે? જીવ એક છે કે ગણતિમાં અનેક છે? એ કેમ મનમાં જાણવું. અને જીવ કહેવાય છે તો જગત્માં સદા છે કે નથી, એ અસ્તિપણનો સંદેહ છે, અને જીવ અસ્તિ કે અવિનાશી છે કે વિનાશી છે. હવે આવી રીતના પ્રશ્ન ઉપર સજ્જુરુ કહે છે, કે હૈ! શિષ્ય! જીવ વસ્તુ જગત્માં છે, પણ નાસ્તિ ન કહીય, અને તે જીવ આપણે સ્વાધીન છે. અને એક છે યદ્યપિ ગણતીયે અનેક છે, તો પણ લક્ષણથી એક છે. અવિનાશી દ્રવ્ય દૃષ્ટિ લીજે તો એમ જ છે, અને જો પર્યાય નય પ્રમાણ કરીયે તો જીવ પરાધીન છે, કર્માધીન છે. અને અવચિત મરણ દેખતાં ક્ષણજંગુર છે. ગત્યાદિક દેખતાં અનેકરૂપ છે. વહી અજીવ પદાર્થ સ્થાપનાની અપેક્ષાએ નથી. અને જ્યાં પર્યાય પ્રમાણ છે ત્યાં એ છે. ॥ ૬૭ ॥

હવે દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ જાવે કરીને સર્વ વસ્તુનું અસ્તિનાસ્તિપણું કહે છે:—

અથ દરવ ક્ષેત્ર કાલ જાવ અસ્તિનાસ્તિ કથન:—

॥ સર્વેયા ઇકતીસા: ॥— સર્વ ક્ષેત્ર કાલ જાવ ચારો જોડ વસ્તુહીમે, અપને ચતુષ્ક વસ્તુ અસ્તિરૂપ માનિયે; પરકેચતુષ્ક વસ્તુ નાસ્તિ નિયત અંગ, તાકો જોડ દર્વ પરજાય મધ્ય જાનિયે; દરવતો વસ્તુ ક્ષેત્ર સત્તા જૂમિકાલ ચાલ, સુજાવ સહજ મૂલ્ય સકતિ લેખાનિયે, યાહી જાંતી પરવિકલપ બુદ્ધિ કલપના, વિવહાર દૃષ્ટિ અંશજોડ પરવાનિયે. ॥ ૬૮ ॥ દોહરા: ॥— હૈ નાહી નાહી સુ હૈ, હૈ હૈ નાહી નાહી; યહ સરવંગી નય ધની, સર્વમાને સર્વ માંહિ. ॥ ૬૯ ॥

અર્થ:—દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, જાવ એ ચારે જોડ વસ્તુમાં વિચારીય. આંહી આપણે વસ્તુ છે, તે અસ્તિરૂપ માનીય. એટલે સ્વદ્રવ્ય, સ્વક્ષેત્ર, સ્વકાલ, સ્વજાવથી વિચારીય ત્યાં તો સર્વ વસ્તુ અસ્તિરૂપે છે, અને જો પરવસ્તુથી એ ચારને વિચારીયે તો વસ્તુનું નાસ્તિસ્વરૂપ નીપજે છે. એટલે પરદ્રવ્ય, પરક્ષેત્ર, પરકાલ, પરજાવથી સર્વ વસ્તુ નાસ્તિરૂપ

પે છે. નિયત અંગ કેળ નિશ્ચયનયથી અસ્તિ છે તેનો જેદ દ્રવ્ય પર્યાયથી જાણવો. એ ચાર જેદમાં દ્રવ્યથી વસ્તુ કહીએ; વસ્તુની સત્તાની ચૂમિને ક્ષેત્ર કહિયે; વસ્તુની પરિણામ ચાલથી કાલ કહીએ; સહજની મૂલશક્તિને સ્વજાવ કહીએ. એ રીતે બુદ્ધિની કલ્પના કરીને પરદ્રવ્ય ક્ષેત્રાદિકના જો વિકલ્પ ગ્રહણ કરિયે. જેમ કે ઘટ વસ્તુ ગ્રહણ કરવાથી પરદ્રવ્ય, પરક્ષેત્ર, પરકાલ, પરજાવની કલ્પનાથી નાસ્તિ છે. એ વ્યવહાર દૃષ્ટિથી વસ્તુના અંશ જેદ પ્રમાણ થાય. ॥ ૯૭ ॥ અને એ નથી એવું કહેવામાં સ્વદ્રવ્યાદિકનું અસ્તિપણું લઈને પરદ્રવ્યાદિકથી નાસ્તિપણું લઈએ તથા તે છે નહિ એમ કહેવામાં પ્રથમ પરદ્રવ્યાદિકનું અસ્તિપણું ગ્રહીએ; છે અને નથીજ એમ કહેવામાં ફરી પરદ્રવ્યાદિકનું કેવલ નાસ્તિપણું ગ્રહણ કરિયે ઊંચે; એથી સાત જાંગા ઉપજે છે; આંહી સર્વાંગ નયના ધણી સ્યાદ્યાદી સર્વ વસ્તુમાં સર્વ જાંગા માને છે. ॥ ૯૯ ॥

હવે ચૌદ નયના જેદથી એકેક જેદે એકાંત પહીની જેવી કહેણી છે તેવી કહેઃ—

અથ ચતુર્દશ નય જેદ એકાંત પદ્મ કથન નામ સ્થાપન:—

॥ સવૈયા શ્કતીસા: ॥— જ્ઞાનકો કારન જ્ઞેય આત્મા ત્રિલોક મેય, જ્ઞેયસોં આ નેક જ્ઞાન મેલ જ્ઞેય ઠાંહી હૈ; જોલોં જ્ઞેય તોલોં જ્ઞાન, સર્વ દર્વમે વિજ્ઞાન, વિનાજ્ઞેય ઢેત્ર જ્ઞાન જીવ વસ્તુ નાંહી હૈ, દેહ નસે જીવ નસે દેહ ઉપજત લસે, આત્મા અચેતન હૈ સત્તાઅંસમાંહી હૈ, જીવ ઊન જંગુર અજ્ઞાયક સરૂપી જ્ઞાન, એસી એસી એકંત અવસ્થા મૂઢ પાહી હૈ ॥ ૫૦૦ ॥

અર્થ:—પ્રથમ ચતુદ નયના નામ સ્થાપના કહેઃ—જે જ્ઞેય વસ્તુમાં જ્ઞાન ઉપજે છે, તેથી જ્ઞાનનું કારણ જ્ઞેય છે એ નામ છે, ૧. ત્રણ લોક પ્રમાણે આત્મા છે, તેથી ત્રિલોક કમય એવું નામ છે, ૨. જેમ અનેક જ્ઞેય છે, તેમ જ્ઞાન પણ અનેક છે. તે અનેક જ્ઞાન એ નામ છે, ૩. જ્ઞાનમાં જ્ઞેયની ઠાયા છે તે મેલવું છે. તેથી મેલન જ્ઞેય એ નામ છે, ૪. જ્યાં સુધી જ્ઞેય છે ત્યાં સુધી જ્ઞાન છે. જ્ઞેય ઉપરાંત જ્ઞાન નથી તેથી જ્યાં લગી જ્ઞેય એ નામ છે ૫. સર્વ દ્રવ્ય મયી વિજ્ઞાન છે. તેનું તેજ નામ છે. ૬. જ્ઞેય ક્ષેત્રને પ્રમાણે જ જ્ઞાન છે, તેથી જ્ઞેય ક્ષેત્રમાન એ નામ છે. ૭. જીવ વસ્તુ જગત્માં નથી. તેથી નાસ્તિ જીવ એ નામ છે, ૮. દેહનો નાશ થવાથી જીવનો પણ નાશ, તેથી જીવ નાશ એ નામ છે ૯. દેહ ઉપજવાથી જીવ વિરાજે છે, તેથી દેહ ત્યાં જીવોત્પાદ એ નામ છે ૧૦ આત્મા છે તે અચેતન પદાર્થ છે તેથી અચેતન જ્ઞાતા એ નામ છે ૧૧. સત્તાના અંશ તે જીવ કહિએ છે, પણ આત્મા અંશ માત્ર છે એ નામ છે ૧૨. જીવ છે, તે જ્ઞાણજંગુર છે તેથી એજ નામ છે ૧૩. જ્ઞાન છે તે જ્ઞાયક સ્વરૂપમાં નથી તેથી અજ્ઞાયક જ્ઞાન એ નામ છે ૧૪. એવી એવી એકાંત અવસ્થા મૂઢ લોકો પામે છે એ નયના જેદ જાણવા ॥ ૫૦૦ ॥

હવે જ્ઞાનનું કારણ જ્ઞેય. એજે પ્રથમ નય કહ્યો તેનો પ્રપંચ કરી દેલાડે છે. તે સં

અથ જ્ઞાનનો કારન જ્ઞેય પ્રથમ નય યદુ કથન:-

॥ સર્વેયા શ્કતીસા: ॥-કોઝ મૂઢ કહે જૈસે પ્રથમ સમારિ ઝીતિ, પીઠે તાવે પર સુચિત્ર આઠો લેલિયે; તૈસે મૂલ કારન પ્રગટ ઘટ પટ જૈસો, તૈસો તહાં ક રૂપ કારજ વિશેષિયે; જ્ઞાની કહે જૈસી વસ્તુ તૈસોઈ સુજાવ તાકો, તાકો જીવ જિન્ન જિન્ન પદ પેષિયે; કારન કારજ ઢોઝ ઇકઠીમે નિહવે પે, તેરો મત સ ક અવિ હાર દૃષ્ટિ દેલીયે ॥ ૫૦૧ ॥

અર્થ:-કોઈ મૂઢ નીનાંતન તે નિ નોતન નોતન

તને જ્ઞાનમારી હોય તોપઠી તેના ઉપર ચિત્ર સારું થાય, અને નરસી ઉપર નરસું ચિત્ર થાય; તેમ જ્ઞાનની ઉત્પત્તિનું કારણ મન છે, પણ જેવો ઘટપટ પ્રમુલ્ક પદાર્થ હોય તે ઘડુજ તિહાંજ્ઞાનરૂપ કાર્ય વિશેષ થાય છે, જો ઘટપદાર્થ જાણવા યોગ્ય હોય તો ઘટ જ્ઞાન હોય, અને પટ પદાર્થમાં પટ જ્ઞાન હોય, તેથી જ્ઞાનનું કારણ જ્ઞેય છે, હવે તેને સ્વાદ્યાદ જ્ઞાની ઇમ કહેઠે કે, અહો જાઈ! જે જેવી વસ્તુ છે તેનો સ્વજાવ પણ તેવો જ છે; જે જ્ઞાનપદાર્થ છે તેનો સ્વજાવ જાણવાનોજ છે, અને જે જ્ઞેયપદાર્થ છે તે જાણવા યોગ્યજ છે, આ અર્થ જોઈથી જ્ઞાન અને જ્ઞેય એ બને જુદા પદ જાણવા. અહીં જે જ્ઞેય કારણપણે કહ્યું તેજ જ્ઞાન વિકલ્પે કહ્યું, તેથી ઘટપટાદિ જગત્ છે તે જડ પદાર્થ દૂર રહ્યા, અને જ્ઞાન છે તેજ સામાન્ય પણે છે તેથી નિશ્ચય નયથી તો જ્ઞાનમાં જ્ઞેય પામિયે, પણ વ્યવહાર દૃષ્ટિ આપતાં તો તારું મત પણ સાચું છે ॥ ૫૦૧ ॥

હવે બીજા ઇકાંત નય આત્મા ત્રિલોકમય છે તેનો પ્રપંચ દેલાડે છે:-

અથ ત્રુતિય નય આત્મા ત્રિલોક પ્રમાનયદુ કથન:-

॥ સર્વેયા શ્કતીસા: ॥-કોઝ મિથ્યામતિ લોકાલોક વ્યાપિ જ્ઞાન માનિ, સમુજે ત્રિ લોક પિંક આતમ દરબ હૈ; યાહિતે સુઠંદ જયો ઢોલે મુષ હુ ન બોલે, કહે યા જગ તમે હમારોઈ ધરબ હૈ; તાસોં જ્ઞાતા કહે જીવ જગતસોં જિન્ન પૈ, જગતકો વિકાસી તોહિ યાહિતે ગરબ હૈ; જો વસ્તુ સો વસ્તુ પરરૂપસોં નિરાલી સદા, નિહવે પ્રમાન સ્યાદ્વાદમે સરબ હૈ; ॥ ૫૦૨ ॥

અર્થ:- કોઈ નૈયાયિક, વૈશેષિક મિથ્યાતિ છે. તે જ્ઞાનને લોકાલોક વ્યાપી માનીને યદું સમજે છે કે, જીવને તે વિજ્ઞાનનો પિંક છે. અને વિજ્ઞાન છે તે લોકાલોક વ્યાપી છે. તેથી આત્મદ્રવ્ય ત્રણ લોક પ્રમાણ છે. તેથી પોતાને સર્વ વ્યાપી ईશ્વર માનીને સ્વંદ થકો ઢોલે છે. અજિમાનમાં ચલ્યો થકો બીજાને મૂલ માનીને કોઈની સાથે મુલથી ન બોલે. જો બોલે તો ઇમ કહે કે આ જગતમાં હમારીજ ધરબ કે

પે છે. ધના છે. હવે તેને સ્યાદાદ જ્ઞાની કહે છે કે, અહો! જાઈ! જીવ જે છે તે જગત્થી ચારા છે પણ તેના જ્ઞાનમાં જગત્નો વિકાસ છે તેથી ईश्वरपणानો ગર્વ ચઢ્યો છે પણ યામસ્તુ છે તેતો પોતાના સ્વરૂપમાંજ રહે છે અને પરસ્વરૂપથી સદા જુદી રહે છે તેથી કદત્ અને આત્માને નિશ્ચય નયના પ્રમાણથી સ્યાદાદમાં સર્વથા વિરોધ પામિય. ॥૫૦૬॥
 ણ કરવા ત્રીજો એકાંત નય તે જ્ઞેયથી જ્ઞાનનો અનેક પ્રપંચ કહિ દેલામેઢે:-

દૃષ્ટિથી વ

અથ તૃતીય જ્ઞેયસો અનેક જ્ઞાન કથન:-

વ્યાદિકમેયા ઇકતીસા: ॥-કોઝ પશુ જ્ઞાનની અનંત વિચિત્રાઈ દેલે, જ્ઞેયકો આકાર નોના રૂપ વિસતર્યો હૈ; તાહીકોં વિચારી કહે જ્ઞાનની અનેક સત્તા, ગહિકે એકંત પદ્ધ લોકનિસોં લયોં હૈ; તાકો ભ્રમ ખંજવેકોં જ્ઞાનવંત કહે જ્ઞાન, અગમ અગાધ નિરાવાધ રસ ઝર્યોં હૈ; જ્ઞાયક સુજાવ પરજાઈસોં અનેક ઝયો, જયપિ તથાપિ એકતાસોં નહિં ટર્યોં હૈ; ॥ ૫૦૩ ॥

અર્થ:-કોઈ પશુ કે ૦ મૂર્ખ જ્ઞાનની અનંત વિચિત્રતા દેલે છે. તેનો હેતુ કહે છે. જગત્માં જ્ઞેય વસ્તુ અનંત છે, તેના આકાર અનંત છે. તે જ્ઞાનમાં પરિણમે છે તેથી જ્ઞાનપણ નાનાપ્રકારથી વિસ્તારે છે, અને તેના નાના રૂપ વિસ્તારને વિચારીને જ્ઞાનની અનંત સત્તા માને છે. એવો એકાંત પદ્ધ લઈને પ્રતિવાદી લોકથી લમે છે. હવે સ્યાદાદી જ્ઞાનવંત તે એકાન્તપદ્ધીના ભ્રમ ખાંજવાને એમ કહે છે કે, અહો! જાઈ! તું જ્ઞાનને જ્ઞેયનો આકાર પરિણમ્યો જાણીને કેમ ચૂલે છે? જ્ઞાન છે તે અગમ્ય વસ્તુ છે; નિરાવાધ રસથી ઝર્યું છે. જ્ઞાનનો જ્ઞાયક સ્વજાવ છે, તેથી યદ્યપિ પર્યાય શક્તિ જ્ઞાન અનેકરૂપ થયું છે. તથાપિ જ્ઞાયક સ્વજાવથી જ્ઞાનની એકતાજ છે. પણ તે એક તાથી જ્ઞાન ટલતું નથી. ॥ ૫૦૩ ॥

હવે ચોથા નયમાં જ્ઞાનને વિષે જ્ઞેયની ઢાયાનો પ્રપંચ દેલામે ઢે:-

અથ ચતુર્થ જ્ઞેય ઢાયા યહ કથન:-

॥ સવૈયા ઇકતીસા: ॥-કોઝ કુધી કહે જ્ઞાનમાંહિ જ્ઞેયકો આકાર, પ્રતિજાસિ રહ્યો હૈ કલંક તાહિ ધોઈય; જબ ધ્યાન જલસોં પહારિકે ધવલ કીજે, સબ નિરા કાર શુદ્ધ જ્ઞાનમઈ હોઈય; તાસોં સ્યાદાદી કહે જ્ઞાનકો સુજાવ યહે, જ્ઞેયકો આ કાર વસ્તુ નાહિ કહા યોઈય; જૈસે નાના રૂપ પ્રતિબિંબકી ઝલક દીસે, જદપિ ત થાપિ આરસી વિમલ જોઈય. ॥ ૫૦૪ ॥

અર્થ:-કોઈ કુધી કે ૦ કુબુદ્ધિ વૈશેષિક મતવાલો એમ કહે છે કે, જો જગત્વાસી જીવના જ્ઞાનમાંજ જ્ઞેયનો આકાર પ્રતિજાસે છે, તે આકાર તો નિરાકાર જ્ઞાનનું કલંક ઢપજે છે. તેને ધોઈ નાખવું જોઈય, તેથી નિરાકારનું ધ્યાન લગાડવું તેતો જલ

થયું, તે જલથી પ્રજ્ઞાલીને તે જ્ઞાનને ડબ્બલ કરિયે તેવારે નિરાકાર શુદ્ધ જ્ઞાનમય થવાય છે, હવે આંહી સ્થાપ્તાદી તેને કહે છે. અરે! જાઈ! જ્ઞાનનો એજ સ્વજાવ છે, કે જ્ઞેયનો આકાર વસ્તુમાં જાસે તો આંહી આકાર ગમાવી નાલવાની શું મતલબ છે? જેમ આરસીમાં નાના રૂપ પ્રતિબિંબનો ઝલકાટ દેખાય છે, તો પણ આરસી નિર્મલ જોઈપણ તેને પ્રતિબિંબનું કલંક કોઈ ન કહે. ॥ ૫૦૪ ॥

હવે પાંચમો એકાંતનય તે જ્યાં લગે જ્ઞેય ત્યાં લગે જ્ઞાન તેનો પ્રપંચ કહી દેલા છે,

અથ પંચમ જૌલોં જ્ઞેય તોલોં જ્ઞાન યહ કથન:-

॥ સવૈયા ઇકતીસાઃ ॥-કોહ અહ કહે જ્ઞેયાકાર જ્ઞાન પરિનામ જોલોં, વિદ્યમા ન તોલોં જ્ઞાન પ્રગટ હૈ; જ્ઞેયકે વિનાશ હોત જ્ઞાનકો વિનાસ હોઈ, એસી વાકૈ હિરદે મિથ્યાતકી અલટ હૈ; તાસોં સમકિતવંત કહે અનુજો કહાન, પરજે પ્રવાન ન જ્ઞાન નાનાકાર નટ હૈ; નિરવિકલપ અવિનસ્વર દરવ રૂપ, જ્ઞાનજ્ઞેય વસ્તુસોં અવ્યાપક અઘટ હૈ. ॥ ૫૦૫ ॥

અર્થ:-કોઈ અજાણ પુરુષ એવું કહે છે કે જેવો જ્ઞેયનો આકાર તેવું જ્ઞાનનું પરિણામ થાય છે, તેથી જ્ઞેય વિદ્યમાન જ્યાં લગી હોય, ત્યાં લગી જ્ઞાન પ્રગટ રહે છે અને જ્ઞેયનો વિનાશ થયે જ્ઞાનનો પણ વિનાશ થાય છે, એવી વાત મિથ્યામતીના હૃદયમાં મિથ્યાની અલટ લાગી રહે છે; હવે તેનાથી સમ્યક્ત્વવંત સ્થાપ્તાદી અનુજવની કથા કહે છે. અરે! જાઈ! જેમ કોઈ નટ પુરુષ છે તે નાના પ્રકારના ઝેષ ધારીને નાના પ્રકારનાં નામ ધરાવે છે, તેમ જ્ઞાનરૂપ નટ નાના પ્રકાર ધરીને પર્યાય પ્રમાણે બહુરૂપી થાય છે પણ જેવું નટ દ્રવ્ય એક છે તેવું જ્ઞાન વસ્તુ પણ નિર્બિકલપ એક છે, દ્રવ્યપણે અવિનસ્વર છે. અને જ્ઞાન વસ્તુ તે જ્ઞેય વસ્તુથી અવ્યાપક છે એટલે જ્ઞેયવસ્તુ જ્ઞાન વસ્તુમાં એકમેક ન થાય તેથી જ્ઞાન જ્ઞેયની એકતા અઘટતી છે ॥ ૫૦૫ ॥

હવે ઊઠા એકાંતનય સર્વ દ્રવ્યમયી આત્માનો પ્રપંચ કહી દેલા છે:-

અથ ષષ્ઠમ સર્વ દર્વમય આત્મા યહ કથન:-

॥ સવૈયા ઇકતીસાઃ ॥-કોહ મંદ કહે ધર્મ અધર્મ આકાસ કાલ, પુદગલ જીવ સબ મેરો રૂપ જગમેં; જાને ન મરમ નિજ માને આપા પરવસ્તુ, બંધે દિઢ કરમ ધરમ સ્થોવે ઢગમે; સમકિતી જીવ સુદ્ધ અનુજો અજ્યાસે તાતે પરકો મમત્વ ત્યાગ કરે પગ પગમે; અપને સુજાવમે મગન રહે આઠોં જામ, ધારા વાહી પંથિક કરાવે મોષમગમે ॥ ૫૦૬ ॥

અર્થ:-કોઈ મૂર્ખ બ્રહ્માદૈતવાદી એવું કહે છે કે જો કોઈના મતમાં ધર્મ, અધર્મ, આકાશ, કાલ, જીવ, પુદ્ગલ એ ઊપદ્રવ્ય કહેવાય છે તે સર્વ બ્રહ્મ છે. તેથી મારું પણ રૂપ સર્વ જગત્માં વિસ્તરિ રહ્યું છે. બીજો પદાર્થ કોઈ નથી. આંહી ગુરુ શિષ્યને

कहे ठे. अहो ! शिष्य ! एतो ब्रह्माद्वैतवादी मूढ मती ठे, ते पोतानो धर्म जाण तो नथी; अने पर वस्तु ठे तेने आत्मा जाणे ठे. एवा मिथ्यात्वथी ए दृढ कर्म बांधि ठे. अने जगत्मां पोतानो धर्म खोवे ठे. पोतानो स्वप्नाव गमावे ठे. जे सम किती जीव होय तेतो “सोहं” बीजना ध्यानथी शुरू अनुजवनो अन्यास करे, तेथी आत्मतत्त्व जुहुंज पामे. अने पगळे पगळे परवस्तुनो त्याग करे, अने पोताना शुरू स्वप्नावमां आठे प्रहर मग्न रहे, तेथी ज्ञान धारामां वहेनारो मोक्ष मार्गमां चालनारो कहेवाय ठे ॥ ६ ॥

हवे सातमो एकांत नय जे ज्ञेय क्षेत्र प्रमाण ज्ञान तेनो प्रपंच कहि देखाडे:-

अथ सप्तम ज्ञेय क्षेत्र प्रमाण ज्ञान यह कथन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥—कोउ सठ कहे जेतो ज्ञेयरूप परवान, तेतो ज्ञान तोखे कहुं अधिक न और है; तिहुं काल पर ठेत्र व्यापी परनयो माने, आपा न पि ठाने ऐसी मिथ्या दृग दौर है; जैन मती कहे जीव सत्ता परवान ज्ञान, ज्ञेयसों अ व्यापक जगत सिर मोर है; ज्ञाउकी प्रज्ञामे प्रतिबिंबित विविध ज्ञेय, जदपि तथापि थिति न्यारी न्यारी और है ॥ ७ ॥

अर्थ—कोई मूर्ख एम कहे ठे के जेटहुं ज्ञेय वस्तुना आकाररूपनुं प्रमाण ठे एटले ज्ञेयनुं जेटहुं एक नाहानुं मोहोदुं प्रमाण ठे, तेटहुं ज्ञाननुं प्रमाण ठे; तेथी कई वधारे बीजुं प्रमाण नथी. एम ज्ञानने त्रणे कालमां परक्षेत्र व्यापी अने पर वस्तुथी परिणम्यो, एटले ज्ञेयथी एक मेक थयो ज्ञानने माने ठे. पण ज्ञानने आत्मारूप जाणे नही; एवी मिथ्या दृष्टिनी दोर ठे. हवे तेने जैनमती स्याद्धादी कहे ठे, अहो! चार्ड! जेटला आकाश क्षेत्रमां जीव सत्ता ठे तेटलाज प्रमाण ज्ञान ठे. अने ज्ञान ठे ते घट पटादिक ज्ञेय पदार्थथी अव्यापक ठे एज जगत्मा मस्तके मुगट समान ठे. जो पण ए ज्ञाननी प्रज्ञामां नाना प्रकारना ज्ञेय पदार्थ प्रतिबिंबित थई रखाठे, तोपण ज्ञाननी स्थिति जूदीज ठे. अने ज्ञेयनी स्थिति पण जुदीज ठे. अने ज्ञाननुंटेकाणुं आत्मा ठे ते पण जुदोज ठे, अने ज्ञेयना पृथिवी प्रमुख जे ठे काणा ठे ते पण जुदांज ठे ॥ ७ ॥

हवे आठमो नय नास्तिकवादी एम कहे ठे के वस्तु नथी एज एकांत नय ठे. तेनो प्रपंच कहि देखाडे ठे:-अथ अष्टम नास्तिकवादी वस्तु नास्ति यह कथन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥—कोउ शुन्यवादी कहे ज्ञेयके विनाश होत, ज्ञानको विनाश होइ कहो कैसे जीजिये; ताते जीवितव्यताकी थिरता निमित्त अब, ज्ञेयाकार प रिनामनिको नास कीजिये; सत्यवादी कहे ज्ञेया हुंजे नांही वेदखिन, ज्ञेयसों विर

ચિ જ્ઞાન જિન્ન માની હીજીયે; જ્ઞાનકી શક્તી સાધિ અનુજો દશા અરાધિ, કરમકોં ત્યાગિકે પરમ રસ પીજિયે ॥ ૮ ॥

અર્થ:-કોઈ બૌદ્ધ મતિનો જેદ શુન્યવાદી એમ કહે છે કે, ક્ષેય હોતે જ્ઞાન ડાળે છે, અને ક્ષેયનો વિનાશ થયે જ્ઞાનનો પણ વિનાશ થાય છે. અહો! પ્રતિવાદી! તમેજ કહો છો, કે જ્ઞાન તે જીવનું રૂપ છે. તો જ્ઞાનનો વિનાશ થયેથી જીવ પણ વિણસી જાય. તો જીવનું કેમ હોય? તેનો ઉત્તર કે જીવિતવ્યની સ્થિરતાને કારણ ઘટલે શાશ્વત જીવ રાખવા નિમિત્ત જ્ઞાનમાં જે ક્ષેપાકાર પરિણામ ડાળે છે, તેનો નાશ કરિયે તો જીવની સ્થિરતા થાય, હવે તે ડાળે સત્યવાદી જૈની કહે છે. અહો! જાઈ! એમ લેદમાં લેલ કેવળ આકુલવ્યાકુલ ન થયું. ક્ષેયથી વિરચિને ઉદાસીન થઈને જ્ઞાન વસ્તુ જિન્નજ માની લઈયે. એ જ્ઞાનની જ્ઞાયક શક્તિ છે, તે શક્તિનું સાધન કરીને અનુજવ દશામાં એ જ્ઞાયકને આરાધિને કર્મને ત્યાગી પરમ રસ પીજીએ ॥ ૮ ॥

હવે નવમો ઘટાંત નવ દેહનો નાશ થાતાં જીવનો નાશ તેનો પ્રપંચ કહી દેલાડે છે:-

અથ નવમ દેહકે નાશ હોતે જીવકો નાશ થઈ કથન:-

॥ સવૈયા શક્તીસા: ॥-કોઈ કૂર કહે કાયા જીવ દોઢ એક પિંક, જાવ દેહ નસે ની તવહીં જીવ મરેગો; ઢાયાકો સો ઢલ કિધોં માયાકોસો પરપંચ, કાયામાં સમાઈ ફિરિ કાયાકોં ન ધરેગો; સુધી કહે દેહસોં અવ્યાપક સદીવ જીવ, સમોપાઈ પરકો મમત્વ પરિહરેગો; અપને સુજાઢ આઈ ધારના ધરામે ધાઈ, આપમે મગન વહેકે આપા શુરુ કરેગો. ॥ ૯ ॥ દોહરા:- જ્યોં તન કંચુકિ ત્યાગસોં, વિનસે નાંહિ જુયંગ; ત્યોં શરીરકે નાસતે, અલલ અલંકિત અંગ. ॥ ૧૦ ॥

અર્થ:- કોઈ ચાર્વાક મતી કૂર એમ કહે છે કે, કાયા અને જીવ બને એક પિંક છે, તેથી જ્યારે દેહ નાશ પામશે ત્યારે જીવ પણ નાશ પામશે. જેમ વૃક્ષનો વિનાશ થયે તેની ઢાયા પણ વિનાશ પામે છે, તેમ કાયા અને જીવની ઢાયાનો ઢલ બની રહ્યો છે. અથવા ઇંદ્રજાલની માયાનો પ્રપંચ બની રહ્યો છે, તેથી તે કાયામાં સમાઈને ઘટલે વીપકની પરે ઓલવાઈને પાઠો કાયાને ધરશે નહીં. હવે તેને સુધી કેવળ પંકિત સ્યાદાદી કહે છે, અહો! જાઈ! જીવ છે તે દેહથી સદા અવ્યાપક છે. ઘટલે જીવ દેહ પણે પરિણમ્યો નથી. આ જીવ પોતાનો સમય પ્રસ્તાવ પામીને પરનો મમત્વ ઢોકશે. ત્યારે પોતાના શુરુ સ્વજાવમાં આવીને, ધારનાધરામેધાઈકે ઘટલે સ્થિરતા રૂપ ચૂ મિમાં રહીને આપ સ્વરૂપમાં આપજ મગ્ન થઈને આત્માની શુરુતા કરશે ॥ ૯ ॥ જેમ સર્પના શરીર ડાળે કાંચલી આવે, તે કાંચલીના તજવાથી જુજંગ વિણશે

नहीं, तेमज शरीरनो त्याग अतां अलख जीव ठे ते अखंजित अंगे रहेठे पण जी वनो विनाश अतो नथी. ॥१०॥

हवे दशमो एकांत नय देह उपजवाथी जीव उपजे तेनो प्रपंच कही देखामेठे:-

अथ दशम देह उपजत जीव उपजे यह कथन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥-कोउ डुरबुद्धि कहे पहिले न हूंतो जीव, देह उपजत उ पज्यो हे अब आइके; जोलों देह तोलों देहधारी फिर देह नसे, रहेगो अलख ज्योति ज्योतिमे समाइके; सदबुद्धी कहे जीव अनादिको देह धारी, जब ज्ञान, होइगो कबहीं काल पाइके; तवही सो पर तजि अपनो सरूप जजि, पावेगो परम पद करम नसाइके ॥ ११ ॥

अर्थ:-कोई दुष्ट बुद्धि धरनार एक ममत्व वालो एम कहेठे के, पहिलो जीव है तो नहीं. अने पृथ्वी, जल, तेज, वायु, ए चार सूतना मिलापथी देह उपज्यो तेमां ज्ञान शक्तिरूप जीव आवी उपज्यो. हवे ज्यांसुधी देह वर्ते त्यांसुधी देहधारी नाम धरावे ठे अने पावो देहनो नाश थशे त्यारे अलख पुरुष ज्योति रूपी ठे, ते ज्योति मां समाइ जाशे. हवे सदबुद्धि स्याद्धादी कहेठे, अहो! जाई! जीव अनादि कालथी देह धारी मूर्त्तिक ठे एटखे नवो उपनो नथी. अने ए जीव कोई काले कालखण्डि पामीने ज्ञानी थशे, त्यारे देहादिक पर वस्तुने त्यागिने पोताना स्वरूपने नजशे. पढी कर्मोनो नाश करीने परम पदने पामशे. ॥ ११ ॥

हवे अग्यारमो एकांत नय आत्मा अचेतन तेनो प्रपंच विस्तारथी कहे ठे:-

अथ एकादशम आत्मा अचेतन यह कथन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥-कोउ पक्षपाती जीव कहे ज्ञेयके आकार, परिनयो ज्ञान ताते चेतना असत हे; ज्ञेय के नसत चेतनाकौ नास ता कारन, आत्मा अचेतन त्रिकाल मेरे मत है; पंक्ति कहत ज्ञान सहज अखंजित हे, ज्ञेयको आकार धरे ज्ञेयसों विरत हे; चेतनाके नाश होत सत्ताको विनाश होय, याते ज्ञान चेतना प्रवान जीव तत हे ॥ १२ ॥

अर्थ:-कोई पक्षपाती हठवादी जीव कहेठे, ज्ञान ठे ते ज्ञेयनो आकार परिण म्यो होय, अने आकार परिणाम असत् ठे, तेथी चेतना पण असत् ठे. तेनो हे तु कहे ठे; जुठ ज्ञेयनो नाश थाय त्यारे चेतनानो नाश थाय ठे. जे सत् वस्तु होय तेनो तो विनाश. क्यारे पण न थाय. ते कारणथी चेतना असत् थई तेथी त्रणे कालमां आत्मा अचेतन थयो एवो मारो मत ठे. हवे पंडित स्याद्धादी क हे ठे, अहो! जाई! ज्ञान वस्तु सहज स्वजावे अखंजित ठे, अने ज्ञेयनो आकार धरेठे

તોપણ ફેયથી વિરક્ત છે. જેમ આરસીમાં આકાર જાસે તોપણ તે આકારરૂપ આરસી ન થાય, તેમ-જો ચેતના લક્ષણનોપણ નાશ માનીએ તો જીવની સત્તાનો પણ નાશ થાય, ત્યારે જીવ વસ્તુ પણ અસત્ થાય, તેથી જીવ તત્ત્વ જે છે તે જ્ઞાન ચેતનાના પ્રમાણથીજ માનીએ ॥ ૧૨ ॥

હવે ચારમો ઇકાંત નય અંશપ્રમાણ જીવ સત્તાનો પ્રપંચ કહી બતાવે છે:-

અથ દ્વાદશ અંસ પ્રમાણ યદ્ કથન:-

॥ સવૈયા ઇકતીસા: ॥-કોઇ મહા મૂર્ખ કહત એક પિંડમાંહિ, જહાંલોં અચિત્ત ચિત્ત અંગ લહલહે છે; જોગરૂપ જોગ રૂપ નાનાકાર ફેય રૂપ, જેતે જેદ કરમ કે તેતે જીવ કહે છે; મતિમાન કહે એક પિંડમાંહિ એક જીવ, તાહીકે અનંત જાવ અંશ ફેલી રહે છે; પુગલસોં જિજ્ઞ કર્મ જોગસો અલિજ્ઞ સદા, ઉપજે વિનસે ચિરતા સુજાવ ગહે છે. ॥ ૧૩ ॥

અર્થ:-કોઈ બૌધમતી મહા મૂર્ખ એમ કહેહે કે, એક શરીરમાં જ્યાં લગી અચિત્ત ચિત્ત અંગ કેળ ઘટપટાદિક અચેતન વિકલ્પ અથવા નર અમર તિર્થંચાદિ ચેતન અંગ તે સચિત્ત વિકલ્પ ચક્રચક્રી રહ્યાહે, યોગપરિણામથી યોગરૂપ, જોગપરિણામથી જોગરૂપ, એમ ફેયનાં નાનાપ્રકાર રૂપ જેટલાં કર્મ કેળ ક્રિયાના જેદ થાયહે, તેટલાને જીવ સંખ્યા કહેહે, ઘટલે જીવ સત્તા અંશ પ્રમાણ થઈ. હવે બુદ્ધિવંત સ્યાદ્યાદી એમ કહેહે કે, અહો! જાઈ! એક પિંડમાં એક જીવ છે અને તે જીવના જ્ઞાન પરિણામે કરીને અનંત જાવ જાસનરૂપ અંશ ફેલી રહ્યાહે. પણ જીવ છે, તે પુદ્ગલથી જિજ્ઞ છે, અને કર્મયોગથી અજિજ્ઞ કેળ નિરાકુલ છે, તેમાં જાવ અંશ અનંત ઉપજેહે, અને અનંત વિણસે છે પણ જીવતો સ્થિરતારૂપજ ગ્રહી રહ્યો છે ॥ ૧૩ ॥

હવે ત્રીસમો ઇકાંતનય લ્પણજંચુર જીવનો પ્રપંચ કહી દેખાહે છે:-

અથ ત્રયોદશ બિનજંચુર જીવ યદ્ કથન:-

॥ સવૈયા ઇકતીસા: ॥-કોઇ એક બિનવાદી કહે એક પિંડમાંહિ, એક જીવ ઉપજ ત એક વિનસતુ છે; જાહી સમે અંતર નવીન ઉત્પત્તિ હુરુ, તાહી સમે પ્રથમ પુરાતન વસતુ છે; સરવંગ વાદી કહે જેસે જલવસ્તુ એક, સોડ જલવિવિધ તરંગનિ લસતુ છે, તેસે એક આતમ દરવ ગુણપરજેસોં અનેક જયો પે એક રૂપ દરસતુ છે ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:-કોઈ એક લ્પણવાદી બૌધ એમ કહેહે કે એક પિંડમાં એક જીવ ઉપજે છે, એક જીવ વિણસે છે. જે સમે પિંડમાં નવા જીવની ઉત્પત્તિ ન થાય તે સમે પે હલો પુરાણો જીવ છે તે વસે છે, પઠી તે વિણસેહે. એમ શૃંખલાવરૂ ઉપજે વિણસે છે, તેને સર્વાંગવાદી જૈનમતી એમ કહેહે કે, અહો! જાઈ! જેમ તલાવ પ્રમુલ જલાશ્રયમાં

જલ વસ્તુ એક છે તેજ જલ વિવિધ તરંગે કરી લસિત કેળ જિજ્ઞાસુ દેખાય છે, તેમ એક આત્મા દ્રવ્ય છે તે ગુણ પર્યાયથી અનેક રૂપ થયો છે તોપણ દ્રવ્યાર્થિક નયે એક રૂપેજ દેખીએ છે. ॥ ૧૪ ॥

હવે ચતુર્દશમો એકાંતનય જ્ઞાયક અજ્ઞાયકનો પ્રપંચ કહી બતાવે છે:-

અથ ચતુર્દશમ અજ્ઞાયક જ્ઞાયક નય યદ્ કથન:-

॥ સવૈયા શ્કતીસાઃ ॥-કોઝ બાલ બુદ્ધિ કહે જ્ઞાયક સક્તિ જોલોં, તોલોં જ્ઞાન અશુદ્ધ જગત મધ્ય જાનિયે; જ્ઞાયક સક્તિ કાલ પાઈ મિટિ જાઈ જબ, તબ અ વિરોધ બોધ વિમલ વર્ણાનિયે; પરમ પ્રવીન કહે એસી તો ન બને વાહી, જૈસે વિનું પરગાસ સૂરજ ન માનિયે; તેસે વિનું જ્ઞાયક સક્તિ ન કહાવે જ્ઞાન, યદ્તો ન પઠ પરતક્ષ પરવાનિયે. ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:-જેની બાલકના જેવી તુલ્ય બુદ્ધિ છે, એવો કોઈ શૂન્યવાદી તથાગત કહેશે કે, જ્યાં લગી જ્ઞાનમાં જ્ઞાયક શક્તિ છે, ત્યાં લગી જગતમાં જ્ઞાન અશુદ્ધ કહેવાય છે, તેનો એજ પરમાર્થ છે, કે જે જ્ઞાયકપણું છે તે વિકલ્પરૂપ છે. અને વિકલ્પથી જ્ઞાન અશુદ્ધ થાય છે, તેથી નિર્વિકલ્પ જ્ઞાન શુદ્ધ છે. જ્યારે જીવિતવ્યતાને વશથી પોતાનો સમય પ્રસ્તાવ પામીને જ્ઞાયક શક્તિ છે તે મટી જાય, ત્યારેજ વિકલ્પના વિરોધથી રહિત ઘટું બોધ કેળ જ્ઞાન તે વિમલ કેળ શુદ્ધ વર્ણાણીય. હવે એને પરમ પ્રવીણ સ્યા દ્વાદી કહેશે:-અરે! જાઈ! જે તું જ્ઞાયક એકતામાં વિકલ્પ માનીને શંકા પામે છે, અને જ્ઞાયકપણું અશુદ્ધ માને છે, એ વાત બને નહીં. જેમ પ્રકાશવિના સૂર્ય માન્યો ન જાય અને પ્રકાશથીજ સૂર્ય માન્યો જાય, તેમ જ્ઞાયક શક્તિવિના જ્ઞાનપણ કહેવાય નહીં, જો તમે અનુમાનપ્રમાણથી તમારો પદ્ધ સાધન કરતા નથી, તો પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી પણ તમારો પદ્ધ પ્રમાણ કીધો ન જાય, તેથી તમારો પદ્ધ છે તે પદ્ધાજ્ઞાસ છે. ॥૧૫॥

હવે જેણે ચતુર્દ એકાંત નય હઠાવી લીધા એવો જે સ્યાદ્વાદ તેની સ્તુતિકરે છે:-

અથ સ્યાદવાદ પ્રશંસા કથન:-

॥ દોહરાઃ ॥-શ્દ્ધિ વિધિ આત્મ જ્ઞાન હિત, સ્યાદવાદ પરવાન, જાકે બચન વિ ચારસોં, મૂર્ખ હોઈ સુજાન ॥ ૧૬ ॥ સ્યાદવાદ આત્મ સદા, તા કારન બલવાન, શિવ સાધક બાધા રહિત, અષે અર્થહિત આન ॥ ૧૭ ॥ સ્યાદવાદ અધિકાર યદ્, કહ્યો અલ્પ વિસતાર, અમૃત ચંદ મુનિવર કહે, સાધક સાધિ હુવાર ॥ ૧૮ ॥

અર્થ:-આવી રીતે આત્માના જ્ઞાનનો હિતકારી સ્યાદ્વાદ મત છે, તેજ પ્રમાણ જાણવો. જે સ્યાદ્વાદની વચન યુક્તિમાં પૂર્વે મૂર્ખ હોય તે સુજાણ થાય. ॥ ૧૬ ॥ જે સ્યાદ્વાદ સ્વરૂપ છે તેજ આત્માની દશા છે. તે કારણથી સ્યાદ્વાદ છે તે મહા બલવાન

हे, मोक्षनो साधक हे, अने कोई मुक्तिथी जांगे नही, तेथी ते बाधा रहित हे अह्म
य हे. अने सर्व नयमां फेलि रह्यो हे तेथी अखंनित एनी आण हे ॥ १७ ॥ श्री आ
चार्य एम कहे हे के, आ कंदक स्याद्वादनो अधिकार अद्वयविस्तारथी कह्यो. हवे श्री
अमृतचंद आचार्य बारमो साध्य साधक द्वार कहे हे. ॥ १८ ॥

इति श्री समयसारना नाटकमां स्याद्वादनामा इग्यारमां द्वारनो अधिकार
बालबोध सहित समाप्तः ॥

हवे साध्य वस्तु अने साधक वस्तुनं स्वरूप नेह्यो हे:-

~~अथ श्री साध्य साधक स्वरूप कथनः-~~

॥सर्वैया इकतीसः॥-जोई जीव वस्तु अस्ति प्रमेय अगुरु लघु, अजोगी अमूरतिक प
रदेशवंत. ते. ॥ १७ ॥ उतपत्तिरूप नाशरूप अविचल रूप, रतनत्रयादि गुण जेदसों अनंत हे;
सोई जीव दरब प्रवान सदा एकरूप, ऐसो शुरू निहचे सुजाड विरतंत हे; स्याद्वाद
मांहि साधि पद अधिकार कह्यो, अब आगे कहिवेकों साधक सिधांत हे ॥ १८ ॥

॥ दोहराः ॥-साधि शुरू केवल दशा, अथवा सिद्ध महंत; साधक अविरत आ
दिबुध, तीन मोह परजंत. ॥ १९ ॥

अर्थ:-जे कोई जीव वस्तु हे ते द्रव्यथी अस्तित्पणे, प्रमेयपणे, अगुरु लघु पणे, अ
जोगीपणे, अमूरतिक पणे, प्रदेशवंत पणे, प्रवर्तें हे, तेमां जे नास्तिपणुं नही ते अ
स्तिपणुं जाणवुं, अने प्रमाण ग्रहण करवा योग्य हे, तेथी प्रमेयपणुं हे. अपौद्गलिक
पणाथी अगुरु लघुपणुं हे, इत्यादि धर्म हे. उत्पत्तिरूप पर्यायथी, विनाश रूप पर्या
यथी, अविचलरूपथी, ज्ञान दर्शन चारित्र रत्नत्रय कहिए. इत्यादिक गुणोना जेदथी
अनंत पणुं लीधो वर्तें हे. तेज जीवद्रव्य एकरूपज सदा प्रमाण हे. ते एकरूपने अ
स्तित्व प्रमेयत्वादिक धर्मे करी आगल कह्यो तेज शुरू निश्चयनयथी एनो एवो स्व
जाव वृत्तांत हे. तेज साध्य पद कबुं एटले साधवालायक वस्तु ते स्याद्वाद अधि
कारमां कही. हवे आगल एने साधवानो सिद्धांत साधकहे ॥ १८ ॥ शुरू केवलीनी
दशाने साध्य वस्तु कहीए. अथवा महंत सिद्धपणुं ते साध्य वस्तु हे. अने चोथा
अविरत गुणगणाथी मांकीने बारमां क्षीणमोह गुणगणा पर्यंत नव गुणगणाना
धणी जे बुध के० पंक्ति हे, ते सर्वेने साधक कहीए. ॥ १९ ॥

हवे अविरत्यादि साधकनी व्यवस्था कहेहे:-अथ साधक व्यवस्था कथनः-

॥ सर्वैया इकतीसः ॥-जाको अधो अपूरव अनवर्त्ति करनको, जयो बाज जई गु
रु वचनकी बोहनी; जाके अनंतानुबंध क्रोध मान माया लोभ, अनादि मिथ्यात मि
थ समकित मोहनी; सातों परकिति खपी किंवा उपसमी जाके, जगी उरमांही स

मकित कला सोहनी; सोइ मोक्ष साधक कहायो ताके सरवंग, प्रगटी शगतिशुन
थानक आरोहनी. ॥ ३१ ॥ सोरठी: ॥—जाकी मुगति समीप, जई जव स्थिति घट
गई; ताकी मनसा सीप, सुगुरु मेघ मुकता बचन. ॥ ३२ ॥

अर्थ:—जे जीवने अधो के० यथाप्रवर्त्ति करणनो अने अपूर्व करणनो तथा अनि
वृत्त करणनो लाज थयो, एटले ए सम्यक्त्व प्राप्तिनां त्रण करण ठे तेनो लाज थयो,
अने जेने गुरु वचननी बोहनी थई एटले गुरु उपदेशनो लाज थयो, तेथी अनंतानु
बंधी क्रोध, मान, माया, अने लोभ तथा अनादिकाखनी मिथ्यात्व मोहनीय, मिश्रमो
हनीय अने सम्यक्त्व मोहनीय, ए सात प्रकृति जेनी क्षय थई, अथवा उपशमी अथवा
सातेमां कंइ खपी कंइ उपशमी, एवी जेना हैयामां सुहामणी समकितनी कला जागी
तेज जीव मोक्षनो साधनारो कहेवाय. तेना सर्व अंगमां एटले बाह्य अर्च्यंतर अंगेमां
गुणस्थानक आरोहणी के० चढवानी शक्ति प्रगटी ॥ ३१ ॥ जेने जवस्थितिना परिपा
कथी मुक्ति समीप थई अने संसारनी स्थिति घटी गई, ते पुरुषनी मनसा शीप स
मान थई, त्यां सद्गुरु ते मेघ समान थयो, ते सद्गुरुनां वचन तेनी मनसारूप सी
पमां अमौलिक मोती जेवां थयां थकां रुचे ठे ॥ ३२ ॥

हवे सद्गुरुने मेघनी उपमा कहीने स्तवे ठे:—अथ गुरु प्रशंसा:—

॥ दोहरा: ॥—ज्यों बरषे बरषा समे, मेघ अखंडित धार; त्यों सद्गुरु बानी खिरे,
जगत जीव हितकार ॥ ३३ ॥

अर्थ:—जेम बरसाद कालमां मेघ अखंडित धाराये वरसे, तेमज सद्गुरु होय ते
जगत्वासी जीवने हित कारक अमृत वाणी खेरे ठे ॥ ३३ ॥

हवे सद्गुरुना उपदेश आक्षेपणी धर्म कथा कहे ठे:—अथ उपदेश कथन:—

॥ सवैया तेइसा:॥—चेतनजी तुमजागि विधोकहुं लाग रहै कहों मायाकि
ताई; आय कहींसुं कही तुम जाउगे माया रहैगि जहाँकि तहाँई; माया तुझारि
न जाति न पाति न बंसकि बेखी न अंसकि जाई; दासि किए बिनु लातनि मारत,
एसि अनीति न कीजे गुसाई ॥ ३४ ॥ दोहरा: ॥—माया ठाया एक है, घटे बटे डि
नमांहि; इन्हकी संगति जे लगे, तिनहिं कहुं सुख नांहि ॥ ३५ ॥ सवैया तेइसा:॥—
लोगनिसों कहु नांतों न तेरों न तोसों कबू इह लोगकों नांतो; ए तो रहैरमि
स्वारथकके रस, तू परमारथके रस मातो; ए तनसों तनमे तनसे जरु, चेतन तुं त
नसों नित हातो; होहि सुखी अपने बल तोरिके राग विराग विरोधको तांतो.
॥ ३६ ॥ सोरठा: ॥—जे छुरबुझीजीव, ते उतंग पदवी चहे; जे समरसी सदीव, ति
न्हकों कबू न चाहिए ॥ ३७ ॥ सवैया श्कतीसा:॥—हांसीमें विषाद बसे विद्यामे विवाद

वसे, कायामें मरन गुरुवर्त्तनमें हीनता; सुचिमें गिलान वसे प्रापतिमें हानि वसे, जैमें हारि सुंदर दशामें ठबि ठीनता; रोग वसे जोगमें संयोगमें वियोग वसे, गुनमें गरव वसे सोवमांहि दीनता; और जगरीति जेती गर्जित असाता सेती, साताकी स हेली है अकेली उदासीनता ॥ १८ ॥ दोहरा: ॥—जिहि उतंग चढि फिरि पतन, नहि उतंग बहिकूप; जिहि सुख अंतर जयवसे, सो सुख है दुखरूप ॥ १९ ॥ जो विलसे सुष संपदा, गये ताहि दुख होइ; जो धरती बहु त्रिणवती, जरे अगनिसों सोई ॥ २० ॥ इति गुरुउपदेस समाप्त: ॥ दोहरा: ॥—सबदमांहि सतगुरु कहै, प्रगटरूप जिन धर्म; सुनत विचक्षण सदहै, मूढन जानै मर्म ॥ २१ ॥

अर्थ:—अहो! जीव! चेतन! तमे मोह निद्रा तजोने जागो, अने सत्य स्वरूप देखीने मायारूप संपदाने शुं बलगी रह्याओ; पृथिवी प्रमुख अढार जारादीक जेठे तेमां तमें क्यांथी आख्या ठो? अने कही दशामां जोशो? अने जेनी साथे तमे राची रह्याओ, तेतो मायाजाल संपदा ज्यांनी खां रहेशे. ए मायाजाल तमारी जाती नथी, तथा पाती नथी अने माया तमारा वंशनी वेली नथी, अने तमारा अंश के० एक देशनी पण कांई नथी, तेथी तमारे अने मायाने संबंध तो कोई पण नथी. अने तमे पो तानी करीने जाणोओ. तेथी ए कहेवत साची करो ठो, के दासी कर्या बगर खात मारो ठो, तेथी उत्पात थाशे. माटे हे! महंत पुरुषो! एवी अनीति न करवी ॥१८॥ माया अने ठाया एक सरखीज ठे. क्षणमां वधे ठे अने क्षणमां घटे ठे. तेथी ए मायानी संगते जे लागी रहेठे, तेने क्यारे पण सुख थातुं नथी ॥ १९ ॥ आ जे पुत्र कलत्रादिक तुं पोताना जाणे ठे, तेतो पारका लोको जेवा ठे, ए लोकोनी साथे तारो कांई नातो नथी. अने ए लोकोने पण ताहारी साथे कोई प्रकारनो नातो नथी. ए जे पुत्रकलत्रादि लोको ठे तेतो पोताना स्वार्थना रसथी ताहारी साथे रमी रह्या ठे, अने अरे! चेतन! तुं तो पोताना चेतनारूप परमार्थना रसमां राची रह्यो ठुं. बली ए जे लोको ठे ते तारा तनथी तन्मय थई रह्या ठे, एटखे तारा शरीरथी मोहित ठे, अने ए शरीर तो जरु ठे अने तुं तो चेतन ठे. तेथी ते जरुथी तारी सदा जित्नता ठे. माटे राग अने द्वेष रूप मोह कर्मनो नातो. तोनी पोतातुं बल फोरवीने सुखी था ॥ २० ॥ जे जीव राग द्वेषथी दुष्ट बुद्धि थई रह्यो ठे ते तो ईद्रादिकनी ठंची पदवी चाहे ठे, अने जे जीव सदाई समरसी जावमां रहे ठे, ते ने कोई उंच पदवीनी चाहना थती नथी. ॥ २१ ॥ हांसीने सारी मानीए ठे पण तेमां विषवाद वसे ठे, विद्याने सारी जाणीए ठीए पण तेमां विवाद जगडो वसे ठे; का याने सारी जाणीए ठीए पण तेमां मरणदोष ठे, गुरुताई के० बडाईने सारी जाणीए

ढीए पण तेमां कोईकवारे हीणता ठे; पवित्राई सारी जाणीए ढीए, पण एने आदिके अंते डुगंठा उपजे ठे; प्राप्ति सारी जाणीए ढीए, पण तेनी साथे हाणीवागी रह्यो; जीतवुं जलुं ठे पण तेनी साथे हारवुं लाग्युंज ठे; ज्ञानीनी सुंदर दशा जली ठे पण अंते कांति हीण थई जाय ठे; जोगनुं सुख सारुं ठे, पण तेमां रोगनी उत्पत्ति ठे; इष्ट संयोग जलो ठे पण तेनी साथे वियोगपण तैयार थई रहे ठे; प्रीति जली ठे पण तेनीसाथे अप्रीति पण उपजे ठे; औदार्यादिक गुणमां गर्व अहंकार वसे ठे; राज सेवा सारी ठे, पण तेमां दीनपणुं वसे ठे; अने बीजी जेटली जगत्वासी जीवोनी रीत सारी जाणीए ढिए, तेतो सर्व अंतरंगर्जित अशाता सहित ठे. तेथी एकली उदासीनताज शातानी साहेली ठे. माटे समरस जावज श्रेष्ठ ठे ॥ १७ ॥ जे उंचे ठेकाणे चढीने पढी नीचे पडवुं थाय, ते उतंग ठेकाणुं न कहेवाय; पण ते ठेकाणुं कुवा जेवुं कहेवाय. तेम जे सुखना अंदर दुःख वसे ठे ते सुख पण दुःखरूप कहे वाय ठे ॥ १८ ॥ केमके सुख संपदा विलसे ठे पण पढी तेना नाशशी दुःख थाय ठे. जेम तृणोवाली धरती अग्निथी बली जायठे, पण तृणविनानी धरती कोई रीते बलती नथी, ए दृष्टांते जाणी लेवुं ॥ १९ ॥ एरीते गुरु उपदेश सूचनिकामात्र संपूर्ण थयो; सद्गुरु जैनधर्मेने प्रगट रूप शब्दमांज कहे ठे, एटले वचनमां व खाणे ठे. ते जैन धर्मेने सांजली विचक्षण पुरुष होय ते सईहे ठे, अने मुख होय ते तेनो मर्म जाणे नही:- ॥ २१ ॥

हवे कोईकने उपदेशनी रुचिठे, अने कोईकने नथी तेनुं स्वरूप कहे ठे:-

अथ उपदेश रुचि अरुचि कथन:-

॥ सवैया एकतिसा:- ॥-जेसे काहू नगरके वासी छे पुरुष जूले, तामें एक नर सुष्ट एक दुष्ट उरको; दोउ फिरे पुरके समीप परे कुवटमे, काहू उर पंथिकों पूठे पंथ पुरको; सोतो कहे तुम्हारो नगर है तुमारे ढिग, मारग दिखावे समुजावे खोजपुरको; एते पर सुष्ट पहिचाने पैं न माने दुष्ट, हिरदे प्रवान तेसे उपदेश गुरुको ॥ २२ ॥

॥ सवैया श्कतीसा: ॥-जेसे काहू जंगलमे पावसकी समो पाई, अपने सुजाई मद्दा मेघ वरषतु है; आमल कषाय कटु तीषन मधूर पार, तेसो रस वाढे जहां जेसो वरषतु है; तेसो ज्ञानवंत नर ज्ञानको बखान करे, रसको उमाहो हैं न काहू परषतु है; वहे धुनि सुनि कोठ गहें कोठ रहैं सोई, काहूकों विषाद होई कोठ हरषतु है ॥ २३ ॥ दोहरा: ॥-गुरु उपदेश कहा करे, डुराराधि संसार; वसे सदा जा के उदर, जीव पंच परकार ॥ २४ ॥

अर्थ:-जेम काई नगरना वासी वे पुरुष नगरमांथी निकलीने दिशा जूली गया.

તે બે પુરુષમાં એક તો સુષ્ટ કેળ હૈયાના સરલ સ્વજાવનો હતો, અને એક હૈયાનો હુષ્ટ હતો. પઠી તે બંને પુરુષ નગરની સમીપજ ફરવા લાગ્યા. પઠી કોઈ બીજા વાટમારું ને નગરનો મારગ પૂઠવા લાગ્યા, ત્યારે તે કહેવા લાગ્યો જે તમારું ગામ તો તમારી સમીપ છે, ઇમ કહી તે બંનેને મારગ દેખાડે, અને રુની રીતે પુર કેળ નગરને ઓજ કરી સમજાવે, પણ તેમાં જે સરલ હૈયાનો છે, તેતો સાચું માને, પણ હુષ્ટ હૈયાનો છે તે માને નહીં, તેમ ગુરુનો ઉપદેશ છે તેપણ પુરુષના હૈયા પ્રમાણે છે ॥ ૩૨ ॥ જેમ કોઈ અરણ્યમાં વરસાદ પોતાનો સમય પામીને સ્વજાવથી મહા મેઘ વરષે છે. ત્યારે આંબલી પ્રમુખ છાટા રસવાલા તથા વાવલ પ્રમુખ કષાણ રસવાલા, અને લિંબના પ્રમુખ કઢવા રસવાલા, જાલ પ્રમુખ નીંવરસવાલા, જેઠીમધ પ્રમુખ મધુર રસવાલા, અને છુણ પ્રમુખ કારરસ વાલાં જાડોમાં તેડના ગુણ પ્રમાણે રસ વૃદ્ધિ થાય છે, તેમ જ્ઞાની આચાર્ય પ્રમુખ પોતાની વચન વર્ગણા વચન યોગે સિરે કેળ પ્રકાશે છે, તે જ્ઞાનનું વલાણ કરતાં પોતાના અનુજવ રસમાં ઝમગ થઈ રહ્યા છે, પણ તે વચ્ચે કોઈ યોગ્ય અયોગ્ય શ્રોતાની પરીક્ષા કરતા નથી, પઠી તે શ્રોતા પુરુષોમાં તે જ્ઞાનની ધ્વનિ સાંજલીને કોઈ તેની વાણીને ગ્રહે છે, કોઈ સુઈ રહે છે, કોઈ નિડા કરે છે, કોઈ મિથ્યાદષ્ટિને વિષાદપણ થાય છે, અને કોઈ સમ્યગ્ દષ્ટિ હર્ષ પણ પામે છે ॥૩૩॥ માટે ગુરુનો ઉપદેશ શું કરે? આ સંસારી લોક હુ રારાધ્ય છે, સમજાવવા કઠણ છે, જે સંસારના ઝડરમાં પાંચ પ્રકારની શ્રદ્ધાવાલા જીવો છે, તે સદા વસીજ રહ્યા છે. ॥ ૩૪ ॥

હવે પાંચ પ્રકારના જીવનાં નામ કહે છે:—અથ પંચ પ્રકાર યથા:—

॥ દોહરા: ॥—ઢૂંધા પ્રજુ ઢુંધા ચતુર, સૂંધા રોચક સુઠ, ડુંધા હુરબુઠી વિકલ ઢૂંધા ઘોર અબુઠ ॥ ૩૫ ॥

અર્થ:—એક તો ઢુંધા તેતો પ્રજુ સ્વામી છે; બીજા ઢુંધા કેળ ચતુર છે; ત્રીજા સૂંધા કેળ રુચિવંત છે; ચોથો ડુંધાકેળ હુષ્ટ હુર્બુઠિ છે, અને વિકલ છે; પાંચમા ઢૂંધા કેળ ઘોર કુલુઠિ છે ॥ ૩૫ ॥

હવે ઢૂંધાનું લક્ષણ કહે છે:—અથ ઢૂંધા યથા:—

॥ દોહરા: ॥—જાકી પરમ દશાવિષે; કરમ કલંક ન હોઈ; ઢૂંધા અગમ અગાધ પદ, વચન અગોચર સોઈ ॥ ૩૬ ॥

અર્થ:—જેની ઉત્કૃષ્ટ દશા વર્ણવેલી છે, જેમાં કોઈ કર્મરૂપ કલંક દેખાય નહીં, એટલે જે અગમ તથા અગાધ પદ છે, એટલે સિદ્ધ પદ છે જે વચનનો વિષય થઈ શકે નહીં તેને ઢૂંધા કહિયે. ॥ ૩૬ ॥

હવે ઘુંધાનું લક્ષણ કહેહે:-અથ ઘુંધા યથા:-

॥ દોહરા: ॥-જે ઉદાસ વ્હે જગતસૌં, ગદ્દે પરમ રસ પેમ; સો ઘુંધા ગુરુકે વચન, ઘુંધે બાલક જેમ. ॥ ૩૭ ॥

અર્થ:-જે જીવ જગત્થી ઉદાસી થઈ રહે છે, અને જે પરમ દશામાં રહી તેના પ્રેમ સ્વાદને ગ્રહે છે, ઇટલે ઉત્કૃષ્ટ દશા જાવે છે, તેતો ગુરુનાં વચનને બાલકની પરે ઘુંધે છે, અને પુષ્ટ થાય છે, તે ઘુંધા કહેવાય છે. ॥ ૩૭ ॥

હવે સુંધાનું લક્ષણ કહેહે:-અથ સુંધા યથા:-

॥ દોહરા: ॥-જો સુવચન રુચિસૌં સુને, હિષ ડુષ્ટતા નાંહિ; પરમારથ સમુજે નહી, સો સુંધા જગમાંહિ. ॥ ૩૮ ॥

અર્થ:-જે રુચિયે કરી આગમના અંગ જે સુવચન તેને સાંજલે છે, જેના હૃદયમાં ડુષ્ટતા નથી, પણ જે સૂદ્ધ તત્ત્વને સમજે નહી તેને જગત્માં સુંધા પુરુષ કહીયે. ॥ ૩૮ ॥

હવે ડુંધાનું લક્ષણ કહેહે:-અથ ડુંધા યથા:-

॥ દોહરા: ॥-જાકોં વિકથા હિત લાગે, આગમ અંગ અનિષ્ટ; સો ડુંધા વિષઈ વિ કલ, ડુષ્ટ રિષ્ટ પાપિષ્ટ. ॥ ૩૯ ॥

અર્થ:-જેને વિકથાનાં વચન હિતકારી લાગે છે, અને આગમ અંગ અનિષ્ટ લાગે છે, તેતો વિકલ વિષયી જીવ ડુંધા કહેવાય, દોષવંત રોષવંત પાપકર્મી થઈ રહેહે.

હવે ઘુંધાનું લક્ષણ કહેહે:-અથ ઘુંધા યથા:-

॥ દોહરા: ॥-જાકે અવન વચન નહી, નહિ મન સુરતિ વિરામ; જનતા સો જહ વત્ જયો, ઘુંધા તાકો નામ, ॥ ૪૦ ॥ ચોપાઈ: ॥-ઢુંધા સિદ્ધ કહે સબ કોજ; સુંધા ડુંધા મૂરખ દોહ; ઘુંધા ધોર વિકલ સંસારી; ઘુંધા જીવ મોષ અધિકારી. ॥ ૪૧ ॥ ॥ દોહરા: ॥-ઘુંધા સાધક મોષકો, કરે દોષ ડુઃખ નાસ; લહે પોષ સંતોષ સૌં, વ રનોં લગન તાસ. ॥ ૪૨ ॥

અર્થ:-જેને વચન નથી ઇટલે જે ઇર્કેન્દ્રિય છે અને જેને અવન નથી ઇટલે જે બેરિન્દ્રિય તેરિન્દ્રિય, ચૌરિન્દ્રિય છે, અને જેને મનની સુરતા નથી ઇટલે જે અસંજ્ઞી છે, વલી જેને વિરામ કેળવિરતિ નથી, અજ્ઞાનરૂપ જનતાથી જે જનરૂપ થઈ રહ્યા છે, તેને ઘુંધા કહીયે. ॥ ૪૦ ॥ ઘુંધા પુરુષને તો સદુ કોઈ સિદ્ધ કહે છે; સુંધા અને ડુંધા એ બંને મૂર્ખ છે; અને ઘુંધા હોય તેતો અધોર અંધારામાં વિકલ સંસારી જીવ છે; અને ઘુંધા જીવ છે તેતો મોક્ષના અધિકારી હોય, અને મોક્ષના વાંઠક હોય ॥ ૪૧ ॥ ઘુંધા છે તેતો મોક્ષનો સાધક છે, દોષ અને ડુઃખનો નાશ કરે છે, અને સંતોષથી પુષ્ટતા પામે છે, તેનું લક્ષણ વરણવું હું. ॥ ૪૨ ॥

હવે મોક્ષ સાધકનું ઉદાહરણ કહેઠે:-અથ સાધક લક્ષણ:-

॥ દોહરા: ॥-કૃપા પ્રસન્ન સંવેગ દમ, અસ્તિ જાવ વૈરાગ; એ લઢન જાકે હિયે,
સત વ્યસનકો ત્યાગ. ॥ ૪૩ ॥

અર્થ:-કૃપા જે દયા, તથા જે કષાયના ઉદયનું દબાવનું તે પ્રશ્ન અને સંવેગ તે મોક્ષના અજિલાણનું પદ કે સ્થાનક, તથા દમ તે ઇન્દ્રિયદમન, અસ્તિ ષટ્કે જિનોક્ત વચન ઉપર શ્રદ્ધા, એવો વૈરાગીજાવ; ષટ્કાં લક્ષણ જેના હૃદયમાં રહે છે, અને સાત વ્યસનનો જે ત્યાગ કરે તેજ સાધક હોય. ॥ ૪૩ ॥

હવે સાતે વ્યસનનાં નામ કહેઠે:-અથ સત વ્યસન નામ:-

॥ ચોપાઈ: ॥-જૂવા આમિષ મદિરા દારી; આષેટક ચોરી પરનારી; ઈ સાત વ્યસન
હુલ દાઈ; હુરિત મૂલ હુર્ગતિકે જાઈ. ॥ ૪૪ ॥ દોહરા: ॥-દર્વિત એ સાતો વ્યસન,
હુરાચાર હુલ ધામ; જાવિત અંતર કલપના, મૃષા મોહ પરિનામ. ॥ ૪૫ ॥

અર્થ:-જુગાર ૧, માંસ જક્ષણ ૨, મદિરાપાન ૩, વેશ્યા ગમન ૪, આષેટક કે શિકાર
ખેલવો ૫, ચોરી કરવી ૬, પરત્ની ગમન ૭, એ સાત વ્યસન કહેવાય છે, તે સંસારમાં
હુ:ખદાઈ છે. પાપનાં મૂલ છે અને હુર્ગતિના જાઈ છે. ॥ ૪૪ ॥ એ જે ક્રિયા
રૂપ સાતે વ્યસન છે તે દ્રવ્યરૂપ છે. એ હુષ્ટ આચારરૂપ હુ:ખ ધામ કે હુ:ખનું ઘ
ર છે. અને જેના અંતરમાં વૃથા કે ખૂબ મોહ પરિણામની કલ્પના કે વિચારણા
ધ્યાવન થાય, તે જાવિત વ્યસન કહીએ. ॥ ૪૫ ॥

હવે જાવિત સાત વ્યસનની વ્યવસ્થા કહેઠે:-અથ જાવિત વ્યસન વ્યવસ્થા કથન:-

॥ સવૈયા ઇકતીસા: ॥-અશુભમેં હારિ શુભ જીતિ યહે કૂત કર્મ, દેહકી મગન
તાઈ યહે માંસ ખવિવો; મોહકી ગહલસોં અજાને યહે સુરાપાન, કુમતિકી રીતિ ગ
નિકાકો રસ ચાલિવો; નિરદે વહે પ્રાણ ઘાત કરિવો યહે સિકાર, પરનારી સંગ પ
રબુઝિનો પરખિવો; પ્યારસોં પરાઈ સોંજ ગહીવેકી ચાહ ચોરી, ઈ સાતો વ્યસન
વિહારિ બ્રહ્મ લલિવો. ॥ ૪૬ ॥

અર્થ:-અશુભ કર્મના ઉદયથી હાર માનિયે અને શુભ કર્મના ઉદયથી જીત મા
નિયે તેતો જુગાર ખેલવો છે. દેહ ઉપર મગ્નતા રહે તેતો માંસ જક્ષણ જાણવું.
મોહ કર્મથી મૂર્ચિત થઈ રહ્યાથી અજાણ થઈ રહ્યો હોય તેજ સુરાપાન વ્યસન છે.
કુબુઝિની રીતે ચાલવું તેતો વેશ્યાના રસનું ચાલવું છે. નિર્દય પરિણામ રાક્ષીને પ્રા
ણઘાત કરવો, તેજ શિકાર ખેલવો છે. પરરૂપ જે પુણ્યાદિક તેની બુઝિને પરખવી
તેતો પરનારી સેવા વ્યસન છે. પારકી સોંજ સામગ્રી ઉપર પ્રીત રાક્ષીને પ્યાર મેલ

ववानो चाह राखे तेजं चोरी ठे. ए जावित सात व्यसनतुं विदारण करवाथी ब्रह्म
खर्यो जाय ठे. ॥ ४६ ॥

हवे मोक्षना साधकनी व्यवस्था कहेठे:-अथ साधक व्यवस्था:-

॥ दोहरा: ॥-विसन जाव जामे नही, पौरुष अगम अपार; किये प्रगट घट सिं
धुमधि, चौदह रतन उदार. ॥ ४७ ॥

अर्थ:-जेना चित्तमां व्यसनजाव पामिष नही, अने अगम अपार पुरुषातन पां
मिष, तेणे घटरूप समुद्र मंथन करीने उदार केण अमुल्य चौदे रत्न प्रगट कीधां ॥४७॥

हवे जावित चौद रत्ननुं वर्णन करेठे:-अथ जावित चौद रतनको बरनन:-

॥ सवैया श्कतीसा:-लडमी सुबुद्धि, अनूचूति कलस्तुजमनि, वैराग कलपवृक्ष,
संत सुवचन है; ऐरावत उद्यम प्रतीतिरंजा उदैविष, कामधेनु निर्जरा सुधा प्रमोद.
धन है; ध्यान चाप प्रेमरीति मदीरा विवेक वैद्य शुरुजाव चंद्रमा तुरंगरूप मन है;
चौदह रतन ए प्रगट होइ जहां तहां ज्ञानके उदोत घट सिंधुको मथन है. ॥ ४८ ॥

॥ दोहरा: ॥-किए अवस्थामे प्रगट, चौदह रतन रसाल, कहुं त्यागे कहुं संग्रह,
विधि निषेधकी चाल. ॥ ४९ ॥

अर्थ:-सुबुद्धि उपनी तेतो लक्ष्मी उपनी १, आत्मानो अनुजव उपज्यो तेतो कौस्तु
भ्रमणि उपज्यो २, वैराग उपज्यो तेतो कल्पवृक्ष उग्युं ३, भाषा समिति उपजी तेतो
शंख उपज्यो ४, उद्यम उपज्यो तेतो ऐरावत हाथी उपज्यो ५, प्रतीत उपजी तेतो
रंजा उपजी ६, कर्मनो उदय तेतो विष उपज्युं ७, कर्म निर्जरा यश् तेतो कामधेनु
उपजी ८, आनंद उपज्यो तेतो अमृतधन उपज्युं ९, ध्यान उपज्युं तेतो चाप केण
सारंग धनुष उपज्युं १०, प्रेमरीत केण प्रेमनी लय उपनी तेतो मदीरा उपज्यो ११
विवेक उपज्यो तेतो धनवंतरि वैद्य उपन्यो १२, शुरुजाव उपन्यो तेतो चंद्रमा
उपन्यो. १३, मन शुरु थयुं तेतो सात मुखो अश्व उपन्यो. १४, ए चक्रव रत्नतो
ज्यां ज्ञाननो उदय थवाथी पोताना ज्ञानरूप घट समुद्रतुं मंथन थाय ठे, त्यां
उपजे ठे एम जाणतुं ॥ ४८ ॥ साधनी अवस्थामां ए चौदे रत्न रसाल हतां ते प्रगट
कीधां, ए चौद रत्नमां विधि निषेधनी चालमां एटखे हेय, उपादेयनी चालमां कंश्क
त्यागे ठे अने कंश्क संग्रह करेठे ॥ ४९ ॥

हवे जावित चउद रत्न तेमां आठ रत्न त्यागवा योग्यठे अने ठ रत्न ग्रहण करवा

योग्य ठे ते कहेठे:-अथ अष्ट रत्न हेय षट् उपादेय कथन:-

॥ दोहरा: ॥- रमा, संघ विष धनु सुरा, वेद धेनु हय हेय, नति रंजा गज क

હૃપતરુ, સુધા સોમ આદેય ॥ ૫૦ ॥ હ્રૂ વિધિજો પરજાવ વિષ, વમે રમે નિજરૂપ, સો સાધક શિવપંથકો, ચિદ્વિવેક ચિદ્રૂપ, ॥ ૫૧ ॥

અર્થ:—રમાકે લક્ષ્મિ તેતો સુબુદ્ધિ ૧, સુવચનશંષ ૨, હૃદય વિષ ૩, ધ્યાન ધનુષ ૪, પ્રેમ રીત મદિરા ૫, વિવેક વૈદ્ય ૬, નિર્જરા કામ ધેનુ ૭, મનશુદ્ધતે ધોનો ૮, એ આઠ અધિર છે તેમાટે ઢાંઠવા યોગ્ય છે. અને અનુજવ મણિ ૧, પ્રતીતિ રંજા ૨, હૃદય મ દાથી ૩, વૈરાગ્ય કલ્પવૃક્ષ ૪, આનંદ સુધા ૫, શુદ્ધ જાવ ચંદ્રમા ૬, એ ઠ રત્ન ૭ હૂણ કરવા યોગ્ય છે. ॥૫૦॥ આ રીતિથી પરરૂપ જે કર્માદિક જાવ છે, તેજ વિષ થયું. તેનું જે વસન કરે છે, અને પોતાના સ્વરૂપમાં જે રમે છે તેજ પુરુષ મોક્ષ માર્ગનો સાધક જાણીએ. જે જ્ઞાન જાવનો જાણનાર અને જ્ઞાન સ્વરૂપી તેજ સાધક કહીએ ॥૫૧॥

હવે મોક્ષપદના સાધકની વ્યવસ્થા કહે છે:—અથ સાધક વ્યવસ્થા કથન:—

— ॥કવિત્ત ઠંદ:॥—જ્ઞાનદૃષ્ટિ જિન્હકે ઘટ અંતર નિરલે દરવ સુગુન પરજાહ, જિન્હકે સહજરૂપ દિન દિન પ્રતિ, સ્યાદવાદ સાધન અધિકાહ, જે કેવલ પ્રતીતમારગ મુષચિતે ચરન રાષે ઠહરાઈ, તે પ્રવિણ કરિઠિન મોહ મલ અવિચલ હોઈ પરમપદ પાહ ॥ ૫૨ ॥

અર્થ:—જેના ઘટ અંતરમાં જ્ઞાનની દૃષ્ટિ જાગી તેથી દ્રવ્યને જે દેસે જાણે, તે દ્રવ્ય ના ગુણ જાણે; ગુણના પર્યાય જાણે; અને જેને સહજ રૂપેજ પટલે જ્ઞવિતવ્યતાનાપરિ પાકથી દિન દિન પ્રત્યે સ્યાદ્વાદનું સાધન અધિક થઈ રહ્યું છે, અને જે કેવલિના કહેલા મારગને સન્મુલ થઈ રહે, એજ ચિત્ત રાલે અને એજ માર્ગવીષે ચરણ ઠરાવી રાલે, તે પ્રવિણ પુરુષ મોહરૂપ મલને ક્ષીણ કરી પરમ પદ પામી અવિચલ થાય છે ॥ ૫૨ ॥

હવે સમ્યગ્ દૃષ્ટિની વ્યવસ્થા અને મિથ્યા દૃષ્ટિની વ્યવસ્થા કહે છે:—

અથ સમ્યગ્દૃષ્ટિ મિથ્યાદૃષ્ટિ વ્યસ્થા:—

॥ સવૈયા શ્કતીસા: ॥—ચાકસો ફિરત જાકોં સંસાર નિકટ આયો, પાયો જિનિ સમ્યગ્ મિથ્યાત નાશ કરિકે; નિરહુંદ મનસા સુજૂમિ સાધિ લિની જિનિ, કીની મોષ કારન અવસ્થા ધ્યાન ધરિકે; સોઈ શુદ્ધ અનુજો અજ્યાસી અવિનાશ જયો, ગયો તાકો કરમ જરમ રોગ ગરિકે; મિથ્યામતિ આપનો સરૂપ ન પિઠાને તામે; હોલે જગ જાલમે અનંત કાલ જરિકે. ॥ ૫૩ ॥

અર્થ:—જેમ રાત્રિને વિષે ચકવો ફિરતો ફરતો રહે છે, તેમ સંસારમાં ફિરતાં ફિરતાં જેનો અંત નિકટ આવ્યો, જે સમ્યક્ત્વ પામ્યો, મિથ્યાત્વનો નાશ કરીને રાગદ્વેષાદિક રહિત એવી મનસારૂપ જલ્દી જૂમિકા જેણે સાધિ લીધી, અને ધ્યાન ધરિને પોતાની અવસ્થા મોક્ષપદના કારણરૂપી જેણે કીધી, તેજ સમ્યગ્ દૃષ્ટિ શુદ્ધ અનુજવનો અજ્યાસી થયો, એમ કર્મ રોગને ગમાવીને અવિનાશી થયો, પટલે એનાં જન્મ મર્ણ ટલ્યાં.

પસિદ્ધ થયો, ઈવી સમ્યગ્ દૃષ્ટિ પામ્યાવિના મિથ્યાત્વી પોતાનું સ્વરૂપ ઓલસે નહીં. તેથી અનંતકાલ ધરિકે કેળવગી જગતની જાલમાં કોલે ॥ ૫૩ ॥

હવે જે આત્માનો અનુજવ પામ્યો તેનો વિલાસ કહેઠે:-અથ અનુજવ વિલાસ:-

॥ સર્વેયા શક્તીસાઃ ॥-જે જીવ દરવરૂપ તથા પરજાયરૂપ, ઘોલ નૈ પ્રવાન વસ્તુ સુરૂતા ગહત હૈ; જે અશુરૂજાવનિકે ત્યાગી જાણ સરવથા વિવેસોં વિમુષ વ્હૈ વિરાગતા ચહત હૈ; જો ગ્રાહજજાવ ત્યાગજાવ ડુહૂં જાવનિકો, અનુજો અન્યાસ વિવે ઇકતા કહત હૈ; તેઈ જ્ઞાન ક્રિયાકે આરાધક સહજ મોષ, મારગકે સાધક અબાધક મહત હૈ. ॥ ૫૪ ॥

અર્થ:-જે કોઈ જીવ દ્રવ્યાર્થિક અને પર્યાયાર્થિક ઇ બે નય પ્રમાણ કરીને વસ્તુની શુરૂતાને ગ્રહેઠે, જે જીવ રાગદ્વેષ મોહથી આત્મામાં જે અશુરૂજાવ ઠે તેના સર્વથા ત્યાગી થયા ઠે, તેથી પાંચ ઇંદ્રિયોના વિષયથી વિમુક્ત થઈને વૈરાગતામાં જે વર્તવા લાગેઠે, અને જે જાવિત ચૌદે રત્નમાં ઠ જાવ રત્ન ગ્રહણ કરવા યોગ્ય ઠે, અને આઠ જાવ રત્ન ત્યાગવા યોગ્ય ઠે, ઇટલે આઠ હેયને ઠ ડપાદેય ઠે, તે અનુજવના અન્યાસવિવે બંને જાવની ઇકતા કરેઠે, ઇટલે જે દ્રવ્યમાં દૃષ્ટિ રહે અને પર્યાયમાં દૃષ્ટિ ન રહે, તેને ઇકતા કહેઠે. તે જીવ જ્ઞાન ક્રિયા જે મોહ માર્ગનું કારણ કહ્યું ઠે તેના આરાધક થયા. અને સહજરૂપમાં મોહ માર્ગના સાધક થયા; ફરી તેને કર્મ બાધા ન હોય, તેથી અબાધક થયા મહિમાવંત થયા, પૂજનિક થયા. ॥ ૫૪ ॥

હવે જે જ્ઞાન અને ક્રિયાને જિજ્ઞાસાવે માને ઠે તેને ઇની ઇકતા કહી દેલાઠે ઠે:-

અથ જ્ઞાન ક્રિયા ઇકતા કથન:-

॥ ઘોહરાઃ ॥-વિનસિ અનાદિ અશુરૂતા, ઘોશ શુરૂતા પોષ; તા પરનતિકોં બુધ કહે, જ્ઞાન ક્રિયાસોં મોષ ॥ ૫૫ ॥

અર્થ:-અનાદિ કાલની જે અશુરૂતા ઠે તેનો જ્યાં વિનાશ થાયઠે ત્યાં શુરૂતાનું પોષણ થાયઠે, ઇવી જે આત્માની પરિણતિ થાય તેજ જ્ઞાનની ક્રિયા કહેવાયઠે તેને બુધ કેળવ પંડિત પુરુષ ઇવું કહેઠે કે ઇ જ્ઞાન ક્રિયાથી મોહ થાય, આંદી જ્ઞાન તથા ક્રિયાની જે ડુવિધા લલેઠે તે શબ્દનયથી જાણવી. ॥ ૫૫ ॥

હવે જ્ઞાનની વ્યવહાર નયથી થાપના દેલાઠે ઠે:-અથ જ્ઞાન દ્રવ્ય સ્થાપના:-

॥ ઘોહરાઃ ॥-જગી શુરૂ સમકિત કલા, વગી મોષમગ જોશ; વહે કરમ ચૂરન કરૈ, કરમ કરમ પૂરન ઘોશ ॥ ૫૬ ॥ જાકે ઘટ ઇસી દશા, સાધક તાકો નામ; જેસે દીપક જો ધરે, સો ડજિયારો ધામ. ॥ ૫૭ ॥

અર્થ:-જેણે શુરૂ સમકિતની કલા જાણી અને જે કલા મોહના મુલમાં જાવા

लागी ते पुरुष कर्मने चुरण करीने क्रमे क्रमे पूरण थाय ॥ ५६ ॥ जेना घटमां एवी दशा थई रही ठे, ते पुरुषनुं साधक नाम कहेवाय. जेम दीवानुं अजवाहुं थएथी घरमां पण अजवाहुं थाय, तेम ज्ञानक्रिया तो मोक्ष साधक ठे, पण ज्ञानक्रियाने धरतां पुरुष पण साधक थाय ॥ ५७ ॥

कहे ज्ञाननुं फल कहेठे:-अथ ज्ञानफल वर्नन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥-जाके घट अंतर मिथ्यात अंधकार गयो, जयो परगास सुख समकीत ज्ञानकी; जाकी मोह निद्रा घटी ममता पलक फीटी, जान्यो जिन मर्म अवाची जगवानको; जाको ज्ञान तेज वग्यो उद्दिम उदार जग्यो, लग्यो सुष पोष समरस सुधा पानको, ताही सुविचक्षण को संसार निकट आयो, पायो तिनि मारग सुगम निरवानको ॥ ५८ ॥ जाके हिरदेमे स्यादवाद साधना करत, शुरू आतमाको अनुजौ प्रगट जयो हे; जाको संकल्प विकल्पके विकार मिटि, सदा काल एकी जाव रस परिनयो हे; जिनि बंध विधि परिहार मोष अंगीकार, ऐसो सुविचार पठ सोछ ठांकि दियो हे; जाकी ज्ञानमहिमा उदोत दिनदिन प्रति, सोइ जवसागर उल्लेख पार गयो हे ॥ ५९ ॥

अर्थ:-जेना घटमां अनादिकालनो मिथ्यात्व अंधकार हुतो ते गयो, अने शुरू सम्यक्त्व रूप सूर्यनो प्रकाश थयो, राग द्वेष मोह निद्रा जेनी घटी गई, ममतारूप पलक लागी हुती ते फिटि गई, तेथी जिन अवाची जगवाननो पटले सिद्ध स्वरूपनो मर्म पाम्यो, जेनुं ज्ञानतेज वध्युं पटले प्रकाश थयो, प्रधान उद्यम जाग्यो अने उपशम रस रूप अमृत पानना सुखनो जेने पोष थयो, ते सुविचक्षण पुरुषने संसार निकट आव्यो, ते तो सुगम वातमां मुक्तिनो मारग पाम्यो ॥ ५८ ॥

जेना हृदयमां स्याद्वाद स्वरूपनी साधनाथी शुरू आत्मानो अनुभव प्रगट थयो अने जेने संकल्प विकल्पनो विकार बहु जातनो हुतो ते मटीने सदा कालमां एक चेतना रस जे एकी जावपणुं ठे ते पणे परिणम्यो, तेणे करीने बंध विधिनो परिहार जे संवरनुं धरनुं ते जेने थयुंठे, अने निस्पृह दशाथी मोक्षनो जे अंगीकार तेना विचारनो पक्ष धार्यो ठे ते पक्ष बांढी दीधोठे, जेना ज्ञाननो महिमा दिन दिन प्रते उद्योत थयोठे. तेज जीव जव समुद्र उतरीने पार पड्योच्यो एम जाणवुं. ॥ ५९ ॥

॥ सवैया श्कतीसा: ॥ -अस्तिरूप नासति अनेक एक थिररूप, अथिर इत्यादि नानारूप जीव कहिये; दीसे एक नैकी प्रतिज्ञानी अपर झूजी नैको नै दिषाई वाद विवादमे रहिये; थिरता न होइ विकल्पकी तरंगनिमे, चंचलता बढे अनु

જો દશા ન લહિયે; તાતેં જીવ અચલ અબાધિત અષંઢ એક, એસો પદ સાધિકે સમાધિ સુલ્લ ગહિયે ॥ ૬૦ ॥

અર્થ:-કોઈ નયથી અસ્તિરૂપ છે, કોઈ નયથી નાસ્તિરૂપ છે. કોઈ નયથી અનેક, કોઈ નયથી એક, કોઈ નયથી સ્થિરરૂપ, કોઈ નયથી અસ્થિરરૂપ, ઇત્યાદિ નાના પ્રકારના સ્વરૂપથી જીવ કહીએ. અહીં એક નય જે સ્વરૂપ સાધે છે, ત્યાં તે નયનો પ્રતિ પદ્ધી કે બલટી રીતે બીજો નય દેખાય છે, તેતો પેલા નયથી વિપરીતપણું સાધે છે, તેથી જો એકાંતનયપણું જાણીએ અને તે ઉપર બીજો નય ન દેખાતીયે તો વાદવિવાદ થઈ જાય. તેથી નય જોડ કરાવીથી કુવિકલ્પના તરંગ ઊઠે તે તરંગથી ચેતન સ્થિર ન થાય, અને ચંચલતાપણું વધે તેથી અનુજવ દશાગ્રહો ન જાય. માટે નયપદ્ધ તજીને અનુજવ અગ્યાસને કારણે જીવ દ્રવ્ય અચલ છે, અબાધિત છે, અલંકૃત છે, એક છે, એવા સ્વરૂપનું સ્થાનક સાધિને સુલ્લ ગ્રહણ કરિયે ॥ ૬૦ ॥

હવે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, જાવે કરીને આત્માનું અલંકૃતપણું કહે છે:-

અથ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, જાવ કથન:-

॥ સવૈયા ઇકતીસા: ॥-જેસે એક પાકી આંબફલ તાકે ચારિ અંસ, રસજાલી ગુઠલી ઠાલક જબ માનિયે; યોં તો ન બને પે એસે બને જેસેં દહે ફલ, રૂપ, રસ, ગંધ, ફાસ, અષંઢ પ્રવાનિયે; તેસે એક જીવકોં દરવ, ક્ષેત્ર, કાલ, જાવ, અંસ જોડ કરિ ચિન્ન ચિન્ન ન વણાનિયે; દર્શ રૂપ, પેતરૂપ, કાલરૂપ, જાવરૂપ, ચારોં રૂપ અલલ અલંકૃત સત્તા માનિયે ॥ ૬૧ ॥

અર્થ:-શિષ્ય કહે છે. હૈ! સ્વામી! દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, જાવરૂપ વસ્તુના ચાર અંશ તમે કહો છો, ત્યાં એવું દૃષ્ટાંત આપવું કે, એક આંબફલ છે તેના રસ, જાલી ઘટલે રેસો, ગોટલી અને ઠાલ એ ચાર અંશ છે, તેમજ વસ્તુના દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, જાવ એ અંશ હોય કે ન હોય? હવે ગુરુ કહે છે, હૈ! શિષ્ય! આહી તું અંશકે ખંડ સમજ્યો તેથી એ દૃષ્ટાંત દીધું. તેતો બને નહીં પણ આહી અલંકૃતપણામાં ચાર અંશ લાવવા તેનું દૃષ્ટાંત એ છે, કે તેજ આંબ ફલ છે, તેમાં રૂપ, રસ, ગંધ ને સ્પર્શ એ ચારે અલંકૃતપણે પ્રમાણ કરિએ, એ ચાર રસ છે, તેમ એક જીવનું દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, જાવરૂપ અંશજોડે કરીને રસ જાલી ગોટલીને ઠાલ એ ચારે અલંકૃતપણે નહીં. આહી જે સાધ્યરૂપ આત્મા સત્તા છે, તે દ્રવ્યથી અલંકૃતપણે, આત્મા દ્રવ્યરૂપ છે, અને ક્ષેત્રથી અલંકૃતપણે અસંખ્યાત પ્રદેશાશ્રવગાહપણે છે, કાલથી અલંકૃત ત્રિકાલ વર્તિતે, જાવથી અલંકૃત જ્ઞાયક જાવપણે છે; એમ જીવના ચાર અંશ અલંકૃતપણે માનીયે ॥ ૬૧ ॥

હવે સાધ્યપદમાં જ્ઞાન જ્ઞેયનું વિશેષ પણું અને અવિશેષ પણું કહેલે:-

અથ જ્ઞાન જ્ઞેય વીશેષ કથન:-

॥ સવૈયા ઇક્તીસાઃ ॥-કોઠ જ્ઞાનવાન કહે જ્ઞાન તો હમારો રૂપ, જ્ઞેય ષટ્તર્વ સો હમારો રૂપ નાંહી હે; એક નૈ પ્રવાન એસે ટૂંજી અબ કહોં જેસે, સરસ્વતી અક્ષર અરથ એક ઝાંહી હૈ; તેસે જ્ઞાતા મેરો નામ જ્ઞાન ચેતના વિરામ, જ્ઞેયરૂપ સકતિ અ નંતમુઝ પાહી હૈ; તાકારણ વચનકે જેદ જેદ કહોં કોઠ, જ્ઞાતા જ્ઞાન જ્ઞેયકો વિ લાસ સત્તા માંહી હે ॥૬૨॥ ચોપાઈઃ ॥ સ્વપર પ્રકાશક સકતિ હમારી; તાથે વચન જેદ ઝ્રમ જારી; જ્ઞેય દસા દ્વિવિધા પરગાસી; નિજ રૂપા પરરૂપા જાસી, ॥ ૬૩ ॥ ॥ દોહરાઃ ॥-નિજરૂપા આતમ સકતિ, પરરૂપા પરવસ્ત, જિનિ લલિ લીનો પેચ યહ, તિનિ લિલિ લિયો સમસ્ત ॥ ૬૪ ॥

અર્થ:-કોઈ જ્ઞાનવંત પ્રાણી પોતાના અનુજવ પ્રમાણથી એમ કહેલે, કે જે જ્ઞાન છે તેતો અમારું રૂપ છે. અને જે ષટ્ દ્રવ્ય જ્ઞેય છે તેતો અમારું રૂપ નથી, તેથી જ્ઞાન અને જ્ઞેય વિશેષપણામાં છે. ગુરુ કહે છે, એતો એકજ નય પ્રમાણ છે. હવે બીજા નયથી જેમ અવિશેષપણું થાય છે, તેમ કહું હું. જેમ સરસ્વતી કેળવિયારૂપ અર્થ છે. તેમ અક્ષર કેળવિયારૂપ અર્થ એકઠો રહે, તેમ જ્ઞાતા તે તો માહારું નામ થયું. અને જે જ્ઞાન છે તેતો ચેતનાનો વિરામ કેળવિયારૂપ પ્રકાર છે. અને જે જ્ઞાન જ્ઞેય પણે પરિણમ્યું છે, તે તો જ્ઞેયરૂપ શક્તિ છે. એથી અનંત શક્તિ મહારીજ પાસે છે. તે કારણથી વચન જેદ કરીને જ્ઞાન અને જ્ઞેયનો જેદ કોઈ જલે કહો, પણ બીજો નય દેખવાથી જ્ઞાનનો ને જ્ઞેયનો વિલાસ આત્મા સત્તામાંજ છે. તેથી અવિશેષ પણું છે. ॥ ૬૨ ॥ જેથી હમારી શક્તિ એવી છે જે પોતાનો પ્રકાશ કરે અને પરનો પણ પ્રકાશ કરે તેથી સ્વપર પ્રકાશક છે, તેથી જ્ઞાન અને જ્ઞેય એ વચન જેદે જે જેદ છે, તેજ જારી ઝ્રમ ઝપજા વેટે; પણ વસ્તુ એક છે. જ્ઞેય કેળવિયારૂપ જે જાણવા યોગ્ય તેતો દશા બે પ્રકારે કરીને કહી. એક તો નિજરૂપા બીજી પર રૂપા કહી છે ॥ ૬૩ ॥ આંહી જે નિજરૂપ જ્ઞેય દશાક હીએ તેતો સ્વરૂપ પ્રકાશક આત્મ શક્તિ છે, અને જે બીજી પર રૂપ જ્ઞેય દશા તે પર વસ્તુ છે. જેણે એવાતનો પેચ જાણ્યો તેણે તો સમસ્ત જાણ્યું ॥ ૬૪ ॥

હવે એજ પેચ સ્યાદ્વાદમાં જોડણ તે સ્યાદ્વાદરૂપ વસ્તુનું વર્ણન કરેલે:-

અથ સ્યાદ્વાદ રૂપ વસ્તુ વર્ણન:-

॥ સવૈયા ઇક્તીસાઃ ॥-કરમ અવસ્થામે અશુદ્ધસો વિલોકિયત, કરમ કલંકસોં રહિત શુદ્ધ અંગ હે; ઝજે નૈ પ્રવાન સમકાલ સુદાસુદ્ધરૂપ, એસો પરજાઈ ધારી જીવ નાના રંગ હે; એકહી સમેમેં ત્રિધારૂપ પે તથાપિ યાકી, અર્થનિત ચેતના સકતિ સ

વર્ગ હે; યદે સ્યાદ્વાદ યાકો જ્ઞેદ સ્યાદ્વાદી જાનૈ, મૂળ ન માને જાકી હિયો દ્વગ ચંગ હે. ॥ ૬૫ ॥ નિહ્વે દરવ દ્વિદિ દીજે તવ એકરૂપ, ગુન પરનતિ જ્ઞેદ જાવસોં વહુત હે, અસંખ પ્રદેશ સંયુગત સત્તા પરવાન, જ્ઞાનકી પ્રજાસોં લોકાલોકમાં ન જુન હે, પરજે તરંગનિકે અંગ ઢિનજંગુર હે, ચેતના સકતિ સો અલંકીત અચુન હે, સોદે જીવ જગતિ વિનાયક જગત સાર, જાકી મૌજ મહિમા અપાર અદ્વુત હે. ॥ ૬૬ ॥ વિજાવ સકતિ પરિનતિસોં વિકલ દીસે, સુદ્ધ ચેતના વિચારતે સદ્જ સંત હે; કરમ સંયોગ સો કહાવે ગતિકો નિવાસી, નિહ્વે સરૂપ સદા મુક્ત મહંત હે; જ્ઞાયક સુજાઠ ધરે લોકાલોક પરગાસી, સત્તા પરવાન સત્તા પરગાસ વંત હે; સોદે જીવ જાનત જહાં ન કૌતુકી મહાન, જાકે કીરતિ કહાન અનાદિ અનંત હે. ॥ ૬૭ ॥

અર્થ:-કાર્મણ શરીર સહિત આત્માની કર્મ અવસ્થામાં દૃષ્ટિ દર્શવ, તો આત્માને શુદ્ધ દેહીય ઢીય. અને કર્મ કલંક રહિત કેવલ આત્મામાંજ દૃષ્ટિ દર્શવ તો તો શુદ્ધ અંગ હે. અને એ બેઝનય સમકાલેજ પ્રમાણ કરીય તો શુદ્ધશુદ્ધરૂપ કહું જાય. એમાં પર્યાયની ધારાયે કરીને જીવના વિચિત્ર પ્રકાર હે. શુદ્ધ અશુદ્ધ અને શુદ્ધાશુદ્ધ એ ત્રણરૂપ આત્માના એકજ સમય પામીય, યથાપિ એમ હે તથાપિ ત્રણેરૂપમાં આત્માની અલંકિત ચેતના શક્તિ સર્વ અંગમાં જરિ રહિ હે, તેજ સ્યાદ્વાદ કહીય, તેનો જ્ઞેદ જે સ્યાદ્વાદી હોય, તેજ જાણે, પણ જેનું હૃદયું દ્વગચંગ કેળ સમ્યગ્ દૃષ્ટિ રહિત હે, તે મૂર્ખ એનો જ્ઞેદ ન જાણે. ॥ ૬૫ ॥ નિશ્ચયનયથી દ્રવ્ય હપર દૃષ્ટિ આપિયે તો આત્મ દ્રવ્ય એકરૂપ હે અને એ આત્મ દ્રવ્યના ગુણ પરિણતિરૂપ જ્ઞેદ જાવથી જોડ્યે તો આત્મા વહુરૂપે હે અને આત્માની સત્તા અસંખ્યાત આકાશ પ્રદેશ સંયુક્ત હે, અને તે સત્તાને પ્રમાણ આત્મા કહ્યો જાયહે. અને જ્ઞાનની પ્રજા વિચારીયતો લોકાલોક પ્રમાણ દ્વેત્રથી સંયુક્ત આત્મા કહ્યો જાયહે, તથા ક્ષણક્ષણમાં પર્યાયરૂપ તરંગના અંગ વિચારીયતો જીવ ક્ષણજંગુરજ કહેવાય હે, અને તેને ચેતના શક્તિથી વિચારીય તો સદા સર્વદા અલંકજ કહેવાય, અને અદ્યુત કહેવાય હે. તેજ જીવ જગતનો વિનાયક કેળ ધણી અને જગતમાં સારજૂત પદાર્થ હે. જેના મોજ અને મહિમા અપાર હે અને અદ્વુત હે ॥ ૬૬ ॥ હવે બીજું પણ સ્યાદ્વાદ કહેહે:-રાગ દ્વેષાદિક વિજાવ શક્તિથી પરિણમ્યો દેહીય તો આત્મા વિકલ દેહાય હે; અને તેની શુદ્ધ ચેતનાજ વિચારીયતો સદ્જ સંતરૂપ દીસે હે; કર્મ સંયોગ સહિત આત્મા વિચારીયે તો ચારે ગતિનો વાસી અને ચોરાશી લાલ્લ યોનિની દાસી કહેવાય હે; અને નિશ્ચયનયથી એનું સ્વરૂપ જો વિચારીય તો સદા સર્વથા મુક્તિરૂપ મહંત હે; અને જો એને જ્ઞાયક સ્વજાવ ધારી વિચારીય તો લોકાલોક પ્રકાશક અમેય કહેવાય; અને જો એ આત્માની

પ્રકાશવંત સત્તા વિચારિયે તો પોતાની સત્તા પ્રમાણ આત્મા હોય; તે જીવ વસ્તુ સાધ્ય છે. જે જહાંન કેળ જગતને જાણેહે, જે મહોટો કૌતુકી પુરુષ છે, જેની કીર્તિ અને કથા અનાદિ અનંત કાલ લગી એવીજ ચાલતી આવેહે ॥ ૬૭ ॥

હવે સાધ્યરૂપ કેવલ દશાનું વર્ણન કરે છે:—અથ કેવલ દશા વર્નન:—

॥ સવૈયા ઇકતીસા: ॥—પંચ પરકાર જ્ઞાનાવરનકો નાસ કરિ, પ્રગટી પ્રસિદ્ધ જ ગમાંહિ જગમગી હૈ; જ્ઞાયક પ્રજામે નાના જ્ઞેયકી અવસ્થા ધરિ, અનેક જઈ પે ણ કતામાં રસપગી હૈ; યાહી જાંતિ રહેગો અનંત, કાલ પરજંત, અનંત શક્તિ ફોરિ અનંત સૌં લગી હૈ; નરદેહ દેવલમે કેવલમે સરૂપ સુદ્ધ, એસી જ્ઞાન જ્યોતિકી સિષા સમાધિ જાગી હૈ ॥ ૬૮ ॥

અર્થ:—મતિ જ્ઞાનાવરણીય પ્રમુલ પાંચ પ્રકારના જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો નાશ કરીને પ્રસિદ્ધ કેળ પ્રત્યક્ષપણે પ્રગટી એવી જે જ્ઞાન જ્યોતિની સિષા જગતમાં જગમગી રહી છે. તે જ્ઞાન જ્યોતિની શિષા પોતાની જ્ઞાયકપણારૂપ પ્રજામાં નાના પ્રકારના જ્ઞેયની અવસ્થા ધરીને અનેક રૂપ થઈ છે, તેપણ જ્ઞાયક પણાની જે એકતા છે તેના રસથી મહી રહી છે. તેજ રીતે અનંત કાલ પર્યંત રહેશે. અને અનંત વીર્ય ફોર બીને અનંત પદથી લાગી રહેશે. જ્યારે મનુષ્યના દેહરૂપ દેવલમાં શુદ્ધ કેવલ જ્ઞાન સ્વરૂપે એવી જ્ઞાન જ્યોતિની સિલ્લા જેવી સમાધિ છે, તે જાણ્યત થઈ ઇટલે સર્વ વિષમતા જાવ મટિ ગયો ॥ ૬૮ ॥

હવે અમૃતચંદ આચાર્ય છે તે ચંદ્રમા છે. અને તેની કલારૂપિ ત્રણ ધારા છે, તેનું જુદા જુદા અર્થથી વર્ણન કરે છે:—અથ અમૃત ચંદ્ર કલાકે ત્રિન અર્થ કથન:—

॥ સવૈયા ઇકતીસા: ॥—અદ્ધર અરથમે મગન રહે સદા કાલ, મહા સુખ દેવા જૈ સી સેવા કામ ગવિકી; અમલ અબાધિત અલષ ગુન ગાવના હૈ, પાવના પરમ શુદ્ધ જાવના હૈ જવિકી, મિથ્યાત તિમર અપહાર વર્કમાન ધારા, જૈસી જગે જામલોં કિ રન દીપે રવિકી; એસી હૈ અમૃત ચંદકલા ત્રિધારૂપ ધરે, અનુજો દશા ગરંથ ટીકા બુદ્ધિ કવિકી ॥ ૬૯ ॥ દોહરા: ॥—નામ સાધિ સાધક કહ્યો, દાર દાદશમ ઠીક, સમય સાર નાટક સકલ, પૂરન જયો સટીક ॥ ૭૦ ॥

અર્થ:—અમૃતચંદ્રની અનુજવ દશારૂપ કલા છે, તેતો અદ્ધર અર્થમાં કેળ મોક્ષ પદાર્થમાં સદાકાલ મગ્ન રહે છે, અને જેવી કામધેનુની સેવા સુખદાયક થાય તેવી સુખદાયક છે; અને અમૃતચંદ્રની ત્રિધારૂપ કલા છે તેજ પાઠલા વર્ણને કરી યુ કહે, અને અમૃતચંદ્ર કવિની બુદ્ધિ છે, તેતો અદ્ધર અર્થ કેળ શબ્દાર્થ તેમાં મગ્ન રહે છે. આગલ બીજું વર્ણન પૂર્વલી રીતે જેમ અમૃતચંદ્રની અનુજવ દશાની કલા અને

अने ग्रंथनी टीकानी कला अने कविकला ए त्रणे कला अमल ठे, अबाधित ठे, अलख पुरुषनायणनुं गायन करतीज रहे ठे तैथी पावन ठे, जव्यत्व पणानी परम शुद्ध जावना ठे, अने ए त्रणेकला, मिथ्यात्वरूप अंधकारनी अपहरण करनार ठे, अने च डते परिणामे ठे; जेम चढता वे पोहोरो लगी सूर्यना किरण चढता चढता दीपे ठे, तेम ए कलापण वधती वधती दीपे ठे, एवी अमृतचंद्र आचार्यनी कला ठे ते त्रण प्रकारनुं रूप धारण करे ठे, एक तो अनुजवदशा, बीजी ग्रंथनी टीका करी ते अने त्रीजी काव्य बंध करतां कविकला कीधी ॥ ६९ ॥ साध्य साधक सामे बारमो द्वार ठीक कह्यो; अमृतचंद्र आचार्यनो करेलो कलशरूप समयसार नाटक ग्रंथ टीका समेत संपूर्ण थयो ॥ ७० ॥

॥ इतिश्री समयसार नाटकनो साध्य साधकनामा बारमोद्वार बालावबोधरूप संपूर्ण थयो ॥ ग्रंथाग्रंथ ७००० श्लोक मान ठे. ॥

ह्वे ग्रंथनी अंते अमृतचंद्र आचार्य कवि आलोचनाकरेठे:—अथ कविआलोचनः—

॥ दोहरा: ॥—अब कविजन पूरव दशा, कहै आपसों आप; सहज हरष मनमें धरै, करै न पढाताप. ॥ ७१ ॥ सवैया इकतिसा: ॥—जो मे आप ठांकि दीनो पररूप गही लीनो, कीनी न वसेरो तहां जहां मेरो थल है; जोगनिको जोगी रहि करमको कर्ता जयो, हिरदे हमारे राग दोष मोह मल है; ऐसी विपरीति चाल जई जो अतीत काल, सो तो मेरी क्रियाकी ममता ताको फल है; ज्ञान दृष्टि जासी जयो क्रिया सों उदासी वह, मिथ्या मोह निद्रामे सुपनको सो ठल है. ॥ ७२ ॥ दोहरा:—अमृतचंदमुनिराज कृत, पूरन जयो गरंथ; समयसार नाटक प्रगट, पंचमगतिकोपंथ. ॥ ७३ ॥

अर्थ:—ह्वे कलसनो करनार कविठे, ते पोतानेज पोतानी पूर्वदशा कहेठे. पोताना मर्म जाण्वाथी सहज हर्ष उपज्यो ठे, ते आलोचनामां धारे ठे, पण पस्तावो करतो नथी. ॥ ७१ ॥ अतीत काले जे महारो आत्मानो स्वजाव हतो ते मे ठांकि दीधो, अने पर जे कर्मादिक पररूप हतो ते में लई लीधो, अने ज्यां समाधिविषे मारो निवा स हतो, त्यां में वास न कीधो. पांच इंद्रियोना विषय जोगनो जोगी थईने कर्मनो कर्ता थयो, अमारा हैयामां राग द्वेषरूप महा मोह मल हतो, एवी उलटी चाले चाल्यो तेतो अतीत कालमां वात वीती; एतुं जे कार्य थयुं, तेतो मारी क्रियामां ममता राखी तेनुं फल थयुं; ह्वे तो ज्ञान दृष्टि जासी तैथी क्रियाथी उदासी थयो, अने जे अतीत कालमां अवस्था थई तेतो मोह मिथ्यात्व निद्रामां स्वपना जेवो खेल थयो. ॥ ७२ ॥ अमृतचंद आचार्यनो करेलो ग्रंथ संपूर्ण थयो; आ समयसार नाटक जे ग्रंथ ठे ते प्रगट पणे पंचम गतिके मुकिनो पंथ ठे. ॥ ७३ ॥

॥ इति श्री समयसार नाटक ग्रंथ अमृतचंद आचार्यकृत संपूर्णम् ॥

હવે બળારસીદાસ કહેહે:-

॥ दोहरा: ॥—जाकी जगति प्रजावसों, कीनो ग्रंथ निवाहि; जिन प्रतिमा जिन सारषी, नमे बनारसी ताहि. ॥ ७४ ॥

અર્થ:-જેની જક્તિના પ્રજાવે કરીને ગહનાર્થ ગ્રંથહતો તેનો નિર્વાહકીધો, એવી આકાશમાં જિન પ્રતિમા જે શ્રીજિનેશ્વર સરણી છે તેને બળારસીદાસ નમેહે. ॥ ૭૪ ॥

હવે જેવા શ્રી જિનેશ્વર દેવ મહાત્મ્યવંત છે, તેવી જિન પ્રતિમા પણ મહાત્મ્યવંત છે તે કહેહે:-અથ જિન પ્રતિમા મહાત્મ્ય કથન:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥—जाके मुख दरससों जगतके नैननिकों, थिरताकी बानी चढी चंचलता बिनसी; मुद्रा देखे केवलीकी मुद्रा यादि आवे जहां, जाके आगे इन्द्रकी विभूति दिसे तिनसी; जाको जस जपत प्रकास जगे हिरदेमे, सोई सुख म ती होइ हुती जो मखिनसी; कहत बनारसी सुमहिमा प्रगट जाकी, सोहे जिनकी सषी हे विद्यमान जिनसी ॥ ७५ ॥

અર્થ:-શ્રી જિન પ્રતિમાના મુખ દર્શન થવાથી જે તેના જક્તજન છે તેના નયનને કંઈ આગલ સમ્યગ્ દશા કેળ સંવર દશા પામેલી હોય તેની સ્થિરતાની વાણી વધે અને જે જાવપદાર્થમાં ચંચલતા હોય તેનો નાશ થાય. અને પદ્માસન સ્થિત મુદ્રા આકાર ડ્યાં देखे, ત્યાં કેવલીની મુદ્રા યાદ આવે છે; તે કેવલીની મુદ્રા એમ સંજાર વામાં આવે છે કે, જેની આગલ ઇંદ્રની સંપદા છે તે તૃણ સમાન દેખાય છે, ઘટલે ચો સગ ઇંદ્ર મહિમાકરે છે, અને તે દશા સાંજલવામાં આવે ત્યારે ત્યાં જે કેવલીના જશ કહેવાય છે, તેના ગુણનો પ્રકાશ હૈયામાં જાગે છે, અને ત્યાં જે પહેલી મતિ સમ્યગ્ દશામાં મેલી જેવી હતી તે શુદ્ધ થઈ, તેથી વળારસીદાસ કહેહે કે, જિન પ્રતિમાનો એવો પ્રગટ મહિમા છે કે તે વિદ્યમાનજિનેશ્વર સમાનજ માનવી ॥ ૭૫ ॥

હવે જિન પ્રતિમાનો જે જક્તિવંત છે તેનું વર્ણન કરેહે:-અથ પ્રતિમા માને તાકો વર્ણન:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥—जाके उर अंतर सुदृष्टिकी लहरि लसी, बिनसी मिथ्यात मोह निडाकी समारषी; सैली जिन सासनकी फली जाके घट ज़यो, गरवको त्यागी घट दरवकौ पारषी; आगमके अक्षर परे है जाके श्रवणमे, हिरदे जंमारमे समा नी बानी आरषी; कहत बनारसी अल्प जवस्थिति जाकी, सोइ जिन प्रतिमा प्रवाने जिन सारषी ॥ ७६ ॥

અર્થ:-જેના હૈયામાં સમ્યગ્ દર્શનની લેહેર બિરાજમાન થઈ રહી છે. અને મિથ્યાત્વ મોહનીય રૂપ નિડાની મૂર્છા તે વિનાસ પામી છે, તથા જેના ઘટમાંથી જિન શા

સનની શૈલી કેળવ તત્ત્વ સમજવામાં અને તત્ત્વ સમજણમાં અહં બુદ્ધિરૂપ અજિમાનનો ત્યાગ થયોલે, અને જે ટૂંક દ્રવ્યને પરચનારો હે, જેના શ્રવણમાં આગમના અક્ષર પહે હે, ઇટલે જે સિદ્ધાંત સાંજલે હે, વહી “રૂપેરિયં આર્ય” આર્થિત, રૂપિ સંવંધી વાળી તે જિનવાળી કહિયે, તે જેના હૃદયરૂપ જંકારમાં સમાળી હે, ઇટલે જરી હે, તેમજ વણારસી દાસ કહે હે કે જેની જવસ્થિતિ અહ્ય આવી રહી હે, તેજ પુરુષ જિન પ્રતિમાને જિન સરિષી પ્રમાણ કરેલે ॥ ૭૬ ॥

હવે વણારસી દાસ પોતાની કથની કહેલે:—અથ વણારસી કથન:—

॥ ચોપાઈ: ॥—જિન પ્રતિમા જન દોષ નિકંદે; સીસ નમાઈ વનારસિવંદે; ફિરિ મ નમાઈ વિચારે પેસા; નાટક ગ્રંથ પરમ પદ જૈસા ॥ ૭૭ ॥ પરમ તત્ત્વ પરચે ઇસ માંહી; ગુન ધ્યાનકર્મી રચના નાંહી; યામે ગુનધ્યાનક રસ આવે; તો ગરંથ અતિ શોજા પાવે ॥ ૭૮ ॥ દોહરા: ॥—યહ વિચારિ સંકેપસોં, ગુનધ્યાનક રસ યોજ, વરનન કરે વનારસી, કારન સિવ પથ યોજ ॥ ૭૯ ॥

અર્થ:—જિન પ્રતિમા હે તેજ મનુષ્યના રાગ દ્વેષ મિથ્યાત્વનું તિકંદન કરનાર હે, તેથી વણારસીદાસ મસ્તક નમાવીને તેને વંદે હે. પઠી વનારસીદાસ મનમાં ઇમ વિ ચારે હે કે, આ નાટક ગ્રંથમાં જેવું પરમપદ હે તેવું આહીં કહેલે ॥ ૭૭ ॥

આ ગ્રંથનાં ઉપાદેયરૂપ પરમ તત્ત્વ, આત્મ તત્ત્વનો પરિચય હે. પણ ગુણસ્થાન કની રચના આ ગ્રંથમાં નથી. હવે જો આ ગ્રંથમાં ગુણસ્થાનકનો રસ આવે તો આ ગ્રંથ સારી શોજા પામે ॥ ૭૮ ॥ એ પ્રમાણે વિચારીને સંકેપ માત્ર ગુણ સ્થાન કના રસની વીજનું વણારસીદાસ વર્ણન કરે હે. તે વર્ણન શિવપંથનું કારણ હે અને શિવપંથની યોજના હે. ॥ ૭૯ ॥

હવે ગુણસ્થાનકનું સ્વરૂપ હે તેવું કહેલે:—અથ ગુણસ્થાનક સરૂપ કથન:—

॥ દોહરા: ॥—નિયત એક વિવહારસોં, જીવ ચતુર્દશ જ્ઞેદ; રંગ જોગ વહુ વિધિ જયો, જ્યું પટ સહજ સુપેદ. ॥ ૮૦ ॥

અર્થ:—નિશ્ચે જીવ એકરૂપ હે. અને વ્યવહારનયથી જીવ ચૌદ જ્ઞેદે હે. આહીં દૃષ્ટાંત આપેલે, જેમ વસ્ત્ર સહજ રંગમાં સફેદ હે. પણ રંગના જોગથી વિચિત્ર પ્રકારના રંગનું થાય, તેમ ગુણસ્થાનકથી જીવનો તેવો જ્ઞેદ હે. ॥ ૮૦ ॥

હવે ચૌદ ગુણસ્થાનકનાં નામ કહેલે:—અથ ચતુર્દશ ગુણસ્થાનક કથન:—

॥ સવૈયા ઇકતીસા:—પ્રથમ મિથ્યાત દૂજો સાસાદન તીજો મિશ્ર, ચતુરથો અવ્રત પંચમો વ્રતરંચ હૈ; ઊઠો પરમત્ત સાતમો અપરમતનામ, આઠમો અપૂરવ કરન સુલ સંચ હૈ; નૌમો અનિવર્તજાવ દશમો સૂઝમલોજ, એકાદશમો સુ ઉપસંત મોહ વંચ

है; द्वादशमो ठीन मोह तेरहों सजोगी जिन, चौदहों अजोगी जाकी थिति अंक पंच है. ॥ ७१ ॥ दोहरा: ॥-वरने सब गुन थानके, नाम चतुर्दश सार; अब वरनों मिथ्यातके जेद पंच परकार. ॥ ७२ ॥

अर्थ:-प्रथम मिथ्यात, बीजा सास्वादन, त्रीजोमिश्र, चोथो अविरत, पांचमो रंच मात्र व्रत एटखे देशव्रती, ठगो प्रमत्त, सातमो अप्रमत्त, एवां नाम ठे. आठमो अपूर्वकरण अथवा निवृत्ति वादर, ए वे नाम ठे. ते आंही सुखनो संचके० मिलाप ठे. नवमो अनिवृत्ति वादर, दशमो सूक्ष्म लोच, अग्यारमो उपशांत मोह, आंही मोहनी वंचना ठे एटखे मोहथी लुटवुं ठे. बारमो क्षीण मोह कहीए, तेरमो सयोगी जिन, ते केवली थयो, चौदमो अजोगी जिन, जेनी स्थिति अ इ उ रु द् ए पांच न्हख अक्षर जेटली ठे. ॥ ७१ ॥ एम सर्व चउदे गुण स्थानना नामतुं सत्यार्थ वर्णन कीधुं ते शोजे ठे. हवे अनुक्रमे पहेला मिथ्यात्व गुणठाणाना पांच प्रकारथी पांच जेद ठे ते कहुंठुं. ॥ ७२ ॥

हवे पांच मिथ्यात्वनां नाम कहेठे:-अथ पंच मिथ्यावत्के नाम कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-प्रथम एकंत नाम मिथ्यात अजिग्रहीक, दूजो विपरित अजिनिवेसिक गोत है; तीजो विनै मिथ्यात अनाजिग्रह नाम जाको, चोथो संसे जहां चित प्रोरकोसो पोत है; पंचमो अज्ञान अनाजोगिक गहलरूप, जाके उदे चेतन अचेतनसो होत है; ए पांचो मिथ्यात जमावे जीवकों जगतमें, इन्हके वि नास समकितको उदोत है. ॥ ७३ ॥

अर्थ:-पांच मिथ्यात्वमां पेहेलुं एकांत पक्षना ग्राही अजिग्रहिक नामे मिथ्यात्व ठे. बीजुं मिथ्यात्व पेहेला मिथ्यात्वथी विपरित ठे. तेनुं अजिनिवेसिक एवुं गोत के० नाम ठे, त्रीजुं विनय मिथ्यात्व, सर्वने पूजवुं ते ठे, जेतुं नामा अनाजिग्रहिक ठे, चोथुं संसयिक मिथ्यात्व ज्यां जमराना बचानी माफक, चित प्रमण करतुं रहे, पांचमुं अज्ञान मिथ्यात्व, ए अनाजोगिक पणाथी अजाणपणे एकेंद्रियादिकमां ग हलरूपि ठे. निद्रानी ठाकतुं स्वरूपी ठे. जेना उदयथी चेतन ठे ते अचेतन थई र बुंठे. जेना नाम लीधा ते एज पांचे मिथ्यात्व जीवने जगतमां जमावेठे. ए पांचे मिथ्यात्वनो विनाश थएथी समकितनो उद्योत थायठे ॥ ७३ ॥

हवे एकांतवादी अजिग्रहीक मिथ्यात्वतुं लक्षण कहेठे:-अथ एकांत यथा:-

॥ दोहरा: ॥-जो इकंत नय पक्ष गहि, ठके करावे दक्ष, सो इकंत वादी पुरुष मृपावंत परतक्ष. ॥ ७४ ॥

अर्थ:-साते नयमां हर कोई एक नयनो पक्ष ग्रहीने पोताना जाणपणामां ठकी जायते, अने दक्ष के० तत्त्ववेत्ता कहेवाय, ते एकांत मतनो स्थापक मीमांसक नैयायक प्रमुख पुरुष ते ते प्रत्यक्षपणे अजिग्रहीक मिथ्यात्वी ते ॥ ७४ ॥

हवे जाणपणामां तो कांश्चि अनेकांतपणुं ते, पण हठथकी विपरीत कहेते माटे तेनुं लक्षण कहेते:-अथ विपरीत यथा:-

॥ दोहरा: ॥-ग्रंथ उकति पथ उठपे, थापे कुमत मुकीय, सुजस हेत गुरुता ग्रहे, सो विपरीती जीय ॥ ७५ ॥

अर्थ:-ग्रंथमां जे कह्यो एवो मार्ग तेनेउथापीने निन्हवादिक पोतानी कुमति थापे, पोतानी प्रसिद्धि थवाने माटे गुरुता के० आचार्यपणुं ग्रहेते, ते जीव अनेकांतताथी विपरीत थयो तेने अजिनिवेशिक मिथ्यामती कहीय ॥ ७५ ॥

हवे जेनुं विनय मिथ्यात्व ते एवा अनजिग्रहिक मिथ्यात्वीनुं लक्षण कहेते:-

अथ विनय मिथ्यात्व यथा:-

॥ दोहरा: ॥-देव कुदेव सुगुरु कुगुरु, गिने समान जु कोश; नमें जगति सों सब निकों, विनय मिथ्याती सोइ ॥ ७६ ॥

अर्थ:-सुदेवने अने कुदेवने सुगुरुने अने कुगुरुने जे कोश समानज गणे ते, अने तामळी तापसनीपरे परिणाम प्रवर्ज्यां लेइने जकिथी सर्वने नमेते, पण गुणदोषनी खबर न होय ते विनय मिथ्यात्व कहिये ॥ ७६ ॥

हवे जेना जाणपणामां संदेह ते, ते संशय मिथ्यात्वी कहिये तेनुं लक्षण कहेते:-

अथ संशय यथा:-

॥ दोहरा: ॥-जो नानां विकलप गहे, रहे हिण हेरान; धिर वहे तत्व न सदहे, सो जिय संसंयवान ॥ ७७ ॥

अर्थ:-जे अपार नय जाल देखिने जीवमां संशय राखे, नानाप्रकारना चित्त विकल्प ग्रहे अने हेरान थई रहेते. स्थिरता राखीने तत्त्वने सई नही तेज जीव संशय वंत मिथ्यात्वी कहीये ॥ ७७ ॥

हवे पांचमा अज्ञान मिथ्यात्वीनुं लक्षण कहेते:-अथ अज्ञान यथा:-

॥ दोहरा: ॥-जाको तन दुष दहलसों, सुरति होति नहिं रंच; गहल रूप वरते सदा, सो अज्ञान तिरयंच ॥ ७८ ॥ पंच जेद मिथ्यातके, कहे जिनागम जोश; सादि अनादि सरूप अब, कहों अवस्था दोश ॥ ७९ ॥

अर्थ:-शरीरमां दुःखना दहेलथी जेने हेय उपदेयनी, रंचमात्र सुरता रेहेती नथी, मूर्तित रूपे जे सदा वचें ते, ते एकेंद्रियादिक तिर्यंच अज्ञान मिथ्यात्वी कहिये ॥ ७८ ॥

શ્રી જિનેશ્વરના આગમ સિદ્ધાંત જોઈને મિથ્યાત્વના પાંચ જેદ કહેઠે:-જેની આદિ પામીય તેતો આદિ મિથ્યાત્વ કહીય, અને જેની આદિ ન પામીય તેતો અનાદિ મિથ્યાત્વ કહિયે, યવી યવી મિથ્યાત્વની અવસ્થાનું સ્વરૂપ હવે કહેઠે ॥ ૮૬ ॥

પ્રથમ સાદિ મિથ્યાત્વનું લક્ષણ કહેઠે:-અથ સાદિ યથા:-

॥ દોહરા: ॥-જો મિથ્યા વલ ડપસમે, ગ્રંથ જેદ બુઝિ હોઈ,

ફિરિ આવે મિથ્યાતમે, સાદિ મિથ્યાતી સોઈ ॥ ૮૭ ॥

અર્થ:-જે મિથ્યાત્વ મોહનીયના વલને ડપશમાવીને મિથ્યાત્વ ગ્રંથી જેદીને જ્ઞાતા સમકિતી થઈને પાઠા મિથ્યાત્વમાં આવે તે સાદિ મિથ્યાત્વ કહીય. ઇના મિથ્યાત્વમાં હવે આદિ થઈ તેથી સાદિ મિથ્યાત્વી કહિયે ॥ ૮૭ ॥

હવે બીજું અનાદિ મિથ્યાત્વનું લક્ષણ કહેઠે:-અથ અનાદિ મિથ્યાત્વ કથન:-

॥ દોહરા: ॥-જિનિ ગરંથિ જેદી નહી, મમતા મગન સદીવ; સો અનાદિ મિથ્યા મતી, વિકલ બહિર્મુલ્ક જીવ. ॥ ૮૮ ॥

અર્થ:-જે જીવે મિથ્યાત્વ ગ્રંથી જેદી નથી અને સદાસર્વદા કાલ લગણ, મમતા માંજ મગ્ન રહે, તે જીવ અનાદિ મિથ્યાત્વી કહીય; અને જે બહિર્મુલ્ક રહે, જેને પર માત્મા ડવ્યની દૃષ્ટિ નથી, તે બહિર્મુલ્ક જીવ કહીય. ॥ ૮૮ ॥

॥ ઇતિ શ્રી બળારસીદાસ કૃત સમયસાર નાટકનેવિષે પ્રથમ ગુણસ્થાનકનો અધિકાર સંપૂર્ણ થયો. ॥

॥ દોહરા: ॥-કહ્યો પ્રથમ ગુણ થાન યહ, મિથ્યા મત અજિધાન; અલ્પ રૂપ અવ વરનું, સાસાદન ગુન થાન. ॥ ૮૯ ॥

અર્થ:-જેનું મિથ્યાત્વ યહું નામ ઠે, તે પેદેહું ગુણસ્થાનક સૂચના માત્ર કહ્યું, હવે સંક્ષેપ માત્ર સાસાદન ગુણસ્થાનનું સ્વરૂપ કહું. ॥ ૮૯ ॥

॥ સવૈયા ઇકતીસા; ॥-જેસે કોઢ બુધિત પુરુષ લાઈ લીર લાંડ, વોન કરે પીઠે કે લગાર સ્વાદ પાવે હે; તૈસે ચઢિ ચોથે પાંચમે કે ઠવે ગુનથાન, કાહુ ડપસમીકો કષાઈ ડવે આવે હે; તાહિ સમે તહાં ગિરે પરધાન દશા ત્યાગી, મિથ્યાત્વ અવ સ્થાકોં અધોમુલ્ક વઢે ધાવે હે; બીચ એક સમે વા ઠ આવલી પ્રમાન રહે, સોઈ સાસાદન ગુનથાનક કહાવે હે. ॥ ૯૦ ॥

અર્થ:-જેમ કોઈ દુધાવંત પુરુષ ઠે તે લીરલાંડ લાય, પઠી તેને વમન કરેઠે. તે વમનની પઠી પણ લીરલાંડના ઝોજનનો લગારેક સ્વાદ પામેઠે. તેમ કોઈ જીવ ડપશમ સમ્યક્ત્વ પામીને ચોથે અવિરત ગુણસ્થાને રહ્યો ઠે. અથવા ડપશમ સમ્યક્ત્વ પામતાજ સરલો સમાન પાંચમા ગુણઠાળે અથવા ડવે ગુણઠાળે ચઢ્યો ત્યાં સમકિતની

ઉજ્જ્વલતા ન થઈ, અને અનંતાનુબંધી ઉપશમિ કષાય હતો તે ઉદય થયો તે સમયમાં તે ત્રણે ગુણઠાણાચકી તે ઉપશમ સમ્યક્ત્વની પ્રધાન દશા જે શ્રેષ્ઠ દશા તેને ત્યાગીને ફરી મિથ્યાત્વ દશાને ઊંધે મુલે ઊલટો રહેઢે, ઇટલે મિથ્યાત્વ પામતામાં અને સમ્યક્ત્વ ટૂટતામાં વચે ઇક સમયકાલ પ્રમાણે અથવા ઉત્કૃષ્ટ ઠ આલેખિકા પ્રમાણે જે સમ્યક્ત્વ અંશ રહેઢે તેનેજ સાસ્વાદન ગુણ સ્થાનક કહિય. ॥ ૬૩ ॥

॥ ઇતિ દ્વિતીય ગુન યાનક સમાપ્તઃ ॥

॥ દોહરાઃ ॥—સાસાદન ગુન યાન યદ્, જયો સમાપત બીય; મિશ્ર નામ ગુન યાન અવ, વરનન કરોં ત્રિતીય. ॥ ૬૪ ॥

અર્થઃ—આ બીજું સાસ્વાદન નામે ગુણસ્થાન સંપૂર્ણ થયું. હવે ત્રીજું મિશ્ર ગુનથા નનું વર્ણન કરું. ॥ ૬૪ ॥

॥ સવૈયા ઇકતીસાઃ ॥—ઉપસમી સમકિતી કેતો સાદિ મિથ્યામતી, હુદ્નિકો મિશ્રીત મિથ્યાત્વ આઈ ગઢે ઢે; અનંતાનુબંધી ચોકરીકો ઉદે નાંદી જામે, મિથ્યાત્વ સમે પ્રકૃતિ મિથ્યાત્વ ન રહેઢે; જહાં સદ્ગુન સત્યાસત્યરૂપ સમકાલ, જ્ઞાન જાવ મિથ્યા જાવ મિશ્ર ધારા વઢે હેં; જાકી યિતિ અંતર મુદૂરત વા ઇક સમે, ઇસો મિશ્ર ગુન યાન આચારજ કહે ઢે. ॥ ૬૫ ॥

અર્થઃ—ઉપશમ સમ્યક્ત્વ મિથ્યાત્વ, મિશ્ર, અને સમ્યક્ત્વ રૂપ ત્રણ પુંજ કરીને જ્યારે મિશ્ર પુંજમાં જીવ વર્તે, અથવા સમ્યક્ત્વથી પડીને ફરી મિથ્યાત્વમાં આવી સાદિ મિથ્યાત્વથી થઈને મિશ્ર પુંજ ઉદય થયારી મિશ્રમાં વર્તે, ઇ બેઝને મિશ્ર ગુણ સ્થાનક કહિયે, કેમકે મિથ્યાત્વ સમ્યક્ત્વ થકો વર્તે ઢે. જેથી સંસાર અનંતો વધે તે અનંતાનુબંધીની ચોકડી કહિય, તેનો જેમાં ઉદય નથી અને મિથ્યાપણું શમે તથા ઉપશમેઢે, ત્યાં મિથ્યાત્વની પ્રકૃતિનો ઉદય રહેતો નથી. જ્યાં સમકાલે સત્યાસત્યરૂપ શ્રદ્ધા ઢે, ઇટલે શ્રદ્ધામાં સાચું ઓટું બેઝ ઢે, તિહાં જ્ઞાન જાવ ઢે, તે મિશ્ર ધારામાં વઢેઢે. અને મિથ્યાત્વ જાવ પણ સમ્યક્ત્વ ધારારી મિશ્રિત ધારા થકી વઢેઢે. જેની ઉત્કૃષ્ટિ સ્થિતિ અંતર્મુદૂર્ત કાલની ઢે, અથવા જઘન્ય ઇક સમયની ઢે. ઇનું નામ ત્રીજું મિશ્ર નામે ગુણઠાણું આચાર્યજી કહેઢે. ॥ ૬૫ ॥ ॥ ઇતિ તૃતીય ગુનસ્થાન સમાપ્તઃ ॥

॥ દોહરાઃ ॥—મિશ્ર દશા પૂરન જઈ, કહી યથા મતિ જાણિ; અવ ચતુર્થ ગુનયાન વિધિ, કહોં જિનાગમ સાણિ, ॥ ૬૬ ॥

અર્થઃ—મિશ્ર ગુણઠાણાની જેવી દશા ઢે, તે જેવી પોતાની બુદ્ધિ ઢે તેવી રીતે જાણારૂપ કહી તે સંપૂર્ણ થઈ, હવે શ્રી જિનાગમની શાષ લઈને ચોથા સમ્યક્ત્વ ગુણ ઠાણાનો વિધિ કરું. ॥ ૬૬ ॥

हवे चोथा सम्यक्त्व गुणगणानुं वर्णन करेडे:-अथ सम्यक्त्व वर्णन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥-केई जीव समकित पाइ अर्ध पुजल, परावर्त्त काल ताई चोखे होई चित्तके; कोई एक अंतर मुहूरतमें ग्रंथि जेदि, मारग डलंधि सुख वेदे मोष वित्तके; ताते अंतरमुहूरतसों अर्ध पुजलसों, जेते समे होई तेते जेद समकितके; जाही समे जाको जब समकित होई सोई, तबहीसों गुन गहे दोष दहे श्तके॥एण॥

॥ दोहरा: ॥-अथ अपूर्व अनवर्त्ति त्रिक, करन करे जो कोइ; मिथ्या ग्रंथि विदार गुन, प्रगटे समकित सोइ. ॥ ए७ ॥

अर्थ:-सम्यक्त्व पामीने चित्तनो चोखो थईने अर्ध पुद्गल परावर्त्त काल लगण संसारमां रहेडे,अने कोईक जीव तो एकज अंतमुहूर्त्त कालमां मिथ्यात्व ग्रंथी जेदी समक्त्व पामीने चारे गतिनो मार्ग उदलंधन करी मोक्षरूप वित्तना सुख वेदे, पण संसारमां रहे नही, तेशी सम्यक्त्व पामीने जघन्य संसार स्थिति एक अंतर मुहूर्त्तनी ठे अने उत्कृष्ट संसार स्थिति अर्ध पुद्गल परावर्त्तनी थायडे, हवे पटली संसार स्थितिनी वचमां एक एक समयनी वृद्धि करता जेटझा ते स्थितिना जेद थाय तेदला सम्यक्त्वना जेद पामीए. ए रीते सम्यक्त्वना घणा जेद पामिये; जे समये जेने सम्यक्त्व उदय होय ते समये ते जीव त्यारथी पोताना गुण ग्रहेडे; अने श्तके के० ते संसार अवस्थाना दोषनुं दहन करेडे॥एण॥ अथ के० यथाप्रवृत्ति करण, अपूर्व करण, अनिवृत्ति करण ते त्रणे करण जे कोई जव्यजीव करेडे त्यां कोईक वखते एक, आ शुक्रमविना साते कर्मनी स्थिति अंत कोडा कोनी सागरोपम प्रमाण रहे, त्यारे यथाप्रवृत्ति करण थाय. पढी मिथ्यात्व ग्रंथी जेदवाथी अपूर्वकरण थाय, अने सम्यक्त्व प्रगटवाथी अनिवृत्तिकरण थाय, जे कोई एत्रणे करणे करी मिथ्यात्व ग्रंथी विदारीने सम्यक्त्व स्वरूप पामे तेज सम्यक्त्व कहिये ॥ ए७ ॥

हवे अष्ट प्रकारथी सम्यक्त्व विवरण करे ठे:-अथ अष्टरूप कथन:-

॥ दोहरा: ॥-समकित उत्पत्ति चिन्ह गुन, चूषण दोष विनाश; अतीचार जुत अष्ट विधि, वरनों विवरन तास ॥ ए८ ॥

अर्थ:-सम्यक्त्वनुं सरूप, १ सम्यक्त्वनी उत्पत्ति, २ सम्यक्त्वनुं चिन्ह, ३ सम्यक्त्वनो गुण, ४ सम्यक्त्वनुं चूषण, ५ सम्यक्त्वना दोष, ६ सम्यक्त्वनो विनाश, ७ सम्यक्त्वना अतिचार, ८ ए सर्व आठ प्रकार थया, तेनो विवरो करुं ॥ ए८ ॥

हवे प्रथम सम्यक्त्वनुं सरूप कहेडे:-अथ सम्यक्त्व यथा:-

॥ चोपाई: ॥-सत्य प्रतीति अवस्था जाकी; दिन दिन रीति गहे समताकी; दिन दिन करे सत्यको साको; समकित नाउ कहावे ताको ॥ ६०० ॥

અર્થ:-સત્યમાં જેની પ્રતીત છે, જે સાચાનેજ સર્વદેહે, એવી જેની અવસ્થાએ અને દિવસે દિવસે વધતી વધતી કામા નિર્લોજતા પ્રમુખ સમતાની રીત જે ગ્રહણ કરેહે. એવું સત્ય કાર્ય પહેલાં કદી ન કર્યું, તેથી હવે ક્ષણ ક્ષણમાં સત્યની સાકો કેળ મહા કાર્ય જે કરેહે, તે જાવનું નામ સમ્યક્ત્વ કહીય ॥ ૬૦૦ ॥

હવે સમ્યક્ત્વની ઉત્પત્તિ કહેહે:-અથ ઉત્પત્તિ યથા:-

॥ દોહરા: ॥-કેતો સહજ સુજાગકો, ઉપદેશે ગુરુ કોશ; ચિહ્નું ગતિસેતી જીવકોં, સમ્યક દરશન હોશ ॥ ૧ ॥

અર્થ:-નદીને કિનારે ઉજા પાણીના કલ્લોલ આવતા જાતાના ન્યાયથી ઘટલે સરિદુપલ ઘોલના ન્યાયથી કોશને સહજ સ્વજાવમાંજ સમકિત ઉપજે, કોઈને ગુરુના ઉપદેશ થકી સમ્યક્ત્વ ઉપજે. જે જીવ ચારે ગતિમાં શયન નિદ્રા કરી રહ્યો હતો તેને જે સમ્યક્ત્વ ઉપજે છે, તે એવા એવા પ્રકારથી ઉપજેહે ॥ ૧ ॥

હવે જેથી સમ્યક્ત્વ ઉપજ્યું જાણીય તે સમ્યક્ત્વનાં લક્ષણ કહે છે:-અથ લક્ષણ યથા:-

॥ દોહરા: ॥-આપા પર પરચેવિષે, ઉપજે નહિં સંદેહ; સહજ પ્રપંચ રહિત દશા, સમકિત લક્ષણ યહ ॥ ૨ ॥

અર્થ:-આત્મા અને આત્માથી બીજાં જે કર્માદિકના પુણ્ય છે, ઘટલે બીજા પાંચે ડ્રવ્ય તેના પરિચય પ્રતીતિમાં, સંદેહ ઉપજે નહીં અને સહજ સ્વજાવમાં આત્મદશા તે માયાપ્રપંચ રહિતથાય એ સમ્યક્ત્વનાં લક્ષણ કહિયે ॥ ૨ ॥

હવે સમ્યક્ત્વના ગુણ કહેહે:-અથ ગુણ યથા:-

॥ દોહરા: ॥-કરુના વઢલ સુજનતા, આતમર્નિદા પાઠ; સમતા જગતિ વિરાગતા, ધરમ રાગ ગુન આઠ ॥ ૩ ॥

અર્થ:-દયા તથા સર્વનું હિત વાંઠક પણ, સર્વ સાથે મૈત્રી જાવ રાખવો, આત્મર્નિદાનું પઠન કરવું, ઇષ્ટ અનિષ્ટ ઉપર સમજાવે રહેવું, દેવ ગુરુની જ્ઞાતિ, વૈરાગરસમાંજ જિજ્ઞાસા થકા રહેવું, ધર્મથી રાગ રાખવો. એ સમ્યક્ત્વના આઠ ગુણ છે ॥ ૩ ॥

હવે સમ્યક્ત્વનાં પાંચ ચૂષણ કહે છે:-અથ પાંચ ચૂષણ યથા:-

॥ દોહરા: ॥-ચિત પ્રજાવના જાવજુત, હેય ઉપાદેયવાનિ; ધીરજ હરષ પ્રવીનતા ચૂષણ પંચ બલાનિ ॥ ૪ ॥

અર્થ:-ચિત કેળ જ્ઞાન ઘટલે જિન શાસનનો જેવી રીતે પ્રજાવ વધે તેવા જાવમાં રહેવું, હેય ઉપાદેયના જ્ઞાનવંત થઈ ધૈર્યમાં રહેવું, સમ્યક્ત્વપામીને હર્ષ રાખવો, તત્ત્વવિચારમાં પ્રવીણતા રાખવી, એ પાંચ સમ્યક્ત્વનાં ચૂષણ વલાણિય ॥ ૪ ॥

હવે સમ્યક્ત્વના પચીસ દોષ કહેહે:-અથ પંચવીસ દોષ યથા:-

॥ દોહરા: ॥-અષ્ટ મહામદ અષ્ટ મલ, ષટ્ આયતન વિશેષ; ત્રીન મૂઢતા સંજુગત, દોષ પચીસી ઇષ. ॥ ૫ ॥

અર્થ:-અષ્ટ મહામદ છે, અને આઠ મલ છે, ૮ આયતન વિશેષ છે, અને ત્રણ મૂઢતા છે; ૫ સર્વ ઇકઠા કરીએ તો પચીસ દોષ થાય. ॥ ૫ ॥

હવે આઠ જાતના મદ કહેહે:-અથ અષ્ટ મદ યથા:-

॥ દોહરા: ॥-જાતિ લાજ કુલ રૂપ તપ, બલ વિદ્યા અધિકાર; ઇન્દ્રિયો ગરવ જી જિજિએ, યહ મદ અષ્ટ પ્રકાર. ॥ ૬ ॥

અર્થ:-જાતિમદ, લાજમદ, કુલમદ, રૂપમદ, તપમદ, બલમદ, વિદ્યામદ, તથા અધિકાર કે ૦ ઇશ્વર્યમદ ૫ આઠ વસ્તુનો જે ગર્વ કરવો તેજ આઠ પ્રકારના મદ કહ્યાહે. ॥ ૬ ॥

હવે આઠ પ્રકારના મલ કહે છે:-અથ અષ્ટ મલ કથન:-

॥ ચોપાઈ: ॥-આસંકા અસ્થિરતા વાંઠા; મમતા દૃષ્ટિ દશા ડુરગંઠા; વત્સલ રહિત દોષ પરજાણે; ચિત્ત પ્રજાવના માંહિ ન રાણે. ॥ ૭ ॥

અર્થ:-ધર્મ ઉપર અને જિનશાસન વચન ઉપર શંકા રાણે, ધર્મમાં સ્થિરતા નહીં. સ્વર્ગાદિકની વાંઠાધરે, કુટુંબાદિકવિષે મમત્વ જાવ રાણે, ૫ ધર્મ મલીન છે ઇવી જુ ગંઠા કરે, સ્વામી વત્સલ ન કરે, પારકા દોષ પ્રકાશે, જ્ઞાન પ્રમુખ વિવિધ પ્રકારની પ્રજાવનામાં ચિત્ત ન રાણે, ૫ આઠ મલ જાણવા ॥ ૭ ॥

હવે ૮ આયતન દોષ કહેહે તે ૮ સ્થાન મિથ્યાત્વનાં કહેહે:-અથ ષડાયતનયથા:-

॥ દોહરા: ॥-કુગુરુ કુદેવ કુધર્મ ધર, કુગુરુ કુદેવ કુધર્મ; ઇનકી કરે સરાહના, યહ ષડાયતન કર્મ. ॥ ૮ ॥

અર્થ:-કુગુરુને માનનાર, કુદેવને સેવનાર, કુધર્મને માનનાર, કુગુરુ પ્રશંસા, કુદેવ પ્રશંસા, કુધર્મ પ્રશંસા, ૫ ઇવની પ્રશંસા કરે તે આયતન કર્મ દોષ છે. ॥ ૮ ॥

હવે ત્રણ મૂઢતા દોષ કહેહે:-અથ મૂઢત્રય યથા કથન:-

॥ દોહરા: ॥-દેવ મૂઢ ગુરુ મૂઢતા, ધર્મ મૂઢતા પોષ; આઠ આઠ ષટ્ ત્રીનિ મિલિ, ૫ પચીસ સબ દોષ. ॥ ૯ ॥

અર્થ:-સુદેવ સમજે નહીં ૫ પેલી દેવ મૂઢતા, સુગુરુને સમજે નહીં ૫ બીજી ગુરુ મૂઢતા, સુધર્મને સમજે નહીં ૫ ત્રીજી ધર્મ મૂઢતા. ૫ અવિદ્યાનો પોષક છે. ઇરીતે આઠ મદ, આઠ મલ, ૮ આયતન, ત્રણ મૂઢતા, સર્વ મલી પચીસ દોષ થયા. ॥ ૯ ॥

હવે પાંચ પ્રકાર સમ્યક્ત્વનો નાશ કરે તે કહેહે:-અથ નાશ પંચક યથા:-

॥ દોહરા: ॥-જ્ઞાન ગર્વ મતિમંદતા, નિતુર વચન હદગાર; રુદ્રજાવ આલસ દસા, નાસ પંચ પરકાર. ॥ ૧૦ ॥

અર્થ:-જ્ઞાનના ગર્વથી, બુદ્ધિની મંદતાથી, કઠણ વચનના હદગાર કે ૦ કહેવાથી, રૌદ્ર જાવ ધરવાથી, આલસ પુણાથી, એવી રીતે પાંચ પ્રકારે સમ્યક્ત્વનો નાશ થાય છે. હવે દિગંબર સંપ્રદાયથી સમ્યક્ત્વના પાંચ અતિચાર કહેહે:-અથ અતિચાર પંચક યથા:-

॥ દોહરા: ॥-લોગ હાસ જય જોગ રુચિ, અગ્રસોચ થિતિ ચેવ; મિથ્યા આગમકી જગતિ, મૂષા દરસની સેવા ॥૧૧॥ ચોપાઈ: ॥-અતીચાર ૫ પંચ પ્રકારા; સમલ કરહિ સમકિતકી ધારા; દૂષન જૂષન ગતિ અનુસરની; દસા આઠ સમકિતકી બરની ॥૧૨॥

અર્થ:-સમ્યક્ત્વની ક્રિયાથી મને લોક હસશે એવો મનમાં જય રાખે, પાંચ ઇન્દ્રિયના વિષયજોગની રુચિ રાખે, આગલ મહારું શું થાશે એવી પોતાની સ્થિતિનું ચિંતન કરતો રહે, મિથ્યાત્વ દર્શનના જે આગમ સિદ્ધાંત છે તેની પ્રતિક્ષા કરે, પાંચમું મિથ્યા દર્શનની સેવા કરે ॥૧૧॥ ૫ પાંચ પ્રકારના અતિચાર તે સમ્યક્ત્વની હજીવલ ધારાને મઠ સ હિત કરે છે, એવી દૂષણ ગતિની પાઠલ લાગી અને જૂષણ ગતિને પાઠલ લાગી રહે ૫ સમકિતની આઠ દશાને વરણી ॥ ૧૨ ॥

હવે જે સાત પ્રકૃતિના ક્ય અથવા ઉપશમથી સમ્યક્ત્વ ઉપજે તે કહેહે:-

અથ સત પ્રકૃતિ યથા:-

॥ દોહરા: ॥-પ્રકૃતિ સાત અથ મોહકી, કહોં જિનાગમ જોહ; જિન્હકો હદૈ નિ વારિકે, સમ્યક દરશન હોહ ॥ ૧૩ ॥ સવૈયા ઇક્તીસા: ॥-ચારિત મોહકી ચારિ મિ થ્યાતકી તીનિ તામેં, પ્રથમ પ્રકૃતિ અનંતાનુબંધી કોહની; બીજી મહામાન રસ જીજી માયા જઈ તીજી, ચોથી મહાલોજ દસા પરિગહ પોહની; પાંચમી મિથ્યાત મતિ ઠઠી મિથ પરનતિ, સાતમી સમે પ્રકૃતિ સમકિત મોહની; ઈર્ષ ષટ બિંગવનિતાસી એક કૃતિયાસી, સાતો મોહપ્રકૃતિ કહાવે સત્તા રોહની ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:-હવે મોહનીયની સાત પ્રકૃતિ શ્રી જિનેશ્વરનું આગમ જોઈ કહું. જે સાત પ્રકૃતિનો હૃદય નિવારવાથી સમ્યક્ત્વ દર્શન પ્રગટ થાય છે ॥૧૩॥ મોહનીય કર્મનાં બેદ છે:-૧. એકતો ચારિત્ર મોહનીય, બીજી મિથ્યાદર્શન મોહનીય, તેમાં ચારિત્ર મોહનીયની ચાર પ્રકૃતિ, અને મિથ્યા દર્શન મોહનીયની ત્રણ પ્રકૃતિ મળી સાત પ્રકૃતિ છે; તેમાં પ્રથમ પ્રકૃતિ અનંતાનું બંધી કોહની કે ૦ ક્રોધની, બીજી પ્રકૃતિ મહા અજિમાનના રસમાં જીનો થકો રહે તે અનંતાનુબંધી માન, અને ત્રીજી પ્રકૃતિ મહામાયામય તે અનંતાનુબંધી માયા, ચોથી પ્રકૃતિ મહાલોજ દશામાં પરિગ્રહની પોષણ કરનાર ૫ અ

નંતાનુબંધી લોજ, પાંચમી પ્રકૃતિ મિથ્યાત્વ મોહનીય, ઠઠી પ્રકૃતિ મિશ્ર પરિણામ
 ઇટલે મિશ્ર મોહનીય, સાતમી પ્રકૃતિ જે છે તે પહેલી ઢણ પ્રકૃતિનું સમ થયું ઇટલે
 દ્વાઈ ગઈ તે સાતમી સમ્યક્ત મોહનીય જાણવી, ઇમાં ધુરલી ઠ પ્રકૃતિતો વિંગ
 વનિતાસી કેઠ વાઘણી જેવી છે. ઇની ગૈલ લાગી તો કાંઈ ઢટતી નથી, અને ઇક
 સાતમી પ્રકૃતિ કૃતિયાસી કેઠકુજાર્યા જેવી છે. તેનોપણ જરોસો નથી. ઇ સાતેમોહ
 નીયની પ્રકૃતિ તે જીવનાસદ્જાવની રોકનાર છે. ॥ ૧૪ ॥

હવે સાતે પ્રકૃતિથી સમ્યક્ત્વના જ્ઞેદ ડપજે તે કહે છે:—અથ સમ્યક્ત્વ જ્ઞેદ કથન:—

॥ ઢપ્પય ઢંદ: ॥—સાત પ્રકૃતિ ડપસમહિ, જાસુ સો ડપસમ મંકિત; સાત પ્રકૃતિ
 ડય કરન, હાર ઢાયકી અલંકિત; સાતમાંહિ કહુ બિપહિ, કહુક ડપસમ કરિ રક્કે;
 સો ડય ડપસમવંત, મિશ્ર સમકિત રસ ચલે; ષટ પ્રકૃતિ ડપશમહવા બિપહ, અથ
 વા ડય ડપશમ કરે; સાતઈ પ્રકૃતિ જાકે ડદય, સો વેદક સમકિત ધરે ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:—જેને ઇ સાત પ્રકૃતિ ડપસમી જાય તેતો ડપસમી, પંકિત કેઠ જ્ઞાતા હોય
 તેનું નામ ડપશમ સમ્યક્ત્વ કહીઇ; અને જે ઇ સાતે પ્રકૃતિનો ક્ષય કરનાર હોય તેને
 ક્ષાયકી કહીઇ, તે અલંકિત ક્ષાયક સમ્યક્ત્વ હોય, વલી ઇ સાતે પ્રકૃતિમાં કંઈ લ
 પાવે, કંઈ ડપશમાવી રાલે, તેતો ડપશમ લક્ષણ સહિત, તેમાં મિશ્રરૂપ સમ્યક્ત્વ રસને
 ચાલે, ઇ સાતે પ્રકૃતિમાં ઠ પ્રકૃતિ ડપશમે અને સાતમી સમ્યક્ત્વ મોહનીય તો પ્ર
 કૃતિ ડદય આવી વેદે છે. અથવા ઠ પ્રકૃતિ ક્ષય થઈઠે અને સાતમી વેદે છે. અથવા
 ઠ પ્રકૃતિમાં કોઈ પ્રકૃતિનો ક્ષય થયો છે, અને કોશનો ડપશમ થયોઠે, અને સાતમી
 પ્રકૃતિ વેદે છે તે વેદક સમ્યક્ત્વ ધારી કહીઇ ॥ ૧૫ ॥

હવે સર્વે સમ્યક્ત્વના નવ જ્ઞેદ કહે છે:—અથ નંવવિધિ સમ્યક્ત્વ વર્નનં:—

॥ ઢોહરા: ॥—ડય ડપસમ વરતે ત્રિવિધ, વેદક ચાર પ્રકાર; ઢાયક ડપશમ જુગ
 લયુત, નૌધા સમકિત ધાર ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:—ક્ષયોપશમસમકિત ત્રણ પ્રકારનું વર્તે છે. વેદક સમ્યક્ત્વના ચાર પ્રકારે છે,
 ક્ષાયક સમ્યક્ત્વનો ઇક પ્રકાર છે અને ડપશમ સમ્યક્ત્વનો ઇક પ્રકાર, ઇ ક્ષાયકને
 ડપશમ વેદુના મલવાથી સર્વ મલી નવ પ્રકારનો સમ્યક્ત્વધારી થાય ॥ ૧૬ ॥

હવે ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વના ત્રણ પ્રકાર કહેઠે:—અથ ક્ષયોપશમ ત્રયિ યથા:—

॥ ઢોહરા: ॥—ચારિ બિપહિ ત્રય ડપસમહિ, પળ ષય ડપસમ ઢોહ; ષે ષટ ડપસમ
 ઇક થોં, ષય ડપસમ ત્રિક હોહ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ:—સાતે પ્રકૃતિમાં અનંતાનુબંધીની ચોકની લપી ગઈઠે, અને ત્રણ દર્શન મોહની
 ડપસમી ઠે, તેને ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ કહીઇ. અથવા ચાર અનંતાનુબંધી અને મિ

થ્યાત્વ મોહનીય એ પાંચ પ્રકૃતિ ક્ષય ગઈઠે, અને બે ઉપશમી ઠે, તેને પણ ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ કહીએ; અથવા મિશ્ર મોહનીય લગણ ઠ પ્રકૃતિ ક્ષય ગઈ, અને સાતમી ઉપશમાવી ઠે, તોપણ ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ કહીએ; એ ત્રણ પ્રકારે ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ થાય. હવે ક્ષયોપશમ સહિત સમ્યક્ત્વ મોહનીય વેદવાચી જે ક્ષયોપશમ વેદક નીપજેઠે, તેના બે પ્રકાર ઠે:—અથ ક્ષયોપશમ વેદક દ્વિક યથા કથન:—

॥ દોહરા: ॥—જહાં ચારિ પ્રકારતી ષિપહિં, ઠે ઉપસમ શ્ક વેદ; ષય ઉપસમ વેદ ક દશા, તાસુ પ્રથમ યહ જેદ. ॥ ૧૭ ॥ પંચ ષિપે શ્ક.ઉપસમૈ, શ્ક વેદે જિહિ ઊર, સો ષયઉપસમ વેદકી, દશા હુતિય યહ ઊર ॥ ૧૮ ॥

અર્થ:—જ્યાં અનંતાનુબંધી ચાર પ્રકૃતિ ક્ષય થાય ઠે; અને મિથ્યાત્વ અને મિશ્ર એ બેઠ પ્રકૃતિ ઉપશમેઠે, અને એક સમ્યક્ત્વ મોહનીય વેદેઠે, આવી દશામાં જે ક્ષયોપશમ સહિત વેદક સમકિત થયુંઠે, તેનો આ પ્રથમ જેદ ઠે. ॥ ૧૭ ॥ વલી જ્યાં ચાર અનંતાનુબંધી અને મિથ્યાત્વ મોહનીય એ પાંચ પ્રકૃતિ લપીઠે, અને એક મિશ્ર મોહનીય ઉપશમી ઠે, અને એક સમ્યક્ત્વ મોહનીય વેદે ઠે, ત્યારે ક્ષયોપશમ સહિત વેદક સમકિતની આ બીજી દશા થઈ. ॥ ૧૮ ॥

હવે જે ક્ષાયિક સહિત વેદકઠે, અને ઉપશમસહિત વેદક ઠે, તેનો પ્રકાર કહે ઠે:—

અથ ક્ષાયક વેદક ઉપશમ વેદક યથા કથન:—

॥ દોહરા ॥—ષય ષટ વેદે એક જો, ધ્યાયક વેદક સોશ, ષટ ઉપસમ શ્ક પ્રકૃતિ વિદ, ઉપસમ વેદક હોશ. ॥ ૧૭ ॥ ક્ષાયક ઉપસમકી દશા, પૂરવ ષટ પદમાંહિ, કહી પ્રગટ અવ પુનરુક્તિ, કારન બરની નાંહિ. ॥ ૧૮ ॥

અર્થ:—જ્યાં ચારે અનંતાનુબંધિ અને મિથ્યાત્વ મોહનીય અને મિશ્રમોહનીય એ ઠ પ્રકૃતિ લપી ઠે, અને એક સમ્યક્ત્વ મોહનીય વેદેઠે, ત્યારે ક્ષાયિક વેદક સમ્યક્ત્વ કહિયે; અને એ જે પૂર્વે ઠ પ્રકૃતિ કહી તે જેણે ઉપશમાવી ઠે, અને એક સમ્યક્ત્વ મોહનીય વેદે ઠે, ત્યારે ઉપશમ વેદક સમ્યક્ત્વ કહિયે. ॥ ૧૭ ॥ ક્ષયોપશમ નામે જે સમ્યક્ત્વ કહીએ, તેની દશા તો પાઠલા ષટ્પદ કેળ ઉપય ઠંદસા કહી ઠે, તેમાં એ સાતમાં કં ફેક ઉપશમ કરી રાલે, યહું પ્રગટ કહેલું ઠે. તેથી આંહિ ફરી કહેવાયાથી પુનરુક્તિ દોષ લાગે તે કારણથી ફરી વરણવી નથી. ॥ ૧૮ ॥

હવે સમ્યક્ત્વના મૂલ જેદ ચાર અને ઉત્તર જેદ નવ ઠે તે કહેઠે:—અથ જેદ વિવરન:—

॥ દોહરા: ॥—ષય ઉપસમ વેદક ષિપક, ઉપસમ સમકિત ધ્યારિ; તીન ધ્યારિ શ્ક શ્ક મિલત, સવ નવ જેદ વિસારિ. ॥ ૧૯ ॥

અર્થ:—ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ, વેદક સમ્યક્ત્વ, ક્ષાયક સમ્યક્ત્વ, ઉપશમ સમ્યક્ત્વ,

एवा मूल चार जेद समकितना थाया. वली क्षयोपशमना त्रण जेद, वेदकना चार जेद अने क्षायकनो एक जेद, उपशमनो एक जेद, ए सर्व मली समकितना नव उत्तर जेद थाय. ॥ १२ ॥

हवे निश्चयादिक सम्यक्त्वनी व्यवस्था कहेढे:-अथ निश्चे व्यवहार सामान्यविशेष:-

॥ सोरठा ॥-अब निहचे विवहार, अरु सामान्य विशेष विधि; कहां च्यारि परकारि, रचना समकित जूमिकी. ॥ १३ ॥ सर्वथा इकतीसाः ॥-मिथ्या मति गंठि जेद जगी निरमल ज्योति, जोगसों अतीत सोहे निहचे प्रवानिये; वहे डुंद दसासों क हावे जोग मुद्रा धरे, मति श्रुति ज्ञान जेद विवहार मानिये; चेतना चिह्न पहि चान आपपर वेदे, पौरुष अलप ताते समान बखानिये; करे जेदाजेदकी विचार विस ताररूप हेय गेय उपादेयसों विशेष जानिये. ॥ १४ ॥ सोरठाः ॥-स्थिति सागर तेती स, अंतर मुहुरत एक वा; अविरति समकिति रीस, यह चतुर्थ गुण थान इति ॥ १५ ॥

अर्थ:-हवे निश्चयथी अने व्यवहारथी सामान्य विशेषपणो कहेढे सम्यक्त्वनी जूमिनी चार प्रकारनी रचना ठे ते कहेढे. ॥ १३ ॥ प्रथम मिथ्यात्व ग्रंथी जेदिने जे आत्मानि निर्मल ज्योति जागी ठे अने जे ज्योति मन, वचन, काथाना जोगथी अतीत ठे तेतो सम्यक्त्व निश्चयनयथी प्रमाण करीए. बीजुं ते सम्यक्त्व छंद दशाथी वर्त्तमान थाय ठे, एटखे बहु विकल्पथी धामधुम दशाथी वर्त्ते ठे. त्यारे तो एवुं कहे वाय ठे के ए जोग मुद्रा धारी ठे, आ मतिज्ञानी ठे, आ श्रुत ज्ञानी ठे. एवा जेद व्यवहारनयथी मानिये ठे. त्रीजुं ए आत्माना चेतनारूप चिन्ह के लक्षण जाणीने आत्म डव्य अने परडव्यने वेदे ठे. परंतु अंतरायना उदयथी पुरुष पराक्रमअद्वय ठे, एटखे अविरति ठे. तेथी ए सामान्यपणे सम्यक्त्व कहीए. चोथुं गुण अने गुणिनो जेदाजेद विचार विस्ताररूप करे जेम आत्मा गुणिठे; ज्ञानादिक गुण ठे. तेना जेदाजेदनो विचार करवो, एवा हेय, ज्ञेय, उपादेयनो विचार राखवो. विशेषपणे सम्यक्त्व जाणिए. ॥ १४ ॥ अविरति सम्यक्त्वनी उत्कृष्टि तेत्रीस सागरोपम स्थिति अथवा जघन्यथी एक अंतर मुहूर्त्तनी स्थिति होय. अविरति सम्यक्त्वनी रहस्य मर्यादा एवे प्रकारे होय, ए चोथुं गुणस्थानक समाप्त थयुं. ॥ १५ ॥

हवे पांचमां गुणस्थानकना विवरणनो आरंज करेढे:-अथ पंचमगुणस्थानक आरंज.

॥ दोहूराः ॥-अब वरनो इकवीस गुण, अरु बावीस अज्ञप्य; जिन्हके संग्रह त्यागसों, सोहे आवक पय्य. ॥ १६ ॥

अर्थ:-तेमां प्रथम पांचमा गुणस्थानक लायक आवकना एकवीस गुण कहुंहुं.

अने बावीस अजक ठे ते कहुंतुं. जे गुणने संग्रह करवाथी अने जे अजकने त्याग वाथी आवकनो पक्ष गुणसंग्रहीत शोच्यमान थाय ते कहुंतुं. ॥ १६ ॥

हवे आवकना एकवीस गुणनां नाम कहेवे:-अथ आवक इक्कीसगुन कथन:-

॥ सवैया इक्कीसा: ॥-लज्जावंत दयावंत प्रसंत प्रतीतवंत, परदोषकों ढकैया पर उपकारी है; सोम दृष्टि गुनग्राही गरिष्ठ सवकों इष्ट, सीष्ट पक्षी मिष्टवादी दीरग विचारि है; विशेषज्ञ रसज्ञ कृतज्ञ तज्ञ धरमज्ञ, नदीन न अजिमांनी मध्य विवहारी है; स हजै विनीत पाप क्रियासों अतीत एसो, आवक पुनीत इक्कीसगुन धारी है ॥ १७ ॥

अर्थ:-लज्जावंत १, दयावंत २, शांतमूर्ति ३, प्रतीतवंत ४, परदोषनो ढांकनार ५, परउपकारी ६, सोमदृष्टि ७, गुणग्राहक ८, गुरुवार्ह ९, सर्वनो वल्लभ १०, शिष्टाचारनो पक्षी ११, मिष्टवचन बोलनार १२, उंडो विचार विचारे १३, विशेष ज्ञाननो जाणनार १४, शास्त्ररस जाणनार १५, करेला उपकारने जाणे १६, ते उपकारने जाणे १७, धर्मने जाणनार १८, अदीनपणुं ग्रहे अजिमांनी रहे नही १९, एवा मध्यम व्यवहारमां रहे, के जेथी सहज स्वजावे विनयवंत होय २०, अने पापक्रियाथी रहित होय २१, एवा पवित्र आवक एकवीस गुणना धारनार थाय. ॥ १७ ॥

हवे जघन्य आवकने बावीस वस्तु अजक ठे:-अथ बावीसअजक वर्नन:-

॥ कवित्त उंद:-उंरा घोरवरा निसजोजन, बहु बीजा वेगन संधान; पीपर वर उंवरि कटुंबरी, पाकर जोफल होइ अजान; कंद मूल माटी विप आमिप, मधु मापन अरु मदिरापान; फल अति तुष्ट तुसार चखित रस, जिनमत ए बावीस अपान. ॥ १८ ॥

अर्थ:-गुरोरा हेरा करहा १, काचा धोलनां वरा २, रात्री जोजन ३, बहु बीज फल ते दारुम प्रमुख ४, वेगण ५, अथाणुं पाणीमाहेलुं ६, पीपलनी पीपी ७, वर वृक्षनां फल ८, धोलरनां फल ९, कटुंबरनां फल १०, पाकरीनां फल ११, अजाण्यां फल १२, कंदमूलनी जाति सर्व १३, माटीनीजाति १४, अफीमप्रमुख १५, मांस १६, मधु १७, मांखण १८, मदिरापान १९, बहु तुष्ट फल काचुं फल २०, हीम २१, जेनो वर्ण, रस, गंध, स्पर्श फरी गयो होय ते चखित रस २२, ए बावीस वस्तु श्री जिने श्रवना मत धारीने अजक ठे. ते खावी नही ॥ १८ ॥

॥ दोहरा: ॥-अथ पंचम गुन थानकी, रचना वरनो अदप;

जामे एकादश दशा, प्रतिमा नाम विकल्प. ॥ १९ ॥

अर्थ:-हवे देशविरतीनामे पांचमा गुनथाननी रचना अदपमात्र वर्णनुं तुं. संक्षेपमात्र करीने ते गुणथानमां अग्यार प्रतिमा धारी ठे. प्रतिमा एतुं नाम चारित्र विकल्पनुं. ॥ १९ ॥

हवे अग्नीश्वर प्रतिमानां यथार्थनाम कहेवे:-अथ एकादश प्रतिमा नामकथन:-

॥ सवैया इकतीसाः ॥—दंसन विशुद्धकारी वारह विरतधारी, सामायक चारी पर्व पोसह विधि वहे; सचिचको परिहारी दिवा अफरस नारी, आठो जाम ब्रह्मचारी निरारंजी व्हे रहे; पाप परिग्रह ठंडे पापकी न शिद्धा मंने, कोउ याके निमित्त करे सो वस्तु न गहे; एते देस व्रतके धरैया समकित्ती जीव, ग्यारह प्रतिमा तिन्हे जगवंतजी कहे ॥ ३० ॥

अर्थः—दर्शन विशुद्धिनी करनारी दर्शन प्रतिमा १, बारे व्रतनी धारनारी विरति प्रतिमा २, ज्यां सामायिकनो उच्चार ठे ते सामायिक प्रतिमा. ३, ज्यां पर्व आव्याथी पोसह करवो ते पोसहप्रतिमा ४, ज्यां सचिच वस्तुनो परिहार करिये ते सचिच परिहार प्रतिमा ५, ज्यां दिवसे स्त्री स्पर्श न करवो ते दिवस अस्पर्श प्रतिमा ६, आठे प्रहर ब्रह्मचर्यमां रहेवुं ते ब्रह्मचर्य प्रतिमा ७, सर्व आरंजनो ज्यां त्याग करवो ते निरारंजी प्रतिमा ८, परिग्रहने त्यागवो ते परिग्रह त्याग प्रतिमा ९, ज्यां पापोपदेश न देवो ते पापोपदेश त्याग प्रतिमा १०, कोई आपणा निमित्त आहारादिक वस्तु करे ते ले नही ते उदेशिक त्याग प्रतिमा ११, ए अगीयार प्रकारे करीने देश विरत धारी सम्यक्त्व जीव कह्याठे. तेनी आ इग्यार प्रतिमारूप प्रतिज्ञा जगवंतजी कहे ठे ॥ ३० ॥

हुवे ए प्रतिमानो अर्थ कहेठेः—अथ प्रतिमा कथनः

॥ दोहरा ॥ संयम अंस जग्यो जहां, जोग अरुचि परिनाम; उदे प्रतिज्ञाको जयो प्रतिमा ताको नाम. ॥ ३१ ॥

अर्थः—जहां संयम चारित्रनो अंस जाग्यो अने जोग अरुचिना परिणाम थया, त्यां कोई प्रतिज्ञानो उदय थयो तेनुं नाम प्रतिमा कहीए. ॥ ३१ ॥

हुवे प्रथम दर्शन प्रतिमानुं विवरण करेठेः—अथ प्रथम प्रतिमा यथाः—

॥ दोहराः ॥—आठ मूलगुण संग्रहे, कुवसन क्रिया न कोइ; दर्शन गुण निर्मल करे; दर्शन प्रतिमा सोइ ॥ ३२ ॥

अर्थः—आहीं पेहेला कह्या ठे करुणा वत्सल, सुजनता इत्यादिक सम्यक्त्वना आठ मूल गुण ठे तेनो संग्रह करे, ज्यां साते व्यसननी क्रिया नथी एवा सम्यक्त्व दर्शनना गुण निर्मल करे, तेज दर्शन प्रतिमा कही. इहां व्रत नथी एनो काल एक मासनो ठे ॥ ३२ ॥

हुवे बीजी प्रतिमानो विवरो कहेठेः—अथ द्वितीय प्रतिमा यथाः—

॥ दोहराः ॥—पंच अनुव्रत आदरे, तीन गुण व्रत पाल; सिद्धा व्रत च्यारों धरे, यह व्रत प्रतिमा चाल. ॥ ३३ ॥

અર્થ:-પાંચ આણવ્રત, ત્રણ ગુણવ્રત અને સામાયિક ધારે ૧, પોસહ ધારે ૨, દેશા વકાસિક કરે ૩, અતિથિ સંવિચાગ કરે ૪ ચાર શિક્ષાવ્રત ધારે, તે વ્રત પ્રતિમા, જાણવી. તેનો કાલ બે મહીનાનો છે. ॥ ૩૩ ॥

હવે ત્રીજી સામાયિક પ્રતિમાનો વિવરો કહેઢે:-અથ તૃતીય પ્રતિમા યથા:-

॥ દોહરા: ॥-દર્વજાવ વિધિ સંજુગત, હિયે પ્રતિજ્ઞા ટેક; તજિ મમતા સમતા ગહે, અંતર મુહુરત ઇક, ॥ ૩૪ ॥ ચોપાઈ:॥-જો અરિમિત્ર સમાન વિચારે, આરત રૂઢ કુ ધ્યાન નિવારે; સંજમસહિત જાવના જાવે; સો સામાયિકવંત કહાવે. ॥ ૩૫ ॥

અર્થ:-દશ દોષ વચનના ટાલવા, બાર દોષ કાયાના ટાલવા, ૪ દ્રવ્યવિધિ અને દશ દોષ મનના ટાલવા તે જાવવિધિ જાણવો. તેણે કરીને સંયુક્ત; અને હૈયામાં ઇક શો આઠ પંચપરમેષ્ઠી મંત્રનું સ્મરણ લાગી રહે, ઇમ બીજી પણ કોઈ પ્રતિજ્ઞાની ટેક રાખીને, મમતા તજીને, સમતા ગ્રહણ કરવી, ઇમ ઇક અંતરમુહૂર્ત કાલ પર્યંત સામાયિક ચારિત્ર થાય ॥ ૩૪ ॥ જે કોઈ શત્રુ મિત્રને સમાન વિચારે, આર્તધ્યાન રોડધ્યાન નનું નિવારણ કરે, પંચ સંવર સહિત થાય, બાર જાવના જાવે, તેજ સામાયિકધારી આવક કહિય; ૪ ત્રીજી પ્રતિમા ત્રણ માસની હોય ॥ ૩૫ ॥

હવે ચોથી પોસહ પ્રતિમાનો વિવરો કહેઢે:-અથ ચતુર્થ પ્રતિમા યથા:-

॥ દોહરા: ॥-સામાયિક કીસી દસા, ચાર પહર લોં હોઈ;

અથવા આઠ પહર રહે, પોસહ પ્રતિમા સોઈ. ॥ ૩૬ ॥

અર્થ:-જે પૂર્વે સામાયિકની દશા કહીઢે તેવી દશા ચાર પહર લગી હોય, અથવા તેવી દશા આઠ પહર લગી રહે, તેજ પોસહ પ્રતિમા ધારી આવક કહીય. ૪ ચાર માસની પ્રતિમા જાણવી હહાં આઠમ, ચઢવશ, અમાસ, પૂનમને વહાઢે તથા પ વેદિન આવેથી પોસહ કરે ॥ ૩૬ ॥

હવે પાંચમી સચિત્ત પરિહાર પ્રતિમાનો વિવરો કહેઢે:-અથ પંચમી પ્રતિમાયથા:-

॥ દોહરા: ॥-જો સચિત્ત ઝોજન તજે, પીવે પ્રાસુક નીર;

સો સચિત્ત ત્યાગી પુરુષ, પંચ પ્રતિજ્ઞાગીર ॥ ૩૭ ॥

અર્થ:-જે સચિત્ત ઝોજનનો ત્યાગ કરે અને ફાસુ જલ પીય, ૪ રીતે જે પુરુષ સચિત્ત વસ્તુનો ત્યાગ કરે, ૪ પેહેલી પ્રતિમાથી ઇટલી વધતી, ક્રિયા કરે તેતો પાંચમી પ્રતિમાનો ધરનાર જાણવો. ૪ પ્રતિમા પાંચ માસ સુધી રહે. ॥ ૩૭ ॥

હવે ઠઠી બ્રહ્મચર્યપ્રતિમાનો વિવરો કહેઢે:-અથ ષષ્ઠી પ્રતિમા યથા:-

॥ ચોપાઈ: ॥-જો દિન બ્રહ્મચર્યવ્રત પાલે; તિથિ આય નિસિ ઘોસ સંજાલે;

ગહિ નૌવાની કરે વ્રત રક્ષા; સો ષટ પ્રતિમા સાધક અક્ષા ॥ ૩૮ ॥

અર્થ:-સચિત્તનો પરિહારિ તો પ્રથમનીજ રીતે છે. અને દિવસે બ્રહ્મચર્ય વધારે પાલે. અને પંચમી આદિપર્વ આવે દિવસરાત્રિમાં ઘટલે આઠ પ્રહર બ્રહ્મચર્ય પાલે ત્યાં નવવાઢે કરીને બ્રહ્મચર્યવૃત્તની રક્ષા કરે, તે પુરુષ ઠઠી પ્રતિમાનો સાધનદ્વાર હોય તે ઠમાસ લગણની જાણવી ॥ ૩૯ ॥

હવે સાતમી બ્રહ્મચર્ય પ્રતિમાનો વિવરો કહે છે:-અથ સાતમી પ્રતિમા યથા:-

॥ ચોપાઈ ॥-જો નવવાનિ સહિત વિધિ સાધે; નિશિદિન બ્રહ્મચર્ય આરાધે; સો સમ પ્રતિમાધર જ્ઞાતા; શીલ શિરોમણિ જગત વિખ્યાતા ॥ ૩૯ ॥

અર્થ:-જે શ્રાવક નવવાઢ સહિત જે બ્રહ્મચર્યવૃત્તનો વિધિ છે, તે વિધિયે રાત દિવસ બ્રહ્મચર્યને આરાધતો રહે, અને જે આગલ ઠ પ્રતિમાની ક્રિયા કહી છે તેને તો લીધો રહ્યા છે. એવો જે શ્રાવક છે, તેતો સાતમી બ્રહ્મચર્ય પ્રતિમાનો ધરનાર જ્ઞાની પુરુષશીલ શિરોમણિ જગત્માં પ્રખ્યાતિ પામેલો જાણવો ॥ ૩૯ ॥

હવે આઠમી પ્રસંગથી નવ વાઢનો વિવરો કહે છે:-અથ નૌવાઢિ યથા:-

॥ કવિચંદ્ર:-તિયથલવાસ પ્રેમરુચિ નિરખન, દેપરીઢ જાવન મધુવેન; પૂરવજો ગકેલિ રસચિંતન, ગુરુ આહાર લેત ચિત્તચેન; કરિ સુચિ તન સિંગર બનાવત, તિયપ રજંક મધ્યસુખસેન; મનમથ કથા હદરિ જરિ જરિ જોજન, એ નવવાઢિ જાન મતજેન ॥ ૪૦ ॥

અર્થ:-જ્યા સ્ત્રીઢ વસે ત્યાં વાસ ન કરવો, પ્રેમરુચિ રાહીને સ્ત્રીના અંગોપાંગ દેખ વાં નહીં, દૃષ્ટિદોષનું નિવારણ કરીને, આઢો પદ્મદો આપીને સ્ત્રીના મધુર વચન સાં જલે નહીં, પૂર્વ કાલમાં જે જોગ ક્રીડા કરી હોય તેનો રસ ચિંતવે નહીં, ચિત્તના ચેનને અર્થે ધૃતાદિક સહિત ગરિષ્ઠ આહાર લેહીં, જ્ઞાન મજ્ઞાનથી શરીરને પવિત્ર કરીને શૃંગાર શોખા સજે નહીં, સ્ત્રીને સુવાના પલંગમાં સુખસેન કરે નહીં, મનમથ જે કંદર્પ તેની કથા કહે નહીં, પેટ જરીને જોજન ન કરે, એ નવ વાઢો જૈન મતમાં જાણવી. એ વહુજ આનંદ કારી છે ॥ ૪૦ ॥

હવે આઠમી નિરારંજ પ્રતિમાનો વિવરો કહે છે:-અથ અષ્ટમી પ્રતિમા યથા:-

॥ દોહરા: ॥-જો વિવેક વિધિ આદરે, કરે ન પાપારંજ; સો અષ્ટમ પ્રતિમા ધની, કુગતિ વિજે રન થંજ ॥ ૪૧ ॥

અર્થ:-જે કોઈ શ્રાવક પાઢલી સર્વ ક્રિયા કરતો થકો વિવેક સહિત વિધિ વિશેષ આદરે, અને પાપનો આરંજ પોતાના હાથે ન કરે તેતો આઠમી નિરારંજ પ્રતિમાનો ધરનાર શ્રાવક કુગતિના વિજયનો રણથંજ રૂપ થઈ રહ્યો છે ૪૧ ॥

હવે નવમી પરિગ્રહ પ્રતિમાનો વિવરો કહે છે:—અથ નવમી પ્રતિમા યથા:—

॥ ચોપાઈ: ॥—જો દસઠા પરિગ્રહનો ત્યાગી; સુખ સંતોષ સહજ વૈરાગી; સમરસ ચિંતિત કિંચિત ગ્રાહી; સો શ્રાવક નૌ પ્રતિમા વાહી ॥ ૪૨ ॥

અર્થ:—નવવિધ પરિગ્રહનો ત્યાગી હોય, સુખ સંતોષ સહિત વૈરાગી હોય, ઉપશમ રસથી જીંજ્યો રહેતો હોય, કિંચિત્ ગ્રાહી કહેતાં કંઈપણ અશન વશનતું ગ્રહણ કર નારો હોય અને બીજી ક્રિયા સર્વે આઠમી પ્રતિમાની પરે હોય, તે શ્રાવક નવમી પ્રતિમાનો ધરનાર હોય. એ પ્રતિમા નવમાસ લગી રહે ॥ ૪૨ ॥

હવે દસમી પાપોપદેશ ત્યાગ પ્રતિમા કહે છે:—અથ દસમી પ્રતિમા યથા:—

॥ દોહરા: ॥—પરકોં પાપારંજકો, જો ન દેશ ઉપદેશ; સો દશમી પ્રતિમાસહિત, શ્રાવક વિગત કલેશ. ॥ ૪૩ ॥

અર્થ:—નવમી પ્રતિમા લગણ રહ્યું કુટુંબ પરિવારને કદાચ પાપનો ઉપદેશ આપે, પણ આહીં પાપારંજનો ઉપદેશ ત્યાગે તે શ્રાવકને દશમી પ્રતિમાસહિત જાણિયે. તેજ શ્રાવક ક્લેશ રહિત થયો એમ જાણવું. ॥ ૪૩ ॥

હવે અગ્યારમી ઉચિત્તગ્રાહી પ્રતિમાનો વિવરો કહે છે:—અથ અગ્યારમી પ્રતિમા યથા:—

॥ ચોપાઈ: ॥—જો સુબંદ વરતે તજિ મેરા, મઠમંરુપમહિં કરે વસેરા; ઉચિત આહાર ઉદંરુ વિહારી; સો એકાદશ પ્રતિમા ધારી. ॥ ૪૪ ॥

અર્થ:—જે આપણાં ઘર બાર મેરા ઠાંડીને સ્થંદે વર્તે, અને મઠ મંરુપમાં વાસ કરે, આધાકર્મિ આહાર ત્યાગે, યોગ્ય આહાર લે અને ઉડુંકુ વ્યવહારી થઈ સાધુ જેવો થાય, તે અગીઆરમી પ્રતિમાનો ધરનાર થાય. એ શ્રાવકની કરણી છે. ॥ ૪૪ ॥

હવે અગ્યારમી પ્રતિમાની વ્યવસ્થા કહે છે:—અથ એકાદશ પ્રતિમા યથા:—

॥ દોહરા: ॥—એકાદશ પ્રતિમા દશા, કહી દેશવ્રત માંહિ; વહી અનુક્રમમૂલસોં, ગહી સુ બૂટી નાંહિ ॥ ૪૫ ॥

અર્થ:—એ અગીઆર પ્રતિમાની દશા પાંચમા દેશવિરતિ ગુણસ્થાનકમાંહે કહી. હવે પ્રથમથી જે આગલની પ્રતિમાઈ ગ્રહણ કરેલી છે તેતો અનુક્રમે ગ્રહીજ રહ્યો છે, પણ તેથી બુટો નથી અને ચઢતિ ચઢતિ ક્રિયા કરતો રહે છે ॥ ૪૫ ॥

હવે અગ્યાર પ્રતિમાધારીમાં જઘન્ય, મધ્યમ, ઉત્કૃષ્ટ, દશા કહે છે:—

અથ જઘન્ય, મધ્યમ, ઉત્કૃષ્ટ દશા કથન:—

॥ દોહરા: ॥—ષટ પ્રતિમા તાઈ જઘન, મધ્યમ નવ પરજંત; ઉત્તમ દશમી ગ્યારમી, શ્વિત પ્રતિમા વિરતંત ॥ ૪૬ ॥

અર્થ:-ઠઠી દિવસ વ્રહ્મચર્ય પ્રતિમા લગણ જઘન્ય શ્રાવક હોય, અને નવમી પરિ
મહ ત્યાગ પ્રતિમા લગણ મધ્યમ શ્રાવક થાય, દશમી અગ્નીશ્રારમી પ્રતિમાનો ધણી
ઉત્તમ શ્રાવક હોય. ઇટલે પ્રતિમાનું વૃત્તાંતકહું ॥૪૫॥ ઇતિપ્રતિમા અધિકાર સમાપ્ત॥

હવે પાંચમા ગુણસ્થાનની સ્થિતિ કહેઢે:-અથ પંચમ ગુણસ્થાનક સ્થિતિ:-

॥ ચોપાઈ: ॥-એક કોટિ પૂરવ ગનિલીજે; તામેં આઠ વરષ ઘટ કીજે; મહ ઉત્કૃષ્ટ
કાલ થિતિ જાકી, અંતરમુદૂર્ત જઘન્ય દસાકી ॥ ૪૬ ॥

અર્થ:-એક કોટિ પૂર્વવર્ષની સંખ્યા કીજે, તેમાં આઠ વર્ષ ઘટાડીય. પઠી જે વર્ષ
રહે તે દેશ વ્રતિ ગુણસ્થાનકની ઉત્કૃષ્ટિ કાલસ્થિતિ જાણવી, અને આદેશવ્રતિ ગુણ
સ્થાનની જઘન્યદશાની સ્થિતિ એક અંતર્મુદૂર્ત કાલમાન હોય ॥ ૪૬ ॥

હવે એક પૂર્વકાલની વર્ષસંખ્યા કહે ઢે:-અથ પૂર્વસંખ્યા કથન:-

॥ દોહરા: ॥-સત્તરિ લાલ કરોઢ મિતિ, ઢપ્પન સહસ કરોઢિ; એતે વરષ મિલાઈ
કરિ, પૂરવ સંખ્યા જોઢિ. ॥ ૪૭ ॥

અર્થ:-સિંતેરલાલ કોટિ વર્ષ ઇટલી મિતી કેઢ પ્રમાણતા ઉપર ઢપન હજાર કોટિ વર્ષ
મેલવીયે ત્યારે પૂર્વકાલની જોઢિની વર્ષ સંખ્યા થાય, તેના ૭૦૫૬૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦.
ઇટલા અંક થાય. લોક વ્યવહારમાં સાત પદ્મ પાંચ સર્વ સાઠ અબ્જ કહિય. ॥ ૪૭ ॥

હવે અંતર્મુદૂર્ત કાલનું જઘન્ય ઉત્કૃષ્ટ પ્રમાણ કહુંઢું:-અથ અંતર્મુદુરતપ્રમાણ

॥ દોહરા:॥-અંતર મુદુરત ઢે ઘની, કહુક ઘાટિ ઉત્કૃષ્ટ; એક સમે કલાહલી, અંત
મુદૂર્ત કનિષ્ઠ. ॥ ૪૮ ॥ મહ પંચમ ગુણસ્થાનકી, રચના કહી વિચિત્ર; અબ ઢઠમ ગુણ
સ્થાનકી, દસા કહું સુત્ર મિત્ર ॥ ૪૯ ॥

અર્થ:-વેઘનીમાં એક સમય ઢેઢો થાય, ત્યારેતો ઉત્કૃષ્ટ અંતર્મુદૂર્ત થાય અને એક
આવલિને એક સમય તે કનિષ્ઠ કેઢ જઘન્ય અંતર્મુદૂર્ત કાલ હોય. એ દિગંબર સંપ્રદાય
યથી ઢે ॥ ૪૮ ॥ એમ દેશવ્રતિ પાંચમા ગુણસ્થાનની વિચિત્ર રચના કહીઢે. હવે
હે ! મિત્ર ! ઢઠા ગુણસ્થાનની દશા કહુંઢું તે સાંત્રલો ॥ ૪૯ ॥

હવે પ્રમત્તનામે ઢઠા ગુણવાણાની અવસ્થા કહુંઢું-અથ પ્રમત્તગુણસ્થાનક:-

॥ દોહરા: ॥-પંચ પ્રમાદ દશા ધરે, અઠાઈસ ગુણવાન; થવિર કલ્પ જિન કલ્પ
જુત, હે પ્રમત્ત ગુણવાન. ॥ ૫૦ ॥

અર્થ:-ધર્મરાગાદી પાંચ પ્રમાદની દશા ધારેઢે. અને સાધુના અઢ્યાવીસ ગુણો ધારે
ઢે. આંઢી અઠયાવીસ ગુણ કહ્યા તે દિગંબર સંપ્રદાયથી. થિવર કલ્પથી થિવરનો આચાર
અને અને જિનકલ્પથી જિનનો આચાર તેણેકરી યુક્ત ઢે. એમ પ્રમત્ત ગુણ સ્થાન હોય

हवे पांच प्रमादनां नामनी गणत्री करेढे:-अथ पंच प्रमाद यथा:-

॥ दोहरा: ॥-धरमराग विकथा वचन, निद्राविषय कषाड; पंच प्रमाद दसासहि
त, परमादी मुनि राड् ॥ ५३ ॥

अर्थ:-धर्मउपर राग राखे, विकथा वचन बोले, निद्रासेवे, रस ते इन्द्रियप्रमुखना वि
षय सेवे, कषाय सेवे, ए दशासहितजे मुनिराज होय ते प्रमादी कहीए. ॥ ५३ ॥

हवे श्री मुनिराजना अठावीस मूल गुण कहेढे:-अथ अठाइस मूलगुन कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-पंच महाव्रत पाळे पंच समिती संजाले, पंच इंद्रि जीति
जयो जोगी चित चैनको; षट आवशक क्रिया दर्वित जावित साधे, प्रासुक धरा
मे एक आसन है सेनको; मंजन न करे केस हुंचे तन वख सुंचे, त्यागे दंतधावन पें
सुगंध स्वास चैनको; ठाढो करषे आहार, लघु जुंजी एकवार, अठाइस मूल गुन
धारो जती जैनको ॥ ५३ ॥

अर्थ:-“सत्वाउ पाणाइ वायाउवेरमणं” इत्यादिक पंच महाव्रत पाळे; इर्यासमिति प्र
मुख पांच समिति संजांलीने करे अने पांच इन्द्रियनो जीतनार एटले जेने इन्द्रियोना
विषय सेवतां चित्तमां चैन न उपजे, तेथी विषयोनो त्यागी थाय. सामायिक प्रमुख
ठ आवश्यकक्रिया ठे, ते डव्यथी पण साधे अने जावथी पण साधे, ए २१ गुण थया.
फूसू पृथ्वी प्रमुख शय्यामां प्रमाणोपेत एक शयन आसन राखे, ए २२ गुन थया.
स्नान न करे, केश लोच करे, शरीरविषे वखनो त्याग करे, दांतण नकरे, आसवदननो
सुगंध मुखलुण प्रमुख नळे, जजो जजो आहारकरे लघुता के अंतप्रांत आहार जुंजे,
तेपण एक टंक स्वाय. ए अठावीस मूल गुणनो धरनार जैन दर्शनी जती होय ॥ ५३ ॥

ए दिगंबर संप्रदायथी गुण कहा ठे.

हवे पांच महाव्रत कहेढे:-अथ पंचव्रत यथा:-

॥ दोहरा: ॥-हिंसा मृषा अदत्त धन, मैथुन परिग्रह साज;

किंचित त्यागी अनुव्रती, सवि त्यागी मुनिराज. ॥ ५४ ॥

अर्थ:-जीवघात, असत्य, चोरी, मैथुन, परिग्रहसामग्री ए पांचे आश्रवने किंचित
त्यागे, ते अणुव्रती आवक कहिए अने सर्वथा त्यागे ते मुनिराज कहिए ॥ ५४ ॥

हवे पांच प्रकारनी समिति एटले सावधानपणुं कहेढे:-अथ पंच समिति यथा:-

॥ दोहरा: ॥-चळे निरषि जाषे उचित, जषे अदोष आहार;

लेइ निरखि डारे निरखि, समिति पंच परकार ॥ ५५ ॥

अर्थ:-जोईने चाखे ते इर्या समिति; योग्य वचन बोखे ते जाषा समिति; दूषणर

हित आहार लीए ते एषणा समिति; वन्न पात्र निरबीने छे ते आदान समिति; मलयू
त्रादिक जोशने परठवे ते पारीगवणीया समिति. ए पांच प्रकारे समिति ॥ ५५ ॥
हवे जे अवश्य करीए ते आवश्यक कहीए तेनां नाम कहेछे,—अथषडावश्यकयथाः—

॥ दोहराः ॥—समता वंदन शुति करन, पडिकमणुं सज्जाउ, काउसगग मुद्राधरन
ए षणावसिक जाउ. ॥ ५६ ॥

अर्थः—सामाधिक धरतुं १, गुरुवंदना करवी २, चोवीशजिनेश्वरनी स्तुति करवी ३,
अतिचारथी निवर्त्ततुं ते पनिकमणुं ४, स्वाध्याय करवो ५, काउसगगमुद्रा धरवी. हे!
जाइ! ए ठ आवश्यक कहीए. ॥ ५६ ॥

हवे थिवर कल्प अने जिनकल्पनो जेद कहेछेः—अथ स्थिविर कल्पी जिनकल्पीः—
॥ सवैया इकतीसाः ॥—थविर कल्पपी जिनकल्पपी डुविध मुनि, दोउ वनवासी दोउ
नगन रहत है; दोउ अठाईस मूल गुन के धरैया दोउ सरव तियागी व्है विरागता गह
त है; थविर कल्पपिते जिन्हके शिष्य साषा होई, बैठके सज्जामे धर्म देसना कहत है; ए
काकी सहज जिन कल्पपी तपस्वी घोर, उदेंकी मरोरसुं परिसह सहत है. ॥ ५७ ॥

अर्थः—थिवर कल्पपी अने जिन कल्पपी ए बे प्रकारना मुनीश्वर होय. ए बे वनवा
समां रहे. अने बेहु नागारहे; ए बे अठावीस मूल गुणना धारनार ए बे सर्वस्व के
सर्व परिग्रहना त्यागी अईने वैरागजाव धरे. एवा कहा पण ते बेमां स्थिवरकल्पपी ते
कहीए जेने शिष्य शाषा होय, अने सज्जामां बेसिने धर्म देशना करे अने जे जिन
कल्पपी होय ते एकाकी होय, घोरतपस्वी होय. अने कर्म उदयनी मरोरथी जे परि
षह उपजे छे ते सहन करे, ए दिगंबर संप्रदायिक वचनो छे. ॥ ५७ ॥

हवे प्रसंगथी बावीस परिषह साधुने सवहा योग्य तेनां नाम कहेछेः—

अथ बावीस परिषह यथा कथनः—

॥ सवैया इकतीसाः ॥—ग्रीषममे धुप थिति सीतमे अंक पचीत, जूषेधरेधीर प्यासे नी
र न चहतु है; रंस मसकादिसों न करे जूमि सैन करे, वध बंध विथामे अडोल व्हैर
हतु है; चर्यां दुख जरे तिन फाससों न थरहरे, मख डुरगंधकी गिलान न गहतु है;
रोनगको न करे इलाज एसो मुनिराज, वेदनीके उदे ए परिसह सहतु है. ॥ ५८ ॥

अर्थः—उष्ण कालमां तरुकांमां आताप सहे, शीत कालमां शीत सहेवाथी चि
त्तां कंप्ते नही, जुरूयो ठतां धीरज राखे, अनेषणी ग्रहे नही, प्यासवंत थको सदोष
पाणीनी चाहना करे नही, नागा शरीरने रंस मसकादि करडे तोपण करे नही, धर
तिये शय्या करे, मरणांत कष्ट आवे जातजातना वध बंधनादिक कष्टतेथी अमोल रहे,
पण चलायमान न थाय, चर्यां के विहारनुं दुःख जरे, तदरीते विहारमां तथा सय

नासनमां कठोर त्रण स्पर्शशी थरहरे नही, मेखनी डुगंध ठे, तेनी डुगंधा न करे, रोगनी वेदना सहे पण तेनो इलाज न करे, एवा मुनिराज होय ते वेदनीय कर्मना उदयशी ए इग्यार परिषद् उपजे ठे तेने सहे ठे. ॥ ५७ ॥

॥ कुंरुलीयाः ॥—एते संकट मुनि सहे, चारित मोह उदोत; लज्जा संकुच दुःख धरे, नगन दिगंबर होत; नगन दिगंबर होत, श्रोत रति स्वाद न सेवे; त्रियसनमुख हग रोकि, मान अपमान न बेवे; थिर व्है निर्जय रहे सहे कुवचन जग चेतै; जिह्मक पद संग्रहे, लहे मुनि संकट एते. ॥ ५८ ॥ दोहराः ॥—अल्प ज्ञान लघुता लखे, मति उतकरष विलोड, ज्ञानावरन उदोत मुनि; सहे परीसह दोड ॥ ६० ॥ सहे अदरसन डुरदसा, दरसन मोह उदोत; रोकेडमंग अलाजकी, अंतरायके होत. ॥ ६१ ॥

अर्थः—हवे चारित्र मोहनीयना उदय थवाशी मुनिराज संकट सहेठे. ते संकटनी गणतरी कहेठे. नगन दिगंबर थई जे लज्जाशी संकोच दुःख उपजे ठे तेने धरे. एटखे संकटशी न जागे १, वली नगन दिगंबर थई श्रोत के० इंद्रीयना रति स्वादने न सेवे, २, स्त्रीना हाव जावशी चुके नही ३, कोइ सत्कार करे कोइ सत्कार न करे तेउपर विषम जाव लावे नही ४, कोइ जयशी जागे नही स्थिर रहे निर्जय रहे ५, जगत्मां जे कंइ कुवचन ठे, आक्रोशनां वचन ठे ते सर्व सहन करे ६, जिह्मा ग्रहणशी जिह्मक पद संग्रहे पण ते संकटशी जाजे नही, ए सात संकट चारित्र मोहनीयना उदयशी मुनि लहेठे ते सहन करे ठे ॥ ५८ ॥ हवे जण्याविना अल्पज्ञानशी सर्वमां पोतानी लघुता थाय ते सहन करे; पोतानी मतिना उत्कर्षशी उत्कृष्टपणुं जोइने गुरुता सहे २, एम ज्ञानावरणीय कर्मनो उदय थातां अज्ञान परिषद् अने प्रज्ञापरिषद् एवे परिषद् उपजे ठे ते सहन करे ॥ ६० ॥ दर्शन मोहनीयना उदय थवाशी सम्यग् दर्शननी मखिनता उपजे, तेनी दुष्ट दशा सम्यग् दर्शनशी न जागे, अंतराय कर्मनो उदय थवाशी जे लाजनो डमंग रोकी रहे तेशी अलाजने सहन करे. ए बावीस परिषद् कख्या ॥ ६१ ॥

हवे जे कर्मशी जे परिसह उपजे ते कहे ठे. अथ बावीस परिषद् विवरनः—

॥ सवैया इकतीसाः ॥—एकादश वेदनीकी चारित मोहकी सात, ज्ञानावरनीकी दोड एक अंतरायकी; दंसन मोहकी एक छाविसति बाधा सब, केई मनसाकी केइ बाकी केई कायकी; काहुकों अल्प काहुसों बहोत उनी साता, एकहीं समेमें उदे आवे असहायकी; चर्याथित सज्जामांहि एक सीत लक्षमांहि, एक दोइहोहि तीनि नांही समुदायकी ॥ ६२ ॥ ॥ दोहराः ॥—नानाविध संकटदशा, सहिसाधे शिवपंथ, शिविरकदप जिन कदपधर, दोळ सम निगरंथ ॥ ६३ ॥

અર્થ:— અગ્યાર સંકટ તો વેદનીય કર્મના ઉદયથી ઉપજે છે. ચારિત્ર મોહનીય કર્મથી સાત બાધા ઉપજે છે. જ્ઞાનાવરણની કરેલી બે બાધા ઉપજે છે. અંતરાયની કીધી એક બાધા ઉપજે છે. દર્શન મોહનીયની કરેલી એક બાધા ઉપજે છે. સર્વ મલી બાવીસ બાધા થઈ. તે બાવીસને પરિષદ્ કહીય. બાધામાં કોઈ મનની છે, કોઈ વચનની છે, કોઈ કાયાની છે; આ બાવીસ બાધામાંહેલી કોઈને અદ્ય એક બે ઉપજે; કોઈને વહુ ઉપજે, તો એકજ સમે ઓગળીસ બાધાનો ઉદય થાય. તેમાં અસહાયની કે જે બાધા બાધાસાથેજ બોલે છે પણ સાથે બને નહીં ત્યારે તેમાં એકજ બાધા એક સમે થઈ તે અસહાયની કહીય. જેમ ચર્યાપરિષદ્ ચાલવાથી ઉપજે છે; નિષેધા પરિષદ્ રહેવાથી ઉપજે છે; શય્યા પરિષદ્ રહેવાથી ઉપજે છે. અને શિતબાધા તથા ઝુણ બાધામાં એક સમયમાં એકજ બાધા ઉપજે તેથી આ પાંચ પરિષદ્માં એક અથવા બે અથવા ત્રણ એક સમયમાં થાય, પણ સમુદાયરૂપ પાંચે ન થાય ॥ ૬૨ ॥ ઇતિ પરિસદ્ અધિકાર સમાપ્ત થયો ॥

અર્થ:— એવાં નાના પ્રકારના સંકટ છે તેની દશા સહન કરીને મુક્તિમાર્ગ સાધે, તેથી થિવિર કલ્પના ધરનાર અને જિન કલ્પના ધરનાર એ બેહુ નિગ્રંથ સમાન છે ॥ ૬૩ ॥ હવે થિવર કલ્પમાં અને જિનકલ્પમાં કંઈ તફાવત છે તે કહે છે:—

અથ સ્થિવિરકલ્પ જિનકલ્પ તારતમ્ય કથન:—

॥ દોહરા: ॥— જો મુનિ સંગતિમાં રહે, થિવિરકલ્પ સો જાનિ; એકાકી જાકી દસા સો જિનકલ્પ બધાનિ ॥ ૬૪ ॥ ॥ ચોપાઈ: ॥— થિવિર કલ્પ મુનિ કલુક સરાગી; જિન કલ્પી મહાંત વિરાગી; ઇતિ પ્રમત્ત ગુનથાનક ધરની; પૂરન જઈ જથારથ વરની ॥ ૬૫ ॥

અર્થ:— જે મુનીશ્વર ગઢના ગણની સંગતમાં રહે છે, તેતો થિવર કલ્પી જાણીય. જેને ગણની નિશ્રા નથી, જેની એકાકી દશા છે તેતો જિનકલ્પી કહીય ॥ ૬૪ ॥ એ વેલ નિગ્રંથમાં થિવરકલ્પનો ધરનાર કહ્યું સરાગ દશામાં છે, અને જે જિનકલ્પી છે તે મહાવૈરાગી છે. ઇટલે પ્રમત્ત ગુણઠાણની જે ચૂમિકા બાંધી અને યથાર્થ સાચવણે વરણી તે પૂર્ણ થઈ ॥ ૬૫ ॥

હવે સાતમા ગુણસ્થાનનું વર્ણન કરે છે:— અથ સત્તમ ગુણથાનક વર્નન:—

॥ ચોપાઈ: ॥— અબ વરનો સત્તમ વિસરામા; અપ્રમત્ત ગુનથાનક નામા; જહાં પ્રમાદ ક્રિયા વિધિ નાસે; ધર્મેધ્યાન થિરતા પરગાથે ॥ ૬૬ ॥ દોહરા:— પ્રથમ કરનચારિત્રકો જાણુ અંત પદ દોહ, જહાં આહાર વિહાર નહિ, અપ્રમત્ત હે સોહ ॥ ૬૭ ॥

અર્થ:— મુક્તિરૂપ મંદિરમાં ચઢતાં તે સાતમો વિસામો છે, અને અપ્રમત્ત ગુણસ્થાનક જેનું નામ છે તે હવે વસ્તાવે છે જે ગુણસ્થાનમાં ધર્મરાગાદિકેકરી પ્રમાદનો

विधि नासेढे, जे पूर्वला गुणस्थानकमां धर्मेध्यान चंचल हुनुं, ते आंही स्थिरपणे प्रकाश करेढे ॥ ६६ ॥ प्रथम गुणस्थानना अंतपदमां एटले ठेला समयमां चारित्रमोहनीय कर्मेने जेदवानो यथा प्रवृत्तिनामे प्रथम करण थयुं. आंही धर्मेध्याननी स्थिरता एवी ठे के ज्यां आहार विहार क्रिया नथी. ते अप्रमत्त गुणस्थानक होय. ए वचन दिगंबर संप्रदायनुं ठे ॥ ६७ ॥

हवे आठमा गुणस्थानकनुं वर्णन कहेढे:-अथ अष्टम गुणस्थानक वर्णन:-

॥चोपाई:॥- अब बरनो अष्टम गुणस्थाना, नाम अपूर्व करन बखानां, कहुं क मोह उपसम करि राखे, अथवा किंचित क्षयकरि नाखे ॥ ६८ ॥ जो परिणाम ज ये नहि कबहीं, तिन्हको उदो देखिये जबहीं, तब अष्टम गुणस्थानक होई, चारित करन दूसरो सोई ॥ ६९ ॥

अर्थ:- जेनुं नाम अपूर्व करण बखानीए ठीए, हवे आंही श्रेणि चढवामां जे उ पशमीक थको चढेढे तेतो आंही कंश्क मोहने उपशमावी राखेढे, अथवा जे क्षयक थको चढे ठे तेतो आंही चारित्र मोहनो कंश्क क्षय करि नांखेढे ॥ ६९ ॥ एवुं जे परिणाम पेहेलां कोइ कालमां थयुं नथी ते परिणामनुं ज्यारे प्रगट पाणुं देखियेठीए, त्यारेतो आठमुं गुणस्थानक होय. तेने ठेले समये चारित्र मोहनीय कर्म जेदवाने अपूर्व करण नामे बीजुं करण होय तेनुं नाम निवृत्ति पण ठे ॥ ६९ ॥

हवे नवमा गुणस्थाननुं वर्णन करेढे:- अथ नवम गुणस्थानक वर्णन:-

॥चोपाई:॥- अब अनवर्त्ति करन सुनुं जाई, जहां जाव थिरता अधिकारि; पूरव जाव चलाचल जेते, सहज अमोल जए सब तेते ॥ ७० ॥ जहां न जाव उलटि अध आवे; सो नवमो गुणस्थान कहावे; चारित मोह जहां बहु ठीज्जा; सो हे चरण करण पद तीजा ॥ ७१ ॥

अर्थ:- प्रथम अनिवृत्ति करण गुणस्थाननो व्यवहार कहुं हुं ते सांजलो. जे गुण स्थाननेविषे स्थिरता जावनी अधिकारि ठे. अने पूर्वजाव कषायना उदयथी जेटला चलाचल जाव होय तेवा सर्व आंही सहज अमोल थया ठे ॥ ७० ॥ ज्यां जावथी चढीने फरी तिहांथी पढी नीचेना गुणस्थानकें न आवे. एवो अनिवृत्ति कहेवाय, ज्यां चारित्र मोहनीय कर्म घणुंज जुटी गयुं ठे तेज ए चारित्र मोहनीय कर्म जेदवानुं बीजुं अनिवृत्ति करण थयुं ॥ ७१ ॥

हवे दशमु गुण स्थानक कहुं हुं:- अथ दशम गुणस्थानक वर्णन:-

॥चोपाई:॥-कहौं दशम गुण स्थान दुसाखा; जहां सुढम शिवकी अजिलाषा; सुढम लोच दसा जहां लहिए; सुढम संपराय सो कहिए ॥ ७२ ॥

અર્થ:- જ્યાં ઉપશમિક અને ક્ષપક ય્વી બે શાખા વર્તે છે, જે ગુણ સ્થાનમાં સૂદમ શિવ પદવીની અજિલાષા છે ય્વી જ્યાં સૂદમ લોજ દશા પામિયે, તે સૂદમ સંપરાય કહીયે. સંપરાય યદું કષાયતું નામ છે ॥ ૭૧ ॥

હવે અગ્યારમું ઉપશાંત મોહ નામે ગુણસ્થાન કહુંહું:- અને તેની પ્રચુતાતું પ્રમાણ કહુંહું. અથ એકાદશમ ગુનસ્થાન વર્નન:-

॥ચોપાઈ:- અથ ઉપસંતમોહ ગુનસ્થાના; કહોં તાસુ પ્રચુતા પરવાના; જહાં મોહ ઉ પસમે ન જાસે; જથાહ્યાત ચારિત પરગાસે ॥ ૭૨ ॥ દોહરા:-જાહિં ફરસકે જીવ ગિ રિ, પૈરે કૌરે ગુન રદ; સો એકાદસમી દસા, ઉપસમકી સરહદ ॥ ૭૪ ॥

અર્થ:- જે ગુણસ્થાનમાં મોહનીય કર્મ સર્વે ઉપશમી જાય, પણ ઉદયમાં જાસે નહીં અને યથાહ્યાત ચારિત્રનો પ્રકાશ થઈને જેવું નિસંગ આત્માનું સહજ રૂપ છે તેવું પ્રગટે છે ॥ ૭૨ ॥ જે ઉપશમ શ્રેણિ ચઢિને જે ગુણસ્થાનને ફરસીને અવશ્ય જીવ તિહાંથી પડે અને જે ગુણ પ્રગટે તે સર્વ રદ કરે, એ અગીયારમી દશા થઈ, ઇટલે ઉપશાંત મોહ ગુણસ્થાનક થયું. ઇટલે ઉપશમની મર્યાદા થઈ ॥ ૭૪ ॥

હવે બારમાં ક્ષીણમોહ ગુનસ્થાનનું વર્ણન કરુંહું:-અથ દ્વાદશ ગુનસ્થાનક વર્નન:-

॥ચોપાઈ:- જ્ઞાન નિકટ જહાં આવે; તહાં જીવ સબ મોહ બિપાવે; પ્રગટે યથા હ્યાત પરધાના; સોદ્વાદશમ ઢીન ગુન યાના ॥ ૭૫ ॥

અર્થ:-જે ગુણસ્થાનને કેવલ જ્ઞાન નિકટ આવે છે, અને ત્યાં જીવ સર્વ મોહનીય કર્મ લપાવીને બીજા પણ ઘાતી કર્મ સર્વે લપાવે, અને જ્યાં પ્રધાન ઉત્કૃષ્ટ યથા હ્યાત ચારિત્ર પ્રગટે એવા પ્રકારથી જે છે તે બારમું ક્ષીણ મોહ ગુણસ્થાનક કહીયે ॥ ૭૬ ॥

હવે આંહી લગણ પાઠલા ઢગથી માંની સાત ગુણસ્થાનમાં ઉપશમ શ્રેણિની અપેક્ષાએ જેકાલ સ્થિતિ છે તે કહેહે:-અથ ષટ્ ગુનસ્થાનક સ્થિતિકથન ઉપશમ શ્રેણિક અપેક્ષાએ

॥ દોહરા: ॥-ષટ સત્તમ અઠમ નવમ; દશ એકાદશ બાર, અંતર મુદુરત એક વા, એક સમે થિતિ ધાર. ॥ ૭૬ ॥ ઢીન મોહ પૂરન જયો, કરિ ચૂરન ચિત ચાલ; અથ સજોગ ગુણ યાનકી, બરનોં દસા રસાલ. ॥ ૭૭ ॥

અર્થ:-ઢલું, સાતમું, આઠમું, નવમું, દશમું, અગ્યારમું, બારમું, એ સાત જે ગુણસ્થાન છે, તેની સ્થિતિ એક અંતર મુદૂર્તની છે. અથવા સાત ગુણસ્થાનની જઘન્ય એક સમયની સ્થિતિ ધારો. ॥ ૭૬ ॥ મોહમય જે ચિત્તની ચાલ હતી તેવું ચૂર્ણ કરીને ક્ષીણ મોહ ગુણ સ્થાનક પૂરણ થયું. હવે સજોગી ગુન યાનકની રસાલ દશાનું વર્ણન કરુંહું ॥ ૭૭ ॥

હવે તેરમા ગુણસ્થાનનું વર્ણન કરુંહું:-અથ ત્રયોદશ ગુન સ્થાનક વર્નન:-

॥ સવૈયા શ્કતીસા: ॥-જાકી ડુઃખ દાતા ઘાતી ચોકરી વિનસગઈ, ચોકરી અઘા

તી જરી જેવરી સમોન હૈ; પ્રગટ જયો અનંત દંસન અનંત જ્ઞાન, વીરજ અનંત સુખ સત્તા સમાધાન હૈ; જામે આહ નામ ગોત વેદની પ્રકૃતિ એસી એક્યાસી ચોરાસી વા પંચાસી પરવાન હૈ; સો હે જિન કેવલી જગત વાસી જગવાન, તાકી જો અવસ્થા સો સજોગી ગુન થાન હૈ. ॥ ૭૮ ॥

અર્થ:-આત્માના ગુણના ઘાતના કરનાર એવા જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, મોહનીય, અંતરાય, એ ઘાતી કર્મની ચોકડી દુઃખ દાતા હતી તે જેની વિનાશ થઈ ગઈ, અને જે આત્માના ગુણનો ઘાત ન કરે એવા વેદનીય, આયુ, નામ, અને ગોત્ર, એ ચાર અઘાતિ કર્મની ચોકડી રહી તે બંધેલી દોરી સમાન રહી છે. દર્શનાવરણીય કર્મદ્વય થયાથી જ્યાં અનંત કેવલ દર્શન પ્રગટ થયું, અને જ્ઞાનાવરણીય દ્વય થયાથી જ્યાં કેવલ જ્ઞાન પ્રગટ્યું, અંતરાય કર્મ દ્વય થયાથી અનંત વીર્ય પ્રગટ્યું, મોહનીય કર્મ દ્વય થયાથી અનંત સુખસત્તા અને સમાધિ પ્રગટ્યા અને જેમાં આયુ કર્મ, નામકર્મ, ગોત્રકર્મ, વેદનીયકર્મ, એચારની સર્વ (૭૫) પ્રકૃતિ રહી છે. તેમાં કોઈને આ હારિક શરીર, આહારક અંગોપાંગ, આહારક સંઘાતન, આહારક બંધન, તથા જિનનામવિના, (૭૬) પ્રકૃતી રહી છે અને કોઈને જિનનામ સહિત છે, તેથી (૭૭) રહી છે તથા કોઈને આહારક ચતુષ્કલે અને જિનનામનથી માટે (૭૮) છે તથા કોઈને જિનનામ સહિત (૭૯) પ્રકૃતિનું પ્રમાણ છે. એવી દશાનો ધરનાર જે છે તે જિન હોય કેવલી હોય, જગતનો જગવાન હોય, તેની જે અવસ્થા છે તેનેજ સયોગી ગુણસ્થાનક કહીએ. ॥ ૭૮ ॥

હવે સજોગી ગુણસ્થાનકવાલાની મુદ્રા દેખાવે:-

॥ સવૈયા ફકતીસા: ॥-જો અન્ધોલ પરજંક મુદ્રા ધારી સરવથા અથવા સુકાઝસગ્ગ મુદ્રા ચિરપાલ હે; સ્વેત સપરસ કર્મ પ્રકૃતિકે હદે આપ, વિના હગ જરે અંતરિક્ષ જાકી ચાલ હે; જાકી થિતિ પૂરવ કરોડિ આઠવર્ષ ઘાટ, અંતરમુદુરતિ જઘન્ય જગ જાલ હે; સો હે દેવ અઠારહ દૂષન રહિત તાકોં બનારસી કહે મેરી વંદના ત્રિકાલ હે. ॥૭૯॥

અર્થ:-જે અન્ધોલપણે સર્વથા પ્રકારે પર્યંક મુદ્રા ધારી હોય ઘટલે પદ્માસનવાલીને સદા સર્વદા બેસે છે, અથવા કાઝસગ્ગમુદ્રા સ્થિરપણે પાલે એ વચન દિગંબર સંપ્રદાયનું છે, અને ક્ષેત્ર સ્પર્શ રૂપ જે કર્મ પ્રકૃતિ છે તેનો હૃદય થયાથી કેવલી વિહાર કરે છે પણ બીજાપુરુષનીપેટે ચાલે નહિ પણ કેવલી હગલું જસ્યાવિનાજ આકાશમાં અધર ચાલે ચાલે. એ પરુપણા દિગંબર સંપ્રદાયની છે. જે સયોગીગુણ સ્થાનની સ્થિતિ આઠ વર્ષે ન્યૂન પૂર્વકોટી વર્ષની થાય કેમકે જન્મથી આઠ વર્ષલગી કેવલજ્ઞાન હપજતું નથી, અને આ ગુણથાનાની જઘન્યસ્થિતિ એક અંતરમુદૂર્તની થાય. જગત્જાલમાં એ

ટલુંજ રહેવું હોય. આંહી જે એવી અવસ્થાનો ધરનાર હોય તેતો અઢાર દૂષણ રહિત દેવાધિદેવ થાય. વનારસીદાસ કહેહે કે તેને મારી ત્રિકાલ વંદનાહે ॥ ૭૯ ॥

હવે અઢાર દૂષણનાં નામ કહેહે:-અથ અઠારસ દોષ કથન:-

॥ કુંભલીયા: ॥-દૂષન અઠારહ રહિત, સો કેવલિ સંજોગ; જનમ મરણ જાકે નહીં, નહિં નિડા જય રોગ; નહિં નિડા જય રોગ, સોગ વિસ્મય ન મોહમતિ; જરા સ્વેદ પરસ્વેદ, નાહિં મદ વૈર વિષે રતિ; ચિંતા નાંહી સનેહ, નાહિં જહ પ્યાસ ન ચૂષન; થિર સમાધિ સુખ સહિત અઠારહ દૂષન- ॥ ૮૦ ॥ -વાની જહાં નિરક્કરી, સત્તધાતુ મલ નાંહિ; કેસ રોમ નલ નહિ બડે, પરમ હદારિક માંહિ; પરમ હદારિક માંહિ, જાંહિ ઇંદ્રિય વિકાર નસિ, જથાહ્યાત ચારિત પ્રધાન થિર સુકલ ધ્યાન સસિ; લોકાલોક પ્રકાસ, કરન કેવલ રજધાની; સો તેરમ ગુનથાન; જહાં અતિશયમય વાની. ॥ ૮૧ ॥ દોહરા: ॥-યહ સજોગ ગુનથાનકી, રચના કહી અનૂપ; અથ અયોગ કેવલ કથા, કહોં યથારથ રૂપ ॥ ૮૨ ॥

અર્થ:-જે અઠાર દૂષણથી રહિત તે સજોગી કેવલી કહિયે ૧, જેને જન્મ નથી, મરણ નથી, નિડા નથી, જય નથી, રોગ નથી, શોક નથી, વિસ્મય નથી, મોહમતિ નથી. જરાનો સ્વેદ નથી, પરસ્વેદો નથી ૧૦, મદ નથી, વૈર નથી, વિષય ઉપર રતિ નથી, ચિંતા નથી, સ્નેહ નથી, જેને તરસ લાગે નહીં, ચૂષ લાગે નહીં, અસ્થિરપણું નથી, તેથી સમાધિસુખ સહિત સ્થિરરૂપ થાયહે, યવા અઠાર દૂષણ રહિત હે. ૫ અઠાર દોષ વિગંબર સંપ્રદાયથી હે. સિદ્ધાંત સંપ્રદાયમાં ૧૭ દૂષણ જુદાં કહ્યાં હે. ॥ ૮૦ ॥ આ ગુણસ્થાનની અવસ્થામાં નિરક્કરી બાળી હોય ને મસ્ત કર્માં ઝંકાર ધ્વનિરૂપ હોયહે; અને શરીરમાં સાત ધાતુ અને સાત ધાતુના મલ થતા નથી. ૫ વિગંબર સંપ્રદાયથી કહેલું હે. અને જેના શરીરમાં કેશ, રોમ, નલની વૃદ્ધિ થતી નથી, ઇતો હદારીક શરીરમાં પણ ઇટલા દોષ નથી, તેથી દેવાધિદેવ પરમ હદારીક શરીરમાંજ કહિયે; જ્યાં ઇંદ્રિયવિકાર નાસી ગયાહે, ને જ્યાં પ્રધાન હક્કુદ યથાહ્યાત ચારિત્ર પ્રગટ થયું હે, જ્યાં શુદ્ધ ધ્યાનરૂપ ચંદ્રમા સ્થિરરૂપ થયોહે, અને જ્યાં લોકાલોકના પ્રકાશની કરનારી કેવલ જ્ઞાનરૂપ રાજધાની બિરાજી રહી હે; તે તેરમું સજોગી ગુણસ્થાનક કહિયે, જ્યાં પ્રાંતરીશ અતિશયમય વાળી હે ॥ ૮૧ ॥ ૫ સયોગી ગુણસ્થાનની સર્વથી અધિક અનૂપ રચના કહીહે. હવે અયોગી કેવલીની દશા યથાર્થરૂપ કેળવેલી રીતે વનીહે તેવી રીતની કહુંહું. ॥ ૮૨ ॥

હવે ચૌદમા અયોગી ગુણસ્થાનનું કર્ણન કહુંહું:-અથ ચતુર્દશ ગુણસ્થાનક વર્નન:-

॥ સવૈયા શક્તીસા: ॥-જહાં કાહૂ જીવકોં અસાતા હડે સાતા નાંહિ, કાહૂકોં અ

साता नांहि साता उदै पाइये; मन वच कायसों अतीत ज्यो जहां जीव जाको जस
गीत जग जीत रूप गाइये; जामे कर्म प्रकृतिकी सत्ता जागी जिनकीसी, अंतकाख
छेसमेमें सकल खिपाइये; जाकी अति पंच लघु अक्षर प्रवान सोइ, चौदहो अयोगी
गुन थाना ठहराइये ॥ ७३ ॥

અર્થ:—જે ગુણસ્થાનમાં કોઈ જીવને અશાતા વેદનીયનો ઉદય છે અને શાતા વેદનીયનો ઉદય નથી, ઇટલે શાતા વેદનીય સત્તારૂપ છે, અને કોઈને શાતાવેદનીયનો ઉદય છે, અને અશાતા દુઃખરૂપ ઉદયમાં નથી, ઇટલે સત્તામાં છે. અને જ્યાં શૈલેસી કરણ કરીને મનોયોગ, વચનયોગ, કાયા યોગથી જીવ અતીત ઇટલે રહિત થયો, જેના જશનુ વર્ણન જગત્ને જીતવા રૂપ ગાઈપ ઠીપ ઇટલું છે અને જેમાં જોગી જન કેસી કેળ સજોગી કેવલ્લીની રીતે કર્મ પ્રકૃતિની સત્તા રહિં છે. તે અંતકાલમાં અનંત વે સમયમાં સમસ્ત લપાવે છે. અને જે ગુણસ્થાનકની સ્થિતિ પંચ લઘુ અક્ષર અ, ઇ, ઊ, ઋ, ૠ એ અક્ષર કહેતાં જેટલો કાલ પ્રમાણ હોય ઇટલો કાલ પ્રમાણ સ્થિતિ છે તેજ ચૌદમું અયોગી ટેરાવીં. ॥ ૫૩ ॥

॥ इति श्री चतुर्दश गुणस्थानक अधिकार बालाबोधरूप समाप्तः ॥

॥ दोहरा ॥—चौदहगुनथानक दशा, जगवासी जियजूल; आश्रव संवर जाव ठे,
बंध मोक्षके मूल ॥ ७४ ॥

અર્થ:-જગત્વાસી જીવ અશુરુ થકો ચૂલમાં પડ્યો છે તેની એ ચૌદ ગુણસ્થાનકથી
 ચૌદ દશા થાય છે. આંદી તત્ત્વ દૃષ્ટિમાં જોતાં જે આશ્રવ સંવર જાવ છે તેજ બંધ મો
 દ્ધના મૂલ છે; ઇટલે આશ્રવ બંધનું મૂલ છે અને સંવર મોક્ષનું મૂલ છે. હવે આશ્રવ સં
 વરની જુદી જુદી અવસ્થા કહે છે. અથ આશ્રવ સંવર વ્યવસ્થા કથન. ॥ ૫૪ ॥

॥ चोपाई: ॥—आश्रव संवर परनति जोलों; जगत निवासि चेतना तोलों; आश्रव संवर विधि विवहारा; दोळ जवपथ शिवपथ धारा. ॥ ७५ ॥ आश्रव रूप बंध उतपाता, संवर ज्ञान मोष पद दाता; जा संवरसों आश्रव ठीजे, ताकों नमस्कार अथ कीजे. ॥ ७६ ॥

અર્થ:-જ્યાં સુધી આશ્રવ સંવરનું પરિણામ પરિણમે છે, ત્યાંસુધી ચેતન રૂપ ईश्वर જગત્ નિવાસી થઈ રહ્યો છે. આંહી આશ્રવનો વિધિ છે તે વ્યવહારમાં છે. અને સંવરનો વિધિ છે તે પણ વ્યવહારમાં છે. એ જગૈં કેળે બે વ્યવહાર પંથ તે સંસાર માર્ગની ધારા અને મોક્ષ માર્ગની ધારા પણ છે. ॥ ૫૫ ॥ સંસારમાં જે બંધરૂપ ઊત્પાત છે, તે તો આશ્રવરૂપ છે. અને જે મોક્ષપદનો દાતા જ્ઞાન છે તે સંવર રૂપ છે. જે સંવરથી આશ્રવ ક્ષય થયો હોય તેને હવે નમસ્કાર કરીએ ઢીણ. ॥ ૫૬ ॥

हवे ग्रंथनी अंते मंगलाचरण रूप संवर रूपी ज्ञानने नमस्कार करेते:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥-जगतके प्राणी जीवव्हेरहो गुमानी एसो, आश्रव असुर दुःख दानी महा जीम हे; ताको परताप खंफिवेको परगट जयो, धर्मको धरैया कर्म रोगको हकीम हे; जाके परजाव आगे जागे परजाव सब, नागर नवल सुख सागरकी सीमहे; संवरको रूप धरे साधे शिवराह एसो, ज्ञानी पातसाह ताको मेरी तसमील हे. ॥७७॥

अर्थ:-जगत्ना वासी जेटला प्राणी ठे, ते सर्वेने जीतीने जे गुमानी थई रह्यो, एवो आश्रवरूप जे असुर ठे, ते महा दुःखदायक ठे. तेनो प्रताप खंफवाने जे ज्ञान रूप बादशाह प्रगट थयो ठे ते केवो ठे के धर्मनो धारण करनारो ठे. अने कर्मरूप रोग गमाववानो हकीम ठे. जे ज्ञान बादशाहना प्रजाव आगल काम क्रोधादिक राग द्वेषरूप पुजलना जाव ठे ते सर्व नासी जाय ठे; अने नागर के चतुर ठे, जे पेहेलां कोइ वारे न पामेलो एवो जे नवो सुख समुद्र ते लगण जेनी सीम ठे. संवररूपनो धरनार अने मुक्तिमार्गनो साधनार एवो जे ज्ञानरूपी बादशाह ठे, तेने महारी सलाम ठे. एटले नाटक करीने ज्ञान बादशाहने मुजरो कीधो ठे. ॥ ७७ ॥

॥ इति श्री समयसार नाटक बालावबोधरूप अर्थ सहीत समाप्त थयो. ॥

॥ चोपई: ॥-जयो ग्रंथ संपूरन जाषा, बरनी गुनथानककी साषा; बरनन ओर कहाँलौ कहिये, जथा सकति कही चुप व्हे रबीये ॥ ७८ ॥ लिह्य पार न ग्रंथ उदधिका; ज्यों ज्यों कहिये त्यों त्यों अधिका; ताते नाटक अगम अपारा; अलप कवीसुरकी मतिधारा ॥ ७९ ॥

॥ दोहरा: ॥-समयसार नाटक अकथ, कविकी मति लघु होइ; ताते कहत ब नारसी, पूरन कथे न कोइ. ॥ ८० ॥

॥ सवैया श्कतीसा: ॥-जेसे कोठ एकाकी सुजट पराक्रम करि, जीते केही जां तिचक्री कटक सों लरनो; जेसे कोठ परविन हारू जुज जारू नर, तरे केसे खयंचूर मन सिंधु तरनो; जेसे काठ उहिमी उठाह मनमांहि धरे, करे केसे कारज विधाताको सो करनो; तेसे तुठ मती मोरी तामें कविकला थोरी, नाटक अपारमे कहांलौ थाहि बरनो? ॥ ८१ ॥

अथ जीव महीमा कथन:-

॥सवैया श्कतीसाह:॥-जेसे बटवृक्ष एक तामें फल हे अनेक, फल फल बहू बीज बीज बीज बट हे, बटमांहि फल फलमांहि बीज तामे बट, कीजेजो विचार तो अनंतता अघट है; तेसे एक सत्तामें अनंत गुण परजाय; प्रजामें अनंत नृत्य नृत्यमें अनंत उट है; उटमें अनंत कला कलामें अनंत रूप, रूपमें अनंत सत्ता एसो जीव नट है. ॥८२॥

॥ दोहरा: ॥—ब्रह्म ज्ञान आकाशमें, उने समति षग होइ; जथा सकति उहिम धरे, पार न पावे कोइ. ॥ ९३ ॥

॥ चोपाई ॥—ब्रह्म ज्ञान नज अंत न पावे; सुमति परोठ कहालों धावै; जिहि विधि समयसार जिनी कीनो; तिन्हके नाम धरे अब तीनो. ॥ ९४ ॥

अथ कवि त्रयी कथन नामः—

॥ सवैया इकतीसा: ॥—कुंदकुंदाचारज प्रथम गाथा बरू करे, सामेसार नाटक विचारी नाम दयो है; ताहीके परंपरा अमृतचंद जये तिन्ह, संसकृत कलस समारि सुख लयो है; प्रगट्यो वनारसी गृहस्थ सिरीमाल अवकिये हे कवित्त हिए बोध बीज बयो है; शब्द अनादि तामें अरथ अनादि जीव, नाटक अनादियों अनादि हिको जयो है. ॥ ९५ ॥

अथ कविव्यवस्था कथनः—

॥ चोपाई ॥—अथ कहु कहुं यथारथ वानी; सुकवि कुकविकी कथा कहानी; प्रथम सुकवी कहावै सोई; परमारथ रस वरने जोई. ॥ ९६ ॥ कलपित बात हीए नहिं आने; गुरु परंपरा रीति बखाने; सत्यारथ सैली नहिं ठंडे; मृषा वादसों प्रीति न मंके. ॥ ९७ ॥

॥ दोहरा: ॥—ठंद सबद अक्षर अरथ, कहे सिद्धांत प्रवान; जो इहि विधि रचना रचे सो हे सुकवि सुजान ॥ ९८ ॥

॥ चोपाई ॥—अब सुनु कुकवि कहुं है जेसा; अपराधी हिय अंध अनेसा; मृषा जाव रस वरने हितसों; नई उकति नहिं उपजे चितसों. ॥ ९९ ॥ व्याति लाज पूजा मन आने; परमारथ पथ जेद न जाने; वानी जीव एक करि बूजे; जाको चित जड ग्रंथि न सुजे. ॥ १०० ॥ वानी लीन जयो जग मोखे, वानी ममता त्यागि न बोखे; हे अनादि वानी जगमांही; कुकवि बात यह समुजे नांही. ॥ १०१ ॥

अथ वानी व्यवस्था कथनः—

॥ सवैया इकतीसा: ॥—जेसे काहु देसमें सखिलधार कारंजकी, नदीसों निकसि-फिरि नदीमें समानी है; नगरमें और और फेली रही चहूँ उर, जाके दिग बहे सोई कहे मेरो पानी है; त्योंही घट सदन सदनमें अनादि ब्रह्म, वदन वदनमें अनादिहीकी वानी है; करम कलोलसों उसासकी बयारि बाजे, तासों कहे मेरी धुनि एसो मूढ प्रानी है. ॥ १०२ ॥

॥ दोहरा: ॥—एसे मूढ कुकवि कुधी, गहे मृषा पथ दोर; रहे मगन अजिमा नमें, कहे उरकी उर. ॥ १०३ ॥ वस्तु सरूप लखे नही, बाहिज दृष्टि प्रमान; मृषा विखास विखोकके, करे मृषा, गुन गान. ॥ १०४ ॥

अथ मृषा गुन गान यथाः—

॥ सवैया इकतीसाः ॥—मांसको गरंथि कुच कंचन कलस कहे, कहे मुख चंद जो सखेखमाको घर हे; हाडके दशन आहि हीरा मोती कहे ताहि, मांसके अ धर ठंठ कहे बिंव फरु है; हाड दंड जुजा कहै कौलनाल काम जुधा, हाडहीके थंजा जंधा कहे रंजा तरु हे; योंही फूठी जुगति बनावै औ कहावै कवि, एते पर कहे हम सारदाको वरु हे. ॥ ७०५ ॥

॥ चोपाईः ॥—मिथ्यावंत कुकवि जे प्रानी, मिथ्या तिनकी जाषित बानी, मिथ्या वंत सुकवि जो होई, वचन प्रवान करे सब कोई. ॥ ७०६ ॥

॥ दोहराः ॥ वचन प्रवान करे सुकवि, पुरुष हूवे परवान, दोऊ अंग प्रवान जो, सोहे सहज सुजान. ॥ ७०७ ॥

॥ अथ समयसार नाटकव्यवस्था कथनः— ॥

॥ चोपाईः ॥—अब यह बात कहों हे जैसे; नाटक जाषा जयो सु एसे, कुंद कुंद मुनि मूल जधरता, अमृतचंद टीकाके करता. ॥ ७०८ ॥ समेसार नाटक सुख दानी, टीका सहित संस्कृतवानी, पंडित पढ़ै दृढमती बुजे, अलपमतीकों अरथ न सूजे. ॥ ७०९ ॥ पांडे राजमह्व जिनधर्मी, समयसार नाटकके कर्मी, तिन्ह ग रंथकी टीका कीनी, बालाबोध सुगम करि दीनी. ॥ ७१० ॥ इहि विधि बोधवचनिका फेली, समौपाइ अध्यातमशैली; प्रकटी जगतमांहि जिनवानी, घर घर नाटक कथा बषानी. ॥ ७११ ॥ नगर आगरामांहि विख्याता, कारन पाइ जए बहुज्ञाता, पंच पुरुष अति निपुन प्रवीने, निसिदिन ज्ञानकथा रस जीने. ॥ ७१२ ॥

॥ दोहराः ॥—रूपचंद पंडित प्रथम, दुतिय चतुर्थज नाम, तृतीय जगौती दास नर, कौरपाख गुनधाम. ७१३ ॥ धर्मदास ए पंच जव, मिखि बेसे इक ठोर; परमा रथ चरचा करे, इन्हके कथा न और. ॥ ७१४ ॥ नाटक रस सुने, कबहुं उर सिझांत, कबहुं विंग बनाइके, कहे बोध विरतंत. ॥ ७१५ ॥

अथ विंगयथाः—

॥ दोहराः ॥—चित चकोर वरु धरम धरु, सुमति जगौती दास, चतुर जाव थि रता जए, रूपचंद परगास. ॥ ७१६ ॥ इहि विधि ज्ञान प्रगट जयो, नगर आगरे मांहि, देसदेस महि विस्तायों, मृषा देशमहि नांहि. ॥ ७१७ ॥

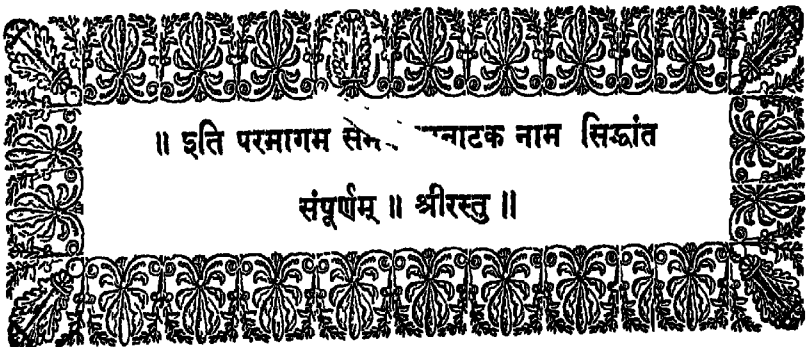
॥ चोपाईः ॥—जहां तहां जिनवानी फेली, लषे न सो जाकी मति मेली, जाके सहज बोध उतपाता, सो ततकाल लखे यह बाता. ॥ ७१८ ॥

॥ दोहरा: ॥—घटघट अंतर जिन वसे, घटघट अंतर जैन, मत मदिराके पान
सां मतवाला समुजे न. ॥ ७१९ ॥

॥ चोपाई: ॥—बहुत बढाउ कहावो कीजे, कारजरूप बात कहि लीजे, नगर आ
गरा माहे विष्याता, बनारसी नामे लघु ज्ञाता. ॥ ७१७ ॥ तामे कवित कखा चतु
राई, कपा करे ए पंचो ज्ञाई, ए परपंच रहित हिय खोले, ते बनारसीसों हसि बोले.
॥ ७११ ॥ नाटक समैसार हित जीका, सुगमरूप राजमली टीका, कवित बद्ध रचना
जो होई, जाषा ग्रंथ पढे सब कोई. ॥ ७१३ ॥ तब बनारसी मनमहि आनी, कीजे तो
प्रगटे जिनवानी, पंच पुरुषकी आझा लीनी, कवित बंधकी रचना कीनी. ॥ ७१३ ॥ सोरहसे
तिरानवे (१६९३) विते, आसुमास सित पक्ष वितीते, तिथि तेरसि रविवार प्रवीना ता
दीन ग्रंथ समापत कीना. ॥ ७१४ ॥ दोहरा ॥ सुख निधान सकबंध नर, साहिब
साहि किरान, सहस साहि सिर मुकुटमनि, साह जहां सुखतान. ॥ ७१५ ॥ जाके राज
सुचेनसों, कीनों आगमसार, इति चीती व्यापी नही, यह उनको उपकार. ॥ ७१६ ॥

॥ अब सबका ठीक कथन:— ॥

॥ सवैया इकतीसा ॥— तीनसे दसोत्तर सोरठा दोहा ठंद दोउ, जुगलसे तेतालीस
इकतीसा आने हैं; ठासी सु चोपईये सैंतीस तेइ सेसवैये, बीस ठपै अठारह क
वित्त वषाने हैं; सात फुनिही अफिल्ले चारि कुंडलिये मिले, सकल सातसैं सत्ताई
स ठीकठाने हैं; बत्तीस अक्षरके सबोक कीने ताके ग्रंथ संख्या सत्रहसे सातअधि
काने है. ॥ ७१७ ॥ दोहरा:—॥समयसार आतम दरव, नाटक जाव अनंत; सोहे आ
गम नाममें, परमारथ विरतंत. ॥ ७१८ ॥



॥ इति परमागम सेना नाटक नाम सिद्धांत

संपूर्णम् ॥ श्रीरस्तु ॥

जाह्नखबर.

अमारा तरफची हालमां नीचेनां पुस्तको उपायांठे; तथा उपाय ठे.

किस्मत. रु. आ. पा.

प्रकरण रत्नाकर जाग. १ (बीजी आवृत्ति)

६- ७-०

(जेमां साकात्रणसोगाथानुं स्तवन, आगमसार, आनंदघनचो-
विशी, नयचक्रसार, द्रव्यगुणपर्यायनोरास, योगदृष्टि समुच्चय, अ-
ध्यात्मसार, समाधिशतक, समताशतक, दिक्पटचोराशीबोल, चिं-
तामणिस्तोत्र, तथा समयसार ए अद्भुत ग्रंथोनो समावेशे कर्योठे)

प्रकरणरत्नाकर जाग १ खानो प्रथम कटको.

(जेमां साकात्रणसोगाथानुं स्तवन तथा आगमसारठे).

२- ०-०

” बीजो ”

(जेमां नयचक्रसार, तथा आनंदघन चोविशीठे)

२- ४-०

” त्रीजो ”

(जेमां योगदृष्टि सद्याय, अध्यात्मसार वगरेठे)

२- ०-०

” चोथो ”

(जेमां समयसार ठे)

३- ०-०

श्री वैराग्य कल्पलता (श्री यशोविजयजी कृत)

३- ०-०

श्री जडबाहु संहिता (अपूर्वज्योतिषग्रंथ-श्री जडबाहु स्वामी कृत)

१- ०-०

श्री प्रतिमाशतक (श्री यशोविजयजी कृत)

०-१२-०

श्री मागधीजाषातुंव्याकरण-हुंढिकानांजाषांतरसाथे उत्तरार्ध

३- ७-०

श्री उपदेशप्रासाद (प्रास्ताविक श्लोक साथे) प्रथम खंर.

२- ०-०

श्री उपदेश तरंगिणी-अनेक कथाळ साथे (श्रीरत्नमंदिरगणिकृत)

१- ४-०

श्री अर्हशीति-(जैनन्यायलोकव्यवहार श्री हेमचंद्राचार्य कृत)

१- ४-०

श्री वैराग्यशतक-(अनेक कथाळ साथे) जाषांतर

१- ४-०

श्री योगशास्त्र (मूल-टीका बालावबोधसाथे श्री हेमचंद्राचार्य कृत)

३- ४-०

श्री धर्मसर्वस्वाधिकार (अद्भुतग्रंथ श्रीजयशेखर सूरिकृत)

०- ९-०

श्री चंदराजानो रास, अर्थसाथे. (१५०) रंगीन चित्रोसाथे. (उपाय ठे) ४- ०-०

मुंबई-मांरवी-शाकगली

शा० जीमसिंह माणक.

